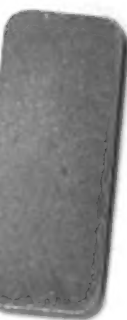
FRAGMENTUM EVANGELII S. IOHANNIS GRAECO-COPTO-THEBAICUM SAECULI 4...

Agostino Antonio Giorgi, Josè Maria Fonseca de Evora

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
201
9 G
1

FRAGMENTUM
EVANGELII S. IOHANNIS
GRAECO - COPTO - THEBAICUM
SAECULI IV.

ADDITAMENTUM EX VETUSTISSIMIS MEMBRANIS

LECTIONUM EVANGELICARUM

DIVINAE MISSAE

COD. DIACONICI RELIQUIAE

ET LITURGICA ALIA FRAGMENTA

VETERIS THEBAIDENSIUM ECCLESIAE
ANTE DIOSCORUM

EX VELITERNO MUSEO BORGIANO

NUNC PRODEUNT

IN LATINUM VERSA ET NOTIS ILLUSTRATA

OPERA ET STUDIO

F. AUGUSTINI ANTONII GEORGII

EREMITAE AUGUSTINIANI

ROMAE

APUD ANTONIUM FULGONIUM

CIↃ.IↃCC. LXXXIX

PRAESIDUM FACULTATE.

PRAEFATIO.

QUAE de Isidis cura atque pietate in colligendis Osiridis sui membris ab impio, immanique Typhone laceratis atque dispersis, veteres Aegyptiorum fabulae narrare consueverunt, ea me a canoris hisce futilibusque nugis repente abductum, mira vi quadam in altum extollunt ad unam illam veri summique Numinis providentiam contemplandam, qua factum intelligo, ut nostris hisce temporibus in tota pene Europa eruditorum animi, conversis studiis ad christianas ultimae Aegypti antiquitates, non tam Memphitica, quam *Thebaica* tum divini, tum etiam ecclesiastici codicis fragmenta, typhonia barbarie in partem omnem distracta ac dissipata avide conquirere, certatimque colligere adnitantur,

Memphitica enim non modo fragmenta, sed integra volumina, & magno quidem numero, iamdiu latebant in regia Paris., in Colbertina, in San-Germanensi, in Oxoniensi, in Berolinensi, aliisque apud Anglos, Germanos, & Gallos, perinde atque in nostris hisce Romanis bibliothecis, Barberina, Vallicelliana, Angelica, & in ea maxime, quae omnium princeps commemoranda erat, Vaticana. Nam & ad Aegyptiacas huius sacri amplissimique Serapei divitias augendas, curantibus Pontificibus Maximis Clemente XI. & Innocentio XIII., accessit postremo tota illa Copticorum codicum series, quam ex Oriente cl. mem. Praesul Ioseph Simon Assemanus devectam ad calcem tom. I. II. & III. *Biblioth. Orientalis* accurate recenset.

Ex his certe Romanis pluteis materiem, & sua omnia instrumenta sumsere Kircherus, & Boniurius, unde *Prodromum* ille *Copticum*, & *Linguam Aegyptiacam restitutam* omnium princeps publici iuris fecit, iste vero *exercitationem in monumenta Copt. sive Aegyptiaca biblioth. Vaticanae* a La-Crozio ipso

 lauda-

laudata evulgavit an. 1699. postquam *Elementa ling. Aegyptiacae* ab Eusebio Renaud., ex auctoritate ipsius Pont. M. Clementis XI. *die* 3. *septemb. an.* 1701. recognita & adprobata, summisque deinde laudibus a Montfauconio in *Palaeogr. Gr.* commendata adornarat: immo & postquam *Psalmos Copto-Arabicos* cum variantib. lect. & Latina vers. typis edendos paraverat; ne quid dicam de *dynastiis Aegypt.* amplo volumine illustratis, de *Lexic. Aegypt.* e sacris Copticorum codd. sibi notis collecto, de interpretatione Latina Oseae Proph. κατὰ γϱάμμα ex Coptico textu cum notis absoluta, de inchoata Pentateuchi Copto-Arabici versione, de *Pontificali Alexandrino*, deque aliis sacrorum librorum exemplaribus manu sua descriptis, & emendatis.

Hinc ego miror, cur Wilkinsius sive in dissert. de lingua Copt. ad Chamberlaynium, sive in prolegom. praemissis *Nov. Testam. Aegypt.* an. 1716. abs se edito, (ubi p.III. mss. Boniurii Romae in collegio Augustinianorum se vidisse significat, quo tempore Boniurius Sinis commorabatur), una illa *monumenta Coptica* inter evulgata, inter mss. vero *quorumdam* tantummodo *priorum capitum S. Matthaei initium Copto-Arabicum* se invenisse dicat, *nec quosnam progressus in hac lingua fecerit* vir *ceteroquin*, ut eum appellat, *doctissimus*, *exinde se diiudicare potuisse* subiungat.

At certe quidem Wilkinsius dum Romae fuit, mss. Boniurii codices non vidit. Si enim vidit, qua, quaeso, fide in sua illa dissertatione ad Chamberlayn. p.91. adfirmare potuit: *Ex magni & clarissimi Montfauconii ... bibliotheca Danielem, & Prophetas minores NULLIBI ALIAS IN EUROPA EXSTANTES descripsi?* Hi enim iam Romae in Angelica exstabant ex iisdem ipsis Montfauconii codicibus, Boniurii calamo, eoque consilio, an. 1699. eleganter exscripti, ne iis Roma careret. Quid, quod ne illam quidem brevem exercitationem in *monum. Coptica*, etsi iam typis impressam Wilkins., legisse videtur? Ibi enim mentionem facit de Grammatica sua Boniurius, & plura scitu digna in Aegyptium codicem Danielis, eiusque apocryphum additamentum praeclare animadvertit.

Lon-

Longe aliter de Boniurio ſenſit La-Crozius tom. III. Theſ. Epiſtolici p.74. *Nihil adhuc ea lingua editum fuit alicuius pretii praeter GUILLELMI BONIURII* exercitat. in monum. Copt., *quae, quod pace doctiſſimi WILKINSII dictum ſit, accuratam illius linguae cognitionem manifeſto prodit*. Haec ille IV. kal. octob. an. Chr. 1716. Quod certe iudicium numquam de Wilkinſio ipſo tulit La-Crozius, ne quidem an. ſeq. 1717., quo tempore *integrum N. T. Copt.* ab eo editum iam perlegerat, uti in epiſtolis ſuis ad Bayerum, altera kal. maii, altera idibus iunii eiuſdem anni ſcriptis aperte ſignificavit. Verba La-Crozii ſileo, ne iis, qui ſummam atque perfectam Copticae linguae peritiam, cui nihil deeſſet, in Wilkinſio tum temporis non agnoverunt, videar aſſentiri.

Sat ego tamen perſpicio, quid animum cenſoris noſtri moverit, ut parum aeque de Aegyptiacis *Boniurii* ſtudiis ſentiret. Voluit, ita credo (& merito quidem) grandia ſuorum nomina extollere, ac celebrare, ubi ſcribit: *Studia quae viri in Anglia clariſſimi Bernardus & Mareſchallus huic linguae olim impenderunt, multo* (Boniurianis) *maiora fuerunt*. Sic eſto. Totum enim id facile largitur inſignis modeſtia Boniurii. Sed ego haud temere ſuſpicor, Wilkinſ. aut numquam legiſſe, aut quaſi per tranſennam tantummodo *Eduardi Bernardi* ſcripta, quae in biblioth. Bodleiana exſtant, ſalutaſſe. Alia profecto nulla ſunt *Coptica* ſive edita, ſive *mſſ. Eduardi Bernardi*, quae vel a *Thoma Smith*, vel ab aliis illius vitae ſcriptoribus commemorentur, praeter unum *Lexicum Aegyptiacum*, de quo *Smithius* ipſe ait: *In hoc gloſſario multas* (Bernardus) *Aegyptiorum antiquitates ſolerter & ſubtiliter erutas explicavit*. De eo tamen Wilkinſ. nullam mentionem fecit, ſed unicam ἐν ὅλοις cl. *Bernardi* notam ex ineditis in Iamblichum p.81. diſſert. *de L. Copt.* ad Chamberlayn. exſcripſit.

Multo proinde fidius & honorificentius clarorum Anglorum laudes poſterorum memoriae *Boniurium* commendaſſe exiſtimo, ubi in *Scheda* epiſtolari Grammaticae ſuae extra ordinem inſerta, haec ſcripſit: *On n'a jamais vû juſqu'a préſent aucun livre imprimé, ſi ce n'eſt la premiere feuille de l'Evangile de*

de S. Matthieu imprimée à Oxford en beau charactere. Mais tout cela fut abandoné tout d'abord par la mort du Docteur Marschal, qui n'a laissé qu'un seul disciple nommé Eduard, quem tanti fecit Paris. Doctor *Picques*, ut eum *Oedipum*, atque *Hermetem suum*, immo & *Annebonem Aegyptium*, ceu Copticae linguae antistitem, laudare non dubitavit. Viden' ut Boniurius ea, quae de Copticis *Mareschalli*, & *Eduardi* studiis cognoverat, ingenue referat? Folium porro, de quo scribit Boniur., illud ipsum esse puto, quod II. priora S. Matth. capita a Mareschallo excusa. & a *Millio* in prolegom. indicata, complectebatur. Iam enim ab anno usque 1689. *folium* istud typis Oxonii impressum *Thomas* ipse *Eduardus* (in Copticis litteris primum domini *Felli*, deinde & *Mareschalli* auditor) miserat ad Sorbonicum theologum *Ludovicum Picquesium* quasi ad novum quemdam *Mercurium Trismegistum*, *quaterniones duos Evang. Coptici secundum S. Matthaeum* ab eodem Mareschallo *excusos*: quos ego *quaterniones* exemplaria duo unius eiusdemque folii, cuius meminit Boniurius, interpretor; nam an. 1696. 12. martii ad Eduardi epistolam an. superiori scriptam, *Picques* respondens, *mitte*, inquit, *ad me plura exemplaria* primi quaternionis N. T. *impressi Coptice*. Quae quidem omnia leguntur in *Commercio litterario* eorumdem L. Picquesii, Th. Eduardi, & Andr. Acoluthi, Lypsiae evulgato an. 1750.

Mittamus ergo totum id quod Wilkinsius in dissertatione ad Chamberlaynum, & in praef. ad N. T. de Copticis Boniurii studiis, eiusque laboribus nimis artificiose, parumque fideliter scripsit: & audiamus La-Crozium, qui de eo in haec verba loquitur tom. III. *Thes. Ep.* pag. 154: *Et tamen is homo est, qui Guillelmum Boniour linguae illius* (Copticae) *apprime peritum ita ignominiose accepit, ut iam haud minus sinistre de candore WILKINSII, quam de ingenio sentiam*: illudque demum cum eodem La-Crozio statuamus, Copticarum litterarum studium non modo ad Hebraicas, sed ad Graecas etiam antiquitates illustrandas utilissimum a *KIRCHERO* primum, ut ille ait eodem tom. III. pag. 68., *ostentatum*, *a Patre BONIOUR deinceps felicius susceptum*, unicum saeculo superiori labente peperisse perfectum absolutumque fetum, quo sacra *Aegyptiaca* ipsius

Boniu-

Boniurii *monumenta* ex Vatic. bibl. educta, eaque *Coptice*, *Arabice*, & *Latine* Romae impressa in publicam lucem prodiere an. 1699. eo nempe tempore, quo necdum cognita erant litteratis viris pauca illa, quae de simili argumento *Picquesium* scripsisse postremo novimus. Is enim an. 1698. die 12. novemb. ad Ludolphum misit *fragmentum* Copticae Liturgiae de fide *realis praesentiae Christi* in Euchariſtiae sacramento, & paullo post die nempe 20. decembr. Memphiticum dominicae orationis exemplum. Sed haec in tenebris latuere ad an. usque 1750. quo, uti dicebam Lipsiae, edente eruditissimo *Ioh. Dieterico Winclero*, in lucem venit laudatum *Commercium litterarium Picquesii*.

Neque quicquam offensionis tibi pariat, si forte aut La-Crozium in *Lex.*, aut Boniurium in *Mon. Copt.* unam, aut alteram Aegyptiacam vocem paullo aliter, quam debebant, interpretari videris. ⲡⲁϧⲟⲙ ⲫⲁⲇⲓⲕⲓⲛⲟⲛⲓⲁ̀ ab illo exponitur *Pachomius Dikinionensis*, ab isto *Pachomius e Dicinonia*. Ab Assemano *Aloysio* unius *Patris Pachomii* mentio fit, sine illo additamento *τῦ*, ⲫⲁⲇⲓⲕⲓⲛⲟⲛⲓⲁ̀, vel ut rectius in Missal. Tukiano legitur, ⲫⲁϯⲕⲟⲓⲛⲱⲛⲓⲁ̀. La-Crozii, & Boniurii alucinatio inde orta est, quod uterque inciderit in codices depravatae lectionis ⲫⲁⲇⲓⲕⲓⲛⲟⲛⲓⲁ̀, qui nec e regione haberent Arabicam interpretationem. Haec enim ad ambiguas voces Coptici textus magno quandoque adiumento esse solet. Iam vero Arabica, quae respondent *τῦ*, ⲫⲁϯⲕⲟⲓⲛⲱⲛⲓⲁ in Missali, in Pontif., in Rituali, in Theotochiis, immo & in Kal. Copt. apud Ludolphum sunt أب الشركة *Pater sodalitatis*, sive *vitae communis*. Si haec sub oculis habuissent La-Crozius & Boniurius, Copticam vocem, uti augurari mihi licet, continuo emendassent, eaque emendata, statim intellexissent, *S. Abbatem Pachomium* ⲫⲁϯⲕⲟⲓⲛⲱⲛⲓⲁ̀, tamquam *auctorem*, *institutoremque coenobiticae vitae commemorari*. Sic non alio lumine, quam Arab. versione Missalis Tukiani, usus est noster ille Aloys. Assemanus, ubi ⲁⲃⲃⲁ ⲡⲁⲩⲗⲉ ⲡⲓⲣⲉⲙⲧⲁⲙⲁⲩϩ

ab eo

ab eo exponitur *Abba Paullus* الطموهى *Thmueensis*; nam sine illa difficile fuisset divinare, quid sibi vellet, aut mendosa vox ⲡⲓⲣⲉϥⲑⲁⲙⲙⲟϩ in cod. Memphit. Naniano apud cl. Ab. Mingarellium p. CCCLIII., aut ⲡⲓⲣⲉⲙⲧⲁⲙⲁⲩϩ, ut est in Missali Rom. edit., quum nec ⲑⲁⲙⲙⲟϩ, nec ⲧⲁⲙⲁⲩϩ, sed ⲑⲙⲟⲩⲓ, *Thmui*, civitas a veteribus dicatur in Lex. La-Croz., & in aliis pluribus tum historicis, tum geographicis scriptoribus. Quamquam nec sic omne mendum sublatum puto. Nam ubi ⲡⲁⲧⲗⲉ legitur, ⲫⲓⲗⲉ, Gr. Φιλέυς & Φίλεας, SS. Martyris Thmuitarum Episcopi nomen legendum est (1).

Boniu-

(1) *Thmuis*, in indice Orientis Christ. cl. Lequienii, *olim* Mendes *ob hircum, qui in eo colebatur, & corrupte Muetb, Tambowa, Tamonowa, Tithmulus, nunc autem Themni, vel Themoï, seu potius Thamowia*, tam variis nominibus nuncupatur. Alia praeter haec censentur istius urbis nomina in praeviis observationibus illustrium Bollandianor. ad Act. S. Phileae: *Thamus, Thymus, Thynnis, Thynuis, Thynius, Thymuis, Thannis, Taphnis, Thumois, Thmois, Thennis, Chanat*, de quibus ad Act. *S. Donati* die 22. maii sic habent: *Satis erit monuisse ad 12., quas adduximus nominis* Thmuis, *corruptas scriptiones duas hic novas accedere, ubi loco* Thmuis *scribitur* Pothmuis, *&* Tithmulus (Gr. Ποθμύις, Τίθμυλος) *ideo fortassis, quod legitimae vocis initium pronunciatu erat durius ac difficilius*. In *D'Anvillii Mémoire sur l'Egypte* pag. 91. retinere dicitur: *Son nom sans beaucoup d'alteration dans celui de* Tmaié, *avec de grands vestiges d'antiquité .... Selon Saint Jerôme* Thmuis *devoit son nom dans la langue Egyptienne au bouc, qui étoit adoré en cette ville, ce que Herodote rapporte au nom de* Mendes *en particulier.* Thmuis *est aussi distingué de* Mendes *en qualité de nome dans Hérodote*. At non nomine tenus, sed & re & positione *Thmuin* a *Mendes* hodieque etiam in Tab. Geograph. distinctam D'Anvilius exhibet. Quare sublata confusione unius cum alia civitate, sequitur, ut Θμῦις *lingua Aegyptiaca* dicta sit, sic observante La-Crozio, non *ab hirco*, sed *potius a leone*. Urbs erat sub exordia saec. IV. sede episcopali ornata: eique praeerat *Phileas domo Thmuites vir*, qui teste Euseb. l. 8. *H. E.* cap. 9. *cunctis* κατὰ τὴν πατρίδα πολιτείαις τε καὶ λειτουργίαις *in patria honoribus ac muneribus summa cum laude perfunctus, & in philosophiae studiis admodum clarus*, sed divinarum scripturarum doctrinis, & pastoralis administrationis, sanctaeque vitae exemplis longe clarior, recrudescente Diocletianea persecutione in christianos ex Maximini Imp. perfidia, Alexandriam ad Praesidem ductus, ibique pro Christi fide in agone constitutus paullo ante extremam iudicis sententiam ad Ecclesiam suam scripsit admirabilem illam pulcherrimamque epistolam, cuius illustre excerptum Eusebius ipse refert cap. 10. De Praeside de loco, & anno martyrii vid. Tillemont. tom. V. *H. E.* not. 5. in pag. 491. Hic vero unus Thmuitarum

Boniurius quoque vocem ϯⲙⲉⲧⲣⲉⲙϩⲉ explicaturus, inter varias tum Copticae tum Arab. تحليل significationes, eam adoptavit, quae *communionem*, aut *consociationem* designare poterat, altera deserta, quae *absolutionem* significat. Unde Renaud. in notis ad Liturgiam Graecam S. Basilii: *Haec Oratio titulum in Graeco cod. nullum habet, & in Copticis vocatur* Oratio absolutionis ad Patrem: *Id enim & Coptica & Arabica verba significant non* communionis, *sive* consociationis, *ut existimavit vir clarissimus & doctissimus Guillelmus Boniour*. Et tamen in Rituali Coptico, sive in indice pag. 7., sive in textu pag. 6. & alibi ϯⲙⲉⲧⲣⲉⲙϩⲉ, aeque ac تحليل exponitur, non *absolutio*, sed simpliciter ⲓⲉ ⲡⲓϫⲓⲛⲥⲙⲟⲩ *benedictio*. Wilkinsius vero, qui non aliud, quam *liberationem*, seu *absolutionem* τῷ ϯⲙⲉⲧⲣⲉⲙϩⲉ significari putavit, illud Apostoli I. ad Timoth. 1. v. 10. ⲛⲓⲣⲉϥϯⲣⲉⲙϩⲉ ⲉⲃⲟⲗ contra divini scriptoris mentem vertit, *liberatoribus* pro ἀνδραποδισταῖς, *plagiariis*, ignorans, quod Boniurius in Gramm. tradiderat, vocem hanc ϯⲙⲉⲧⲣⲉⲙϩⲉ sumi etiam posse pro *mancipatione*. Qua de re nihil in praesentia disputo.

Verum hi leves sunt naevi, qui nihil detrahunt peritiae, qua & Lacrozius, & Boniurius in Coptica lingua pollebant. Nam optari quidem, sed fieri vix potest, ut qui omnium primi arduum incultumque novale colere aggrediuntur, non semel

rum Episcopus & Martyr insignis Φίλεας, Φιλεύς a Metaphraste, & Φιλέας aliter etiam dictus, in act. *S. Donati* Thmueos Episcopi in locum *Phileae* divinitus instituti, apud Bolland. ad diem 22. maii, commemorari potuit in Missali Romano a Sac. Congreg. approbato. Ea enim huius sacri Senatus firma & constans lex est, ne ulli ignoti nominis, & suspectae fidei *Sancti* in sacrorum diptychorum tabulas intrudantur. *Abbatis* autem *Paulli*, vel *Paulle Thmuitae* nomen nullum umquam locum neque inter Martyres, neque inter Episcopos, aut Monachos, aliosve Sanctos urbis Thmueos, habuisse legitur. Non Paullus igitur, sive Paulle, sed *Phile*, vel ⲫⲓⲗⲉ, unde recentiorum Coptitarum vitio, *Paulle* nomen corruptum habemus, in Missali nostro Aegyptiaco legi omnino debet. Et reapse ፊሎ፡ኤጲስ፡ቆጶስ፡ *Felo Episcopus* commemoratur in Calendario Aethiopico, alias etiam Coptico, apud Ludolphum ad 4. febr., quo die in Martyrologio Romano. & in Actis Bollandian. memoria celebratur *S. Phileae Episcopi, & Martyris Thmuitarum*.

aut iterum, fublabente in duro folo aratro, a recta linea fulci aberrent. Rem nos ipfi experti mifere fumus in Actis S. Coluthi, de quibus alibi redibit fermo, quum dabimus, uti fperamus, ex Thebaico apographo *genuinum* fupplementum Miraculi II. nuper in Aegypto inventum.

Qui vero nonnullis editis, elapfo faeculo, Memphiticae verfionis monimentis, quafi medii Kircherum inter & Boniurium inclaruiffe traduntur, duo omnino funt, *Hottingerus* nempe, & *Theodorus Petraeus*. Ille an. 1660. Heidelbergae Coptice & Latine edidit 1. & alterum verf. Pfalmi I. Hic vero an. 1663. Lugd. Batav. integrum Pfalmor. cod. Copto-Latinum evulgavit; uti & Latine convertit epiftolam Apoftoli Paulli ad Ephefios, quae, tefte La-Crozio, in reg. Berolini bibl. inter alia plura Coptorum mfs. affervatur. Sed morem Arabicae pronunciationis, quem Petraeus in efferendis Copticis fequebatur, aegerrime tulit, improbavitque Wilkinfius. Neque enim Aegyptiis, fed Latinis formis Aegyptium Pfalterii textum, unde Arabicae lectionis ratio dignofci facile poterat, inops *Petraeus* impreffit. Idemque de *lectione Liturgicae benedictionis*, *Petraeana ... utpote arabifmi ufu corrupta*, antea fenferat La-Crozius, tefte Wilkinf. ipfo in praef. ad editionem a Chamberlayn. adornatam, *Orationis Dominicae in diverf. omnium fere gentium ling. verfae*.

Salmafius quoque nonnihil contulit ad Copticarum quarumdam vocum origines illuftrandas. Quamquam de abfurda ac prorfus falfa interpretatione, qua Liturgicam formulam circa invocationem Spiritus S. fuper Euchariftícorum fymbolorum tranfmutationem, omiffo Aegyptiaco, & uno adoptato Arabico textu, corrupit, confulas velim Renaudotium Comment. in Liturg. Copt. S. Greg. p.306. & 307.

Hilligerum, eiufque *Summarium Copticum* commemorat *Picquef.* in ep. ad *Menagium* fcripta an. 1695.

Verum fi pernofcere modo aveas feriem, atque praeftantiam aliorum fere omnium, qui tum fuperiori, tum hoc etiam faeculo noftro ad hos ufque dies Copticis litteris excolendis operam dederunt, videfis *Valpergae*, alias *Didymi Taurinenfis* fcri-

ptoris

ptoris *nobilissimi*, virique inprimis *doctissimi*, illustre prorsus, & elegans *Litteraturae Copticae Rudimentum* p.22. & seqq. Inter hos non sine peculiari honoris praefatione commemorandi sunt idem ipse saepe laudatus Wilkinsius, qui an. 1716. Novum Testamentum Copto-Latinum, eademque forma an.1731. Pentateuchum edidit: *Hadrianus Relandus*, qui de suis *veteris sermonis Aegyptiaci* λειψάνοις mentionem facit in epistola ad Wilkinf. *Eusebius Renaudotius*, qui Liturgias Aegyptias & librum Pontificalem de ordinatione Patriarchae Alexandrini Romana civitate donatum in publicum protulit Parisiis an.1716.: *Maturinus Wessiere La-Crozius*, qui an. 1720. iunio mense *Lexicon Aegyptiacum*, *cuius*, licet necdum editi, *fama*, ut scribit Wilkinf. tom. I. *Thes. epistol.* pag.340-, *per totam inclaruit Europam*.

Sed quoniam suscepti argumenti occasio memoriae mihi suggerit praeclarum carumque nomen Aegyptii Praesulis *Raphaëlis Tukii*, qui an. superiori 1787. XVI. kal. novembris e numero mortalium in Christo Iesu excessit, suique desiderium bonis omnibus, qui eum norant, in urbe reliquit, imperare mihi non possum, quin de egregii huius hominis in Copticas litteras meritis, obiter licet, aliquid saltem dicam. Raphaël noster, domo Digergensis honeste in patria educatus, bonae indolis iuvenis, & ingenii acumine praeditus, interque Aegyptios Monachos diaconatus ordine initiatus, Copticam linguam apud suos docebat: sed mirifica Spiritus Sancti gratia illustratus, cognitis, atque abiuratis schismaticis, & haereticis, quibus antea imbutus erat, erroribus, duce & comite Missionario Etrusco O. M. O. Romam tamquam ad universae Catholicae Ecclesiae centrum, an. 1724. labente septembri, ingenti cum gaudio venit; & mox idib. octobr. inter alumnos Urbaniani Collegii de P. F. auspicato receptus, usitatum studiorum curriculum inire alacriter coepit. Eo absoluto Theologi Doctoris laurea condecorari meruit ann. 1735. VI. kalend. iun., nonis vero eiusdem mensis, ordinem sacerdotii pie sancteque suscepit. Post id temporis multo quam antea acrius, atque studiosius operam dare perrexit colligendis, describendis, ordinandisque codicibus, qui in pu-

 blicum

blicum Eccl. Copt. usum evulgari possent. Hinc an. sequenti, qui erat iuxta Aegypt. epocham an. Martyrum 1452., aerae Christianae 1736. (non autem, ut in Didymo & alibi legi, 1746.) Missale iam ante paratum, & mox ab amplissimis Sac. Congreg. Patribus approbatum edidit. Patriis Laribus, & quidem non sine religionis nostrae, & Ecclesiae catholicae emolumento, subinde revisis, Romam rediit, & an. non 1749., sed 1744. Psalterium cum Canticis, aliisque sacris Prophetarum lectionibus, or. Dominica, & Symbolo Nicaeno, absoluta impressione die 16. iulii, in lucem emisit: Diurnum Alexandrinum an. 1750. Partem I. vulgatae editionis *Arabice* versam, quae complectitur Pentateuchum, Iosue, Iudices, Ruth, IV. libros Reg., II. Paralipomen., II. Esdrae, & sacram Tobiae historiam ex Rutilianis typis an. 1752., Pontificalis Copt. par.I. an. 1761. & par. II. an. 1762., Rituale an. 1763., & Theotochias an. 1764. Quos, quantosve labores in haec Liturgica opera praeparanda ut prelo darentur, insumpserit, non semel mihi contigit admirari, cui provincia commissa fuerat adnotandi vel dubia, vel suspecta loca, quae iudicio Sac. Congregationis de libris Oriental. corrigendis, proponenda erant. Creatus Episcopus Arsenoviens. Eccl., etsi stationem teneret in aedibus monasticis S. Stephani Aethiopum post Vaticanam Basilicam, non sine magno incommodo in munere tradendae Copt. linguae Urbaniani Collegii alumnis diu perseveravit, donec Monachum ex Aegypto accersitum diligenter in Copticis litteris erudivit, eumque tandem ab Emis Collegii moderatoribus, ut in sui locum sufficeretur, obtinuit. Tum vero, deficientibus licet viribus, ut interdiu etiam lecto decumbere saepissime cogeretur, Grammaticam Aegyptiacam utriusque dialecti ex veteribus quibusdam Arabicis scriptis composuit: eaque est, quam Romae editam habemus ex typis Sac. Congr. de P. F. an. 1778.

Tukium nostrum laudat amicus & socius olim meus in Rom. Sapientiae Archigymnasio vir praestantissimus, omnique memoria dignus Aloysius Abbas Assemanus in *Cod. Liturg. Eccl. univ.* lib. II. *de Bapt.* Romae Copticis typis ab Angelo Rotilio impres-

impreſſo an. 1749. cum interpretatione Latina: in qua tamen alicubi magis, quam Copticum textum, ſequitur verſionem Arabicam, quae certe in ms. cod., unde *Ordinem* Coptorum exhauſit, exſtabat, ut liquet ex Rituali Tukiano paullo ante laudato. Sed miror, cur pag. 153. in adnot. ad margin. infer. nihil dicat de libris, de Miſſale nimirum, & Pſalterio a Tukio ante editis, ſed id unum referat ſe ex illius ore accepiſſe, quomodo Romam fuerat advocatus, *ut ad mſs. codd. fidem ritus omnes Eccleſiae Alexandr. Coptice & Arabice recenſeret ad illorum editionem ... procurandam*. Haec enim idem ipſe Tukius ſignificavit in approbatione huius Officii, illiuſque verſionis, praemiſſa tom.II. *Cod. Eccl. univerſae* eodem an.1749. edit. 21.maii.

Quod porro ſcribit pag. 193. de ſecundo quodam Baptiſmi Ordine: *Hunc Ordinem ex cod. quodam* Thebennenſi *a ſe deſcriptum nobis communicavit memoratus Raphael Tukius, qui & aſſeruit illo Aegyptios minime uti*, vide, ne ſic intelligas, quaſi Tukius dixerit, aut ordinem ipſum, aut codicem ſcriptum fuiſſe *Thebennenſi* dialecto. Lingua enim in eo Memphitica eſt.

Sequitur in lib. III. *Cod. Eccl. univ.* pag. 82. *Ordo confirmationis Eccl. Alexandr.* Copt. & Latine evulgatus ab Aſſemano ipſo an. 1760. De eo quoque ſtatim ab initio egregius editor & interpres haec adnotat: *Hunc Ordinem ſumma cura recenſitum ac deſcriptum nobis communicavit D. Raphael Tukius Aegyptius presbyter*. Verum dum ego confero ordinem iſtum cum eo, quem editum habemus eiuſdem Tukii opera in *Rituali Copto-Arab.* an.1763. p. ϘΙ. & ſeqq., non modo rituum & precum quarumdam ſeriem alicubi turbatam, ſed & alias aliquot varietates inter utrumque viſus mihi ſum detexiſſe. Anno tandem 1754. typis haeredum Io. Laur. Barbiellini Aſſemanus noſter tom. VII. *Cod. Eccl. univ.* in Miſſali Alexandrino par. II. a pag. 1. ad 90. uſque, prelo ſubiecit Copticam Liturgiam S. Baſilii a ſe latine redditam. Hanc vero totam excerptam video ex Miſſali Aegyptiacis formis typographii de Prop. Fide excuſo iam inde ab an. 1736. Nam & errata ipſa operarum, ut

ut ⲫⲓⲙⲓ pro ⲫⲓⲟⲙⲓ, ⲡⲉⲛⲉⲩⲙⲁⲧⲁ pro ⲡⲛⲉⲩⲙⲁⲧⲓ, ⲉ̀ⲙⲙⲁⲓⲣⲏⲛⲓⲙⲓ pro ⲉ̀ⲙⲙⲁⲓⲣⲱⲙⲓ, & alia id genus in Barbellinianam editionem solide invecta leguntur. Ceterum doctissimus Assemanus interpretationem suam Latinam adornasse videtur, non ex Coptico textu, sed ex Arabica ipsa versione, quae Anaphoram Aegyptiacam in Tukiano Missali perpetuo comitatur. Tene rubricas *Copticas* ex Miss. Tukiano pag. ⲓⲁ. *Sacerdos osculetur altare, seseque vertat in occidentem, ut seligat* ⲙ̀ⲡⲓⲕⲟⲣⲃⲁⲛ ⲉ̀ⲧⲉ ⲡⲁⲓ ⲡⲉⲡⲓⲱⲓⲕ ⲛ̀ⲧⲉ ⲡⲣⲟⲑⲉⲥⲓⲥ, *Korban, idest panem propositionis*, sive *oblatam*; (de qua vid. Renaud. *Liturg. Copt. S. Basilii* pag. 189.). Pag. ⲑ. *accipiat* ⲛ̀ⲡⲓⲕⲟⲣⲃⲁⲛ *in manus suas*. Pag. 13. ϫⲱ ⲛ̀ⲡⲓⲕⲟⲣⲃⲁⲛ. Arabica translatio ⲡⲓⲕⲟⲣⲃⲁⲛ *Corban* iisdem in locis semper vertit الحمل *Agnum*; (de quo rursus cit. pag. Renaud. agit). Hanc fidissime sequitur Latina Assemani interpretatio: & quidem, non in his tantum, sed & in aliis plerisque rubricis, atque sententiis. Haec adnotanda erant, ne cui mirum fortasse videatur, si Latina versio in Barbiellinianis typis non exacte, nec semper Copticae lectioni respondet. Praemittere debueram *ordinem ad faciendum catechumenum* insertum *Coptice & Latine* tom. I. cit. cod. *Eccl. univ.* pag. 141. Sed, praeterquamquod eo soli Aethiopes, ut Assemanus ipse monet, utuntur, diversus est ab edito in Rituali Tukiano.

His addas velim admirandae doctrinae scriptorem *Paullum Ernestum Iablonskium* in *Rempha*, in *Pantheo*, in *Memnone*, & in dissertat. *de terra Gosen*, ubi ad Aegyptias antiquitates perscrutandas, multa ab eo scripturarum loca ex Coptica versione proferuntur, quin ab eo seiungas publicum Bernens. Lycei professorem *Iacob. Kocher* in Aegyptiaca lingua probe versatum, uti illius differt. de Numine *Chneph* apud D' Orvil. in *Miscellan. observ.* tom. III. praeclare ostendit.

Adde etiam doctissimum Ab. *Ioh. Bernardum de Rossi* insigne Parmen. Academiae, & praeclarum Hebraicae cum primis litteraturae lumen, eumdemque Copticae linguae vindicem, & assertorem in Italico opere *Della lingua propria di Cristo*, quod iure lau-

laudat meus ille *Didymus Taurinensis* p.35. Adde mecum & cum Didymo ipso non modo cl. Gallum Ab. *Barthelemy*, sed & Anonymum *Oratorii S. Philippi Nerii presbyterum*, eumdemque auctorem tum adnotationum, tum dissertationum in Romanam *Danielis* editionem *secundum LXX.*, qui mira cum eruditionis & doctrinae copia Copt. linguae vindicias alibi quidem agit, alibi vero versionis ipsius luce varia *τῶν* Ō dicta, sententiasque illustrat: etsi haec omnia lumina ex Aegyptia istius S. Prophetae versione educta, uti mihi haud temere persuasum est, non aliunde Romae accipi potuerint, quam ex apographo Boniurii ab Episcopo Tukio primum, deinde & ab aliis exscripto.

Quid porro commendationis, & laudis non meretur vir ille tam multis, magnisque nominibus in litteraria republica clarus, & in hoc maxime studiorum genere eruditissimus *Carolus Godofredus Woide*, cuius opera & studio Copticum Lacrozii *Lexicon*, tamdiu ante exspectatum, cum multarum vocum accessione, aliquando tandem, ipsa quoque *Scholtzii* manu obstetricante, an. 1775. in lucem faustis avibus prodiit? Quamquam multo proculdubio maiora erunt, quae de vetustissimis Aegyptiorum codd. atque fragmentis ex doctis *Woidii* curis, vigiliisque prodibunt. At *Scholtzii* Grammaticam, quam ad utramque Coptorum dialectum addiscendam affabre compositam, & iam Oxoniensibus formis impressam audivi, me necdum videre potuisse doleo.

Praeter hos haerent mihi in mente, haerebuntque, dum vivam, honestissimi illi clarissimique Dani *Andreas Christianus Hwiidius*, & *Andreas Birchius* orbi litterario ex illustribus egregiisque eorum lucubrationibus probe cogniti, aeque ac spectatissimus ille *Fridericus Münter*, qui an. superiori perdoctam exercitationem adornavit in Memphiticam atque Thebaicam versionem cap. IX. Danielis: Ac de iis equidem summopere laetor, quoties ego memini, semperque meminero, quo acri studio, adiuti praesertim subsidiis La-Croziani Lexici tum recens editi, animum in sacra Coptorum scripta Romae intenderint, nihilque ad summam diligentiam reliqui fecerint, ut in Aegyptia quoque eruditione excellerent, & eminerent.

Nunc

Nunc ex eadem gente in hac urbe aeterna versatur illustris iuvenis *Nicolaus Schow* Graecae cummaxime linguae peritissimus, qui apud auspicatissimum Orientalium Musarum Maecenatem cl. nempe Praesulem nostrum *Stephanum Borgiam*, admirandas ingenii & eruditionis suae vires in evolvenda, explicandaque Papyracea Aegyptiorum tabula Graecis litteris ab Isidis sacerdote scripta; tantae antiquitatis, ut ad prisca Romani imperii tempora accedere videatur. Et iam opus undequaque arduum ac difficillimum ad umbilicum fauste perductum, & notis egregiis illustratum, nuperrime in lucem prodiisse gaudeo. Oh utinam diem ego videam, quo tam bona, & praeclara ingenia, in eadem *Fidei* regula, in qua nos tamquam sanctae Catholicae & Apostolicae Ecclesiae filii, unius miserentis Dei pietate & gratia, sumus, essent & illa! Utinam & hac beata sorte, (uti ego a Deo precabar), potitus fuisset laudatus ille *Hwlidius*, qui iam, dum illius nomen paullo ante commemorabam, ingenti cum Haphniensium litteratorum maerore, vitam cum morte commutarat! Sic enim, quemadmodum ex Münteri epistolis ad cl. meum contribulem Amadutium, nuper accepi.

Interea vero, ut seriem claudam illustrium scriptorum, qui nostras hasce litteras suis ipsorum nominibus exornarunt, coronidis loco erit vir doctissimus *Ioh. Aloysius Abbas Mingarellius*, publ. in Bonon. Acad. Eloquentiae Professor, idemque in singulari op. *de Aegyptior. codd. reliquiis*, Nanianorum fragmentor. interpres & illustrator, qui cum alibi frequentissime, tum vero maxime p. CCCLI. & seqq., more suo perdocte differit *de duobus mss. codd.* Memph. dialecto conscriptis. Quamquam postremis hisce diebus novus prodiit Memphiticae litteraturae cultor, vir eximius *Georgius Zoëga*, qui in insigni op. *de Numis Aegyptiis* ex cimeliarchio Borgiano, exemplo suo docuit, quemadmodum & hoc litterarum genus rei numariae illustrandae inservire quam oppido queat.

Ne denique huic nostrae coronidi splendidum, quod maxime est, ornamentum desit, huc ego nomen appello viri doctissimi *Gabrielis Fabricii*, e cuius sapientia & aequitate hi nostri, qualescumque sint, Aegyptiaci conatus, iudicium sortemque suam exspectant.

Sed

Sed quo temporis puncto ad alia me vertere cogitabam, sub oculos mihi veluti de improviso venit, nova quaedam Aegyptiacae linguae adumbratio, in qua non illius modo excellentiores cultores summatim recognoscere, sed & nonnulla peregrina, de quibus reticere nefas sit, mihi deprehendere licuit. Huius auctor est vir sane & ingenio, & doctrinae laude clarissimus *Schmidtius de Rossan* ex uno Gallicanae Encyclopaediae articulo, quem idem ipse edidit, nuperrime cognitus. Linguam Copticam *mixtionem* definit *ex vocabulis antiquae Aegyptiae, & Graecis vocibus, quae in eam paullatim irrepsere, postquam Graiorum natio Aegypti imperio potita est. Eius ope vetustissima Aegyptiorum nomina, & plerasque fere omnes etymologias, quae in Herodoto, Diodoro Siculo, Plutarcho, aliisque vetustis scriptoribus reperiuntur, explicari posse tradit*. Ut enim, mox subdit, *Elle est un des principaux secours pour les antiquités de ce pays, qui est le berceau de plusieurs arts, de la plupart des sciences, & presque de toutes les superstitions*. *Bocharti* sententiam circa Aegyptiacae cum Hebraica lingua affinitatem gravate se ferre significat: Acoluthum, quod in epist. ad Picquesium Armenicam linguam obtruserit tamquam subsidium omnium aptius ad Aegyptiam intelligendam castigat: De Blumbergii Grammatica minus acriter, quam de Prodromo, & Lexico Copto-Arabico Kircherii sentit: Wilkinsium auctorem, editoremque Copto-Latinae versionis N. T. & Pentateuchi, Theodorum *Petraeum*, *Scaligerum*, *Renaudotium*, *Picquesium*, *Huntingtonum*, *Bernardum*, *Kocherium*, & *Guillelmum Boniurium* tamquam in hac lingua versatos, sed La-Crozium in primis, eiusque ms. Lexicon, ex quo illius discipulus *Iablonskius* profecerit, laudat: *Iablonskium* vero ob id maxime celebrat, quod huius linguae peritia, & usu de Aegyptiorum antiquitatibus opera omnium praestantiora ediderit.

De duplici superioris, & inferioris Aegypti dialecto *Dufour de Longueville* egisse scribit, memoriae lapsu, uti suspicor, ea de caussa deceptus, quod, quae legerat in *Commercio litterario Ludov. Picques* coniuncto in eodem volumine cum dissertationibus Abbatis *de Longuerue* sive *Longueville*, se legisse putarit

tarit *dans son Traité sur les époques des anciens*. In eo enim uno *Commerc. litterar.* pag. 312. & seq. epistola legitur ad Menagium scripta, qua *Picquesius* refert, quid *Abbas de Longuerue* suspicaretur *de tertia Coptorum dialecto Basmurica* nuncupata. Sed, Schmidthio ipso fatente, *Iablonskius est*, qui ex mss. Oxoniensibus perspicue ostenderit utriusque dialecti varietatem, tametsi non magni momenti eam esse censeat: atque hanc omnem differentiam a vario pronunciandi more potissimum repetendam existimet: qua de re La-Crozius aliter olim visus est cogitasse. De *Lexico* demum (quod & Schmidthius composuit) haec auguratur: *S' il voit jamais le jour, il prouvera évidemment que les racines de l' ancienne langue Egyptienne ne sont presque que des monosyllabes, & n' ont aucune affinité avec quelqu' autre langue connue que ce soit. On trouvera encore quantité de verbes redoublés. On verra une langue dont la marche & la syntaxe sont extrêmement simples, & fort différentes du style métaphorique oriental.*

En studia, en monumenta, & volumina, quae *Memphitico* idiomate exarata, litterario orbi hucusque innotuere. Sola *Thebaica* toto fere superiori saeculo ignota erant philologis Europaeis. Unus Ludov. Picquesius die 30. septemb. an. 1695. scribens ad *Thomam Eduardum* veluti ad *Oedipum*, & *Hermetem unum*, se legisse dicit, *multas pericopas utriusque testamenti Saidica* (idest Thebaica) *dialecto*, adeoque scire cupit, *an sit aliquis liber v. g. psalmorum, vel liturgicus, qui sit conscriptus hac dialecto?* Quid ad haec Eduardus? *NULLAS* credens *superesse linguae Copticae, quae in desuetudinem abierint, DIALECTOS*, Arabica pro Thebaicis a Picquesio per errorem accepta suspicatus est. Sicque proinde ad Picquesium ipsum respondit: *Inepte facis, qui voces* Arabicas, *nulla necessitate coactus, Romana dones civitate*. Tanta erat tum temporis inter viros ipsos Coptice doctos Thebaicorum monumentorum ignoratio. Picquesius vero epistola sequenti ad eumdem Eduardum subdit: *Habeo psalmos Copticos scriptos THEBAICE* (quos fortasse post editam superiorem epistolam repererat) *item Bahirice*, hoc est *maritima*, & more nostro, *Memphitica* dialecto.

Prae-

Praeter hoc unum *Psalterium* Picquesio in Gallia compertum, alius nullus Aegyptius codex, qui *Thebaico* idiomate scriptus esset, sub universae Europae caelo cognoscebatur. Quamquam enim in magno catalogo Bodleian. bibliothecae an. 1697. Oxonii edito, nota iam essent inter Huntingtoni mss. *Fragmentum Evang. S. Iohan.*, & *Acta Apostolorum*, quae sunt Thebaice scripta; nemo tamen nec *Huntingtonus* ipse, nec *Eduardus Bernardus* catalogi auctor, pro Thebaicis habuit. Hoc idem accidit de cod., qui inter Huntingtonianos eodem catal. num. 131. inscribitur: *Liber cuiusdam Gnostici Copt. & Arab.* alias, ut suspicor, Didymo nostro pag. 19. nuncupatus: *De litteris Graecis &c.*, vel *de myster. litterar.* in *Sylloge* vocum *Saidicar.* Lexici La-Croz.

At ego de Wilkinsio miror, qui in Prolegomenis ad N. T. Coptice editum an. 1716. postquam & viderat, & expenderat codd. Huntingtonianos exhibentes Fragm. Evang. Ioh., & Acta Apostol., eos scriptos dixerit lingua sibi prorsus ignota, eaque *a reliquis linguae Copticae mss. tam diversa, ut nullo modo cum iis conciliari, aut conferri possit*; adeo nihil ad ea usque tempora de Theb. dialecto ei subolfacere contigerat.

La-Crozius & Iablonskius *Fragmentum* ipsum *Ioh.*, & *Actorum* codicem perinde atque *discursum Gnostici* an. 1730. *Sahidica dialecto* conscriptum dixere. Quod & alii in Anglia, & alibi deinceps observarunt. At nemo, nisi eruditissimus Ab. Mingarellius anno demum 1785. notavit, emendavitque errata, *quibus librum suum* Wilkinsius *foedavit*, ubi pag. VII. prolegomenor. ex ignotae linguae defectu, tam male exscripsit tum v. 13. cap. 7., & 23. cap. 13. Evangelici fragm. Ioh., tum initium & v. 2. Actuum Apostol. Idem tamen ipse Wilkins. difficultatem, qua in huiusmodi scriptis legendis tenebatur, ingenue fassus est. Unde Iablonskius loquens de cod. describendo, cuius titulus est: *Discursus Gnosticus*: *Liber ille*, inquit, *initio erat mihi perdifficilis, eademque dialecto scriptus, quam Wilkins. memorat* prolegom. pag. VII. *Wilkinsium, quod ex ore ipsius didici, difficultas operis absterruit*. Sic ille in ep. VII. febr. an. 1719. *Londini* ad La-Crozium scripta, ad quem etiam non ita diu post codicem

ipsum a se descriptum misit. Accedit his *Tomus secundus fidelis sapientiae* (sic inscriptus) *Valentinianae doctrinae liber*, *qui exstat Oxonii apud cl. Askew*, omniumque *Sahidicor. codicum*, iudice *Woidio*, *vetustissimus* & a *Didymo* nostro laudatus in *Copt. Lit. Rudimento* adnot. 1. ad infimam pag. 19.

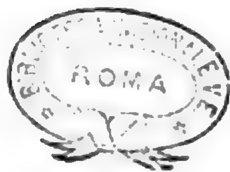
Non alia, quam quae hactenus retulimus, Thebaica scripta, maiorum nostrorum memoria ad annum usque 1777. in omni Europa exstitisse cognovimus. Post id temporis solum nova, eaque non exigua copia, videre coepimus Sahidicae linguae fragmenta; quae ex Aegypto superiori Romam ad cl. doctissimumque Praesulem *Stephanum Borgiam* delata totidem visa sunt caelestis munificentiae dona. Nihil enim profani, nihil gnostici, nihilque Valentiniani figmenti in iis inerat; sed alia antiquissimae versionis *divinorum librorum* apud Thebaeos iam inde a primis evangelicae lucis splendoribus conditae, & publico dein earum ecclesiarum usu in tota Thebaide receptae, alia vetustissimae Liturgiae reliquias, alia denique ecclesiasticae historiae, monasticae disciplinae, & christianae gloriae egregia quaedam ex iis, quae e barbarorum manibus effugerant, monumenta dabant. Quodque omittere nefas esse duco, haec omnia aurea ac tam pretiosa λείψανα ex antiquis Aegyptiarum Thebarum ruinis olim eruta, diuque servata, hisce demum postremis saeculi nostri temporibus ad nos pervenerunt, quibus bruta, ac impia insanientium *incredulorum* factio adversus divina Scripturarum oracula, & Christianae religionis sanctitatem, bellum eo turpius, quo insidiosius quam Celsus, quam Porphyrius, quam Iulianus, exercere contendit. Nonne & haec lumina sunt veluti fulgura coruscantia de caelo, quibus orthodoxae fidei hostes mirum in modum perterreri, & confundi necessario debeant? Hinc ego totam hanc, quae nobis postremo obtigit, sacrarum harum tabularum sortem, ad opportunum religionis nostrae praesidium, divinitus partam haud temere iudicarim.

Interea temporis, an. scilicet 1778., Romanis formis ex typographio collegii de Propag. Fide in lucem prodiit Grammatica Copto-Thebaica ab Episcopo Tukio composita. Optas-

Optaſſem ego equidem, ut Antiſtes optimus *Elementis Aegyptiacae linguae* a Boniurio ſcriptis, & iuſſu Pont. Max. Clem. XI. a viro ſummo *Euſebio Renaudotio*, ut iam diximus, adprobatis, adderet de ſuo Rudimenta *Thebaicae*. Nam de Grammatica Boniurii edenda iamdiu ante a Sac. Cong. de P. F. decretum fuerat, dum praefecturam ageret immortalis memoriae Ioſephus Cardinalis Spinellus, & a ſecretis ſacri huius ſenatus eſſet magni nominis Praeſul Nicolaus Antonellus ad meritos deinde Purpuratorum Patrum honores evectus. Tukius vero ſe ita, ut optabatur, praeſtiturum ſaepe ſpoponderat: eamque ob cauſſam tribus primum & amplius annis, deinde & alio rurſus tempore repetitam Boniurii Grammaticam apud ſe diu retinuit, donec dies venit, quo expleto opere a ſe iam concepto, rogatus ſententiam ſuam dicere, utrum praeſtaret edere, ſuamne? an Boniurianam grammaticam cum additamentis Thebaicis? ſuam reſpondit tamquam ſtudioſae iuventuti utiliorem, licet alteram philologis, & eruditione provectis gratiorem, probatioremque crederet. Quo audito, Cardinalis Caſtellus S. C. Praefectus Tukianam ex Patrum decreto imprimi, evulgarique curavit. At ego tacitus mea ſtudia ad Acta S. Coluthi, Praeſulis mei Borgiae hortatu, ſtatim converti, antequam quicquam ſcirem de Lexico La-Croziano Oxonii edito, vel de utriuſque Aegyptiae dialecti Grammatica a cl. Scholtzio adornata.

Quae quum ego commemoro, non aliud conſilii in mente gero, quam ut apparatum, & concentum mediter humanorum ſtudiorum, quae uno propemodum tempore ſimul confluentia eruditorum animos ad ſacras Thebaicorum voluminum reliquias avidius exquirendas mirifice provocarunt.

Multo vero magis id accidiſſe accepimus poſtquam noſtra illa S. Martyris *Coluthi* miracula duo ex laciniis Theb. cod. in publicum prodiere. Ea enim ita, uti erant an. 1780. evulgata, tam multos ardenteſque igniculos veri deſiderii in animos litteratorum erga dilaniatas ipſas ſactorum codicum membranas in Thebaide ſepultas iniecere, ut boni omnes, & aequi rerum harum aeſtimatores in tota pene Europa, praeſertim in Anglia, in Galliis, in Germania, & in Italia no-

nostra ad biblica ista & ecclesiastica Thebaeorum fragmenta colligenda aemulis studiis visi sint incitari. Inter ceteros non sine ingentium laudum praeconiis commemorari meretur Excellentissimus Venetorum Eques *Iohannes Nanius*, qui tribus ante annis Thebaeorum fragmentorum membranas *quatuor & sexaginta* ex Aegypto asportatas acquirere studuit, easque mox ut accepit, Abbati Mingarellio Bononiam misit, ut tanti viri cura & eruditione non una modo typorum elegantia expressae, sed & Latinae versionis, doctarumque adnotationum luce exornatae, gratum orbi litterario spectaculum exhiberent.

Scimus & v. cl. Woideum praeter vetera ex Sahid. vers. N. Testamenti collectanea, quae in Oxon. Acad. hodieque asservantur, nova se fragmenta in XL. membranis recens comparatis habere.

Verum enim vero in dispersis hisce venerandae antiquitatis reliquiis acrius perquirendis omnium, ut auguror, industriam, atque sortem longe vicit superavitque studiosa, quae est assidua ac fortunata *Borgiae* nostri cura, & sollicitudo; ut mirum non sit, si in hoc cimeliorum genere domesticum illius Museum Velitris celebre, ceteris omnibus hucusque praecellat. Horum indicem protulit Danus eruditissimus, cuius ante memini, *Fridericus Münter*, tametsi nonnulla ei adhuc addenda supersunt, quae partim e Munteri conspectu fortuito effugerunt, partimque etiam nuperrime ex Aegypto advenerunt. Verum inter cetera Borgiana fragmenta illud est vere unicum, & singulare, quod versionem exhibet quorumdam capitum Epist. 1. S. Paulli Apostoli ad Corinthios, non Memphitica, non Thebaica, sed alia quadam Aegyptiorum dialecto ad id usque temporis ignorata.

Quid ergo? An non tandem vel hoc uno argumento quasi evidenti quodam τεκμηρίῳ plane convicti fatebimur, Deum O. M. qui providentia sua admirabili omnia prospicit, & ordinat in gloriam suam, & utilitatem nostram, Deum, inquam, ipsum auctorem, inspiratorem, excitatoremque esse publici huius mirifici, ac pene communis desiderii? Eo enim eruditorum animi inflammati Thebeas divini inprimis, tum & ecclesiastici codicis

dicis

dicis reliquias barbare dissipatas lugentes quaerunt, quaesitas vero & inventas hilari vultu excipiunt, festivum illud *εὑρήκαμεν*, non *Isiaco*, sed Christiano more, congeminantes. Quantum inde emolumenti in divinorum librorum maiestatem, in orthodoxae fidei praesidium, & christianarum antiquitatum laudem, splendoremque redundet, facile boni quique litterarum harum cultores, me quoque tacente, intelligunt.

Nos interim, qui, ut tam certis perspicuisque caelestis providentiae nutibus obsequamur, *Thebaica* ista monumenta in sanctissimae religionis nostrae commodum edere constituimus, ne ea cum Memphiticis, aliisve Coptorum scriptis confundantur, operae pretium ducimus brevem quandam informationem multiplicis *idiomatis*, quo usi sunt Aegyptii, huic omni editioni nostrae praemittere. Sit ergo

§. I.

Tres commemorantur Aegyptiacae linguae dialecti.

NON defuere quidem Arabici scriptores, immo & nonnulli Grammatici Copto-Arabes, qui de *tribus* Aegyptiae linguae *dialectis* mentionem fecerint. Makrizius *Memphiticae* & *Thebaicae* tantummodo meminit. Quid vero Grammatici de *tertia* dixerint, *Ludovicus Picquesius* refert in epist. ad *Mailletum Consulem Francicum Cairi* : *Ils ont*, inquit, (Aegyptii) *trois dialectes*, *scil. le* Bahiri, *qui est celle*, *qu' on dit ordinairement* : *le* Saydi, *qui est la* Thebaique, *& dont on voit quelque peu des fragments*. *Mais pour la derniere*, *qui est* Bashmuri بشموري *je vous avoue*, *que je ne le sçaurois deviner*. Idemque dein in ep. an. sequenti 1690. scripta, ut iam innuimus, ad Thom. Edwardum divinare aggreditur, quid tertia illa dialectus esse queat in haec verba : Sahidica *est Thebaica*, Baharica *est maritima*, *quid de nomine* بشموري, *num est* Nubiensis, *an est* Libyca, *an est* Coptica? .... *Hic proponam tibi meam coniecturam*, *scil.* ⲡⲥⲁⲫⲣⲏⲥ, *&* ⲡⲥⲁϩⲓⲧ, (ⲡⲥⲁⲡⲉⲙϩⲓⲧ lege, ut postea monet Edward., non ⲡⲥⲁϩⲓⲧ, ut mendose scribitur in ep. Picquesii) *est pro* Saidico, *&* Bmalyo (pro *Sbma-*

Shmalyo), *ergo* ⲡⲥⲁⲙⲏⲣ *erit pro mareotico, vel myrico. Aliquis dicet: quandoquidem radice non conveniunt* (dixerat enim ante ex Arabum grammaticorum auctoritate *duas primas radicibus convenire, non vero tertiam*) *heic Bashmuritica erit Abyssinia, quia scilicet Abyssinii dependent a religione Coptica. Starem sane pro hac sententia.* Subdit Edwardus ad haec: ⲡⲥⲁⲫⲣⲏⲥ *significat partem australem, &* ⲥⲁⲡⲉⲙϩⲓⲧ *septemtrionalem. Quid vis per Shmalyo? Nimirum* شمالي *partem sinistram seu borealem;* ⲡⲥⲁⲙⲏⲣ *significat quod est ad fines vel terminos regionis. Utinam videre liceret, unde haec* (de dialectis Aegyptiis) *hauseris. Nam ita me Deus amet, Shmaliace, & Busmurice,* (lege *Basmurice*) *loquentem audire videor.* Sed Picquesius in altera ad Edward. epistola rediens ad tertiam *Bashmuricam* dialectum quasi a *Bashmur* dictam, sic respondet: *Bashmur autem apud* Abulfedam *est provincia circa Damiatam.* Eodem vero an. 1691. scribens ad *Ludolphum*, de *tribus* Coptorum dialectis, *qui sont le* بحيرى, *le* صعيدى, *& le* بشمورى, *le sçavant Abbé de Longuerve soupçonne que la dernière, qui n'a quasi rien du Copte, ou du moin des deux premieres dialectes, est celle des Rois de* Nubie, *qui étoient Chrétien.* Qua de re a Ludolpho ipso erudiri postulat.

Picquesius autem de tertia illa dialecto semper incertus an. 1668. 6. decemb. ad eumdem Ludolphum scribens suspicatur بشمورية Bashmuricam Coptorum abusive dici, linguam *Syriacam*, qua tamquam vernacula utebantur Syri Monachi Iacobitae in coenobio S. Mariae deserti *Scetis*, quia non أصل *origine, & radice* vocum, sed unius tantum *Iacobiticae* sectae communione cum Iacobitis Aegyptiis conveniebat. Quod ut Picques. coniiceret, occasionem ei praebuit celeberrimus cod. Ambrosianae bibl. *Estranghelis* Syrorum characteribus scriptus, & *emptus* ab eodem *Monast. S. Mariae Matris Dei in deserto Scbytin*; cuius editioni egregiam modo operam navat alter eiusdem bibl. custos, πολυμαθέστατος, Canonicus Besotius.

Neque his contentus Picquesius, intercessore Alixio, de dialectis Copticae linguae consuluit *Huntingtonum*, qui iam in Ae-

gypto

gypto fuerat. Is autem Alixii votis satisfacturus: *Nunc etiam*, inquit, *respondere liceat eiusdem D. Picques quaestioni de tribus Aegypti dialectis iam pridem per te transmissae, uti ex mss. Regis pag.* 153. *Ipse citat. Prima igitur est lingua Aegyptiaca, seu Coptica proprie sic dicta, a Coptis solum, & praecipue in Thebaide, seu superiori Aegypto, quam Said Arabes vocant, usurpata. II. dialectus est lingua Graeca, qua utebantur Alexandrini maritimique accolae, & Aegyptus inferior, seu septemtrionalis. III. dialectus est Aethiopica inter cataractas, & ad ipsam usque Nili originem in usu. Priores norunt Arabes: hanc tertiam prorsus ignorarunt.*

Hoc demum aevo nostro quotquot de Aegyptiacae linguae dialectis scripsere, aut nonnisi *duas*, Copticam sic vulgo dictam inferioris Aegypti, & Thebaicam superioris numerare norunt. *Tertiam*, aut uti incompertam penitus omninoque ignorabilem habuerunt, aut tamquam interminabilis controversiae, & incertae perpetuaeque divinationis negotium frustra tentandum, deseruere. Hodie tantummodo eam nobis detexit, manifestamque fecit Borgianum fragmentum. De illa tamen infra. Nunc *de Memphitica* sic vulgo dicta agam.

§. II.

Memphitica dialectus, olim toti Aegypto communis, tamquam antiquior, & aliarum mater habenda est.

IAblonskius, aliique viri docti maioris antiquitatis gloriam Thebaicae deferunt. Sed hi (quod eorum pace dictum sit) non satis attendisse videntur ad testimonium Herodoti, ubi lib. II. cap. 143. vocabulum memorat, quo *Thebaei sacerdotes hominem* appellabant. Hoc autem est Memphitica dialecto **ⲡⲓⲣⲱⲙⲓ**, illud ipsum scilicet, quod in mss. editisque Coptorum libris hodieque legimus: ἐν Θήβῃσι . . . οἱ ἱερέες τοῦ Διὸς, *apud Thebas . . . sacerdotes Iovis* (erant coram me, ait Herodotus) *qui* Hecataeo *originem suam recensenti, & ad sextum decimum Deum referenti, occurrebant e diverso progeniem recensentes, & in enumeratione non admittentes id quod ab illo diceretur:* hominem progenerari a Deo: *occurrebant autem in hunc*

modum φάμενοι ἕκαστον τῶν Κολοσσῶν ΠΙΡΩΜΙΝ ἐκ ΠΙΡΩΜΙΟΣ γεγονέναι, *dicentes*, *unumquemque Colossorum* (qui scilicet lignea erant simulacra *Pontificum* suorum in magno coenaculo posita) *fuisse PIROMIN ex PIROMI genitum*. Si autem ex utroque nomine Graecam terminationem, ν & ος, auferas, *Piromi* ex *Piromi*, *hominem* ex *homine* procreatum interpretaberis. Ergo Herodoti aevo in urbe ipsa Thebarum necdum audiri coeperat Sahidico, sive Thebaico idiomate **ⲡⲣⲱⲙⲉ**, aut **ⲡⲉⲓⲣⲱⲙⲉ**, sed una Memphitica dialectus toti Aegypto communis cognita tum temporis erat.

Hoc idem colliges ex nominibus Deorum, quos *vetustissimi in Aegypto mortales*, teste Diodoro Sic. lib.I. coluerunt, appellaruntque *Solem* in primis *Osirin*, & *Lunam Isin*, idest, sublata Graeca terminatione, *Osiri*, & *Isi*; quae duo profecto Memphitica nomina sunt ab ipsis quoque Thebaeis (teste Herod. lib. II. c. 42.) ex communi totius Aegypti superstitione sic perpetuo usurpata. Numquam enim superioris Thebaidis incolae aut *Ise*, aut *Osire* Numina ista appellasse leguntur.

Cetera quoque antiquissima Aegyptiorum Numinum vocabula, *Busiri*, *Petosiri*, *Anubi*, *Atyri*, *Thermuthi*, *Api*, *Camephi*. *Ertosi*, *Sothi*, *Chnuphi*, *Onuphi*, *Bubasti*, *Bubasi*, *Paci*, aliaque id genus plura, nonne eamdem Memphiticam dialectum, de qua modo loquimur, referunt? Horum certe nonnulla, ut & alia complura sunt, quae efferuntur, litterisve mandantur, *per apocopen* Memphiticae illius terminationis τῦ ι, ut Θερμουθ pro Θερμουθι, Φαρμουθ pro Φαρμουθι, Πατερμουθ pro Πατερμουθι, & cetera, quae heic enumerare non vacat. Id enim saepe fieri novimus apud eosdem ipsos inferioris Aegypti scriptores: sed ubi ea terminatio reperitur, index fere semper est dialecti communis, nempe Memphiticae. Nam Thebaei illud ι vertere solent in ⲉ (1). Sic nomen urbis in Aegypto celeberrimae, Μέμφι,

(1) Vehementer doleo, eruditissimum illustratorem *chartae Papyraceae* Mus. Borg. *Nicol. Schow* videre non potuisse *Thebaica* eiusdem Musei *fragmenta*, quae nonnisi post egregii Schowiani operis editionem in lucem emissa innotuere. His enim vel primo aspectu pag.89. consideratis, facile deprehendisset omnia prorsus nomina Aegyptiaca in charta Borgiana graece descripta formam

Μίμφι, quod habent LXX., Is. 19. v. 13., fragmentum Borgianum Thebaice vertit : ⲙⲛ̄ϥⲉ, Μνφι. Ita & Ταν, Memphitice ϫⲁⲛⲏ, & ϫⲁⲛⲓ reddit ϫⲁⲁⲛⲉ, Hebr. צען : & Αἴγυπτον

d 2 Κημε,

nam referre *Memphiticae*, *non* vero *Thebaicae* dialecti. Unum esto ceterorum exemplo nomen Πανεις, *Paësis*, quod illustris Schow eadem pag. 89. idem facit cum Πουνεις, & Παϊεις, adeoque *quindecies* repetitum ab eo in columnis chartae Borgianae. Tollatur iam ex eo Graeca terminatio ς, & ecce Πανει *Paësi* restat purum putum Memphiticum nomen. Hoc ipsum si Thebaica dialecto efferre velis, Πανει, *Paese* dices, uti dicitur iu Borgianis fragmentis *Actorum* τῶν *Paese*, *Theclae*, *& Pauli*, *& Apophthegmat. Ascetar.*, Thebaidensium dialecto conscriptis. At vero Aegyptio-Graecus Catalogi auctor non Πανεις, sive Πουνεις, aut Παϊεις Thebaice, sed Πανεις, Πουνεις, & Παιεις Memphitice scripsit. Ista igitur nomina sunt ex dialecto Memphitica, & non Thebaica. Talia sunt Οννωφρι, Τουανι, Απναχι, Πανφι, Αμασι, Τουφι, Πακηκι, Παλι, Πανουφι, Μιυσι, Καμηφι, Αβυι, Εκυσι, Κοτιλι, Ασιωνι, Πασι, Παμουνι, Παλωτι, Κρονι, Ορσανουφι, Κορμουσι, Αντουσι, Ασνι, Ηβσλαρι, Λασι; Μωσι, Πανιαλι, Παβωι, Ανταχι, Πινι, Παμουτι, Φαρμουθι, Κατασι, Ακωνι, Πινι, Πακωι, Πτολεμαι, cuncta Memphitica cum uno additamento Graecae desinentiae in ς. Reliqua etiam Aegyptia nomina, praeter graia quaedam & latina, ad eamdem dialectum pertinere videntur. Nulla enim indolem Thebaici idiomatis spirant. Nam & ea, quae expresse non habent articulum πι, ex inferioris Aegypti sermone repeti debent. Stat enim, ut perspicue docet La-Crozius in Lex., π simplex loco τῦ πι, quemadmodum τ loco τῦ ϯ articuli feminini : φα vero, & θα praeponuntur *patronymicis*, & *possessivis* nominibus Memphitarum. Eiusdem praeterea borealis linguae sunt alia quaedam composita ex ⲡⲉⲧϯ, & ⲡⲉⲧ, ut ⲡⲉⲧⲉϭⲟⲧϫ, & ⲡⲉⲧⲟⲛⲧϥⲓ. Si quae denique videri possint partim Thebaica ratione articulorum, aut mutationis quarumdam aspiratarum, & partim etiam Memphitica, eorum spectata terminatione in ι, non aliunde, quem ex dialecto media derivata putabimus.

Dignum est peculiari observatione Aegyptiacum nomen Graece dictum Αντωνις col. XII. lin. 10., Memphitice Αντωνι, quo magnus ipse Abbas *Antonius* natus in vico prope Heracleam an. 252. insignitus fuerat. Ex eo enim confirmatur cl. Schowii sententia de Charta Borgiana exarata saec. saltem *tertio*. In Aegypto namque saec. tantum IV. *graece* scribi coepit in casu recto apud S. Athanasium, Palladium, aliosque Αντωνιος, quam formam sequuti deinde sunt Memphitae, & Thebaei; quum antea efferri consuevisset Αντωνις.

Nomina quaedam Memphitica apud recentiores Graecos desinere aliquando reperiuntur in ης, & η in dandi casu, latine vero versa in *es*, & *e*. Vide ne ea pro Thebaicis accipias deceptus ambiguitate terminationis. Exemplum esto Μενούθης, & Μενούθη recte in Actis SS. Martyrum Cyri & Iohannis c. 5. ad diem 31. ian. uti legitur in cod. bibl. Ang. scripto ab eodem Clemente monacho, a quo apud Montfaucon. scriptus legitur *Metaphrastis* december an. 1105. in cod. Colbertino, male in Act. Bollandianis *Manuthes*, & *Manuthe*. Perperam vero colligeretur Μενούθης factum esse

ex

Κημι, a חם *Cham*, Χημι, Χεμι, & Χημία Memph. Hinc duae Χεμμι, altera in suprema Thebaide apud Herodot. lib. II. c.101. πόλις μεγάλη νομῦ τῦ Θιβαικῦ ἐγγὺς νέης πόλιος, *Chemmis noml Thebaici prope novam urbem* (Καινὴ), unde genus *Danai* arcessit Marshamus pag.129., altera in infima Aegypto (1), *insula* Χέμμις pro-

ex Theb. Μενουθι, Μενουθης, aut Μενουθη; est enim Memphitice Μενουθι Graece terminatum Μενυθις. Eoque pertinet *famosa Inscriptio pro salute Imperatoris Antonini*, quam ex *Grutero scalptam in Aegypto* retulit *Boniurius* dissert. *de nomine Patriarchae Iosephi* pag. 19:

ΕΙCΙΔΙ ΦΑΡΙΑ
ΕΙCΙΝ ΤΗΝ
ΕΝ ΜΕΝΟΥΘΙ
ΥΠΕΡ CΩΤΗΡΙΑC
ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΗΜΩΝ
ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟC
ΑΝΤΩΝΙΝΟΥ

Hinc Μένουθις, Αἰγυπτία κώμη πρὸς τῷ Κανώβῳ. *Menuthis*, *Aegyptius vicus prope Canobum* in Stephano *de urb.*, & apud S. Epiphanium, ut adnotat cl. Pineda. Nam & in nostris hisce SS. MM. Actis *stadiis duobus* Menuthis a Canobo distare dicitur.

(1) Stephanus *de urbib.* utramque *Chemmin* visus est commemorasse, alteram, quae Ψιτόχεμμις ab eo vocatur, alteram, quae Ψωχέμμις. Prior illa sic dicta est a ⲠⲈⲤⲎⲦ *infra*, gr. κάτω, & χεμμις, quasi *Chemmis inferior*: posterior a ⲠϢⲰⲒ per *apocopen* τῦ ι Memph., *supra*, graece ἄνω, & χεμμις, tamquam *Chemmis superior*. Hanc observationem Grammaticae mei Boniurii ego debeo. Sed, si χέμμις gr., & Copt. χέμμι idem sit ac χέμι *Aegyptus*, quemadmodum *Ammon* apud plerosque veterum idem est ac *Amon*, statim intelligimus, unde & quam vetus sit divisio Aegypti in *inferiorem*, *& superiorem*, ducta denominatione a duobus Aegypti terminis, quorum alter ad austrum *caput & principium* esset *Chemi prior* in nomo Thebaico, alter vero ad boream *finis* esset *Chemi posterior* in insula Buti. Indeque similiter coniicere licet cur Thebas ipsas ab Herod. l.15. c.15. p.96. *Aegypti* nomine olim appellatas dixerit: τὸ δὲ ὡς πάλαι Θῆβαι Αἴγυπτος ἐκαλέετο. Quum enim *Misraim* nepotes *Cham* post Babelicam dispersionem ad evitanda nova, quae metuerent, diluvii fata, in elatiori Aegypti parte, ubi nomus Thebaicus ante Herodoti tempora constitutus erat, primas sedes posuerint, & *tentoria Cham* ab avo sic dicta in Ps.CIII. collocarint, ibi etiam pars illa totius regionis altior, atque sublimior, χέμι item a חם Cham, *Aegyptus*, ut puto, primum appellari coepit. Non ignoro apud La-Croz. in *Thes. epist.*, aliosque viros doctos χέμι, aut χήμι nomine peculiari significatione sic accipi, ut inferiorem Aegyptum designet. Sed id fieri coepisse arbitror, postquam *Thebis* iam conditis, superior Aegyptus *Thebais* solemni, communique vocabulo insignita est, interea dum χεμι nomen *uni urbi* inhaesit νομῦ, ut ait Herod., Θηβαικῦ. *Chemmis* deinde, sive *Chemmi* ab indigenis sic dicta, a Graecis novo veluti nomine πανόπολις (aut Πανῶν πολις apud Strabonem) teste Diodoro Siculo p.19. nuncupata est. Herodotus πανόπολεως non meminit. Iablonskius l.II. *Panth.* c.7. numen PAN ab initio χεμμι vernaculo sermone nuncupatum censet; & urbis ei primum dicatae nomen in *Achmin*, *Schmin*, servatum coniicit; praesertim quum *Chmin* genuina sermonis pronunciatione efferri de-

propter templum Buti p.151. uti & Ἑρμουνθὶ (1) secundae Thebaidis non alia quam Memphitica, sive communi utrique Aegypto dialecto, mortalium omnium memoria, sic nuncupari consueverunt.

Idem evinci facillime posset ex nominibus regum, ac dynastarum Aegypti, quorum seriem cognitam habemus ex Manethonis catalogo, & Eratosthenis tabulis apud Africanum, Iosephum Hebraeum, aliosque. Inter haec ne unum quidem est, quod notam gerat Thebaici sermonis propriam. Quae enim indicium praeseferunt peculiaris dialecti, ea sunt omnia Memphitica. Quid multa? Nullum Thebaei dialecti vestigium in Herodoto, in Diodoro, aliisque eius antiquitatis scriptoribus mihi licuit invenire. Una est *Memphitica*, sive *communis*, quae vetustissimis illis temporibus in universa Aegypto sive τῇ ἄνω, sive τῇ κάτω, usitata conspicitur.

ϯⲟⲧⲑⲉⲱⲥ & ipsum Memphiticae originis, nomen est vici magni Magnae Heracleae in Aegypto, cognitum ex marmore Coemeterii Praetextati apud cl. Boldettium tom. II. *de' Cimiterj* pag. 585:

ΦΛΑΥΙΟϹ ΠΑΥΛΟϹ
ΗΡΑΚΛΙΔΟΥ ΑΠΟ
ΕΓΥΠΤΟΥ
ΚΟΜΗϹ ΜΕΓΑ
ΛΗϹ ϮΟΤΘΕΩϹ
ΜΕΓΑΛΗϹ ΗΡΑ (2)

Rufi-

debeat. PAN vero, adeoque *Chemmi*, & *Chemmo* eumdem ac *Solem* fuisse, pluribus ostendit. Atqui חמה Hebr. a חם idem est ac *calor*, *Sol*, *Titan*, Iob. 30. Inde ergo & Χέμι, Χέμμι, & Ψιτταχέμμι, & Ψωχέμμι, urbes simul & termini *inferior*, & *superior Aegyptus* appellari rectissime potuerunt.

(1) Ἑρμονθὶ quoque dicitur, sed corrupto nomine Ἑρμουθὶ, Ἑρμεθὶ, & Ἑρμοθι apud Le-Quiennium ex ob. Chr. de Episc. prov. Theb. secundae. ⲉⲣⲙⲟⲛϯ vero λυκόπολις in La-Crozii Lexico ex Kirchero inter geographica errata censendum opinor. In ea urbe vestigia exstant *Nilometri*, ex quo *Aristides* Niliaci incrementi altitudinem in ambitu illius nomi, Syenes, & Elephantinae, ad gradus usque 28. metitus est. Haec tamen Aristidis dicta D'Anvillius in *Mémoires sur l'Egypte* p. 207. de breviori graduum mensura, qua illarum regionum incolae uterentur, interpretatur.

(2) Hanc inscriptionem cum nomine ϯⲟⲧⲑⲉⲱⲥ, quod in *antigrapho* Canonici Boldetti romanis formis impresso, ut vacuum spatium punctis

Rufinus hanc Heracleam collocat in Thebaide, ut & Moschus apud Le-Quienium. Et quoniam magnus Abbas Antonius Monachorum parens natus a Sozomeno dicitur in territorio huius Heracleae, Tillemontius vir summus existimat Antonium proprie

ctis notatis ostendit, omissum fuerat, mecum communicavit publicus tum in Rom. Sap. Archigymnasio tum in Coll. Sac. Congr. de Prop. Fide Graecae linguae professor, cl. Ab. Ioh. Christophorus Amadutius, ex schedis postumis celebris Abbatis *Terribilinii*, quae in insigni bibl. Emi doctissimique Iosephi Cardinalis Garampii Montis Falisci Ecclesiae antiqui exempli, & admirandae pietatis Episcopi, adservantur. De ea subinde consului amicum alterum eruditissimum Ab. Caietanum Marinium, qui magnum Christianarum inscriptionum opus brevi in lucem edendum hisce ferme diebus molitur, ut nova, si quae haberet, de Boldettiano lapide lumina mihi impertiri vellet. Ac ille quidem se mire erga me liberalem exhibuit. Sed lapidem periisse dolens, quid inde lucis mihi praebere posset, non habuit. Ex uno tantum Boldetti *αὐτογράφῳ* germanam †ΟΤΘΕΩϹ lectionem mihi potuit confirmare. In reliquis ad Marangonii, Muratorii, & Gorii exempla, quibus eamdem *epigraphem* retulerant, me misit. Quid vero? Marangonius vocem quidem †ΟΤΘΕΩϹ recte expressit, sed epigraphen in 3. & 4. linea mire vitiavit; & ex ΗΡΑ pro ΗΡΑΚΛΕΙΑ, *Iunonem* ex templo fecit. Muratorius vir licet *κριτικώτατος*, magnique ingenii, & omnigenae eruditionis, doctrinaeque laude praecellens Marangonii errata in exemplum suum ex integro transtulit p. 2051. 6. *Append. Thesauri veter. Inscription.*, ubi si tantum prae oculis habuisset Graecam epigraphen iam traditam pag. 2019. 1., ut ibi vocem ΑΛΕ ter sculptam *Alexandrinum* ex coniectura legerat, ita & heic *μεγάλης* ΗΡΑ, ΗΡΑΚΛΕΙΑϹ legendum putasset. At quiddam est, quod mihi vocem ipsam †ΟΤΘΕΩϹ suspectam quodammodo reddit. Facile enim fuit, ut incuriosi scalptoris vitio omissa fuerit post articulum † littera initialis Τ sequentis nominis ΤΟΤ: unde †ΟΤ exsculptum fuerit pro †ΤΟΤ. Integra proinde vox cum ΤΘΗ (graece θη) composita, haec esset †ΤΟΤΤΘΗ, unde †ΤΟΤΘΗ cum addita terminatione Graeca ς, †ΤΟΤΘΗϹ, & in genitivum inflexa †ΤΟΤΘΕΩϹ. Haec vero vox *praesidium*, *auxilium*, & alia id genus significare rectissime potest. Sic autem *vicus magnus magnae Heracleae* †ΤΟΤΤΘΗ, vel †ΤΟΤΘΗ nuncupatus fuisset, quod *praesidium* esset *antestans* urbi. Nec te vici nomen moretur; nam & vici in Lex. mss. Photii ab Alberto Fabr. laudato ad Hes., *κῶμαι* dictae sunt *αἱ βραχεῖαι πόλεις*. Neque noster iste *vicus* simpliciter *κώμη*, sed cum adiuncto *μεγάλη* appellatur. Sozomenus scribens de patria S. Antonii illius vernaculum, ac proprium nomen ignoravit. Moschus, qui c. 62. *Prat. spirit.*, *Heracleam* collocat

pric indigenam fuiſſe Thebaidis, etſi Aegyptius paſſim appellari conſueverit, quatenus Aegyptus generatim accepta ipſam quoque Thebaidem complectitur. Nolim, quis de hoc etiam nomine, idem quod Tillemontius de Thebaeo *Antonio* ſentiat. Eſt enim omnino Memphiticum, & proprium dialecti inferioris Aegypti; ut vel unus articulus ϯ aperte demonſtrat. Ac, mea ſententia, ϯⲟⲧⲑⲉⲱⲥ compoſitum eſſe videtur ex ϯⲟⲓ, contracta ⲟⲓ in ⲟ, & ⲧϩⲏ quaſi ϯⲟⲧϩⲏ, graece ποτθης, & in gignendi caſu per ϯⲟⲧⲑⲉⲱⲥ, vicus nempe magnus *poſitus ante magnam* Heracleam, ſive ei *proximus*, ac veluti προάστιον *ante urbium*. Ceterum Rufinus, ni egomet fallor, confudit natale ſolum Antonii cum loco ſeceſſus, & monaſticae vitae, quam vir ſanctiſſimus duxit in montibus Arabiam verſus ſpectantibus. Tota enim illa ſeries montium, quae ex orientali latere Nili longe protenditur, ab inferiori ad

eat in Thebaide, anſam fortaſſis errandi accepit ex ambigua illa loquendi formula τῆς ἄνω, qua uſi fuerant nonnulli veterum in Herculis civitate deſignanda. Sic enim *Heraclides* in Conc. Epheſino an.431. Epiſcopum ſe dixit τῆς ἄνω Ἡρακλείας, *ſuperioris Heracleae*. At qui inter Graecos Aegyptiae chorographiae parum periti erant, nomine Ἡρακλείας τῆς ἄνω, facile intellexerunt *Heracleam ſuperioris* Aegypti, nempe *Thebaidis*; quae tamen ab indigenis ita appellabatur, ut diſtingueretur ab Heraclea *inferiore* vel in *Delta*, vel etiam in *Canobo* poſita. Nec mirum. Stephanus ex parte totius Aegypti media, & *Arcadia* generatim ſic nuncupata, unam facit urbem: ἔτι καὶ Ἀρκαδία Αἰγύπτου πόλις. Euſtathius in verſ.251. *Dionyſ. Perieg:*

Ὅσσοι δ᾽ Ἑπτάπολιν μεσάτην ἤπειρον ἔχουσιν.

Heptapolim eo carmine deſcriptam, *Arcadiam* quoque ab Arcadio Imp. poſtremo cognominatam tradit, quae *antea* Heptonomos, *aut etiam* Heptonomia *a ſeptem* nomis, *quos continebat*, *nuncupata fuerat*. Pineda vero in Steph. ſic Euſtathium interpretatur, quaſi *Heptapolim*, aut *Arcadiam UNAM* & ipſe urbem feciſſet; quod falſum omnino eſt. Sequitur enim Euſtathius, & de *Heptapoli* haec commentatur. *Heptapolis*, antequam Arcadia cognominaretur, ita *dicebatur a civitatibus adiacentibus Nilo*, *quarum ſex erant a ſiniſtra*; Memphis nempe, Dioſpolis, Memnonia, Parvus Catarractes, Magnus Catarractes, & Syene: *a dextera vero una* Babylon: *alii aliter bas urbes ſeptem numerant*: quatuor *Thebaidis*; *& bae ſunt PANOPOLIS*, *ANTINOOPOLIS*, *LYCOPOLIS*, *HERMOPOLIS*: *tres autem Arcadiae*: *Heraclea* ſcilicet, *Oxyrinchus*, & *Memphis*. Tanta eſt ſcriptorum, & Graecorum in primis medii infimique aevi in Aegyptiorum chorographia varietas, & inconſtantia. Ceterum ut ad inſcriptionem noſtram redeam, eam non uno *Arcadio*, ſed & *Magno Antonio* vetuſtiorem iure dici poſſe crediderim.

ad ſuperiorem uſque Aegyptum, *Thebais*, iudice Maileto, dicta eſt. Si autem politicas, civileſque Aegypti diſtributiones ſequamur, Thebais proprie, & quam primam appellat Le Quienius perinde atque d'Anvillius, a finibus Lycopolis initium ſumit, ſecunda, eaque ſuperior a Thebis: Heraclea vero magna metropolis nomi Heracleenſis ſupra Memphiticum, erat in inſula late patenti inter nomum *Arſenoitem*, ad occaſum, & *Aphroditopolitanum* ad ortum, praefecturae alias Aegypti *mediae* ſic etiam dictae *Ariſtidis aevo*, modo Woſtani ditioni ſubiecta. Eamdemque Ptolemaeus, & Strabo ſitam indicant verſus canalem, qui inſulam ipſam circumfluit, & in lacum *moeridis* defertur, hodieque dictus *Bahr-Juſaph*, quaſi a S. Patriarcha Ioſepho effoſſus. Huic itaque Heracleae, quae a *duabus aliis* apud Stephanum commemoratis, altera in Delta, altera ad Canobum poſitis, proximus erat vicus ϯⲟⲩⲉⲃⲉⲱⲥ, ubi *Flavius Paulus Heraclidis* in hanc lucem editus non ἀπὸ Θηβάϊδος, ſed ἀπὸ Αἰγύπτυ in laudata epigraphe dicitur. Atqui hunc eumdem vicum eſſe ſuſpicor, in quo natus etiam eſt magnus Antonius. Id enim ſignificare videntur Sozomenii verba lib.I. *H. E.* c 13: *Fuit hic Aegyptius* τῷ γένει τῶ Εὐπατριδῶν ἀπὸ Κομᾷ. Κωμὴ δὲ αὕτη ὁμῦ Ἡρακλείας τοῖς παρ' Αἰγυπτίοις ἄκρασι. Mira eſt varietas lectionum, quam exhibet Valeſius in hunc omnem Sozomeni locum; unde alii colligunt Antonii patriam fuiſſe *Comà*, alii *cóma*, alii *Comana*. Alii rurſus *Heracleam*, cui vicina dicitur Κόμη ipſa, ἄρκασι, vel ἄκρασι ſic nuncupari tradunt, ut haec Heraclea ab altera cognomine diſtinguatur; (qua forte ſententia deceptus latinus interpres τὸ, ἄρκασι, vel ἄκρασι de *minori* Heraclea intellexit); alii denique de Heraclea accipiunt, quae veluti urbs *Arcadum* fuerit apud Aegyptios, quando, ſi vox ἀρκάσι genuina ſit in Sozomeno, accipi debet *non de colonis*, ſed de *nomis Arcadicis*, qui ita appellari poterant ab ea Aegypti parte, quae, ſecundum diſtributionem ab Arcadio Imperatore factam, dicta eſt *Arcadia*. Vid. Euſtath. *in Dionyſ.* περιηγ., *Hierapolis*, & *Arcadia* ὡς ἀπὸ τῦ βασιλέως Ἀρκαδίυ. Id unum ex Sozomeno certum, perſpicuumque eſt, Κόμην *vicum*, Antonii patriam, *prope* Heracleam fuiſſe ſitam. Huius vero no-

nomen ϯⲡⲟⲩⲑⲉϣⲓⲥ, vel ϯⲡⲟⲩⲑⲏ, aut ϯⲡⲟⲩⲑⲓ nunc primum ſcimus ex hac antiquiſſima inſcriptione, qua etiam *vicus magnus* dicitur, adeo *Heracleae magnae* propinquus, ut tamquam illius *pars* indicetur: ΚⲰΜΗϹ ΜΕΓΑΛΗϹ ...: ΤΗϹ ΜΕΓΑΛΗϹ ΗΡΑ, vicus ſcilicet non agreſtis, ſed urbanus; cuius generis plures Romae erant.

Verum non unum hoc nomen eſt, unde ego colligam Heracleenſium dialectum fuiſſe *Memphiticam*. Nam & id ſatis ſolide nobis ſuadere videntur tum confinia Nomi Heracleotae communia cum Memphitis, & Arſenoitis, tum vero magis inſignis ille catalogus operariorum, quorum nomina in aggeribus canalium Arſinoenſium Borgiana Papyrus nobis intacta ſervavit. Ea enim fere omnia (quod iam obſervavimus) ex Memphitico idiomate originem ducunt.

Non alia igitur quam hac una dialecto uti potuit ab ipſa infantia Antonius: hac tenellus puer in Chriſtianae fidei rudimentis inſtitutus fuerat: hac denique divinae Liturgiae myſteria in natalis ſoli eccleſia celebrari audierat, quo die, ut narrat illius vitae ſcriptor, & Doctor SS. Athanaſius, ex Evangelii lectione vernaculo ſermone recitata ad omnia deſerenda, & ad anachoreticae & monaſticae vitae propoſitum ſe divinitus vocari excitarique perſenſit.

Meminit Manetho *linguae ſacrae*, qua tamquam a *communi dialecto* diſtincta uterentur ſacerdotes Aegyptii, ubi apud Ioſeph. lib. I. c. Apionem de Paſtorum dynaſtia loquens: *Vocabatur*, inquit, *gens iſta* Υκσως, *ideſt*, *Reges Paſtores*. Υκ Hyc enim, *ſacra lingua*, *ſignificat* Regem, Σως *vero communi dialecto eſt* Paſtor; *& ſic componitur* Υκσως, *Hycſos*. An ergo putabit quis, *Thebaicam* dialectum fuiſſe Herodoti temporibus uſu in Aegypto receptam non apud vulgus, ſed apud ſacerdotes tantum? At Herodotus omnium certe antiquior, etſi conſcius eſſet ſacerdotalium arcanorum, eorumque pluribus in locis lib. II. de Aegyptiis ſcribens meminerit, nuſquam tamen, vel leve indicium ſacrae huius linguae dedit, niſi forte ea fuerit, quae reſpondebat ſacrae Aegyptiorum ſcripturae. Nam cap. 36.

 Aegy-

Aegyptios ſcribit, *litteris biſariis uti*, *quarum unas γράμματα ἱερὰ, ſacras, alteras δημόσια populares vocant*.

Uti autem ſacra Aegyptiorum ſcriptura tota erat *hieroglyphica*, atque ſymbolica, talis etiam eſſe debuiſſet ſacra illa lingua, cuius meminit Manetho. At nemo, credo, erit, qui *de Thebaica dialecto* tam inane commentum ſibi fingere velit, ut eam unam fuiſſe putet, quae tota ex indole, & inſtituto ſuo addicta eſſet *ſymbolico* uſui, & miniſterio linguae ſacrae ad arcanas, & hieroglyphicas Aegyptiorum figuras explicandas. Sic enim ſacra hac lingua pereunte, periiſſet & ipſa Thebaica; aut certe ignota populo ſemper fuiſſet, ab Herodoti aevo ad illud uſque temporis, quo primum priſci Thebaei, viri SS., ſcripturas noſtras vere ſanctas, vereque divinas in vernaculam linguam translatas Niliacis populis evulgare coeperunt.

Sed & quis Manethonis dicta ſatis ſe intellexiſſe iactarit? Obſervat Ioſephus ipſe, *vocem* Hyk, *in alio* (Manethonis) *exemplari non* Reges *ſignificare*, *ſed e diverſo* captivos *Paſtores*. Hyc *enim lingua Aegyptiaca*, *denſo ſono prolatum*, captivos *expreſſim denotat*. Quibus & haec ſubdit: Manetho *in alio quodam Aegyptiacorum libro tradit*, *gentem vocatam* Paſtores, *in ſacris eorum libris*, captivos *recte ſcribi*. Sic Ioſephus c. Apion. Mitto heic Marshami cenſuram in Ioſephum, quippe qui id unum meum eſſe putem, ut de geminis illis Aegyptiorum vocibus a Manethone prolatis parumper agam. *Hyc* ſi *Reges* in ſacra lingua ſignificabat, non aliud fuiſſe crediderim, quam Memphiticum ⲓϭ, *bich*, ſive *hych*, idem ac *hyk* leni ſono δαίμων, *ſpiritus*: quo nomine apud profanos ipſos Aegyptios inſigniri quandoque ſolent non uni mali daemones, ſed heroes etiam, magiſtratus, & principes. Ac rurſus, ſi *hyk* cum denſo ſono exprомptum *captivum* deſignat, oriri potuit ex ϭⲏⲕ Memph., quod eſt, *conſtringere*, & *circumligare*. Haec certe in una Memphitica dialecto, quae duplicem ſpiritum, lenem ϩ *h*, & denſum ϭ *hh* parem hebraico ח, agnoſcit, locum habere poteſt. Σως, *Paſtor*, eodem Manethone teſte, ex *communi dialecto* erat; licet e Memphiticae lexicis ſubinde exciderit, nec niſi inter Thebaica vocabula reperiatur.

Iam

Iam vero, si, quod ante statuere coepimus, Thebaei ipsi ad primigenia nomina imponenda homini, diis, & urbibus, immo & toti Aegypto, usi sunt dialecto communi, quae *Memphitica* dicitur, cur non eam iure omni appellabimus martem Thebaicae? Sed audi hac de re iudicium longe gravissimum mei *Didymi Taurinensis* pag. 38. *Rudimenti litterar. Copt.*, quo ex elegantissimis Bodoniani ingenii formis praeclara lumina in utramque Aegyptiacae linguae dialectum accendit.

Praeter antiquitatis excellentiam dos etiam est fecunditatis, in qua Memphitica praecellit Thebaicae. Nam Aegyptiorum vocabulorum copia longe in illa uberior, quam in ista deprehenditur. Quod item a cl. Didymo nostro eodem loci egregie observatum est. Thebaica tandem ab aspiratis litteris passim abhorret, easque in lenes frequentissime mutat; ϭ vero tamquam sibi invisam perpetuo exsilio mulctavit; eoque agendi more ostendit se multo magis, quam Memphiticam, ab ingenio Aegyptiacae linguae, quam Pharaonicam dicunt, recessisse. Variae enim aspirationum species tamquam insignes, peculiaresque orientalium linguarum characteres, & notae, eruditorum iudicio, haberi solent. Exemplo nobis sunto Hebraica, & aliae ex ea natae.

Audio quid scribat Abbas sapientissimus Mingarellius de Aegyptiacis hisce dialectis. *Utra*, inquit pag. 18., *antiquior sit*, *quis audeat definire*? At ego non definio, sed exempla, ac testimonia veterum iam inde ducta ab Herodoti aetate profero, quibus Memphiticae usus aut unicus, aut certe antiquior probatur. Sed nec illud decerno, utrum *Aegyptia* lingua *e superiore Aegypto in inferiorem*, *an contra ex inferiore in superiorem derivata probabilius dicatur*. Hoc unum dico, *utrique Aegypto* communem in vetustiorum historicorum scriptis Memphiticam dialectum, non vero Thebaicam, commemorari. Idque ex ipsis etiam eruditissimis Mingarellii observationibus in Naniano fragm. satis, ni fallor, evincitur. *Memphitis*, ait p. 153. ad fragm. VII., ⲣⲁⲕⲟϯ, *Racoti*, *Thebaeis* ⲣⲁⲕⲟⲧⲉ: *Racote est Alexandria*. *Nomen* Ῥακότις *Rhacotis in Strabone*, *Pausania*, *&* *Stephano Byzantio legi monet etiam La-Crozius*. Ac rursus

Τεντύρις, & dempta Gr. terminatione, ς, Τεντύρι Memph. ; in Ptolemaeo, Strabone, aliisque dicitur, quae Thebaice diu post ⲧⲉⲛⲧⲱⲣⲉ nuncupata legitur. Χνοῦβις, *Chnubis*, quam *Aegyptus antiqua*, & D'Anville in suprema Thebaide commemorat, quaeque Chnumis verso β in μ apud Cellarium iuxta vulgatos codd., *Chnum* in vita S. Pachomii esse poterit, vel etiam Κνῆφι, unde ἱερὸν κνήφιδος Straboni, ductum a ⲛⲟⲩϥⲓ Memph. *bonum*, Thebaice ⲛⲟⲩϥⲉ in nonnullis fragm. Borgianis, immo & Νοῦβι, in fragm. xv. Naniano, & adnot. 7. Ming. pag. 330., dicitur. Plutarchus pag. 362. menses παϋνὶ, & φαωφὶ iuxta *Lycopoiitas*, Memph. appellat, quos Thebaei dicunt ⲡⲁⲱⲛⲉ, & ⲡⲁⲱⲡⲉ.

At Strabo, Ptolemaeus, Plutarchus Memphitica illa nomina, non tum primum Thebaicis locis, rebusque aliis imposuerunt, sed quae iam a veteribus imposita fuerant, retulere, aut si qua etiam Thebaica exstabant, uti ego equidem exstitisse reor, ea tam angustis ultimae Thebaidis finibus contenta, ac tam obscura, & a communi Aegyptiorum usu aliena erant, ut nullam propterea de iis mentionem fecisse deprehendantur. Quae omnia eo collineant, ut ostendant linguam universae Aegypto communem fuisse Memphiticam.

§. III.

Secunda Aegyptiorum dialectus, Thebaica.

Dialectus secunda a *communi* ac principe illa, de qua iam diximus, exorta, Thebaica est. Hanc vero, etsi antiquissimam appellare non dubitem, diu tamen post Herodoti aetatem inter indigenas supremae Thebaidis serius natam, sensimque propagatam coniicio, donec in superiori Aegypto popularis evasit. Nec aliter certe de huius nostrae, quam de Ionicae, Doricae, Aeolicae, & Atticae, Graiae linguae dialectorum origine sentiendum opinor. Quae res post ea, quae de *Memphitica* mox attulimus, tam perspicue, & extra omnem dubitationis aleam posita visa nobis est, ut fusiori demonstratione non egeat. Nam si Thebaei ipsi usi sunt Memphitica, non

non vero Thebaica dialecto, necessario consequitur, ut & illa prior esse debuerit, ista vero posterior, atque secunda.

§. IV.

De indole Aegyptiacae linguae utrique dialecto communi.

SImplicitatem in Aegyptiaca lingua, generatim sic dicta, agnoscit S. Hieronymus, cumque eo Galli duo Boniurius, & Schmidtius. *Verum haec lingua*, ait cl. Mingarellius pag. 82., *non modo simplex mihi videtur, sed etiam rudiuscula .... insuavis, stridula, compositis quidem vocabulis abundans, inops tamen potius, quam copiosa, ideoque ambiguis vocibus, ac locutionibus referta*. Sic esto. Illud tamen fateamur necesse est, plura de prisca Niliacarum litterarum pronunciatione, deque veteri Aegyptiacae linguae ingenio nos latere, quae, si satis comperta & explorata essent, paullo fortasse mitiorem sententiam de ea ferre nobis persuaderent.

Quaedam sunt voces, quarum terminatio est concursus duarum consonantium, uti accidit e. g. in ⲁϥⲟⲩⲱϣ́ⲃ, ⲧⲏⲣ́ϥ Memph., aut etiam Theb. ⲧⲏⲣ́ⲡ, ⲉⲧⲃⲏⲏⲧ́ϥ, aliisque id genus. In his, si *lineolam*, quae superimminet duabus postremis consonis pro accentu sumpseris, oris organa in pronunciando magnopere laborabunt, ac sonum denique reddent, aut stridulum, aut asperum, aut certe ingratum, qualis esset *afuoschb*, *tirf*, *tirp*, *etbiitf*. Sin autem dulcem vocalem ⲉ inter penultimam & ultimam inserueris, quemadmodum facit Borgianum fragm. c. X. lib. I. Reg. ed. *τῶν* ō. in ⲧⲏⲣⲉϥ, multo mollius, atque facilius tum haec, tum alia eiusdem generis vocabula pronunciabis.

Similia tradidisse, video meum illum praestantissimum Didymum Taurin. pag. 34. & 53. Rudim. Copt. Quamquam *accentum* καταχρηστικῶς ille appellat, quem ego *lineolam* dico indicem supplendae vocalis ⲉ. Cetera quae huc spectant vide omnino apud eumdem cit. pag. 55. Boniurius in Elem. ling. Copt. pag. 15. *punctum eiusdem potestatis & figurae cum phatahh Ara-*

Arabum, idest nostram illam lineolam, se *reperisse* scribit, *supra* ϩⲛ *pro* ϩⲁⲛ.

Cavendum praeterea est, ne de Aegyptiaci idiomatis indole certum iudicium feramus ex more pronunciandi, quem Copti adoptarunt post Arabum invasionem. Ex hac enim veluti fatali epocha incredibile dictu est, quantum corruptionis in veterum Aegyptiorum linguam dimanarit. Indeque etiam fit, ut nomina quaedam *Arabice* pronunciata & mire corrupta tamquam Aegyptia habeantur, quae tamen multo aequius dici deberent *Arabico-barbara*. Exemplum exstat praeclarissimum apud celeberrimum Ab. nostrum Mingarel. adnot.4. ad fragm. Nanian. VIII. pag.190. de mense παχων. Pono heic Graecos, quoties *malum* πάχων appellant, non proprio, sed Aegyptiaco Memphitarum vocabulo uti: nam ⲡⲁϣⲟⲉⲩⲥ Tukii erratum & ego suspicor, nescio an Arabis Grammatici, an typothetae, an alterius cuiuspiam vitio. ⲡⲁϣⲟⲛⲥ vero, quod ex LaCrozio adfertur, nomen Thebaicum arbitror. Id ego colligo ex Borgiano fragm. (1) historiam complectente itineris habiti a diacono quodam, qui, uti ego coniicio, a Patriarcha Alexandrino negotiorum caussa missus fuerat Antiochiam (2). In hac narratione, cuius auctorem diaconus ipse aperte se prodit, sic sibi indictum, scribit: *Nunc igitur dies veniendi ad te, erit no-*

(1) Autographum arbitror. Id enim & argumentum, quo de agitur, & formae litterarum, aliaque antiquae scriptionis indicia, satis ostendunt. Sed duplici tantum membrana constat. Num altera alteri coniuncta ex ordine sit, certo discerni non potest. Est enim utraque, praesertim in superiori margine tam foede lacera, ac mutilata, ut non modo paginarum numeri, si qui erant, sed ne lineae quidem priores in earum fronte appareant.

(2) *Antiochiam*, ut tute ipse intelliges, ex coniectura posui. Nam periit membrana antecedens, in qua nomen urbis necessario expressum esse debebat. Sed in sequenti, quae superest, *Archiepiscopus*, eiusque ecclesia, populus, & ⲛⲛⲉⲧⲟⲩⲁⲁⲃ, *sancti* Clerus nempe, & Monachorum coetus, a quibus mutua ecclesiasticae communionis signa legatus Alexandrinus accepit, commemorantur. Ille vero alius esse non poterat, nisi Antiochenus Antistes, quocum communionis societatem uterque Iohannes Alexandr. contraxerat. Nam a Constantinopolitano, & Hierosolymitano in dogmate de gemina in Christo natura, deque Chalcedonensis Concilii, Magnique Pontificis Leonis decreto ambo dissidebant.

nonus (1) ⲡⲉⲥⲟⲩⲯⲓⲥ ⲙ̀ⲡⲉⲃⲟⲧ ⲡⲁϫⲱⲛ ⲡⲁ̀ⲓ ⲡⲉ ⲧⲉ ⲡⲁϣⲟⲛⲥ́, *mensis PACHON*, *hoc est* ⲡⲁϣⲟⲛⲥ, *maii*; ubi certe Memphiticum παχων, explicans Thebaica, qua scribebat (2), dialecto, ⲡⲁϣⲟⲛⲥ́ vocat. Diaconus postquam loca, ad quae diverterat (3), *Babylonem* nempe (Assyriorum), *Hierosolymam*, & *Babylonem* ⲛ̀ⲕⲏⲙⲉ *Aegypti*, commemoravit, se tandem *Rhacote*, *Alexandriam*, navigio appulisse, ibique *chartas* (4) secum advectas *Aba Iohanni* Archiepiscopo se tradidisse narrat. Haec autem si mihi divi-

(1) Dies notatur solemnis conventus, in quo Archiepiscopus accessurus erat ad legatum Alexandrinae ecclesiae coram populo, excipiendum. Respondet is diei IV. maii nostri.

(2) Thebaeum legatum haereticus Alexandriae Episcopus delegerat, quod nullos magis quam Thebaeos Dioscori factioni addictos, & in Chalcedonensi Concilio damnando pertinaciores nosset. Vid. Renaudot. in *H. Patriar. Alex.*, & in *Commentar. Liturg. Copt.*

(3) In reditu se comitem & ducem ob viarum difficultatem habuisse scribit, quemdam sanctorum haud dubie Antiochenorum ϣⲁⲛϯⲉⲓ ⲉⲃⲟⲗ ϩⲙ̀ⲕⲁϩ ⲛ̀ⲧⲃⲁⲃⲩⲗⲱⲛ ⲛ̀ⲧⲁ̀ⲓ ⲉϩⲣⲁⲓ ⲉⲡⲕⲁϩ ⲛ̀ⲑⲓⲗ̂ⲏⲙ, *donec*, inquit, *exirem e terra Babylonis. Ingressus sum terram Hierusalem*: ubi, addit, *sancti* fausta mihi precati *benedixerunt*; sed de Archiepiscopo sanctae urbis, omnino silet.

(4) Sic col. I. & 2. p. I. membr. II. ⲛ̀ⲧⲉⲣⲉⲛⲃⲱⲕ ⲇⲉ ⲉϩⲟⲩⲛ ⲉⲡⲉⲡⲓⲥⲕⲟⲡⲓⲟⲛ ⲁⲛϣⲗ ⲁⲛϩⲙⲟⲟⲥ ⲁⲡⲁⲣⲭⲓⲉⲡⲓ// ⲥⲕⲟⲡⲟⲥ ϣⲁϫⲉ ⲛⲙ̀ⲙⲁ̀ⲓ ⲉϥϫⲱ ⲙ̀ⲙⲟⲥ ϫⲉ ϯ..ⲧⲥ (duae heic litterae perierunt, quae esse possunt ϩⲏ, unde non inepte suppleatur ϯϩⲏⲧⲥ) ⲙ̀ⲙⲟⲕ ⲡⲁⲉⲓⲱⲧ ⲉⲧⲟⲩⲁⲁⲃ ⲉⲧ// ⲣⲉⲕⲧⲁⲙⲟⲓ ϫⲉ ⲛ̀ⲧⲁ// ⲟⲩϣⲱⲡⲉ ⲙ̀ⲙⲟⲕ ⲕⲁⲓ ⲅⲁⲣ ⲁⲓⲣⲕⲟⲩⲓ ⲛ̀ϩⲏⲧ ϫⲉ ⲙⲏⲡⲟⲧⲉ ⲁⲩⲁⲡⲁⲛⲧⲏ// ⲙⲁ̀ ϣⲱⲡⲉ ⲙ̀ⲙⲟⲕ ϩⲓ̀ ⲡⲉϩⲓⲟⲟⲩⲉ.

ⲁⲡⲁ ⲓⲱϩⲁⲛⲛⲏⲥ ⲇⲉ ⲡⲉ// ϫⲁϥ ϫⲉ ⲡⲁⲉⲓⲱⲧ ⲙ̀ⲡⲉ// ⲡⲉⲑⲟⲟ ⲧⲁ... (desunt plura) ϩⲟⲓⲁ ⲁⲗⲗⲁ ⲡⲉⲭ̄ⲥ̄ ⲡⲉⲧⲕ́ ⲟⲛ ⲁϥⲛ̀ ϩⲙ̀ϩⲁⲗ ⲁϥϫⲓ// ⲙⲟⲉⲓⲧ ϩⲏⲧ ϣⲁⲛⲧ́ϥ ϫⲓⲧ ⲉⲣⲁⲧⲟⲩ ⲛⲛⲁⲧⲟ// ⲩⲁⲁⲃ. *Quum ingressi essemus Episcopium, sedissemusque soli, Archiepiscopus affatus me est, sic dicens: Exordior, Pater mi sancte, ut tibi significem, quod tecum*

divinare liceat, accidisse putarim sub Iohanne I. vel II. Patriarchis, apud Renaud. & Le-Quienium, haereticis, non ita diu ante vel an. 507., quo prior, vel 515., quo alter occubuit (1).

Iam

tecum eram ; etenim angustia cordis angebar, ne quid offensionis tibi occurreret in viis. At vero Abbas IOHANNES, quod dixit : *Pater mi, non malo* (sensu hoc dixit)... *Sed quod Christus tecum etiam erat, qui servum suum duxit, mihique viam praemonstravit, donec pervenirem ad sanctos illos*. Et mox ⲛ̀ⲧⲉⲩⲛⲟⲩ ⲁⲓϯ ⲛⲁϥ ⲙ̀ⲡⲉⲭⲁⲣⲧⲏⲥ ⲛ̀ⲧⲁⲓ ⲥⲉϩ ϩⲱⲱⲃ ⲛⲓⲙ ⲉⲣⲟϥ ⲙⲛ̀ ⲧⲁⲛⲉⲧⲟⲩⲁ//ⲁⲃ ϫⲟⲟⲩ ⲛⲁⲓ &c. *Eodem tempore tradidi* (eidem Archiepiscopo) *chartam, qua res omnes ad eum scriptae erant, & quaecumque sancti* (rectius *religiosi*) *illi miserunt*. Huius vero legationis ministrum fuisse *diaconum*, Cleri Alexandrini acclamatio, quae legitur in fine II. membranae, declarat, ⲁϥⲉⲓ ⲉⲃⲟⲗ, ibi dicitur, ϩⲏⲩ ⲙⲛ̀ ⲡⲉⲕⲗⲏⲣⲟⲥ ⲧⲏⲣ́ϥ ϩⲛ̀ ⲟⲩⲛⲟⲥ ⲛ̀ⲣⲁϣⲉ ⲁⲩⲱ ⲁⲩⲱⲗⲙ ⲉϩⲟⲩⲛ ⲉⲣⲟ̀ⲓ ⲉⲩ//ϫⲱⲙⲙⲟⲥ ϫⲉ ⲕⲁⲗⲱⲥ ⲁⲕⲉⲓ ϣⲁⲣⲟⲛ ⲱ̀ ⲡⲇⲓⲕⲁ//ⲓⲟⲥ ⲁⲩⲱ ⲡⲇⲓⲁⲕⲱⲛ ⲛ//ⲧⲏⲥ ⲉⲧⲛ̀ϩⲟⲧ. *Processit, ad me Clerus omnis ingenti cum gaudio, & anheli erga me ferebantur dicentes : Bene ad nos venisti, o Iuste, & diacone, stabilis, & firmae fidei!*

(1) Nulli aptius, quam Iohanni II. legationis huius negotium tribueris. Severus enim insolentissimus ille Monophysitarum patronus, & Acephalorum antesignanus, inauguratus Antiochenae ecclesiae Episcopus an. aer. Christ. 512. mense novembri, statim *scripsit litteras synodicas de communione fidei* ad hunc ipsum *Iohannem Alexandrinum* cognomento *Niciotam, qui eas litteras suscepit solemnes cum Episcopis suis, atque illas publice legi per totam Aegyptum curaverunt*... *Respondit deinde Iohannes Severo* suas & ipse *synodicas* ad eum ipsum mittens. Haec ex Severo Aschmoninensi Renaudotius in *H. P. Alex.*, qui mox subdit : *Ex eo primum tempore initium habuit consuetudo mutuarum de fide epistolarum inter Alexandrinos, Antiochenosque Patriarchas Iacobitarum, quae per saecula subsequentia perseveravit*. Sic & ex Renaud cl. Assemanus tom. 2. *Bibl. Or.* dissert. *de Monophysitis* n. VIII. Iam si labente eodem an. 512. Severus scripsit ad Iohannem, facile fuit, ut is non ita diu post rescripserit missis litteris an. subsequenti 513. per diaconum, qui sub maii initium Antiochiam pervenerit, breviori fortassis itinere, quam quod peregit in regressu. Nam dum rediret *Babylone* in Aegypto non fuit nisi ⲛ̀ⲥⲟⲩ//ϫⲟⲩⲧⲏ ⲙ̀ⲡⲁⲣⲙⲟⲩⲧⲉ, Memphit. ⲫⲁⲣⲙⲟⲩⲑⲓ die 20. martii Aegypt. nostri 16. Flavianus quoque Antiochenus statim ab exordio Pontificatus communionis litteras scripsit ad Iohannem I. Alexandrinum cognomento Ἡμιλαν *Hemulam*, misso ad eum Salomone

Iam vero Abbas noster Mingarel. de ⲡⲁϫⲱⲛ loco laudato loquens, *Graeci*, inquit, *vocant* παχὼν : *idque nomen*, *Memphitico* ⲡⲁϣⲟⲛⲥ ... *tantum respondet*, *quantum fieri poterat*: *nam Graeci cum careant elemento* ϣ, *seu littera* S *aspirata*, *eam reddunt per* χ : *quam litteram Graeci aliquando*, *& Aegyptii pronunciant*, *ut* ϣ .... *terminationem vero in* ΝΣ *Graeca lingua non admittit*; *atque hac de caussa non* παχὼνς *dixerunt Graeci*, *sed* παχὼν. *Aegyptii vero nostra aetate pronunciant* bescenes, *teste doctissimo Praesule Borgia* (*Praef. in Acta S. Coluthi pag.*38.) *ideoque pro* p *dicunt de more* b : *pro* a *dicunt* e : *pro* ⲱ *megalo* (*sive pro* ωου, *ut ab Aegyptiis vocatur*) *dicunt itidem* o : *quod idem plane est*, *ac omnia sus deque vertere*. Ita quidem. Sed ⲡⲁϫⲱⲛ purum putumque est Memphitarum, non Grae-

f corum

mone Presbytero : & Iohannes suas vicissim ad Flavianum rescripsit: *At certe*, ut ait Le-Quienius, *in hisce litteris a Synodo Chalcedonensi damnanda Iohannes* abstinuit. Quamquam *Leontius Ioh. Hemulam* ceteris Alexandrinis Episcopis, qui ante, & post eum sanctam illam Synodum diris devoverant, adiicere non dubitarit, quod etiam ex Liberato colligit Valesius in lib. 3. Evagrii c.23. Idemque praestat Renaudotius, apud quem *Severus* Aschmon. id unum generatim de Iohanne scribit, quod *patrum praedecessorumque suorum secutus sit exempla*. Verum quod ad litteras spectat ad Flavianum missas facile Le-Quienio assentiar; quippe qui satis intelligam ea arte usum fuisse *Hemulam*, ut significaret Flaviano unum se *Zenonis Henoticon* amplecti nulla facta aperta mentione de Synodo Chalcedon. damnanda. Sic enim ille communicare potuit cum aliis Orientis Episcopis, praesertim vero cum *Elia Hierosolymit.*, sequutus, fortasse exemplum *Athanasii* decessoris sui, *qui*, teste Liberato in Brev., *& ipse in edicto Zenonis Constantinop., Antioch., & Hierosolym. communicavit Ecclesiae*. Vid. Le-Quien. ipsum tom.2. *O. C.* p.424. in fine. Ac de Elia quidem intelligenda sunt, quae Monachi Palaestinae apud Evagr. l.3. c.32. in ep. ad *Alcisonem* narrant de fidei formula Episcopi Hierosolym., *quam ille cum edidisset*, *per sectatores Dioscori misit ad Imper.*, *& ea quidem*, *quam ipsi proferunt*, *anathematismum continet eorum*, *qui duas in Christo naturas praedicarunt*. *Ipse vero* Hierosolymorum Episcopus, *eam ab illis falso confictam dicens*, *aliam profert absque huiusmodi anathematismo*. *Neque id mirum*: *Nam & libros SS. Patrum saepenumero corruperunt*. At vero si aliquamdiu Elias cum Iohan. Hemula communicavit, *hoc certe*, ait Le-Quien., *non admisit*, *nisi quia* in synodicis ad Flavian. *a Concilio proscribendo ille sibi temperaverat*. Quid plura? Epocham mutuarum synodicarum inter Patriarchas Antiochenum, & Alexandrinum repetunt Iacobitae, non a I., sed ab Iohanne II. cognomento *Habis*, gr. ἐγκλείστῳ, sive *Recluso* nuncupato, domo vero *Niciota*. Ad huius igitur II. Iohan. tempora referendum est Borgianum fragmentum de rebus gestis a diacono Thebaeo Patriarchae Alexandr. legato.

corum nomen: ⲡⲁϣⲟⲛⲥ & non ⲡⲁϫⲟⲛⲥ, Thebaicum: بشنس, *bescenes* denique vox, uti eam effert testis laudatissimus Praesul Borgia, vel uti Le-Quien. tom.II. *O. C.* p.426. *Boscinas*, *seu Pachon....maii*, versio est, & pronunciatio *Arabici* interpretis utrique tum Memphiticae, tum Thebaicae eiusdem mensis voci a Tukio accommodata; quam certe nemo unus, qui Aegyptiorum elementorum sonum cognovit, adoptare volet. Ita & Thebaicum ⲉⲡⲏⲫ, de quo Mingarellius ipse cit. loco plura tradit, per apocopen τῶ ⲓ, idem est ac vetus Memphitarum ⲉⲡⲏⲫⲓ mensis *iulius*, sive *quinctilis*. Sed ab Arabico أبيب (quod *spicam* significat) ⲉⲡⲏⲡ dici postmodum coepit.

§. V.

Num quid affinitatis inter Hebraicam, & Aegyptiacam linguam intersit?

Longum nimis esset, & importunum de ea controversia pluribus agere, qua quaeritur, de utraque Aegyptiacae linguae dialecto, num, & quam affinitatem habeat cum Hebraica lingua? Nullam Schmitdius agnoscit: & Bochartum qui contra opinatur satis acriter, ut ante audivimus, reprehendit. Picquesius & Thomas Edwardus in mutuis epistolis ambo pro re certa ponunt linguam *Chamicam seu Aegyptiacam fuisse a Chananitica, seu Hebraea quam longe diversam: Ioseph enim linguam, quam non noverat, audivit*. Mihi in hac controversia mirum in modum arridet Didym. Taurin. sententia, qui P. II. Rudim. Copt. pag.71., omissa disquisitione de primigenia ac *remotissima* utriusque linguae cognatione, in ea tantum, quae *proxime* inter Hebraicam & Aegyptiam intercedat, vim omnem collocat investigationis suae. De hoc itaque affinitatis genere loquens, *pauca modo superesse* arbitratur *vestigia coniunctionis alicuius quasi avitae in verbis NON ASSUMPTIS, SED INGENITIS utrique linguae, Israëlis & Pharaonum*. Inter haec ו *vau*, *et* coniunctionem cum ⲟⲩⲟϩ Memph. (ⲁⲩⲱ Theb.) comparatam numerat. Sed quod eum magis *movet*, *sunt notae perso-*

personarum suffigendae vocibus, in quibus certe utraque Aegyptia dialectus ingenium Hebraicae aemulari videtur.

Nemo tamen iure negare poterit, quin plura Hebraicae linguae vocabula in Aegyptiacam irrepserint ex longa illa tam multorum annorum consuetudine, quam cum Aegyptiis *Israëlis* filii duxerunt, quamquam in *Misraimitarum* ore ex vitio pronunciationis, nativam veluti indolem amisisse videantur. Eademque de caussa Iablonsk. in ep. ad La-Croz. tom.I. *Th. Ep.* pag.183. scribit in glossis Hebr. codicis *multa sine dubio Aegyptiacae linguae ..., vestigia* latere, ut ⲞⲨⲎⲂ in אוב *Python sacrificus*. Plura etiam ex his protulit in Grammatica sua, & alibi Boniurius; quaedam nos etiam, Mingarel., & alii.

§. VI.

De tempore, numero, & ordine Graecarum litterarum, quas Aegyptii, patriis desertis, in vulgarem scripturam primitus adoptarunt.

Regnante Psammitico magnam variationem Aegyptiacam linguam subire coepisse, eruditi fere omnes consentiunt. Nam formae ipsae litterarum, quibus usi sunt olim, hodieque etiam utuntur Coptitae vel vivente, vel non ita diu post e vivis erepto Psammitico, Graecis Ionibus & Caribus (1) feruntur acceptae. Unde La-Crozius ad Sigefridum Baye-

(1) Si a Graecis *Caribus* Aegyptii uti non modo Καρικὰ apud La-Croz. in *Lex.* ex Kirchero *cassidem*, vel potius τὰ καρικὰ generatim, sic & Graecae scripturae. & linguae usum didicere, haud difficile erit intelligere, unde tanta Graii sermonis corruptio in communem eorum loquendi, scribendique morem irrepserit. De illis dixerat Homerus *Il.* B. v.867:

Νάστης αὖ Καρῶν ἡγήσατο βαρβαροφώνων.

At Nastes Cares ducebat barbarilingues.

Μάσθλης legit Strabo, *Nausles* alii, sed ex plurimis, & accuratioribus codd. *Nastes* habet Eustathius. Mitto litem, quam movet Strabo Thucydidi, & Apollodoro de *Caribus*, an qui *barbarilingues*, iidem etiam & *Barbari* dicti sint ab Homero? Affirmat enim Strabo, illi negant: attamen simul concedunt *recte* dici βαρβαροφώνας *barbarilingues*. Hinc nova inter eos suboritur quaestio de caussa, cur iam *Cares*, tamquam *barbarilingues* a poeta notentur. Thucydides fortassis, aut Apollodorus eam adfert ὅτι βραχυτάτη ἡ γλῶττα τῶν Καρῶν, *quod*

Bayerum tom. III. *Thes. Epistol.* pag. 22. *Coptorum litteras nemo sanus* (priscas) *Aegyptiacas esse censebit*, *sero*, *ut puto*, *& post quod brevissima* (idest *decurtata admodum*, *diminuta*, *& in arctum nimis redacta*) *sit lingua Carum*. Xylander relinquit in textu tamquam in *loco ancipiti* βραχυτάτη : sed pro βραδυτάτη accipit, unde illi est *lingua Carum tardissima*. Casaubonus τῷ, βραχυτάτη substituit τραχυτάτη, ut intelligatur *asperrima*; *idque*, subdit, *sequentia confirmant*. Quid vero, si neutra Xylandri, & Casauboni lectio cum dictis, quae mox sequuntur, Strabonis satis apte conciliari queat? Non modo enim non confirmat in sequentibus Strabo, quod Cares *Barbarilingues essent* ob summam earum linguae in pronunciando vel *tarditatem*, vel *asperitatem*, sed rotunde & expedite negat sive unum, sive alterum vitium, quod in hypothesi alterutrius vel Xylandrianae, vel Casaubonianae lectionis linguae Carum opponebatur. *Neque ea etiam*, respondet Strabo, *vera est caussa*, cur βαρβαρόφωνοι fuerint appellati Cares, quod eorum lingua (iuxta novas Xylandri, & Casauboni lectiones) sit *pronunciatu* βραδυτάτη *tardissima*, aut τραχυτάτη *asperrima* : οὐ γάρ ἐστιν. (heic animum ad sequentia attende) ἀλλὰ καὶ πλεῖστα ἑλληνικὰ ὀνόματα ἔχει καταμεμιγμένα, ὥς φησι Φίλιππος ὁ τὰ καρικὰ γράψας : *neque enim est* : *quum habeat plurima vocabula admixta* : *ut quidem testatur Caricarum scriptor Philippus*. Ex his vero verbis postremo loco positis, quis non intelligit quam inepte se gessisset Strabo, si ad negandam vel tardissimae, vel asperrimae pronunciationis barbariem in lingua Carum, pro caussa attulisset Graeca verba eorum sermoni admixta? Annon haec eadem & tardo, & aspero ore exprimere potuissent? Tene ergo lectionem βραχυτάτη; qua posita facile percipitur, cur Strabo ad repellendam accusationem *sermonis nimis contracti*, *ac decurtati*, confugit ad *Graeca verba* eorum linguae *admixta*. Quum enim Strabo a *Philippo* scriptore *Caricarum* accepisset verba illa apud Cares talia mansisse, qualia apud Graecos erant; eaque proinde pristinam, atque nativam retinuisse integritatem putaret, nihil metuebat affirmare, *veram non esse caussam*, quam *adversarii*, ut Cares *Barbarilingues recte dictos* ostenderent, a βραχυτάτη eorum *lingua repetebant*. Ego vero utri contendentium adhaeream, plane nescio. Illud unum scio, dici non iniuria posse βραχυτάτας γλώττας nimis contractae & decurtatae linguae vitium hodieque latere in Graecis vocabulis, quae Aegyptiaco sermoni admixta cernuntur. Nomina siquidem & verba praesertim a Graiis gentibus derivata, tam mutilata, & decurtata in Aegyptia scriptura hodieque sunt, ut modos omnes & inflexiones, quas antea habebant, undequaque amiserint. Quicquid tamen sit de hac βραχυτάτη lingua, dubitari nulla ratione potest, quin *Cares*, Strabone ipso iudice, quales & in Aegypto erant, gens bellicosa, & militiae ubicumque exercendae, mercedis gratia addicta, *barbari*, & βαρβαρόφωνοι, *male* Graece loquentes *dicerentur*. Alii *Barbarilingues*, dictos volunt Cares, *quod quum coloni essent* Cretensium, *Graecam linguam depravaverant*, *aut agrestium more* tamquam ἀγριοφωνοι *loquerentur*, aut etiam masculini generis nomina, tamquam feminina, & viceversa, proferrent. De quibus omnibus vide Eustathium in hoc carmen Homeri. Brevi Henricus Stephanus Cares βαρβαροφώνας dictos autumat, *quod lingua Graeca non pura uterentur*, *sed corrupta*. Hos iam tu finge magistros principes Aegyptiorum in Graecis vocibus suae ipsorum linguae admiscendis, & vide quibus auctoribus debeas quicquid barbari, & inconcinni in Graiorum vocabula ab Aegyptiis primum adoptata, irrepsit.

& post Psammetikum a Graecis colonis acceptas. Hi enim primum contra *mare* paullo supra Bubastin ad ostium *Nili* Pelusiacum, domibus & praediis a Psammetico circa utramque fluminis ripam donati, sibi invicem e regione, fluvio ipso medio, spectantes habitarunt. Iisque Rex *Aegyptios pueros Graeca lingua imbuendos commisit*; e quibus deinde orti sunt Aegyptii illi, qui a patribus in Graecis litteris eruditi dicti sunt ἑρμηνέας, *interpretes*. Inde coepit commercium Aegyptiorum cum Graecis; quod magis invaluisse oportuit sub *Amasi*, quo tempore a prioribus sedibus ad urbem Memphim Graii coloni translati sunt, teste Herod. lib. II. cap. 154. Sed quoniam priscae Aegyptiorum litterae multo maiori numero fuisse putantur, quam Graecae, uti Thomas Edwardus ad Picquesium scripsit, admodum credibile fit, uti suadentibus *hermeneutis*, *interpretibus* nempe contribulibus, atque cognatis, ductique praesertim facilioris scripturae, & commercii commodo, Graecorum litteras, eorumque *alphabetum* progressu temporis adoptarint. Boniurius ab Alexandri Magni regno epocham ducit Graeci alphabeti apud Aegyptios, Montfauconius a Ptolemaeis.

Plutarchus lib. de Iside & Osir., *quadratum*, inquit, *quinarius numerus producit a se quantus est numerus litterarum apud Aegyptios, & quot annos vivere solet Apis*. Teste igitur Cherronensi philosopho Aegyptiorum litterae erant XXV. Iablonskius locum Plutarchi interpretari videtur *de antiquis Aegyptiorum litteris* (1), quod Thomae Edwardo improbabile, ut iam diximus, visum est. Ac ego quidem Plutarchum de Graecis litteris, quibus ipsius aevo utebantur Aegyptii, intelligi debere opinor. Nam nec Plutarchus, credo, *antiqua* Aegyptiorum elementa norat, nec Herodotus, etsi *de popularibus*, *& epistolographicis* eorum *litteris* mentionem fecerit, quicquam usquam innuit de illarum numero cum

(1) Vid. Iablonsk. in *Panth.* l.4.c.2. num.10., ubi Plutarchi verba recitat: Ποιεῖ δὲ τετράγωνον ἡ πεντὰς ἀφ' ἑαυτῆς, ὅσον τῶν γραμμάτων παρ' Αἰγυπτίοις τὸ πλῆθός ἐστι, καὶ ὅσον ἐνιαυτῶν ἔζη χρόνον ὁ Ἆπις; ex quo *loco sequitur*, subdit Iablonsk. ipse, *quod iamdudum ex La-Crozio me audivisse memini*, antiquas Aegyptiorum litteras fuisse numero XXV., *& totidem annos libros sacerdotales constituisse vitae Apidis*.

cum eo praesertim comparato, quem Aegyptii sacerdotes tamquam sacrum habebant, & vitae Apidis tribuebant.

Neque te moveat numerus litterarum XXIV. quem tibi exhibet alphabetum Graecorum. Quod enim adoptarunt Aegyptii, unam supra XXIV. habebat *fei*, vel *phei*, nuncupatam, eamque similem Phoeniciae, Cadmeae ϥ *koph*, & Hebraicae inversae ק. Hanc, quod & Boniurius in Gram. adnotat, veteres Graeci appellarunt ἐπίσημον κόππα, vel, ut alii scribunt, κόππα. At ἐπίσημον κόππα non littera erat, sed *nota arithmetica*, sive *numerica*, a Cadmo addita, numeri *nonagenarii* index, ut ἐπίσημον βαῦ *senarii*, & ἐπίσημον σὰν πῖ *novies centesimi*. Sic erat apud Phoenicios, & Atticos, aliosque deinceps Graecos, postquam ii easdem Cadmeas notas receperant. Aegyptii vero, ut ego sentio, multo serius arithmetica ἐπίσημα *duo* τῦ βαῦ, & τῦ κόππα admiserunt. Ab initio unum ἐπίσημον κόππα adoptarunt, non ut *arithmeticam notam*, sed ut *veram* litteram, quae vim haberet τῦ digammatis Aeolici F, sive PH; unde nomen *fei*, sive *phei* obtinuit.

Multum ego debeo ingenio, & eruditioni egregii Dani Nicolai Schow, qui ex *Aegyptiaca Papyro* Antistitis nostri Borgiae id quod antea avide quaerebam, mihi opportune suppeditavit. Detexit in tabulis eiusdem *Chartae Papyraceae .... criticis*, & *palaeographicis adnotationibus* abs se illustratae, *litteram* ϥ fei *apud Graeco-Aegyptios in usu fuisse*, *eamque*, *ut in lingua Coptica frequenter observatur*, *cum Graeco* φ *permutari*. Sic ille in *praefat.* pag. XLI. (δ), & pag. 29. *adnot. crit.*, φ *in nomine* ορσανουφις *permutatur cum* ϥ *Aegyptiaca*, *ut littera eidem aequivalenti*. Idem observat pag. 91. 117. 119. 120. Tandemque tab. II. in *alphabeto Chartae Papyr.* varias formas τῦ ϥ ex prototypo expressas exhibuit sub lit. φ. Hinc cernis, opinor, τὸ ϥ *fei* apud Graeco-Aegyptios non tantum *notam arithmeticam*, sed veram etiam propriamque fuisse litteram specie, & sono fere similem τῷ φ. Quumque haec ipsa inveniatur in nominibus Aegyptiis, dubitari non potest, quin peculiarem quoque locum in eorum alphabeto tenuerit. Si igitur XXIV. Graecis hanc etiam, quae est ϥ *fei* addideris, habebis litteras XXV., totidem

dem scilicet, quot in Aegyptiorum alphabeto, ex mystica Niliacorum sacerdotum constitutione, numerabat Plutarchus. Adde, quod ϥ adeo propria est Aegyptiorum littera, ut in plurimis efformandis vocabulis vim genuinae *radicalis* obtineat. Necdum enim ἐπίσημον βαῦ ϛ notam numeri VI. in alphabetum suum induxerant. Antea namque vel antiquis notis, vel integris vocibus numeros exprimebant.

Memphitas omnium primos haud diu ante Plutarchi tempora addidisse putarim alphabeto Coptico litteram, sive notam ⲋ, *sto*, vel *so*: & τὸ ϥ, praeter propriae litterae munus, numeralem etiam fecisse, ad indicandum numerum 90. Nam ii sunt, qui in textu ipso sacro, ubi *nomina numeralia* occurrunt, ad ea indicanda *notis arithmeticis per litteras* frequenter utuntur. Harum notarum seriem ab unitate ad ⲣ̂ⲛ̀ⲑⲃⲁ 1000000. usque tradit in Gram. sua ms. Boniurius pag. 113. 114. Thebaei notas hasce in divinis praesertim codd. describendis, immo & in ipsis etiam privatae scripturae monumentis, numquam, (si rem probe teneo,) aut certe raro, adhibuisse cernuntur. Eas enim in paginis tantummodo librorum numerandis usurpasse videntur.

Si quis autem sit, qui velit multo ante Plutarchum, alphabetum Graecum cum duobus ἐπισήμοις, sive cum *duabus notis arithmeticis* ⲋ & ϥ, βαῦ, & κόππα a Coptitis admissum, huic ego non refragabor, dummodo id factum statuat in privatum usum, & apud Grammaticos, quemadmodum accidit Athenis, ubi Ionicum alphabetum, observante H. Valesio, & adprobante Bruherio in diss. *de priscis Gr. & Lat. litt.* ad calcem *Palaeogr. Montfaucon.* pag. 573. privatorum studiis permittebatur, licet in usum publicum nonnisi sero, & Archonte Euclide an. 17. Olymp. XXV. receptum fuerit. In Aegypto profecto sacerdotalis ratio ducta ab annis vitae *Apis*, & a sacro cyclo annor. XXV., (de quo plura loco laudato Iablonsk.) postulabat, ut publicum Memphiticae gentis alphabetum totidem omnino XXV. constaret litteris.

Siquidem vero in Graecis ipsis Coptici alphabeti litteris ordinandis magnam intercedere video inter eruditissimos homines Montfau-

Montfauconium, Didymum, Mingarellium, aliosque varietatem, e re nostra putamus, utrumque sub oculos ponere: & primum quidem illud, quod puris litteris constat XXV. sine ἐπισήμοις βαῦ, & κόππα, alterum deinde cum iisdem ἐπισήμοις, & notis arithmeticis:

I.				II. ex Boniurio
Α	Β	Γ	Δ	1. α, 2. β, 3. γ, 4. δ., 5. ε;
Ε	Ζ	Η	Θ	6. ϛ, 7. ζ, 8. η, 9. θ, 10. ι,
Ι	Κ	Λ	Μ	20. κ, 30. λ, 40. μ, 50. ν,
Ν	Ξ	Ο	Π	60. ξ, 70. ο, 80. π, 90. ϥ,
Ϥ	Ρ	Σ	Τ	100. ρ, 200. σ, 300. τ, 400. υ,
Υ	Φ	Χ	Ψ	500. φ, 600. χ, 700. ψ,
	Ω			800. ω.

Extra primum VII. *sunt propriae Aegyptiorum litterae* ϣ, ϭ, ϫ, ϩ, ϭ, ϯ, & ϛ numeralis.

Extra secundum VI. *tantum* ϣ, ϭ, ϫ, ϩ, ϭ, ϯ; *nam* ϛ, sto, *vel* so, *loco* sexto *posita*, *est ipsum* ἐπίσημον βαῦ, *seu arithmetica nota* ϛ.

§. VII.

De litteris utrique Graeco alphabeto additis, an sint ex antiquis elementis vulgaris scripturae Aegyptiorum?

Coniicere quis posset litteras hasce extra ordinem positas ex iis esse, quibus Aegyptii ante receptum Graecorum alphabetum antiquitus utebantur. Sed id parum credibile fit. Narrat Montfauconius *Palaeogr.* pag. 317. se vidisse Romae in schedis Boniurii inscriptionem in Aegypto repertam, eoque characterum genere sculptam, quod *vulgaris usus habebant Aegyptii veteres, sed prorsus ignotum, nullamque habens cum quibusvis litterarum formis affinitatem*. Illud igitur longe verisimilius est, uno dempto ϛ, quod, ut diximus, Cadmeum est, & arithmetica nota Graecorum, reliquas sex fuisse excogitatas ab Aegyptiis postquam experimento didicerunt, satis non fuisse Graii

Graii alphabeti litteras ad omnia propriae linguae nomina exprimenda. Hinc Graeci scriptores, qui unis illis gentis suae elementis usi sunt in Aegyptiis ipsis vocabulis describendis eorum plurima mire corrupta & vitiata dederunt. Quod quidem hodieque etiam cernimus tum in nominibus sive Deorum, sive Angelorum, sive Decanorum sphaerae astronomicae ex Celso apud Origenem, Salmasium, aliosque, tum in monstris *Abraxeis*, quae passim occurrunt, Basilidianorum. Aegre Graeci ferebant Aegyptios sive dum scriberent, sive dum loquerentur. Hos enim ut & *Syros*, teste Orig. lib.VI. adversus Cels., βαρβαρίζειν, dicebant; unde illud Luciani est in *Philopseude* αἰγυπτιάζειν φωνῇ. Contra Aegyptii apud Herodot. βαρβάρυς appellabant quotquot *lingua* utebantur a sua *diversa*. Attamen Iulius Caesar cum Niliacis sacerdotibus de *nov. anni* ordinatione collocutus, & Zenobia Palmyrenorum Regina Aegyptiam linguam didicisse traduntur: & Gordiani Imp. monumentum eiusdem quoque linguae epigraphe ornatum commemoratur.

§. VIII.

Nomen, valor, & varia forma ϛ Aegyptii exponitur.

DE genuina illarum sex litterarum pronunciatione nihil est cur plura dicam. De una ϛ, quae *sextum* locum tenet in alphab. numeralium, pauca mihi liceat adnotare. Hanc *sto* nominat in Gram. sua ms. Boniurius, quod eam putet aequivalere nexui τῷ ϛ Graecorum. Unde in subnotatis haec adiicit: *Quod spectat litteram ϛ, indicem numeri senarii, & quam Graeci non usurpant nisi in numeris, vix eam reperies in alio Aegyptiorum usu. Nisi quod sicut Graeci geminantes ς cum τ, sive s cum t, inde efformant litteram ϛ, ita & Aegyptii, cogentes in unam figuram* ⲥ *&* ⲧ. *Inde enim crucem Graece dictam* ϛαυρὸς, *Aegyptii, retento eodem vocabulo, scribunt modo* ⲥⲧⲁⲩⲣⲟⲥ, *modo* ϯⲁⲩⲣⲟⲥ; *quamquam id rarissime contigit.*

Montfauconius tamen, qui in hac re magnae apud me auctoritatis est, Didymus, Tukius, aliique hodierno more efferunt, ut *so*. At ego quidem nil dubito, quin II. ecclesiae

saeculo Aegyptii ἐπίσημον ϛ pro *st* usurparint. Marcus ex *Basilidis* stirpe, & *Colorbasii* schola, praestigiator, & magus, (de cuius nomine dicti sunt *Marcosii*, haeretici, si qui alii umquam, impurissimi) inter cetera, eaque omnia portentosa numeralium Graecarum litterarum mysteria, quibus Valentinianorum *Aeonum* fabulam commendare, augereque studuit, ea etiam tamquam praecipua, & a divina *Sige* sibi revelata iactabat, quae in uno ἐπισήμῳ ϛ, nota senarii numeri, latere docuit. Singula referre huius loci non est. De eo tantummodo dicam, quod ad rem nostram facit. Apud S. Irenaeum lib. I. c. 15. p. 76. ed. Paris. sic loquitur Marcus: *Dicitur autem* καὶ υἱὸς Χριςὸς τυτέςιν ἡ δωδεκὰς, *& FILIUS CHRISTUS DUODECAS. Etenim nomen hoc* υἱὸς *litterarum est QUATUOR*, Χριςὸς *autem OCTO: quae quidem simul iuncta DUODECADIS magnitudinem ostenderunt. Enim vero priusquam*, *inquit* (Sige cum Marco loquens) τέτυ τῦ ὀνόματος τὸ ΕΠΙΣΗΜΟΝ φανῆναι τυτέςι τὸν ΙΗΣΟΥΝ τοῖς υἱοῖς, *huius nominis INSIGNE appareret, hoc est IESUS, filiis, in magna ignoratione, & errore homines versabantur*. Ita & apud Epiphanium in haer. 34. Marcosior. n. IX. Quae ut probe intelligantur, ubi scriptum cernis υἱὸς Χριςὸς δωδεκὰς, cum Petavio, & Massueto vv. doctissimis legas necesse est, Χρειςὸς, nempe ει pro ι, ut apud Aegyptios frequenter usuvenire novimus, unde & Σειγη in Marcosiorum scriptis pro σιγη legendum monent laudati interpretes, & adnotatores. Tunc enim & υἱὸς erit litterarum *quatuor*, & Χρειςὸς litterarum *octo*; quibus simul iunctis *dodecas* conficitur. Ac certe Χρειςὸς per ει expresse legebatur in *Acrostichide* versuum Sibyllae sive *Erythraeae*, sive magis *Cumeae* apud magnum Augustinum lib. XVIII. *de Civ. Dei* cap. 23., etsi Χριςὸς ab eodem SS. Doctore exprimatur. Ponendum praeterea est Marci haeresiarchae aevo in more fuisse, ut integrum Christi nomen expansis litteris scriberetur: Χρειςὸς per ἐπίσημον βαῦ, & non per disiuncta elementa duo ς τ, Χρειστὸς. Aliter enim nec Marcus ulli mortalium persuadere potuisset mysterium, quod in ἐπισήμῳ vocis Χρειςὸς latere praedicabat, nec S. Irenaeus passus umquam esset, haereticum adversarium in huius divini nominis scriptionem figuram τῦ ϛ, quam nemo nosset, mentien-

mentiendo inducere. His semel positis, facile, ut arbitror, intelligis ex Marcosiorum hypothesi τὸ ἐπίσημον ς in hoc nomine Χρειςος notam esse *numeri senarii*, quo novum mysterium, nomen nempe *ἑξαγράμματον sex litterarum*, Ἰησοῦς, indicatur. Sic adnotat doctissimus S. Irenaei editor Massuetus *nominis* Χρειςὸς ἐπίσημον *est* ς, *quo* Ἰησῦς *sex* ... *litteris designatur*. Sic etiam *Grabius*, & *Petavius* accuratissime tradunt. At simul etiam in eodem ipso nomine Χρειςὸς τὸ, ς vice fungitur duarum litterarum σ τ, quae cum aliis coniunctae *ogdoadem* Χρειστος, aut, si dixeris υἱος Χρειςος, *duodecadem*, ut iam audisti, componunt. Et ob id, credo, Marci Sige dixerat c. 14. n. 7. τὸν ἐπίσημον *insignem*, in praesenti apparentem ἀπὸ ἐπισήμου a superiore *insigne efformatum*, *eum esse*, *qui velut divisus* ἢ διχοτομηθέντα *aut bifariam* (in duas nempe litteras ς τ, quasi) *sectus est*, *forisque mansit*. Iam plura non addam. Satis enim haec sunt ad confirmandam Boniurii sententiam de numerali littera ς, quam *sto* nuncupavit, & eamdem fecit cum ς Graecorum.

Forma restat, quae triplex a Montfauc. traditur. I. Eadem est ac Graecorum ς, nota senarii numeri, siquidem, ut ait doctissimus palaeographus, *in serie litterarum Graecarum post* ε *antiquitus poneretur*, *ut notat Epiphanius contra Marcosios*. II. Digamma Aeolicum. III. C: nam ς *nonnumquam in inscriptionibus per* C *effingitur*, KC *videlicet pro* Kς. Id vero negat Bruherius: & Scaligerum, qui Montfauconio praeiverat, deceptum censet fallaci lectione saxi litterati, in quo quum *verius scriptum* esset K𐌿, *vel* Kς, *exscriptor in* KC *mutavit*. Eumdem vide Bruher. in loco mox citando. Ego equidem in fragmento Borgiano *Proverbior.*, & in aliis quibusdam eam similem deprehendi notae arithmeticae *senarii* numeri Graecorum ς, cuiusmodi est 𐌿 in inscriptionibus cl. Fabretti, & nota *nonagenarii* num. in alphabeto Montfauconii. Hanc ipsam figuram adfert cl. Mingarellius p. LXXX. & LXXXI. ex fragm. Naniano, ubi plura de numero, quem praecise denotet, divinare conatur; tandemque in eam opinionem propendere videtur, ut ductus testimonio, & fide Marii Victorini 𐌿 pro nota habeat numeri *nonagenarii*. Bene

habet. Sed Bruherius locum Marii Victorini aperte falsatum censet, & sic eum emendat, ut formam Ϛ pro certa nota numeri *senarii*, non vero *nonagenarii* in Marii dictis agnoscat. Vid. pag. 568. ad calcem *Palaeogr.* Montfauconii, ibique consule *Cadmeum alphabetum*, ubi Bruherius *sexto* loco collocat Ϛ tamquam propriam notam unius numeri *sex*. Alii eamdem ipsam formam simili plane modo pictam, uti videre licet in alphabeto Montfauconii, referunt, & uti notam aeque propriam τῦ ἐπισήμυ κόππα, numeri nempe *nonagenarii* statuunt. Et hinc confusio & difficultas oritur de valore & potestate unius eiusdemque notae Ϛ, ut plerumque nescias, quando vel 6., vel 90. designet. Ceterum verus τῦ κόππα character, & XC num. index apud Graecos est ϥ : idem qui & apud Coptos, & Graeco-Aegyptios in *Specimine Chartae Papyraceae Mus. Borgiani* edito a spectatissimo Schow ad col. IX. lin. 10., & col. XII. lin. 14.

Heic nova quaedam senar. num. nota, speciesque ex Aegyptiaco alphab. Boniurii mihi spectanda offertur; quae veluti composita ex nexu duarum C & T videri possit: sed T decurtatum latere transversae, respectu intuentium, sinistro, unum retinet integrum dextrum, quo, ope quasi ansulae ex parte sui extrema demissae innectitur apici τῦ C, ibique cum eo ita coniungitur, ut hanc denique figuram Ϛ reddere videatur. Eademne fuerit, quam ex codd. quadrati, rotundique characteris indicarint Marchosii, doctorum, peritorumque hominum iudicio decernendum relinquam.

§. IX.

Post susceptum Graecorum alphabetum multa ab eis vocabula acceperunt Aegyptii, sed Thebaei magis quam Memphitae.

NEmo iam mirabitur, si Aegyptii, postquam prisco deserto, novum a Graecis alphabetum acceperant, magnam quoque ab iis *vocabulorum* copiam in patriam linguam derivasse dicantur. Id quidem inde usque a Psammitici temporibus praestare coeperant, sed multo magis praestiterunt sub Alexandri Magni, & Ptolemaeorum imperio, quo aevo Graecae litterae Alexandriae in primis, & in tota inferiori Aegypto mirum in modum florebant. Erit,

Erit, qui ſuſpicetur, Memphitas tamquam novis ſive Ioniarum, ſive Macedonianarum Muſarum coloniis proximiores, longe plures uberioreſque Graecorum nominum, verborumque rivulos, quam Thebaeos, in ſuam ipſorum *dialectum* deduxiſſe. Sed a vero aberrabit quammaxime. Multo enim maiori numero ſunt, quae Thebaei acceperunt a Graecis. Cuius rei cauſſa non alia, mea quidem ſententia, pobabilior, & aptior reddi poteſt, quam quod haec Memphitica dialectus, quo primum tempore Graeci coloni apparere coeperunt, ſenior iam erat, Aegyptiis omnibus communis, & ſatis de fundo ſuo dives; nec, niſi, unius forſan commercii cauſſa, externis vocibus indigebat. Thebaica vero utpote iunior, adoleſcens, adeoque etiam inops nimis & parum cognita, quum de alienis fundis ditari, & inclareſcere poſtularet, multo maiorem, quam Memphitica a novis colonis verborum numerum mutuata eſt. Et tamen vix ullum exſtat orientalis antiquitatis monumentum, in quo vox reperiatur, quae propria, & *characteriſtica* ſit Thebaicae dialecti. Quaedam tantum inſcriptio apud Iablonskium p. 91. an. XV. Hadriani in ſtatua Memnonis inciſa refertur, qua nomen Thebaicum *menſis* ⲕⲟⲓⲁⲕ, Memph. ϫⲟⲓⲁⲕ legatur.

§. X.

Cognitio, & uſus Thebaicae dialecti uni debetur Scripturae S. verſioni priſcis eccleſiae ſaec. eo idiomate elaboratae, & per univerſam Thebaidem mirifice propagatae.

UNA Chriſtiana religio effecit, ut Thebaeorum idioma orbi terrarum innoteſceret, quod alioquin ſine memoria in tenebris perpetuo iacuiſſet. Quicquid de huius dialecti ingenio, & praeſtantia ſcitur, totum debetur priſcis tum evangelii propagatoribus, tum Epiſcopis, ceteriſque in Thebaide Chriſtianae plebis magiſtris, & inſtitutoribus, quorum opera divina Scripturae ſanctae oracula, in eam quoque dialectum iam inde a ſecundo eccleſiae ſaeculo converſa, cenſentur. Atque huius quidem ſacrae translationis exempla, etſi barbarorum perfidia membratim laniata, & iniuria temporum diutiſſime igno-

ignorata, ac veluti intermortua latuerint, hodie tamen & olim exstitisse novimus, & quasi revixisse laetamur.

Debetur & magno Pachomio, qui non modo Thebaica illa tum veteris, tum novi testamenti versione (quam unam ab initio cognoverat) in erudiendis rudibus ineunte saec. IV. utebatur, sed & ex immenso propemodum Monachorum suorum grege neminem patiebatur, qui Scripturis sanctis, aut saltem Psalmorum, maxime vero Evangeliorum codicibus legendis, ac meditandis aptus non esset. Ecquis hinc non intelligat, quam multi esse debuerint vel in unis ipsis Pachomianis monasteriis scriptores, qui tam ingenti numero fratrum necessaria sacrorum Bibliorum exemplaria suppeditarent?

Nihilo certe minora tu coniicies de cura, quam gesserint in divinis hisce codicibus propagandis Thebaidenses Episcopi, sacerdotes, litterati fideles, *ascetriae* virgines, & quae maxime in monasteriis degebant. Huc spectat quod Nicephorus de studiis sacrarum Scripturarum apud Aegyptios loquens, testatur, ea quidem in tota Aegypto, sed in Thebaide potissimum floruisse.

Quanta, heu! esse oportuit barbarici furoris, & ignis vis, quae dirutis monasteriis, eversis templis, & incensis distractisque divinorum librorum thesauris, tantam sacrorum exemplarium copiam vastare, ac disperdere potuit. In hac tam lugubri calamitate Dei iram cum celebri Mailleto ep. X. *de relig. Aegypti* pag. 59. agnosce. Sic enim scribit: *Alors l'Evangile, prêché dans cette region produisit de si grands fruits... Alors fleurirent, à la suite des Apostres du sauveur sur le fameux siege patriarchal d'Alexandrie les Athanases & les Cyrilles. Dioscore leur disciple, & leur successeur, en voulant se frayer une route différente de celle qu'ils avoient suivie, infecta depuis ce pays* (Thebaidem praesertim) *de ses erreurs. Il fut ensuite livré en proie aux visions du Mahométisme; en sorte que de cette église, autrefois si florissante à peine reconnoit-on aujourd'hui quelques vestiges, tristes restes de ce qu'elle fut iadis, qui ne servent qu'à nous faire déplorer l'état où nous la voyons réduite.*

§. XL.

TABULA

Textus Memphit. dialecti ex Wilkinſ. ex eodem Muſ. Borg.

Verſ. 9. ..ϧⲁ ⲛⲓⲉ̀ϩⲱⲟⲩ:
10. ϣⲁⲛ ⲡⲁⲛⲧⲱⲥ ⲁϥϫⲱ ⲙ̀ⲙⲟⲥ ⲉⲑⲁⲩ:
ⲧⲉⲛ ⲉ̀ⲧⲁⲩⲥϧⲏⲧⲟⲩ ⲅⲁⲣ ⲉⲑⲃⲉⲧⲉⲛ ϫⲉ ϥϣ ⲙ̀ⲙⲟⲥ ⲉⲧⲃⲏⲧⲉⲛ.
ⲡϣⲁ ⲛ̀ⲧⲉⲫⲏⲉⲧⲥⲭⲁⲓ ⲛ̀ⲧⲉϥⲥⲭⲁⲓ ϧⲉⲛ ⲉⲛ ϫⲉ ϣϣⲏ ⲉⲡⲉ//
ϩⲉⲗⲡⲓⲥ ⲟⲩⲟϩ ⲫⲏⲉⲧϩⲓ ⲛ̀ⲧⲉϥⲉⲣϩⲉⲗⲡⲓⲥ ⲡⲓⲥ ⲁⲩⲱ ⲡⲉⲧϩⲓ
11. ⲓⲥϫⲉ ⲁ̀ⲛⲟⲛ ⲁⲛⲥⲓϯ ⲛⲱⲧⲉⲛ ⲓ̀ⲡⲉϥ ⲙⲉⲧⲉⲭⲓ.
ⲛ̀ⲡ̅ⲛ̅ⲁ̅ⲧⲓⲕⲟⲛ ⲟⲩⲛⲓϣϯ ⲡⲉ ⲉ̀ϣⲱⲡ ⲁ̀ⲛⲟⲛ ⲁ ⲛⲏⲛ ⲛ̀ⲛⲉⲡ̅ⲛ̅ⲁ̅ⲇⲓ//
ϣⲁⲛⲱⲥϧ ⲛ̀ⲛⲉⲧⲉⲛⲥⲁⲣⲕⲓⲕⲟⲛ. ⲛⲁⲛ ⲛⲉⲧⲛⲁⲱϩⲥ́
12. ⲓⲥϫⲉ ϩⲁⲛⲕⲉⲭⲱⲟⲩⲛⲓ ⲉⲩϭⲓ ⲉ̀ⲃ
ϧⲉⲛ ⲛⲉⲧⲉⲛⲉⲣϣⲓϣⲓ ⲛ̀ϩⲟⲩⲟ ⲙⲁⲗⲗⲟⲛ ⲁ̀ ⲕⲁⲩⲛⲓ ⲙⲉⲧⲉⲭⲓ
ⲁⲗⲗⲁ ⲙ̀ⲡⲉⲛⲉⲣⲭⲣⲁⲥⲑⲉ ⲙ̀ⲡⲁⲓⲉⲣϣⲓϣⲓ ⲁⲗ ⲉ ⲁⲛⲁⲛ· ⲁⲗⲗⲁ
ⲧⲉⲛⲱ̀ⲟⲩ ⲛ̀ϩⲏⲧ ϧⲉⲛ ϩⲱⲃ ⲛⲓⲃⲉⲛ ϩ ⲁ· ⲁⲗⲗⲁ ⲉⲛⲃⲓ//
ⲛ̀ⲧⲉⲛϣⲧⲉⲙϯ ϩⲗⲓ ⲛ̀ϭⲣⲟⲡ ⲙ̀ⲡⲓⲉⲩⲁⲅⲅⲉ ⲛⲟⲩϫⲗⲁⲡ ⲙ̀ⲡⲉ//
ⲗⲓⲟⲛ ⲛ̀ⲧⲉⲡⲭ̅ⲥ̅:
13. ⲛ̀ⲧⲉⲧⲉⲛⲉ̀ⲙⲓ ⲁⲛ ϫⲉ ⲛⲏⲉ̀ⲧⲉⲣϩ
ⲉ̀ⲛⲓⲉⲣⲫⲏⲟⲩⲓ̀ ϣⲁⲩⲟⲩⲱⲙ ⲉ̀ⲃⲟⲗ ϧⲉⲛ ⲛⲁⲡⲓ ϫⲉ ⲛⲉⲧⲉⲗϩⲱⲃ
ⲫⲉⲓ ⲟⲩⲟϩ ⲛⲏⲉⲑⲛⲁⲙⲏⲛ ⲉⲡⲓⲙⲁⲛⲉⲣϣⲱⲟⲩ ⲗ ϩⲛ̀ ⲛⲁⲡⲉⲗⲡⲏ//
ϣⲁⲩⲫⲱϣ ⲉ̀ϩⲣⲁⲩ ⲛⲉⲙ ⲡⲓⲙⲁⲛⲉⲣϣⲱⲟⲩ ⲣⲓⲟⲛ ϣⲁⲩⲡⲱϣ
14. ⲡⲁⲓⲣⲏϯ ϩⲱϥ ⲡϭ̅ⲥ̅ ⲁϥⲑⲱϣ ⲛ̀ⲣⲓⲟⲛ.
ⲉⲧϩⲓⲱⲓϣ ⲙ̀ⲡⲓⲉⲩⲁⲅⲅⲉⲗⲓⲟⲛ ⲉ̀ⲱⲛϧ ⲉ̀ⲃⲟ ⲧⲁϣⲉ̀ ⲛⲛⲉⲧ//
ϧⲉⲛ ⲡⲓⲉⲩⲁⲅⲅⲉⲗⲓⲟⲛ. ⲛ ⲉⲟⲩⲱⲛϩ ⲉⲃⲟⲗ
15. ⲁⲛⲟⲕ ⲇⲉ ⲙ̀ⲡⲓⲉⲣⲭⲣⲁⲥⲑⲉ ⲛ̀ⲟⲩ
ⲛ̀ⲛⲁⲓ ⲛ̀ⲉ̀ⲧⲁⲓⲥϧⲉ ⲛⲁⲓ ⲇⲉ ⲁⲛ ϩⲓⲛⲁ ⲛⲥⲉϣ ⲗⲁ̀ⲁ̀ⲩ ⲛⲛⲉⲓ· ⲛⲁⲓ
ⲡⲓ ⲙ̀ⲡⲁⲓⲣⲏϯ ⲛ̀ϧⲣⲏⲓ ⲛ̀ϧⲏⲧ ⲛⲁⲛⲉⲥ ⲅ ⲛ ⲧⲉⲓϩⲉ ⲛ̀ϩⲏⲧ.
ⲛⲏⲓ ⲙⲁⲗⲗⲟⲛ ⲉ̀ⲙⲟⲩ ⲓⲉ ⲡⲁϣⲟⲩϣⲟⲩ ⲛ̀ⲧ ⲩ ⲉϩⲟⲩⲁ ⲓⲥ ⲇⲉ
ϣⲧⲉⲙϩⲗⲓ ϣⲟⲩⲱϥ ⲉ̀ⲃⲟⲗ. ϣ ⲉⲧⲣⲉϥϣⲱⲡⲓ
16. ⲉ̀ϣⲱⲡ ⲅⲁⲣ ⲁⲓϣⲁⲛϩⲓϣⲉⲛⲛⲟⲩϥⲓ

Specimina characterum ut

§. XI.

Codex Aegyptio-Vatic. complectens vitam S. Pachomii, & aliorum Monachorum scriptus est non Theb., sed Memphit. dialecto.

PUtabat La-Crozius tom.III. *Thes. Ep.* p. 188., idemque sibi persuasit Iablonskius, praeclara lumina ad decernendum de Thebaicae dialecti praestantia, & antiquitate haurire se potuisse ex *codice Vaticano*, *quem memorat doctissimus Assemanus* (ad calc. Ind. tom.I. *Bibl. Orient.*) *in quo PACHOMII*, *& aliorum Aegypti Monachorum vitae continentur*, *si*, ut optabat, *illius specimen aliquod nactus fuisset*. Sed utrumque & cogitata, & vota fallebant. *Codicem* sane egregium *in membrana* an. (ni fallor) 1060. descriptum, ob eam omnino caussam dedita opera & ego vidi. At Memphitica inferioris Aegypti, non Thebaica lingua exaratus est.

Modo vero si quis Thebaicae rudimenta, & grammatica praecepta exquirat, adeat is Tukium, Scholtzium, & Didymum Taurin. in *Additam. Gram.* pag. 104. & seqq. Nam ad me quod attinet, de uno illius aevo, usu, atque fortuna, quantum sat erat, & instituti ratio ferebat, me dixisse opinor. Ad tertiam venio.

§. XII.

Tertia Aegyptiorum dialectus, quasi media inter Thebaicam, & Memphiticam, ex uno Borgiano fragmento Epist. I. S. Paulli ad Corinth. novissime detecta.

TErtiae indolem cernis in Tab., quam ante oculos habes. Hanc tu meditari stude, dum ego interea *versiculos* totius *pericopae* ex nostro illo Borgiano fragm. excerptae interpretari primum, deinde nativa ipsa novae dialecti vocabula modo cum Thebaicis, modo cum Memphiticis, modo cum utrisque conferre aggrediar, ut earum originem, & formationem clarius perspicere queas. Esto igitur

Ex

Ex cap.IX. ep.I. ad Corinth. verſ. 9. ϩⲁ ϩⲛ̄ⲁϩⲁⲩ *de bobus*. Haec noſtra dialectus vertit primo ϭⲁ Memph. in ϩⲁ, & ⲱⲟⲩ, Memphit. pluralis ⲛⲓⲉϩⲱⲟⲩ, & ϩⲁⲛⲉϩⲟⲟⲩ Theb. in ϩⲛ̄ⲁϩⲁⲩ. Unde colligitur illius proprietatem eſſe commutare ϭ in ϩ, ϩⲁⲛ in ϩⲛ̄, ⲱ vero, & ⲟ in ⲁ.

Verſ. 10. ϫⲉⲙ̀ⲙ̀ ⲙⲁⲛ ⲁϥϫⲱⲙ̀ⲙⲟⲥ ⲉⲧⲃⲏⲧⲉⲛ̀ ⲛ̄ⲧⲁⲩ-ⲧⲥϩⲓ ⲅⲁⲣ ⲉⲧⲃⲏⲧⲉⲛ̀ ϫⲉ ϣϣⲏ ⲉⲡⲉⲧⲥⲕⲉⲓ ⲉⲥⲕⲉⲓ ϩⲛ̄ ⲟⲩϩⲉⲗⲡⲓⲥ ⲁⲩⲱ ⲡⲉⲧϩⲓ ⲉϫⲉⲛ ⲟⲩϩⲉⲗⲡⲓⲥ ⲉⲧⲙ-ⲙⲧⲣⲉϥⲙⲉⲧⲉϫⲓ. *An certe, hoc dixit propter nos? propter nos enim ſcriptum eſt: oportet eum, qui arat, arare in ſpe; & eum, qui triturat, in ſpe eſſe, ut particeps* de fructu *fiat*. Utraque dialectus & *Thebaica*, & *tertia* omittit ⲉϩⲓ, *triturare*, quod eſt in Memphitica, male tamen redditum a Wilkinſ. oportet ... *triturans ut ſperet triturare*. Rectius enim, opinor, vertiſſet: *ut ſpem ſuam faciat trituram*. Genuinus enim ſenſus eſt: eum, *qui triturat, ut ſpem* (ideſt fructum ſperatum) *percipiat, triturare*. Ceterum noſtra ſequitur Thebaicam. ϫⲛ̄ autem, latine *an*, vertitur, ni fallor, in ϫⲉⲙ̀ⲙ̀. Ne te tamen turbet lineola ſupra ⲙ̀ⲙ; haec enim, ut vides in hoc eodem verſiculo bis ſuperponitur ultimae ſyllabae geminae vocis ⲉⲧⲃⲏⲧⲉⲛ̀, ubi locum non habet; niſi fortaſſe munus ei tribuas meri *accentus*; quo tamen carent eaedem voces in Thebaico, & Memphitico verſiculo. ⲙⲁⲛ proximum interpretor ⲙⲉⲛ Theb., *certe*, mutato ⲉ in ⲁ. Sic reſpondere poterit πῶς πάντως Gr., & Memphitico, quod in Theb. deeſt. Mox in ⲁϥϫⲱⲙ̀ⲙⲟⲥ vides tum Memph., tum etiam Theb. ⲉϥ mutatum in ⲁϥ. At vero ex duplici ⲛ in ⲉⲧⲃⲏⲛⲧⲛ̄ Thaebaeo, unam tantum dialectus noſtra retinet. Sequens autem Theb. ⲛ̄ⲧⲁⲩⲥⲁϩϥ̀, ubi forte lineola ſupplet ⲓ, ſive ⲛ, corrige & lege ⲛ̄ⲧⲁⲩⲥϩⲁϥ̀; nam & in Memph. Wilkinſ. ⲉⲧⲁⲩⲥϧⲏⲧⲟⲩ poſitum ſuſpicor pro ⲉⲧⲁⲩⲥϧⲏⲟⲩⲧ: & cer-

& cerne deinde in voce dialecti tertiae ⲥϩⲉⲓ (*scriptum*) Thebaicam ⲥϩⲁⲓ, cuius *το* ⲁ vertitur in ⲉ. At in ϣϣⲏ pro ϣϣⲉ Theb., mutatio est *τοῦ* ⲉ in ⲏ: & rursus *τοῦ* ⲁ in ⲉ: ⲥϩⲁⲓ scilicet in ⲥϩⲉⲓ sequenti. Si Memphiticam sententiam, quacum Thebaeam, & tertiam dialectum compares, cupis, haec est: ⲥⲉⲙⲡϣⲁ ⲛ̀ⲧⲉϥⲫⲏⲉⲧⲥϧⲁⲓ ⲛ̀ⲧⲉϥⲥϧⲁⲓ. Ultima huius vers. vox est ⲉⲧⲉⲙ̀ⲧⲣⲉϥⲙⲉⲧⲉϫⲓ. Duo heic observes velim; primo ⲉⲧⲉⲙ̀; ubi ⲙ̀ sumi non debet pro particula negante *non*, sed potius pro affirmante, ut vim habeat quasi articuli coniungendi cum suffixo ϥ, eoque pacto significet, *το*, ⲉⲧⲉⲙ̀ⲧⲣⲉϥ-ⲙⲉⲧⲉϫⲓ sic esse exponendum: (*ut de eo particeps fiat*); deinde terminationem verbi ⲙⲉⲧⲉϫⲓ in ⲓ, non in ⲉ Theb., tamquam indicem *dialectI Memphiticae*.

Vers. 11. ⲉϣϫⲉ ⲁⲛⲁⲛ ⲁⲛϫⲡⲁ ⲛⲏⲛ (nisi legendum sit ⲛⲏⲧⲉⲛ) ⲛ̀ⲛⲉⲡⲛ̀ⲁⲧⲓⲕⲟⲛ ⲟⲩⲛⲁϭ ⲡⲉ. ⲉϣϫⲉ ⲁⲛⲁⲛ ⲛⲉⲧⲛⲁⲱϩⲥ ⲛⲏⲧⲉⲛ ⲥⲁⲣⲕⲓⲕⲟⲛ. *Si nos genuimus vobis spiritualia, magnum est, si nos metamus carnalia vestra?* Bis ⲁⲛⲟⲛ habent Memphitica, atque Thebaica transl., *tertia* ⲁⲛⲁⲛ verso ⲟ utriusque dialecti in ⲁ. Idem fit in ⲁⲛϫⲡⲁ, & ⲟⲩⲛⲁϭ pro Thebaico ⲁⲛϫⲡⲟ (male in fragmento ⲁⲛϫⲟ) & ⲟⲩⲛⲟϭ. Sed ⲁⲛϫⲡⲟ a ϫⲡⲟ Theb. *generatio*, etymon grammaticum sequuti vertimus, *genuimus*; pro quo Gr. ἐσπείραμεν, & Memph. ⲁⲛⲥⲓϯ, *seminavimus*, habent. Verum sicuti σπείρειν, *seminare*, & *serere* non raro sumitur pro *gignere*, nil mirum erit, si *gignere* in hac nostra, & in Theb. dialecto pro *seminare* sumatur. ⲛⲉⲧⲛⲁⲱϩ́ⲥ *metamus*, melius certe nostra, quam Theb. ⲛⲉⲧⲛⲁⲱϩϣ, legit in numero plurium. Quin & ultimam ϣ in eadem voce rectissime mutat in ⲥ simplex. Nam Memphit. habet ⲛⲉⲧⲛⲁⲱⲥϧ. Ex quo illud etiam colligitur, *Thebaicam*, & *tertiam* per *me-*

tathesim τȣ ϩ, ⲱϩⲥ, vel ⲱϩϣ posuisse pro ⲱⲥϧ *metere*.

Vers. 12. ⲉϣϫⲉ ⲟⲩⲁⲛ ϩⲛ̀ⲕⲉⲕⲁⲩⲛⲓ ⲙⲉⲧⲉϫⲓ ⲉⲧⲉⲛ ⲉⲝⲟⲩϭⲓⲁ · ⲉϩⲟⲩⲁ ⲇⲉ ⲁⲛⲁⲛ. ⲁⲗⲗⲁ ⲙ̀ⲡⲉⲛⲉⲛϫⲣⲱ ⲛ̄ⲧⲉⲓ ⲉⲝⲟⲩϭⲓⲁ ⲁⲗⲗⲁ ⲉⲛⲃⲓϩⲁϩⲱⲃ ⲛⲓⲙ. ϫⲉ ⲛ̀ⲛⲉⲛϯ ⲛⲟⲩϫⲗⲁⲡ ⲙ̀ⲡⲉⲩⲁⲅⲅⲉⲗⲓⲟⲛ ⲙ̀ⲡⲉⲭ̄ⲥ̄. *Si quidam alil participes fiunt potestatis vestrae, magis vero nos. Sed non utlmur hac potestate, verum omnia sustivemus, ut non demus offendiculum evangelio Christi.* Praeter constantem conversionem τȣ *o* in *a*, quam tenet dialectus *tertia*, in prioribus praesertim huius versiculi verbis adhaeret modo Thebaicae, modo etiam Memphiticae. ⲉϣϫⲉ ⲟⲩⲛ theb. (lege ⲟⲩⲟⲛ) nam ⲟⲩⲁⲛ mutato *o* in *a*, habet eadem nostra dialectus. In sequenti ϩⲛ̀ ⲕⲉⲕⲁⲩⲛⲓ ⲙⲉⲧⲉϫⲓ refert Memphit. ϩⲁⲛ ⲕⲉϫⲱⲟⲩⲛⲓ, non theb. ϩⲉⲛⲕⲟⲟⲩⲉ ⲙⲉⲧⲉϫⲉ. ⲉⲧⲉⲛ, sic fortasse in hac dialecto pro ⲉⲧⲉⲧⲛ theb. Nota in versione theb. sententiam, quae per interrogationis notam ita effertur: ⲛ̀ϩⲟⲩⲟ ϭⲉ ⲁⲛ ⲁⲛⲟⲛ. *Nonne vero nos magis?* At Aegyptia III. dialecti ad Memphiticam accedit. Apparet hinc exemplum versionis huius dialecti non idem omnino fuisse cum Thebaico. ⲉⲛⲃⲓϩⲁϩⲱⲃ pro ⲉⲛϥⲓϩⲁϩⲱⲃ Theb., verso ϥ in ⲃ; quod mutationis genus commune est, & frequentissimum in Aegyptiis dialectis. ⲟⲩϫⲗⲁⲡ factum ex ⲟⲩϫⲣⲟⲡ, mutatis ⲣ in ⲗ, & *a* in *o*. Ut enim ex fragmento nostro intelligere potui, haec dialectus frequentissime vertit ⲣ in ⲗ, & *o* solitarium in *a*.

Vers. 13. ⲉⲛⲧⲉⲧⲛ̀ ⲥⲟⲟⲩⲛ ⲉⲛ ⲇⲉ ⲛⲉⲧⲉⲗϩⲱⲃ ⲉⲡⲉⲗⲡⲏⲏⲓ ϣⲁⲩⲟⲩⲱⲙ ⲉⲃⲟⲗ ϩⲛ̀ ⲛⲁⲡⲉⲗⲡⲏⲏⲓ ⲛⲉⲧⲙⲏⲛ ⲉⲡⲉⲑⲩⲥⲓⲁⲥⲧⲏⲣⲓⲟⲛ ϣⲁⲩⲡⲱϣ ⲉϫⲱⲟⲩ ⲙⲛ̀ ⲡⲉⲑⲩⲥⲓⲁⲥⲧⲏⲣⲓⲟⲛ. *Ignoratis vos, quod qui dant operam templo, comedunt de iis quae sunt templi, & qui deserviunt altari, partiuntur inter se & altare?* En iterum ⲣ Memphit. & The-

& Thebaicum cum ⲗ commutatum. ⲡⲏⲉⲧⲉⲣϩⲱⲃ, sive ⲡⲉⲧⲉⲣϩⲱⲃ facit III. dialectus ⲡⲉⲧⲉⲗϩⲱⲃ. Aliae in numero plurium habent ⲉⲛⲉⲣⲫⲱⲟⲩⲓ, & ⲉⲛⲉⲣⲡⲏⲟⲩ: nostra vero, ni fallor, in singulari. Sequitur in ceteris Thebaicam, sed *in terminatione* Memphiticam. At ⲡⲉⲧⲙⲏⲛ confer cum ipsa Memphitica ⲛⲏⲉⲑⲛⲁⲙⲏⲛ; nam Thebaica legit ⲡⲉⲧⲉⲣⲟⲩⲧ pari sensu eos significans, qui se assidue in altaris ministerio exercent. Postrema versiculi ipsissima sunt Thebaei interpretis verba.

Vers. 14. ⲧⲉⲓⲧⲉⲃⲏ ⲛ̀ⲧⲁⲡϭⲥ ⲧⲁϣⲥ ⲛ̀ⲛⲉⲧⲧⲁϣⲉⲟⲉⲓϣ ⲙ̀ⲡⲉⲩⲁⲅⲅⲉⲗⲓⲟⲛ ⲉⲩⲱⲛϩ ⲉⲃⲟⲗ ϩⲙ̀ ⲡⲉⲑⲩⲥⲓⲁⲥⲧⲏⲣⲓⲟⲛ: *Ita Dominus ordinavit, ut ii, qui evangelium annunciant, de altari vivant.* In voce versiculi priore nostra vertit τὸ ⲁ Theb. in ⲉ, & postremam ⲉ in ⲏ. In secunda aperte refingit *compendiariam scripturam* Memphitarum ⲡϭⲥ ubi Theb. habet ⲡϫⲟⲉⲓⲥ. Nam forma τῦ ϭ tam manifesta est, ut cum ⲟ quasi initiali τῦ ⲟⲥ confundi, nisi a caeco homine, possit. Non est igitur neque ⲑⲥ Θεὸς Wilkins., neque ⲡⲟⲥ κύριος La-Crozii (dummodo ita scripserit, ut typi ferunt illius epist. ad Iablonsk. p. 161. *Thes. Epistol.*), sed vel ϭⲱⲓⲥ Didymi Taur. pag. 59. 60., vel certe, ut omnium princeps saec. superiori in *Elementis L. Aeg.* pag. 7. ex *tribus* Grammaticis Copto-Arab. Vatic. tradiderat Boniurius, ⲡⲟⲥ, ⲡϭⲟⲓⲥ, al. ⲡϫⲟⲉⲓⲥ. ⲙ̀ⲛ ⲡⲉⲑⲩⲥⲓⲁⲥⲧⲏⲣⲓⲟⲛ, lectio singularis est, quam nec Graeci, nec Memphit., nec Theb. codd. habent. In ⲧⲁϣⲥ, vertit ⲙ Theb. in ⲁ.

Vers. 15. ⲁⲛⲁⲕ ⲇⲉ ⲙ̀ⲡⲓⲭⲣⲱ ⲛ̀ⲗⲁⲁⲩ ⲛ̀ⲛⲉⲓ. ⲛⲁⲓ ⲥϩⲉⲓ ⲛ̀ⲛⲉⲓ ⲉⲛ ϫⲉ ⲉⲩⲉϣⲱⲡⲓ ⲛ̀ⲧⲉⲓϩⲉ ⲛ̀ϩⲏⲧ. ⲛⲁⲛⲟⲩⲥ ⲅⲁⲣ ⲛⲏⲓ ⲉⲧⲣⲁⲙⲟⲩ ⲉϩⲟⲩⲁ ⲉⲥ ⲉⲛⲁϣⲟⲩϣⲟⲩ ⲉⲙⲉⲛⲗⲁⲁⲩ ⲛⲁϣ ⲧⲣⲉϥϣⲟⲡⲓ ⲉϥⲥⲟⲩⲉⲓⲧ. *Ego autem nullo istorum sum usus. Scribo haec non iam ut fiat ita in me.*

Bonum enim mihi magis est, ut moriar, quam ut gloriationem meam inanem quis reddere possit. Iam ut solet, o in a verso, ⲁⲛⲁⲕ legit pro ⲁⲛⲟⲕ Theb., Memphitica habet in plurali ⲁⲛⲟⲛ, *nos*. ⲛ̀ⲛⲉⲓ, mutato ⲁ in ⲉ ponit pro ⲛ̀ⲛⲁⲓ: ⲛⲁⲓ mox (nisi error sit) pro ⲛ̀ⲧⲁⲓ Theb: ⲉⲛ, *non*, pro ⲁⲛ: ⲛⲏⲓ pro ⲛⲁⲓ; versa heic ⲁ in ⲏ: ⲉϩⲟⲩⲁ pro ⲉϩⲟⲩⲟ, ut alias; ⲉϥⲥⲟⲩⲉⲓⲧ pro ⲉϥϣⲟⲩⲉⲓⲧ. Premit vestigia Theb. versionis, & dial. Theb., sed in ϣⲱⲡⲓ Memphiticam repraesentat. Corrige tu tamen ⲉϩⲟⲩ, & ⲧⲣⲉϥϣⲱⲡⲉ errata Theb., ut & hoc *secundum* in nostra, praemisso τῷ ⲉ.

Vers. 16. ⲉⲓϣⲁⲛ ⲉⲩⲁⲅⲅⲉⲗⲓⲍⲉ (tacita ⲅⲁⲣ Gr., & Memph.) *si evangelizavero*, ut in Theb.

Verum, ut de hac nostra dialecto paullo certiorem coniecturam facias, accipe brevem hanc seriem vocabulorum, quae cum Memphiticis contuli; nam Thebaica desunt.

Ex cap. VII. v. 36. ⲉϫⲉⲛ ⲛ̀ⲧⲉϥϣⲏⲏⲗⲓ, m. ⲉ̀ϫⲉⲛ ⲛ̀ⲧⲉϥⲙⲉⲧⲡⲁⲣⲑⲉⲛⲟⲥ, ἐπὶ τὴν παρθένον αὐτοῦ, *super virginem suam*: ϣⲏⲏⲗⲓ scilicet ex Theb. ϣⲉⲉⲣⲉ cum Memphitica terminatione τῷ ⲓ. ⲁⲥⲉⲗⲛⲁϭ pro ⲁⲥⲉⲣⲛⲟϭ Theb., Gr. ὑπέρακμος, *superadulta*. ⲙⲁⲗⲉϥⲉⲓϥ, m ⲙⲁⲣⲉϥⲁⲓϥ, ἔ.. ποιείτω (illud) *faciat*. ⲛϥⲉⲗⲛⲁⲃⲗⲓ (l. ⲛϥⲉⲗⲛⲁⲃⲓ) ⲉⲛ, m. ⲛⲣⲉϥⲉⲣⲛⲟⲃⲓ ⲁⲛ, οὐχ ἁμαρτάνει, *non peccat*. ⲙⲁⲗⲟⲩϫⲓ, ⲙⲁⲣⲟⲩϭⲓ, γαμείτωσαν, *nuptui tradant*. Vers. 37. ⲉⲁⲗⲉϩ ⲧⲉϥϣⲏⲏⲗⲓ, m. ⲁⲣⲉϩ ⲉⲧⲉϥⲡⲁⲣⲑⲉⲛⲟⲥ, τηρεῖν, τὴν ἑαυτοῦ παρθένον, *servare virginem suam*. ⲕⲁⲗⲟⲥ ϥⲛⲁⲉⲓⲥ, m. ⲕⲁⲗⲱⲥ ϥⲛⲁⲁⲓⲥ. Vers. 38. ϩⲱⲥⲇⲉ pro ϩⲱⲥⲧⲉ, ὥστε, *igitur*; ⲇ pro ⲧ usurpatur; quod saepe fieri deprehendi. Vers. 39. ⲧⲉⲥϩⲓⲙⲓ ⲙⲏⲣ, m ⲧⲉⲥϩⲓⲙⲓ ⲥⲟⲛϩ, γυνὴ δέδεται, *mulier alligata*: ⲡⲉⲥϩⲉⲓ ⲁⲛⲁϩ (fortasse ⲁⲛϩ), m. ⲉϥⲟⲛϧ ⲛ̀ϫⲉ ⲡⲉⲥϩⲁⲓ,

ζῇ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, *vir eius vivit*; ⲟⲩⲗⲉⲙⲉⲣϩⲏ ⲧⲉ, m. ⲟⲩ⸗ⲣⲉⲙϩⲉ ⲧⲉ, ἐλευθέρα ἐστιν, *liberata est*. Verf.40. ⲛⲁⲓⲉⲧⲥ̅ ⲇⲉ ⲛϩⲟⲩⲁ, m. ⲱⲟⲩⲛⲓⲁⲧⲥ ⲇⲉ ⲛ̀ϩⲟⲩⲟ, μακαριωτέρα δὲ, *beatior autem*; ⲙ̀ⲡⲛⲟⲩⲧⲉ, m. ⲛ̀ⲧⲉⲫ϶ Θεῦ, *Dei*.

Ex cap.VIII. v.1. ⲡⲥⲁⲟⲩⲛ (pro ⲡⲥⲱⲟⲩⲛ m.) ϣⲁϥ⸗ϫⲓⲥⲓ, m. ⲡⲉⲙⲓ ϣⲁϥϭⲓⲥⲓ, ἡ γνῶσις φυσιοῖ, *scientia inflat*. Verf.2. ⲡⲉⲧϫⲱ ⲙ̀ⲙⲁⲥ, m. ⲫⲏⲉⲧ ϫⲱⲙⲙⲟⲥ, *qui dicit*, εἰ δέ τις δοκεῖ, *si quis autem existimat*. Verf. 3. ⲉϣϫⲉ ⲟⲩⲁⲛⲟⲩⲉⲉⲓ ⲇⲉ ⲙⲏⲓ (ex ⲙⲁⲓ, & ⲙⲉⲓ) ⲙ̀ⲡⲛⲟⲩⲧⲉ, m. ⲫⲏ ⲇⲉ ⲉⲧⲉⲣⲁⲅⲁⲡⲁⲛ ⲙ̀ⲫ϶, εἰ δέ τις ἀγαπᾷ τὸν Θεὸν, *si quis autem diligit Deum*. Nostra Graecae ed. adhaeret. Verf.4. ⲛⲥⲁⲟⲩⲉⲉⲓ, m. ⲉ̀ⲃⲏⲗ ⲉ̀ⲟⲩⲁⲓ, *praeter unum*, εἰ μὴ εἷς, *nisi unus*. Verf.5. ⲧⲡⲏ, memph. ⲧⲫⲉ, theb. ⲧⲡⲉ, *caelum*. ⲡⲕⲉϩⲓ, m. ⲡⲓⲕⲁϩⲓ, theb. ⲡⲕⲁϩ, *terra*. V.6. ⲉ̀ⲃⲟⲗϩⲓⲧⲁⲁⲧϥ, bis, pro trino m. ⲉⲃⲟⲗϩⲓⲧⲟⲧϥ, theb. ⲉⲃⲟⲗϩⲓⲧⲟⲟⲧϥ, ἐξ οὗ, δι' αὐτοῦ, (bis) *ex quo, per quem, per ipsum*. Verf.8. ⲟⲩⲇⲉ ⲉⲛϣⲁⲛⲟⲩⲱⲙ ⲛ̀ⲧⲉⲛⲛⲁⲉⲗϩⲟ⸗ⲩⲁ ⲉⲛ, m. ⲟⲩⲇⲉ ⲁⲛϣⲁⲛⲟⲩⲱⲙ ⲧⲉⲛⲛⲁⲉⲣϩⲟⲩⲟ ⲁⲛ, οὔτε ἐὰν φάγωμεν περισσεύομεν, *neque, si manducaverimus, abundabimus*. V.9. ⲥⲁⲙⲉ ⲇⲉ ⲙⲏⲡⲟⲥ, m. ⲁⲛⲁⲩ ⲇⲉ ⲙⲏⲡⲱⲥ: βλέπετε δὲ μήπως, *videte autem ne forte*. ⲛ̀ϫⲗⲁⲡ, m. ⲛ̀ⲟⲩ⸗ϭⲣⲟⲡ, πρόσκομμα, *offendiculum*. Verf.10. ⲉⲣϣⲁⲛ ⲟⲩⲉⲉⲓ ⲅⲁⲣ ⲛⲉⲩ ⲉⲣⲁⲕ, m. ⲁϥϣⲁⲛⲛⲁⲩ ⲅⲁⲣ ⲉⲣⲟⲕ ⲛ̀ϫⲉ ⲟⲩⲁⲓ, ὁ ἐὰν γάρ τις ἴδῃ σε, *si enim quis viderit te*. Verf.11. ⲡⲥⲁⲛ, m. ⲡⲓⲥⲟⲛ, ἀδελφὸς, *frater*. V.12. ⲧⲉⲓⲧⲉⲉⲏ, m. ⲡⲁⲓⲣⲏ϶, οὕτω, *similiter &c.* ⲗⲱϩⲧ pro ⲣⲱϩⲧ, m. ⲙⲉⲓϣⲓ, τύπτοντες, *laedentes, percutientes*. Verf.13. ⲟⲩϩⲣⲏ, m. ⲟⲩϩⲣⲉ, βρῶμα, *cibus, esca*. ⲡⲁⲥⲁⲛ, m. ⲡⲁⲥⲟⲛ, ἀδελφόν μου, *fratrem meum*. ⲛ̀ⲛⲁⲟⲩⲁⲙ'ϥ, *eum non manducabo*, m. ⲛ̀ⲛⲁⲟⲩⲉⲙ, μὴ φάγω, κρέα addit Graecus.

Ex

Ex cap. IX. v. 1. ⲙⲏ ⲛⲁⲛⲁⲕ ⲟⲩⲁⲡⲟⲥⲧⲟⲗⲟⲥ ⲉⲛ. ⲙⲏ ⲛⲁⲛⲁⲕ ⲟⲩⲗⲉⲙϩⲏ ⲉⲛ. *Memph.* sequitur ordinem cod. Alexandr. ⲙⲏ ⲁⲛⲟⲕ ⲟⲩⲣⲉⲙϩⲉ ⲁⲛ ⲙⲏ ⲁⲛⲟⲕ ⲟⲩⲁⲡⲟⲥⲧⲟⲗⲟⲥ ⲁⲛ. Hinc etiam apparet versionem nostram ex Graecis codd., qui omnes, ut ait Christian. Fridericus Matthaei, habent primo Ἀπόστολος, deinde ἐλευθέρος, fuisse confectam. Ceterum haec III. dialectus ⲁⲛⲟⲕ, & ⲣⲉⲙϩⲉ Memphitica effert ⲁⲛⲁⲕ, & ⲗⲉⲙϩⲏ. Inde tene ⲙⲏ ⲙ̀ⲡⲓⲛⲉⲩ, m. ⲙⲏ ⲙ̀ⲡⲓⲛⲁⲩ, οὐχὶ ἑώρακα, *nonne vidi?* Quae pone sequuntur ⲙⲏ ⲛ̄ⲧⲁⲧⲛ ⲉⲛ ⲡⲉⲡⲁϩⲱⲃ ϩⲙ̄ ⲡϭ̅ⲥ̅, versio nostra cum Gr. codd. adtexere videtur tamquam conclusionem vers. 1. Wilkins. vero ea ad initium 2. refert, ⲙⲏ ⲛ̀ⲑⲱⲧⲉⲛ ⲁⲛ ⲡⲉ ⲡⲁϩⲱⲃ ϧⲉⲛ ⲡϭ̅ⲥ̅. Reliqua omnia vers. 2., quae desunt, *errore festinantis librarii*, in cod. Alexandr. ut adnotatur in nuperrimis observationibus ad *variantes* eiusdem cod., exstant tum in Copt. Wilkins., tum in Aegypt. vers. III. dialecti. Vers. 3. ⲙⲙⲁⲓ, m. ⲙ̀ⲙⲟⲓ, ἐμὲ, *me*, Vers. 4. ϩⲓ pro ⲛⲉⲙ, καὶ, *et*, heic & alibi passim. Vers. 5. ⲙ̀ⲙⲉⲩ ⲉϥϣⲧⲙ̀ ⲉⲗϩⲱⲃ, m. ⲙ̀ⲙⲁⲩ ⲉϥϣⲧⲉⲙ ⲉⲣϩⲱⲃ, τοῦ μὴ ἐργάζεσθαι, *illud*, vel *hoc non operandi?* Vers. 7. ϣⲁϥⲉⲣⲙⲁⲧⲁⲓ, m. ⲉϣⲁϥⲉⲣⲙⲁⲧⲟⲓ, στρατεύεται, *militat*: ϣⲁϥⲧⲱϭⲓ ⲛⲟⲩⲙⲁⲛⲉⲗⲁⲗⲓ, m. ⲉϣⲁϥϭⲟ ⲛⲟⲩⲓⲁϩⲁⲗⲟⲗⲓ, φυτεύει ἀμπελῶνα, *plantat vineam*. ϣⲁϥⲙⲁⲁⲛⲓ ⲛⲟⲩⲁϩⲓ ⲛⲉⲥⲁⲩ, m. ϣⲁϥⲁⲙⲟⲛⲓ ⲛⲟⲩⲟϩⲓ ⲛⲉⲥⲱⲟⲩ ποιμαίνει ποίμνην, *pascit gregem ovium*. Vers. 9. ⲛ̀ⲛⲉⲕϯϭⲗⲏⲃ ⲉⲗⲉ ⲛ̀ⲁϩⲏ ⲉϥϩⲓ, ubi ne ⲉⲗⲉ ⲛ̀... pro ⲉϩⲣⲉⲛ accipiatur, *duo* impediunt: absentia τοῦ ϩ, in ⲉⲗⲉ, & ⲛ̀ nota articuli praefigendi τῷ ⲁϩⲏ pro ⲉϩⲉ, *bovi*: m. ⲛ̀ⲛⲉⲕϯⲥⲁϫⲟⲗ ⲉ̀ϩⲣⲉⲛ ⲉ̀ϩⲉ ⲉϥϩⲓ, οὐ φιμώσεις βοῦν ἀλοῶντα: *non alligabis os bovis triturantis*. Cetera habes

habes in parallelis versionum triplicis dialecti superius editis.

Sequentia, omisso Gr. textu maioris brevitatis gratia, cum vocibus unius Memphiticae versionis contulimus. Ex cap. 14. epist. 1. ad Cor. v. 34. ⲛⲉϩⲓⲁⲙⲓ, ⲛⲉϩⲓⲟⲙⲓ, *mulieres*: ⲉϣϣⲉϫⲓ, ⲉⲥⲁϫⲓ, *loqui*. 35. ⲙⲉⲓⲙⲓ, ⲉⲙⲓ, *scire*, *discere*: ⲛⲉⲩϩⲉⲓ; (ⲛⲓϩⲁⲓ m.), *mariti*, sed versio ⲛⲟⲩ‖ⲣⲱⲙⲓ. 36. ⲟⲩϣⲗⲁϥ (an ex ⲟⲩϭⲣⲟⲛ?) m. versio habet ⲟⲩϣⲱϣ, *turpe*, *opprobrium*: ⲟⲩⲥϩⲓⲙⲓ nostra & memphit. (ⲥϩⲓⲙⲉ Theb.) *mulier*: ⲡϣⲉϫⲓ ⲙ̀ⲡⲛⲟⲩϯ, ⲡⲥⲁ‖ϫⲓ ⲙ̀ⲫϯ, *verbum Dei*: ⲉⲓ ⲉⲃⲟⲗ ϩⲛ̄ (cum theb.) ⲓ̀ ⲉⲃⲟⲗ ϧⲉⲛ, *exire*, *prodire*: ⲡⲱϩ, ⲫⲟϩ, *pervenire*. 37. ⲙⲏⲛ, ⲙⲉⲩⲓ, *existimare*, *putare*: ⲟⲩⲉⲓ, ⲟⲩⲁⲓ, *quis*: ⲉⲗⲁϥ ⲉⲣⲟϥ, *se alias eum*: ⲙⲁⲗⲉϥⲉⲓⲙⲓ, ⲙⲁⲣⲉϥⲉⲙⲓ, *sciat*, *cognoscat*. 38. ⲥⲉⲛⲉⲉⲗⲁⲧⲥⲟⲟⲩⲛ ⲉⲗⲁϥ, revocata ad memphitica ⲥⲉⲛⲟⲓ ⲛⲁⲧⲉⲙⲓ ⲉⲣⲟϥ sonant: *ignoratus fiet ille*, idest ut Vulg. nostra habet, (ignorans) *ignorabitur*. Similia interpretans Wilkins. κακῶς certe vertit: (ignorans) ϯ, *ignorans sit*. 39. ⲙ̀ⲡⲉⲗ, ⲙ̀ⲡⲉⲣ, *non*: ⲉϣϣⲉϫⲓ ϩⲙ̄ ⲡⲗⲉⲥ, ⲉⲥⲁϫⲓ ϧⲉⲛ ϩⲁⲛⲗⲁⲥ, *loqui linguis*. Ex cap. 15. v. 1. ⲙ̀ⲙⲁⲧⲉⲛ, ⲙ̀ⲙⲱⲧⲉⲛ, *vobis*: ⲱϩⲓ, ⲟϩⲓ, *stare*: ⲉⲗⲉⲧⲛ̄ⲑⲏⲛⲟⲩ, ⲉⲣⲁⲧⲉⲛⲑⲏⲛⲟⲩ, *vos*. 2. ⲁⲧⲉⲧⲛ, ⲉⲧⲉ‖ⲧⲉⲛ, *vos*: ⲟⲩϫⲉⲓ, (ab ⲟⲩϫⲁⲓ) in vers. memph. ⲛⲟϩⲉⲙ, *salvamini*, *salvi estis*: ⲉⲃⲟⲗϩⲓⲧⲟⲟⲧϥ, ⲉⲃⲟⲗϩⲓⲧⲟⲧϥ, *per eum* (heic *per quod*): ⲉϣϫⲉ, ⲓⲥϫⲉ, *si*: ϩⲓⲃⲁⲗ ⲙ̀ⲙⲁⲛ, ⲥⲁⲃⲟⲗ ⲙ̀ⲙⲟⲛ, *nisi*, *si non*. 3. ⲛ̀ϣⲁⲣⲡ, ⲛ̀ϣⲟⲣⲡ, *primum*, *in primis*: ⲕⲁⲧⲁ ⲛⲉⲅⲣⲁⲫⲏ, ⲕⲁⲧⲁ ⲛⲓⲅⲣⲁ‖ⲫⲏ, *secundum scripturas*. 4. ⲙ̀ⲡⲙⲉϩ ⲅ̄, ⲙ̀ⲙⲁϩ ⲅ̄, *tertius*: ⲁϥⲟⲩⲁⲛϩϥ, ⲁϥⲟⲩⲱⲛϩϥ, *apparuit*: ⲡⲓⲃ̄, sic & memphitica, *duodecim*. 5. ⲉⲫ ⲛ̄ⲥⲁⲛ, ⲛ̀ⲫ ⲛ̄ⲥⲟⲛ, *quingen-*

quingentis : ⲛⲟⲩⲥⲁⲛ ⲛⲟⲩⲱⲧ, *simul in unum* (congregatis) ⲉⲩⲥⲟⲡ, *simul*. 6. ⲁⲩⲉⲛⲕⲁⲧ, ⲁⲩⲉⲛⲕⲟⲧ, *dormierunt*. 8. ⲛⲟⲩϩⲟⲩϩⲏ, ⲙⲛⲓⲟⲩϭⲉ, *abortivo* : ⲁϥⲟⲩⲱⲛϩϥ ⲉⲗⲁⲓ ϩⲱ, ⲁϥⲟⲩⲱⲛϩ ⲉⲣⲟⲓ ϩⲱ, *visus est*, *apparuit & mihi* : ϩⲉⲛϯ ⲙ̀ⲙⲡϣⲏ ⲉⲛ, ⲛ̀ϯ ⲙ̀ⲙⲡϣⲁ ⲁⲛ, *non sum dignus* : ⲙ̀ⲡⲛⲟⲩϯ, ⲛ̀ⲧⲉⲫϯ, *Dei*. 10. ⲛⲑⲉ ϭⲏ ⲉϯⲁⲓ ⲙ̀ⲙⲟⲥ ϯⲁⲓ ⲙ̀ⲙⲁⲥ ϩⲙ̀ ⲡⲉϩⲙⲁⲧ ⲙ̀ⲫϯ, *sic igitur, quod sum, sum gratia Dei*. Ita & Thebaicam versionem, quam sequi solet dialectus III, habuisse arbitror. Ex ea Tukius locum hunc, licet alicubi, ut intelligo, corruptum, adfert pag. 236. Rudiment., ubi ⲑⲉ pro ⲛⲑⲉ *nostro* legit, & ⲑⲉ demto ⲛ, significare tradit *munus*, & *gratiam*. Memphitica legit ϩⲉⲛ ⲟⲩϩⲙⲟⲧ ⲛ̀ⲧⲉⲫϯ ϯⲟⲓ ⲙ̀ⲡⲉϯⲟⲓ ⲙ̀ⲙⲟϥ. Est heic observandum nomen ⲫ̄ϯ, *Deus*, in dialecto nostra scriptum compendiosa nota, more veterum Memphitarum, uti iam vidi in codd. Vatic. saec. XI., nam recentiores sine hac nota scribunt ⲫϯ. Hinc apparet ⲫⲛⲟⲩϯ fuisse olim lectum : unde & lis inter eruditos de significatione, & pronunciatione τῷ, ⲫϯ excitata ex novo huius dialecti lumine dirimi posse videtur. Quamquam non ⲫⲛⲟⲩϯ hi tertiae linguae Aegyptii, qualescumque fuerint, pronunciarent, sed ⲡⲛⲟⲩϯ partim nempe thebaice, & partim memphitice. Vers. 12. ⲛⲉⲧⲙⲟⲟⲩⲧ, ⲛⲏⲉⲑⲙⲱⲟⲩⲧ m., ⲛⲉⲧⲙⲟⲟⲩⲧ theb., quam etiam vocem, ut versionem, nostra quandoque adoptat, *mortui*. 15. ⲡⲏ, ⲫⲁⲓ, *qui*, *quem*. 19. ⲉϣϫⲉ ⲉϩⲗⲏⲓ ϩⲙ ⲡⲉⲓⲱⲛϩ, ⲙⲙⲉϯ ⲁⲛⲛⲉϩϯ ⲉⲡⲉⲭ̅ⲥ̅ ⲧⲁⲛⲁⲛ ϩⲛ ⲉⲃⲓⲏⲛ ⲉϩⲟⲩⲁ ⲓⲥ ϫⲉ ⲉⲣⲱⲙⲉ ⲛⲓⲙ: *Si in hac vita tantum confidimus Christo, miseri sumus prae omnibus hominibus*, theb. apud Tuk. p. 109. in mox laud. *Rudim. l. Copt.*, ⲉϣϫⲉ ϩⲣⲁⲓ (l ⲉϩⲣⲁⲓ) ϩⲙ̀ ⲡⲉⲓⲱⲛϩ ⲙ̀ⲙⲁⲧⲉ ⲉⲛⲛⲁϩⲧⲉ ⲙ̀ⲭ̅ⲥ̅ ⲉⲓⲉⲁⲛ ϩⲉⲛ ⲉⲃⲓⲏⲛ ⲉϩⲟⲩ ⲉⲣⲱⲙⲉ ⲛⲓⲙ :

ⲛⲓⲙ : memphit. ⲓⲱⲁⲭⲉ ⲇⲉ ⲛ̀ϩⲣⲏⲓ ϧⲉⲛ ⲡⲁⲓⲱⲛϩ ⲙ̀ⲙⲁⲩⲁⲧϥ ⲁⲛⲉⲣϩⲉⲗⲡⲓⲥ ⲉⲡⲭ̅ⲥ̅ ⲓⲉ ⲧⲉⲛϭⲓ ⲛ̀ⲟⲩⲛⲁⲓ ⲉⲣⲟⲛ ⲉϩⲟⲧⲉ ⲣⲱⲙⲓ ⲛⲓⲃⲉⲛ. Tu confer trinae dialecti varietates. Tertia enim praeter usitatam litterarum quarumdam mutationem, semper miscet aliquid de Thebaica, & Memphitica. 21. ⲟⲩⲗⲱⲙⲓ, bis : ⲟⲩⲣⲱⲙⲓ, *homo*. 25. ⲉⲩⲣⲉⲛ ϥⲉⲗⲉⲣⲣⲟ, ⲛⲧⲉϥⲉⲣⲟⲩⲣⲟ, *ut regnet*. Ibi, & 26. ⲭⲉⲭⲓ, ϫⲁϫⲓ, *inimicus*. 28. ⲡϣⲏⲗⲓ, ⲡⲓϣⲏⲣⲓ ; *filius* : ⲛⲏϥ, ⲛⲁϥ, *ei* : ⲉⲥⲉⲗⲉⲡⲫ̀ⲧ ϣⲱⲡⲓ ⲉⲡⲧⲏⲣϥ : ⲛ̀ⲧⲉⲫ̀ⲧ ϣⲱⲡⲓ... ϩⲱⲃ ⲛⲓⲃⲉⲛ *ut Deus sit omnia*. 29. ⲉⲙⲙⲁⲛ ⲉⲩⲛⲁⲉⲗⲗⲟⲩ, pro ⲉⲩⲛⲁⲉⲗⲟⲩ : ⲉⲙⲙⲟⲛ ⲉⲩⲟⲩⲛⲁⲁⲓϥ, *alioquin quid faciant* : ⲗⲱ idem ac ⲣⲱ, *item*, (heic) *iterum*, *rursus*, deest in Theb. & Memph. : ϩⲁⲣⲁⲩ ϩⲁⲣⲟⲟⲩ in Theb. apud Tuk. pag. 232.) ϩⲉⲣⲏⲓ ⲉϫⲱⲟⲩ in Memph. *pro illis*. 30. ⲛⲛⲉⲩ ⲛⲓⲙ, ⲛ̀ⲟⲩⲛⲟⲩ ⲛⲓⲃⲉⲛ, *omni hora* : theb. ⲛ̀ⲛⲁⲩ ⲛⲓⲙ. Deinde corrige ex hoc nostro vers. in ipso Theb. post ⲁϩⲣⲟⲛ ϩⲙⲙⲓⲛ apud Tuk. p. 231. ⲧⲉⲛⲕⲩⲛ ⲛⲇⲏⲛⲉⲕⲉ : Noster enim legit : ⲙⲉⲧⲃⲉⲟⲩ ⲛϩⲱⲱⲛ, (dial. sua) ⲧⲉⲛⲕⲓⲛⲇⲉⲛⲉⲩⲉⲓ, memph. ⲧⲉⲛⲉⲣⲕⲓⲛⲇⲓⲛⲉⲛ ⲩⲉⲓⲛ. Vers. 31. ⲧ̀ⲙⲁⲟⲩⲧ, ⲧ̀ⲙⲱⲟⲩⲧ, *morior* : ⲡⲉⲭ̅ⲥ̅ ⲓ̅ⲥ̅ ⲡⲉⲛϭ̅ⲥ̅ : ⲡⲭ̅ⲥ̅ ⲓⲏ̅ⲥ̅ ⲡⲉⲛⲟ̅ⲥ̅, *Christus Iesus Dominus noster*. 32. ⲗⲉⲥⲧ̀, ⲣⲁⲥⲧ̀, *cras*. 33. ⲙⲡⲉⲗⲡⲗⲁⲛⲁ ⲛⲉⲥⲛⲏⲩ : ⲙ̀ⲡⲉⲣⲃϭⲱⲣⲉⲙ, *ne seducamini fratres* ; sed *fratres* in Memph. deest. 34. ⲁⲩⲱ (sic semper, ut Thebaeus) ⲙ̀ⲡⲉⲗⲉⲗⲛⲁⲃⲓ, ⲟⲩⲟϩ ⲙ̀ⲡⲉⲣⲉⲣⲛⲟⲃⲓ, *& peccatum ne facite*.

Ex hisce vestigiis satis, credo, ut leonem ex unguibus, indolem tertiae ipsius Aegyptiae dialecti cognitam habes. Itaque haec nostra ex ingenio suo convertere amat ⲁ in ⲉ, ϣⲉϫⲓ efferens, ϫⲉϫⲓ, ϫⲉⲓ, pro ϣⲁϫⲓ, ϫⲁⲓ : ac rursus

rursus ⲁ in ⲏ, ut ⲙⲉⲛⲛϣⲏ pro ⲙⲉⲛⲛϣⲁ, ⲛⲏϥ pro ⲛⲁϥ, & iterum ⲁ in ⲱ cum Theb., ut Corinth. I. XV. vers. 25. ϣⲁⲛⲧⲉϥⲕⲱ, *donec ponat*, pro Memph. ϣⲁⲧⲉϥⲭⲁ. Ita & ⲉ in ⲏ, ut ⲛⲑⲏ, *sicut*, ⲛ̀ⲧⲉⲓϩⲏ, *ita* c. 15. laud. ep. ad Cor. v. 22: ⲛ̀ⲧⲁⲓⲧⲉⲑⲏ *sic, eodem modo*, & ⲛⲉϥϣⲉⲛϩⲏ, *quomodo*, pro theb. ⲛⲑⲉ, ⲛ̀ⲧⲉⲓϩⲉ, ⲛⲁϣⲛϩⲉ ⲛ̀ⲧⲉⲓⲛ ⲧⲉⲑⲉ; quod etiam accidit de ⲉ tum Theb., tum Memph., ubi v. 15. cap. 15. Paullinae ep. ⲙⲏⲧⲣⲉ, & ⲙⲉⲑⲣⲉ, fit ⲙⲉⲧⲣⲏ ex ⲓ in ⲉ, ut eodem loci ⲥⲉⲛⲉϭⲉⲛⲧⲉⲛ (forte ⲥⲉⲛⲉϭⲉⲛⲉⲧⲉⲛ) ⲥⲉⲛⲁϭⲓⲛⲉⲧⲉⲛ ex ϭⲓⲛⲉ theb., ⲥⲉⲛ ⲛⲁϫⲉⲙⲉⲛ memph., εὑρισκόμεθα, *invenimur*: itemque in ⲛ, ϩⲉⲓⲥⲓ pro ϩⲓⲥⲓ; ⲟ vero passim, & ⲱ etiam in ⲁ, ut ⲱ in ⲟ, ⲙⲉⲛⲉⲛⲥⲟⲥ pro ⲙⲉⲛⲉⲛⲥⲱⲥ, ⲟⲩ in ⲩ, ϩⲩ in ϩⲏ bis ϩⲏⲡⲟⲧⲁⲥⲥⲉ legens vv. 27. 28. laud. cap. 15. ad Cor. semel ϩⲏⲡⲟⲧⲁⲥⲥⲓ, & bis ϩⲩⲡⲟⲧⲁⲥⲥⲓ: ⲣ in ⲗ, ⲗⲱⲙⲓ dicens pro ⲣⲱⲙⲓ, ⲫ memph. in ⲡ, ⲡⲛⲟⲩϯ; aut ϫ, exceptis quibusdam nominibus, in ⲕ. Aliquando tamen libere utitur alterutrius dialecti vocibus, ut quum Theb. ⲣⲱⲙⲉ dicit (nisi error sit amanuensis) pro ⲗⲱⲙⲓ (*homo*) aut memph. ⲛⲟⲃⲓ *peccatum* pro ⲛⲁⲃⲓ.

Numquam in paucis hisce fragmenti nostri tabulis mihi occurrit τὸ ϧ *chei* memphiticum, sed unum ϩ *hori*: qua in re Thebaicam aemulatur. Unde v. 26., ubi Copt. vers. habet ⲡⲓϧⲁⲉ, nostra legit ⲡϩⲁⲏ, Theb. ⲡϩⲁⲉ. Quamquam vero aspiratam ⲫ vertere soleat in ⲡ: attamen in ⲫϯ memph., ut iam observavimus, nihil mutat. Plura, quae heic adnotanda occurrerent, missa facimus, ne diutius in molestissimis hisce tricis versemur.

§. XIII.

Tertia Aegyptiorum dialectus tertiam sibi facile peperit Scripturae sanctae versionem.

QUod ad versionem ipsam spectat, eam *tertiam Aegyptiacam* esse puto, & propriam huius tertiae dialecti. Quamquam enim Thebaicam plerumque sequi videatur, ut & alicubi Memphiticam, indicia tamen sunt plura, quae eam a Graeco textu ἀμέσως ductam ostendant. Inter cetera illud est non obscurum, quod nobis suppeditat vers. 34. ex Copt. *estote* ⲉⲣⲉⲧⲉⲛⲣⲏⲥ ϧⲉⲛ ⲟⲩⲙⲉⲑⲙⲏⲓ, *vigilantes in iustitia*, quo cum Thebaicum quoque convenit ⲛ̀ⲧⲉⲧⲛⲣⲟⲉⲓⲥ apud Tuk. pag. 402. Rudim. *vigilantes*, seu *vigilate*. Versio vero nostra ⲛⲓⲫⲏ ⲇⲓⲕⲉⲟⲥ manifeste habet ex Graeco ἐκνήψατε δικαίως. Ἐκνήψατε enim est ex *them.* νήφω *vigilare*, quo simpliciter sumpto, & ceteris Graeci verbi affectionibus, modisque neglectis, fecit ⲛⲓⲫⲏ, & δικαίως mutato αι in ε, & ω in ο fecit δικεος, *vigilate iuste*; quae lectio valet ad veriorem illam, antiquioremque Graeci textus lectionem confirmandam. Nam, ut Millius post *Estium* observat, quum scribae aut interpretes, quid sibi vellet ἐκνήψατε δικαίως *non intelligerent*, δικαίως mutarunt in δίκαιοι, ut inde haec esset sententia: *vigilate iusti*. Neque putandum est *tertiae* huius dialecti versionem eam fuisse, quae unam Apostoli Paulli epistolam ad Cor. complecteretur. Nam publicum commodum populorum, qui hoc idiomate utebantur, postulabat, ut & alios Scripturae S. libros eadem lingua vulgatos haberent. Sed eos inter Libyae Nubiaeve deserta post Mahumedanas clades interiisse oportet. Totum enim, ac ferme unicum istius versionis vestigium in hoc uno Borgiano fragmento positum est.

§. XIV.

Quorumnam populorum sermo haec tertia dialectus in Aegypto fuerit?

Reliquum modo est, ut cuius gentis lingua haec nostra dialectus fuerit, inquiramus. Verum ne in longum nimis investigationis negotium protrahamus expeditissime dicam, tertium istud Aegyptiaci idiomatis genus fuisse *proprium Ammoniorum*: qua in sententia me mirifice confirmavit dignitas, & auctoritas mei illius cl., doctissimique Praesulis Borgiae, qui eam se iam diu ante in animo conceptam gessisse mihi significaverat. Audiamus nunc Herodotum lib.2. c.42., ubi postquam caussam attulit, quamobrem Thebani *simulacrum Iovis arietina facie* facere instituerint, scribere pergit: ἀπὸ δὲ Αἰγυπτίων Ἀμμώνιος, ἐόντες Αἰγυπτίων τε καὶ Αἰθιόπων ἄποικοι, καὶ φωνὴν μεταξὺ ἀμφοτέρων νομίζοντες· δοκέειν δ' ἐμοὶ καὶ τοὔνομα Ἀμμώνιοι ἀπὸ τοῦ δέ σφι τὴν ἐπωνυμίην ἐποιήσαντο. Ἀμμοῦν γὰρ Αἰγύπτιοι καλέουσι τὸν Δία. *Ab Aegyptiis autem acceperunt* Ammonii, *qui sunt Aegyptiorum atque Aethiopum coloni & LINGUAM INTER UTROSQUE USURPANTES*, (*idest*, ut in nota ad imum pag. 106. edit. Londinens. an. 1689., clarius exponitur, *lingua utentes, quae cum utrorumque lingua commune habet*). *Qui etiam mihi videntur, ideo se Ammonios cognominasse, quod Aegyptii Iovem* Ammonem *appellant*. Quae quum ego lego, videor mihi videre Herodotum, qui dialecti nostrae linguam in *Ammoniis* Libyae ad vivum depingat. Haec enim una est, quae cum lingua diversorum colonorum, quorum meminit Herodot., aliquid commune habeat.

At fortasse dices, tertiam hanc Aegyptiorum linguam constare partim ex Thebaica, & partim ex Memphitica dialecto: quae tamen *Ammoniorum* ab Herodoto dicitur, partim composita erat ex Aegyptiaca, partim vero ex Aethiopica.

Quaeso te qui haec obiicis, paullisper depone Thebaicae, & Memphiticae dialecti nomina, quae ad unum ab altero idioma discernendum nuper excogitata sunt. Neque enim ignorare potes, hisce fere diebus, quibus tandem Thebaica scripta per Europae urbes evulgari coeperunt, duo haec veluti *diacri-*

diacritica nomina usurpari consuevisse. Arabes quoque Grammatici alteram ex his linguam صعيد *Sahid*, *partis* nempe *superioris*, alteram *Inferioris Aegypti* nuncupare solent. Quin & alii sunt, qui *priorem australem*, *secundam borealem*, *septemtrionalem*, aut بحيرى *Bahiri*, *maritimam* vocant. Sed haec recentia nimis sunt, quam quae ad expiscandam originem, & naturam duarum linguarum, unde tertia *Ammoniorum* ante Herodoti tempora coaluerat, quicquam conferre valeant. Ut igitur rem hanc certioribus, quae haberi possint, argumentis comprehendamus, ad unius Herodoti dicta, ceteris dimissis, confugere necesse est. At vero Herodotus *unam* tantummodo linguam, quae historici nostri aevo toti Aegypto non modo inferiori, verum etiam superiori, immo & Thebis ipsis, unde universa Thebaidis regio nomen accepit, *communis* erat. Atqui haec una lingua eadem est ac illa quam *Memphiticam* hodie appellamus; quemadmodum satis solide, ni fallimur, in superioribus demonstravimus. Qui ergo inter Ammonios *coloni* erant, teste Herodoto, Aegyptiorum, hanc unam *Memphiticam*, quae deinde cum aliorum colonorum lingua coniuncta est, secum in Ammoniacas regiones contulerunt.

Longe maior difficultas est in ea, qua coloni Aethiopum utebantur, quo primum tempore cum Aegyptiis convenerunt, investiganda. Nemo, credo, erit, qui in rebus hisce vel tantillulum eruditus, hanc Aethiopicam fuisse, qualis hodieque dicitur, & sub hoc nomine vulgo cognita nobis est, suspicari velit. Mirum enim quantum Aethiopica ab Aegyptia distet. Id probe norat Herodotus, nam lib. 3. c. 19. narrat de Cambyse, qui exploratores missurus ad Regem Aethiopum Ichthyophagos in Aegyptiam civitatem *Elephantinam* accersivit τοὺς ἐπισταμένους τὴν Αἰθιοπίδα γλῶσσαν, *maxime gnaros Aethiopicae linguae*. Oportebat igitur, ut hi nostri coloni Aethiopum (1), lingua uterentur, quae commu-

(1) Non alii ii esse poterant, quam qui *sacrorum communionem* cum Aegyptiis Thebaeis habebant, testibus Herodoto ipso, Diodoro, Eustathio, aliisque: *Quod mirum nemini videri debet*, ait Iablonsk. l. 1. *Panth.* pag. 165., *cum talis sacrorum inter Aegyptios, Libyes, & Aethiopes communio, tempore etiamnum Theodosii iunioris Imperatoris servata fuerit, quod testatur Priscus Rhetor in Eclogis legationum*. Ex hoc vero communionis genere linguae quoque communio coniici facillime potest.

commune aliquid haberet cum Aegyptia. Ecquae vero alia esse illa poterat nisi huius dialectus, quam Aethiopes Aegypti superioris finitimi, ante Herodoti tempora, sibi veluti propriam, nativamque fecissent? Quid enim eo verisimilius cogitari potest, quam ut contermini Aethiopes quotidiani commercii caussa, primi fuerint, qui Aegyptiacae linguae vocabula inusitato quodam ac spurio pronunciandi more, novam veluti illius linguae dialectum, iamdiu ante Herodoti dies, sibi creare coeperint: quae deinceps latius diffusa fuerit supra Elephantinam, & Aegyptum inter Aethiopes ad *insulam* usque Nilo circumfluam, nomine *Tacompso*? Scribit enim lib. 2. cap. 29. Herodotus *ab Elephantina desuper iam Aethiopes incolere, & dimidium insulae; nam alterum dimidium incolere Aegyptios. Insulam contineri ingenti stagno accolentibus circum Aethiopibus pastoribus*, quos Νόμαδες appellat, unde fortasse *Nóbatum* nomen derivatum est. Omnium proximiores fuere Blemmyes Aethiopes, qui Prophetas suos, adeoque & superstitionis suae ritus Aegyptiorum instar habebant. Quid non etiam coniicere liceat de Aegyptia lingua inter Aethiopes invecta, & propagata, quo tempore *ducenta & octo millia* Aegyptiorum bellatorum a Psammeticho Rege defecerunt, & e praesidiis Elephantinae urbis ad Aethiopiae Regem confertim accessere? *Illis enim colonis*, scribit Herodot. lib. 2. c. 30., *inter se collocati*, Aethiopes *facti sunt mansuetiores, moribus Aegyptiacis imbuti*.

Sed ab his quam longissime dissitis ad alios Aethiopes Thebaidi conterminos redeamus. Sunt hi *Nubitae*, quibus Cellarius, aliique geographi varias tribuunt sedes. De iis nos loquimur, qui in Libya ad latus occidentale Nili degebant. Hos autem, Herodoti aevo, non alio nomine, quam Νωμάδας appellatos arbitror; nam ille de Libyae habitatoribus lib. 4. scribens, quum dixisset cap. 187. *Libyas ab Aegypto ad Tritonidem paludem esse NOMADES*; & c. 197. ait: *a quatuor eam nationibus, & non a pluribus incolis: quarum duae sunt* indigenae, *totidem* non indigenae. *Libyes quidem, & Aethiopes* αὐτόχθονες indigenae, *quorum alteri* (nempe *Libyes*) *ad aquilonem Libyae, alteri* (Aethiopes nimirum) *ad austrum incolunt*: advenae *vero*

Phoeni-

Phoenices, *& Graeci*. Utrique indigenae & *Libyes*, & *Aethiopes* finitimi erant, illi *ad septemtrionem* inferioris Aegypti & Memphitarum, isti *ad austrum* Thebaidis, qua cum, florentibus Thebis, longe maiora ac frequentiora commercia *Nomades*, isti, sive *Nubae* Aethiopes exercebant, uti & hodie exercent. Nec dubitat Valesius ad not. in cap. 7. lib. 1. *H. Eccl.* Evagrii Scholastici, ubi epist. refertur impii Nestorii ad Theodosium Imp. de exsilio suo in *Oasim* scribentis, quin *Nubae* ex Procopio lib. 1. *Persicor.* Νωμάδες fuerint appellati. Eoque etiam refert testimonium Stephani *de Urb.*, quo *Nubas*, *seu Nubaeos* (ἔθνος Λιβύης) *vocitatos quoque fuisse Numides*, inquit, sed apposite ad haec Thomas de Pinedo subiungit: *Nomen mihi suspectum*, *pro quo puto legendum* Νωμάδες. *Meam coniecturam confirmat Strabo*, *qui de eisdem loquens eos* Nomades *appellat* lib 17. *Reliqua ad austrum incolunt Troglodytae*, *Blemmyes*, καὶ Νέβαι, & Nubae, *& Megabari*, *qui supra Syenen* Aethiopes: εἰσὶ δ' οὗτοι Νομάδες, *sunt autem hi Nomades*. Nulli vero magis, quam *Nubaei* superioris Thebaidis confines, iidemque Aethiopum coloni, apti erant ad societatem & morum, & *linguae* coëundam cum Libybus colonis & conterminis inferioris Aegypti. Si igitur dixero ex his finitimis populis primam traxisse originem eam dialectum, quam coloni Aethiopum tamquam symbolam contulerint ad tertiam illam Ammoniacam linguam cum Aegyptiorum, sive Memphitarum colonis componendam, nihil me protulisse putavero, quod & Herodoti dictis, & rerum, de quibus agitur, eventui maxime consonum videri non possit.

An igitur, dicet aliquis, *Thebaicae dialecti*, uti ea modo appellatur, auctores feceris *Nubas*, aliosve Aethiopas sub Aegypto positos, eosdemque Thebaidi conterminos? Verum, ut id ego faciam, nemo a me exspectet, velim. Hoc unum affirmare audeo, nullum, ut iam ante observavimus, huius dialecti vestigium nobis reliquisse Herodotum. Fieri tamen potuit, ut & ante Herodoti tempora, in plebeiorum Thebaidensium sermone versaretur, unde confines Aethiopes Thebaicam, qualis modo dicitur, linguam acceperint. Nam & simili fere

fere modo nonnulli eruditorum originem Italicae linguae repetunt a veteri, eaque plebeia Latina. Quamquam, si etiam crediderim, finitimos Aethiopas principes fuisse Aegyptiaci (alias *Memphitici*) sermonis corruptores, novaeque auctores dialecti, non admodum difficile erit intelligere, quo demum pacto, post Herodoti obitum, accidere quiverit, ut ea a confiniis in sinum totius Thebaidis immigrarit; ibique tandem ad certas purioris elocutionis leges redacta, tamquam propria, & a Memphitica communi lingua distincta, non a vulgo tantum, sed ab ipsis quoque litteratis viris usurpata fuerit.

Quocumque tandem modo res ista evenerit, illud mihi prope certum videtur, colonos illos Aethiopas, de quibus loquitur Herodotus, dialectum Thebaicam impuram adhuc atque corruptam contulisse ad Ammoniacae linguae societatem cum Aegyptiorum colonis conflandam.

Quae si mihi eruditi viri concesserint, nullus ego dubitavero *Ammoniacam* appellare tertiam illam Aegyptiorum dialectum, qua certe scriptum est *fragmentum* nostrum Borgianum epist. 1. ad Corinth.

§. XV.

De aetate fragmenti, & de illius auctore, quaerendusne sit inter Ammonios?

AN vero codex, unde excerptum est istud ipsum fragmentum, exaratum fuerit ab indigena *Ammoniacae* regionis, obiter saltem quaeri, indagarique poterit. Improbabile profecto non est, tum primum Scripturae sanctae, praesertim vero novi Testamenti versionem fuisse ea dialecto sacris tabulis commendatam, quum Iustiniani Imperatoris opera *Ammoniae* gentes ad Christianam religionem e turpissima *Iovis Ammonis* superstitione, quam a Thebanis Aegyptiis antiquitus acceperant, divinae pietatis munere, adductae fuere. Non dubito, quin iamdiu ante SS. Alexandrinae ecclesiae Antistites, interque ceteros Athanasius, iique in primis, qui ex *sex* Thebaidis Episco-

Episcopis, teste eodem magno Doctore *Apol. ad Constantium* n.32., tamquam exsules catholicae fidei caussa, εἰς τὴν Ἀμμωνιακὴν τῆς Λιβύης *In Ammoniacam Libyae* missi, eoque vivi, Deo duce, incolumesque pervenerant, operam omnem dederint, ut caecos *Thebani Iovis* adoratores ad unius veri Numinis cultum revocarent; sed frustra fortasse. Nam ecce, quid scribit Procopius lib.6. *de aedif.* c.2. *Duae sunt urbes unius nominis: utramque enim Augilam appellant... Antiquae ambae, eosque habentes incolas, qui priscis sacrorum ritibus dediti fuerunt. Nam omnes ad nostram aetatem superstitione laborarunt.... Vetusta hic erant templa* Ammoni & Alexandro Macedoni *sacra, quos ad* Iustiniani *principatum indigenae victimis coluerunt. Erat autem turba eorum quos vocant* Hierodulos. *Imperator praeter cetera quae liberaliter eis providit, mentes ipsorum religione sancta adeo feliciter imbuit, ut a patriis institutis ad Christum omnes converterit: quibus & DEIPARAE templum aedificavit, praesidium salutis, & verae fidei urbibus futurum.* Quae heic autem *Augilae* dicuntur, eaedem mihi esse videntur ac *duae* illae Aegypti civitates *Oases*, alias etiam *Avases parvae* nuncupatae respectu *maioris*. *Tres* enim Strabo lib.17. pag.813. diserte commemorat: Κατὰ τὴν Ἄβυδον ἡ πρώτη Ἄνασις (l. cum doctis viris ex mss. Ἄυασις) ἐκ τῶν λεχθεισῶν, τῶν τριῶν ἐν τῇ Λιβύῃ, δ᾽ ἔχουσα ὁδὸν ἡμερῶν ἑπτὰ ἐνθένδε δι᾽ ἐρημίας εὔυδρός τε κατοικία καὶ εὔοινος, καὶ τοῖς ἄλλοις ἱκανή· δευτέρα δ᾽ ἡ κατὰ τὴν μοίριδος λίμνην. τρίτη δὲ ἡ κατὰ τὸ μαντεῖον τὸ ἐν Ἄμμωνι· καὶ αὐταὶ δὲ κατοικίαι εἰσιν ἀξιόλογοι. *Contra* Abydum *est* Avasis prima *ex tribus quae sunt* in Libya *dissita inde iter* per desertum *dierum septem: habitatio aquis, & vino abundans, neque aliarum rerum indiga.* Hinc intelligimus, cur magnus Athanas. in H. Arianor. ad Monachos n. 72. scripserit, impios, & crudeles Arianos extorres fecisse ex Libya Episcopos sanctissimos *Ammonium, Hermen, Anagamphum, & Marcum* εἰς τὴν ἄνω Ὄασιν *in superiorem*, primam nempe, *Oasim* contra *Abydum* positam: *Muim* vero, aliosque plures ex Thebaide εἰς τὴν Ἀμμωνιακὴν, *In Ammoniacam* (subintellige ex Strabone Oasin) *non alia mente, quam ut* διὰ τῶν ἐρήμων *per deserta loca transeuntes interirent*; quemadmodum interierant *quinquaginta*

millia delectorum militum, qui, quidem, iussu *Cambysis*, *e Thebis* moventes adversus *Ammonios*, ducesque sequuti, ad *Oasin* usque *beatorum* insulam nuncupatam iamque *a Thebis itinere dierum septem* διὰ ψάμμυ *per arenas distantem*, *pervenerunt*, quum ab *Oasi* ultra progressuri, iterum διὰ τῆς ψάμμυ *per arenas iter facerent*, *iamque medio fere spatio inter* Oasin, & Ammonios *pranderent*, (teste Herodoto ex Ammoniorum ipsorum narrationibus) *irruente valido*, *atque horribili austro*, *eoque ingestis magnis arenae cumulis* misere obruti *repente evanuerunt*.

Plures erant in Africa Avases. *Aegyptii* enim, ait Strabo eodem lib. p.791., Ἀυάσυς (αὐάσυς) *vocant regiones habitatas*, περιεχομένας, κύκλῳ μεγάλαις ἐρημίαις ὡς ἂν νήσυς πελαγίας, *& maximis desertis circumdatas*, *quasi quasdam insulas Pelagi*. Unde La-Crozio *Oasis* est *quasi locus in mediis arenis arboribus tectus* ab ΟΥΑϨϹΙ, *Ouahsi*, στέγη, *tectum* sic dicta. Sed ex multis *Oasibus tres* tantum τρεῖς δ' εἰσὶν αἱ πρόσχωροι τῇ Αἰγύπτῳ, καὶ ὑπ' αὐτῇ τεταγμένοι, *sunt Aegypto finitimae*, *& ei* (post Ptolemaicos Reges, Romanorum nutu, auctoritateque) *subiectae*; tres illae scilicet, quas ante cum Strabone ipso ex p.813. numerare coepimus: *MAIOR*, sive *PRIMA*, quae est *e regione Abydi*, *SECUNDA iuxta Moeridis lacum*. *TERTIA Ammonis oraculo proxima*. Et *hae quoque*, nempe *secunda*, *& tertia*, subdit Strabo, *optimae sunt habitationes*.

Quod si *Augila* idem est ac *Auasis*; (nam uti ad τὰ Ἀύγιλα Ptolemaei adnotat regius cosmographus Petrus Bertius Beverius, *Augila*, seu *Augela*, & Avasis *regio hac etiam aetate via publica de Mauritania in Aegyptum*;) *Augilae* duae a Procopio indicatae, duae illae erunt *Oases*, sive *Avases* Strabonis, *secunda* nimirum ad lacum Moeridis versus Aegyptum, & *tertia ad Oraculum Ammonis*, in quibus, eodem Procopio teste, novam Iustinianus Imp. episcopalem sedem erigi curavit. Cetera de *Augilorum* nomine vide in *Oriente Christ.* cl. Le-Quienii tom.II. pag.637. 638., ubi τὰ Ἀύγιλα *Ptolom.*, *aliis voce feminea* Ἀύγιλαι dicuntur, Plinio *Augilae* litteris latinis; unde fortassis sub Romanorum imperio quae *Avasilae*, *diminutivorum* more, quasi *parvae Avases*, dicebantur *Ausilae* contracte, & inde σ in γ con-

converso Ἀύγιλαι graece etiam scribi pronunciarique coeperunt. Ibi & allatum Procopii testimonium offendes, ex quo tamen male, ni egomet fallor, colligitur, *Augila*, idest *utramque* urbem *Augilam nuncupatam*, *illic stetisse*, *ubi Iovis Ammonis oraculum fuerat*. Ibi enim *unica* tantum *urbs Augila*, *tertia* nempe Strabonis *Avasis*, uti iam observavimus, exstabat.

In eo Le-Quienius probatissimus mihi est, quod *primum AUGILON*, sive *AUGILORUM Episcopum fuisse* censeat *Theodorum*, *qui an.* 553. *quintae synodo generali*, *Iustiniano Imperatore*, *interfuit*. Atqui sub haec ipsa susceptae Christianae religionis exordia novo *Ammoniorum* gregi nihil eo magis congruum, magisque optabile, & propitium erat, quam ut a publicis sacrorum curatoribus divinae Scripturae, sanctorumque inprimis Evangeliorum, & Paullinarum, aliarumque *Catholicarum* epistolarum versionem vernaculo sermone elaboratam acciperent. Est igitur unde ego credam, non unam modo huius nostri fragmenti aetatem cum epocha Iustinianaei imperii, circa dimidium saec. eccl. VI. coniunctam esse, sed & illius scriptorem indigenam fuisse ex ipsis *Ammoniacae Augilae* civibus, patriae linguae, & Scripturae sanctae egregie peritum.

§. XVI.

Dialectus, *quae* Ammoniaca, *eadem* Psamyritis, Nubiis, *&* Nigritis *communis putatur*.

VErum ab hac sententia nonnihil me distrahunt testimonia illa, quae Ludovicus Picques ex Grammaticis Copto-Arabicis de *tertia* Aegyptiorum dialecto بشمورى *Bashmurica* appellata, uti iam ante audivimus, recitabat. Loca, quae vir doctissimus in *Commercio litter.* passim, sed praesertim in epist. an. 1695. die 15. martii ad *Consulem Francicum Mailletum* retulit, in memoriam revoca: *J'ay cherché*, inquit, *par tout* بشمورى, *& je ne l'ay trouvé dans aucoun moderne* ..... *mais seulement en deux endroits d'ABULFEDA* .... *je prennois ce mot comme venu du Copte* ⲡⲥⲁⲙⲟⲩⲣ *versus Myrin* ... *Mais voicy* Abulfeda, *qui dit* ... *à l'endroit où le Nil se partage en deux bras*,

 dont

dont l' un va à Oſchmoun Tanai , *qui eſt le plus oriental*, *& l' autre à* Damiette , *qui eſt le plus occidental* : *l' Isle compriſe entre ces deux bras s' appelle* Al Baſchmour : *& après cette deſcription particuliere il dit d'* Oſchmoun Tanai : *c' eſt la capitale de la contrée* Al daqla , *& de celle de* Bahsmour . *Elle eſt ſur le Nil oriental . Tel donc qui parle* Copte , *parle ou* Bahiri , *ou* Bahsmouri . *J' ay ſoupçonné long temps , que le dernier fût un jargon des Chrêtiens de Syrie , ou de Grece , ou d' autres étrangers* . Sed ſemper adhuc incertus , & errans Mailletum rogat : *C' eſt ſur quoi je vous prie de me procurer quelque éclairciſſement* . Ubique ſcilicet deceptus eſt Arabica voce بشموري . Haec enim in Grammaticis illis *Copto-Arabibus* , quorum meminit Picqueſ. , ex ⲡ-ⲥⲁ-ⲙⲏⲣ Aegyptia facta eſt ; idemque ſonat ac *partem*, ſive *regionem trans fluvium poſitam* . Quamquam Thomas Edwardus in epiſt. , qua ad priores Picqueſ. litteras reſpondit , بشموري , ⲡⲥⲁⲙⲏⲣ & ipſe exponens , ⲡⲥⲁⲙⲏⲣ , dixerit , *ſignificat* , *quod eſt ad terminos* , *ſeu fines regionis* . Verum & haec ipſa ſignificatio a re noſtra aliena non eſt .

Ubi ergo Grammatici Copto-Arabes *tertiam* Aegyptiorum dialectum بشموري dicunt , iure nos arbitramur eam intelligi , quae in ⲡⲥⲁⲙⲏⲣ , ideſt in *regionibus trans Nilum fluvium* Libyam verſus uſurpabatur . Sic etiam cauſſam recte percipimus , cur laudati ſcriptores eamdem dialectum بشمالى *in parte ſiniſtra* , nempe in Libyca Nili ripa , uſitatam agnorint . Conſona ſunt haec dictis Strabonis , qui ἐν τῇ περαίᾳ *trans fluvium* poſitas ſcribit urbes illas , quae ad latus *Libycum* Nili erectae erant, ut *Oxyrinchus*, ut *pars altera Thebarum* ἐν τῇ περαίᾳ , ubi *Memnonium* , & *Hieraconpolis* . Sed in hoc *transfluviali* Libyum latere , late nimium patenti , quinam praeciſe ii populi eſſent , qui *Bahsmirica* dialecto uterentur , res eſt obſcura ſatis , & inquiſitu difficilis . Nullas enim certas tertio huic idiomati ſedes Grammatici illi Arabes aſſignarunt .

Ex una Renaudotii *Patriarcharum Alexandrinorum Hiſtor.* de *Chail* Patr. XLVI. , certi aliquid de populis , qui *Basmiricam* linguam , tamquam propriam , & vernaculam habeant , mihi colli-

colligere licuit. Sunt hi *Bſchamiritae* ex Elmacino pag. 99. بشامرة, *Bſamyri*, a بشموری, Copt. ⲡⲥⲁⲙⲏⲣ ſic dicti, quaſi *transfluviales* in *ſiniſtro*, eoque *Libyco*, & *occiduo* latere Nili. Iſtorumque *provincia* erat in *Sabide* ſuperioris Aegypti. De his audi, quae ex pag. 226. eiuſdem Hiſt. refero, teſtimonia: *In tanto rerum tumultu Coptitae, ſeu Chriſtiani Aegyptii, adverſus Abdelmelicum rebellaverunt duabus in provinciis:* Bſchammyritae quidem in Sahide, *duce Menna filio Bekirae, alii circa* Oliout: *adverſus quos cum duxiſſet exercitum Abdelmelicus, magna ſuorum parte amiſſa, debellatus eſt. Cum Meruan adverſus eos collectas tam ex Aegypto inferiori, quam adductas ex Syria copias miſiſſet, Coptitae inacceſſa loca obtinentes expugnari non potuerunt, multos imo hoſtes occiderunt, cum improviſo ex munitionibus egreſſi eos adorirentur.* Ne lictor, uti a duce Kuzaro iuſſus fuerat, gladii ictum impingeret in *Chailis* Patriarchae cervicem, vox illa *Praefecti* impedivit, qua dixit: *Quid utilitatis percipiemus ex ſeniculi iſtius caede? immo* ad Bſchammyritas *ſcribet, efficietque ut nos impugnare deſinant....* Bſchammyritae *captivos Muslemanos, quos in munitionibus ſuis habebant, partim occiderunt, partim eiecerunt. Adverſus eos Meruan partem copiarum miſit, quae regionem incendiis, caedibus, rapiniſque vaſtaverunt: Monaſteria ſpoliata diruerunt. Inter illa celebre erat quoddam virginum.... Exercitus Choraſianorum* (contra Meruan) *erat* ex altera Nili parte, *quia inter eos erant* Bſchammyritae, *qui inter alias rebellandi cauſſas praeſeferebant vindictas iniuriarum, quas Chriſtiani, & praecipue* Patriarcha *a Meruani factione, & eius ducibus paſſi fuerant.* Pag. 227. *Abdalla filius Meruani maior patrem aggreſſus eſt, monens, periculoſum eſſe talem caedem Patriarchae committere coram utroque exercitu, qui Nili tantum alveo dirimebantur: futurum inde, ut Coptitae iam ſatis infenſi, omnes undique Choraſaitis ſe adiungerent, aut ſi fugiendum eſſet, vindicaturos proculdubio ſanguinem eius, quem patris loco haberent;* NIGRITAS (1) *praeſertim in quorum regionem evadendum eſſet.* Quae

(1) *Nigritas* Chronicon Paſchale collocat ſub climate primo *in Aegypto*, Chriſtianae, ut puto, religionis cauſſa, quum a Patriarcha Alexandrino ob eam penderent. Nam alioquin a Plinio lib. 1. cap. 8. *Aethiopum gentes*

Quae quidem omnia apud Renaud. a Severo Aſchmonin. narrantur tamquam excerpta a *Iohanne* ſcriptore *Synchrono* Patriar. *Chailis*. Adde ex Actis Iacobi Patr. L. pag. 272., ubi *Coptitae, ſeu veteres Aegyptii, iique non uni; nam* Bſammyritae, *& alii, quorum memoria paſſim his in hiſtoriis occurrit, locis, genere, moribus plurimum inter ſe diſcrepabant*. Tandem in v. *Iuſabi*, ſive *Ioſephi* Patr. LII. pag. 280. narrata hiſtoria legationis Patriarcharum duorum, Alexandrini nempe *Ioſephi*, & Antiocheni *Dionyſii* ad *Bſammyritas* (1) ſub *Almamone*, haec ſubduntur: *Praeci-*

tes Nigritae dicuntur, ſed, ut Cellarius animadvertit p. 945. eorum *Aethiopum*, qui ſupra Aegyptum ſedes tenebant ad orientem ſolem in plaga auſtrali Aethiopiae. Vide & Dionyſii Periegetae carmen, quod laudat Stephan. *de Urbib.* cum notis Thomae de Pinedo ad vocem Νιγρῖτες *Nigrites*. Sunt & hi *Nubis* proximi, eorumque regiones deſignat Nubienſis geographus ex P. Clim. 1., ubi etiam pag. 18. nonnulla tradit de Chriſtiana religione a Nigris ſuſcepta Coptitarum temporibus ante ſectam Muſſelmanorum. Quinimmo *Nigri Nubae* a *Bar-hebraeo*, ſeu Abulpharagio, *ſuperiori Thebaidi finitimi* appellantur, & communi Aethiopum *nomine includuntur*, apud cl. Ioſ. Sim. Aſſemanum tom. II. *Bibl. Orient.* p. 330.; quo loci vir ſummus addit, eoſdem Chriſtianam fidem ſub Conſtantio Imp. fuiſſe amplexos, quemadmodum ſe antea ex Theophane oſtendiſſe dicit tom. 1. pag. 360., ut ita fabulam a Monophyſitis excogitatam & a *Bar-hebraeo* fuſe deſcriptam de *Iuliano Presbytero* Iacobita ſub Iuſtiniano principe malis uxoris *Theoderae artibus* ad *Nubas*, *Aethiopaſque* in religione noſtra erudiendos miſſo, reiiceret.

(1) Ignoſcat pius animus mei quondam amantiſſimi, doctiſſimique Praeſulis Aſſemani audaciae hominis, qui ferre neſcit *incogitantiae* notam ab eo hoc in loco Renaudotio impactam. Contendit, Renaudotium *non advertiſſe Byamitas, de quibus Eutychius, & Bar-hebraeus* pag. 346. tom. II *Bibl. Or.* loquuntur, *eos ipſos eſſe, quos Elmacinus, & auctor vitae Iuſabi Bſamyritas appellant apud eumdem Renaud.* p. 279. At Elmacinus eos tantum *Bſamyritas* ſub *Patr. Chaile vocat*, quos Iohannes & ex eo Severus in vita eiuſdem *Chailis* ipſiſſimo nomine explicate deſignat. De *Bſamyritis* ſub aliis Patriarchis, qui *Chailem* exceperunt, ne γρῦ quidem apud Elmacinum habes. Rectius proinde Aſſemanus noſter dixiſſet *Bymaitas*, *de quibus Eutychius, & Bar-hebraeus* eos ipſos fuiſſe, quos Elmacinus non ſub Patriarcha *Iuſabo*, ut eidem Aſſemano viſum eſt, ſed ſub *Iacobo* pag. 137. اهل التما appellat *populum*, ſive ut Erpenius vertit, *cives Taimae, quae ditionis eſt Aegyptiacae*; eoſque ab *Almamone* bello oppreſſos, & in captivitatem abductos narrat, nulla ibi facta mentione de *Dionyſio* comite Almamonis; quemadmodum Aſſemanius ipſe fatetur; ſed, nec quicquam de Dionyſio memorat Eutychius, ubi *Bimaidarum* calamitatem deſcribit. Auctor vero vitae Iuſabi apud Renaud. pag. 279. nihil omnino de *Bymaitis* dicit. De unis agit *Bſchamiritis*, e quibus Renaudotius numquam arguere poterat, neque vero debebat, eoſdem fuiſſe ac *Byamitas*, *Bimaidas*, ſive *Bimaios* ab Eutychio, & Bar-hebraeo indigitatos. De his enim ſcribens pag. 273. in vita Iacobi Patr. ait:

Praecipuam eorum arcem nominant; sed vox ita scripta est in cod. ms., ut qua ratione legenda sit, quive locus intelligatur divinare non potuerimus. Haec Renaudotii testimonia excerpta sunt ex lib. I. Hist. Severi Aschmoninae Episc. exarata saec. x. vertente, ubi ea praesertim, quae de *Bsammyritis*, aliis magno numero caesis, aliis Bagdadum in servitutem avectis, sciri possunt, habentur.

Atque

ait: *Quinam illi* Bimai *fuerint hucusque scire non potuimus, ob historici illorum temporum obscuritatem*. Quumque Eutychius (quod ab Assemano nostro accuratius observatum vellem) *Bimai* interpretatus fuisset *quadraginta virorum*, seu patrumfamiliarum, *progeniem*, nec *Bima*, nec *Taima*, ut habet Elmacinus, sed *Nima*, per numerales nempe Coptorum litteras MA, XLI., uti exstat in codicibus duobus, altero *Regio* antiquissimo, altero *Seguieriano* Syriacis litteris exarato, legendum censuit Renaudotius. Quid plura? Perperam confunduntur *Bsamiritae* cum *Bjamitis*. Illi in provincia *Sabidis superioris Aegypti*, isti in *Aegypto inferiori* sedes tenebant. De illis scribunt apud Severum Thebaidenses historici in vit. Patriarchar. *Chailis*, *Iacobi*, & *Iosephi*. de his scribunt Misraitanus *Eutychius Misrae* natus, atque in ea Aegypti regione commorans; & ex ipso Elmacinus. Utrosque ceu rebelles ferro, igne, & servitute ultus est Almamon; sed illos, sic testantibus Thebaeis scriptoribus, duce *Afschino*, istos, ut narrat Eutychius, duce, & (ex Elmacino) Aegypti praefecto *Almotasemo* Almamonis fratre. Ut autem in Syrorum rebus, Assemano ipso iudice, Syris scriptoribus maiorem quam Aegyptiis fidem adhibere praestat, ita & in Thebaicis, Sahidicisve historiis gentiles magis quam exteri scriptores audire oportebit. Quod itaque *Bar-hebraeus*, sive *Abulpharagius* Syrorum Iacobitarum scriptorum princeps unos ܒܝܐܡܘܝܐ *Biamoios*, vel *Biamitas* commemoret, neminem movere debet, ut credat eosdem esse ac Bsamyritas *Sbaidis*. Vix enim ex hoc Syriaco nomine intelliges eos ipsos fuisse, quos iuxta vulgatam Pocokii lectionem *Bimaidas* inferioris Aegypti dixit Eutychius. Duo propterea facta in unum miscuit Bar-hebraeus. Neque ad illius fidem vindicandam dicere iuvat, eum, quaecumque de Biamitis scribit, e testimoniis accepisse *Dionysii* Patr. Antiocheni, qui rebus hisce in Aegypto gestis una cum Patr. Coptitarum Iosepho praesens aderat. Nam unde, quaeso, haec Dionysii testimonia accepit? Non ex ipsius certe ore; obiit enim Dionysius an. 845., Bar-hebraeus an. 1286. Non ex illius *Chronico*, cuius Abulpharagius hoc loci non meminit, quodque ante Episcopatum Dionysius ad an. usque 775. scripsit, nec certo scitur, an aliquid ei postmodnm addiderit; etsi illud absolvisse dicatur p. 347. tom. II. *Bibl. Or.* ad an. usque emortualem 844. His adde, quod vel Chronicon ipsum, uti mutilum exstat eodem to. II. p. 102. & seqq. Assemanio ipso ingenue fatente, varias alicubi luxationes & menda subiit. Praeterea, Dionysii testimonium a Bar-hebr. laudatum iunioris additamenti, & fraudis ex eo suspectum redditur, quod aevo suo in Aegypto inter Christianos Coptitas se vidisse testetur, *regnantem ubique simoniam*; *& quod sacramentum baptismi differre ad quadragesimum, & octogesimum diem solerent, cum maximo salutis puerorum periculo*. Sunt enim haec partim vera, partim excogitata criminationum capita, sed omnia multo post *Dionysii* obitum cognita.

Atque haec quidem, si paullo attentius consideraveris, ipso quasi indice tibi monstrare videntur populosam Bschammyritarum regionem supra provinciam *Osiut*, sive *Lycopolis* in *Sabide* trans fluvium Nilum ad latus Libycum. Ut enim tradit Mailletus in *Descript. Aegypti* pag. 298: *Tout le païs, que s'étend au dessus de Faoume jusqu' aux montagnes de Nubie, est à proprement parler la haute Egypte. C'est ce qu'on appelle au jour d'hui le SAIDI . . . Essené est la capitale de cette province, qui n'a gueres moins d'étendue que tout le reste de l'Egypte ensemble. Elle renferme les plaines admirables, qui fournissent au Caire la quantité de bled, d'orge, de feves, & d'autres grains ou legumes . . . .* Et pag. 303: *Essené, qui est la Syené des anciens, & qui comme je l'ai dit, passe pour la capitale de la haute Egypte . . . . Après Essené les deux plus considerables de cette province sont* Sicut, *&* Monfelout. *C'est aux environs de cette derniere ville, & À LA GAUCHE DU NIL, que se trouve la vallée des* Elouahs (1). Ce

(1) Vallem, regionemve *Oasitarum* ex *Oasi*, sive *Avasi* Strabonis *Alvabat* Arabice dictam, duce & auctore cl. D'Anviliio in egregio opere inscripto: *Memoires sur l'Egypte ancienne & moderne* pag. 186. 187. & seq., facile coniicies. Strabo distantiam inter *Abydum*, & *Oasim magnam* septidui itinere metitur, & hanc parem ei facit, quam Herodotus posuit inter *Oasim* & *Thebas*. Sed spectata proximiore positione *Abydi*, hinc ad *Oasim* iter circiter *quintidui* cogitari posse existimat. Cetera ex verbis ipsis tam excellentis geographi melius intelliges. *Un mémorie*, inquit pag. 187., *dressé au Caire en* 1701. *par* M. du Rolle . . . *m'apprend, que trois jours de marche dans le desert, & vers le couchant, en partant de SIOUT, font arriver à une montagne de Sable, nommeé par cette raison* Ramlib, *& que le quatriéme jour on entre dans le pays d'* El-Ouah, *ou* Al-Vah. *Le lieu principal, ou la ville de ce canton, est à une journée & demie de la montagne, & son nom est* Hargué. *M. du Roule ajoute un détail des lieux que l'on rencontre dans un espace de trois journées depuis* Hargué, *sur la route qui conduit en* Nubie . . . *Cet* El-Vah *est une plaine, qui dans sa longueur du Nord au Sud, n'ayant de largeur qu'environ une demi-journée, est arrosée par des sources, que les habitans, font couler sur leurs terres, qui rapportent de l'orge & du frument, mais qui sont principalement couvertes de dattiers ... il faut regarder comme un trait de l'imagination des Grecs, qu'ils l'aient appellée selon Herodote* l'isle des Binheureux (*μακάρων νήσον*). Plura addit de Oasi, sive ـ *El-Vba minori*, deque utraque ut olim addicta *Eptansmodi*, sic & hodieque subiecta *Monf-lot* in *Vostani*, sive Aegypto media. Inter utramque intervallum agnoscit *centum mille passuum*: sed in *minori*, parvaque *Oasi* angulum peculiarem cum Olympiodoro discernit, qui a *maiori* penderet pari licet distantia dissitus. *Hibe* vero, sic dictum militare

Ce petit canton situé au milieu d' une vaste campagne de sables arides est fertilisé par les eaux de ce fleuve , qui y sont portées par un canal , dont l' ouverture est à trois journées delà .

Verum ut antiquiorem imaginem habeas illius *Sabidicae* provinciae , quam nos tamquam propriam sedem Bsammyritarum spectamus , accipe quid Geographus Nubiensis circa medium ecclesiae saeculum XII. de ea scribit in 4. parte Climatis primi: *Asuan (quae est ex propugnaculis Nubiae) terminos Sayd superioris , habet ab occidente coniunctam sibi* Alvahat , *quae modo deserta est ac diruta , priscis vero temporibus habitata , & fontibus irrigua erat : & ad haec usque tempora cernuntur in illa quaedam arborum reliquiae , & oppidorum destructorum , atque inhabitabilium rudera .* Haec p. 17. 18. Finitimas quoque habet *Nigritarum* , (de quibus supra loquebatur filius maior Mervuanis) regiones : unde subdit, *si quis ex* Alhuath *egrediatur ad terram Couar , & Kuku* (maiores Nigritarum urbes) *deprehendet in terris illis multa palmeta, variaque aedificiorum vestigia* : Eique (pag. 41.) *annexam* dat *ad meridiem terram Tagultarum.* Praeterea p. 19. *maior pars* Alvahat *protenditur* inferius una cum terra Aegypti , *& in illa cernuntur quaedam aedificiorum reliquiae* . Quin etiam pag. 97. terminum terrae Aegypti facit *ab occidente Alvahat* . Quae autem ad latus Nili occidentale una cum Aegypto protenditur , & terminus est Aegypti *ad occidentem* , quid aliud , nisi Libya-Aegy-

litare praesidium , in *prima* , & *Trinythreos* stationem in *secunda* , Duci Thebaidis antiquitus subiectas tradit . De montis Θινώδεος *arenosi*, *Ramlie* Arab., positione , eam observat *ultra El-Vab* meridiem versus designatam in Ptolemaeo videri , quam ex recentioribus notitiis *citra* , aquilonem versus , aptius statuendam putat . Non omnes tamen terminos , quos in *El-Vab* infimae aetatis geographi agnoscunt , D'Anvillius indigitat . Quare ad huius regionis statum & amplitudinem , qualis erat saec. VIII. IX. & sequentibus , indagandam , *Edrisium* quoque , Nubiensem scilicet , *Makrizium* , aliosque consulere praestat . Ex his vero tamquam terminos *El-Vab* indicatos habemus *Assuanam*, sive *Sienem*, *Nubas*, & Libya-Aegyptios Ptolemaei ad meridiem , ab oriente Siout , seu Lycopolim, & Aegyptum , ad occidentem *Nigritas* , quibuscum *Gademez* regionis , idest , ex Petri Bertii Reg. geographi adnotatis , *Oaseos* populi *negociantur* . Eademque , in tab. III. Africae apud Ptolem. , via est inter occasum & septemtrionem ad proximum *fontem Solis* , deinde ad *Ammoniacam* , ubi *Oasis* a Plinio dicta *Ammoniensis* . Unde , si *El-Vab* habitatores erant *Psamyritae* , *transniliaci* , illud etiam coniicies , credo , quam facile & hi tertiam Aegyptiorum dialectum communem cum *Ammoniacis* habere potuerint .

ptiaca esse potuit illa, inquam, Libyae *exterioris* pars, quae superiori, inferiorique Aegypto adiacet. Porro & *orientali parti* Alvahat *coniunctus erat fluvius Almonhab, ibique diducebatur in rivos ad multum solum irrigandum. Et ab hoc eodem deductae, atque effossae fuerunt canales fluminum Fium*. Atque is idem *fluvius exiens e principaliore alveo Nili*, uti scribit cit. *Nubiensis* pag. 42. & 43., *originem habet prope Saul, fluitque ad plagam occidentalem, & illic vocatur* Almonha, *tum decurrens inter occidentem, & aquilonem spatio quatuor stationum attingit urbem* Albanhasa (1), *quae iacet ad ripam eius occidentalem*. Tandemque post varios alios, longosque circuitus *pervenit hic fluvius ad* Fium, *immergitque se stagno Acnae, & Tibamt*. Accedit his quod pag. 42. ab occidentali ripa Nili, supra ostium fluvii *Almonab* collocat urbem *Zamacher*, a qua per eamdem occidentalem Nili ripam *Montem Tilamon* (2) *quin-*

(1) Alias *Benhesé* vetus *Oxyrinchus* sub Graeco Ptolemaeorum imperio, a pisce *acuti rostri* cognomine ita dictus: civitas mediterranea, provinciae ut olim, sic & hodieque apud christianos Coptos metropolis, ingenti populorum multitudine, prodigiosoque monachorum, sacrarumque virginum numero, testibus Rufino in *vit. Patr.* c. 5., aliisque saec. IV. scriptoribus, refertissima. Vide insignem virum D'Anvillium in *Monument. Geograph. Aegypti* p. 169. 170., ubi reiecta duplici huius urbis positione, altera Pocockii iuxta Nilum in hodierno *Abu-Girge* situ, altera *Sicardii* longius quam par est transducta, *la ville*, inquit, *connue aujourd'hui sous le nom de* Benhesé, *sur le canal appellé* Bar-Jusef, *& dont l'emplacement est le plus convenable à* Oxyrinchus, *conserve également dans l'Eglise Copte la même dignité de métropole; & BENHESE'* (in latere Libyco Aegypti) *domine sur un district particulier, comme* Oxyrinchus *sur un nome de l'ancienne Egypte*. Vereor, ne iustos limites excesserit Mailetus, qui fines *Banhesé* in tabula sua produxisse videtur infra lacum *Moeridis*, aut *Carontis*, ad templum fere ipsum Ammonis, & desertum S. Macarii.

(2) الطيلمون, *Al-Tilamon*, in Arab. textu habet Nubiensis, alias Edrisius; ubi post ea, quae de distantia 5. mill. pass. Tilamonis a Zamather recitavi, ita subiungit geographus: *Mons iste procedens ab occidentali parte* Tarib *alveum Nili praecludit: quare aqua rapido eum impetit fluxu, nec eum superat nisi cum difficultate, & praecipitio tali, ut* cymbis *tam ex Mesr* (Babylone) *ad* Asuan (Syenem) *ascendentibus, quam aliis aditum praecludat*. Confer tu ista cum particula fragm. X. Naniani apud Ab. Mingarellium ad pag. CCLX. & CCLXI., ut intelligas *Tilamonem* a Nubiensi ad alveum Nili descriptum, locum esse, ubi *navis* a pio quodam viro sub vitae exitum relicta monasterio S. Matthaei, naufragio periit. *Teilamon* appellat D'Anvillius p. 196. a *Tel* Arabica voce, *collis, mons*, & *arx* p. 116.; eumque totum latus *occiden-*

quinque tantummodo *millia passuum* distare subiungit. Est autem mons iste Libycus ad occiduum latus *Lycopolis*, idemque

cele-

occidentale Nili a cataracte summo, & gr. latitud. paullo supra 24. ad Heracleopolim & Ptolemaida usque ad 29. & ultra comitari observat. Idemque est ac *mons Libycus*, cui e regione ad latus orientale fluvii respondet mons Arabicus *Mokatam* Arab. dictus. Sed in ea parte, qua *Tilamon* a *Tarib*, circa *Siut*, seu *Lycopolim*, Nilum versus procedit, ibi creat navibus pericula naufragii tum in ascensu, tum etiam in descensu. Atque is ipse locus, & mons est, de quo sermo fit in pag. NΓ. Naniani fragmenti. Sic enim unus ex nautis, qui salvus forte fortuna e naufragio evaserat, Babylonem usque descendens natum infortunium mulieri boni quondam illius viri uxori enarrat:

ⲁⲩⲛⲟϭ ⲛ̀ⲧⲏⲩ ⲧⲱⲟⲩⲛ ⲉϫⲱⲛ ϧⲁϧⲧⲉⲛ ⲡⲧⲟⲟⲩ ⲛⲁⲙⲟⲩⲛ· ⲁⲡϫⲟⲓ ⲧⲁⲕⲟ·

Magni super nos venti insurrexerunt APUD MONTEM Amonis: navis periit. Non est igitur *mons iste*, ut hypothesis cl. Mingarellii vellet in adnot. 7. ad cit. p. NΓ. Nan. fragm., quasi *a S. Amun Nitriensium monachorum auctore*, montis Amonis *nomen habuisset*, .. *in Nitria quaerendus*. Neque necesse est montem Nitriae paullo proximius ad parvam Hermopolim admovere, ut *navigium*, quod ex *Hermopoli versus austrum ascenderat, per alium Nili alveum Babylonem versus* descendisse comprehendatur. Neque cogimur *Aegyptiis haec* illustrando *relinquere*: neque tandem huius *vocabuli* Ναμουν *prima littera radicalis est*, ut proinde *mons ille* vocaretur Namon: *il monte Namun*. Mons enim Amonis ab antiquis Aegyptiis dictus est de nomine profani numinis Amonis in Thebaide & Libya ce-

lebratissimi. Hoc nomen acceperunt Arabes a **ⲡⲧⲟⲟⲩ ⲛⲁⲙⲟⲩⲛ** Aegyptiorum, illudque verterunt in *Teilamon*. Per hunc ipsum montem recta est navigatio, teste Nubiensi, e civitate Babylone in Syenem, & hinc Babylonem. At vero, si quid lucis, quamvis exiguae, ad hanc ipsam Naniani fragm. particulam illustrandam, adiicere iis liceat, quae tam praeclare ab eruditissimo Mingarellio allata sunt, quaeso te, & haec pauca accipe. Mulier illa vidua, quae damnum submersi navigii sensit, quod mariti fidem de eo integre offerendo sacris S. Abbat. Matthaei aedibus, daemonis fraude abducta, uti credebatur, fefellerit, dicitur **ⲟⲛ ⲛ̀ⲣⲉⲙⲡⲟⲗⲓⲥ ⲥⲛⲏ** *civis & ipsa urbis SNE*, sed habitans *Babylone*. Heic meus Mingarellius quaerit, *quaenam est urbs haecce, quam Aegyptius noster vocat SNE? An Syene, an Cyne? an alia?* Neutra, inquam ego, nec alia quam *Asna*, sive *Esne*, *Latopolis* sub gr. lat. 25. Quum enim Aegyptii recentiores, ut in pronunciando, ita & in scribendo soleant plerisque nominibus, (quemadmodum iam ante animadvertit Iablonsk.) praemittere modo *a*, modo *e*, aut *i*, quam illi urbem, alterutra harum litterarum praefixa, *Asna*, aut *Esne*, immo & *Isne* appellant, veteres dixere simplici nomine *SNE*. De ea haec habet D'Anvillius pag. 208. *Latopolis ...... se nomme ajourd' hui Assna, ou Essneh, comme qui diroit la brillante, ce qui chez les Chrêtiens Coptes peut se rapporter au sang d' un prodigieux nombre des Martyrs, répandu dans un champ voisin, sous la persécution de Diocletien. Quoi qu' il en soit, Lato selon la maniére Egyptienne d' employer ce nom, est*

la

celebris in act. S. Matthaei Abbatis. At صول, *Saul* (1), prope quam fluvius artificialis *Almonha* initium sumit, ipsa est civi-

la même ville qu' Asna *dans les dictionaires Coptes*; quibus adde أسنا *Asna* apud Nubiens. pag 43. Erat igitur haec mulier nata *Latopoli*, ubi hodieque etiam in tab. II. eiusdem D'Anvillii collocatur *Monasterium S. Matthaei*. Et ideo illa quoque civis dicitur *Latopolitana*, quasi natale solum commune cum eodem Abbate Matthaeo sortita fuisset Latopoli. De actis istius sancti viri fragmentum exstat in Borgiano Museo, sex & ipsum membranis constans, paginasque numerans a κ ad λα, & iisdem, quibus Nanianum, litteris exaratum. Et quoniam ex vit. S. Pachomii n. 72. in *Pacbnum* Latopolis claruisse novimus Monasterium eiusdem instituti, verisimile fit, Matthaeum in eo Abbatem, sive Archimandritam fuisse, quidem, nisi & me mea coniectura fallit, paullo ante Dioscori tempora. Quamquam in fronte fragmenti nostri calamo nescio cuius recentis scriptoris, qui latinam linguam aliquantulum norat, *Matthaeum* nuncupatum videam, *Abbatem in monasterio Asphon Latunopolis*. *Asphon* vero, *Asphun*, *Asphunis*, *Asphynis* apud Aegyptios loco τῆς *Aphrodites polis*, D'Anvillii iudicio, positum, & nomine, & situ a *Pacbnum* in Latopolitano nomo differre videtur. Qua de re plura addere in praesentia non vacat. Alia alibi dabimus. Modo, ut eo redeam, unde paullo longius, quam par esset, diverti, uni Naniano fragmento me debere profiteor quicquid illud est, quod dixi de *Lybico monte* ad Lycopolim, *Teilamone*, eoque *Ammonis monte* Aegyptiace nuncupato.

(1) صول, ut me Golius docet, idem fere est ac صهل *Sahel*, *saeviens*, *hinniens*. In hac D'Anvillius *Saul* urbem a Nubiense indicatam agnovit. Sed non ita certum est, an *Saul* illa sit propter quam D'Anvillius ostium *Almonha* fluvii positum innuit. Nullum enim huius sive rivi, sive fluminis vestigium eo loci detexere neque *P. Protasius* Capuccinus, neque *Lucas* licet ambo in Baiura portu *Sabel* fuerint, alter an. 1666. apud Vansleb. & Thevenotum, alter an. 1717. ex tom. II. *Itiner.* lib. V. pag. 97., ubi *Sabet* pro Sahel, habet. Quodque mirum est, D'Anvillius *Baiouram*, adeoque & *Sabel* collocat in parte Nili occidentali, illi in orientali; qua data positione comprehendi non potest ostium canalis Almonha in latere occiduo fluvii: esse enim deberet ad ortum. An igitur *Sabel*, quae *Baiourae* portus appellatur, diversa erat a صول *Saul* Edrisii? Ita ego suspicarer, si mihi tantisper liceret a coniecturis, & ab opinione D'Anvillii recedere. Distantia, quam exhibet Nubiensis ab urbe برمنت *Armant* ad oppidum *Saul*, unde originem sumit *Almonab*, *est iter unius quasi diei*. Ac *Armant* ad occidente Nili aliud non est, quam *Lycopolis*, seu *Osiout*, vel *Siut*. Nam etsi superius mendosum dixerim in Lex. Copt. La-Crozii ⲉⲣⲙⲟⲛⲧ ex Kirchero, quatenus ita scriptum *Ermont*, idest *Hermonthim*, designat; si ⲁⲣⲙⲁⲛⲧ, aut ut est in Arab. ⲡⲁⲣⲙⲁⲛⲧ cum articulo legatur, & sine articulo, *Armant* أرمنت idem nomen est quod أرمنت Arab. loco laud. apud ipsum La-Croz. Hac spectata distantia, quaerenda esset urbs *Saul*

civitas *Sabel*, de qua vide D'Anvillium in *Geograph. Aegypt.* pag. 185. Non omnes tamen, qui per eas regiones itinera sua descripserunt, de *Sabel* tamquam de loco, unde originem trahat *Almonba* mentionem faciunt. Alii enim alibi ostium huius fluvii indicare videntur. Ad lacum, seu piscinam, quae statim ab egressu Lycopolis Nilum versus occurrebat, *les Egyptiens*, inquit Paullus Lucas in Oedeporico superioris Aegypti lib. 5. pag 81., *avoient encore pratiqué autrefois, près de cet étang, un canal pour répandre les eaux dans la campagne voisine, & ont le passe encore ajourd'hui sur un pont de pierre. Il ne faut pas confondre ce canal avec celui de* Joseph *dont j'ai parlé, puisqu'il ne commençoit qu'a* Melavi, *qui est à dix, ou douze lieves plus bas que SIOUT*. Illeque fortasse canalis est, quem *Vanslebius*, *Relation d'Egypte* pag. 369. *Dovideir* Nilum artificialem a *Siout* non multo procul dissitum, appellat.

Elovah, *petit canton*, inter arenosa latifundia, a Maileto dicitur ex recentiori Arabum topographia. Multo tamen maiora spatia non modo Nubiensis, verum etiam Makrizii aevo, complectebatur. Sic enim apud Renaudotium pag. 454. *de Patriarcha Alexandrino* tom. I. *Liturg. Or.*, eam describit Makrizius: *Est autem regio illa* Chaba, *&* Elwakhat *arenosa, & late patens, ex altera Nili parte occidentali, scilicet prope* montem Teilamon, *qui ad eam ripam extenditur. Ea autem regione significari Makrizius testatur, omne terrarum spatium a tractu Alexandriae, & Chairae inter* Sahid, Nubiam, *&* Aethiopiam; *& eius initium provinciae assignat ad terminos regionis* Assuan *Geographia Nubiensis*. Quibus Renaud. addit: *an Episcopi illic fuerint, dicere non possumus*, ob confusionem, ut púto, in urbium nomina ab Arabibus inductam.

Nunc

Saul haud multo supra *Douvideir* a Vanslebio, & ab ipso D'Anvillio in tabulis indicatum. Contra, distantia ab Osiout ad *Baiuram*, & *Sabel* ipsi fere *Diospoli* magnae *Thebisve* proximam, aequat spatium milliarium fere 90. Nec difficultas, ut recte monet idem ipse D'Anvillius, sita est in nominibus quasi diversis *fluvii Almonab*, & *fluvii* sive rivi, vel canalis *Almenib*; nam in textu Arabico Nubiensis idem omnino vocabulum est; nec *Almonab* dicitur nisi in Latino illustrium Maronitarum *Sionitae*, & *Hesroinitae* interpretum.

Nunc vero si iuxta chorographicas *Nubiensis*, *Makrizii*, aliorumque notas statueris, provinciam *Alvabath* conterminam, habuisse *Syenem* in *Sayd*, illiusque partem *orientalem* fuisse coniunctam cum territorio Lycopolis, eamque deinde protraxeris una cum fluvio *Almonah*, aut cum rivulis etiam atque canalibus ex eo derivatis, per arenosos colles ad vastissimas usque regiones *Marmaricae*, non alibi *Bsamyritas*, qui inito foedere cum populis versantibus circa *Siout* contra Mahummetanos Aegypti principes rebellarunt, certius invenies, quam in *Alvabat* contigua eidem ipsi provinciae Siout ad montem *Tilamon* procedentem ex *Tarib*. Rursus, si, ut ego intelligo, pars erant potior, atque validior ceterorum *Bsamyritarum* ii, qui per longum, sabulosumque Libyae Aegyptiae tractum ad Alexandriam usque, *trans Nilum* in occidentali *latere* diffundebantur, non sine caussa coniicies, tum eos, tum ultimos praesertim habitatores *Elovah* inter africum & boream positos, vel pertinuisse olim ad *Ammoniacum* regnum, de quo scribit Herodotus, vel certe fuisse Ammoniis finitimos. Habes enim Mailetum, qui ad haec cogitanda te provocet. Sic enim de *templo Iovis Ammonis* pag. 295. scribit: *Et il ne faut, pas s'imaginer que ce temple autrefois si fameux fût la seule habitation .... les canaux & les acqueducs que les anciens Rois d'Egypte avoient pratiqués, pour faire passer les eaux du Nil au delà des montagnes de la Libye, en portant le fertilité dans ces terrains stériles, avoient peuplé ces solitudes des villages, des bourgs, & même des villes considerables. Les ruines fréquentes que l'on rencontre encore aujourd'hui depuis le lieu où ce temple* (de Jupiter Ammon) *étoit situé en remontant vers la* Nubie *jusqu' à la valée des* Elovah, *sont les preuves certaines de ce fait, qui nous est d'ailleurs attesté par toutes les traditions Arabes.*

Quamquam autem *Bsamyritae* essent ii, qui cum *Lycopolitanis* rebellionem excitarunt in Merwanum, sedesque in *Elovah* provincia tenebant, eo tamen nomine veluti communi, atque generali, ante VIII. saeculum, appellatos puto eos omnes populos, qui *trans fluvium Nilum*, & ultra magnas Tilamonis moles, per amplissima Libyae Aegyptiae spatia, perque *Oases* duas, & loca ipsa Ammoniaci nomi longe lateque ad *Tinodem* montem,

ad

ad Nubas, ad Nigritas, & ad Aethiopes usque porrigebantur; quemadmodum Thebaidis incolae dici consueverunt quotquot dextrorsum, & ad orientalem ripam Nili sedes obtinent in tota illa elatissimorum montium serie, quae a Cahira ad superiorem usque Aegyptum protrahitur.

Ut igitur Hebraica lingua ab עבר *trans*, & עברי *hebraeus transfluvialis*, unde *Ibri* R. Azariae apud Montfauc. *litterae transfluviales*, sic & III. Aegyptiorum dialectus a ⲠⲤⲀⲘⲎⲢ, بشمور (1), *trans*, بشمورة, *Bsämyritis transfluvialis*, quasi scilicet *transniliacis* propria, haud temere dicta censetur. At illa eadem *Ammoniaca* est; quippe quae, ni egomet fallor, communis fuerit non unis modo Ammoniis, sed & aliis plerisque Libyae Aegyptiae populis, *Bsamyritis* in primis, qui *trans Nilum* fluvium ad meridiem, & occidentem solem in Sayde, & Elovah Ammoniis ipsis contermina, tum ante tum post Arabum invasionem habitarent. Neque ab his disiungendi sunt aut *Nubii*, sive *Nobatae*, qui a Diocletiano Caesare ab Oaseos, adeoque & ab Ammoniacae finibus adducti fuere ad Nilum prope *Elephantinem* extremam Aegypti urbem in latere Libyae, ibique demum Christianae religioni nomen dederunt, aut etiam *Troglodytae*, quos Plinius ex iis fortasse, qui apud Strabonem, non ad unum Arabicum sinum, sed & ad austrum una cum Nubiis, & Blemmybus erant, in Ammoniaca collocat; vix enim dubitari potest, quin & ii eadem cum Ammoniis, & Bsamyritis, dialecto uterentur; utpote qui ex Libya & ipsi essent Aegyptia *trans* Nilum, quo iamdudum tamquam novi coloni concesserant.

Non me fugit, quid Arabes grammatici scripserint de indole tertiae huius Aegyptiorum dialecti, quam بشموری *Bsamyricam* vocant. Sic enim eam depingunt, ut in *radicibus nominum*, atque *verborum* nullam habeat sive cum *Memphitica*, sive cum *Thebaica* coniunctionem. Quod quum faciunt, mihi propemodum ineptire videntur. Ecquod enim Aegyptiacae dialecti genus est, quod nullam prorsus vocabulorum deri-

(1) بشمور *Bsamyr*, ne hoc vocabulum aliud quid esse putes a *Psamyr* Aegyptio. Quum enim Arabes *p* littera careant, *b* utuntur pro *p*, & *Bsamyr* scribunt pro *Psamyr*.

derivationem, originemque a matre lingua agnoscit? In hunc certe modum *Bsamyrica* lingua diversa dici poterit ab Aegyptiaca, numquam vero illius dialectus. Quid, quod de re loquuntur, quam se penitus ignorasse significant? Ita enim factum est, ut ne ullam quidem huiusmodi dialecti voculam sive ore, sive scripto expressam nobis indicare valuerint. Hinc tanta illa ac tam varia eruditorum opinio orta est, ut alii tertiam istam Aegyptiorum dialectum *Basmuricam*, sic dictam a *Baschmur* (1) insula, in infimo *Delta* ad orientem, alii in ⲡⲥⲁ-ⲣⲏⲥ, vel ⲡⲥⲁ-ⲙⲁⲣⲏⲥ in *Australibus* nempe locis, alii in *Scethi* tamquam *Syriacam* apud Monachos Syros quaesierint: alii vero *Arabicam*, alii *Aethiopicam*, alii *Nubicam* ex *Arabicis*, & *Aethiopicis*, immo & ex Copticis vocabulis, sed iis longe paucissimis, mixtam, alii *Graecam*, alii denique, & hi vero propius, *Oasiticam* appellarint.

Nos *Ammoniacam* iam inde ab Herodoti temporibus cognitam, & a Bsamyritis *transniliacis* populis in Libya Aegypti, eaque maxime, quae in latere occidentali Sahidis, & Nubiam, Aethiopiamque versus protenditur, ad Arabum usque invasionem ac fortasse etiam ultro, diu usurpatam, excultamque, vocavimus. Iure ne, an iniuria, aequi iudices, doctique viri decernant.

§. XVII.

(1) *Baschmour* insulam, unde vir longe eruditissimus Ludovicus Picques tertiam Aegyptiorum dialectum *Baschmuricae* nomen traxisse putabat, ille idem cum alibi, tum vero maxime in ep. ad Mailletum 15. martii an. 1695. ex Abulfeda describit. Hoc tamen vocabulum vel in Abulfeda ipso, vel in cod., qua utebatur Picques, vitiatum suspicor. Nam D Anvillius illam eamdem insulam in tab. I. *Aegypti inferioris* ad p. 218., non *Baschmour*, sed *BAHSMOUT* expresse vocat. Nemo autem studiosius, & accuratius, quam D'Anvillius de veteri, novaque Aegypt. geographia scripsit. Quamquam si quis legere malit *Baschmour*, tum ego dixerim, non nisi diu post Almamonem insulam istam eo nomine appellari coepisse a reliquiis *Bsamyritarum*, qui Bagdado ab exsilio revocati novas in ea sedes sibi destinari impetrarint; qua de re vid. Renaud. in *Hist. Patriar. Alexand.* pag. 281.

§. XVII.

Data hypothesi de versione Paullinae epistolae tertia Aegypt. dialecto inter Bsamyritas primum condita, ex divisione capitum quid de tempore, & auctoribus fragmenti nostri conicere liceat, disquiritur.

NOstra modo refert pauca quaedam subiicere de aetate codicis, unde excerptum est fragmentum, versionem exhibens Paullinae epistolae, *tertia* ista Aegyptiorum dialecto, elaboratam, ex quo dubium oriatur, *an alibi quam intra Ammoniacae ditionis fines istud ipsum ἀποσπασμάτιον exaratum fuerit*. Profecto, si codex scriptus est inter Bsamyritas *Saydis*, aut *Elouah*, quum ii, uti credibile fit una cum *Nubiis*, atque *Nigritis* (1) Christianam fidem, Constantino, aut Constantio Imperatore, saec. IV., ante Ammonios susceperint, non multo post eorum conversionem exaratus dici posset.

Sed forma distributionis rerum & argumentorum, quae in hac nostra Paullinae epistolae versione cernitur, tam nova, & obscura mihi est, ut quibus auctoribus, aut quo maxime tempore in divinis hisce Apostoli litteris adhiberi coeperit, nec coniicere, nec divinare ulla ratione queam. Prima divisio & subdivisio capitum Paulli epistolis praefixa auctorem habet ad an. aer. vulg. 396. *sapientissimum quemdam*, & φιλόχριστον *Patrem*, natione Syrum, & in Syria Aegypto proximiore scribentem, quem, tacito nomine, quasi incognitum laudat Euthalius num. II. Prologi in easdem epistolas. Vide doctissimi Zaccagni Praefationem n. L., & alibi in collectanea veter. monumentor. Altera *divisio* Paullinar. epistolar. in *Le-*

m *ctiones*,

(1) *Nigritarum* nomine شو دان Abulpharagius tum in dynastia VII., tum in Chronico Syriaco *Nubas* & *Aethiopes* generatim appellat. Hinc cl. Ludov. Picques scribens ad Aegid. Menagium die 18. april. 1698., ubi ex catalogo librorum *Haggi Calpha* num 911. recenset *historiam Nigritarum & Abyssinorum auctore ABILPHARAG Bagdadensi an. Christi* 1171., *de NIGRITIS*, inquit, *ce sont les NUBIENS*. Golius in شو دان *Nigritas* interpretatur *Aethiopes*, sed eos *peculiariter* ex Geog. Nubien. qui sunt per Libyam, *Africamve diffusi*. Similia habes apud Renaud. & Asseman. tom. II. *B. O.* pag. 331.

ctiones, & *verſus* tota eſt *Euthalii Alexandrini*, *vel alterius Aegypti eccleſiae* diaconi, ab eo edita an. CCCCLVIII., ut idem Zaccagnius praeclare oſtendit. Neutram ex his nobis obſervare licuit in variis, quae ex Borgiano cimeliarchio habemus, Thebaicae verſionis fragmentis. Quod invicto argumento eſt, *prototypum* ſaltem huius verſionis vel *primae* ipſius iam indicatae diviſionis tempora praeceſſiſſe.

Unum eſt hoc noſtrum fragmentum *tertia* dialecto exaratum, in qua *triplex nota* diviſionis conſpicitur. Prima eſt *capitum*. Perierunt ex *margine exteriori* col. 1. pag. (ΛΓ) membranae 1. ſuperſtitis, *litterae numerales* Z (7), & H (8), ſed in *interiori* col.2. integra manet Θ, quaſi index cap.IX., cuius tamen initium eſt verſ.5. capitis VIII. ſecundum vulgatam diviſionem Graeci textus. Pag. ΛΔ (34) col.1. lit.I. indicare videtur cap.X. reſpondens verſ.7. cap.IX. eiuſdem Graecae numerationis. Pag. ⲘⲄ (43) membranae II. col.1. ad marg. exteriorem legitur ⲒⲎ veluti nota cap.XVIII., quod reſpondet v. 1. cap.XV. Gr. Ad marginem vero interiorem col.2. numerales ſunt ⲒⲐ, deſignantes fortaſſe cap.XIX., in Gr. caput XV. v.12. Tandem pag. ⲘⲆ (44) in marg. interiori col. 2. character Ⲕ notam refert cap.XX., quod apud Graecos eſt v. 32. eiuſdem cap. XV.

Verſiculorum numeri nulli ſunt: ſed eorum vices gerere quam aptiſſime poſſunt lata ſpatia, quae inter unum, & alterum orationis membrum, ſive periodum, veluti certa diſtinctionum ſigna, perpetuo intercedunt.

Praeter pauca quaedam *lemmata*, & *hypolemmata*, quae ad marginem praeſertim col.2. pag. μλ cernuntur, nec tamen quid ſibi velint intelligo, obſervari merentur litterae initiales maximae formae, eaeque floribus, aliiſque figuris eleganter pictis illuminatae. Hae quidem initiales *plerumque* ſunt illius primae vocis, unde incipit capitulum, uti accidit in exordiis capitum Ⲑ. Ⲓ. ⲒⲎ. ⲒⲐ. & Ⲕ. Sed alibi etiam occurrunt, ubi nulla eſt novi capitis inchoatio. In his vero locis quid aliud muneris eis tribuendum putaveris, niſi hoc unum fortaſſe, quod eſt indicare *pericopas* Paullinae epiſtolae in divina litur-

liturgia certis quibusdam diebus legendas? Ita & ego credo, nihil tamen firmi, quod statuam, discernere valeo; praesertim quum alicubi dubitem de fide, diligentia, & peritia amanuensis.

Iam formam omnem habemus illius *divisioris*, quae in *tertia* Aegyptiaca versione epist. 1. Paulli ad Cor. observata est. Quid modo dicemus? Quodnam exemplum ea sequitur? Illud ne quod antiquius est & a *Syro*, *venerandoque Patre* litteris commendatum a. *396*. an recentius istud, quod est ab *Euthalio* diacono Alexandrino? Si una vel altera ex postremis *fragmenti* membranis, quae perierunt, exstaret, sciri proculdubio posset, num praeter K, *vigesimum* nempe caput, alia deinceps capita *quinque*, in quae residuum epistolae divisum esset a versu 35. cap. XV. ad finem usque XVI. numerantur. Tum enim numerus capitum KE (25.) in integris tabulis huius tertiae Aegyptiacae versionis Paullinae epistolae responderet numero pleno *capitum* simul, & *subdivisionum* antiquioris partitionis, quam *Euthalius* ipse retinuit pag. 591. apud Zaccagnium in *Elencho capitum*, *quae in Paulli epistola prima ad Corinthios continentur*, *quorum nonnulla particulares quasdam subdivisiones habent*, *rubris numerorum notis exaratas*. Nam *capita novem* erant, *subdivisiones sexdecim*; quae in unum redacta productum dabant summam KE (25). Sic autem scriptor fragmenti mutatis *subdivisionibus* in *capita*, plenum horum numerum ad *quintum* usque & *vicesimum* dedisset in partitione totius epistolae, imitatus *quodammodo* exemplum antiquioris divisionis, an. primum *396*. institutae. Nec sic tamen nostra exacte responderet locis a Syro illo Patre in *subdivisionum* praesertim *Elencho* adnotatis. Verum hanc omnem discrepantiam unius librarii licentiae, ut & imperitiae, quae alicubi in oculos incurrit, tribuendam esse putarem.

Quid vero? Nonnisi divinando haec dicere potui. Desunt enim membranae illae, e quibus optata lux ad meas coniecturas fulciendas esset unice expetenda. Satius ergo erit, formam *partitionis* Paullinae epistolae, uti exstat in tertia Aegyptiorum versione, tamquam *mediam* spectare inter antiquio-

rem illam a Syro Patre editam, & recentiorem istam ab *Euthalio* an. 458. evulgatam; unde coniicere mihi liceat, Borgianum versionis huius, hactenus incognitae, fragmentum, si inter *Bsamyritas* in lucem prodiit, non in inferiori Aegypto, neque in Thebaide ad oram Nili orientalem, sed trans fluvium in occiduo, & Lybico eius latere, *quinto* labente, vel saltem ineunte *sexto* fuisse exaratum. Sed ubicumque, & quocumque demum tempore editum velis, scriptum non est, nisi *tertia* illa Aegyptiorum dialecto, quam nos *Ammoniacam* dicimus, alii *Basmuricam*, sive rectius *Bsamyricam* vocant.

§. XVIII.

Thecla Aegyptia, femina sanctissima, & Christianae fidei caussa suppliciis affecta, quae saec. IV. *scripsisse traditur codicem Regio-Alexandrino-Britanicum, ex insigni Musei Borgiani fragmento nunc tandem detegitur.*

TEstimonium de *traditione* codicis Alexandrini *Theclae* manu in Aegypto saec. IV. descripti, auctorem habet *Cyrillum Lucaris* Patriarch. olim Graecor. Alexandrinum, & Protestantium communioni addictum, de quo videas velim cl. Le-Quienium in *Patriarch. Alexand.* num. LXXXVIII. pag. 505. & seq. Is enim, qui sederat *Alexandriae cum Milesio* Piga *primum, deinde* solus *per novemdecim annos, ac totidem dies, donec an.* 1621,, *die* 5. *novembr. Constantinopol. urbis Patriarcha renuntiatus est*, nactus tanti pretii, tantaeque antiquitatis codicem, tamquam donum regia maiestate dignum *Carolo I.* Britannorum Regi per *Thomam Roe* misit an. 1626. cum hac epigraphe codici ipsi adscripta: *Liber iste Scripturae sacrae N., & V. Testamenti, prout ex traditione habemus, est scriptus manu* Theclae, *nobilis feminae Aegyptiae, ante mille, & trecentos annos circiter, paullo post Concilium Nicaenum. Nomen* Theclae *in fine libri erat exaratum; sed extincto Christianismo in Aegypto a Mahometanis, & libri una Christianorum in similem sunt redacti conditionem. Extinctum ergo & Theclae nomen & laceratum; sed memoria, & traditio recens observat.* Hoc idem confirmat *Arabica*

blca inscriptio *receniori* quidem *manu*, sed ante *Lucaris* tempora post sacrorum Bibliorum codicem, iuxta Grab., sic exarata: نكروا ان هذا ال كتاب بخط تقل الشهد *Memorant hunc librum scriptum fuisse calamo Theclae Martyris*. Sunt quidem hae ambae inscriptiones notissimae; sed eas repetere eadem propemodum, qua cl. Woidius, necessitate compellimur; quippe quae totum intercidentis disquisitionis argumentum atque materiem nobis suppeditent.

Mirum profecto est quam magno animorum impetu Aristarchi quidam liberioris ingenii, Oudinius inter ceteros, & Wetstenius in huius traditionis memoriam ad eam dehonestandam, penitusque delendam irruerint. Nec eos aut Waltonii, aut Ernesti Grabii auctoritas compescere ac frenare valuit. De Waltonio, quod sibi criticorum assensum conciliare nequiverit, nil miror. Sic enim *Lucarianam*, & *Arabicam epigraphem* simul iunctam interpretatur, ut ambigat, *utrum a Thecla Martyre, in cuius laudem exstat Or. S. Chrysostomi ... scriptus sit codex; an vero, ita dicatur, quod ad monasterium aliquod S. Theclae nomini, ac memoriae dedicatum pertinuerit?* Horum *prius tamquam absurdum*, ne ipsi quidem Grabio arrisit, alterum obscurat magis quam illustret nativum inscriptae traditionis sensum.

At Grabii dicta & cogitata, quae de huius monumenti fide vir praestantissimus nobis exposuit cap. I. *Prolegomen. in V.T. iuxta LXX. Interpr.*, rem omnem in eo tam bono lumine videri poterant collocasse, ut satis virium ad impetum adversariorum moderandum censerentur habere. Nam *Theclam a Protomartyre* primi saeculi plane diversam, (ita scribit eo loci Grabius) *invenisse mihi videor apud GREGORIUM NAZIANZENUM, qui circa Concili Nicaeni tempora natus, provecta iam aetate THECLAE cuidam familiaris, tres ad eam dedit epistolas* 200., 201., 202., *in quibus quae scribit, huic* traditioni *non repugnant, immo bene conveniunt ... Atqui si vitam* Gregorii Nazianz. *inspiciamus id omnino verum comperiemus, ac locum quoque monasterii Theclae inveniemus, nempe SELEUCIAM ... Huic igitur* Theclae *eiusque in vita monastica sociis vel sociabus codicem nostrum*

nostrum attribuere nihil vetat: immo non solum hoc suadet, quod haud alterius cuiuspiam Theclae, *Concilio Nicaeno recentioris, ulla in hist. ecclesiasticae, ac priscorum Patrum monumentis mentio occurrat, sed & ratio temporis id omnino persuadere videtur. Quippe claruit illa, uti modo vidimus, haud diu post Concilium Nicaenum primum .... quo ipso tempore sacrum hunc Bibliorum codicem scriptum fuisse, memorata a* Cyrillo Lucari *traditio itidem perhibet, sicque adeo bene secum convenit, ut hoc ipso fidem aliquam mereatur.*

Haec tamen Grabii dicta, probabilibus licet conjecturis innixa, acrioris censurae ansam Wetstenianis, Oudinianisque calamis praebuere. Coactus proinde est doctissimus Woidius Praef. in *N. T. ms. Cod. Alexandr. descriptum*, & editum *Londini an.* MDCCLXXXVI. *sect. quarta de aetate codicis* novas cudere vindicias, quarum aliis *Lucaris testimonium*, aliis *Arabicam inscriptionem*, aliis denique *Grabii scripta* ab Oudinii, & Wetstenii vexationibus tueretur. Quae omnia Woidius egregie praestitit. Primo contra Oudinium, & Wetstenium a mendacii, & fraudis crimine, deinde contra alios honestioris nominis criticos ab erroris accusatione Lucarim, testimonii auctorem, defendit. Quin & Wetstenium castigat, *qui ut* ex libidine sua *Cyrillum rideret, atque refutaret, ea ipsi tribuit, quae ipse non dixerat.* Temere a censore affirmari Lucarianum testimonium fundatum esse in Arabica inscriptione, a qua & verbis, & sensu quam longissime differt: nec, nisi per summam iniuriam, dicam inscribi Cyrillo, quod evitandi anacronismi caussa *Theclam Protomartyrem*, qualem facit Arabica *epigraphe*, studiose verterit in *nobilem feminam Aegyptiacam*. Quodque ad eamdem epigraphem spectat, illius auctorem coniicit unum fuisse ex Monachis, qui *virginem Aegyptiam permutaverint*, non cum *Thecla Protomartyre* primi saec., sed *cum Thecla Martyre*, *cuius martyrium una cum Timothei*, *& Agapiti martyrio* 19. *augusti celebrabat ecclesia Graeca*, & Eusebius narraverat lib. VIII. *H. E.* c.3. & 6.

Pergit porro ad Grabium, & ad eum vindicandum suppetias, lucemque petit ab epistola aurati equitis *Thomae Rhoe* ad Abotum Episcopum Cantuarien. edita post Grabii obitum,

eique

eique proinde penitus ignota. Nam inter cetera de codice isto, tamquam sacro quodam liberalique dono Regi Britanico *dedicato* ea in epistola haec habet Roe: *Patriarcha* (Lucaris) *manu sua testatur Biblia haec scripta esse per virginem* Theclam, *filiam alicuius celebris Graeci* Ἀβγεριάνος *dicti*, *qui monasterium in Aegypto in Castello Pharaos* (upon Pharaos Towar) *fundavit*, *piam & doctam virginem*, *quae persecutionem passa est in Asia*, *& ad quam Gregorius Nazianzenus plures epistolas scripsit*. Quae quum Roe dicit, intelligo, plura ex ore Lucaris equitem accepisse, quam quae ille vel scheda, cuius meminit Grabius, vel in epigraphe ipsa adscripta codici explicaverat. Ex his tamen iure existimat Woidius, vim longe maioris, splendidiorisque probabilitatis addi *coniecturae* Grabii, qua cum Lucaris dicta, fido calamo a *Roe* explicata, tam bene apteque conveniant; etsi quae Roe scripserat, ignorarit Grabius. Alacrius proinde instaurata pugna cum Wetstenio & Oudinio, contendit, non confundi in Grabiana hypothesi *Theclam Protomartyrem saec. primi cum monasterio saec. quarti eidem dicato*; quia nemo, multo vero minus Grabius, *Protomartyris nomen* Theclae illi, quae saec. IV. Alexandrin. cod. scripsisse dicitur, tribuit: neque, ut defendatur Grabius, necesse esse *pro nobili muliere Aegyptiaca substituere virgines Seleuciae degentes*, quia nobilis *virgo* Aegyptia eodem saec. IV. facile potuit *Seleuciae monasterium adire*; neque Grabium Theclae nostrae, licet Nazianzeno coaevae, *centum* annorum aetatem tribuisse umquam; aut Seleuciensis monasterii virgines quamvis Theclae τέκνα *filias* a theologo Gregorio nuncupatas, tamquam ab ea natas, sed tantum educatas dixisse: neque etiam Theclam sive centenariam, sive octogenariam, sive septuagenariam κόρην *tenellae aetatis puellam* appellasse, sed *virginem*. Κόρη *enim non semper* κοράσιον, *sed etiam virginem* dici Hesychius, aliique magni nominis Graeci scriptores affirmant. Oudinium tandem vehementer falli, qui Theclam *a senescente Gregorio*, *& an.* 79. *saeculi quarti mortuo*, κόρην *teneram puellam* nuncupatam, codicem nostrum eodem saeculo scribere non potuisse decernit. Nam in Gregorii operibus, ac praesertim in carminibus ab eo de vi-

de vita sua editis epitheton *κόρης*, *τῆς αἰδίμου κόρης* Theclae antiquissimae Martyri, & fidei *pugili* cum Apostolis coniunctae non recentiori Theclae adscribitur. Grabium vero *errasse* dicit, *dum hoc* alibi *factum fuisse*, *memoriter* asseruit. Concludit postremo defensor, *Theclae nomen*, *Cyrilli Lucaris traditionem neutiquam erroris convincere*, adeoque *sine iactu cavillationis*, *hac* Theclae *appellatione* in posterum uti se posse confidit.

Praeclare Woidius! Facile & ego tam aequis, tamque etiam honestis, & ingeniosis vindiciis album adiiciam calculum. Sed vereor, ut quod res est ingenue dicam, ne nova illa equitis Roe de *Thecla* lumina novam immorigeris criticis cavillandi materiem praebeant? Quid enim est, quod Lucaris nonnulla eorum, quae *manu sua* testatus est apud Roe, reticuit in epigraphe adscripta codici? unde nomen illud Αβγεριένος Aegyptio-Graeca mixtione compositum? Qua lege Graeci genitoris filia *nobilis femina* Aegyptiaca appellatur? si iure domicilii, quid ni potius dicitur *Seleuciensis*? quid caussae fuit, ut Thecla, magno adhuc Athanasio vivente, monasterium desereret in *Pharaos* a parente erectum? Quo eventu accidit, ut in Asia magis quam in Aegypto *persecutiones* sustulerit? qua demum probabili ratione putabitur, codicem Alexandrinum fuisse a Thecla scriptum *Seleuciae*, & non in Aegypto, ubi diu ante Lucarim Aegyptiis monachis cognitus erat?

Unum est, crede mihi, *Borgianum fragmentum* mox proferendum, quo *traditio* de codice Alexandrino a *Thecla Aegyptia* descripto, iure omni evinci, & confirmari possit.

Specimen characterum, quibus exaratum est, damus in tabula seorsim posita. Ex eo coniicies quam magnae ac venerandae antiquitatis fuerit *Thebaicus codex*, unde illud excerptum est. Hunc non prototypum, sed exemplum esse arbitror satis accurate scriptum sexto vel septimo ecclesiae saeculo ante Arabum irruptionem. Acta, uti ego coniicio, complectebatur *SS. Martyrum*, qui excitata in christianos persecutione a Diocletiano & Maximiano Impp. passi fuerant in Aegypto. Haec visa mihi sunt omnino sincera, ac genuina. Nihil prorsus fabulosi praeseferunt: omnia in iis sine fuco, brevi, simplici, perspi-

perspicuoque stilo narrantur. Plura video, quae cum lib. VIII. *H. E.* Eusebii de Martyribus Aegypti comparari merito possint. Doleo ego tamen immane fatum codicis.

In postremo fasciculo fragmentorum nuper accepto, unicam, quae integra est, membranam forte fortuna invenimus ex eodem cod. avulsam. Paginas in margine superiori numerat μθ & N: octerniones ⲇ. Desunt igitur pag. 48., & octerniones 3.

Sed & duo, quae antea habebamus, supersunt misera *segmenta* ex duabus membranis ita a summo ad imum transverse scissis, ut dispersis dein amissisque superioribus, *inferiora tantum segmenta* habeamus. Deest consequenter in summo margine numeratio, & ordo paginarum: qua ex iactura illud etiam fit, ne certo scire queam, cuinam segmentorum priorem locum tribuere debeam, aut quam coniunctionem haec ipsa habeant cum priori illa membrana nuper inventa.

Interim Acta dabimus *Theclae* Aegyptiacae, & fratris eius *Paësis*, uti sunt summa fide excerpta.

Ex membrana I.

Pag. μθ. col. I. ⲧⲟ ⲉⲃⲟⲗ ⲛ̀ⲛⲁⲧⲁⲝⲓⲥ ⲙⲛ ⲡ=
ⲙⲏⲏϣⲉ ϯⲛⲁⲗⲟ ⲉⲓϭⲟⲛⲧ (forte ⲉϭⲟⲛⲧ) ⲉⲣⲟⲕ
ⲙ̀ⲙⲟⲛ ϣⲁⲧ ⲛⲟϭ ⲛⲛⲟⲩⲧⲉ ⲡⲁⲡⲟⲗⲗⲱⲛ ϯⲙⲉ
ⲙ̀ⲙⲟⲕ ⲉⲙⲁⲧⲉ: —

ⲁⲩⲱ ϯⲛⲁⲥϩⲁⲓ ⲙ̀ⲡⲇⲟⲩⲝ ⲛ̀ⲑⲉⲓⲃⲁⲓⲥ. ⲉⲧ=
ⲃⲏⲏⲧⲕ ⲛ̀ϥⲧⲁϩⲟⲕ ⲉⲣⲁⲧ́ⲕ ⲉϫⲛ ⲙⲏ́ⲧ ⲛ̀ϯⲙⲉ
ϫⲱⲣⲓⲥ ⲡⲉⲕϯⲙⲉ ⲙⲙⲓⲛ ⲙ̀ⲙⲟⲕ

ⲁⲩⲱ ⲡⲉⲕⲥⲱϣⲉ ϯⲛⲁⲕⲁ. ⲛⲉⲩⲇⲩⲙⲟⲥⲓⲟⲛ ⲛⲁⲕ
ⲉⲃⲟⲗ

ⲁⲩⲧⲁⲙⲟⲓ ⲅⲁⲣ ϫⲉ ⲛⲧⲕⲟⲩⲅⲉⲛⲟⲥ ⲉϥⲧⲁ=
ⲉⲓⲏⲩ ⲁⲩⲱ ⲛⲉⲩⲅⲉⲛⲏⲥ

ⲡⲉϫⲉ ⲡⲡⲉⲧⲟⲩⲁⲁⲃ ⲛⲁϥ ϫⲉ ϯⲛⲁⲥⲱⲧⲙ̀

ⲛⲥⲱⲕ ⲁⲛ· ⲁⲩⲱ ⲁⲩⲉⲓⲛⲉ ⲙⲙⲟϥ ⲉ̀ⲧⲉⲫⲩⲗⲁⲕⲏ ⲁⲩ//
ⲧⲁⲙⲉ ⲛⲉⲧⲟⲩⲁⲁⲃ ⲉⲧⲁⲡⲟⲗⲟⲅⲓⲁ ⲙⲡϣⲁϫⲉ ⲙ̀ⲡ//
ⲇⲟⲩⲝ·

Col. 2. ⲁⲩⲣϣⲡⲏⲣⲉ ⲛϭⲓ ⲛⲉⲧⲟⲩⲁⲁⲃ ⲁⲩϯⲉⲟ//
ⲟⲩ ⲙⲡⲛⲟⲩⲧⲉ· ⲡⲉⲧⲛⲟⲩϩⲙ ⲛⲟⲩⲟⲛ ⲛⲓⲙ. ⲉⲩ//
ϩⲉⲗⲡⲓⲍⲉ ⲉⲣⲟϥ

ⲙⲛⲉϥⲣⲁⲥⲧⲉ ⲇⲉ ⲁϥϩⲙⲟⲟⲥ ⲁϥⲧⲣⲉⲩⲉⲓⲛⲉ
ⲛⲁϥ ⲙⲡⲙⲁⲕⲁⲣⲓⲟⲥ ⲁⲡⲁⲡⲁⲛⲥⲉ ⲁⲩⲱ ⲛ̀ⲕⲉⲥⲧⲱ//
ⲛⲁⲣⲓⲟⲥ· ⲁⲩⲥⲱⲛϩ ⲛⲛⲉϥϭⲓϫ ϩⲓ ⲡⲁϩⲟⲩ ⲙⲙⲟϥ
ⲁⲩϯ ⲛⲟⲩⲕⲟⲗⲗⲁⲣⲓⲟⲛ ⲉⲡⲉϥⲙⲁⲕ́ϩ ⲁⲩⲛⲧ́ϥ ⲉⲃⲟⲗ
ϩⲙ̀ ⲡⲉϥϣⲧⲉⲕⲟ

ⲁⲥⲧⲱⲟⲩⲛ ⲛ̀ϭⲓ ⲧⲉϥⲥⲱⲛⲉ ⲁⲥⲡⲱⲣ́ϣ ⲛⲛⲉⲥϭⲓϫ
ⲉⲃⲟⲗ ⲉϩⲣⲁⲓ ⲉⲧⲡⲉ ⲁⲥϣⲗⲏⲗ ⲉⲥϫⲱⲙⲙⲟⲥ ϫⲉ
ⲡϫⲟⲉⲓⲥ ⲡⲛⲟⲩⲧⲉ ⲡⲡⲁⲛⲧⲟⲕⲣⲁⲧⲱⲣ ⲡⲉⲛⲧⲁϥ//
ⲧ́ⲛⲟⲟⲩ ⲙⲡⲉϥϣⲏⲣⲉ ⲙⲙⲉⲣⲓⲧ ⲉⲡⲕⲟⲥⲙⲟⲥ ⲁϥ//
ⲥⲱⲧⲉ ⲙⲙⲟⲛ ϩⲓⲧⲙ̀ ⲡⲉϥ//

Pag. N. col. 1. ⲥⲱⲙⲁ ⲙⲛ̀ ⲡⲉϥⲥⲛⲟϥ· ⲁⲩⲱ
ⲁϥⲁⲁⲛ ⲛⲣⲙϩⲉ ⲉⲃⲟⲗ ϩⲛ̀ ⲧⲙ́ⲛⲧϩⲙϩⲁⲗ ⲙⲡ//
ⲇⲓⲁⲃⲟⲗⲟⲥ ⲉⲕⲉϯ ϭⲟⲙ ⲛⲁⲓ ⲙⲛ ⲡⲁⲥⲟⲛ ϣⲁⲛⲧⲩ//
ⲡϫⲱⲕ ⲉⲃⲟⲗ ⲙⲡⲉⲛⲁⲅⲱⲛ. ϫⲉ ⲡⲱⲕ ⲡⲉⲡⲉⲟⲟⲩ ⲙⲛ̀
ⲡⲧⲁⲉⲓⲟ ⲙⲛ ⲡⲉⲕⲙⲉⲣⲓⲧ ⲛϣⲏⲣⲉ ⲙⲛ ⲡⲉⲡⲛ̄ⲁ ⲉⲧⲟ//
ⲩⲁⲁⲃ ϣⲁ ⲉⲛⲉϩ ϩⲁⲙⲏⲛ

ⲁⲥⲧⲱⲟⲩⲛ ⲇⲉ ⲛϭⲓ ⲧⲙⲁⲓ ⲛⲟⲩⲧⲉ ⲑⲉⲕⲗⲁ ⲁⲥ//
ⲙⲟⲟϣⲉ ⲙⲛ ⲡⲉⲥⲥⲟⲛ ϩⲛ̀ ⲟⲩⲛⲟϭ ⲙⲙⲛⲧϫⲁⲣϩⲏⲧ

ⲛⲧⲉⲣⲟⲩ ⲡⲱϩ ⲇⲉ ⲉⲩⲉⲃⲏⲙⲁ ⲁⲩⲁϩⲉⲣⲁⲧⲟⲩ
ⲙⲡⲉ̀ⲙⲡⲧⲟ ⲉⲃⲟⲗ ⲙⲡϩⲏⲅⲉⲙⲱⲛ

ⲡⲉϫⲉ ϩⲁⲣⲙⲉⲛⲓⲟⲥ ⲛⲁⲡⲁⲡⲁⲛⲥⲉ ϫⲉ ⲁⲙⲟⲩ ⲛ̂ⲅ

Col. 2. ⲑⲩⲥⲓⲁⲍⲉ ⲙ̀ⲡⲛⲟϭ ⲛ̀ⲛⲟⲩⲧⲉ ⲛⲁⲡⲟⲗⲗⲱⲛ·
ⲛ́ⲅ ⲃⲱⲕ ⲉⲡⲉⲕⲏⲓ ϩⲛ ⲟⲩⲉⲓⲣⲏⲛⲏ

ⲁⲥⲟ//

ⲁⲥⲟⲩⲱϣⲃ̄ ⲛϭⲓ ⲧϫⲱⲱⲣⲉ ϩⲛ ⲧⲉⲥ ⲯⲩⲭⲏ ϫⲉ ⲉϣϫⲉ ⲟⲩⲛ ϭⲟⲙ ⲙ̀ⲡⲉⲕⲛⲟⲩⲧⲉ ⲉϯⲃⲉⲟⲩ ⲙ̀ⲡⲉϥⲧⲁⲗϭⲟⲕ ϩⲙ ⲡⲉⲕϣⲱⲛⲉ

ⲡⲁⲟⲩⲝ ⲇⲉ ⲁϥⲁⲡⲟⲣⲉⲓ· ⲡⲉϫⲁϥ ϫⲉ ⲧⲁⲧⲱⲛ ⲧⲉ ⲧⲁⲓ ⲉⲥⲁⲡⲟⲗⲟⲅⲓⲍⲉ ⲛ̄ⲧⲉⲓϩⲉ.

ⲡⲉϫⲁⲩ ⲛⲁϥ ϫⲉ ⲧⲥⲱⲛⲉ ⲙ̀ⲡⲁⲏⲥⲉ ⲧⲉ

ⲡⲁⲟⲩⲝ ⲇⲉ ⲡⲉϫⲁϥ ϫⲉ ⲁⲓϫⲟⲟⲥ ϩⲱⲱⲧ ϫⲉ ⲟⲩⲅⲉⲛⲟⲥ ⲛⲁϯϣⲓⲡⲉ ⲧⲉ· ⲁⲩⲱ ⲡⲉϫⲁϥ ⲛⲁⲥ ϫⲉ ⲑⲩϭⲓⲁϩⲉ ⲙ̀ⲡ̄ⲣⲙⲟⲩ ⲕⲁⲕⲱⲥ

ⲁⲥⲟⲩⲱϣⲃ̄ ⲛϭⲓ ⲑⲉⲕⲗⲁ ϫⲉ ⲛ̄ϯⲛⲁⲑⲩϭⲓⲁⲍⲉ ⲁⲛ.

Ideſt : *a militaribus ordinibus , & a plebe te vexari ſinam, niſi ſacrificaveris Deo valde magno vici tui* (1) Apollini . *Sed ſcribam duci Thebaidis pro te , ut te conſtituat ſuper medietatem vici , praeter eam vici partem , quae tui ipſius propria eſt . Et dimittam tibi agros tuos , & publica tributa tibi condonabo . Significatum enim*

 mihl

(1) Hinc diſcimus , quae fuerit provincia , & patria *Theclae* , eiuſque fratris *Paëſis* . Provincia , *Thebais* erat *ſecunda* , patria , *Apollinis parva civitas* , ſic dicta a Ptolemaeo , in itinerario vero Antonini *Vicus Apollinis* , qualis & in hoc noſtro Borgiano fragm. appellatur . Nam , teſte Photio ſuperius laudato , vici magni *civitates parvae* dicuntur . D'Anvillius p 197. , *Vicum Apollinis* , duce Ptolemaeo , collocat in nomo *Coptite* . Sed ubi de diſtantia agitur , quae inter urbem Κόπτον *Coptum* , & *parvam Apollinis civitatem* intererat, eam in *Itinerario* a numero XXII. M. P. redigit ad XII. , nec tamen patitur , ut quis cum *Scultenſio* breviorem faciat , illamque ad *tres* tantum *paraſangas* reſtringat . Poſitionem denique huius *vici* eamdem fuiſſe ſtatuit , quam poſtea tenuit *Kous* , civitas illa , quae ex magnificis ruderibus antiquioris *Apollinopolis* conſtructa tam celebris , & florentiſſima poſterioribus temporibus evaſit , ut una omnium maxime & opulentiſſima in tota Thebaide haberi ac nominari meruerit . Praeter hanc *parvam* in latere Nili Arabico erat & alia *Apollinopolis magna* in Libyco a Ptolemaeo commemorata ſupra *Latopolim* , atque multo ei proximior quam *parva* , infra ipſam , immo & infra *Thebas* in nomo, ut mox dicebamus, *Coptite* poſita . Quod ſi *Latopolis*, ubi tam multorum Martyrum memoria adhucuſque celebris viget , theatrum fuit glorioſi certaminis *Theclae* , & *Paëſis* , iam ſcimus *Vicum Apollinis* eum eſſe , unde hi fidei noſtrae athletae nobiliſſimi attracti fuerint ad decertandum pro nomine Chriſti : ſed neſcimus , qua in urbe dux Thebaidis tum temporis domicilium teneret . Nam ab ea , in qua prima iudicii actio in ſanctos confeſſores inſtitui coepit , *Dux* abfuiſſe videtur . Vide ſequentia in actis ipſis .

mihi est, de genere tuo, quod honoratum sit, & nobilitatis origine clarum. Dixit ei Sanctus: Non obaudiam tibi: & advenerunt custodes milites: & annunciarunt sanctis, caussam esse dicendam apud ducem (1). *Admirati sunt sancti, gloriamque dederunt Deo, qui salvat omnes, qui confidunt in eo. Postero autem die sedit* (2) (dux pro tribunali) *ut ad se adduceretur Beatus* Abba (3) Paése: *& quae-*

(1) Qui hucusque loquutus est, & vario illecebrarum genere a Christianae fidei confessione ad falsi numinis cultum Beatum *Paësim* abducere studuit, non alius esse potuit, quam *Adiutor*, qui, ut habet notitia Imp. Orient., inter *officiales* ducis Thebaidis diserte commemoratur: ille scilicet, qui *vices gerebat* Praesidis absentis; ne is confundatur cum aliorum officialium adiutoribus, de quibus mentio quandoque fit apud Romanar. antiquitatum scriptores. Licuit ei delatum *Paësim* tamquam christianum, cuius praedia, ut ex actis liquet, fuerant iam fisco addicta, blanditiis tentare, & in carcere inclusum detinere: at ius legitimae quaestionis uni duci servatum erat. Et ideo *Commentariensis*, ad quem spectabat capitalium praesertim iudiciorum dispositio, praeco, & alii carcerum custodes indixisse dicuntur sancto confessori *Paësi*, eiusque sorori *Theclae*, aliisque, ut scirent, responsa defensionis dari debere *Duci* ipsi interroganti & inquirenti. Vide Acta *S. Pionii Martyris* apud Ruinart. p. 147. Qaum enim Pionius, aliique socii iuoerentur e carcere in templum adire, ut ibi interrogarentur, ait ille ad Polemonem, & ad Magistratum, eorumque satellites compulsores: *Eos, quos carcer incluserit, mos est adventum Consulis opperiri. Quid rem alteri debitam illicita temeritate praesumitis?* Nihilominus per vim in templum rapti, postquam nullis victi gentilium vexationibus, fortes & immobiles in fidei confessione perstitissent, reducti fuerunt in carceres, donec post paucos dies *Smyrnam Proconsul venit, oblatumque Pionium coepit audire*. At heic officiales ipsi sunt, qui exspectandum denuntiant adventum Ducis.

(2) *Sedere*, verbum sine alio adiuncto simpliciter usurpatur, ut & apud Latinos, Graecos, ipsosque divinos scriptores, pro eo actu, quo quis componitur ad solemne iudicium. In Actis magni Ep. & M. *Cypriani* apud Ruinart. p. 217. *Galer. Maximus Proconsul* Cyprianum *sibi offerri praecepit in atrio sauciolo sedenti*.

(3) *Abba Paëse*, ⲀⲠⲀ ⲠⲀⲎϬⲈ. Eo τοῦ *Abbà* titulo sanctus confessor *Paësis* insignitur, quod vel *ascetae*, seu monachi vitam egerit, vel *presbyter* fuerit. Neutrum certo scire possumus ex miseris hisce fragmenti nostri reliquiis. Sed ut magnus Antonius a S. Athanasio, ut *Pachomius*, Ammon, Pambo, aliique ineuntis saec. IV. monachi τοῦ Πατρὸς, aegyptiace ⲀⲠⲀ, aut 'Αββᾶ titulo appellabantur, ita & *Paësis*. Idem tu de presbyteris dicito. Iis enim & *Papae*, seu *Papatis nomen tributum fuisse* ex Mabillonio tom. 3. Analect. in Acta SS. Mammarii, & aliorum Martyrum Africanor. observavit Ruinart. p. 345., ibique adnot. 9. illustrans locum Actor. SS. MM. *Theodoti Ancyrani, & VII. Virginum*, ubi Papa *Beatus Fronto* laudatur, haec addit: *Graecum hic habet* ὁ Παπᾶς, *quo nomine donatur* Antonius *presbyter in Actis SS. Iuliani, & Basilissae in vetustissimo Lectionario Luxoviensi*: Παπα scilicet, ut alias dixi, ab ⲀⲠⲀ cum addito articulo ⲡ.

& quaestionarii (1) *ligaverunt ei manus post tergum; collare imposuerunt collo eius, & eduxerunt ipsum ex carcere.*

Tum surrexit illius soror, & extensis manibus in caelum, oravit dicens: Domine Deus omnipotens, ille qui misit Filium suum dilectum in mundum, & nos salvavit per corpus, & sanguinem eius a servitute diaboli, da mihi, & fratri meo virtutem, ut certamen nostrum perficiamus: quoniam tibi est gloria & honor, cum dilecto Filio tuo, & Spiritu Sancto in saecula: Amen. Surgens mox Dei amatrix THECLA perrexit una cum fratre magna cum animi fortitudine, & alacritate. Quum autem pervenissent ad tribunal steterunt coram praeside. Dixit ARMENIUS (2) *ad* Abba Paëse: *veni, & sacrifica magno deo* Apollini, *& domum tuam abi in pace. Interloquuta est illa quae fortis animi erat: si deus tuus potens est, quare te non sanat in infirmitate* (3) *tua? Dux autem turbatus, & haesi-*

(1) *Quaestionarii*: sunt ii carnifices, & tortores, ita pariter nuncupati in Actis sinceris, & antiquissimis SS. MM. apud Ruinartium p. 167., ubi vir doctissimus inter cetera adnotat, eos, ut habet Du-Cangius in Glossar. Latino, Κουεστιοναρίους vocari. Sic enim dicti sunt in Romanorum Principum constitutionibus. Adde & κουεστιονάριος ex Gloss. Gr. eiusdem Du-Cangii. Apud Thebaeos heic ⲛⲕⲉⲥⲧⲱⲛⲁⲣⲓⲟⲥ dicuntur.

(2) *Armenius*. Novus est in serie *Ducum Thebaidis*, & hactenus incognitus: sed novum in Thebaide non est illius nomen. Nam inter monachos, qui n. 60. vit. S. Pachomii primitiae appellantur contubernii exterorum ab eodem instituti, sub cura *Theodori* Alexandrini, ut is munere fungeretur interpretis apud eos, qui *Aegyptiacae linguae erant ignari*, numeratur *Domninus Armenius*, Δομνῖνος Ἀρμένιος, sic dictus, non quia natione Armenus; quum ex Ῥωμαίοις, *Romanis*, sive ex Constantinopolit. Patriarchatus, ut adnotant Bollandiani, esset; sed quia id nominis, ut ego puto, gereret. Hinc & *Armenia*, mulieris nomen a Xenophonte commemoratur apud Stephanum *de urbibus*.

(3) Thecla, quae ex ore ducis *magnum deum Apollinem* appellari audierat, eumdem etiam consequenter *potentem* dici intellexit. Unum enim sine altero consistere nequit. Quoniam vero *Apollo* a gentilibus colebatur tamquam deus Ἀλεξίκακος *depulsor malorum*, & propter *medicinam effector*, *& auctor salutis*, hinc *Thecla*, divini Spiritus instinctu, occasionem nacta ex mala valetudine *Praesidis* fratrem suum *Paësim* compellentis ad immolandum deo Apollini, continere se non potuit, quin, praeoccupatis responsis germani sui ad confusionem *Armenii Ducis*, veluti ex obliquo continuo subderet: *Si deus tuus potens est, cur te sanum ab eo, quo laboras morbo non facit?* Vid. Acta *S. Achatii Ep. & Mart.* apud Ruinart. pag. 153., ubi *Marcianus Consularis ACHATIO* praecipit, ut sacrificet *Apollini servatori nostro, famis & pestilentiae depulsori, per quem omnis mundus servatur & regitur*. Aegyptii, & Thebaidenses gentiles, sub *HORI* nomine Apollinem venerabantur. Qua de re consule Iablonsk. lib. II. *Panth.* cap. 4. inscripto *HORUS, Apollo*.

& haesitans dixit : unde isthaec est, quae sic pro sui defensione loquitur. Dictum ei fuit : soror Paësis est. Dux vero subiunxit : aio & ego iterum, quod hoc genus (subintellige Christianorum) *inverecundum est : & ad eam, sacrifica, dixit, ne infelici morte moriaris. At Thecla respondit : non sacrificabo.*

Col. I. *pag.* 2. *segmennti* II.

. . . . . ϫⲟⲉⲓⲥ . . ⲙⲙⲟⲟⲩ . . . ⲉⲛⲧⲁⲣϩⲱⲃ́ⲥ
ⲛⲛⲉⲧⲕⲏⲕⲁϩⲏⲩ · ϯⲛⲁⲧⲣⲉⲩϩⲱⲃ́ⲥ ⲙ̀ⲡⲟⲩⲥⲱⲙⲁ
ϩⲱⲱⲧⲉ ⲁⲩⲱ ⲡⲉⲧⲛⲁϩⲱⲃ́ⲥ ⲙ̀ⲡⲉⲧⲛ̀ⲥⲱⲙⲁ · ϯⲛⲛ
ⲁⲥⲕⲉⲡⲁⲍⲉ ⲛ̀ⲧⲉϥⲯⲩⲭⲏ :—

ⲑⲉⲕⲗⲁ ⲇⲉ ⲛⲉⲥⲙⲁⲕϩ ⲛ̀ϩⲏⲧ ⲉⲧⲃⲉ ⲡⲉⲓϣⲁϫⲉ
ⲛ̀ⲧⲁⲡⲁⲓⲅⲅⲉ (supple) ⲗⲟⲥ

Col. II.

. . . . ⲛ́ . . . ⲉⲓⲉⲣⲉ ⲛⲉⲑⲩⲣⲓⲟⲛ ⲛⲁⲟⲩⲟⲙⲧ ⲛ̀ⲥⲉⲛ
ⲕⲱⲱⲥ ⲙ̀ⲡⲁⲥⲱⲙⲁ ⲛⲁⲅⲁⲡⲏ :

ⲁⲩⲱ ⲁϩⲁϩ ⲛ̀ⲣⲉⲙⲙⲁⲟ ⲛ̀ⲧⲉⲧⲡⲟⲗⲓⲥ ϫⲟⲟⲩ
ϣⲁⲣⲟⲥ · ⲉⲩⲟⲩⲱϣ ⲉϫⲓⲧ ⲥⲛⲁⲩ ⲛⲥϩⲓⲙⲉ · ⲁⲩⲱ
ⲙ̀ⲡⲉⲥⲟⲩⲱϣ : ⲛⲉⲥⲡⲣⲟⲥⲕⲁⲣⲧⲏⲣⲉⲓ ⲉⲛⲉⲧⲟⲩⲁⲁⲃ
ⲉⲥⲇⲓⲁⲕⲟⲛⲉⲓ ⲉⲣⲟⲟⲩ · ⲛⲉⲧⲟⲩⲁⲁⲃ ⲇⲉ ⲛⲉⲩⲥⲙⲟⲩ
ⲉⲣⲟⲥ ⲉⲩϫⲱⲙⲙⲟⲥ · ϫⲉ ⲉⲣⲉⲡⲛⲟⲩⲧⲉ ⲥⲙⲟⲩ ⲉⲣⲟ ·
ⲙ̀ⲡⲟⲩⲥⲟⲛ · ⲙ̀ⲛ ⲡⲟⲩⲕⲟⲩⲓ . . . . *Reliqua perierunt.*

Praecesserat, credo, in superiori, eoque maximo huius col.I. segmento historia de *Thecla*, impio iudicio praesidis, addicta *supplicio siphonis*, de quo infra. Et quoniam eo supplicio damnati, toto nudato corpore, vinculis constricti ignominiosum spectaculum de se dare miseri cogebantur, ne mulier castissima pudoris metu ob nuditatem membrorum nimio plus angeretur, sed ignominiae vim pro Christo fortiter, patienterque ferret, ϫⲟⲉⲓⲥ *Dominus* per *Angelum* suum, sic eam, dum iam esset applicanda *siphoni*, in aperta visione affatur : (Ego) *qui nudos operio, operiam & corpus, & qui corpora protego,*

tego, protegam & animam eius. THECLA autem de hoc sermone ANGELI secum ipsa recogitans . . . . . . Quid heic? Ecce iterum referre non possumus, uti erat, historiae textum, qui avulsus evanuit, avulso toto superiori segmento sequentis col. II. Quid tamen egerit, dixeritque *Thecla*, satis colligitur ex his, quae integra in inferiori segmento supersunt. Nam fortis & admiranda femina, ubi verba Angeli meditata est, & quid sibi significarent, intellexit, ardentiori divini spiritus flamma succensa, magna cum fiducia palam testata est eo se esse animo comparatam ad graviora quaevis, & extrema supplicia pro Christi nomine perferenda, illudque inter cetera, dum nuda, ut puto, e siphone penderet, postremo dixit: *Veniant & bestiae, devorent me, & corpus meum confringant. Hoc cupio. Tum multi civitatis divites ad eam eripiendam miserunt mulieres duas, sed illa renuens constans perstitit, SANCTORUM administrationi incumbens. SANCTI vero benedicebant ei, dicentes: Deus benedicat illam, & fratrem, & ceteros* . . . . Hucusque fragmentum.

Quae de Thecla dixi *siphonis* ignominia, & cruciatu affecta, lucem accipiunt a facie, sive pag. 1. col. 1. eiusdem *trunci*, aut segmenti *secundi*. Ibi enim haec leguntur de quodam *Paullo* amico *Paësis*: ⲡⲁⲓ ⲇⲉ ⲛⲉⲟⲩⲛⲧⲁϥ ⲙⲙⲟⲟⲩ ⲛⲟⲩⲛⲟϭ ⲛⲭⲣⲏⲙⲁ · ⲁⲩⲱ ⲡⲉϥⲣⲁⲛ ⲡⲉ ⲡⲁⲩⲗⲟⲥ. ⲁⲩⲱ ⲱⲱⲡ ⲙ̀ⲡⲥⲓⲫⲟⲛ ⲙⲧⲁϣ ⲧⲏⲣ'ϥ (ⲉⲧⲙ) ⲙⲁⲩ · ⲡⲁⲓ ⲇⲉ ⲉⲛⲉⲟⲩⲣⲱⲙⲉ ⲡⲥⲉϥⲉⲣϩⲟ//ⲧⲉ ⲛ̀ϩⲏⲧ'ϥ ⲙ̀ⲡⲛⲟⲩⲧⲉ ⲉϥϯ ⲙⲛ ⲧⲡⲁϩⲧ ⲛⲟⲩ//ⲡⲉⲃⲏⲧ · ⲁⲩⲱ ⲛⲉϥⲟⲛ ϣⲃⲏⲣ ⲉⲡⲁⲏⲥⲉ. ⲉⲡⲓⲇⲏ ⲛ̀ⲧⲟϥ ⲡⲉⲧϣⲱⲡ ⲙⲡⲥⲓⲫⲟⲛ ⲧⲏⲣ'ϥ ⲛ̀ⲧⲉϥⲥⲱϣⲉ: ⲉⲡⲓⲇⲏ ⲛⲉⲣⲉ ⲡⲁⲏⲥⲉ ϫⲟ ⲛ̀ϩⲁϩ ⲛ̀ⲥⲱ (ⲡ) . . . . ; *Huic magna erat opum, & mercium copia: & is erat PAULUS nomine dictus: & sententia de toto* siphone *eo in loco statuta in ipsum fuit. Is vero homo erat timens Deum in corde suo, eique inconcussa fide inhaerens, & amicus etiam PAESIS. Ille postea fuit in siphone ad totam eius altitudinem. Quoniam pluries Paësi dixe-*

dixerat .... O infortunium! Et heic maior membranae superioris pars in malam rem abiit.

Nihilo tamen minus ex paucis hisce laciniis intelligimus, siphonis supplicium decretum fuisse in eos, qui iam *damnatorum* numero ob constantem Christianae fidei confessionem accensebantur. Confer haec cum actis *Theclae*, ne putes, iis me temere, ubi sic narrationis series, & circumstantiarum nexus ferebant, *siphonis* spectaculum inseruisse. De siphone vero quale supplicii genus esset, vide in subiecta adnotatione (1).

Nullus iam dubito, quin haec acta priscis Aegyptiae ecclesiae Patribus cognita fuerint. Nam in *Calendario* ipso *Aethiopico-Coptico* apud Ludolphum *Comment. ad Hist. Aethiop.* pag. 401. inter *Sanctos* die VIII. Aeth., & Aegypt.; *quarta* vero *Iuliani decembris*, commemorantur እሲ ፡ ወቴክላ ፡ እኅቱ ፡ *ESI, ET THECLA SOROR EIUS*: licet in *Arab.* Coptitarum mentio fiat unius تكلا *Theclae*. *ESI* nomen Aethiopibus idem est ac ⲡⲁⲏⲥⲓ memph., theb. in fragmento nostro ⲡⲁⲏⲥⲉ, cum articulo *praepositivo* ⲡⲁ, quo tacito, Aethiopes fecerunt *Esi*. Atque

(1) CIPHONIS, & mutato c in Σ, Graeco-Aegyptia voce ⲥⲓⲫⲱⲛ, *siphonis supplicium* ab Antonio Gallonio Rom. Congr. Oratorii presbytero lib. *de SS. Martyrum cruciatibus* pag. 12. sic depingitur: *Scribit Rodeginus antiquar. lect. l.* 10. *c.* 5. *fuisse a veteribus hocmet supplicii genus* Cyphonismus *a* Cyphone *nuncupatum*: *unde* Cyphon *in Aristophanis* Pluto, *ait*, *id nominatur*, *quod ligneum erat vinculum*, *sive* (*ut nunc etiam*) *ferreum*, *vulgus* Berlinam *vocat*, *quo quis videlicet* (*adde tu*) *ad ignominiam ligatus detinebatur melle delibutus*. *sic* muscis *expositus*. *Hinc fit* (*subiungit idem auctor*) *ut improbis quoque* Cyphonis *adhaeserit nomen*, *&* cyphonismus *pro supplicio*. *Deinde paullo inferius*. *Apud quosdam*, *sequitur*, *ita cautum animadverto*, *ut quisquis per audaciam* legum placita risui habuisset, *diebus* 20. *in archivo*, (*idest in loco*, *quo ducebantur* damnati ad mortem) *vinctus* cyphone *perseveraret* nudus, *melle ac lacte delibutus*, *ut* apibus muscisque *esset pabulum*. Formam *Cyphonis* pictam dedit cl. Gallon. pag. 31. in *Ectypo* sub lit. *E*. De nomine *Cyphonis* pro *improbo*, convenit Hesych. Σίφων, ῥυπαρὸς ἄνθρωπος, *sordidus*, *turpis homo*. Hoc omne supplicii genus, vel leviter meditanti statim occurret animo, quid caussae fuerit, cur *Angelus Theclae* siphonis, adeoque & nudati corporis ignominiae addictae divinae protectionis praesidium spoponderit: & cur denique Thecla occasione arrepta ab apibus, vespis, & muscis, quibus nuda & melle, lacteque delibuta pabulum de *siphone* erat, ad exemplum S. Ignatii M. tam vehementer optare se dixerit, ut pro Christi nomine, non hae tantum bestiolae, sed & bestiae immaniores ad se devorandam accederent.

Atque hoc quidem nomen *duodecies* saltem in *Papyracea charta* ex Museo Borgiano apud eruditissimum laudatissimumque amicum Nicolaum Schow, repetitum, graecoque more terminatum, ex Memphitico ⲡⲁⲛⲥⲓ, quemadmodum in superioribus animadvertimus, factum est *πανσις*, quod ex Theb. dialecto esset *πανσις*.

De *Thecla*, quae *fratrem* haberet, testatur actorum particula, ubi *Theclam* post primi certaminis gloriam, una cum eius *fratre* praeconiis, & votis sanctorum cumulari audivimus. Quod vero *soror* esset *Abba Paësis*, non modo ex priori fragmenti nostri membrana accepimus, sed etiam ex Aethiopico calendario nunc scimus. Plura de Theclae actis non exstant.

Quae sequuntur, iuxta distributionem nostram, in segm. I. col. I. & II. ad illius fratrem *Paësim*, & ad huius amicum *Paullum* unice spectant.

Col. I.

. . . . . . ⲡⲉ̀ⲛⲛⲁ̂ (forte ⲡⲉⲓⲛⲛⲁ̂) ⲉⲑⲟⲩⲁⲁⲃ ⲉⲓ ⲉϩⲣⲁⲓ ⲉϫⲱϥ ⳿ ⲡⲉϫⲁϥ ϩⲉⲣⲁⲓ (pro ⲉϩⲣⲁⲓ) ⲛ̀ϩⲏ// ⲧϥ. ϫⲉ ⲉⲓⲥϩⲏⲏⲧⲉ ⲁⲡϣⲏⲣⲉ ⲙ̀ⲡⲣ̂ⲣⲟ ⲕⲱ ⲛ̀ⲥⲱϥ ⲙ̀ⲡⲉϥ ⲁⲝⲓⲱⲙⲁ. ⲙⲛ̀ ⲛⲉϥ ϩⲩⲡⲁⲣⲭⲟⲛⲧⲁ ⲧⲏ// ⲣ ⲩ. ⲁϥⲧⲁ (pro ⲁϥϯ) ⲙ̀ⲡⲉϥⲥⲱⲙⲁ ⲉϩ// ⲣⲁⲓ ⲛ̀ⲑⲩⲥⲓⲁ ⲙ̀ϫⲟⲉⲓⲥ ⲙ̀ⲡⲉϥⲥⲱⲧⲙ ⲛ̀ⲥⲁ ⲡⲉⲡⲣⲟ// ⲥⲧⲁⲅⲙⲁ ⲙ̀ⲡⲣ̂ⲣⲟ. ⲁⲗⲗⲁ ⲁϥϥⲓ ⲙ̀ⲡⲉϥⲡⲥⲧ̂ⲣⲟⲥ ⲁϥⲟⲩⲁϩϥ ⲛ̀ⲥⲁ// . . . . .

Col. II.

. . . . . ϥⲛⲁϫⲓⲧⲟⲩ ⲛ̀ϩⲁϩ ⲛ̀ⲕⲱⲃ: ⲁⲩⲱ ⲛ̀ⲥⲉ// ⲕⲗⲏⲣⲟⲛⲟⲙⲉⲓ ⲛ̀ϯⲙⲛ́ⲧⲉⲣⲣⲟ ⲛ̀ⲙ̀ⲡⲏⲩⲉ: —

· ⲉⲧⲃⲉ ⲟⲩ ϭⲉ ϯⲉⲛⲟⲩ ⲉⲓ ϩⲙⲟⲟⲥ ⲉⲓⲛⲁⲩ ⲉⲛⲉⲧⲟ// ⲟⲩⲁⲃ ⲉⲩϫⲓ ⲙ̀ⲙⲟⲥ ⲡⲉⲓⲛⲟϭ ⲛ̀ⲧⲁⲓⲟ: ⲉⲙⲉⲓ ⲧⲱⲟⲩⲛ ⲛ̀ⲧⲁⲉⲓϥ ⲙ̀ ⲡⲁⲥⲧ̂ⲣⲟⲥ ⲛ̀ⲧⲁⲟⲩⲁϩⲧ ⲛ̀ⲥⲁ ⲡϫⲟⲉⲓⲥ ⲓ̂ⲥ̂ ⲡⲭ̂ⲥ̂

ⲁⲙⲏ ⲛⲁⲛⲟⲩⲓ ⲛ̀ⲑⲉ ⲛⲟⲩϩⲙ̀ϩⲁⲗ ⲛⲟⲩⲱⲧ ⲉⲡⲉⲓ//
ϣⲏⲣⲉ ϣⲏⲙ : ⲛⲁⲓ ⲉϥϫⲱⲙⲙⲟⲟⲩ ϩⲙ̀ ⲡⲉϥϩⲏⲧ
ⲛ̀ϭⲓ ⲡⲙⲁⲕⲁⲣⲓⲟⲥ ⲁⲡⲁⲡⲁⲛⲥⲉ ⲁϥⲉⲓ ⲉϩⲟⲩⲛ ⲉⲡⲏⲓ ⲙ̀
ⲡⲁⲩⲗⲟⲥ · ⲁⲟⲩⲱⲙ ⲙⲛ̄ ⲡⲉⲩⲉⲣⲏⲩ .....

Col. III.

. . . . ⲁⲩⲱ ⲁⲩ : . . .

ⲉⲩϣⲁϫⲉ ⲙⲛ ⲛⲉⲩⲉⲣⲏⲩ ⲉⲡⲉϥⲧⲁⲓⲟ ⲁⲡⲉⲡⲛ̄ⲁ̄
ⲉⲧⲟⲩⲁⲁⲃ ⲉⲓ ⲉϩⲣⲁⲓ ⲉϫ'ⲙ ⲡⲁⲛⲥⲉ:

ⲁϥϣⲟⲣⲡ'ϥ ⲙⲡⲉϥⲣⲁⲥⲧⲉ ⲁϥⲉⲓ ⲉⲃⲟⲗ ⲙⲛ
ⲡⲉϥⲕⲟⲩⲓ ⲛ̄ϩⲙϩⲁⲗ· ⲁϥϯ ⲛⲁϥ ⲛ̀ϫⲟⲩⲱⲧ ϩⲟⲗⲟ//
ⲕⲱⲧϯⲛⲟⲥ · ⲁϥⲁⲁϥ ⲛ̄ⲣⲉⲙϩⲉ· ⲡⲉ̀ϫⲁϥ ⲛⲁϥ ϫⲉ
ϥⲓ ⲛⲁⲓ ⲛⲁⲕ · ⲛⲅ̄ ϣⲛ'ϩ ⲉⲣⲟⲟⲩ · ϫⲉ ⲛⲁⲓ ⲛⲉⲛⲧⲁ//
ⲩⲥⲉⲉⲡⲉ ⲉⲣⲟⲓ ϩⲛ ⲛⲉⲛⲟⲩⲃ ⲛ̀ⲧⲁⲓ ⲉⲛⲧⲟⲩ ⲛ̀ⲙⲙⲁⲓ.
ⲁⲩⲱ ϩⲛ ⲧⲉⲩⲛⲟⲩ ⲉⲧⲙ̀ⲙⲁⲩ ⲁϥⲃⲱⲕ ⲉϩⲟⲩⲛ ⲉⲡⲉ//
ⲡⲣⲁⲓⲇⲟⲣⲓⲟⲛ · ⲁϥϫⲓϣⲕⲁⲕ ⲉⲃⲟⲗ ⲉϥϫⲱⲙⲙⲟⲥ:
ϫⲉ ⲁⲛ'ⲅ ⲟⲩⲭⲣⲓⲥⲧⲓⲁⲛⲟⲥ ⲡⲁⲣⲣⲏⲥⲓⲁ.

Col. IV.

ⲉϩⲟⲩⲛ . . . ⲉⲧⲟⲩⲁⲁⲃ . : . (ⲡⲉϫⲁϥ) . : .

ⲡⲇⲟⲩⲝ ⲛⲁϥ. ϫ (ⲉ) . . ⲡⲉⲣⲙⲟⲩ ⲕⲁⲕⲱⲥ.

ⲉⲓ ⲉⲙⲡⲉⲕⲥⲱⲧ'ⲙ ⲛ̄ⲧⲁⲕ ⲉⲧⲃⲉ ⲡϣⲏⲣⲉ ⲙ̀ⲡⲉ//
ⲥⲧⲣⲁⲧⲩⲗⲁⲧⲏⲥ ⲙ̀ⲡⲣ̀ⲣⲟ ϫ'ⲉⲙⲡⲓϯ ⲥⲁ ⲉⲣⲟϥ ⲙⲁ//
ⲗⲓⲥⲧⲁ ⲛ̀ⲧⲁⲕ.

ⲡⲉϫⲉ ⲡⲙⲁⲕⲁⲣⲓⲟⲥ ⲁⲡⲁⲛⲥⲉ ⲛⲁϥ. ϫⲉ ⲕⲁⲗⲱⲥ
ⲁⲕϫⲟⲟⲥ · ϫⲉ ⲡϣⲏⲣⲉ ⲙ̀ⲡⲉⲥⲧⲣⲁⲧⲩⲗⲁⲧⲏⲥ ⲙ̀ⲡⲉ//
ϥⲑⲩⲥⲓⲁⲍⲉ ⲛ̀ⲛⲉⲕⲛⲟⲩⲧⲉ ⲉⲛⲃⲟⲧⲉ · ⲁⲗⲗⲁ ⲁϥⲟ//
ⲩⲁϩϥ ⲛ̀ⲥⲁ.

Col. I. ſcilicet : *Spiritus Sanctus venit ſuper eum* (Paëſim), *& dixit in corde ſuo : Ecce filius Regis dimittit poſt ſe dignitatem*

tem suam, & omnia quaecumque possidet, offerens suum ipsius corpus in sacrificium domino, ne obediat edicto Imperatoris, sed novit tollere crucem suam, & sequitur ipsum . . . . In iis porro, quae excisa amisimus, intimae cogitationes *Paësis* gradum, quasi in exstasi, fecisse videntur ad futura dona eorum, qui suis omnibus derelictis crucem suam tollunt, & sequuntur Christum: Istorum proinde feliciorem amplioremque retributionem meditans, pergebat secum ipse dicere.

Col. II. *Multiplicatam remunerationem recipient, & hereditate possidebunt regnum caelorum. Utinam essem veluti unus servorum huius adolescentis. Haec dicens in corde suo beatus PAESIS ingressus est domum PAULLI, & manducaverunt simul . . . & . . . quum simul loquerentur de illius honore, Spiritus Sanctus venit super PAESIM: & die sequenti egressus diluculo cum uno servorum suorum dedit ei viginti* holocottinos (1), *eumque libertate donavit,* *dicens*

(1) *Holocottinos*, ὁλοκοττίνος, cum duplici ττ in Theb. fragmento, cum simplici vero τ, ὁλοκοτίνος ex ὁλοκοτίνιν apud Du-Cangium legitur, & *nummus*, seu *solidus aureus* ab eo exponitur. Sed quoniam *Etymologiae ex Orione Thebano in cod. Reg.* ὁλοκοτίνιν sic dictum ferunt, quod διὰ τὸ τὸν ὅλον κοτον ἐν αὐτῷ, vir doctissimus multa profert ex *Theodoreti*, *Theophanis*, *Hist. miscell.*, *Anastasii*, *Zonarae*. *Cedreni*, *Apophthegm. PP.*, *Paralipomen. de SS. Pachomio & Theodoro*, aliorumque veterum scriptorum testimoniis, quibus ὁλοκοτίνον *aureum* fuisse statuit; *sed*, tandem concludit, *unde vox orta, manet incertum*. Henschenius, & Papebrochius etymon repetunt a *fructu* oleastro κότινος dicti ab Aristotele, *cuius ponderi respondens par auri quantitas, solita fuerit subdividi in species minutiores, sicut uncia* (apud Romanos) *subdividitur varie: atque ita* holocotinus *fuerit numismus, integri auri unciam vel amplius appendens, pro ratione cotini respectu librae, cuius hic pars aliquota esset*. Non audeo inter doctissimos hosce viros meam interponere opinationem. Sed si quid mihi quoque mussitare liceat crediderim, etymologiam ab Orione Thebano traditam sic esse intelligendam, ut indicare possit aureum *solidum capitationis*, quod idem est ac *nomisma census capitalis* apud Thebanos. Nam de ὅλον haec habet Valesius in c. 16. lib. II. *H. Eccl.* Theodoriti: *Assentior* Epiphanio, *qui* ὁλοκοτίνους *solidos vertit*; ὅλος enim, *quod praecedit in huius nominis compositione, solidum significat*. Restat pars altera etymi κοτος. At lege ὁλοκοττίνος cum duplici ττ, ut est in Theodorito edit. Basil., & in hoc nostro Borgiano fragm., tum vero κόττος in Orione habebis: κόττος vero apud Hesych. est *caput*; quo nomine censum *capitationis* personarum, animalium, atque praediorum in Imperatorum legibus designari ex Gothofredo, Cuiacio, Du-Cangio, aliisque eruditissimis viris intelliges. Quamquam & κότος esse potuit ex Aegyptiaco ϩⲱϯ, *hoti*, quod, verso in graeci nominis compositione ϩ in κ, *censum*, atque *tributum* significat. Valorem collige ex Du-Cangio ad vocem ὁλοκοτίνιν.

dicens ei : hos tolle tibi , eisque vive : hi enim mihi restant de auro quod mecum habeo . Et in illa hora introivit in praetorium , clamans libera voce : Ego sum christianus . . . . Sequentia interciderunt .

Ea vero aliud fere nihil continere potuisse opinor , quam *revelationem Spiritus Sancti* patefactam *Paësi* de glorioso *certamine* pro Christi fide *a filio* ducis regiae militiae subeundo , eique stimulos a Paësi ipso , nescio qua occasione , additos , ut *agonem* viriliter consummaret . Nam post trunca illa verba : *In* . . . . *sanctus* . . . . quibus scriptor fortasse significare voluit , fuisse *Paësim* adductum ad tribunal praesidis , actorum textus sic ea , quae sequuta sunt , narrare pergit : (Dixit) *ei dux , malae mortis auctor tibi es ! Veni , ut te audiam de filio* (1) *magistri militum Imperatoris , cui & ille non obedit , & tu maxime . Respondit ei beatus PAESIS : Bene dixisti : quia filius ducis exercitus non sacrificat diis tuis abominandis , sed sequitur* . . . Desunt digniora scitu . Quamquam ut sciamus & generis , & sanctitatis nobilitatem , qua praestabat *PAESIS* , plura non requiruntur . Hic erat (quod iam ab initio audisti) frater germanus *Theclae* ; quumque dein in insigni illa *Sanctorum acclamatione*, qua invictam Theclae constantiam mirifice laudari percepimus , is unus , nec alius quisquam aut *vir* , aut *sponsus Theclae* commemoretur , consequitur necessario , ut hinc etiam praeclarum de sororis ipsius , de Theclae nimirum virginitatis professione , testimonium emergat .

PAULLUS quoque in eodem Aethiop. Calend. *Sanctorum* albo inscriptus legitur ad diem III. februarii Iuliani , IX. Aethiop. *una cum Esi & Thecla* . Ac nos quidem iam antea ex fragm. nostro

(1) Ne putes *filium* στρατυλάτης pro στρατηλάτης ducis *militiae* Caesareae in Thebaide eumdem esse ac *filium ducis Thebaidis* , vide Du-Cangium in Glossario : ΣΤΡΑΤΗΛΑΤΑΙ , inquit , *magistri militum , quibus exercituum in singulis provinciis cura demandabatur . Glos. Gr. Lat.* Στρατηλάτης *magister militum* . . . . *In provinciis enim praesidum alteri politicarum , alteri militarium rerum cura demandata erat* . Etsi igitur uterque *dux appellari* communi nomine posset , ille tamen unus , qui in provincia Thebaidis, tamquam ἡγεμών *praeses* , populis iura dabat , dux Thebaidis proprie appellabatur ; alter vero *magister* , sive etiam *dux* erat in eadem provincia, sed unius caesareae militiae , & ideo Στρατηλάτης in fragmento nostro vocatur , quod diversus esset a duce ⲉ̀ⲙⲡⲇⲟⲩⲝ.

nostro tradidimus , quae ad acta eiusdem *Paulli* pro Christo Iesu suppliciis affecti spectabant, nunc vero superest, ut illius vitae extrema teneas ex col. II. segmenti II.

: . . : ⲉϣⲉ ⲛ̀ϭⲓ ⲡⲁ (ⲩⲗⲟⲥ) ⲉϥϣⲁⲛ ⲛⲁⲩ ⲉⲡⲁⲏ//
ⲥⲉ : —

ⲁⲥϣⲱⲡⲉ ⲇⲉ ϩⲙ̀ ⲡⲉⲃⲟⲧ ⲙ̀ⲡⲁⲣ (ⲙ) ϩⲁⲧ:
ⲁϥⲧⲱⲟⲩⲛ ⲛ̀ϭⲓ ⲡⲁⲩⲗⲟⲥ ⲡⲉⲡⲣⲁⲅⲙⲁⲧⲉⲩⲧⲏⲥ.
ⲁϥⲉⲓ ⲉⲣⲁⲕⲟⲧⲉ ⲙⲛ̀ ⲧⲉϥⲡⲣⲁⲅⲙⲁⲧⲓⲁ̀ ⲧⲏⲣⲥ́.

ϩⲙ̀ ⲧⲣⲉϥⲃⲱⲕ ⲇⲉ ⲉϩⲟⲩⲛ ⲉⲧⲡⲟⲗⲓⲥ ⲁϥϫⲁ//
ϫⲉⲗ (pro ϫⲁϫⲉⲃ) ⲉϥⲛⲁⲙⲟⲩ .

. . . . *statuit* (sic forsan praecedebat in textu) *abire Paullus quum vidisset Paësin* .

Factum autem est in mense aprili quum surgens Paullus negotiator descendit Alexandriam cum omni negotiationis suae supellectili.

Quumque ingressus esset urbem deficiens , *mortuus est* .

Plura ex his omnibus sua veluti sponte fluunt .

I. Ac principio quidem illud perspicuum est, *Paullum* & *Paësim* , non perfectos & consummatos *Martyres* , qui mortem in tormentis & agonis campo subierint, sed egregios tantum christianae fidei *Confessores* fuisse , quales iam fuerant magni Antonii , & Pachomii tempore Abba *Paphnutius* , *Dionysius* presbyter Tentyritanus , aliique quamplurimi variis & ipsi cruciatibus pro Christo affecti, quorum immensam fere seriem colligere poteris ex *SS. Cypriani* & *Eusebii* operibus .

II. Idem omnino iudicium ferendum esse liquet de *Thecla* virgine , & sorore *Paësis* , quae , etsi *Martyr* in Arabica epigraphe cod. Alaxandr. adscripta , eo nomine appellari potuerit , quod carceri , ignominiis, & suppliciis , in damnatorum loco , pro Christo invicta pugil addicta fuerit , fideique nostrae confessione mirifice inclaruerit (1) , aliquando tamen libertate donata

(1) Accipe heic Ruinartii verba, quae habet in *Act. sinc. & select.mm*. p.203. ad passion. S. M. Cypriani contra Dodwellum : *Non imus inficias inter eos , quos passim laudat Cyprianus , alios* CONFESSORES *tantum fuisse , alios vero Martyres . Confessores appellabantur , qui coram iudicibus interrogati*

nata quod reliquum fuit, vitae ſuae ſpatium caſte, ſancteque apud ſuos tranſegit. Eaque una cauſſa eſt, cur in *Copto-Aethiopico Kalendar.* ſine perfecti Martyris titulo *Thecla* inter ſanctos una cum *Paullo* & *Paeſi fratre* reperiatur inſcripta.

III. Veriſſimum eſt, quod ſcribit Ruinartius *praef. generali in Act. Martyrum* pag. 68. adverſus Dodwell., *parum referre, qua auctoritate Martyrum caedes patratae fuerint, ſiquidem ex dictis conſtat, chriſtianos etiam in vicis, & quibuſcumque locis interemtos fuiſſe*; & quidem ubique terrarum, atque ob hanc, ut puto, cauſſam in ea tam longa, ac tam acerbiſſima perſecutione; quam Diocletianus an. 293., ſed in Aegypto 294., pro vulgari *epocha*, quae *Martyrum* dicitur, apud Coptos proinde recepta, multo vero acrius an.303. (1) idem ipſe & *Galerius Maximianus*, omniumque demum immanius *Maximinus* ad an. uſque 312. in Libya, in Aegypto, & in Thebaide adverſus chriſtianam religionem, illiuſque cultores exercuerunt, duo tantum *Thebaidis* provinciae Praeſides tamquam huius horrendae carnificinae adminiſtri commemorabantur, *Arianus* nempe, & *Culcianus* ad annum uſque 305., quo ille divinae gratiae prodigio non aliter atque magnus Apoſtolus Paullus ex immaniſſimo chriſtianorum perſecutore ad Chriſtum repente converſus una cum Apollonio Diacono, Philemone, aliiſque ſociis martyrii coronam obtinuit. Ariano in Thebaidis adminiſtratione ſucceſſiſſe *Culcianum* an. 306. coniicit Tillemontius. Is enim eſt, auctore Valeſio in c.11. lib.IX. *H. Eccl. Euſebii*, de quo S. Epiphan. haer. 68. ſcribit: Κυλκίανος μὲν ἦν ἔπαρχος τῆς Θεβαΐδος, Ἀλεξανδρείας δὲ Ἱεροκλῆς. *Kulcianus erat Praefectus Thebaidis, Alexandriae Hierocles.* At *Culcianus*, eodem obſervante Tillemontio, ſub *Maximino* ad maiorem dignitatem evectus, creatus eſt Praefectus Aegypti. Iam nullum habes quem des ſucceſſo-

gati Chriſtum confeſſi erant; Martyres vero, qui poſt Chriſti confeſſionem, etiam (ex epiſt. Cypr. 66. ad Florent.) *quaeſtionati, & torti in fide perſeverarunt. At ſi iſti in tormentis, vel poſtea ex tormentis animam exhalarent, tum MARTYRES CONSUMMATI, ſive CORONATI dicebantur. De his omnibus videſis Baronium in not. ad Martyrol. Rom. die 2. ianuarii.*

(1) Fragmentum ex Muſ. Borgiano habemus de edicto Diocletiani in Thebaide promulgato.

successorem *Culciano* in praefectura Thebaidis, nisi *Armenium* ex hoc ipso Borgiano fragmento cognitum. Hinc novum veluti lumen nostris hisce Actis affulget. Quamquam manet adhuc in obscuro situs & nomen *civitatis*, ubi beati Confessores *Paësis*, *Thecla*, & *Paullus* gloriosum certamen pro Christi fide subierunt. Unum est, quod mihi prope certum videtur, haec omnia scilicet accidisse in *superiori*, seu in *secunda* Thebaide, unde & *Paullus* discedens iter *Alexandriam* versus suscepit.

IV. Ex deperditis fragmenti nostri, quae adhuc supersunt, laciniis satis intelligimus, admirabilem *Theclae* curam, & sollicitudinem, qua nullis neque minis, neque suppliciis territa operam suam omnem collocarat in ministerio *Sanctorum*, eorum videlicet christianorum hominum, qui in carceribus detenti, erant iam ad necem designati pro Christo.

V. Acta, quae ex fragmento nostro edidimus, notas praeseferre videntur anni 312., quo labente finem habuit praesertim in Aegypto persecutio, quae iamdiu ante a Diocletiano excitata, cessasse visa est ex edicto Maximiani Gallerii pro christianis an. 311. prid. kal. mai., sed sub Maximino recruduit. Hisce postremis temporibus passus est *S. Petrus* Alexandrinus, qui propterea dici solet ultimus *Martyrum*, quod & magnus Athanasius in vita S. Antonii n. 47. significare voluisse perspicitur. Iter tamen *Paulli* Alexandrinum in *aprilem* an. 313., quo *Culcianus* Licinii iussu occisus, Eusebio teste, misere periit, consignari deposcit.

Ecce, quae, & qualis fuerit Aegyptiaca *Thecla*. Ut autem facile deprehendere queas, quam apte illius aetas congruat cum *traditione* de epocha scriptionis Alexandrino-Britannici codicis, universam Theclae vitam in sequentes *periodos* distributam mecum una tantisper considera. Pone *Aegyptiam* virginem *Paësis* sororem annos natam *quinque* circiter & *viginti*, quo tempore iussu ducis Thebaidis ob christianae fidei professionem carceri mancipata, & infamiae notis, suppliciisque affecta, tandemque simul cùm fratre *Paësi*, & *Paullo Confessoribus* dimissa est an. 312. vel 313. Tum vero si scribere coepit codicem hunc celeberrimum, magnam saltem antiqui foederis

deris partem absolvere percommode potuisset anno aetatis suae 38. concurrente cum an. 325. Nicaeni Concilii epocha. Ab ea deinde si vitam *Theclae* protraxeris ad annum usque *sexagesimum*, reliquos habebis post Nicaenam synodum *annos* omnino *duos atque viginti*, quibus integrum cod. tum Vet., tum Nov. Testamenti cum tabulis Eusebianorum canonum, & titulis Psalmorum S. Athanasii, aliisque adiunctis, uti ea exstant in laudato cod. Musei Regio-Britannici, SS. Femina exarare, ac perficere facillime valuisset. Anno enim *sexagesimo* Theclae respondet ex hoc nostro *hypothetico* quidem, sed admodum *probabili* calculo, annus aer. christ. 347., quo *Eusebius* evangeliorum canones, & *Athanasius* titulos psalmorum ediderant.

Quod si *diaconissam* tibi lubeat constituere *Theclam*, eamque dicere annos natam XL., quo tempore, victo certamine, superatisque cruciatibus, fortis & constans in *ministerio sanctorum*, ⲉⲥⲇⲓⲁⲕⲟⲛⲉⲓ ⲛ̄ⲛⲉⲧⲟⲩⲁⲁⲃ, perstitisse traditur, in promptu erit illius vitae cursum ad an. usque LXXV. producere. Id enim facere, nihil in se habet, quod absurdum videri debeat, & a recta, probabilique ratione alienum.

Sic iure, & sine metu Wetstenianarum, Oudinianarumque ludificationum defenditur modo, & in posterum expeditius atque animosius defendi poterit antiqua illa Aegyptiorum traditio de πολλυθρυλλήτῳ sacroque Alexandrino-Britannico codice manu *Theclae* (1) circa tempora Nicaeni Concilii descripto.

Hoc omne vindiciarum genus hisce demum diebus suppeditavit Thebaicum fragmentum tribus circiter ante annis ex Aegypto advectum, & Velitris in Museo Borgiano asservatum, ad epocham scriptionis laudati codicis confirmandam.

Sed optandum est, ut qua ingenui animi fide, & iudicii aequitate usi nos sumus erga Anglicanos scriptores in symbolis

(1) De Thecla, si Alexandrinum codicem exscripsit, id unum monitum esto. Aut praeclara, & docta virgo imitata est scriptionem *prototypi* alicuius cod. Alexandrinae ecclesiae, aut certe nata licet in *Apollinopoli II.* Thebaidis, morem graece scribendi, quo utebantur Alexandrini, aliique in inferiori Aegypto, didicerat. Codex enim nihil habet, quod ingenium spiret Thebaicae peregrinitatis.

ſis noſtris conferendis pro ſui ipſorum codicis vetuſtate fulcienda, eadem & ipſi erga nos uti velint in intacta relinquenda aetate codicis noſtri: unde avulſum eſt fragmentum Evangelii S. Iohannis Graeco Copto-Thebaicum, quod modo in publicam lucem ex Muſeo Borgiano proferimus. Hic enim, quantum coniectura nobis augurari licet, aut aliquantulum ſuperat, aut prorſus aequat antiquitatem codicis Regio-Alexandrino-Britannici; & eſt IV. eccleſiae ſaeculo, ut mox, Deo dante, videbimus, exaratus.

§. XIX.

Borgianum fragmentum Evangelii S. Iohannis Graeco-Copto-Thebaicum iure coniicitur quarto eccleſiae ſaeculo ſcriptum, & Codici Regio-Alexandrino-Britannico aut paullo antiquius, aut certe coaevum.

QUandoquidem codicis noſtri γενέθλια ad eos vetuſtiores eccleſiae dies, quibus doctiſſimi Anglorum viri *Regio-Alexandrinum* deſcriptum, editumve celebrant, pari iure revocari oportere contendimus, utile nobis erit, tibique maxime commodum, ſi exemplum ἀποσπασμάτιυ ſcriptura tum Graeca, tum Thebaica exſculptum prae oculis habeamus. En igitur *ſpecimen characterum*.

At primum velim, ut Graecam in eo ſcriptionem ſpectes. De iſtius namque antiquitate iudicium longe facilius eſt, quam de Thebaicae: de qua poſtea. Adde & illud, quod vel una ipſa *verſio* cum Graeco textu coniuncta perſuadere unicuique poteſt, noſtrum hocce fragmentum fuiſſe in Thebaide a Thebaeo *calligrapho* exaratum. Haec tu tene: nam ego cetera exſequi connitar.

Magni equidem hactenus feci, ſemperque faciam, dum vixero, ingenium, doctrinam, & eruditionem ſummam cl. *Caroli Godofredi Woidii*. Sed vir modeſtiſſimus hanc mihi veniam, uti ſpero, dabit, ut in iudicio, quod ipſe tulit de codicis noſtri aetate reiecta *in ſaec. circiter ſeptimum* pag. XXII. praef. ſuae ad regiam editionem Britannici cod. Alexandrini, in aliam

 plane

plane diversam sententiam, opinionemque discedam. Id enim propositum mihi est, ut illius epocham retraham ad IV. ecclesiae saeculum. Quod quidem pluribus argumentis praestare tentabo. Esto igitur

ARGUMENTUM I.

Ductum ab elegantia scriptionis, quae cum moribus, cumque Graecae linguae atque scripturae usu apud Thebaeos saec. VI., *& praesertim* VII. *directe pugnat.*

PRincipio quidem neminem fore auguror, qui, dum huic nostro iudiciorum generi parumper assuetus sit, & a praeiudicatae mentis opinione alienus, tribuere velit huiusmodi *Graecae scriptionis formam*, *qualis* in dato fragmenti *specimine* cernitur, iis temporibus, quibus Graecae linguae, adeoque & Graecae scripturae usus in Thebaide defecerat, ac fere penitus obsoleverat. Atqui *saeculo quinto* post Dioscorum, multoque vero magis *sexto*, & *septimo* Graeca & lingua, & scriptio extremum pene fatum in Thebaide subierat. Ac certe, ut ὕστερον πρότερον, quod aiunt, agam, quae fuerit Graecae linguae fortuna in Thebaide, ubi codex noster scriptus est, audire liceat ab Eusebio Renaudotio scriptore omnium fide dignissimo, & cui in Aegyptiarum historiarum peritia nefas sit alium quemvis praeponere. Is enim vir summus in differt. *de Coptitar. Alexandrinor. liturgiis* n. IV. ita loquitur: *Scriptae sunt* (hae liturgiae) *lingua Aegyptiaca, sive Coptica, ea nempe, quae cum Mahumedani Aegyptum subegerunt, erat in usu vulgari; Alexandriae quidem minus, ubi omnes Graecam linguam satis noverant, sed in superiore parte provinciae in pagis, & agris vix alia quam Aegyptiaca usurpabatur*. Et n. V. *Cum Beniamin Iacobitarum Patriarcha duodecim annis in monasteriis Thebaidis delituisset, ubi Graecae linguae usus erat prope nullus, unde Alexandriam reversus, auctoritate Califarum .... omnes Alexandriae ecclesias obtinuisset: Coptitae, hoc est nativi Aegyptii*, prope omnes odio Chalcedonensis fidei *inexpiabili tenerentur*, *orthodoxi Alexandriae*, *& in*

& in inferiori Aegypto, ubi graece sacra celebrabantur, nec Patriarcham, nec Episcopos, nec ecclesias, vix paucos sacerdotes habuissent per integrum ferme saeculum, SOLIUS COPTICAE LINGUAE USUS in sacris apud Aegyptios fuit. N. XXX. Non tam ex Severo Aschmoninae, quam ex Eutychio catholicorum Patriarcha indigena, & saec. IX. *historiographo, Intelligitur*, inquit, *STATIM A CONCILIO CHALCEDONENSI cum maximis turbis agitaretur ecclesia Alexandrina, GRAECOS, hoc est qui vel aliunde advenissent, vel Alexandrini cives forent (nam in ea urbe obtinebat Graecae linguae usus) concilii definitioni paucissimos adhaesisse: Coptitas sive nativos Aegyptios* Dioscoro eiusque successoribus, *atque unius naturae professioni, ut renuntiarent, numquam adduci potuisse. Unde odia tam longe processerunt, ut statim atque Arabes urbis moenibus copias suas admoverunt, COPTITAE duce quodam, quem* Mocaucas *Arabici libri appellant, suo & Beniamini qui in monasteriis latebat nomine, infidelibus libenter se subiecerint. Rediit* Beniamin *& ex ducis Muhamedani praecepto .... in christianos omnes summam auctoritatem obtinuit. GRAECUS PATRIARCHA, & qui eum agnoscebant GRAECI OMNES vulsi, ita ut per annos* nonaginta septem *ecclesia orthodoxa Episcopis caruerit. Sacerdotes Constantinopoli ordinabantur, aut Caesareae: publicae synaxes nullae erant: IN THEBAIDE & MONASTERIIS USUS GRAECAE LINGUAE VIX ERAT: & ab eo tempore in sacris omnibus libris .... omnia Aegyptiaca scripta reperiuntur, graece paucissima. Utramque linguam ante Mahumedanos usurpatam fuisse negari non potest: sed ab imperii Muhamedanorum Aegyptii primo saeculo, neque Iacobitas Graeca lingua, neque orthodoxos Coptica, usos in ecclesiis invenire facile est.* Pag. XLII. in differt. *de liturgiar. orig. & auctor.* c. VI., ubi linguas memorat, quibus liturg. Orient. celebrari consueverunt: *Post schisma*, inquit, *Monophysitar. servatum est per totam Aegyptum, ut sacra officia omnia aegyptiace celebrarentur.*

Luculentiora sunt quae addit in *Hist. Patriarch. Alexandrinor.* Nam pag. 84. caussam quaerens, quamobrem tam pauca de admirandis magni Athanasii scriptis, eiusque rebus gestis *legantur in historicis orientalibus*, eam esse sibi suadet, *quod cum*

omnis rerum antiquarum notitia, ecclesiasticarum praesertim, litteris Graecis consignata foret, atque a DIOSCORO USQUE AD MAHUMEDANORUM TEMPORA, *Episcopi eius sectatores . . . urbe* (Alexandrina) *caruerint, & in* SAHID, SEU *Thebaide ad* S. *Macarium latuerint*, UBI NULLUS AUT EXIGUUS ERAT GRAECAE LINGUAE USUS, *eo intervallo codices antiqui, quos habere potuerant, perierunt; si qui evaserant, qui eos intelligerent, aut interpretarentur, pauci admodum reperirentur.* Et pag. 122. *Cum igitur rerum omnium quae Alexandriae gererentur, ignari essent exsules illi Patriarchae, & per longa illa exsilia* (in Thebaide) *Graecae linguae usus apud eos obsolevisset, ubi integram a Romanis legibus securitatem nacti sunt, nihil ferme habuere unde praeteritorum temporum historiam discerent.*

Iam si post infandum *Dioscori* schisma Patriarchae Alexandrini Monophysiticae sectae duces, si Episcopi, si sacerdotes, si monachi, si laici Coptitae, quum metu Romanorum, Graecorumve Imperatorum, eorumque legum per longa centum & octoginta annorum spatia exsules, & extortes coacti fuere in Thebaidis monasteriis, aliisque remotioribus locis perfugia, & latebras sibi quaerere, graece loquendi scribendique usum, quem antea familiarem Alexandriae, & in Aegypto inferiori habuerant, amiserunt: si Graeci sermonis usus post bellum Chalcedonensi concilio indictum, saeculo certe VI. & VII. aut exiguus admodum, aut nullus in Thebaide erat: si Thebaidenses hoc maxime temporum intervallo sive odio in Graecos Chalcedonenses implacabili, sive alia quavis de caussa *Evangelia*, quae antea in liturgia graece primum, deinde etiam aegyptiace legebant, mutato ritu, unico demum linguae suae idiomate recitare coeperunt, quo iure, aut quo certe vel probabilis coniecturae genere noster iste tam excellens non unius modo Iohannis, sed aliorum etiam Evangeliorum codex *saeculo* VII. scriptus dici poterit? Tale quid opinari mihi profecto idem esse videtur ac si quis vel *amphitheatrum*, vel *Pantheon* Romanum, vel *Pompei* columnam in Alexandrino foro primum erectam, ad Gothorum, Hunnorumque saeculum

lum pertinere contendat. Neminem igitur esse arbitror, qui satis ex his non intelligat, quam longe sit a vero, immo & ab omni similitudine veri alienum codicis nostri scriptionem in *septimum* reiicere ecclesiae *saeculum*. Quicquid enim codicem componit non iam obsoletae, sed iam vigentis, atque florentis Graecae linguae, & scripturae statum, qualis esse poterat in *Thebaide*, aperte enunciat.

ARGUMENTUM II.

Petitur a comparatione instituta inter tria Graecae scriptionis genera apud Thebaeos cognita, quorum primum in cod. nostro ad IV., *alterum in cod. Diaconico ad* V., *tertium in fragm. liturgici officii ad* VI. *pertinere posse conicimus*.

ANtequam vero veniam ad codicis nostri scriptionem, quae cum Graeca saec. IV. conferri queat, aequi bonique iudices monendi sunt, ut meminerint, nos non in Graecia, non Romae, non in Gallia, in Anglia, in Hispania, in Germania versari, ubi frequens suppetit copia mss., e quibus quae singulis quibusque saeculis a quarto, quinto, sexto, & septimo ad decimumsextum usque propria fuerit scribendi ratio apud magnum palaeographum Montfauconium dignoscitur. Sed nec de Alexandria, inferiorique Aegypto agitur. Nam *Alexandria celebris*, ut ait idem Montfauconius lib. I. *Palaeogr*. cap. 9. pag. 108., *Graecarum omnium μαθήσεων schola elegantissimaeque SCRIPTIONIS GRAECAE officina fuit*; multis in hanc rem adductis exemplis, ut inde sciamus, *scriptionis artem Alexandriae maxime spectabilem fuisse. Quae quidem ad irruptionem usque Arabicam perduravit: calligraphorum enim in obitu Mauricii Alexandriae frequentiam fuisse subindicat Theophylactus Simoccata* lib. III cap. 8. testis *oculatus*. *Sub haec Arabes, an. circiter triginta post Mauricii caedem Aegyptum occuparunt; deindeque paullatim ibi a prisco calligraphiae ritu, & elegantia desitum. Inde vero fit, ut ... paucissimi ex Aegypto*, codices, *huc transmearint: quoniam remotioris aevi codices plerique omnes vetustate perir-*

perierunt; eademque alibi repetit lib. praesertim III. pag. 256. & seq. Quid multa? Non de his, inquam, regionibus, ubi Graecae scriptionis usus, & elegantia viguerit, sed de *Thebaide* agitur, in qua una vernacula dialectus, & scriptio, tamquam indigenis familiaris, & propria ante Arabum invasionem retenta perpetuo est: nam teste eodem ipso Montfauc. pag. 108., quo tempore *Alexandriae admodum frequentata & culta Graeca scriptio fuit, ceteris in urbibus & locis, praesertim remotioribus priscus Aegyptiacae linguae usus permansit*. Sola necessitas conservandi *primigenios textus*, unde Thebaica versio tum divinorum librorum, tum liturgicorum officiorum pendebat, sanctissimae religionis nostrae antistites, & propagatores compulit, ut peregrina lingua, atque scriptione, qualis erat Graeca, in Thebaeorum regionibus uterentur.

Et tamen *tria* ex Borgiano cimeliarchio fragmenta habemus, quae nobis Graecae scripturae formam, secundum sequiorum temporum cursum pristinam faciem apud Thebaidis *calligraphos* paullatim mutasse demonstrant. Quod ut tibi persuasum sit, vide iterum *specimen* scriptionis Evangelii S. Iohannis. Nam mihi quidem non alii magis similis ea videtur, quam eidem illi, quae cernitur in cod. Alexandrino scripto, ut ponimus, saeculo IV. Ac si quid discriminis inter utramque (sic tibi insinuante cl. Woidio) intercedere videbitur, exspecta parumper: mox enim faciam, ut intelligas, hoc ipsum notam esse paullo maioris antiquitatis prae laudato codice Alexandrino. Sed perge porro, & hoc *primum* confer cum *specimine secundo*, quod formam refert scripturae *codicis Diaconici*, quodque inter cetera incisum habes in aerea tabula praefationi nostrae praemissa sub indice huius pag. CXVIII. Eo namque exemplum dari putamus Graecae scriptionis usitatae inter Thebaeos saec. exeunte IV., aut etiam ineunte V. Deinde alterum hocce confer ibidem cum *tertio*, eoque excerpto *ex liturgico fragmento Graeco-Thebaico* sub finem *quinti*, aut certe sub initium saeculi *sexti* descripto, post impias *Petri Fullonis* Antioch. Patr. haeretici novitates. Continet enim *Trisagium* praeconiis *SS. Pachomii*, & *Psois*, aliisque *canticis* particulatim immi-

immixtum (1) cum appendice eius ſimili, quam *Fullo*, alias *Cnapheus*, addiderat ad an. circiter 468.

Potuiſ-

(1) Accipe heic exemplum huius *Triſagii* ex membrana, quae paginam inter alias numerat ρμγ 143.

ΤΡΙϹΑΓΙΟϹ ΕΧΝ ΑΡ//ΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗϹ. ΧΑΙΡΕ ΠΑΧΥΜΙΟΥ ΤΩΝ ΑΡ//ΧΗΜΑΝΤΡΙΤΟΥ ΚΑΠ//ΝΑΤΩΦΟΡΟΥ ΤΩΝ ΛΟ//ΓΙΓΟΝ ΠΡΟΒΑΤΩΝ ΠΕ//ΜΕΝ ΑΓΙΟϹ Ο ΘϹ ΧΑΙ//ΡΕ ΠΡΟΦΗΤΩΝ ΚΑΙ ΝΟ//ΜΟΘΕΤΩΝ ΜΟΝΟϹΟΝ: ΧΑΙΡΕ ΠΑΤΗΡ ΤΟΥ ΛΑΟΥ ΚΑΙ ΤΕΛΙΟϹ ΜΟΝΟϹΟΝ ΑΓΙΟϹ ΕΙϹΧΥΡΟϹ. ΧΑΙ//ΡΕ ΔΙΔΑϹΚΑΛΩΝ· ΚΑΙ ΑΓΕΛΑΡΧΗϹ ΑΛΗΘΩϹ· ΚΑΙ ΛΑΜΠΤΗΡ ΤΗϹ ΕΚΚΛΕϹΙΑ ΠΡΕϹΒΕΥϹΟΝ ΥΜΩΝ ΑΓΙΟϹ ΑΘΑΝΑ//ΤΟϹ Ο ϹΑΡΚΩΘΕΙϹ ΕΙ//ΠΕΡ ΙΜΩΝ. Haec ad Graecam integritatem ſic reſtituenda putarim: Χαιρε Παχυμιε αρχημανδριτα, και πνευματοφορε των λογικων προβατων ποιμην, Αγιος ο Θεος· χαιρε προφητα, και νομοθετα μοναχων· αγιος ισχυρος· χαιρε διδασκαλε, και αγελαρχη αληθες και λαμπτ ρ της εκκλησιας· πρεσβευσον (υπερ) ημων· αγιος αθανατος ο σαρκωθεις υπερ ημων. *Triſagios pro Archimandritis*, in earum ſcilicet, ut ego interpretor, ordinatione: *Salve Pachumie Archimandrita, & ſpiritu Dei plene rationalium ovium paſtor. SANCTUS DEUS. Salve propheta, & legislator monachorum. SANCTUS FORTIS: Salve magiſter, & gregis ductor vere, & lampas eccleſiae: intercede pro nobis. SANCTUS IMMORTALIS, qui INCARNATUS ES PRO NOBIS.* Appendix Petri Fullonis illa erat ὁ ϛαυρωθεὶς, *qui crucifixus es pro nobis*. At Pachomiani monachi, aliique eorum aſſeclae Thebaidenſes alteram hanc adoptaſſe videntur; ὁ σαρκωθεὶς, *qui incarnatus es pro nobis*: quae tamen eadem eſt ac *Fulloniana*. Audiatur Dionyſius Patavius, qui nomine ſuo ſummopere clarus lib. IV. *de Incarn.* c. 4. n. 12. in fine haec habet: *Petrus Fullo Antiochen. Epiſcopus perperam acceptum illud* S. Cyrilli, aliorumque antiquorum Patrum DE UNA INCARNATA VERBI NATURA) *dictum ad nefarium, & ſacrilegum ſuum commentum accommodavit aſſerens divinam naturam, adeoque Trinitatem ipſam, ut INCARNATAM, ita PASSAM eſſe, ut illi in epiſtola quadam ad eum ſcripta Felix exprobrat Romanus Pontifex. Sic Polemo Apollinariſta eamdem uſurpat ſententiam falſa interpretatione depravatam, ut alibi*, nempe lib. 3. c. 9. n. 2., *docuimus*. Unam hi naturam in Chriſto *ex divinitate & humanitate compoſitam* comminiſcebantur. Idemque fuit Acephalorum, Severianorum, Iohannis Philoponi, Tritheitarum, & Patripaſſionarum haereticorum error. Haec ſatis ſunto. Sed viden' tu quanta fuerit non minus fidei, quam Graecae linguae & ſcriptionis apud eruditiores Thebaeorum calligraphos ſaec. VI. depravatio?

Potuiſſet ſcriptio fragmenti Borgiani cum eo conferri, quod ex Evangelio S. Lucae exſectum aſſervatur in Anglia apud Woidium. Eſt enim, ut ille ait praef. in ms. Alexandrinum Oxonii impreſſum huic noſtro *ſimile*. Sed ignotum nobis eſt, nec hucuſque editum. Dúo ſunt reliqui Aegyptiaci codices *graece*, ſed ritu Coptico, ſcripti, quorum Montfauconius meminit, utrique Regii, alter *Dioſcoridianus* saec. IX., alter vero *liturgicus*, *Cyprius* nuncupatus, *Graeco-Arabicus*, initio, & fine mutilus, liturgias continens *SS. Baſilii*, & *Gregorii*. Primi exemplum tradidit Montfauc. lib. III. *Palaeogr.* c. ult. p.287. 288., ſecundi vero lib. IV. c.7. pag.315. Huius *antiquitas*, iudice Renaud. praef. in liturg. Marci Graecam, *eſt* XI., *aut* XII. *ſaeculi*, *& fortaſſe ſuperior*. Num autem ſcriptus in Aegypto fuerit, alia fuiſſe videtur Renaudotii, alia Montfauconii opinio. Ille a Coptis Iacobitis, qui in obſcura aliqua *inferioris Aegypti* parte Graeca lingua uti perrexerint, codicem ſcriptum, & in Cyprum ſubinde devectum coniicit. Montfauconius autem paullo aliter de loco ſcriptionis ſentiens, *advertendum eſt*, inquit pag.314., *in Cypro multas eccleſias eſſe ritus Aegyptiaci*, *atque ideo in hac inſula* aegyptiaco more *ſcriptitatum fuiſſe*. *Eſt quippe in bibl. Colbertina codex alter in Cypro ſcriptus*, *qui characterem Copticum pene refert*. *Hic porro* .... *utrum ex Aegypto in Cyprum delatus*, *an in ipſa Cypro ſcriptus fuerit*, *incertum*; *parumque ſane intereſt utriuſvis regionis ſit*, *cum exploratum habeamus*, *pleroſque Cyprios aegyptiaco more ſcripſiſſe*. Age iam, & ſcriptionem codicis ſui conferat egregius Woidius cum ſcriptione horum duorum codicum, dum nos Graecam Thebaici fragmenti Evang. Ioh. cum duobus aliis mox laudatis fragmentis conferimus, & videat, quid inde ſequatur? Ut enim elegans illa, & primaeva saec. IV. ſcriptio a ceteris diſtinguitur, quae ſucceſſu temporis a priſtina dignitate degenerarunt, ſic & iſta noſtra eiuſdem omnino aevi propria eſſe dignoſcitur, quatenus plane diverſa conſpicitur a Graeca ſcriptione *quinti & ſexti* saeculi in duobus mox indicatis Thebaidenſium fragmentis repraeſentata.

ARGU-

ARGUMENTUM III.

Quum nulla sint in cod. nostro Evangelicar. sectionum pro Liturgicis lectionibus indicia, colligitur, eum fuisse scriptum paullo ante quam Thebaicae Liturgiae evulgari saec. IV. *coepissent*.

ANte Chalcedonensis concilii tempora ea fuisse videtur Thebaidensium ecclesiarum consuetudo, ut in liturgicis officiis *Evangelia* sancta *graece* primum, postea *coptice*, sive *thebaice* legerentur. Cuius rei illustre testimonium profert Renaud. *Comment. ad Liturg. Copt. S. Basil.* p. 207. ex praef. Glossarii Sahidici in haec plane verba: *Antiquum morem fuisse ut sectiones ex scripturis legerentur* graece, *sequereturque Coptica interpretatio; idque factum antequam ulla omnino apud christianos foret Arabicae linguae cognitio. Sed per universam Aegyptum* antiquitus *christiani legebant sectionem graece, eamque coptice explicabant*. Unde vir egregius continuo subdit: *ex eo testimonio, multisque aliis argumentis constat usum* duplici lingua *scripturas legendi esse in Aegypto vetustissimum*. Et quidem de hac antiquissima ecclesiae Alexandrinae consuetudine plura congerit argumenta petita ex solidis ipsis *Graecis formulis*, quae in Coptorum Liturgia ab initio ad hanc usque diem servata leguntur: iisque exemplum addit *systaticarum epistolarum, quae* de electione & ordinatione Patriarcharum, *publice scribebantur, & recitabantur graece*, *coptice*, *& arabice*, ut & hodieque fieri novimus ex Pontificali Coptico Romae edito.

De more vero aeque vetustissimo ecclesiarum Thebaidensium multo etiam uberiora, illustrioraque nos ipsi dedimus ex reliquiis codicis diaconici; ubi omnia fere *graece primum, deinde thebaice* recitari consuevisse perspicimus. Huc spectat testimonium *Athanasii Episcopi Kus in Thebaide*, qui in opusculo suo grammatico apud Renaud. differt. *de lingua Copt.* pag. CXXII. affirmat, *olim scripturas in ecclesia* graece (1)

(1) Hunc eumdem morem in Syrorum ecclesiis viguisse *tertio* & *quarto* Christiani nominis saeculo colligitur ex actis *S. Procopii* omnium Palaestinorum Martyrum primi apud Eusebium ad an. 303. Is licet Hierosolymae natus, tamen *Lectoris* munere fungens in *ecclesia* Scythopolitana *graece primum scripturas sanctas* legebat, easque deinde *interpretabatur* syriace. Vide Valesium in Euseb. ad lib. *de MM. Palaest.*, & ex Valesio Ruinartium *in Act. S. Procopii M.* p. 553.

lectas fuiſſe, *& poſtea coptice a ſacerdotibus populo interpretatas*; ex verſione nempe tum thebaica, tum memphitica iam antea editis: *& cum graecae linguae vulgaris uſus penitus intercidiſſet*, *illas lectas fuiſſe coptice*: *interpretationem plebi*, *lingua arabica factam*. Quod poſtremum in Thebaide quoque accidiſſe coniicio poſt Mahumedana tempora ex fragmento Borgiano *Thebaeo-Arab.* (1) cap.XXII. a v.14. ad 30. uſque Evang. ſecundum Lucam; nam ſaec.VI. & VII., ob eas, quas paullo ante attulimus, cauſſas, Evangeliorum ſectiones thebaice tantum lectas ex *additamento* noſtro ad cap.VI. Ioh. colligere mihi licuit.

Haec mihi pene ſub oculos ponunt codicem noſtrum quaſi unum ex illis, qui, dum certe ſaec. ſaltem IV., Renaud. auctore, ſcribi in Aegypto coeperunt divinarum Liturgiarum officia, normam primo dederunt ſic deſcribendi SS. Evangeliorum tabulas, ut ad utriuſque & Graecae, & Thebaicae lectionis commodum haberent e regione Graeci textus verſionem Thebaicam. Nec ullum prorſus indicium in codice iſto occurrit, quo coniici poſſit eum eſſe exaratum poſt epocham ſcriptionum Liturgicarum. Nullae enim in eo ſunt notae ſive pericoparum, ſive ſectionum, quales in poſterioribus quibuſdam Evangeliorum codicibus ad peculiares lectiones certis liturgicis diebus recitandas inveniri conſueverunt.

Erit,

(1) Fragmentum avulſum eſt ex cod. *Lectionario* bombycino. *Quatuor* tantum eaque maioris magnitudinis folia ſuperſunt, grandioribus, elegantiſſimiſque Thebaeorum characteribus ſcripta ad commodum, uti perſpicuum eſt, officii Liturgici, ſed characteres ſunt omnes inclinati ad dexteram, eamdemque formam, ni etiam paullo vetuſtiorem, gerunt, quam habet codex Graeco-Aegyptius Dioſcoridianus ſaec. IX. apud Montfaucon. *Palaeogr.* pag.258. Quo ſaeculo ipſam quoque bombycinam chartam inventam tradunt doctiſſimi Maurini tom.III. operis inſcripti: *Nouveau Traité de Diplomatique* p.517., & *Mémoires de l'Acad. des Inſcript.* Pariſ. editi an. 1750. E regione huius tituli: ⲡⲕⲁⲧⲁ ⲗⲟⲩⲕⲁⲥ exſtat in margine dextro *rubrica Arabica*: قصل من اجنيل لوقا *Lectio ex Evangelio Lucae*, quae legebatur, uti coniicitur, in una ex feriis maioris hebdomadae. Huic lectioni praeiverat altera ex Evang. Marci; nam tres lineae, quae ante ⲡⲕⲁⲧⲁ ⲗⲟⲩⲕⲁⲥ leguntur, finem habent in v.25. c.14. eiuſdem Marci. Poſt Evangelicam lectionem ex S. Luca recitatio indicatur pſalmi *centeſimi*, deinde nova lectio ex Evangelio S. Iohan., quae incipit a v.21. cap. XIII., & deſinit in 30. Tandem *Lectio ad ſynaxim ex Iſaia*.

Erit, qui forte suspicari velit, ideo Borgianum codicem nullas habere *Evangelicarum sectionum* notas ad *Liturgicas lectiones* indicandas, quod non ad publicum, sed ad privatum alicuius christiani Thebaidensis usum, commodumve descriptus fuisset. Itane vero? At cuinam persuaderi tam facile poterit, codicem, qui non unius modo Iohannis, sed & alterius saltem Evangelistae de divina Christi historia librum complecti proculdubio debebat, eo consilio fuisse descriptum, ut simplicis laici lectioni inserviret? Nonne ad hunc usum sat erat Thebaica versio, ad communem populorum captum accommodata? Sed age, da mihi civem christianum, qui cum versione vernacula, quantovis sumtu, coniunctum voluerit Graecum textum: tum ego quaeram, quandonam demum codicem hunc Evangeliorum utraque lingua descriptum civis ille sibi comparari curarit, antene, an post Nicaeni concilii tempora? Si ante, mecum facis; tute enim vides quid inde sequatur: sin vero post: quum iam statutis hebdomadae diebus, singulis certe *sabbatis*, atque *dominicis*, Evangeliorum *sectiones*, dum sacrae synaxes habebantur, cum in oriente, tum in Aegypto publice legi, & exponi consueverint, quid eo verisimilius dici potest, quam huiusmodi *sectiones* non in unis modo publicis ecclesiarum libris, sed etiam in privatis laicorum codicibus fuisse signo aliquo indicatas? Audi in hanc rem locum plane illustrem S. Ioh. Chrysost. ex hom. x. in Iohannem. *Quid igitur*, eo loci doctor eloquentissimus ait, *a vobis contendimus? Ut eam* τῶν Ἐυαγγελίων περικοπὴν *Evangeliorum sectionem, quae vobis* dominico *die, atque* sabbato *legenda est*. ἕκαστος *unusquisque in manibus ante hos dies habens, domi sedens incessanter perlegat*. Neque unus Chrysostomus tum heic, tum alibi saepe, sed & magnus Basilius, Athanasius, Ambrosius, Augustinus, aliique Patres *de Evangeliorum, ceterorumque sacrorum librorum sectionibus*, quae post concilii Nicaeni tempora in publicis quibusque conventibus ex communi Ecclesiae disciplina recitari consueverunt, testes sunt locupletissimi, omnique exceptione maiores. Ast redi ad elegantissimam Chrysostomi homiliam, quam vir sanctus habuit Antiochiae ante an. 397., *dum*

adhuc presbyter esset. Inde tu collige non in publicis tantum ecclesiarum, sed & in *privatis* fidelium, qui legere nossent, codicibus, distinctas fuisse Evangeliorum *sectiones*, quas domi primum ab unoquoque auditorum assidue legi cupiebat, ante quam ad eas sabbato, atque dominico die audiendas accederent. His adde, dum ita velis, quae cl. Laurentius Alexand. Zaccagnius in *Collectan. monumentor. veter. Eccl.* §. LXIV. *Praef.* differit de lectionibus propriis *cuicumque festo post concilii Nicaeni tempora* addictis. Vide & §. seq. LXV., ubi postquam differuit de opere & studio *Euthalii Sulcensis Episcopi*, qui lectiones e sacris tum Actuum Apostolorum, tum Paullinarum, Catholicarumque epistolarum sectionibus collegerat, easque liturgicis diebus S. Alexandrinae metropolis accommodatas protulerat, tandem impense dolet vir laudatissimus iacturam Evangelicorum codicum eiusdem ecclesiae; de quibus nil dubitat, quin ii *Euthalii* aevo similes Evangeliorum *sectiones*, lectionesque sacras in singulis quibusque synaxibus legendas continerent. Nos ad calcem cod. Syriaci Philoxenianae versionis cum Graecis Alexandrinis exemplaribus collati ordinem huiusmodi sectionum a Thoma Heracleensi dispositum habemus. Et ne e Thebaide egrediamur, duo inter cetera Borgiana, eaque perantiqua Evangelistariorum codd. fragmenta, quae supra commemoravimus, certa sectionum harum monumenta servant. Accedit & *tertium* in *Transfigurat. Domini*. Huc etiam spectat tota illa *lectionum*, *certis diebus in Missa recitandarum*, *series*, quam Zaccagnius Euthalianis tabulis se addidisse §. LXXIII. testatur, uti ea *in codicis Regio-Alexandrino margine* descripta erat. Hanc ipsius codicis antiquitati Wetstenius opposuit, cui tamen apte egregieque respondet Woidius in saepe laudata *Praef.* p.XVII. col.1., & ita codicem Alexand. descriptum tuetur ante an. 397. Hactenus de *lectionibus liturgicis*, quae post Nicaenam synodum vel in margine, vel in fine, vel utrobique sacrorum codicum, inveniuntur praescriptae.

Sed ante huius divinae synodi tempora an idem omnino mos obtinuerit, ut in Evangeliorum codicibus *lectiones* recitandae

citandae

citandae in sacris synaxibus determinatis diebus assignarentur, an vero magis ex delectu, & arbitrio Episcoporum, Pastorumque ecclesiarum penderent, incerta prorsus & obscura res est, quam quae certis exemplis demonstrari valeat. Ritus quidem consecrandae Eucharistiae iuxta Christi praeceptum, & institutionem ex Apostolica traditione ubique gentium a sacerdotibus integerrime custodiebatur; synaxes fidelium agebantur, ibique Scripturae sanctae tum vet., tum novi Testamenti legebantur: sed ritus ille nondum scripto traditus erat, nec eo usque in *codicibus* reperiuntur notatae scripturarum *lectiones*, quae in singulis synaxibus legi ex praescripto deberent. Hinc Renaud. dissert. *de Liturgiar. origine, & auctoritate* p. XIII. ait: *Colligi verisimiliter posse videtur, quarto saeculo ineunte, aut scriptas non fuisse Eucharistiae celebrandae formas; aut si scriptae fuerint, non integras, ut sunt, Iacobi, Basilii, & Chrysostomi cum omnibus precibus, & ceremoniis, sed summatim tantum, fuisse descriptas, ita ut partes illas tantum, quae praecipue sunt, continerent. Verum probabilius omnino videtur, secundum Basilii testimonium, a nemine sanctorum scripto traditas* (1). Id vero cum alibi, tum praesertim in Thebaide factum coniicitur, ubi Liturgiae omnes ex Graeco fonte, & ex ea in primis, quae *Marci* dicta Alexandrinae ecclesiae propria erat, saeculo christiani nominis IV. prodierunt. Tunc Evangeliorum *sectiones*, uti erant ex ecclesiarum more certis liturgicis diebus accommodatae in sacris codicibus, quemadmodum a S. Ioh. Chrysostomo discere potuimus, notari coeperunt: & inde exordium sumpsere libri, sic dicti, *Evangelistarii*.

Non agitur heic de *sectionibus*, quas vel divini Evangeliorum scriptores *Matthaeus*, *Marcus*, *Lucas*, & *Iohannes* in suis ipsorum scriptis ad perspicuae narrationis ordinem servandum ab initio posuerint; immo nec illud modo in dubium a me

(1) Haec nihil impediunt, quominus, dum ita velis, *Liturgiam*, quae S. Iacobo Apostolo tribuitur, *αὐτόγραφον*, & genuinum eius opus defendas; sed simul monent, ut serio consideres, quae de hoc argumento Renaud. ipse scribit tum in cit. dissert. pag. XXXII. XXXIII., & alibi, tum etiam tom. II. in *praef. ad Liturgias Syriacas*. In Thebaide certe cognita non erat ante saec. IV.; ut ex adnotationibus nostris in fragm. I. Liturgic. colligere poteris.

a me vertitur, an tribus prioribus christiani nominis saeculis ad Nicaenum usque concilium, viri Apostolici, aliique deinceps ecclesiarum praepositi, distinctas pericopas, atque *sectiones* sacrorum librorum & maxime Evangeliorum in publicis fidelium coetibus & recitare, & exponere consueverint, prout eas in suis quisque codicibus notatas haberent? Haec iam, quae solide egregieque demonstrata video in eleganti *Diatribe* doctissimi Magistri *Gabrielis Fabricii*, *qua* Romae seorsim edita an. 1782., *Bibliographiae antiquariae*, *& critices capita aliquot illustrantur*, eo magis probatissima mihi sunt, & extra controversiam posita, quo magis ea consonantia esse intelligo Liturgicis institutionibus pii sapientissimique viri IOHANNIS CARDINALIS BONAE. Is enim *Rer. Liturg.* lib. II. cap. 6. §. 1. ita scribit: *Walafridus Strabo c. 22. non adeo certum esse ait, quis ante celebrationem Missae sacrificii lectiones apostolicas, vel evangelicas primum statuerit*. Creditur tamen, *ait*, a primis successoribus Apostolorum eamdem dispositionem factam... *Quod si* (Bona mox subdit) *de lectione sacrae Scripturae GENERALITER sermo fit, nulli dubium esse potest, eam legendi in Ecclesia consuetudinem ab Apostolis emanasse, ad quos HIC RITUS E VETERI TESTAMENTO profluxit*. Tandemque pluribus interiectis sic concludit: *Ex his evidenter deducitur morem legendi in Ecclesia, & specialiter initio Missae Scripturam* (non certe omnem, sed quasdam eius partes, atque sectiones) *non ab Alexand. I. Rom. Pont., sed ab Apostolis incoepisse*. Quod & Allatius dixerat in diss. *de libris eccl.* Atque huc etiam referri necessario debent, quae pag. 194. cit. *Diatribes* meus ille cl. Fabricius *de pericopis*, *sive sectionibus* Scripturae sanctae ex veteri & Hebraeorum, & primorum Christianorum more, dum sacrae synaxes haberentur, in Ecclesia lectis, iisque etiam *notatis in codicibus*, qui publice legebantur. Talis erat quicquid dicat Zaccagnius, περικοπὴ cap. VII. ep. I. S. Paulli Ap. ad Corinth. a v. 25. ad 40., quam, ut Fabricius ipse veracissime docet, interpretatur lib. VII. *Strom.* Clem. Alexandr. Tales & aliae, quas, observante Huetio, *Origenes* exposuit.

At alius plane generis sunt *pericopae*, sive *sectiones* sacrorum

rum librorum, de quibus ipse *Cardinalis Bona* in hunc modum scribere pergit: *Seriem vero, & ordinem lectionum, atque epistolarum, & evangeliorum, quae singulis diebus per annum in Missae sacrificio legi debent, communis eruditorum sententia est, paucis licet negantibus, S. Hieronymum disposuisse in libro, quem* comitem *inscripsit, ediditque Pamelius* tom. II. *Liturgicor.*, ubi certe *lectionum epistolarum, & evangeliorum* nomine, eorum ss. librorum *sectiones*, atque *pericopas* litteratissimus Cardinalis significari disertissime docuit. His addit: *vere hunc librum a Hieronymo conscriptum esse, ex eo quidam confirmant, quod Patres eo antiquiores lectionum dumtaxat utriusque testamenti GENERALITER mentionem faciunt: posteriores vero CERTAS LECTIONES SINGULIS DIEBUS assignatas commemorant.* Quod si mox addit ex Bucherio: *Sed certas fuisse ante Hieronymum lectiones ex Hippolyti M. Canone Paschali evincitur, in quo statae lectiones in cellulis sive laterculis designantur*, error tribuendus est *Scaligero*, qui laterculos *marmoreae sedis* eiusdem S. Martyris, *in ingressu Vatic. bibl. collocatae* male interpretando Bucherium decepit, Bucherius vero Bonam. Errorem explicat eruditissimus Thomas Galeus apud *Cave* in *Scriptor. eccl. histor. litterar.* pag. 107. De auctore codicis, qui *Comes* inscribitur, & Hieronymo tribuitur, vide in tom. XI. oper. maximi huius doct. *admonitionem* cl. Vallarsii pag. 325. Eum enim pene aequalem facit Hieronymianae aetati. Haec scilicet eo spectant, ut intelligas *sectiones evangeliorum*, de quibus in hoc III. argum. loquimur quasque uno veluti partu cum Liturgiarum scriptione editas putamus, non primi, sed *secundi generis* esse.

Relege tu modo codicem nostrum. Quumque nullam prorsus in eo notam inveneris Evangelicae *sectionis*, quae vel *sabbato*, vel *dominico die* legenda esset; etiamsi, iuxta indicem supra cit. *Hieron. Lectionar.* sub duabus tantum columnis 535. 536. tom. XI. Vallars. edit., *quinque* saltem *sectiones*, ne alias commemorem, in *margine fragm. nostri*, usitatis *signis* pro Liturgiae lectionibus, distingui potuisse deprehenderim; non temere certe, uti ego auguror, dices, eum vel ante, vel circa ipsa Nicaeni concilii tempora fuisse in Thebaide scriptum, quum ibi nondum Liturgici libri evulgari coepissent.

ARGU-

ARGUMENTUM IV.

Ex eo desumtum, quod, quum Borgianum fragmentum nullos habeat Eusebianos canones, nec ullarum prorsus divisionum notas, merito credatur cod. Alexandrino antiquius.

TAndem Borgianus codex Evangelium S. Iohannis uno contextu a capite ad calcem descriptum exhibere videtur absque ulla prorsus insigni aut titulorum, aut capitum, quam vel in *margine* alicubi indigitet, divisione (1). Nam in fragmento nostro Graecum caput huius divini Evangelii *septimum* cum *octavo* coniungitur; quod & Thebaica versio praeclare confirmat. Eadem vero coniunctio, & continuatio hodieque deprehenderetur inter caput VI. & VII., nisi membrana Graeci textus, ubi finis VI. & initium VII. reperiri debuerant, omnino periisset. Sed superest Tabula versionis Thebaicae, quae Graeci defectum accuratissime supplet. Quid denique? Optabamus nos quidem codicem nostrum hoc loci conferre cum *Alexandrino*. Sed id praestare nequivimus, quia in hoc ipso desunt integra folia *duo* deperdita a vers. 50. cap.VI. ad vers. usque 52. cap.VIII., ut Woidius ipse admonet in laud. *Praef.* pag.XXX.

Eum ergo liceat mihi modo cum *quatuor*, omnium, qui hactenus in orbe christiano cogniti sunt, antiquissimis, & Wetstenio ipso sic concedente IV. & V. saec. exaratis, cum *Alexandrino* nimirum, *Vaticano*, Cantabrigiensi, & Regio 905. quadantenus comparare. Alexandrinus numeros habet *pericoparum*, *capitulorum*, *&* *sectionum Eusebianarum* in initio, in fine, & in medio: hosque non modo refert cl. Woidii *Praefatio* pag.IV.,

(1) Vide Borgiani codicis προσωπογραφίαν in *Diatribe* iam ante iterum atque tertio laudata *Fabricii* nostri a pag.167. ad usque 171. Nam ex interpunctionibus, intervallis, & initialibus periodorum litteris, quae omnia accuratissimus scriptor exactissime observavit, non admodum difficile erit de codicis στιχομετρία conicere. Ea ad calcem haberi potuisset. Sed codex initio, & fine mutilus, ne optatam hanc στίχων, sive versuum summam exspectemus, denuntiat.

pag. IV., & alibi, sed & codex ipse integerrime repraesentat. Et sane si, quod Wetstenius in *Prolegomen.* ad N. T. editionem pag. 11. §. 3. censuit, *vir ille doctus, qui versionem Syram posteriorem an. 615. Alexandriae cum codicibus Graecis contulit, & variantes lectiones in margine adnotavit .... hoc ipso codice Alexandrino .... usus est*, non potuit in eo non invenire tabulas capitulorum & canonum Eusebianorum, quas cum Syriacis suis conferret. De Vaticano haec scribit cl. L. A. Zaccagnius in *Praef. ad collect. monumentor.* pag. LVI. *Evangelia nec titulos habent, nec capita Eusebianis canonibus accommodata, sed tantum rubras numerorum notas divisionem quamdam textus in eius margine indicantes*. Idem tu dicito de *Cantabrig.*, qui habet, teste Millio, *κεφάλαια respondentia canonibus Eusebianis, & lectionum distinctionem usui ecclesiastico accommodatam*. Regius & ipse, ut refert Wetstenius in cod. D., habet *τίτλυς & κεφάλαια Eusebii a prima manu*. Ne multa. *Omnes vetustissimi codices*, iudice eodem ipso Wetstenio in *Prolegomenis* pag. 6. num. 11., *habent κεφάλαια, & τίτλους Eusebianos, excepto Vaticano, & Cantabrigiensi*: qui tamen notas habent alterius cuiusdam, ut ante monuimus, divisionis indices. *Eosdem habet & versio Coptica; uti in mss. vidi, quos editor* (Wilkins.) *ex industria suppressisse videtur, ne scilicet paullum ....* dubitaremus, versionem N. T. in linguam Aegyptiam primis a Christo saeculis scilicet vel secundo, vel tertii initio factam, *ut ipse in praefatione pag. V. asseruit; Eusebii enim tempora nos ad IV. saeculum deducerent*. Quae heic addit Wetstenius de Aegyptia versione, permittantur tantisper licentiae hominis, cui de maiori ipsius versionis antiquitate dubium movere placuit; illudque unum teneamus, quanti ille fecerit argumentum deductum a κεφαλαίοις, & τίτλοις Eusebianis ad iudicium ferendum de Graecis N. T. codicibus scriptis saeculo IV. post Eusebium. Ex hoc enim certa veluti consecutione colligitur, *Borgianum codicem Evangelii Iohannis*, qui non modo nullos Eusebianos sive canones, sive τίτλους, sive κεφάλαια, sed nec ulla habet capitulorum, aliarumve sectionum genera ad eos accommodata, ad IV. ecclesiae saeculum multo certius, quam Alexandrinum, aliosque mox commemora-

tos, referri oportere. Noster enim cum ipsomet Alexandrino, cumque ceteris comparatus anteit aetate Eusebianorum canonum, & maiorum quarumcumque divisionum institutionem.

ARGUMENTUM V.

Ex characteribus cod. Borgiani cum iis, qui sunt in Alexandrino, comparatis.

EXordium esto ab *alpha*. De eo, uti pingitur, in cod. Alexandrino, ita scribit cl. Woidius p. XIV. *Praef.*: *Lineolae binae* τȣ̃ alpha *ad angulum acutum iunguntur in cod. Alexandrino, quod etiam in Colbertino, Caesareo*, (apud Montfauc. p. 188. 190.) ... *Dioscoridiano, Claromontano* (ibid. p. 214.) ... *differt praeterea alpha cod. Alexandr. a Dioscoridiano, quia in illo primaria lineola magis inclinata est, in hoc autem proprius ad perpendiculum accedit, in illo duae lineolae minus, in hoc maius spatium comprehendunt, quod etiam in cod. Caesareo* Geneseos (ex Lambec. Biblioth. Caesar. 2. edit. pag. 509.) *& Claromontano deprehendes. ALPHA itaque codicis Alex. saeculo quarto admissum fuisse quis negaverit?*

Atqui eodem ipso fatente Woidio pag. seq. XV. Praef. sub fin. col. 1. *In fragmentis Borgianis* huius omnino figurae *alpha etiam admittitur*; Woidius ergo negare nullo iure poterit, quin *alpha* huius nostri *Borgiani fragmenti* ex Graeco-Theb. cod. Evang. S. Iohan. excerpti admissum fuerit *saeculo* IV. Est igitur, quod ad hoc, codex noster aequalis codici Alexandrino.

Sed saepius, subdit in Borgiano fragmento *formam* a *latino similem animadvertes quae etiam in mss. latinis reperitur*. Bene est. Iam animadverti, & video unam hanc litteram, illiusque nudum conspectum ansam fortasse dedisse Woidio, ut fragmentum nostrum reiiceret in *saeculum* circiter VII., ductus, ita credo, exemplo & auctoritate Montfauconii, qui quum *alpha* similis moduli deprehendisset in cod. *Graeco papyraceo*

reo Turonensi, cuius *specimen* edidit pag. 215. Palaeogr., *scriptum* & ipsum dixit *septimo circiter saeculo*. In hoc tamen *Turonensi* cod. (quod paullo diligentius observandum erat) nullum usquam apparet *alpha* codicis Alexandrini. At in Borgiano ἀποσπασμαθίῳ frequentissimum est. Verum ut de *forma* dicam τῦ a *latino simili*, eaque saepius recurrente in Graeco textu codicis nostri, quantae antiquitatis ea sit, non iam apud Latinos, sed apud Graecos, vir eruditissimus facile rescire poterat a celeberrimo *Edwardo Bernardo* in *Graecis* variae aetatis *alphabetis*, iuxta seriem, quam edidit doctissimus Ezechiel Spanhemius tom. I. dissert. II. *de praestantia & usu numism. antiquorum* pag. 82. Ibi forma τῦ a Graeci sub Constantini magni imperio ad an. Chr. refertur 306. (1). Eccur igitur non huius etiam aevi Woidius credat fragmentum nostrum? Quid quod a Latinum a Graecis tamen Ioniis acceptum longe antiquissimum Spanhemius ostendit? *Alpha* itaque sub initium saec. IV. a Graecis scriptoribus, teste celeberrimo *Bernardo*, adhibitum, nihil pugnat, immo & mire convenit cum aetate eiusdem omnino aevi, quam nos in cod. Borgiano agnoscimus.

Ceterum figura τῦ *alpha* nostri longe antiquior est Constantiniano saeculo. Haec enim prisca retinet lineamenta illius, quam Aegyptii gentiles diu ante Christi Servatoris adventum depingere consueverunt ex eo usque tempore, quo Graecum alphabetum adoptare coeperant. Agit Plutarchus lib. IX. *Symposiacor.* quaest. 2. & 3., primo de *ALPHA*, *cur principem inter litteras locum obtineat*, deinde *de proportione numeri vocalium & semivocalium*. Heic vero *Mercurius* inducitur, *qui primus deorum in Aegypto traditur invenisse litteras*, atque *ob hanc caussam*, subiungitur: *Aegyptii*, πρῶτον Ἶβιν γράφουσιν, ὡς Ἑρμεῖ προσήκουσαν, ὀυχ ὀρθῶς, κατά γε τὴν ἐμὴν δόξαν, ἀνάυδῳ

 καὶ

(1) Vide etiam tom. I. Maurinorum Patrum: *Nouveau traité de Diplomatique*, ad tab. XI. pag. 681. *Alphabetum universale Graecar. litterar. a saec.* III. *exeunte, & deinceps*. Ibi enim ordine secundo inter tam varias, multiplicesque formas τῦ *alpha minoris*, duae, quae sub initium saec. IV. sequentis tamquam omnium antiquiores in mss. codd. usurpari coeperint, sedem principem tenent, eaeque fere similes, *iuxta Woidii hypothesim*, τῷ *alpha* cod. Borgiani visuntur.

καὶ ἀφθόγγῳ προεδρίαν ἐν γράμμασιν ἀποδόντες, *primae litterae signum faciunt* ibin, *tamquam Mercurio convenientem: non recte, meo quidem iudicio, muto vocisque experti animali primum locum in litteris deferentes*. Ita hunc locum vertit Xylander. At Iablonskius in *Pantheo* lib.5. cap.5. §.6. pag.162. postrema haec Plutarchi verba sic interpretatur: *non recte* ἀναύδῳ καὶ ἀφθόγγῳ *litterae* mutae *primum deferentes locum*. Si recitatum Plutarchi testimonium de litteris, sive *hieroglyphicis*, sive *sacris*, atque *symbolicis* intelligendum esset, nihil in eo quod ad rem nostram faceret, contineretur. Nam apud Clem. Alexandr. lib.5. *Strom.* n.7., *aureas imagines*, quas *in deorum* κωμασίαις circumferre solebant Aegyptii, *duos canes*, *unum accipitrem*, *ibin unam*, τέσσαρα τῶν ἀγαλμάτων εἴδωλα τέσσαρα γράμματα, *quatuor harum imaginum simulacra*, *quatuor litteras* appellabant. Sed tota illa convivalis quaestio de litteris alphabeticis apud Plutarchum instituta videtur. Hinc Iablonskius statuit *primam* Aegyptiaci alphabeti *litteram* fuisse Θ, eamque ἄφθογγον *mutam*; adeoque indignam, cui, iudice Plutarcho, princeps inter ceteras locus tribueretur. Si caussam huius primatus a Iablonskio quaeras, ea est, quod *ibis* ex sacra Aegyptiorum doctrina, dum rostrum in pennas sub pectus demissum reconderet, *cordis figuram*, qualis est ❦, vel Θ repraesentabat. Nihil enim tam *cordi adsimile* norant Aegyptii, quam *ibin*: & ideo quoties *cordis* speciem monstrare vellent, *ibin*, Horapolline teste, pingebant. Ut autem sententiam suam Iablonskius extra omnem dubitationis aleam collocaret, vadem atque sequestrum adducit Martianum Capellam, cuius in lib.II. pag.42. haec verba sunt: *Erat in medio avis Aegyptia*, *quae* ibis *memoratur ab incolis .... Ipsa vero* ibis *praenotatum gerit nomen cuiusdam mensis Memphitici*. His addit *ibidem*, sacram Mercurio *Thoth singulariter dilectam*, *& consecratam fuisse*. Unde tot sibi tandem lumina affulsisse confidit, ut iam divinare se posse, dicat, *quisnam sit mensis ille Memphiticus*, *cuius nomen praenotatum gerit IBIS*. *Est nempe*, ut ille continuo ait, *primus mensium anni Aegyptiorum*, *qui idem plane cum ipsorum* Mercurio *nomen gerit*, *nempe THOTH .... Huius nomen*

men praenotatum gerit ibis, *quia ubi rostrum abscondit in pennis, quas sub pectore habet, figuram repraesentat cordis, aut trianguli, aut litterae* ט, *quae est prima littera nominis* Θωθ, *quo Aegyptii & Mercurium suum, & primum totius anni mensem designabant*.

Dicta recipio. Verum dum liberum mihi sit in aliam abire sententiam, aio, Plutarchum in primis, si loco paullo ante laudato de *ibide* tamquam prima *Aegyptiaci alphabeti* littera loquitur, quasi per iocum, ut in convivialibus dialogis fieri solet, dixisse, non recte ab Aegyptiis huic avi, quippe quae vocis expers & muta sit, primam inter litteras sedem dari. Sic & ante dixerat, Cadmum ἄλφα (1) (Hebr. אלוף) *bovem, omnium*

(1) Ex hoc Plutarchi loco viri sunt longe doctissimi, qui Hesychii Lexicon in expositione vocis ἄλφα castigandum censent. Lectio est: ἄλφα, βοὸς κεφαλὴ Φοίνικες. Hanc vocem Φοίνικες ab Ἀλύω proxime antecedenti huc post κεφαλὴ iure transferendam statuunt *Heinsius, Bruno, Sopingius, Bochartus* ὁ πάνυ, idemque ipse ceterorum laudator nuperusque Hesychii restitutor, Iohan. Alberti. Sed ad lectionem ipsam quod attinet, eam illi omnes, quos ego mox commemorabam, uno excepto Bocharto, integre, uti iacet, accipiunt, & *ἄλφα bovis caput* exponunt; *videtur enim* (ex Sopingio) *signare Phoenicas* bovis caput, alpha *dicere*. *Hebr.* aleph *ab inveniendo sic dici litteram, aut quod prima, & dux aliarum sit, indigitant*. At vero *Bochartus* tum in *Geogr. S.*, tum in *Hieroz.* admonet, *pro βοὸς κεφαλὴ legendum esse divisim βοῦς, κεφαλὴ: quia scilicet Hebr.* אלוף (allûph) *unde illud ALPHA, non bovis caput, sed &* bovem, *&* caput, *sive* ducem *significat*. *Bocharto adsentitur Kusterus*. Sic Albertus, qui Bocharti suffragatoribus addere poterat Beausobrium in *H. Manichaeor.* lib. II. c. III. pag. 368. cuius verba sunt: *Il faut lire ἄλφα βοὺς κεφαλὴ*. Alpha *designe, ou signifie le* boeuf *qui marche à la tête du troupeau*, (*βοῦς ductor armenti*). Bochart *l'a remarqué*; licet is *divisim*, observante Alberto, & *non coniunctim*, ut Beausobr. facit, Hesychii voces acceperit. Quid Albertus ad haec? *Non obsto*, subiungit, *verum enim est*. *Plutarch. Sympos. quaest.* IX. 3. . . . . . . ideo (Cadmum) ALPHA omnium litterarum primum posuisse ferunt, quia bovem ita Phoenices appellabant. *Nihil tamen in Hesychio mutare volo: non enim quid scribere debuerit, sed quid scripserit, quaerendum* . . . Quin & ista statim subnectit: *Suffragatur* (Hesych. lectioni) *Lexicon ms., quod* (ex bibl. Coislin.) *laudavimus*. *Forte huc facit, quod littera bovini capitis figuram quamdam referat*. *Nec ignoro* bovis caput *pro ipso* bove *dici posse, ut exemplis docet Bochartus Hieroz. tom. I., sed poëticum illa dictio colorem habet ex oriente tractum, ubi figura satis familiaris est, adeoque in grammaticis non facile quaerendum*. Haec paullo fusius de ALPHA Phoenicum, sive *bove*, sive *bovis capite* protuli, ne, quae nos de *A* aegyptio sive ab ibi, sive ab ibis capite, rostro, cordeve desumpto dicturi sumus, mira cuiquam, & inusitata videri debeant.

Nec quidquam per haec detractum putes germanae intelligentiae divini *illius*

omnium litterarum primum posuisse, quia Phoenices *ita* bovem *appellabant*; iique *bovem* non *secundum*, non *tertium*, ut Hesiodus appellat, sed *primum* inter ea, quae sunt necessaria, existimabant. An non & *bos* mutum animans est? *Alpha* tamen ex eo sic dictum & vocale est, & ceterorum omnium elementorum princeps.

Nihil

illius effati, quo Christus Deus Iohanni dixit 1. Apocal. 8. XXI. & XXII. Ἐγώ εἰμι τὸ Α καὶ τὸ Ω: *Ego sum* A, *&* Ω, uti exstat in Graeca vulgata, & apud Magnum Athanasium *Orat.* III. *cont. Arianos* Maur. edit. pag. 539., in Alexandrino vero cod., in Memph. vers. Wilkins., & in pervetusto Coptico cod., quo, ex munere Ep. Tukii, utor, *εγω ειμι*, expansis litteris, *το αλφα και το ω*, Aegypt. ⲡⲓⲁⲗⲫⲁ ⲁⲛⲟⲕ ⲡⲉ ⲡⲓⲁⲗⲫⲁ ⲟⲩⲟϩ ⲡⲓⲱ̀. Hinc Prudentius Christianorum poëtarum apud Latinos elegantissimus *Cathemerinon* IX. hymno in laudem Christi de eo sic cecinit v. 11:

Alpha & Ω cognominatus, ipse fons,
& clausula
Omnium.

Nam ἄλφα in ms. Lex. Parisien., ut Albertus ad hanc vocem Hesychii observat, non *μαθησιν* tantum iuxta S. Hieron., & Euseb., verum etiam τελείωσιν significat. In τελείωσει autem *respicitur forte ad ordinem, quem littera* A *in alphabeto obtinet, & cuius respectu id quod primum, sive perfectissimum est* alpha *vocatur. Ita Christus, Apocal.* I. 8. *τὸ ἄλφα dicitur*. Quamquam quid haec *prima*, & *ultima* alphabeti litterae in *tribus* illis Apocal. locis designent, quae statim sequuntur ἀρχὴ, καὶ τέλος, *omnium* scilicet, *principium & finis*, tam perspicue, dilucideque exponunt, ut humano quovis interprete non egeant. Hoc idem hymnographus Prudentius insinuare voluit. In illius tamen carmen vide pag. 64. nuperrimae edit. Parmens. egregias animadversiones eruditissimi viri Hebr. ling. in Rom. Sap. archigymn. professoris *Iosephi Ab. Theoli*. In his enim praeter cetera opportune notata, *monogramma Christi* geminis hisce litteris in veterum Christianorum monumentis insignitum commemorat, & inter illustres viros, qui de variis earum significationibus pro dignitate tractarunt merito laudat scriptorem doctissimum, sacrique apostolici pal. Magistrum, Thomam Mariam Mamachium tom. III. *Orig. & antiquit. Christianar.* lib. 3. §. 24. Verum ne putes idem omnino monogramma ignotum fuisse christianis Aegyptiis, en tibi Borgianum fragm. ex Actis M. Georgii, ubi p. ⲓⲁ mentio fit S. cuiusd. *Athanasii* gladio caesi ϩⲛ̀ ⲥⲟⲩϫⲟⲩⲧ ⲥⲁϣϥ ⲙⲡⲉⲃⲟⲧⲉ ⲧⲱ (ⲃⲉ), XXVII *mensis Tobe*, Memph. Tobi, ianuarii deinde 5. In fronte media p. ⲓⲃ icuncula est aethereis rutilisque coloribus picta, qua Christus Dominus nubibus incumbens repraesentari videtur: sed ita situ, maculisque corrupta, ut distingui vix possit. Habet a dextro latere ⲁ, a sinistro ⲱ. Fortasse enim alludit ad visionem qua Christus ipse in actis apparuisse dicitur S. M. Georgio, ut eum ad acerbissimum agonem pro nominis sui gloria fortiter perferendum animaret.

Nihil itaque certi ex eo Plutarchi testimonio extundi potest ad confirmandam Iablonskii opinionem de littera *muta* Θ, quae in Aegyptiorum alphabeto principem locum teneret. Immo quoties ille velit sermonem ibi a Plutarcho institui de *alphabeti* litteris, quum alias Cheronensis scriptor non nosset aevo suo ab Aegyptiis usurpari, quam quae Graecae originis essent, non poterat non intelligere, *ibidis* nomine unam apud eos litteram ⲁ designari: quae tamen non *bovis*, sed eiusdem *ibidis* characteres, notasve referret. Talis, uti ego coniicio, erat ab initio figura τῦ ⲁ Aegyptiaci. *Triangulum*, & *cor*, quae duo erant apud Niliacos sacra *ibidis* signa, totam componebant figuram *, eius ferme similem, quam in hoc nostro Thebaico fragmento hodieque conspicimus.

*

De figura *trianguli*, quam *ibidi* tribuebant Aegyptii, testis est laudatus Plutarchus lib. IV. *Symposiacon* qu. 5. pag. 670: Ἶβιν δὲ ποιεῖ τῇ τῶν ποδῶν διαστάσει πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς τὸ ῥύγχος ἰσόπλευρον τρίγωνον. *Ibis autem pedum diductione, eorum inter se, & cum rostro comparatione triangulum repraesentat aequilaterum.* Quae verba *Kircherus* sic interpretatur, ut velit *ibim rostro divaricatis cruribus inserto figuram non absimilem latino* A, *quam postea* ibin *dictam primam litterarum constituerit Mercurius*. At ex verbis Plutarchi nulla erat caussa, cur sibi Kircherus fingeret, *ibin* inserto divaricatis cruribus rostro A vel graecum, vel latinum repraesentare. Nihil huiusmodi Plutarchus dicit. Id unum ex ore Aegyptiorum narrat, *triangulum aequilaterum* efformari ex ibidis cruribus, quatenus ea inter se ad basim distracta acutos angulos duos aequales efficiunt, tertium vero eadem ipsa crura quasi totidem latera efformant, ubi coëunt in punctum designatum per rostrum ibidis. Sic Pierius Valerianus lib XVII. *Hieroglyph.*, quem idem ipse Kircher. laudat, aliique docti viri, inter quos nobilis Aegyptiacarum antiquitatum scriptor & illustrator Caylus, hisce fere temporibus nostris intellexerunt. Ea ergo figura, quam Aegyptii apud Plutarch. per ibiden repraesentari aiebant, non est A latino simile sed Δ, Gr. *delta*, Copt. *dalda*; unde & Δέλτα nomen, vel ante Herodoti aetatem Aegyptus acceperat. Eamdem *trianguli*

guli figuram in aperto Ibidis rostro agnoscunt eruditi. Par huic est *triangulum* in fronte nigri *bovis apis*, cuius praeclaram formam videas velim apud laudatum Caylum in tab. XII. tom I. operis inscripti, *Recueil d'antiquités Egyptiennes &c.* Aelianus *hist. animal.* lib. XI. sacri huius bovis notas *novem & viginti* numerat, nullas tamen explicat. Herodot. lib. III. c. 28. insigniores fortasse indicat, interque ceteras *candorem* in fronte, sed *quadratae figurae*, λευκὸν τετράγωνον. Verum hunc locum tamquam amanuensium vitio corruptum, sic ingeniosissimus Caylus emendat, ut pro λευκὸν τετράγωνον, legi debere censeat λευκόν τι τρίγωνον, candidum *quiddam figurae triangulae*: cuius emendationis has omnino caussas reddit: *La premiere est, que toutes les figures du boeuf APIS que j'ai vûes, ont sur le front un* triangle *simplement tracé par des lignes quelquefois incrustée d'argent, ou formées par une feuille du même métal qui remplissoit la totalité du* triangle. *C'est en effet la tache blanche dont parle Herodote .... La seconde raison est tirée de la Théologie des Egyptiens. Plutarque nous apprend qu'ils comparoient la nature divine à un* triangle *rectangle, dont un des côtés représentoit l'intelligence; le second la matiére, & le troisiéme l'ordre qui résultoit de l'intelligence avec la matiére. Le boeuf* Apis *étant, selon le même systeme, le symbole d'Osiris: & Osiris n'étant pas distingué de cette intelligence qui avoit fécondé la matiére, & qui conjointement avec elle, avoit produit l'ordre: rien n'étoit plus simple que de reunir ces grandes idées dans le* boeuf Apis, *& de placer sur son front ce TRIANGLE mysterieux.* Simile & ipsum ex aere fusum Bovis Apidis simulacrum, tibi exhibet Caylus tom. II. tab. inter Aegyptiacas V., in quo, ut ille ait pag. 23.: *Le TRIANGLE est très-bien marqué au milieu du front.* Ex huius vero bovis *Apis* triangulo si exemplar *Alpha*, sive *bovis* Phoenicii desumptum dixero, nihil me dixisse putarim, quod non satis probabili coniectura innixum videri possit. Cadmus, qui & ab Aegypto oriundus, & Agenoris parentis traditionibus imbutus multa Aegyptiacorum mysteriorum fabulamenta inter Graecos invexisse fertur, non aliam quam *trianguli* formam *alpha* suo Phoenicio dedisse videtur. Nam si ea est, quam

quam Graeci a Cadmo primum acceperunt, in eorum monumentis, iisque omnium certe antiquissimis, hanc unam *trianguli* figuram semper habuisse conspicitur. Nec in alio a Δ differt nisi in uno latere, quod infra basim in hunc fere modum A protenditur: unde saepe accidere potuit, ut alterum pro altero sumeretur. Exstant haec monumenta in novo opere Maurinor. PP. *de re diplomatica* par.II. sect.2. cap.9. & 10., ubi p.616. inscriptio βυςροφηδὸν annis *mille* circiter & *quadringentis* ante aeram christianam exarata, eaque e ruderibus templi *Amycleensis* a cl. Fourmontio aevo nostro eruta refertur, una cum *duabus aliis*, quae cap. seq. pag.626. traduntur. Sed de tantae antiquitatis, quae eis tribuitur, iudicio, quid senserit vir summus Canonicus Alex. Symmach. Mazochius, vide pag.126. *Commentarior.* eius in *Tabulas Heracleenses*. Caeterum & is p.125. *Alpha* istud referre docet *A vetustissimum alphabeti Pelasgo-Graeci*. ISIS ipsa apud cl. Caylus tom. I. *Recueil d' antiquités* tab. VI. fig.1. dextera gestat *une espece de triangle*; quod, ut arbitror, doctor Schaw, eodem referente Caylus in exposit. tab.V. n.IV.; *Alpha sacré* nuncupaverat: heic vero ad pag.22. ex Kircheri interpretatione tamquam *monogramma* τῦ Ἀγαθοδαίμονος, *Boni Genii* indicat. Indeque est, cur nemini mirum videri debeat, si inscriptionem num 11. tab. XXVI. citato tom. I. eiusdem Caylusii, Rigordius vir litteratissimus Phoeniciam, Montfauconius, & Calmetus Aegyptiam appellarunt. Nam inter cetera habet litteram A crebro repetitam; eamdemque in Graecorum monumentis, ut vidimus, priscae antiquitatis, frequentissime usurpatam, & Caylusio ipso teste n.III. eiusdem tab.XXVI. *ex hieroglyphicis* Aegyptiorum *litteris septimo loco* eductam. Nec quisquam, credo, erit, qui me reprehendere velit, quasi qui aut Phoenicias, Cadmeasque litteras ab Aegyptiacis exortas cum Marshamo sentiam, aut cum Kirchero statuam, *elementa*, quibus modo utuntur Copti, eadem esse cum antiquissimis *popularis* Aegyptiorum scripturae, cuius meminit Herodotus.

Meum modo est de uno *Alpha* agere, quod *trianguli* formam primitus gereret, & symbolum esset *Apidis* in Aegypto,

& in Phoenicia *Bovis Alpha*, sic apud eam gentem, ut aiebat Plutarchus, appellati. Et sane, si animo tibi fingas, primo *triangulum* repraesentare os bovis, quo caelum respiciat, deinde latera duo trianguli quasi infra basim producta ceu cornua bovis, quae terram respiciant, statim caput bovis habebis adumbratum ut A Graecum & Latinum maioris formae. Idem est de minori, quod a maiori non differt, nisi simplici inclinatione figurae. Nam si & in hoc unum latus sinistrum produxeris, formam maioris habebis. Ac ita certe, dum sequi velimus ordinem naturae, quae ab imperfectioribus ad perfectiora progreditur, non *minus* a maiori, sed *maius* A a minori A natum existimabimus. Hoc ipsum est, quod simplex *triangulum* recentes diplomaticae rei Benedictini scriptores appellant tom.I. pag.*696*. *Selon D. Bernard de Montfaucon, les Marbres, les Bronzes, & les Médailles sont les seuls monumens Grecs, où l'on rencontre des* A *maluscules ..... Dans les mss. au contraire jamais ils ne prennent, que la figure de TRIANGLE plus ou moins aigu ou arondi*.

Itaque Aegyptiis sacerdotibus, sacrisque scribis, quo primum tempore de Graeco alphabeto tractari coepit, non levis stimulis ad illud facilius adoptandum is fuisse putatur, quod primae litterae forma *triangulum* esset, sacrum nempe symbolum tum *Bovi Apidi*, tum etiam *Ibidi* commune. Sed quoniam *Bos Apis* unius Memphiticae gentis proprius erat; nam & *Heliopolitani Mnevim* Bovem Soli sacrum, & Hermonthitae suum, quem colerent, *Onuphin* Bovem, sive *Pacin*, vel, ut putat Iablonskius, *Pabacin*, vel *Pabakin*, habebant; selegerunt Aegyptii, ut ego suspicor, *triangulum Ibidis*, quae in universa prorsus Aegypto, testibus Herodoto, Strabone, Aeliano, Luciano, & Clem. Alexandrino, divinis & ipsa afficiebatur honoribus. Ne vero Ibicum *triangulum* ad solum Δ *delta* inferioris Aegypti traheretur, ei addiderunt figuram *cordis*, quod erat & *Ibidis*, & *Nili*, & *universae Aegypti* symbolum. De Ibide, quae tota cordi similis, & *Isidi* aeque ac *Mercurio* sacra erat, nihil est cur plura dicam. Varias habes Ibidis effigies tom. II. *Picturar. Regio-Herculanen. Musei* tab. LIX. ad templum Isidis,

Isidis, & apud Caylum, Kircher., Pignor., Bellor., Aldrovandum, aliosque. De *Nilo CORDI* persimile vide Horapoll. c. 21. Ut enim, ille ait, *principium* ἡγεμονικὸν *totius corporis* est καρδία *cor*, sic est *Aegypti* ἡγεμὼν *dux*, & *princeps Nilus*. De *AEGYPTO*, quam pingunt ut *cor* super conflagrantem *acerram* idem Horapollo cap. seq. 22. scribit. Cetera nunc accipe, quae de *alpha* nostro ex Thebaeorum scriptis dicenda supersunt.

Hoc certe, quale heic e regione intueris * apertam *trianguli* figuram repraesentat. Quod quidem etsi in ima sui parte posterioribus saeculis a perfecti *trianguli* forma in hemicycli speciem sensim declinarit, non ita tamen omnem *trigonici moduli* umbram amisit, quin aliquid retinuerit, unde quis colligere possit illius figuram ab initio triangularem fuisse. At certe in parte superiori aperte *cordiforme*, aut etiam, si malis, *coniforme* est. Vide & alteram hanc Thebaicam τȣ̃ *alpha* maioris formae *, in qua *curva* coni, ita per crus dexterum subiecti trianguli ducitur, ut *Ibidis* rostrum aemulari videatur. Nec aliter in antiquioribus, ac fere omnibus quae vidimus, Thebaeorum fragmentis, *alpha* istud Aegyptiacum pingitur. In plerisque huius litterae exemplis conspicua est linea, quae cordis peripheriam in coni morem describit, sed spatium medium in albo vacuum, valdeque magnum, & amplum relinquit, quod scribae subinde, dum *alpha* initiale efformare volunt, aut coloratis fasciolis, aut aliis quibusdam pictis figuris implere student. Hoc idem spatium atro colore plenum frequentissime observatur in *alpha* * codicis nostri, licet interdum etiam in aperti ocelli morem vacuum * percipiatur. Non aliud *alpha* sive maioris, sive minoris formae, quod proprium Thebaeorum dici possit in fragmentis nostris, & iis quidem remotioris aevi, observare hucusque potuimus. In quibusdam tantum sequiorum temporum scriptis, sed rarissime unum vel alterum alpha maiusculum eius simile, quod habes in *Coptico Alphabeto* Montfauconii animadvertimus; ita ut vix ego credam, maius hoc Α antiquissimis Thebaeorum scriptoribus fuisse cognitum.

De loco autem Martiani Capellae, ubi *Ibis* dicitur *praenotatum gerere nomen cuiusdam mensis Memphitici*, ibique divinans ait Iablonskius, *primum* Aegyptiaci anni mensem Θωθ *Thoth* designare, aliud quiddam, quam ei visum fuerit, sentiendum puto. Ibis memphitice dicta ϩⲓⲡ, & cum addita terminatione ⲓ, ϩⲓⲡⲓ, unde verso ⲡ in β graece vocatur ἶβις, ipsa est, quae suo ipsius nomine nomen praenotatum gerit mensis Memphitici ⲉⲡⲏⲡ, *Iulll*, ad normam Aegyptiae pronunciationis; nam a Graecis appellatur ἐπιπὶ, ἐπιφ, & ἐπιφὶ. In hoc enim Aegyptiaco *mensis* ἐπιπ vocabulo latet nomen ϩⲓⲡ, *Ibidis*. Immo si stat sententia Varrinii, qui, ut observat Aldrovandus, *In accusativo plurali* τὰς ἴβιδας *dici*, ait, *ac si* Ibis *masculini generis esset*, ϩⲓⲡ cum *articulo* Aegyptio ⲡ fieret ⲡϩⲓⲡ, & ⲡϩⲓⲡⲓ. Quumque Niliaci addere solerent, uti non semel post Iablonskium observavimus, similium vocabulorum articulis modo α, modo ι, plerumque ε; nil eo facilius accidere potuit, quam ut uno illo *Ibidis* nomine, ipse quoque Memphiticus mensis ἐπιπ, aut ἰπιπ appellaretur ut *abib* Hebr., & *ebib* Arab., quod *spicam*, ut alibi diximus, significat. Eo enim loci a Martiano Capella *Themis*, aut *Astrea*, aut *Erigone*, puella inducitur, quae *spicas manu*, *caelatamque ex hebeno πίνακα* (tabellam) *argumentis talibus afferebat*. Erat *In huius* tabellae *medio avis Aegyptia*, Ibis, quae in Κωμασίαις deorum apud Aegyptios, teste Clem. Alex. V. *Strom.* n.VII. *Lunae symbolum* dicitur, aut, ut alii volunt, *circulum obliquum*, sive *zodiacum* significat, & est *principium* inventionis, *numeri*, *& mensurae*. Ex quo caussa etiam repetitur, cur illi in adoptando alphabeto Graeco *alpha* suum ita effingere studuerint, ut esset symbolum *Ibidis*, & numeri *principium*, cuiusmodi est unitas, & littera numeralis *a*. Praeterea *rostrum* Ibidis tum exterius, tum interius, tamquam perfecte *conicum* describitur ab *ornithologo* scriptore *Lex. Encyclopaedici* sub articulo *Ibis*, quam *bibu* appellant Anglicani interpretes capitis XI. *Levitici* v.17. Atqui non dissimilis formae esse

esse videtur hasta *conico-incurva*, quam prope ad instar Ibici rostri in ⲁ *maiori* pleraque tibi Thebaeorum fragmenta repraesentant. Quidni igitur suspicari liceat aliquid in hoc quoque *alpha* conspici, quod Ibidis nota esse possit? Ad summam. In Thebaicis scriptis *figura* tum *minoris*, tum etiam *maioris alpha* aliquid *Ibici* & peregrini exprimit, quod longe exsulat a graiis latinisque oris, nec nisi in Aegyptiis, ubi avis *Ibis* stationem, vitamque suam perpetuo ducere amat, occurrit (1). *Alpha* ergo in hoc Borgiano codice haberi non debet pro nota characteris a VI. vel VII. saec., sed pro nota *gentili* & propria scriptoris, qui hoc avito, & primigenio charactere non potuit non uti, dum in Aegypto superiore scriberet, nec vis instantis consuetudinis pateretur, ut unam formam τῦ α Graeco-Alexandrini aemulari perpetuo quiret. Ex hoc denique *Ibico alpha*, quod in toto codice Turonensi apud Montfauconium pag. 214. *Palaeogr.* constanter cernitur, iure quis suspicari poterit, eum non in Graecia, non Alexandriae, multoque minus in occidente, sed in Aegypto illius gentis more fuisse exaratum; tametsi pars τῦ ⲁ Turonensis superior, paullo tenuior, quam esse fortasse deberet, appareat.

De littera ⲙ *my* nollem ea dixisset Woidius, quae mihi sub oculos veniunt pag. XIV. *praefat.* col.2. Do perquam lubentissime, formam τῦ M Alexandrini in vetustioribus codd., immo & in Britannico Theb. IV. saec. reperiri; sed neque ⲙ utpote minimum, natum esse ex ⲙ *curvo* minori, & *curvum ad litteras celerius efformandas* esse ex *recto quadrilineo* maiori

(1) Videsis v. cl. *Georgium Zoëgam de Numis Aegyptiis Imperatoriis Musei Borgiani* pag.170., ubi in ANTONINO sub num.62. de numis agens M. R. G. abs se visis *ex variis symbolis*, *quae in numis istis* contemplatus est, se collegisse dicit *cuncta*, *quae de THEUTHO praedicant veteres scriptores*. *Habitus vatem, vel quod idem est, priscum philosophum indicat*, *capitis ornamentum Aegyptium heroem*. *Facundiam designat caduceus*, *inventas litteras IBIS*, *QUAE VETERIS ALPHABETI PRIMUS CHARACTER IN HODIERNO AEGYPTIO*, *mutato loco*, *& nomine*, *VICESIMUS NONUS*, *eademque astronomiam*, *quippe quae nomen DEDIT primo mensi anni Sothiaci*, *civilis autem penultimo*, *& geometriam quadrata basis*, *cui insistit avis*. At in hodierno alphabeto Memphitarum *character* XXIX. est ϩ *hori*.

iori M (1). ꟿ enim *minimum* non tantum *postea*, ut ille scribit, *in papyraceo Turonensi*, *aliisque mss.*, sed multo *prius* quam aut *curvum minus*, aut *rectum maius*, in codicibus Graecis primi ecclesiae saeculi exstitisse novimus. Sic enim ꟿ pingitur in *specimine characterum* papyracei voluminis *de rhetorica* a Philodemo philosopho scripto editi, & inter innumera monumenta Herculanen. in regio Museo Neapoli asservata conspicui. Specimen hoc videram ego tum in Romana *Anthologia litterariar. Ephemeridum* socia, tum etiam in fronte HWidiani *Libelli critici* Hauniae impressi an. 1785., ubi ornatus gratia inter ceteras Neapolitani voluminis voces & haec insculpta erat: ΔΥΝΑꟿΕΙ. Sed paullo dilucidiora optanti adfuit in tempore Ariminensis patricius *Angelus Battaglinus* S. Mariae in Via Lata Romae Canonicus, & ob virtutis & eruditionis suae praestantiam a me merito ac iure hoc in loco commemorandus, qui mihi non modo indicavit, sed & officiosissime commodavit opus celeberrimi Winckelmannii, cui titulus est: *Istoria delle Arti &c.* Rom. edit. an. 1784. Ibi tom. III. inter epistolas viri huius praeclarissimi: *De' papiri antichi che sono nel Museo del Re di Napoli* art. 3. pag. 199. specimen characterum accuratius expressum inveni. Inde certior sum factus de litt. ꟿ, quae non in saxis, sed in mss. ipsis codicibus vel ante Titi imperium usurpari consuesceret. Eadem usitata cernitur in Graecis *Palmyrenorum* inscriptionibus, de quibus iam alibi egimus. Vide & *Palaeogr.* pag. 171., ubi Montfauc. de duobus monumentis agens: *Nicocrati*, & *Cosmae* positis, scribit, observanda in his est *forma* τῦ M: *nam ita depingitur* ꟿ .... *qua figura in vetustioribus item marmoribus occurrit*. Hanc ipsam pag. 180., collocat inter formas tres *my* Basilidiani. Et reapse in *abraxeis* non raro haec forma conspicitur. Caylus tom. II. *Antiquit. Graec.* tab. LI. *anaglypha* duo repraesentat, in quorum altero legebatur: ΑΝΘΟ-

(1) Maurini PP. to. I. *Noveau traité de diplomatique*, ad imam pag. 689. observant M in medio rotundum, quod in mss. post saeculum IX. frequenter, teste Montfauconio, usurpatur, locum tenere in cod. Alexandrino, simul tamen fatentur, *que l' M commença dans les mss. des certaines provinces, à s'arondir plus de 400. ans avant l'époque, où elle pris communement cette forme.*

ΑΝΘΟΥϹΗ ΔΑϢϢΑΙΝΕΤΟΥ ΥΠΟϹΤΑΤΡΙΑ. En ϣϣ in Δαϣϣαινετου. Scio, Caylum ex characterum formis & hanc & alteram inter recentis aevi *epigraphas* reiecisse. At id acerrimi ingenii vir *non absolute* fecit, sed *comparate* ad inscriptionem *arae*, quam ab Ab. Fourmontio *deae Ongae* seu *Minervae* annis ante aer. christianam 1500. dedicatam acceperat. Vid. tab. XX., eiusque explicationem pag. 60. tom. I. eiusdem Cayli. Prisci Coptitae, maxime vero Thebaei unam hanc formam a Graecis accepisse videntur. In eorum namque codicibus multo serius sub V. & VI. saeculum figurae *curvi* & *recti* M, ni egomet fallor, apparere incipiunt. Accedit his, quod idem clarissimus Caylus inter litteras iuxta systema Varburtonii e *hieroglyphicis* Aegyptiorum eductas, unum ϣϣ numerat. Quod igitur haec sola in Graeco Borgiano cod. conspiciatur, argumento est, huius scriptionem Alexandrini cod. aetatem antevertisse (1).

Β, Ε, Θ, Ϲ, Φ, Ψ, Ѡ, quae eodem loci Woidius tamquam propria codicis Alexandrini describit, in nostro Borgiano ipsissima sunt. Et si rude quiddam in huiusmodi elementis, cl. viri iudicio, pro maioris antiquitatis nota haberi debet, hoc certe frequens magis, & conspicuum est in Borgiano.

Κ Alexandrinum, in quo duae lineae obliquae versus perpendicularem ad angulos utrimque acutos ita vergant, ut punctum concursus habeant ab ipsa perpendiculari disiunctum, etiam in Borgiano persaepe occurrit: sed & alterum longe antiquius in hoc nostro cod. invenitur, quod punctum concursus earumdem linearum habet in ipsa perpendiculari; similis enim formae est in specimine characterum voluminis Herculanensis, *Philodemi*. Ceterum primum illud non modo in *quarti*, verum etiam in *quinti* & *sexti* saeculi fragmentis Graeco-Thebaicis reperitur.

Ex

(1) De littera *mi* Coptici alphabeti in monumentis Siculis, & in urna Sexti Varii Marcelli prope Velitras an. 1764. effossa, indeque in Museum Clementinum novis in dies, variisque pretiosae antiquitatis Κειμηλίοις, Pont. M. PII VI. liberalitate atque sapientia mirifice auctum, invecta, vide immortalis nominis scriptorem doctiss. Gabriel. L. Castellum Princ. Turrisinutii in *Collectione vet. inscript. Siciliae* Panormi typis regiis edita an. 1784. p. XL. *prolegomen.*

Ex orthographia Borgiani cum altera Alexandr. cod. comparata.

PAria sunt tum in Alexandrino, tum in Borgiano codice graecae orthographiae vitia. Eorum origines repetit Woidius toto §. 33. *praef.* pag. VI. ex *pronunciatione Aegyptiaca*, qua diphthongi, & vocales simplices, uti & nonnullae consonantium mutuo commutari, permiscerique solebant. Exempla quae profert ibi vide. Eadem nos quoque in adnotationibus nostris, ubi sese nobis similes propemodum a graecae *orthographiae* legibus aberrationes offerrent, observavimus; earumque nonnullas ipsi quoque Thebaicae dialecti licentiae tribuendas putavimus. Neque enim Thebaei in graiis vocibus adoptandis fixam aliquam vel Ioniorum, vel Dorum, vel Aeolum, aut Atticorum loquendi, scribendique normam sibi praescripserunt, sed barbarorum more unius ducti similitudine soni per omnes dissolute spatiari, vagarique amant. Aliud enim est *propriae*, aliud *alienae* linguae dialectus. In illa Thebani legem, quam semper sequantur, certam firmamque habent, in ista nullam: eaque licentia accidit, ut librarius Thebaeus plura in genuinam orthographiam peccarit. Quum enim in describendis, aut excipiendis graecis vocabulis ex ore dictantis, incuriosis oculis, atque auribus uteretur, nec ad formas litterarum, quales esse debebant, sed quales vulgo sonabant, adtenderet, voces quandoque spuriis & alienis elementis expressas effinxit. Verum tum haec, tum alia, quae huc spectant, locis suis observata habebis. Quod porro addit diligentissimus Alexandrini cod. perscrutator de I & Υ cum duobus punctis in eo superne pictis, hoc idem in nostro fieri vidimus. In margine Syriaci cod. sub initium saec. VII. collati cum exemplaribus Graecis Alexandr. eccl. voces quaedam inter glossas occurrunt, quae I repraesentant cum eisdem punctis, sed ad latera positis. Υ media in nomine ΜⲰΥϹΗϹ vere Aegyptio, geminum punctum suprascriptum perpetuo gerit tum in Gr. textu, tum in vers. Theb. cod. nostri Borgiani. Non ita in Alexandrino, ubi Graeco more Μωσῆς legitur.

Inter-

Interpunctionum genus unicum *punctum* est in summo, in medio, & in imo positum e regione ultimae litterae vocis interpunctae.

Omnia pariter vocabula in Borgiano cod. sine ullo interstitio continuata inter se sunt; neque unum ab altero discernitur, nisi ubi interpunctio occurrit: licet in Alexandr. *punctum breviori* quoque *lineola* indicetur.

Nomina *compendiaria* nota descripta eadem ipsa sunt in utroque cod. Eadem & *paragraphos* inchoandi ratio, ut in *tabulis* fragmenti maioribus Graecorum litteris *expositione* I. traditis, agnoscere tute poteris.

Ex accentibus omnino nullis, & ex spiritibus, atque apostrophis in cod. nostro proculdubio addititiis.

DE insigni cod. suo scribens cl. Woidius pag. V. *praef.* col. I. §. 30: *Nullos*, inquit, *habet accentus*, *aut spiritus vel a prima*, *vel a secunda manu additis*. Sic esto. Quamquam aliud quiddam enuntiare velle videntur auctores novi tract. *de re diplomatica* tom. I. pag. 692. Fidem enim praestare decet Woidio, qui omnium acrius ac diligentius suis ipse oculis Alexandrinum cod. investigavit. Fortasse enim laudati scriptores accentus appellarunt *notulas* illas, quarum plurimas & Woidius exscripsit in integra pene columna eiusdem pag. V., & Millius *calami lusus* dixerat. Illud tamen haece de re ab iisdem ipsis Maurinis Patribus sapienter monitum esse video pag. 685: *L'on ne pouroit rien conclure contre l'age de mss. marqués d'accens; s'ils portoient des caractéres d'un age plus reculé. Peutêtre même auroit-on tort sous ce seul prétexte d'en rabaisser quelques-uns au dessous du* V. *ou* VI. *siecle*. Ac certe nec codex noster *ullos* prorsus habet *accentus*, nec *notulas*, nec ullos *calami lusus*, qui pro accentibus accipi aliquando possint.

Ad *spiritus* quod attinet, unius δασείας, *asperi* nempe *spiritus apex* (1) in Borgiano codice reperitur. En loca, ubi ar-

t ticulus

(1) Excipe εχλοε p. 355. col. 2. l. penult., ubi ε initiale spiritu leni, sed inusitatae ignotaeque formae, notatur.

ticulus ὁ δασῦᾳ afficitur. Cap.VI. v. 29. 33. 35. 36. 37. 42. 44. 47. 50. 51. 53. 56. 58. ὁι. 60. 63. ἁ. Cap.VII. v.6. ὁ. 12. ἡ. 16. ὁ. 25. ὁυ. 27. ὁ. 28. 31. ὡν. 32. & 35. ὁι. 36. ὁ. 39. ὁι. 40. ὁ. 42. ἡν. 49. ὁ. Cap.VIII. v.12. 16. 18. 19. 25. 28. 29. 31. ὁ.

Sic ὁτι cap.VI. v.42. 65., cap.VII. v.26. 33. 35. 39. 52., cap. VIII. v.16. 17. 22. 23. 24. 25. 28.

ὁυτος cap.VI. v.50., cap.VII. v.17. 25. 40. 41. 49.
ὁταν cap. VII. v.27.
ὁυπω cap. VII. v. 39.
ὁπου cap. VII. v.42., cap.VIII. v.22.
ὁχλος c.VII. v.20., ὁχλου v.31. 40., ὁχλω v.43., ὁχλος v.49.
ὁλον c. VII. v. 23.
ἑστιν cap. VI. v. 38.
καθὡς cap.VII. v. 38.

Video ego quidem quid mihi de δασυτήτων, *spirituum* nempe *asperorum* usu, & antiquitate observandum offerat clarissimus doctissimusque Ioh. B. d'Ansse de Voloison tom.II. *Anecdotor. Graecorum* in *diatribe* p. 131: *Spiritus*, inquit, *ab antiquis notatos & expressos fuisse docent* inedita *in* Dionysii Thracis τέχνην γραμματικὴν *scholia*, quorum haec verba sunt: χαρακτῆρες μὲν εἰσιν εἴκοσι τέσσαρες· οἱ γάρ παλαιοὶ ἄλλως ἐξεφώνουν τὸ α μακρὸν, καὶ ἄλλως τὸ βραχὺ, καὶ ἄλλως τὸ δασὺ, καὶ ἄλλως τὸ ψιλὸν. Ἐν δὲ χαρακτῆρσι ἈΠΕΤΥΠΟΥΝ τὸ ΠΝΕΥΜΑ: *Characteres sunt quidem* XXIIII. *Nam antiqui aliter pronunciabant* a *longum*, *aliter breve*, *& aliter densum*, *aliter vero lene*. *CHARACTERIBUS AUTEM* spiritum *APPINGEBANT*. Sed *spiritus*, qui in codice Graeco-Theb. Borgiani Musei cernuntur, eiusdem esse nequeunt aevi. I. enim, etsi *unicus* sit *SPIRITUS asper*, sive *densus*, qui in omnibus & singulis codicis nostri locis mox recitatis occurrit, is tamen unus *formas* induit omnino *tres*. Idem namque modo in morem ᶜ rotundi depingitur, & modo *malleoli* ⊢, modo vero anguli ⌊ figuram accipit. Quae sane variatio facit, ut necessario cogitare cogamur de posteriorum saeculorum librariis, qui multiplices hasce spiritus densi formas vocibus in codice nostro iam numeratis appingere curarint.

rint. II. Nec certe fas est suspicari eiusmodi *densi spiritus* notas ab illius calamo, qui codicem exaravit, prodire potuisse. Is enim, qui *vocales* aliquot δασείας signis semel distinguere coeperat, *easdem* etiam paribus omnino signis aut ubique, aut frequentius saltem discernere studuisset. At res contra accidit. Nam *quatuor* pene & *quinquaginta* loca mihi observata sunt, quae easdem omnino *vocales*, atque *diphthongos* in eisdem ipsis vocibus paullo ante indicatis sine ulla *aspirationis* nota spectandas relinquunt. Tales sunt: ο αρτος, ο πηρ, ο καταβας, ο τρωγων, ο IC, ο XC, ο κοσμος, ο νομος, η γαρ, η εμη, η ωρα, η μαρτυρια, οι πατερες, οι μαθηται, οι αρχοντες, οι φαρισαιοι, οι υπηρεται, οτι pluries, ουτος saepe, οπου, ουπω, οχλου, οχλοις, οταν, καθως. Haec certe scribendi ratio propria illius est, qui codicem scripsit, altera vero spuria, & aliena recentiorique manu inducta. III. Quisquis deinde Thebaeus ille fuerit, qui aspirationum nota citatis locis in codice nostro admiserit, satis se Graecae δασείας imperitum ostendit, ubi ε in ἑστιν *aspiratum* fecit; etsi εστιν in aliis omnibus totius fragmenti locis, absque ullo plane spiritu semper legendum reliquerit. IV. Καθ ὡς vero quasi in binas voces sine sensu inscite prorsus dissecuit. Audio ex *magni* Mazochii *Commentar. in Heracleens. Tab.* p.84. col.1. καθως, auctore *Phrynichio*, in reproba vocabula referri, eiusque loco probari καθὰ. *At in his tabulis*, subdit Mazochius, καθὼς *quinquies occurrit*, καθὰ *quater*. *Idemque istud* καθως *in Graeco V.T. pluries legitur: in novi vero foederis libris omnibus perpetuum est*. Non ita tamen καθ ὡς; quae vox hoc tantum in loco sic effertur, quum alibi praesertim in cap.VI. iterum atque tertio simpliciter proferatur καθως. V. Quid, quod horum additamentorum auctor ad vers.42. cap. VII. verbum HN tertiae personae *temporis imperf. spiritu denso* ʽ notat? Nonne & id summae imperitiae est; quam nemo iure affingere audebit codicis nostri scriptori? ἣν enim sic pictum sumi non potest nisi pro *quarto casu* articuli subiunctivi feminei generis ἣ; a quo mirum quantum abhorreat sensus illius evangelici testimonii. VI. In eodem vers. 42. novum apertumque indicium alienae manus detegitur.

tur. Descriptor codicis haec verba nitidis plane formis exscripserat: ερχεται ο XC. Quid porro? Accessit sequiori aevo ineptus ille *spirituum densorum* adiunctor, quumque & heic vellet δασέας notam superaddere πσ, ⊢, incautus calamum iuncumve nimio, spissoque atramento imbutum adhibuit, quo factum est, ut vixdum stili acie membranam tetigit, atro statim liquore latius effuso, spatium omne inter ο & basim lineae superioris pingui teterrimaque macula foedaverit; nullumque ita locum signandae δασέας notae reliquerit: ο, tamen integrum, & undique conspicuum mansit, ut & Υ superius in linea antecedenti positum. VII. Verum dum ego considero quid caussae fuerit, cur secundus iste, iuniorque Thebaeus signa *asperi spiritus* iis maxime *vocalibus*, atque *diphthongis*, quibus constant articuli duo, *praepositivus* unus, *postpositivus* alter Graecorum, addere studuerit, non alia mihi probabilior occurrit in animo, quam haec. Litterae istae sunt: ο, ου, ον, οι, ων, η, ην. Vide earum seriem superius digestam. Has fortasse norat Thebaeus a gentilibus suis, qui *graece* scirent, cum δασέᾳ in praedictis articulis utriusque generis pronunciari. Et sane ignorare non poterat ita apud eos efferri ὁι, unde derivatum est Theb. ϩⲟⲉⲓ-ⲛⲉ idem ac ὁι, & *hi* v. 12. & 40. cap. VII. Evang. Iohan. Nam in tota Aegypto ϩ pro asperante littera, ut olim apud Atticos, & alios quosdam antiquos Graecorum populos H, habita semper est. Et ideo sicuti ὁι Graecum Thebaei ϩⲟⲉⲓ *hoei*, aut *hoi* (quod idem est) & inde *hi* vernaculo idiomate proferebant, ita & ὁ, ὁυ, ὁν, ὡν, ἡ, ἡν per aspiratam ϩ, novus iste *codicis* nostri turbator pronunciari oportere putabat; quapropter & suam ille curam omnem in *articulis* hisce *asperandis* visus est collocasse. Iure proinde praestantissimus Danus Nicolaus Schow *adnotat. palaeographica in scripturam chartae papyraceae* Musei Borgiani p. 111. scribit: *Occurrunt quidem in codd. quorum aetas supra saec.* VII. *adscendit, spiritus hinc, & inde notati, ut in insigni illo fragmento Evangelii Iohannis cum versione Coptica .... ubi solus spiritus asper quibusdam vocibus adhaeret; eum autem a seriori manu esse fere nullus dubito.*

Idem

Idem iudicium ferendum est de *apostrophis* c.VI. v. 36. ἀλλ' ηκον : v.38. ουχ' ινα : v. 64. αλλ' εισιν : cap. VII. v. 22. ουχ' οτι, ... αλλ' εκ : v. 25. ουχ' ὁυτος : v.42. ουχ' η : v. 44. αλλ' ὀυδεις : cap. VIII. v. 12. αλλ' εξει. Neque enim hi tribuendi sunt scriptori codicis, qui praeter haec duo αλλ & ουχ alia plura habet, quae sine interiecto *apostropho* nec legi, nec intelligi possunt, & tamen nullam iis elisae vocalis *notam* inseruit. Talia sunt c. VI. v.43. μεταλληλων: v.57. καγω, κακεινος, διεμε: cap.VII. v.10. quasi de apostropho nihil sollicitus αλλαως scripsit, quod in vulgatis est αλλ' ὡς : v.18. αφεαυτου: v.21. καμε απεμαυτου : v.29. παραυτου, κακεινος : v.30. επαυτον: v.33. μεθυμων : v.43. διαυτον : v.44. επαυτον : 4.49. αλλαο, quod in vulg. αλλ' ὁ : v.51. παραυτου : cap. VIII. v.14. κανεγω: v. 26. καγω, παραυτου : v. 28. απεμαυτου : v. 29. μετεμου. Annon intelligis ex his, quam longe scriptor codicis nostri a more abesset consignandi *apostrophos*? Hos igitur, quos vides omnino paucissimos, uni debes novitio illi homini, qui eos multo post codici ipsi adiunxit. Eiusdem generis sunt lineolae duae ad latus nominis Δαυειδ" cap. VII. v. 42. adiunctae. Ut enim scriptor codicis eas non addidit in Thebaica versione, ubi eodem v.42. bis idem Δαυειδ nomen commemoratur, sic nec in Graeco textu addidisse putandus est.

Ex conspectu codicis.

SI cui umquam acciderit, ut vel unam ipsam codicis nostri faciem ante oculos habeat, eamque sedulo meditari studeat, vix ego dubito, quin ad summam illius antiquitatem una mecum agnoscendam facile se ferri, incitarique sentiat. Membranis constat omnino *tredecim*. Uniuscuiusque *longitudo* a superiori ad inferiorem marginem est palmi *rom.* I. unc. I. $\frac{1}{2}$: latitudo ab exteriori ad interiorem marg. unciar. XI. $\frac{1}{2}$. Omnes sunt *epistographae*: paginasque numerant XXVI. a ΤΛΔ ad ΤΞ. Quae sunt ad laevam *Graecum textum*, quae ad dexteram *versionem* dant *Copto-Thebaicam*. Unaquaeque pagina distributa est in scriptas columnas *duas* paris longitudinis *unciar.* X., & latitudinis VIII., sed ex his *unciae dimidium* dandum est spatio

tio medio, quod a summo ad imum unam ab altera columnam separat. Quaevis ex his lineas habet plus minus *triginta*; non enim columnae omnes, etsi aspectu inter se videantur aequales, tales reipsa sunt; quum aliae quandoque maiorem, aliae minorem linearum numerum complectantur. Hinc colligere licet descriptorem nostrum usum non fuisse nec *regula*, nec *circino* (uti visum mihi est) ad lineas in *albo* designandas; alioquin lineae semper aeque inter se distantes, & pares in utraque columna fuissent. Facile forsan fuit *decem*, *undecim*, *duodecim*, & plerumque etiam minori numero litteras, quibus quaelibet linea constat, in recta serie, sine *normae* adminiculo, collocare.

Membranae tenuissimae, & pleraeque ita pellucidae, ut litterae, quae sunt in antica descriptae, imagines persaepe suas in aversam immittere videantur. Quumque ab initio affabre dentatae, politae, & laevissimae omnes essent, nonnullae tamen tam longa saeculorum senecta crispas, rugas, & asperitates in toto tabulae ambitu contraxerunt. Quaedam etiam in planitie media loca habent temporis edacitate corrosa, & labefactata.

Margines omnes in lacinias varie discissi fatiscunt; sed *interior* praesertim a pag. 336. ad pag. usque 347. in parte superiori pervetusta laceratione excisus, integer periisset, nisi pii librarii manus ad certae iacturae periculum avertendum in tempore succurrisset. Frustula namque ex alia quadam membrana excerpsit, eaque tam concinne ad summas easque fractas chartas adtexuit, & tenacissimi glutinis specie agglutinavit, ut integrum ipsum marginem mire redintegratum, consolidatumque codici nostro reddiderit. Primum tamen verbum αλλα lineae *primae* pag. 336. de suo litteram priorem α restituit, eamque in parte extrema glutinati frustuli collocavit. Hinc huius litterae forma longe diversa ab ea est, quam pingere solet antiquior codicis scriptor. Sic & in T *prima* lineae sequentis, laevam particulam *transversae* novitius ille sarcinator calamo suo adiunxit (1). Verum in his ipsis locis, ne-

(1) Hunc ipsum fuisse suspicor, qui in supra notatis vocibus *spiritus*, & *apostrophos* codici nostro addidit.

nescio, an ob glutinis diffusionem, an aliam ob caussam, codex luculentis maculis, quae tamen scripta non tegunt, consperſus eſt. Ceterum instaurati codicis epocham saeculo vel *nono*, vel *decimo* assignandam putarem, quo tempore Graecae linguae & scriptionis usus, regnantibus Mahumetanis, in tota pene Aegypto defecisse videtur. Nam frustula illa *sex*, quae adhibita sunt ad muniendum, ut dicebamus, interiorem marginem chartarum, ne penitus scissae defluerent, exsecta cernuntur ex membranaceo codice Iliadis Homeri. In eo enim, quod est agglutinatum ad pag. 336. haec trunca verba leguntur:

. . . . . . *σιλητς αχαιων*

. . . . . . *ων αγαμεμνων.*

Sunt enim haec *hemistichia* duo, quae versus absolvunt in Rapſ. Homeri H.

106. *Ει μη αναιξαντες ελον βα*(CΙΛΗΕC ΑΧΑΙΩΝ

107. *Αυτος τ Ατρειδης ευρυκρει*(ΩΝ ΑΓΑΜΕΜΝΩΝ

Ex scholiis & illa sunt quae scripta leguntur in frustulo ad p. 340.

παραταις ..... *ουχανγαρπαρυμιν* ...... *λαος* ..... *ο μενιλαος.*

Quae quidem pulcherrimis characteribus, licet minutioris moduli, exarata, vetustatem spirant, ut ego coniicio, saec. circiter VII. Quod si tam antiqua est prima codicis nostri instauratio, quanto antiquior fuisse oportuit codex ipse, qui iam saec. saltem *decimo* pene attritus, atque discissus, restitutus est?

Quicquid tandem Woidius de cod. Alexandr. narrat sect. I. *praef.* §. 3. in hoc etiam nostro ubique conspicitur. Nam & heic litterae frequentissime occurrunt, quae pene ex integro deletae nulla oculorum acie percipi queant. Sunt & aliae quamplurimae, quarum albicantia tantum vestigia cernas, quod spissi atramenti particulae ceu crustulae quaedam ex earum veluti sulcis alveolisque exciderint. Reliqua vide in anteloquio ad expositionem I.

§. XX.

§. XX.

De antiquitate versionis Thebaicae.

UT divinorum omnium librorum, ita & sanctorum cummaxime Evangeliorum versionem saec. II. vel certe III. ad publicum Thebaeorum commodum & institutionem adornatam, iure meritoque censemus. Novimus ex Hist Eccl. Eusebii lib.VI. c.1., & alibi, quam *illustria per omnes ubique locorum ecclesias ab athletis pro pietate certantibus confecta fuerint martyria*, toto illo dirae persecutionis tempore, quod, Tillemontio contra Dodwellum observante, ab an. 202. ad 212. usque, sub *Severo* Imper. effluxit. *Ea tamen* μάλιστα δ' ἐπλήθυνεν ἐπ' Ἀλεξανδρείας· τῶν ἀπ' Αἰγύπτου καὶ Θηβαΐδος ἀθλητῶν *maxime Alexandriae percrebuerunt cum ex universa Aegypto & THEBAIDE lectissimi pugiles tamquam ad amplissimum Dei stadium deducerentur, & cuiusquemodi tormenta, mortesque invicto animo perpessi, immortales a Deo coronas acciperent.*

Quod si ex *Thebaide* perinde atque ex universa Aegypto insigniores fidei pugiles Alexandriam, veluti in certaminis campum, ad supplicia & mortem pro Christo subeundam ex Severi edicto, an. 202. & seqq., attrahebantur, satis profecto magnus fuisse oportuit christianorum numerus, qui saeculo desinente II. in Thebaide versabatur. At is non potuit non augeri circa III. saeculi medium in persecutione Decii, ut multo demum auctior & frequentior sub Diocletiano & Maximiano evasit. Quod cum aliunde, tum vero maxime ex lib.VIII. *Hist. E.* eiusdem Eusebii c.9. perspicuum est: *Omnem dicendi copiam* (inquit idem ipse) *superant cruciatus illi, ac dolores, quos* κατὰ Θηβαΐδα *apud Thebaidem Martyres pertulerunt ....: Atque haec omnia non paucis diebus, nec exiguo temporis spatio, sed prolixo aliquot annorum curriculo continue perpetrata sunt: cum nunc deni, interdum viceni, & amplius nonnumquam ad triginta usque & sexaginta: quandoque & centeni viri simul ac mulieres cum parvulis uno die interficerentur .... NOS QUOQUE cum* ἐπὶ τῶν τόπων γενόμενοι *IN ILLIS PARTIBUS DEGEREMUS, quamplurimos acervatim* κατὰ μίαν ἡμέραν *uno*

uno die, alios quidem capite truncatos, alios vero flammis traditos vidimus. Adeo ut gladii ipsi hebetarentur, & caedere amplius non valentes frangerentur; ipsique carnifices viribus fatiscentes, sibi invicem succederent. Quo quidem tempore mirabilem inprimis animi ardorem, vereque divinam virtutem, & alacritatem eorum, qui in CHRISTUM DEI crediderant, oculis nostris conspeximus. Etenim vix dum in primos lata erat sententia, cum alii aliunde ad tribunal iudicis prosilierunt, christianos sese confessi... cum gaudio, & hilaritate, ridentes capitalem sententiam excipiebant: adeo ut in laudem conditoris omnium Dei psalmos, hymnosque, & gratiarum actiones ad extremum usque spiritum concinerent.

Iam vero qui fieri potuit, ut tantus christianorum numerus ex omnibus Thebaeorum ordinibus conflatus aut in fidei & religionis nostrae mysteriis institui, aut divinos psalmos edoceri, aut tam ardenti erga Christum caritate inflammari, & martyrii desiderio succendi contigerit, nisi scripturae sanctae libris, qui promiscuo fidelium omnium coetui cogniti, eorumque captui accommodati essent? Erant hi igitur *secundo*, ac *tertio* ecclesiae saeculo *Thebaica versione* donati. Graecae enim linguae usus, qui Alexandriae, & in plerisque inferioris Aegypti civitatibus familiaris erat, in *Thebaide* aut nullus erat, aut admodum exiguus, ac pene exoticus. Fit ita, ut si, quae Eusebius de Thebaidensis ecclesiae populis narrat, intelligere volumus, ponere cogamur divinorum librorum, ac praesertim SS. Evangeliorum versionem tantae antiquitatis fuisse, ut iamdiu ante ipsius Eusebii tempora, immo ut *secundo*, *tertiove* ecclesiae saeculo vernaculo sermone condita, & evulgata in Thebaide fuerit.

Et sane sub ipsa pene initia saec. IV. Thebaica scripturarum versio iam vulgaris erat, & fidelium omnium manibus terebatur. Nam an. 313., quo primum tempore *S. Pachomius* ad sanctum senem anachoretam *Palaemonem* non longe a Panopoli urbe apud Bollandianos accessisse traditur, ea notissima erat, & toti Thebaidi communis. Ex ea *Palaemon* docuit discipulum, & socium Pachomium psalmos, & alios tum vet., tum novi Testamenti libros legere, & memoria recolere; quos certe in The-

 baicam

baicam linguam ſaeculo III. translatos, & publica eccleſiae auctoritate comprobatos, Palaemon ipſe invenerat, ſecumque in ἀναχωρήτειος ſuae cellulam attulerat. Hanc ipſam verſionem magnus deinde Pachomius ſuis omnibus in Tabennenſium monachorum congregatione retinendam obtulit. Unam enim ille Thebaicam linguam noverat, quemadmodum & alii fere omnes, praeter paucos quoſdam Graecos; qui tamen ipſam quoque diſcere non negligebant. Atque haec quidem, quae pluribus in locis vitae S. Pachomii ſatis aperte traduntur, Tillemontium, ita credo, induxerunt, ut ſcriberet tom. VIII. *M. H. Eccl.* pag 101: *Les moines de TABENNE .... avoient des livres dont les Prevoſts avoient la garde .... ces livres ſans doute eſtoient particulierement ceux de l'écriture ..... ILS LA LISOIENT INDUBITABLEMENT TRADUITE EN EGYPTIEN*, in Thebaicam nempe *ſecundam* Aegyptiorum dialectum converſam, *car la pluſpart d'entre eux ne ſavoient pas d'autre langue*. Hanc ſcripturae ſanctae verſionem S. Pachomius a ſene Palaemone, Palaemon vero ab aliis proculdubio ſaec. III. acceperat. Et quoniam haec verſio non multiplex, ſed unica ſemper fuiſſe ex ipſis fragmentis noſtris detegitur, iure creditur, eam ſaeculo ſaltem ſecundo fuiſſe communi ſtudio a primis Evangelii propagatoribus in Thebaide adornatam, & ſacra Alexandrini Pontificis auctoritate firmatam.

§. XXI.

Quiſnam ille ſit Abbas Shenute, *cuius dies feſtus commemoratur in reliquiis Evangeliſtarii Thebaici ad p. 294., diſquiritur, & quid inde colligatur, exponitur.*

SHenute Thebaicum nomen eſt pluribus in ſuperiori Aegypto commune. Sic appellatus eſt, auctor *diſcurſus gnoſtici*, de quo ſcribens Iablonskius ad La-Croz. tom. I. *Theſ. epiſtol.* p. 192. ait: *eum hoc nomen geſſiſſe* ϣⲉⲛⲟⲩϯ *extra omne dubium ponendum eſſe cenſeo. In fronte libri, aut in principio exordii diſertis verbis hoc ei nomen imponitur. In Renaudotii* hiſtoria Patriarcharum

charum Alexandrinor. *nomen SANUTI saepius me legisse memini, ex quo colligere est, nomen fuisse inter Aegyptios non infrequens.* Ac duo certe Patriarchae sunt in ea Renaudotii hist. *Sanuti* nomine nuncupati. Quin & ex *Abuselah* Armeno, Aegyptiarum rerum scriptore, monasterii meminit *S. Sanutii* apud *Echmimam* sive *Panopolim* in Thebaide. Sic etiam de *Racheno* Obeidallae filio, & Aeg. Pr. an. circiter 730. illud tamquam prodigium ex Severo narrat; quod cum ex ecclesia sive monasterio *Sancti Chenudae, sive Sanutii arcam ex ebeno ornatam tessellis ex ebore, in qua sacri libri reponebantur, quaeque a Chenuda magnis impensis fabrefacta fuerat, auferre tentasset, nec valuisset, etsi adhibitis hominibus triginta, qui eam loco movere non potuerunt.*

In Liturgia Copt. S.Basilii p.20. apud La-Croz. in *Lex Copt.*, Boniurium, Renaudotium aliosque commemoratur ⲡⲉⲛⲓⲱⲧ ⲁⲃⲃⲁ ϣⲉⲛⲟⲩϯ ⲡⲁⲣϣⲓⲙⲁⲛⲇⲣⲓⲧⲏⲥ, *Pater noster ABBAS SCENUTIUS Archimandrita.* Quod nomen ideo retentum non est in Liturgia Missalis Coptici Rom. editionis, quia, ut recte memini, nullis certis monumentis probari potuit coram amplissimis Patribus Sac. Congreg. de librorum orientalium correctione, *Senutium* Archimandritam sanctitatis fama ante schismatis Dioscoriani tempora in Aegypto floruisse. Sanctus quoque Pachomius proprio Aegyptiorum nomine *SENOTI* dicitur in indice latino Lexici Copt. La-Croziani. Sed quo iure id nominis fuerit magno Pachomio attributum, mox dicam, postquam quid illud sit, explicuero.

ϣⲉⲛⲟⲩⲧⲉ *Scenute* Thebaice, Memph. vero ϣⲉⲛⲟⲩϯ *Scenuti*, unde *Sanuti*, *PROPHETAM* designat. Est enim nomen compositum ex ϣⲉⲛ, eliso ⲛ, & ⲛⲟⲩⲧⲉ, *nuncius Dei*, ut ϣⲉⲛ ⲛⲟⲩⲫⲓ, *nuncius bonus* exponitur apud La-Crozium in *Lex Copt.*; nisi heic cum Iablonsk. in *Pantheo* l.I. ad calcem c.IV. tibi lubeat interpretari, *nuncium boni*, *δαίμονος* nempe, sive *Dei*, quem subintelligas in voce ⲛⲟⲩⲫⲓ. Inde sunt *Chenute*, & *Chenuphi*; nam ϣ, & ϫ inter se commutantur: eoque

 fit,

sit, ut ⲁⲣϣⲓⲙⲁⲛⲇⲣⲓⲧⲏⲥ, ⲡⲁϣⲱⲛⲥ, ϣⲉⲓⲣⲟⲧⲟⲛⲓⲁ, pro ⲁⲣϫⲓⲙⲁⲛⲇⲣⲓⲧⲏⲥ, ⲡⲁϫⲱⲛ, ϫⲉⲓⲣⲟⲧⲟⲛⲓⲁ saepissime ab Aegyptiis dicantur. Unde & ϫⲉⲛⲟⲩϯ, vel verso ϯ in ⲇ, ϫⲉⲛⲟⲩⲇⲓ, *Chenuti*, & *Chenuda* idem in eorum lingua est ac *Scenuti*, *Scenudi*; & *Senutius*, aut etiam *Sanutius*. Sed ϫⲉⲛⲟⲩⲫⲓ Memphiticum est, idemque demum significat quod Thebaicum ϣⲉⲛⲟⲩⲧⲉ, nempe *nuncium Dei*, sive *Prophetam*. Plutarchus in *Daemon. Socrat.* pag. 557. de *Agetoride* narrat, qui *ab Agesilao missus*, *Memphim venit ad CHONUPHIM Prophetam*, *petens ut si quid* (de aerea tabula in Alcmenae sepulcro condita) *intelligeret*, *interpretaretur*, ubi pro Χονουφιν legendum proculdubio est Χενουφιν; nam Graeci persaepe Aegyptiaca nomina corrumpere solent. At vero Plutarchus *Chenuphi* interpretatur *προφήτην Prophetam*. Idemque nomen in Solone pag. 92. Ψενωφις ab eodem Plutarcho dicitur, quod *addita nempe sola nota masculini generis* π . . . . . *erit* (inquit Iablonsk. in *Pantheo* pag. 102.) ⲡ-ϣⲉ-ⲛⲟⲩⲫⲓ (1). Qua

(1) *De festo*, quo *gentiles* Aegyptii in aequinoctio verno *descendere solebant* in Nilum aquam haustum, agit Iablonskius lib. V. *Panthei* cap. VII. § 5. p. 206. Nihil ego de eo in praesentia dicam. Fides sit penes ipsum. At ubi suadere pergit: *Simile fere festum etiam hodie celebrant* christiani *in Aegypto*, *die* XXX. *mensis Phamenoth*, *qui respondet diei* XXI. *martii*, *quo sol aequinoctium vernum peragere solet*. *Dies enim in canone lectionum S. Scripturae singulis dominicis*, *& festis in ecclesia Coptica*, *assignatarum*, *quem ex cod.* IV. *Evangeliorum Coptico*, *& longe vetustissimo bibl. reg. Parisiens. mihi descripsi*, *dicitur* ⲡⲓ-ϣⲉⲛⲟⲩⲫⲓ, *quasi dicas diem* Εὐαγγελίου: *Id enim vox Aegyptiaca sonat vel* nuntii boni, *&* exoptati. *Nam ab illo die olim multi*, *sicut & hodie initia repetebant incrementi Niliaci*. Praeter id enim, quod de *Pi-Scenuphi* dicit, cetera, vix dubito, quin putidam fabellam nobis obtrudere tentent. Verissimum ergo est vocem Aegyptiam *Senuphi* idem sonare ac Εὐαγγέλιον, *bonum*, atque etiam, ut ego credo, *divinum nuntium*. Nam ille dies, qui, teste Iablonskio, in canone sacrarum lectionum ad XXV. martii Coptici ⲡⲓϣⲉⲛⲟⲩⲫⲓ apud christianos Aegyptios vocatur, non aliunde sic dici potuit, nisi quia dies est beatissimus, quo Angelus *nuncius a Deo* missus est ad annuntiandam virgini Mariae incarnationem aeterni Verbi in illius purissimo utero perficiendam. Sed falsissimum est inde a christianis diem hunc fuisse *Senuphi* dictum, quod solemni pompa in Nilum hoc ipso die aquatum descendant, & ab eo *initia repetant incrementi Niliaci*. Nullum ritus, morisve huius vestigium in sacris omnibus Coptorum libris, monumentisque exstat.

Qua in re acceptissima mihi est Iablonskii sententia. Non ita tamen ubi ϣⲉ-ⲛⲟⲩϥⲓ significare scribit *cultorem boni (daemonis)* quasi ϣⲉ-ⲛⲟⲩϥⲓ factum sit ex ϣⲉⲙϣⲉ, aut ϣⲁⲙϣⲉ ⲛⲟⲩϥⲓ, perinde ac ϣⲉⲛⲟⲩϯ ex ϣⲉⲙϣⲉ ⲛⲟⲩϯ *cultorem Dei* designet, quemadmodum ei visum est in ep.154. ad La-Croz., immo & La-Crozio ipsi in ep.89., qua Iablonskio respondet tom.III. *Thes. epist.* p.179. Verum ne plura addam, ea una veracior utriusque nominis ϣⲉⲛⲟⲩⲧⲉ, & ϣⲉⲛⲟⲩϥⲓ vel ϫⲉⲛⲟⲩϥⲓ interpretatio est, ut *Dei nuncium*, atque προφήτην, *Prophetam* significet. At Aegyptii ethnico sensu *Scenuti & Scenuphi*, *Prophetam* eum sacerdotem appellabant, qui templo, aut fano falsi numinis praeerat tamquam sacrorum antistes, & profanorum mysteriorum interpres. Quod quidem praeter Plutarchum, aliosque, marmora ipsa antiquissima, & idololatris Imperatoribus inscripta aperte testantur (1).

Con-

(1) Clemens Alexandr. in VI. *Strom.* n.IV. pag.757. Oxon. ed. de sacris agens philosophorum Aegyptiorum ceremoniis, *primus*, inquit, *in pompa procedit* ὁ ᾠδὸς *cantor* ... *Post cantorem* ὁ ὡροσκόπος *horoscopus* ... *Deinceps* ὁ ἱερογραμματεὺς *scriba sacrorum* ... *Deinde* στολιστὴς *stolistes* ... *Post omnes exit* ὁ προφήτης *Propheta* ... προστάτης τοῦ ἱεροῦ ... καὶ τῆς διανομῆς τῶν προσόδων ἐπιστάτης *sacrorum praefectus* ... *quique praeest etiam distributioni vectigalium*, eorum scilicet *redituum*, qui *templorum* erant, quosque ceteris sacerdotibus & Pastophoris Propheta ipse distribuebat. Hegesippus antiquissimus scriptor, aequalis SS. Eleutherio Pontifici, & Ireneo, apud Eusebium lib.IV. *H.E.* cap.8. de Imperat. *Hadriano* inquit: καὶ πόλιν ἔκτισεν ἐπώνυμον Ἀντινόου, *& urbem* Antinoo *cognomine condidit*, καὶ προφήτας, *& Prophetas instituit*. In quem locum vide omnino H. Valesium virum longe doctissimum, ubi & Salmasium in not. ad Hist. Augustam Hegesippi testimonium emendare tentantem iure castigat, & ex Casaubono in Spartianum Graecam inscriptionem de Prophetis Antinoi laudat. Addit his S. Epiphanium, qui in lib.III. adversus haereses scribit: *Apud Aegyptios* προφῆται καλούμενοι *PROPHETAE dicuntur*, *qui sunt* τῶν ἀδύτων, καὶ ἱερῶν ἀρχηγοὶ *sacrorum aditorum, templorumque praefecti*. Eoque spectant & alia, quae profert ex Philostrato, Diogene Laërtio, Themistio, Firmico, & Clemente de Aegyptiorum *Prophetis* testimonia; a quibus disiungas nolim inscriptionem alteram ex Grutero desumptam, qua sacerdos Serapidis *Embes* appellatur προφήτης; unde & Iablonskio *Prophetae & Sacerdotes* Aegyptiorum iidem omnino sunt. Sed caussa, quam adfert Valesius, *cur Aegyptii Prophetas vocarent Antistites suos*, ad rem nostram mirifice facit. Eos namque sic appellasse censet, *quod arcana quaedam sacra*,

Contrà christiani Aegyptii eum *Scenute*, aut *Scenuphl* vel *Chenufi*, *VERI DEI NUNCIUM*, & *PROPHETAM* eum vocabant, qui Deo ipso vel per se, vel per Angelum revelante aut occulta quaevis, & secreta ipsa humanorum cordium ad alienae salutis utilitatem, quando sic necessitas ferret, manifestaret, aut quae futura erant certo eventu praedicere soleret, uti *Agabus* Actor. XI. 28. & XXI. 10. *Propheta* ὀνόματι Ἄγαβος. Atque ob hanc caussam si S. Pachomius *Senotl*, sive rectius *Scenute* ab aliquibus scriptoribus dictus est, nil ego miror. Quisquis enim illius acta legerit, non poterit non obstupescere continua propemodum caelestium revelationum, & propheticorum charismatum prodigia, quibus magnum *coenobitarum* parentem Deus illustrare voluit, ut divino potius quam humano ductu tam variam ac pene innumerabilem monachorum familiam tum primum in Aegypto propagatam, qua publice qua privatim, rite sanctèque regere, & gubernare valeret.

Nemo tamen prophetici muneris celebritate magis inclaruit, quam S. Lycopolitanus *Iohannes*. Huius admirandae sanctissimaeque vitae genus videsis in Bollandianis actis SS. ad 27. martii, & in tom. X. *M. H. Eccl.* Tillemontii pag. 9: *Saint Jean PROPHETE reclus près de Lycople en Thebaide*. Nam ego de illius prophetici charismatis fama longe lateque per universum christianum orbem diffusa pauca, obiter saltem, attingam. Ea commotus Palladius e Nitriae aut *cellularum* solitudine ad Iohannem invisendum an. 394. accessit; de quo proinde haec inter cetera scribit in *H. Lausiaca* pag. 97. Lugduni Batav. edita an. 1616: ἔτος τριάκοντα πληρώσας ἔτη ἐγκεκλεισμένος .... κατηξιώθη χαρίσματος προῤῥήσεως. *Quum annos ex quo fuerat inclusus, explesset triginta .... dignus factus est PROPHETIAE DONO: per quam etiam beato Imperatori Theodosio varias transmisit praedictiones, ac nominatim de tyranno Maximo, quod ipsum vincens subiiceret Gallias: itemque de tyranno Eugenio pollicitus est, quod cum*

cra, ac mysteria ab iis tradi crederent. Prophetae enim dicuntur, quasi arcanorum interpretes; ut inde intelligas non eo uno nomine *Prophetas* fuisse nuncupatos, quod essent templorum, fanorumque Antistites, uti sensisse videtur Eduardus Leigh in *Critica sacr.*

eum quidem debellaret, ipse vero vitae finem exinde absolveret, & terrenum hoc imperium filio derelinqueret. Quapropter multa magnaque de eo divulgata est fama ὡς ἐναρέτου ἀνδρὸς, *ut viri sancti: & nunc inter Angelos adnumeratus Theodosius Imperator, eum, ut PROPHETAM honorans venerabatur*. Adde quod Palladius ipse ex iis, quae sibi contigerant apud Iohannem, certo se intellexisse testatur, eum *virum fuisse* ἀκριβείας πνευματικὸν, *perfecte spiritualem*, καὶ προγινώσκειν πάντα, *& qui omnia praenosceret*, καὶ θεοπνεύματον, *& a Deo inspiratum*. Cetera, quae sibi de germani fratris, deque parentis statu, eiusque morte post *annos* septem futura, ut & alia, quae de episcopatu suo, variisque in eo animi angoribus, & afflictionibus subeundis, Iohannes praenuntiaverat, habes eodem loci apud Palladium ipsum; qui rerum eventu monitus tum demum, inquit, ἐμνήσθην τοῦ μακαρίου καὶ θαυμασίου ἀνδρὸς ἐκείνου, ὅτι ταῦτά μοι προείρηκεν ἅπερ νῦν ὑπέστην, *recordatus sum beati & admirandi illius viri, quoniam haec ipsa, quae modo eveniunt, mihi praedixit*. Similia tradunt S. Petronius, Ruffinus in *vit. PP.*, Evagrius, Albinus, Ammonius, & alii, qui ad Iohannem dedita opera convenerunt, ut eum, de quo tanta audierant, coram intueri & admirari possent. Cassianus lib IV. *de Institutionibus Renuntiant. Ponemus*, inquit, *primum Abbatem Iohannem, qui .... ad prophetiae gratiam sublimatus, sic universo orbi claruit, ut etiam Regibus mundi huius merito suo redderetur illustris*. S. Augustinus lib. *de cura pro mortuis gerenda* cap. I: *Talem*, ait, *fuisse credendum est illum Iohannem monachum, quem de belli civilis eventu maior* Theodosius *consuluit Imperator: habebat quippe* (praeter alia dona, quorum meminit Apostolus I. Cor. XII. 7. & 15.) *etiam prophetiam*. Et iterum lib. V. *de civ. Dei* c. 26. de eodem *Theodosio* loquens, *hic*, scribit, *in angustiis curarum suarum non est lapsus ad curiositates sacrilegas, atque illicitas, sed ad Iohannem in Aegypto constitutum, quem Dei servum PROPHETANDI SPIRITU praeditum fama crebrescente didicerat, misit, atque ab eo nuntium victoriae* (adversus Maximum) *certissimum accepit*. Et iterum alium *tyrannum Eugenium .... accepto rursus prophetico responso, fide certus oppressit*. Idem S. Prosper in *Chron.*, idem

idem S. Fulgentius lib.II. *de Gr.* c.20. n.3., Posthumianus Ep., sanctique Martinus Turon., & Sulpicius Severus magnifice copioseque testantur. Idem & Sozomenus lib. VI. *Hist. Eccl.* c.28., ubi de sanctis viris, qui in Aegypto floruerant, mentionem faciens, *praecipuum ex iis fuisse* scribit *Iohannem: cui Deus non minus, quam veteribus illis* Prophetis, *futurarum abditarumque rerum cognitionem donaverat*. His accedit Theodoret: lib.V. *H. Eccl.* c.29., & Nicephorus Callistus lib. X. c.39.

At multo latius, atque alacrius volitabat per ora Aegyptiorum nomen *Prophetae* Iohannis. Iis enim vir admirabilis accuratissime praenuntiabat quotannis tum mensuram aquarum in exundatione, & incremento Nili, tum etiam futuram fertilitatem agrorum: & ex cellae suae latebris de malis, & calamitatibus, quae populis imminerent, ut ad Dei iram, & indignationem placandam eorum animi commoverentur monita ante dabat. Inde factum est, ut inferioris Aegypti incolae quasi iam *Iohannis* obliti, non amplius nomine suo, sed ϣⲉⲛⲟⲩϥⲓ, *Scenuphi*, *per antonomasiam Nuncium Dei*, sive *Prophetam*, appellarent. Huiusque rei testis est *Theodorus Metochita*, qui, ut observat Meursius in not. ad Palladium pag.192. lib. II. *Hist. Rom.* haec narrat: *Immensae gentium copiae adversus magnum* Theodosium *insurgunt. Quid tum? scribit continuo Imperator* πρὸς πρόεδρον, *ad eum, qui primam sedem Alexandriae tenet, ut* τὸν κατὰ Αἴγυπτον μέγαν ΣΕΝΟΥΦΙΟΝ, *magnum apud Aegyptios SENOUPHION venire induceret in Imperatoris auxilium. At ille nullis cedens persuasionibus mittit ad Imperatorem virgam & parvum sui ipsius pallium* (1), *quibus utens Imperator loco galeae & hastae hostes invadit acriter, & congrediens triumphum de ipsis reportat*. Eadem refert *Glycas*, atque

(1) Τριβώνιον heic habet Metochites, quod apud Hesychium *πάλλιον pallium* exponitur. Cedrenus ἐπωμίδα appellat, & *cucullam* interpretatur Meursius, Gentianus in acta SS. Cyri & Ioh. vertit *superhumerale*. Bollandianis vero *ἐπωμὶς eadem esse videtur, quae alibi* melote, cuculla, ependytes. Ii tamen in Latino textu eorumdem actor. modo *chlamydem*, modo *humerale*, retinent. Mihi vero magis arrideret *cuculla*, quae *ἀντὶ τοῦ κράνου galeae* vice ad caput Imperatoris tegendum aptior videri poterat. Nam & τριβώνιον Metochitae, quod praeter *pallium* in Hesychio etiam περιβόλαιον significat, ad cucullam, qua circum tegitur caput, trahi non inepte potest.

atque *Cedrenus* : ſed quem Metochita *Senuphion* dicit, illi *Iohannem magnum Aegypti monachum* vocant.

Nec alius profecto quam Iohannes Lycopolitanus ille erat *Senuphius*, de quo, ſic etiam cenſente Meurſio, ſermonem inſtituit Metochita. Nam & acta SS. Martyrum Aegyptiorum *Cyri*, & *Iohannis* apud Bollandum, & Tillemontium ſub die 31. ianuarii hanc ipſam hiſtoriam, quam & magnus ac venerabilis *Eccleſiaſticorum Annalium* parens Cardinalis Baronius ex Metaphraſte ad annum 388. retulit, latius, atque diffuſius cap. v. enarrant. Ex ea diſcimus, Alexandriae πρόεδρον, ad quem Imperator *Theodoſius*, ut ad ſe arceſſeret admirandum *Senuphium*, litteras ſcripſit, fuiſſe *Theophilum* Patriarcham Alexandrinum. Miſit profecto Theodoſius *Eutropium* eunuchum ad *Iohannem*, ut illius oracula de bello contra Eugenium audiret; nil tamen id vetat, quin & ipſius praeſentiae, auxiliique cupidus vota ſua eidem ſignificari ſtuduerit per epiſtolas, quas ad ipſum quoque Patriarcham, cui monachi in tota Aegypto ſuberant, miſit. Acta haec Tillemont. tom. v. *Hiſt. Eccl.* pag. 8. graece primum ſcripta fuiſſe ſtatuit ſub exordium ſaec. vii., unde & *ſatis antiqua* illa eſſe cenſet. Attamen ea conſiderans, quae hiſtoria iſta narrat de *Senuphio*, deque *Apollinare* Patriarcha Alexandrino, ſcrupulum ei movent, ne fidem omnem mereri poſſint. Heic ego Apollinarem mitto. Meum enim eſt de uno *Senuphio* agere. De hoc autem nil miror, ſi Tillemontius parum aequas cogitationes verſabat in animo. Quid hoc nominis apud Aegyptios eſſet penitus ignorabat: nullum norat ex cognitis probatiſque hiſtoriarum ſcriptoribus, qui de magno *Senuphio* monacho in *Sceti* deſerto commorante mentionem feciſſet: nihil demum de corrupto nomine *Sceti* in cit. cap. v. Actor. *SS. Cyri & Iohannis* ſuſpicabatur. Quid ergo mirum, ſi haec omnia incertae & ſubleſtae fidei viſa ſunt Tillemontio? Sed ſi vir ſummus incidiſſet in adnotata ad gr. *H. Lauſ. Meurſii*, facile ſtatim intellexiſſet noſtrum hunc *Senuphium* eumdem eſſe ac S. Iohannem *Lycopolitanum*, quem & ipſe *Prophetam* inſigni nomine nuncuparat. Id enim tandem apud Aegyptios ſignificabat *Senuphi*, graece

Σενέφιος. Quod vero in Graecis ſcriptoribus ſequioris aevi, immo & in actis ipſis SS. MM. *Cyri* & *Iohannis* de *Senuphio* noſtro dicitur, cum celebrem fuiſſe inter monachos *Scetis* error eſt, natus ex confuſo nomine *Siut*, vel *Sciut*, cum *Scit* (1); illud enim *Lycopolim*, hoc vero *Eremum Scitis* deſignat. Nec novum id eſt apud Graecos ſcriptores, qui in geographicis hiſce Aegyptiorum vocabulis perſaepe luculenter erraſſe deprehenduntur.

Bollan-

(1) Quam facile fuerit Graecis ſcriptoribus confundere *Siut*, vel *Sciut* cum *Scit*, vel *Scet*, unde Σκητις apud Metaphraſten, alioſque, ipſamet utriuſque vocis ὁμωνυμία & ſimilitudo, ſaltem in pronunciando, ſuadet. Verum & Aegyptii ipſi, qui ΣΚΥΤ, verſo Η in Υ pro ΣΚΗΤ, nonnumquam & pronunciaſſe, & ſcripſiſſe videntur, ut liquet ex loco adducto a cl. Mingarellio p. 277. ex epiſtola ſyſtatica, ubi ⲚⲦⲈ ⲠⲒ-ⲤⲔⲨⲦⲎⲤ *Scyt*, & Graeco more *Scythis* legitur, anſam praebere potuerunt Graiis, ut magis magiſque ⲤⲒⲞⲨⲦ, aut etiam ⲤⲒⲨⲦ, omiſſo O, cum ⲤⲔⲨⲦ, ſive *Sciti* confunderent. Nam & παχυμιος *Pachymios* pro παχυμιος, & παχωμιος aliquando dixere. Accedit, quod Graecis unum λυκων, aut λυκοπολις nomen cognitum fuiſſe videtur; & ideo vernaculum *Siut*, quaſi penitus ignorantes numquam adhibuiſſe noſcuntur. Quoties proinde *Sciut* audierunt, toties de *Scit*, aut *Scet* nempe de *Sceti*, quae Σκητις, εως apud Palladium alioſque inflectitur, cogitarunt. At germana huius nominis & efferendi, & ſcribendi ratio ea eſt, quae legitur in epigraphe *Liturgiae S. Marci* in cod. Vaticano. Huius exemplum habemus in Angel. bibl. inter mss. Boniurli a P. Baſilio Raſſequierio Toloſano illius individuo comiti & ſodali fidiſſimo, ad calcem *Pontificalis Alexandrini*. Ibi monachus & presbyter *Iohannes*, cuius codex erat, *miniſter*, *ſacerdos*, & *filius* dicitur *ſanctae eccleſiae patris noſtri begumeni Abbatis Iohannis*: ⲁ︦ ϧⲉⲛ ⲡⲧⲱⲟⲩ ⲛ̀ ϣⲓϩⲏⲧ ⲁ︦ ⲡϣⲁϥⲉ ⲛ̀ⲧⲉⲡⲉⲛⲓⲱⲧ ⲁⲃⲃⲁ ⲙⲁⲕⲁⲣⲓ: *In monte SCIHET, deſerti S. Patris noſtri Abbatis Macarii*. Ita vero ϣⲓϩⲏⲧ rectiſſime ſcribitur in Theotociis a Mingarellio laudatis ex pag. 182. Romae ed., & a La-Crozio in *Theſ. epiſtol.* ex Aſſemannio noſtro exponitur, quaſi ϣⲓ-ϩⲏⲧ, *trutina* (ſive etiam menſura) *cordis*. Graeci, qui non habent H aſpiratum, quale eſt in colum. Farneſian. Hε pro ὁ, Hoδος pro ὁδος, numquam genuinam hanc vocem *Sci bet*, aut *Sci-bit* exprimere potuerunt. Cui etiam cauſſae tribui debet, quod *Scit* vel *Scyt* a *Sciut* diſcernere nequiverint. Ceterum *Sciet* in Naniano fragmento x., apud laud. Mingarel. (non integre ſcriptum) commune eſt & *monti*, & *deſerto*, & *regioni Scythicae*, ſive *Scithiacae*, de quibus vide d'Andevillium pag. 180. . . . . ., & Bolland. in notis ad cap. v. Act. SS. MM. Cyri & Ioh. Atque ex his etiam colligo in eum ipſum Actor. locum *Scit* oſcitantia Graeci ſcriptoris, irrepſiſſe pro *Sciut*.

Bollandiani quoque adnot. 1. in idem cap. v. Actor. de *Senuphio* agentes: *Mirum est*, inquiunt, *huius* Senuphii *nusquam nec in vitis PP., nec in Martyrologiis mentionem fieri, nisi alio nomine appelletur*, uti revera appellatur, *Iohannes*, non tamen *Scltis*, sed *Siut*.

Quumque huius historiae scriptor haec tandem addiderit: *Ac merito quidem diem, quo haec gesta sunt, qui & nunc tanto intervallo* (annorum scilicet 200. & amplius) *apud Alexandrinos magna cum celebritate, & magnificentia servatur, & ICONIUM* (1) *ab ipso nomen accepit. Namque & STATUAM Imperatori fecere, eodem, quo tunc, modo armatam, cui caput chlamyde indutum est, dextera baculum gestat*; doctissimi ipsi Bollandistae subiungunt: *vel hinc quoque manifestum est, scriptam esse hanc vitam* (SS. MM.) *cum Aegyptus adhuc sub christianis esset*, nempe sub initia saeculi VII.

Iohannes vero, qui *Senuphi*, *Propheta* in inferiori Aegypto, in Thebaide eiusdem plane significationis nomine vocabatur *Shenute*. Sic nominatur in vita Abbatis *Matthaei*, sive in fragm. x. inter Naniana pag. CCLXIX. & pag. CCLXXV. apud cl. Ab. Mingarellium. Nam ibi primum dicitur ⲡϩⲗⲗⲟ ⲙ̀ⲡⲣⲟⲫⲏⲧⲏⲥ ⲁⲡⲁ ϣⲉⲛⲟⲩⲧⲉ, *senex Propheta Abbas Shenute* quintus post *S. Antonium*, *Pachomium*, *Theodorum*, & *Moysem* monastici instituti Patres; deinde vero p. CCLXXV. *quintus* iterum memoratur post *Antonium*, *Pachomium*, *Theodorum*, & *Petronium* ⲁⲡⲁ ϣⲉⲛⲟⲩⲧⲉ ⲡⲁⲡⲧⲟⲟⲩ ⲛⲁⲧⲣⲏⲡⲉ, *Abbas Shenute montis Atripe*, post quem sequitur *Macarius montis Shiti*. De hoc Abbate *Shenute*, sive *Senutio* pag. CCLXXII. Mingarellius ait: *Neque Palladius, neque Cassianus mentionem faciunt: videtur itaque ipsis recentior. Cum tamen paullo post rursus ... inter S. Pachomium, & Macarium nominetur, eum valde vetustum esse non dubito*. Huc plura addere pergit de *Senutio* Archimandrita ex La-Crozio, Scholtzio, & Renaudotio, qui tamen nihil commune

(1) Ἀπὸ τῆς εἰκόνος, quae vox, ut Bolland. observant, *effigiem*, *imaginem*, adeoque *statuam* Imp. Theodosio Alexandriae erectam designat.

mune habet cum *Shenute* nostro. Sed non multis est opus; ut intelligamus, hunc ipsum esse *Iohannem* Lycopolitanum. Is certe ⲡϩⲗⲗⲟ *senex* recte dicitur, quippe qui annos natus *nonaginta* ad beatam vitam migrarat post felicem magni *Antonii*, *Pachomii*, *Theodori*, & *Petronii* mortem. Obiit enim an. 394. vel potius 395. Is est *Propheta*, graece Προφήτης Thebaice ϣⲉⲛⲟⲩⲧⲉ *Shenute* per *antonomasiam* sic nuncupatus, ut Marc. X. v.46. Υἱὸς Τιμαίου Βαρτίμαιος; Ioh. XX. 24. Θωμᾶς Δίδυμος: vers. 16. Ῥαββουνὶ Διδάσκαλε; Actor. XIII. v.8. Ἐλύμας ὁ Μάγος; Rom. VIII. 16. Ἀββᾶ ὁ πατήρ: & apud Plutarchum loco supra laud. Χενοῦφις (vel Senuphis) Προφήτης. Is denique fortasse est ⲁⲡⲁ ϣⲉⲛⲟⲩⲧⲉ ⲡⲁⲡⲧⲟⲟⲩ ⲛⲁⲧⲣⲏⲡⲉ, *Abbas Schenute montis Atripe*. De hoc meus Mingarellius divinando quaerit, an illius montis incola sit, qui *prope illam urbem, quae apud Renaudot. tom. I. pag.* 455. *vocatur ATHRIBA*, an vero ipsius nomen ita nuncupetur, quasi *sole carens*.

Sed alius est *mons ATRIBE* ad latus occiduum Tilamonis Libyci non longe ab urbe Lycopoli. Hunc montem vocat Nubiensis geographus per metathesim, *Taribe*, vel *Atribe*, arabice, ex Aegyptio nomine ⲁⲧⲣⲓⲡⲉ, verso ⲡ in ⲃ, & addito ex more gentis, *a*, vide pag. praefat. nostrae LXXXII. adnot. 2. *Montem* appellat τῶν λυκῶν, *luporum* scilicet, Pallad. in *Hist. Laus.*, eoque Iohannem solitariae vitae caussa se recepisse scribit, ἀνεχώρησεν μόνος εἰς τὸ ὄρος τῶν λυκῶν. Mons iste Lyco *distabat*, observante Meursio ex Iohan. Moscha in *Limon.* c.161. *sex millibus passuum*. Alii hoedeporici scriptores paullo minorem distantiam hodieque metiuntur.

Eruditissimus Vanslebius in *Relatione Aegypt.* gallice edita Parisiis an. 1677. pag.372. descripsit suum iter confectum a Lycopoli ad *Adribe*, quod certe idem est ac Thebaicum Ατριπε. Nam Τ in Δ, & Π in Β saepe apud Aegyptios convertitur: Ibi primum monasterium vulgo *Album* nuncupatum, a se dedita opera perlustratum, alterum deinde *Rubeum* dictum, & unius tantum horae via a priori distans, sic graphice ad radices montis, *Tabam* versus, positum describit. *Le monastere*

de

de S. Sinnode l'Archimandrite surnommé le Blanc, *est baty costé à des ruines de l' antique ville d' ATRIBE, il y a des restes d' un des plus magnifiques édifices qui ait esté en Egypte*. *Rubeum* paullo minoris magnitudinis facit, sed ei ad meridiem additum commemorat aedificium a S. Helena, quo tempore ad salutandos SS. Martyres prope Latonopolim ingenti numero conditos, peragrabat, (uti incolae monachi aiebant) constructum. Fortasse inde dictus est mons *Atribe*, unde procedebat *Telamon* prope Lycopolim; & hinc etiam *Propheta* noster Iohannes dici potuit in Naniano fragm. *Senute*, sive *Sennode montis Atripe* (1). Sed quum *Sennode Archimandrita* a monachis *Albi* monasterii, teste Vanslebio, appelletur; nec tamen sic umquam *Iohannes noster* vel a Palladio, vel a Ruffino, aliisque sive Graecis, sive Latinis scriptoribus fuerit nuncupatus, *Sennodem* hunc eumdem ipsum esse non credam ac *Sennutem* Prophetam *Iohannem*. At certe *Shenute*, quem Nanianum fragmentum semel & iterum laudat, non est mea quidem sententia, nisi unus ille Iohannes Lycopolitanus.

Atque is ipse *Scenute* auctor est *Naniani fragmenti* VI. apud Mingarellium nostrum in *Aegyptiorum codd. reliquiis* pag. CV. & seqq. Id liquet ex fragm. Borgiano exscisso ex Theb. cod.; cuius haec inscriptio est ad pag. ⲥⲝⲁ. 261.

ⲡⲁⲓ ⲡⲉ ⲡⲗⲟⲅⲟⲥ ⲛ̄ⲧⲁⲡⲉⲛⲓⲱⲧ ⲉⲧⲟⲩⲁⲁⲃ
ⲙ̄ⲡⲣⲟⲫⲏⲧⲏⲥ ⲁⲡⲁ ϣⲉⲛⲟⲩⲧⲉ ϫⲟⲟϥ ⲛ̄ⲧⲉⲣⲉ ⲟⲩ-
ⲫⲓⲗⲟⲥⲟⲫⲟⲥ ⲛ̄ϩⲉⲗⲗⲏⲛ ⲉⲓϣⲁⲣⲟϥ . ⲉⲁϥⲉⲓⲛⲁϥ ⲛ̄ⲛ-
ϩⲉⲛⲕⲉⲥⲟⲛ . ⲉϥⲥⲟⲟⲩⲛ ⲇⲉ ⲙ̄ⲙⲟϥ ϫⲉ ⲙ̄ⲡⲉϥⲙⲉⲉⲩⲉ
ⲥⲟⲩⲧⲱⲛ ⲁⲛ ⲉϩⲟⲩⲛ ⲉⲡⲛⲟⲩⲧⲉ . ϩⲁϩ ⲇⲉ ϩⲓⲛⲁⲣ-
ϫⲱⲛ

(1) Aliud esse opinor civitatem *Atripe*, & *monasterium album S. Sennodi Archimandritae* pone illius rudera positum, & aliud *montem Atripe*, unde dictus est *Scenuthe* in Naniano fragm. Montem *Atripe* eum esse ex *Nubiensi* coniicio, qui ad latus occiduum Tilamonis Lycopolim versus extendebatur, etsi fortasse exordium ab eo sumeret, ubi sita erat civitas ipsa *Atripe*. In hoc igitur monte non longe a Lycopoli anachoreticam vitam egisse existimo *S. Iohannem Prophetam*, quem auctor vitae S. Abb. Matthaei appellat *Shenute de monte Atripe*. Palladius ὄρος τῶν λυκῶν (illius nomine Aegyptiaco tacito) *montem Lycorum*, seu *Luporum* simpliciter vocat; ibique in eius *summitate* illius stationem describit.

ⲭⲱⲛ ⲉⲧϩⲙⲙⲟⲟⲥ ϩⲁⲧⲏϥ ⲙⲛ ⲛⲣⲙⲙⲁⲟ ⲉⲧ=
ⲥⲟⲟⲩⲛ ⲙ̀ⲙⲟϥ ⲉⲁⲩⲕⲱⲙϣ ⲛ̀ⲥⲁ ⲡⲁⲓ ⲛ̀ⲧⲉⲓⲙⲓⲛⲉ
ⲛⲧⲉⲣⲉϥⲉⲓ ⲉⲥⲱⲧⲙ ⲉⲡⲗⲟⲅⲟⲥ. ⲁϥⲁⲣⲭⲉⲓ ⲛ̀ϣⲁϫⲉ
ⲉϥϫⲱ ⲙ̀ⲙⲟⲥ ⲛ̀ⲧⲉⲓϩⲉ ϫⲉ ⲡⲉϫⲁϥ ⲛ̀ϭⲓⲡⲉⲡⲣⲟⲫⲏ=
ⲧⲏⲥ ϫⲉ ⲟⲩⲛ ⲟⲩⲙⲟⲩⲓ ⲛⲁϣⲱϣ ⲉⲃⲟⲗ ⲁⲩⲱ ⲛⲓⲙ
ⲡⲉⲧⲉⲛ ⲉϥⲛⲁ́ⲣϩⲟⲧⲉ ⲁⲛ ⲡϫⲟⲉⲓⲥ ⲡⲛⲟⲩⲧⲉ ⲁϥ=
ϣⲁϫⲉ ⲁⲩⲱ ⲛⲓⲙ ⲡⲉⲧⲉⲛϥ ⲛⲁⲡⲣⲟⲫⲏⲧⲉⲩⲉ ⲁⲛ:
ⲡϫⲟⲉⲓⲥ ⲡⲉⲛⲧⲁϥϩⲱⲛ ⲁⲩⲱ ⲡⲉϥⲡ̅ⲛ̅ⲁ ⲛⲓⲙ ⲡⲉⲛ=
ⲧⲉⲛϥ ⲛⲁϫⲱ ⲁⲛ ⲛⲛⲉⲧϣⲟⲟⲡ ⲏ́ ⲛⲓⲙ ⲡⲉⲧⲛⲁϩⲱⲡ
ⲛ̀ⲛⲉⲧⲣ́ⲛⲟⲃⲣⲉ.

ⲉⲓϩⲙⲟⲟⲥ ⲁⲛⲟⲕ ϩⲓϫⲛ̀ ⲟⲩⲧⲟⲟⲩ ⲡⲉϫⲉ ⲡⲉⲧϫⲱ ⲛ̀ⲛⲁⲓ. ⲁⲓⲛⲁⲩ ⲉⲩⲍⲱⲟⲛ ⲉϥϩⲁⲡⲁⲏⲣ ⲉϥⲙⲓϣⲉ ⲙ̀ⲛ ⲕⲉ ⲍⲱⲟⲛ.

Hic est sermo patris nostri sancti PROPHETAE Abbatis SCENUTE ea occasione dictus, qua ad eum accessit Graecus philosophus; & pluries accessit. Huncque proinde norat, quod non recte de Deo cogitaret. Multi vero tum ex principibus sedentes coram ipso, tum ex divitibus nobilibusque, qui eum cognorant, ipsum hoc modo libenter adibant, ut congressi sermonem eius audirent. Coepit autem loqui sic dicens: Dixit Propheta (1), *leo rugiet, quis non timebit? Dominus Deus locutus est, quis non prophetabit? Dominus Deus praecepit, & spiritus eius, quis non loquetur quae futura sunt, aut abscondet quae sunt utilia?*

INITIUM SERMONIS.

Quum sederem ego, qui haec verba loquor, supra montem, vidi animans ex aëre pugnam committere cum alio animante super terram

(1) Amos scilicet cap. III. v. 8: Λέων ἐρεύξεται, καὶ τίς οὐ φοβηθήσεται; κύριος ὁ θεὸς ἐλάλησε, καὶ τίς οὐ προφητεύσει; His non modo Thebaica, sed & Memphitica versio accurate respondet. Reliqua *Scenute* noster ex aliis Prophetarum locis collegit.

ram verſanti &c. Hinc a pag. nempe cod. ⲥⲝⲃ. 262. protrahitur ſermo ad totam pag. ⲥⲝⲏ. 268., ſicque ſub finem pag. ⲥⲝⲋ. 266. col.4. ad verba ⲉⲧϣⲁϫⲉ ϩⲛ̄ ⲛⲉⲧⲉⲛⲟⲩϥⲛⲉ ϯⲙⲙⲱⲧⲛ̄ ⲉⲧⲟⲟⲧϥ ⲙⲛⲥⲱϣϥ ⲉϥϫⲱⲙ̀ⲙⲟⲥ. ϫⲉ ... coniungitur cum iiſdem omnino verbis, unde incipit Nanianum fragmentum apud Mingarellium pag. CVII: ϫⲉ ϩⲛ̄ ⲛⲉⲧⲉⲛⲟⲩϥⲛⲉ ϯⲙ̀ⲙⲟⲧⲛ̄ ⲉⲧⲟⲟⲧϥ ⲙ̀ⲛⲥⲱϣϥ ⲉⲩϫⲱⲙ̀ⲙⲟⲥ ... cumque hoc ipſo aequo gradu pergit ad lin. uſque 20. col.2. pag. CX., ubi in haec verba deſinit: ⲙ̀ϫⲟⲉⲓⲥ ⲓ̅ⲥ̅.

Accedit ex eodem Borgiano Muſeo fragmentum aliud eleganter ſcriptum, ubi *Scenuthi* noſtro idem plane ſermo una cum aliis palam vindicatur. Nam ad calcem ipſius fragmenti (quo plura de variis nominibus Chriſti egregie dicta leguntur) tandem poſt haec verba: ⲉⲓⲥϩⲏⲏⲧⲉ ⲧⲏⲣⲟⲩ ⲥⲉⲥⲏ̄ϩ ϩⲛ̄ ⲛⲉⲅⲣⲁⲫⲏ ⲁⲩⲱ ⲡⲉⲧⲱϣ ⲉⲧⲛⲟⲉⲓ ϥⲛⲁⲥⲟⲩⲱ ⲛⲛⲟⲩⲧⲏⲣⲟⲩ. *Ecce omnia exarata ſunt in ſcripturis : & qui legit intelligit ea omnibus ſatis eſſe* : ſequens inſcriptio ſpectatur:

ⲉⲡⲓⲥⲧⲟⲗⲏ ⲉ̅: *EPISTOLAE V.*

ϯⲣ̄ⲙⲟⲓϩⲉ : *LACRIMAS FUNDO* (1).

ⲡⲉ ⲡ̄ⲛ̄ⲁ ⲙ̀ⲡⲛⲟⲩⲧⲉ : *EST SPIRITUS DEI.*

ⲙⲡⲉϥⲱϫⲛ̄ ⲛⲟⲩⲟⲉⲓϣ ⲛⲓⲙ ⲛϭⲓⲟⲩⲏⲏⲃ:

NON DEFICIT ULLO UMQUAM TEMPORE SACERDOS.

ⲉⲣϣⲁⲛ

(1) In *hoc*, & in *tribus* ſequentibus loculis verba indicantur, unde incipiunt ſermones *S. Scenuthe*.

ⲉⲣϣⲁⲛ ⲡⲗⲟⲅⲟⲥ ϫⲱ ⲛⲛⲉⲧⲏⲡⲉ ⲧⲉⲓ ⲡⲣⲟⲫⲏⲧⲓⲁ:
QUANDO SERMONEM DIXIT MORE PROPHETICO:
Cuius initium est

ⲉⲓϩⲙⲟⲟⲥ ⲁⲛⲟⲕ ϩⲓϫⲛ̀ ⲟⲩⲧⲟⲟⲩ: (1)
SEDEBAM EGO SUPER MONTEM.

His additur librarii epigraphe *cursivis*, ut aiunt, litteris in hanc formam: ⲁϥϫⲱⲕ ⲉⲃⲟⲗ ⲛ̀ϭⲓ ⲡⲙⲟϩϯⲟⲩ ⲛ̀ⲗⲟⲅⲟⲥ ⲙ̀ⲡⲉⲛⲉⲓⲱⲧ. ⲉⲣⲉⲡⲉϥⲥⲙⲟⲩ ⲉⲧⲟⲩⲁⲁⲃ ⲛⲁϣⲱⲡⲉ ⲛ̀ⲙⲙⲁⲛ ⲧⲏⲣⲛ ϩⲓⲟⲩⲥⲟⲡ ϩⲁⲙⲏⲛ: *Absoluti sunt QUINQUE sermones Patris nostri. Sit benedictio sancti nobiscum omnibus simul. Amen.*

Deinde *eisdem litteris.*

ⲡⲁⲓ ⲡⲉ ⲡϫⲱⲱⲙⲉ ⲁⲩⲱ ⲡⲛⲟϭ ⲛ̀ⲕⲁⲓⲫⲁⲗⲁⲓⲟⲛ ⲛ̀ⲧⲁϥ ⲥⲁϩϥ̀ ⲛ̀ϭⲓⲡⲉⲛⲙⲁⲓ ⲛⲟⲩⲧⲉ ⲛ̀ⲥⲟⲛ ⲁⲩⲱ ⲡⲉⲛⲛⲉⲓⲱⲧ ⲡⲡⲁⲡⲁ ⲕⲟⲗⲑⲉ ⲁⲩⲱ ⲡⲁⲣⲭⲏⲙⲁⲛⲇⲣⲓⲧⲏⲥ ⲙ̀ⲡⲙⲟⲛⲁⲥⲧⲏⲣⲓⲟⲛ ⲙ̀ⲡⲉⲛⲉⲓⲱⲧ ⲙ̀ⲡⲣⲟⲫⲏⲧⲏⲥ ⲁⲡⲁ ϣⲉⲛⲟⲩⲧⲉ ⲛ̀ⲑⲉⲛⲏⲩ ⲛ̀ⲥⲓⲟⲩⲩ ⲉⲧⲣⲉϥϣⲱⲱϣ ⲛ̀ϩⲏⲧϥ̀ ⲙⲛ̀ ⲛⲉϥϣⲏⲣⲉ ⲙⲛ̀ ⲟⲩⲟⲛ ⲛⲓⲙ ϩⲓⲟⲩⲥⲟⲡ ⲉⲩⲛⲏⲩ ⲙⲛ̀ ⲟⲩⲥⲟⲗⲥ̀ⲗ ⲛⲛⲉⲧ. ⲁⲩⲱ ⲉⲧⲥⲱⲧⲙ̀ ⲙⲛ̀ ⲉⲟⲩϫⲁⲓ ⲛ̀ⲧⲉϥⲯⲩⲭⲏ ϫⲉⲕⲁⲥ ⲉⲣⲉⲡϫⲟⲉⲓⲥ ⲛⲁⲣ̀ ⲟⲩⲛⲁ ⲛ̀ⲙⲙⲁⲩ ⲙ̀ⲡⲉϩⲟⲟⲩ ⲙ̀ⲡⲉϥⲉⲛϣⲓⲛⲉ. ϩⲁⲙⲏⲛ ⲉϥⲉϣⲱⲡⲉ:

Postremo

ⲁⲣⲓⲡⲙⲉⲉⲩⲉ ϩⲱⲛ ⲁⲅⲁⲡⲏ ⲛ̀ⲧⲉⲧⲛ̀ ϣⲗⲏⲗ ϩⲁⲣⲟⲓ ⲁⲛⲟⲕ ⲡⲉⲓⲣⲉϥⲉⲣⲣⲛⲟⲃⲉ ⲛⲉⲓⲃⲓⲏⲛ.

Hic

(1) Confer hoc ipsum sermonis exordium cum altero, quod iam dedimus pag. superiori CLXVI. lin. 11. Utrumque enim idem omnino est.

Hic est liber, & magna complexio capitum, quam scripsit Dei amator frater & pater noster Abba Colthe, & archimandrita monasterii patris nostri & PROPHETAE Abbatis SCENUTHE existentis in Siut, ut Filii, & alii quivis, qui legunt, fructum simul, & lucis, quae in eo est, splendorem recipiant, & qui audiunt etiam animae salutem, ut faciat Dominus misericordiam cum illis in die adventus sui. Amen, Fiat.

Meminerit etiam caritas orationum vestrarum mei miseri, & abiecti peccatoris.

Dolendum est Mingarellium nostrum haec videre non potuisse antequam *sextum* illud Nanianum fragmentum evulgaret; aliud enim quiddam de illius auctore, uti persuasum mihi est, fortasse scripsisset. Nos interea ex his, quae hactenus attulimus, plura de S. *Iohanne Lycopolitano* colligimus: eum nempe illum esse *Scenute*, qui *Prophetae* nomen non in Aegypto tantum, sed in toto christiano orbe passim obtinuit; qui veluti institutor & parens habitus est monachorum in *Siut*; quique lucubrationes *quinque* thebaice scripsit, interque ceteras *sermonem* more prophetico compositum, cuius pars est Nanianum fragmentum mox commemoratum. Hunc tamen scriptum putamus ante an. 389., quo, uti Iohannes ipse in caelesti quadam visione sibi revelatum cognorat, & Bessarion Abbas in colloquio cum eo in monte *Siut* habito praedixerat, idolorum templa ex magni Theodosii edicto subversa in Aegypto fuere. De die tamen illius beatae mortis incerti sumus. *Omnia Martyrologia*, ait Tillemont. tom. X. pag. 720., *post saec.* IX. *diem festum S. Iohannis*, tamquam emortualem, *consignant* in XXVII. martii an. 395. In Bolland. actis SS. Henschenius & Papebrochius in 17. octobr. an. 394. Cardinalis Baronius in 13. decembr. eiusdem anni. Sed rectius, ni fallor, idem ipse Tillemont. coniecit: *Il peut être mort deux ou trois mois après Théodose en mars, ou en avril 395.* Kalendarium Copto-Aethiopicum Ludolphi ad diem 1. maii Iuliani, & VI. Copto-Aethiopici, mentionem facit *S. Sennodi Anachoretae*. Palladius certe in *H. Laus.* ἀναχωρήσεως *anachoreticae vitae* laudem

Iohanni nostro tribuit. Quod si ipse est *Scenute* noster, eius obitus erit 6. maii Coptici, idest 1. maii Iuliani. Hoc quidem pacto coniungi facile poterit *festus dies Abbatis Scenute* cum titulo evangelicae lectionis recitandae *super aquam*, ut indicitur in Evangelistar. cod. a nobis laudato pag. 294.

Ordo sabbatorum, & dominicorum dierum, quem codex servat, alius esse non potest quam ordo hebdomadarum septem inter Pascha & Pentecostem. De his loquitur S. Basilius lib. *de Spiritu S.*, ubi τὰ ἑπτὰ τῆς ἱερᾶς πεντηκοστῆς ἑβδομάδας, *septem sanctae Pentecostes hebdomadas* appellat. Iam vero da mihi lectionem sabbato III. post Pascha in membrana 1. & in fine col. 1. Evangelistarii, addictam, sequens necessario erit assignanda sabbato IV., tum vero ea, quae hanc excipit, quaeque eadem membrana col. 4. legenda indicitur ⲙⲛⲛⲥⲁ ⲡϣⲁ ⲙⲡⲉⲛⲉⲓⲱⲧ ⲁⲡⲁ ϣⲉⲛⲟⲩⲧⲉ, *post festum Patris nostri Abbatis Scenute*, non poterit non esse, nisi pro *sabbato quinto* post Pascha; ut & altera quae sequitur *super aquam* pro *sabbato sexto*, quo solemnes preces propter Nili incrementum exordiri solebant. Atqui si obitus *S. Prophetae* sive *Scenute Iohannis* accidisset die 27. martii, numquam concurrere potuisset cum ullo dierum, qui proxime antecedebant *sabbatum quintum*, quintae scilicet hebdomadae post Pascha; si ergo hunc ordinem lectionum in Evangelistario Thebaico tueri volumus, diem emortualem *Prophetae* Scenute, sive S. Iohan. Lycorum statuere cogimur, vel sub finem aprilis, quod & Tillemontius facile largiri videtur, vel certe sub initium *maii* nostri Iuliani. Sic enim dies festus S. Abbatis *Scenute* praecedere potest *sabbatum quintum* post Pascha, Nam sabbato *sexto*, uti apparet ex evangelica lectione diei illi liturgico affixa, incipiebant liturgicae preces pro incremento Nili; quod sane tempus accedere videtur ad XII. *paini*, sive iunii, ad initium scilicet earumdem precum, quae in Rubricis Missalis Aegyptiaci praescriptae leguntur. Cum his coniungas velim quae iam typis impressa habebis pag. 293.

De hoc solemni *festo S. Iohannis Lycopolitani* Tillemontius agens cit. to. X. *H.E.* pag. 29. scribit: *Il y a sujet de s' étonner de ce qu' on*

qu' on ne trouve point que les Grecs *la fassent*. Eccur certe mirum non videatur, nullum in sacris Graecorum fastis locum tribui Iohanni nostro, qui & sanctitatis, & prophetiae fama non modo in Aegypto, & in Oriente, sed in Hispaniis, in Galliis, in Africa, & in Occidente omni tanta cum eius nominis gloria innotuit? Non me fugit, quid magnus Cardinalis Baronius sentiat de sancti huius viri memoria, quam a Graecis celebrari tradit die 13. *decembris*. *Mais cela*, idem Tillemontius subdit adnot. 4. pag. 720., *ne se trouve ni dans le Ménologe de Canisius*, *que* Baronius *a vu*, *ni dans celui d' Ughellus*, *ou de Basile*, *ni dans les Ménées* : *&* Bollandus *soutient que le Grecs n' en font ni ce jour la*, *ni en aucun autre*. Quin & hoc addit, *on trouve dans Canisius au 3. decembre*, *pag. 926.*, *un S. Jean solitaire en Egypte*, *mais ce qu' on en dit n' a aucun raport à celuy de Lycople* (*& je ne le trouve ni dant Ughellus*, *ni dans les Ménées*). In ipso quoque Calendario Copto-Aethiopico Ludolphi legitur ad diem 15. decembr. *Iohannes*, sed cum hoc titulo, *Sacerdos*, qui nihil habet commune cum Lycopolitano; idemque ac S. Iohannes Chrysostomus a Ludolpho putatur.

Quae quum ego meditor non aliam prorsus caussam fuisse existimo, cur Graeci Iohannis nomen in sacris Ecclesiae suae tabulis praetermiserint, quam eam ipsam, quae summos illos viros Tillemontium, & Bollandianos detinuit, ne in actis SS. Cyri, & Iohannis MM. sub nomine *Senuphis*, *Prophetam* nostrum *Iohannem* latere cognoscerent. Graeci scilicet *Synaxariorum*, *Meneorumque* suorum auctores decepti utroque & Memphitico *Scenuti*, & Thebaico *Scenute* nomine, quo uno in inferiori, superiorique Aegypto vocabatur *Iohannes*, eum tamquam ignotum Sanctorum albo, praesertim post Dioscori, & saevi schismatis tempora, inscribere neglexerunt. Nil tamen id vetat, quin *Scenute* in Evangelistario nostro commemoratus, ille idem sit Lycopolitanus *Iohannes*, quem tota Ecclesia tamquam magnum Dei virum, & θεοπνευστον Prophetam, inde usque a saec. labente IV., integre sancteque coluit.

Ex his vero omnibus, quae dicta hucusque sunt, facile enique conicere licet, Evangelistarium codicem, unde S. *Scenute*

nute memoriam hausimus, ad sacram supellectilem vel maioris *ecclesiae Lycopolitanae*, vel illius fortasse monasterii, cuius ipse veluti pater, & institutor habebatur, pertinuisse.

§. XXII.

De methodo, qua usi sumus in evulgando fragmento Evangelii S. Iohannis.

IN editione paranda tam rari nobilisque fragmenti id nobis consilii in animo fuit, ut illud meliori, quo fieri posset, in lumine collocatum prodiret. Hoc ipsum proinde *quintuplici* veluti *expositione* illustratum in publicum proferre, eruditorumque in primis iudicio subiicere pro virili nostra studuimus.

I. *Tabulas* dat omnes tum *Graecas*, tum *Copto-Thebaicas*, quae codicis *membranas*, uti sunt in archetypo, repraesentare satis apte possint. II. Unas dat *Graeci textus* tabulas *minoribus*, iisque vulgaribus Graiorum *typis* impressas, quae & *Latinam* habent *versionem* e regione *adiectam*. III. *Variantes* eiusdem Graeci textus *lectiones*, eisque subiectas *adnotationes* nostras. IV *Tabulas* exhibet *Thebaicae versionis*, quae, Romana & ipsae civitate donatae, *Graecis* alterne respondent. V. Tandem eiusdem *Thebaicae versionis variantes lectiones* praebet, una cum adnotationibus nostris ad loca quaedam opportune adiunctis.

Non semper equidem in mearum omnium observationum serie aut grammaticum, aut criticum, aut nudum, simplicemque verborum pensitatorem egi; sed ubi insignia, & illustria quaedam divini huius Evangelii testimonia indignis omnino, & heterodoxis interpretationibus in pravum sensum contra Ecclesiae catholicae fidem, & SS. PP. traditionem misere prorsus, infeliciterque torqueri, cognoram, ibi, Deo duce & adiutore, non tam observatoris, quam interpretis, & orthodoxi defensoris partes quam libentissime suscipere, & sustinere constitui. Et utinam votis animique sententiae res ipsa responderit! Qua in re neminem fore puto, qui me reprehendere velit,

velit, nisi is homo eius ingenii sit, ut quid τῇ πίστι μόνῃ, *soli fidei*, & quid simplici, atque *adiaphorae* quaestioni, ex monitis S. Gregorii Nazianzeni, debeatur, penitus ignoret.

Ad initium cap. VIII. versionis Thebaicae pag. 289. indicavimus codicem Memphiticum Vatic. biblioth., in quo historia *adulterae* nullis uncis inclusa legitur. At praeter hunc, alterum quoque, non ita multo ante, vidimus, qui eamdem *pericopam* integram, sed in margine *Arabicam* gerit *adnotationem*, qua traditur *eam historiam fuisse* desumptam e codicibus *Syriacae versionis*. Ex quo intelligimus non tantum in Laurentiano, aut in Anglicano Usserii biblioth., sed etiam in Aegypto Syriacos codd., qui adulterae pericopam haberent, fuisse repertos.

Veliterna promptuaria Borgiani Musei alia habent, & integra capita, & fragmenta *Thebaica* Evangelii S. Iohannis, quae nobis suppeditent; sed ea in aliud tempus edenda servamus, quum in seriem digesta dabimus quotquot in hoc *Cimeliarchio* exstant Evangelica SS. Matthaei, Marci, Lucae, & Iohannis fragmenta *ad Thebaicam versionem spectantia*. Unum hodie ex cap. VI., VII., & VIII. S. Iohannis evulgamus, quod, quum *Graecum textum* e regione habeat, seorsim cudi, nec cum aliis misceri, iudicio nostro, poscebat. Addidimus equidem ex *Evangelistario*, uti credimus, *Lycopolitano*, nonnullos, qui deerant, versiculos Theb. versioni unius cap. VI. Evangelii nostri. Sed id eo consilio fecimus, ut vel ex hac levi, & exigua additione, quae susceptum ordinem nihil perturbat, unitas innotesceret, & consonantia versionis nostrae; quae in variis etiam, iisque per Thebaidensium Ecclesias distractis codicibus, eadem, ac sibi semper similis, inveniri detegitur. Nam inter additos versiculos, *vigesimus secundus*, & *vigesimus tertius* ex Evangelistario excerpti mire conveniunt cum iisdem ipsis, qui iam editi sunt in fragmento *Graeco-Thebaico* eiusdem cap. VI.

§. XXIII.

§. XXIII.

De fragmentis Liturgicis in appendice editis.

NON sine gravi quadam magnaque caussa a doctis viris de Catholicae religionis dignitate sollicitis, non olim modo, sed etiam hodie vehementer exoptari intelligo, ut post Scripturae sanctae oracula, antiquiora, si quae vel ex orientalibus, vel ex Aethiopicis, aut Thebaicis, Aegyptiacisque oris sacrarum *Liturgiarum* monumenta haberi possint, publicis denique formis alicubi gentium inter Europae fines emittantur in lucem. Sunt enim haec certa, & praeclara vetustissimae disciplinae testimonia, quibus tot populorum Ecclesiae, licet tam longo & locorum, & temporum intervallo a nobis dissitae, eamdem tamen, quam nos, *divinorum mysteriorum* fidem, & cultum se ab initio caste, sancteque retinuisse declarant.

I. Nos igitur, quando iam, Deo favente, ex ultima ipsa Thebaide, praeclarum accepimus *divinae Liturgiae* fragmentum, illius gentis dialecto, & saeculo labente, uti putamus, christiani nominis IV. exaratam, hoc ipsum inter cetera priori loco positum evulgamus. Ordo precum similis eius est, quem in Graeca S. Marci a Renaudotio edita habemus. Eumdem servat & Coptica, quae *S. Cyrillo* tamquam ab eo *disposita & ordinata*, inscribitur; licet & haec ipsa S. Marci dicatur. At certe eidem uni S. Evangelistae tribuitur in *exemplari*, quod ex Vaticano cod., ut ante adnotavimus, exscriptum exstat in bibliotheca Angelica inter mss. Boniurii. Antiquus, & archetypus codex exstabat, quemadmodum in fronte *ecgraphi* legitur: **ⲡⲉⲩⲭⲏ ⲛϫⲉ ⲡⲉⲧⲁⲥⲙⲁ ⲓ̅ⲱ̅ ⲃⲱⲥⲧⲣⲓ ⲛⲟⲩⲉⲛⲓⲕⲗⲓⲥⲓⲥ**, *in oratorio*, ut ego interpretor, *secreto Iohannis Bostri inclusi*. At ἀντίγραφον scriptum traditur anno *Martyrum* ⲁⲛⲑ, 1059., idest aer. christ. 1341. Liturgia incipit ut in ea, quae S. *Cyrilli* dicitur apud Renaud. tom. I. pag. 38., sed *oratio pacis S. Cyrilli* ad pag. 39., in nostra *Schitica* desideratur. Post secundam orationem

tionem *ſalutationis* in oſculo pacis ad patrem, exorditur *praefatio*, quam ſequitur I. precum ſeries, uti eſt in Cyrilliana eiuſdem Renaud., licet cum aliqua, ſed nullius fere momenti variatione; nam in Renaud. p.42. legitur oratio dicenda *tono Iobi*, in noſtra eſt ηχος Γεεσις; & ubi *diptycha*, ibi ἐπικλησις *nominatio* dicitur. Expletis lectione diptycorum & ceteris precibus progreditur ſacerdos ad abſolvendam praefationem, deinde euchariſtica ſymbola conſecrat: recitat orationem invocationis Spiritus ſuper conſecrata dona, & cetera perficit, uſque ad dominicae orationis, & ſequentis precis, quae *fractionis* eſt, recitationem, quemadmodum fit in dicta Liturgia *S.Marci*, ſive *S.Cyrilli*, ſed in praeparatione ad divina myſteria accipienda, & in ipſa demum gratiarum actione, unica in codice noſtro oratio eſt, quae a *tribus* apud Renaud. p.50. 51. 52. editis, omnino differt. Cum his convenit & III. ipſa Liturgia, quam evulgatam habemus in Miſſali Aegyptiaco Romae impreſſo an. 1736. At vero fragmentum noſtrae Thebaicae habet quidem *ordinem precum*, & *diptycorum recitationem*, eo loci, ubi & Miſſa habet S. Marci Cyrillo tributa; ſed in ceteris, nempe in *praefatione*, & *conſecratione*, ritum ſervat, quem in Liturgia conſpicimus S. Gregorii Theologi. In hac ſacerdos Chriſtum Deum *in ſecunda perſona ſemper* alloquitur, quod etiam in Thebaica noſtra facit.

Illius ſcriptionem tempora Dioſcori praeceſſiſſe putavimus. Id quidem ex characterum formis nobis argumentari non licuit. Neque enim inter Coptorum librarios, atque calligraphos ulla hucuſque *ſcriptorum* ſeries, quae proprium cuiuſque ſaeculi ſcribendi, variumque pingendi litteras morem exhiberet, haberi potuit. Quatuor tantum Thebaica fragmenta vidimus, in quorum calce nomina vidimus ſive auctoris *protographi*, ſive *deſcriptoris*. In *primo* nudum legimus ſubſcriptum nomen ⲤⲒⲚⲞⲨⲐⲒⲞⲤ, *Sinuthius*: In altero ⲤⲒⲚⲞⲨ=ⲐⲒⲞⲨ, *Sinutii*: In *tertio* ⲠⲠⲀⲠⲀ ⲔⲞⲖⲐⲈ ⲀⲢⲬⲒⲘⲀⲚ=ⲆⲢⲒⲦⲎⲤ ⲤⲒⲞⲨⲦ, *Papa Colthe Archimandrita Siut*. In *quarto* inter crura, ſive lineas interiores primae litterae M, Βαρθολομαιος Καλλιγραφος, *Bartholomaeus Calligraphus*; ſed

ſed vox praeſertim poſterior tam mire corrupta eſt, ut quid ea ſignificaret, nonniſi divinando aſſequi potuerim. In horum tamen nullo *epocha anni*, quo ſcripta fuerint, invenitur. Itaque ex aliis tantummodo *notis*, quae noſtra haec fragmenta comitantur, aliquid, quod nobis probabilius, ac fere certum viſum eſt, de eorum aetate coniicere ſtuduimus. Ex his proinde notis (quas videas, oro te, in obſervationibus noſtris) collegimus, primum hocce liturgicum fragmentum, aut illius ſaltem *archetypum*, ſchiſma Dioſcorianum antiquitate praecellere.

In ea interpretanda Thebaicas voces, quae mihi moleſtiam parerent, nonnumquam offendi. Inter ceteras ⲗⲱⲃϣ, & ⲗⲟⲃϣ ſummam mihi ſollicitudinem in earum ſignificatione ſtatuenda attulere. Utrumque nos pro *accenſione*, *ardore*, *igneque urenti* accepimus. Qua de re nulla nobis ineſt in animo dubitandi ratio. Nam & huc accedit encomium in Pontificali Aegyptiaco Romae ed., quo pag. 372. divinus Apoſtolus Paullus celebratur tamquam ⲫⲗⲱⲃϣ ⲛ̄ⲧⲉ ϯⲉⲕⲕⲗⲏⲥⲓⲁ. Quid enim ea voce aptius excogites ad ſignificandum Paullum ceu *ardens & fulgidum lumen Eccleſiae*? Neque enim tanti facio verſionem Arabicam, quae mihi neſcio quid ſuggerit de ſapientia Apoſtoli tamquam rutabulo quodam divini ignis in Eccleſia, ut a mea illa priori interpretatione diſcedam. Attamen & hoc ipſum nomen ſeſe iterum ſpectandum offert in Borgiano fragmento vitae S. Matthaei Abbatis Latonopolitani ſub ancipiti quodam aſpectu. Nam primo vir ſanctus divinitus admonitus dicitur, ut ⲉⲃⲟⲗ ϩⲙ̄ ⲡⲗⲱⲃϣ ⲛ̄ⲧⲉⲕⲕⲗⲏⲥⲓⲁ aſpiceret *homines* venientes ad ſe, deinde caeleſti revelationi obtemperaturus aſcendiſſe narratur, ut eos videret ⲉⲣϩⲁⲓ ⲉϫⲛ̄ ⲧϫⲉⲛⲉⲡⲱⲣ ⲛ̄ⲧⲉⲕⲕⲗⲏⲥⲓⲁ, *ſupra tectum Eccleſiae*. Erat igitur ⲡ-ⲗⲱⲃϣ; *tectum*, idem quod ⲧϫⲉⲛⲉⲡⲱⲣ, Memphitice ϫⲓⲛⲉⲫⲱⲣ. Quid dicam? An ita apud Thebaeos ⲡ-ⲗⲱⲃϣ appellabatur *tectum*, quod pars eſſet tabulati ſuperior, & *luminare* diceretur ex *aperto*,

to, *lucidiorique* loco, unde exteriora quaevis e longinquo poſita facile ſpectari undiqueverſum poſſent? Sic enim & feneſtras domus, *lumina* per *metonymiam* a veteribus appellari novimus. Quod ſi nec id probes, dic, an & ⲡⲓ-ⲗⲱⲃϣ inter *Doxologias* pag. 267. tom. III. *Theotocion* menſis *Cholac*, tu interpretaberis *tectum*? Non credo. Eſt enim heic ⲡⲓ-ⲗⲱⲃϣ, *expoſitio*, ſeu *illuſtratio*, qua ⲙⲉⲛⲉⲛⲥⲁ ⲡⲓϩⲱⲥ poſt *canticum* de prodigiis in mari rubro a Moyſe patratis, extollitur divina virtus, & omnipotentia mirabilis crucis *Chriſti ſecundi Adami*, quae in virga Moyſis praefigurata cantatur.

Alia, ſi qua id genus in interpretatione, notiſque noſtris occurrerint, iudicio tuo, benigne Lector, expendenda, caſtigandaque dimitto.

Cetera tam vetuſtum ac praeclarum divinae Anaphorae fragmentum iure veluti ſuo poſtulabat, ut cum reliquiis codicis Graeco-Thebaici, ubi tam multa atque praeſtantia de Euchariſtici myſterii dignitate & excellentia a Chriſto ipſo traduntur, coniungeretur.

II. Ob eamdem omnino cognationis cauſſam ſedem ſecundam damus *Graeco-Thebaico fragmento codicis diaconici*. Huius characterum *ſpecimen* habes in praevia tab. ſub num. huius pag. CXVIII. indicatum. Plures ſunt, & mea quidem ſententia, non leves coniecturae, quae mihi ſuadeant codicem hunc ſcriptum fuiſſe ſub initium ſaec. V., vel certe ante immanem Thebaidenſium eccleſiarum perturbationem, fideique Catholicae everſionem ab impio Patriarcha Dioſcoro poſt S. Chalcedonenſis Synodi celebrationem univerſae illi regioni, irato Deo, infeliciſſime partam. Nec argumenta deſunt, quibus is ipſe codex ſcriptus oſtendatur ad uſum & commodum monachorum S. Pachomii. Sed haec omnia conſule, quaeſo te, in anteloquio, & in adnotationibus huic noſtro fragmento adtextis.

III. Eſt *Oratio Dominica*, quae in divino Altaris ſacrificio poſt *Spiritus S. Invocationem*, & ante *orationem fractionis* ab univerſo populo in Oriente & Aegypto recitari ſolebat. Copticam iam in multis & mss., & impreſſis codicibus habebamus.

Sed *Thebaica* diu ubique quaesita non alibi usquam, quam in uno Borgiano fragmento actor. *S. Macarii*, qui in monasterio *Pabau* vixit, inveniri potuit. *Prima* tantum, & *secunda petitio*, uti & *pars tertiae*, cognitae erant inter grammatica exempla, ex cap. 6. Evangelii S. Matthaei apud cl. Episcopum Tukium in *Rudim. Aegypt. ling.* adducta, sed formula integra huius orationis, quo utebantur Thebaei, in Cimmeriis, ut ita dicam, tenebris versabatur. Ediderat Ludolphus an. 1691. *In commentario ad suam hist. Aethiopicam* pag. 563. *Dominicam orationem Aethiopicis* primum *elementis*, deinde *Latinis litteris* expressam: sed tam mire sive in Aethiopicis, sive in Latinis corruptam, ut, qua *dialecto* scripta esset, *Thebaica* ne, an vero *Memphitica*, cl. Ludov. Picques penitus ignorarit. De ea proinde ad Ludolphum ipsum scribens 4. aug. an. 1698: *A propos*, inquit, *de votre PATER COPTE écrit en Ethiopien; ce COPTE n' est pas de la basse Egypte, mais du SAHID, ou haute Egypte à l' usage des gens des environs d' Echmim .... en Thebain*. At *oratio* haec, quae tota Memphiticam Evangelii versionem spirat, nec Thebaica, aut superioris, sed inferioris Aegypti dialecto, Memphitica nempe, a Ludolpho edita, luculenter corrupta est; etsi *de recta* verborum suorum *pronunciatione aliquammulta* ex auctoribus *se dicere posse confidat*; quae tamen si dixisset, frustra, sic ego credo, hoc saxum volvere tentasset. Nos ex laudato fragmento *orationem dominicam* damus ea lingua conceptam, qua olim a priscis Thebaidensium Ecclesiarum fidelibus, tamquam *praemissae Liturgiae pars*, in incruento Missae sacrificio recitabatur.

IV. Quartum locum inter Liturgica tenet *fragmentum* excerptum ex Homil. *S. Iohan. Chrysostomi* in *proclamationem* illam a diacono, & sacerdote ante divinorum mysteriorum perceptionem, elata, ac terribili voce ex antiquissimo ritu pronunciatam: τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις, *Sancta Sanctis*. Explorata res est, & gravissimo eruditorum virorum iudicio comprobata, veteres Aegyptiorum Praesules in sacris Synaxibus non tam suis, quam aliorum Patrum, & *Chrysostomi* in primis concionibus, fuisse usos. Unde nemini mirum videri debet, si huius praesertim divi-

divini viri ſcripta paullo poſt illius beatae mortis diem in Thebaidem uſque tanta cum celeritate advolarunt. Magna erat illius fama, ut ex Iſidori Peluſiotae epiſtolis liquet, per omnem Aegyptum. Nonnulla tamen in hoc fragmento inveniuntur, quae in Chryſoſtomi concione non exſtant. Hinc ego colligo noſtri Thebaici fragmenti auctorem SS. illius, & eloquentiſſimi Doctoris ſermonem ad ritum, qui in Liturgico Eccleſiae ſuae miniſterio ſervabatur, accommodaſſe. Tu vero facile, uti opinor, intelliges, noſtrum hocce fragmentum ſpectari debere tamquam ſupplementum *quartae* illius partis, quae de *ſancta corporis, & ſanguinis Chriſti* participatione, in Thebaica Liturgia iam ante edita, deeſt.

§. XXIV.

De typis in hac noſtra fragmentorum editione adhibitis.

Typi ſunt iis omnino ſimiles, quibus in evulgandis monumentis Copticis Romae uti coeperunt ſaeculo ſuperiori Kircherus, atque Boniurius. Formas imitantur characterum, qui in ſcriptis codicibus Coptitarum inferioris aevi cernuntur. Lineolas deficientium litterarum indices, quales in *Thebaico-Nanianis fragmentis* Bononiae editis vides, noſtri non habent. Sed tamen *apices* ſunt, qui earum vices aptiſſime ſupplent. Hiſce aſſueti ſunt typothetae noſtri, non *lineis* illis; quas, quum novi aliquid in arte adferre fortaſſe putarent, in *notas compendiarias* ſuopte ingenio, ut nunc video, aliquando mutarunt. Aliae etiam lineolarum figurae, quae in mss. fragmentis inter duo puncta alterum ſupra, alterum infra poſitum iacent: & modo interpungendo inſerviunt, modo in margine pictae quaſi ſigna ad periodos diſtinguendos collocatae videntur, in typis editionis noſtrae deſiderantur. Eas ego interdum appellavi *lemniſcos*. Verum de his Thebaicae orthographiae modis nihil praeterea eſt, quod te moneam; & ſi quid eſſet, plura tamen addere me vehementer piget.

En tandem ad umbilicum perductum opus, quod aliquot ab hinc annis coeptum eruditorum exspectationem, me licet invito, tantopere fatigasse intelligo. Caussae fuere plures, sed iners praesertim, & languida senectus, infirma valetudo, morbi, & varia intercurrentium curarum genera, quae me vetarunt, ne telam semel exorsam assiduo labore texere, perficereque valuerim.

Unum restat, quod omnium maximum, & honestissimum est, ut publicum aliquod grati animi testimonium, leve licet & rude, erga praecipuum meorum horum studiorum auctorem, altoremque liberalissimum, hisce veluti tabulis, ad sempiternam posterorum memoriam insculptum relinquam.

Heic iam, ut Tute statim intelligis, Te appello Eminentissime Princeps, STEPHANE BORGIA, Cardinalis amplissime: quo nomine mirum est, quam diu ante Te colere, ac salutare vehementer optarim. Attamen mea haec vota, quamlibet flagrantissima, mihi non licuit adimpleta videre, nisi hoc eodem anno, die III. ante kal. apriles, quo supremus ille atque acerrimus ingeniorum iudex, & meritorum remunerator aequissimus, IMMORTALIS PONTIFEX MAX. PIUS VI. in Purpuratorum Patrum Senatum, tota plaudente Urbe, Te, solemni ritu inauguratum, evexit. Nullus certe dies eo hilarior, neque iucundior, quam hic unus, in omnis vitae meae cursu, qui brevis non est, mihi illuxerat umquam. Ecquid enim eo gratius, atque acceptius accidere mihi tum temporis poterat, quam omnium ordinum cives Romae intueri de hoc tam fausto ac felici amplificationis tuae eventu mirifice laetos, eosque simul audire, qui nominis tui gloriam summis ubique laudibus ad caelum efferre certarent? Quid dicam de tot tantisque Europae, & Italiae nostrae viris clarissimis, quorum alii dulcis amicitiae stimulis, alii doctrinae tuae fama commoti ad primos statim exaltationis tuae nuntios, litteras ad Te scripserunt de tuae huius dignitatis, honorisque fastigio incredibilis gaudii & laetitiae plenas? Quid quod iidem ipsi divini Evangelii praecones, qui, quum Tu octodecim ferme annos a Secretis esses Sac. Congreg. de Propaganda Fide, ex hac veluti

veluti summa Catholicae Religionis arce in varias orbis terrae regiones missi fuerant, etsi alii ab aliis longe dissiti, omnes tamen beneficiorum, adiumentorumque tuorum memores, eodem propemodum die, quo inauguratio tua Romae contigit, quasi arcano quodam Dei monitu, in unam eamdemque sententiam ita se senserint erga Te excitari, ut unanimi fere consensione de solemnis gratulationis suae officiis Tibi praestandis visi sint cogitasse?

Ego unus, qui ceteris omnibus in hoc officiorum genere praeire debebam, dum abditus inter susceptae Praefationis amphractus misere versarer, coactus sum interioris gaudii vim & laetitiae impetus intra pectoris mei latebras continere, donec opportunus sese mihi locus offerret, quo gestientis animi effusio ob tantam honoris tui amplitudinem palam erumpere, & latius exspatiari quam liberrime quiret. Nunc igitur, ea, qua ante tenebar, cura solutus, publicae gratulationis officium tam multis nominibus a me iam olim Tibi debitum, maiori, quo fieri potest, laetae mentis nisu, fidique pectoris studio, rite, integreque persolvo. Tu illud, etsi sesecipso molestum, & importunum, placida, quaeso Te, & miti fronte excipe. Quamquam huius omnis officii religio, non in Te magis, quam in Sanctam ipsam Romanam Ecclesiam redundat: quippe quae quantum dignitatis Purpurae suae insignibus Tibi contulit, tantum illa ornamenti & laudis ex virtutum, & librorum tuorum splendore sibi accessisse gloriatur.

Sed oro te, obtestorque, BORGIA Cardinalis doctissime, ex hoc sublimi loco, quo per omnes honorum gradus feliciter ascendisti, oculos in hoc tuum volumen benigno aspectu demitte. Quod si *tuum* dico, iure omni meritoque dico. Nihil enim in eo est, quod tuum omnino & esse, & dici non debeat. Omnia haec, quae sunt in solo tuo nata, tuisque sumptibus parta, tua sunt. Nec aliunde quam ex Serapeo tuo Veliterno tot ista Aegyptiaca monumenta, quibus sacra Thebaidensis Ecclesiae antiquitas iamdiu obruta iacens, atque sepulta, in novam veluti vitam ad lucem revocatur, prodiere. Quin etiam, si quid in scriptis hisce de meo est, nihil sine Te est.

Quid

Quid enim est sine gubernatore navis, sine duce viator, sine sole tellus? Macte virtute, sapientissime Pater! Et haec tua gloria est,

Nec te moveat Praefatio, quae ante posita operi modum quidem excessisse videri poterit, si ad unam istam collectionem Thebaidensium fragmentorum, quae hactenus edidimus, referatur. At ea spectanda est tamquam generale anteloquium, quo via paratur non ad haec tantum, sed & ad alia, quae magno adhuc numero edenda supersunt.

Sed praefandi simul & gratulandi finis hic demum esto. O MOECENAS AUSPICATISSIME! O RERUM TUTELA MEARUM! Deum veneror, ut in hoc sacri, excelsique splendoris culmine sicuti litterariae rei, ita & publico Ecclesiae suae bono diu Te aeternumque sospitem, felicem, & incolumem servet.

SYNOPSIS

SYNOPSIS PRAEFATIONIS

Ar-

SYNOPSIS OPERIS

Expositio I.

Expositio II.

Expositio III.

Expositio IV.

Expo-

EXPOSITIO V.

LITURGICORUM FRAGMENTORUM APPENDIX

Ex reliquiis ecclesiasticorum codicum
superioris Aegypti

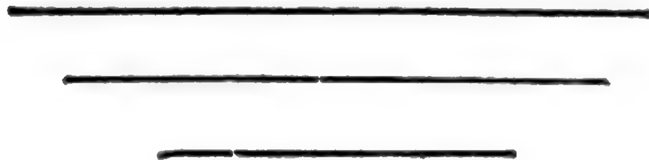
FRAGMENTUM I.

FRAGMENTUM II.

FRAGMENTUM III.

FRAGMENTUM IV.

RELIQUIAE HOMIL. XVII. S. IOHAN. CHRYSOSTOMI IN EPIST. S. PAULLI APOST. AD HEBR. EX THEBAICA VERSIONE

FR. STE-

FR. STEPHANUS AUGUSTINUS BELLISINI

SACRAE THEOLOGIAE MAGISTER

Totius Ordinis FF. Eremitarum S. P. N. Augustini Prior Generalis , & Commissarius Apostolicus .

CUM opus inscriptum : *Fragmentum Evangelii S. Iohannis &c.* a Rmo P. Magistro Fr. Augustino Antonio Georgio congestum duo nostri Ordinis Theologi a Nobis deputati recognoverint , & in lucem edi posse senserint ; Nos tenore praesentium facultatem concedimus , ut typis detur , si ita iis , ad quos reliquum spectat , videbitur .

Datum in Conventu nostro S. P. Augustini de Urbe die xx. Novembris an. MDCCLXXXIX.

Fr. STEPHANUS AUGUSTINUS BELLISINI
Generalis Ord. Eremitarum S. P. Augustini .

Nostri muneris affixo sigillo .

Mag. Fr. Iohan. Andreas Moralia Ord. Secret.

Reg. lib. IV.

IUssu Rmi Patris Magistri Fr. Stephani Augustini Bellisini , Generalis , nos infra signati vidimus praesens *Fragmentum Evangelii S. Iohannis* , aliaque sacrae vetustatis monumenta , a Rmo P. Magistro Fr. Augustino Antonio Georgio in Latinum versa , & notis illustrata . Solidissima antiquae nostrae Christianae Religionis argumenta , mira eruditione exornata , totum opus complectitur ; ut adeo iudicio nostro non honeste solum , sed honorifice etiam ac proficue in lucem sit proditurum .

Fr. Daniel Marcolini Sac. Theol. Mag. , & Italiae Assistens .

Fr. Richardus Tecker Sac. Theol. Mag. , Germaniae Assistens .

IMPRI-

IMPRIMATUR,

Si videbitur Rm̃o Patri Magistro Sacri Palatii Apoſtolici.

Franc. Xav. Passari Archiep. Lariss. Vicesg.

CENSORIS THEOLOGI ADPROBATIO

QUod erat optandum maxime, quodque ad divinarum litterarum ſtudia promovenda amplificandaque, magnopere pertinebat, id viri in omni doctrinae genere diu multumque verſati Rm̃i P. Auguſtini Antonii Georgii, bibliothecae Angelicae Praefecti, Ordinis autem ſui quondam Procuratoris & Vicarii Generalis &c., induſtria incredibilique diligentia datum atque oblatum nobis eſt in opere quod inſcripſit: *Fragmentum Evangelii S. Iohannis, Graeco-Copto-Thebaicum ſaeculi* IV, *Additamentum ex vetuſtiſſimis membranis: Reliquiae Cod. Diaconici, & Liturgica fragmenta veteris Thebaidenſium Eccleſiae ante Dioſcorum. Ex Veliterno Muſeo Borgiano nunc prodeunt in Latinum verſa, & notis illuſtrata.*

Multum ſane & ſaepius mihi gratulatus ſum, quod iubente Rm̃o P. Thoma Maria Mamachio, Sacri Palatii Apoſtolici Magiſtro, praeclariſſimi libri examen Theologicum ſuſcepiſſem. Quid namque eſt quod aut mihi gratius eſſe debeat, aut litteratis viris optatius eſſe unquam poſſit, quam ut tam inſigne, tamque in pretio habendum in primis Divi Evangelii Iohannis fragmentum doctiſſimorum virorum ſcriptis non multis ab hinc annis tantopere celebratum, in commune Chriſtianae reipublicae & bonarum litterarum commodum utilitatemque publicis tandem mandaretur typis? Quanti autem momenti ac ponderis illud ipſum fragmentum, ut de ceteris taceam, futurum ſit ad ſacrorum aliquot dogmatum iam uſque ab Religionis noſtrae primis initiis bene conſtitutam, vetuſtiſſimam doctrinam, magis

magiſ-

magiſque ſtabiliendam , confirmandam luculenterque propugnandam, arbitror fore neminem , niſi novarum rerum cupidus & in ſumma ſanctiſſimae Religionis capita male animatus ſit, qui non perſpiciat.

Neque hoc ego unum tantum , quamquam magnum , quamquam excellens , in laude cl. editoris fragmenti Graeco-Coptici eiuſdem Evangelii Iohannis & aliorum fragmentorum pono. Namque eſt praeterea laudi ei dandum, quod eius laborem ita comparatum eſſe intelligo , ut litterariae rei Coptico-Memphiticae , praeſertim vero Thebaicae , ſive Sahidicae penitius cognoſcendae animoque ac ſcientia comprehendendae , lucis affundat plurimum atque ornamenti . Quam multa adhuc in eodem primo fragmento , latinis explicato litteris, compareant, quae palaeographiam egregie illuſtrent ; non uno autem vel altero characterum ſive litterarum ſpecimine illud aſſequi facile poſſumus ; ſed totius fragmenti contextus ratio habeatur oportet, ex cuius , ut ita dicam , imagine atque conſpectu univerſo res ipſa melius intelligitur .

Haec & alia ſummi pretii λείψανα magnae doctrinae notis inſignia, volumine comprehenſa , gravitate rerum ac ſanctitate valde commendanda, ſi digna ſunt, quae viris Theologis, quaeque eruditis omnibus quammaxime probentur, laudes quoque & grates ii certe habebunt debebuntque Emo Cardinali Stephano Borgiae , viro tum ſcriptis variis egregiiſque editis claro, tum etiam Muſarum & Latinarum & Graecarum & Orientalium Maecenati optimo . Is namque ille eſt , qui pro magno erga Religionem litteraſque amore , tam venerandae antiquitatis theſauros e ſplendido Muſeo ſuo, id genus gazas plures complectente, Velitris conſpicuo , in lucem hominum prodeundi non poteſtatem modo cl. Georgio fecit, verum etiam ut opus, etſi difficillimum , aggrederetur perficeretque, ſingulari ſtudio ac ſapienti propeque divino conſilio auctor potiſſimum fuit .

Quum vero cl. viri , qui fragmentum Divi Iohannis Evangelii ceteraque Liturgica , multa cura & fide deſcripſit, latine vertit, ſuis illuſtravit adnotationibus doctiſque prolegomenis ampliavit , laborem conſidero ; haud equidem ſcio, quid in hoc libro diligenter atque attente evolvendo magis mirer, editoriſne ingenium , iudicium , perſpicientiam veri diligentiamque , an vero eiuſdem cum liturgicarum rerum vetuſtae aetatis , tum litte-

litterariae rei universae & Copto-Memphitico-Thebaicae & Graecae & Orientalis doctrinam, peritiam eruditionemque plane singularem.

Quas porro venerandi senis libro tribuo laudes, non privato studio, non amicitia, non blandiendi, quod absit, voluntate de eo praedico; sed quod eas, si quid ego hisce in litteris tandem video, & iudicare possum, iure ac merito ipsi deberi persuasum mihi omnino sit atque censeam. Siquidem ipsum suis in Aegyptiacis conatibus egregie operam collocasse ac laboris sui tam rei Christianae utilis laturum sese non exiguum fructum, mea ego fide polliceor, desero atque confirmo. Accedit, quod in decretis atque praeceptis, quae maiores nostri de Catholica religione sanxerint, graviter explicandis demonstrandisque, recte ac laudabiliter eum versari intelligo.

Atque iam quid de opere, quod publica donari luce dignum prorsus existimo, sentirem, satis me declarasse puto. Multos nunc dies eosque faustos & felices cl. viro precor, ipsique ego plurimum gratulor oblata rursum sibi in hoc genere optimorum librorum edendorum facultate, ut magis magisque benemereri de Religione deque bonis litteris possit.

Dabam Romae ex aedibus Minervitanis pridie kalendas novembr. MDCCLXXXIX.

Fr. Gabriel Fabricy, S. Theol. Doct., Ord. Praedicat., Collegii Casanatensis Theologus.

IMPRIMATUR.

Fr. Thomas Maria Mamachius Ordinis Praedicatorum, Sacri Palatii Apostolici Magister.

FRAGMEN-

FRAGMENTUM EVANGELII S. IOHANNIS GRAECO-COPTO-THEBAICUM

EXPOSITIO I.

Integri fragmenti tabulae iis cuduntur formis, quae tum pari columnarum, linearumque numero, tum & simili litterarum positione, interpungendique lege, universam palaeographiae *faciem, uti in archetypo Graeco Copto exstiat, repraesentare aptissime possint.*

I.

UAMQUAM totum hocce Graecum, Coptumque Evangelii sancti fragmentum, si rei dignitas, & excellentia consideretur, in ebore, in argento, & in auro ipso insculpere oporteret, ad eum tamen finem, quo mentis nostrae intentio, consiliumque spectat, consequendum, ne in aere quidem incidere necesse est. Hoc enim unum propositum nobis est, ut eam omnem scripturae speciem, qua in primigenio exemplari fragmentum nostrum exaratum conspicitur, eruditorum hominum oculis spectandam exhibeamus. Id autem sine insculptis, incisisve aut eburneis, aut aereis, aut argenteis, aureisve laminis facillime effici, praestarique potest, si, unis adhibitis plumbeis, mobilibusque Graecarum, Coptarumque litterarum modulis, quibus typographi nostri hodieque utuntur, solida, & perfecta ipsius fragmenti imago ad archetypum expressa e vetustissimis, ac decoloribus membranis in candidas hasce, simplicesque chartas fideliter transferatur. Ita fiet. Sed tota haec imago, ut

respondeat toti, quod pluribus, iisque variis partibus constat, in multiplices & ipsa variasque *tabulas* distribui necessario postulat.

II. Hae igitur tabulae *sex* erunt atque *viginti*, sive, ut eas clarius accuratiusque enumerem, Graecae *tredecim*, *tredecimque* Copticae, totidem scilicet, quot sunt fragmenti paginae: & singulae quidem exemplaribus suis omnino similes, praeterquam in una characterum *forma*. Ista namque antiquissima in illis est, quemadmodum ex *specimine* antea edito liquet, in his vero recentior, qualis ad Graecos, Copticosque libros imprimendos adhiberi hoc tempore solet. Quum enim in promptu non essent, Graeci praesertim, & nonnulli etiam Aegyptiaci typi, qui *unciales*, *& quadratae simul*, *rotundaeque formae characteres*, uti in primo exemplari spectantur, adamussim exprimerent, coacti sumus veterum loco aevi nostri litteras, easque *maioris moduli*, usurpare.

III. Hoc idem praestare oportuit in iis maxime Copticae scriptionis *consonantibus*, quae *lineolas* ad horizontem ductas, superque se pictas in archetypo gerunt ex more veteri Thebanorum. Erant hae *notae* insignes ad deficientem, atque suppressam vocalem ε, aut quandoque etiam a, communiter indicandam. At Coptitae iuniores iisdem litteris puncta, sive apices Graecis, Latinisque accentibus similes, perpetuo superpingunt. Iique apices eodem prorsus munere funguntur, quo lineolae in vetustissimis Thebanensium codicibus; tametsi *vocalibus* superpositi vices veri accentus gerant. Docuerat Kircherus *in Prodromo Copto* c. 8. *dictiones legis*, *aliorumque scriptorum* separari a Coptitis *lineola*: quasi signum ea esset interpunctionis. Sed *falsum est*, iudice meo illo immortalis famae, & singularis doctrinae viro Guillelmo Boniurio in *Elementis Grammaticae Aegyptiacae* (nescio qua adversante fortuna inter umbras hucusque relictis) P. 1. c. 4. *Nam* lineola, *quam hic* Kircherus *intelligit*, *nihil aliud est*, *quam punctum superpositum* .... *Hoc punctum non datur a Coptitis ad separandas*

randas dictiones legis, aliorumque scriptorum. Quid ergo? Deficientibus nimirum in typographica officina *lineolis* Thebanis ad commemoratas σύμφωνας accommodatis, usi sumus hodiernis apicibus Memphitarum.

IV. Nec tota ista varietas, quae in una tandem maiori, minorive eorumdem elementorum conformatione, vetustateque consistit, quicquam turbare poterit mentem solertis cuiusvis, & ingeniosi spectatoris, ὅτῳ, ut ait Lucianus, μὴ ἐν τῇ ὄψει ἡ κρίσις, ἀλλά τὶς καὶ λογισμὸς ἀκολουθεῖ τοῖς λεγομένοις, *cui non solum in visu iudicium, sed & cuius iudicandi, aestimandique ratio ea, quae sunt dicta, sequatur*. Si enim is *imagines characterum*, quorum exemplum iam dedimus, memoriae sinu comprehensas gesserit, facile fiet, ut ad spectantis, atque poscentis imperium, uno veluti oculi ictu, dum novas Graecorum, Aegyptiorumque litteras, atque apices in Tabulis nostris intuetur, praesto ei sit vis illa reminiscendi, iure, a SS. ecclesiae magistro Augustino *magna nimis, ac penetrale amplum, infinitum*, omnique *stupore* dignum nuncupata, quae antiquarum formas in recentiorum locum coniunctim substituendas mirabili celeritate suggerat, atque suppeditet. Ecquid profecto eo facilius, quam ut quis maiorum seniorumque sororum ad iuniorum, earumque non dissimilium aspectum, recordetur? Etsi enim *facies non omnibus una, nec diversa tamen, qualem esse decet* in iis, quas eodem veluti parente genitas appellavit ep. 11. Ausonius:

Cadmi nigellas filias.

V. Verum enim vero, si hanc simplicem difficultatem vel levi certe, tenuique praesentis Minervae monitu facillime superandam, exceperis, cetera, quae ad sacri fragmenti *palaeographiam* pertinere quomodocumque possunt, designatae tabulae cumulatissime dabunt. Iam doctissimus O.P. scriptor, Gabriel Fabricius in *Diatribe* adiecta *specimini variarum lectionum Hebraici textus* a viro summo, & amico meo singulari I. Bernardo De-Rossi anno superiori magna cum eruditorum omnium commendatione Romae evulga-

 to,

to, Aegyptiacum codicem ex iis, quae hodieque supersunt, reliquiis, perquam studiose, diligenterque descripsit. Nihilque est in huius omnis descriptionis ambitu, quod praeterea desideres. Nam, ut de Ἥρης cingulo cecinit Homerus:

. . . ᾧ ἐνὶ πάντα τετύχαται . . .

in eo inclusa sunt omnia: licet non omnia pari verborum argumentorumque copia explicata cernantur. Ea enim, quae ad instituti sui rationem facere videbantur, multo quam cetera latius, uberiusque exponere studuit. Neque in his satis ei fuit unum consulere specimen characterum, sed ad alia fragmenti loca confugere compulsus est. Ita se gessit pag.392. & seq., ubi disputans de veteri librariorum interpungendi more, rem illustrare aggreditur *exemplis*, ut ille loquitur, *ex praeclaro isto fragmento Evangelii S.Iohannis*. Qua agendi ratione perspicue ostendit plura esse posse, quae, quum ad scriptionis formam pertineant, sine totius fragmenti imagine, eiusque conspectu non tam facile eruditis ipsis criticis persuaderi queant. Nam nec *Euryclea* ex unius *cicatricis* signo, sed ex *totius heri* sui contactu *Ulyssem* agnovit; ac ne *Phidias* quidem ipse ex *ungue leonem* nosse potuisset, nisi antea *totam* illius belluae figuram vidisset. Illud itaque integrum, solidumque, ea arte imprimere, ut licet *hodiernis litteris* cusum, ipsum tamen archetypum exactius, quo fieri possit, imitari videatur, nec vanum, nec inutile opinamur futurum. Sic nobis augurari licet.

VI. Iuvat praeterea non unius Graecae, sed & Copto-Thebaicae scriptionis modum, exemplumque tenere, ut utriusque comparatione, si quid nebularum ad obscurandam divini cuiuspiam oraculi intelligentiam a fallacibus novatoribus ei obiici, obtrudique contingat, aptius dispelli, atque etiam diflari expeditissime possit. Heic mihi in mentem venit audax ille, improbusque conatus, quo *Iohannes Clericus*, ducibus *Episcopio*, & *Camerone*, obscurare tentavit praeclarissimum, quod est, Apostoli Paulli testimonium

nium 1. ad Timoth. c.III. v. 15: Ἐὰν δὲ βραδύνω, ἵνα εἰδῆς πῶς δεῖ ἐν οἴκῳ Θεοῦ ἀναστρέφεσθαι, ἥτις ἐστὶν ἐκκλησία Θεοῦ ζῶντος, στύλος, καὶ ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας· 16. Καὶ ὁμολογουμένως μέγα ἐστὶ τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον. Ne Christi Dei ecclesia ea esse intelligeretur, quam Apostolus v.15. *columnam*, & *firmamentum veritatis* dixerat, e pristina sede sua *interpunctionem* submoveri iubet, quasi *post* ζῶντος *esse debeat* τελεία στιγμή; eoque novo prorsus & insolenti commento verba illa divina στύλος, καὶ ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας ita coniungi oportere decernit cum vers. 16., ut *summa evangelicae doctrinae, quae sequitur, dicatur esse* columna, & firmamentum veritatis, *non ecclesia*. At vero ad peregrinae huius novitatis audaciam reprimendam cum ingenti codicum multitudine, summaque Patrum omnium auctoritate suas quoque vires nunc demum Thebana versio coniungit in alio antiquissimo praestantissimoque *Borgiani Musei* fragmento. Locum enim Paullinum in ea epistola a Clerico vexatum sic habet: ⲉϥϣ (ⲱⲛ, aut fortasse ⲟⲛ) ⲇⲉ ⲉⲓϣⲁⲛ ⲱϣⲕ ϫⲉⲕⲁⲥ ⲉⲕⲉⲉⲓⲙⲉ ϫⲉ ⲉⲧⲉϣϣⲉ ⲉⲙⲟⲟϣⲉ ϩⲙ ⲡⲏⲓ ⲙⲡⲛⲟⲩⲧⲉ. ⲉⲧⲉ ⲧⲁⲓ ⲧⲉ ⲉⲕⲕⲗⲏⲥⲓⲁ ⲙⲡⲛⲟⲩⲧⲉ ⲉⲧⲟⲛϩ, ⲡⲉⲥⲧⲩⲗⲟⲥ ⲁⲩⲱ ⲡⲧⲁϫⲣⲟ ⲛⲧⲙⲉ. ⲁⲩⲱ ϩⲟⲙⲟⲗⲟⲅⲟⲩⲙⲉⲛⲟⲥ. ⲟⲩⲛⲟϭ ⲡⲉ ⲡⲙⲩⲥⲧⲏⲣⲓⲟⲛ ⲛⲧⲙⲛⲧⲛⲟⲩⲧⲉ ⲡⲁⲓ ⲛⲧⲁϥ ⲟⲩⲱⲛϩ ⲉⲃⲟⲗ ϩⲛ ⲧⲥⲁⲣⲝ. *Si tardavero, ut scias quomodo te oporteat conversari in domo Dei. Quae est ecclesia Dei* viventis, columna, & firmamentum *veritatis. Et manifeste. Magnum est mysterium* divinitatis, (Graec. τῆς εὐσεβείας, ut & Memphit. ⲛⲧⲉϯⲙⲉⲧⲑⲉⲟⲥⲉⲃⲏⲥ, *pietatis*), *quod manifestatum est in carne*. Heic certe τελεία στιγμή non post ⲉⲧⲟⲛϩ, ζῶντος, *viventis*, sed post ⲛⲧⲙⲉ, ἀληθείας, *veritatis*, tanta evidentia ponitur, ut *punctum magnum* sit puro minio depictum. Nil itaque dubita, quin plurimum lucis, & adiumenti ad sacri codicis intelligentiam ex huius etiam evangelici fragmenti nostri conspectu haurire aliquando possis.

VII. Quid

VII. Quid, quod noſtra maxime intererat communi doctorum hominum deſiderio, & exſpectationi pro viribus ſatisfacere? Vulgatum eſt, cunctiſque probatum, ſpectacula rerum, quae tamquam praeſentia cernuntur, longe & optabiliora, & gratiora accidere, quam quae veluti abſentia alienis verbis, quantumlibet fideliter, integreque deſcripta, referuntur. Ἡ τέρψις, aiebat facetus ille, & elegans Samoſatenus ſcriptor, τῶν ὁρωμένων ἀεὶ παρεστῶσα, καὶ παραμένουσα παντως τὸν θεατὴν ὑπάγεται, *delectatio eorum, quae videntur, adſtans ſemper, & manens ſpectatorem prorſus abducit*. Adde utilitatem delectationi, & vide porro quantum purae, & ſincerae voluptatis experiri debeant boni quique ſacrarum antiquitatum amatores, quum datum eis fuerit ſuis ipſorum oculis non ea tantum contemplari, quae aut cl. Fabricius, aut nos etiam ipſi, ſed & alia fortaſſe plura, quae necdum ſatis obſervata, pro ſui quiſque ingenii acumine, & perſpicacitate, in genuinis hiſce fragmenti noſtri imaginibus ad primae formae imitationem excuſis, facile detegere aliquando poterunt. Quae quum ita ſint, conandum omnino erat, ut tantorum virorum deſideriis caſte prorſus, ac religioſe pro parte noſtra virili reſponderetur.

VIII. Memini ego quidem earum omnium imaginum, quas in ſcuto Achillis fabuloſum numen *Vulcanus* inſculpſiſſe ab Homero eo carmine traditur:

. . . . αὐτὰρ ἐν αὐτῷ
Ποίει δαίδαλα πολλὰ . . . .

& in eo fecit artificioſa multa. Sed abeant haec omnia tamquam vaniſſima ethnicae, & fabuloſae ſuperſtitionis commenta. Ecce iam adeſt veluti de caelo delapſum

. . . . Σάκος μέγα τε στιβαρόν τε,
. . . . *Scutum* (vere) *magnum*, *& ſolidum*,

quod eſt fragmentum noſtrum varias in tabulas diſtributum, mirifque inſtructum non tam ſcripturae ſanctae imaginibus, quam ſplendidiſſimis ipſis purae divinitatis oraculis ad firmiſſimum orthodoxae fidei praeſidium, aeternamque tutelam. Nam inter cetera complectitur partem maximam

ximam capitis VI. Evangelii Iohannis, quo Chriftus verus Deus, & Homo fe daturum promittit hominibus, difcipulis, & fectatoribus fuis carnem fuam ad manducandum, & fanguinem fuum ad bibendum. Quo nil certe mirabilius, nil fanctius, & auguftius cogitari poteft.

IX. Age igitur, & tu quae fit tabularum harum delineatio, accipe paucis. GRAECAE ad laevam, COPTICAE e regione tamquam Graecarum interpretes ad dexteram, ut in mss. pergamenis exftant, prodibunt. Singulae geminas habebunt columnas: columnae lineas utrimque aequales: lineae vero parem & ipfae litterarum numerum, paremque obtinebunt fedem. Litterae ab uno ad aliud lineae extremum continuata ferie fere femper ita progredientur, ut nullum ufquam inter fe fpectabile interftitium, nullumve diftinctionis fignum ad diverfa vocabula fecernenda fint relicturae; iis tamen exceptis locis, in quibus ftigma interpunctionis collocabitur. Ibi tantummodo fpatiolum fatis amplum inter ultimam claufae, & inter primam fequentis periodi vocem, apparebit. Sed, fi periodi fequentis exordium fuerit in una eademque linea cum claufula antecedentis, tum litteram illius *initialem* eam effe intelliges, quae in proxima linea extra columnae perpendiculum ad marginem tantillulum excurrit, non vero eam, quae dat verum initium periodo in extremitate lineae praecedentis. Haec initialis in *mss.* figurae eft paullo elatioris quam ceterae, in *excufis* vero erit quidem & ipfa excurrens, fed aequalis formae cum reliquis. Horum exempla habes tum in praefatione noftra, tum etiam in *Diatriba* Fabricii loco laudato. Nulla praeterea tibi occurrent five *cola*, five *commata*, five alia quaevis *capitum*, *verficulorumque* veftigia. Quodque poftremum eft, id unum tabulae noftrae vehementer cupiunt, atque etiam exorant, ut a ftudiofis, & eruditis quibufque fpectatoribus, iifque probis inprimis, & aequis rerum aeftimatoribus, tamquam fidae exemplarium fuorum imitatrices habeantur, & falutentur.

TAB. I.

TAΓ

TAB. I. TEXTUS GRAECI

333

Tota periit.

. . . .

TAB. I.

. . . .
. . . . . .
. . . . .
. . . .
. . . . ⲟ...
. . . . . ⲟⲛⲉ
. . . . . ⲛⲉⲩ
. . . . . ⲉⲣⲟϥ
. . . ⲧⲉⲛⲙⲏ
. . . ⲧⲁϩⲉⲣⲁ
. . . ⲓⲕⲣⲟⲛ
. . . ⲁⲥⲥⲁⲩ
ⲛⲁⲩϫⲉ .. ⲙⲛϭⲉ
. ⲟⲉⲓ ⲙ̀ⲙⲁⲩⲛ̄
. ⲁⲡⲏ . . . .
ⲉⲛⲧⲁⲙⲙ̀ⲙⲁⲑⲏ
ⲧⲏⲥⲛ̄ ⲓ̅ⲥ̅ ⲧⲁⲗⲉ
ⲉⲣⲟϥ ⲁⲩⲱϫⲉ
ⲙ̀ⲡⲉ ⲓ̅ⲥ̅ ⲧⲁⲗⲉ
ⲙ̀ⲛ ⲛⲉϥⲙⲁⲑⲏ
ⲧⲏⲥ. ⲁⲗⲗⲁⲛⲉϥ
ⲙⲁⲑⲏⲧⲏⲥⲙⲁⲩ
ⲁⲁⲩⲛⲉⲛⲧⲁⲩⲃⲱⲕ
ⲁⲩⲱⲉⲓⲥϩⲉⲛⲕⲉ
ⲉϫⲛⲧⲁⲩⲉⲓⲉⲃⲟⲗ
ϩⲓ̈ⲧⲓⲃⲉⲣⲓⲁⲥϩⲁ
ⲧⲙ̀ⲡⲙⲁⲉⲛⲧⲁⲩ
ⲟⲩⲱⲙⲙⲛⲟⲉⲓⲕ
ⲉⲛϫⲟⲉⲓⲥϣⲡ̄ϩⲙⲟⲧ
ⲉϫⲱϥ

. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
ⲓ . . . . . .
ϩⲉ . . . ⲉ
ⲕⲣⲟⲛⲑⲁⲗⲁⲥⲥⲁ
ⲡⲉϫⲁⲩⲛⲁϥϫⲉ
ϩⲣⲁⲃⲃⲉⲓⲛ̄ⲧⲁⲕ
ⲉⲓⲉⲡⲉⲓⲙⲁⲛⲁϣ
ⲛ̄ⲛⲁⲩⲡⲉⲁⲓ̈ⲥⲟⲩ
Ϣϣ̀ⲃⲛⲁⲩⲉϥ
ϫⲱ ⲙ̀ⲙⲟⲥ ϫⲉ
ϩⲁⲙⲏⲛϩⲁⲙⲏⲛ
ϯϫⲱ ⲙ̀ⲙⲟⲥ ⲛⲏ
ⲧⲛ̄ϫⲉⲛⲛⲉⲧⲉ
ⲧⲛ̄ϣⲓⲛⲉⲛ̄ⲥⲱⲓ
ⲁⲛⲡⲉ. ϫⲉⲁⲧⲉ
ⲧⲛ̄ⲛⲁⲩⲉϩⲉⲛ
ⲙⲁⲉⲓⲛ. ⲁⲗⲗⲁϫⲉ
ⲁⲧⲉⲧⲛⲟⲩⲱⲙ
ⲉⲃⲟⲗ ϩⲛ̄ ⲛ̄ⲟⲉⲓⲕ
ⲁⲩⲱⲁⲧⲉⲧⲛ̄ⲥⲉⲓ
ⲙⲡⲣ ⲣϩⲱⲃ ⲉⲧⲉϩⲣⲉ
ⲉⲧⲛⲁⲧⲁⲕⲟ

. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . . ΡΟΣ . .
ΑΥ . . . . ΠΟΙ . .
ΩΜΕΝΙΝΑΕΡ
ΓΑΖΩΜΕΘΑΤΑ
ΕΡΓΑΤΟΥΘ͞Υ
ΑΠΕΚΡΙΘΗΟΙ͞Σ
ΚΑΙΕΙΠΕΝΑΥΤΟΙΣ
ΤΟΥΤΟΕΣΤΙΝ
ΤΑΕΡΓΑΤΟΥΘ͞Υ
ΙΝΑΠΙΣΤΕΥΗ
ΤΕ ΕΙΣΟΝΑΠΕ
ΣΤΑΛΚΕΝΕΚΕΙ
ΝΟΣ . ΕΙΠΟΝ
ΟΥΝΑΥΤΩΤΙ
ΟΥΝΠΟΙΕΙΣΣΥ
ΣΗΜΕΙΟΝΙΝΑ
ΙΔΩΜΕΝΚΑΙ
ΠΙΣΤΕΥΣΩΜΕΝ
ΣΟΙΤΙΕΡΓΑΖΗ
ΟΙΠΑΤΕΡΕΣΗΜΩ̅

. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
ΕΚ . . . . . .
ΕΔ . . . . . .
ΤΟΙΣ . . . . .
ΕΙΠΕ . . . . .
ΤΟΙΣΘ . . . .
ΑΜΗΝ . . . .
ΥΜΙΝΟΥ . . .
ΣΗΣΔΕΔΩΚ.
ΥΜΙΝΤΟΝΑΡ. .
ΕΚΤΟΥΟΥΡΑ. .
ΑΛΛΟΠ͞ΗΡΜΟ̅.
ΔΙΔΩΣΙΝΥΜΙΝ
ΤΟΝΑΡΤΟΝΕΚ
ΤΟΥΟΥΡΑΝΟΥ
ΤΟΝΑΛΗΘΕΙΝΟΝ
ΟΓΑΡΑΡΤΟΣΤΟΥ
ΘΥΕΣΤΙΝΟΚΑ
ΤΑΒΑΙΝΩΝΕΚ
ΤΟΥΟΥΡΑΝΟΥ
ΚΑΙΖΩΗΝΔΙΔΟΥΣ
ΤΩΚΟΣΜΩ
ΕΙΠΟΝΟΥΝΠΡΟΣ
ΑΥΤΟΝΚ͞ΕΠΑΝΤΟ
ΤΕ

TAB. II.

ⲁⲗⲗⲁⲉⲧⲉϩⲣⲉⲛ
ⲧⲟϥⲉⲧⲛⲁⲙⲟⲩⲛ
ⲉⲃⲟⲗ ⲉⲩⲱⲛϩ̀
ⲛϣⲁⲉⲛⲉϩ ⲧⲁⲓ
ⲉⲧⲉⲣⲉⲡϣⲏⲣⲉ
ⲙ̀ⲡⲣⲱⲙⲉⲛⲁⲧⲁ
ⲁⲁⲥⲛⲏⲧⲛ̄ⲡⲁⲓ
ⲅⲁⲣⲡⲉⲛⲧⲁⲡⲛⲟⲩ
ⲧⲉⲡⲉⲓⲱⲧⲧⲟⲫⲣⲁ
ⲅⲓⲍⲉ ⲙ̀ⲙⲟϥ
Ⲡⲉϫⲁⲩϭⲉⲛⲁϥϫⲉ
ⲟⲩⲡⲉⲧⲛ̄ⲛⲁⲁϥ
ϫⲉⲕⲁⲥⲉⲛⲉⲣ
ϩⲱⲃ ⲉⲛⲉϩⲃⲏⲩⲉ
ⲙ̀ⲡⲛⲟⲩⲧⲉ
Ⲁⲓ̄ⲥ̄ ⲟⲩⲱϣⲃ̀ ⲡⲉ
ϫⲁϥⲛⲁⲩ ϫⲉⲡⲁⲓ
ⲡⲉⲡϩⲱⲃ ⲙ̀ⲡⲛⲟⲩ
ⲧⲉϫⲉⲉⲧⲉⲧⲛⲉ
ⲡⲓⲥⲧⲉⲩⲉⲉⲡⲉⲛ
ⲧⲁⲡⲏⲧⲛ̄ⲛⲟⲟⲩϥ
Ⲡⲉϫⲁⲩⲛⲁϥϫⲉ
ⲟⲩϭⲉⲛ̄ⲧⲟⲕⲙ̀
ⲙⲁⲉⲓⲛⲡⲉⲧⲕ̄
ⲉⲓⲣⲉ ⲙ̀ⲙⲟϥϫⲉ
ⲕⲁⲥⲉⲛⲉⲛⲁⲩ
ⲁⲩⲱⲛ̄ⲧⲉⲙ̀ⲡⲓⲥⲧⲉⲩⲉ
ⲉⲣⲟⲕ. ⲟⲩⲡⲉⲡϩⲱⲃ
ⲉⲧⲕⲉⲓⲣⲉ ⲙ̀ⲙⲟϥ
ⲁⲛⲉⲛⲉⲓⲟⲧⲉ

ⲟⲩⲱⲙ̀ ⲙⲡⲙⲁⲛ
ⲛⲁϩⲛ̄ⲧⲉⲣⲏⲙⲟⲥ
ⲕⲁⲧⲁⲑⲉⲉⲧⲥⲏϩ
ϫⲉⲁϥϯⲛⲁⲩⲛⲟⲩ
ⲟⲉⲓⲕ ⲉⲡⲟⲩⲟⲙ̀ϥ
ⲉⲃⲟⲗϩⲛ̄ⲧⲡⲉ
Ⲡⲉϫⲉⲓ̄ⲥ̄ϭⲉⲛⲁⲩ
ϫⲉϩⲁⲙⲏⲛϩⲁⲙⲏⲛ
ϯϫⲱ̀ ⲙ̀ⲙⲟⲥⲛⲏ
ⲧⲛ̄. ϫⲉⲙ̀ⲙⲱⲩⲥⲏⲥ
ⲁⲛⲡⲉⲛⲧⲁϥϯ
ⲛⲏⲧⲛ̄ ⲙ̀ⲡⲟⲉⲓⲕ
ⲉⲃⲟⲗϩⲛ̄ⲧⲡⲉ
ⲁⲗⲗⲁⲡⲁⲉⲓⲱⲧ
ⲡⲉⲧϯⲛⲏⲧⲛ̄
ⲉⲃⲟⲗϩⲛ̄ⲧⲡⲉ
ⲙ̀ⲡⲟⲉⲓⲕⲙ̀
ⲙⲉ ⲡⲟⲉⲓⲕⲅⲁⲣ
ⲡⲉⲡϣⲏⲣⲉⲙ̀
ⲡⲛⲟⲩⲧⲉⲡⲉⲧ
ⲛⲏⲩⲉⲡⲉⲥⲏⲧ
ⲉⲃⲟⲗϩⲛ̄ⲧⲡⲉ
ⲁⲩⲱⲛϥϯⲛ̄
ⲟⲩⲱⲛϩⲙ̀
ⲡⲕⲟⲥⲙⲟⲥ
Ⲡⲉϫⲁⲩϭⲉ
ⲛⲁϥϫⲉⲡϫⲟⲉⲓⲥ
ⲙⲁⲁⲛ

TAZ — *TAB. III. TEXTUS GRAECI* — 337

ΔΟΣΗΜΙΝΤΟΝ
ΑΡΤΟΝΤΟΥΤΟ
ΕΙΠΕΝΑΥΤΟΙΣ
ΟΙΣΕΓΩΕΙΜΙ
ΟΑΡΤΟΣΤΗΣ
ΖΩΗΣΟΕΡΧΟ
ΜΕΝΟΣΠΡΟΣ
ΕΜΕΟΥΜΗΠΕΙ
ΝΑΣΕΙΚΑΙΟ
ΠΙΣΤΕΥΩΝΕΙΣ
ΕΜΕ ΟΥΜΗΔΙ
ΨΗΣΕΙΠΩΠΟ
ΤΕΑΛΛΕΙΠΟΝ
ΥΜΙΝΟΤΙΚΑΙΕ
ΟΡΑΚΑΤΕΜΕ
ΚΑΙΟΥΜΗΠΙ
ΣΤΕΥΕΤΕ. ΠΑΝ
ΟΔΙΔΩΣΙΜΟΙ
ΟΠΗΡΠΡΟΣΕ
ΜΕΗΞΕΙΚΑΙΤΟΝ
ΕΡΧΟΜΕΝΟΝ
ΠΡΟΣΕΜΕΟΥ
ΜΗΕΚΒΑΛΩ
ΕΞΩΟΤΙΚΑΤΑ
ΒΕΒΗΚΑΑΠΟ
ΤΟΥΟΥΡΑΝΟΥ
ΟΥΧΙΝΑΠΟΙΩ
ΤΟΘΕΛΗΜΑΤΟ
ΕΜΟΝ. ΑΛΛΑΤΟ

ΘΕΛΗΜΑΤΟΥ
ΠΕΜΨΑΝΤΟΣ
ΜΕ. ΤΟΥΤΟΔΕΕ
ΣΤΙΝΤΟΘΕΛΗ
ΜΑΤΟΥΠΕΜΨΑΝ
ΤΟΣΜΕΪΝΑΠΑΝΟ
ΔΕΔΩΚΕΝΜΟΙ
ΜΗΑΠΟΛΕΣΩ
ΕΞΑΥΤΟΥ. ΑΛΛΑ
ΑΝΑΣΤΗΣΩΑΥ
ΤΟΤΗΕΣΧΑΤΗ
ΗΜΕΡΑ. ΤΟΥΤΟΝ
ΕΣΤΙΤΟΘΕΛΗ
ΜΑΤΟΥΠΡΣΜΟΥ
ΪΝΑΠΑΣΟΘΕΩ
ΡΩΝΤΟΝΥΝΚΑΙ
ΠΙΣΤΕΥΩΝΕΙΣ
ΑΥΤΟΝΕΧΗΖΩ
ΗΝΑΙΩΝΙΟΝ
ΚΑΙΑΝΑΣΤΗΣΩ
ΑΥΤΟΝΕΓΩΤΗ
ΕΣΧΑΤΗΗΜΕΡΑ
ΕΓΟΓΓΥΖΟΝΟΥΝ
ΟΙΪΟΥΔΑΙΟΙΠΕ
ΡΙΑΥΤΟΥΟΤΙΕΙ
ΠΕΝΕΓΩΕΙΜΙ
ΟΑΡΤΟΣΟΚΑΤΑ
ΒΑΣΕΚΤΟΥΟΥΝΟΥ
ΚΑΙΕΛΕΓΩΝΟΥΧΙ

TAB. III.

ⲙⲡⲉⲓⲟⲉⲓⲕⲛ̀ⲟⲩ
ⲟⲉⲓϣⲛⲓⲙ.
Ⲡⲉϫⲉⲓ̄ⲥ̄ϭⲉⲛⲁⲩ
ϫⲉⲁⲛⲟⲕⲡⲉⲡⲟ
ⲉⲓϣⲙ̀ⲡⲱⲛϩ
ⲡⲉⲧⲛⲏⲩϣⲁ
ⲣⲟⲉⲓⲛ̀ϥⲛⲁϩⲕⲟ
ⲁⲛ. ⲁⲩⲱⲡⲉⲧⲡⲓ
ⲥⲧⲉⲩⲉⲉⲣⲟⲉⲓ
ⲛ̀ϥⲛⲁⲉⲓⲃⲉⲁⲛ
ⲉⲛⲉϩ. ⲁⲗⲗⲁⲁⲓ
ϫⲟⲟⲥⲛⲏⲧⲛ̀ϫⲉ
ⲁⲧⲉⲧⲛ̀ⲛⲁⲩⲉⲣⲟⲓ
ⲁⲩⲱⲛ̀ⲧⲉⲧⲛ̀ⲡⲓ
ⲥⲧⲉⲩⲉⲁⲛ. ⲟⲩⲟⲛ
ⲛⲓⲙⲉⲧⲉⲣⲉⲡⲁⲉⲓ
ⲱⲧⲛⲁⲧⲁⲁϥⲛⲁⲓ
Ϥⲛⲏⲩϣⲁⲣⲟⲉⲓ
ⲁⲩⲱⲡⲉⲧⲛⲏⲩ
ϣⲁⲣⲟⲓⲛ̀ϯⲛⲁ
ⲛⲟϫϥⲉⲃⲟⲗⲁⲛ
ϫⲉⲛ̀ⲧⲁⲉⲓⲉⲃⲟⲗ
ϩⲛ̀ⲧⲡⲉ ⲉⲧⲣⲁ
ⲉⲓⲣⲉⲁⲛⲙ̀ⲡⲁ
ⲟⲩⲱϣ.
ⲁⲗⲗⲁ ⲙ̀
ⲡⲟⲩⲱϣⲙ̀ⲡⲉⲛ
ⲧⲁϥⲧⲟⲩⲟⲉⲓ ⲡⲁⲓ
ⲇⲉⲡⲉⲡⲟⲩⲱϣ
ⲙ̀ⲡⲉⲛⲧⲁϥⲧⲁⲟⲩⲟⲓ
ϫⲉⲕⲁⲥⲛⲉⲛⲧⲁϥ
ⲧⲁⲁⲩⲛⲁⲓⲧⲏⲣⲟⲩ
ⲛ̀ⲛⲁⲧⲁⲕⲟⲉⲃⲟⲗ
ⲛ̀ϩⲏⲧⲟⲩ. ⲁⲗⲗⲁ
ⲉⲓⲉⲧⲟⲩⲛⲟⲥⲟⲩ
ϩⲙ̀ⲡϩⲁⲉⲛ̀ϩⲟⲟⲩ.
ⲡⲁⲓⲅⲁⲣⲡⲉⲡⲟⲩ
ⲱϣⲙ̀ⲡⲁⲉⲓⲱⲧ.
ϫⲉⲕⲁⲥⲟⲩⲟⲛⲛⲓⲙ
ⲉⲧⲛⲁⲩⲉⲡϣⲏⲣⲉ
ⲁⲩⲱⲉⲧⲡⲓⲥⲧⲉⲩⲉ
ⲉⲣⲟϥ ⲉϥⲉϫⲓⲛ̀ⲟⲩ
ⲱⲛ̀ϩⲛ̀ϣⲁⲉⲛⲉϩ.
ⲁⲩⲱⲁⲛⲟⲕⲧⲁⲧⲟⲩ
ⲛⲟⲥϥϩⲙ̀ⲡϩⲁⲉ
ⲛ̀ϩⲟⲟⲩ ⲛⲉⲩ
Ⲕⲣⲙ̀ⲣⲙ̀ϭⲉⲡⲉⲛ
ϭⲓⲛ̀ⲓⲟⲩⲇⲁⲓⲉⲧⲃⲏ
ⲏⲧϥ. ϫⲉ ⲁϥϫⲟ
ⲟⲥ ϫⲉ ⲁⲛⲟⲕ
ⲡⲉⲡⲟⲉⲓⲕⲉⲛ
ⲧⲁϥⲉⲓ ⲉⲃⲟⲗϩⲛ̀
ⲧⲡⲉ. ⲁⲩⲱⲛⲉⲩ
ϫⲱⲙ̀ⲙⲟⲥϫⲉⲙⲏ

TAB. IV.

ΤΛΘ *TAB. IV. TEXTUS GRAECI* 339

ΟΥΤΟΣΕΣΤΙΝ
ΙΣΟΥΣΪΩΣΗΦ
ΟΥΗΜΕΙΣΟΙΔΑ
ΜΕΝΤΟΝΠΡΑΚΑΙ
ΤΗΝΜΗΤΕΡΑΠΩΣ
ΝΥΝΛΕΓΕΙΟΤΙ
ΕΚΤΟΥΟΥΡΑΝΟΥ
ΚΑΤΑΒΕΒΗΚΑ
ΑΠΕΚΡΙΘΗΙΣΚΑΙ
ΕΙΠΕΝΑΥΤΟΙΣ
ΜΗΓΟΓΓΥΖΕΤΕ
ΜΕ. ΤΑΛΛΗΛΩΝ
ΟΥΔΕΙΣΔΥΝΑ
ΤΑΙΕΛΘΕΙΝΠΡΟΣ
ΜΕΕΑΝΜΗΟ
ΠΗΡΟΠΕΜΨΑΣ
ΜΕΕΛΚΥΣΗ
ΑΥΤΟΝ. ΕΓΩΑΝΑ
ΣΤΗΣΩΑΥΤΟΝ
ΕΝΤΗΕΣΧΑΤΗ
ΗΜΕΡΑ. ΕΣΤΙΝΓΕ
ΓΡΑΜΜΕΝΟΝΕΝΤΟΙΣ
ΠΡΟΦΗΤΑΙΣ. ΚΑΙΕ
ΣΟΝΤΑΙΠΑΝΤΕΣΔΙ
ΔΑΚΤΟΙΘΥΠΑΣΟΑΚΟΥ
ΣΑΣΠΑΡΑΤΟΥΠΡΣΚΑΙ
ΜΑΘΩΝΕΡΧΕΤΑΙΠΡΟΣ
ΕΜΕΟΥΧΟΤΙΤΟΝΠΡΑ
ΕΟΡΑΚΕΤΙΣΕΙ

ΜΗΟΩΝΠΑΡΑ
ΤΟΥΘΥ. ΟΥΤΟΣ
ΕΟΡΑΚΕΝΤΟΝ
ΠΡΑ ΑΜΗΝ
ΑΜΗΝΛΕΓΩΥΜ...
ΟΠΙΣΤΕΥΩΝ
ΕΧΕΙ ΖΩΗΝΑΙ
ΩΝΙΟΝ. ΕΓΩ
ΕΙΜΙΟΑΡΤΟΣ
ΤΗΣΖΩΗΣΟΙ
ΠΑΤΕΡΕΣΥΜΩ
ΕΦΑΓΟΝΕΝΤΗ
ΕΡΗΜΩΤΟΜΑΝ
ΝΑΚΑΙΑΠΕΘΑ
ΝΟΝ. ΟΥΤΟΣ
ΕΣΤΙΝΟΑΡΤΟΣ
ΟΕΚΤΟΥΟΥΡΑ
ΝΟΥ ΚΑΤΑΒΑΙ
ΝΟΝ ΪΝΑΤΙΣ
ΕΞΑΥΤΟΥΦΑΓΗ
ΚΑΙΜΗΑΠΟΘΑ
ΝΗ. ΕΓΩΕΙΜΙ
ΟΑΡΤΟΣΟΖΩΝ
ΟΕΚΤΟΥΟΥΡΑ
ΝΟΥΚΑΤΑΒΑΣ
ΕΑΝΤΙΣΦΑΓΗ
ΕΚΤΟΥΤΟΥΤΟΥ
ΑΡΤΟΥΖΗΣΕΤΑΙ

TAB. IV.

ⲙ̄ⲡⲁⲓ ⲁⲛⲡⲉⲓⲥ̄
ⲡϣⲏⲣⲉ̄ⲛⲓⲱ
ⲥⲏⲫ ⲡⲁⲓⲁⲛⲟⲛ
ⲉⲧⲛ̄ⲥⲟⲟⲩⲛ̄ⲙ̄
ⲡⲉϥⲉⲓⲱⲧ̄ⲙ̄ⲛ
ⲧⲉϥⲙⲁⲁⲩ ⲛ̄
ⲁϥϣⲛ̄ϩⲉϥϫⲱ
ⲙ̄ⲙⲟⲥ ϫⲉⲛ̄ⲧⲁⲓ
ⲉⲓⲉⲃⲟⲗϩⲛ̄ⲧⲡⲉ
Ⲁⲓⲥ̄ ⲟⲩⲱϣⲃ ⲡⲉ
ϫⲁϥⲛⲁⲩϫⲉⲙ
ⲡⲣ̄ⲣ̄ ⲣⲙ̄ⲣⲙ̄ⲙ̄ⲛ
ⲡⲉⲧⲛ̄ⲡⲉⲣⲏⲩ
ⲙ̄ⲛ̄ϣϭⲟⲙ̄ⲛ̄ⲗⲁⲁⲩ
ⲉⲉⲓϣⲁⲣⲟⲉⲓⲉⲓ
ⲙ̄ⲛⲧⲓⲉⲛⲧⲉⲡⲁ
ⲉⲓⲱⲧⲉⲛⲧⲁϥ
ⲧⲁⲟⲩⲟⲉⲓⲥ ⲱⲕ
ⲙ̄ⲙⲟϥ ⲁⲩⲱⲁⲛⲟⲕ
ϩⲱⲧⲁⲧⲟⲩⲛⲟⲥϥϩⲙ̄
ⲡϩⲁⲉⲛ̄ϩⲣⲟⲩ ϥⲥⲏϩ
ϩⲛ̄ⲛⲉⲡⲣⲟⲫⲏⲧⲏⲥ
ϫⲉⲥ̄ ⲉⲛⲁϣⲱⲡⲉⲧⲏ
ⲣⲟⲩⲛ̄ⲣⲉϥϫⲓⲥⲃⲱϩⲓ
Ⲧⲙ̄ⲡⲛⲟⲩⲧⲉ. ⲟⲩⲟⲛ
ⲛⲓⲙⲛ̄ⲧⲁϥⲥⲱⲧⲙ̄
ⲉⲃⲟⲗϩⲓⲧⲙ̄ⲡⲉⲓⲱⲧⲁⲩⲱ
ⲁϥϫⲓⲥⲃⲱϥⲛⲏⲩϣⲁ
ⲣⲟⲓ. ⲛ̄ⲉⲃⲟⲗⲁⲛϫⲉ
ⲟⲩⲁⲛⲁⲩⲉⲡⲉⲓⲱⲧⲉⲓ

ⲙⲛ̄ⲧⲓⲡⲉⲧϣⲟ
ⲟⲡⲉ̄ⲃⲟⲗϩⲓⲧⲙ̄
ⲡⲛⲟⲩⲧⲉ. ⲡⲁⲓ
ⲡⲉⲛⲧⲁϥⲛⲁⲩⲉ
ⲡⲉⲓⲱⲧ. ϩⲁⲙⲏⲛ
Ϩⲁⲙⲏⲛ ϯϫⲱⲙ̄ⲙⲟⲥ
ⲛⲏⲧⲛ̄ϫⲉⲡⲉⲧⲡⲓ
ⲥⲧⲉⲩⲉⲉⲣⲟⲉⲓⲟⲩ
ⲛ̄ⲧⲁϥⲙ̄ⲙⲁⲩⲙ̄ⲡⲱ
ⲛ̄ϩⲛ̄ϣⲁⲉⲛⲉϩ
ⲁⲛⲟⲕⲡⲉⲡⲟⲉⲓⲕ
ⲙ̄ⲡⲱⲛ̄ϩⲁⲛⲉⲧⲛ̄
ⲉⲓⲟⲧⲉⲟⲩⲱⲙ̄ⲙ
ⲡⲙⲁⲛⲛⲁϩⲛ̄ⲧⲉ
ⲣⲏⲙⲟⲥⲁⲩⲙⲟ̄ⲩ.
ⲡⲁⲓⲇⲉⲡⲉⲡⲟ
ⲉⲓⲕⲉⲧⲛⲏⲩⲉⲃⲟⲗ
ϩⲛ̄ⲧⲡⲉ. ϫⲉⲕⲁⲥ
ⲉⲣⲉϣⲁⲛⲟⲩⲁⲟⲩⲱⲙ
ⲉⲃⲟⲗⲛ̄ϩⲏⲧϥ
ⲛ̄ⲛⲉϥⲙⲟⲩ
ⲁⲛⲟⲕⲡⲉⲡⲟ
ⲉⲓⲕⲉ̄ⲧⲟⲛ̄ϩ
ⲉⲛⲧⲁϥⲉⲓⲉⲃⲟⲗ
ϩⲛ̄ⲧⲡⲉ ⲉⲣ
ϣⲁⲛⲟⲩⲁⲟⲩ
ⲱⲙⲉⲃⲟⲗϩⲙ̄
ⲡⲉⲓⲟⲉⲓⲕ
ϥⲛⲁⲱⲛ̄ϩ

TMA

TAB. V. TEXTUS GRAECI

341

ΕΙΣΤΟΝΑΙΩΝΑ
ΚΑΙΟΑΡΤΟΣΔΕ
ΟΝΕΓΩΔΩΣΩ
ΗΣΑΡΞΜΟΥΕΣΤΙ
ΥΠΕΡΤΗΣΤΟΥ
ΚΟΣΜΟΥΖΩΗΣ
ΕΜΑΧΟΝΤΟΟΥΝ
ΠΡΟΣΑΛΛΗΛΟΥΣ
ΟΙΙΟΥΔΑΙΟΙΛΕ
ΓΟΝΤΕΣΠΩΣ
ΔΥΝΑΤΑΙΟΥΤΟΣ
ΗΜΙΝΔΟΥΝΑΙ
ΤΗΝΣΑΡΚΑΑΥ
ΤΟΥΦΑΓΕΙΝ
ΕΙΠΕΝΟΥΝΑΥ
ΤΟΙΣΟΙΣ ΑΜΗΝ
ΑΜΗΝΛΕΓΩΥΜΙ
ΕΑΝΜΗΦΑΓΗ
ΤΕΤΗΝΣΑΡΚΑ
ΤΟΥΥΤΤΟΥ
ΑΝΟΥΚΑΙΠΙΕ
ΤΕΑΥΤΟΥΤΟΑΙ
ΜΑ. ΟΥΚΕΧΕΤΕ
ΖΩΗΝΕΝΕΑΥ
ΤΟΙΣ. ΟΤΡΩΓΩ
ΜΟΥΤΗΝΣΑΡ
ΚΑΚΑΙΠΙΝΩΝ
ΜΟΥΤΟΑΙΜΑ
ΕΧΕΙΖΩΗΝΑΙΩ
NION

ΚΑΙΕΓΩΑΝΑΣΤΗ
ΣΩΑΥΤΟΝΕΝΤΗ
ΕΣΧΑΣΤΗΗΜΕΡΑ
ΗΓΑΡΣΑΡΞΜΟΥ
ΑΛΗΘΗΣΕΣΤΙΝ
ΒΡΩΣΙΣΚΑΙΤΟ
ΑΙΜΑΜΟΥΑΛΗ
ΘΗΣΕΣΤΙΝΠΟ
ΣΙΣ· ΟΤΡΩΓΩΝ
ΜΟΥΤΗΝΣΑΡ
ΚΑΚΑΙΠΙΝΩΝ
ΜΟΥΤΟΑΙΜΑΕΝΕ
ΜΟΙΜΕΝΕΙΚΑΓΩ
ΕΝΑΥΤΩΚΑΘ
ΩΣΑΠΕΣΤΕΙΛΕ
ΜΕΟΖΩΝΠΗΡ
ΚΑΓΩ ΔΙΑΤΟΝ
ΠΡΑ. ΚΑΙΟΤΡΩ
ΓΩΝΜΕΚΑΚΕΙ
ΝΟΣΖΗΣΕΙΔΙΕ
ΜΕΟΥΤΟΣΕΣΤΙ
ΟΑΡΤΟΣΟΕΞΟΥ
ΡΑΝΟΥΚΑΤΑΒΑΣ
ΟΥΚΑΘΩΣΕΦΑ
ΓΟΝΟΙΠΑΤΕΡΕΣ
ΚΑΙΑΠΕΘΑΝΟΝ
ΟΤΡΩΓΩΝΤΟΥ
ΤΟΝΤΟΝΑΡΤΟΝ
ΖΗΣΕΙΕΙΣΤΟΝΑΙΩ
ΝΑ

TAB. V.

ⲛϣⲁⲉⲛⲉϩⲡⲟ
ⲉⲓⲕⲇⲉⲉϯⲛⲁⲧⲁ
ⲁϥⲁⲛⲟⲕⲡⲉⲧⲁ
ⲥⲁⲣⲝϩⲁⲡⲱⲛϩ
ⲙ̀ⲡⲕⲟⲥⲙⲟⲥ
Ⲛⲓⲟⲩⲇⲁⲓϭⲉⲛⲉⲩ
ⲙⲓϣⲉⲙⲛ̀ⲛⲉⲩⲉ
ⲣⲏⲩⲉⲩϫⲱⲙ̀ⲙⲟⲥ
ϫⲉⲛⲁϣⲛϩⲉⲉⲣⲉ
ⲡⲁⲓⲛⲁϯⲛⲁⲛⲛ̄
ⲧⲉϥⲥⲁⲣⲝⲉⲟⲩⲟ
ⲙ̀ⲥ . ⲡⲉϫⲉⲓ̅ⲥ̅
Ϭⲉⲛⲁⲩ. ϫⲉϩⲁⲙⲏⲛ
ϩⲁⲙⲏⲛϯϫⲱⲙ
ⲙⲟⲥⲛⲏⲧⲛ̄ϫⲉ
ⲉⲧⲉⲧⲛ̄ⲧⲙ̀ⲟⲩⲱⲙ
ⲛ̄ⲧⲥⲁⲣⲝⲙ̀ⲡϣⲏ
ⲣⲉⲙ̀ⲡⲣⲱⲙⲉ
ⲁⲩⲱⲛ̄ⲧⲉⲧⲛ̄ⲥⲱ
ⲙ̀ⲡⲉϥⲥⲛⲟϥ
ⲙ̀ⲛⲧⲏⲧⲛ̄ⲙ̀ⲙⲁⲩ
ⲙ̀ⲡⲱⲛ̄ϩϩⲛ̄ϩⲏⲧ
ⲧⲏⲩⲧⲛ̄ · ⲡⲉⲧ
ⲟⲩⲱⲙⲛ̄ⲧⲁⲥⲁ
ⲣⲝ ⲁⲩⲱⲉⲧⲥⲱ̀
ⲙ̀ⲡⲁⲥⲛⲟϥⲟⲩ
ⲛ̄ⲧⲁϥⲙ̀ⲙⲁⲩⲙ̀
ⲡⲱⲛ̄ϩⲛ̄ϣⲁⲉⲛⲉϩ

ⲁⲩⲱⲁⲛⲟⲕϯⲛⲁ
ⲧⲟⲩⲛⲟⲥϥϩⲙ̀ⲡϩⲁⲉ
ⲛ̀ϩⲟⲟⲩ. ⲧⲁⲥⲁⲣⲝ
ⲅⲁⲣⲟⲩϩⲣⲉⲙ̀ⲙⲉⲉ
ⲧⲉ. ⲁⲩⲱⲡⲁⲥⲛⲟϥ
ⲟⲩⲥⲱⲙ̀ⲙⲉⲉⲧⲉⲡⲉ
ⲡⲉⲧⲟⲩⲱⲙⲛ̀ⲧⲁ
ⲥⲁⲣⲝ ⲁⲩⲱⲉⲧ
ⲥⲱ̀ⲙⲡⲁⲥⲛⲟϥ
ϥⲛⲁϭⲱϩⲣⲁⲓⲛ̀ϩⲏⲧ
ⲁⲩⲱⲁⲛⲟⲕϩⲣⲁⲓ
ⲛϩⲏⲧϥ. ⲕⲁⲧⲁ
ⲉⲛⲧⲁϥⲧⲁⲟⲩⲟⲉⲓ
ⲛ̀ϭⲓⲡⲉⲓⲱⲧⲉⲧ
ⲟⲛϩ; ⲁⲩⲱⲁⲛⲟⲕ
ϩⲱϯⲟⲛ̀ϩⲉⲧⲃⲉ
ⲡⲉⲓⲱⲧ · ⲁⲩⲱ
ⲡⲉⲧⲛⲁⲟⲩⲟⲙⲧ
ⲡⲉⲧⲙ̀ⲙⲁⲩϩⲱⲱϥ
ⲟⲛⲛⲁⲱⲛ̀ϩⲉⲧⲃⲏ
ⲏⲧ. ⲡⲁⲓⲡⲉⲡⲟⲉⲓⲕ
ⲉⲛⲧⲁϥⲉⲓⲉⲃⲟⲗ
ϩⲛ̀ⲧⲡⲉ. ⲛ̀ⲕⲁⲧⲁ
ⲑⲉⲁⲛⲉⲛ̀ⲧⲁⲛⲉ
ⲧⲛ̀ⲉⲓⲟⲧⲉⲟⲩⲱⲙ
ⲁⲩⲱⲁⲩⲙⲟⲩ. ⲡⲉⲧ
ⲛⲁⲟⲩⲱⲙⲇⲉⲙ̀ⲡⲉⲓ
ⲟⲉⲓⲕ ϥⲛⲁⲱ
ⲛ̀ϩⲛ̀ϣⲁⲉⲛⲉϩ

ΤΑΥΤΑΕΙΠΕΝΕΝ
ΣΥΝΑΓΩΓΗΔΙ
ΔΑΣΚΩΝΕΝΚΑ
ΦΑΡΝΑΟΥΜ.
ΠΟΛΛΟΙΟΥΝΑΚΟΥ
ΣΑΝΤΕΣΕΚΤΩ
ΜΑΘΗΤΩΝΑΥΤΟΥ
ΕΙΠΟΝΣΚΛΗΡΟΣ
ΕΣΤΙΝΟ῾ΛΟΓΟΣ
ΟΥΤΟΣΤΙΣΔΥ
ΝΑΤΑΙΑΥΤΟΥΑ
ΚΟΥΕΙΝ. ΕΙΔΩΣ
ΔΕΟΙΣΕΝΕΑΥΤΩ
ΟΤΙΓΟΓΓΥΖΟΥ
ΣΙΝΠΕΡΙΤΟΥΤΟΥ
ΟΙΜΑΘΗΤΑΙΑΥ
ΤΟΥΕΙΠΕΝΑΥ
ΤΟΙΣΤΟΥΤΟΫΜΑΣ
ΣΚΑΝΔΑΛΙΖΕΙ
ΕΑΝΟΥΝΘΕ
ΩΡΗΤΕΤΟΝΥΝ
ΤΟΥΑΝΟΥΑΝΑ
ΒΑΙΝΟΝΤΑΟΠΟΥ
ΗΝΤΟΠΡΟΤΕ
ΡΟΝ. ΤΟΠΝΑΕ῾
ΣΤΙΝΤΟΖΩΟ
ΠΟΙΟΥΝΗΣΑΡΞ
ΟΥΚΩΦΕΛΕΙ
ΟΥΔΕΝΤΑΡΗΜΑ
ΤΑΑ῾ΕΓΩΛΕΛΑΛΗ
ΚΑ

ΫΜΙΝΠΝΑΕΣΤΙ
ΚΑΙΖΩΗΕΣΤΙΝ
ΑΛΛ᾽ΕΙΣΙΝΤΙΝΕΣ
ΕΞΫΜΩΝΟΙΟΥ
ΠΙΣΤΕΥΟΥΣΙΝ
ΗΔΕΙΓΑΡΕΞΑΡ
ΧΗΣΟΙΣΤΙΝΕΣ
ΕΙΣΙΝΟΙΜΗΠΙ
ΣΤΕΥΟΝΤΕΣ
ΚΑΙΤΙΣΕΣΤΙΝ
ΟΠΑΡΑΔΩΣΩΝ
ΑΥΤΟΝ. ΚΑΙΕΛΕ
ΓΕΝΔΙΑΤΟΥΤΟ
ΕΙΡΗΚΑΫΜΙΝ
Ο῾ΤΙΟΥΔΕΙΣΔΥ
ΝΑΤΑΙΕΛΘΕΙΝ
ΠΡΟΣΜΕΕΑΝ
ΜΗΗΔΕΔΟΜΕ
ΝΟΝΑΥΤΩΕΚ
ΤΟΥΠΡΣ ΕΚ
ΤΟΥΤΟΥΠΟΛΛΟΙ
ΕΚΤΩΝΜΑΘΗ
ΤΩΝΑΥΤΟΥ. ΑΠ
ΗΛΘΟΝΕΙΣΤΑ
ΟΠΙΣΩΚΑΙΟΥΚ
ΕΤΙΜΕΤΑΥΤΟΥ
ΠΕΡΙΠΑΤΟΥΝ
ΕΙΠΕΝΟΥΝΟΙΣ
ΤΟΙΣΔΩΔΕΚΑ
ΜΗΚΑΙΫΜΕΙΣ
ΘΕΛΕΤΕΫΠΑΓΕΙ

TAB. VI.

Misere periit, perieruntque simul vv. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. cap. VI. huius versionis.

. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .

Una cum tabula, quae similiter periit, amisimus ex hoc Graeco exemplari versiculos 68. 69. 70. 71. cap. VI., & 1. 2. 3. 4. 5. & dimidium sexti cap. VII. sequentis.

. . . .

ⲁϥⲟⲩⲱϣⲃ ⲛⲁϥ
ⲛ̄ϭⲓⲥⲓⲙⲱⲛⲡⲉ
ⲧⲣⲟⲥ ϫⲉ ⲡϫⲟⲉⲓⲥ
ⲉⲛⲛⲁⲃⲱⲕ ϣⲁ
ⲛⲓⲙ. ϩⲉⲛϣⲁϫⲉ
ⲛ̄ⲱⲛϩ ⲛ̄ϣⲁⲉⲛⲉϩ
ⲉⲧⲛ̄ⲧⲟⲟⲧⲕ. ⲁⲩⲱ
ⲁⲛⲟⲛ ⲁⲛⲡⲓⲥⲧⲉⲩⲉ
ⲁⲩⲱ ⲁⲛⲉⲓⲙⲉ ϫⲉ
ⲛ̄ⲧⲟⲕ ⲡⲉ ⲡⲉⲭ︦ⲥ︦
ⲡⲉⲧⲟⲩⲁⲁⲃ ⲛ̄ⲧⲉ
ⲡⲛⲟⲩⲧⲉ ⲁϥ
Ⲟⲩⲱϣⲃ ⲛⲁⲩ ⲛ̄ϭⲓ
ⲓ︦ⲥ︦ ⲡⲉϫⲁϥ ϫⲉ ⲙⲛ̄ⲛⲁ
ⲛⲟⲕ ⲁⲛ ⲁⲓⲥⲉⲧⲡ
ⲧⲏⲩⲧⲛ̄ ⲙ̄ⲡⲙⲛ̄ⲧ
ⲥⲛⲟⲟⲩⲥ. ⲁⲩⲱ ⲟⲩⲁ
ⲉⲃⲟⲗ ⲛ̄ϩⲏⲧ ⲧⲏⲩ
ⲧⲛ̄ ⲟⲩⲇⲓⲁⲃⲟⲗⲟⲥ
ⲡⲉ· ⲛⲉϥϫⲱ ⲙ̄
ⲙⲟⲥ ⲉⲧⲃⲉ ⲓⲟⲩⲇⲁⲥ ÷
ⲡⲓⲥⲕⲁⲣⲓⲱⲧⲏⲥ
ⲡⲁⲓ ⲅⲁⲣ ⲡⲉⲧⲛⲁ
ⲡⲁⲣⲁⲇⲓⲇⲟⲩ ⲙ̄
ⲙⲟϥ ⲉⲟⲩⲁ ⲡⲉ
ⲉⲃⲟⲗ ϩⲙ̄ ⲡⲙⲛ̄ⲧ
ⲥⲛⲟⲟⲩⲥ· ⲙⲛ̄ⲛ̄
Ⲥⲁ ⲛⲁⲓ ⲛⲉϥⲙⲟⲟϣⲉ
ⲛ̄ϭⲓ ⲓ︦ⲥ︦ ϩⲛ̄ ⲧⲅⲁⲗⲓⲗⲁⲓ
ⲁⲛ̄ ⲛⲉϥⲟⲩⲱϣ ⲅⲁⲣ
ⲁⲛ ⲡⲉ ⲉⲙⲟⲟϣⲉ ϩⲛ̄
ϯⲟⲩⲇⲁⲓⲁ
÷ ⲡϣⲏⲣⲉⲛⲥⲓⲙⲱⲛ

ϫⲉ ⲛⲉⲩϣⲓⲛⲉ
ⲛ̄ⲥⲱϥ ⲛⲉ ⲛ̄ϭⲓ ⲛ̄
ⲓⲟⲩⲇⲁⲓ ⲉⲙⲟⲟⲩⲧϥ
Ⲛⲉϥϩⲏⲛ ⲇⲉ ⲉϩⲟⲩⲛ
ⲛ̄ϭⲓ ⲡϣⲁ ⲛ̄ⲛⲓⲟⲩ
ⲇⲁⲓ ⲧⲉⲥⲕⲏⲛⲟ
ⲡⲏⲅⲓⲁ. ⲡⲉϫⲁⲩ ϭⲉ
ⲛⲁϥ ⲛ̄ϭⲓ ⲛⲉϥⲥⲛⲏⲩ
ϫⲉ ⲡⲱⲱⲛⲉ ⲉⲃⲟⲗ
ϩⲙ̄ ⲡⲉⲓⲙⲁ ⲛⲅ̄ⲃⲱⲕ
ⲉϩⲣⲁⲓ ⲉϯⲟⲩⲇⲁⲓⲁ.
ϫⲉⲕⲁⲥ ⲉⲣⲉ ⲛⲉⲕ
ⲙⲁⲑⲏⲧⲏⲥ ϩⲱⲟⲩ
ⲛⲁⲩ ⲉⲛⲉϩⲃⲏⲩⲉ
ⲉⲧⲕⲉⲓⲣⲉ ⲙ̄ⲙⲟⲟⲩ
ⲙⲉⲣⲉ ⲗⲁⲁⲩ ⲅⲁⲣ
ϩⲱⲃ ϩⲙ̄ ⲡϩⲱⲡ
ⲁⲩⲱ ⲛ̄ϥϣⲓⲛⲉ
ⲛ̄ⲧⲟϥ ⲛ̄ⲥⲁ ϣⲱ
ⲡⲉ ϩⲛ̄ ⲟⲩⲡⲁⲣⲣⲏ
ⲥⲓⲁ. ⲉϣϫⲉ ⲕⲉⲓⲣⲉ
ⲛⲁⲓ ⲟⲩⲟⲛϩⲕ ⲉ
ⲃⲟⲗ ⲙ̄ⲡⲕⲟⲥⲙⲟⲥ
ⲛⲉⲣⲉ ⲛⲉϥⲕⲉ
ⲥⲛⲏⲩ ⲅⲁⲣ ⲡⲓⲥⲧⲉⲩⲉ
ⲁⲛ ⲉⲣⲟϥ.
Ⲡⲉϫⲁϥ ϭⲉ ⲛⲁⲩ
ⲛ̄ϭⲓ ⲓ︦ⲥ︦. ϫⲉ ⲡⲁⲟⲩ
ⲟⲉⲓϣ ⲁⲛⲟⲕ

TAB. VIII.

TMZ *TAB. VIII. TEXTUS GRAECI* 347

ΟΥΠΩΠΑΡΕΣΤΙ
ΟΔΕΚΑΙΡΟΣΟΥ
ΜΕΤΕΡΟΣΠΑΝ
ΤΟΤΕΕΣΤΙΝΕΤΟΙ
ΜΟΣΟΥΔΥΝΑΤΑΙ
ΟΚΟΣΜΟΣΜΙ
ΣΕΙΟΤΙΕΓΩ
ΜΑΡΤΥΡΟΝΠΕ
ΡΙΑΥΤΟΥΟΤΙ
ΤΑΕΡΓΑΑΥΤΟΥ
ΠΟΝΗΡΑΕΣΤΙΝ
ΫΜΕΙΣΑΝΑΒΗ
ΤΕΕΙΣΤΗΝΕΟΡ
ΤΗΝ. ΕΓΩΟΥΠΩ
ΑΝΑΒΑΙΝΩΕΙΣ
ΤΗΝΕΟΡΤΗΝΤΑΥ
ΤΗΝΟΤΙΟΕΜΟΣ
ΚΑΙΡΟΣΟΥΠΩ
ΠΕΠΛΗΡΩΤΑΙ
ΤΑΥΤΑΔΕΕΙΠΩΝ
ΑΥΤΟΙΣΕΜΕΙΝΕΝ
ΕΝΤΗΓΑΛΙΛΑΙΑ
ΩΣΔΕΑΝΕΒΗ
ΣΑΝΟΙΑΔΕΛΦΟΙ
ΑΥΤΟΥΕΙΣΤΗΝ
ΕΟΡΤΗΝ. ΤΟΤΕ
ΚΑΙΑΥΤΟΣΑΝΕ
ΒΗΟΥΦΑΝΕΡΩΣ
ΑΛΛΑΩΣΕΝΚΡΥ
ΠΤΩ

ΟΙΟΥΝΪΟ.........
ΕΖΗΤΟΥΝΑΥ...
ΕΝΤΗΕΟΡΤΗΚ...
ΕΛΕΓΟΝΠΟΥ
ΕΣΤΙΝΕΚΕΙΝ...
ΚΑΙΓΟΓΓΥΣΜ...
ΠΕΡΙΑΥΤΟΥΗ..
ΠΟΛΥΣΕΝΤΟΙΣ
ΟΧΛΟΙΣΟΙΜΕΝΕ
ΛΕΓΟΝΟΤΙΑΓΑ
ΘΟΣΕΣΤΙΝΑΛ
ΛΟΙΔΕΕΛΕΓΟΝ
ΟΥΧΙ. ΑΛΛΑΠΛΑ
ΝΑΤΟΝΟΧΛΟΝ
ΟΥΔΕΙΣΜΕΝ
ΤΟΙΠΑΡΡΗΣΙΑ
ΕΛΑΛΕΙΠΕΡΙΑΥ
ΤΟΥΔΙΑΤΟΝΦΟ
ΒΟΝΤΩΝΪΟΥ
ΔΑΙΩΝ. ΗΔΗ
ΔΕΤΗΣΕΟΡΤΗΣ
ΜΕΣΟΥΣΗΣΑΝΕ
ΒΗΙΣ̅ΕΙΣΤΟΪΕ
ΡΟΝΚΑΙΕΔΙΔΑ
ΣΚΕΝ. ΕΘΑΥΜΑ
ΖΟΝΟΥΝΟΙΪΟΥ
ΔΑΙΟΙΛΕΓΟΝΤΕΣ
ΠΩΣΟΥΤΟΣΓΡΑΜ
ΜΑΤΑΟΙΔΕΝΜΗ

TAB. VIII.

ⲙ̄ⲡⲁⲧϥⲉⲓⲛⲉ
ⲧⲛ̄ⲟⲩⲟⲉⲓϣⲇⲉ
ⲛ̄ⲧⲱⲧⲛ̄ⲥⲃⲧⲱⲧ
ⲛ̄ⲥⲏⲩⲛⲓⲙ̄ⲙ̄ⲙⲛ̄
ϣϭⲟⲙⲉⲧⲣⲉⲡⲕⲟ
ⲥⲙⲟⲥⲙⲉⲥⲧⲉ
ⲧⲏⲩⲧⲛ. ⲁⲛⲟⲕ
ⲇⲉⲉϥⲙⲟⲥⲧⲉ
ⲙ̄ⲙⲟⲉⲓ. ϫⲉϯⲣ̄
ⲙⲛ̄ⲧⲣⲉⲁⲛⲟⲕ
ⲉⲧⲃⲏⲏⲧϥ. ϫⲉ
ⲛⲉϥϩⲃⲏⲩⲉⲥⲉ
ϩⲟⲟⲩ. ⲛ̄ⲧⲱⲧⲛ̄
ⲃⲱⲕⲉϩⲣⲁⲓⲉ
ⲡϣⲁⲁⲛⲟⲕⲇⲉ
ⲉⲙⲡⲁϯⲛⲟⲩⲉⲉⲓ
ⲉⲡⲉⲓϣⲁ ϫⲉ
ⲙ̄ⲡⲁⲧⲉⲡⲁⲟⲩⲟ
ⲉⲓϣϫⲱⲕⲉⲃⲟⲗ
Ⲛ̄ⲧⲉⲣⲉϥϫⲉⲛⲁⲓ
ⲇⲉⲛ̄ⲧⲟϥ. ⲁϥϭⲱ
ϩⲛ̄ⲧⲅⲁⲗⲓⲗⲁⲓⲁ
ⲛ̄ⲧⲉⲣⲉⲛⲉϥⲥⲛⲏⲩ
ⲇⲉⲃⲱⲕⲉϩⲣⲁⲓ
ⲉⲡϣⲁ. ⲧⲟⲧⲉ
ⲛ̄ⲧⲟϥϩⲱⲱϥ
ⲁϥⲃⲱⲕⲉϩⲣⲁⲓϩⲛ̄
ⲟⲩⲟⲩⲱⲛϩⲁⲛ
ⲉⲃⲟⲗ. ⲁⲗⲗⲁ
ϩⲛ̄ⲟⲩϩⲱⲡ

Ⲛ̄ⲓⲟⲩⲇⲁⲓϭⲉⲛⲉⲩ
ϣⲓⲛⲉⲛⲥⲱϥⲡⲉ
ϩⲙ̄ⲡⲉⲣⲡⲉ. ⲁⲩⲱ
ⲡⲉⲩϫⲱ̄ⲙ̄ⲙⲟⲥ
ϫⲉⲉϥⲧⲱⲛⲡⲉⲓ
ⲁⲩⲱⲛⲉⲣⲉⲟⲩⲕⲣ̄ⲙ̄
ⲣ̄ⲙⲉⲛⲁϣⲱϥ
ϣⲟⲟⲡⲉ̄ⲧⲃⲏⲏ
ⲧϥ. ϩⲙ̄ⲙ̄ⲙⲏⲏϣⲉ
ϩⲟⲉⲓⲛⲉⲙⲉⲛ
ⲡⲉⲩϫⲱ̄ⲙ̄ⲙⲟⲥ.
ϫⲉⲟⲩⲁⲅⲁⲑⲟⲥ
ⲡⲉ. ϩⲉⲛⲕⲟⲟⲩⲉ
ⲇⲉⲛⲉⲩϫⲱⲙ̄ⲙ
ⲙⲟⲥ. ϫⲉⲙ̄ⲙⲟⲛ
ⲁⲗⲗⲁⲉϥⲡⲗⲁⲛⲁ
ⲙ̄ⲡⲙⲏⲏϣⲉ. ⲛⲉ
ⲙⲛ̄ⲗⲁⲁⲩⲙⲉⲛ
ⲧⲟⲓϣⲁϫⲉⲉⲧⲃⲏ
ⲏⲧϥϩⲛ̄ⲟⲩⲡⲁⲣ
ⲣⲏⲥⲓⲁⲉⲧⲃⲉⲑⲟ
ⲧⲉⲛⲛ̄ⲓⲟⲩⲇⲁⲓ.
Ϩⲛ̄ⲧⲙⲏⲧⲉⲇⲉⲙ̄
ⲡϣⲁⲁⲓⲥ̄ⲃⲱⲕⲉ
ϩⲣⲁⲓⲉⲡⲉⲣⲡⲉ.
ⲁϥϯⲥⲃⲱ̄. ⲛⲉⲩ
ⲣ̄ϣⲡⲏⲣⲉϭⲉⲛ
ϭⲓⲛ̄ⲓⲟⲩⲇⲁⲓⲉⲩ
ϫⲱ̄ⲙ̄ⲙⲟⲥ. ϫⲉⲛ̄
ⲁϣⲛ̄ϩⲉⲡⲁⲓⲥⲟⲟⲩⲛ
ⲛ̄ⲥϩⲁⲓⲉⲙ

TAB. IX.

ΜΕΜΑΘΗΚΩΣ
ΑΠΕΚΡΙΘΗΟΥΝ
ΑΥΤΟΙΣΟΙΣΚΑΙ
ΕΙΠΕΝΗΕΜΗΔΙ
ΔΑΧΗΟΥΚΕΣΤΙ
ΕΜΗΑΛΛΑΤΟΥ
ΠΕΜΨΑΝΤΟΣ
ΜΕ. ΕΑΝΤΙΣΘΕ
ΛΗΤΟΘΕΛΗΜΑ
ΑΥΤΟΥΠΟΙΕΙΝ
ΓΝΩΣΕΤΑΙΠΕ
ΡΙΤΗΣΔΙΔΑΧΗΣ
ΠΟΤΕΡΟΝΕΝ
ΤΟΥΘΥΕΣΤΙΝ
ΗΕΓΩΑΠΕΜΑΥ
ΤΟΥΛΑΛΩΟΑΦΕ
ΑΥΤΟΥΛΑΛΩΝ
ΤΗΝΔΟΞΑΝΤΗ
ΪΔΙΑΝΖΗΤΕΙ
ΟΔΕΖΗΤΩΝ
ΤΗΝΔΟΞΑΝΤΟΥ
ΠΕΜΨΑΝΤΟΣ
ΑΥΤΟΝΟΥΤΟΣ
ΑΛΗΘΗΣΕΣΤΙΝ
ΚΑΙΑΔΙΚΙΑΕΝ
ΑΥΤΩΟΥΚΕΣΤΙ
ΟΥΜΩΫΣΗΣΔΕ
ΔΩΚΕΝΫΜΙΝ
ΤΟΝΝΟΜΟΝΚΑΙ
ΟΥΔΕΙΣΕΞΫΜΩ

ΠΟΙΕΙΤΟΝΝΟΜΟΝ
ΤΙΜΕΖΗΤΕΙΤΕ
ΑΠΟΚΤΕΙΝΑΙ
ΑΠΕΚΡΙΘΗΟΟΧΛΟΣ
ΔΑΙΜΟΝΙΟΝΕ
ΧΕΙΣΤΙΣΣΕΖΗ
ΤΕΙΑΠΟΚΤΕΙΝΑΙ
ΑΠΕΚΡΙΘΗΟΙΣΚΑΙ
ΕΙΠΕΝΑΥΤΟΙΣ
ΕΝΕΡΓΟΝΕΠΟΙ
ΗΣΑΚΑΙΠΑΝΤΕΣ
ΘΑΥΜΑΖΕΤΕ. ΔΙ
ΑΤΟΥΤΟΜΩΫ
ΣΗΣΔΕΔΩΚΕΝ
ΫΜΙΝΤΗΝΠΕ
ΡΙΤΟΜΗΝΟΥΧ
ΟΤΙΕΚΤΟΥΜΩ
ΫΣΕΩΣΕΣΤΙΝ
ΑΛΛΕΚΤΩΝ
ΠΑΤΕΡΩΝΚΑΙ
ΕΝΣΑΒΒΑΤΩΠΕ
ΡΙΤΕΜΝΕΤΕΑΝΟΝ
ΕΙΠΕΡΙΤΟΜΗΝ
ΛΑΜΒΑΝΕΙΑΝΟΣ
ΕΝΣΑΒΒΑΤΩ
ΪΝΑΜΗΛΥΘΗ
ΟΝΟΜΟΣΜΩΫ
ΣΕΩΣΕΜΟΙΧΟ
ΛΑΤΕΟΤΙΟΛΟΝ
ΑΝΟΝΫΓΙΗΕΠΟΙ
ΗΣΑΕΝΣΑΒΒΑΤΩ

TAB. IX.

ⲡⲟⲩⲧⲥⲁⲃⲟϥ.
Ⲁϥⲟⲩⲱϣ ⲃϭⲉⲛⲁⲩ
ⲛϭⲓ ⲓⲥ ⲉϥϫⲱⲙⲙ
ⲙⲟⲥ ϫⲉ ⲧⲁⲥⲃⲱ
ⲁⲛⲟⲕ ⲛⲧⲱⲓ ⲁⲛ
ⲧⲉⲁⲗⲗⲁ ⲧⲁⲡⲉⲛ
ⲧⲁϥ ⲧⲁⲩⲟⲉⲓⲧⲉ
ⲉⲣϣⲁⲛⲟⲩⲁⲣ ϩⲛⲁϥ
ⲉⲉⲓⲣⲉⲙⲡⲉϥⲟⲩ
ⲱϣϥⲛⲁⲉⲓⲙⲉ
ⲉⲧⲃⲉⲧⲉⲓⲥⲃⲱ
ϫⲉⲟⲩⲉⲃⲟⲗϩⲙ
ⲡⲛⲟⲩⲧⲉⲧⲉϫⲉ
ⲡⲁⲛⲟⲕ ⲉⲓϣⲁϫⲉ
ϩⲁⲣⲟⲉⲓⲙⲁⲩⲁⲁⲧ
ⲡⲉⲧϣⲁϫⲉϩⲁ
ⲣⲟϥⲙⲁⲩⲁⲁϥ
ⲉϥϣⲓⲛⲉⲛⲥⲁ
ⲡⲉϥⲉⲟⲟⲩⲙⲙⲓ
ⲛⲉⲙⲙⲟϥ. ⲡⲉⲧ
ϣⲓⲛⲉⲇⲉⲛⲧⲟϥ
ⲛⲥⲁⲡⲉⲟⲟⲩⲙ
ⲡⲉⲛⲧⲁϥ ⲧⲛⲛⲟ
ⲟⲩϥ. ⲡⲁⲓⲟⲩⲙⲉ
ⲡⲉ. ⲁⲩⲱⲙⲛϫⲓⲛ
ϭⲟⲛⲥ ϩⲣⲁⲓⲛϩⲏ
ⲧϥ. ⲙⲏⲙⲱⲩⲥⲏⲥ
ⲁⲛⲡⲉⲛⲧⲁϥϯⲛⲏ
ⲧⲛⲙⲡⲛⲟⲙⲟⲥ
ⲁⲩⲱⲙⲛⲗⲁⲁⲩⲙⲙⲱ
ⲧⲛ

ⲉⲓⲣⲉⲙⲡⲛⲟⲙⲟⲥ
ⲁϩⲣⲱⲧⲉⲧⲉⲧⲛ
ϣⲓⲛⲉⲛⲥⲁⲙⲟⲩ
ⲟⲩⲧⲙⲙⲟⲉⲓ.
Ⲁϥⲟⲩⲱϣⲃⲛϭⲓ
ⲡⲙⲏⲏϣⲉϫⲉⲟⲩ
ⲛⲟⲩⲇⲁⲓⲙⲟⲛⲓⲟⲛ
ⲛⲙⲙⲁⲕⲛⲓⲙⲡⲉⲧ
ϣⲓⲛⲉⲛⲥⲁⲙⲟⲟⲩ
ⲧⲕ ⲁⲓⲥⲟⲩⲱϣⲃ
Ⲡⲉϫⲁϥⲛⲁⲩϫⲉⲟⲩ
ϩⲱⲃⲛⲟⲩⲱⲧⲡⲉⲛ
ⲧⲁⲓⲁⲁϥⲁⲩⲱⲧⲉⲧⲛ
ⲣϣⲡⲏⲣⲉⲧⲏⲣⲧⲛ
ⲉⲧⲃⲉⲡⲁⲓⲁⲙⲱⲩ
ⲥⲏⲥϯⲛⲏⲧⲛⲙ
ⲡⲥⲃⲃⲉⲟⲩⲭⲟⲧⲓ
ϫⲉⲟⲩⲉⲃⲟⲗϩⲙ
ⲙⲱⲩⲥⲏⲥⲡⲉ
ⲁⲗⲗⲁⲟⲩⲉⲃⲟⲗϩⲛ
ⲛⲉⲓⲟⲧⲉⲡⲉ
ⲁⲩⲱⲧⲉⲧⲛⲥⲃⲃⲉ
ⲣⲱⲙⲉϩⲙⲡⲥⲁⲃ
ⲃⲁⲧⲟⲛ. ⲉϣϫⲉ
ϣⲁⲣⲉⲣⲱⲙⲉϫⲓ
ⲥⲃⲃⲉϩⲙⲡⲥⲁⲃ
ⲃⲁⲧⲟⲛ. ϫⲉⲛⲛⲉϥ
ⲃⲱⲗⲉⲃⲟⲗⲛϭⲓ
ⲡⲛⲟⲙⲟⲥⲙⲙⲱⲩ
ⲥⲏⲥ. ⲁϩⲣⲱⲧⲛⲧⲉ
ⲧⲛⲛⲟϭⲥⲉⲣⲟⲓϫⲉ
ⲁⲓⲧⲟⲩϫⲉⲟⲩⲣⲱⲙⲉ
ⲧⲏⲣϥϩⲙⲡⲥⲁⲃⲃⲁⲧⲟⲛ

ΤΝΑ *TAB. X. TEXTUS GRAECI* 351

ΜΗΚΡΙΝΕΤΕ
ΚΑΤΟΨΙΝΑΛΛΑ
ΤΗΝΔΙΚΑΙΑΝ
ΚΡΙΣΙΝΚΡΙΝΕΤΕ
ΕΛΕΓΟΝΟΥΝΤΙ
ΝΕΣΕΚΤΩΝ
ΪΕΡΟΣΟΛΥΜΙΤΩ
ΟΥΧΟΥΤΟΣΕ
ΣΤΙΝΟΝΖΗΤΟΥ
ΣΙΝΑΠΟΚΤΕΙ
ΝΑΙΚΑΙΪΔΕΠΑΡ
ΡΗΣΙΑΛΑΛΕΙΚΑΙ
ΟΥΔΕΝΑΥΤΩ
ΛΕΓΟΥΣΙΝΜΗ
ΠΟΤΕΑΛΗΘΩΣ
ΕΓΝΩΣΑΝΟΙΑΡ
ΧΟΝΤΕΣΟΤΙ
ΟΥΤΟΣΕΣΤΙΝ
ΟΧΣ. ΑΛΛΑΤΟΥ
ΤΟΝΟΙΔΑΜΕΝ
ΠΟΘΕΝΕΣΤΙΝ
ΟΔΕΧΣΟΤΑΝ
ΕΡΧΗΤΑΙΟΥΔΕΙΣ
ΓΙΝΩΣΚΕΙΠΟ
ΘΕΝΕΣΤΙΝ
ΕΚΡΑΞΕΝΟΥΝΕΝ
ΤΩΪΕΡΩΙΣΔΙΔΑ
ΣΚΩΝΚΑΙΛΕΓΩ
ΚΑΜΕΟΙΔΑΤΕ
ΚΑΙΟΙΔΑΤΕΠΟ
ΘΕΝΕΙΜΙΚΑΙ

ΑΠΕΜΑΥΤΟΥΟΥΚ
ΕΛΗΛΥΘΑΑΛΛ
ΕΣΤΙΝΑΛΗΘΙΝΟΣ
ΟΠΕΜΨΑΣΜΕ
ΟΝΫΜΕΙΣΟΥΚ
ΟΙΔΑΤΕΕΓΩΟΙ
ΔΑΑΥΤΟΝΟΤΙ
ΠΑΡΑΥΤΟΥΕΙΜΙ
ΚΑΚΕΙΝΟΣΜΕ
ΑΠΕΣΤΕΙΛΕΝ
ΕΖΗΤΟΥΝΟΥΝ
ΑΥΤΟΝΠΙΑΣΑΙ
ΚΑΙΟΥΔΕΙΣΕΒΑ
ΛΕΝΕΠΑΥΤΟΝ
ΤΗΝΧΕΙΡΑΟΤΙ
ΟΥΠΩΕΛΗΛΥ
ΘΕΙΗΩΡΑΑΥΤΟΥ
ΕΚΤΟΥΟΧΛΟΥΔΕ
ΠΟΛΛΟΙΕΠΙΣΤΕΥ
ΣΑΝΕΙΣΑΥΤΟΝ
ΚΑΙΕΛΕΓΟΝΟΧΣ
ΟΤΑΝΕΛΘΗΜΗ
ΠΛΕΙΟΝΑΣΗ
ΜΕΙΑΠΟΙΗΣΕΙ
ΩΝΟΥΤΟΣΕ
ΠΟΙΗΣΕΝ
ΗΚΟΥΣΑΝΟΙΦΑ
ΡΙΣΑΙΟΙΤΟΥΟ
ΧΛΟΥΓΟΓΓΥΖΟΝ
ΤΟΣΠΕΡΙΑΥΤΟΥ
ΤΑΥΤΑ. ΚΑΙΑΠΕΣΤΕΙ

ΛΑΝ
TAB. X.

ⲙ̀ⲡ̀ⲣⲕⲣⲓⲛⲉⲕⲁⲧⲁ
ⲟⲩⲙⲛ̀ⲧⲣⲉϥϫⲓ
ϩⲟ' ⲁⲗⲗⲁⲕⲣⲓⲛⲉ
ⲙ̀ⲡϩⲁⲡⲙ̀ⲙⲉ
Ⲛⲉⲩⲛ̀ϩⲟⲉⲓⲛⲉ
ϭⲉϫⲱⲙ̀ⲙⲟⲥ
ⲉⲃⲟⲗϩⲛ̀ⲛ̀ⲣⲙ̀
ⲑⲓⲗⲏ̂ⲙϫⲉⲙⲏ
ⲡⲁⲓⲁⲛⲡⲉⲧⲟⲩ
ϣⲓⲛⲉⲛ̀ⲥⲱϥⲉ
ⲙⲟⲟⲩⲧ'ϥ. ⲁⲩⲱ
ⲉⲓⲥϩⲏⲏⲧⲉⲉϥϣⲁ
ϫⲉϩⲛ̀ⲟⲩⲡⲁⲣⲣⲏ
ⲥⲓⲁ. ⲁⲩⲱⲛ̀ⲥⲉ
ϫⲉⲗⲁⲁⲩⲛⲁϥⲁⲛ
ⲙⲏⲡⲱⲥⲁⲩⲉⲓ
ⲙⲉⲛⲁⲙⲉⲛ̀ϭⲓⲛ̀
ⲁⲣⲭⲱⲛ. ⲁⲩⲱⲛ̀
ⲁⲣⲭⲉⲓⲉⲣⲉⲩⲥϫⲉ
ⲡⲁⲓⲡⲉⲡⲉⲭ̂ⲥ·
ⲁⲗⲗⲁⲡⲁⲓⲧⲛ̀ⲥⲟ
ⲟⲩⲛ̀ⲙ̀ⲙⲟϥ ϫⲉⲟⲩ
ⲉⲃⲟⲗⲧⲱⲛⲡⲉ·
ⲡⲉⲭ̂ⲥⲇⲉⲓⲛ̀ⲧⲟϥ
ⲉϥϣⲁⲛⲉⲓⲙⲛ̀ⲗⲁⲁⲩ
ⲛⲁⲉⲓⲙⲉϫⲉⲟⲩⲉ
ⲃⲟⲗⲧⲱⲛⲡⲉ·
Ⲓ̂ⲥⲇⲉⲁϥⲁϣⲕⲁⲕ
ⲉⲃⲟⲗϩⲙ̀ⲡⲉⲣⲡⲉ
ⲉϥϯⲥⲃⲱⲉϥϫⲱ
ⲙ̀ⲙⲟⲥ. ϫⲉⲧⲉⲧⲛ̀
ⲥⲟⲟⲩⲛⲙ̀ⲙⲟⲓⲁⲩⲱ
ⲧⲉⲧⲛ̀ⲥⲟⲟⲩⲛϫⲉⲁⲛⲟⲕ
ⲟⲩⲉⲃⲟⲗⲧⲱⲛⲁⲩⲱ
ⲛ̀ⲧⲁⲉⲓⲁⲛϩⲁⲣⲟⲓⲙⲁⲩ
ⲁⲁⲧⲁⲗⲗⲁⲟⲩⲙⲉ
ⲡⲉⲡⲉⲛⲧⲁϥⲧⲁⲩⲟⲓ
ⲡⲁⲓⲛ̀ⲧⲱⲧⲛ̀ⲉⲛ
ⲧⲉⲧⲛ̀ⲥⲟⲟⲩⲛⲁⲛⲙ̀ⲙⲟϥ
ⲁⲛⲟⲕϯⲥⲟⲟⲩⲛⲙ̀ⲙ
ⲙⲟϥϫⲉϯϣⲟⲟⲡ
ϩⲁϩⲧⲏϥ. ⲁⲩⲱ
ⲡⲉⲧⲙ̀ⲙⲁⲩⲡⲉⲛ
ⲧⲁϥⲧⲁⲩⲟⲉⲓ.
Ⲛⲉⲩϣⲓⲛⲉϭⲉⲡⲉ
ⲛ̀ⲥⲁϭⲟⲡ'ϥⲡⲉ.
ⲁⲩⲱⲙ̀ⲡⲉⲗⲁⲁⲩ
ⲛ̀ⲧⲉϥϭⲓϫⲉϩⲣⲁⲓ
ⲉϫⲱϥ. ϫⲉⲙ̀ⲡⲉ
ⲙ̀ⲡⲁⲧⲉⲧⲉϥⲟⲩ
ⲛⲟⲩⲉⲓ. ⲁϩⲁϩ
Ⲡⲓⲥⲧⲉⲩⲉⲉⲣⲟϥ
ⲉⲃⲟⲗϩⲙ̀ⲡⲙⲏ
ⲏϣⲉ. ⲁⲩⲱⲛⲉⲩ
ϫⲱⲙ̀ⲙⲟⲥϫⲉ
ⲉⲣϣⲁⲛⲡⲉⲭ̂ⲥ
ⲉⲓⲙⲏⲉϥⲛⲁⲣ̀
ϩⲟⲩⲟⲉⲙⲙⲁⲓⲛ
ⲉⲛⲧⲁⲡⲁⲓⲁⲁⲩ
Ⲁⲛⲉⲫⲁⲣⲓⲥⲁⲓ
ⲟⲥϭⲉⲥⲱⲧⲙ̀
ⲉⲡⲙⲏⲏϣⲉ
ⲉϥⲕⲣ̀ⲙⲣ̀ⲙ̀ⲛ̀ⲛⲁⲓ
ⲉⲧⲃⲏⲏⲧϥ ⲁⲩⲱ
ⲁⲩϫⲟⲟⲩ

ΟἹ ΑΡΧΙΕΡΕΙΣ ΚΑΙ
ΟἹ ΦΑΡΙΣΑΙΟΙ Ϋ
ΠΗΡΕΤΑΣ ΪΝΑ ΠΙΑ
ΣΩΣΙΝ ΑΥΤΟΝ.
ΕΙΠΕΝ ΟΥΝ ΑΥ
ΤΟΙΣ Ὁ ΤΙ͞Σ ΧΡΟ
ΝΟΝ ΜΙΚΡΟΝ
ΜΕΘ Ϋ ΜΩΝ ΕΙ
ΜΙ ΚΑΙ Ϋ ΠΑΓΩ
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΕΜ
ΨΑΝΤΑ ΜΕ ΖΗΤΗ
ΣΕΤΕ ΜΕ ΚΑΙ ΟΥΚ
ΕΥΡΗΣΕΤΕ ΜΕ.
ΚΑΙ ΟΠΟΥ ΕΙΜΙ
ΕΓΩ Ϋ ΜΕΙΣ ΟΥ
ΔΥΝΑΣΘΕ ΕΛΘΕ͞Ι
ΕΙΠΟΝ ΟΥΝ ΟἹ
ΪΟΥΔΑΙΟΙ ΠΡΟΣ
ΕΑΥΤΟΥΣ ΠΟΥ
ΟΥΤΟΣ ΜΕΛΛΕΙ
ΠΟΡΕΥΕΣΘΑΙ
Ὁ ΤΙ ΗΜΕΙΣ ΟΥΧ
ΕΥΡΗΣΟΜΕΝ
ΑΥΤΟΝ ΜΗ ΕΙΣ
ΤΗΝ ΔΙΑΣΠΟΡΑ͞
ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΜΕΛΛΕΙ. ΠΟΡΕΥ
ΕΣΘΑΙ ΚΑΙ ΔΙΔΑ
ΣΚΕΙΝ ΤΟΥΣ
ΕΛΛΗΝΑΣ ΤΙΣ
ΕΣΤΙΝ Ὁ ΛΟΓΟΣ
Ὁ ΤΙ ΕΙΠΕΝ ΖΗΤΗ
ΣΕΤΕ ΜΕ ΚΑΙ ΟΥΧ
ΕΥΡΗΣΕΤΕ ΜΕ
ΚΑΙ ΟΠΟΥ ΕΙΜΙ
ΕΓΩ Ϋ ΜΕΙΣ ΟΥ
ΔΥΝΑΣΘΕ ΕΛ
ΘΕΙΝ. ΕΝ ΔΕ
ΤΗ ΕΣΧΑΤΗ ΗΜΕ
ΡΑ ΤΗ ΜΕΓΑΛΗ
ΤΗΣ ΕΟΡΤΗΣ
ΪΣΤΗΚΕΙ Ὁ Ι͞Σ
ΚΑΙ ΕΚΡΑΞΕΝ
ΛΕΓΩΝ, ΕΑΝ ΤΙΣ
ΔΙΨΑ ΕΡΧΕΣΘΩ
ΠΡΟΣ ΜΕ ΚΑΙ
ΠΙΝΕΤΩ Ὁ ΠΙ
ΣΤΕΥΩΝ ΕΙΣ
ΕΜΕ ΚΑΘΩ ΣΕΙ
ΠΕΝ Ἡ ΓΡΑΦΗ
ΠΟΤΑΜΟΙ ΕΚ
ΤΗΣ ΚΟΙΛΙΑΣ ΑΥ
ΤΟΥ ΡΕΥΣΟΥΣΙΝ
Ϋ ΔΑΤΟΣ ΖΩΝ
ΤΟΣ. ΤΟΥΤΟ ΔΕ
ΕΙΠΕΝ ΠΕΡΙ ΤΟΥ
Π͞Ν͞Σ ΟΥ ΕΜΕΛΛΟ͞
ΛΑΜΒΑΝΕΙΝ ΟἹ
ΠΙΣΤΕΥΣΑΝΤΕΣ ΕΙΣ
ΑΥΤΟΝ ΟΥΠΩ ΓΑΡ
ΗΝ Π͞Ν͞Α Ὁ ΤΙ Ι͞Σ

ⲛ̄ϭⲓⲛ̄ⲁⲣⲭⲓⲉⲣⲉⲩⲥ
ⲙⲛ̄ⲛⲉⲫⲁⲣⲓⲥⲁⲓ
ⲟⲥⲛ̄ϩⲉⲛ̄ϩⲩⲡⲏ
ⲣⲉⲧⲏⲥϫⲉⲕⲁⲥⲉⲩ
ⲉϩⲟⲡ'ϥ. ⲡⲉϫⲁϥ
ϭⲉⲡⲁⲩⲛ̄ϭⲓⲓ̈ⲥϫⲉ
ⲉⲩⲓⲕⲉⲕⲟⲩⲓⲛⲟⲩ
ⲟⲉⲓϣⲡⲉϯϣⲟ
ⲟⲡⲏⲙⲙⲏⲧⲛ̄
ⲁⲩⲱϯⲛⲁⲃⲱⲕ
ϣⲁⲡⲉⲛⲧⲁϥⲧⲁⲩ
ⲟⲉⲓ. ⲧⲉⲧⲛ̄ⲁϣⲓ
ⲛⲉⲛ̄ⲥⲱⲓⲛ̄ⲧⲉ
ⲧⲛ̄ⲧⲙ̄ϩⲉⲉⲣⲟⲓ.
ⲁⲩⲱⲡⲙⲁⲁⲛⲟⲕ
ⲉϯⲙ̄ⲙⲟϥⲛ̄ⲧⲱ
ⲧⲛ̄ⲛ̄ⲧⲉⲧⲛ̄ⲛⲁϣ
ⲉⲓⲁⲡⲉⲣⲟϥ
Ⲡⲉϫⲉⲛ̄ⲓⲟⲩⲇⲁⲓϭⲉ
ⲙ̄ⲡⲉⲩⲉⲣⲏⲩϫⲉ
ⲉⲣⲉⲡⲁⲓⲛⲁⲃⲱⲕ
ⲉⲧⲱⲛ. ϫⲉⲁⲛⲟⲛ
ⲛ̄ⲧⲛ̄ⲛⲁϩⲉⲉⲁⲡⲉ
ⲣⲟϥ. ⲙⲏⲉϥⲛⲁ
ⲃⲱⲕⲉϩⲣⲁⲓⲉⲧ
ⲇⲓⲁⲥⲡⲟⲣⲁⲛ̄ⲛ̄
ϩⲉⲗⲗⲏⲛⲛ̄ϥϯ
ⲥⲃⲱⲛ̄ⲛⲟⲩⲉ
ⲉⲓⲉⲛⲓⲛⲟⲩⲡⲉ
ⲡⲉⲓϣⲁϫⲉⲉⲛ

ⲧⲁϥϫⲟⲟϥϫⲉⲧⲉ
ⲧⲛ̄ⲁϣⲓⲛⲉⲛ̄ⲥⲱⲓ
ⲛ̄ⲧⲉⲧⲛ̄ⲧⲙ̄ϩⲉⲉ.
ⲣⲟⲉⲓ· ⲁⲩⲱⲡⲙⲁ
ⲁⲛⲟⲕⲉϯⲙ̄ⲙⲟϥ
ⲛ̄ⲧⲱⲧⲛ̄ⲛ̄ⲧⲉ
ⲧⲛ̄ⲛⲁϣⲉⲓⲁⲡⲉⲣⲟϥ.
ϩⲣⲁⲓϩⲙ̄ⲡϩⲁⲉ
ⲛ̄ϩⲟⲟⲩⲛⲟϭⲛ̄
ⲧⲉⲡϣⲁⲡⲉⲣⲉ
ⲓ̅ⲥ̅ ⲁϩⲉⲣⲁⲧ'ϥ. ⲁⲩⲱ
ⲡⲁⲉϥⲁϣⲕⲁⲕⲉ
ⲃⲟⲗⲉϥϫⲱ'ⲙ
ⲙⲟⲥ. ϫⲉⲡⲉⲧⲟ
ⲃⲉⲙⲁⲣⲉϥⲉⲓϣⲁ
ⲣⲟⲓⲛ̄ϥⲥⲱ. ⲡⲉⲧ
ⲡⲓⲥⲧⲉⲩⲉⲉⲣⲟⲓ
ⲕⲁⲧⲁⲑⲉⲉⲛⲧⲁ
ⲧⲉⲅⲣⲁⲫⲏϫⲟⲟⲥ
ϫⲉⲟⲩⲛ̄ϩⲉⲛⲉⲓ
ⲉⲣⲱⲟⲩⲛⲁϩⲁⲧⲉ
ⲉⲃⲟⲗⲛ̄ϩⲏⲧ'ϥⲙ
ⲙⲟⲟⲩⲉϥⲟⲛ̄ϩ
ⲛ̄ⲧⲁϥϫⲉⲡⲁⲓⲇⲉ
ⲉⲧⲃⲉⲡⲉⲡ̅ⲛ̅ⲁ
ⲉⲧⲟⲩⲛⲁϫⲓⲧϥ
ⲛ̄ϭⲓⲛⲉⲛⲧⲁⲩ
ⲡⲓⲥⲧⲉⲩⲉⲉⲣⲟϥ
ⲡⲉⲙ̄ⲡⲁⲧⲟⲩϫⲓ
ⲡ̅ⲛ̅ⲁⲅⲁⲣⲡⲉϫⲉⲓ̅ⲥ̅

TAB. XII.

ΟΥΔΕΠΩΕΔΟ
ΞΑΣΘΗ. ΕΚΤΟΥ
ΟΧΛΟΥΟΥΑΚΟΥ
ΣΑΝΤΕΣΤΩΝ
ΛΟΓΩΝΤΟΥΤΩ̅
ΕΛΕΓΟΝὉΥΤΟΣ
ΕΣΤΙΝΑΛΗΘΩΣ
ὉΠΡΟΦΗΤΗΣ
ΑΛΛΟΙΔΕΕΛΕ
ΓΟΝΟὙΤΟΣΕ
ΣΤΙΝὉΧ̅Σ̅ὉΙΔΕ
ΕΛΕΓΟΝΜΗΓΑΡ
ΕΚΤΗΣΓΑΛΙΛΑΙ
ΑΣὉΧ̅Σ̅ΕΡΧΕΤΑΙ
ΟΥΧἩΓΡΑΦΗ
ΕΙΠΕΝὉΤΙΕΚ
ΤΟΥΣΠΕΡΜΑΤΟΣ
ΔΑΥΕΙΔ. ΚΑΙΑΠΟ
ΒΗΘΛΕΕΜΤΗΣ
ΚΩΜΗΣὉΠΟΥ
ἩΝΔΑΥΕΙΔΕΡ
ΧΕΤΑΙὉΧ̅Σ̅.
ΣΧΙΣΜΑΟΥΝΕ
ΓΕΝΕΤΟΕΝΤΩ
ὉΧΛΩΔΙΑΥΤΟΝ
ΤΙΝΕΣΔΕΗΘΕ
ΛΟΝΕΞΑΥΤΩΝ
ΠΙΑΣΑΙΑΥΤΟΝ

ΑΛΛ'ΟΥΔΕΙΣΕΒΑ
ΛΕΝΕΠΑΥΤΟΝ
ΤΑΣΧΕΙΡΑΣ.
ΗΛΘΟΝΟΥΝΟΙϔ
ΠΗΡΕΤΑΙΠΡΟΣ
ΤΟΥΣΑΡΧΙΕΡΕΙΣ
ΚΑΙΦΑΡΙΣΑΙΟΙΣ
ΚΑΙΕΙΠΟΝΑΥΤΟΙΣ
ΕΚΕΙΝΟΙΔΙΑΤΙ
ΟΥΚΗΓΑΓΕΝΤΕ
ΑΥΤΟΝ ΑΠΕ
ΚΡΙΘΗΣΑΝΟΙϔ
ΠΗΡΕΤΑΙΟΥΔΕ
ΠΟΤΕΕΛΑΛΗ
ΣΕΝΟΥΤΩΣ
ΑΝΟ̅Σ̅ ΑΠΕ
ΚΡΙΘΗΣΑΝΟΥΝ
ΑΥΤΟΙΣΟΙΦΑ
ΡΙΣΑΙΟΙΜΗΚΑΙ
ϔΜΕΙΣΠΕΠΛΑ
ΝΗΣΘΕ. ΜΗΤΙΣ
ΕΚΤΩΝΑΡΧΟΝ
ΤΩΝΕΠΙΣΤΕΥ
ΣΕΝΕΙΣΑΥΤΟΝ
ἩΕΚΤΩΝΦΑ
ΡΙΣΑΙΩΝΑΛΛΑ
ὉὈΧΛΟΣὉΥΤΟΣ
ΟΜΗΓΙΝΩΣΚΩ̅

TAB. XII.

ⲛⲉⲙ̄ⲡⲁⲧ'ϥϫⲓⲉ
ⲟⲟⲩⲡⲉ ϩⲣⲉⲓ
Ⲛⲉⲇⲉⲉⲃⲟⲗϩⲙ̄
ⲡⲙⲏⲏϣⲉⲛ̄ⲧⲉ
ⲣⲟⲩⲥⲱⲧⲙ̄ⲉⲛⲉⲓ
ϣⲁϫⲉⲛⲉⲩϫⲱ̀
ⲙ̄ⲙⲟⲥ. ϫⲉⲡⲁⲓ
ⲡⲁⲙⲉⲡⲉⲡⲉⲡⲣⲟ
Ⲫⲏⲧⲏⲥ. ϩⲉⲛⲕⲟ
ⲟⲩⲉⲇⲉⲛⲉⲩϫⲱ̀
ⲙ̄ⲙⲟⲥ. ϫⲉⲡⲁⲓ
ⲡⲉⲡⲉⲭ̄ⲥ̄. ϩⲣⲉⲓ
ⲛⲉⲇⲉⲛⲉⲩϫⲱ
ⲙ̄ⲙⲟⲥ. ϫⲉⲙⲏⲛ'ⲅⲁⲣ
ⲉⲣⲉⲡⲉⲭ̄ⲥ̄ⲛⲏⲩ
ⲉⲃⲟⲗϩⲛ̄ⲧⲅⲁⲗⲓ
ⲗⲁⲓⲁ. ⲛ̄ⲧⲁⲧⲉⲅⲣⲁ
Ⲫⲏⲁⲛϫⲟⲟⲥϫⲉ
ⲉⲣⲉⲡⲉⲭ̄ⲥ̄ⲛⲏⲩ
ⲉⲃⲟⲗϩⲙ̄ⲡⲉⲥⲡⲉⲣ
ⲙⲁⲛ̄ⲇⲁⲩⲉⲓⲇ. ⲁⲩⲱ
ⲉⲃⲟⲗϩⲛ̄ⲃⲏⲑⲗⲉ
ⲉⲙⲡ̄ϯⲙⲉⲉⲛⲉ
ⲣⲉⲇⲁⲩⲉⲓⲇϣⲟ
ⲟⲡⲛ̄ϩⲏⲧϥ.
Ⲁⲩⲡⲱⲣϫϭⲉϣⲱ
ⲡⲉϩ'ⲙ̄ⲡⲙⲏⲏϣⲉ
ⲉⲧⲃⲏⲏⲧϥ. ϩⲣⲉⲓ
ⲛⲉⲇⲉⲉⲃⲟⲗ. ⲛ̄ϩⲏ
ⲧⲟⲩⲛⲉⲩⲟⲩⲱϣⲉ
ϭⲟⲡ'ϥ

ⲁⲗⲗⲁⲙ̄ⲡⲉⲗⲁⲁⲩ
ⲛ̄ⲧⲉϥϭⲓϫⲉϩⲣⲁⲓ
ⲉϫⲱϥ. ⲁⲩⲃⲱⲕ
ϭⲉⲛ̄ϭⲓⲛ̄ϩⲩⲡⲏ
ⲣⲉⲧⲏⲥϣⲁⲛ̄ⲁⲣ
ϫⲓⲉⲣⲉⲩⲥⲙⲛ̄ⲛⲉ
Ⲫⲁⲣⲓⲥⲁⲓⲟⲥ. ⲁⲩⲱ
ⲡⲉϫⲉⲩⲛ̄ⲛⲁⲩ
ϫⲉⲉⲧⲃⲉⲟⲩⲙ̄
ⲡⲉⲧⲛ̄ⲛ̄ⲧ'ϥ.
Ⲁⲩⲟⲩⲱϣ'ⲃ̄ⲛ̄ϭⲓ
ⲛ̄ϩⲩⲡⲏⲣⲉⲧⲏⲥ
ϫⲉⲙ̄ⲡⲉⲣⲱⲙⲉ
ϣⲁϫⲉⲉⲛⲉϩⲛ̄
ⲑⲉⲙ̄ⲡⲉⲓⲣⲱⲙⲉ
Ⲁⲩⲟⲩⲱϣ'ⲃ̄ⲛⲁⲩ
ⲛ̄ϭⲓⲛⲉⲫⲁⲣⲓ
ⲥⲁⲓⲟⲥ. ϫⲉⲙⲏ
ⲛ̄ⲧⲁⲧⲉⲧⲛ̄ⲡⲗⲁ
ⲛⲁϩⲱⲧ̄ⲧⲏⲩⲧⲛ̄
ⲙⲏⲁⲗⲁⲁⲩⲡⲓ
ⲥⲧⲉⲩⲉⲉⲣⲟϥⲉ
ⲃⲟⲗϩⲛ̄ⲛⲁⲣⲭⲱⲛ
ⲏⲉⲃⲟⲗϩⲛ̄ⲛⲉ
Ⲫⲁⲣⲓⲥⲁⲓⲟⲥ.
ⲁⲗⲗⲁⲡⲉⲓⲙⲏ
ⲏ . ˙. ϣⲉⲉⲧⲉ
ⲛ̄ⲥ˙. ˙ⲉⲥⲟⲟⲩⲛ
ⲁⲛ

TAB. XIII.

TAB. XIII. TEXTUS GRAECI

ΤΟΝΝΟΜΟΝΕ
ΠΑΡΑΤΟΙΕΙΣΙΝ
ΛΕΓΕΙΝΙΚΟΔΗΜΟΣ
ΠΡΟΣΑΥΤΟΥΣ
ΟΕΛΘΩΝΠΡΟΣ
ΑΥΤΟΝΠΡΟΤΕ
ΡΟΝΕΙΣΩΝΕΞ
ΑΥΤΩΝΜΗΟΝΟ
ΜΟΣΗΜΩΝΚΡΙ
ΝΕΙΤΟΝΑΝΟΝ
ΕΑΝΜΗΑΚΟΥΣΗ
ΠΡΩΤΟΝΠΑΡ
ΑΥΤΟΥΚΑΙΓΝΩ
ΤΙΠΟΙΕΙ.
ΑΠΕΚΡΙΘΗΣΑΝ
ΚΑΙΕΙΠΑΝΑΥΤΩ
ΜΗΚΑΙΣΥΕΚΤΗΣ
ΓΑΛΙΛΑΙΑΣΕΙΕ
ΡΑΥΝΗΣΟΝΚΑΙ
ΙΔΕΟΤΙΕΚΤΗΣ
ΓΑΛΙΛΑΙΑΣΠΡΟ
ΦΗΤΗΣΟΥΚΕ
ΓΕΙΡΕΤΑΙ
ΠΑΛΙΝΟΥΝΑΥ
ΤΟΙΣΕΛΑΛΗΣΕ
ΟΙΣΛΕΓΩΝΕΓΩ
ΕΙΜΙΤΟΦΩΣ
ΤΟΥΚΟΣΜΟΥ
ΟΑΚΟΛΟ.·.Υ
ΘΩΝΜΟΙ·.·ΟΥ
ΜΗΠΕΡΙΠΑΤΗ
ΣΗΕΝΤΗΣΚΟΤΙΑ
ΑΛΛΕΞΕΙΤΟΦΩΣ
ΤΗΣΖΩΗΣ.
ΕΙΠΟΝΟΥΝΑΥΤΩ
ΟΙΦΑΡΙΣΑΙΟΙΣΥ
ΠΕΡΙΣΕΑΥΤΟΥ
ΜΑΡΤΥΡΕΙΣΗΜΑΡ
ΤΥΡΙΑΣΟΥΟΥΚ
ΕΣΤΙΝΑΛΗΘΗΣ
ΑΠΕΚΡΙΘΗΙΣΚΑΙ
ΕΙΠΕΝΑΥΤΟΙΣ
ΚΑΝΕΓΩΜΑΡΤΥ
ΡΩΠΕΡΙΕΜΑΥ
ΤΟΥΑΛΗΘΗΣΕ
ΣΤΙΝΗΜΑΡΤΥ
ΡΙΑΜΟΥΟΤΙΟΙ
ΔΑΠΟΘΕΝΗΛΘΟ
ΚΑΙΠΟΥΫΠΑΓΩ
ΫΜΕΙΣΔΕΟΥΚ
ΟΙΔΑΤΕΔΕΠΟ
ΘΕΝΕΡΧΟΜΑΙ
ΗΠΟΥΫΠΑΓΩ
ΥΜΕΙΣΚΑΤΑΤΗ
ΣΑΡΚΑΚΡΙΝΕΤΕ
ΕΓΩΟΥΚΡΙΝΩ
ΟΥΔΕΝΑ. ΚΑΙΕ
ΑΝΚΡΙΝΩΔΕΕΓΩ
ΗΚΡΙΣΙΣΗΕΜΗ

ⲙ̀ⲡⲛⲟⲙⲟⲥⲥⲉ
ϣⲟⲟⲡϩⲁⲡⲥⲁϩⲟⲩ
Ⲡⲉϫⲉⲛⲓⲕⲟⲇⲏⲙⲟⲥ
ⲛⲁⲩⲡⲉⲛⲧⲁϥⲉⲓ
ϣⲁⲓ̂ⲥ̀ⲛ̀ϣⲟⲣⲡ̀
ⲉⲟⲩⲁⲉⲃⲟⲗⲛ̀ϩⲏ
ⲧⲟⲩⲡⲉϫⲉⲙⲏ
ⲡⲉⲛⲛⲟⲙⲟⲥⲕⲣⲓ
ⲛⲉⲙ̀ⲡⲣⲱⲙⲉ
ⲉⲓⲙⲏⲧⲓⲛ̀ϥⲥⲱ
ⲧⲙ̀ⲉⲣⲟϥⲛ̀ϣⲟ
ⲣ̀ⲡⲛⲁⲩⲱⲛ̀ϥⲉⲓⲙⲉ
ϫⲉⲟⲩⲡⲉⲧϥⲉⲓ
ⲣⲉⲙ̀ⲙⲟϥ
Ⲁⲩⲟⲩⲱϣ'ⲃⲉⲩ
ϫⲱ̀ⲙ̀ⲙⲟⲥⲛⲁϥ
ϫⲉⲙⲏⲛ̀ⲧⲕⲟⲩ
ⲉⲃⲟⲗϩⲱⲱⲕⲟⲛ
ϩⲛ̀ⲧⲅⲁⲗⲓⲗⲁⲓⲁ
ϩⲟⲧϩ'ⲧⲛ̀ⲛⲉⲅⲣⲁ
ⲫⲏⲛ̀ⲅ̀ⲛⲁⲩϫⲉ
ⲛⲉⲣⲉⲡⲉⲡⲣⲟ
ⲫⲏⲧⲏⲥⲛⲁⲧⲱ
ⲟⲩⲛⲁⲡⲉⲃⲟⲗϩⲛ̀
ⲧⲅⲁⲗⲓⲗⲁⲓⲁ. ⲓ̅ⲥ̅ϭⲉ
Ⲟⲛⲁϥϣⲁϫⲉⲛⲙ̀
ⲙⲁⲩϥϫⲱ̀ⲙ̀ⲙⲟⲥ
ϫⲉⲁⲛⲟⲕⲡⲉⲡⲟⲩ
ⲟⲉⲓⲛⲙ̀ⲡⲕⲟⲥⲙⲟⲥ
ⲡⲉⲧⲛⲁⲟⲩⲁϩ'ϥⲛ̀
ⲥⲱⲛ̀ϥ

ⲛⲁⲙⲟⲟϣⲉⲁⲛ
ϩⲙ̀ⲡⲕⲁⲕⲉ. ⲁⲗⲗⲁ
ϥⲛⲁϫⲓⲙ̀ⲡⲟⲩⲟⲉⲓⲛ
ⲙ̀ⲡⲱⲛ̀ϩ.
Ⲡⲉϫⲉⲛⲉⲫⲁⲣⲓⲥⲁⲓ
ⲟⲥϭⲉⲛⲁϥϫⲉ
ⲛ̀ⲧⲟⲕⲉⲧⲣⲙ̀ⲛ̀
ⲧⲣⲉϩⲁⲣⲟⲕⲧⲉⲕ
ⲙⲛ̀ⲧⲙⲛ̀ⲧⲣⲉⲛ̀
ⲟⲩⲙⲉⲁⲛⲧⲉ.
Ⲁⲓ̅ⲥ̅ⲟⲩⲱϣ'ⲃⲡⲉ
ϫⲁϥⲛⲁⲩ. ϫⲉⲕⲁⲛ
ⲁⲛⲟⲕⲉⲉⲓϣⲁⲛ
ⲣ̀ⲙⲛ̀ⲧⲣⲉϩⲁⲣⲟⲓ
ⲧⲁⲙⲛ̀ⲧ'ⲙⲛ̀ⲧⲣⲉ
ⲟⲩⲙⲉⲧⲉ. ϫⲉϯ
ⲥⲟⲟⲩⲛϫⲉⲛ̀ⲧⲁ
ⲉⲓⲧⲱⲛ. ⲁⲩⲱⲉⲓ
ⲛⲁⲧⲱⲛ. ⲛ̀ⲧⲱ̀
ⲧⲛ̀ⲇⲉⲛ̀ⲧⲉ
ⲧⲛ̀ⲥⲟⲟⲩⲛⲁⲛ
ϫⲉⲛ̀ⲧⲁⲓⲉⲓⲧⲱⲛ
ⲏⲉⲓⲛⲁⲧⲱⲛ.
ⲛ̀ⲧⲱⲧⲛ̀ⲉⲧⲉⲧⲛ̀
ⲕⲣⲓⲛⲉⲕⲁⲧⲁⲥⲁⲣⲝ.
ⲁⲛⲟⲕⲇⲉⲛ̀ϯⲕⲣⲓ
ⲛⲉⲁⲛⲛ̀ⲗⲁⲁⲩ
ⲕⲁⲛⲉⲉⲓϣⲁⲛⲕⲣⲓ
ⲛⲉⲇⲉⲁⲛⲟⲕ. ⲧⲁ
ⲕⲣⲓⲥⲓⲥⲟⲩ

ΑΛΗΘΙΝΗΕΣΤῙ
ὉΤΙΜΟΝΟΣΟΥΚ
ΕΙΜΙ. ΑΛΛ᾽ΕΓΩ
ΚΑΙὉΠΕΜΨΑΣ
ΜΕΠΗ̄Ρ. ΚΑΙΕΝ
ΤΩΝΟΜΩΔΕ
ΤΩΫΜΕΤΕΡΩ
ΓΕΓΡΑΠΤΑΙὉΤΙ
ΔΥΟΑΝΩ̄ΝἩ
ΜΑΡΤΥΡΙΑΑΛΗ
ΘΗΣΕΣΤΙΝ. Ε
ΓΩΕΙΜΙΟΜΑΡΤΥ
ΡΩΝΠΕΡΙΕΜΑΥ
ΤΟΥΚΑΙΜΑΡΤΥ
ΡΕΙΠΕΡΙΕΜΟΥ
ὉΠΕΜΨΑΣΜΕ
ΠΗ̄Ρ. ΕΛΕΓΟΝ
ΟΥΝΑΥΤΩΠΟΥ
ΕΣΤΙΝὉΠΗ̄Ρ
ΣΟΥ. ΑΠΕΚΡΙ
ΘΗῙΣ̄ΟΥΤΕΕΜΕ
ΟΙΔΑΤΕΟΥΔΕ
ΤΟΝΠ̄Ρ̄ΑΜΟΥ
ΕΙΕΜΕΗΔΕΙΤΕ
ΚΑΙΤΟΝΠΡ̄ΑΜΟΥ
ΑΝΗΔΕΙΤΕ
ΤΑΥΤΑΤΑΡΗΜΑΤΑ
ΕΛΑΛΗΣΕΝΕΝ
ΤΩΓΑΖΟΦΥΛΑΚΙ
Ω

ΔΙΔΑΣΚΩΝΕΝ
ΤΩΪΕΡΩΚΑΙΟΥ
ΔΕΙΣΕΠΙΑΣΕΝ
ΑΥΤΟΝΟΤΙΟΥ
ΠΩΕΛΗΛΥΘΕΙ
ΗΩΡΑΑΥΤΟΥ·
ΕΙΠΕΝΟΥΝΠΑ
ΛΙΝΑΥΤΟΙΣΕΓΩ
ΫΠΑΓΩΚΑΙΖΗ
ΤΗΣΕΤΕΜΕΚΑΙ
ΕΝΤΗΑΜΑΡΤΙΑ
ΫΜΩΝΑΠΟΘΑ
ΝΕΙΣΘΕΟΠΟΥ
ΕΓΩΫΠΑΓΩΫ
ΜΕΙΣΟΥΔΥΝΑ
ΣΘΕΕΛΘΕΙΝ.
ΕΛΕΓΟΝΟΥΝΟΙ
ΪΟΥΔΑΙΟΙΜΗΤΙ
ΑΠΟΚΤΕΝΕΙ
ΕΑΥΤΟΝὉΤΙ
ΛΕΓΕΙὉΠΟΥΕ
ΓΩΫΠΑΓΩΫΜΕΙΣ
ΟΥΔΥΝΑΣΘΕ
ΕΛΘΕΙΝ. ΚΑΙ
ΕΛΕΓΕΝΑΥΤΟΙΣ
ΫΜΕΙΣΕΚΤΩΝ
ΚΑΤΩΕΣΤΕΕ
ΓΩΕΚΤΩΝΑΝΩ
ΕΙΜΙ. ΫΜΕΙΣΕΚ

ⲙⲉⲉ ⲧⲉ ϫⲉ ⲛ̄ⲁⲛⲟⲕ
ⲙ̄ⲙⲁⲧⲉ ⲁⲛ ⲡⲉ .
ⲁⲗⲗⲁⲁⲛⲟⲕⲙ̄ⲙⲛ̄
ⲡⲉⲓⲱⲧⲉⲛⲧⲁϥ
ⲧⲁⲩⲟⲉⲓϥⲥⲏϩⲇⲉ
ⲟⲛϩⲙ̄ⲡⲉⲧⲛ̄ⲛⲟ
ⲙⲟⲥ ϫⲉ ⲧⲙ̄ⲛ̄ⲧ
ⲙⲛ̄ⲧⲣⲉⲛ̄ⲣⲱⲙⲉ
ⲥⲛⲁⲩⲟⲩⲙⲉⲉ
ⲧⲉ · ⲁⲛⲟⲕⲡⲉⲧ
ⲣ̄ⲙⲛ̄ⲧⲣⲉϩⲁⲣⲟⲉⲓ
ⲁⲩⲱϥⲣ̄ⲙⲛ̄ⲧⲣⲉ
ⲟⲛϩⲁⲣⲟⲉⲓⲛ̄ϭⲓ
ⲡⲉⲓⲱⲧⲉⲛ̄ⲧⲁϥ
ⲧⲁⲩⲟⲉⲓ ⲛⲉⲩ
Ϫⲱ ϭⲉⲙ̄ⲙⲟⲥ
ⲛⲁϥⲡⲉϫⲉⲉϥ
ⲧⲱⲛⲡⲉⲕⲉⲓⲱⲧ
ⲁϥⲟⲩⲱϣⲃ̄ⲛ̄
ϭⲓⲓ̅ⲥ̅ⲡⲉϫⲁϥⲛⲁⲩ
ϫⲉⲟⲩⲇⲉⲛ̄ⲧⲉ
ⲧⲛ̄ⲥⲟⲟⲩⲛⲙ̄
ⲙⲟⲓⲁⲛⲟⲩⲇⲉ
ⲟⲛⲛ̄ⲧⲉⲧⲛ̄ⲥⲟ
ⲟⲩⲛⲁⲛⲙ̄ⲡⲁ
ⲉⲓⲱⲧⲉⲛⲉⲧⲉⲧⲛ̄
ⲥⲟⲟⲩⲛⲙ̄ⲙⲟⲓⲧⲉ
ⲧⲛ̄ⲁⲥⲟⲩⲛ̄ⲡⲁⲉⲓⲱⲧⲟⲛ ⲡⲉ
Ⲛⲉⲓϣⲁϫⲉⲁϥϫⲟⲟⲩ
ϩⲙ̄ⲡⲅⲁⲍⲟⲫⲩⲗⲁⲕⲓⲟ

ⲉϥϯⲥⲃⲱ ϩⲙ̄ⲡⲉⲣ
ⲡⲉⲁⲩⲱⲙ̄ⲡⲉⲗⲁ
ⲁⲩϭⲟⲡϥ̄ϫⲉⲙ̄ⲡⲁ
ⲡⲁⲧⲉⲧⲉϥⲟⲩⲛⲟⲩ
ⲉⲓ . ⲡⲉϫⲁϥϭⲉ
Ⲟⲛⲛⲁⲩⲛ̄ϭⲓⲓ̅ⲥ̅ ϫⲉ
ⲁⲛⲟⲕϯⲛⲁⲃⲱⲕ
ⲁⲩⲱⲧⲉⲧⲛ̄ⲁϣⲓ
ⲛⲉⲛ̄ⲥⲱⲉⲓ · ⲁⲩⲱ
ⲧⲉⲧⲛ̄ⲁⲙⲟⲩϩⲣⲁⲓ
ϩⲙ̄ⲡⲉⲧⲛ̄ⲛⲟⲃⲉ
ⲁⲩⲱⲡⲙⲁⲁⲛⲟⲕ
ⲉϯⲛⲁⲃⲱⲕⲉⲣⲟϥ
ⲛ̄ⲧⲱⲧⲛ̄ⲙⲛ̄
ϣϭⲟⲙⲙ̄ⲙⲱⲧⲛ̄
ⲉⲉⲓⲉⲙⲁⲩ .
Ⲛⲉⲩϫⲱϭⲉⲙ̄ⲙⲟⲥ
ⲛ̄ϭⲓⲛⲓⲟⲩⲇⲁⲓ
ϫⲉⲙⲏⲧⲓⲉϥⲛⲁ
ⲙⲟⲩⲟⲩⲧⲙ̄ⲙⲟϥ
ϫⲉϥϫⲱⲙ̄ⲙⲟⲥ
ϫⲉⲡⲙⲁⲁⲛⲟⲕ
ⲉϯⲛⲁⲃⲱⲕⲉ
ⲣⲟϥⲛ̄ⲧⲱⲧⲛ̄ⲛⲉ
ⲧⲉⲧⲛ̄ⲁϣⲉⲓⲁⲛ
ⲉⲙⲁⲩ . ⲁⲩⲱ
ⲡⲉϫⲁϥⲛⲁⲩϫⲉ
ⲛ̄ⲧⲱⲧⲛ̄ⲛ̄ⲧⲉⲧⲛ̄
ⲉⲃⲟⲗ ϩⲙ̄ⲡⲕⲁϩ . ⲁⲛ̄ⲅ
ⲁⲛⲟⲕⲇⲉⲉⲃⲟⲗϩⲛ̄
ⲧⲡⲉ ⲛ̄ⲧⲱⲧⲛ̄ⲛ̄ⲧⲉ

ΤΟΥΤΟΥΤΟΥΚΟ
ΣΜΟΥΕΣΤΕΕ
ΓΩΟΥΚΕΙΜΙΕΚ
ΤΟΥΚΟΣΜΟΥ
ΤΟΥΤΟΥ. ΕΙΠΟ
ΟΥΝΫΜΙΝΟΤΙ
ΑΠΟΘΑΝΕΙΣΤΕ
ΕΝΤΑΙΣΑΜΑΡΤΙ
ΑΙΣΥΜΩΝΕΑΝ
ΓΑΡΜΗΠΙΣΤΕΥ
ΣΗΤΕΟΤΙΕΓΩ
ΕΙΜΙΑΠΟΘΑΝΕΙ
ΣΤΕΕΝΤΑΙΣ
ΑΜΑΡΤΙΑΙΣΥΜΩ
ΕΛΕΓΟΝΟΥΝΑΥΤΩ
ΣΥΤΙΣΕΙΚ...
ΕΙΠΕΝΑΥΤΟΙΣ
ΟΙΣΤΗΝΑΡΧΗ
ΟΤΙΚΑΙΛΑΛΩ
ΥΜΙΝΠΟΛΛΑΕ
ΧΩΠΕΡΙΥΜΩ
ΛΑΛΕΙΝΚΑΙΚΡΙ
ΝΕΙΝ ΑΛΛΟ
ΠΕΜΨΑΣΜΕ
ΑΛΗΘΗΣΕΣΤΙ
ΚΑΙΚΑΓΩΑΗΚΟΥ
ΣΑΠΑΡΑΥΤΟΥ
ΤΑΥΤΑΛΑΛΩΕΙΣ
ΤΟΝΚΟΣΜΟΝ
ΟΥΚΕΓΝΩΣΑΝ
ΟΤΙΤΟΝΠΡΑΑΥ
ΤΟΙΣ

ΕΛΕΓΕΝ· ΕΙ
ΠΕΝΟΥΝΟΙΣΟΤΑ
ΥΨΩΣΗΤΕΤΟΝ
ΥΝΤΟΥΑΝΟΥ
ΤΟΤΕΓΝΩΣΕ
ΣΘΕΟΤΙΕΓΩ
ΕΙΜΙΚΑΙΑΠΕ
ΜΑΥΤΟΥΠΟΙ
ΩΟΥΔΕΝΑΛΛΑ
ΚΑΘΩΣΕΔΙΔΑ
ΞΕΝΜΕΟΠΗΡ
ΤΑΥΤΑΛΑΛΩ
ΚΑΙΟΠΕΜΨΑΣ
ΜΕΜΕΤΕΜΟΥ
ΕΣΤΙΝΟΥΚΑΦΗ
ΚΕΝΜΕΜΟΝΟΝ
ΟΤΙΕΓΩΤΑΑΡΕ
ΣΤΑΑΥΤΩΠΟΙΩ
ΠΑΝΤΟΤΕ
ΤΑΥΤΑΑΥΤΟΥΛΑ
ΛΟΥΝΤΟΣΠΟΛ
ΛΟΙΕΠΙΣΤΕΥ
ΣΑΝΕΙΣΑΥΤΟΝ
ΕΛΕΓΕΝΟΥΝΟΙΣ
ΠΡΟΣΤΟΥΣΠΕ
ΠΙΣΤΕΥΚΟΤΑΣ
ΑΥΤΩΙΟΥΔΑΙΟΥΣ
ΕΑΝΥΜΕΙΣΜΕ
ΝΗΤΕΕΝΤΩ
ΛΟΓΩΤΩΕΜΩ
ΑΛΗΘΩΣΜΑΘΗΤΑΙ
ΜΟΥΕΣΤΕ

EXPO-

EXPOSITIO II.

Graeci textus fragmentum a Coptico ſeparatum, & vulgaribus litteris continuata ſerie impreſſum, una cum Latina verſione repraeſentatur.

I. POſtquam Graeco-Aegyptii codicis *palaeographiam* in praevio ſpecimine characterum adumbravimus, totumque ipſum Graeci textus, & Copticae verſionis fragmentum maioribus litteris cuſum, & in alternas tabulas uti in archetypo exſtat, diſtributum edidimus, modo e re noſtra eſſe putamus Graecum a Coptico ſeparatim edere, illudque in unam veluti continuatam ſeriem redactum *vulgaribus* Graiorum formis, quas minores appellant, repraeſentare. Attamen de linearum numero nihil erit imminutum. Quotquot enim in expoſitione prima indicatas tabulas complectente dedimus, totidem in hac etiam ſecunda dabimus. Quin & eumdem litterarum numerum, eumdemque ſitum, ac poſitionem ſingulis in lineis ſervabimus, ut quae in archetypis interpunctionum loca, & exordia periodorum cernuntur, eadem tibi ſemper ob oculos obverſentur.

II. Neque id tantum, ſed ad facilioris etiam lectionis, rerumque obſervandarum commodum, praeter vocabulorum diſtinctionem, quam primigeniae ſcripturae intulimus, *capitum* quoque, & *verſiculorum* diviſiones e vulgato Graeco textu acceptas fragmento noſtro addidimus. Inde etiam accepimus vocum, & litterarum quarumdam ſupplementa, quae, ne cum ceteris confundantur, ubi vel lacerati, vel detriti codicis interſtitia occurrunt, *uncis* incluſa proferimus.

III. Erit fragmenti exordium verſ. 28. cap. VI. evangelii S. Iohannis, finis vero v. 31. c. VIII. Nam in epiſtola, quam eruditiſſimus Hwiidius de variantibus codicis noſtri lectionibus ad praeſtantiſſimum equitem, & praeceptorem ſuum *Michaëlis* ſcripſit, particulam v. 23., & integros verſiculos *octo* ad *triceſimum* uſque *primum* cap. VIII., neſcio qua de cauſſa, praetermiſſos coniicio.

IV. Accedet e regione Latina verſio, in qua adornanda ea fuit officii noſtri religio, ut *ubi verborum ordo, & myſterium eſt,* ibi

ibi verbum e verbo exprimere ſtuderemus. Ad hoc enim & exemplis, & praeceptis ſuis doctor ille maximus Hieronymus ſanctus, qui *de optimo genere* interpretandi canones tradidit, me quoque licet omnium ineptiorem, in iſto ἀποσπασματίῳ latine vertendo, hortari quodammodo, & impellere viſus eſt. En igitur:

Ex cap. VI. Evangelii S. Iohannis

v.28. [Εἶπον οὖν π]ρὸς
αὐ[τὸν· τί] ποι-
ῶμεν, (1) ἵνα ἐρ-
γαζώμεθα τὰ
ἔργα (2) τοῦ θεοῦ;

28. [*Dixerunt ergo*]
ad eum: [*quid*] facia-
mus, ut operemur
opera Dei?

29. Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς,
καὶ εἶπεν αὐτοῖς.
τοῦτο ἐστὶν
τὰ ἔργα (3) τοῦ θεοῦ,
ἵνα πίστευη
τε (4) εἰς ὃν ἀπέ-
σταλκεν (5) ἐκεῖ-
νος.

29. Reſpondit Ie-
ſus, & dixit eis: Hoc
ſunt opera Dei, ut
credatis in eum,
quem miſit ille.

30. ⋆ Εἶπον
οὖν αὐτῷ. τί
οὖν ποιεῖς σὺ (6)
σημεῖον, ἵνα
ἴδωμεν καὶ
πιστεύσωμέν (7)
σοι; τί ἐργάζῃ;

30. Dixerunt igi-
tur ei. Quod ergo
facis tu ſignum, ut
videamus, & creda-
mus tibi? Quid ope-
raris?

31. Οἱ πατέρες ἡμῶν
[τὸ μάννα ἔφαγον
ἐν τῇ ἐρήμῳ,
κα-

31. Patres noſtri
[*manducaverunt man-
na in deſerto, quem-
admo-*

καθῶς ἐςι
γεγραμμένον. Ἄρτον]
ἐκ [τοῦ ὀυρανοῦ]
ἔδ[ωκεν ἀυ-]
τοῖς [φαγεῖν.]

admodum *scriptum est*:
Panem] de [*caelo de-*
dit] eis [*manducare*.]

32. Εἶπε[ν οὖν ἀυ-]
τοῖς ὁ [Ἰησοῦς, ἀμὴν]
ἀμὴν [λέγω]
ὑμῖν. Οὐ [Μω-]
σῆς δέδωκ[εν]
ὑμῖν τὸν ἄρ[τον]
ἐκ τοῦ οὐρα[νοῦ.]
ἀλλ' ὁ πατηρ μου
δίδωσιν ὑμῖν
τὸν ἄρτον ἐκ
τοῦ ὀυρανοῦ
τὸν ἀληθινὸν (8).

32. Dixit [*ergo*] eis
[*Iesus*: *Amen*,] amen
[*dico*] vobis, non
[*Mo*]ses dedit vobis
panem de caelo; sed
Pater meus dat vobis
panem de caelo ve-
rum.

33. Ὁ γὰρ ἄρτος τοῦ
θεοῦ (9) ἐςιν ὁ κα-
ταβαίνων ἐκ
τοῦ ὀυρανοῦ,
καὶ ζωὴν διδοὺς
τῷ κόσμῳ.

33. Panis enim Dei
est ille descendens
de caelo, & dans vi-
tam mundo.

34. Εἶπον οὖν πρὸς
ἀυτὸν. Κύριε πάντοτε
δὸς ὑμῖν τὸν
ἄρτον τοῦτον.

34. Dixerunt ergo
ad eum: Domine,
semper da nobis pa-
nem hunc.

35. Εἶπεν (10) ἀυτοῖς
ὁ Ἰησοῦς. Ἐγώ εἰμι
ὁ ἄρ-

35. Dixit eis Iesus:
Ego sum panis vitae.
Qui

ὁ ἄρτος τῆς
ζωῆς· ὁ ἐρχό-
μενος πρὸς
ἐμὲ (11) ȣ̓ μὴ πει-
νάσει (12)· καὶ ὁ
πιϛέυων εἰς
ἐμὲ οὐ μὴ δι-
ψήσει (13) πώπο-
36. τε· ★ Ἀλλ' εἶπον
ὑμῖν ὅτι καὶ ἑ-
ορἀκατέ μη (14),
καὶ ȣ̓ μὴ (15) πι-
37. ϛεύετε· ★ Πᾶν
ὁ διδοσί (16) μοι
ὁ πατὴρ πρὸς ἐ-
μὲ ἥξει, καὶ τὸν
ἐρχόμενον
πρὸς ἐμὲ (17) ȣ̓
μὴ ἐκβάλω
38. ἔξω· ★ Ὅτι κατα-
βέβηκα ἀπὸ (18)
τοῦ ὀυρανοῦ,
ὀυχ ἵνα ποιῶ
τὸ θέλημα τὸ
ἐμὸν, ἀλλὰ τὸ
θέλημα τοῦ
πέμψαντός
39. με. ★ Τȣ̃το δὲ ἐ-
ϛὶν (19) τὸ θέλη-

μα

Qui venit ad me, non eſuriet: & qui credit in me non ſitiet umquam.

36. Sed dixi vobis, quod & vidiſtis me, & non creditis.

37. Omne quod dat mihi Pater, ad me veniet, & eum, qui venit ad me, non eiiciam foras.

38. Quoniam deſcendi de caelo, non ut faciam voluntatem meam, ſed voluntatem illius, qui miſit me.

39. Haec eſt autem voluntas illius, qui

miſit

μα τοῦ πέμψαν-
τός με (20), ἵνα πᾶν ὃ
δέδωκέν μοι (21),
μὴ ἀπολέσω
ἐξ αὐτοῦ· ἀλλὰ
ἀναστήσω αὐ-
τὸ τῇ (22) ἐσχάτῃ
40. ἡμέρᾳ. * Τοῦτόν (23)
ἐστι τὸ θέλη-
μα τοῦ πατρός μου (24),
ἵνα πᾶς ὁ θεω-
ρῶν τὸν υἱὸν, καὶ
πιστεύων εἰς
αὐτὸν, ἔχῃ ζω-
ὴν αἰώνιον·
καὶ ἀναστήσω
αὐτὸν ἐγὼ (25) τῇ
ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ.
41. Ἐγόγγυζον οὖν
οἱ Ἰουδαῖοι πε-
ρὶ αὐτοῦ, ὅτι εἶ-
πεν: Ἐγώ εἰμι
ὁ ἄρτος ὁ κατα-
βὰς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ.
42. Καὶ ἔλεγον· οὐχὶ (26)
οὗτος ἐστιν
Ἰησοῦς ὁ υἱὸς Ἰωσὴφ
οὗ ἡμεῖς οἴδα-
μεν τὸν πατέρα, καὶ
τὴν

miſit me, ut omne, quod dedit mihi, non perdam ex eo, ſed reſuſcitem illud in noviſſimo die.

40. Haec eſt voluntas Patris mei, ut omnis, qui videt Filium, & credit in ipſum, habeat vitam aeternam; & reſuſcitabo eum ego in noviſſimo die.

41. Murmurabant ergo Iudaei de illo, quia dixit: ego ſum panis, qui deſcendi de caelo.

42. Et dicebant: Nonne hic eſt Ieſus filius Ioſeph, cuius nos novimus patrem, & matrem? Quomo-

do

τὴν μητέρα; πῶς
νῦν (27) λέγει (28)· ὅτι
ἐκ τοῦ οὐρανοῦ
καταβέβηκα;
43. Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς (29) καὶ
εἶπεν αὐτοῖς.
Μὴ γογγύζετε
μετ᾽ ἀλλήλων·
44. Οὐδεὶς δύνα-
ται ἐλθεῖν πρός
με, ἐὰν μὴ ὁ
πατὴρ ὁ πέμψας
με, ἑλκύσῃ
αὐτὸν (30). Ἐγὼ ἀνα-
στήσω αὐτὸν
ἐν (31) τῇ ἐσχάτῃ
45. ἡμέρᾳ. Ἔστιν γε-
γραμμένον ἐν τοῖς
προφήταις· καὶ ἔ-
σονται πάντες δι-
δακτοὶ (32) θεοῦ· πᾶς
(33) ὁ ἀκού-
σας παρὰ τοῦ πατρὸς, καὶ
μαθὼν ἔρχεται πρὸς
46. ἐμὲ (34). * Οὐχ ὅτι τὸν
ἑώρακε τὶς, εἰ [πατέρα
μὴ ὁ ὢν παρὰ
τοῦ θεοῦ· οὗτος
ἑώρακεν (35) τὸν
πατέ-

do nunc dicit, quod
de caelo descendi?

43. Respondit Iesus, & dixit eis: Ne murmurate inter vos invicem.

44. Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum. Ego resuscitabo ipsum in novissimo die.

45. Est scriptum in Prophetis: Et erunt omnes docibiles Dei. Omnis qui audivit a Patre, & didicit, venit ad me.

46. Non quod Patrem vidit quis, nisi is qui est a Deo. Hic vidit Patrem.

47. Amen,

47. πατέρα· * Ἀμὴν
ἀμὴν λέγω ὑ[μῖν]
ὁ πιστεύων [εἰς ἐμὲ]
ἔχει ζωὴν αἰ-
48. ώνιον· * Ἐγώ
εἰμι ὁ ἄρτος
49. τῆς ζωῆς· * Οἱ
πατέρες ὑμῶν
ἔφαγον ἐν τῇ
ἐρήμῳ τὸ μαν-
να (36), καὶ ἀπέθα-
50. νον· * Οὗτός
ἐστιν ὁ ἄρτος
ὁ ἐκ τοῦ οὐρα-
νοῦ καταβαί-
νων· ἵνα τὶς
ἐξ αὐτοῦ φάγῃ
καὶ μὴ ἀποθά-
51. νῃ· Ἐγὼ εἰμι
ὁ ἄρτος ὁ ζῶν,
ὁ ἐκ τοῦ οὐρα-
νοῦ καταβάς,
ἐάν τὶς φάγῃ
ἐκ τούτου τοῦ (37)
ἄρτου, ζήσεται
εἰς τὸν αἰῶνα·
καὶ ὁ ἄρτος δὲ
ὃν ἐγὼ δώσω,
ἡ σάρξ μου ἐστὶν (38)

47. Amen, amen
dico vobis: Qui cre-
dit [*in me*] habet vi-
tam aeternam.
48. Ego ſum panis
vitae.
49. Patres veſtri
manducaverunt in
deſerto manna, &
mortui ſunt.

50. Hic eſt panis
de caelo deſcendens,
ut quis ex ipſo man-
ducet, & non moria-
tur.

51. Ego ſum panis
ille vivens, qui de cae-
lo deſcendi. Si quis
manducaverit ex hoc
pane vivet in aeter-
num. Et vero pa-
nis, quem ego dabo,
caro mea eſt pro mun-
di vita.

ὑπὲρ τῆς τȣ̃
κόσμȣ ζωῆς.

52. Ἐμάχοντο ȣ̃ν
πρὸς ἀλλήλȣς
οἱ Ἰȣδαῖοι, λέ-
γοντες· πῶς
δύναται ȣ̃τος
ἡμῖν δȣ̃ναι
τὴν σάρκα αὐ-
τȣ̃ (39) φαγεῖν;

52. Decertabant ergo inter ſe invicem Iudaei, dicentes: Quomodo poteſt hic nobis dare carnem ſuam ad manducandum.

53. Εἶπεν ȣ̃ν αὐ
τοῖς ὁ Ἰησȣ̃ς· ἀμὴν
ἀμὴν λέγω ὑμῖν,
ἐὰν μὴ φάγη-
τε τὴν σάρκα
τȣ̃ ὑȣ̃ τȣ̃
ἀνθρώπȣ, καὶ πίε-
τε (40) αὐτȣ̃ τὸ αἷ
μα, ȣ̓κ ἔχετε
ζωὴν ἐν ἑαυ-

53. Dixit ergo eis Ieſus: Amen, amen dico vobis: niſi manducetis carnem filii hominis, & bibatis eius ſanguinem, non habetis vitam in vobis ipſis.

54. τοῖς, * Ὁ τρώγων
μȣ τὴν σάρ-
κα, καὶ πίνων
μȣ τὸ αἷμα,
ἔχει ζωὴν αἰώ-
νιον· καὶ ἐγὼ ἀναστή-
σω αὐτὸν ἐν τῇ
ἐσχάτῃ (41) ἡμέρᾳ.

54. Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, habet vitam aeternam, & ego reſuſcitabo eum in noviſſimo die.

55. Ἡ γὰρ σάρξ μȣ
ἀλη-

55. Nam caro mea
ve-

ἀληθής (42) ἐςὶν βρῶσις, καὶ τὸ αἷμά μου ἀληθής ἐςὶν πό-
56. σις. ★ Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα, καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἐν ἐμοὶ μένει, κἀγὼ
57. ἐν αὐτῷ. ★ Καθὼς ἀπέςειλέν με ὁ ζῶν πατὴρ, κἀγὼ (43) διὰ τὸν πατέρα· καὶ ὁ τρώγων με, κἀκεῖνος ζήσει (44) δἰ ἐ-
58. μὲ. ★ Οὗτός ἐςιν ὁ ἄρτος, ὁ ἐξ (45) οὐρανοῦ καταβὰς· οὐ καθὼς ἔφαγον οἱ πατέρες (46), καὶ ἀπέθανον· ὁ τρώγων τοῦτον τὸν ἄρτον, ζήσει (47) εἰς τὸν αἰῶ-
59. να. ★ Ταῦτα εἶπεν ἐν συναγωγῇ διδάσκων ἐν καφαρναοὺμ (48)

60. Πολ-

verus eſt cibus, & ſanguis meus verus eſt potus.

56. Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet. & ego in eo.

57. Sicut miſit me vivens Pater, & ego per Patrem. Et qui manducat me, & ille vivet per me.

58. Hic eſt panis, qui de caelo deſcendit: non ſicut manducaverunt patres, & mortui ſunt. Qui manducat hunc panem vivet in aeternum.

59. Haec dixit in ſynagoga docens in Capharnaum.

60. Mul-

60. Πολλοὶ οὖν ἀκούσαντες ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, εἶπον. Σκληρός ἐστιν ὁ λόγος οὗτος (49)· τίς δύναται αὐτοῦ ἀκούειν;

60. Multi ergo quum audiſſent ex diſcipulis eius, dixerunt: durus eſt ſermo hic: quis poteſt eum audire?

61. ★ Εἰδὼς δὲ ὁ Ἰησοῦς ἐν ἑαυτῷ, ὅτι γογγύζουσιν περὶ τούτου οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, εἶπεν αὐτοῖς. Τοῦτο ὑμᾶς σκανδαλίζει;

61. Sciens autem Ieſus in ſemetipſo, quod murmurarent de hoc diſcipuli ſui, dixit eis: Hoc vos ſcandalizat?

62. Ἐὰν οὖν θεωρῆτε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἀναβαίνοντα ὅπου ἦν τὸ πρότερον;

62. Si ergo videritis filium hominis adſcendentem ubi erat prius?

63. ★ Τὸ πνεῦμά ἐστιν τὸ ζωοποιοῦν, ἡ σάρξ οὐκ ὠφελεῖ οὐδέν· τὰ ῥήματα ἃ ἐγὼ λελάληκα (50) ὑμῖν πν̄α ἐστιν, καὶ ζωή ἐστιν.

63. Spiritus eſt, qui vivificat, caro nihil prodeſt. Verba, quae ego loquutus ſum vobis, ſpiritus ſunt, & vita ſunt.

64. Ἀλλ' 64. Sed

64. Ἀλλ' εἰσίν τινες
ἐξ ὑμῶν (51) οἱ οὐ
πιστεύουσιν·
ᾔδει γὰρ ἐξ ἀρ-
χῆς ὁ Ἰησοῦς, τίνες
εἰσὶν οἱ μὴ πι-
στεύοντες,
καὶ τίς ἐστιν
ὁ παραδώσων

64. Sed sunt quidam ex vobis, qui non credunt. Sciebat enim ab initio Iesus, qui sunt non credentes, & quis est qui traditurus erat eum.

65. αὐτόν. * Καὶ ἔλε-
γεν· διὰ τοῦτο
εἴρηκα ὑμῖν,
ὅτι οὐδεὶς δύ-
ναται ἐλθεῖν
πρός με, ἐὰν (52)
μὴ ᾖ δεδομέ-
νον αὐτῷ ἐκ

65. Et dicebat. Ob id dixi vobis, quod nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum a Patre.

66. τοῦ πατρός (53). * Ἐκ
τούτου πολλοὶ
ἐκ τῶν μαθη-
τῶν αὐτοῦ ἀπ-
ῆλθον εἰς τὰ
ὀπίσω, καὶ οὐκ-
έτι μετ' αὐτοῦ
περιεπάτουν (54).

66. Ex hoc multi ex discipulis eius abierunt retro, & non amplius cum eo ambulabant.

67. Εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς
τοῖς δώδεκα·
μὴ καὶ ὑμεῖς
θέλετε ὑπάγειν;

67. Dixit itaque Iesus duodecim: numquid & vos vultis abire?

68. *De-*

68. ...

68. *Desiderantur versiculi, quos iam indicavimus ad Tab. VII. Text. Gr.*	68. . . . .
69.	69. . . . .
70.	70. . . . .
71.	71. . . . .

Ex cap. VII.

1.	1. . . . .
2.	2. . . . .
3.	3. . . . .
4.	4. . . . .
5.	5. . . . .
6. . . . . οὔπω πάρεστιν· ὁ δὲ καιρὸς ὁ ὑμέτερος πάντοτέ ἐστιν ἕτοιμος.	6. . . . . nondum advenit: tempus vero veſtrum ſemper eſt paratum.
7. ★ Οὐ δύναται ὁ κόσμος μισεῖ (1)· ὅτι ἐγὼ	7. Non poteſt mundus [*odiſſe vos: me vero*] odit, quia ego te-

τὰ ſtificor

τὰ ἔργα αὐτȣ̃
πονηρά ἐςιν.

ſtificor de ipſo, quod
opera eius mala ſunt.

8. Ὑμεῖς ἀνάβη-
τε εἰς τὴν ἑορ-
τὴν (2) ἐγὼ ȣ̓́πω
ἀναβαίνω εἰς
τὴν ἑορτὴν ταύ-
την, ὅτι ὁ ἐμὸς
καιρὸς (3) ȣ̓́πω
πεπλήρωται.

8. Vos adſcendite
ad diem feſtum,
ego nondum adſcen-
do ad diem feſtum
iſtum, quia meum
tempus nondum im-
pletum eſt.

9. Ταῦτα δὲ εἰπὼν
αὐτοῖς ἔμεινεν
ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ.

9. Haec autem quum
dixiſſet illis, manſit
in Galilaea.

10. Ὡς δὲ ἀνέβη-
σαν οἱ ἀδελφοὶ
αὐτȣ̃ εἰς τὴν
ἑορτὴν (4), τότε
καὶ αὐτὸς ἀνέ-
βη ȣ̓ φανερῶς,
ἀλλὰ ὡς (5) ἐν κρυ-
πτῷ.

10. Ut autem
adſcenderunt fratres
eius ad diem fe-
ſtum, tunc & ipſe
adſcendit, non ma-
nifeſte, ſed quaſi in
occulto.

11. Οἱ ȣ̓̃ν Ἰȣ[δαῖοι]
ἐζήτȣν αὐ[τὸν]
ἐν τῇ ἑορτῇ, κ[αὶ]
ἔλεγον· πȣ̃
ἐςιν ἐκεῖν[ος;]

11. Itaque Iudaei
quaerebant eum in
die feſto, & dicebant:
Ubi eſt ille?

12. Καὶ γογγυσμ[ὸς]
περὶ αὐτȣ̃ ἦν
πολὺς (6) ἐν το[ῖς]
ὄχλο-

12. Et murmur de
ipſo erat multum in
turbis. Alii dicebant,
G quod

ὄχλοις· οἱ μὲν ἔλεγον, ὅτι ἀγαθός ἐστιν· ἄλλοι δὲ ἔλεγον· οὐχί (7)· ἀλλὰ πλανᾷ τὸν ὄχλον·

quod bonus eſt: alii vero, non: ſed ſeducit turbam.

13. Οὐδεὶς μέντοι παῤῥησίᾳ ἐλάλει περὶ αὐτοῦ διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων·

13. Nemo tamen palam loquebatur de illo propter metum Iudaeorum.

14. ★ Ἤδη δὲ τῆς ἑορτῆς μεσούσης ἀνέβη Ἰησοῦς (8) εἰς τὸ ἱερὸν, καὶ ἐδίδασκεν.

14. Iam autem quum dies eſſet feſtivitatis medius, adſcendit Ieſus in templum, & docebat.

15. ★ Ἐθαύμαζον οὖν (9) οἱ Ἰουδαῖοι λέγοντες· πῶς οὗτος γράμματα οἶδεν μὴ μεμαθηκώς;

15. Admirabantur ergo Iudaei dicentes, quomodo hic litteras ſcit quum non didicerit?

16. Ἀπεκρίθη οὖν (10) αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν· ἡ ἐμὴ διδαχὴ οὐκ ἔστιν ἐμὴ, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός

16. Reſpondit igitur eis Ieſus, & dixit: mea doctrina non eſt mea, ſed illius, qui miſit me.

17. με. ★ Ἐάν τις θέλη

17. Si quis voluerit

λῃ τὸ θέλημα
αὐτοῦ ποιεῖν,
γνώσεται πε-
ρὶ τῆς διδαχῆς,
πότερον ἐν (11)
τοῦ θεοῦ ἐστιν,
ἢ ἐγὼ ἀπ᾽ ἐμαυ-
τοῦ λαλῶ.

rit voluntatem ipsius
facere, cognoscet de
doctrina, utrum ex
Deo sit, an ego a me-
ipso loquar.

18. * Ὁ ἀφ᾽ ἑ-
αυτοῦ λαλῶν,
τὴν δόξαν τὴν
ἰδίαν ζητεῖ:
ὁ δὲ ζητῶν
τὴν δόξαν τοῦ
πέμψαντος
αὐτὸν, οὗτος
ἀληθὴς ἐστὶν (12)·
καὶ ἀδικία ἐν
αὐτῷ οὐκ ἔστιν.

18. Qui a seipso lo-
quitur, gloriam pro-
priam quaerit: qui
vero quaerit gloriam
illius qui misit eum,
hic verax est, & iniu-
stitia in ipso non est.

19. Οὐ Μωυσῆς (13) δέ-
δωκεν ὑμῖν
τὸν νόμον, καὶ
οὐδεὶς ἐξ ὑμῶν
ποιεῖ τὸν νόμον;
τί με ζητεῖτε
ἀποκτεῖναι;

19. Nonne Moyses
dedit vobis legem,
& nullus ex vobis fa-
cit legem? Quid me
quaeritis interficere?

20. Ἀπεκρίθη ὁ ὄχλος (14)·
δαιμόνιον ἔ-
χεις· τίς σε ζη-
τεῖ ἀποκτεῖναι;

20. Respondit tur-
ba: daemonium ha-
bes: quis te quaerit
interficere?

21. Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς, καὶ
εἶπεν αὐτοῖς·
ἓν ἔργον ἐποί-
ησα· καὶ πάντες
22. θαυμάζετε· ★ Δι-
ὰ τοῦτο Μωυ-
σῆς δέδωκεν
ὑμῖν τὴν πε-
ριτομὴν, οὐχ
ὅτι ἐκ τοῦ Μω-
υσέως ἐστὶν,
ἀλλ' ἐκ τῶν
πατέρων, καὶ
ἐν σαββάτῳ πε-
ριτέμνετε ἄνθρωπον.
23. Εἰ περιτομὴν
λαμβάνει ἄνθρωπος
ἐν σαββάτῳ,
ἵνα μὴ λυθῇ
ὁ νόμος Μώυ-
σέως (15)· ἐμοὶ χο-
λᾶτε ὅτι ὅλον
ἄνθρωπον ὑγιῆ ἐποί-
ησα ἐν σαββάτῳ;
24. Μὴ κρίνετε
κατ' ὄψιν, ἀλλὰ
τὴν δικαίαν
κρίσιν κρίνετε (16).
25. Ἔλεγον οὖν τι-

τες

21. Respondit Iesus, & dixit eis. Unum opus feci, & omnes admiramini.

22. Propterea Moyses dedit vobis circumcisionem, non quia ex Moyse est, sed ex patribus: & in sabbato circumcidistis hominem.

23. Si circumcisionem accipit homo in sabbato, ut non solvatur lex Moysis: mihi indignamini, quod totum hominem sanum feci in sabbato?

24. Ne iudicate secundum faciem, sed iudicium iustum iudicate.

25. Dixerunt igitur

qui-

νες ἐκ τῶν
Ἱεροσολυμιτῶν·
οὐχ οὗτός ἐ-
στιν, ὃν ζητοῦ-
σιν ἀποκτεῖ-
26. ναι; * Καὶ ἴδε, παῤ-
ῥησίᾳ λαλεῖ, καὶ
οὐδὲν αὐτῷ
λέγουσιν· μή-
ποτε ἀληθῶς
ἔγνωσαν οἱ Ἄρ-
χοντες, ὅτι
οὗτός ἐστιν (17)
27. ὁ χριστὸς; * Ἀλλὰ τοῦ-
τον οἴδαμεν
πόθεν ἐστὶν,
ὁ δὲ χριστὸς ὅταν
ἔρχηται, οὐδεὶς
γινώσκει πό-
θεν ἐστὶν·
28. Ἔκραξεν οὖν ἐν
τῷ ἱερῷ Ἰησοῦς διδά-
σκων (18), καὶ λέγων·
κἀμὲ οἴδατε,
καὶ οἴδατε πό-
θεν εἰμὶ. Καὶ
ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐκ
ἐλήλυθα, ἀλλ'
ἔστιν ἀληθινὸς

ὁ πέμ-

quidam ex Hierosoly-
mitanis: Nonne hic
eſt, quem quaerunt
interficere?

26. Et ecce, palam
loquitur, & nihil ei
dicunt. Num forte ve-
re cognoverunt Prin-
cipes, quod hic eſt
Chriſtus?

27. Sed hunc ſci-
mus, unde ſit. Chri-
ſtus autem quum ve-
nerit, nemo ſcit,
unde ſit.

28. Clamavit ita-
que in templo Ieſus
docens, & dicens:
Et me ſcitis, & ſci-
tis unde ſim; & a me
ipſo non veni: ſed
eſt verus, qui miſit
me, quem vos neſci-
tis.

29. Ego

ὁ πέμψας με,
ὃν ὑμεῖς οὐκ
29. οἴδατε. ★ Ἐγὼ (19) οἶ-
δα αὐτὸν, ὅτι
παρ᾽ αὐτοῦ εἰμι,
κἀκεῖνός με
ἀπέστειλεν.

29. Ego ſcio eum,
quia ab ipſo ſum,
& ille miſit me.

30. Ἐζήτουν οὖν
αὐτὸν πιάσαι·
καὶ οὐδεὶς ἔβα-
λεν ἐπ᾽ αὐτὸν
τὴν χεῖρα, ὅτι
οὔπω ἐληλύ-
θει ἡ ὥρα αὐτοῦ.

30. Quaerebant er-
go eum apprehende-
re; & nemo iniecit in
eum manum, quia
nondum venerat ho-
ra eius.

31. Ἐκ τοῦ ὄχλου δὲ
πολλοὶ (20) ἐπίστευ-
σαν εἰς αὐτὸν·
καὶ ἔλεγον (21)· ὁ Χς,
ὅταν ἔλθῃ, μὴ (22)
πλείονα ση-
μεῖα (23) ποιήσει
ὧν οὗτος ἐποίησεν;

31. Ex turba au-
tem multi credide-
runt in eum; & dice-
bant: Chriſtus quan-
do venerit, an plura
ſigna faciet his, quae
hic fecit?

32. Ἤκουσαν οἱ Φα-
ρισαῖοι τοῦ ὄ-
χλου γογγύζον-
τος περὶ αὐτοῦ
ταῦτα· Καὶ ἀπέστει-
λαν οἱ Ἀρχιερεῖς, καὶ
οἱ Φαρισαῖοι (24) ὑ-
πηρέ-

32. Audierunt Pha-
riſaei turbam de eo
haec murmurantem;
& miſerunt Principes
Sacerdotum, & Pha-
riſaei miniſtros, ut ap-
prehenderent eum.
33. Di-

πηρέτας, ἵνα πιάσωσιν αὐτόν.

33. Εἶπεν οὖν αὐτοῖς (25) ὅτι Ἰησοῦς χρόνον μικρὸν (26) μεθ' ὑμῶν εἰμι, καὶ ὑπάγω πρὸς τὸν πέμψαντά με.

34. ⋆ Ζητήσετέ με· καὶ οὐκ εὑρήσετέ με (27). Καὶ ὅπου εἰμὶ ἐγὼ, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν.

35. Εἶπον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι πρὸς ἑαυτοὺς· ποῦ οὗτος μέλλει πορεύεσθαι, ὅτι ἡμεῖς οὐχ εὑρήσωμεν αὐτόν; μὴ εἰς τὴν διασπορὰν τῶν Ἑλλήνων μέλλει πορεύεσθαι, καὶ διδάσκειν τοὺς

36. ἕλληνας; ⋆ Τίς ἐστιν (28) ὁ λόγος, ὅτι

33. Dicebat ergo eis, [quod Iesus, *errore Gr. amanuensis emendato, lege simpliciter*] Iesus: tempus modicum vobiscum sum, & vado ad eum, qui misit me.

34. Quaeretis me, & non invenietis me: & ubi sum ego, vos non potestis venire.

35. Dicebant igitur Iudaei ad semetipsos: Quo hic iturus est; quoniam nos non inveniemus eum? An in dispersionem gentium iturus est, & docturus gentes?

36. Quis est hic sermo: Quaeretis me, & non

ὅτι εἶπεν ζητή-
σετέ με, καὶ οὐχ
εὑρήσετέ με (29).
καὶ ὅπου εἰμὶ
ἐγὼ, ὑμεῖς οὐ
δύνασθε ἐλ-
37. θεῖν; ★ Ἐν δὲ
τῇ ἐσχάτῃ ἡμέ-
ρᾳ τῇ μεγάλῃ
τῆς ἑορτῆς
ἱστήκει (30) ὁ Ἰς̅,
καὶ ἔκραξεν,
λέγων. Ἐάν τις
διψᾷ, ἐρχέσθω
πρός με, καὶ
38. πινέτω. ★ Ὁ πι-
στεύων εἰς
ἐμὲ, καθὼς εἶ-
πεν ἡ γραφὴ,
ποταμοὶ ἐκ
τῆς κοιλίας αὐ-
τοῦ ῥεύσουσιν
ὕδατος ζῶν-
39. τος. ★ Τοῦτο δὲ
εἶπεν περὶ τοῦ
πν̅ς οὗ ἔμελλον
λαμβάνειν οἱ
πιστεύσαντες (31) εἰς
αὐτὸν· οὔπω γὰρ
ἦν

& non invenietis me;
& ubi ſum ego, vos
non poteſtis venire?

37. In ultimo autem die magno feſtivitatis ſteterat Ieſus, & clamavit dicens. Si quis ſitit, veniat ad me, & bibat.

38. Qui credit in me, ſicut dixit ſcriptura: flumina ex ventre eius fluent aquae viventis.

39. Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant qui credidiſſent in eum: nondum enim erat Spiritus, quia Ieſus non-

ἦν πνα (32), ὅτι Ἰς
οὐδέπω ἐδω-
40. ξάσθη (33). * Ἐκ τοῦ
ὄχλου ου (34) ἀκού-
σαντες τῶν
λόγων τούτων (35)
ἔλεγον· οὗτός
ἐστιν ἀληθῶς
ὁ προφήτης.
41. Ἄλλοι δὲ (36) ἔλε-
γον· οὗτός ἐ-
στιν ὁ χριστὸς. Οἱ δὲ
ἔλεγον. Μὴ γὰρ
ἐκ τῆς Γαλιλαί-
ας ὁ χς ἔρχεται;
42. Οὐχ' ἡ γραφὴ
εἶπεν· ὅτι ἐκ
τοῦ σπέρματος
Δαυὶδ, καὶ ἀπὸ
βηθλεέμ τῆς
κώμης ὅπου
ἦν Δαυὶδ, ἔρ-
χεται ὁ χς (37);
43. Σχίσμα οὖν ἐ-
γένετο ἐν τῷ
ὄχλῳ δι' αὐτόν.
44. Τινὲς δὲ ἤθε-
λον ἐξ αὐτῶν
πιάσαι αὐτόν,
ἀλλ'

nondum erat glorificatus.
40. Ex illa ergo turba quum audiſſent ſermones hoſce dicebant: Hic eſt vere Propheta.
41. Alii vero dicebant: Hic eſt Chriſtus. Quidam autem dicebant: Numquid ex Galilaea Chriſtus venit?
42. Nonne Scriptura dixit, quod ex ſemine David, & ex Bethleem vico, ubi erat David, venit Chriſtus?
43. Diſſenſio itaque erat in turba propter eum.
44. Quidam autem volebant ex ipſis apprehendere eum: ſed

H nemo

ἀλλ᾽ οὐδεὶς ἔβα-
λεν ἐπ᾽ αὐτὸν
τὰς χεῖρας.
45. Ἦλθον οὖν οἱ ὑ-
πηρέται πρὸς
τοὺς Ἀρχιερεῖς,
καὶ Φαρισαίους,
καὶ εἶπον αὐτοῖς
ἐκεῖνοι· διά τι
οὐκ ἠγάγεντε (38)
46. αὐτόν; * Ἀπε-
κρίθησαν οἱ ὑ-
πηρέται. Οὐδέ-
ποτε ἐλάλη-
σεν οὕτως
47. ἄνθρωπος (39). * Ἀπε-
κρίθησαν οὖν
αὐτοῖς οἱ Φα-
ρισαῖοι. Μὴ καὶ
ὑμεῖς πεπλά-
48. νησθε; * Μή τις
ἐκ τῶν ἀρχόν-
των ἐπίστευ-
σεν εἰς αὐτὸν,
ἢ ἐκ τῶν Φα-
49. ρισαίων; * Ἀλλὰ
ὁ ὄχλος οὗτος
ὁ μὴ γινώσκων
τὸν νόμον ἐ-

πάρα-

nemo iniecit in ipſum manus.

45. Venerunt igitur miniſtri ad Pontifices, & Phariſaeos: & dixerunt eis illi. Cur non adduxiſtis eum?

46. Reſponderunt miniſtri: Numquam loquutus ſic eſt homo.

47. Reſponderunt ergo eis Phariſaei: Num & vos ſeducti eſtis?

48. An aliquis ex Principibus credidit in eum, aut ex Phariſaeis?

49. Sed turba haec, quae non cognoſcit legem, maledicti ſunt.

50. Dicit

παράτοί εισιν (40).

50. Λέγει Νικόδημος πρὸς αὐτὺς, ὁ ἐλθῶν πρὸς αὐτὸν πρότερον (41), εἷς ὢν ἐξ
51. αὐτῶν. * Μὴ ὁ νόμος ὑμῶν (42) κρίνει τὸν ανο͂ν, ἐὰν μὴ ἀκύσῃ πρῶτον παρ᾽ αὐτῦ (43), καὶ γνῷ τί ποιεῖ;

52. Ἀπεκρίθησαν καὶ εἶπαν (44) αὐτῷ. Μὴ καὶ σὺ ἐκ τῆς Γαλιλαίας εἶ; ἐραύνησον (45), καὶ ἴδε ὅτι ἐκ τῆς Γαλιλαίας προφήτης ὐκ ἐγείρεται (46).

50. Dicit Nicodemus ad eos, ille, qui venit ad eum primo, quum unus esset ex ipsis.

51. An lex vestra iudicat hominem, nisi audierit primum ab ipso, & cognoverit, quid facit?

52. Responderunt, & dixerunt ei: Numquid & tu ex Galilaea es? scrutare, & vide, quod ex Galilaea Propheta non surgit.

Nostrum hocce Graecum exemplar, unum est ex iis pluribus, quae v. 53., eoque postremo cap. VII., *uti & undecim prioribus vv. capitis* VIII. *evangelii s. Iohannis, pone sequentis, carere noscuntur.*

Ex cap. VIII.

12. (1) Πάλιν οὖν αὐτοῖς ἐλάλησεν ὁ Ι̅ς λέγων. Ἐγώ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου· ὁ ἀκολουθῶν μοι (2) οὐ μὴ περιπατήσῃ (3) ἐν τῇ σκοτίᾳ, ἀλλ' ἕξει τὸ φῶς τῆς ζωῆς.

12. Iterum ergo eis loquutus eſt Ieſus dicens: Ego ſum lux mundi. Qui ſequitur me non ambulabit in tenebris, ſed habebit lumen vitae.

13. Εἶπον οὖν αὐτῷ οἱ Φαρισαῖοι· σὺ περὶ σεαυτοῦ μαρτυρεῖς· ἡ μαρτυρία σου οὐκ ἔστιν ἀληθής.

13. Dixerunt itaque ei Phariſaei. Tu de teipſo teſtimonium perhibes: teſtimonium tuum non eſt verum.

14. Ἀπεκρίθη Ι̅ς, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· κἂν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἐμαυτοῦ, ἀληθής ἐστιν ἡ μαρτυρία μου· ὅτι οἶδα, πόθεν ἦλθον, καὶ ποῦ ὑπάγω· ὑμεῖς δὲ οὐκ

14. Reſpondit Ieſus, & dixit eis: Etſi ego teſtimonium perhibeo de meipſo, verum eſt teſtimonium meum, quia ſcio unde veni, & quo vado. Vos vero neſcitis, unde veni, aut quo vado.

οἶδα- 15. Vos

ὀιδάταδε (4) πό-
θεν ἔρχομαι,
ἢ πȣ̃ ὑπάγω.
15. Ὑμεῖς κατὰ τὴν
σάρκα κρίνετε.
Ἐγὼ ȣ̓ κρίνω
16. ȣ̓δένα. ★ Καὶ ἐ-
ὰν κρίνω δὲ ἐγὼ,
ἡ κρίσις ἡ ἐμὴ
ἀληθινὴ (5) ἐςιν.
ὅτι μόνος ȣ̓κ
εἰμὶ, ἀλλ᾽ ἐγὼ,
καὶ ὁ πεμψας
17. με πῆρ. ★ Καὶ ἐν
τῷ νόμῳ δε
τῷ ὑμετέρῳ
γέγραπται, ὅτι
δυο ἀνῶν ἡ
μαρτυρια ἀλη-
18. θης ἐςιν. ★ Ε-
γώ εἰμι ὁ μαρτυ-
ρῶν περὶ ἐμαυ-
τȣ̃, καὶ μαρτυ-
ρεῖ περὶ ἐμȣ̃
ὁ πεμψάς με
19. πατὴρ. ★ Ἔλεγον
ȣ̃ν αὐτῷ· πȣ̃
ἐςιν ὁ πατὴρ
σȣ; ἀπεκρί-
θη

15. Vos ſecundum carnem iudicatis: ego non iudico quemquam.

16. Etſi autem ego iudico, iudicium meum verum eſt, quia ſolus non ſum: ſed ego, & qui miſit me Pater.

17. Et vero in lege veſtra ſcriptum eſt, quod duorum hominum teſtimonium verum eſt.

18. Ego ſum qui teſtimonium perhibeo de meipſo, & teſtimonium perhibet de me, qui miſit me Pater.

19. Dixerunt ergo ei: ubi eſt Pater tuus? Reſpondit Ieſus: Neque me ſcitis, neque Pa-

θη Ἰς (6) οὔτε ἐμὲ οἴδατε, οὔτε τὸν πατέρα μου· εἰ ἐμὲ ἤδειτε, καὶ τὸν πατέρα μου ἂν ἤδειτε (7).

Patrem meum, si me sciretis, & Patrem meum sciretis.

20. Ταῦτα τὰ ῥήματα ἐλάλησεν (8) ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ, διδάσκων ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ οὐδεὶς ἐπίασεν αὐτὸν, ὅτι οὔπω ἐληλύθει ἡ ὥρα αὐτοῦ.

20. Haec verba loquutus est in gazophylacio, docens in templo, & nemo apprehendit eum, quod nondum venerat hora eius.

21. Εἶπεν οὖν πάλιν αὐτοῖς (9). Ἐγὼ ὑπάγω, καὶ ζητήσετέ με, καὶ ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ὑμῶν ἀποθανεῖσθε· ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν.

21. Dixit ergo iterum eis. Ego vado, & quaeretis me, & in peccato vestro moriemini. Quo ego vado, vos non potestis venire.

22. Ἔλεγον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι. Μή τι ἀποκτενεῖ ἑαυτὸν; ὅτι

λέγει·

22. Dixerunt itaque Iudaei; numquid interficiet semetipsum, quia dicit: quo ego vado, vos non

pote-

λέγει· ὅπȣ ἐ-
γὼ ὑπάγω, ὑμεῖς
ȣ̓ δύνασθε

potestis venire?

23. ἐλθεῖν; ★ Καὶ
ἔλεγεν αὐτοῖς·
ὑμεῖς ἐκ τῶν
κάτω ἐςὲ, ἐγὼ
ἐκ τῶν ἄνω
εἰμὶ· ὑμεῖς ἐκ
τȣ́τȣ τȣ̃ κό-
σμου (10) ἐςὲ, ἐ-
γὼ ȣ̓κ εἰμὶ ἐκ
τȣ̃ κόσμȣ

23. Et dicebat ipsis. Vos de infernis estis, ego de supernis sum. Vos ex hoc mundo estis, ego non sum de mundo hoc.

24. τȣ́τȣ. ★ Εἶπον
ȣ̓̃ν ὑμῖν ὅτι
ἀποθανεῖσθε (11)
ἐν ταῖς ἁμαρτί-
αις ὑμῶν· ἐὰν
γὰρ μὴ πιςεύ-
σητε, ὅτι ἐγώ
εἰμι, ἀποθανεῖ-
σθε ἐν ταῖς
ἁμαρτίαις ὑμῶν.

24. Dixi ergo vobis, quod moriemini in peccatis vestris. Nisi enim credideritis, quod ego sum, moriemini in peccatis vestris.

25. Ἔλεγον ȣ̓̃ν αὐτῷ.
Σὺ τίς εἶ; καὶ
εἶπεν αὐτοῖς
ὁ Ἰησȣ̃ς. Τὴν ἀρχὴν (12)
ὅτι καὶ λαλῶ

25. Dixerunt igitur ei: Tu quis es? Dixit illis Iesus: Principium, quod & loquor vobis.

26. ὑμῖν. ★ Πολλὰ ἐ-
χω

26. Multa habeo
de

χω περὶ ὑμῶν λαλεῖν, καὶ κρίνειν. ἀλλ᾽ ὁ πέμψας με ἀληθής ἐστιν· καὶ (13) κἀγὼ ἃ ἤκουσα παρ᾽ αὐτοῦ, ταῦτα λαλῶ (14) εἰς τὸν κόσμον.

de vobis dicere, & iudicare : ſed qui miſit me verax eſt : & ego quae audivi ab ipſo, haec loquor in mundo.

27. Οὐκ ἔγνωσαν ὅτι τὸν πατέρα αὐτοῖς ἔλεγεν.

27. Et non cognoverunt, quod Patrem eis dicebat.

28. ★ Εἶπεν οὖν (15) ὁ Ἰ͞ς· ὅταν ὑψώσητε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, τότε γνώσεσθε ὅτι ἐγώ εἰμι, καὶ ἀπ᾽ ἐμαυτοῦ ποιῶ οὐδέν· ἀλλὰ καθὼς ἐδίδαξέν με ὁ π͞ηρ (16), ταῦτα λαλῶ.

28. Dixit ergo Ieſus : quum exaltaveritis filium hominis, tunc cognoſcetis quia ego ſum, & a meipſo facio nihil : ſed quemadmodum me docuit Pater, haec loquor.

29. Καὶ ὁ πέμψας με, μετ᾽ ἐμοῦ ἐστιν· οὐκ ἀφῆκέν με μόνον (17), ὅτι ἐγὼ τὰ ἀρεστὰ αὐτῷ ποιῶ

29. Et qui miſit me mecum eſt : non reliquit me ſolum, quia quae placita ſunt ei, facio ſemper.

πάν-

30. Haec

πάντοτε.

30. Ταῦτα αὐτȣ͂ λαλȣ́ντος πολλοὶ ἐπίϛευσαν εἰς αὐτόν.

30. Haec eo loquente multi crediderunt in ipſum.

31. Ἔλεγεν ȣ͂ν ὁ Ἰς̄ πρὸς τȣ̀ς πεπιϛευκότας αὐτῷ Ἰȣδαίȣς. Ἐὰν ὑμεῖς μενητε (15) ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ, ἀληθῶς μαθηταί μȣ ἐϛέ.

31. Dicebat ergo Ieſus ad eos, qui crediderunt ipſi, Iudaeos; Si vos permanſeritis in ſermone meo, vere diſcipuli mei eritis.

EXPOSITIO III.

Qua Graeci textus fragmentum cum variantibus aliorum codicum lectionibus comparatur, & opportunis ſubinde adnotationibus illuſtratur.

I. UBI primum Graecum iſtud Copticumque fragmentum publici iuris facere decrevimus, ea nobis in animo & orta, & firmata ſententia eſt, ut quicquid fructus ex tam pretioſi cimelii editione percipi quandoque poſſet, non in unum tantummodo *palaeographicae* eruditionis emolumentum, ſed in ampliorem diviniſſimi Evangelii Iohannis gloriam, catholicorumque dogmatum confirmationem, atque tutelam potiſſimum redundaret. Quam ob rem qualiſcumque induſtriae noſtrae vires, ſi quid valebunt (quam enim parum valeant ſatis nos ipſi intelligimus) eo ſpectent neceſſe eſt, ut lumina quaerant, quibus tum codicis noſtri *verba*, ubicumque a ceteris nobis cognitis diſcreparint, tum & pe-

culiaria quaedam *Spiritus ſancti dictata* , ſicubi ea a recentioribus heterodoxis male nimis accepta , & obſcurata norimus , obiter ſaltem , & quoad fieri poterit , arctius expendantur , & illuſtrentur .

II. Utrumque nos praeſtare conabimur : primum quidem , collatis codicis noſtri lectionibus cum *variantibus* a Millio , Wetſtenio , Michaëlis , Birchio , aliiſque indicatis ; alterum vero, iis additis *adnotationibus* , quae inſigniora quaedam Evangelii loca in pravum ſenſum ab inimicis divinae praeſertim traditionis detorta , ad germanam Spiritus ſancti mentem , & ad rectae fidei normam revocare curabunt . Age igitur , & tu vide , quae noſtrae ſint

IN CAP. VI. EVANGELII IOHANNIS

VARIANTES LECTIONES ET NOTAE .

(1) Verſ. 28. τί ποιῶμεν . Sic habent Alexandr. Steph. omnes , aliique plurimi mss. codd. , & editi aliqui , quos Millius commemorat : ſicque etiam legunt SS. Ioh. Chryſoſtomus , & Cyrillus . Adde & his codd. Angelic. biblioth. duos . Sed editi , paucis admodum exceptis , ποιοῦμεν . Utrumvis legeris rectiſſime *per enallagem* cum Vulgata noſtra , cumque Auguſtino , aliiſque Latinis PP. interpretabere : *quid faciemus* ? Hoc idem diſerte exprimit cod. 69. Wetſthenii : τί ποιήσομεν . Quamquam lectionem hanc tribuendam coniiciam licentiae ſive dictantis , ſive etiam amanuenſis , qui in emendando nudae prorſus , rudiſque grammaticae regulis uteretur . Verum & utraque Syra , ſimplex ſcilicet & Philoxeniana , lectio habet ܢܥܒܕ , latine , ut meus vertit doctiſſimus Scacchus , *faciamus* . Ceterum cod. *G* , ideſt *Seidelianus* 2. a Wetſten. laudatus , legit : ἂν ποιήσωμεν , *D* vero , ſive Cantabr. ἐργασώμεθα ἵνα ποιήσωμεν .

(2) Ibid. τὰ ἔργα . Τὸ ἔργον apud unum S. Cyrillum , qui non tantum in praevia verſ. 28. deſcriptione , ſed & in addito commentario iterum , atque tertio τὸ ἔργον repetit . Huius variationis auctorem , ipſo proculdubio Cyrillo antiquiorem , librarium fuiſſe ſuſpicor , qui τὰ ἔργα in τὸ ἔργον commutare malue-

maluerit, ut vocabulum istud, sicuti numeri singularis est in v. 29. sequenti, ubi Christus Iudaeorum interrogationi respondet, ita & eiusdem numeri fuisse videretur in hoc vers. 28., ubi Iudaei interrogant Christum.

(3) Vers. 29. τοῦτο ἐστὶν τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ. Principio quidem non inutile erit observasse ν ἐφελκυστικὸν, quod cum heic, tum alibi saepissime in huius fragmenti exemplo additum occurrit verbo ἐστὶ, & tertiae cuique personae praeteriti perfecti, atque aoristi singularis, etiamsi littera, quae sequitur, consona sit, contra quam hodierni canones ferunt graecae grammaticae, & orthographiae. Eadem namque scribendi ratio deprehenditur tum in fragmento codicis Colbertini, *quo nullum vetustiorem esse* opinabatur Montfauconius pag. 187. *Palaeogr. Gr.*, tum in alio fragmento codicis antiquissimi biblioth. Caesareae ex Lambecio apud eumdem Montfauconium, tum denique in cod. Alexandrino. In eo enim, ut observat Ernestus Grabe c. 1. *Prolegomen.* §. 6. ν ἐφελκυστικὸν, *quod nos verbis in vocalem desinentibus adiicimus, sed sequente consona omittimus, hac non obstante, semper fere expressit librarius, sive littera ν exarata, sive linea ultimae vocali superinducta*. Unde c. 11. §. 7. de editione τῶν ό ex eodem cod. a se adornata proloquens ν ἐφελκυστικὸν, inquit, *saepius in ms. additum verbis, licet consona sequatur, ubicumque habetur, retinui, cum id lectorem turbare nequeat*. Atque hoc idem, ne plura dicam, cernere licet in cod. Alex. Vaticano.

Deinde animadvertere praestat huius loci *lectionem*, quae singularis est, nec ulli prorsus, quod sciam, hucusque cognita. Et hanc fortasse debemus scrupulo critici librarii, qui perinde ac alter ille de quo mox dicebam, sed inverso ordine, τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ vertendum putarit in τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ, ut hoc ipsum nomen, quod in numero plurium usurpatum fuerat a Iudaeis v. 28., in eodem pariter numero, quasi per ἐπαναστροφὴν, a Christo repetitum intelligeretur, ubi ille Iudaeorum interrogationi respondet.

Genus locutionis, ut eruditi norunt, atticum est, & latinis verbis expressum istiusmodi sensum reddit: *Hoc sunt opera Dei*.

 At

At codd. omnes tum mss., tum editi, immo & Patres, sacrique ipsi interpretes, quotquot locum hunc Evangelistae Iohannis laudarunt, unanimi consensione legunt: τοῦτο ἐστι τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ. Unum vidi codicem iam citatum Angel. biblioth., in quo ex incuria, aut imperitia amanuensis scriptum legi per ω, τῶ ἔργων. Idem habet Syriaca versio, unde meus Scacchus significantius transtulit: *Hoc est opus illud Dei*, maximum scilicet, & insigne, *ut credatis in eum, quem ille misit.*

Ne tamen putes fragmenti nostri lectionem quicquam a communi reipsa differre. Nam si: τοῦτο ἐστιν τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ exponas, uti necessario exponere debes: *Haec est summa operum Dei*, eumdem plane sensum habebis ac si legeres: τοῦτο ἐστι τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ.

ADNOT. α'. Porro hoc Dei opus ipsam esse fidem in Christum a Deo Patre missum magnus Augustinus praeclare docet tr. XXV. in vv. 28. & 29. c. VI. Ioh.: *Dixerat* Christus Iudaeis: Operamini escam, non quae perit, sed quae permanet in vitam aeternam. Quid faciemus? *inquiunt*: *quid observando hoc praeceptum implere poterimus?* Respondit Iesus, & dixit eis: Hoc est opus Dei, ut credatis in eum, quem misit ille. *Hoc est ergo manducare* cibum non qui perit, sed qui permanet in vitam aeternam. *Ut quid paras dentem, & ventrem?* (Iudaei enim terrestrem, & corruptibilem cibum, quem dentibus tererent, eoque ventrem satiarent unice appetebant), *crede, & manducasti.*

Qualis cibus, talis & manducatio est. Cibus in aeternum manens, de quo sermo hoc in loco instituitur, πνευματικὴ τροφὴ a S. Ioh. Chrysost., & Cyrillo *spiritalis* nuncupatus, eodem S. Doctore Augustino interprete, Christus ipse est *Deus homo* factus. Huius igitur sempiterni cibi manducatio *spiritalis* & ipsa est; eaque, dum per *fidem* divino lumine excitatam, atque superna Spiritus sancti gratia infusam, & caritatis ardore succensam Deus Verbum sub hominis forma in castae mentis sinum recipitur, solide, mirificeque fieri intelligitur. Sic enim eam describit ipse quoque S. Cyrillus commentario in v. 33., ubi animum illius pingit, ὁ τὸ μάννα τὸ νοητὸν ἀποθησαυρίζων ἐν ἑαυτῷ, καὶ εἰς τὰ ἐσώτατα τῆς ἑαυτοῦ, καρδίας εἰς

φέρων

φέρων τὸν Ἰησοῦν, διὰ τῆς εἰς αὐτὸν πίστεώς τε ὀρθῆς, καὶ ἀγάπης ὁλοτελοῦς, *qui manna illud intellectuale in seipsum recondit, & Iesum in interiora sui cordis admittit per fidem rectam, & caritatem perfectam*. Huc pertinet vox illa Dei, quam visus sibi fuerat Augustinus lib. VII. *Conf.* cap. 10., quasi *de excelso* auribus insonuisse suis: *Cibus sum grandium, cresce, & manducabis me. Nec tu me in te mutabis sicut cibum carnis tuae, sed tu mutaberis in me*. Unde cap. XVIII. Deum alloquens scribere pergit: *Et quaerebam viam comparandi roboris, quod esset idoneum ad fruendum te: nec inveniebam donec amplecterer mediatorem Dei & hominum, hominem Christum Iesum, qui est super omnia Deus benedictus in saecula, vocantem & dicentem*: Ego sum via, veritas, & vita. *Et CIBUM, cui capiendo invalidus eram, miscentem carni: quoniam VERBUM caro factum est, ut infantiae nostrae lactesceret sapientia tua per quam creasti omnia*. Quamobrem solemne erat Augustino in sermonibus ad plebem habitis divinum hunc cibum miris laudibus celebrare. *Laudant eum* condigne, inquit serm. 195., *omnes Angeli eius, quorum* cibus aeternus est, incorruptibili eos sagina vivificans, *quia Verbum Dei est ..... Implevit in caelo mensam ipsorum, implevit in terra praesepe nostrum: plenitudo enim ipsorum est, quia in principio* erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. *Plenitudo praesepii nostri est, quia* Verbum caro factum est, & habitavit in nobis. *Ut enim panem Angelorum manducaret homo, creator Angelorum factus est homo*. Et serm. 196: *O cibus, & panis Angelorum: de te implentur Angeli, de te satiantur, & non fastidiunt: de te vivunt, de te sapiunt, de te beati sunt. Ubi es propter me? in diversorio angusto, in pannis, in praesepio. Propter quem? Qui fatur in sinu patris, tacet in sinu matris. Sed locuturus est competente aetate impleturus Evangelium nobis. Propter nos passurus, propter nos moriturus ...* Sic & tr. 41. in Iohan: *Veritas* panis *est, mentes reficit, non deficit: mutat vescentem, non ipsa in vescentem mutatur. Ipsa est veritas Verbum Dei, Deus apud Deum unigenitus Filius*.

Alia id genus plura, quae passim in aureis Augustini scriptis occurrunt, praetereo. Pauca enim haec, quae hactenus

nus protulimus, satis superque sunt non modo ad intelligendum, quam apte, eleganter, & pie usus sit S. Doctor eo nobili prorsus, atque sublimi figuratae locutionis genere: *crede, & manducasti*; verum etiam ad compescendam audaciam, & fraudem Socinianorum, aliorumque malae fidei hominum, qui hoc Hipponensis Episcopi dictum ad *unam invisibilem, mereque spiritalem manducationem* corporis Christi in Eucharistiae sacramento per summam iniuriam detorquent.

Non ignoro communionis nostrae Theologos, eosque egregios fidei catholicae vindices facile permittere heterodoxis, ut ea Augustini verba ad Eucharistiae sacramentum accommodent. Sed recto sensu accipi oportere contendunt. Aiunt enim Doctorem SS. ita loqui, ut fidelibus persuadeat ad sacramenti gratiam, & effectum consequendum, praeter *oralem, visibilemque* dominici corporis manducationem, necessariam potissimum esse *arcanam, & spiritalem*, quae per fidem cum sanctae caritatis ardore coniunctam in sacra synaxi fiat.

Verum tota hac defensione, quamvis iusta omnino, atque praeclara, meus Augustinus in praesentia non eget. Id unum, si verum amamus, fateri cogimur, recitata verba, licet relata ea sint a Gr. in p.3. d. *de consecr.* dist.2. cap.47., & ab Angelico Doctore in *Catena* ad Iohan. *Ut quid paras dentes, & ventrem? Crede, & manducasti*, uti & illa ex *Tr.* 26. in Evangelistam nostrum: *Credere in eum* (Christum) *hoc est manducare panem vivum. Qui credit manducat, invisibiliter saginatur, quia invisibiliter renascitur*, dicta non esse de manducatione corporis Christi in sacramento altaris. In ea, ut palam est, versabatur Augustinus sententia, in qua fuerat S. Iohan. Chrysostomus. Is enim *Hom.* 45. alias 44. ad v.35. cap.6. Evang. Iohan: *Iam*, inquit, *in mysteriorum traditionem venturus est* (Christus). Καὶ πρότερον περὶ τῆς θεότητος αὐτοῦ διαλέγεται λέγων. Ἐγώ εἰμι ἄρτος τῆς ζωῆς, οὐδὲ γὰρ περὶ τοῦ σώματος τοῦτο εἴρηται· περὶ γὰρ ἐκείνου πρὸς τῷ τέλει λέγει, καὶ ὁ ἄρτος δὲ ὃν ἐγὼ δώσω, ἡ σάρξ μου ἐστίν· ἀλλὰ τέως περὶ τῆς θεότητος· καὶ γὰρ ἐκείνη διὰ τὸν θεὸν λόγον ἄρτος ἐστίν· ὥσπερ οὖν καὶ οὗτος ὁ ἄρτος διὰ τὸ ἐπιφοιτῶν τὸ πνεῦμα ἄρτος οὐράνιος γίνεται. *Et primum de* divinitate sua (*Christus*) *disputat, dicens:*

Ego

Ego ſum panis vitae. *Neque enim hoc de corpore dictum eſt: de illo in fine loquitur*: Et panis, quem ego dabo, caro mea eſt. *Sed adhuc* (ideſt a vv. 29. 30., aliiſque ad 51. uſque) *de divinitate agit. Etenim ille propter Deum Verbum panis eſt, quemadmodum hic propter advenientem Spiritum panis caeleſtis efficitur.*

Hoc idem plane ſentit S. Alexandrinus Patriarcha Cyrillus. Etſi enim ad illa verba v. 35. *Ego ſum panis vitae* ſuſpicatus fuerit Chriſtum ſub his vocibus indicare voluiſſe *ſanctae ſuae carnis gratiam*, id tamen per obſcurum aenigma eum feciſſe coniicit. Ὑπαινίττεται δὲ, dicta ſunt Cyrilli de Chriſto, διὰ τούτων τὴν διὰ τῆς ἁγίας σαρκὸς ζωήν τε καὶ χάριν, δι' ἧς ἐν ἡμῖν τὸ τοῦ μονογενοῦς ἴδιον ἐπεισκρίνεται, τουτ' ἔστιν ἡ ζωή. *Occulte* (Chriſtus) *verbis hiſce ſignificat eam, quae per ſanctam carnem datur, vitam, & gratiam, per quam in nobis id, quod proprium eſt, unigeniti immiſcetur, ideſt vita.* Eo pacto etiam Chryſoſtomus ante v. 51. *Chriſti corpus* latenter quodammodo indicatum coniecit; immo & Auguſtinus ipſe diſerte expoſuit ad eadem illa verba: *Ego ſum panis vitae*, quae v. 48. ex ore Salvatoris iterum dicta a Iohanne narrantur. At *clare & aperte*, panem vitae *carnem ſuam*, quam morti pro mundi vita, & fidelibus ſuis ad manducandum traditurus erat, nonniſi vv. 51. & ſequentibus Chriſtum explicuiſſe, una cum Chryſoſtomo, & Auguſtino idem ipſe Cyrillus & agnovit, & docuit. *Saepe lateque Salvator eumdem ſermonem Iudaeis inculcans varie proponit, modo quidem aenigmate, & obſcuritate multa involutum, modo reiecta tunica nudum, & apertum* .... Οὐδὲν τοιγαροῦν ἐπικρυψάμενος ἔτι φησὶν ὁ Χριστός. *Nihil igitur occultans demum Chriſtus ait*: (v. 51.) *Ego ſum panis vivus, qui de caelo deſcendi, ſi quis manducaverit ex hoc pane vivet in aeternum. Et panis, quem ego dabo, caro mea eſt, pro mundi vita.* Quid ergo Eccleſiae Patres, quidve Auguſtinus praeſertim de Euchariſtica manducatione ſenſerit, colligendum eſt ex iis omnino teſtimoniis, quae edita ab eo ſunt circa manducationem carnis Chriſti, quatenus in parte poſtremi capitis VI. Evangelii a S. Iohanne refertur.

Iure proinde caſtigari meretur mala fides, & haeretica temeritas Wolzogenii, qui laudata Auguſtini verba: *Ut quid paras den-*

dentem, *& ventrem*? *Crede*, *& manducasti*, arbitratu suo distrahit a vers.29., & ad v.51. dolose admodum, fallaciterque accommodat. Eoque artificio abutitur, ut Doctorem SS. in fide de sacramento Eucharistiae tradenda, quasi secum pugnantem traducat. Unde statim subiungit: *Sed is ipse Augustinus*, *qui hoc tam bene exposuit* (ubi scilicet v.29. interpretabatur) *quam nihilominus circa manducationem carnis Christi erraverit mox videbimus*. Sed reddat Wolzogenius loco suo Augustini dicta: & ecce subito omnis Socinianorum, Calvinianorumque haereticorum calumnia evanescet.

Non est Augustinus in sententia inconstans, sed Wolzogenius, sed & alii quivis de Socini, Calvinique grege sectarii, caeci sunt & parum aequi censores, qui hanc S. Doctoris sententiam *crede*, *& manducasti*, de *Eucharistica manducatione* fallacissime interpretantur. Sic hi in errorem unius *spiritualis manducationis*, labuntur, quia oculos sibi claudunt, ne videant, ubi Hipponensis Antistes de comestione spiritali extra Eucharistiae sacramentum solitaria differit, & ubi *eam cum corporali* in eiusdem sacramenti perceptione coniungit; atque ita errando, ut verbis utar S. Thomae p. 3. q. 80. a.3., nesciunt miseri in Augustino *distinguere inter corporalem*, *& spiritualem manducationem*.

Neque unus est Augustinus, qui *spiritalem* istam manducationem extra *sacramentum* agnoverit. Hanc & Chrysostomus, & Cyrillus, & alii Patres variis in locis perspicue tradiderunt. Proprius est quidam mentis *sensus*, qui *divinus* αἴσθησις θειοτέρα in sacris litteris dicitur: est & *gustus* γεῦσις, & quidam *tactus animae* ἁφὴ τῆς ψυχῆς, sic nuncupatus a Gregorio Nysseno hom.1. in Cant. ἡ ἁπτομένη τοῦ λόγου, δι᾽ ἅτινος ἀσωμάτου, καὶ νοητῆς ἐπαφῆς ἐνεργουμένη, *qui VERBUM tangit*, *perque incorpoream*, *atque intellectualem contrectationem efficaciter operatur*. In homine interiore, inquit S. Basil. in Ps. 33. *os quoddam* est *spirituale*, atque *intelligibile* νοητὸν στόμα, ᾧ τρέφεται μεταλαμβάνων τοῦ λόγου τῆς ζωῆς, ὅς ἐστιν ἄρτος ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβὰς, *quo nutritur is*, *qui accipit verbum vitae*, *quod est panis*, *qui de caelo descendit*. Et *Verbum bibitur*, *nutrimentum veritatis*, πίνεται ὁ λόγος

ὁ λόγος ἡ τροφὴ τῆς ἀληθείας dixerat Clem. Alexand. lib. 1. *Paedagogi*.

ADNOT. β'. Ceterum quae illa *fides* ſit, de qua loquitur Chriſtus, & cur *opus Dei* dicatur, Auguſtinus ipſe verbis hiſce diſertiſſime explicat eodem in loco Tr. XXV. in Ioh: *Diſcernitur quidem ab operibus fides, ſicut Apoſtolus dicit, iuſtificari hominem ſine operibus legis: & ſunt opera quae videntur bona ſine fide Chriſti; & non ſunt bona, quia non referuntur ad eum finem ex quo ſunt bona: finis enim legis Chriſtus ad iuſtitiam omni credenti. Ideo noluit* (Chriſtus) *diſcernere ab opere fidem, ſed ipſam fidem dixit eſſe opus: ipſa eſt enim fides, quae per dilectionem operatur. Nec dixit: Hoc eſt opus* veſtrum, *ſed*, Hoc eſt opus Dei, ut credatis in eum, quem miſit ille: *ut qui gloriatur, in Domino glorietur*. Sic Doctor ille ſanctiſſimus in laudato Tr. num. 12.

Sat ſcio quantopere haec Auguſtini interpretatio diſpliceat Socinianis, qui fidem chriſtianam a nobis eſſe perfide mentiuntur. Unde ea eſt arrogans & inepta in hunc locum Wolzogenii commentatio: *Dicitur vero* opus Dei *fides*, *non quod eam Deus efficiat, ac producat*, (*quamquam & hoc ſuo ſenſu* (Pelagiano ſcilicet) *verum eſt, ſed eo hic non reſpicitur*). *Verum quod eam Deus praecipiat, a nobis requirat, eam nobis praeſcripſerit, vel quod ipſi grata ſit, ipſi placeat. Sermo enim eſt de operibus, quae nos facere, ac operari debemus*. Sed addat Wolzogenius *ex viribus interioris, & praevenientis gratiae Dei*, & tunc non iudaico *carnis*, ſed chriſtiano *ſpiritus* ſenſu intelliget, quam recte obſervaverit Auguſtinus, *opus* fidei Chriſtum dixiſſe, non opus ſive Iudaeorum, ſive noſtrum, tamquam a nobiſmetipſis productum, ſed *opus Dei*, in nobis a Deo ipſo factum, qui interprete eodem Auguſtino de praedeſt. SS. c. 2. & 20., *operatur fidem noſtram, miro modo agens in cordibus noſtris, ut credamus*.

Iudaei enim, ut ait S. Doctor ſerm. 156. c. 4. de verb. Apoſtoli Rom. 8. *de lege gloriabantur, & libero ſuo arbitrio legem ſufficere arbitrabantur ignorantes Dei iuſtitiam, ideſt ex fide iuſtitiam datam de Deo, & ſuam volentes ſtatuere, quaſi ſuis viribus impletam, non clamante fide impetratam, iuſtitiae Dei*,

ſicut dicit (Apoſtolus) *non ſunt ſubiecti* . Affinia iis ſunt , quae ſcribit cap. 12. de Gr. & lib. art. *De Iudaeis* (Apoſtolus) *hoc dicit* , *qui de ſe praeſumentes gratiam repellebant* , *&* *in Chriſtum propterea non credebant* ... *In lege* , *quae ex Deo eſt ſuam iuſtitiam conſtituerunt* , *quando eamdem legem ſuis viribus ſe implere poſſe credebant* .... *Sub lege erant* , *non ſub gratia* ... *Gratia adiuvat* , *ut* legis *quiſque ſit factor* , *ſine qua gratia ſub lege poſitus tantummodo erit* legis auditor . *Talibus dicit*, qui in lege iuſtificamini a gratia excidiſtis . Unde c. 13. ſeq. ſic Pelagianos exagitare pergit : *Quis ita ſit ſurdus adverſus apoſtolicas voces* , *quis ita deſipiat* , *imo inſaniat* , *neſciens quid loquatur* , *ut audeat dicere* , *LEGEM ESSE GRATIAM* ?

Eo proinde arrogantiae typho inflati Iudaei , quum ſe tantum virium a ſemetipſis habere poſſe arbitrarentur , quantum ſat eſſet ad opus exſequendum , quo tamquam laboris ſui fructum , & praemium *opera Dei* , adeoque & alimenta illa incorruptibilia , atque in aeternam vitam permanſura a Filio hominis danda , ſibi comparare valerent , de *ſuo ipſorum opere* Chriſtum interrogant , ecquale illud eſſet , quod eos facere oporteret , ut ita *agendo* , quemadmodum a Chriſto fuiſſet indictum , ſibi *operarentur opera Dei* ; eoque pacto cibum ſibi , potumque aeternum divinitus praeſtandum acquirere poſſent , ſciſcitantur . Sic autem de una operis ſpecie , quam ſcire volunt , ubi τί ποιῶμεν , *quid faciemus* , quaerunt , non de virtute ſua in opere perficiendo , unde ad *opera* illa *Dei* aſſurgerent , ſe quicquam dubitare demonſtrant . Tale quiddam de vaniſſima iſta Iudaeorum perſuaſione , qua ne ſe quidem a Chriſto edoceri patiebantur , tradidit S. Cyrillus , qui eorum *interrogationem ex magna nimis arrogantia* ἐκ πολλῆς ἄγαν τῆς ἀλαζωνείας *prodiiſſe* ſcribit , ea praeſertim de cauſſa , quod ſibi *ſufficere vellent legem a Moyſe ſcriptam* ἐξαρκοῦσαν ἔχοντες τὴν διὰ Μωσέως ἐντολήν .

At Chriſtus Iudaeos revocans ad *ſpiritalis* , *veri* , *ſempiternique cibi* intelligentiam neceſſe primum eſſe praedicat , ut in ſeipſum credant , ſi eum aeternae vitae cibum dignis operibus ſibi comparare cupiant . Et quoniam hoc , quod eſt *in ſeipſum credere* , *donum Dei eſt* , ideo non arrogantium Iudaeorum ,

daeorum, non nostrum, non cuiusvis hominis, sed *Dei opus* esse dicit.

Slichtingius *fidem in se* interpretatur *opus Dei*; *nam & ipsa*, inquit, *per se opus est*, *quod Deus unice requirit*, *& omnia alia opera Dei secum trahit*, *& in se complectitur*. Nec tamen ad hoc tam magnum, ac tam divinum opus, quod est radix, initium, & fundamentum iustificationis nostrae, ullam Dei gratiam, praeter Pelagianam, & ipse agnoscit.

Crellius dictum Christi sic exponit: *HOC EST ILLUD OPUS DEI*, idest, *opus Deo gratum*: *singulari numero utitur*, *cum Iudaei fuissent usi plurali*, *ut ostenderet unicum tantum ab hominibus requiri*, *fidem videlicet in Christum*; quasi aut *opus Deo gratum*, quod Deus ipse *requirit*, fieri possit ab homine sine illius praevenientis gratiae auxilio, aut dignitas, & vis corrupti, ac depravati arbitrii, tanta sit, ut conatibus suis opus Deo tam carum, & acceptum, ceterorumque omnium exordium inchoare, ac perficere queat.

Sed & tu *Slichtingi*, & tu *Crelli* dicite quaeso, ubinam in evangeliis sanctis, & in divinis Apostolorum scriptis vel semel legistis, *fidem in se*, *fidem in Christum*, *unicum tantum* esse opus, quod *Deus* unice *requirit* ab homine? Nihilne tam mirae, ac profanae licentiae in caelestibus oraculis interpretandis vos pudet?

Iohannes Clericus in hunc locum laudat Procopium Gazeum, qui ad 3. cap. Genes. ἔργον τοῦ Θεοῦ opus intelligit a Deo praeceptum τὴν ἐντολήν; sed non ea qua Procopius mente; Norat enim callidus Socinianorum Symmista ex auctore dialogi *de iustificatione* apud Faustum Socinum, ubi sermo est *de fide* iustum, sanctumque reddente hominem, id unum quaerendum esse an *mandatum*, non utrum Dei *donum* sit? Nec dubita quin similia tradant Arminiani eorumdem Socinianorum subsidiarii milites.

Et tamen ille idem Faustus Socinus, a quo horrenda haec secta nomen accepit, in *elenchis sophisticis* duplicem sensum in verbis hisce Iohannis: *Hoc est opus Dei*, latere fatetur. *Unus siquidem ex duobus sensibus istorum verborum est*, *ut operis*

 Dei

Dei nomine, *intelligamus opus*, *quod DEUS IN NOBIS IPSE FACIT* . . . . *alter sensus*, *ut intelligamus opus*, *quod Deus probat*, *vel quod Deo est gratum*, *vel quod Deus iubet*.

Quo ergo consilio, quove fallacis animi astu Wolgozenius, Crellius, Slichtingius, Clericus, & Faustus ipse Socinus, priorem sensum, quem Augustinus exposuit, a Christi Domini verbis excludere nituntur, nisi eo uno, ut locum nobis subtrahant, qui Deum Christianae fidei auctorem, effectoremque principem in hominum cordibus tam nitide, solideque demonstrat?

At vero nihil est quod vetet, quominus ingenuus interpres *utrumque sensum* coniungat, quemadmodum more suo Augustinus ipse praeclare omnino egregieque coniunxit *Tr.* 29. in Iohan. num. 6: *Intelligere vis*, inquit, *crede* . . . . *Intellectus enim merces est fidei*. *Ergo noli quaerere intelligere* (de doctrina Christi) *ut credas*, *sed crede*, *ut intelligas*: *quoniam nisi credideritis*, *non intelligetis*. *Cum ergo ad possibilitatem consilium dederim obedientiam credendi*, *& dixerim*, *Dominum Iesum Christum hoc ipsum adiunxisse in consequenti sententia*, *invenimus eum dixisse*, si quis voluerit voluntatem eius facere, cognoscet de doctrina . . . . *Quid est*, cognoscet, *hoc est intelliget* . . . . *quia vero*, *quod ait*, si quis voluerit voluntatem eius facere, *hoc pertinet ad credere*, *ut diligentius intelligatur*, *opus est nobis ipso Domino expositore*, *ut indicet nobis*, *utrum revera ad credere pertineat facere voluntatem Patris eius*. *Quis nesciat hoc esse facere voluntatem Dei*, operari opus *eius*, idest, quod illi placet? *Ipse autem Dominus aperte alio loco dicit*: Hoc est opus Dei, ut credatis in eum, quem ille misit, *ut credatis in eum*, *non ut credatis ei*: *sed si creditis in eum*, *creditis ei*: *non autem continuo qui credit ei*, *credit in eum*. *Nam & daemones credebant ei*, *& non* credebant *in eum*. *Rursus etiam de Apostolis ipsius possumus dicere*: credimus Paullo, sed non credimus in Paullum. Credimus Petro, sed non credimus in Petrum. Credenti enim in eum, qui iustificat impium, deputatur fides eius ad iustitiam. *Quid est ergo CREDERE IN EUM*? *Credendo amare*, *credendo diligere*, *credendo in eum ire*, *& eius* (Chri-

(Christi Dei) *membris incorporari*. *Ipsa est ergo FIDES quam de nobis exigit Deus : & NON INVENIT QUOD EXIGAT, nisi DONAVERIT QUOD INVENIAT*.

Ecce quam recte Augustinus *utrumque sensum* verborum Christi exponat, *fidem* in Christum esse docens opus Deo gratum, & placens, opus quod Deus quidem *de nobis exigit*, nobisque *iubet*, & *praecipit*, sed in nobis non invenit, nisi effectricis gratiae suae munere faciat, ut inveniatur in nobis. Quod autem a Deo ipso est, non potest non esse Deo ipsi gratum : nec quicquam Deo placere potest, nisi quod a Deo ipso sit, & referatur in Deum.

Sed christianae gratiae inimici, *priori sensu* reiecto, posteriorem accipiunt, & ita accipiunt, & versant, ut suae ipsorum fraudi eum subservire faciant ad decipiendos imperitos mortales, quibus suadere moliuntur non contemplatricem quamdam, sed *actuosam*, *operosamque fidem*, omnia opera *evangelica* complectentem concipi, & haberi posse in Christum, Deoque placere per humanae naturae, liberique arbitrii vires non aliis supernae gratiae auxiliis erectas, & sublevatas, quam quae ab *evangelii manifestatione*, & *doctrina* proficiscuntur.

Neque heic sistit Socinianae animositatis perfidia. Faustus ad dialogum *de iustificatione*, ubi inducitur *Iohannes* quidam interrogans : *Quid est, opera Dei facere*? Quidam *Christianus* collocutor, qui statim Iohanni respondet : *Credere in Iesum Christum*, Iohan. VI. 28. (rectius 29;) in notis eidem dialogo subiectis sub num. 52. *Christiani* responsum sic moderatur, ut hoc, quod est *credere in Iesum Christum non sit simpliciter, atque absolute verum. sicut etiam ipsius Christi verba in loco, qui hic affertur, ostendere possunt. Quamvis enim interrogassent eum Iudaei*, quid faciemus, ut operemur opera Dei? *Tamen ipse non respondit* : Haec sunt opera Dei, *sed*, hoc est opus Dei &c.; unde concludit : *Quod igitur hoc loco affirmatur verum est quidem, sed habita ratione vitae aeternae nobis patefactae, seu viae omnino excellentissimae Deo serviendi*. Et tom. II. pag. 239: *Fides, in Christum, qua iustificamur .... propria vi non iustificat, sed pro-*

propter Dei clementiam, *qui eiusmodi opus facientibus*, *quod ob eam rem* Dei opus *a Christo appellatum fuit* Iohan. VI. 29. *iustitiam*, *quamvis antea iniustis*, *imputare dignatus est*.

Parem os impurum blasphemiam evomit, quum in ep. ad Georgium Eniedinum, & alibi saepe pronunciat, *Christi invocationem non esse simpliciter*, *& absolute necessariam*. Nam & in *fragmento catechismi prioris* tom. I. pag. 677. docet eum, *qui in Christum credit*, *non in ipsum Christum credit*, *sed in eum*, *qui illum misit*, idest *in Deum*, cui Christum tamquam purum hominem, merumque nuncium omnino *subordinatum* subiicit.

Hinc & immane illud formidandumque consectarium colligit, sine ulla prorsus fide in Christum quibusvis creati orbis temporibus, & olim potuisse, & hodieque, imo & in posterum posse cuiuscumque gentis, & aetatis homines *iustificationis*, *& salutis* sortem apud Deum consequi.

Siccine licet Socinianis sophistis splendidissima S. Evangelii oracula tam atris, densisque tenebris involvere, & obscurare? O incredibilem occaecatorum hominum audaciam! Si Fausti commenta quasi dementati sequamur, dicere oportebit: *Hoc est opus Dei*, *ut* non *credatis* simpliciter, & absolute *in eum* (Christum scilicet), *quem misit ille* Pater: *Fides in Deum simpliciter*, *& absolute est*, *non in Christum*: *eam ne quis in se peraeque ac in Deum esse crederet Christus ipse consulto dixit*: hoc est opus Dei; *& non*: haec sunt opera Dei, imo etsi fides in Christum cum spe, & caritate coniuncta sit, & *opus* dicatur, propria tamen virtute numquam iustificat impium.

Ecquid? Nonne ita necesse erit nitidissimam Evangelii veritatem in errorum tenebras, & mendacia Satanae, sacrilego conatu convertere?

Ceterum ad dissolvendum vanissimum illud sophisma ex verbis Christi: *Hoc est opus Dei*, male acceptis contextum, satis fortasse esse posset fragmenti nostri lectio τᾶτο ὅςι τὰ ἔργα τῦ Θεῦ: *Hoc sunt opera Dei*, si vox τὰ ἔργα plurali numero adhibita vim haberet, ut Fausto Socino visum est, significandi parem necessitatem *absolute credendi* tum in Christum filium a Deo Patre missum, tum in Patrem ipsum Deum, a quo est ille missus.

Sed

Sed ad id declarandum multo aptior est vox ipsa τὸ ἔργον in singulari numero a Christo Domino usurpata. Ut enim unus est Deus, ita & fides una, & haec opus unum est tum Dei Patris mittentis, tum & Dei Filii ab eo missi: qui tamen *unus Deus* sunt, *quia missus, & mittens unum sunt*, quemadmodum loquitur Augustinus ad calcem Tr.21. in Iohan. Et Tr.20. n.3. *CATHOLICA FIDES hoc habet firmata spiritu Dei in sanctis eius, contra omnem haereticam pravitatem, quia Patris, & Filii opera inseparabilia sunt. Quomodo ipse Pater, & Filius inseparabiles sunt, sic & opera Patris, & Filii inseparabilia sunt, quia ipse* (Christus) *dixit: Ego & Pater unum sumus, quia Pater & Filius non sunt duo Dii, sed unus Deus. Propterea*, inquit Tr. 25. n.19., *hoc est credere in Filium, quod & in Patrem*. Unde Tr.54. n.3. ad illa verba: Qui credit in me, non credit in me, sed in eum qui misit me, ita loquitur: *Hoc dixit* (Christus) *ut Patri crederetur aequalis. Qui credit in me, inquit, non credit in hoc, quod videt me* (secundum hominem), *sed credit in eum qui misit me. Aut cum credit in Patrem qui sibi aequalem genuit me, non quomodo me videt, sed SIC credat in me QUOMODO in eum, qui misit me: usque adeo nihil distat inter eum & me, ut qui me videt videat eum, qui me misit.* Hinc *Filius unigenitus recte dicere potuit*, credite in Deum, & in me credite: *Et quod nunc ait*, qui credit in me, non credit in me, sed in eum, qui misit me; *non a se abstulit fidem credentis, sed noluit in forma servi remanere credentem: quoniam cum quisque credit in Patrem, qui eum misit, profecto credit in Filium, sine quo Patrem non esse cognoscit, & ita credit, ut credat aequalem*.

Haec tene non tam ex Augustino, quam ex catholica, & constantissima omnium saeculorum fide, & traditione Patrum, ut intelligas stultos, ac plane dementes eos esse oportere, qui se fallaciis, & fabulis Socinianorum contra Evangelii veritatem tanto pondere auctoritatis iam inde ab aevo Apostolorum ubique terrarum in ecclesia Christi firmatam, nuper excogitatis, in sua illa errorum portenta misere trahi, induci que patiantur.

Vide

Vide tamen ne in Scyllam Lutheranam , Calvinianamve incidas volens Socinianam vitare Carybdim . Cavendum enim eſt, ne quis haec evangelica verba (Iohan. VI. 29.) ex Lutheranorum , Calvinianorumque placitis intelligat vel de *fide*, quae ſine bonis operibus , uſuque ſacramentorum, per ſe ſola valeat iuſtificare hominem , vel de ea fide , quae vulgo *ſalvifica* ab iis dicitur, quaeque rectius *fiducia* vocari deberet. Nam fides , de qua Lutherani loquuntur , praeter *actus* , *intellectus* , & *aſſenſum* quem homo *Dei verbo propter auctoritatem revelantis* praeſtat , requirit actum voluntatis , *qui eſt divinis evangelii promiſſionibus confidere* , *& in iis acquieſcere* : *qui actus* anima *eſt fidei iuſtificantis* ; *& ea ſtante impoſſibile eſt hominem perire* . Tantam ei tribuit vim Chriſtophorus Pfaffius in *exam. definitionis*, *qua fidem Caniſius deſcripſit* .

Hinc *aliam* Caniſiana *meliorem* ſe dediſſe iactat *fidei definitionem* priſcis certe eccleſiae ſaeculis inauditam : *fidem ſcilicet iuſtificantem eſſe doctrinae caelitus revelatae notitiam* , *& firmum ei adhibitum aſſenſum* , *coniunctum cum fiducia* , *quae voluntatem in promiſſiones de gratuita remiſſione peccatorum propter ſolum Chriſti meritum conferenda inclinet* , *& in iis acquieſcere faciat* . Animus mihi non eſt in ſingulas huius definitionis partes inquirere . Sed intelligi ſatis nequit , quo pacto per *firmum aſſenſum adhibitum notitiae doctrinae caelitus revelatae* non ſit voluntas inclinata in promiſſiones de gratuita remiſſione peccatorum , ut indigeat fiducia , qua inclinetur . Ecquod fidei genus illud erit , quo voluntas hominis , niſi accedat fiducia , in ſuſpenſo manet circa promiſſiones gratuitae remiſſionis peccatorum ? Nonne divinis promiſſionibus caelitus revelatis voluntas hominis tam firmiter aſſentitur , quia tota in eas inclinata iam eſt , & ita inclinata, ut luminoſiſſima , ac flagrantiſſima Chriſti gratia adiuta ſanguinem ipſum pro iis fundere parata ſit ?

Sed age, haec omittamus ; & quoniam *animam* fidei *iuſtificantis* collocat Pfaffius in *fiducia* , quatenus *acquieſcere facit* voluntatem peccatoris in divinis illis promiſſionibus , videamus , an ea poſita, ſtatim habeatur iuſtificatio hominis . Atqui vanum quid-

quiddam est, & commentitium putare velle, hominem esse vere iustificatum statim atque de promissionibus gratuitae remissionis peccatorum per solum Christi meritum conferendae tantam fiduciam habeat, ut eum in illis promissionibus acquiescere faciat.

Nam *quantum* quidem *ad Deum spectat*, quum in promissionibus suis summe fidelis, & verax ille sit, atque ut omnipotens praestare cumulatissime possit quicquid promisit, totum profecto in divinis illius promissionibus continetur, quod ita spem, & fiduciam credentis de consequenda gratuita remissione peccatorum tutam reddere queat, ut nihil amplius a Dei liberalitate, & misericordia quaerendum ei homini restet, sed quietum illius animum reddat in eo omni, quod a fidelitate supernarum promissionum pendere potest. Eoque refertur universa illa πληροφορία fidei, de qua loquitur Apostolus *Rom.* IV. 21.

At vero *quantum ad hominem pertinet*, tota haec fiducia, quamlibet magna & firma, numquam eum certum de divinis promissionibus in se expletis, deque iam recepta remissione peccatorum securum, quietumque reddere potest. Nisi enim fiducia ista tam exitiosae indolis sit, ut oblivionem inducat, imo & *fidem* extinguat tot divinorum oraculorum, quibus Deus ad reconciliationis, iustificationisque gratiam impertiendam, spiritum *poenitentiae* exigit, numquam profecto poterit per sese somniatam illam certitudinem, & quietem animi de remissione peccatorum ingignere. Lutherus ipse ad iustificationis gratiam, & remissionem peccatorum obtinendam sincerae poenitentiae actus, conversionem cordis, detestationem peccati, voluntatem bene agendi, & contritionem animi, non quidem ut *dispositiones*, sed ut *conditiones necessarias*, requirebat. Non dubito quin hoc idem Pfaffius, Buddeus, Carpzovius, aliique Lutheranae sectae scriptores hodieque velint. Et tamen hi omnes docent per solam fidem, qua homo *certo credit* sibi fuisse propter merita Christi gratuito remissa peccata, iustificationem obtineri, etsi facile contingere possit, atque etiam soleat, ut uno eodemque temporis puncto de contritione, veraeque poenitentiae spiritu dubius haereat, & incertus,

imo & actu ipso mortaliter fortasse peccet. Notum enim est, quid Lutherani sentiant de bonis ipsis operibus, quae letali concupiscentiae vitio infici, atque foedari statuunt. Quid, si in momento conversionis putet homo habere se *illam peccatorum detestationem*, *& contritionem*, *quam Spiritus S.*, ut ait Buddeus l. 4. *Instit. dogmat.* cap. 3. § 41., *per legem prout in Verbo divino est revelata*, *in cordibus mortalium operatur*, sed revera non habeat, nisi eam *peccatorum agnitionem*, *detestationemque*, quae proxime ante fidei iustificantis exordium, in nondum regenitis, non aliunde quam ex *animalibus naturae viribus*, eodem Buddeo fatente, oriri poterat? Neque enim inter eam peccatorum agnitionem, & contritionem, quae ex *lege naturae non revelata* profluit, & eam, quae ex *lege naturae* per Spiritum S. *revelata* proficiscitur, aliud demum discrimen agnoscit, quam hoc unum in eo situm, quod *haec latius patet*, *cum legem longe adcuratius ex revelatione*, *quam ex ratione cognoscere liceat*, *& magis seria est*, *& fructibus evidentissimis*, *praesertim si fides accedat*, *ab illa discernitur*. Neutra interea, ut saepe docet Buddeus, *ex evangelio* est, neutra germanae *fidei* lumine ducitur, neutra divini amoris scintillula animatur, sed eadem est utriusque natura, origo, & actio legalis. Adde, quod utraque, licet, propter legem *accuratius* cognitam, ista magis quam illa, seria est. Tam facile scilicet altera cum altera confundi potest.

De *fide* pariter, vera ne an fallax ea sit, quid, quaeso, certi, quod iactare valeant, habent adversarii nostri, quando eorum antesignanus Lutherus, & Apologia ipsa Augustanae confessionis, ut immortalis Bossuetus lib.III. *var.* §.28. praeclare ostendit, tam obvias, multiplicesque caussas, cur quis de fidei suae veracitate anceps esse queat, & dubius, passim offerri, exhiberique fatentur? Sed ceteris omissis, unum praestat audire Buddeum laud. l. IV. c. 3. in observ. ad §. 14. *Proh! dolor*, ibi admirans exclamat, *saepissime* contingit, *ut mortales falsa quadam fidei notione sibi ipsis illudentes*, *fidem se habere putent*, *qua tamen destituuntur*, *ne quis in re gravissima*, *& in qua sine salutis periculo*, *errare non licet*, *decipiatur ad fructus*, *ceu*

ceu criteria fidei longe certiſſima, *attendat*, *neceſſe eſt*. Aſt, perge porro, & vide iactata κριτήρια iſta, quae *longe certiſſima* Buddeus appellat, quam cito evaneſcant. *Neve*, ſubiungit, *& hic iterum* (*ille*, *qui credit*) *decipiatur*, *diſcrimen naturae*, *& gratiae probe teneat*, *ne fallacia naturae gratiam callide imitantis*, *illi illudat turpiter*. Quid praeterea ſignificat *ſecuritas* illa *carnalis*, quae *fiduciae ſpeciem adſumens*, eodem Buddeo teſte, illi *ſuccedit*? Et tamen tantae, ac tam proclivis fallaciae inſidiis obnoxius eſt quiſquis ille ſit qui credit, etiamſi habeat non modo intimum conſcientiae ſuae ſenſum, quo ſe fidem tenere percipit, ſed & Spiritus ſancti teſtimonium ex ſcripturis hauſtum, eiuſque *arrhabonem* a Deo ipſo ſibi in animo datam; quemadmodum ille idem Buddeus eo loci apertiſſime docet.

Et re quidem vera nemo eſt ex credentium numero, qui animi ſui ſenſum tam felicem dicere audeat, ut nec fidem *putatam* pro ſincera fide, nec teſtimonium humani ſpiritus pro divino ipſo Spiritus S. teſtimonio accipere umquam poſſit. Iam ſi, Lutheranis ipſis fatentibus, de propria fide dubitatur, fieri non poterit, ut cum hac dubitatione ſecuritas de remiſſione peccatorum habeatur. Tum igitur una cum Boſſueto concludam, aut nulla eſt remiſſio, aut ſi eſt, ſine Lutherana illa ſecuritate erit, vel, quod portentoſius cenſeri omnino debet, ſecurus quis erit de remiſsione quo tempore nec de fide, nec de poenitentia ſua ſecurus eſt; unde illud neceſſario conſequitur, ut remiſsio peccatorum neque a fide, neque a poenitentia dependeat.

In eo vero quod Pfaffius addit: *ea ſtante* (fiducia velut anima fidei iuſtificantis) *impoſſibile eſt hominem perire*, ſcripturis ſanctis, & Apoſtolorum praedicationi apertiſſime contradicit. Funditus namque evertit chriſtianae humilitatis, & ſalutaris vigilantiae fundamenta, tum & bonorum operum ſtudium, ſanctumque illum metum, atque tremorem, quo coniuncto cum ſpe ſummae felicitatis ex meritis Chriſti conſequendae, ſalutem noſtram operari monemur. Omnia enim haec vana ſunt, quoties quis ea in ſimplici fiducia de criminum ſuorum remiſsione perſiſtens perire nullo modo poſsit. Quid, ſi, ut

mox dicebamus, tota illa fiducia nuda sit illusio mentis? Quid, si in ea infeliciter erret? Spes certe de venia a Dei misericordia recepta esse debet ab animi angoribus, & perturbationibus libera, sed non a sancto quodam & pacato timore, qui convenit filiis Deo Patri reconciliatis, disiuncta; alioquin non spes, non fiducia, sed temeraria praesumptio erit.

Multo etiam absurdius, perniciosius, & horribilius est Calvinianum de fide iustificante systema. Praeter simplicem, exterioremque imputationem iustitiae Christi, quam etiam Lutherani in hominis iustificatione adoptant, tantae certitudinis, tantaeque securitatis vim, suae illi fidei iustificanti adtribuunt, ut hominem semel iustificatum de iustitia prorsus inamissibili, de gratia, de donis Spiritus sancti, de perseverantia, de praedestinatione, deque salute ipsa sempiterna omnino certum, absoluteque securum efficiat, etsi eum interea enormibus quibusvis, nefandisque criminibus obstrictum, coinquinatumque esse contigerit.

Lutherani, qui in Anabaptistis *inamissibilitatem* iustificationis, ut ex Augustana fidei confessione liquet, proscripserant, maiori cum aversione absolutam illam, atque funestam Calvinianorum de gratia, de perseverantia, de praedestinatione, deque beatae vitae gloria securitatem homini semel iustificato tributam se reiicere semper, & exsecrari testati sunt. Recentiores ipsi Calvinianorum dogmatum propagatores huius doctrinae horrorem extenuare, & emollire curarunt.

Fides *Arminianorum* iustificans ad *Socinianam* accedit. Nudam eam esse volunt *conditionem*, qua Dei benignitas *nos habet pro iustis*. A Limborchio lib.5. Theol. Chr. cap.12. definitur: *firmus assensus ex certa revelationis divinae notitia a Spiritu sancto per verbum evangelii animis nostris ingeneratus*. Et cap.9. §.24. *Assensui arctissime unitur fiducia, immediate ex ea fluens; adeo ut assensus noster recte assensus fiducialis appelletur. Estque haec fiducia non proprie spes roborata, quae consequens potius fidei est, sed confidentia, qua salutem, cuius promissioni assensum praebemus, nobis iuxta promissum divinum obventuram certo certius confidimus.* Eamque *fiduciam fidei actum esse* statuit Limborch., *quia*, ut

eo

eo loci scribit, *nihil aliud est, nisi roboratus assensus in hominem fidelem reflexus* : & lib. 6. cap. 4. §. 30. *fidem* appellat *actum obedientiae nostrae* : quae omnia satis certe implicata videntur. Huius vero *fiduciae obiectum*, *universalis* tantum *misericordia* est *omnibus hominibus* sub hac conditione *oblata*, *si in Christum credant*, *& ex illius praescripto vitam* instituant ; nam *specialis misericordia in Deo nulla est* : *hominibus promitti non potest*, *noxia est pietati*, nec fidei, fiduciaeque obiecto continetur, sed fidem ipsam subsequitur.

Neque totum id est, sed ex Limborchii doctrina, ad obiectum *essentiale fidei salvificae* necessarium non esse dicunt credere, neque in Christum tamquam *Filium Dei*, *aeterna filiatione a Deo Patre genitum*, & eiusdem cum ipso naturae, atque substantiae Deum, neque in Trinitatem Personarum, unamque in eis divinitatem. Hinc nostrum hunc versiculum evang. Ioh. *Hoc est opus Dei*, *ut credatis in eum*, *quem misit ille*, Limborchius p. 409. *de fide* interpretatur, quae opus sit Deo gratum, quatenus ea habetur in Christum tamquam doctorem simplicem ratione prophetici muneris a Deo ipso missum. Remissionem peccatorum in una poenarum condonatione constituunt. Iustificationem vero peccatoris, non per infusam caritatem, perque inhaerentis gratiae, & Spiritus sancti inhabitantis donum, ut catholica ecclesia in Tridentina Synodo docet, neque per *extrinsecam* illam, quam Lutherani & Calvinistae volunt, *imputationem iustitiae Christi*, sed per hoc unum *imputationis* genus, quo *fides ipsa imputatur ad iustitiam*.

Dies me deficiet si velim errorum omnium portenta, quae in his Limborchianis, Arminianisque commentis comprehenduntur, refellere. Neque heic ego errores appello ea, quae Limborchius adversus falsam, improbamque *Contraremonstrantium* de iustificatione doctrinam commiscet, sed quae contra revelatae Theologiae principia, contra Patrum traditionem, & luminosissima ecclesiae catholicae dogmata consequenter subtexit. Novum est, & indignum generale illud fidei iustificantis somnium, in quo praeterquam quod fides ipsa est, quae sola imputatur ad iustitiam, locum non habet fides praesens, certa

certa, & abſoluta, ſed adhuc futura, incerta, & conditionata in Chriſtum, adde, & ita conditionata, ut apud Deum ſufficiens & idonea ſit ad imputationem iuſtitiae, etiamſi, (quod iam obſervatum eſt) divinam non credat Chriſti naturam, eiuſque aeternam filiationem, imo nec ipſum SS. Trinitatis myſterium a Chriſto ipſo revelatum.

Quam iniquum deinde ſit, Deoque iniurioſum ab iuſtificantis fidei, & fiduciae obiecto excludere *ſpecialem miſericordiam* ob eam maxime cauſſam, quod nec in Deo inveniri, nec a Deo promitti poſſit, nemo eſt, qui non intelligat. Praeterea quid eo magis ridiculum, magiſque fabuloſum a Limborchio fingi poterat, quam Deum dicere, imputare ad iuſtitiam unam illam fidem, quae pro obiecto habet miſericordiam tantummodo generalem, hominem vero eſſe, qui per ſubſequentem, peculiaremque fidem in evangelium ſibi applicat ſpecialem miſericordiam Dei? Non Deus ergo eſt, ſed ſingulus quiſque hominum, qui generalem illam miſericordiam, fidemque iuſtificantem ſibimet, Pelagiano ritu, applicando imputat ad iuſtitiam, ſeſeque ipſum eo pacto iuſtificat. Quid hoc genere iuſtificationis ineptius, abſurdius, Deoque ipſo indignius? Mitto ludicra ſophiſmata, quibus Arminianus philoſophus ſuam illam fiduciam, licet obiectum, ut aiunt, *formale* habeat ab eo, longe diverſum quod fides habet, ad fidei tamen naturam redigere ſe poſſe contendit. Mitto & alia, quae profanum, iocoſum, vaniſſimumque *Socinianae iuſtificationis* commentum ubique ſpirant.

Ne vero oblitus videar Pfaffii, redeo ad *ſalvificam fidem*, quam idem ipſe Caniſio, aliiſque concedit in eo evangelii loco a Chriſto Iudaeis praecipi. At verba Chriſti: *Hoc eſt opus Dei, ut credatis*, ſic Pfaffius interpretatur: *Debetis credere* (o Iudaei), *ſed nolite putare hanc fidem opus veſtrum fore; eſt enim donum Dei ab ipſo ſolo in cordibus veſtris efficiendum*. Et ad id quod iure obiicitur: *Si fides ſolius Dei opus eſſet, nos non crederemus, ſed Deus*, ſequelam *penitus negat*, *quia*, ut ille inquit, *nulla eſt*; eamque cauſſam reddit: *quod actiones immanentes ſemper ſubiectum, in quo recipiuntur, denominant,*

ſive

ſive illud ſuis viribus eas actiones efficiat, *ſive alterius viribus effectus recipiat*. Non inficiatur *quoad gratiam cooperantem*, *hominem quod ſuum eſt*, *contribuere debere*, *ſcilicet cum homo*, *quoad intellectum*, *voluntatem*, *& appetitum iam* vivificatus, & illuminatus *eſt Spiritu ſancto*, *ſe ultro ſubmittere*, *& ad ſanctificationem in Chriſtum credere debet*, *ita ut voluntas viribus credendi*, *ſperandi divinitus mota*, *determinataque ad illos actus*, *iam dicat : volo credere*, *volo ſperare &c. Et ſic in his actibus credentis*, *ubi mens noſtra movet ac movetur*, *operatio non ſolum attribuitur Deo*, *ſed etiam animae*, *& ſecundum hoc dicitur: Gratia cooperans*. Docet haec de homine *regenito*, & *vivificato*, in quo uno, ita ſola Dei actio, & Spiritus S. gratia opus fidei ſalvificae efficit, ut nihil omnino agat humana voluntas. Hinc ultro concedit Deum eſſe qui credit in voluntate hominis regeniti, actum vero credendi hominis voluntati *denominative* tantummodo tribui, quatenus, uti actio quaedam *immanens*, in ea tamquam *in ſubiecto* recipitur.

Et ne id *Pontificii* mirentur, exempla profert *viſionis*, & *fruitionis*, quarum alteram in intellectu, alteram in voluntate Beati Deus *ſolus efficit*, *ſine ullo activo illarum potentiarum concurſu*; quaſi ſcilicet tam hebetes, & ſtolidi ſint Theologi noſtri, ut actuum *immanentium* vocibus ſe facile illudi patiantur, nec ſatis intelligant abuſum nominis, quo Lutheranus doctor *actum fidei immanentem* appellat. Buddeus lib. 4. *Inſtit. dogm.* c. 3. §. 29. & 30. *converſionem*, *alias poenitentiam*, quae *ſaepius pro* contritione, & fide *ſumitur*, aliam eſſe dicit *tranſitivam*, aliam *intranſitivam* : & illa, inquit, *eſt actio*, *a Deo in homines tranſiens*, *poteſtque etiam* activa *appellari*; iſta *intranſitiva appellatur*, *cum actus ille*, quo homines ſeipſos *convertere* dicuntur, *intra homines maneat*, *nec ad alium tranſeat*, *quamquam paſſio potius ſit*, *quam actio*, *cum homo a Deo convertatur*. Fides ergo *immanens* a Pfaffio ſic dicta, eadem eſt ac fides *intranſitiva* Buddei. Ecquis iam erit ex Pontificiis Theologis, qui patienter ferat, actionem fidei eo ſenſu, quo Pfaffius, Buddeuſque fingit, ſive *immanentem*, ſive *intranſitivam* dici, eamque cum *immanenti* actione viſionis

beati-

beatificae comparari? Illa actio est viatoris libera, licet caussa ipsius effectrix, & principalis sit Dei gratia, ista actio est necessaria ex dulci, laeta, atque felici necessitate, qua summi & inamissibilis praesentia boni totam ad se rapit, sibique aeternum devinctam tenet mentem Beati versantis in termino. Fallitur itaque Pfaffius vehementer, si ex allatis exemplis quicquam colligere se posse confidit, quod ad hallucinationes suas fovendas quomodocumque conducat. Neque enim ex quo *visio*, & *fruitio* in Beatis actiones *immanentes* dicantur, ideo Pontificii theologi *Deum* aiunt vel in intellectu seipsum videre, vel in voluntate Beati semetipso frui.

Profecto Beatorum menti Deum videre actio *immanens* est, sed *simul etiam vitalis* est; proprium autem est actionis vitalis ab eo principio produci, in quo recipitur. Hinc nullus *Pontificiorum* Theologus, quem ego sciam, hactenus dixit, visionem in mente Beatorum a *solo* Deo produci, *sine ullo concursu potentiarum intellectus*, & *voluntatis*, quemadmodum temere Pfaffius contendit fidem a *solo* Deo in hominum cordibus gigni. Lumen gloriae ita certe *totum* id quod est in *Beatorum visione* efficit, ut habitus infusi, & divinae gratiae motio efficiunt *totum* id quod est in actibus virtutum fidei, spei, & caritatis *viatorum*. Non inde tamen colligendum est animi *potentiam* nihil agere. Nam & haec ipsa, quemadmodum *in via totum* id efficit, quod est in actibus fidei, spei, & caritatis, sic & *in patria* totum efficit quod est in visione beatifica; adeo ut visio ipsa & *tota* sit a lumine gloriae, & *tota* ab intellectu creato, quum ab eo lumine sit tamquam a caussa effectrice *principali*, quae facit, ut etiam intellectus creatus concurrat ad actionem vitalem visionis.

Verum quia plerique omnes *Pontificiorum*, ubi explicant *inaequalitatem* beatitudinis, eam unice repetunt a lumine gloriae maiori, vel minori, quod a Deo pro meritorum diversitate unicuique beatorum dispertit, non autem a maiori, vel minori intelligendi, atque volendi vi, & perfectione, qua *naturaliter* intellectus, & voluntatis potentia donata sit in beatis, ideo deceptus Pfaffius & unam cum altera sententiam confun-

fundens, *Pontificiis* Theologis falſo ſuum illud commentum attribuit, *de viſione Dei in intellectu Beati*, *& fruitione in voluntate*, quae *a ſolo Deo*, *ſine ullo activo potentiarum illarum concurſu*, *reipſa efficiantur*. Fruſtra proinde ſibi ſpondet futurum, ne Romanae Eccleſiae Theologi admirari debeant Lutheranorum figmentum de fide, quae ita *ſolius* Dei donum & opus ſit, ut ad eam recipiendam voluntas hominis ſe habeat tamquam inſtrumentum inanime, mereque paſſivum, & omni prorſus agendi vi deſtitutum. Mihi quidem licet omnium infimo ſtupori ſemper erit tanta illa confidentia Pfaffii, qua verbis ſibi obiectis ex Apologia ipſius confeſſionis Auguſtanae: *Fides eſt in voluntate*, *eſt enim velle*, *& accipere promiſſionem*; adeoque & argumento illi catholicorum inde deducto: *quomodo volumus*, *ſi penitus nil operamur*, reſpondet: *Fidem eſſe actionem*, *& converſionem eſſe mutationem voluntatis ſubiective*, *& receptive non negamus*. *Active*, *& efficienter a voluntate nondum vivificata procedere negamus*. *Sic enim eſt* opus ſolius *Spiritus S*. *Breviter*. *Cum credimus*, *volumus*, *& accipimus promiſſionem*, *& operamur non active*, *& efficienter*, *ſed receptive*, *& paſſive voluntas noſtra recipit in ſe operationem Spiritus Sancti*.

Multa, quae contra tam inauditae, & abſurdae doctrinae novitatem adferri poſſent, miſſa facio. Nam ad vaniſſima Pfaffii interpretamenta refutanda ſatis eſſe puto, quae magnus Boſſuetus in eadem prorſus inexplicabilia Lutheranorum aenigmata protulit lib. VIII. *Variationum*. Quid enim eo magis riſu dignum videri poteſt, quam cum Pfaffio dicere hominem *in primo converſionis* ſuae momento ſubiectum eſſe, inſtrumentumve mere paſſivum, emortuum, omnique prorſus actione deſtitutum, haud aliter quam frigidum ſaxum, aut lignum, in quo Deus ſolus agat, velit, & credat. Negari enim non poteſt, hominem ipſum eſſe, qui in converſionis ſuae exordio *incipit* reſipiſcere, credere, ſperare, & amare eo veriſſimae actionis genere, quod ſive a lapide, ſive a ligno, aut ab alio quovis mere paſſivo, emortuoque inſtrumento effici nullo modo poſſit.

Certe quidem quisquis *perfecte* convertitur, credit, & amat, haec omnia viribus maioribus perficit, re tamen ipsa non alia ratione, modoque perficit, quam quo primum incepit; adeo ut in utroque gradu, Spiritu sancto operante, cum eo simul operetur & homo, seseque voluntatis suae actu divinae gratiae subiiciat. Si itaque Pfaffius, aliique eius gregales, ubi fidem aiunt opus esse *solius* Dei, dicere vellent Deum in conversionis nostrae exordio excitare in nobis primas fidei cogitationes, primosque motus, qui *in nobis sine nobis* fiunt, rem dicerent, quae in confesso est apud universos Ecclesiae catholicae Theologos. Sic enim praevenientem, excitantemque Dei gratiam operari nos quoque tradimus, & profitemur. *Ipse Deus*, ait August. c. 17. de Gr. & lib. arb., *operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens .... ut ergo velimus* sine nobis operatur; *cum autem volumus, & sic volumus, ut faciamus, nobiscum cooperatur*.

Si rursus dicere vellent, liberum hominis arbitrium, quo temporis momento divinae gratiae consentit, & converti ad fidem incipit, non agere *naturae*, sed gratiae viribus, id quoque catholici dogmatis consensione firmatur. At omnem prorsus actionem, quae etiam ex viribus gratiae fiat, in hominis voluntate, dum primo ad Deum convertitur, primaeque fidei semen, genesimque recipit, sublatam penitus extinctamque praedicare, res est, quae cum scripturis sanctis, cumque SS. PP. traditione, & Ecclesiae catholicae doctrina apertissime pugnat.

Quid, quod uno eodemque principio, quo Pfaffius excludit ab exordio salvificae fidei quamcumque voluntatis nostrae actionem, liberique arbitrii cooperationem, omnis perinde hominis actio ab universa christianae vitae continuatione excluditur? Non modo enim Dei gratia hominem praevenit in exordio fidei, sed in omnibus omnino christianae vitae officiis; nec minus quicquid est in exordio, sed & quicquid est in continuatione fidei *totum* Dei est; quamquam & totum simul sit liberi arbitrii, quia homo a Deo motus totum agit non quidem naturae, sed gratiae viribus, sine quibus nihil efficere potest.

Neque

Neque enim, ut Pfaffius nobis falso imponit, *fides nostra partim a vi liberi arbitrii insita, partim a Spiritus Sancti virtute* est; sed tota est a Spiritu sancto, cuius *adiutorium*, ut verbis Augustini utar in epist. ad Sixtum, *sic expressum est*, (Rom. VIII. 26.,) *ut ipse facere diceretur, quod ut faciamus facit.*

Ex his autem, quae hactenus disputata sunt, boni quique facile intelligent eam Pfaffii interpretationem, quae fidem in Christum ita *opus* solius *Dei* esse exponit, ut tantum in voluntate nostra sit tamquam in subiecto inanimi, nihil omnino agente, plura complecti, quae pietas christiana ferre nullo modo queat. Haec & Pfaffius ipse fortasse aut vidit, aut certe coniecit. Nam ad eam tollendam publicae offensionis speciem, quam ex hoc tam luculento, prodigiosoque commento oriri posse suspicabatur, in alterum extremum una cum ceteris symmistis suis delapsus, usus est Semipelagianis praestigiis. Qui scilicet actionem omnem voluntati hominis in primordiis fidei recipiendis abstulit, ille idem viribus humanae naturae largitur quicquid ad fidem ipsam suscipiendam praeparat, atque disponit. En verba Pfaffii: *Habet etiam homo nondum regenitus facultatem exercendi actiones paedagogicas, seu ad fidem acquirendas perductorias, imo hos actus paedagogicos praestare tenetur.*

Hoc idem praestitit Pfaffii cultor celeberrimus *Ioh. Franc. Buddeus*. Statuit & is l.4. *Inst. dogm.* c.3. §.12. ex hoc nostro Evangelii loco: *Deum immo, SOLUM DEUM esse, qui fidem in nobis operatur. Iohan.* VI. *v.* 29. Eodemque proinde, quo Pfaffius, consilio quicquid gradum facit ad fidem, viribus naturae & ipse adtribuens, actuum illorum paedagogicorum ingenium, varietatemque exposcit in observ. §.23. subiectis. *Ad actus*, inquit, *naturales, seu animales hominum irregenitorum illi etiam referuntur, qui paedagogici vocari solent. Hoc namque nomine eiusmodi actus intelliguntur, qui ad ipsam equidem regenerationem, seu conversionem in se spectatam non pertinent, eidem tamen occasionem praebent & hominem quodammodo praeparant, ac disponunt, ut gratia convertens per verbum divinum vim suam, & efficaciam in eo exserere queat.*

Tantam ſcilicet vim habent actus hi *paedagogici* naturales & a ſimplici libero arbitrio in homine irregenito producti, ad fidei, & converſionis gratiam, eiuſque efficaciam conſequendam, ut ſi ii deſint, gratia nihil efficere poſſit. *Huc*, dicere pergit Buddeus, *ſecundum ſolitam declarationem* Form. Concord. art. 2. p. 664. *refertur*, *quod homo*, *antequam per Spiritum S. illuminetur*, poſſit Evangelium audire, & aliquo modo meditari, atque etiam de eo diſſerere &c. *Imo ipſa etiam naturalis illa rerum divinarum cognitio*, *& adſenſus humanus huc referri poteſt*, *prouti interdum homo per illam ad gratiae convertentis operationem recipiendam diſponitur*. Eadem fere repetit in obſerv. ad §. 41.

Nihil iam neceſſe eſſet plura adferre ad Semipelagianiſmi errores in actibus hiſce paedagogicis dignoſcendos. Si enim audire, & meditari Evangelium, deque divinis rebus ex eo, unius naturae ope ſtudioque, cognitis diſſerere, actus ſunt *naturales*, & *animales*, qui non modo *occaſionem* praebent *gratiae* Spiritus S., ſed ad eam hominem praeparant, atque diſponunt, in quo differant, vel a deſiderio ſciendi medicum, vel a ſtudio pulſandi, quaerendi, & inveniendi, vel a qualicumque *boni operis*, *bonaeve voluntatis merito* praecedente largitatem gratiae, vel ab aliis eiuſdemmodi liberi arbitrii officiis, quae ex Semipelagianorum ſententia, fidei dono viam parabant, omnino non video.

Ne me tamen, ſed immortalem illum Meldenſium Epiſcopum Boſſuetum audiant neceſſe eſt quotquot dogmata haec Lutherana docent. Multis vir ſummus oſtendit ex cit. lib. *Concord.*, Lutheranos, poſtquam ea, qua iam obſervavimus ratione, liberum hominis arbitrium in momento primae convertentis gratiae, & fidei iuſtificantis exordio exſtinctum volunt, alia demum via eo evadere, ut totum nativis ipſis viribus liberi arbitrii tribuant; quippe qui operationem, & efficaciam divinae gratiae ex auditu ſerio & attente praeſtito praedicati Evangelii verbis dependere ſine dubitatione conſtituunt; attente vero audire, & meditari S. Evangelii verba actus eſſe volunt *paedagogicos*, & *naturales*, quos licet *praeparatorios* ad gra-

ad gratiam esse doceant, eos tamen liberum hominis arbitrium sine ulla prorsus gratia efficere posse contendunt. Sed praeclaram, invictamque doctissimi Episcopi demonstrationem videsis in lib.8. *Variation.* §.52. ad §. usque 59. Iure proinde dictum ab eo est: *Lutherani enormi lapsu semper in extrema feruntur*. Inde & illud intelligere licet quemadmodum Semipelagiana Lutheranorum contagio inter Calviniana castra gradatim serpere coeperit ob mutuae confoederationis studium. Iam enim, verba sunt Bossueti, in gratiam Lutheranorum aiunt: *neminem Semipelagianismi caussa perire*; quod idem est ac dicere, posse quemquam initium salutis aeternae naturae viribus, liberoque voluntatis suae arbitrio inculpate prorsus, innocenterque tribuere.

Vidit haec proculdubio *Iohannes Fabricius* modestus protestantium Germanorum scriptor in *Consideratione controversiar. evangelicos inter & Romano-Catholicos, & Reformatos*, ubi de libero arbitrio disserens p. 32. librum 8. *Hist. variat.* Episcopi Bossueti se expendisse significat, nec tamen suos ab ea, qua afficiebantur Semipelagianismi nota, vindicare suscepit, veritus fortasse ne res satis sibi feliciter cederet.

Ecqua igitur fronte audent hi modo Pelagianae, modo Semipelagianae contaminationis Romanam Ecclesiam, quae suam semper fecit Augustini doctrinam, quacumque data occasione, tam acriter insimulare? Eccui mirum non erit, quod qui actus paedagogicos *naturales dispositiones* esse *ad gratiam fidei*, tam libere, confidenterque depraedicant, non erubescant Catholicos reprehendere, ubi eos audiant, *fidem*, *timorem*, *spem*, & *initialem* ipsam *caritatem*, *dispositiones* appellare ad *interioris*, & *inhaerentis* iustificationis munus consequendum; tametsi millies a nostratibus dictum, probatumque sit, hasce omnes *dispositiones* non ab humanae voluntatis, sed a supernae gratiae viribus proficisci? Quod quidem non modo ipse fatetur *Iohannes Fabricius*, sed & suis persuadere nititur in laudato opere pag. praesertim 32. 33., & alibi.

Verum pluribus omissis, quae de hoc amplissimo argumento dici possent, redi tu mecum ad versiculum illum nostrum

ſtrum Evangelii Iohannis, & vide ex his paucis, quae hactenus protulimus, quam miſere errent & Pfaffius, & Buddeus, & Carpzovius, & alii Evangelico-Lutherani ſcriptores. I. Dum *fidem in Chriſtum*, ita *ſolius Dei opus* eſſe tradunt, ut nihil agat liberum hominis arbitrium, ſed inſtar trunci & lapidis tamquam ſubiectum mere paſſivum unam ipſius Dei actionem in ſe recipiat. II. Dum toti in partem alteram abeunt, tantumque virium libero arbitrio una cum Semipelagianis tribuunt, ut ad *fidem* ipſam per actus paedagogicos, pureque naturales ſe parare, ac diſponere poſſe velint. III. Dum tandem cum Reformatis coniuncti noſtrum hocce Evangeliſtae Iohannis teſtimonium de *fide*, quae, ſine operibus, licet *ex viribus gratiae*, peractis, *ſola* valeat hominem peccatorem iuſtificare, intelligunt. Multo etiam turpius, ut ante iam obſervavimus, Sociniani errant, & Arminiani.

Una igitur vera, ac ſplendida prorſus, atque divina eſt Tridentini Concilii de *fide*, & *iuſtificatione* doctrina ſeſs. VI. capp. III. IV. V. VI. VII. & VIII., aliiſque pluribus *canonum* ſententiis, quae recta huc ſpectant. Heic vero obviam mihi fit *Buddeus*, qui lib. iam indicato p. 955. Tridentinos Patres neſcio cuius fallaciae inſimulare eſt auſus: *Licet*, inquit, *veritate rei convicti, negare non auderent imputationem iuſtitiae Chriſti, & remiſſionem peccatorum ad iuſtificationem pertinere*, idque *ſe non abnuere praeſeferrent, eiuſmodi nihilo ſecius condiderunt decreta, quibus, quae concedere videbantur, penitus everterentur, veraque iuſtificationis notio, contra mentem, ſententiamque ſcripturae ſacrae, in iuſtitiae infuſione conſtitueretur*. Alia id genus plura adduxerat in obſerv. ad §. XI. c. 4. l. 4. *Eamdem viam* (ſubdit) *ingreditur BOSSUETUS, cui conſtitutum eſt Romanae Eccleſiae emollire dogmata, ut incautos fallat. Ita namque Concilii Tridentini veſtigiis inſiſtit, ut quae diſtincta plane ſunt, inter ſe miſceat, atque confundat, & imperitis lectoribus offundat caliginem*.

Itane vero licuit Buddeo Tridentinos Patres calumniari? At praeter intolerabilis audaciae notam, ſummam in hoc tam indignae cenſurae genere inſcitiam oſtendit. Pro certo enim ponit *iuſtitiae infuſionem* conſiſtere non poſſe *cum imputatione iuſti-*

iustitiae Christi, quasi altera hac posita prior illa e vestigio tollatur. Sed non tollitur, imo magis magisque firmatur.

Nam infusio iustitiae ipsa est applicatio, & communicatio satisfactionis iustitiae & meritorum Christi gratuito facta per gratiam. *Quamquam enim*, ait Trid. Conc. sess. 6. c. 7., *nemo possit esse iustus, nisi cui merita passionis domini nostri Jesu Christi communicantur; id tamen in hac impii iustificatione fit, dum eiusdem SS. Passionis merito per Spiritum Sanctum caritas Dei diffunditur in cordibus eorum, qui iustificantur, atque ipsis inhaeret*; sicque Spiritus Sancti inhabitatio, sive caritas Dei per Spiritum Sanctum diffusa, & *inhaerens* in corde eorum, qui iustificantur, illa Dei iustitia est, *non qua ipse iustus est, sed qua nos iustos facit, ut non modo reputemur, sed vere iusti nominemur, & simus*. In hunc vero modum inhaerentis iustitiae infusio cum remissione culpae, & sempiternae poenae, etsi ea non sit, qua Deo pro peccatis nostris, poenisque aeternis satisfacimus, (pro iis enim Christus ipse in cruce moriens satisfecit), est tamen effectus satisfactionis, & meritorum Christi, quae in iustificatione peccatoris communicantur. Eaque de caussa ab Apostolo Paullo 1. Corinth. c. I. v. 30: *Christus*, dicitur, *factus nobis .... iustitia, & sanctificatio, & redemptio*.

Audio heic ego Buddeum, qui pag. 977. recitato capite illo 7. mox laudato sess. 6. Trid. Syn., Patres nostros carpit, quod *unicam caussam formalem iustificationis esse doceant* iustitiam Dei, non qua ipse iustus est, sed qua nos iustos facit..., *imputationis iustitiae Christi nulla mentione facta*. Quae quum dicit, non credo virum philosophum eam potuisse in animo tam absurdam sententiam gerere, ut putarit Tridentinos Patres *duplicem*, vel *multiplicem* adferre debuisse *caussam formalem* unius eiusdemque rei, cuiusmodi iustificatio est. Nam ne ipse quidem adoptat inter suos peculiare illud placitum, quo nonnulli *geminam* iustificationis formam, *remissionem* scilicet, *sive non imputationem peccatorum*, & *imputationem iustitiae Christi* retinendam putarunt. Ergo ob id unum Tridentinos Patres reprehendere voluisse putandus est, quod in cap. illo VII. nullam

nullam mentionem fecerint de imputatione iustitiae Christi. Atqui mendacium hoc est Buddei apertissimum. Nam si *iustitia Christi*, ut Buddeus ipse eadem p. 977. diserte fatetur, non *ea* heic intelligitur, *quae* Christo, *ut* vero *Deo propria est*, *& inter attributa divina refertur*, *sed ea*, *quae in obedientia eius tum activa*, *tum passiva consistit*, *quae & alias* meriti, *itemque* satisfactionis *nomine venire solet*, in citato cap. VII. perspicuis hisce verbis commemoratur. *MERITORIA autem* (caussa est) *dilectissimus unigenitus* (Dei Patris) *dominus noster Iesus Christus*; *qui*, *cum essemus inimici*, *propter nimiam caritatem*, *qua dilexit nos*, *sua sanctissima passione in ligno crucis nobis IUSTIFICATIONEM MERUIT*, *& PRO NOBIS DEO PATRI satisfecit*. En *satisfactio* Deo Patri oblata, idest, interprete Buddeo ipso, *iustitia Christi*, qua *nobis iustificationem meruit*, eademque ipsa est, quae nobis *imputatur*, sive, ut rectius loquar, *applicatur*, dum haec *satisfactio*, haec *iustitia*, & haec *merita passionis domini nostri Iesu Christi in hac impii iustificatione*, sic docentibus Tridentinis Patribus, communicantur.

Ne vero in mentem veniat Buddeo de vocibus pueriliter altercari, quasi *imputari iustitiam*, non eamdem habeat significationem, quam habet *communicari iustitiam*, sat erit, ut promiscuum utrarumque locutionum usum ad unam eamdemque rem designandam non a nostratibus tantum, inter quos eminent Cardinales *Hosius*, *Contarenus*, *Bellarminus*, & Wallenburchii FF. Episcopi, & Theologi praestantissimi, sed a suis etiam Lutheranis scriptoribus solemniter frequentatum, adprobatumque videat apud Iohan. Fabricium Lutherano-Evangelicae Theologiae professorem in cit. op., cuius inscriptio est: *Consideratio controversiarum*, ubi varia de christiana iustificatione systemata explicantur. Videat & Meldensium Episcopum *Bossuetum* lib. IV. *Variat.* §. 34. *Res est*, inquit, *extra omnem dubitationis aleam posita*, *Christi Domini iustitiam*, eam nempe plenam, uberrimamque satisfactionem, quam pro peccatis nostris Deo Patri obtulit, *nobis imputari*; *nihilque erat*, *cur* adversarii Novatores *totum terrarum orbem commoverent*, sibique *fastosum Reformatorum nomen arrogarent ob huiuscemodi doctrinae caput*,

quod

quod tam probe cognitum, testatissimumque apud omnes erat. Tridentinum ipsum Concilium merita Christi, & passionis eius per iustificationis gratiam nostra fieri profitebatur, ubi ea nobis communicari, nec quemquam sine iis iustificari posse tam sedulo, ac frequenter inculcat.

Et audebitne adhuc Buddeus Tridentinos Patres insultare? Ita quidem. Nam recitato can. x. oecumenicae Synodi: *Si quis dixerit homines per iustitiam Christi formaliter iustos esse, anathema sit: hoc*, continuo subdit, *revera perinde est, ac si dixissent homines per iustitiae Christi imputationem neutiquam iustos esse*. Tanta scilicet caecitate mentis laborat Buddeus, ut discernere nesciat in Tridentino canone inter caussam formalem, & meritoriam iustificationis nostrae. Illam Tridentini Antistites sitam esse negant in ipsa imputatione iustitiae Christi, utpote quae nequeat esse infusa, & inhaerens animo hominis, istam in universa sess. VI. unice passimque collocat in solis ipsis meritis, & iustitia Christi. Nonne *Buddeus* ipse paullo ante probarat, tamquam *Augustanae confessioni* omnino consonam, sententiam illam, qua gregales sui *imputationem iustitiae Christi*, non *formam quidem*, sed *fundamentum iustificationis esse ... contendunt*? Ecquo ergo iure ausus est modo reprobare tamquam *imputationi iustitiae Christi* repugnans dogma istud catholicum, quo Tridentini Patres definiunt *iustitiam Christi* non esse *caussam formalem*, sed *meritoriam iustificationis nostrae*?

Bossuetus vero non in una tantum *expos. doctr. cathol.*, sed etiam in lib. III. *Variat.* §.35. probe norat inanes & futiles distinctiunculas a recentioribus Lutheranis inter *iustificationem*, *regenerationem*, & *sanctificationem excogitatas*; easque in hoc nostro orthodoxae fidei dogmate exponendo iure neglexit. At vero in laudato *Variat.* loco totum hunc novarum, obscurarumque subtilitatum abortum ad tempora refert, quae epocham sequuta sunt Augustanae confessionis, ipsiusque Lutheri, & Melanchthonis mortem. Idque vir summus praeclare evincit apertis *synchronorum Lutheranorum* testimoniis, quibus fassi sunt tria haec, quae tam subtiliter, ac scrupulose ho-

dieque diſtinguere affectant, in Lutheri, & Melanchthonis ſcriptis, imo & in Auguſtana confeſſione, eiuſque apologia non ſemel confundi.

Buddeus, & *Walchius* praeſertim *Introductione in libros eccl. Luther.* ne apologia mox commemorata hac in re *Romanenſibus favere* videretur, conatus eſt aliud quoddam ſubtilioris diſtinctiunculae genus comminiſci, quo vocabulum *iuſtificationis*, cum aliis, quae *regenerationem*, *ſanctificationemque* deſignant, in ſuis illis ſymbolicis, publiciſque libris, (ſic rei natura poſtulante), confuſum, arbitrario diſcerneret; eaque arte viam ſibi patefaceret ad liberrime divinandum, ubinam *ſtricte*, & ubi *late* uſurpatum incubet. Pergit porro *Walchius*, & in promiſcuo iſtius vocabuli uſu confeſſionem ipſam Auguſtanam, eiuſdemque in primis apologiam hac de cauſſa excuſat, quod eo *in uſu Scriptores eccleſiaſticos praeeuntes ſibi haberent*. Nam *Auguſtinus*, *& qui eum ſequebantur* .... *vocabulo* iuſtificationis *ita uſi ſunt*, *ut per illud regenerationem*, *& renovationem intelligerent*. Quid ergo Buddeus Epiſcopum noſtrum *Boſſuetum* ſubleſtae fidei incuſat, ſi Auguſtinum, alioſque veteres Eccleſiae Patres & ipſe ſequutus, ſub unius *iuſtificationis* nomine, *regenerationem* quoque, *ſanctificationemque* hominis comprehendit?

Utinam & Lutherani Theologi, qui in hoc capitali dogmate pertractando aliud fere nihil, quam Auguſtini nomen commemorare tam ſaepe ſolent, illius quoque ſententias ea, qua par eſt religione, animique integritate expendere, & meditari aliquando vellent! Sed mea me vota fallunt. Quae enim ſpes eſt, ut recto, puroque ſenſu magni Hipponenſis Magiſtri ſententias de hoc ſummo, graviſſimoque Chriſtianae religionis capite intelligere queant homines, qui nexum totius Auguſtinianae doctrinae horrendum in modum diſſolvunt, & quod volunt, excipiunt, quod vero nolunt, reiiciunt, atque peſſundant: qui in certamine cum Pelagio, Iuliano, aliiſque eiuſdem perfidiae hoſtibus inito modum exceſſiſſe ſtrenuum bellatorem affirmant: qui praedeſtinationem ſanctorum, quemadmodum ab eo traditur, abominantur: qui in *doctrina de abſo-*

luto

luto praedestinationis decreto, *ad alterum extremum*, *quod praedestinatianorum est*, Patrem SS. *declinasse* clamant: qui cum Semipelagianis, & Arminianis non aliam, quam *universalem gratiam* omnibus aequaliter oblatam propugnantibus, confoederati, peculiarem perque seipsam efficacem gratiam, quam in libris Augustini aperte doceri fatentur, sub eo mendacissimo obtentu quod *irresistibilis* sit, aversantur: qui gratuitam praedestinationem ad *initium fidei*, & ad *magnum illud*, ut Tridentina Synodus vocat, *finalis perseverantiae donum* in aureis Africani Doctoris scriptis repudiant: qui de gloriosissimo Pelagianorum triumphatore ita sentiunt, ut quamvis lapidem omnem in concilianda libertate hominis cum praedestinatione, & efficacia gratiae eum movisse dicant, num tamen conatibus res ipsa responderit, quasi sub dubio relinquunt: qui auxilium gratiae, uti ab inclito praeceptore necessarium ad fidem statuitur, bene, maleve in Augustinianis operibus accipi posse dictitant: qui demum non ubique sibi constare Hipponensium Praesulem, nec eadem semper ratione mentem suam exprimere asserunt, ecquae, inquam, spes est, ut huius ingenii, atque licentiae homines in hac maxime caussa ingenui esse queant, & fidi Augustinianae mentis interpretes? Et tamen, id quod incredibile dictu est, ii sunt, qui Augustinum perinde atque Angelicum Doctorem, sectatoremque Augustini fidissimum D. Thomam, totum suum esse gloriantur. Istorum imaginem videsis in *Buddeo*, *Dorschaeo*, aliisque scriptoribus Lutheranis expressam. Sed hos inanes iactatores, alienique iuris usurpatores, tandem aliquando dimittamus.

Anni iam fere *mille & quadringenti* numerantur, ex quo Ecclesia Romana suam iure fecit, semperque tenuit Augustini doctrinam. Age igitur, & quando id unum nobis propositum modo est, ut germanam v. 29. cap. 6. Ioh. interpretationem ex Augustini mente figamus, eumdem ipsum Doctorem SS. iterum audiamus. De hoc enim loco in libro *de praedest. SS.* c. 7. sic loquitur: *Sed forsitan dicunt*, (Semipelagiani) ab operibus *fidem distinguit Apostolus*: gratiam *vero* non ex operibus *esse dicit*, *non autem quod non sit ex fide*. Ad haec S. Doctor, *Ita*

vero est.: respondet : *sed ipsam quoque fidem* opus Dei *dicit esse Iesus*, *& hanc ut operemur iubet*. Dixerunt enim ad eum Iudaei, quid faciemus, ut operemur opus Dei ? (Sic ex mss. a Maurinis PP. indicatis, alias *opera Dei* in editis) : Respondit Iesus, & dixit : Hoc est opus Dei, ut credatis in eum, quem misit ille. *Sic ergo distinguit Apostolus ab operibus fidem, quemadmodum in duobus regnis Hebraeorum distinguitur Iudas ab Israel, cum & ipse Iudas sit Israel*.

Hem *Buddee* ! Tu, qui hunc locum de fide iustificante omni proculdubio interpretaris, tu, inquam, qui tam scrupulose caves, ne in actu iustificationis, praeter simplicem, nudamque fiduciam in meritum satisfactionis Christi, ulla penitus, vel levis umbra operis, actionisve immisceatur fidei, nega, si potes, fidem ipsam, iudice Augustino, verum *opus* esse, ut Iudas verus est Israel, etsi Iudas distinguatur ab Israel. Adde, quod Augustinus non tantum *opus*, *& opus Dei* fidem appellat quatenus a Deo in nobis producitur, sed & quatenus a Deo nobis iubetur, ut eo operante & *nos* illud *operemur*, non quidem ex viribus propriis liberi arbitrii, quasi quae antea *sopitae* erant, deinde excitentur per gratiam, (quemadmodum hac in re & tu, & ceteri de grege tuo consuevistis Romanae Ecclesiae Theologos calumniari), sed ex novis viribus gratiae, uti iam Cardinalis Bellarminus, teste Ioh. Fabricio vestro, & Bossuetus Episcopus, aliique nostratium disertissime docuerunt.

Verum & illud videas, velim, eo uno sancto mandato Christi de *fide* in se habenda, *totum contineri*, *si eam*, Augustino interprete in lib. *de F. & Oper.* c. 25., *intelligamus fidem credentium, quae per dilectionem operatur*, quaeque *fides gratiae* a Deo appellatur. Sentisne ? Non iubet eo mandato Christus *solam fidem*, tamquam mancum quiddam & imperfectum, sed *totum*, fidem nimirum operantem per caritatem, sine qua fides viva non est. Tecum ergo aperte pugnat Augustinus, ne audeas dicere ita Deum *solum* operari fidem in cordibus nostris, ut liberum hominis arbitrium nihil agat, sed *mere passive* se habeat. Quid porro ? Audi, quod sequitur ; *Ex fide autem*

autem dicit (Apoſtolus) *iuſtificari hominem* , *non ex operibus* , *quia ipſa prima datur* , *ex qua impetrentur cetera* , *quae proprie opera nuncupantur* , *in quibus iuſte vivitur* . Non dicit certe Auguſtinus : *in quibus iuſtificatur* , (ut Reiſius acriter adverſus Bellarminum animadvertendum obiicit in ſuo illo , quem falſo ac temere inſcripſit libro : *Auguſtinus . . . vindicatus*) , ſed quum dicit : *iuſte vivitur* initium *iuſte vivendi* , neceſſario exprimit , neque enim vivere quis poteſt niſi primum vivere incipiat ; Id vero , quo quis vivere iuſte incipit , actus ipſe eſt iuſtificationis . At unde homo interior vivere incipit , ex fide ne ſola , an ex fide ſimul & caritate ? Certe ex utroque ait S. Doctor lib. 13. *de Trin.* c. 20. de fide differens *in Chriſto* definita , quae docet neminem *liberari a diaboli dominatu* , *per remiſſionem peccatorum* , niſi *per illum* . En differentis verba : *Nondum dicendus* , *vel putandus eſt vivere ſecundum interioris hominis trinitatem* (memoriam , intellectum , & voluntatem) , *ſi ea non diligat quae ibi praedicantur* , *praecipiuntur* , *promittuntur* . . . *Cum autem vera eſſe creduntur* , *& quae ibi* diligenda ſunt , *diliguntur* , *iam ſecundum trinitatem interioris hominis vivitur* : *ſecundum hoc enim vivit quiſque quod diligit* .

Iam vero ſi , iudice Auguſtino , fides ſola non dat principium ſpiritualis vitae homini interiori , ſed ad illud obtinendum neceſſaria eſt caritas , & dilectio , ſecundum quam quiſque vivit , quo demum pacto Germani proteſtantes audebunt dicere , duce Auguſtino , fide ſola ſine ullo caritatis , & *dilectionis* initio regenerari , reviviſcere , excitari a morte peccati ad vitam gratiae , & ita iuſtum fieri hominem apud Deum , quem nondum diligit , imo nec diligere incipit ? Huius certe iuſtificationis forma neſcio quid ſpirat , quod portentoſi commenti loco haberi non iniuria poſſit . Sed ne in maiora *parerga* excurrere velle videar , finem huic meae tam prolixae adnotationi imponam .

(4) Ibid. v. 29. πιςέυητε . Sic Alexandr. cod. , aliique apud Mill. Πιςέυκτε Cod. Ang. bibl. 2. Πιςέυσητε S. Iohan. Chryſoſt. , & editi . S. Cyrillus πιςέυσητε legit & ipſe in textu , ſed in commentario πιςευητε : ἵνα πιςέυητε εἰς ὅν ἀπέςειλεν ἀυτὸς . *Ut credatis in eum* ,

in eum, quem miſit ipſe. De fide vero in Chriſtum vide, quae obſervavimus in ſuperiori adnotatione.

(5) Ibid. ἀπέσταλκεν. Ita & cod. 61. Wetſten. Ceteri omnes ἀπέστειλεν. Sed quaerendum a Wetſtenio eſſet, an & haec ipſa vox ἀπέσταλκεν altera fortaſſe ſit ex earum numero, quas ad Latinam lectionem mutatas ei dicere placuit in cod. 61.?

(6) Verſ. 30. σὺ σημεῖον. Convenit cum editis. Multi apud Mill. non habent σὺ, ut nec habet Cyrillus. Σημεῖον σὺ legitur in cod. Vat. 360. Quod ergo *ſignum facis tu*?

(7) Ibid. πιστεύσωμέν σοι. Ita & editi, aliique omnes. In uno cod. Ang. bibl. 2. καὶ πιστεύσομέν σοι: *Et credemus* (pro *credamus*) *tibi*.

(8) Verſ. 32. ἀληθεινόν. Recte equidem v. cl. Michaëlis nudum librarii errorem dixit ἀληθεινόν pro ἀληθινόν *ex iotaciſmo* natum. Et iam Montfauconius in *Pal. Gr.* p. 230. adnotaverat in codd. VIII. ſeculi *perpetuam vocalium commutationem occurrere, nempe τοῦ η in ι, & viciſſim, τοῦ υ in οι, ει in ι &c., quas etiam in marmoribus, & libris antiquioribus, ſed rarius obſervaverat*. Verum in hoc noſtro Graeco-Aegyptio codice ex gentis more, & peculiari pronunciandi ratione ſimilem litterarum commutationem fieri, perſuaſiſſimum mihi eſt. Nam, ut ait meus Boniourius in laud. *elem. Gramm. Copt.* ει *ſonat apud Aegyptios perinde* ac ι, quod & variis exemplis demonſtrat. Neque id accidit tantummodo in vocibus Aegyptiacis utriuſque dialecti Memphiticae, & Thebaicae, ſed etiam in Graecis ipſis nominibus, quae Coptitae in ſacris libris ſuis retinuerunt. Huc facit, quod eruditiſsimus Grabe c. I. *Prolegom.* in celeberrimum codicem Alexandr. §. 6. de litteris in eo frequentiſsime permutatis admonuit. *Ceterum*, inquit, *de litteris conſonantibus pariter, ac vocalibus, diphthongiſque notandum, quod illae hinc inde, hae quum ubique fere locorum, ac ſaepiſſime ſint inter ſe permutatae nempe ε, & αι, ι, η, υ, ει, οι, ου, & ω, nec non aliquando υ, & αι, ι, & ει, in quibuſdam verbis α, & ε*. Nemini itaque mirum videatur, ſi codicis noſtri Aegyptius ſcriptor ſimiles litterarum commutationes quandoque habeat; ni enim aetate maior, certe coaevus iure videri poteſt *Theclae*, ſive alii cuilibet ſcribae cod. Alexandrini.

(9) Verſ. 33.

(9) Verſ. 33. ὁ γὰρ ἄρτος τȣ̃ Θεȣ̃ ἐστιν. *Hic enim panis Dei eſt*. *Latini multi*, ait Maldonatus, *legunt* : *Panis enim verus eſt*. Variat verſio noſtra Coptica, nec accurate reſpondet, uti infra videbimus, ſententiae iam recitatae Graeci textus. Qua ex re coniicere licet ſcriptorem codicis non *auctorem*, ſed ſimplicem librarium fuiſſe, qui textum ipſum cum Coptica verſione, quemadmodum in antiquiori exemplo exſtabat, deſcribere ſtuduit.

(10) Verſ. 35. εἶπεν αὐτοῖς. Editi apud Mill., & Wetſten. εἶπε δὲ. Sic & Cyrillus, & Auguſtinus. εἶπε οὖν Cantabr., & alii apud Mill., & Wetſten., quibus adde cod. Urb. Vatic. 2., (& quam Wetſten., ut animadvertit D. Michaelis, praetermiſit,) *Syriacam novam*. Nam & in cod. bibliothecae Angelicae legitur : ܐܡܪ ܝܫܘܥ ܠܗܘܢ.

(11) Ibid. ὁ ἐρχόμενος πρὸς ἐμὲ. Unicus eſt codex iſte, qui legat πρὸς ἐμὲ. Alii omnes legunt πρός με.

(12) Ibid. ȣ̓ μὴ πεινάσει. Conſonant huic lectioni codices plures a Millio, & Wetſten. laudati. Cantabrig. addit πώποτε. Πεινάσῃ habent editi.

(13) Ibid. ȣ̓ μὴ διψήσει. Quemadmodum eſt in Alexandr., aliiſque pluribus a Wetſten. recognitis. Millius in ipſo quoque Cantabrig. cod. legiſſe videtur διψήσει; ſed διψάσει legit Wetſten.

Adnot. Nulla aptior verſ. huius 35. explicatio, teſte Ioh. Maldonato adferri poteſt, quam quae traditur ab Auguſtino verbis hiſce : *Qui venit ad me*, *hoc eſt quod ait* (Chriſtus), *& qui credit in me* : *& quod dixit*, *non eſuriet*, *hoc intelligendum eſt* : *non ſitiet unquam*. *Utroque illa ſignificatur aeterna ſatietas*, *ubi nulla eſt egeſtas*. *Panem de caelo deſideratis*? *Ante vos habetis*, *& non manducatis*.

(14) Verſ. 36. καὶ ἑωράκατέ μη. Καὶ deeſt in tribus Millii. Et μὴ pro μὲ poſuit amanuenſis Aegyptius deceptus fortaſſe conſpectu, & ſono τȣ̃ μὴ proxime ſequentis. Alexandr. ne μὲ quidem habet.

(15) Ibid. καὶ ȣ̓ μὴ πιστεύετε. Alexandr. καὶ ȣ̓ πιστεύετέ μοι ex Mill. & Wetſten. Quid, ſi μη pro μοι ob ὁμοφωνίαν, aut commuta-

mutationem litterarum η, & οι, ſcriptum fuerit, eademque propterea ſententia ſit καὶ ἐ μοι πιςέυετε codicis noſtri ac altera illa Alexandrini καὶ ἐ πιςεύετε μοι? S. P. Aug. legit: *Sed dixi vobis, & vidiſtis me, & non credidiſtis*. Vercell. cod. *Et videtis, & non creditis*. Veron. *Et vidiſtis, ſed non creditis.*

(16) Verſ. 37. ὁ δίδοσί μοι: δίδοσι ſcilicet pro δίδωσι, ut habent reliqui omnes apud Mill. & Wetſten., ω in ο commutato.

(17) Ibid. τὸν ἐρχόμενον πρός ἐμὲ ἐ μὴ ἐκβάλω ἔξω. Alii omnes πρὸς με: decem Wetſtenii ἐ μὴ ἐκβάλλω, ut & Vatic. 360. Ἔξω *foras* monet Mill. deeſſe in Cantabr. & Perſ., ubi, ſi Perſicum Evang. a Wheloco editum intelligit, ibi certe بيرون *foras* aperte legitur. Non habuiſſe videtur exemplar quo utebatur S. Hilarius l. IX. *de Trin.* n. 49. *Et venientem ad me non apello*; ſicuti non habent codd. *duo Vercellen.*, & *Veron.* apud cl. v. P. Blanchinium in Evangeliario quadruplici.

Adnot. *Quorſum hoc dicat* (Chriſtus v. 37. c. 6. Ioh: Omne quod dat mihi Pater, ad me veniet) *omnes fere conſentiunt reddi cauſſam, cur illi, quibuſcum loquebatur, ad ſe non venirent, ideſt in ſe non crederent. Ita fere Chryſoſtomus, Leontius, Cyrillus, Theophylactus, & Euthymius*. Ipſiſſima verba ſunt Ioh. Maldonati Comment. in Ioh. Et recte ille quidem, & erudite. Sed, ſi in hanc ſententiam *omnes fere* Patres, ſacroſque interpretes convenire fatetur, quo novitatis ſtudio in aliam prorſus oppoſitam, cumque tota propemodum maiorum noſtrorum traditione, auctoritateque pugnantem concedere maluit? Quid ita? Audi: *At hoc*, inquit, *non fuiſſet accuſare eos, ſed potius excuſare, cum manifeſtum eſſe videatur eos accuſare voluiſſe. Si enim*, ſubdit, *venire ad Chriſtum non poterant niſi a Patre darentur, & Pater eos non dabat, culpa vacare viderentur, quod non venirent*. Id vero quid aliud eſt, quam Patres illos omnes in impii, ſceleſtique dogmatis ſuſpicionem adducere, dum Maldonatus ex eorum ſententia illud monſtri neceſſario ſequi argumentatur, ut incredulitatis crimen non in Iudaeorum voluntatem, ſed in Deum Patrem, qui eos Chriſto non dedit, refundi debeat? Apage ergo tam iniquae, & calumnioſae argu-

argumentationis genus! Multa enim ſunt in quibus non Chryſoſtomus, non Cyrillus, non Euthymius, non alius quilibet ex laudatis interpretibus, ſed Maldonatus ipſe peccat.

I. Principio perperam ille Graecorum horum Patrum mentem, ſententiamque exponit. Ii enim per haec Chriſti verba eius generis cauſſam, cur Iudaei non crederent, reddi declarant, quae nec humani arbitrii facultatem, nec credendi potentiam in caecis, obduratiſque animis Hebraeorum adimeret.

Praevidit S. Iohannes Chryſoſtomus non tam obiectionem, quam cenſuram Maldonati, ubi hom. in Ioh. 43. alias 44. inducit qualemcumque incredulorum patronum, ineptumque ſophiſtam haec aut his ſimilia Chriſto ipſi obiicientem: *Sed dicat fortaſſe quiſpiam: Si omne, quod* dat Pater, *venit ad te, ſi illi item, quos ille trahit, veniunt; & ſi nemo poteſt ad te venire, niſi ipſi datum fuerit deſuper, ii, quibus non dat Pater, ſunt omni crimine liberi*. Quid ad haec Chryſoſtomus? Quaſi argutatoris levitatem irridens, brevi reſpondet: Λόγοι ταῦτα ψιλοὶ, καὶ πρόφασις. *Haec nugae ſunt, & obtentus. Nam noſtra quoque opus eſt voluntate, doceri quippe, & credere noſtrae voluntatis eſt*. Ne tamen putes poſtrema haec addidiſſe Chryſoſtomum ea mente, ut praevenientis gratiae neceſſitatem ad credendum aut involvere, aut reticere voluerit; apertiſſime enim antea dixerat: *Hoc loco* (ideſt verſ. 37.) *haec fere ſubindicat* (Chriſtus,) *Fides in me non parva res eſt*, ἀλλὰ τῆς ἄνωθεν δεῖται ῥοπῆς, *ſed ſuperna gratia opus habet*; ea, inquam *gratia*, quae ῥοπὴ a Chryſoſtomo dicitur, auxilium ſcilicet, adiutoriumque divinum, quod voluntatem hominum ad credendum inclinat. Huiuſmodi certe gratiae genere donati non erant Iudaei, quos Pater non dedit Filio, nec proinde credebant in Chriſtum, ſed poterant credere. *Edoceri enim, & credere ex voluntate eſt*, & ut ait S. P. Auguſtin. c. 7. de praedeſt. SS., *credere, vel non credere eſt in arbitrio voluntatis humanae, ſed in electis praeparatur voluntas a Domino*, ſcilicet ex τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς, *ſuperno auxilio*. Hinc, iudice Chryſoſtomo, *cum ait* Chriſtus: *Omne, quod dat mihi Pater ad me veniet, iure illorum* Iudaeorum *incredulitatem perſtringit*: quicquid contra argutari placuerit Maldonato.

S. Cyrillus caussam incredulitatis Iudaicae sic explicat: Ἑωρακότες οὐ πιστεύουσι, διὰ τὴν (ἐκ τῆς θείας ὀργῆς, quae verba Latinus interpres omisit) ταῖς διανοίαις αὐτῶν ἀχλύος δίκην ἐπισκήψασαν πώρωσιν, ἦσαν γὰρ δήπου, καὶ ἀναμφιλόγως ἄξιοι τοῦτο παθεῖν. *Quum viderint*, inquit ad v. 36., *non credunt*, *propter* caecitatem *ex ira divina eorum mentibus in morem obscuri velaminis insidentem. Erant enim vero procul dubio digni qui id paterentur, innumeris peccatis irretiti, & firmissimis iniquitatum catenis constricti* ... *Nulla igitur excusatio dementiae Iudaeis relinquitur.* Mox pergens ad v. 37: *Omne quod dat mihi Pater, ad me veniet*, Christum dicit per haec verba, *caussam caecitatis* τὴν τοῦ πεπωρῶσθαι πρόφασιν superioribus dictis *subiecisse*, *ut se in divinam iram incurrisse* Iudaei *discerent*. Et quidem *iustis de caussis*. Neque enim Deus *istiusmodi de illis iudicium tulisset*, *nisi ratio omni ex parte inculpata ad id eum provocasset*. Paucisque interiectis quale sit divinum istud iudicium verbis hisce explicat: *cum ait* (Christus) *sibi a Deo & Patre allatum iri omne, quod dat ipsi, populum ex Gentilibus protinus adfuturum, & prope iam credentem subindicat*: Τοῦτο δὲ ἦν ἀποιλοῦντος εὐφυῶς, ὅτι καὶ ἀποπεσοῦνται τῆς χάριτος αὐτοί ... *Hoc autem est praeclare interminantis, & eos* (Iudaeos scilicet) *privatum iri gratia, & in eorum locum successuros eos omnes, qui ex Gentilibus per bonitatem Dei & Patris adducuntur tamquam ad Salvatorem, & vivificum illum secundum naturam Filium*. Tandemque concludit: *Acerba itaque, & perniciosa res est admodum cordis durities*; nobisque *servatam* addit *circumcisionem cordis*, per Spiritum Sanctum perficiendam, quam consequenter negatam agnoscit caecis, incredulisque Iudaeis. Iam igitur omnem impotentiam credendi, qua tenebantur Iudaei isti utpote omnino voluntariam, & liberam ex caecitate & cordis sui duritie manantem, iusto Dei iudicio sic permittente, contraxerant; adeoque eorum infidelitas, iudice Cyrillo, nec culpa vacavit, nec ullis hodie Maldonati argutiis excusari potest.

Idque tam certo persuasum erat Alexandrino Doctori, ut hanc omnem Iudaeorum perfidiam ex eorum caecitate duritieque partam a Christo ipso Deo tanto ante per Isaiae

Va-

Vatis oraculum : *Vade , & dic populo huic : auditu audietis , & non intelligetis : & videntes videbitis , & non videbitis ; incrassatum enim est cor populi huius* ; fuisse aperte praedictam , putarit , atque adeo terribilem hanc praedictionem ab eodem ipso Domino indicari scribit verbis hisce : *Sed dixi* , idest praedixi , *vobis , quia & vidistis me & non creditis* ; dum praenovi futurum , quod modo accidit , ut *in duritie vestra firmiter permansuri , vestraeque familiari incredulitati tenaciter adhaesuri* , τῶν ἐμῶν ἀμέτοχοι καταλειφθῆσεσθε *meorum donorum expertes deserendi essetis* . Calumniatur itaque Maldonatus Cyrillum , ubi Sanctum interpretem inducit sic explicantem verba Christi : *Omne quod dat mihi Pater , ad me veniet* , ut impotentiam credendi repetat a Patre , quatenus eos non dedit Filio ; quando Cyrillus caussam totam repetit quidem a Deo Patre , sed a Patre quatenus iusto prorsus , & inculpato iudicio iratus permittit impotentiam illam credendi tamquam poenam liberae caecitatis , & obdurationis Iudaeorum .

Euthymius , Theophylactus , aliique a Maldonato nuncupati Chrysostomum , & Cyrillum sequuntur ; nihilque habent , unde quis iure colligere queat Iudaeos passos fuisse *impossibilitatem credendi* in Christum ea de caussa quod non essent ei dati a Patre . Monstrosum hoc consectarium uni Maldonato deducere placuit , ut invidiam crearet ei Graecorum Patrum interpretationi , quae dogma catholicum de gratuita praedestinatione ad fidem christianam necessario supponit .

II. Si Maldonatus bona fide interpretari voluisset alterum illud Iohan. XII. v. 34. , *non poterant* (Iudaei scilicet) *credere* , non ausus esset hanc ipsam , quam Graeci Patres , ut ille putat , tradunt , expositionem carpere , & exagitare , etsi ex ea sequeretur consectarium istud : *Iudaei non poterant credere* . Neque enim ex hac impotentia recte infertur ; *ergo excusabiles erant , si non credebant* . Nam omnem hanc impotentiam , culpa sua prorsus inexcusabili , patiebantur . Audiatur Augustinus , qui tract. 83. in Ioh. ad propositam quaestionem : *Si non potuerunt credere , quod peccatum est hominis non facientis quod non potest facere ? Cito* , inquit , *respondeo , quia nolebant* . Et si

dicit Propheta (Isaias :) *Quia dedit illis Deus spiritum compunctionis, oculos ut non videant, aures ut non audiant, & excaecavit oculos eorum, & induravit cor eorum. Etiam hoc eorum voluntatem meruisse respondeo. Sic enim excaecat, sic obdurat Deus, deserendo & non adiuvando, quod occulto iudicio facere potest : iniquo non potest... Quando adiuvat misericorditer facit, quando non adiuvat, iuste facit ... Non itaque mirum est quod non poterant credere, quorum voluntas sic superba erat, ut ignorantes Dei iustitiam, suam vellent constituere ... Quia enim non ex fide, sed tamquam ex operibus tumuerunt; ipso suo tumore* caecati offenderunt *in lapidem offensionis. Sic autem dictum est*, non poterant credere, *ubi intelligendum quod nolebant, quemadmodum dictum est de domino Deo nostro : si non credimus, ille fidelis permanet, negare seipsum non potest. Sicut ergo, quod Dominus negare seipsum non potest, laus est voluntatis divinae : ita quod illi non poterant credere, culpa est voluntatis humanae.* Sententiam hanc non uno in loco ab Augustino traditam eleganter explicat exornatque *Canus* de loc. theol. lib.II. c.4. in resp. ad arg. 7.

Sed Maldonatus ad intempestivae argutiae commentum confugiens evangelici oraculi sensum involvere studuit : *Et vere*, inquit, *non potuerunt credere* in sensu composito, *idest posita Isaiae praedictione fore, ut non crederent, absolute tamen potuisse*. At vero Isaias non eventum tantummodo infidelitatis Iudaeorum, sed caussam etiam, idest caecitatem, & duritiam eorum cordis praedixit. Quamdiu autem tantae caecitatis, & obdurationis caussa prophetico vaticinio tam clare praenunciata in mentibus, & cordibus infidelium Iudaeorum perseverabat, quomodo de iis dici poterat : *absolute potuisse credere* sine illa Dei gratia, quae caecitatem, & obdurationem *primitus* auferret?

Si ergo Maldonatus, ubi statuit Iudaeos hosce *absolute potuisse credere* intelligit nudam *possibilitatem* credendi, sive ut loquitur Augustinus *posse habere fidem*, quatenus liberum arbitrium, si vellet, converti posset ad fidem, non abnuam : sed si intelligit eos *absolute potuisse* credere, idest *actum* credendi potuisse habere, potentia, sic dicta, proxima, & expedita, ut aliud nihil ad

ad credendum requireretur, nisi voluntatis determinatio, id vero falsissimum est, & evangelio repugnans. Duo haec ab Augustino in eod. tr. 53. sic explicantur: *Ecce dico & ego, quod qui tam superba sapiunt, ut suae voluntatis viribus tantum existiment esse tribuendum, ut negent sibi esse necessarium divinum adiutorium ad bene vivendum, non possunt credere in Christum. Hinc & illi* (Iudaei) *non poterant credere: non quia mutari in melius homines non possunt, sed quamdiu talia sapiunt,* (ut & Pelagiani) *non possunt credere. Hinc excaecantur, & indurantur, quia negando divinum adiutorium, non adiuvantur. Hoc de Iudaeis, qui excaecati, & indurati sunt, Deus praescivit, atque in eius spiritu Propheta praedixit.*

III. Praeiudicatae opinionis affectibus impeditus non vidit Maldonatus, quod obvium erat & ante oculos positum. Chrysostomus, Cyrillus, aliique in Iudaeis incredulis non datis a Patre pravae voluntatis culpam incusant. Ecquid aliud praeterea requirebat Maldonatus, ut intelligeret Iudaicam perfidiam, iure horum Patrum iudicio, a Christo accusari, quum Augustino teste c. 9. *de D. P.*, tam *facile est, ut infidelitatem accusemus Iudaeorum de libera voluntate venientem, qui factis apud se tam magnis virtutibus credere noluerunt*?

IV. Nemini iam mirum videri debet, si vir alioquin ὀρθοδοξότατος, & omnigenae eruditionis laude praeclarus, neglecta Patrum auctoritate, interpretationem, quae tota Semipelagianum errorem spirare videatur, nobis exhibuerit: *Itaque potius credo*, inquit, *eorum perversam accusari voluntatem, quod a Patre se dari non sinant*. Quid ergo erit Maldonati iudicio illud: *Omne quod dat mihi Pater, ad me veniet*, nisi hoc unum, *omne* quod se sinit dari *a Patre, ad me veniet*? Hinc aliis verbis explicaturus quinam ii sint, qui *se dari sinunt* a Patre, *Patrem*, dicit, *Filio non dare, nisi eos, qui maturi sint, qui idonei, ut Christi discipuli fiant*. Antequam ergo Pater det quemquam Filio explorat an is se dari sinat, an sit maturus, & an idoneus, ut fiat discipulus Christi. Si talem invenerit, dat, si non invenerit, non dat. At, quaeso, ubinam erit Dei gratia, quae praevenit, ut catholica ecclesia docet, quodcumque initium meriti ad

ad fidem in Deum Patrem, & Christum filium eius? Nam si praevenit, ipsa est, quae inchoat meritum, ipsa facit, ut sinat se dari, seseque reipsa det Patri, & Filio; nec illa invenit, sed facit maturum & idoneum quemque, ut sit ipse discipulus Christi.

Ast perge porro, & audi quo novo paradoxi genere suae isti interpretationi auctoritatem conciliare se posse putet Maldonatus. *Quid sit* (in sequentibus scribit) *a Patre dari, intelligitur ex* v. 45. *& erunt omnes docibiles Dei . . . dari ergo a Patre est docibilem esse Dei, docibilem autem esse Dei est* sinere se ab eo doceri. *Sicut statim exponitur audire, & discere: dari ergo a Patre est audire, & discere a Patre, idest audire ab illo, & illi credere*. Iam vero *sinere* se dari, seseque doceri a Patre, duo dicit humanae voluntatis officia, quorum alterum est *non reniti*, alterum *sequacem* se *facilemque praebere* Deo Patri *datori*, atque *magistro*, qui dat, & docet, quantum in se est, generatim, & aequaliter omnes. Atqui duo haec, uti a Maldonato ponuntur, eadem sunt ac *initia bonae voluntatis*, quae ex nobis esse, & primam gratiam, fideique donum mereri Pelagiani prae ceteris, & Semipelagiani dixerunt.

Qua de re ne quicquam dubites, tene apertum confitentis Maldonati testimonium ad vers. 65. cap. 6. Ioh. *Nemo potest venire ad me, nisi ei datum fuerit a Patre meo*. Ponit enim ibi: *primam fidem esse donum Dei, sed* (addit) *illud ipsum donum fidei a Deo omnibus offerri; ceterum illis reipsa non dari, qui sua illud culpa reiicerent, ILLIS DARI, qui ILLUD RECIPIENDO QUODAMMODO MERERENTUR*. Sed ne suum faceret expositi erroris crimen, illius auctorem fecit S. Iohannem Chrysostomum, totamque Patrum antiquitatem, si e numero demas unum Augustinum, illiusque scholae discipulos. Itaque subiungit: *Quae non Chrysostomi solum, sed OMNIUM ETIAM VETERUM AUCTORUM, AUGUSTINO, ET PAUCIS AUGUSTINI DISCIPULIS, PROSPERO, ET FULGENTIO EXCEPTIS, sententia fuit*.

Bone Deus! tantum ne licuit Maldonati ingenio, ut tandem S. Ioh. Chrysostomum *Vasquesio* suo tamquam Semipelagianum

num iure cenſendum, caſtigandumque proderet? Ecquid enim eſt *recipiendo quodammodo mereri* primae fidei donum, niſi una cum Pelagianis, & Semipelagianis ante *primae fidei gratiam* ponere in viribus naturalibus aliquid meriti, quo Deus Pater moveatur ad dandum merenti homini ipſius fidei donum? *Nullum accipiendae fidei meritum habere poteſt voluntas, quae non habet fidem*, ait S. Fulgent. *de praedeſt. & gr.* c. 18. Iure proinde cum Auguſtino c. 2. *de praedeſt. SS.* dixero: *Videte ſi aliud agitur iſto modo, niſi ut* gratia Dei ſecundum merita noſtra detur *quolibet modo, ac ſic* gratia iam non ſit gratia. *Redditur namque hoc pacto debita, non donatur gratis*. Gratia *nullum invenit meritum cui conferat donum, ſed ipſa donat bonorum exordia meritorum*.

Ad Chryſoſtomum quod ſpectat, etſi Maldonato concedere velim, ſic ſe habere Doctoris SS. verba, ut ab eo citantur: *Cum autem audieris dediſſe Patrem, noli ſimpliciter privilegium arbitrari, ſed illud crede, quod qui ſe accipiendi dignum reddit, ipſe accipit*, adhuc tamen quaerendum ſupereſt, unde *qui accipit, ſe dignum* accipiendi reddat. Nos enim cum Auguſtino, cumque Chryſoſtomo ipſo, qui praevenientis gratiae neceſſitatem ad quodcumque ſalutare bonum profitebatur, non ſuis viribus, ſed Chriſti gratiae auxilio ſe dignum reddere credimus. Quem enim Deus miſericorditer eligit ad fidem, non eum invenit, ſed eligendo dignum facit, ut hoc tam magnum donum accipiat.

Quod ſi Maldonatus in errorem ſuum trahere pergat Chryſoſtomi, aliorumque *omnium*, ut ait, *veterum auctorum* ſententiam, videat quid agat. Nam ſoli Pelagiani, teſte Auguſtino lib. II. c. 8. cont. duas epiſt. *Pelagianor.* quiddam *volebant praecedere in homine, ut adiutorio gratiae dignus haberetur. Iſti enim*, ait, *volunt in homine ab ipſo homine incipere cupiditatem*, (& quidem *ipſius imperfecti*) *boni, ut huius coepti meritum, etiam perficiendi gratia conſequatur*. Et c. 10: *Dicunt ſe confiteri*, gratiam quoque adiuvare uniuſcuiuſque bonum propoſitum, non tamen reluctanti ſtudium virtutis immittere. *Hoc quippe ita dicunt, velut homo a ſeipſo ſine adiutorio Dei*

Dei habeat propositum bonum, studiumque virtutis, quo merito praecedente *DIGNUS sit adiuvari Dei gratia subsequente.*

Ceterum si Maldonatus non ex Frontonis Ducaei, aut Savilii, aut cuiusvis alterius versione, sed ex Graeco ipso laudatum Chrysostomi testimonium expendere voluisset, ut erat Graiae linguae peritissimus, non tam facile in eam, quam semel animo imbibit, falsam opinionem erroremque maximum se duci sivisset. Nisi enim egomet fallor, magni Chrysostomi locus sic verti, explicarique postulat: *Quum illud audis*, δέδωκε, (vel ut in Angel. bibl. cod. legitur ἔδωκε,) *dedit, ne putes*, ἀποκλήρωσιν, (seu quod idem Angel. cod. habet ἀποκλήρωσίν τινα,) *sortem quamdam*, ἀλλ' ἐκεῖνο πίστευε, ὅτι ὁ παρασχὼν ἑαυτὸν ἄξιον τοῦ λαβεῖν, αὐτὸς ἔλαβεν. *Sed illud crede, quod qui se DIGNUM ACCEPISSE praebet, ipse ACCEPIT.* Nam verba haec duo λαβεῖν, & ἔλαβεν actionem praeteritam designant, & ambo respondent τῷ δέδωκε *dedit*: sensusque eorum est: *crede, quod qui ostendit se dignum* munere, *quod* a Patre datore *accepit, ille accepit*; ut meritum, & dignitas non antecedat, sed sequatur in accipiente donum datoris.

Sic ego Chrysostomi sententiam intelligi oportere dixerim, nisi quis velit, virum sanctissimum loqui de fide in Christum *perfecta*, ad quam accipiendam adferre possit homo aliquod dignitatis, & meriti genus ex antecedenti *gratia fidei inchoatae* partum, quemadmodum Cornelio Centurioni accidisse docet S. Doctor Augustinus lib. *de praedest. SS.* c. 5. De eo enim haec habet: *Ideo credere meruit, quia vir bonus erat & antequam crederet. Cuius acceptae sunt eleemosynae, & exauditae orationes antequam credidisset in Christum. Nec tamen sine aliqua fide donabat, & orabat. Nam quomodo invocabat, in quem non crediderat?* Ex his iure colligit Petavius cap. 10. *de Pelag. & Semipel. haeresi* c. 9: *Igitur alia fuit Cornelii fides antequam ad eum Petrus veniret, alia postquam ab eodem Apostolo nuntiatus est illi Christus. Utraque donum Dei fuit: sed illa inchoata, needum perfecta, aut ad salutem consequendam idonea, quae posterioris meritum habuit.*

Iam si Chrysostomi verba: *Qui seipsum* dignum *recipiendi, ille*

ille recipit; de dono *perfectae fidei in Christum* recipiendo interpretabere, facile intelliges, quomodo per donum inchoatae fidei meritum ad perfectam comparari possit; recteque dicatur de eo: *qui* per donum, & meritum fidei initialis *dignum se praebet recipiendi* donum a Patre datum fidei perfectae in Filium, *ille recipit*. Sed Maldonatus non sine ingenti orthodoxae doctrinae damno abutitur Chrysostomi testimonio, omniumque veterum Patrum auctoritate, dum eorum dicta sic interpretatur, ut velint *donum fidei*, & quidem primae, & inchoatae, *omnibus offerri*, *ceterum illis reipsa non dari*, *qui sua illud culpa reiicerent*: *illis dari*, *qui illud recipiendo quodammodo mererentur*.

Siccine vero? Non igitur Patres illi antiquissimi, iudice Maldonato, ideo dari docent donum primae fidei, quia gratia est, & nullis praecedentibus meritis gratis datur, sed ideo dari affirmant, quia, qui illud recipiunt, viribus arbitrii sui *recipiendo quodammodo merentur*. Id autem purum purumque est Semipelagianorum commentum in Arausic. II. Concilio, & ab universali Ecclesia damnatum; nam eorum *error*, Petavio ipso teste, *totus in eo consistit*, *quod primam gratiam quocumque obtineri voluntatis humanae merito putarunt*; quamquam huiusmodi *inchoatae fidei*, & *bonae voluntatis meritum* viribus naturae adscriptum, tam leve, exiguumque in eorum opinione esset, ut eodem observante Petavio *ne dignum quidem meriti nomine censendum* existimarent, licet *veri meriti* naturam, atque rationem reipsa haberet. Et hinc fortasse est, cur Maldonatus Semipelagianorum exemplo *meriti* nomen & ipse extenuare, atque emollire curarit, ubi eos, qui donum fidei recipiunt, illud non absolute, sed *quodammodo mereri*, asseruit. Neque enim hanc loquendi formulam sumere potuit a Chrysostomo, qui ea certe numquam est usus.

IV. Ceterum non possum heic non vehementer dolere enormem improvidi interpretis lapsum, dum Constantinopolitanum Iohannem, omnesque cum eo veteres Patres ab *Augustino*, *Prospero*, & *Fulgentio* immani intervallo, foedaque scissione divellit. Si enim illi dicendi sunt in Maldonati hypothesi, *rectam*, & *catholicam* de primae fidei gratia tenuisse sententiam,

etsi aliquid meriti ad eam recipiendam in voluntate suscipientium ponerent, ergo erravit Augustinus, qui aeque, ac *Tridentina*, & *catholica fides*, teste Petav. tom. III. pag. 350. ed. Ven., oppositum docuit, erravit Prosper, erravit Fulgentius cum Episcopis Africanis in Sardinia exsulantibus, errarunt Romani Pontifices Caelestinus, Gelasius, & Hormisda Augustinianae sententiae vindices praeclarissimi, erravit Concilium Arauxicanum, errarunt Felix IV. & Bonifacius II., quorum opera *factum est*, sponsore, ac vade Norisio lib. II. *H. P.* c. 23., *ut* conditis in ea Synodo fidei canonibus ex libris S. Augustini de divina gratia depromtis, *Cassiani*, *Fausti*, *ac reliquorum eiusdem doctrinae hominum errores tamquam haereses*, *postea ab orthodoxis omnibus reiecti fuerint*, *neque amplius inter adiaphora numerari potuerint*.

At quis est in Ecclesiae sinu qui tam portentosi consectarii monstrum non exhorrescat? Error igitur totus est in Maldonato, qui Chrysostomum, eosque *omnes*, quos ille tacitis nominibus *veteres auctores* generatim appellat, in partes Semipelagianorum temere nimis, perque summam iniuriam traxit. Inde excitatum est in illius imaginatione somnium satis quidem lepidum, atque fatidicum de *Augustino*, *& paucis Augustini discipulis Prospero*, *& Fulgentio* e numero probatorum Patrum excipiendis, dum eos unos se vidisse fabulatur rectae, quam sibi fingit, Chrysostomi, & *veterum omnium sententiae* adversari.

Quid tu? Me audi: male affecti interpretis errorem tu corrige: tu bellulum somnium ride, & ecce tibi ante oculos aderit Augustinus, qui non modo in statuenda necessitate solius praevenientis gratiae ad initium fidei, & in reiiciendis quibusvis humanis meritis ante primae gratiae donum, Chrysostomo, totique veterum Patrum traditioni mirifice consentire videbitur; verum etiam in hoc catholicae doctrinae dogmate asserendo non *paucos discipulos*, quos Maldonatus contemnat, non *Prosperum* tantum, & *Fulgentium* (tametsi quam grandia nomina ea sint, tute nosti) sed orthodoxos omnes, sed Concilia, & Pontifices maximos, tutores, ac vindices, iudicesque sanctissimos, se numerare gloriabitur. Ne tandem quis sive theologus, sive interpres, vel ipsi Maldonato aequalis,

lis, ſibi licere putet Doctores Graecos cuiuſvis aetatis, & famae *Auguſtino* cummaxime, ceteriſque Latinis Patribus in hoc praeſertim doctrinae capite anteponere, prae oculis habenda erunt praeſtantiſsima illa Dionyſii Petavii monita lib. IX. *de praed.* c.6. §.1., & ea quidem, ſi de gratia vocationis ad Evangelium, & fidem Chriſti agatur, lib. x. ſeq. revocata numquam, ſed ibi & alibi perpetuo confirmata.

Quare etſi Chryſoſtomus, aliique omnes veteres auctores ſive Graeci, ſive Latini, qui ante Pelagianam haereſim floruerunt, aliquid meriti ad primae fidei gratiam obtinendam in humanae naturae viribus agnoviſſent, non ideo illorum ſententia a Maldonato huic uni, quam Auguſtinus, & pauci, (ut eos quaſi contemnens cenſor noſter appellat) Auguſtini diſcipuli, Proſper, & Fulgentius docuerunt, anteferenda erat. Illa tandem poſt auctorum funera ab Eccleſia proſcripta eſt: iſta vero ad catholici dogmatis dignitatem evehi meruit.

Quamquam ad Chryſoſtomum quod attinet, Doctor SS. ab ea, quam illi Maldonatus affingit, opinione ſemper fuerit alienus; quemadmodum theologi ſummi, meuſque in primis Laurentius Bertius, Montfauconius, aliique praeclariſſime demonſtrarunt.

v. Iam Maldonatus Chryſoſtomum, Cyrillum, alioſque Graecos Patres, & interpretes oppugnaverat, utpote expoſitioni ſuae, quam hactenus Semipelagiana labe vitiatam oſtendimus, adverſantes. Iam Auguſtinum, ceteroſque Latinae eccleſiae doctores, quaſi nihil umquam de his Chriſti verbis dixiſſent, omnino neglexerat, altoque ſilentio praeterierat. Unus reliquus erat *Theodorus Mopſueſtenus*, quem peregrinae opinioni ſuae favere poſſe conieceerat. Et hunc unum tamquam huius tam pulchri inventi auctorem, patronum, atque ſponſorem Chryſoſtomis, & Auguſtinis ipſis praeferendum, ſtatim ſeligit, eumque ceu magiſtrum *doctis* quibuſque in eccleſia ſpectandum, audiendumque proponit. *Hoc ſenſu*, quo ſupponit, Chriſtum dixiſſe, ſi vos *dari ſineretis* a Patre, *ſi maturi* eſſetis, ſi *idonei*, ut mei fieretis *diſcipuli*, ſi fieretis *idonei* credendo *Patri de Filio ſuo teſtificanti*,

 ſi *non*

ſi *non ſtaret per vos quominus crederetis* Patri, *ſi* denique *vos Patris mei eſſetis, ſi in illum crederetis*, *ad me utique veniretis*. *Hoc ſenſu*, a quo poſt tam multas eaſque mire implexas anſarum, conditionum, incertarumque divinationum ambages Chriſtum cauſſam ſumpſiſſe fingit, cur pro ſimpliciſſimo illo, vereque ſplendido divinoque oraculo: *Omne quod mihi dat Pater ad me veniet*; alterum hocce ſubſtituerit: *Omne quod Pater habet mihi dat, & omne quod mihi dat ad me venit* (pro *veniet*): *hoc*, inquam, *ſenſu*, *aliis licet verbis Theodorum Mopſueſtenum* eam Domini ſententiam rite *interpretari* Maldonatus exiſtimat. Quamobrem ſcribere pergit: *Certe Iudaeorum culpam notari*, *quod Patris reſiſterent voluntati*, *aperte* Mopſueſtenus *dicit*. *Ut docti habeant*, *unde vel hunc*, *vel alium fortaſſe meliorem* ſenſum *eliciant*, *eius adſcribam verba* (ex ms., ut notatur in margine): δύο ταῦτα ἐν τοῖς ἀνωτέροις ἔφη ὅτι τε πιστεῦσαι πάντας προσήκει, καὶ ὅτι τοῖς πιστεύσασι τῆς αἰωνίου πρόξενός ἐστι ζωῆς· καλῶς οὖν ἀμφότερα ἐξήρτησε τοῦ θελήματος τοῦ πατρικοῦ, αὐτοῦ θέλημα εἶναι φήσας, καὶ τὸ πιστεῦσαι πάντας εἰς αὐτὸν, καὶ τοὺς πιστεύσαντας δι' αὐτοῦ κομίζεσθαι δωρεάν· ὥστε φανῆναι δι' ἀμφοτέρων αὐτοὺς τῷ θελήματι τοῦ πατρὸς μαχομένους. Quae verba, quoniam latio donare noluit Maldonatus, ſic ego vertere conabor: *duo haec in ſuperioribus dixit; quod omnes credere oportet, & quod iis, qui crediderint, dux ſit aeternae vitae. Recte igitur utraque paternam voluntatem perficiunt, quum dixerit ipſius voluntatem eſſe, & ut omnes credant in eum, & ut qui crediderint, per eum donum reportent: ſicque eos per utraque oſtendi Patris voluntati rebelles*. En locus ille celebris Mopſueſteni ſphinge quavis obſcurior, & implicatior.

An inde fortaſſe didicit Maldonatus *donum fidei* in Chriſtum referre potuiſſe Iudaeos ex merito antecedenti illius fidei, quam habuiſſent in Deum Patrem, ſi ei per Prophetas loquenti, & teſtificanti de Filio ſuo, unius doctrinae, & legis gratia adiuti credidiſſent; & ſic Patris voluntatem per utramque fidem in ſe impletam oſtenderent? An, quia aperte Mopſueſtenus dicit Iudaeos δι' ἀμφοτέρων *reſtitiſſe voluntati Patris*, non credendo primum Patri ipſi per Prophetas de Filio ſuo teſtificanti, ideo etiam dicere voluit, eos non ſiviſſe ſe dari a Patre, non fuiſſe

fuisse maturos qui fierent discipuli Christi, non se idoneos effecisse recipiendo donum fidei in Christum, non meruisse denique, ut a Patre darentur Filio? Verum tot haec tenebrarum volumina quid, quaeso, commune habent cum nitidissima, simplicissimaque luce huius divini oraculi: *Omne quod dat mihi Pater, ad me veniet*? Verba apertissima sunt; sic semper uti sonant ubique, & ab omnibus in universa ecclesia recitata fuere; sensus vero non alius fuit umquam, quam qui ex antiquissima traditione a Patribus, praesertim vero ab Augustino, a Conciliis, & a Romanis Pontificibus firmissime retentus & explicatus est. Tota illa ansularum, & conditionum commenta, quorum ope ex perspicuo, plano, & absoluto sensus iste redditur omnino obscurus, incertus, ambiguus, fallax, & errori obnoxius, indigna sunt ingenuo interprete, qui Spiritus Sancti sententiam, & non privatam cuiuscumque hominis opinionem in testimoniis evangelicis quaerere, & invenire cupiat.

Quid, quod Maldonatus desertis Patribus, unum ducem sequutus heic est *magistrum* illum *Nestorii*, & *Pelagii* insignem, *Theodorum Mopsuestenum*? Ignorarit Pelagiana *Theodori* monstra; nam Maldonati aevo plerique eruditorum rem hanc ignorasse visi sunt; unumque Christianum Lupum omnium principem inter scriptores sec. XVIII. certa de *Theodoro Pelagiano* indicia ex Syn. V. protulisse meus Norisius observat. *Marius Mercator* Episcopus, & coaevus Theodori, Pelagii, Iulianique scriptor, hunc Pelagianorum dogmatum architectum in celebri commonitorio descripserat, eumque SS. praesertim *Hieronymi*, & *Augustini* hostem infensissimum demonstrarat. Cetera de *Theodoro*, cuius nomen e sacris Mopsuestenae ecclesiae tabulis erasum est, vide apud Norisium *H. Pel.* lib. I. c. 9. lib. II. c. 4., unde & caussam intelliges cur in Synodo V., & in constituto Vigilii Pp. inter impia & horrenda Theodori dogmata contra Christum proscripta, numerata non fuerint Pelagiana. Consule & Marii Mercatoris Commonitorium a cl. *Garnerio* editum, variisque eruditissimis dissertationibus ab eo illustratum. Ut enim scribit invictissimus *Traditionis* vindex *Bossuetus* adversus Richardum Simonium cum alibi, tum vero maxime Par. II. lib. VII.

c. 11.

c. 11. *Nemo iam post edita a docto P. Garnerio Marii Mercatoris opera dubitare sinitur*, *quin* Pelagianorum princeps *fuerit Theodorus Mopsuestenus*, a Simonio tamen saepe commendatus, aut certe, ubi locus non erat laudibus, defensus, & excusatus in iis maximis errorum capitibus, quae ille contra S. Augustini doctrinam, adeoque & contra Patrum, totiusque ecclesiae catholicae traditionem docuerat. Sed, uti dicere coeperam, ignorarit Maldonatus Theodorum Mopsuestenum *Pelagianum*, numquid ignorare poterat *Nestorianum*, immo & Nestorio ipso peiorem, sceleſtioremque? Damnatus is certe fuerat in Ephesino Concilio, & in v. Synodo gener. accedente constituto Vigilii Pont. max. ob impia haeretica, & nefanda errorum portenta, quae de Christi incarnatione multo etiam quam Nestorius turpius, atque sordidius, in scriptis suis evomere non dubitarat.

Id unum, quod iam compertum erat, cautum reddere debebat Maldonatum, ne forte, uti ego suspicor, in loco illo Mopsuesteni lateret Nestorianae impietatis virus de *duplici fide*, alia, quae esset in *Deum* Patrem, & alia in Christum Filium, *Deum* ab eo dictum, sic observante Boss. par.I. lib. *de Trad. vind. cont. Simon.* c.3., *improprie*, *& abusive*, haud aliter, quam *Moyses dictus est Deus Pharaonis*. Hoc enim sceleris, & perfidiae genus, ut iam antea vidimus, imitatus denique est *Faustus* Socinus. Ut aliquid demum de Pelagiana Mopsuesteni lue Maldonato acerrimi ingenii, & immensae eruditionis viro, in tempore suboleret, sat erat si sciret allatum testimonium ex Nestoriani hominis calamo prodiisse. Est enim omnibus cognitum epitaphium S. Prosperi in *Nestorianam*, & *Pelagianam* haeresim, cuius exordium est:

Nestoriana lues successi Pelagianae,
Quae tamen est utero praegenerata meo.

Ne plura. Legerat profecto Maldonatus Leontii Byzantini scripta. Ea enim in Commentariis suis haud raro commemorat. Non viderit tot illa ac tam exsecranda haeresum convicia, quae ille ex Theodori operibus in Christum iactata refert. Quidni tamen, quod eius certe muneris erat, ea saltem videre

dere ſtuduit, quae Leontius Byzantinus monuit de *enarrationibus* Mopſueſteni *In Evangelia*, praeſertim vero in hoc noſtrum, quod eſt S. Iohannis? Eas Leontius *turbidas ubique & blaſphemas* pronunciat. Quod, ſi ex his *enarrationibus* in Evangelium Iohannis excerptum eſt citatum *Theodori* teſtimonium; neque enim aliunde facilius & aptius excerpi potuit; iam tute cernis quid inde exſpectare queas. Non aliud ſcilicet quam *turbidum* quiddam, *& blaſphemum*. De *turbido* nil dubita; nam ne ipſe quidem Maldonatus quidquid ſub hoc coeno lateret diſpicere valuit. Id unum vidit, *quod Iudaei Patris reſiſterent voluntati*. Cetera, quae ex Mopſueſteni mente, *blaſphema* fortaſſe erant, uti paullo ante ſuſpicabar, Graecorum verborum ambagibus tecta, & involuta reliquit.

Et tu tamen, Maldonate, magnum quoddam beneficium chriſtianae reipublicae te allaturum putaſti, ſi nobis tam infida, tamque abſtruſa, ſuſpecta, & peregrina Mopſueſtenae ſcriptionis arcana in Commentariis tuis ſpectanda offerres, *ut docti habeant, unde vel* tuum *hunc, vel alium fortaſſe meliorem ſenſum eliciant*? At (ſi me bona cum tua venia audieris) *non meliorem* certe, ſed *deteriorem*, ſed *Neſtorianum*, aliumve eius ſimilem dicere debueras. Nam tuus iſte, (quod tua item pace dixerim,) mihi *Semipelagianus* videtur. Ponit in hominis voluntate aliquid meriti, cuius intuitu Deus *primae fidei* gratiam ei impertit. Statuit eis a Deo Patre dari fidem in Chriſtum filium ſuum, qui ſe antea dari ſinunt Patri. Docet cauſſam, cur aliquibus detur donum fidei, aliquibus non detur (quum tamen commune ſit omnibus, & omnibus aequaliter offeratur) eam eſſe, quod illi *recipiendo quodammodo merentur*, iſti non recipiendo nullo modo merentur. Tradit diſcipulos, quos Pater dat Chriſto, eos primum diſpoſitos, & maturos eſſe per fidem habitam Patri teſtificanti de Chriſto, non autem per gratiam fidei, qua Chriſtus ipſe eligit, & facit diſcipulos: obſcurat, corrumpit, & enervat vim omnem evangelici oraculi retentam ſemper, & explicatam ab univerſis Eccleſiae Patribus: evertit denique fundamentum gratuitae praedeſtinationis, quae quatenus gratiam praevenientem initium fidei, *& magnum illud finalis perſeverantiae*

rantiae donum complectitur, sic affirmante Augustino, & sic demum consentiente Venerab. ipso Cardinali Bellarmino, ad SS. fidei nostrae dogma omnino spectat. Doleo, Maldonate clarissime, te Commentaria tua scripsisse antequam Sociniana pestis ex Polonis, Transilvanisque antris erumpens palam grassari coepisset. Nam novus iste pestilentium Pelagianorum cuneus, qui postea maioribus Arminianorum copiis auctior factus, & insolentior; debacchatus est, si tibi aliquando innotuisset, in iis praesertim explicandis Evangelicis testimoniis, quae ad Christi gratiam, & ad SS. praedestinationem propius, & arctius attinerent, te certe cautiorem reddidisset, & ne umquam ab Augustini doctrina, Patrumque traditione discederes, effecisset.

(18) Vers. 38. *ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ*. Ita & Alexandr. Editi, & mss. *ἐκ τοῦ οὐρανοῦ*.

(19) Vers. 39. *τοῦτο ἐστιν τὸ*, addito *ν* ante consonantem, ut in Alex. & aliis vetustissimis codd., qua de re vid. adnot. 3. At vero *δὲ*, quod Wetstenius in *vers. posteriore Syra a prima manu* scriptum dicit *γὰρ*, ut in cod. Colb. 2844., ܓܝܪ *δὲ* una prorsus manu exaratum est in cod. bibl. Ang., nec ullum vestigium detegitur secundae cuiusvis manus, quae ܕܝܢ verterit in ܓܝܪ. Id fortasse peccavit emendator Wetstenianus, qui ܕܝܢ vers. 40. ad 39. accommodandum imperite censuerit.

(20) Ibid. *τοῦ πέμψαντός με*. Sic Alexandr., &, teste D. Michaëlis, Reuchlinianus, quibuscum conveniunt codd. sex Wetsten. Addunt *πατρὸς* Millii quatuor, Wetsten. multo plures, & Vaticani 349. 360. & 1210., & unus Ang. bibl.

(21) Ibid. *ὃ δέδωκέν μοι*, *ν* adiuncto, more Alexandrini cod., & Fragm. Regii apud Montfauconium, aliorumque vetustissimorum codd.

(22) Ibid. *τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ*: editi *ἐν τῇ*. Sed magno numero sunt codd. apud Mill. & Wetsten., qui non habent *ἐν*, ut nec noster habet.

(23) Vers. 40. *τοῦτον ἐστὶ*, pro *τοῦτο δέ ἐστι*, ut in hunc locum animadvertit eques Michaëlis. Librarius enim sive incautus, sive, quod magis ille putat, imperitus, *loco* ΤΟΥΤΟΔΕΕΣΤΙ *emortua*

in

In delta inferiori linea, scripsit ΤΟΥΤΟΝΕΣΤΙ. Huiusque ingeniosae coniectationis notitiam me debere profiteor sodali meo eruditissimo & Generali Augustiniani Ordinis Assistenti, atque insigni Theologo iam antea Academiae Crassensis Professori, qui mihi praestantissimi viri commentationem in hoc nostrum Graeco-Aegyptium fragmentum ex Germanica lingua in Latinam convertit. Sed videat, obsecro, cl. Michaëlis Tab. III. Graeci textus col. 2. lin. 12. & 13., indeque facile intelliget caussam erroris eam esse non posse, quam nobis exposuit. ΤΟΥΤΟΝΕΣΤΙ non simul in una eademque linea iacent, sed ΤΟΥΤΟΝ vox est extrema lin. 12., & ΕΣΤΙ initium lin. 13. Aliunde ergo repetendum est erratum Aegyptii scriptoris; praesertim quum incerti simus, an exemplum, quod exscribere susceperat, haberet ΔΕ, vel potius ΓΑΡ, ut est in codd. Alex., & Vatic. 349., in Athan., Cyrillo, aliisque plurimis a Mill., & Wetsten. laudatis.

(24) Ibid. τὸ θέλημα τῦ πατρός μυ. Consonant codd. sex, inter quos Reuchlinian., sic praeter Mill., & Wetsten. admonente Michaële; itemque versio utraque Syra, & Pers., in primis vero Clem. Alexand., Athanasius, & Tertullian. Alii habent πέμψαντός με τῦ πατρὸς, cum Vulg. nostra, alii τῦ πατρὸς τῦ πεμψαντός με. August. vero: *Haec est enim voluntas Patris mei, qui misit me.*

(25) Ibid. ἐγω τῇ ἐσχατῃ, ut in editis: ἐγὼ desideratur in pluribus; alii vero bene multi apud Mill., & Wetsten. addunt ἐν.

(26) Vers. 42. καὶ ἔλεγων, pro ἔλεγον ex usitata Aegyptiorum scribarum commutatione τῦ ο in ω. Οὐχὶ ὗτός ἐςιν Ἰησῦς ὁ υἱὸς Ἰωσὴφ. Eadem lectio, quae in S. Cyrillo, & in vulgatis, si tantum legeris ὐχ pro ὐχὶ. Ἰησῦς deest in cod. Vat. 349., τῦ Ἰωσὴφ cum articulo unus habet cod. Cantabrig.

(27) Ibid. πῶς νῦν. Nullus est codex neque a Mill., neque a Wetsten. indicatus, qui legat νῦν. Omnes enim legunt ὖν. Νῦν certe vim maioris, praesentisque admirationis in Iudaeorum animis exprimit. Οὖν deest in priori Syra, sed in posteriori habetur.

(28) Ibid. λέγει ὅτι. Gr. Vulg. λέγει οὗτος, ὅτι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβέβηκα. At in Cyrillo Alexandr. οὗτος desideratur, ut & in codd. *quinque* Wetsten., inter quos Reuchlinianum laudatus Michaëlis libenter commemorat. Ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ καταβεβηκέναι legit Cantabr. ex Mill., & Wetsten.

(29) Verf. 43. ἀπεκρίθη Ἰησοῦς. Sic codd. plures apud Mill., & Wetsten., praesertim vero Cyrillus. Vulgata, & Syra posterior in cod. bibl. Ang. ἀπεκρίθη οὖν ὁ Ἰησοῦς.

(30) Verf. 44. ἐγὼ ἀναστήσω, omissum est καὶ. In Cantabr. apud Mill., & in duobus aliis apud Wetsten. legitur: κἀγὼ ἀναστήσω.

(31) Ibid. τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ. Sed ex Mill., & Wetsten. codd. Alexand., aliique plurimi, quibus addendi sunt Vat. 349. 354. 360., & 1210. habent ἐν τῇ.

(32) Verf. 45. Διδακτοὶ Θεοῦ. Mitto διδακτικοὶ ex Vallae codd.; de hac enim aliisque variantibus Vallae lectionibus dubitant Mill., & Wetsten. At praetereunda non est omissio articuli τοῦ, qui quamquam in vulgatis Gr. habeatur: διδακτοὶ τοῦ Θεοῦ; in Alex. tamen, & in S. Cyrill., perinde atque in magno numero codd. apud Wetsten. desideratur.

ADNOT. Locus, quem laudat Christus dominus, est in Isaia Propheta c.LIV. v.18: וכל בניך תלמודי יהוה, & ut vertunt LXX. καὶ θήσω ... τοὺς πάντας υἱούς σου διδακτοὺς Θεοῦ. De gratia christiana heic agitur, quae occultata in veteri Testamento, revelanda erat in novo. Huius divinae gratiae inimici non tam veteres, quam novi Pelagiani Socinianorum, Arminianorumque intemperiis exagitati portentosa commenta, quasi magica quaedam carmina excogitarunt ad implicandam, subruendamque doctrinam, quae cum in hoc, tum in coniunctis testimoniis ab Evangelista Iohanne ex ore Christi promitur, & explicatur.

Wolzogenius, qui facile possit ceterorum gregalium, personam agere, ecce iam prodit in scenam, & in hunc modum loquitur ad v. 45: διδακτοὶ τοῦ Θεοῦ, *idest* docti Dei. *Genitivus* Dei *potest denotare caussam efficientem, ut idem sit* doctus Dei, *quod* doctus a Deo ... *sed* potest *etiam hic genitivus* Dei

nota-

notare obiectum , *ut* doctus Dei *dicatur* doctus de Deo , *vel* in rebus Dei ... *Sic ergo* doctus Dei *intelligetur is* , *qui* de rebus divinis , de voluntate Dei *bene institutus est* , & in lege Dei *probe est versatus* . *Ponitur autem in Prophetae verbis effectus pro efficacia* . Docti sunt *omnes* Dei , *sive id* a Deo , *sive* de Deo *intelligas* ; (en effectus ;) *quatenus homines habent* sufficientes occasiones , & media *ad Deum cognoscendum* , *&* *amandum* : (en Sociniana efficacia Dei docentis .) *Nota* , subiungit , *idem hic esse* doctum esse Dei , *quod* trahi a Patre ... *Nisi idem esset* , *Christus male hoc Prophetae testimonio suam de tractione Patris assertionem probasset* ... *sunt qui ex his verbis* ... *colligant* , *ad id* , *ut quis in Christum credat* , *opus esse* , *ut a Deo* immediate per inspirationem , & illuminationem Spiritus S. , *quam* verbum Dei internum vocant , doceatur . *Sed nihil tale* ... *colligi posse patet* ... *praesertim si* docti Dei *pro* doctis de Deo *accipiantur* . *Verum etiamsi* docti Dei *significent* docti a Deo , *non tamen mox sequitur eos* immediate *a Deo doceri* , *&* *per internam inspirationem* ... Quisquis ergo audivit a Patre , & didicit , venit ad me ... *Cur igitur cum dictum sit* omnes doceri a Deo , *non omnes tamen effectu ipso audiunt* , *&* *discunt* ? *Inde nimirum patet* , *homines* non irresistibiliter *a Deo doceri* , *sed ita ut suppeditentur eis caussae* , *ac media idonea ad discendum* . *Patet itidem hinc homines non doceri immediate* per inspirationem ; *nam qui sic docentur* , irresistibiliter *docentur* .

Eadem prorsus sunt nugarum , & errorum portenta , quae *Faustus Socinus* , quae Crellius , quae *Slictingius* , quaeve etiam Iohan. Clericus , Limborchius , aliique Pelagianae impietatis instauratores effraenata licentia , arroganti supercilio , & ore impudenti passim effutire non cessant .

Interea vero Isaiae vaticinium tam maligna ac sacrilega fraude in perniciem gratiae Christi extenuant, ut ei nihil prorsus divinae virtutis , qua in hominum voluntate agere possit , relinquant . Nam si Isaias Propheta , quemadmodum recentes isti errorum magistri comminiscuntur , id unum futurum praedixit , ut in Evangelii manifestatione intelligerentur homines a Deo , vel de Deo *non immediate* , sed *mediate* tantum edocti ,

quatenus habituri essent occasiones, *& media sufficientia ad Deum cognoscendum*, *& amandum*, atque etiam ad fidem *vivam*, quam illi *obedientiam*, & *fiduciam* interpretantur, in Deum ipsum concipiendam, adeoque & ad aeternam salutem consequendam idonea; si Fausto Socino interprete, tom. I. pag. 511., id unum *ostendit Christus his verbis*, *tempus illud advenisse a Prophetis praedictum*, *in quo omnes a Deo docendi erant*, *idest curandum erat*, *ut docerentur* non per seipsum Deum, sed per alium quemque, qui Deus non esset, quid rari, quid novi praeteritis saeculis, nationibusque omnibus incogniti, & inauditi de *doctrina Dei* in adventu Christi, & gentium vocatione ad ecclesiam promissa vaticinatus esset?

Nonne Philosophi hi magis quam christiani Theologi, frequenter in scriptis suis praedicant Deum iam inde ab orbe condito omne mortalium genus per universitatem creatarum rerum, perque totius naturae concentum docuisse, hodieque etiam docere homines, ubi vel necdum praedicatum est evangelium Christi, vel ubi olim praedicatum ita e gentium memoria excidit, ut nullam omnino nominis sui umbram, nullumque vestigium in posterorum monumentis reliquerit: eaque *docendi* ratione *vires*, *& media sufficientia* ad aeternam salutem hominibus cunctis in quavis gente & populo Deum dedisse semper, semperque daturum esse contendunt?

Quid, quod hoc eodem *doctrinae* genere, absque ulla prorsus fide in Christum venturum, omnes homines θεοδιδακτοὺς a Deo, sive de Deo edoctos volunt, eosque viribus sufficientibus donatos, & aptos ad aeternam salutem comparandam in statu legis naturae ab Adamo ad Mosem usque fuisse sentiunt?

Per unam deinde Mosaicam legem Deum Hebraeorum doctorem, adiutoremque faciunt, quo tempore nationes alias per usitata illa legis naturae documenta ad beatam immortalitatem incitare pergebat. Nam & in ipso novi foederis statu, quod multo exsecrabilius est, si Fausti Socini dicta p. 245. tom. II. audiamus, homines *a Deo*, *qui etiam CITRA CHRISTUM*, licet *per Christum potissimum*, *in omnibus generatim id praestat*, *ad animi probi-*

probitatem, *& iustitiam*, *eaque ratione ad assensum evangelicae praedicationi praebendum*, incitantur; ne si *speciali*, *& immediata inspiratione* edocti *a Deo* moverentur, humani arbitrii libertas in eis penitus extingueretur. Quo nihil futilius, nihilque magis a ratione, omnique verisimilitudine alienum cogitari potuit.

Huius tam ingentis, ac tam perniciosi erroris caussa ea est stulta prorsus, & falsa opinio; quod *inspiratio* quaevis doctrinae, illuminationis, & vocationis ad fidem Christi, si *interior* sit, si *praeveniens*, si *specialis*, & a Deo ipso hominum mentibus ἀμέσως, & occulte immissa, *irresistibilis* statim, *ineluctabilis*, *necessitans*, *cogens*, ac libero arbitrio fatalis dici debeat.

Ecquid mirum, si miseri Sociniani, eorumque asseclae Arminiani tantorum errorum tenebris occaecati tam male interpretantur vaticinium Isaiae, ut a scopo divini vatis enormiter aberrantes, totum hocce Prophetae sancti oraculum vanum, reddant, & vacuum, nihilque in eo videant, quod praestans, quod singulare, & proprium sit illius arcanae doctrinae, qua Deus Pater non alieno tantum ministerio, non una creaturarum, non quorumcumque praeconum ope, sed *per seipsum* tracturus erat ad fidem in Filium suum unigenitum Christum quotquot misericordiae suae munere vocare dignatus esset?

Sane astuti homines Pelagii fraudes, versutiasque sequuti, Dei gratiam multis, praeclarisque nominibus celebrare consueverunt. Nam & eorum antesignanus *Faustus Socinus* magnum, altum, ingens, gratuitum beneficium ex mera Dei misericordia, ac benignitate immerentibus hominibus collatum, insignem Dei amorem, *virtutem Spiritus S.*, sine quo fides in Christum, & in Deum ipsum haberi non possit, illuminationem denique, atque illustrationem & afflatum Spiritus frequenter appellat. Sed diserte affirmat *hunc spiritum omnibus dari*, *quibus ipse Christus rite annuntiatur* ... *Spiritum S. a credentibus accipi*, *dum fides in corde credentis gignitur* ... *hunc spiritum omnibus ministrari*, *quibus evangelium annunciatur*; *quippe qui cum ipso verbo sit coniunctus* ... *nec est* ... *Spiritus S. qui requiritur ad vim*, *& efficaciam verbo Dei conciliandam*, *quippiam diversum ab ipso verbo*: *immo verbum ipsum recte annunciatum*

tum est virtus divina ad salutem. Haec vide in notis Fausti Socini ad dialogum *de iustif. N. 19. 20. 25. 26.*, itemque tom. II. p. 442., aliisque in locis pluribus. Tom. vero I. *Praelect. Theol.*, postquam *duplex interius Dei auxilium* ..., de quorum altero, ait, *ii omnes loci intelligendi sunt, in quibus rogatur Deus, ut voluntatem suam doceat*, ut Ps. 143., de altero *vero, in quibus Spiritus S. fit mentio* ..., explicaverat, concludit *verum auxilium id esse, quod* exterius dixerat, *cum interius utriusque generis nihil aliud sit, quam exterioris suggestio quaedam, & obsignatio*; & hoc non detur, nisi iis, in quibus fides, obedientia, & exsecutio *apertissimae voluntatis Dei*, praecesserit. En quo tandem evadit afflatus ille, illa virtus divina, illa Spiritus S. vis & efficacia, quae eadem est cum verbo Dei, & omnibus cum *patefactione legis, & evangelii* datur.

Id certe auxilii genus aliud nihil quam simplicem mentis illuminationem, tametsi eam interiorem dixeris, in iis quibus evangelium praedicatur, generatim parere potest. Quod enim ad voluntatem spectat, nihil in ea Deum agere posse impie, sacrilegeque in Praelect. Theologicis, & alibi passim decernit. Nam *ne praescire quidem actus liberos* hominis incredibili perfidia contendit; etsi, quod ad *actus exteriores* eosque cum universa mundi, & religionis oeconomia coniunctos attinet, homines quosque a Deo cogi posse deliret. Quid hoc monstro perniciosius, quidve magis fatale, & ad nefanda quaeque mortalium scelera excusanda excogitari aliquando poterit?

Non longo intervallo a Sociniano dogmate *Universalistae* Lutherani discedunt. Quamquam Iohan. Georgius Dorscheus in v. 44. huius VI. capitis evang. Iohan., se suosque a Socinianis, quos iure *Photinianos* vocat, discernere studeat. Is enim *tractum gratiae* ... *invitatorium* in verbis illis Christi, *nemo venit ad me, nisi Pater* ... ἑλκύσῃ *traxerit eum*, agnoscit; & *hinc*, subdit, *evangelium* vocatur *potentia Dei* eo nempe sensu, quem mox a Fausto Socino audivimus. Deinde ad v. 45. Isaiae oraculum Διδακτοὶ τοῦ Θεοῦ, *mediata quoque Dei doctrina*, inquit, *hoc tractu notatur*. Additque *receptionem doctrinae cum non repugnantia*, quae

quae certe non ex viribus gratiae, sed naturae sit, *intelligi debere*; unde Christum sic argumentantem inducit: *Quia vos non vultis informari*, idest, (*trahi*) *a Patre*, *ideo nec ad me venitis*. Quin & eodem prorsus, quo Sociniani, astu, *Pontificios* Theologos *cum Calvinianis* damnat, quasi ii sint, qui *gratiam Dei irresistibilem* una cum haereticis illis doceant, dum in tractione & doctrina *Patris*, ut Dorscheus ipse loquitur, *gratiam praedeterminantem*, *altam*, *& secretam vocationem comminiscuntur*. At nugae sunt hae, & fabulae frigidissimae.

Pontificii Theologi, qui hoc maxime nomine ingenue, veraciterque gloriantur, Augustinum sequuntur. *De arbitrio enim libero*, *& gratia Dei*, *quid Romana*, *hoc est Catholica sequatur*, *& servet ecclesia*, *licet in variis libris B. Augustini*, *& maxime ad Prosperum & Hilarium*, *abunde possit cognosci*, *tamen & in scriniis ecclesiasticis expressa capitula continentur*; ait S. Hormisda Papa ep. 77. ad Possessor. Qua de re, si plura Sociniani, Lutheranique cupiunt, videant in Augustinian. vindiciis Card. Nor., & Gallicanar. ecclesiar. fulgidissimum sidus Bossuet. de tradit. eccl. adversus Simonium. Nimis rancida, & putida calumnia ea est, quam de *irresistibili*, *ineluctabili*, *& fatali gratia* a veteribus Pelagianis invicto triumphatori Augustino millies affictam, semperque strenue repulsam, & pudefactam, novi divinae Gratiae hostes hodieque recudere, ac renovare moliuntur.

Trahitur ergo, inquit S. Doctor lib. I. contra duas epist. Pelagianor. c. 19., quisquis venit ad Christum, *miris modis ut velit*, *ab illo*, *qui novit intus in ipsis hominum cordibus operari*, *non ut homines*, *QUOD FIERI NON POTEST*, *nolentes credant*, *sed ut volentes ex nolentibus fiant*; ab illo, inquam, *trahitur*, *qui* voluntatem hominis *OCCULTISSIMA*, *ET EFFICACISSIMA POTESTATE convertit*; ab illo (c. 9. lib. II.) *qui sic tangit cor*, *ut homo praeparet cor*.

Iam si Augustinus axiomatis loco, hoc veluti principium statuit: *ἀδύνατον impossibile* esse, ut quis credat *nolens*, *invitus* scilicet, atque *reluctans*; si & c. 18. cit. lib. I. *nec ex Dei potentia vel in malum*, *vel in bonum aliquem cogi* ultro adversariis concedit, necessario consequitur, ut *gratia*, qua vir sanctus docet homi-

homines ex *invitis*, *reluctantibus*, *& nolentibus fieri volentes*, irresistibilis, necessitans, cogens, ineluctabilis esse nullo modo possit.

Ac certe, si vis & natura huius gratiae, quae definitur *inspiratio dilectionis*, *ut cognita sancto amore faciamus*, invitum, & reluctans cogeret, adigeretque necessario humanae voluntatis arbitrium ad bonum, id esset, vel quia haec inspiratio oritur ex *occultissima*, *& efficacissima potestate* Dei, vel quia *modus*, quo sancta dilectio boni inspiratur, non alius a Deo praesciri, adhiberique potest, quam qui *ineluctabilis* sit, & necessitans; vel denique quia ipsa Dei *misericordia* est *praeveniens* quodcumque hominis meritum. Atqui *impium* est dicere, occultissimam, & *efficacissimam* quamlibet potestatem Dei in corde hominis nec dari, nec cogitari posse, nisi sit irresistibilis, fatalis, & ineluctabilis; sic enim omnipotentiam, qua *Deus*, teste August. *de correp. & gr.* cap. 14., *magis habet in potestate voluntates hominum*, *quam ipsi suas*, contra quam divinae scripturae, & fidei nostrae symbola clamant, negare cogeremur, ne, ea posita, resistendi libertas homini tolleretur: *impium*, asserere Deum omniscium inter innumeros, infinitos, occultos, mirabiles, atque ineffabiles modos, quibus amorem boni in cordibus nostris infundere valet, nullum neque praescire, neque seligere posse nisi unum, aut eum certe, qui semper cogat invitum; sic enim vel nullus esset modus Deo *liber* in inspiranda dilectione boni, vel si esset, hunc ignoraret. *Impium* denique est affirmare, misericordiam Dei praeveniri a meritis hominum, & non merita hominum a Dei misericordia praeveniri; unde illud est Augustini in laud. lib. II. c. 9. *Avertat Deus hanc amentiam*, *ut in donis eius nos priores faciamus*, *posteriorem ipsum*, *quoniam misericordia eius praeveniet me*. *Impium* ergo est veluti fatum ineluctabile suggillare eam Dei gratiam, pro qua Praesul ille SS. annos viginti & amplius gloriosissime decertavit. *O novi haeretici Pelagiani* ..., vos sic alloquitur Hipponensis Episcopus, *nonne attenditis*, *nonne perspicitis*, *non a nobis divinae gratiae nomine fatum asseri*, *sed a vobis potius divinam gratiam fati nomine* *nuncu-*

nuncuparit? Ibi cap. 6. *Haec gratia, si doctrina dicenda est, sic dicatur, ut altius & interius eam Deus cum ineffabili suavitate credatur infundere ... ita ut non ostendat tantummodo veritatem*, verum etiam *impertiat caritatem ... Isto modo sunt omnes secundum propositum vocati, sicut scriptum est in Prophetis, docibiles Dei ... Ac per hoc quando Deus docet, non per legis litteram, sed per spiritus gratiam, ita docet, ut quod quisque didicerit, non tantum cognoscendo videat, sed etiam volendo appetat, agendoque perficiat*. De gr. Chr. cap. 14. & 15.

Beausobrius in *observationibus* ad vers. 45. cap. 6. Iohan: διδακτοὶ τοῦ Θεοῦ idem esse scribit ac θεοδίδακτοι, de quibus S. Barnabas in epistola sua apud Clem. Alexand. haec habet: γίνεσθε οὖν, vel ut est in textu ipsius epistolae, γίνεσθε δὲ θεοδίδακτοι, ἐκζητοῦντες τί ζητεῖ ὁ κύριος ἀφ' ὑμῶν, καὶ ποιεῖτε, ἵνα σωθῆτε ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, hisque verbis homines a Deo edoctos secundum unam *exteriorem doctrinam* indicari decernit. *Quod enim scitur*, (sic enim ille argumentatur), *per interiorem, immediatamque inspirationem* divini Spiritus, *opus non est, ut aliunde quaeratur*.

Quae quum Beausobrius dicit, aut non animadvertit, aut animadvertere noluit, vel studium ipsum, curamque exquirendi ea, quae Deus a nobis requirit, ut salvi simus in die iudicii, ab interiori, & arcano Spiritus Sancti afflatu, occultaque divini magistri doctrina, ac directione seiungi non posse, neque vero debere. Hinc S. Barnabas in eo epistolae suae loco *precatur*, ut fidelibus ad quos scribit, *det Deus sapientiam, scientiam, intelligentiam, cognitionem* τῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ *iustificationum suarum in patientia*, adeoque etiam *orat*, ut sint θεοδίδακτοι *docti a Deo*, idest sapientiae, scientiae, intelligentiae, & cognitionis *interioris* donis ab eo instructi ad exquirenda, & exsequenda praecepta salutarium, divinorumque δικαιωμάτων, unius certe aeternae salutis caussa.

De *scientia*, & *doctrina exteriori iustificationum* Domini iam antea S. Apostolus egerat, in eaque *eruditos* supponit populos, quos ipse alloquitur. Sic enim dixerat: *aequum est, ut edocti iustificationes Domini, quotquot prius scriptae sunt, in eis ambulemus*.

lemus. De alio ergo doctrinae genere, quod *interius* esset, & ex *immediato* ipso Dei Patris magisterio penderet, loquitur S. Barnabas, ubi ad calcem epistolae optat, ut filii sui, *filii dilectionis*, *&* *pacis*, (sic dicti, auctore Clem. Alex, ex γνώσει *cognitione*), θεοδίδακτοι efficiantur, exquirentes a Deo ipso magistro interioris vitae, salutisque aeternae praecepta, & adiumenta.

Sed & haec ex n. 16. epist. Barnabae audiat Beausobrius: *In domicilio nostro vere Deus exsistit: habitat in nobis. Quomodo? Verbum eius fidei, vocatio eius promissionis, sapientia iustificationum, mandata doctrinae: ipse in nobis prophetat, ipse inhabitat... Quare qui cupit esse salvus non in hominem respicit, sed in eum, qui in homine habitat, atque loquitur*. An non heic species effulget illius secretissimae scholae, in qua Deus Pater loquitur, & hominem per se occulte instruit, atque docet?

Si autem quaeras ab Alex. Clemente, quid illud sit, quod a Deo θεοδίδακτοι discant, accipe ex lib. I. illius *Paedagogi* c. 6: *Novit* (Deus) *quos vocavit, quos servavit: simul autem vocavit, & servavit*: Ipsi *enim* vos, *inquit Apostolus*, a Deo docti estis. *Nefas est imperfectum iudicare, quod ab ipso docetur*. Τὸ δὲ μάθημα ἀΐδιος σωτηρία ἀϊδίου σωτῆρος. *Quod autem ab eo discitur est salus aeterna aeterni servatoris, cui gratia in saecula saeculorum, amen*. Ea vero doctrina, & gratia, qua suos Deus *vocat simul, & servat*, nisi interior sit, non perfecta certe, sed imperfecta dici poterit, quod nefas est, Clemente iudice, arbitrari.

S. Iohan. Chrysostomus *doctos* a Deo eos intelligit, quibus Pater per Filium, & Spiritum S. fidei mysteria non tam exterius, quam interius revelaturus erat. Quod etiam exemplo Petri ostendit, cui idem ipse Pater Filii sui divinitatem revelavit. S. Cyril. a Prophetis *praedictum* fuisse dicit, ut *Deus Pater mysterium* Christi *dignis* (quos nempe dignos facit) *instillaret, & Filium suum revelaret* ἀπορρήτως ἑκάστῳ προσλαλῶν *arcana quemlibet ratione alloquendo, & divinitus horum cognitionem infundendo*.

Nemo vero magis quam Augustinus interioris huius, divinaeque *doctrinae* lucem, admirandamque virtutem, & efficaciam

caciam agnovit. Ut hanc contra Pelagianos haereticos vindicaret, ex hoc ipso evangelico oraculo, ceterisque cum eo coniunctis testimoniis invictissima munimenta desumpsit. Videsis tract. XXVI. in Iohan. n. 7. & 8. Nam ego, ceteris fere innumeris praetermissis, ea tantum commemoravero, quae S. Doctor scripsit in lib. *de praedest. SS.* cap. 8.

En Augustini verba: Omne quod dat mihi Pater ad me veniet. *Quid est ad me veniet, nisi credat in me? sed ut fiat, Pater dat. Item paullo post*: Nolite, *inquit*, murmurare invicem: nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum .... est scriptum in Prophetis: *Et erunt omnes docibiles Dei*. Omnis, *qui* audivit a Patre & didicit, venit ad me. *Quid est* omnis, qui audivit a Patre & didicit, venit ad me, *nisi, nullus est, qui audiat, & discat a* Patre, *& non veniat ad me? Si enim* omnis, qui audivit a Patre & didicit, venit: *profecto omnis, qui non venit, non audivit a Patre, nec didicit; nam si audisset & didicisset veniret. Neque enim ullus audivit & didicit, & non venit: sed* omnis, *ut ait veritas*, qui audivit a Patre, & didicit, venit.

Valde remota est a sensibus carnis haec schola, in qua Pater auditur, & docet, ut veniatur ad Filium. Ibi est ipse Filius, quia ipse est verbum eius, per quod sic docet, nec agit hoc cum carnis aure, sed cordis. Simul est & ibi Spiritus Patris, & Filii: neque enim ipse non docet, aut separatim docet... Valde, inquam, remota est a sensibus carnis haec schola, in qua Deus auditur, & docet. Multos venire videmus ad Filium, quia multos credere videmus in Christum, sed ubi, & quomodo a Patre audierint hoc, & didicerint, non videmus. Nimium gratia ista secreta est, gratiam vero esse quis ambigat?

Haec itaque gratia, quae occulte humanis cordibus divina largitate tribuitur, a nullo duro corde respuitur. Haec quippe tribuitur, ut cordis duritia primitus auferatur. Quando ergo Pater intus auditur, & docet, ut veniatur ad Filium, aufert cor lapideum, & dat cor carneum, *sicut Propheta praedicante promisit. Sic quippe facit* filios promissionis, & vasa misericordiae, quae praeparavit in gloriam.

Cur ergo non omnes docet, ut veniant ad Christum, nisi quia omnes, quos docet, misericordia docet? quos autem non docet, iudicio non docet? .... Et tamen secundum quemdam modum, omnes Pater docet venire ad suum Filium. Non enim frustra scriptum est: Et erunt omnes docibiles Dei. *Quod testimonium cum praemisisset, tunc subdidit:* Omnis qui audivit a Patre, & didicit venit ad me. *Sicut ergo integre loquimur, cum de aliquo litterarum magistro, qui in civitate solus est, dicimus: omnes iste heic litteras docet; non quia omnes discunt, sed quia nemo nisi ab illo discit, quicumque ibi litteras discit, ita certe dicimus, omnes Deus docet venire ad Christum; non quia omnes veniunt, sed quia nemo aliter venit.*

Quare, *inquiunt*, non omnes docet? *Si dixerimus, quia nolunt discere quos non docet, respondebitur nobis. Et ubi est, quod ei dicitur:* Deus, tu convertens vivificabis nos? *Aut si non facit VOLENTES EX NOLENTIBUS Deus, quid orat ecclesia secundum praeceptum Domini pro persecutoribus suis? Quid ergo oramus PRO NOLENTIBUS CREDERE, nisi ut* Deus in illis operetur, & velle? ... *Hoc pro eis oratur, ut non credentibus, idest fidem non habentibus, fides ipsa donetur.*

Cum igitur evangelium praedicatur, quidam credunt, quidam non credunt: sed qui credunt praedicatore forinsecus insonante, intus a Patre audiunt, atque discunt, qui autem non credunt, foris audiunt, intus non audiunt, neque discunt: hoc est illis datur ut credant, illis non datur; quia nemo, *inquit*, venit ad me nisi Pater, qui misit me, traxerit eum ....

Ergo trahi a Patre ad Christum, & audire & discere a Patre, ut veniat ad Christum, nihil aliud est quam donum accipere a Patre, quo credat in Christum. Neque enim audientes evangelium a non audientibus, sed credentes a non credentibus discernebat qui dicebat: nemo venit ad me, nisi fuerit ei datum a Patre meo. *Fides igitur & incboata, & perfecta, donum Dei est: & hoc donum quibusdam dari, quibusdam non dari, omnino non dubitet, qui non vult manifestissimis sacris litteris repugnare.*

Summam heic habes sententiarum, quas Augustinus, ex oraculis Christi apud Evangelistam Iohannem cap. VI., in ope-

operibus ſuis tum contra Pelagianos, tum etiam adverſus Maſſilienſes exaratis conſtanter ubique tradidit, & ad diem uſque vitae ſuae extremum firmiſſime tenuit, ac vindicavit. Eae ſunt, quae ſplendidiſſime emicant in duobus illis magni Doctoris libris *de praedeſt. SS.*, deque *dono perſever.* a S. Caeleſtino Pont., a Sixto, ab Hormiſda, a Gelaſio, aliiſque deinceps Pontificibus maximis mirifice commendatis, & ad divinae gratiae gloriam auctoritate Apoſtolica adprobatis.

Huiuſque rei teſtes erunt nulla umquam futurorum temporum invidia intercipiendi, aureae ipſae Romanorum Antiſtitum epiſtolae, Proſper contra Collatorem, Fulgentius una cum Africanis Epiſcopis in Sardiniae inſula exſulantibus, S. Remigius, S. Prudentius Tricaſſin., Eccleſia Lugdun., eiuſque diaconus Florus magiſter, S. Bernardus, S. Anſelmus, Angelicus Doctor S. Thomas Aquinas, alterque Thomas Archiepiſcopus Valentinus, & alii prope innumeri Auguſtinianae doctrinae cultores, vindiceſque clariſſimi.

Haec diffiteri non potuit Fauſtus ipſe Socinus, qui tom. 1. pag. 694. de divina *praedeſtinatione*, atque adeo de Chriſti gratia, quae de ſeipſa efficax ex aeterno illo *miſerentis Dei* decreto neceſſario dependet, ſermonem inſtituens: *Hoc dogma*, inquit, *hauſtum eſt potiſſimum ex libris Aurelii Auguſtini*, *CUI*, *CUM ECCLESIA ROMANA PLURIMUM TRIBUAT*, *factum eſt*, *ut iſtius eccleſiae ſcholae id paſſim tradiderint*, *ac tradant*, *quamvis contra multi*, *iique valde inſignes theologi illud reiiciant*, *atque adeo ſummae impietatis damnent*. Sed de theologis hiſce, qualeſcumque ii fuerint, iudicium omne, non Socini fallaciis, & intemperiis, ſed eidem ipſi Romanae Eccleſiae auctoritati plane divinae, integre, ſancteque relinquendum eſt. Mihi enim non aliud in praeſentiarum depraedicare licet, quam quod olim ſcripſit cap. 21. contra Collatorem S. ille Aquitanus Doctor, idemque fidiſſimus Auguſtini diſcipulus Romae in primis, & univerſae catholicae Eccleſiae acceptiſſimus: *Agnoſcant calumniatores*, *ſuper hiſce obiicere*, *quod his libris non ſpeciale*, *neque diſcretum teſtimonium perbibitum ſit*, *quorum in cunctis voluminibus norma laudatur*. *Apoſtolicae enim Sedis*,

Sedis, *quod a praecognitis sibi non discrepat*, *cum praecognitis probat*, *& quod iudicio iungit*, *laude non dividit*.

(33) Ad eumdem verſ.45. non habet ἂν, quod eſt in editis, ut nec habent codd. 5. Wetſten. Vulg., Orig. in c.VIII. Iohan., & Copt. Adde ex Millio Barbar. 4., & Aethiop. Ο' ἀκόσας noſter: ἀκέων, codd. num. 36. legunt apud Wetſten., qui pro hac lectione laudat poſteriorem Syram in margine. In cod. tamen Angel. bibl. nihil, quod variet, in margine exſtat. Addit praeterea Latin. codd., & S. Cyrillum, probante Millio, uti & Compl. Plantin., & Genev. editiones. Occurrit & mihi, ex cod. Angel. bibl. ἂν ὁ ἀκέων, cui conſentit etiam Vatic. 309.

Dominus Michaëlis de hoc ipſo fragmenti noſtri loco diſſerens: *Tota*, inquit, *vocum series ab* ἡμέρᾳ *verſ.* 44. *usque ad* ει μη ο ων *verſ.* 46. *eraſa eſt*, *& recentiore curſiva manu ſuppleta*, *quae & ipſa variationes ſubminiſtrat ſcribendo verbi gratia* εςιν *pro* εςι, *omittendo* ουν, *& verſ.* 46. *ſcribendo loco* τις εωρακε *inverſe ponendo* εωρακε τις, *quod duo mſs.*, *& Origenes faciunt*, *& abſque ſenſu ſubſtituendo pro* ει μη ο ων *haec alia* ει μηϑ ων.

At ignoſcat mihi, oro, illuſtris Huwidius, qui haec praeceptori ſuo Michaëli de Borgiano codice retulit, ſi libere affirmavero, nullam heic eſſe *vocum ſeriem eraſam*, nec eam *recentiore curſiva manu ſuppletam*. Eraſum fuiſſe in membrana ſpatium illud omne, quod hodie lineas novem a voce ἡμέρᾳ uſque ad ει complectitur, ut vides in Tab. V. T. G., res eſt omnino certa, & evidens. Sed quid, & qua de cauſſa eraſum fuerit divinari poteſt, ſciri non poteſt. Nullum enim veſtigium vel minimae litterulae, quae antea in deſcripto ſpatio exarata fuerit, conſpicitur.

Multo vero minus dicere licebit *ſuppletam* ibi eſſe *recentiori curſiva manu* eam, quam abraſam indicat, vocum ſeriem. Nam ſingulae unciales litterae, quibus hae voces ſcriptae ſunt, eamdem omnino rotundam, quadratam, vetuſtiſſimamque formam, quae in reliquis totius codicis litteris cernitur, repraeſentant. Unum inter eas eſt leve diſcrimen in colore atramenti. Characteres enim, qui in hoc ſpatio ſpectan-

ſpectantur, plerique omnes paullo craſſiori, atriorique calamo depicti videntur; quum ceteri dilutiores, minuſque colorati appareant. Idque eſt, quod anſam totam praebuit Huwidio, ut huius loci ſcripturam recentiorem, atque *curſivam* putarit. Sed tota cauſſa, cur characteres hi aliquantum pinguiores, nigrioreſque cernantur, repetenda eſt a vitio membranae. Haec enim in tantam ſubtilitatem enormibus librarii ſcalpri eraſionibus redacta eſt, ut alicubi transfoſſa hodieque videatur, & ubi integra manſit ibi maiorem atramenti copiam, quam in litterarum ductibus inſtar bibulae chartae ſorbuit, retinuerit. Inde etiam orta eſt in ſuperficie membranae non ſatis laevigata dente, quaedam veluti villoſa ſcabrities, quae, ut ſaepe experti novimus, impedit calamum, ne litteras continuato, aptoque ductu pingat, atque coloret. Sicque nil ego miror, ſi quis, dum eas obiter, & perfunctorie intuetur, pro characteribus habeat recentiori, *curſivaque* manu exaratis, quemadmodum eruditiſſimo Hafnienſi accidiſſe intelligo.

(34) Ibid. πρὸς ἐμὲ: editi πρός με: ſic & mſs. apud Millium, & Wetſten. Hi enim nihil, quod variet ab editis, adnotarunt.

Nil dicam de variante ἑώρακε τὶς pro τὶς ἑώρακε in v. 46. Hanc enim, ut mox audivimus, iam rectiſsime adnotavit v. cl. Michaëlis. Sed altera ſupereſt εἰ μηθ ὤν, mendoſe, & *ſine ſenſu*, ut idem ipſe ait, poſita pro εἰ μὴ ὁ ὤν. Rem teneo. Addendum tamen erat librarium ipſum, agnito fortaſſe errore, qui totus eſt in littera θ, eum emendare ſtuduiſſe. Nam ad extremum ſiniſtrum *ſecantis* τῆς θ circellus, quo articulus ο indicetur, adpictus videtur: quum in ceteris curvilineis eiuſdem θ non obſcura appareant deletorii ſtili indicia. Eamque ob cauſſam legimus εἰ μὴ ὁ ὤν.

(35) Verſ. 46. ἑώρακεν τὸν πατέρα. De ν addito praeter regulam in ἑώρακεν, vide quae paſsim obſervavimus in ſuperioribus.

Ad verſ. 47. πολυμαθίστατος Michaëlis obſervat omiſſum εἰς ἐμὲ, quod nos uncis incluſum dedimus. Sed ingens macula, quae abſtergi eo loci non potuit, vetat, ne quid certi de omiſsis hiſce vocibus ſtatuatur.

(36) Verſ. 49.

(36) Verſ. 49. ἐν τῇ ἐρήμῳ τὸ μάννα. Sic codex *Ephraëm*, ubi editi habent τὸ μάννα ἐν τῇ ἐρήμῳ. Obſervationem hanc nobis ſuppeditat laudatus eques Michaëlis, cuius ea quoque de hoc noſtro cod. ſententia eſt: *legentium oculis ſenſim ſemper, nova ſuboriri argumenta de conſonantia fragmenti noſtri cum antiquis, & momentoſis manuſcriptis*. Ceterum peculiarem habes lectionem apud Chryſoſtomum: τὸν ἄρτον ἐν τῇ ἐρήμῳ τὸ μάννα. Eamdemque tibi offert Latinus codex Vercellenſis evangelii S. Ioh. in *Evangeliario quadruplici* a viro doctiſsimo, Romanae domus S. Philippi Nerii decori & ornamento, meique olim amantiſsimo Ioſepho Maria Blanchinio, Romae edito, & omnigenae eruditionis copia illuſtrato: *panem mannam in deſerto*, perinde atque Veronenſis: *panem in deſerto manna*. Auguſtinus: *manducaverunt in deſerto manna*, ut in cod. noſtro.

(37) Verſ. 51. ἐάν τις φάγῃ ἐκ τούτου τοῦ ἄρτου. Cod. Vatic. 560. φάγει, Cantabr. apud Wetſten. τοῦ ἄρτου τούτου. Non eſt heic praetermittenda obſervatio Millii: *Hilarius*, inquit, *hunc locum ita citat, ut, auctore Eraſmo, legiſſe videatur ἐκ τοῦ ἄρτου μου*. Exſtant Hilarii verba lib.x. *de Trin.* n. 18. Maur. ed. *Ipſe autem Dominus huius nativitatis ſuae myſterium pandens ſic locutus eſt*: Ego ſum panis vivus, qui de caelo deſcendi: ſi quis manducaverit de pane meo vivet in aeternum, *ſe panem dicens; ipſe enim corporis ſui origo eſt*. Nihil ego dubito, quin exemplar, quo utebatur S. Pictavienſium Antiſtes, eius ſimile eſſet hoc in loco codici Vercellenſi, in quo *ex meo pane* diſertiſsime legitur, ubi ceteri pene omnes *ex hoc pane* habent. Veroneuſ. vero: *ex eo pane*. Hanc variationem peperit fortaſſe gloſſa adſcripta margini, & inde in textum invecta. Si enim ad oram Graeci exemplaris ſimilis Cantabrigienſi adnotata erat vocula μου, quaſi ea eſſet interpretatio τούτου, nihil tam facile accidere potuit, quam ut librarius aliquis eam in alterius locum intrudendam putarit, ſicque pro ἐκ τοῦ ἄρτου τούτου ſcripſerit ἐκ τοῦ ἄρτου μου, unde poſtea non unus modo Hilarius, ſed & S. Euſebius Vercellenſis latine reddiderint, *ex pane meo*, vel *ex meo pane*.

Adnot. Vulgatiſsimum erat per ea tempora, quae Hilarii, Euſe-

Eusebiique aetatem praecesserant, *panis* nomine in eo *veteri* vaticinio: *Mittamus lignum in panem eius*, *corpus* Christi cruci affigendum intelligi. Testis adest Tertullianus lib. III. *contra Marcion.* c. 19. *Extulit .... crucem .... ut secundum superiorem prophetiam, exinde Dominus regnaret a ligno. Hoc lignum, ut Ieremias tibi insinuat, dicturis praedicans Iudaeis*: Venite, mittamus lignum in panem eius, *utique in corpus*: & lib. IV. c. 40: *Scilicet crucem in corpus eius*. Quae & lib. *contr. Iud.* iisdem fere verbis repetit. Sunt praeterea qui putent, Christum quum haec verba protulit, suum ipsius corpus digito indicasse, sicuti alibi fecisse aiunt, ubi dixit: *Solvite templum hoc*, quod Evangelista noster de *templo corporis sui* dictum interpretatur. Hinc S. Presbyter Hierosolymitanus *Hesychius* in *Quaestionib.* Evangelicis apud Coteler. tom. III. *Monum. Eccl. Gr.*, solvens difficultatem XXII. ad illud Ioh. VI. v. 42: *Ego sum panis, qui de caelo descendi*, ἄρτος τὸ σῶμα, Θεὸς δὲ ὁ καταβὰς, *panis*, inquit, *corpus* (est), *& Deus, qui descendit*.

Ea proinde vetustiorum Patrum traditio facile inducere potuit Hilarium & Eusebium, ut *panem*, de quo hoc in versiculo loquitur Christus, pro ipsius SS. *corpore* accipiendum censuerint. Et Hilarius quidem, ut adnotant doctissimi editores Maurini, *ait Verbum se* panem *dicere*, *nimirum propter corpus*, *quod sibi cooptavit*, *& assumpsit*: corpus *autem illud a Verbo* suum *dici*, *ut res assumpta*, *& assumens persona distinguantur*, *adeoque Verbum in carnem defecisse non existimetur*: *demum corpus illud &* caeleste *vocari*, *propter personam caelestem*, *& divinam*; *quae illud condidit*, *& assumsit*: *rursumque* carnem, & sanguinem filii hominis (dici), *quia caro illa assumpta*, *vere de Virginis carne nata est*. *Cum autem haec dicat S. Doctor in eum Iohannis locum*, *quem de Eucharistiae sacramento interpretatum eum esse liquet*, *&* lib. VIII. n. 14. & 16., *ubi ad venerandum illud sacramentum refert*, *quae eidem loco conneccluntur*; *sequitur eum sensisse unam eamdemque esse Christi carnem de Virgine natam*, *& in eucharistia a nobis sumptam*.

Huc & illa spectant Hilarii verba ex eodem lib. VIII. n. 13. *Vere Verbum caro factum est*, *& vere nos Verbum carnem* cibo do-

minico *ſumimus ... Vere carnem corporis noſtri Chriſtus aſſumſit ; & vere homo ille, qui ex Maria natus fuit, Chriſtus eſt, noſque vere ſub myſterio carnem corporis ſui ſumimus*. Sed praeſtat clauſulam audire Maurinianae adnotationis, quae eſt ad n.18. lib.x: *Totum illud confirmat, & illuſtrat Euſebius Emiſenus apud Theodoretum ad calcem dial.3*. Dicit Dominus panem Dei deſcendiſſe de caelo: & interpretans, (quamquam apertius dicere non poſſum propter myſteria *eucbariſtiae*), hoc dicit: Caro mea eſt. Caro Filii Dei deſcenditne de caelis? Quomodo ergo dicit: Panis Dei vivit, & deſcendit de caelis, & (hoc de carne ſua) interpretans? Quoniam potentia, quae aſſumpſit, de caelis deſcendit, id quod habet potentia carni tribuitur. *Ubi vides etiam ab Euſebio non aliam exiſtimari carnem, quae in myſteriis ſumitur, & quae a Verbo in Virgine ſuſcepta eſt*.

Euſebius vero, qui auctor traditur Latinae verſionis, uti ea exſtat in cod. Vercellenſi, *corpus meum* tranſtulit, ubi v.51. ſequenti *caro mea* a Chriſto vocatur. Ex his neſcio, quae maioris ponderis argumenta ſua veluti ſponte fluere videntur ad ea confirmanda, quae paullo ante coniiciebamus de *gloſſa* e margine inducta in textum Graeci exemplaris, quo uſi fuerunt SS. Hilarius & Vercellenſis Euſebius.

(38) Ibid. καὶ ὁ ἄρτος δὲ. Probare non poſſumus Wolzogenii ſententiam de coniunctione καὶ &, quam *redundare* exiſtimat, *niſi* quis, ut ille ſubiungit, *malit hoc ſenſu verba accipere, quaſi dicat Chriſtus: ſed & panis &c.* Nam καὶ ... δὲ hoc in loco cum emphaſi poſitum arbitramur pro καὶ δὴ, ad validius confirmandum id quod antea dixerat Chriſtus verbis illis: *Si quis manducaverit ex hoc pane vivet in aeternum*; eaque de cauſſa καὶ ὁ ἄρτος δὲ vertimus: *Et vero panis, quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita*. Eamdem vim habent καὶ δὲ apud Thucydidem, Platonem, alioſque; eaque ut Vigerus obſervat *de praecipuis Gr. linguae idiotiſmis* c.8. ſect.8., recte transferuntur: *Et vero*. Parum proinde apte verba ipſa καὶ ὁ ἄρτος δὲ Wolzogenius vertit: *Et panis autem*.

De verbis ὃν ἐγὼ δώσω ſapienter eques Michaëlis coniecit non haec, ſed illa, quae ſequuntur, ἣν ἐγὼ δώσω, *quam ego dabo*,

dabo, in codice nostro desiderari, *quemadmodum in tribus quoque egregiis codd.*, *& in Origene desiderantur*. Sic mendum *Huwidiani excerpti*, in quo variantem hanc lectionem male referri suspicabatur, ex ingenii sui acumine iure corrigendum praemonuit. Ceterum addendus etiam est cod. Vat. 2., Barb. 1., S. Cypr., Athan., Cyrill., & Vulg. apud Wetsten., & Millium. Nam ne in his quidem verba ista ἣν ἐγὼ δώσω leguntur. *Chrysostomus quoque*, teste Maldonato, *non videtur legere*, *nisi semel*: Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Adde & Augustinum, qui communem nostratum lectionem retinuit. Inter Latinos codices Brixiensis est, qui, ut vulgati Graecorum in quadruplici Evangeliar. Blanchinii, legit: *Panis quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita*.

(39) Vers. 52. τὴν σάρκα ἀυτῦ. Consonant Barber. 1., Vulg. Pers., Arab. Aethiop. Chrysostomus ex Millio. ἑαυτῦ habent cod. 61; *in ora* Syrus, & Copt. ex Wetsten. Sed in editis deest ἀυτῦ contractum ex ἑαυτῦ. *Corpus suum* pro *carnem suam* habet Vercell. In Corbei. CXCV. τὸ *suam* additum est recentiori manu, sic adnotante Blanchinio.

(40) Vers. 53. πἱετε pro πίητε commutato η in ι, ut in Graeco-Aegyptiis codd. saepe fieri observavimus. Praestat ad hunc versiculum adnotare vocem φάγητε, cuius loco in Cantabrig. legitur λάβητε, & in Lat. Vercell. *acceperitis*: *Nisi acceperitis corpus filii hominis*. Variantem hanc inobservatam reliquit cl. Blanchin.

ADNOT. *Nisi manducaveritis carnem filii hominis*, *& biberitis sanguinem eius*, *non habebitis vitam in vobis*. Redit in scenam Wolzogenius, & ne de *Eucharistia* locus iste intelligatur, modis omnibus vetat. *Nam primum*, inquit, *si hic de Eucharistia ageretur*, *nemo absque ea salvari posset*, *ac proinde etiam infantibus esset necessaria*, *non minus quam baptismus*; *quia sicut dictum est*: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto *Ioh. 3. 5.*, ... *ita non minus hic dicitur*: Nisi manducaveritis... *Si ergo propter illa verba necessarium putant*, *ut baptizentur infantes*, *cur non perinde necessarium censent*, *propter ista verba*, *ut infantibus Eucharistia praebeatur*? *Sane* Augustinus, *qui alioqui*

(*ut ſupra indicavimus*) *manducare*, *quod hic iubetur*, *nihil aliud eſſe dixit quam credere*, *tamen ut erat varius & inconſtans in ſententiis ſuis*, *hunc locum de Eucharistia agere credens*, *ſtatuit etiam parvulis Euchariſtiam neceſſario dandam eſſe*: *quin fatetur* Maldonatus ipſe, *ſexcentos circiter annos viguiſſe hanc ſententiam in eccleſia*, *quod Euchariſtia parvulis ſit neceſſaria ad ſalutem*; *idque propter hunc ipſum locum* Ioh. 6. 53.

Contra Fauſt. Socin. in diſp. *de Baptiſmo aquae* ex verbis Ioh. 6. 53. haeretica vi ad aliud quodvis, quam ad Euchariſtiam intelligendam detortis, argumentatur non eſſe priora illa verba Ioh. 3. 5. ad *baptiſmum* elementaris aquae trahenda. *Eſt autem hic locus*, *ait*, *illis eiuſdem Chriſti verbis*, *apud eumdem Iohannem ſimilis*, *cum ait Iudaeis eos non habere vitam in ſeipſis*, *niſi comedant carnem filii hominis*, *& ſanguinem bibant*. *Quae verba diu ad carnem dominicam a multis detorta fuere*, *donec tandem animadverſum eſt id perperam fieri* .... *Ut igitur iſta ratione factum eſt*, *ut iidem illi*, *qui in coena Domini veram*, *& naturalem ipſius carnem*, *& ſanguinem percipi contendunt*, *tamen de coena Domini ibi non agi*, *iam agnoſcere incipiant*, *ſic quoque nulli*, *quamvis acerrimo terrenae aquae baptiſmi propugnatori dubium eſſe poteſt*, *de eo baptiſmo ibi agi non poſſe*, *ubi aperte aqua tamquam prorſus ad ſalutem aeternam neceſſaria requiratur*, *ut certe ſit*. Sic ille cap. IV. cit. Diſp.

Egregii ἀγύρται, qui tam ludicra, & ſophiſtica verſatione piſtilli utrumque ſacramentum, unum ſcilicet per aliud, & hoc per illud, in evangelicis Iohannis noſtri oraculis contundere, & abolere ſe poſſe putant! Sed cum Wolzogenio res mihi modo erit.

In duabus hiſce propoſitionibus: *Niſi quis renatus fuerit ex aqua*, *& Spiritu Sancto*; & *Niſi manducaveritis carnem filii hominis*, quatenus praeceptum exprimunt, non unus verborum ſimilium ſonus, ſed res, quae praecipitur, an omnibus omnino eadem prorſus ratione, modoque conveniat, conſideranda eſt. Alioquin, ſi verborum ſimilitudinem tantum modo ſpectes, dicere cogeris ipſis quoque infantibus praecipi, ut poenitentiam perinde atque adulti peragant, & ut eorum

eorum iustitia abundet *plusquam Scribarum*, *& Pharisaeorum*, quia sicut scriptum est: *Nisi quis renatus fuerit* ... ita etiam dicitur Luc. 13. 3. *Nisi poenitentiam habueritis*, *omnes similiter peribitis*; & Matth. 5. 20: *Nisi abundaverit iustitia vestra plusquam Scribarum*, *& Pharisaeorum*, *non intrabitis in regnum caelorum*. Adde, quod Augustinus ipse utrumque praeceptum, & illud scilicet Ioh. III., & istud Matth. V. eidem veluti homini datum insinuare videtur, ubi in L. *de Fide*, *& operibus* lib. 26. scribit: *Sanam doctrinam Dei magistri in utroque teneamus*; *ut sancto baptismo consona sit vita christiana*, *nec culquam homini*, *si utrumlibet defuerit*, *vita promittatur aeterna*, *qui enim dixit*: Nisi quis renatus ... *ipse etiam dixit*: Nisi abundaverit iustitia vestra &c.

Ut autem nasci natura, sic & *renasci gratia ex aqua*, *& Spiritu Sancto*, sine propriae rationis, & voluntatis usu infantes per fidem, & pietatem Ecclesiae possunt, *actu* vero manducare carnem, & bibere sanguinem Christi Domini, quod proprium est eorum, qui usu rationis pollent, infantes, nisi per eamdem Ecclesiae fidem, & caritatem, non possunt. Insanum est ergo velle, ut, si hunc locum Iohannis de Eucharistiae sacramento accipi debere statuimus, dicere cogamur *neminem sine* actuali Eucharistiae manducatione *salvari posse*, *ac proinde etiam infantibus esse necessariam*, uti necessarium est sacramentum baptismi. Sed grammatico sophistae quicquid lubet, licet.

Venio nunc ad Augustinum. Hostis est, & inimicus Sancti Doctoris infensissimus, qui illius catholicae fidei, & doctrinae testimonium longe praeclarissimum reddit. Hoc audiant necesse est Calviniani. Diserte Wolzogenius fatetur Hipponensem Antistitem locum istum Iohannis de orali, vera, & sacramentali manducatione dominicae carnis in Eucharistiae mysterio intellexisse. Verum quum id Socinianus heterodoxus aegerrime ferret, nisus est nobilis impostor tanti Patris auctoritatem imminuere, dira ei impacta calumnia, quod varius, inconstans, & errans a priori sententia hoc in loco discesserit. Sed hoc tam iniquae calumniae, & imposturae genus satis,

ſatis, credo, retudimus adnot. 1. in verſ. 29. Heic interea ego teneo quod mihi dat, licet invitus det, Auguſtinum nempe in verbis Chriſti Domini aperte agnoſcere, & profiteri oralem comeſtionem verae carnis, & potationem veri ſanguinis Ieſu Chriſti.

His poſitis videamus, quid praeterea Africanae non minus quam Catholicae eccleſiae lumen fulgidiſſimum doceat de reali Euchariſtiae ſumptione tamquam neceſſaria parvulis ad ſalutem, ut inde in quo lateant inſidiae in Auguſtinianam doctrinam a calumniatoribus inſtructae facile detegamus. Duo ſunt controverſiarum capita, quae in hoc maxime argumento diſcernere diligenter oporteat. Primum eſt, an umquam Auguſtinus docuerit, *infantes etiam baptizatos, niſi Euchariſtiam perciperent, ſalvos eſſe non poſſe*? Alterum eſt, an, & quo ſenſu Auguſtinus docuerit, *infantes ſine Euchariſtiae ſacramento ſalvos eſſe non poſſe*?

Primum numquam docuit S. Auguſtinus, quemadmodum meus Noriſius invicte oſtendit in *Vindiciis Auguſtin.* c. IV. §. 4. Calumnia proinde eſt apertiſſima, quam Wolzogenius eodem prorſus, quo Maldonatus, commento affingit non uni tantum Auguſtino, ſed & ipſis PP. Max. Innocentio I., atque Gelaſio, & Patribus denique univerſis, qui ſex prioribus eccleſiae ſaeculis floruerunt. En ex Noriſio Maldonati cenſura, quam pediſſequs Socinianus ex aſſe retexit. *Miſſam facio*, ait Maldonatus, *Auguſtini, & Innocentii I.* (adde & *Gelaſii*) *ſententiam, quae ſexcentos circiter annos viguit in eccleſia, Euchariſtiam etiam infantibus neceſſariam. Rurſum ibidem affirmat Auguſtinum, & Innocentium eo teſtimonio Ioh. 6. adductos fuiſſe, ut crederent infantes etiam baptizatos, niſi Euchariſtiam perciperent, ſalvos eſſe non poſſe.*

Eumdem errorem tamquam iam *damnatum ſub anathemate a Concilio Tridentino* S. Doctori tribuunt *Moraines*, & Adamus. Quodque multo mirabilius eſt *Dionyſius Petavius* lib. unic. de Trident. Conc., & S. Auguſtini doctrina cap. 5. inter illius *dogmata, quae vel eccleſiae univerſae, vel Theologorum aut omnium, aut multorum, nec infimi ſubſellii, iudicio reprobantur*, illud numerat,

merat, *quod multis in locis asserit Augustinus, Eucharistiam post baptismum dandam parvulis, & eis esse necessariam. Quippe sacramenti utriusque parem necessitatem distincte, ac separatim adstruit, ex duplici Iohannis loco*, altero cap.III. 5. ... *altero cap.*VI. 53. *Eandem & Augustini, & Innocentii I. sententiam fuisse testatur eruditissimus Iohannes Maldonatus in Commentario ad cap. Ioh.* 6. 53. Eccur tam infinitae lectionis theologus *Gelasii Pont.* nomen reticuit? Nam & is in ep. ad Episcopos per Picenum scribit: *Ut providentia Dei omnes Pelagianorum nequitias amputaret, non solum dictum est*: Qui non fuerit renatus ex aqua, & Spiritu Sancto, non intrabit in regnum caelorum, *sed etiam pariter dictum est*: Qui non manducaverit carnem filii hominis, & biberit eius sanguinem, non habebit vitam in semetipso. *De vita autem aeterna hoc dictum nullus addubitat. Atqui haec opinio*, continuo subdit Petavius, *Tridentini Concilii auctoritate damnata est, & anathemate notata* sess. 21. cap.4. & can. 4.

Calculum adiicit Richardus Simonius, qui in *hist. crit. novi Testam.* c.XX., Augustini argumentum de duobus sacramentis, baptismi scilicet, & eucharistiae ad ipsorum quoque infantium salutem necessariis adversus Pelagianos nihil valere affirmat, etsi innixum illud esset *fidei*, quae eo tempore vigebat. *Elle* (la preuve) *étoit cependant fondée sur la créance de ce tems-là*; additque cap. XLI. p.610., totam antiquitatem ex hoc loco Ioh. 6. 53. intulisse necessitatem impertiendi revera parvulis eucharistiae perinde atque baptismatis sacramentum.

Quid plura? Dicam hanc S. Doctori coniunctis viribus *Dumolinius*, *La-Rochius*, aliique omnes heterodoxi, teste Bossueto, impingunt, ut uno errante Augustino, universam cum eo ecclesiam in tam gravissimo fidei negotio errasse contendant.

Magna proinde caussa est, cur heic strenuum Augustini vindicem Cardinalem Norisium audiamus. Nam uno vindicato Augustino, Sedes ipsa Apostolica, & tota ecclesia Catholica una cum eo vindicatur. *In primis*, ille inquit, *certum est, veteres Patres consuevisse, pueris statim post baptismum sacram Eucharistiam ministrare. Quod vero inquit Maldonatus*, (aiunt & alii,) *illos ita fecisse, quod putabant*, Eucharistiam etiam infantibus

fantibus necessariam, *nullo pacto concedi potest; id enim est contra Tridentini decretum sess.21. cap.4., ubi de eodem antiquorum ritu, dandi parvulis Eucharistiam, loquens ait*: Ut enim sanctissimi illi Patres sui facti probabilem caussam pro illius temporis ratione habuerunt, ita certe eos nulla salutis necessitate id fecisse sine controversia credendum est.

Quod rursus addit Maldonatus (addunt & ceteri, quorum meminimus,) infantes etiam baptizatos, nisi Eucharistiam perceperint, salvos esse non posse .... *falsissimum est. Illi quidem dixere, infantes sine sacramento Eucharistiae salvos esse non posse, at id* de pueris baptizatis numquam *affirmarunt, cum ea tempestate statim post baptismum daretur omnibus etiam Eucharistia. Ob hanc vero caussam eo testimonio Ioh. 6. contra Pelagianos optime & Romani Pontifices, & Augustinus usi sunt. Nam cum Pelagiani* vitam aeternam *extra regnum Dei* parvulis sine baptismo morientibus *darent, sancti Patres ita arguebant*: (animum huc advertant SS. PP. censores:) *NULLUS SINE BAPTISMO SUSCIPERE POTEST EUCHARISTIAM, per quam ex verbis Domini Ioh. 6. donatur* vita aeterna, *IGITUR PUERI MORIENTES SINE BAPTISMI, ET EUCHARISTIAE SACRAMENTIS NON POSSUNT PARTICIPARE VITAM AETERNAM. At numquam dixere infantes* tantum baptizatos *ante Eucharistiae sumptionem non habere gratiam, & ius ad vitam aeternam. Eo autem discursu optime Pelagiani convincebantur, quia unde vitam aeternam parvulis promitterent, non habebant.*

Tota lis, quae postremo ecclesiam inter & Pelagianos versabatur, eo demum redacta erat, an pueri sine baptismo decedentes, quando excludendi procul dubio essent a regno caelorum, vitam saltem aeternam extra regnum illud beatum habere possent? Affirmantibus Pelagianis, quid aliud tam validum, & luculentum athletae nostri sanctissimi, Augustino duce, opponere poterant, quam hoc unum argumentum: Pueri carentes baptismo, & exclusi a regno caelorum non modo non habent, sed nec capaces sunt, qui habere queant, aeternam vitam. Nam ii tantum capaces sunt aeternae vitae qui sunt capaces percipiendae Eucharistiae, qua vita promittitur, sed

ſed pueri ſine baptiſmo non ſunt capaces percipiendae Euchariſtiae; haec enim nonniſi baptizatis dari poteſt; ergo pueri ſine baptiſmo non ſunt capaces aeternae vitae.

Eoque argumento ſummam contineri Auguſtinianae ſententiae liquido conſtat ex iis, quae Auguſtinus ipſe ſcribit in ep. ad Paulinum 196. Maur. ed., ubi ait: *Si autem cedunt Sedi Apoſtolicae, vel potius ipſi magiſtro, & domino Apoſtolorum, qui dicit non habituros vitam in ſemetipſis, niſi manducaverint carnem filii hominis, & biberint ſanguinem*, (notentur haec,) *QUOD NISI BAPTIZATI NON UTIQUE HABERE POSSUNT, nempe aliquando fatebuntur, PARVULOS NON BAPTIZATOS VITAM HABERE NON POSSE*.

Hinc lib. I. *de anima, & eius orig.* cap. II. de *parvulis* agens, *qui morte praeveniuntur prius quam baptizentur in Chriſto*, quibuſque Vincentius Victor auſus fuerat *promittere non ſolum paradiſum, verum etiam regnum caelorum*, non quidem *ſancti bapiſmatis*, ſed *euchariſtici ſacrificii*, quod pro eis offeretur, virtute, errorem audacis iuvenis in hunc modum & refert, & refellit: Sane, *inquit*, pro eis oblationes aſſiduas, & offerenda iugiter ſanctorum cenſeo ſacrificia ſacerdotum. *Ecce aliud*, ſubdit S. Doctor, *unde numquam exiturus eſt, niſi eum dixiſſe poeniteat. Quis enim offerat corpus Chriſti, niſi pro eis qui membra ſunt Chriſti? Ex quo autem ab illo dictum eſt*: Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu, non poteſt intrare in regnum Dei, *& alio loco*, qui perdiderit animam ſuam propter me, inveniet eam: *nemo fit membrum Chriſti, niſi aut baptiſmate in Chriſto, aut morte pro Chriſto*. Eadem habet l. II. ad Petrum Presbyter. c. II., ubi ipſiſſimis Vincentii Victoris verbis recitatis, ſic Petrum alloquitur: *Habeto iſtum, ſi placet, etiam cenſorem, ſi parum fuerat habere doctorem, ut SACRIFICIUM CORPORIS CHRISTI ETIAM PRO HIS OFFERAS, qui CHRISTO NON SUNT INCORPORATI. Rem tam novam, atque a diſciplina eccleſiaſtica, & a regula veritatis alienam*. Tandem l. III. cap. 12. ad eumdem Victorem: *Noli credere*, inquit, *nec dicere, nec docere, SACRIFICIUM CHRISTIANORUM PRO IIS, QUI NON BAPTIZA-*

TI DE CORPORE EXIERINT, *offerendum*. Quapropter L. III. O. *Imperf.* c. 38. Iulianum de *non regenerato* interrogans, an *vita vivat*? *si dicis*, ait, *eum vita vivere*, *contradicit Christus Antichristo*, Iuliano scilicet, *& dicit*: Nisi manducaveritis carnem meam, & biberitis sanguinem meum, non habebitis vitam in vobis, *QUEM CIBUM*, *ET POTUM AD REGENERATOS PERTINERE*, *velis nolis*, *cogeris consiteri*.

Non alia fuit Innocentii Pontificis mens in epistola, quam laudat August. l. 2. cont. 2. epistolas Pelagianor. cap. 4. ad Numidiae Episcopos: *Illud vero*, *quod eos vestra fraternitas asserit*, *praedicare*, *parvulos aeternae vitae praemiis ETIAM SINE BAPTISMATIS GRATIA*, *posse donari*, *perfatuum est*. Nisi enim manducaverint carnem filii hominis, & biberint sanguinem eius, non habebunt vitam in semetipsis. *Qui autem hanc eis sine regeneratione defendent*, *videntur mihi ipsum baptismum velle cassare*, *cum praedicant hoc habere*, *quod in eos credimus nonnisi baptismate conferendum*.

Hoc eodem argumento *ea prorsus*, qua illud Norisius explicuit, *ratione* constructo, usus est *Marius Mercator S. Augustini amicus & defensor in opusculo contra Iulianum*: Illudque ipsum *contra Pelagii blasphemias EVIDENTISSIMUM*, *atque VALIDISSIMUM* appellavit *Eusebius Episcopus Gallicanus* hom. 5. *de Paschate* inter eas, quae *Emisseni* nomine enunciabantur, *qui tamen Emisseno*, ut *Noris* censet, *& posterior*, *& melior fuit*. Praeter *Cyprianum*, addit Bossuetus adversus Simonium, *Isidorum* Pelusiotam lib. II. epist. 52.

Ecquid praeterea quaerimus, ut intelligamus, Augustini, & Innocentii propositum in expugnando ex divinis hisce Evang. Ioh. verbis Pelagianorum commento de vita aeterna iis largienda, qui sine baptismo decessissent, non aliud omnino fuisse, quam de pueris agere *non baptizatis*, eosque excludere a iure potiundae vitae per Eucharistiae sacramentum, non ea sane de caussa, quod ante dominici corporis sumptionem ex hac luce migrassent, sed quia sine baptismo, neque per se, neque per fidem gestantium, & credentium capaces, & apti fuissent, qui Eucharisticam vitam participare valerent? Quae qui-

quidem si S. Augustini censores paullo attentius discernere studuissent, multo in eum aequiores fuissent, nec a vera, rectaque illius mente assequenda tanto opere aberrassent. Quotquot igitur tam male de augustissimo Hipponensium Antistite sentiunt, ut eum docuisse velint, pueros iam baptizatos salvos esse non posse, nisi Christi carnem ederint, & sanguinem eius biberint, gravissime alucinantur, & apertam magno Doctori calumniam, iniuriamque luculentam affingunt.

Id unum Augustinus perpetuo docuit, infantes nimirum sine Eucharistiae sacramento vitam non posse consequi sempiternam. Sed quo sensu ita docuerit, ex ipsius S. Doctoris verbis explicandum est. Firma & perspicua sunt, quae l. 4. *de bapt.* c. 23. & 24. de *perfecta salute* scribit eorum infantium, qui recepto baptismatis sacramento ex hac vita decedunt, quin ullam de sumpta ab his Eucharistia mentionem faciat. *Sicut*, ibi ait, *in latrone, quia per necessitatem* (sanctificatio sacramenti) *corporaliter defuit*, *perfecta salus est*, *quia per pietatem* spiritualiter *adfuit*, *sic &* cum ipsa *praesto est*, *si per necessitatem desit quod latroni adfuit*, PERFICITUR SALUS. *Quod traditum tenet universitas Ecclesiae*, *cum parvuli infantes baptizantur*, *qui certe nondum possunt corde credere ad iustitiam*, *& ore confiteri ad salutem*, *quod latro potuit* .... *& sicut in illo latrone quod ex baptismi sacramento defuerat complevit omnipotentis benignitas*, *quia non superbia*, *vel contemtu*, *sed necessitate defuerat*: *sic in infantibus* QUI BAPTIZATI MORIUNTUR, *eadem gratia omnipotentis implere credenda est*, *quod non ex impia voluntate*, *sed ex aetatis indigentia*, *nec corde credere ad iustitiam possint*, *nec ore confiteri ad salutem*. *Ideo cum alii pro eis respondent*, *ut impleatur erga eos celebratio sacramenti*, *valet utique ad eorum consecrationem*, *quia ipsi respondere non possunt*.

At vero latro, de quo loquitur Augustinus, non sumpserat certe, ut Norisius observat, *Eucharistiam*, *quae pridie ante mortem in coena a Domino instituta fuerat*; & tamen *perfectae salutis* opus divinitus in eo completum S. Doctor agnoscit, etiam si *sanctificationem sacramenti* baptismatis *spiritaliter* tantummodo,

T 2

tummodo, ideſt per *fidem*, & *cordis converſionem* illum recepiſſe doceat, quia ab ea *corporaliter* ſuſcipienda unius neceſſitatis cauſſa excluſus fuerat. Atqui ſimili prorſus modo infantes, qui *baptizati moriuntur*, *perfectae ſalutis* gratiam, ex communi eccleſiae doctrina, & ex Apoſtolica traditione conſequi Auguſtinus affirmat, non quia, vel Euchariſtiam actu ſuſceperint, vel proprio corde crediderint ad iuſtitiam, oreque ſuo confeſſionem ediderint ad ſalutem, ſed quia per ora geſtantium, & credentium reſpondentes, perque ſancti baptiſmatis celebrationem conſecrati, *ſanctificationem ſacramenti corporaliter* ſolummodo acceperunt. Auctore igitur Auguſtino ſalvi atque beati eſſe poſſunt infantes, ſi, una tantum *ſanctificatione baptiſmi corporaliter* ſuſcepta, e numero mortalium excedant.

Quin ex eadem ipſa Auguſtini ſententia, qua cum heic, tum alibi adverſus Donatiſtas conſtanter aſſeruit, *fidem*, *converſionemque cordis*, vi caritatis actualis partam, ſufficere homini ad ſalutem, *ſi a recipiendo baptiſmo improviſa neceſſitate excludatur*, recte colligit Noriſius, ſine actuali perceptione Euchariſtiae in tuto eſſe poſitam infantium baptizatorum ſalutem, quum ii *longe perfectiori modo habeant fidem*, & *caritatem ſibi a Deo in ſacramento regenerationis infuſas*.

Quando ergo Auguſtinus docuit, parvulos ſine participatione corporis, & ſanguinis Domini ſalvos eſſe non poſſe, de *participatione*, ut a Noriſio dicitur, *ſpirituali* intelligendus eſt. Ea autem fit per ſacramentum, & gratiam ſanctificantem baptiſmi, quo Chriſto tamquam illius corporis membra incorporantur. *Hac* prorſus *gratia*, inquit idem SS. l. 1. *de pecc. mer. & rem.* c. 9., *baptizatos quoque parvulos* (Chriſtus) *ſuo inſerit corpori*. Et c. 26: *Porro quia parvulos baptizandos eſſe concedunt... concedant oportet eos egere illis beneficiis mediatoris, ut abluti per ſacramentum, caritatemque fidelium, ac ſic* (nempe per ablutionem baptiſmi) *incorporati Chriſti corpori, quod eſt eccleſia, reconcilientur Deo*. Rurſus lib. III. c. 4. *Quoniam nihil agitur aliud, cum parvuli baptizantur, niſi ut incorporentur eccleſiae, ideſt, Chriſti corpori membriſque ſocientur, manifeſtum eſt eos ad damnationem*,

tionem, *nisi hoc eis collatum fuerit*, *pertinere* ... *Numquid etiam illud* (ambiguum est), *quia* nisi manducaverint homines carnem eius, *hoc est participes facti fuerint corporis eius*, non habebunt vitam? .... *Nonne veritas sine ulla ambiguitate proclamat*, *non solum in regnum Dei non* baptizatos *parvulos intrare non posse*, *sed nec vitam aeternam posse habere PRAETER CHRISTI CORPUS*, *cui ut incorporentur sacramento baptismatis imbuuntur*? Ubi certe unius sancti baptismatis virtuti, non vero *actuali* dominici corporis manducationi, gratiam *incorporationis* Augustinus aperte tribuit.

Quamobrem lib. I. *de orig. animae* cap. 9. *Nemo*, ait, *fit membrum Christi*, *nisi aut baptismate in Christo*, *aut morte pro Christo*. Et Tract. 26. in Ioh. *Hoc est manducare illam escam*, *& bibere illum potum*, *in Christo manere*, *& illum in se manentem habere*: Idem habet Tr. 27. n. 6: *Diximus* ... *Dominum commendasse in manducatione carnis suae*, *& potatione sanguinis sui*, *ut in illo maneamus*, *& ipse in nobis*. *Manemus autem in illo cum sumus membra eius* .... *Ut autem simus membra eius*, *unitas nos compaginat*. *Ut compaginet unitas*, *quid facit nisi caritas*?

Nihil necesse est plura, quae in hanc rem adduci possent, Augustini testimonia proferre. Nam ex his paucis, quae hucusque adtulimus, apertissime liquet, participationem carnis, & sanguinis Domini, necessariam parvulis ad salutem, in una *incorporatione*, quae eidem ipsi Christi corpori fit per *fidem*, & *caritatem* in sacramento baptismi, fuisse ab Hipponensi Antistite constitutam.

Atque haec ipsa sententia tam certa, ac nitida visa est S. Fulgentio, ut neminem de ea dubitare posse crediderit. *Nullus*, inquit cap. 11. epist. ad *Ferrandum Diaconum* de salute *Aethiopis catechumeni*, baptizati, ac non percepta Eucharistia mortui, *debet moveri fidelium in illis*, qui etsi legitime sana mente baptizantur, praeveniente velocius morte, carnem Domini manducare, & sanguinem bibere non sinuntur, *propter illam videlicet sententiam Salvatoris qua dixit*: Nisi manducaveritis ... *Quod quisquis non solum secundum veritatis mysteria*, *sed secundum mysterii veritatem considerare poterit*,

rit, in ipso lavacro sanctae regenerationis hoc fieri providebit. Quid enim agitur sacramento sancti baptismatis, nisi ut credentes membra Domini nostri Iesu Christi fiant, & ad compagem corporis eius ecclesiastica unitate pertineant? Ipsis enim dicit B. Apostolus : Vos estis corpus Christi, & membra de membro. *Quos ostendit non solum ipsius SACRIFICII participes, sed ipsum sanctum sacrificium esse ... Qui ergo membrum corporis Christi fit, quomodo non accipit, quod ipse fit? quando utique fit verum illius corporis membrum, cuius corporis est in sacrificio sacramentum. Hoc ergo fit ille, regeneratione sancti baptismatis, quod est de sacrificio sumturus altaris. QUOD ETIAM SS. PATRES INDUBITANTER CREDIDISSE, AC DOCUISSE COGNOSCIMUS.* Statimque addit: *BEATUS QUOQUE AUGUSTINUS de hac re sermonem fecit admodum luculentum, & aptum aedificationi, & instructioni fidelium. Quem sermonem totum epistolae malui subiungere, quia nec est prolixus, & in ipsa brevitate magnae instructionis, & suavitatis est plenus.* Hunc etiam habes tom.v. par. 1. ed. Maur. n. CCCXXII. *ad infantes ante altare de sacramento.*

Eoque demum sermone integre descripto, concludit Fulgentius: *Arbitror, sancte frater, disputationem nostram praeclari DOCTORIS Augustini sermone firmatam, NEC CUIQUAM ESSE ALIQUATENUS AMBIGENDUM, tunc unumquemque fidelium corporis, sanguinisque dominici participem fieri, quando in baptismate membrum Christi efficitur, nec alienari ab eo panis, calicisque consortio, etiamsi antequam panem illum comedat, & calicem bibat, de hoc saeculo in unitate corporis Christi constitutus abscedat.* Ergo, teste S. Fulgentio, etiamsi parvuli baptizati non *actu*, *neque ipsa* Eucharistiae sacramentum sumant, rectissime tamen ex *Apostolicae Sedis*, *Patrum*, & *Augustini* praesertim sententia, carnem Christi edere, & sanguinem bibere creduntur per unum idemque sacramentum baptismi, quum per hoc ipsum *incorporantur* Christo, & vera illius corporis membra facti ipsius Eucharistici *sacrificii participes* revera fiunt. Sicque, ut Norisius concludit, *error ille de necessaria pueris praeter baptismum reali Eucharistiae sumptione a recentioribus Augustino attributus in fumum evanescit.*

Au-

Auctor ms. expositionis in Ioh., quam ego *Aegidio* meo *Columnae* adscribendam coniicio, duplicem ex Augustino distinguit manducationem, *spiritualem*, & *sacramentalem* : *spiritualis est per fidem, & caritatem : sacramentalis sub sacramento. Sine sacramentali potest esse salus, nec est necessitatis, quantum est de institutione sacramenti : spiritualis de necessitate. Sed obiicitur de parvulis baptizatis, qui salvantur, nec umquam manducaverunt sacramentaliter, nec spiritualiter. Respondeo dicendum, quod, sicut dictum est, duplex est effectus manducationis, scilicet* incorporatio, & conservatio. *Nullus salvatur, NISI MEMBRUM CHRISTI, ET NISI CONSERVETUR A CHRISTO. Unde sine effectu manducationis nullus salvatur : ideo dicitur manducatio necessaria. Quia vero in parvulis divina largitate, GRATIA potest esse effectus manducationis sine manducatione ; ideo salvantur etiam sine manducatione quacumque*, proprio nempe oris, animique actu completa. Quae sententia eo demum redit, ut infantes per sanctificantem gratiam baptismi recte dici possint participes Eucharisticae manducationis, quod ad *effectum* illum *duplicem incorporationis* videlicet, & *conservationis*, quatenus corpori Christi Domini inseruntur, & tamquam ipsius membra servantur in spem vitae aeternae.

Fit ita, ut per sancti baptismatis gratiam parvuli capaces, apti, inclinati, praeparati, dispositi, & ordinati reddantur ad Eucharistiae sacramentum sumendum. *Et ideo*, inquit Angelicus Doctor S. Thomas 3.p. q.73. art.3., *ex hoc ipso, quod pueri baptizantur, ordinantur per ecclesiam ad Eucharistiam, & sicut ex fide ecclesiae credunt, sic ex intentione ecclesiae desiderant Eucharistiam, & per consequens recipiunt rem ipsius.* Est autem, ut antea dixerat, *res huius sacramenti unitas corporis mystici, SINE QUA non potest esse salus.* Hinc & *votum* habent pro eis ab ecclesia sancta conceptum recipiendae Eucharistiae, quo & ante *oralem* comestionem gratiam, & effectum illius percipiunt, dum *voto ecclesiae*, ut cum Augustino loquitur S. Thom. q.73. art.3., & q.79. a.1. ad 6. per baptismum ipsum incorporantur Christo. Sicque Doctor Angelicus infantes credidit in ipso baptismo *spiritali manducatione*, qua

qua de agit q.80. a.1. carnem Christi edere, & sanguinem eius bibere, antequam Eucharistiae sacramentum *in re* suscipiant.

Si deinde divinum hocce testimonium Ioh. *6.* 53., accipiatur pro *reali* ipsa participatione Eucharistici sacrificii, quid erit quod vetet, quominus huiusmodi *participatio*, etsi victima actu non comedatur, necessaria dici posit parvulis ad aeternam salutem, quemadmodum necessaria est *incorporatio*, quae eidem Christi corpori fieri omnino debet? Innumera ad hanc rem declarandam occurrunt Graecorum, Latinorumque Patrum, sed Augustini praesertim testimonia, quae, ne multus fiam, vide, quaeso, in toto fere lib. x. *Thomasini de Incarn.* Quo enim ii voto, qua fide, qua caritate, dum baptizantur, incorporantur Christo, *participes* quoque *fiunt*, ut verbis utar Fulgentii, *sacrificii*, *imo & ipsi sunt sacrificium*. Christus enim in Eucharistiae sacrificio seipsum totum cum corpore suo, idest cum universa ecclesia, cuius membra sunt parvuli baptismate consecrati, Deo Patri offert. An aliud fortasse quidpiam est participes esse infantes *cruenti*, ab eo quod est participes ipsos esse *incruenti* sacrificii? At vero unum idemque utrumque est. Nec de illo minus, quam de isto dictum a Christo creditur: *Panis*, *quem ego dabo*, *caro mea est pro mundi vita*, in cruce scilicet, & in sacramento altaris.

Quod si critici, nimisque morosi censores paullo acrius, & arrogantius Augustini, aliorumque Patrum dicta de *pari* omnino eademque prorsus tum baptismatis, tum Eucharistiae communionis ad salutem consequendam necessitate urgere pergant, ne me diutius in intemperiis hisce propulsandis detineam, sat mihi erit eos mittere ad *traditionis*, *& SS. Patrum vindicias*, quas magnus Bossuetus tom. VII. oper. lib. I. a cap. 10. ad 17. usque contra *Simonium*, & tom. XXVI. c.32. adversus *La-Rochium*, aliosque Reformatos heterodoxos dedit.

Eusebius Renaudotius tom. V. *de perpetua fide Ecclesiae* lib. II. c.9. p. 137. observat dixisse aliquando Patres insitionem in corpus Christi, quod est ecclesia non tam per baptismum, quam etiam per Eucharistiam fieri. Non alia tamen de caussa sic

ſic eos ſcripſiſſe affirmat, niſi quia tum temporis duo haec ſacramenta, una, eademque continuata ſacri ritus actione, miniſtrabantur. Hinc eruditiſsimus auctor *delectus canon. univ. Eccl.* in not. ad can.48. Concilii Laod. animadvertit lib. VII. *Capitularium* confirmationem, & euchariſtiam, quae ſimul cum baptiſmo tradebantur, *baptiſmatis ſacramenta* appellari, a Beda vero lib. III. *Hiſt. Eccl.* c.1. *ſacramenta regni caeleſtis*. Quamquam ſub uno quoque *completi* baptiſmatis nomine ea ſignificari cognorim.

Ceterum ubi ſermo eſt de *Incorporatione*, eam proprie quidem per baptiſmum fieri Auguſtinus, Patres, & Concilia, maxime vero Florentinum, & Tridentinum, aperte teſtantur; ſed eam reſpectum, & relationem ſemper habere puto ad *corpus* ipſum *naturale* Chriſti, unde ei *incorporari* dicimur, & adunari. Quod & tu mecum ſentias neceſſe eſt, dum audire velis Auguſtinum, qui ſerm. 161. diſſerens de verbis Apoſtoli I. Cor. VI. 15. *Neſcitis, quia corpora veſtra membra ſunt Chriſti* .... in hunc modum loquitur: *Corpora noſtra membra Chriſti eſſe dixit, quoniam Chriſtus caput noſtrum eſt, eo quod homo factus eſt propter nos: caput de quo dictum eſt:* Ipſe Salvator corporis noſtri. *Corpus autem eius eccleſia eſt. Si ergo Dominus noſter Ieſus Chriſtus TANTUMMODO ANIMAM HUMANAM SUSCIPERET, MEMBRA EIUS NON ESSENT NISI ANIMAE NOSTRAE: quia vero & CORPUS SUSCEPIT, PER QUOD ETIAM CAPUT EST NOBIS, qui ex anima, & corpore conſtamus; profecto ILLIUS MEMBRA SUNT ET CORPORA NOSTRA .... Haec autem corpora noſtra, quae dicit Apoſtolus eſſe membra Chriſti PROPTER CORPUS CHRISTI, quod ex genere corporis noſtri ſuſcepit. Haec ergo corpora noſtra dicit idem Apoſtolus templum eſſe in nobis Spiritus ſancti, quem habemus a Deo: propter inhabitantem Spiritum Chriſti, corpora noſtra ſunt* templum *Spiritus ſancti*. Et ſerm. 162. admonet plebem, ut intelligat, Apoſtolum *corpus utique fidelium templum dicere Spiritus ſancti, & membra corporis noſtri membra Chriſti* ... *propter* nempe *ipſum corpus iam emptum pretio magno, ideſt Chriſti ſanguine pretioſo*.

V Ubi

Ubi igitur Augustinus parvulos dicit per baptismum incorporari Christo, & hanc divinam incorporationem cum evangelico oraculo c.VI. 53. Ioh. veluti necessario coniunctam exprimit habet quidem prae oculis verum, & naturale corpus Christi sub eucharistici panis, & vini symbolis praesens, quatenus illud ipsum est, cui *per sacramentum regenerationis incorporantur baptizati*, sed non quatenus ad salutem ab ipsis quoque infantibus baptizatis comedi necessario debeat. Corpus enim Christi in eucharistia idem omnino est ac illud, quod ex Virgine Matre propter nostram salutem suscepit, atque in cruce obtulit Deo Patri. Quinimmo & illud est, in quo simul cum Christo ipso per baptismum morimur peccatis, consepelimur, & ad novam vitam resurgimus.

Reisnerus theologus Lutheranorum insignis in *Vindiciis* (sic falso inscriptis) *Augustinianis* tom. III. pag. 504. *explicationem*, quam Norisius Augustini verbis, atque sententiis adplicuit, tam firmam censuit, ut nullis adversariorum machinis loco moveri posse putarit. Contra Franciscus Buddeus sensit. Is enim lib. V. *Instit.* cap. 1. *de bapt. & sac. coena* in observ. ad §. 19. ita scribit: *Verum, ut non temere aliquis Patres ab errore isto ideo absolverit, quia in Concilio Tridentino absolvuntur, ita speciatim* Augustinum *absolvi non posse, ex instituto contra Norisium ostendit Basnagius in* Hist. Eccl. tom. II. l. 14. c. 9. Papae, Buddee! Tantum ne uni Calviniano Basnagio tribuis?

Ecquid illa sunt, quae Basnagius Norisio obiicere nititur, nisi vanissima quaedam aestuantis ingenii figmenta ex libidine rixandi infeliciter parta? Nam ecce quae, & qualis sit Basnagianorum sophismatum summa. Non distinguit Augustinus baptizatos a non baptizatis; sed utrisque ad aeternam salutem absolute necessariam esse contendit participationem corporis, & sanguinis Domini. Et tamen de pueris non baptizatis Augustini mentem interpretatur Norisius. Sed in hac hypothesi numquam eucharistica communio fuisset parvulis necessaria; sicque pulchra illa argumenta, quibus Augustinus sempiternae damnationi obnoxios revincere conabatur

tur quotquot ſine participatione euchariſtiae ex hac luce migraſſent, merae fuiſſent decipulae ad ludificandos Pelagianos inſtructae.

An caecus erat, quum haec ſcriberet, Baſnagius? Nam eo in loco, quem idem ipſe citat ex cap. 20. lib.I. *de pecc. mer. & rem.*, Auguſtinus ſe cauſſam contra Pelagianos de pueris *non baptizatis* inſtituere aperte declarat. *Conantur*, inquit, *parvulis NON BAPTIZATIS innocentiae merito ſalutem, ac vitam aeternam tribuere*. Idem praeſtat Auguſtinus Doctor lib.V. cont. 2. ep. Pelagian. eo ſimiliter in loco, quem laudat Baſnagius: *Leguntur*, ibi ait, *ipſae memorati Antiſtitis* (Innocentii PP.) *litterae ſcribentis, NON BAPTIZATOS vitam parvulos habere non poſſe*. Sic legimus in ep. quoque ad Paulinum, & alibi ſemper.

O nimium inſulſos, ridiculoſque cenſores, ſi quam volunt, explicatioris *diſtinctionis* notam ad diſcernendos *non baptizatos* a baptizatis pueris, ab Auguſtino in hac cauſſa exigunt! Status controverſiae Auguſtinum inter & Pelagianos totus erat *de infantibus non baptizatis*. De his ille docet, eos *non* eſſe *capaces* aeternae vitae, quia ne capaces quidem ſunt euchariſtiae, *ad quam nemo niſi rite baptizatus accedit*.

At in hac hypotheſi, ſubdit Baſnagius, numquam eſſet neceſſaria communio euchariſtica. Veriſſimum id quidem eſt, ſi de *actuali manducatione* agatur. Nec inde tamen ſequitur, ut Baſnagio ſomnianti viſum eſt, inania eſſe Auguſtini argumenta ex Ioh. VI. 53. adverſus Pelagianos producta. Immo nihil iis validius exoptari poteſt. Nam Pelagiani aliud plane nullum, quam hoc unum teſtimonium, quo *vitam aeternam* parvulis promittere poſſent, in eo evangelio habebant. Atqui ad hanc vitam, quae hoc in loco promittitur, aſpirare nequeunt pueri non baptizati; quia quamdiu baptizati non ſint ad euchariſticae menſae participationem aſpirare non poſſunt; pueri ergo baptiſmi expertes ſpem nullam habere poſſunt aeternae vitae.

Palam eſt, ait vir doctiſſimus Euſebius Renaudotius lib.2. c.9. *de perpetua fide Eccl.*, *comme l' a prouvé le Cardinal de Noris*,

que l' un & l' autre (Augustinus nempe , & Innocentius I.) *parlent du droit que les Néophytes acqueroient de participer a l' Eucharistie , plutost que de la reception actuelle , qui n' a jamais esté regardée comme nécessaire au salut* . Sed vide quae semel iterumque diximus in superioribus .

Convicti eo argumento Pelagiani , quid Augustino , responderent viri alioquin acutissimi , & in Aristotelis dialectica, arteque sophistica versatissimi , non habebant . Concedere cogebantur non inveniri locum in evangeliis , in qua *vita aeterna* explicatis vocibus promissa esset , quam hunc unum , ubi eam Christus participantibus eucharistiam promittit . Atqui , subsumebat Augustinus , ex fidei , & ecclesiae catholicae regula , pueris *non baptizatis* non datur aditus ad participandam eucharistiam ; (quod & Pelagiani , ne apostolicae , & ecclesiasticae traditioni ubique receptae resisterent , se admittere fatebantur) : ergo pueris *non baptizatis* nullus omnino patere potest aditus ad aeternam vitam . Conclusio erat Augustini ex duabus praemissis , quas Pelagiani vel inviti concesserant , rite deducta . Quumque nullis ii cavillationibus , & subtilitatibus ab eo tam ineluctabili argumento expedire se posse intelligerent , silendi magis , quam respondendi consilium ceperunt .

Hinc risu excipiendum est tamquam bellulum , lepidumque paralogizantis imaginationis somnium , *quartum* illud *Basnagii* argumentum adversus Augustinum p.851 . instructum , quo totus a proposito discedens , nunc demum mutorum Pelagianorum ingeniis suggerere suscipit , quid saeculis ante undecim respondere potuissent Hipponensi concertatori . Quid eo ineptius ? Pergit Basnagius , & multiplici ariete Norisium concutere nititur .

Concilium Tridentinum , inquit , nihil speciatim de Augustini sententia decrevit : neque ex definitione synodi , quae annis post Augustinum mille & centum habita est , de huius Africani theologi doctrina iudicium ferendum est , praesertim quum Tridentina synodus hac in re luculenter errarit . Ex beati Latronis exemplo perperam Cardinalis Norisius argumentatur , Augustinum existimasse , salvum esse posse hominem sine eucharistica communione , si uno tantum baptismatis sacramento rege-

regeneratus ex hac vita decesserit. Nihil enim certi de S. Latronis baptismate statuit Hipponensium Antistes. Deinde ut magistrum suum tueatur statum controversiae Norisius invertit. Ex quo enim Augustinus contra Donatistas disputans ostenderit *adultos* sine baptismate salvos esse posse *per fidem*, non sequitur, id quod Norisius contendit, salvos a fortiori dici debere pueros sine eucharistica communione per *fidem* in baptismatis sacramento eis infusam. Sed nec illi permittitur, ut fidem infusam pueris in baptismo ei praeferat, quam ope gratiae efficacis, comite usu rationis, habent adulti. Contendit tandem Augustini verba nullo modo pati, ut per eam, quam Norisius *spiritualem* eucharistiae *participationem* appellat, explicentur.

Hui, quanta! Sed quae facili negotio refellantur. Nullus est Patrum, cuius dicta tam accurate, diligenterque in hac caussa synodus Tridentina expenderit, quam Augustinus. Mirorque Basnagium aut ignorasse, aut certe dissimulasse epistolam, quam laudat lib. XVI. *H. Conc. Trid.* c. 12. Cardinalis Pallavicinus, Mutinensis Episcopi ad Cardinalem Moronium, ubi Praesul doctissimus non modo huius tam scrupulosi examinis se testem αὐτόπτην praebet, sed etiam argumenta producit, quibus norat oecumenico concilio genuinam in primis Augustini sententiam de eucharistica communione parvulorum *absque necessitate salutis*, fuisse tam certo cognitam, firmiterque probatam, ut nullum de ea dubitandi locum relictum esse affirmet.

Iis argumentis usus est Pallavicinus contra *Soavem* non ad unum modo Augustinum, sed ad ipsum potissimum vindicandum Tridentinum concilium. Verum non omittam, quam ioculare, & ludicrum illud sit: Tridentina synodus inter Patres, quos generatim laudat, nomen non exprimit Augustini, ergo immerito Norisius *Augustinum* una cum ceteris Patribus ab errore de participatione sacramenti eucharistiae necessaria pueris ad salutem, istius synodi sententia absolutum pronunciat. Sic enim argutari quoque licebit: nemo Patrum in eo Tridentino decreto *nominatim* commemoratur, ergo nemo Patrum ab eo errore absolvitur. Sed haec ridicularia mittamus.

Alte-

Alterum Norisii argumentum ab exemplo sancti Latronis petitum vim omnem habet ad explicandam mentem Augustini de communione eucharistica *non necessaria* baptizatis hominibus ad salutem, si Basnagius aut sciat, aut velit distinguere inter baptismum, ut loquitur S. Thomas 3.p. q.68. art.2. actualem *in re*, & baptismum *in voto*. Posita enim tamquam re certa, quod Latro non susceperit actu dominici corporis sacramentum, unum restat, ut quaeratur de baptismo. Seligat modo Basnagius ex *multiplici Augustiniana hypothesi*, quamcumque malit. Si Latro ablutus est mirabili baptismo ex *aqua & sanguine* de latere Christi, aut si baptismum elementaris aquae suscepit a discipulis Christi, antequam coniiceretur in carcerem; ergo *actualis baptismi virtute*, sine dominici corporis sumptione, salvatus est. Sin autem *incertum* fuisse dixerit Augustino, an Latro alterutrum baptismum *reipsa* susceperit, tum nova ei dabitur optio, ut, vel publica confessione christianae fidei, & conversione cordis inter supplicia crucis, vel etiam ex mirifico quodam ardentique martyrii subeundi proposito, *baptismum in voto*, (quod in desiderio ipso salutis *virtualiter* continetur) beatum Latronem suscepisse concedat.

Non est denique Norisius, qui statum controversiae invertat, sed Basnagius est, qui Norisianam argumentationem non intelligit, aut certe se non intelligere velle significat. Norisius ex posita Augustini thesi de *fide actuali* sufficienti in adulto ad salutem cum voto quidem *virtuali*, sed sine *reali* perceptione baptismi, veluti a *fortiori* probat, mentem S. Patris hanc esse, ut *fides infusa* in puero baptizato cum virtuali voto eucharistiae coniuncta ad illius salutem valeat, etsi urgente necessitate eam sumere nequeat. Fidem vero infusam actuali praecellere dixit Norisius spectata certitudine effectus, qui in puero baptizato semper producitur, non autem considerata intensione gradus, qui in fide actuali adulti licet incertus, intensior tamen esse potest, & excellentior, ex praeviis dispositionibus supernae gratiae adiutorio partis.

Postremo quicquid Norisius de *participatione spirituali eucharistiae*,

chariſtiae, tamquam Auguſtini defenſor, & interpres dixit, non ex *Vaſqueſio*, ut Baſnagius ſomniat, aut ex Cardinali Toleto, ſed ex ſplendidiſſimis ipſis aureiſque ſententiis SS. Parentis & magiſtri ſui accepit. Neque *litteralem* verborum eius ſenſum in allegoricum, quaſi circaeo pharmaco, vir maxime ingenuus, & in Auguſtinianis dogmatibus verſatiſsimus transformavit. Hanc ei calumniam unus importare potuit Baſnagius, ut liberum ſibi aditum patefaceret ad errorem de aeterna ſalute fidelium euchariſticae communioni illigata, Auguſtino primum, *Innocentio* deinde, *Gelaſio*, Chryſoſtomo, Cyrillo, Iſidoro Peluſiotae, ac univerſae demum eccleſiae mendaciſsime tribuendum.

Noriſius ſequutus eſt exemplum S. Fulgentii, qui in verbis Auguſtini de euchariſtica communione neceſſaria baptizatis ad ſalutem, unam participationem corporis Chriſti *ſpiritualem* exprimi, abſque ulla dubitatione affirmat. Sed Baſnagius a Noriſii latere Fulgentium tam longo intervallo, eaque tam callida machinatione divulſit, ut impetum omnem, totamque cenſurae ſuae indignitatem in unum ipſum Auguſtiniani vindicis caput intendere poſset.

Nec ita tamen admirabilis Fulgentii nomini, auctoritatique pepercit. Dicta, & ſenſa eius omnia mirum in modum lib. XIV. c. 5. pag. 879. corrupit, ac depravavit.

Fingit I. illius VI. saeculi theologiam in eo veluti dogmate fuiſſe conſtantem, ut parvulis, & neophytis neceſſaria eſſet ad ſalutem participatio euchariſtici ſacramenti.

II. *Ferrandum* Diaconum credidiſſe, Aethiopem ob non receptam euchariſtiae communionem in aeternam damnationem iviſſe, quin illius votum de ſuſcipienda ad ſacram menſam dominica carne, defectum communionis ſupplere quiverit.

Sunt enim haec pura putaque commenta Baſnagii. Nihil in epiſtola Ferrandi de euchariſtica communione danda *parvulis* agitur; ſed tota haeſitandi ratio in eo collocatur, *qualis debeat haberi ſententia de his* (profecto adultis,) *qui etiamſi legitime SANA MENTE baptizantur, praeveniente velocius morte, carnem Domini manducare, & ſanguinem eius bibere non ſinuntur*: Unumque

que Ferrandus a Fulgentio petit, ut eum instruat: *Utrum noceat, quantum noceat, an omnino nihil noceat, si quis baptizatus in nomine Sanctae Trinitatis sacro cibo potuque fraudetur*? Nihil denique dicitur de voto suscipiendae eucharistiae, quae, si in adultis ex neglectu, aut contemptu defuisset, suppleri non poterat, per fidem, & desiderium ecclesiae, quemadmodum suppleri credebatur in parvulis.

III. Somniat Fulgentium nonnihil variasse, & vigentis theologiae vigorem emollire coepisse; interea dum sustinebat baptismum speciem quamdam esse communionis, quae aditum ad beatam vitam Aethiopi, de quo quaerebatur, aperuisset. Non eo tamen (mox subdit num. III. *Basnagius*) trahenda statim est Fulgentii opinio, ut non crediderit *necessitatem eucharisticae communionis*. Emolliebat tantummodo rigidam superioris saeculi theologiam; idemque praestare suscepit, quod & nos baptismi caussa hodieque praestamus. Quemadmodum enim, ne eos omnes, qui sine regenerationis sacramento decedunt, damnare cogamur, supposita sunt baptismata *sanguinis*, & *flaminis*, vota scilicet sacramenti pro sacramento ipso, ita, ne Fulgentius suum illum condemnare compelleretur Aethiopem, genus quoddam communionis, quod per baptisma fieret, statuebat. Verum enim vero, sicuti post inducta baptismata illa sanguinis, & flaminis numquam cessatum est a necessitate tradenda baptismatis aquae a Christo instituti, in eum plane modum Fulgentius post suum illud *novae communionis* inventum, nec deseruit theologica decessorum suorum principia, nec a dogmate discessit de eucharistiae necessitate ad salutem.

Hos nempe ludos in Fulgentio nobis reddere tentat Basnagius. At vero non emollivit vir sanctus rigorem antiquae theologiae, sed eam, quam ex traditione Patrum acceperat, sartam tectam summa religione servavit. Non fuit novae cuiusdam eucharisticae communionis inventor, nec umquam docuit baptizatis necessariam esse ad salutem *actualem* participationem corporis & sanguinis Domini. Audiatur igitur in hac caussa non infidelis Basnagius, sed Fulgentius ipse, qui

qui cap.5. epiſtolae ſuae ad Ferrandum, Aethiopem, per unius ſancti baptiſmatis virtutem, abſolute reſpondit, aeternam fuiſſe ſalutem conſequutum. *Quoniam*, inquit, *de illa Domini ſententia ſumpſimus diſputationis exordium, quae ſtatuit, quia* omnis qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſalvabitur, *illum puerum ſalvatum eſſe credamus, in quo nihil defuiſſe eorum, quae ad baptiſmatis officium, atque effectum pertinent, invenimus*. Non ergo ex qualicumque reali manducatione Euchariſtiae, quae defuit, ſed ex ſola ſuſceptione ſancti baptiſmatis ſalutem Aethiopis huius diſerte repetit S. Doctor Fulgentius.

Porro communio illa ſpiritualis, de qua loquitur Ruſpenſium Epiſcopus, aliud nihil eſt, quam *incorporatio*, & adunatio ad corpus Chriſti. Hanc ille a Patribus, praeſertim vero ab Auguſtino didicerat, eamque unam neceſſariam eſſe docuit baptizatis ad beatam vitam.

De veteri, recentique diſciplina tradendae parvulis Euchariſtiae ſtatim poſt baptiſmatis, & confirmationis ſacramenta tum apud Occidentales, tum vero maxime apud Orientales eccleſias videſis laudatum tom. V. *perp. fid. Eccl.* viri longe doctiſs. Euſeb. Renaud.

(41) Verſ.54. ἐν τῇ ἐσχάτῃ, ſed in codice noſtro mendoſe ſcriptum eſt ἐν τῇ ἐχάςῃ. Porro ἐν, quod heic habes, ut in Vat.360., 1210. *ſecunda manu*, & in *ſexdecim* codd. a Wetſten. indicatis, quemadmodum & in verſ. Vulg., Syr., inque Orig. Cyrill., Chryſoſt., Euſebio apud eumdem Wetſteninm, deeſt in editis, & in Angel. biblioth. codd., quibus addere licet Latinum Vercell.

(42) Verſ.55. ἀληθὴς, bis. Ita & codd. *undecim*, *Colbertinus unus*, *Codices Latini*, *Verſio Copt.*, *Syra poſterior*, *Origen.* ...., *Cyrill.* ...., *Leontius*, *Procopius*, *Chryſoſtom.*, *Clem. Alexand.* ...., *Damaſcen.* ...., *Euſeb.* ...., *Apollinar.*, referente Wetſtenio. Sed ubi Wetſten. verſionem Syram poſteriorem ad hanc lectionem confirmandam profert, cum in errorem lapſum ſuſpicor. Nam in cod. Angel. bibl. ܫܪܝܪܐܝܬ *vere*, ut in Syra priori, diſerte legitur. Alter eiuſdem biblioth. Gr. cod. pro ἀληθῶς ἐςι πόσις, habet ἀληθῶς ἐςιν πόσις.

ADNOT. III. Michaëlis codicis nostri lectionem *usitatae* ἀληθῶς, praeferendam putat, additque: *Non possum hic non mirari, quod* Luthero *inciderit textum istum vertere iuxta hunc ipsum legendi modum, qui in nulla editione reperitur, dum eum ita reddit in germanico*: Caro mea est verus cibus, & sanguis meus est verus potus. *An critica coniectura uti voluit, & adverbium* ἀληθῶς *ipsi (ut & mihi) periculosum visum est, eo quod haec vox Christi corpus cibum in sensu proprio esse insinuet, adeoque* transsubstantiationi *faveat? Aut prae manibus fors habebat exemplar aliquod latinum, in quo scriptum erat* verus? *Notatu certe dignum est, virum hunc pro sua de coena doctrina tam zelosum, voluisse ab eo legendi modo recedere, quem aliqui recentiorum suorum discipulorum pro ipsius doctrinae principali fundamento habendum putarunt.*

De lectione codicis nostri praeferenda alteri, quae usitata est, non disputo. Nec moras diu nectam in divinando, undenam acciderit Luthero eam, quam *Michaëlis* refert, germanicam huius loci versionem cudere? Notane an ignota homini illi novatori fuerint sive Graeca, sive Latina scripta veterum, unde suam hanc versionem mutuari quiverit, parum perfecto nostra interesse puto. Sed eam certe Lutherus vel ex alterutro Latinorum codicum, quorum meminit Wetsten., vel ex alio quovis id genus exemplo desumere facile potuit. Eadem enim versio, Blanchinio nostro teste, exstat in ms. cod. Maior. Mon. *Caro mea verus est cibus, & sanguis meus verus est potus.* Quod si Lutherus ex ingenio suo vertere sic voluit, ne, si ἀληθῶς retineret, versionem daret, quae *transsubstantiationi* catholicorum faveret, nae ille nimium acumini suo indulgens delusus est. Nam sive ἀληθῶς *vere*, sive ἀληθὴς *verus*, utrobique legas, de eodem ipso corpore, & sanguine Christi, exclusa panacea quavis, vinaceaque cibi, & potus communis substantia, intelligi omnino debet, quod sit *vere*, sive *verus cibus, & potus*, non quidem *natura*, sed *effectu*.

Ut enim Maldonatus ad hunc locum rectissime scribit. *Etsi caro, & sanguis Christi vere a nobis in sacramento sumitur, tamen*

tamen non vocatur verus cibus , quod vere manducatur , & verus potus , quod vere bibatur ; multa enim vere manducantur , & bibuntur , quae non vitam , ſed mortem potius afferunt ; & ut diximus , voluit Chriſtus probare carnem ſuam vitam manducantibus dare , quia verus eſt cibus . Verum igitur cibum , & verum potum vocat , quia vere animas nutrit , & vitam aeternam illis praebet , ſicut v. 32. *vocavit ſe panem verum , non utique natura ; nec vere , ac proprie ſi naturam ſpectes , panis eſt , ſed effectu , quia vere praeſtat , quod panis praeſtare ſolet ; cum ad id fiat , ut vere homines vivant* ; & cap. 15. 1. *Vocat ſe vitem veram , non quod vera ſit vitis , ſed quod id , quod vitis facit , ut ſarmenta ſua nutriat , atque ſuſtentet , multo ipſe verius facit .* Sicque *cum omni alio cibo , ac potu carnem , & ſanguinem ſuum* (Chriſtus) *videtur comparare , ſignificareque , praeter carnem , & ſanguinem ſuum , nullum prorſus verum cibum , nullum verum potum eſſe ; cum nullus alius cibus , & potus vitam animae , ac ne corporis quidem , niſi ad breve admodum tempus dare poſſit : caro vero , & ſanguis ipſius & animae , & corporis vitam praeſtet aeternam .*

Atque hanc eſſe Auguſtini , aliorumque Latinorum , Graecorumque interpretum ſententiam eiuſdem Africani Doctoris verbis ex Tr. 26. in Ioh. Maldonatus ipſe egregie confirmat. Idemque repetit ex Hipponenſis Epiſcopi dictis eruditiſſimus Calmetus : *Cum cibo , & potu id appetant homines* , inquit Auguſtinus , *ut nec eſuriant , nec ſitiant : hoc veraciter non praeſtat , niſi iſte cibus , & potus , qui eos , a quibus ſumitur , immortales , & incorruptibiles facit .*

Accinit Auguſtino Alexand. Cyrill. praeclaris hiſce verbis : *Sanctum Chriſti corpus ad immortalitatem , & vitam aeternam nutriens* βρῶσις ὄντως ἔσαι ἀληθὴς , *cibus reipſa verus erit ....* ἀληθὴς δὲ , *verus autem , ut vere loquamur , comperitur* πόσις *potus , pretioſus ſanguis Chriſti , qui totam radicitus exſtirpat corruptionem , & mortem in humana carne inhabitantem ſubvertit . Sanguis enim eſt ...* ἀυτῆς τῆς κατὰ φύσιν ζωῆς *ipſiuſmet vitae ſecundum naturam .*

Hinc ipſi quoque poſteriorum ſaeculorum Latini interpretes evangel. Iohan. corpus Chriſti , de quo idem ipſe di-

 xit :

xit : *Caro mea vere est cibus* , ita exponunt , ac si dixisset : *Caro mea verus est cibus* . Sic ego lego in ms. cod. saec. XIII. biblioth. Angel. *Caro enim mea &c. Tangitur hic tertium , scilicet refectionis veritas , & ideo vitam dat ; vere enim reficit caro Christi , quia verus est cibus , & ideo vitam dat ; propterea dicit : Caro enim mea vere cibus ; idest vere dixi , quod habet vitam , qui manducat . Caro enim mea vere cibus , non* phantastice , *uti cibi corporales , qui ad momentum reficiunt , & deficiunt : & sanguis meus vere potus , quia sitim aufert omnino ... Et quod caro eius sit cibus verus reficiens , & vivificans ostendit tali ratione : Qui manet in me vivit semper* . Pauca haec ad rem nostram excerpsi ex hac ms. interpretatione , cuius auctorem , ut iam in superiori *Adnot.* indicare coeperam , meum illum Bituricensem Archiepiscopum , & Cardinalem *Romanum Aegidium de Columna* fuisse suspicor ; eaque fortasse est , quam *Lelongus* tom. II. Bibl. sac. pag. 1139. eidem *Aegidio* tribuit , quamque in censum refert eorum operum , quae vel *non exstant* , vel *quo in loco sint indictum est* .

Iohanni Clerico ἀληθῶς , vel ἀληθὴς βρῶσις idem est . Sed profanus grammaticus in eo maxime sacrilegae temeritatis ausum ostendit , quod , mutato propositionis subiecto , contra apertissimam Christi mentem , non *carnem* , & *sanguinem* , quem ore sumant fideles , sed *doctrinam* evangelii de morte Christi , quam credant , esse velit cibum , & potum verum , μεταφορικῶς sic dictum a Fausto Socino , alimentum scilicet excellentissimum . Id quod & Calviniani , & Beausobrius , & Volzogenius , & ceteri Sociniani improbe faciunt .

Praeferat itaque cl. Michaëlis , dum ita ei placeat , communi illi lectioni ἀληθῶς alteram istam ἀληθὴς . Numquam tamen ego Luthero concedam , ut ἀληθὴς βρῶσις in eum sensum trahatur, qui involvere aliquid possit panaceae substantiae, *in qua, cum qua* , aut *sub qua* substantia corporis Christi sumatur .

Quamquam quiddam est intellectu difficile , quomodo in mentem venerit Luthero e citato catechismi loco eam arcere evangelici textus versionem , quae dogmati de *transubstantiatione* favere posse videretur ; quando omnium princeps Luthe-

Lutherus fuisse noscitur, qui contra Patrum omnium traditionem docere coeperit, in hoc VI. Evangelii Iohan. cap. nihil inveniri, quod ad sacramentalem Eucharistiae manducationem referri debeat.

(43) Vers. 57. κἀγὼ διὰ τὸν πατέρα. Deesse videtur ζῶ. Nam editi omnes habent κἀγὼ ζῶ διὰ τὸν πατέρα. In vetustiori fortasse exemplari fragmenti nostri scriptor, hunc locum, omissa voce ζῶ, invenerat. Ea enim subintelligitur, quemadmodum μένω subintelligitur in fine v.56. κἀγὼ ἐν αὐτῷ.

(44) Ibid. ὁ τρώγων, ut editi. Sine articulo τρώγων legitur in cod. Vat. 354. Ζήσει, ut codd. *sex* apud Wetsten., & Vatic. 360. Ζήσεται editi, & S. Cyrillus in textu; sed in commentario ζήσει δι' ἐμέ. Δι' ἐμὲ ζήσεται in Graec. bibl. Aug. legitur.

ADNOT. S. Hilarius l. VIII. *de Trin.* n.16. versiculum nostrum sic legit. *Sicut misit me vivens Pater*, & ego vivo per Patrem, & *qui manducaverit meam carnem*, & *ipse vivet per me*. Similem versionem reddit cod. Veron. apud Blanchinium: *Sicut misit me vivus Pater*, & *ego vivo per Patrem*, & *qui manducaverit carnem meam*, & *ipse vivet per me*. Nec te moveat, quod audis pro vocibus ὁ τρώγων με, *qui manducat*, vel *manducaverit me*, alias hasce positas, *qui manducaverit carnem meam*. Id ex marginali glossa in textum invehi facillime potuit; vel certe ex interpretis rem magis quam vocabulum spectantis licentia prodiit. Nam S. quoque Cyrillus in commentario pronomen με exposuit *carnem meam*, ὁ τὴν ἐμὴν ἰδίαν σάρκα ζήσει δι' ἐμέ, *qui manducat meam carnem vivet per* (sive *propter*) *me*.

Hilarianam versionem in διὰ τὸν πατέρα, & δι' ἐμὲ eo consilio dedimus, ut originem aeternae generationis Filii a Patre, & communicationem vitae, quae in nos ex manducatione vivificae carnis Filii in sacramento altaris dimanat, significantius exprimeremus. Hinc Maurini Patres in observ. laudato Hilarii loco subiecta, provocant Sacramentarios, ut conclusam a S. Pictaviensi Episcopo sententiam probe expendant. *Sic enim*, inquiunt, *ratiocinatur*: *Ita Christus vivit per Patrem accepta illius natura*, *sicut nos vivimus per Christum accepta*

cepta ipsius carne. Tum sumit quasi rem magis notam, de qua minime contenderent Ariani: atqui vivimus per Christum naturam illius carnis adepti; adeo ut per carnis illius manducationem Christum in nobis carnalibus carnaliter manentem habeamus. Ac demum adversus Arianos concludit. Ergo & Christus vivit per Patrem accepta ipsiusmet natura divina, ita ut Pater secundum ... naturam divinam ei datam, naturaliter in eo maneat. Unde doctissimi adnotatores inferunt: *Qui argumenta tam clara alio detorquere conantur, indicant se vel mala fide agere, vel saltem quantum apud homines possint praeiudicatae mentis opiniones.* Quid, quod e re nostra erat Hilarii versionem, eiusque usum in oculos Socinianorum ingerere, ut intelligant se impie agere, quum διὰ τὸν πατέρα *per Patrem* in haereticum Photinianorum sensum perfide trahunt?

Nec sic tamen a *Vulgata* nostra Latina me discessisse puto. Hanc enim sequi religio mihi est. Itaque *sicut misit me vivens Pater*, ait Christus, *& ego vivo* propter *Patrem*, *& qui manducat me*, *& ipse vivet* propter *me*. Quae quum Christus dicit, aut de se loquitur, ut homo est, servata tamen suae *cum Patre aequalitate naturae* secundum divinitatem, aut, ut Dei Filius est natura a Deo Patre genitus, fons vitae, & vita ipsa aeterna. Utrovis modo Servatoris dicta accipias, habes in Augustino Tr. 26. in Ioh. n. 19., unde ea apte, & praeclare interpreteris. S. Cyrillus haec verba ζῶ διὰ τὸν πατέρα de Christo intelligit, quatenus Deus est, Verbum, & Unigenitus; adeo ut quum dicit: *Vivo* διὰ *propter Patrem*, idem sit ac ἐκ *ex vivente genitus sum Patre, & sicut lumen de lumine, sic* ζωὴ ἐκ ζωῆς *vita ex vita sum*; similique proinde ratione *is*, *qui per participationem meae carnis me suscipit in seipso vivet, totus in me transformatus, sicuti tota caro mea transformata fuit per incarnationem in vitam meam*. Qua cum Cyrilli interpretatione convenit *secunda*, quam huic loco tribuit in laud. Tr. Augustinus.

Novi Photiniani de Christo mero homine evangelicum testimonium exponunt. Ζῶ *vivo* praesentis temporis respondens τῷ, ζῶν πατὴρ, mutant in futurum *vivam*, & ad vitam, quam Christus ipse post resurrectionem, διὰ τὸν πατέρα *per Patrem*, idest

ideſt *dono*, *munere*, *ac beneficio* Patris, vel *propter* gloriam Patris, accepturus erat, referunt, quemadmodum & ei qui *manducat ſe*, ideſt *credit in ſe*, aiunt Chriſtum tamquam ſimplicem *oeconomum* promiſiſſe *vitam* aeternam, *beneficio* ſuo, vel *propter gloriam* ſuam, obtinendam. Tam nefariis videlicet, horrendiſque commentis Evangelium ſanctum ſacrilege corrumpunt, monſtroſeque deformant.

(45) Verſ. 58. *ἐξ οὐρανοῦ*. Ita & codex Reg. ſub littera *C* a Wetſten. indicatus. Editi *ἐκ τοῦ οὐρανοῦ*.

(46) Ibid. *οἱ πατέρες*. Omittit fragmentum noſtrum ſequentia *ὑμῶν τὸ μάννα*, quae in editis habentur. Eadem omittunt Origenes, codex Regius *C* apud Wetſten., & Copt. utriuſque dialecti, Cantabrig. habet *ὑμῶν*, non item *τὸ μάννα*. Sed ſi, quod Wetſtenius ſcribit, cum hoc ipſo Cantabrig. cod. collata eſt verſio Philoxeniana, quaerendum ab eo eſſet, cur in antiquiſſimo ms. Angel. bibl. non ſemel laudato hodieque legatur : ܐܒܗ̈ܝܟܘܢ ܡܢܢܐ *Patres veſtri manna*, quin ullum in eo appareat indicium lectionis emendandae ad normam Cantabrigienſis. Omiſſio accepta eſt & probata Millio. Unde Aegyptiaci fragmenti lectionem ceteris praeferendam Eques Michaëlis cenſuit. Qua de re mihi dubitare licet.

(47) Ibid. *ζήσει*. Sic etiam codd. 24. Wetſten. His adde ex Vaticanis cod. 354. Urb. Vatic. 2., & alterum Ang. bibl.

(48) Verſ. 59. *Καφαρναοὺμ*. Ita & in vetuſtiſſimis codd. Cantabrig., & Regio, quem *Ephraem* ex Wetſten. cl. Michaëlis appellat. Editi *Καπερναοὺμ*. De hac civitate vide Relandum l. 3. *de urb. & vicis Palaeſtinae* ſub *Capernaum & Capharnachum* nomine. Periiſſe doleo tabulam Thebaicae verſionis, in qua vv. 59. & alii ad 63. uſque continebantur. Quum enim Theban. dialectus ab aſpiratis abhorrere ſoleat, non *Capharnaum* fortaſſe, ſed *Caparnaum* in ea tabula, ſi exſtaret, legeremus expreſſum, niſi auctor in hoc proprio urbis nomine deſcribendo Graecum textum ſequi religioſe maluerit.

(49) Verſ. 60. *ὁ λόγος οὗτος*. Fragmento noſtro conſonant Cantabrig, Baſileenſis, ſive, ut eum vocat d. Michaëlis, Eraſmianus, Chryſoſt., Cyrill., Theophyl. apud Wetſten.

(50) Verſ. 63.

(50) Verſ. *63.* λελάληκα. Convenit cum Regio, Cantabrig. Cyprio, *octavo* Stephani, aliiſque *octo* codd. a Wetſten. commemoratis, cumque Euſeb., Athan., Baſilio, Cyrillo, Chryſoſt., & verſionibus pluribus, Vulg. in primis, Goth., & Copto-Memphit., *probante*, ut ait Wetſten., *Bengelio*. Ex variantibus eruditiſſimi *Birchii* mecum communicatis addo Urb. Vatic. 2., & 360. Editi vero, & ms. Ang. bibl. λαλῶ.

De ν praeter regulam addito in vocibus γογγύζυσιν περὶ ... v. 61. ἔςιν τὸ ... ἔςιν, καὶ ... v. 63. εἰσίν τινες v. 64. ſatis diximus in ſuperioribus, ut nihil neceſſe ſit plura hoc in loco animadvertere. Additamenta iſta, quae, ut ego opinor, indicia ſunt ſcriptoris commune vitium ſequentis Aegyptiorum ſcriptorum, Eques Michaëlis *errata calami* appellat.

(51) Verſ. *64.* τινες ἐξ ὑμῶν. Sic in Evangeliario *Caeſaris de Myſſi* apud Wetſten., ut idem etiam Michaëlis animadvertit. Sic & in cod. Vaticano 354. Editi ἐξ ὑμῶν τινες. At cod. Urb. Vat. 2. omittit τινες.

(52) Verſ. *66.* ἦαν μὴ. Corrige ἐὰν μὴ. Errorem τῦ, ἦαν pro ἐὰν, ſcriptor ipſe fortaſſe agnovit; eumque, ni egomet fallor, indicare voluit puncto illo tenuiſſimo, qui ſpatio inferiori τῦ, η, inſcriptus hodieque viſitur.

(53) Ibid. ἐκ τῦ πατρὸς. Omittit μυ, ut faciunt codd. Regius *G*, Cyprius *K*, octavus Stephani *L*, & Colbert. 4705., Verſ. Copto-Memph. apud Wetſten., & Evangeliar. Vercell., & Veron. Vulgati ἐκ τῦ πατρός μυ. Sed Vatic. ms. 360. ἐκ τῦ ὐρανῦ e ſuperioribus huc male adſcitum.

(54) Verſ. *66.* ἐκ τῶν μαθητῶν αυτῦ ἀπῆλθον. Hactenus cum cod. convenit bibl. Comitis *de Winchelſea*. Indicatur is a Wetſten. in Elencho codd. Graecorum iuniorum ſub num. 106. Ad ſaeculum x. refertur, & Syram poſteriorem ſequi dicitur. Ac certe in cod. Ang. bibl. ܡܢ ܬܠܡܝܕܘܗܝ ܐܙܠܘ reſpondet τοῖς ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτῦ ἀπῆλθον. Sed eadem etiam ſyntaxis occurrit in Syra priore. Porro τῦ, περιπάτυν, (nam error eſt typographi noſtri περιπάθυν,) ſi addas augmentum ſyllabicum ε, quod librarius in medio verbi compoſiti praetermiſit, emendatum habebis περιεπάτυν, ut eſt in textu.

IN

IN CAPUT VII.

(1) Verſ. 7. ὁ κόσμος μισεῖ· ὅτι. Ex manifeſta alucinatione librarii omiſſa ſunt, quae inter κόσμος, & μισεῖ interiacent, nempe μισεῖν ὑμᾶς· ἐμὲ δὲ. Id accidiſſe ob ὁμοιοτέλευτον ill. Michaëlis ſapienter admonuit. Locum igitur in hunc modum reſtitue ὐ δύναται ὁ κόσμος (μισεῖν ὑμᾶς· ἐμὲ δὲ) μισεῖ.

(2) Verſ. 8. τὴν ἑορτήν. Non habet additum ταύτην *prius*, uti nec Cantabrig., nec octo alii codd.; quos Wetſten. conſuluit, nec ms. Blanchlinianum ita dictum ab eodem Equite *Michaëlis*, nec Cyrillus, nec Chryſoſt., nec Verſio Copt. *utriuſque dialecti*, habent. Similem vero fragmenti noſtri lectionem probant Bengelius, & Millius. Hoc idem obſervat laudatus M*ichaëlis*. In editis legimus ἑορτὴν ταύτην, perinde atque in utraque Syra. Ταύτην *poſterius* dat & noſter iſte Graeco-Aegyptius codex.

(3) Ibid. ἐγὼ οὔπω. Nam male typographus indicem numeralem notae (3) tranſtulit ad οὔπω poſterius. Ita vero legunt Editi, quibuſcum unum alterumque ms. Angel. bibl.; & lectio *nondum* cod. Brixiani in quadruplici Evangeliario cl. Blanchinii conſentit. Nec levem huic lectioni auctoritatem conciliat tum *antiquiſſimus ille CODEX VATICANUS, toto terrarum orbe*, ut ait Maldonatus, *celeberrimus*, tum etiam *Chryſoſtomus*, *Nonnus*, *& Euthymius*, qui, Maldonato ipſo obſervante, *ita non modo legunt, verum etiam exponunt*.

Sed Wetſtenius codices duos profert Cantabrig., & Cyprium, verſionem praeterea Vulgatam, Aethiopicam, & Copto-Memphiticam, in quibus pro οὔπω legitur οὐκ. Eiuſdemque lectionis teſtes numerat *Chryſoſtomum*, *Cyrillum*, *Epiphanium*, *Auguſtinum*, & *Hieronymum*, qui mendacii, & inconſtantiae calumniam a profano philoſopho Porphyrio Chriſto domino ex hoc loco impactam ſtrenue prorſus egregieque lib. II. cont. Pelagianos refellit. *Grotium* deinde, *Bengelium*, *Millium*, & *Clericum*, qui hanc ipſam lectionem probarunt, commemorat.

Verum quod ad Chryſoſtomum ſpectat, neſcio cur eum Wetſtenius collocet in illorum numero Patrum, qui in hoc

evangelico textu non aliam agnorint quam ſimplicem particulam οὐκ? Haec enim ſunt eloquentiſſimi Doctoris verba: οὐκ ἀναβαίνω ἄρτι. *Non aſcendo adhuc. Cur ergo aſcendit quum dixiſſet: non aſcendam? Non dixit ſimpliciter:* οὐκ ἀναβαίνω· ἀλλὰ, νῦν εἶπεν, τουτέστι. μεθ' ὑμῶν, ὅτι ὁ καιρὸς, ὁ ἐμὸς οὔπω πεπλήρωται. *Non aſcendam; ſed nunc dixit, hoc eſt, vobiſcum, quia tempus meum nondum eſt impletum.* Quae certe Chryſoſtomi dicta novam nobis ſuppeditant variationem: οὐκ ἀναβαίνω ἄρτι, ſive οὐκ ἀναβαίνω νῦν. Sic etiam, teſte Maldonato, *Leontius, & Ammonius legiſſe videntur* νῦν, *ſententia eadem.*

Hieronymi vero teſtimonium pro *antiqua ſcriptura* οὐκ adductum, non tam expeditum, quam ſibi ſuadent Hugo Grotius, & Clericus, cenſuit vir cl. *Philippus Garbelus* in epiſtola *de cod. Brixiano*, quae in fronte *Prolegomenon ad Evangeliarium quadruplex* ſcripta cernitur ad laudatum P. Blanchinium. Nam recitatis Hieronymi verbis: *Negat fratribus, & propinquis (Chriſtus) ire ſe ad ſcenopegiam. Et poſtea ſcriptum eſt: Ut autem aſcenderunt fratres eius, tunc & ipſe aſcendit ad ſolemnitatem .... ITURUM SE NEGAVIT, ET FECIT QUOD prius negaverat, latrat Porphyrius*, ſic argumentari pergit Garbelus: *Aeque profecto negabat Chriſtus ſe aſcendere ad ſcenopegiae feſtum adhibita particula* οὔπω, *ac illa* οὐκ; *quod nos*, non vengo per ora, *aut* non vengo, *utroque modo negantes efferimus. Praeterea quid locus Porphyrio ex vocula illa* οὐκ *aſſerendi in Chriſto mendacii, niſi quod percitis, ac furentibus, quaecumque ſe offerant, arma ſunt? nam ſequentia* quia tempus meum nondum eſt impletum, *ſatis aperte innuunt opperiri ſe horam, & tempus aſcendendi. Itaque non puto perverſum illud, ſed acre, ac vividum cetera ingenium ita fatuum fuiſſe, ut tam imbecillo argumento uti voluerit*; (quemadmodum nec uſus eo eſt Celſus quamquam acerrimus eſſet quarumcumque evangelicarum vocularum venator, ut materiem impoſturae, quam Chriſto affingere poſſet, undecumque colligeret.) *Itaque*, ſic Garbelus noſter concludit, *interpollato codice uſum Porphyrium legiſſe non dubito* ἐγὼ γὰρ οὐκ ἀναβήσομαι, non aſcendam; *quam lectionem ſingularem exhibet laudata* (Lipſienſ.) *Millii editio; niſi veterem ac genuinam*

impo-

impostor ille corruperat. Nam interpollatis exemplaribus usum fuisse obiecit illi Hieronymus in Marci loco 1. 2. *Certe si contextus adducti loci integer perpendatur, patebit lectionem hanc clare Porphyrio tributam a Hieronymo eiusdem verba reddente: ITURUM SE NEGAVIT (ὐκ ἀναβήσομαι) latrat Porphyrius. Haec latius paullo* se deduxisse profitetur Garbelus *ad tuendam lectionem argentei codicis, quam*, ut ille subiungit, *non Porphyrii calumnia posteriorem, sed vetustiorum exemplarium primaevi interpretis, ante Hieronymum, fuisse verosimilius puto.*

Maldonatus lectioni adhaeret, quae retinet particulam ὐκ, *& ex loci difficultate lectionum quoque varietatem natam fuisse* arbitratur, *dum ut ad suum sensum locum flectat, alius addit, alius demit. Nonnulli totum hoc membrum praeciderunt, ego non ascendo ad diem festum hunc. Itaque in quibusdam etiam Graecis codicibus, non est. Alii non legunt ταύτην* hunc, *alii legunt* ὔπω ἀναβαίνω nondum ascendo. *Alii ὐκ ἀναβαίνω νυῦ* non ascendo nunc. Sed missis ceteris, si de duabus ὐκ, & ὔπω mihi liceat libere proferre quod sentio, suspicor alteram pro altera, ex librariorum errore, in antiquissima evangelii Ioh. exemplaria priscis ecclesiae temporibus irrepsisse. Nam ponamus ὔπω fuisse primitus in archetypo scriptum. Tum vero si ille, qui locum hunc amanuensi dictabat, quasi per apostrophum scribendum suggessit ὐπ᾽ ἀναβαίνω pro ὔπω ἀναβαίνω, facile intelligitur, quomodo ex ὐπ᾽ ἀναβαίνω fieri potuerit ὐκ ἀναβαίνω. Neque enim nova est mutatio litterae π in κ. Huius mutationis exemplum habes in Polluce, & Hesychii Lex. ad vocem Σπάλαθρον, sive Σπάλεθρον, vel Σπάλευθρων, quam sic veteres dicere consueverant, *οἱ νυῦ δὲ nunc vero*, ait Pollux, Σκάλεθρον, vel Σκάλευθρον appellant, verso, ut apparet, π in κ. Accedit quod forma ipsa π, si transversam habeat paullo breviorem ita, ut non tangat summitatem cruris dexteri, & hoc ipsum crus paullulum in curvae speciem e recta deflectat, non difficile erit, ut pro κ sumatur.

Accedit his, quod ad lectionem istam firmandam plurimum conferre potuit, non modo consideratio eiusdem occasionis, & circumstantiae sermonis Christi, sed etiam coniunctio

loci, ubi in eodem verſ. particula ὄπω quaſi explicatrix proximae praecedentis ſententiae ſubſequitur. Theophylactum Maldonatus iis accenſet, qui legunt ὄπω. Nam ὅτι quod legitur non modo in Aldino cod., (ſed etiam, ut ego video in Pariſina editione Caroli Morellii) *manifeſto vitio* pro ὄπω inductum exiſtimat.

Interea vero ex hoc noſtro Graeco-Thebaico fragmento haud certe levis momenti auctoritas illius lectionis antiquitati, quae nobis dat ὄπω, conciliari videtur.

(4) Verſ. 10. Εἰς τὴν ἑορτὴν, τότε καὶ αὐτὸς ἀνέβη. Conſonat cum *octavo* R. Stephani, cumque *Regio*, & *Caeſareo*, codd. *tribus* ſub litt. *L* & num. 15. & 76. a Wetſt. indicatis. Eamdem etiam lectionem reddunt verſio Syra, Copt., & S. Cyrillus. Editi, & cod. biblioth. Ang. τότε καὶ αὐτὸς ἀνέβη εἰς τὴν ἑορτὴν. Sic Vulgata noſtra, Syra poſterior eiuſdem bibl., & Auguſtinus. Ceterum non alia de cauſſa *Hwidius* ſcribere potuit ad cl. *Michaëlis*, omiſſum eſſe in fragmento noſtro: τὴν ἑορτὴν, niſi reſpectu ſedis, quam tenet τὴν ἑορτὴν in Graecis vulgatis poſt ἀνέβη. Quum heic ſteterit Hwidii oculus, nec ad τὴν ἑορτὴν poſitum ante τότε redierit, pro omiſſo habuit, quod ex eius tantum conſpectu fugerat.

(5) Ibid. ἀλλα ὡς ἐν κρυπτῷ. Novum & heic praeſtantis Hwidii παρόραμα Equiti *Michaëlis* occaſionem ſcribendi praebuit. *Hoc verſu reperitur & lectio in nullo codice obſervata*, αλλ ΟΥΧ εν κρυπτω, *quae ſignificat: non publice, ſed nec furtive. Scire hic cuperem, an columna Coptica idem exprimat; quod ſi haec aliter loquatur, merum errorem calami huius codicis eſſe putabo.* At vero columna Coptica ſic habet: ⲁⲗⲗⲁ ϧⲉⲛ ⲟⲩϩⲱⲡ, *ſed in occulto* ſine particula ὡς, ut Cantabrig., & alii duo Graeci, itemque *Latini codd.*, & *S. Cyrillus* apud Wetſt. *probante Millio*, quibus adde etiam Vercel., & Veron. ex quadrupl. evangel. Blanchinii. Nec inde tamen colligat *Michaëlis* errorem eſſe *calami* in hoc noſtro Graeco-Aegyptio fragmento. Rectiſſime enim ſcriptum in eo eſt: ἀλλὰ (abſque nota apoſtrophi) ὡς ἐν κρυπτῷ, ubi Editi ſimiliter legunt ἀλλ' ὡς ἐν κρυπτῷ, & in cod. Ang. bibl. ἀλλῶς omiſſa, ut fere ſemper in eo fit, nota apo-

apoſtrophi. Error, ſive, ut verius loquar, levis quaedam Hwidii alucinatio eſt, omni prorſus venia digna, ex eo procul dubio nata, quod characteres tam diluti hoc maxime in loco videantur, ut niſi acriori attentione iterum iterumque examinentur, facile confundi, & alienam formam ſimulare queant.

(6) Verſ. 12. Καὶ γογγυσμὸς περὶ αὐτοῦ ἦν πολὺς. Ita & textus S. Cyrilli. Communis vero editio καὶ γογγυσμὸς πολὺς περὶ αὐτοῦ ἦν. Sic & cod. Ang. Vatic. vero 349. καὶ γογγυσμὸς ἦν πολὺς περὶ αὐτοῦ. Deeſt in Cantabrig. πολὺς.

(7) Ibidem. οὐχὶ. ἄλλα. Sic cod. Cyprius, aliique quatuor a Wetſten. laudati. OΥΧ pro οὐ poſitum in fragmento noſtro *Michaëlis* refert. Sed eſt Atticum οὐχὶ pro οὐχ, *non*, cum paragoge ι, de qua vide cognominem meum *Chriſtianum Sigiſmundum Georgium* l. 1. *Hierocritici nov. Teſtam.* c. 3. §. 39. Eoque ſenſu οὐχὶ adhibitum deprehendes ab evangeliſta noſtro Iohan. c. 13. v. 10. 11., & Luc. c. 1. v. 60. perinde atque ab Iſocrate, Demoſthene, & Xenophonte. Neque in iis tantum Evangeliorum locis, ſed & *alibi ſaepius* οὐχὶ pro οὐδαμῶς uſurpari, adnotavit ad Heſychii Lexicon πολυμαθέστατος Albertus Fabricius.

(8) Verſ. 14. ἀνέβη Ἰησοῦς. Omiſſum articulum ὁ ante Ἰησοῦς iam monuit *Michaëlis*. Eum habent editi, & Angel. bibl. cod. ἀνέβη ὁ Ἰησοῦς.

(9) Verſ. 15. ἐθαύμαζεν οὖν οἱ Ἰουδαῖοι, ut in *quinque* mſs., Cantabrig. ſcilicet, aliiſque, *inter quae*, inquit Michaëlis, *Reuchlinianum rurſus*. Addit Wetſt. S. Cyrillum, Verſ. Copto-Memph., & Syram poſteriorem in margine. Noſtra nihil habet in margine, ſed ſimpliciter legit ut Vulgata, & Graeca editio: καὶ ἐθαύμαζον οἱ Ἰουδαῖοι, *& mirabantur Iudaei*. Inter Lat. codd. Vercell. habet: *mirabantur ergo*; & Veron. *mirabantur autem*. De οἴδεν, ubi laudatus *Michaëlis errorem orthographicum* notat, ego vitium Aegyptiis ſcriptoribus fere commune dixerim. Vide, quae de huiuſmodi ν addititio in ſuperioribus obſervavimus.

(10) Verſ. 16. Ἀπεκρίθη οὖν αὐτοῖς. Si Wetſtenianis addas ms. Angel. bibl., Vatic. 354., Urb. Vat. 2. & 343., codices ſexaginta duo erunt, qui, uti & Syra poſterior, & Theophylactus,

cam-

eamdem, quam Bengelius approbat, tibi dabunt cum nostro lectionem. Non habet ἐν neque codex alter biblioth. Angel., neque Graeca, & Latina Vulgata edit., neque S. Cyrillus, & Copto-Memph., sed neque Vercell., & Veron. Evangeliar., quorum postremo in hoc versiculo deest etiam *eis*.

(11) Vers. 17. περὶ τῆς διδαχῆς πότερον ἐν τοῦ Θεοῦ. Cod. Urb. 2. περὶ τῆς ἐμῆς διδαχῆς πότερον ἐκ τοῦ Θεοῦ. Vatic. 360. πρότερον pro πότερον: & noster ἐν τοῦ Θεοῦ pro ἐκ τοῦ Θεοῦ, ex incuria, & mendo librariorum. Ἐκ Θεοῦ, omisso articulo τοῦ, habet Cantabrig.

(12) Vers. 18. οὗτος ἀληθεις ἐστὶν, καὶ. Ἀληθεὶς pro ἀληθὴς ex more Aegyptiorum, qui, ut etiam novimus ex cod. Alex., facile η in ει commutare consueverunt. Ἐστὶν vero scriptum est cum ν praeter regulam addito ante consonantem, ut in cod. 2. bibl. Ang. Ceteri omnes: ἀληθής ἐστι, καὶ.

(13) Vers. 19. Οὐ Μωυσῆς δέδωκεν ὑμῖν. Cantabrig. ἔδωκεν ὑμῖν Μωυσῆς. Vulgati οὐ Μωσῆς δέδωκε. Codd. 91. & 22. Μωσῆς ἔδωκεν ὑμῖν apud Wetsten. Noster nomen *Mωysis* sic semper scribit. Aegyptium enim est ei impositum a Regina filia Pharaonis, διὰ τὸ ἐξ ὕδατος ἀνελέσθαι αὐτὸ, τὸ γὰρ ὕδωρ μωῢ ὀνομάζουσιν Αἰγύπτιοι, *eo quod eum ex aqua sustulisset. Aquam enim* Μωῢ *vocant Aegyptii*, ait Clem. Alex. l. 1. *Stromat.* pag. 412. ed. Oxon. ipsissima recitans verba Philonis; quamquam in voce Aegyptia μωῢ erret hodiernus Philonis textus, in quo pro μωῢ legitur μῶς. Et quod ad vocem μωῢ attinet recte quidem eam Clemens expressit, sed pars altera, quae cum μωῢ composita integrum nomen Moy-sis exhibet, omnino deest. Hinc Iosephus l. II. *Archaeologiae* c. 5. ex μῶ & ὕσης nomen *Mo-yses* conflatum dicit. *Nam aquam Aegyptii* mo *vocant*, ὕσης hyses *vero*, *ex aqua servatos*. Verum si vocis huius posterioris usus apud priscos Aegyptios fortasse viguit, modo certe in eorum libris non invenitur. Multo proinde verisimilius putarem nomen *Moysis* ex ⲙⲱⲟⲩ, Theb. ⲙⲟⲟⲩ, *aqua*, & ϭⲓ, Theb. ϫⲓ *captus*, *sublatus*, vel *eductus*, quasi Moy-si, & Graeca terminatione *Moysis*, seu *Moyses*, fuisse conflatum; unde septuaginta, quemadmodum Eques Michaëlis iure observat, Moysem perpe-

perpetuo scribere solent. Quamquam laudatus Clemens, & S. Cyrillus, aliique Aegyptii scriptores, modo *Moysem*, modo etiam *Mosem* efferre consueverint. Pfeiferus, aliique Hebraicum vocabulum משה quasi משוי extractus, dici oportere contendunt. Sed huius loci non est plura de istius nominis ἐτύμῳ commentari.

(14) Vers. 20. Ἀπεκρίθη ὁ ὄχλος. Δαιμόνιον. Addunt Editi, & S. Cyrill. καὶ εἶπεν. Δαιμόνιον. Cod. Ang. bibl. καὶ εἶπεν. Δαιμόνιον. Sic & Lat. Vercell., & Foroiul. In Veron. desunt haec: *Respondit turba, & dixit: Daemonium habes. Quis te quaerit occidere?* Vitio proculdubio librarii, qui ὁμοιοτελεύτῳ exordio v. 21. sequentis, omisit integrum v. 20. Cod. Cyprius, & alii *tres* apud Wetsten. Ἀπεκρίθησαν οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ εἶπον αὐτῷ, eisque Wetsten. ipse consonam citat Syram posteriorem in marg. In nostra tamen nihil huiusmodi ad marginem conspicitur, sed tantum in textu legitur. *Respondit turba* ܘܐܡܪ ܠܗ καὶ εἶπεν αὐτῷ, ut in Cantabrig.

(15) Vers. 23. Μωυσέως. Sic & Cantabrig., & codd. alii duo apud Wetst. Editi Μωσέως. Cetera, ut in Vulgatis.

(16) Vers. 24. Κρίσιν κρίνετε. Sic legit S. Cyrillus, ut & Cantabrig., & *octavus* Stephani. Editi, & cod. Ang. bibl. κρίνατε.

(17) Vers. 26. Καὶ ἴδε. Initium versiculi καὶ desideratur in textu Alexandr. S. Cyrilli, & in septem Wetst. codd. Sed lectio fragmenti nostri eadem est cum utraque Syra, & Coptica, cumque Gr. vulg., & cod. bibl. Ang. Sequitur in textu παῤῥησίᾳ λαλεῖ, ubi Syra posterior eiusdem biblioth. integram vocem Graecam retinuit ܒܦܪܗܣܝܐ. Καὶ οὐδὲν αὐτῷ λέγουσιν, ut S. Cyrill., & cod. biblioth. Angel., ceteri omnes λέγουσι· Μήποτε ἀληθῶς ἔγνωσαν οἱ ἄρχοντες, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός. In iis scilicet verbis postremis deest ἀληθῶς *posterius*, quemadmodum deest in Cantabrig., Cyprio, octavo Stephani, Reuchlin., aliisque codd. *quatuordecim* apud Wetsten., aeque ac in Lat. Vercellen., & Veron., in versionibus pluribus, inter quas Vulg. nostra, & utraque Copt., in Patribus denique Origene, Cyrillo, Chrysostomo, Isidoro, & Epiphanio, probantibus, ut ait Wetsten. ipse, H. Grotio, Bengelio, & Millio. Editi unum, & alterum

rum ἀληθῶς habent. Syra prior ἀληθῶς posterius tantummodo reddit; Philoxeniana vero *utrumque*.

(18) Vers. 27. Ἔκραξεν οὖν ἐν τῷ ἱερῷ Ἰησοῦς διδάσκων, καὶ λέγων· κἀμὲ οἴδατε. Editi in eo solummodo a nostro differunt, quod hi habeant: διδάσκων ὁ Ἰησοῦς. Reuchlinianus, & cod. a Westſt. indicatus sub num. 89. legit: Ἔκραξεν οὖν ὁ Ἰησοῦς ἐν τῷ ἱερῷ διδάσκων, καὶ λέγων, quo cum convenit Syra posterior, & Veron. Lat. Ἔκραζεν οὖν ἐν τῷ ἱερῷ διδάσκων ὁ Ἰησοῦς, καὶ λέγων cod. Angel. bibl. habet, ut & in adnotationibus Wetsten. Cantabrig., & Latini codd. cum Vulg. At Vat.360. ex Birchii mss. excerptis: Ἔκραξεν οὖν ὁ Ἰησοῦς ἐν τῷ ἱερῷ διδάσκων, καὶ λέγων· κἀμὲ οὐκ οἴδατε. Ecqua vero de caussa contra aliorum omnium codd. fidem in hunc Vat. cod. irrepserit particula ista οὐκ, nisi fortasse ex spissa alucinatione librarii, cui οὐκ οἴδατε positum paullo post in fine eiusdem v. 28. huc incaute transferre contigerit, divinare nequeo.

(19) Vers. 29. Ἐγὼ οἶδα. Editi, ut & utraque Syra versio, & S. Cyrill. in Gr. textu, & Lat. Veron. Ἐγὼ δὲ οἶδα. Noster non habet δέ. Sed nec habent mss. codd. *quadraginta duo* Wetstenio cogniti, nec Vaticani 354., Urbin. Vat. 2. 349. 360. 1210., nec cod. bibl. Ang., nec Origenes, nec Vulgata, nec Lat. Vercell. De Syra posteriore scribit laudatus Wetstenius eam habere δε' *cum asterisco*. At in ea, quae est bibl. Angel. nullus ad particulam وܡ cernitur asteriscus.

Ne ad vers.30. obliti penitus videamur illius variantis, quae est ἔβαλεν pro ἐπέβαλεν: *Sane lectio*, inquit Michaëlis, *in hoc solo fragmento occurrit*. Quamquam ἐπ' αὐτὸν, quod sequitur, in S. Cyrillo legitur εἰς αὐτὸν. Nescio an apud antiquos Graeci sermonis cultores tam facile inveniatur ἐπιβάλλειν, ut simplex βάλλειν invenitur eodem sensu constructum cum ἐπὶ, & accusativo, quemadmodum in lectione nostra fieri intelligimus. H. Stephanus ἐπιβαλλειν interpretari mallet *superiniicere*.

(20) Vers. 31. Ἐκ τοῦ ὄχλου δὲ πολλοὶ ἐπίστευσαν. *Lectio*, inquit Eques Michaëlis, *cum Reuchliniano tantum codice communis*. Addit Wetstenius Vulgatam, & Cyrillum. At S. Cyrillus pro δὲ habet οὖν. Ceteras variantes accipe ab eodem Wetstenio.

(21) Ibid.

(21) Ibid. καὶ ἔλεγον· ὁ Χριςὸς. Post ἔλεγον deest ὅτι, ut in Cantabrig., in *octavo* Stephani, in Reuchlin., & aliis *quinque* codd. a Wetsten. adductis. Sic & in Vulg., & Syra, & Goth. eodem teste Wetst., sed is fortasse errat in Coptica, quae habet ϪⲈ ὅτι. Quamquam an ϪⲈ τῷ ὅτι revera ibi respondeat decerni non possit. In hac enim lingua particula ϪⲈ persaepe redundat, nec aliud quicquam est, quam simplex & ἄφωνον signum ab Aegyptiis historiarum scriptoribus unice passim adhibitum ad indicandum, qua praecise *formula certis concepta verbis* usi ii sint, qui aliquid in mutuis interlocutorum colloquiis ore suo proprio dixisse introducuntur.

(22) Ibid. μὴ pro communi editorum, μήτι. At μὴ nostrum servant Wetsteniani codd. *undecim*, quibus adde cod. Angel. biblioth., & S. Cyrillum ab eodem Wetst. laudatum.

(23) Ibid. πλείονα σημεῖα ποιήσει ὧν. Editi cum cod. bibl. Angel. inter σημεῖα, & ποιήσει interserunt τούτων, quod, ut in nostro, & Urb. Vat. 2.. abest a Wetstenianis codd. *sexdecim*. S. Cyrilli textus pro ποιήσει legit ἔχει ποιῆσαι, tacito τούτων, quod & Chrysostomus omittit; subintelligitur tamen; & ideo vertimus *plura signa faciet his, quae hic facit*.

(24) Vers. 32. ἤκουσαν οἱ Φαρισαῖοι. Praemittunt καὶ, teste Wetst., codex ab eo commemoratus sub num. 69., & Versio Syra utraque, *sed posterior cum obelo*; quae tamen in ms. nostro nullum habet obelum. Οἱ ἀρχιερεῖς, καὶ οἱ Φαρισαῖοι post ἤκουσαν legit S. Cyrillus, qui rursus τὰ, ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι ὑπηρέτας, habet ut noster, & cod. maior Ang. bibl. At codd. Vat. 354., Urb. Vatic. 2. 349. 360., & Ed. Compl., & Bengelii ὑπηρέτας οἱ Φαρισαῖοι, καὶ οἱ ἀρχιερεῖς. Eques Michaëlis lectionem fragmenti nostri approbat, tamquam magis ordini accommodatam. Variantes aliorum codicum, quas cum hac nostra conferre valeas, videsis apud Wetstenium.

(25) Vers. 33. εἶπεν οὖν αὐτοῖς. Quam multis in codd. desit αὐτοῖς, Wetstenius observat. His adde Vaticanos 354. Urb. Var. 2. 349. 360. Syra prior habet: *Et dixit*, omisso οὖν, quod legit posterior.

(26) Ibidem: ὅτι Ἰησοῦς χρόνον μικρὸν. *Error scribentis*, *textum*

 for-

fortasse non intelligentis. Forte in antiquiori aliquo exemplari scriptum erat ΕΙΠΕΝΟΥΝΑΥΤΟΙϹΕΤΙΙΗϹΟΥϹ, *& medius ductus in* Ε *non amplius apparebat*. Sic Eques Michaëlis. Quid vero, si error manavit ex incuria sive dictantis, sive scribentis, quorum alteruter, vel etiam uterque sedem mutarit particulae ὅτι, quae quum vel in textu, vel in margine codicis vetustioris, post vocem ΙС̄, locum forte fortuna teneret, ante eam in hunc modum, ὅτι ΙС̄, posita est? At unde, dices, hoc ὅτι, quod in nullo veterum, recentiumque mss. occurrit? Sed lege S. Cyrillum Alexand. in commentario, ubi hoc testimonium (nisi mendum & ibi cubet) cum ὅτι sic refert: ἐν μὲν γὰρ τῷ εἰπεῖν, "ΟΤΙ μικρὸν χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμί, etsi in textu Evang. ἔτι retinuerit. Eccur igitur, quod in Cyrillo cernis, non idem putes legi potuisse in antiquiori codice, unde fragmentum nostrum descriptum est? Video praeterea in utraque versione Coptica coniungi simul ὅτι cum ἔτι, in Memph. ϫⲉ ⲉⲧⲓ, in Theb. ϭⲉ ⲉⲧⲓ. An ita interpretati sunt prisci versionis auctores, quod ὅτι ἔτι in Graeco, quo utebantur, exemplari legerint? An non & illud contingere facile potuit, ut in variis, quos norant, codicibus, distractis a se invicem particulis, alii legerint, ut noster, simpliciter ὅτι, alii (quae vera est lectio) simpliciter ἔτι? Quid, si ob eas, quas attulimus caussas ad marginem antiquioris cod. adnotatum erat ὅτι coniungendum cum ἔτι, sed ἔτι quasi error habitum fuerit, & ideo imperitus scriba dupliciter peccarit, primo quia ἔτι vertit in ὅτι, deinde, quia ὅτι loco non posuit suo? Ceterum quod ⲉⲧⲓ audias in una & altera Coptica versione integre retentum, ne mireris. Est enim *vox*, iudice La-Crozio, *vere Aegyptiaca*. Adnota tandem, ordinem verborum in seqq. χρόνον μικρὸν eumdem esse ac in cod. 69. Wetsten.

(27) Vers. 34. καὶ οὐκ εὑρησετέ με. Fragmenti scriptor fortasse ex vitio dictantis, neglecto spiritu aspero in εὑρήσετε, scripsit οὐκ pro οὐχ, quod in aliis omnibus mss., uti & in Editis legitur. Με vero non alibi quam in nostro, & in utraque Syra versione occurrit. Nam ceteri εὑρήσετε heic legunt sine με.

(28) Vers. 36. τίς ἐστιν ὁ λόγος ὅτι εἶπεν. Deest οὗτος, quod est in Edi-

in Editis ante ὁ λόγος. At in Cantabr., aliisque tribus codd. collocatur post λόγος, Sequitur in nostro ὅτι εἶπεν pro ὃν εἶπε. Sed εἶπεν habet etiam cod. Angel. biblioth. Omisimus in Latina fragmenti nostri versione, *quia dixit*; (quod fortasse non sine sensu positum videri potest) caussam enim indicare velle videtur, cur Christi sermo tamquam novum quiddam, & mysteriosum spirans, dignus esset acri consideratione.

(29) Ibid. εὑρήσετέ με. Editi, & reliqui omnes εὑρήσετε. Wetstenius Syram laudat priorem, & posteriorem versionem, quae ambae, ut fragmentum nostrum, addunt με. In hac tamen secunda adnotat *obelum* τοῦ με praefixum, etsi eo careat in ms. bibl. Angel.

(30) Vers.37. ἱστήκει ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἔκραξεν, λέγων. Ex pronunciationis vitio, quo solent Aegyptii ει commutare in simplex ι, ἱστήκει scriptum est pro εἱστήκει. Ἔκραξεν vero, ἐκραζε legunt tres codd. Wetsten., Vulgata, & S. Iohan. Chrysost. Editi legunt ἔκραξε. Sed cod. Ang. bibl.2. ἔκραξεν, perinde ac noster.

(31) Vers.39. πιστεύσαντες εἰς αὐτὸν, *cum duobus codd., quorum unus est egregius ille Stephani octavus*, inquit Michaëlis, illud etiam addens, (quod verissimum est,) *erronee* Wetstenium dicere, *eamdem lectionem habere* Syram. Nam utraque Syra legit ܕܡܗܝܡܢܝܢ ܒܗ cum Editis, πιστεύοντες εἰς αὐτὸν.

(32) Ibid. πνεῦμα sine adiuncto ἅγιον, ut in Cyprio, Mediceo, & Cardinalis Perronii codicibus tribus, aeque ac in Origenis loco ex *Corderii* Catena, in S. Cyrillo, in Vulgata nostra, in Armena, in utraque Coptica, & Syra. Sic nec habet διδόμενον, quod habent & cod. Vaticanus a Wetsten. commemoratus, & Vulgata, & Syra utraque, & Victorinus c. Arian. I. Asteriscus tamen, quem ad hanc vocem in Syra posteriore adnotat Wetsten., in ms. bibl. Ang. nullus apparet.

(33) Ibid. ὅτι Ἰησοῦς οὐδέπω ἐδοξάσθη. Articulus ὁ praefixus τοῦ Ἰησοῦς desideratur, ut in Cantabrig., aliisque decem codd., quos laudat Wetsten., ut ex eo subindicat Michaëlis. In ἐδωξάσθη vero corrige mendum nostrum. Nam in fragm. est ἐδοξάσθη per ο.

(34) Vers.40. Ἐκ τοῦ ὄχλου οἱ ἀκούσαντες τῶν λόγων τούτων, ἔλεγον. Desiderantur ab initio vers. Πολλοὶ οὖν, quae ante ἐκ

τῦ ὄχλυ, exhibent Editi. At quid erit illud ΟΥ post ὄχλυ? *Falsum quiddam, & nullibi repertum*, expedite respondet Eques Michaëlis, unde etiam *notabile exemplum sumit falsarum lectionum ex duplicata lectione eiusdem litterae, aut syllabae* ΟΧΛΟΥ ΟΥΑΚΟΥϹΑΝΤΕϹ. Idem & ego suspicatus antea fueram, sed re paullo maturius considerata, errorem in eo situm esse intellexi, quod ΟΥ pro ΟΥΝ librarius incuriose scripserit. Nam lectio integra huius nostri fragmenti eadem esse videtur cum ea, quam habent tum codices tres Cantabrig., Reuchlinianus, & Colbertinus, tum etiam Origenes, S. Cyrillus, Vulgata nostra, & Latini codd. Vercell., Veron, & Foroiul. ἐκ τῦ ὄχλυ ΟΥΝ; pro qua lectione Wetstenius laudat etiam versionem Copticam; quamquam non eadem omnino sit. Nam utraque & Memphitica, & Thebaica ΔΕ pro ΟΥΝ, ut & Syra prior refert. Sic autem error ex dictantis vitio oriri potuit. Quum enim is non satis expressum, & distinctum reddidisset sonum liquidae Ν inter ου & α initialem vocis sequentis ἀκύσαντες, scriba firmato stilo in ΟΥ praetermisit Ν, atque ita ΟΥ solitarium pro ΟΥΝ impressum reliquit. Ceterum Origeniana lectio, ni male nimis coniicio, habebat οἱ ἐκ τῦ ὄχλυ ὖν ἀκυσάντες. S. Cyrillus non legit οἱ ante ἐκ τῦ ὄχλυ, sed post ἀκύσαντες addit τινες.

(35) Ibid. τῶν λόγων τύτων: Vide ne legas τὸν λόγον τῦτον, uti descripta referuntur a Michaëlis, sed τῶν λόγων τύτων; eadem scilicet cum iis, quae leguntur in Cantabrig., in *octavo*, & *tertio* Stephani, in Reuchliniano, in Mediceo, in Latin. Vercel., Veron., Brixiano, & in versionibus Vulgata, Copto-Memph., & Syra posteriore, teste Wetstenio, *ad marginem*; etsi in hac nostra nihil ad marginem, quod huc spectet, inveniatur. Origenem quoque tamquam lectionis huius tutorem Wetstenius ipse laudat. At Origenes legisse potius videtur τῶν λόγων αὐτῦ, uti legit Vatic. 349. Sic enim locum hunc Evang. citat Comment. in c.8. Iohan. οἱ ἐκ τῦ ὄχλυ ὖν ἀκύσαντες τῶν λόγων τῦ Ἰησῦ. Ita & Syra nostra posterior legit τῶν λόγων αὐτῦ ܡܠܘܗܝ ܕܝܠܗ *sermones eius*; quod pronomen αὐτῦ servatum est, ut in *Vulgata*, *cum audissent hos sermones eius*, & in

& in multis Graecis codd., inter quos Cantabrig., &, ex Birchio, Vatic. 349. Ne vero dicere audeat Wetſten. τὸ ἀυτῦ ex Itala antiqua in Cantabrigienſem inductum, locum Origenis paullo ſtudioſius conſideret.

(36) Verſ. 41. Ἄλλοι δὲ ἔλεγον, legit cum Reuchliniano, & 69. Wetſtenii cod, quodque magis eſt, cum Origene in laudato Comment. ad cap. 8. Iohan.

Ad ἔλεγον Syram poſteriorem addere teſtatur Wetſtenius ὅτι *cum obelo*. Noſtra vero nec ὅτι, nec obelum habet.

(37) Verſ. 42. ὅπου ἦν Δαυεὶδ (ita bis in textu ipſo fragmenti, ut & nos in *Tab. XII.* edidimus,) ἔρχεται ὁ Χριςὸς. Δαυειδ pro Δαυὶδ ex *Iotaciſmo* ſcriptum iam obſervaverat Michaëlis; ſcilicet frequens mos eſt Aegyptii ſcriptoris, ut vocalem ι in ει, aliaſque ſimilis ſoni diphthongos commutet. De lectione vero noſtra, quae eſt: ἔρχεται ὁ Χριςὸς, recte idem Michaëlis dixit eam ſingularem eſſe, ſi comparetur cum Graecis codicibus, qui omnes habent ὁ Χριςὸς ἔρχεται. Nam Syra prior cum codice noſtro legit ܡܫܝܚܐ ܐܬܐ ἔρχεται ὁ Χριςὸς. Nec modo Syrus, verum etiam S. Cyrillus ſic legit.

(38) Verſ. 45. ἠγάγεντε pro ἠγάγετε. Mendum librarii. Ἠγάγατε habet Cantabrigienſis.

(39) Verſ. 46. Οὐδέποτε ἐλάλησεν ὅυτως ἄνθρωπος. Non legit quae in editis, aliiſque mſs. codd. ſequuntur (ὡς ὅυτως ὁ ἄνθρωπος.) Ita vero noſter convenit cum Aegyptio, quo uſus eſt Origenes, & Cyrillus, cumque Graeco S. Iohan. Chryſoſt., & *octavo* cod. Stephani, perinde atque cum Reuchliniano, ut eum Eques Michaëlis appellat. Adde ex Latinis *Foroiulienſ.*, qui ipſiſſimam lectionem noſtram exacte reddit.

Ad verſ. 47. Idem Michaëlis adnotat in hoc noſtro fragmento *deeſſe* ἂν, *ſicut & in Reuchlin.*, *& Cantabrig. cod.* Sed fallitur. Exſtat enim ἂν in Gr. textu fragm., quemadmodum exſtat in Syra poſteriori, & in Lat. Foroiulien. Deeſt tamen in Copto-Thebaica, ut infra obſervabimus.

(40) Verſ. 49. ἐπαρατοί εἰσιν. Editi ἐπικατάρατοί εἰσι. Fragmentum noſtrum lectionem exhibet, quae antiquiſſima eſt apud Origenem in Iohan. ἐπαρατοί εἰσιν, aut, ſecundum Huetianum exem-

exemplar, ἐπάρατοί εἰσιν. S. Cyrillus vulgatam ἐπικατάρατοί εἰσιν in verſiculo textus refert, ſed lectionem noſtram ſequi videtur in commentario, ubi vanos, & falſos legiſperitos caſtigat, quod, ἐπαράτους εἶναι φασὶ τοὺς πιστεύοντας *eos qui credunt maledictos*, pronuncient. Quid, quod ἐπάρατοι legit etiam S.Ioh.Chryſoſtomus? Mirum proinde non eſt, ſi & Eques Michaëlis huic lectioni, quae *maximi momenti* dicta fuerat ab Hwidio, calculum ſuum adiicere voluit. At praeſtat integrum illius iudicium recitare. *Lectio iſta*, inquit, *a me praelata, & explicata eſt pag. 311. introductionis, quae quidem antea in tribus* (mox laudatis) *Patribus, aſt in nullo manuſcripto, niſi in Reuchliniano, reperiebatur. Manuſcriptum hoc cum noſtro fragmento multifarias raras lectiones communes habere, ex praecedentibus obſervationibus apparet; & profecto nullum ſcio, quod huic tam propinquum exſtet. Conſtat tamen pariter hos codices, fratres, ideſt ex uno eodemque antiquiori archetypo exſcriptos, non eſſe, ſed in remotioribus lectionibus ſolum affines, quum* earum *multae, quae ſunt in fragmento noſtro, in Reuchliniano codice non reperiantur.* Inter quae illud maxime obſervandum puto, quod ἐπάρατοι pro ἐπικατάρατοι, alio in nullo ms., quam in Reuchliniano reperiri affirmet, ſequutus ſcilicet auctoritatem Wetſtenii, qui hoc unum commemorat. At in celeberrimo cod. Vatic. 1209. diſſertiſſime legitur: ἐπάρατοί εἰσιν. Quumque viri eruditiſſimi Romanum ſimillimum Alexandrino Anglorum teſtari non dubitent, coniicere licet, eamdem omnino lectionem in eo potuiſſe hodieque deprehendi, niſi, ut Millius, & Wetſtenius ipſe ſcribit, codex mutilatus eſſet a cap. Iohan. VI. 50. ad VIII. 52. Nec Wetſtenius aut alius quiſpiam eius indolis cenſor, Vaticanum codicem tamquam ad normam Italicae, ſive Vulgatae verſionis in hac etiam voce interpolatum reiicere audebit, ni ſe doctorum, prudentumque hominum cachinnis obiicere velit. Nam ſive ἐπάρατοι, ſive ἐπικατάρατοι legas, idem ſemper erit, teſte Heſychio, quod *maledicti*.

(41) Verſ. 50. ὁ ἐλθὼν πρὸς αὐτὸν πρότερον, omiſſa νυκτὸς. Ipſiſſimam lectionem habes apud S. Cyrillum. Sed vide ne te fallat interpres Latinus, qui de ſuo addidit *nocte*. Hinc ego non

non intelligo, cur fragmentum noſtrum Eques Michaëlis *ſingulare*, *& unicum* in hac lectione dixerit, niſi de ſolis fortaſſe mſs. codd. quibuſcum hunc noſtrum comparavit, loqui voluerit. Adnotat Wetſtenius νυκτὸς cum addito τὸ πρότερον legi in Syra poſteriori, ſed cum *aſteriſco* ad τὸ πρότερον. In cod. tamen Angel. biblioth. nullus eſt aſteriſcus; ſic enim ſimpliciter ibi legitur ܒܠܠܝܐ ܩܕܡܝܬ.

(42) Verſ. 51. νόμος ὑμῶν. Ex typothetae errore inter variantes adnotavimus ὑμῶν. Nam fragmentum noſtrum habet communem lectionem ἡμῶν, ut eſt in *Tab.XIII. textus Gr.* Ὑμῶν legunt tantummodo cod. Reg. apud Wetſten. 16., & *Bodlei unus*.

(43) Ibid. πρῶτον παρ' αὐτοῦ. Conſonant antiquioris, melioriſque notae codd. Cantabrig., Stephani octavus, Reuchlinian., ut & ipſe Michaëlis obſervat, aliique *ſex* a Wetſt. indicati. Quodque magis eſt, cum codice noſtro Aegyptio Aegyptii PP. Origenes, & Cyrillus conveniunt. Sed adde Vat. Urb. 2., qui legit πρῶτον, ubi editi, & alii omnes πρότερον legunt.

(44) Verſ. 52. Εἶπαν, ut unus Cantabrigienſis.

(45) Ibidem. Ἐραύνησον pro ἐρεύνησον, *ex errore calami*, ait Michaëlis; ſed verius fortaſſe ex vitio Aegyptiacae pronunciationis, qua littera ε cum α vulgo commutari ſolebat.

(46) Ibidem. καὶ ἴδε ὅτι ἐκ τῆς Γαλιλαίας προφήτης οὐκ ἐγείρεται. *Hunc ordinem*, inquit Michaëlis, *nullus alius codex habet*, *& in quo* οὐχ *grammaticalis error eſt*. De ordine quod ſcribit patet ex collatione huius noſtri cum aliis codd., qui omnes habent: Καὶ ἴδε ὅτι προφήτης ἐκ τῆς Γαλιλαίας οὐκ ἐγήγερται. Quamquam S. Cyrillus eumdem cum noſtro verborum ordinem reddit. Sed fallitur, ubi librarium noſtrum erroris grammaticalis inſimulat, quaſi οὐχ ſcripſerit; quum ibi ſine ulla ambiguitate recte legatur οὐκ. Reſtat ἐγείρεται, quod inobſervatum Michaëlis reliquit. Editi, & S. Cyrillus legunt ἐγήγερται. Origenes vero ἐγείρεται: eamque lectionem ſequuntur Cantabrig. Reuchlinian., & codd. alii, quorum meminit Wetſtenius, uti & Vulgata noſtra, Goth. verſ., & *Syra utraque*; etſi *poſterior* eam *habet editam in margine*; quod quidem de uno codice Angli-

Anglicano ab ſe viſo aſſerere potuit Wetſtenius. Ille enim, quem poſſidet Angelica bibl. non in margine, ſed in textu ipſo haud aliter quam Syra *pura*, perſpicue legit ܩܐܡ. Addendi ſunt codd. tum Vatic. 304., ubi *ἐγήρεται prima manu ad marginem* ſcriptum cernitur, tum bibl. Ang. 2. in quo occurrit ἐγήγερται.

IN CAPUT VIII.

De hiſtoria adulterae.

Adulterae hiſtoriam, quae ſub initium cap. VIII. Iohannis narratur, canonicam eſſe, atque divinam, certa res eſt a Patribus tradita, & ab Eccleſia catholica in Tridentino oecumenico Concilio iam definita. Sed nec dubitare licet, quin ea auctorem habeat eumdem Apoſtolum, & Evangeliſtam Iohannem. Audio tamen Clericum criticorum audaciſſimum, qui inter adnotata ad verſ. 53. cap. 7. magnum quiddam adverſus *pericopem* iſtam evangelicam ſe obiecisse putat, ubi obſervat, *nullum uſquam ullius iudicii antiquae eccleſiae*, *de hac hiſtoria*, *veſtigium* reperiri. Sed obſecro, quod umquam de huius hiſtoriae αὐθεντίᾳ *antiquae eccleſiae iudicium* Clericus quaerit, ſi de ea numquam in antiqua eccleſia dubitatum eſt? Neque enim, niſi nata controverſia, iudicium inſtituitur. Prius ergo oſtendat nobis Clericus quonam tempore in *antiqua eccleſia* de *pericope* & *hiſtoria* iſta Evangelii Iohannis diſceptatum fuerit, &, ſi diſceptationis huius veſtigium invenerit, tum etiam lati iudicii veſtigium iure ſuo expoſcat; ne fruſtra laboret iudicem quaerens, ubi nemo eſt qui litiget. Ac certe quidem nulla *in latinis* ſive priſci, ſive recentis aevi *eccleſiis* de hac hiſtoria, ſeu pericope Evangelii excitata eſt quaeſtio. In Latinis enim, ipſomet *Calvino* teſte, *ſemper recepta fuit*. Atqui neque in Graecis; nemo enim eſt, qui apud veteres, iunioreſve ullam de hoc Graecarum Eccleſiarum diſſidio mentionem faciat. Saeculo tantum XVI., quo tempore Calvinus in primis, & Beza turbas in eccleſiam inducere tentarunt, orthodoxae antiquitatis oſores divinam hanc hiſtoriam, ut & alias nonnullas ſacrorum voluminum pericopas, exagitare coepe-

coeperunt. Qua novitate commoti Tridentini Patres coacti sunt sess. IV. in decreto de scripturis sanctis non modo *libros omnes*, quos nunc ecclesia habet in usu, *sed singulas etiam eius partes tamquam canonicas* approbare.

At vero Wetstenius vincit audacia Clericum. *Stilus*, inquit huius περικοπῆς, *a Iohanne dissentit. Iohannes enim raro coniunctiones, rarius δὲ habet, quae hic comm.* 1. 2. 3. 5. 6. 7. 9. 10. 11. *bis occurrit. Iohannis stilus valde est simplex, hic vero ornatior comm.* 9. 10. His nempe figmentis totam hanc pericopem novus iste Aristarchus abiudicare nititur Evangelistae Iohanni. Sed si quis simili nugarum genere abuti vellet, verendum esset, ne universum S. Iohannis evangelium, pluribus ex eo demptis, subtractisque locis, turbaret.

Nam ecce cap. XVIII. pars historiae Dominicae passionis legitur a v. 14. ad 25. usque. In his *novies* repetita cernitur particula δὲ, versu scilicet 14. Ἦν δὲ Καϊάφας, 15. Ἠκολούθει δὲ ... ὁ δὲ μαθητὴς, 16. Ὁ δὲ Πέτρος, 18. Ἑστήκεισαν δὲ ... ἦν δὲ μετ' αὐτῶν ὁ Πέτρος, 22. Ταῦτα δὲ, 23. Εἰ δὲ καλῶς, 25. Ἦν δὲ Σίμων Πέτρος. An ergo suspicari licebit totam hanc *pericopen* non esse a Iohanne conscriptam, quod eamdem ipsam coniunctionem δὲ totidem fere vicibus ac pericope de adultera, repetitam exhibeat? Apage tam sacrilegae licentiae scelus! Quid, quod in aliis quoque divinissimi huius evangelii capitibus versiculi quidam occurrunt, in quorum singulis *ter* quandoque, saepe etiam *bis* usurpata legitur coniunctio δὲ?

Quod porro Wetsten. obiicit de stilo in duobus vv. 9. & 10. ornatiori, eoque diverso a simplicitate sermonis, quam adhibere solet Iohannes, leve nimis est & infirmum, *quum*, iudice elegantissimo, doctissimoque Canarien. Episcopo Cano, lib. II. *de l. Th.* c. 6. ad 9. *eumdem auctorem saepe contingat, non aliam modo, verum eamdem quoque sententiam stilo scribere differenti*. Scire praeterea cuperem a Wetstenio, quidnam in citatis commatibus illud sit, quod tam ornata oratione scriptum videri queat, ut alienum censeri debeat a simplicitate stili Evangelistae Iohannis? *Christianus Sigismundus Georgius* in Hierocritico, sive in l. *de stilo* N. Test. lib. I. c. 3. §. 41. eam scribendi rationem, quae est

Iohan. VIII. comm. 10. ἀνακύψας ... εἶπεν αὐτῇ, ad Attici sermonis formam exigit, nec tamen a stilo Iohannis dissentientem censet. Quid plura? Idem ipse Georgius non huic uni pericope, sed toti evangelio κατὰ Ἰωάννην, uti & ceteris N. T. libris, *stilum Atticum*, *simplicem*, purum, apertum, & elegantem constantissime tribuit. Etsi ergo stilus utriusque commatis 9. & 10. ornatior esset, non recederet tamen ab ea simplicitate, & elegantia, qua totus evangelii textus a Iohanne conscriptus est. His adde, quod si ἐξήρχοντο εἷς καθ' εἷς *unus post unum*, ut Maldonatus decernit, purus putus *hebraismus* in commate 9. esset, Wetstenii iudicium de Graeco stilo huius commatis ornatiori omnino nutaret. Iohannes Michaël Dilherrus εἷς καθ' εἷς, pro εἷς καὶ εἶτα εἷς, *unus & deinde unus*, Marc. XIV. 19. positum censet.

Pergit porro Wetstenius, & hanc historiam e textu cap. VIII. evang. Iohannis auferendam suadet, ut *comm.* 12. *cap.* VIII. connectatur *cum* VII. 52., & ut *omnia*, quae sic connexa leguntur, intelligantur *dicta fuisse eodem tempore*, *scilicet die festi* (scenopegiae) *ultimo*. At vero si ea textui *inserta* ponatur, *consequeretur rem gestam esse die sequenti ultimum diem festi*: *videlicet* quae *cap.* VII. 37., VIII. 2., &, *quae a commate* 12. *dicuntur usque ad finem capitis dicta fuisse post festum*. Quod quidem credibile non est. Nam quisquis *perpenderit*, ait, *Iudaeos toto illius festi tempore se iactasse de effusione aquarum*, *de lucernis accensis*, *& luce legis*, *de libertate*, *& de peccatorum venia die ieiunii proximo impetrata*, *facile intelliget*, *non solum quae de aqua spirituali dicuntur* VII. 37., *sed etiam quae habentur de tenebris*, *in quibus Iudaei versarentur* VIII. 12. *de peccatis Iudaeorum nondum condonatis comm.* 21. *Et de servitute Iudaeorum comm.* 32., *multo aptiori tempore*, *& convenientius dici*, *dum agebantur dies festi*, *quam postea*.

Verum longe aliter saeculis ante duobus huius sacrae historiae censores ratiocinabantur. De illis enim haec scribit Maldonatus in c. VIII. 12. *Qui historiam adulterae incertam esse putant*, *non existimant haec*: (*Iterum ergo locutus est eis Iesus*:) *cum illa cohaerere posse*, *sed sensum esse*, *alio quodam die rursus concio-*

concionantem Chriſtum haec dixiſſe. Ii ergo erant, qui ſermonem Chriſti incipientem a v. 12. c. VIII. reiiciebant in alium quemvis diem, quam in ultimum celebritatis ſcenopegiae. Sed hodie Wetſtenius, ut e loco ſuo moveat hiſtoriam de adultera, dicta Chriſti a verſ. 12. c. VIII. ad finem uſque, cum ipſum diem ultimum feſti, quo concio a Chriſto habita, & a Iohanne narrata eſt vv. 37. & ſeqq. cap. VII., redigere nititur. Irrito tamen conatu. Nam, ut id Wetſtenio ex animi ſententia ſuccederet, comma 12. cap. VIII. ſua veluti ſponte connecti deberet cum commate 52. cap. VII., ſed huiuſmodi connexio vix, ac ne vix quidem obtineri poteſt. Ut enim inquit idem Maldonatus, *ſi ultimum verſum*, nempe 53., *capitis ſeptimi*, *& hiſtoriam hanc totam* de adultera *deleas*, *vix bene reliqua* (a v. 12. capitis octavi,) *haerere videbuntur*.

Ceterum ſi Wetſtenius paullo attentius conſideraſſet ordinem, & numerum dierum, qualis in ſancta feſtivitate tabernaculorum ſtatuitur Levit. XXIII. ſine ulla, ego credo, difficultate intellexiſſet, neceſſariam eſſe hiſtoriam adulterae, ad duas illas conciones Chriſti, quae a Iohanne cap. VII. a v. 37., & cap. VIII. a 12. narrantur, eo ordine coniungendas, quo fiat, ut ambae incidiſſe demonſtrentur in dies feſtos ſcenopegiae Iudaeorum. חג הסכות *feſtum tabernaculorum*, שבעת ימים *ſeptem dierum* erat. *Primus dies* celeberrimus vocabatur, atque *ſanctiſſimus*; ſic & dies *octavus celeberrimus*, atque *ſanctiſſimus* dicebatur; erat *enim coetus*, *atque collectae*, ibid. vv. 35. 36. Proprie feſtum iſtud concludebatur periodo dierum *ſeptem*. Hinc S. Cyrillus comm. lib. IV. *Lex*, inquit, *inclytam*, *ſanctam* *ἐκάλει τήν τε πρώτην, καὶ τὴν ἑβδόμην τῆς ἑορτῆς ἡμέραν, μεγάλην αὐτὴν κατωνόμασεν*, *appellavit primam*, *& ſeptimam feſti diem*, *magnam ipſam denominavit divinus evangeliſta*. Attamen eidem diei *ſeptimo*, & ultimo addendus erat *octavus* ſic dictus עצרת, ideſt, ut Hebraei interpretantur, *retentio*; quod *tranſactis diebus* ſeptem *ſolemnitatis*, *populus adhuc uno die* (octavo ſcilicet) *retineretur*. Eadem fere habes ex Philone vol. 2. *Op.* p. 298. *de feſtis*, ubi de hoc ipſo *octavo* die haec leguntur: Ἑπτὰ δ᾽ ἡμέραις ὀγδόην ἐπισφραγίζεται, καλέσας ἐξόδιον αὐτήν. *Porro*

super septem illis diebus octavam *signat* (Moses;) *eamque* exodium; *hoc est corollarium, appellavit, non istius, ut verisimile est, festi solum, sed omnium etiam annuarum solemnitatum, quas enumeravimus.*

Nunc vide quam belle & *prima* concio Christi a v. 37. c. VII., & *secunda* a v. 12. c. VIII. inciderint intra dies festos tabernaculorum. Christus primum verba fecit congruentia cum solemni, eoque iucundissimo ritu de haustu, & effusione aquae *ex fonte Siloe*, quum dixit c.7. 37: *Si quis sitit veniat ad me, & bibat*, idque in *septimo die*, qui *novissimus*, & *magnus* festivitatis scenopegiae, vel κατ' ἐξοχὴν, aut hac fortasse de caussa a Iohanne appellatus est, quod eo anno coniunctus cum sabbato fuerit. Pone deinde eodem pariter die ad vesperas ea accidisse, quae in postrema c. VII. parte ad v. usque 52. ab evangelista narrantur, & Christum post haec in montem Olivarum, ut mos eius erat, secessisse. Quid porro die sequenti, qui *octavus* עצרת *retentionis* dicebatur, peregerit, facile tute ipse coniicies, si hanc nostram *pericopen* ab adversariis vexatam pro genuina, & a Ioh. ipso conscripta teneas. Christus diluculo ex monte Olivarum rediit in templum, ibique a Pharisaeis, Scribisque malignis tentatur in iudicio adulterae, quibus pudefactis, atque fugatis, secundam ad populum Iudaeorum habuit concionem, qua se veram esse mundi lucem ostendit. His cetera, quae apud gazophylacium in templo docuit, & praedicavit, succedunt. Sic historia adulterae, omnia, quae a v. 12. ad 21. cap. VIII., uti & alia, quae deinceps sequuntur ad finem usque capitis, perquam aptissime congruere intelliguntur cum die *octavo* tabernaculorum. Contra, si deleas & v. 53. cap. VII., & ea, quae de adultera a Iohanne narrantur *undecim* prioribus vv. cap.VIII., quiddam erit admodum difficile captu, quomodo possis intra dies festos scenopegiae Iudaeorum concludere dicta Christi, inde usque a v. 12. in capite illo VIII. descripta.

Quid vero illud est, quod Clericum, & Wetstenium nihil puduit suas facere impuras, atque omnino indignas suspiciones, quas ex huius historiae narratione Theodorus Beza in Christum

ſtum ipſum omnis caſtimoniae fontem, & exemplum auſus eſt excitare? Nam ea Bezae verba utrique iactitant: *Quod narrat Ieſum ſolum fuiſſe relictum in templo cum muliere, neſcio quam ſit probabile; nec ſatis cohaeret cum eo, quod mox, ideſt v. 12. dicitur eos rurſus allocutus*. Sed iure, meritoque *Maldonatus* ad haec: *Quis vir Beza? quam pudicus? quam abhorrens ab omni ſuſpicione adulterii? Nemo Gallus ignorat... ſi hunc locum* Beza *iccirco delet, quod ſolus cum muliere manſerit Chriſtus, inducat & hiſtoriam totam Samaritanae, aut Chriſtum accuſet, quod ſolus cum ſola non in templo, ſed in loco item ſolo, in agro longe ab omni teſte locutus fuerit. Quid quod haereticus interpres* (evangelicum teſtimonium) *non intellexit?...* Cum *ſolus* (Ieſus) *manſiſſe dicitur* (& mulier in medio ſtans) *ad ſolos accuſatores, aut ad perſonas, quae ad iudicium illud pertinebant, referendum eſt, neminem manſiſſe ex omnibus, praeter iudicem, & reum, ideſt Chriſtum, & adulteram, ceterum auditores eoſdem, qui ante erant, remanſiſſe, in quorum* medio *manſerit adultera*. Ac certe quod v. 12. de Chriſto ſubditur: *Iterum ergo*, (quae particula vim ſimplicis tranſitionis heic retinet) *locutus eſt eis Ieſus*: neceſſario refertur ad v. 2. eiuſdem c. VIII: Πᾶς ὁ λαὸς ἤρχετο πρὸς ἀυτὸν, καὶ καθίσας ἐδίδασκεν ἀυτὺς. *Omnis populus venit ad eum, & ſedens docebat eos*. Sicque etiam intelligitur, quo pacto, dimiſſa adultera, Chriſtus eodem *octavo die, exodio* nempe feſti tabernaculorum, ſermonem ad Iudaeos antea commemoratos iterum converterit.

Nonnulli ſacrilegi paganorum, Auguſtino teſte l. 22. c. 25. *cont. Fauſtum*, reprehendebant Chriſtum *tamquam.... pueriliſ fatuitatis affectum, quod inclinato capite digito ſcribebat in terra, & cum hominibus interrogantibus reſpondiſſet, rurſus hoc facere coepit*. Sed quaſi parum eſſet Chriſti factum tam impie intepretari, aliquid de ſuo Clericus addendum putavit, quo fieret, ut Chriſti ipſius ſcriptura in obſcenae rei ſuſpicionem trahi facillime poſſet. Nam in adnotatione ad v. 6. cap. VIII. Ioh. *Papiam, aut alium hanc circumſtantiam mutuam cepiſſe* ſuſpicatur *ex eo, quod refertur de Menedemo, & quod ita narrat Diogenes Laërtius... cum adoleſcens adverſus illum* (Menedemum) *aſpere quid dixiſſet, reſpondit quidem nihil, ſed ſumpta feſtuca pingebat in pavimento*

vimento figuram muliebria patientis (*traiecti* παραινομένου vertit Ioh. Sambucus Tirnavien.,) *donec videntibus omnibus*, *adolescens intellecta contumelia* abscessit.

Nil ego miror paganam caecitatem gentilium, si in facto Christi *divinam* illius *sapientiam* intelligere nequivere. Qui enim veram oderunt sapientiam, quo pacto eam invenire, aut etiam cogitare possent? Hanc vidit Augustinus, vidit Ambrosius, vidit Hieronymus, viderunt antiqui omnes, quibus historia ista innotuit, hodieque denique videt Ecclesia tota per orbem terrarum diffusa. Sed miror impudentiam Clerici, qui ex obscena Menedemi pictura formam scriptionis Christi conceptam, fictamque dicere non erubuit, quando in hoc facto nihil est, quod non castum, non decens, non denique Christi moribus omnino dignum videri debeat. Id *Calvinus* ipse recentium haereticorum princeps, ut Maldonatus observat, fateri coactus est. Si deinde (quod cl. Garbellus probare suscepit) *Papias quinquaginta ad minus annis praemortuus* est *Laertio*, qui fieri potuit ut hanc circumstantiam mutuam acceperit a scriptis Laërtii, needum inter mortales cogniti? His adde, quod nec ingenium, nec religio, nec studia Papiae ad huiusmodi ineptiarum, nugarumque genera in philosophorum exemplis quaeritanda accommodata erant.

At praestat Clericum mittere ad Socinianorum subsellia, ut vel inde discat paullo modestius de rebus a Christo gestis sentire. *Tanta est*, ait Wolzogenius, *in hoc facto sapientia*, *ut ausim affirmare*, *si omnes homines ingenia sua conferrent in unum*, *& excogitare vellent aptissimum aliquem modum eludendi tam ambiguam*, *atque captiosam quaestionem*, *quem proposuerunt Pharisaei non reperturos aptiorem*, *atque iste est*, *quo usus est Christus*. *Hoc ergo tam aptum*, *tam sapiens factum Christi quisquis absurdum dicit*, *nae ipse valde absurdus est*. Discat & a *Beausobrio* κριτικωτάτων acerrimo: *Il vaut mieux ne rien dire des actions de I. C. dont la raison ne nous est pas connue*, *que d' en dire des choses incertaines ou indignes de sa sagesse*. *On peut croire que c' est une des ces actions symboliques*, *que I. C. a faites quelquefois pour donner indirectement quelque leçon*. *Voyez Matth.* XXI. 19., *& Jo.* II. 15.

Ubi

Ubi vero responsum Christi tamquam eo indignum carpere Clericus non veretur, audiat Iohan. Alb. Fabricium, qui nihil non Christo Deo dignum in eo responso detegit, si tantum, quod omnino certum videri debet, ponatur redditum illud fuisse *non legitimo magistratui, sed hypocritis, quibus non erat integrum capitali supplicio moecham afficere*. Audiat *in eamdem sententiam Dan. Withby com. in b. l., & Iac. Gussetum in confut. lib.* Chisuk Emuna, vindicantem adversus impium auctorem Iudaeum non modo divinae misericordiae largitatem, qua adulteram absolvit, sed & dignum Christo Deo primum illud fuisse ostendit responsi genus, quod non *iudicibus*, sed Pharisaeis *zelotis*, & hypocritis divinus ipse Magister dedit. Audiat & Ioh. Christoph. Wolfium, qui mox recitatas symmistarum suorum sententias adiecto calculo luculenter confirmat.

Nobis satis est audire inter ceteros ecclesiae PP. Augustinum, qui tract.37. in Ioh. symbolici huius facti mysterium explicaturus sic loquitur: *Quid respondit veritas? quid respondit sapientia? .... Videte quam plenum sit iustitia, plenum mansuetudine, & veritate*. Qui sine peccato est vestrum, *inquit*, prior in illam lapidem mittat. *Responsio sapientiae! Quomodo eos intromisit in se? .... Quid vobis aliud significat, cum digito scribit in terra. Digito enim Dei lex scripta est, sed propter duros in lapide scripta est. Nunc iam Dominus in terra scribebat, quia fructum quaerebat. Si diceret: non lapidetur adultera; iniustus convinceretur: si diceret lapidetur, mansuetus non videretur: dicat quod dicere debet mansuetus*, qui sine peccato est vestrum, prior in illam lapidem mittat. *Haec vox omnino iustitiae est, qua iustitia illi tamquam trabali telo percussi sese inspicientes, & reos invenientes*, unus post unum recesserunt. *Dominus autem cum illos telo iustitiae percussisset, nec dignatus cadentes attendere, sed averso ab eis obtutu*, rursum digito scribebat in terra. Et serm.13. in v. 10. psal.2. *Digito scribebat in terra, ut erudiret terram*. Ac rursus de cons. evangel. l.IV. c.10. *Digito scribebat in terra, tamquam illos tales in terra scribendos significaret, non in caelo ...., aut quod se humiliando, quod capitis inclinatione monstrabat, signa in terra faceret; aut quod iam tempus esset, ut*

ut in terra, quae fructum daret, non in lapide sterili, sicut antea; lex eius conscriberetur. Audin' quae & quanta unum hoc *symbolicum* Christi *factum* (quale illud Beausobrius appellat) designare potuerit?

Quod si certam aliquam sententiam sive ab Ambrosio, sive a Hieronymo, sive a S. Thoma, sive etiam a Calmeto indicatam Christum in pulvere pavimenti sive templi, sive gazophylacii, sive atrii mulierum, scripsisse dixeris; erit qui inter cetera illud quoque tibi opponere fortasse velit de pulvere, in quo Christus litteras exararit; neque enim, obiiciet, credibile fit, tantam pulveris copiam, quanta ad characteres excipiendos necessaria videbatur, in eo templi solo inveniri potuisse. At facile habebis quid homini respondeas, si tantum memineris *pulveris*, quem *de pavimento* ipso sive *tabernaculi*, sive *templi* interioris, ut ait Philo vol. 2. pag. 309. ἀπὸ τῦ ἱερῦ ἐδάφυς sumere debebat sacerdos ad praeparandas aquas *zelotypiae*, ita Numer. v. nuncupatas. Sed nec putandum est eo in templi loco fuisse Christum, quo, ex Mischna in tr. *Beracoth*, non licebat Iudaeis ingredi *cum calceis*, seu *sandaliis*, & *pulvere pedibus adhaerente*. Immo nec in atriis, sed in spatio, quod erat *inter septum* cancellatum, *& atrium primum*. Nam & hoc ipsum spatium πρῶτον ἱερὸν, *primum templum*, a Iosepho appellatum observat l'*Empereur*, adnot. in Middoth. n. 3., ubi non ita multo post subiungit: *Sane cum Servator in templo docuisse* c. 8. *Iohannis legitur*, *quo mulierem in adulterio deprehensam Pharisaei ipsi adduxerunt*, *alium locum praeter hunc*, *qui erat extra atria*, *designari credere nequeo*, *quandoque a Iosepho observatum iam fuit impuris atria adire fas non fuisse*? Ligfootus *in atrium mulierum* adulteram adductam putat, ubi & *decem ac tria gazophylacia* collocat, etsi l'*Empereur* ea *non intra*, sed *extra*, eiusdem tamen atrii muris inhaerentia, statuat. At vero sive intra, sive extra mulierum atrium, in priorem templi περίβολον, quo Christus ex monte Olivarum veluti recta venerat, adulteram adductam velis, dubitari vix potest, quin magna pulveris copia ex confluxu pene innumerabili populorum eo in loco, ubi Salvator noster versabatur, congesta pavimentum

tum obtegeret; praesertim quum in gaudiis *festi tabernaculorum* non dies tantum, sed & noctes omnes, novo veluti ritu, per illud temporis, Hebraei ducere consuescerent.

Nugas alias, quas Clericus garrit, commemorare pudet; tam vanae sunt, futiles, & indignae prorsus quae prudentum, doctorumque virorum oculis subiiciantur.

Neque obtortis, & commentitiis interpretationibus, quibus noster iste Aristarchus totam hanc *pericopen* in peregrinos, absurdosque sensus trahere nititur, ingentem orthodoxorum interpretum seriem, sed unum opponam e protestantium numero Wagenseilium virum eruditissimum, qui, ut ille scribit, *nova* quidem ratione, *verum* κατ' ἀναλογίαν τῆς πίστεως, eam explicare curavit apud Surhenusium leg. Mischnicar. p.111. in adnot.2. ad n.1. tr. de *sota*, sive *de uxore adulterii suspecta* p.190. 191. Ex ea enim Wagenseilii ἐξήγησει quisquis fuerit praeiudicatae mentis opinionibus vacuus statim intelliget, longe aliter quam Clericus putarit, singulas *pericopes* huius partes sic accipi debere, ut nihil in iis inveniri queat, quod cum evangelicae historiae ingenio, ac dignitate non omnino conveniat.

Postrema nunc restat difficultas, quae tota repetitur ex antiquitate, & numero codicum, in quibus historia de adultera vel ex integro omittitur, vel obeliscis, sive etiam asteriscis notatur, vel loco suo mota, immo vero & ex eodem ipso VIII. Iohannis cap. alio translata conspicitur.

Omittunt utraque versio Syriaca; sed illa in primis, quae *pura* dicitur, &, tamquam apostolicis temporibus proxima, antiquitatis praestantia, alteri antecellit. Omittunt celeberrimi Alexandrini codd. Vaticanus, & Londinensis; Urbin. Vatic. 2. Itemque Vaticani alii 360. 364. 758. 1229., Palatino-Vat. 220., Barberin. 211., Vallicellan. B. 133., Evangeliarium Eminentiss. Card. de Zelada, Regius 1905., & 2861., qui scilicet est *octavus* R. Stephani; (hoc enim spatium vacuum, ubi historia nostra scribenda erat, relinquit) cod. Venet. bibl. s. Marci continens evangelia cum catena PP., alter ven. R. P. Canonici, sec. IX., vel X., Lectionar. Graec. Laurentian. bibl. aureis litteris exaratum, Neapol. bibl. Augustin. S. Ioh. ad Carbonariam,

quamquam ad marg. recentiori charactere, saeculi nempe XII., adnotatum habeat λυ (pro λει) ω φυ τόδε *mancum sic est folium istud*. Omittunt & Latini codd. Brixien., & Vercellens.

Obelis transfigunt codd. Vatic. 79. 89. 208. 356. 1160., Palatino-Vatic. 136.; sed hic obelos habet praefixos manu secunda. Barber. 13. a v. 3. ad 11. usque. Cod. Evangel. Ang. bibl. minoris formae a versu tantum 3. cap. VIII. Nam. 53. cap. VII., ut & primum & 2. VIII., sine obelis exhibet. Codd. Regii 1883. 3424. a Wetsten. indicati.

Asteriscis praenotant Vatic. 180. 189. 354. 756. cum scholio ad marg. Τοῦτο ἐν τίσιν τῶν ἀντιγράφων οὐκ εὑρίσκετο· διὸ οὐδὲ σχόλια ἐδέξατο. Barber. 10. 115., & apud Wetsten. Basileensis indicatus sub litt. E, & Colb. sub n. 24. Cur vero historia ista *asteriscis* praenotata fuerit, hanc caussam, inquit idem Wetsten., reddit *scholion* cod. 34. idest *Coislin.* 195. ἰστέον, ὅτι διὰ τοῦτο μετὰ ἀστερίσκων ἐτέθησαν τὰ περὶ τῆς μοιχαλίδος, ἐπειδὴ εἰς τὰ πλεῖστα τῶν ἀντιγράφων οὐκ ἔγκειται, πλὴν εἰς τὰ ἀρχαιότερα εὕρηνται.

Transferunt ad calcem evangelii Ioh. cod. Vatic. 358. cum scholio τὸ περὶ τῆς μοιχαλίδος κεφάλαιον ἐν πολλοῖς ἀντιγράφοις κείμενον γεγράφαμεν. Vatic. 365. item cum scholio sequenti: Εὕρεται καὶ ἕτερα ἐν ἀρχαίοις ἀντιγράφοις· ὅπερ συνείδομεν γράψαι πρὸς τῷ τέλει τοῦ αὐτοῦ εὐαγγελιστοῦ· ἅ ἐστι τάδε; quae duo scholia conferenda erunt cum iis, quae Wetstenius refert, alterum ad cod. 37., ad *Coisl.* scilicet 21., uti & ad 102. (ni fortasse heic erret nota numeri) alterum ad codd. PP.Orat. Paris., & Nicetae, tum Reuchlin. cum scholio, quod integrum Wetstenius exscripsit; aliique codd. plures ab eodem ipso Wetsten. laudati. Reiiciunt vero in finem Luc. XXI. Wetsteniani duo; 13. idest Reg. 2244., & 69., nempe *Leicestrensis* saec. XIV.

Nullam denique istius historiae mentionem faciunt antiqui PP. Non Origenes, non Chrysostomus, (quod ab ipso quoque Euthymio observatum est) non Cyrillus, non ipsa denique catena Patrum sive quae edita, sive quae exstat in variis codicibus.

Armeni, ut Nicon testatur, eam tamquam pluribus noxiam,

xiam, & damnosam ἀκρόασιν, reiiciunt, aut certe, quemadmodum narrat Iohannes Gregorius in *praef. ad observ. sacr.*, ad calcem Evangelii adtexunt.

His adde mss. Coptorum codd., quorum paucissimi, ut & Wilkinsius, & Wetsten. referunt, hanc *pericopen* a v. 53. c. VII. ad v. usque 12. c. VIII. habent, eamque uncis inclusam exhibent, ut eo veluti indicio significent historiam de adultera in publicis saltem ecclesiae conventibus non legi.

Ad hanc difficultatem solvendam sat esset, duce viro longe doctissimo Augustino Calmeto, *exemplaria exemplaribus opponere, graeca graecis, latina & orientalia latinis & orientalibus*.

Ac sane Syris codicibus versionis ܦܫܝܛܐ *simplicis*, qui hanc nostram historiam praetermittunt, opponimus eos, in quibus ex probatis testibus saec. V. ineuntis *pericope* de adultera sub initium cap. VIII. Iohan. reperiebatur. Nam *Maras* Amidenus Episcopus ex testimonio *Zachariae Meletinensis*, ut illud citat Dionysius Barsalibaeus in suo ipsius Evangelii codice canone 69., historiam adulterae descriptam retulit, eamque interpretatus est; etsi *Marae versio discrepat ab ea, quam edidit Waltonus ex cod. bibl. Usserii in Polyglottis, & F. Naironus in Testam. N. impresso Romae typis Sac. Congreg. de P. F. an.* 1703. *Nec mirum, quum in graecis etiam exemplaribus magna appareat varietas*. Sic nempe Sim. Assemanus tom II. *Bibl. Or.* p.53. Scribit certe Barsalibaeus saeculo XIII., hanc historiam non exstitisse in omnibus exemplaribus evang. Ioh. Sed qui dicit non *in omnibus* ܒܟܠܗܘܢ, necessario consequitur, ut in pluribus saltem se eam invenisse significet. Antiquae, sincerae, & optimae notae est codex Usserii, ex quo Dilherrus περικοπὴν istam in *Dictum* VI. *Eclogarum sacrarum*, & ex Dilherro *Aegidius Gutbirius* in Syram, eamque praeclaram editionem N. T. fidelissime transtulit. Sed & ille idem codex praeviam habet admonitionem, qua ingenue dicitur, in vulgatis Syrae ecclesiae codd. lectionem de muliere peccatrice non reperiri. Id vero non facit, quin & codex iste solidum & germanum testimonium sit traditionis, quae inter Syros scriptores de huius historiae fide, & veritate a maio-

ribus accepta perpetuo viguit. Cauſſa igitur, cur in vulgata verſione *ſimplici* Syrorum haec hiſtoria deſideretur, alia quaerenda erit, quam quae a Beza, Grotio, Clerico, Wetſtenio, aliiſque eius ingenii criticis fingitur.

Sin autem conſulere velis *Tatiani diateſſaron*, quo harmonia evangelica condita ab eo eſt ad an. aer. vulg. circiter 172. dubitare non poteris, quin noſtra haec *periochè* ſaec. II. a *Syris* ipſis agnita, & recepta fuerit tamquam *autographa* Evangeliſtae Iohannis. Eam enim Tatianus numerat inter partes illius divini evangelii. Quodque notatu dignum eſt, ſic obſervante Millio *Proleg.* pag. 38. huius *diateſſari exemplaria*, quemadmodum teſtatur Euſeb., *paſſim apud Syros circumferebantur*, *in locis praeſertim Meſopotamiae vicinis*; & quidem tanto numero, ut *Theodoretus ad epiſcopatum Cyri evectus circa an.* 420. *codices plus ducentos inveniſſe ſe dicat in eccleſiis ſuis lectitatos*.

Codicibus Alexandrinis alios perinde eiuſdem generis codd. opponimus, eumque in primis, quem Gregorius *Bar-hebraeus* ſaec. vertente XIII. in *Horreis myſteriorum*, in haec verba ab Aſſemano to. II. p. 169. *Biblioth. Orient.* deſcripta, commemorat: *Poſt illum verſiculum*, Propheta non ſurget ex Galilaea:

ܐܫܟܚܢ ܒܢܘܣܚܐ ܕܐܠܟܣܢܕܪܝܐ ܦܣܘܩܐ ܕܐܢܬܬܐ ܓܝܘܪܬܐ

repertum eſt in cod. Alexandr. caput de muliere adultera, *quam quidam ad Ieſum adduxere, num legi lapidationis eius conſentiret. Ipſe vero inclinatus* ܗܘ ܕܝܢ ܓܗܝܢܐ ܕܟܬܒ ܚܛܗܝܗܘܢ ܕܟܠ ܚܕ ܥܠ ܐܪܥܐ uniuſcuiuſque eorum peccata in terra ſcripſit, *& illi relicta ea abierunt. Ieſus autem dixit: vade, & noli amplius peccare.* Similem omnino codicem prae manibus forte fortuna habuit *Wagenſeilius*. De eo haec ſcribit adnot. in *Miſchnam de Sota* p. 190. Poſtquam enim retulit ea Ioh. verba: *Ieſus autem incurvatus deorſum, digito ſcribebat in terra*, continuo ſubdit: *non poſſum ſilere ingens gloſſema, quod in* illuſtris Pauli, Aubeſwaldii Baronis *veteri cod. ms. Graeco, quatuor Evangeliſtarum, cum olim in Hungaria eo uterer, poſt ipſa verba* (... τῷ δακτύλῳ ἔγραφεν εἰς τὴν γῆν) *reperi: ſubiicitur enim ibidem:* ἑκάστου αὐτῶν τὰς ἁμαρτίας.

Hoc

Hoc vero gloſſema, quod *in margine* antiquioris apographi antea *notatum* fuiſſe coniicit, *ſcribae alicuius imperitia, uti ſaepe factum eſt, ipſi poſtea textui* (in cod. Hungar. deſcripto) inſertum exiſtimat.

Ad haec, ſi quae de codice Cantabrigienſi ſcribit Wetſtenius vera eſſent, eum inter Alexandrinos magis, & Aegyptios quam inter occidentales, & Latino-Graecos, ſecus atque ille ſtatuit, recenſendum eſſe putarem. *Hoc codice uſum fuiſſe* exiſtimat *Thomam Charckel, ſive Heraclienſem, cum an.* 615. *Alexandriae verſionem Syriacam alteram, auſpiciis Philoxeni adornatam, cum codicibus Graecis conferret, & variantes lectiones in margine adnotaret. In eo enim margine plurimae valde longae, adeo etiam valde abſurdae lectiones reperiuntur, quas fruſtra alibi quam in* Cantabrigienſi *quaeras*. Eique *probabilius ſaltem videtur, codicem* Thomae, & Cantabrigienſem *eſſe unum, eumdemque*. Sic enim codex *Cantabrigienſis* multo verius *Alexandrinus*, & in Aegypto, non autem in *occidente*, neque ab *homine latino* ſcriptus dici deberet. Quo enim pacto fieri potuiſſe credam, ut Syrus Epiſcopus Thomas ſtatim in promptu haberet codicem graecum in occidente exaratum, & a latinis oris Alexandriam ad illius nutum in tempore delatum, quo opportune uteretur ad collationem Syriacae verſionis cum eo inſtituendam, niſi quicquid fingere tibi libeat, id etiam in rerum natura, ita, ut tute finxeris, reipſa factum exiſtimes? Longe itaque probabilius videri poteſt codicem, quo uſus eſt Thomas, fuiſſe iam Alexandriae, & in Aegypto multo ante a Graeca primum manu deſcriptum. Sic autem, quum in eo reperiatur hiſtoria adulterae, iam haberemus codicem alterum Alexandrinum, qui novum ei adderet pondus auctoritatis.

Quapropter, ut ingenue dicam, quod ſentio, Wetſtenii coniectationes de codice Cantabrigienſi, qui uſui fuerit Thomae Heracleenſi in collatione ſecundae verſionis Syrae, commentitias, & falſas eſſe ſuſpicor.

I. Thomas teſtatur ſuam illam verſionem ſe contuliſſe cum *tribus graecis* exemplaribus Alexandriae in monaſterio S. Antonii; neque eorum alterum *Graeco-Latinum*, vel *Latino-Graecum* cuiuſmodi eſſet, Wetſtenii iudicio, *Cantabrigienſis*, appellat.

II. Ordi-

II. Ordinem Evangeliorum secundum Ammonii, & Eusebii canones retinet, nec usquam significat, varium eum esse in uno ex tribus illis a se inspectis codd., ubi, quemadmodum fit in Cantabrigiensi, primas teneret Evangelium Matthaei, secundas Evangelium Iohannis. Thomas ergo cod. Cantabrig. non vidit. Nam si vidisset, qui fieri poterat, ne quid de historia adulterae ex eo codice admonere vellet?

III. Variantes Graecae, quas Wetstenius affirmat se vidisse ad margines versionis Syrae a Thoma Heracleensi recognitae, quasque testatur alibi non reperiri quam in *Cantabrigiensi*, in cod. bibliothecae Angelicae paucissimae sunt, quae hoc nomine donari mereantur: eaeque in aliis plerisque codd., praeterquam in Cantabrig., reperiuntur. Nam omnes fere, aut ipsae sunt Graecae voces, quas Syrus interpres, quum proprias non haberet, in textum ad formam nativae linguae traductas, adhibuit, aut nudae quaedam, & simplices sunt explicationes Syrorum nominum; reliquae, quas iure variantes dixeris, rarissime occurrunt. Quin etiam tam male quandoque expressae, & exaratae deprehenduntur, ut scriptorem indicent Syrum, qui Graeca rite reddere nesciret. Exempli caussa Iohan. I. 28. Syriace legit in textu ܒܒܝܬ ܥܢܝܐ *in Bethania*, (ut & in simplici,) in margine vero interiori graece notatur εν Βηθαραβα mendose, pro ἐν Βηθαβαρᾷ, ubi etiam littera ρ (quemadmodum & alibi semper) inverso ocello ꝗ pingitur. Noster iste codex delituerat amissus ad annum usque Graecorum 1046., Christi 735. Multo igitur ante scriptus fuerat. Sed de illius antiquitate alius fortasse erit dicendi locus.

IV. P. Coustantius Maurinae Congr. Monachus, vir certe doctissimus, in vita S. Hilarii Pictavien., codicem Cantabrigiensem (si is tamen est, cuius, ut contendit Wetstenius, meminit *Druthmarus* Monachus Corbeien. ad an. circiter 840.) eiusdem S. Hilarii manu descriptum censuit. Contra eruditissimus *Garbellius*, in epist. ad P. Blanchinium inter Prolegom. ad *Evangeliar. quadrupl.*, unum esse putat ex Asiaticis codicibus, quem magnus Pictaviensium Antistes pro fidei caussa relegatus in Phrygiam sibi inibi comparaverat, secumque dein ab exsilio redux detu-

detulit in Galliam. Sic autem neuter codicem Cantabrigiensem cum eo, quem Druthmarus commemorat, eumdem esse existimavit. Neque enim inter codd. graece scriptos unus est Cantabrigiensis, qui eum ordinem Evangeliorum retineat, ut primum sit Matthaei, alterum Iohannis, tertium Lucae, quartum Marci. Nam & Graecus ille, quem S. Eusebius Vercellensis latine donasse dicitur, eumdem prorsus ordinem haud dubie servabat. De hoc tamen argumento vide quae egregie scripsit in cit. ep. laudatus *Garbellius*.

Verum si in tanta, quae fertur, opinionum varietate de natali solo Cantabrig. codicis, meam mihi quoque liceat divinationem proferre, eum in Aegypto, uti ab initio coniicere coeperam, scriptum putarim; praesertim si (quemadmodum visum est Wetstenio) unus sit ex codicibus, quibus usus est Thomas Heracleensis. Ea enim argumenta, quae, iudice Wetstenio, probant codicem istum fuisse in occidente, & ab homine Latino exaratum, probare peraeque valent in Aegypto fuisse descriptum a viro, qui graecam linguam non ignoraret.

Legit Wetstenius in codice Cantabrigiensi Marc. XV. vers. 15. φλαγελλώσας; indeque statim collegit Latinum hominem ad nativae linguae suae morem graecam vocem φλαγελλώσας scripsisse? Quid vero, si quis mutationem τοῦ ρ in λ, non ex latina scribendi ratione, sed ex vitio pronunciationis, quo maxime Aegyptii scriptores graeca nomina corrumpere solebant, repetendam putet? Habes in *Graeco-Coptis litaniis*, quas edituri sumus δευτελαρίας, & δευτελαρίου pro δευτεραρίας, & δευτεραρίου, converso scilicet, absurdae pronunciationis caussa, ρ in λ. Annon & Graecus natione erat S. Zacharias Pontifex, qui φλαγέλλιον pro φραγέλλιον usurpavit in *dialogis* a se in graecam linguam conversis S. Gregorii Magni lib. I. c. 2., & lib. III. c. 12. Id iam & Ducang., & clariss. Maurinus oper. S. Gregorii editor & illustrator observaverant. Habes etiam in Hesychio sub voce σκυτάλη, φλαγέλλιον, σκύταλαι, φλαγέλλια, λῶροι. Verum, etsi φραγέλλιον, aut φραγέλλια sive apud Zachariam, sive apud Hesychium legeris, hoc ipsum tamen vocabulum a Graecis usurpatum, teste Eudemo,

'Pω-

Ῥωμαϊκόν ἐστι, *Romanum*, latinae nempe originis, *est*. Vid. Ducangium. Eccur igitur φλαγελλώσας uni latino tribuas, quod & Aegyptio, Graecove scriptori tribui perinde potuit?

De Δανιήλου quod scribit Wetstenius, quasi Cantabrigiensis cod. sequutus fuerit ad Matth. XXIV. 15. latinum *Danielum*, purum putum commentum est. Nam quaeso, erat ne Fl. Iosephus *Antiq. Hebraicar.* auctor, Latinus, an Graecus scriptor? Certe licet Hebraeus gente, graece tamen eleganter, ex eruditorum sententia, scripsit. At is lib. X. *Antiq.* cap. 10. & alibi non Δανιήλ, *Daniel* indeclinabile, sed Δανιήλου, *Danieli* nomen expressit. Unde & Δανιῆλος, inquit, ἐκαλεῖτο, *Danielus vocabatur*. Errat igitur Wetsten., errat & Richard. Simon, quum ex Δανιήλου nomine coniicere se posse putant, *Latinum* fuisse scriptorem cod. Cantabrig. Quod si adhuc contendere velint, *Graecum* non esse, quod Δανιήλου vocem non ab alio, quam a barbaro scriptore prodere potuisse decernant, ubinam, obsecro, certius, huiusmodi scriptorem, nisi in Aegypto, invenient? Profecto apud solos Copto-Thebanos non infrequens mos iste est, ut graeca quaedam verba vel terminent, vel corrumpant per ου. Unde Marc. XV. 15. scribunt αφραγελλου, & Ioh. XIX. 1. ⲥⲁϥⲙⲁⲥⲧⲓⲅⲟⲩ: in precibus vero Liturgicis ex Borgiano fragmento: Μιχαὴλ ἀρχαγγέλου, pro ἀρχαγγελε, legitur.

Λεπρώσου vocabulum *a prima manu* in cod. Cantabrigien. ad XXVIII. Matth. cap. v. 6. positum, si illius originem paullo curiosius investigasset, Graecum, & non Latinum, neque a Latino scriptore inductum dixisset. Ut enim λεπρῶσα, *leprosa* apud *Aquilam*, & *Theodotionem* in Lexico *Montfauconii* ad Hexapl. Origenis graeca vox est, per contractionem ducta a λεπρόω, *leprosum esse*, sic etiam est λεπρῶσος, & inde λεπρώσου Cantabrig. Huiusque verbalis, & quidem *contracti* nominis notam satis cognitam, perspectamque habere potuisset Wetstenius ex ω, quo contractio gemini οο in ω facta significatur. Quid, quod scriptor fortasse, quum ad Matth. XXVI. 6. ἐν οἰκίᾳ Σίμωνος τοῦ λεπρώσου posuit, eo λεπρώσου nomine exprimere voluit *cognomentum*, non morbum Simonis? Nam in aliis omnibus evangeliorum locis, ubi de *leproso*, *leprosisve* fit mentio, semper τοῦ λεπροῦ, sive λεπρὸς nomi-

nominibus eos appellat, ſed abſoluto opere, poſtquam ad codicis ſui recognitionem, eiuſque cum ceteris ἀντιγράφοις collationem venit, quum, non modo alibi, ſed & Marc. XIV. 3. ſe ſcripſiſſe deprehendiſſet ἐν οἰκίᾳ Σίμωνος τοῦ λεπροῦ, revocata ſententia, *ſpongia* delendum ſtatuit ad cit. Matth. teſtimonium τοῦ λεπρώσου, eiuſque loco reſtituit τοῦ λεπροῦ, ut ſuum hocce exemplar in eo nomine cum ceteris conveniret.

Reſtat τὸ Σαμαρειτανῶν Matth. c. X. v. 5., quod etiam novum quoddam Latini ſcriptoris indicium eſſe putat Wetſtenius. Itane vero? Ergo non Latinum, ſed Graecum dicat neceſſe eſt vulgatae noſtrae ſcriptorem, quia 4. Reg. 17. 29. ſemel *Samaritae* Graeca voce dicti ab eo ſunt, qui tamen in aliis omnibus ſacrae ſcripturae locis ſemper *Samaritani* ab eodem ipſo vocantur; ſic enim & in Cantabrigienſi codice *ſemel a prima manu* poſitum legebatur Σαμαριτανῶν, quum alibi ad Graecam formam ſemper legatur Σαμαρειτῶν. Nil praeterea vetat, quin e calamo Graeci, aut etiam Aegyptii ſcriptoris, nomen Σαμαριτανῶν a Latinis deſumptum, hoc tantum in loco excidere quiverit; ſed quod ſecundis poſtea curis recognitum, uti revera accidit, emendarit. Et hinc fortaſſe eſt, cur in aliis evangeliorum locis perinde atque in Actis Apoſtolorum Σαμαρεῖτας, non Σαμαριτανὺς, Samariae populos appellarit. Quid, ſi Σαμαριτανῶν ſcribere potius voluit, quam Σαμαρειτῶν, ne gentem confunderet cum *miniſtris menſariorum*, qui aevo ſuo iam dici coepiſſent Σαμαρεῖται, ii ſcilicet, quorum munus ex edicto Iuſtiniani illud fuiſſe novimus, ut conficiundis rationibus adeſſent, confectiſque ſubſcriberent; etſi poſtea, re melius conſiderata, reſtituendum putarit Σαμαρειτῶν, ad normam exemplarium antiquioris notae? Si deinde in Cantabrig. ſcriptum prima manu fuiſſet Σαμαρειταίων; nam Σαμαρειταῖοι ex onomaſtico Geſneri *dicti ſunt qui Samariam habitant*; facile accidere potuit, ut alucinati Wetſten., & Millius ipſe legerint Σαμαρειτανῶν, ubi ſcriptum erat Σαμαρειταιων, confuſa ι dipthongi τῆς αι cum ν, ob ſuper inductae liturae umbras ab emendatrici manu relictas. Huc facere poteſt vox Σαμαρειτηνων poſita pro Σαμαρειτων, in cod. Reg. a doctiſſimis editoribus

toribus oper. S. Athan. laudato in adnot. ad *Synopſ. ſcript. sac.* tom. II. pag. 253. Quiſquis tandem memoria teneat nomina τῶν Σιμονιανῶν, Βασιλιδιανῶν, Μενανδριανῶν, aliorumque id genus principum Chriſtianae fidei corruptorum in antiquiſſimis *Origenis*, & *Euſebii* libris crebro commemorata, ſtatim fortaſſe coniiciet ſcriptorem cod. Cantabrig., ubi nomen τῶν Σαμαριτανῶν pro Σαμαρειτῶν expreſſit; *ſectam* magis quam *nationem* Samaritanorum in eo Matth. loco indicare voluiſſe. Ceterum non uni Graeci, ſed & Aegyptii antiquis illis temporibus ſolida quaedam Latinorum nomina ſua feciſſe deprehenduntur.

Alia praetereo vocabula, quae Wetſtenius a Latino homine deſcripta putat, ea praeſertim de cauſſa, quod frequens in iis litterarum quarumdam permutatio occurrat. Verum nulli magis quam Aegyptii in Graecis nominibus efferendis huiuſmodi litterarum commutatione abuti conſueverunt.

Porro ex *Latina interpretatione* Graeco textui in codice Cantabrigienſi adiecta, colligere velle, ſcriptionis auctorem Latinum fuiſſe, qui in *occidente* natale ſolum ſortitus fuerit, nimium debilis, & infirma eſt coniectura Wetſtenii. Non enim deerant in monaſteriis Coptorum, qui Graecam, Latinamque linguam ſimul addiſcere ſtuderent, quamquam circa *Dioſcori* tempora Graiarum litterarum nitor apud illius gentis monachos iam obſoleverat. *Theonam* inter ceteros memorat Sozomenus lib. VI. *H. E.* cap. 25. Aegyptiorum, Graecorum, Romanorumque litteris, ac diſciplinis eruditum. Sed & alios eius gentis aſcetas, qui praeter Aegyptiam, Graecam quoque, Latinamque linguam callerent, Pallad. in *H. Laus* refert. Nec praetermittendum eſt Latinorum plures conſueviſſe in Aegyptum ad illius gentis Monachos proficiſci, ut vitam cum iis ducerent, & monaſticam diſciplinam exercerent. Nihil igitur probabilius eſt, quam ut divinum novi praeſertim Teſtamenti volumen, patria lingua exaratum, ſecum ferrent: ex quo poſtea deſumpta fuerit Latina illa verſio, quae in Cantabr. cod. hodieque cernitur Graeco textui in eum fere modum, quo eſt Copto-Thebaica in hoc noſtro Fragmento, accommodata. Sed Latinae huius translationis adiunctor, quum

lin-

linguae noſtrae ſatis rudis, & imperitus eſſet, multa vel invitus in ea peccavit. Quod nemini mirum in Aegyptio homine videri deberet.

Verum quum ego meditor Graeca illa barbara, quae Millius ad calcem pag. 132. *Prolegom.* edit. Oxon. *N. T.* an. 1727. collegit, eaque confero cum liturgicis precibus, & canticis ex alio iam Borgiano Fragmento laudatis, multo vehementius in eam opinionem impelli me ſentio, ut credam codicem Cantabrigien. in aliquo Aegypti monaſterio fuiſſe deſcripꝺum. En *ποιηκον*, ideſt canticum, ex fol. *ρπε.'* Graece: *Αποστολει και Μαρτηροι και παντοις Προφητοις πρεσβευσομεν υπερ τονοσσουντον και περι της ειρηνη*. Idem mox Coptice: **ⲛⲁⲡⲟⲥⲧⲟⲗⲟⲥ ⲙⲛ ⲙⲁⲣⲧⲓⲣⲟⲥ ⲁⲩⲱ ⲛⲉⲡⲣⲟⲫⲏⲧⲟⲓⲥ** &c. Aliud ex p. *ρπς.'*: *χορος επουρανιε υμνει σε .... Δοξασουσιν σε τον Θεον υμων των ευεργητη των ψυχον υμων τιμια ζοα τα ἐξαπτερηγα τον επινεικειον υμνον ατου σει βωον αγιος αγιος αγιος ειν ο ειν αγιος αναπαυομενος*. Aliud ex p. *ρπζ.'*: *Οι ουρανοι ουρανον ενωσιν σε κυριε τα Χαιρουβιμ μετα τον Αγγελων ενωσιν σεβοευντες χαιρε τω καυχημα τον Αποςολον ... Χαιρε και δοξα υμιν Χριςε*. Ex p. *ρμγ.'* *Εξ ουρανους πεμθη Πνευμα αγιον· αγιος ισχυρος· επει της αγιας μαθητης και Αποςολης· αγιος αθανατος· ειρηνη και χαραν του Παρακλητον μεθ υμων*. Ibi Triſagion ſuper aquas. *Αγουσον των ςυναγμων και των εν αυτοις κατεκουντα Θεον και πατηρα. Φωνη τον ορφανον σοσον υμας ο Θεος αναγογε δεομεθα τα ποδαμοια υταδα επι τον μετρον αυτων· αγιος ο Θεος αγιος ισχυρος αγιος αθανατος ο σαρκωθης δι εμας ελεησον ημας. Οι Αγγελοι υμνουσιν σε βασιλευς τον απαντων γενος ανθρωπον ... Χορος των δικαιον ευαγγελισασθε ημεραν ες εμερας των σωτηριον αυτου ... Μιχαηλ Αρχαγγελου ... πρεσβευσον υπερ υμων*. In S. Pachomium: *Χαιρε Παχυμιου των αρχιμαντριτου κα πνᾶ τω φορου ....* In Pſoe.: *Χαιρε Ψοιου τω αναχοριτου και των ασκητον του πατρος των μονοσσον ....* In evangelium: *Δευδε παντοις ελαοι ...* Quid Graecis hiſce foedius, quidve corruptius? Quaedam enim ſunt, quae ego, ne divinando quidem intelligere potuiſſem, niſi facem mihi praetuliſſent *Coptica*, quae ſubiiciuntur Graecis. Omnia tamen ſunt eleganti forma depicta. Haec ſi cognita habuiſſet Millius, quo die indicatam barbararum dictionum ſeriem ex co-

dice Cantabrigiensi collegit, non alibi, credo, quam in Aegypto post Dioscori tempora recentiorem illum exoticumque scriptorem, qui codicem in eum modum conspurcarit, inveniri potuisse dixisset. Ac sic ego equidem sentio.

Sed quando inter ceteras Cantabrig. cod. barbaras voces eam quoque, quae est παρασκευγὴν, Millius observat, cavendum est, ne ille fortasse erret in γ, putans per eam repraesentari Γ graecum, & g latinum. Millium in hac etiam accusatione sequutus est Wetstenius. Verum si mihi uterque dederint Coptum, qui sic & παρασκευγλὼ, & Δαυγίδ descripserit statim & ego solutum dabo huiusmodi peregrinae scriptionis aenigma. Praeter graecum υ, vel Υ, quod lineae tamquam basi insistens Copti depingere solent, alterum habent Υ, cuius hastam ad formam latini y longius infra lineam protrahunt. Huius characteris figuram interdum observavimus in Graeco-Copticis Litaniis. Sed in Theban. fragmento Psalmorum 31. 32. 33. 34. 35. 36. non aliam quam hanc unam *currenti calamo* depictam vidimus. Similis propemodum formae occurrit in fragm. lectionar. saeculi fortasse VIII., hasta tamen multo breviori, quemadmodum cernis ex specimine Cyprii, vel Aegyptiaci cod. apud Montfaucon. *Palaeog.* pag. 305. Qui hoc nesciunt, facile Copticum *y*, cum γ Graeco, adeoque & cum *g* Latino, confundunt, quamquam legendum sit ut υ, sive Υ. Unde Coptice παρασκευγλὼ, Δαυγίδ, pronunciabis geminato υ πάρασκευυλὼ, Δαυυίδ, non *parasceugin*, *Davgid*. Male proinde Wetstenius in cod. Alexandr. 1. ad Timoth. I. 19. legit ἐναυγαγησαν, quod ἐναυυαγησαν legi debet, dummodo primum γ scriptum sit in eam vulgarem formam, quam Wetstenius ipse exhibet per γ, & non per Γ. Qua de re ex codicis inspectione diiudicandum esset; quamquam ea etiam in hypothesi, qua pro vulgari γ antiquior forma τῆ Γ in supra dictis vocibus haberetur, eodem fatente Wetstenio, *digamma* esse posset *Aeolicum*; atque ita sono τῆ ו, *vau*, & υ, in pronunciando responderet.

Quid si littera esset ϒ sexta in ordine alphabeti Graeco-Copti, & forma pene similis τῆς Γ? Nonne ob eam omnino caussam, quam adfert Wetstenius, eumdem sonum ac digamma

gamma Aeolicum, & ו Hebraicum reddere deberet? At ego vellem, ut viri eruditi paullo curiosius contemplarentur formam τῶ γ', in cit. Apostoli loco ex cod. Alexand. Nam ego suspicor Υ esse ab Aegyptio librario quomodocumque repetitum, sed vel temporis vetustate, vel ipsius amanuensis vitio, *sinistro cornu* mancum, mutilatumque hodieque videri, ut cum *uno dextro* pro γ' accipi facillime queat. Quod si esset Υ, & Υ licet non semper, ut est in Alphab. cl. Montfauconii *Pal.* p.412., aliquando saltem, idem valeret ac ε apud Aegyptios, facile intelligerem, quemadmodum vel unum illud, de quo dicebamus, Δαυυιδ nomen, nihil differat a Δαυειδ, quo more a Copto-Thebaeis exprimi consuevit. Sed ne de incidentis controversiae capite plura disputem, ad summam venio.

Quicquid peregrinitatis Wetstenium induxit, ut Cantabrigiensis cod. scriptorem faceret latinum hominem, multo magis me hodie movet, ut credam, fuisse Aegyptium. Interea vero duo haec teneat velim Wetstenius, I. iniuria redargui scriptorem nostrum, quasi is tam malae fidei homo fuerit, ut Graecum codicis textum ex antiqua Itala versione interpolare studuerit; & rursus ex interpolato textu eamdem dederit interpolatam vitiatamque versionem. II. Si codex *a prima* praesertim, *secundave manu*, uti hactenus coniecimus, Aegyptius est, antiquissimum ex eo quoque testimonium de historia adulterae ab Aegyptiis nobis suppeditari.

Hinc ad Romanos codd. pergamus necesse est. Eis itaque paucis, qui ex Romanis biblioth. tamquam huius historiae immemores proferuntur, alios, quos opponamus, uberiori copia, & quidem (si unum Alex.Vat. excipias) antiquitatis praestantia, maxima ex parte spectabiliores, habemus. Hi sunt Vatic. 53., 229., 349. saec. X., 359., 363., 757., 1210., 1254., Palatino-Vatic. 189., Barbarin. 8., 9., 11., 12., 14. Ex biblioth. S. Mariae in Vallicella sign. C. 61., & alter sign. F. 90. saec.X. Ex bibl. S. Basilii codd. signati XXII., XXXXI., CXIX., CLXIII. Ex bibl. Augustin. cod. Evangel. maioris formae a Montfauconio inter Passioneos pag. 290. *Pal.*, & p.292. specim. III. character. saec. XI., commemoratus; etsi (quod ingenue fatemur)

folia

folia quaternionis, λ, indicent historiam de adultera fuisse *secundis curis* ab eodem ipso codicis scriptore, re melius considerata, exaratam, quum eam fortasse in alio quaternione antea omisisset. Ex bibl. cl. Praesulis nostri Borgiae codices duo, alter Evangel. saec. XI., alter lection. saec. XIV. vel XV.

Venetis rursus Venetos opponimus. Primum scilicet Evangeliar. uncialibus characteribus scriptum ex cimeliis cl. Equitis Nanii, alterum saec. XII. ex bibl. Canonic. Lateran. Patavii Venetias translatum. Ac ne de singulis dicam, quam multi sint Regii Gallicani, Anglicani, Germanique codices & numero, & antiquitatis dignitate maiores, quos multo paucioribus, iisque aut aequalis, aut minoris aetatis, iure praeponas, ex Wetstenio ipso, qui centum ferme variantium codd., multarumque editionum versionumque seriem in hanc pericopem dedit, intelliges. Idem tu dicito de Neapolitanis, Florentinis, Mediceisque codd.

Qui vero historiae nostrae *obelos* praefixerunt, non traditionem ecclesiae consuluerunt, sed nudam, simplicemque huius pericopae omissionem in quibusdam exemplaribus observatam, considerarunt. Quare hac omni obelorum nota non indicarunt, se eam velle ex evangelio Iohannis tamquam adulterinam, aut νοθείας suspectam expungere; sed id unum significarunt, se illam in nonnullis codicibus non invenisse. Id perspicue omnino, invicteque ostenditur ex scholio, quod Wetstenius ipse retulit, ex calce codicis sui 20. (nisi pro eo numerari debeat 21.) Τὰ ὠβελισμένα, inquit cod. scriptor, & adnotator, ἐν τίσιν ἀντιγράφοις ὐ κεῖνται, ὐδὲ Ἀπολλιναρίῳ· ἐν δὲ τοῖς ἀρχαίοις ὅλα κεῖνται. Μνημονεύουσι τῆς περικοπῆς ταύτης καὶ οἱ Ἀπόστολοι πάντες ἐν αἷς ἐνίθεντο (ἐξέθεντο ex Simonio, Fabric.) διατάξεσιν. *Obelis notata aliquibus in exemplaribus non ponuntur, neque apud Apollinarium habentur, at omnia ponuntur in antiquis. Meminerunt pericopes huius omnes quoque Apostoli in iis, quas ediderunt, constitutionibus* (adde ex eodem Simonio, & Fabr. εἰς οἰκοδομὴν τῆς ἐκκλησίας *in aedificationem ecclesiae*); quae verba Wetsten. *Bezae*, & *Clerici* laudator pretermittere non debebat. Testimonium vero, quod heic sub nomine omnium Apostolorum inducitur, exstat lib. II. *Constitutionum Apostolicar.* c. 24.

Unde

Unde egregius adnotator *Cotelerius*, *istum locum*, inquit, *in mente habuit graecus quidam* codex Reg.2375., *ubi post evangelium Iohannis positis versibus illius evang.*, *ultim. cap.*VII. *& undecim* (in c.8.) *sequentibus subiungit*: τὰ ὠβολισμένα, & cetera, quae mox recitavimus. Obeli igitur huic historiae praefixi non eam, quam S. Isidorus eis tribuit, iugulandi, expungendique vim habent, sed quam S. Epiphanius descripsit, pure scilicet, atque simpliciter indicandi id, quod in nonnullis exemplaribus fuerat ante omissum. Haec ii intelligant necesse est, qui nobis *pericopen* istam ὠβολισμένην obiiciunt.

Quam infirmus deinde sit hic omnis obelorum manipulus ad pericopen nostram ex evangelico canone reiiciendam, colligere licet ex summa, eaque libera nimis licentia, quam sibi librarii in notis hisce pro lubitu appingendis, usurparunt. Riccardus Simonius in *Catena PP.* apud *Corderium* se invenisse scribit v.53. cap.VII. sine obelo. Contra codices, quos iam numeravimus, hunc etiam vers. obelo praenotant. Codices etiam tum Barbarinae, tum Angel. bibl. nullos habent obelos, ut ante vidimus, ad v.53. c.VII. neque ad 1. neque ad 2. vers. cap. sequentis.

Simili prorsus licentia, dissimili licet ex caussa, quae scilicet, iuxta recentium heterodoxorum principia, in eo sita est, ut iudicium de divinis scripturis *privati* cuiusque *spiritus* sensui, arbitrioque relinquat, Theodorus Beza *ultimum versiculum* cap.VII., & *duos priores* cap. VIII., (ceteris ad 12. usque reiectis,) retinendos constituit. Ecquid ergo contra huius evangelicae historiae αὐθεντίαν valere poterunt in mss. codd. istiusmodi *obelorum* signa, quae sine ulla certa, & constanti lege, sed pro varia dumtaxat scribarum licentia, ac voluntate modo *omnibus*, modo *quibusdam tantummodo* adiecta cernuntur?

Asterisci non umbram, sed lucem adferunt traditioni. Nam in Vatic. codd. caussam explicant, cur caput evang. Ioh. *de adultera* destitutum appareat brevibus illis usitatisque interpretationibus, quibus cetera illustrari solent; eamque repetunt ab omissione & reticentia huius historiae, quae *in quibusdam exemplaribus non reperiebatur*, ἐν τισι τῶν ἀντιγράφων οὐκ ἐμφέρετο.

σκετε. Qui autem ita loquuntur, procul dubio ſignificant, ſe caput iſtud, utpote in aliis pleriſque omnibus codd. inventum, tamquam αὐτόγραφον & genuinum in Ioh. evangelio admittere, *Scholion* vero de *aſteriſcis* additum codici Wetſten. 34. multo apertius antiquitati & πατροπαράδοσι de hac tota pericope ſuffragatur. Diſerte enim fatetur ea, quae apud Ioh. *de adultera* narrantur, *in pluribus exemplaribus non eſſe poſita, ſed tamen in antiquioribus reperiri*; ratus ſcilicet vetuſtiores codd. recentioribus anteponi debere.

Sequuntur mss., quae in calcem evangelii Ioh. hiſtoriam noſtram reiiciunt. Duo inter ceteros huius notae codd. Vaticani exſtant, *ſaeculi* (ut ex characterum forma colligitur) *XI.* Eorum ſcholia iam ante dedimus; atque haec quidem comparata cum ſcholiis a Wetſten. deſcriptis tum ex cod. ſuo 37., tum ex cod. altero PP.Orat. Pariſ., eadem omnino eſſe videntur. Sunt enim iiſdem plane verbis concepta; quamquam, quod ad ſcholium primum attinet, errorem in alterutrum ſive Romanum, ſive Pariſienſem cod. irrepſiſſe neceſſe eſt. Quo tamen auctore, neſcitur. Romano Vatic., quemadmodum ex ſchedis illuſtris *Birchii* mecum communicatis accepi, ſic legit: τὸ περὶ μοιχαλίδος κεφάλαιον ἐν πολλοῖς ἀντιγράφοις κείμενον, γεγράφαμεν, ubi Pariſino-Wetſtenianus habet: τὸ περὶ τῆς μοιχαλίδος κεφάλαιον, ὧν (fortaſſe ὡς) ἐν πολλοῖς ἀντιγράφοις μὴ κείμενον, γεγράφομεν, ἄγουσι κ.τ.λ. Sed aequi iudices facile intelligent, utrum ex duobus hiſce ſcholiis in erroris, ne dicam *adulterationis* ſuſpicionem, iure meritoque incurrat? Cauſſa certe, quam adfert Pariſien. cod.; ita, uti a Wetſtenio producitur, ridicula eſt. Ideo enim ad hanc hiſtoriam litteris conſignandam ſe adductum dicit, quia *in multis exemplaribus non erat poſita*. Contra ſcriptor Vaticani cod. ſe eam deſcripſiſſe monet, quia *in multis exemplaribus tradebatur*, ut quando omiſſa fuerat in textu evang. Iohan.; ſaltem in calce haberetur. Sat ſcio, quam male Wetſten. de Vatic. codd. ſentiat; quippe qui eos omnes tamquam ſuſpectos ubique habeat. Aſt videat ille, ne tota haec ſuſpicionum moles in ſuos magis quam in noſtros recidat.

Scholion alterum teſtimonium eſt nobiliſſimum de antiquitate

quitate exemplarium, in quibus pericopes ista Evangelica, tamquam a Iohanne ipso edita legebatur. Eaque antiquitatis auctoritas est, quae utriusque & Romani, & Parisini codicis descriptorem Evangeliorum movit, ut, quum eam in recentioribus codd. praetermissam cerneret, integram ipse redderet Iohannis evangelio adiunctam.

Quid porro dicam, de inepta, minimeque ferenda licentia, quam sibi arrogavit scriptor Regii codicis 2861.? Iam in conspectu habebat antiquius exemplum Evang. Ioh. quod novo opere in alias tabulas referre studebat. In eo pericopem de adultera sibi in oculos incurrentem vidit; nec tamen, uti eam vidit, in codice suo describere voluit, sed vacuo spatio, ubi describenda erat, relicto, praeteriit. An eam in finem eiusdem Evangelii reiecerit, nihil certi Simonius *de H. C. N. T.* pag. 244. dicere potuit, quod codex iste, Graecorum Evangeliorum quotquot in R. B. exstant antiquissimus, in fine sit mutilus.

Nonne pari licentia abusus est descriptor cod. Reuchliniani, sive Basileensis, quem etiam nobis obiecit Wetstenius? Παρήλειψα, inquit, κατὰ τὸν τόπον, pericopen scilicet *loco suo*, qui est ad cap. VIII. Ioh. *praetermisi*. Caussam, cur id fecerit, hanc esse dicit quod adulterae caput ἐν πλείστοις, *in plurimis* exemplaribus non reperitur; nec illud Iohannis interpretes, ut Chrysostomus, Cyrillus, Theodorus Mopsuestenus, ceterique commemorarunt. Interea vero a fide vetustioris exempli, quod describebat, ut opinioni suae indulgeret, defecit. Et mirabimur porro si numerus codicum, qui sequutis temporibus hanc pericopen omisere, maior in dies evasit? Nam ex hoc ipso Basileensis cod. scholio aperte liquet, scribas fuisse, qui deserta antiquiorum, eorumque etiam *praesentium* exemplarium, fide, *criticae* libertatis vitio, historiam adulterae ad VIII. Iohannis cap. vel praetermittere, vel loco movere sunt ausi. Quodque multo mirabilius est Reuchlin. cod. auctor e sede sua eam pericopen expulit, quam certo norat publice apud Graecos fuisse lectam. Nisi enim Wetstenius nos fallat, ille idem codex n. 1. indicatus lectionem huius nostrae historiae inscribit εἰς μετανοοῦντα,

ut & 35., quibus addendus modo eſt *Borgianus* ſaec. XI. eamdem inſcribens lectionem εἰς μετανοοῦντα. περὶ καιροῦ. Ἄγουσιν οἱ γραμματεῖς, καὶ οἱ Φαρισαῖοι πρὸς Ιν̃., licet in textu habeat, πρὸς αὐτὸν.

Ad codd. duos qui hanc hiſtoriam capiti XXI. S. Lucae adtexunt, in promptu reſponſio eſt. In poſtremis vv. c. 21. Evang. Lucae mos ille ſanctiſſimus celebratur, quo Chriſtus interdiu populum docebat in templo, noctu vero in montem Oliveti ſecedere, indeque ad plebem univerſam ſummo mane in eodem templo erudiendam redire conſueverat. Quid porro? Haec, quae *generatim* de illo Chriſti more a Luca evangeliſta narrata ſunt, ſcriptor codicis *Leiceſtrenſis*, *facto ſingulari* ducto ex cap. VIII. Evangelii Iohannis illuſtrare voluit. Ibi enim vv. 1. & 2. de Chriſto dicitur, *perrexit in montem Oliveti*, *& diluculo iterum venit in templum*; *& omnis populus venit ad eum*, *& ſedens docebat eos*; quumque ille idem ſcriptor factum adulterae accidiſſe putaret, eo prorſus tempore, quo diluculo Chriſtus ex monte olivarum redux, plebem in templo erudiebat, hinc anſam arripuit hiſtoriam omnem adtexendi laudato cap. XXI. Evang. Lucae. Cuius rei certiſſimum argumentum illud eſt, quod codex ipſe Leiceſtrenſ. eamdem plane hiſtoriam, & quidem integram, loco ſuo deſcriptam habet in cap. VIII. S. Iohan., modo ſit fides adhibenda *Millio*, qui in *Prolegomen.* ad edit. *N. T.* Oxonii vulgatam an. 1707. pag. 166. haec teſtatur: *Ad finem Luc. cap. 21. adnexa eſt hiſtoria adulterae, quae tamen occurrit in hoc codice* (Leiceſtr.) *etiam apud Iohannem*. Quamobrem ego neſcio an bona, an mala fide, ſed certe falſo *Wetſtenius* in deſcriptione cod. Leiceſtr. ſub num. 69. *Prolegom.* pag. 53, contraria ſcribit, dum ait: *In hoc codice hiſtoria adulterae non reperitur ſuo loco Iohan.* VIII. (*quod Millius affirmat Prolegom.* 1506.), *ſed ad finem cap. Lucae* XXI. Nam & ibi, & heic eam reperiri ex recitatis ipſius Millii verbis audivimus.

Quod ſi cod. Wetſtenii 13., ideſt Reg. 2244. *ſimillimus eſt*, ut idem ipſe fatetur in *Proleg.* p. 13., codici ſuo *ſexageſimo nono*, utrobique tum ad calcem cap. XXI. Lucae, tum ad cap. VIII. Ioh. habebit & hic hiſtoriam adulterae; quamquam mihi maxime

ſuſpe-

ſuſpecta ſit fides *Wetſtenii*, ubi in adnotatis ad cap. VIII. Ioh. codicem iſtum Reg., alias abs ſe nuncupatum 13., eamdem hiſtoriam reieciſſe dicit in calcem capitis XXI. Lucae. Quid enim eſt, quod in adnotatione ſubiuncta verſic. 38., eique poſtremo cit. cap. Lucae, unum laudat codicem ſuum 64., nempe Leiceſtrenſ., qui additam hoc loci habeat hiſtoriam adulterae, nulla facta mentione codicis 13., ſive Reg. 2244.? Ecqui fieri poterat, ne huius quoque codicis meminiſſe vellet, ſi & is additamentum Leiceſtrenſi ſimile habuiſſet?

Ad Patres, quod attinet, ſunt qui reſpondeant, eos in *exegeticis* ſcriptis ſuis *pericopen* noſtram praetermiſiſſe, quod facilis intellectu nullis indigeret interpretum curis, & explicationibus. Quae reſponſio, ſi de Patribus ageretur, qui, vel alia plura Evangeliorum capita, ut de *Iuvenco* notat Iohan. Albert. Fabric., vel etiam faciliora captu interdum omittere conſueſcerent, omnium, meo quidem iudicio, acceptior, & expeditior videri poſſet. Sed agitur de S. in primis Ioh. Chryſoſtomo, deque Cyrillo Alexandrino, qui non modo facillimas quaſque Evangelii Ioh. ſententias, ſed & textum integrum in homiliarum, concionumque ſuarum opera refundere, variaque ſimul ratione illuſtrare ex ordine ſolent.

Non deſunt interea magni quoque nominis ſcriptores, interque ceteros Croius, & Simon Aſſemanus, qui velint Chryſoſtomum homil. 60. mentionem feciſſe de muliere adultera. Idemque ſuadere tentavit Latinus eiuſdem hom. interpres. At ex ſimplici ipſa, nudaque iſtius homiliae lectione ſine ulla prorſus ambiguitate liquet, ſermonem ibi inſtitui de muliere peccatrice, quae Luc. VII. lacrimis rigavit pedes Ieſu; quemadmodum adverſus Croium, & Latinum ipſum interpretem iure animadvertunt Cotelerius, & Fabricius.

Itaque ingenue fatemur in S. Ioh. Chryſoſtomi ſcriptis adulterae hiſtoriam deſiderari. Huius vero *omiſſionis* exemplum ab uno Chryſoſtomo repetitum, apud Graecos praeſertim ſequentium temporum ſcriptores, tantum valuit, ut eorum plerique hanc omnem hiſtoriam in codicibus deſcribendis vel praetermiſerint, vel notarint, vel loco moverint; unde & illud

 acci-

accidit, ut ea in veterum ſcholiis ad caput VIII. Ioh. quaſi penitus ignota reticeatur; immo & a nonnullis revocari videatur in dubium. Huc enim ſpectant verba Euthymii a Wetſtenio producta: *Scire oportet, quod quae heic habentur uſque ad illud:* πάλιν ὧν ἐλάλησεν κ. τ. λ., *in accuratiſſimis exemplaribus aut non inveniuntur, aut praenotantur obelis; ideoque adſcriptitia, addititiaque videntur*; certumque *huius rei* τεκμήριον *argumentum illud eſt*, τὸ μηδὲ τὸν Χρυσόστομον μνημονεῦσαι αὐτῶν, *quod Chryſoſtomus eorum non meminit*. Nec Graecorum tantum, ſed etiam Latinorum *quidam* Chryſoſtomi auctoritate commoti *dixerunt, quod hoc* (factum) *fuit immixtum Evangelio Iohannis, ſicut hiſtoria Suſannae Danieli; in cuius rei teſtimonium adduxerunt; quod Chryſoſtomus de hoc nullam fecit mentionem, ſed Auguſtinus, & expoſitores noſtri exponunt de ſerie Evangelii*. Verba ſunt auctoris ineditarum *quaeſtionum* in Evang. Iohannis, quem nos in ſuperioribus Aegidium Romanum fuiſſe ſuſpicabamur,

Eadem propemodum de S. Cyrillo Alexandrino tu dicito. Nam quicquid in latinis eius operum editionibus de pericope noſtra ſcriptum occurrit, non aliunde eſt quam ex *Iodoci Glichtovei* additamentis, ut recte monet Ioh. Albert. Fabric. in obſervat. ad Notit. & Fragm. Evang. apocryph. p. 357. Magni quidem & nos facimus grandia illa SS. Iohan. Chryſoſtomi, & Cyrilli Alexandr. nomina, non tanti tamen, ut, ex quo vel unus Chryſoſtomus hanc pericopen ad caput VIII. Ioh. omiſerit, ſtatim cum Euthymio, aliiſve paucis ſive Graecis, ſive Latinis *adſcititiam* eſſe putemus. Tale quiddam ex unius alteriuſve Patris ſilentio arguere velle, lubricum nimis, fallax, & periculoſum eſt.

Ubi agitur de canonica quavis, & autographa divini ſcriptoris particula, *traditio* eſt, quam ſpectare debemus, non modo orientalium, ſed etiam occidentalium eccleſiarum, ut certum de ea iudicium inſtituere valeamus. At vero traditio de pericope Evang. Ioh. complectente hiſtoriam adulterae, ubique profecto, ſed maxime in occidentali eccleſia antiquiſſima eſt, univerſalis, & iam inde ab Apoſtolicis temporibus ad hanc uſque diem conſtantiſſime ducta.

Neque

Neque traditionis huius vim intercipere potest simplicis *omissionis* casus, quo accidit, ut nec Chrysostomus, nec Cyrillus, nec alii quidam interpretes Evang. Ioh., immo nec Syra versio, nec nostrum hocce Fragmentum, Chrysostomi aevo, uti putamus, antiquius, nec varii, quos iam attulimus, codices adulterae historiam commemorarint. In hac enim controversia caussa magis, cur *omissio* acciderit, quam *omissio ipsa* consideranda est. Ut itaque ea accuratius investigetur, varias quae ab eruditis ad rem hanc explicandam excogitatae sunt, *hypotheses*, in medium proferre praestabit.

Ὑπόθεσις I. Hugonis Grotii. Historiam de adultera narratam ponit ab Apostolis, atque adeo etiam a Iohanne auditoribus suis traditam, postea ab his ad Papiam, & ad alios, qui discipulos Iohannis audiverant, (quod testatur Euseb. lib. III. *H. E.* cap. 39.) pervenisse; & quamvis reliquae Papiae traditiones reiectae fuerint, hanc tamen adprobatam & admissam ab ecclesia fuisse, quippe quam satis constaret ab ore Apostolorum manasse, atque inde, ut testatur Hieronym., in *Nazaraeorum Evangelio* descriptam. Unde factum est, ut temporibus versione Syriaca posterioribus, sed antiquioribus Arabica, & antiqua versione Latina in hunc locum (idest in cap. VIII. Ev. Iohan.) inserta fuerit, & in ecclesia Dei publice lecta. Hammondus, aliique viri doctissimi Grotii hypothesim adprobant, renuente Iohan. Clerico, qui ferre non potest, ut *Ecclesia Papiae aequalis, aut quae eum proxime sequuta est, iudicasse* dicatur, *hanc eius traditionem esse veram*.

At Grotii hypothesis non ex eo improbanda est, quod Apostoli, interque ceteros Iohannes ipse, historiam de adultera praedicarint, quodque traditionem hanc a Papia servatam ecclesia aut aequalis, aut quae eum proxime sequuta est, tamquam veram & ab Apostolis derivatam adprobarit, sed quod *eam* a θεοπνεύστῳ evangelista Ioh. in Evangelio suo descriptam neget. Et id tamen *Grotius*, dum suam tueri vellet hypothesim, negare non poterat, neque vero debebat. Nam tria Grotius ponit. I. Veritatem huius historiae viva voce a Iohanne praedicatam. II. Eam fuisse in Evangelio Nazaraeorum

rum conscriptam. III. Attamen a Ioh. in Evangelio suo *omissam scribi*, *quod facile inde calumnia accipi posset traducendi christianos apud magistratus*, *quasi evertentes publica iudicia*, *quibus stare videtur reipublicae salus*. Atqui haec omnia eo nos ducunt, ut longe credibilius putemus, Iohannem ipsum hanc historiam divino instinctu motum in Evangelio suoipsius calamo describere magis, quam omittere voluisse.

Nam in confesso est apud omnes Iohannem Evangelium scripsisse adversus Cerinthum, & Ebionem eiusque sectarios, qui eodem, quo Nazaraei haeretici, Evangelio *secundum Hebraeos* dicto, utebantur. Quum autem dilectus Christi discipulus Iohan. probe nosset quid Evangelium Ebionitarum contineret, non poterat, non perinde nosse historiam adulterae, uti ferebatur in eo Nazaraeorum Evangelio descripta. Nam Evang. *secundum Hebraeos*, ut viri eruditissimi sentiunt, non modo ante Evangelium Iohan., sed & ante Evang. Lucae scriptum, atque editum erat. Hinc & illud peraeque Iohannes cognorat, metum *calumniae*, quae ex istius historiae scriptione *accipi posset traducendi christianos apud magistratus*, nihil absterruisse auctorem illius pseudo-evangelii, cunctumque simul Ebionitarum gregem, quominus eam Hebraicis primum, deinde etiam Graecis litteris evulgarent. Post hoc exemplum quis umquam sibi persuadere poterit, tantam metus huius vim unius Iohannis animum occupasse, ut eo deterritus ab eadem ipsa scribenda historia, quam antea viva voce praedicaverat, abstinuerit? Scimus praeterea multa fuisse facta Christi descripta, quae falsis narrationibus in eo Nazaraeorum Evangelio fuerant depravata. Quid igitur, si inter cetera & hanc ipsam historiam in illo falsi nominis Evang. male textam ac deformatam Iohannes legerat? An non eam, uti vere acciderat, in Evangelio suo, quovis deposito metu, describere debebat?

Atque ego equidem ita se gessisse Iohannem existimo, ne falsa nobis pro vera historia obtruderetur. Certe quidem narrationem Papiae de muliere *multorum criminum* apud Dominum accusata, quemadmodum, teste Eusebio, in *Evangelio*

gelio secundum Hebraeos referebatur, longe ab ea, quae a Iohanne describitur, diversam fuisse, magnus Card. Baronius, Tillemontius, aliique viri summi, quicquid dicat I. Alb. Fabr., existimarunt. Eoque fortasse sensu *Papianam* illam, ἀλλὴν ἱςοϱίαν dixit Eusebius. Nam ex Tatiani, & Ammonii Harmonia Evangel., διὰ τεσσάρων inscripta, cognitam veram adulterae historiam habebat Eusebius; eamque can. x. sub sect. πς.' 86. adnotatam reliquit.

Non me latet quid Simonius, quidve Wetstenius excogitarint, ut eam Eusebio ignotam, nec umquam in Iohanne lectam affirmarent.

Simonius tom. I. *H. C. Nov. Test.* cap. 13. pag. 149. fingit primo, collectionem Tatiani non ex solis quatuor Graecis Evangeliis, sed etiam ex Evangelio secundum Hebraeos fuisse constructam, indeque dubitari posse scribit, an Tatianus in referenda historia adulterae sequutus fuerit Evangelium Hebraicum, sive Chaldaicum?

Verum nec Eusebius, nec alii quilibet veterum dixere umquam, Tatiani opus ex *Hebraico* perinde ac ex quatuor Graecis Evangeliis fuisse conflatum. Eusebius lib. IV. *H. E.* c. 29. Διὰ τεσσάρων catenam, sive συναγωγὴν *collectionem Evangeliorum* a Tatiano inscriptam testatur, eamque a quibusdam suo quoque tempore haberi ibidem subiungit. Hinc deceptum suspicor Simonium vel mendosa inscriptione, qua *Victor Capuanus* Harmoniam Evangelicam Tatiani *Diapente*, quasi scilicet ex *quinque* Evangeliis contextam; appellat, vel S. Epiphanii testimonio, qui hoc Tatiani opus haer. 46. *Evangelium secundum Hebraeos* a nonnullis vocari dicit: Praeterea historia adulterae in *opere* Tatiani a *Victore Capuano* in latinum versa non ea ratione describitur, qua a Papia, & in Evangelio secundum Hebraeos apud Eusebium indicatur, sed ea prorsus, qua a Iohanne in Evangelio suo refertur.

Quod si Simonius, Valesius, & Cave de hoc Tatiani opere, uti apud eumdem Victorem latine exstat, ideo dubitare velint, an genuinus sit eiusdem Tatiani fetus, quod in hoc nostro latino exemplari Christus dicatur non semel *filius David*, ubi

ubi in Tatiani prototypo reiecta erant ex Evangelica historia, ſicuti & in Evang. ſecundum Hebraeos, quaecumque ad *Davidicam genealogiam Chriſti* pertinebant, nae illi quidem parum attente res conſideraſſe videri poterunt. Duo enim ſunt, quae in latino Tatiani textu ex Victore edito circa Davidicam Chriſti genealogiam paullo acrius intueri, & animadvertere oporteat. Divina nempe *Evangeliſtarum teſtimonia* de genealogia Chriſti ex familia David, & vulgaria Iudaeorum dicta de Chriſto filio David. Illa, quae ex Dei revelantis fide, & auctoritate, iſta, quae ex populari Hebraeorum opinione pendebant. Illa reſciſſa penitus, & expuncta cernuntur in latino exemplari Tatiani; iſta retenta ſunt duplici in loco, ubi *pueri Hebraeorum* cecinerunt epinicium illud: *Hoſanna filio David*, & iterum ubi Chriſto interroganti, *cuius tandem filium* (Phariſaei) *crederent Chriſtum*? illi incunctanter reſponderunt, *David*. Sed quod addit Tatianus: Chriſtus *clam notavit IMPIAM illorum opinionem: quippe qui hominem fatebantur, Deum ignorarent: niſi enim Deus ſit, abſurdum videri, quod David in pſalmis Dominum appellet, qui ſit illi filius*. (Matth. 22., Marc. 12.) indicium eſt ſcriptoris, qui Davidicam genealogiam in Chriſto improbare magis, quam adprobare vellet. Longe aliter hunc locum commentatur Chryſoſtomus, qui *fallacem* tantummodo, vel, ut loquitur Zacharias Chryſopolitanus, *erroneam*, Phariſaeorum reſponſionem de Chriſto ſimplici nudoque Filio David, appellans & utramque divinam nempe, & Davidicam in eo γένεσιν coniungens, *abſit*, inquit, *ut Chriſtus ſe neget Filium Davidis*.

Id tamen animadvertendum eſt, Harmoniam Evangelicam Tatiani apud Victorem Capuanum Ammonio inſcribi, eam vero quae Ammonii eſt, tribui Tatiano; qui error non tantum in latinos, ſed etiam in *Syros* codices irrepſit. Nam Gregorius Bar-hebraeus, teſte Aſſeman. *Biblioth. Orient.* tom. I. §. 9. pag. 58. de *Diateſſaron Ammonii* ita ſcribit: *Euſebius Caeſareenſis videns corruptelas*, quas ܐܡܘܢܝܘܣ ܐܠܟܣܢܕܪܝܐ Ammonius Alexandrinus *in Evangelium*, Diateſſaron *nuncupatum*, *induxerat* ܕܫܘܪܝܗ ܒܪܫܝܬ ܐܝܬܘܗܝ ܗܘܐ ܡܠܬܐ, *cuius initium*: in prin-

in principio erat verbum; *quod S. Ephraem dilucidavit: quatuor quidem Evangelia, ut in textu perfecta integraque reliquit: verba vero, quae in ipsis consentiunt, communi canone notavit*. At *Diatessaron*, quod incipit: *in principio erat verbum*, & dilucidavit *S. Ephraem*, Tatiani est, & non Ammonii, quemadmodum Tatiani sunt, & non Ammonii, *corruptelae*, quarum meminit saec. XIII. scriptor, Abulpharagius. Hinc recte Dionysius *Bar-salibaeus*, qui saeculo superiori scribebat: *Tatianus*, inquit Assemano interprete to.I. par.3. p.568., *Iustini Martyris ac Philosophi discipulus, ex quatuor Evangeliis unum digessit, quod* Diatessaron *nuncupavit. Hunc librum S. Ephraem commentariis illustravit, cuius initium*: In principio erat verbum. Ecce heic Barsalibaeus illud idem *Diatessaron*, quod Bar-hebraeus *Ammonii* opus dixerat, Tatiano diserte adscribit. Addit porro de *Elia Salamensi*, quod *Evangelium & ipse confecerit ad exemplum τῦ* Diatessaron *Ammonii, cuius meminit Eusebius in prologo ad canones. Quum enim Elias illud* Diatessaron *non invenisset, aliud ipsi simile elaboravit. Ipse autem Elias canones Eusebii identidem reprehendit, menda quaedam in eis contineri demonstrans; & quidem iure. Verum hic Eliae codex haud obvius est*.

Quae quum ego meditor, mihi videre videor Graeco-Eusebianorum canonum exemplaria, consequentium temporum iniuria, apud Syros alicubi depravata variasse. Indeque factum arbitror ut & Elias ille Salamensis, & Barsalibaeus errores quosdam in vitiatis canonum apographis deprehensos Eusebio ipsi tribuendos putarint. Ac certe de variatione Eusebianorum canonum in antiquioribus Syrorum codd. exempla habemus praeclarissima omnino duo. Alterum ex codice biblioth. Laurent. ab immortali Canonico *Blscionio* egregiis adnotationibus, & aereis tabulis tom.I. & II. Medic. biblioth. illustrato; alterum ex cod. illo nostro saepius laudato Angel. biblioth.

Illum cum Graecis duobus saec. XI. cumque Latino insignioris notae contulit, & ex collatione facta *non parum discriminis*, inter Syriacum, & Graecum. Latinumque sectionum numerum ex X. canonum summa collectum, interesse cognovit. Nos vero hunc nostrum Syro-Romanum cum Mediceo illo Flo-

rentino comparavimus in una tabula postrema canonis *decimi*, ubi lectiones *solius Iohannis* in seriem ordinantur. Numerus, quem noster exhibet, est section. 93. At Syro-Mediceus numerum dat section. 103. Ab utroque Syro differt Graecus Millii, qui est section. 97. Ab hoc tamen Syriacus noster non differt nisi in simplici omissione numerorum 80. 144. 163. 210. Nam in ceteris mire convenit. Non ita Mediceus, qui ex summa 103. non plures habet, quam 42. sect. numeros, qui cum Graecis Millii, & Syris nostris conveniant: reliqui omnes 61. section. numeri plane dissentiunt. Quae varietas facit, ne cuiquam subeat animum mirari si Amidenus citat canonem, idest *segmentum* 89., sub quo in cod. suo Syro erat historia adulterae; si rursus cod. Syro-Mediceus, in quo haec historia legitur eam sub alio numero referat, si denique in Graec. Millii, aliisque codd., immo & in Latino S. Hieron. eadem ipsa praefixum habeat numerum canonis πϛ.', de quo iterum pauca dicam.

Nunc, ut ad Bar-salibaeum, unde paullisper discessimus, redeamus, ex testimoniis paullo ante recitatis liquet, Syro isti scriptori, non modo Ammonium, & Tatianum, sed eorum etiam evangelicas harmonias, quas ille suis in commentariis diserte commemorat, fuisse probe cognitas, & exploratas.

Wetstenius interea contra Millium pugnat, ne harmonia, quae sub Ammonii nomine circumfertur, fetus illius genuinus credatur. Eoque in primis veluti vehementiori ariete utitur, quod *Latinus Ammonius habeat historiam adulterae Iohan.* VIII. *Ammonio aeque ac Eusebio numquam lectam*; quasi scilicet unus ipse viderit primigenia Ammonii, & Eusebii scripta, in quibus haec historia deesset.

Cetera, quae Wetsten. a *Valesio* accepit, numquam cogent Millium a sententia sua discedere. De Eusebio id unum monet, multo certius esse, eum retinuisse historiam adulterae, quam in Tatiano, & Ammonio legerat.

Nec me movet cavillatio Simonii, qui incertam reddere nititur sedem huius historiae positam in canone Eusebiano sub num. πϛ.' 86., quod haec nota non sit affixa singulari pericopae

copae de adultera, ſed antecedentibus verbis inde uſque a v.45. c.VII.; unde fit, ut hunc eumdem canonem πϛ.' hodieque retineant iidem ipſi codices, qui hac hiſtoria carent. Fatemur & nos canonem πϛ.' complecti ea omnia, quae a v. 45. cap. VII. ad v. uſque 19. cap. VIII. in Iohanne leguntur; nec eſſe praefixum uni pericopae de adultera. Sed adhuc iure noſtro contendimus ex indicati canonis poſitione illud ſaltem evinci, hiſtoriam hanc, ſi a Ioh.(uti contendimus) deſcripta eſt, nec ad calcem Evangelii, nec alibi, ſed hoc tantum in loco ſub can. πϛ.' ſedem ſuam apud Euſebium obtinuiſſe. Ut igitur oſtendatur, an revera in Euſebii codicibus hiſtoria noſtra ſub eo canone exſtiterit, confugiendum eſt ad ſcriptores, qui Euſebio proximi ad illius canonum normam Evangelia ſancta ordinarunt. Iam vero inter eos, qui *Pierii*, *Adamantii*, & *Euſebii* cum primis codices ſtudioſius expenderint, & conſuluerint, nullus eſt ipſius Euſebii aetate proximior, quam Hieronymus. At Hieronymus in emendanda antiqua Itala, eaque *Graecae fidei reſtituenda*, hiſtoriam de adultera ſub can. πϛ.' 86. collocavit. Certe ad exemplum Euſebiani codicis; nam ſi eo in loco non inveniſſet apud Euſebium hiſtoriam adulterae, aut eam ex Evangelio Nazaraeorum in VIII. cap. Iohan. ſub cit. can. inſertam in Euſebio ipſo vidiſſet, alicubi in operibus ſuis de hac hiſtoria ab Euſebio *in canonibus* praetermiſſa Hieronymus mentionem feciſſet, aut eam ab Itala reſecuiſſet, quemadmodum fecit ad cap.XII. v. 10. Matthaei, unde ope canonis Euſebiani abſtulit fabellam de coementario ibi inſertam ex citato evang. Nazaraeorum. Qua de re vide Mill. in *Proleg.* p.72. edit. Oxon.

Ecquis deinde non facile credat, inter *multos* illos *Graecos codices*, quos Hieron. lib. III. cont. Pelag. §.2. tamquam huius noſtrae hiſtoriae teſtes adducit, evangelicos quoque Euſebii codices cum adiectis canonibus praecipue deſignari? Utitur enim Hieronymus hac hiſtoria ad *auctoritatem*, quae tota innititur authentico teſtimonio Evangeliſtae Ioh. ex probatae fidei exemplaribus, atque adeo etiam ex Euſebii canonibus agnito. Nam alio in loco, ubi Hieron. adverſus Pelagianos ipſos teſtimonium citat ex evangelio Nazaraeorum, eo ſe uti profitetur

tetur *non ad auctoritatem*, ſed ad nudam *antiquitatem* ſententiae. Hinc ego ſuſpicor, Grotium anſam arripere potuiſſe ſcribendi: *Hanc hiſtoriam in Nazaraeorum Hebraeo* (Evang.) *fuiſſe, ſatis ex Hieronymo conſtat*. Confundens enim Grotius Hieronymi loca cont. Pelag. adducta, *memoria*, ut ait Fabric., *lapſus eſt*. Quamquam & Fabric. ipſe labitur, dum hiſtoriam de adultera a Iohan. narratam cum ea confundit, quam *Euſeb.* ex evang. ſecundum Hebraeos commemorat.

Neque nos ignoramus codices dari, qui notam can. πϛ.' 86. in margine gerant, licet non habeant in textu Evangeliſtae *pericopen de adultera*. Sed in his quaerere praeſtat, undenam omiſſio iſthaec repeti debeat? Nam eam ex nimia librariorum criticorumque ſcriptorum licentia repeti oportere, facile mihi ſuadet vel unum hocce exemplum, quod nobis ſuppeditant duo illi laudati codices Syri, Romanus, & Florentinus. Ambo verſionem Philoxenianam collatam Alexandriae a Thoma Heracl. cum tribus Graecis codd. exhibent. Sed in noſtro ſub num. ſect. ܦܘ 86. deeſt *pericopes* adulterae; quae eſt in Mediceo-Florentino, non tamen ſub ea ſect. ܦܘ; haec enim in can. x. non exſtat. *Hinc*, (verba ſunt v. cl. Stephani Evodii Aſſemani de codice iſto Mediceo ita ſcribentis), *eumdem diverſae editionis ab illis*, nempe a *praefatis* codd., in quibus haec hiſtoria deſideratur, *iuxta verſionem* Philoxeni *Mabugenſis*, a Thoma Heracleenſi *emendatam*, *quae apud nonnullos Syros in uſu eſt*, *editum non dubitamus*. Pone igitur Syro-Florentinum, in quo haec hiſtoria legitur ſub alio num. ſectionum, quam ſub 86. unum eſſe ex emendatis codd. Philoxenianae verſionis: tum, quid aliud inde inferes, niſi noſtrum Syro-Romanum eſſe in hoc loco corruptum vitio librariorum, qui licet retinuerint veram Euſebianae ſect. notam πϛ.', pericopen tamen de adultera abſtulerunt?

Quamobrem ferenda non eſt mira illa libertas, & confidentia Wetſtenii, qua veluti ex tripode pronunciare eſt auſus, *hiſtoriam adulterae Ammonio, & Euſebio numquam lectam*.

Quod tandem Grotius addit de tempore, quo haec hiſtoria addita fuerit graeco Evangelio Iohannis, & id quidem ficti-

fictitium, & imaginarium est. Fingit enim eam insertam fuisse evang. postquam iam versio *Syriaca*, immo, ut Hamondus mentem Grotii exponens adiungit, ipsa quoque *Latina* versio in lucem prodierat; & ideo adulterae historiam in simplici illa Syrorum versione ab initio omissam existimat. Sed quum Syriacam versionem Grotius differat in ea tempora, quibus λειτουργία *formam certam acceperat*; quia haec ipsa Syrorum versio ad cap.VI. Matth. v. 13. additam habet δοξολογίαν mutuatam, ut ipse censet, ex formula illa liturgica: ὅτι σοῦ ἐστιν ἡ βασιλεία κ. τ. λ.; vix circa an. XL. saec. II., quo S. Iustinus Martyr florebat, & λειτουργία in communem, usitatumque ordinem redacta fuerat, Syrae versionis exordia statuere liceret; unde illud etiam consequeretur, ne historia adulterae dici posset in evangelium Iohan. inserta vel a Papia, vel *ab aliis* eiusdem Evangelistae *discipulis*, nisi aliquamdiu post aevum Iustini. Atqui per ea tempora iam legebatur in Evangelio Iohan. Nam Tatianus Iustini discipulus illius meminit in suo διὰ τεσσάρων: quod, ut idem ipse animadvertit Wetstenius, *in Evangelistis citandis videtur ad manus habuisse* auctor Constit. *Apostolicarum*, in quibus testimonium Iohan. de adultera diserte laudatur. Caussa ergo, cur Syra versio hanc historiam omiserit aut ea non est, quam fingit Grotius, aut certe est maxime dubia, incerta, & obscura.

Quid porro iudicii Grotius, & Hammondus de antiqua versione Itala laturi erunt? Syriaca ne recentiorem dicent, & diu post invectam in Evang. *pericopen* adulterae, adornatam? Sed ista ad citatum Matthaei locum non habet liturgicae illius δοξολογίας additamentum. Ex Grotii igitur ὑποθέσει Itala nostra erit antiquior Syriaca. Atqui ea semper habuit pericopen de adultera. Ab initio ergo, & ante tempora Syriacae editionis haec historia legebatur in Evangelio Iohannis.

Ceterum Grotianae hypothesi Syri omnes scriptores, aliique aliarum gentium eruditi viri adversantur; quippe qui Syriacam versionem tamquam omnium antiquissimam celebrant, eorumque nonnulli ab Apostolis, vel ab Apostolico homine conditam volunt; quamquam multo magis eidem hypothesi adver-

adverſari videatur Wetſtenius, qui hanc vulgatam Syrorum verſionem ab ea, qua uſus eſt S. Ephraem, duce Fabricio, diverſam putat; immo nonnihil in ea ſe deprehendiſſe ſcribit, quod ingenium aevumque ſpiret ſaec. VII. Sed haec tam nova, & peregrina commenta uni Wetſtenianae critices licentiae deſerenda ſunt.

Ad nos quod ſpectat; ex hactenus dictis, & demonſtratis colligimus, hypotheſim Grotii multis nominibus admitti non poſſe, I. Eo nos ducit, ne pericopem de adultera ab auctore divinitus inſpirato in Evangelio Iohan. ſcriptam credamus; quod nefas eſt de canonicae ſcripturae particula cogitare. II. Indignum quiddam, & improbabile nobis ſuadere nititur, ubi ponit Iohannem quaſi metu publicae calumniae deteritum referre timuiſſe in Evangelio ſuo factum adulterae. III. Quae Grotius ſtatuit de tempore, deque auctoribus huius hiſtoriae in Evangelio Iohan., poſt editionem Syriacae verſionis, inſertae, fallaciſſima ſunt, & ad id, quod ſibi propoſuit, demonſtrandum prorſus inepta.

Ὑπόθεσις II. Ianſen. Gandav. Commentar. in Evang. cap. 76. *Hanc hiſtoriam ex apocrypho illo* (Nazaraeor.) *Evang. additam ſtatuit, quae tamen auctoritatem obtinuerit, non quod in apocryphis ſcripta fuerit, ſed quod eam Papias e ſuo doctore audierit, quodque hanc eccleſiae conſenſus, ut Evangelio dignam comprobarit.* At vero Gandavenſis hypotheſis abſurda involvit aut eadem, aut iis, quae in Grotiana iam obſervavimus, omnino ſimilia. Non parum in primis laeditur dignitas Evangelii Iohan., ſi ei addita ponatur hiſtoria iſta ex apocrypho Evang. ſecundum Hebraeos. Quid, ſi Papias vir exigui ingenii, & malus haud ſemel Apoſtolicorum dictorum interpres, deceptus eſt, & hiſtoriam apocryphi evangelii cum ea confudit, & miſcuit, quam illius doctor narrando tradiderat? Ecquamnam deinde hiſtoriam conſenſu ſuo comprobavit eccleſia? Illam ne, quam in apocrypho evangelio ſcriptam Papias ſuis quoque auribus ſive ab Apoſtolo Iohan., ſive etiam ab eiuſdem Apoſtoli auditoribus exceperat? Non credam. Neque enim illam, ſed hanc unam, cuius teſtis & ſcriptor fuit Evangeliſta Iohan. univer-

ſalis

ſalis eccleſiae comprobavit. Accedit, his, quod eccleſia numquam facere potuiſſet, ut pericopes de adultera locum obtineret in Evangelio Iohan., eique *divinae* auctoritatis dignitas tribueretur, niſi certa fuiſſet de illius auctore, qui peculiari Spiritus Sancti lumine ductus in ea ſcribenda ab omni erroris periculo alienus eſſet. At huius certitudinis gradus in hypotheſi *Gandavenſis* omnino deeſt.

Ὑπόθεσις III. quam ſic exponit noſter ille ſive Aegidius, ſive alius quilibet vetus auctor quaeſtionum in Iohan. ad cap. illius Evang. VIII. *Quod Chryſoſtomus nihil dicat, cauſſam neſcio. Quidam dicunt, quod in antiquis libris Graecis non inveniebatur, quia Iohannes addidit eam evangelio completo.* Nihil detrahit divinae huius hiſtoriae auctoritati. Eam tamen e ſede ſua removet. Cur autem Latinorum nonnulli ſic opinati fuerint, ea omnium probabilior cauſſa reddi poteſt, quod hiſtoriam de adultera in graecis quibuſdam ἀντιγράφοις reiectam noſſent ad calcem Evangelii Iohan.

Ὑπόθεσις IV. Richardi Simonii in Diſſert. crit. de *mſs. Novi Teſtam.* adverſus Arnaldum: *Aprés avoir medité*, p. 26. Simonius inquit, *ſur l'hiſtoire de la femme adultere, qu'on lit au commencement du chap.* 8. *de S. Jean dans tous les exemplaires Latins, & qui n'étoit point autre fois dans les exemplaires Grecs les plus exacts, je n'ay pu rapporter cette grande difference à d'autre raiſon, qu'à la correction du méme Origene, qui a cru que cette hiſtoire avoit eté ajutée après coup au texte de S. Jean, ayant été priſe d'un Evangile apocryphe. Les egliſes d'Orient ont ſuivi cette correction; & c'eſt ce qui fait que l'egliſe de Conſtantinople, les egliſes d'Egypte, & celles des Syriens ne l'ont point liſié, bien qu'Ammonius, & Tatianus l'euſſent trovée dans leurs exemplaires avant Origenes.* Et p. 27. *L'ancienne vulgata ayant eté faite ſur un ms. ou cette hiſtoire étoit, elles s'eſt conſervée dans les exemplaires latins qu'on liſoit dans les egliſes. Quoy que S. Jerôme preferât l'exemplaire d'Origene ou elle n'etoit point, il n'oſe cependant pas l'oter de l'edition latine, etant trop autoriſée par l'uſage publique.* Rurſum: *Origene, qui n'a pas jugé en Theologien, mais en critique de la verité de cette hiſtoire, a cru*

a cru qu' elle ne devoit point tenir ſe place dans l' Evangile de S. Jean, voyant qu' elle avoit été tirée de l' Evangile Ebreu des Nazaréens.

Excipe quae Simonius adfirmat de hiſtoria adulterae a Tatiano, & Ammonio in Iohannis evangelio agnita; quaeque de Graeco primigenio codice illius Evangelii, deque vulgata noſtra ex eo parta, & inde eamdem hiſtoriam retinente ſimiliter ſcribit, cetera pura putaque ſunt aberrantis imaginationis commenta, temere prorſus, & nimis confidenter iactata. Undenam enim, quaeſo, Simonius bellulam hanc narratiunculam accepit de *Origine*, qui ex Evangelio Iohannis a ſe ad regulas critices emendato, conſulto expunxerit *pericopen* de adultera, quod eam ſpuriam eſſe ſciret, & ex Hebraico Evangelio Nazaraeorum intruſam? Origenes certe de hac hiſtoria ubique ſiluit, ſed numquam eam reiecit. Idque Simonius ipſe tom.I. *H. C.* cap.13. teſtatur, ubi Origenem inter eos Patres commemorat, *qui de cette hiſtoire . . . n' en diſent rien*. Hinc de ipſo quoque Origine iure quaeritur, cur nullam de ea mentionem fecerit? At vero admiſſa ſemel Simoniana hypotheſi de emendato Evangelio Iohan., & ex eo reiecta hiſtoria adulterae, ſequeretur, Byzantii, Aegypti, Syriae, & Orientis omnes eccleſias Origenis exemplo, & auctoritate ductas, non modo omiſiſſe, ſed etiam dedita opera hiſtoriam hanc reieciſſe tamquam adulterinam, & ex apocrypho evangelio inductam. Quod certe falſum omnino, & commentitium eſt.

Ὑπόθεσις V. Ea eſt, quae pericopes ex Evang. Iohan. detruncatae auctores ſtatuit *Novatianos*. Nulli tamen Patrum, qui collato gradu cum hoc haereticorum agmine decertarunt, hanc eis dicam ſcripſiſſe commemorantur. Hinc viri docti, iudiceſque graviſſimi communi fere calculo ab huiuſmodi ſacrilegae fraudis genere *Novatianos* abſolvunt. Quid, quod, hac hypotheſi ſemel admiſſa, fraus Novatiana Latina magis, quam Graeca exemplaria occupare debuiſſet? Novatianorum enim haereſis orta primum eſt apud Latinos.

Ὑπόθεσις VI. Ex lib. II. SS. Doctoris Auguſtini *de adulterinis coniugiis ad Pollentium* excerpta. Quum haec Auguſtinus c.6. praemi-

praemisisset: *Quod tibi durum videtur, ut post adulterium reconcilietur coniugi coniux, si fides adsit non erit durum .... Nunc enim posteaquam Christus ait adulterae*: Nec ego te damnabo, vade, deinceps noli peccare: *quis non intelligat debere ignoscere maritum, quod videt ignovisse Dominum amborum; nec iam se debere adulteram dicere, cuius poenitentis crimen divina credit miseratione deletum?* scribere pergit: *Sed hoc videlicet infidelium sensus exhorret, ita ut hominum modicae fidei vel potius inimici verae fidei, credo, metuentes peccandi impunitatem dari mulieribus suis, illud quod de adulterae indulgentia Dominus fecit, auferrent de codicibus suis: quasi permissionem peccandi tribuerit, qui dixit*, iam deinceps noli peccare, *aut ideo non debuerit mulier a medico Deo illius peccati remissione sanari, ne offenderentur insani*. Haec de *Graecis* codicibus sic interpolatis dicta ab Augustino fuisse non modo Millius, sed & magni ipsi Maurini PP. Augustinianorum operum editores intelligere videntur: Fabricius vero *de libris quibusdam, & versionibus antiquis* generatim accipit. Inde caussa omnium aptior, & probabilior datur, cur vel in vetustissimis quibusdam Graecorum, imo & in ipsis Origenis, Chrysostomi, & Cyrilli Alexandr. exemplaribus haec historia praetermissa fuerit.

Principio enim facile fuit, ut fallax illa, & insana, quam Augustinus indicavit, persuasio scribarum quorundam imperitorum animos occuparit. Nam, ut Ambrosius in Apologia Davidis de hac historia sermonem instituens, ait: *Profecto, si quis eam auribus accipiat otiosis, incentivum erroris incurrit*, quemadmodum Armenis, teste *Nicone*, accidisse novimus. Si porro ad illius male natae persuasionis fallaciam accessit metus non modo criminationum, quibus haeretici, & pagani coniunctis studiis factum Christi in hac historia narratum impetebant, verum etiam publicarum legum, municipaliumque animadversionum, quae in adulterii flagitia passim exercebantur, statim intelligemus, quomodo vel secundo ipso Ecclesiae saeculo in privatis exemplaribus evangelii secundum Iohan. historia de adultera supprimi facillime quiverit. Nec mirum videri debet, si ea omissio e domesticis, & privatis in publica

Orientalium quarumdam Ecclesiarum apographa subinde manarit; aut ita saltem fuerit ab iis usu recepta, ut etsi haec historia scripta in Evangelico codice esset, numquam tamen, (quod sic expedire putarent,) coram populo legeretur. Vid. in hanc rem Millium ad cap.VIII. Ioh., & in *Proleg.*, Ioh. Alb. Fabric. in *Apocr. N. T.*, Christophorum Wolf. *in observ. Evang.*, Seldenum *de uxor. Hebr.*, aliosque ex ipso protestantium numero eruditissimos viros a doctissimo Calmeto laudatos.

Et quoniam inter caussas, quae ad intermittendam tum in solemnibus Orientalium populorum coetibus, tum etiam in privatis quibusdam, publicisque codicibus, pericopae nostrae lectionem inducere potuerunt, metum incurrendi offensionem imperialium, municipaliumque legum adversus adulteros indicavimus, pauca de his adiicere praestat.

Iam Caesar Augustus legem tulerat *Iuliam* : *de Adulter.* quae permittit patri, ut quemlibet deprehensum in adulterio cum filia mactet, & marito, ut adulterum vilem necet. An eadem lege *publica* mortis poena decreta fuerit adulterio, certant inter se viri docti, & in antiquarum Legum historia peritissimi. Nicol. Comnen. Papadopoli, qui *in Praenot. Mystagog. ex Iure Canon.* resp. VI. sect. IX. *de nece adulterae* tam multa de poenis adulterorum apud omnes fere gentes tum ante, tum post Augusti tempora collegit, nullam publicae, sed tantum privatae necis mulctam lege Iulia irrogatam probat. At Iohan. Voet in doctissimo Commentar. ad Pandectas lib. 11. tit. 15. *de Transaction.* n. 18. multis evincit, *poenam sanguinis lege Iulia* adulterio decretam, eo rigore, ut *nominatim vetita* fuerit *de adulterio transactio*; quamquam fateatur, *ipsam legis Iuliae poenam*, *quae saepe*, *quasi lege prope dormiente*, *vix in adulteria decernebatur*, *fuisse alias renovatam*, *notante illud Iuvenale satyr.* 2. *v.* 19. Hinc mirum non esse scribit, si tandem a *Magno Constantino renovata* ea fuerit. Nam certe *Apuleius*, & *Arnobius*, *qui ante Constantinum vixerunt*, *capitalis in adulteros meminerunt poenae*. Huc etiam spectare videtur Imp. Antonini Constitutio, quam ex *Gregoriano* cod. laudat S. August. lib. II. *de adult. coniug.* c. 8. Animadvertendum praeterea est cum eodem

dem Voeto, plerumque accidisse, ut licet Proconsules, & Praesides provinciarum poenam ex lege Iulia non irrogarent adulteris, eam tamen quasi *extra ordinem* infligere consuescerent, *ex mandatis principum ad usum, ac praxin puniendi sacrilegos accommodatis*. Poenam deinde capitalem exasperarunt *Constantius, & Constans, qui adulteros culeo insui iusserunt*.

Profecto in *Epheso* iudicia publica in adulteros institui consuevisse colligi potest ex *Eroticis Achillis Tatii Alexandrini* ab eo certe editis antequam Christianam religionem amplecteretur. Ibi vides *Praesidem* iudiciorum in caussa adulterii ἄρχοντας, iudices decem, accusatores, patronos, satellites, carcerem, vincula, & lib. demum VIII. τὴν ὀφειλομένην τοῖς μοίχοις τιμωρίαν; θάνατος δὲ ἐστι, *debitam adulteris poenam, quae mors est*.

In Aegypto Philonis aevo poena procul dubio capitalis, eaque publica inferebatur adulteris. Audiatur Philo ipse, qui lib. de Ioseph p.48. de adulterio loquens: *Hoc crimen*, inquit, *cui mortalium non caede mulctandum videtur? Nam de ceteris dissentire soliti in hanc solam conspirant sententiam; ita ut omnes poena capitali dignos pronuncient* adulteros, *& deprehensos iniudicatos laesis dedunt mactandos*. Non deprehensi vero, sed accusati in carceribus iudicandi includebantur. Unde pag. 53. de carcerum custodibus ait: *Degunt hi inter plagiarios, fures, parietum perfossores, facinorosos, violentos, stupratores, homicidas*, μοίχους adulteros, *sacrilegos*. Ubi animadvertere iuvat Philonem, non de Hebraeorum, sed de Gentilium, Aegyptiorumque omnium adulteris, ex universae illius nationis moribus, & institutis, generatim loqui. Nam adulterii crimen in Aegypto frequentissimum erat. Unde illa est Achillis Tatii exclamatio: *O Aegyptium, & Ionicum adulterium*!

De hoc enormi crimine inter Byzantinos, aliasque gentes grassante nihil est, cur plura moneam. Huius monumentum est maximum, & sempiternum lex a Magno Constantino sive edita, sive, quod verius existimo, renovata, de poena capitali in adulteros interminata.

Iam quisquis est, qui meminerit, quid Grotius dixerit de consilio, quo motus S. Apostolus Iohan. a scribenda in evangelio suo historia adulterae abstinuerit, non dedignabitur, uti ego spero, atque confido, nostris quoque, non admodum dissimilibus, coniectationibus faciles benignasque aures praebere.

Pone in Epheso, secundo, vel tertio Ecclesiae saeculo librarium, qui territus publica iudiciorum forma, & severitate in puniendis, damnandisque adulteris, metueret, ne ex mirabili illa indulgentia, & pietate Christi in adultera absolvenda religionis nostrae hostes occasionem arriperent traducendi christianos tamquam publicorum iudiciorum in adulterii crimine eversores. Fac & praeconcepto metui accessisse variarum suspicionum aestum de confusa veritate historiae cum traditionibus Papiae, & incertis Hebraici Nazaraeorum Evangelii enarrationibus; unde scriba ille Ephesinus paullo in fide (ut cum Augustino loquar) timidior, & humanae prudentiae consiliis seductus hanc historiam in suo, quod describebat, evangelii Iohannis exemplari, omittere primum coeperit. Quid inde? Nil eo certe credibilius accidere potuit, quam ut hoc unum apographum, Ephesi in urbe, & sede ipsa Apostoli Ioh. elaboratum, magnam sibi conciliaret auctoritatem praesertim apud exteros, ad quos forte fortuna pervenisset. Inde & in ceteras Asiae civitates, & in Aegyptum, atque Byzantium facile manare potuerunt alia eius generis exemplaria, in quibus omissio huius historiae tanto acceptior esset, quanto aptior, & opportunior inter hos populos videri posset ad amputandam occasionem calumniae de eversione iudiciorum in caussis, & criminibus adulterorum; nisi velis, id quod cogitabamus de Ephesino librario, accidisse primum aut in Aegypto, aut in Thracia, ubi iisdem de caussis Graeci quidam scriptores excitati fuerint ad hanc pericopen in exemplaribus suis similiter omittendam.

Nec aliunde ortam crediderim omissionem istius historiae, quae tum in antememoratis codd., tum in Syriaca versione, tum vero maxime in hoc nostro Aegyptio fragmento occurrit.

Inde

Inde etiam in Byzantinam cum primis, & Alexandrinam Ecclesiam morem surrepsisse suspicor, ne coram populo historia nostra legeretur. Hunc morem, ante M. Constantini tempora invectum, invenit Byzantii S. Iohan. Chrysostomus, & Alexandriae S. Cyrillus, & ideo nec ii, nec alii quidam ex antiquis evangel. Ioh. enarratoribus, suis eam commentariis explicuisse deprehenduntur. Interea vero non hi PP. SS., qui hanc praxim innoxie servarunt, sunt accusandi, sed quicquid in hac S. Evangelii particula omittenda peccatum est, uni librariorum illorum, de quibus dicebamus, licentiae tribui debet. Mihi enim probatissima est praeclara illa Maurinorum Patrum sententia, qua viri doctissimi laudatum Augustini iudicium confirmant, *ut quod primum in Iohannis verioribus exemplaribus exstabat, detractum sit hominum imprudentium temeritate, ne mulieribus adulteris, in quas erant severiores leges saeculares, peccandi licentia, & impunitas in Evangelio data videretur.*

Haec porro omissio aditum patefecit novo cuidam licentiae generi, quod sibi critici librarii in *pericopen* nostram nimis facile usurparunt. Quum enim in eorum animis varias de illius αὐθεντίᾳ suspiciones creasset, effecit, ne ea, qua par erat, religione primaevam sacri textus integritatem servare curarint. Hinc natam aiunt notabilem illam *variantium* frequentiam, quae in undecim prioribus versiculis c. VIII. Ev. Iohan. occurrit. Sic & eorum plures, qui γνησιότητα istius evangelicae particulae tuentur, affirmare non dubitarunt. Sed audiendus heic est inter ceteros vir magni ingenii, & exquisitae eruditionis *Christophorus Volfius*, qui, praeeunte *Millio*, observat, *lectionum varietatem talem hic esse, qualis alibi, & in primis in Apocalypsi occurrat.*

Nunc vero, si fortasse cupis ex his quoque tabulis nostris quaedam istarum variantium exempla, quae nobis suppeditarunt codd. a Wetstenio non visi, accipe syllogem.

I. Ex cod. *primo*, sive ex Evangeliar. Borgiano saec. XI. Vers. 3. Ἐπὶ μοιχείᾳ καταληφθῆσαν. V. 4. Λέγουσιν αὐτῷ πειράζοντες ... κατελήφθη. V. 6. ex incuria amanuens. omittitur ἔγραφεν ... & in fine v. additum legitur μὴ προσποιούμενος. V. 7. Πρῶτον pro

pro πρῶτος ἐπ' αὐτὴν λιθωβαλέτω. V. 9. vitio librarii desideratur ἕως τῶν ἐσχάτων . . . οὖσα pro ἑστῶσα. V. 11. Deest αὐτῇ.

II. Ex cod. II. Borgiano eiusdem, aut seq. saec., complectente lectiones Evangel. per annum distributas. In die *S. Pelagiae*: Ἐκ τοῦ κατὰ Ἰω. Vers. 3. ἄγουσι omisso πρὸς, legit tantummodo τὸν Ἰησοῦν ἐπὶ μοιχείᾳ κατειλημμένην. 4. . . . Κατειλήπται ἐπαυτοφόρῳ μοιχευομένη. 5. Καὶ ἐν τῷ νόμῳ ἡμῶν . . . . λιθάζειν. 6. Τοῦτο δὲ εἶπον ἐκπειράζοντες . . . κατηγορίαν αὐτοῦ. 7. . . . Ἀνέκυψε· καὶ εἶπεν αὐτοῖς πρῶτον ἐπ' αὐτὴν λίθον βαλέτω. 9. Οἱ δὲ ἀκούσαντες ἐξήρχοντο ἀρξάμενοι ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων. Καὶ κατελείφθη Ἰησοῦς καὶ γυνὴ ἐν μέσῳ οὖσα. 10. Desunt haec: Καὶ μηδένα θεασάμενος πλὴν τῆς γυναικος. Deinde haec habet: γύναι. ποῦ εἰσὶν οἱ κατηγοροί σου. 11. Deest αὐτῇ: tandem concludit: ἀπὸ τοῦ νῦν μηκέτι ἁμάρτανε.

III. Ex cod: maj. biblioth. Angel. vers. 3. ἐπὶ μοιχείᾳ. 4. Ταύτην εὕρομεν ἐπαυτοφόρῳ μοιχευομένην. 5. Ἐν δὲ τῷ νόμῳ ὑμῶν Μωσῆς ἐνετείλατο τὰς τοιαύτας λιθάζειν . . . . περὶ αὐτῆς. 6. . . . . ἵνα ἔχωσι κατηγορίαν κατ' αὐτοῦ . . . μὴ προσποιούμενος. 9. . . . εἷς καθ' εἷς . . . οὖσα. 10. . . . γύναι· ποῦ εἰσὶν οἱ κατήγοροί σου. 11. Καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν μηκέτι ἁμάρτανε.

IV. Ex cod. min. vers. 3. deest πρὸς αὐτὸν. In ceteris ad totum usque v. 6. eaedem variantes sunt, quas in cod. maj. vidimus. Vers. 7. ἐπερωτῶντες αὐτῶν ἀνακύψας εἶπεν αὐτοῖς . . . . πρῶτος λιθωυαλέτω ἐπ' αὐτὴν. V. 9. deest καὶ ὑπὸ τῆς συνειδήσεως ἐλεγχόμενοι. Deinde sic: ὁ Ἰησοῦς μόνος . . . οὖσα pro ἑστῶσα, ut in maj. nostro, & in Borg. V. 10. Ἀνάκυψας δὲ ὁ Ἰησοῦς· εἶδεν αὐτὴν, καὶ εἶπεν. γύναι· ποῦ εἰσὶν: omittuntur οἱ κατήγοροί σου, cod. maj. οὐδείς σοι κατέκρινεν. V. 11. ἀπὸ τοῦ νῦν μηκέτι, ut cod. maj.

Ex schedis, quas mecum mira cum liberalitate communicavit cl. Danus Christophorus Munter, intelligere potui variantes cod. II. biblioth. nostrae prodiisse ex apographo eius simili, unde prodiere variantes Evangeliarii, quod uncialibus litteris exaratum inter cimelia Nobiliss. *Naniae* domus asservatur Venetiis. Una in hoc est additio ad v. 8. ενος εκαστου αυτων τας ἁμαρτιας. Ea legitur in *quinque* mss. Colb. a Wetstenio numeratis, in dial. Hieron. cont. Pel., & in cod. Hungar., atque etiam in Alexandr. a *Bar-bebraeo* laudato, sed in nostro desideratur.

Verum

Verum antequam manum de tabula amoveam, impune praeterire non ſinam ſcrupulum, quem nobis Wetſtenius, aliique pauci iniicere tentant, ne credamus auctorem *Synopſis Scripturae ſacrae* tam nitide, ac praeciſe hiſtoriam adulterae ex loco Evang. Ioh., ubi modo eſt, retuliſſe, ut certam de ea re non reliquerit dubitandi notam. Quid enim, aiunt, aliud ſignificat ordo narrationis, quo paucis primum verbis complectitur ſermones, & diſputationes Chriſti cum Iudaeis habitas cap. VIII. Ioh. ad verſic. uſque 20. ſic dicens: *Iterum Ieſus diſputat cum eis: ipſi contra verba eius confutare conantur*, & mox adulterae hiſtoriam commemorat: ἐνταῦθα τὰ περὶ τῆς κατηγορηθείσης, ſubiicitur ſcilicet, ut Patres Maurini interpretantur, *de muliere ſuper adulterio accuſata*? Nonne haec ſatis aperte demonſtrant, ſcriptorem noſtrum in apographo ſuo hanc hiſtoriam collocatam legiſſe inter 20. & 21. verſiculum eiuſdem capitis. Hic igitur ipſe *Synopſeos* locus novam quamdam de ea dubitandi cauſſam nobis in animo parit.

At miror viros ceteroquin acutiſſimos non vidiſſe vocem ἐνταῦθα, quae totam hanc parit difficultatem, ἐπίρρημα eſſe non τοπικὸν, ſed χρονικὸν, idemque ſignificare ac τότε *tunc*, *eo tempore*, aut etiam ἐν τούτῳ *interea*. Ergo, ſi recte mens ſcriptoris noſtri exponatur, ea eſt, ut quae de adultera in c. VIII. Iohan. narrantur, pertineant ad illud temporis intervallum, quod interfluxit inter ſermones Chriſti cum Iudaeis primum habitos, quando diluculo, πάλιν *iterum*, venit in templum antequam adduceretur ad eum adultera, ut narratur v. 2., & inter ſermones, quos πάλιν *rurſum* cum eis habuit a v. 12. ad *vigeſimum* uſque, poſtquam miſeram feminam abſolverat.

Iam non ego quaeram, an magnus Epiſcopus *Athanaſius* ſacrae huius *Synopſeos* auctor fuerit, an vero magis, ut Wetſten., Caveus, aliique cenſent, *Athanaſius* alter, qui ſaec. V. florebat. Satis enim mihi eſt in hoc eleganti, & egregio opere divinos libros citari ex eorum ordine, qui publica Alexandrinae eccleſiae auctoritate recepti in ſolemnibus conventibus legebantur. Ii enim omnes ex canone eiuſdem eccleſiae recitantur. Hinc auctor noſter *Danielem* verbis hiſce commemorat:

rat : *Daniel*, *cuius exordium eſt* : Et erat vir habitans in Babylone, & nomen illi Ioachim, & accepit uxorem nomine Suſannam filiam Chelkiae. Quod novum viſum eſt Maurinis adnotatoribus, unde illa eſt tantorum virorum obſervatio: *Nec in Graecis, nec in Latinis exemplaribus prophetia Danielis iam incipit a Suſanna*. Sed in Alexandrina eccleſia tale erat libri Danielis exordium, ut liquet ex verſione Copto-Memphitica, quam ego, quum latio donare cepiſſem, iuxta exemplum mei Boniurii manu diligentiſſime exaratum, aliis curis diſtentus intermittere coactus ſum.

Ex his vero mihi colligere poſſe videor, hiſtoriam adulterae in codicibus Evangelii S. Iohan. ab Alexandrina eccleſia uſu receptis, & approbatis, eodem ipſo aevo, quo *S. Cyrillus* Athanaſii iunioris, uti fatetur Wetſten., avunculus, commentaria ſua adornabat, exſtitiſſe; adeo ut ſi eam Cyrillus praetermiſit, non alia de cauſſa id feciſſe putandus ſit, niſi quia tum temporis nondum in publicis conventibus coram populo *pericopes* noſtra legebatur.

(1) Ad verſ. 12. Πάλιν ὖν ἀυτοῖς ἐλάλησεν ὁ Ἰησῦς, λέγων. Editi praemittunt ὁ Ἰησῦς τοῖς ἀυτοῖς. Cantabrig., & alii codd. duo apud Wetſten. ἐλάλησεν ἀυτοῖς ὁ Ἰησῦς, λέγων. Hi uni ὁ Ἰησῦς ponunt cum noſtro ante λέγων. Ceteri omnes ab eodem Wetſt. laudati ὁ Ἰησῦς collocant ante ἐλάλησε. Ex his corrige, quae cl. Eques Michaëlis de ſcriptoris noſtri lapſu adnotavit. Nam nec verum eſt, *quod* ἐλαλησε *ſine* ν *ephelcyſtico ante vocem* α *vocali incipientem ſit ſcriptum*. Eſt enim in cod. ſuper ε extremum lineae nota compendiaria τυ, ν. Hinc legendum eſt ἐλαλησεν, & non ἐλαλησε.

(2) Ibid. μοι, ſingularis. Nam omnes legunt ἐμοί.

(3) Ibid. περιπατήσῃ. Ed. περιπατήσει. Noſter cum Origene in primis, cumque aliis plurimis melioris, antiquiorisque notae codd. a Wetſten. productis conſentit.

(4) Verſ. 14. ὐκ οἰδάταδε. Error deſcriptoris pro οἰδατε. Coeperat ſcriba ope ſcalpri delere praeſertim τὸ, δ. Sed coeptum perficere neglexit.

Ibidem ſequitur η που ὑπαγω, quod in editis eſt : καὶ πῦ

πῦ ὑπάγω. Noster eamdem, quam Cantabrig., Cypr., Reuchlin., Vat. 349., aliique bene multi codd., lectionem habet. Sic nullus heic error est, sed tantum lectio varians, eaque probatissima, & cum vulgata nostra consentiens. Hinc aditus omnis praecluditur tot illis ceteroquin ingeniosissimis coniecturis, quibus Eques Michaëlis errati caussas multifariam exponere studuit. Non enim καὶ ἢ ὑπάγω, sed ἢ πῦ ὑπάγω in Fragmento nostro sine ullo liturae indicio apertissime legitur. Cod. duo Angel. biblioth. ob ὁμοιοτέλευτον: καὶ πῦ ὑπάγω, totam hanc v. 14. particulam omittunt, nempe: ὑμεῖς δὲ ὐκ οἴδατε πόθεν ἔρχομαι, καὶ πῦ ὑπάγω.

(5) Vers. 16. ἀληθινή ἐςιν. Ed. ἀληθής ἐςιν. Noster cum Origene in comment., & cum Cantabrig., & Reuchlin. legit ἀληθινή ἐςιν.

Ibid. Praestat heic verba ipsa referre laudati Equit. Michaëlis: *Illud*, inquit, *exemplum similis errandi occasionis habemus in proxima variante v. 16., ubi absque sensu scribitur*: ἀλλὰ ἐγὼ ἀληθινὴ, καὶ ὁ πέμψάς με πατήρ. *Habent nempe mss. aliqua in verbis proxime praecedentibus* ἀληθινὴ *loco* ἀληθὴς; *corrector fortasse hoc* ἀληθινὴ *ad marginem scripserit, descriptor vero id textui loco indebito inseruerit*. Huius tamen tam novae, tamque ineptae variantis exemplum in Fragmento nostro nullum est. En locus integer: Ἡ κρίσις ἡ ἐμὴ ἀληθινή ἐςιν· ὅτι μόνος ὐκ εἰμὶ· ἀλλ' ἐγὼ, καὶ ὁ πεμψάς με πατὴρ. Insitio igitur τῦ, ἀληθινὴ, inter ἀλλ' ἐγὼ, & inter καὶ ὁ πέμψας esse poterit in solis schedis, unde locum hunc depravatum cl. Eques exscripsit.

(6) Vers. 19. ἀπεκρίθη Ἰησῦς: sic Angel. biblioth. cod. Ceteri & ed., & mss. ὁ Ἰησῦς habent cum articulo ὁ.

Ibid. ἔτε ἐμέ οἴδατε, ὔτε τὸν πατέρα μυ: pro ὔτε τὸν πατέρα μυ.

(7) Ibid. ἂν ᾔδειτε: sic & Orig., & S. Cyrillus, & C. Reuchlin. adnotante Wetsten., & Equ. Michaëlis. Reliqui & Ed., & mss. ᾔδειτε ἄν.

(8) Vers. 20. ταῦτα τὰ ῥήματα ἐλάλησεν ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ. Omittit post ἐλάλησεν (ὁ Ἰησῦς,) qui certe est in editis, aliisque pluribus mss., sed omittit cum Origene, cum S. Cyrillo, cum Cantabrig., Cyprio, & VIII. Stephani.

Gg (9) Vers. 21.

(9) Verſ. 21. Εἶπεν ὖν πάλιν αὐτοῖς, tacito ὁ Ἰησῦς, quemadmodum faciunt Orig., S. Cyrill., & Cantabrig., atque Latin. codd.

(10) Verſ. 23. ἔλεγεν αὐτοῖς ... cum Cantabrig., VIII. Steph., Leiceſtr. codd., & cum Orig., & S. Cyrillo. Hinc laudati Michaelis iudicio, illud in Fragm. noſtro peculiari obſervatione dignum occurrit, quod vv. 20. 21. & 23. *variationes cum Origene omnes concordant*. Ibid. ἐκ τύτε τῦ κόσμυ ἐςὶ. Editi ἐκ τῦ κόσμυ τύτυ ἐςὶ.

(11) Verſ. 24. ἀποθανῆσθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν· ἐὰν γὰρ κ. τ. λ. & iterum ἀποθανῆσθε... Cod. Ang. bibl. min. formae ἀποθανῆσθαι mendoſe utrobique legit, & γὰρ omittit poſt ἐὰν.

(12) Verſ. 25. Τὴν ἀρχὴν ὅτι. Sic Reuchlin., & Latini cod., Auguſtinus, aliique apud Wetſten. Editi τὴν ἀρχὴν ὅ, τι.

(13) Verſ. 26. καὶ κἀγὼ ἃ ἤκυσα. Καὶ ſingularis lectio, ſed ſuperflua.

(14) Ibid. Ταῦτα λαλῶ cum Cantabrig., Cyprio, aliiſque pluribus apud Wetſten. Editi ταῦτα λέγω.

(15) Verſ. 28. Εἶπεν ὖν ὁ Ἰησῦς ſine αὐτοῖς cum Reuchl. & Lat. codd. Editi εἶπεν ὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησῦς· πάλιν poſt αὐτοῖς addunt Cantabrig., duo alii codd. apud Wetſt., & utraque Syra verſio; ſed poſterior in exemplari Angel. bibliothecae habet poſt εἶπεν ܗܟܝܠ ܠܗܘܢ ܬܘܒ ܝܫܘܥ ܗܘ ὖν αὐτοῖς πάλιν ὁ Ἰησῦς. In priori deſunt ὖν, & articulus ὁ.

(16) Ibid. Ἐδίδαξέν με ὁ πατὴρ. Editi ἐδίδαξέ με ὁ πατήρ μυ. In ἐδίδαξέν με, ν, contra regulas additum. Quamquam in Borgiano quoque cod. legatur: ἐδίδαξεν με. Μυ vero in noſtra, ut & in Cantabrig., aliiſq. codd., perinde atque in Euſebio, & S. Cyrillo, deeſt.

(17) Verſ. 29. ὐκ ἄφηκέν με μόνον. Et heic rurſus ν more Aegyptio inter ἄφηκε, & με male inſertum. Deeſt in noſtro poſt μόνον vox ὁ πατὴρ, ſicuti deeſt in Cantabrig., in Reuchlin., in aliis codd. Wetſt., & in Euſebio, ac S. Cyrillo.

(18) Verſ. 31. Ἐὰν ὑμεῖς μένητε. De μένητε unicum evang. ſub num. 9. adfert Wetſten. Μείνητε Editi omnes habent.

EXPO-

EXPOSITIO IV.

Versio Copto-Thebaica fragmenti nostri in Latinam linguam translata seorsum a Graeco textu spectanda proponitur.

Ex cap. VI. Evangelii S. Iohannis

V. 21.	21. . . . .
. . . . . .	. . . .
. . . (1) ⲟ. .	. . . .
. . . . . ⲟⲛⲉ	. . . .
. . . . . ⲛⲉⲩ//	. . . .
. . . . . ⲉⲣⲟϥ	. . . .
22. . . . . ⲧⲉ ⲡⲙⲏ//	22. Crastina die
. . . ⲧⲉ ⲁϩ ⲉⲣⲁ//	multitudo, quae sta-
. . (2) ⲓⲕⲣⲟ ⲛ̀//	bat trans mare, vide-
. . . ⲁⲥⲥⲁ ⲁⲩ//	runt, quod non alia
ⲛⲁⲩ ϫⲉ .. ⲙⲛ ϭⲉ	navis ibi erat nisi una
. ⲟⲉⲓ ⲙ̀ⲙⲁⲩ ⲛ̀//	illa, in quam disci-
. ⲁ ⲡⲏ	puli Iesu adscende-
ⲉⲛⲧⲁ ⲙ̀ⲙⲁⲑⲏ//	runt, & quod Iesus
ⲧⲏⲥ ⲛ̀ ⲓ̅ⲥ̅ ⲧⲁⲗⲉ	non adscendit cum
ⲉⲣⲟϥ ⲁⲩⲱ ϫⲉ	discipulis suis, sed
ⲙ̀ⲡⲉ ⲓ̅ⲥ̅ ⲧⲁⲗⲉ	discipuli eius soli ad-
ⲙ̀ⲛ ⲛⲉϥⲙⲁⲑⲏ//	scenderant . . .
ⲧⲏⲥ . ⲁⲗⲗⲁ ⲛⲉϥ//	
ⲙⲁⲑⲏⲧⲏⲥ ⲙⲁⲩ//	
ⲁⲁⲩ ⲛⲉⲛⲧⲁⲩⲃⲱⲕ	
23. ⲁⲩⲱ ⲉⲓⲥ (3) ϩⲉⲛⲕⲉ//	23. Et ecce aliae

ⲉϫⲏⲩ ⲁⲩⲉⲓⲉⲃⲟⲗ
ϩⲛ̄ⲧⲓⲃⲉⲣⲓⲁⲥ ϩⲁ//
ⲧⲙ̄ⲙⲁ ⲉⲛ̄ⲧⲁⲩ//
ⲟⲩⲱⲙ ⲙ̄ⲡⲟⲉⲓⲕ
ⲉⲡϫⲟⲉⲓⲥ ϣⲡ̄ϩⲙ//
ⲟⲧ ⲉϫⲱϥ
. . . .

naves venerunt ex Tiberiade prope locum, ubi manducaverant panem, quum Dominus gratias egiſſet ſuper eum.

24. . . . .
. . . .
. . . .

24. . . . . . .
. . . .
. . . .

25. ⲓ. . . . .
ϩⲉ . . . ⲉ//
ⲕⲣⲟ ⲛ̄ⲑⲁⲗⲁⲥⲥⲁ
ⲡⲉϫⲁⲩ ⲛⲁϥ ϫⲉ
ϩⲣⲁⲃⲃⲉⲓ (4) ⲛ̄ⲧⲁⲕ//
ⲉⲓ ⲉⲡⲉⲓⲙⲁ ⲛ̄ⲁϣ

25. Quum inveniſſent eum trans mare, dixerunt ei: Rabbi, tu veniſti in hunc locum, ecquandonam?

26. ⲛ̄ⲛⲁⲩ ⲡⲉ * ⲁⲓⲥ̄ ⲟⲩⲱ//
ϣⲃ̄ ⲛⲁⲩ ⲉϥ//
ϫⲱ ⲙ̄ⲙⲟⲥ (5) ϫⲉ
ϩⲁⲙⲏⲛ ϩⲁⲙⲏⲛ
ϯϫⲱ ⲙ̄ⲙⲟⲥ ⲛⲏ//
ⲧⲛ̄ ϫⲉ ⲛ̄ⲛⲉⲧⲉ//
ⲧⲛ̄ ϣⲓⲛⲉ ⲛ̄ⲥⲱⲓ
ⲁⲛ ⲡⲉ. ϫⲉ ⲁⲧⲉ//
ⲧⲛ̄ ⲛⲁⲩ ⲉϩⲉⲛ//
ⲙⲁⲉⲓⲛ. ⲁⲗⲗⲁ ϫⲉ
ⲁⲧⲉⲧⲛ̄ ⲟⲩⲱⲙ
ⲉⲃⲟⲗ ϩⲛ̄ ⲛ̄ⲟⲉⲓⲕ
ⲁⲩⲱ ⲁⲧⲉⲧⲛ̄ⲥⲉⲓ.

26. Ieſus reſpondit eis, dicens: Amen, amen dico vobis: vos quaeritis me, non equidem quia vidiſtis ſigna, ſed quia manducaſtis de panibus, & ſatiati eſtis.

27. Ne

27. ⲙⲡⲣ̀ ⲣ̀ϩⲱⲃ (6) ⲉⲧⲉϩ//
ⲣⲉ ⲉⲧⲛⲁⲧⲁⲕⲟ
ⲁⲗⲗⲁ ⲉⲧⲉϩⲣⲉ ⲛ̀//
ⲧⲟϥ ⲉⲧⲛⲁⲙⲟⲩⲛ
ⲉⲃⲟⲗ ⲉⲩⲱⲛϩ̀
ⲛ̀ϣⲁ ⲉⲛⲉϩ . ⲧⲁⲓ
ⲉⲧⲉⲣⲉ ⲡϣⲏⲣⲉ
ⲙ̀ⲡⲣⲱⲙⲉ ⲛⲁⲧⲁ//
ⲁⲥ ⲛⲏⲧⲛ̀ . ⲡⲁⲓ
ⲅⲁⲣ ⲡⲉⲛⲧⲁⲡⲛⲟⲩ//
ⲧⲉ ⲡⲉⲓⲱⲧ ⲥⲫⲣⲁ//
ⲅⲓⲍⲉ ⲙ̀ⲙⲟϥ .

27. Ne operemini eſcam , quae perit , ſed eſcam illam, quae permanet in vitam ſempiternam . Haec, quam Filius hominis dabit vobis . Hunc enim Deus Pater ſignavit .

28. Ⲡⲉϫⲁⲩ ϭⲉ ⲛⲁϥ ϫⲉ
ⲟⲩ ⲡⲉⲧⲛ̀ⲛⲁⲁϥ
ϫⲉⲕⲁⲥ ⲉⲛⲉⲣ//
ϩⲱⲃ ⲉⲛⲉϩⲃⲏⲩⲉ
ⲙ̀ⲡⲛⲟⲩⲧⲉ

28. Dixérunt ergo ei : ecquid faciemus , ut operemur opera Dei ?

29. Ⲁⲓ̅ⲥ̅ ⲟⲩⲱϣ'ⲃ ⲡⲉ//
ϫⲁϥ ⲛⲁⲩ ϫⲉ (7) ⲡⲁⲓ
ⲡⲉ ⲡϩⲱⲃ ⲙ̀ⲡⲛⲟⲩ//
ⲧⲉ ϫⲉ ⲉⲧⲉⲧⲛ̀ ⲉ//
ⲡⲓⲥⲧⲉⲩⲉ ⲉⲡⲉⲛ//
ⲧⲁⲡⲏⲧⲛ̀ ⲛⲟⲟⲩϥ

29. Reſpondens Ieſus dixit eis : Hoc eſt opus Dei, ut vos credatis in eum , quem miſit ille .

30. Ⲡⲉϫⲁⲩ ⲛⲁϥ ϫⲉ
ⲟⲩ (8) ϭⲉ ⲛ̀ⲧⲟⲕ ⲙ̀//
ⲙⲁⲉⲓⲛ ⲡⲉⲧⲕ̂
ⲉⲓⲣⲉ ⲙ̀ⲙⲟϥ ϫⲉ//
ⲕⲁⲥ ⲉⲛⲉⲛⲁⲩ .
ⲁⲩⲱ ⲛ̀ⲧⲙ̀ⲡⲓⲥⲧⲉⲩⲉ

30. Dixerunt ei : quod igitur ſignum tu facis , ut videamus , & credamus tibi ? Quod opus tu facis ?

31. Pa-

ⲉⲣⲟⲕ. ⲟⲩ ⲡⲉ ⲡϩⲱⲃ
ⲉⲧⲕⲉⲓⲣⲉ ⲙ̀ⲙⲟϥ

31. ⲁⲛⲉⲛⲉⲓⲟⲧⲉ
ⲟⲩⲱⲙ ⲙ̀ⲡⲙⲁⲛ//
ⲛⲁ ϩⲛ̀ⲧⲉⲣⲏⲙⲟⲥ
ⲕⲁⲧⲁⲑⲉ ⲉⲧⲥⲏϩ
ϫⲉ ⲁϥϯⲛⲁⲩ ⲛ̀ⲟⲩ//
ⲟⲉⲓⲕ ⲉⲟⲩⲟⲙϥ
ⲉⲃⲟⲗ ϩⲛ̀ⲧⲡⲉ

31. Patres nostri mãducaverunt manna in eremo, quemadmodum scriptum est: dedit eis panem ad manducandum de caelo.

32. Ⲡⲉϫⲉ ⲓ̅ⲥ̅ ϭⲉ (9) ⲛⲁⲩ
ϫⲉ ϩⲁⲙⲏⲛ ϩⲁⲙⲏⲛ
ϯϫⲱ̀ⲙ̀ⲙⲟⲥ ⲛⲏ
ⲧⲛ̀. ϫⲉ ⲙ̀ⲙⲱⲩⲥⲏⲥ
ⲁⲛ ⲡⲉⲛⲧⲁϥϯ
ⲛⲏⲧⲛ̀ ⲙ̀ⲡⲟⲉⲓⲕ
ⲉⲃⲟⲗϩⲛ̀ⲧⲡⲉ
ⲁⲗⲗⲁ ⲡⲁⲉⲓⲱⲧ
ⲡⲉⲧϯ ⲛⲏⲧⲛ̀
ⲉⲃⲟⲗϩⲛ̀ⲧⲡⲉ
ⲙ̀ⲡⲟⲉⲓⲕ ⲙ̀

32. Dixit Iesus ergo eis: Amen, amen dico vobis: Moyses non dedit vobis panem de caelo, sed Pater meus dat vobis de caelo panem verum.

33. ⲙⲉ * ⲡⲟⲉⲓⲕ (10) ⲅⲁⲣ
ⲡⲉ ⲡϣⲏⲣⲉ ⲙ̀//
ⲡⲛⲟⲩⲧⲉ ⲡⲉⲧ//
ⲛⲏⲩ ⲉⲛⲉⲥⲏⲧ
ⲉⲃⲟⲗϩⲛ̀ⲧⲡⲉ
ⲁⲩⲱ ⲛ̀ϥϯ ⲛ̀//
ⲟⲩⲱⲛ̀ϩ ⲙ̀//
ⲡⲕⲟⲥⲙⲟⲥ.

33. Panis enim est *Filius* Dei, qui descendit de caelo, & dat vitam mundo.

34. Ⲡⲉϫⲁⲩ (11) ϭⲉ

34. Dixerunt itaque

ⲛⲁϥ ϫⲉ ⲡϫⲟⲉⲓⲥ
ⲙⲁ ⲛⲁⲛ
ⲙⲡⲉⲓⲟⲉⲓⲕ ⲛⲟⲩ-
ⲟⲉⲓϣ ⲛⲓⲙ.

que ei : O Domine, da nobis hunc panem omni tempore.

35. Ⲡⲉϫⲉ (12) ⲓ̅ⲥ̅ ϭⲉ ⲛⲁⲩ
ϫⲉ ⲁⲛⲟⲕ ⲡⲉ [l. ⲡⲟⲉⲓⲕ] ⲡⲟ-
ⲉⲓϣ (13) ⲙ̀ⲡⲱⲛ̀ϩ
ⲡⲉⲧⲛⲏⲩ ϣⲁ-
ⲣⲟⲉⲓ ⲛ̀ϥⲛⲁϩⲕⲟ
ⲁⲛ. ⲁⲩⲱ ⲡⲉⲧⲡⲓ-
ⲥⲧⲉⲩⲉ ⲉⲣⲟⲉⲓ
ⲛ̀ϥⲛⲁⲉⲓⲃⲉ (14) ⲁⲛ

35. Dixit ergo Iesus illis : Ego sum [l. *panis* pro] *tempus* vitae : qui venit ad me non esuriet, & qui credit mihi non sitiet unquam.

36. ⲉⲛⲉϩ. * ⲁⲗⲗⲁ ⲁⲓ-
ϫⲟⲟⲥ ⲛⲏⲧⲛ̀ (15) ϫⲉ
ⲁⲧⲉⲧⲛ̀ⲛⲁⲩ ⲉⲣⲟⲓ
ⲁⲩⲱ ⲛ̀ⲧⲉⲧⲛ̀ ⲡⲓ-
ⲥⲧⲉⲩⲉ ⲁⲛ.

36. Sed dixi vobis, quod vos vidistis me, & vos non creditis.

37. * ⲟⲩⲟⲛ
ⲛⲓⲙ (16) ⲉⲧⲉⲣⲉ ⲡⲁⲉⲓ-
ⲱⲧ ⲛⲁⲧⲁⲁϥ ⲛⲁⲓ
ϥⲛⲏⲩ ϣⲁⲣⲟⲉⲓ
ⲁⲩⲱ ⲡⲉⲧⲛⲏⲩ
ϣⲁⲣⲟⲓ ⲛ̀ϯⲛⲁ-
ⲛⲟϫϥ ⲉⲃⲟⲗ ⲁⲛ

37. Omnis, quem Pater meus dabit mihi, veniet ad me : & eum, qui venit ad me, non emittam foras.

38. ϫⲉ (17) ⲛ̀ⲧⲁⲉⲓ ⲉⲃⲟⲗ-
ϩⲛ̀ⲧⲡⲉ ⲉⲧⲣⲁ-
ⲉⲓⲣⲉ ⲁⲛ ⲙ̀ⲡⲁ-
ⲟⲩⲱϣ.
ⲁⲗⲗⲁ ⲙ̀
ⲡⲟⲩⲱϣ (18) ⲙ̀ⲡⲉⲛ-

38. Quia descendi de caelo ut faciam non voluntatem meam, sed voluntatem illius, qui misit me.

39. Haec

39. ⲧⲁϥⲧⲁⲟⲩⲟⲉⲓ * ⲡⲁⲓ
ⲇⲉ ⲡⲉ ⲡⲟⲩⲱϣ
ⲙ̀ⲡⲉⲛⲧⲁϥⲧⲁⲟⲩⲟⲓ
ϫⲉⲕⲁⲥ ⲛⲉⲛⲧⲁϥ
ⲧⲁⲁⲩ ⲛⲁⲓ ⲧⲏⲣⲟⲩ
ⲛ̀ⲛⲁⲧⲁⲕⲟ ⲉⲃⲟⲗ
ⲛ̀ϩⲏⲧⲟⲩ. ⲁⲗⲗⲁ
ⲉⲓⲉⲧⲟⲩⲛⲟⲥⲟⲩ
ϩⲙ̀ ⲡϩⲁⲉ ⲛ̀ϩⲟⲟⲩ.

39. Haec eſt autem voluntas illius, qui miſit me; ut quos dedit mihi omnes non perdam ex ipſis, ſed reſuſcitem eos in ultimo dierum.

40. ⲛⲁⲓ ⲅⲁⲣ ⲡⲉ ⲡⲟⲩ//
ⲱϣ ⲙ̀ⲡⲁⲉⲓⲱⲧ.
ϫⲉⲕⲁⲥ ⲟⲩⲟⲛ ⲛⲓⲙ
ⲉⲧⲛⲁⲩ ⲉⲡϣⲏⲣⲉ
ⲁⲩⲱ ⲉⲧⲡⲓⲥⲧⲉⲩⲉ
ⲉⲣⲟϥ ⲉϥⲉϫⲓ ⲛ̀ⲟⲩ//
ⲱⲛ̀ϩ ⲛϣⲁⲉⲛⲉϩ
ⲁⲩⲱ ⲁⲛⲟⲕ ⲧⲁⲧⲟⲩ//
ⲛⲟⲥϥ ϩ̀ⲙ ⲡϩⲁⲉ

40. Haec enim eſt voluntas Patris mei, ut quiſquis videt Filium, & credit in eum, habeat vitam in ſempiternum: & ego reſuſcitabo eum in noviſſimo dierum.

41. ⲛ̀ϩⲟⲟⲩ * ⲛⲉⲩ//
Ⲕⲣⲙ̀ⲣⲙ̀ ϭⲉ ⲡⲉ ⲛ//
ϭⲓ ⲛ̀ⲓⲟⲩⲇⲁⲓ ⲉⲧⲃⲏ//
ⲏⲧϥ. ϫⲉ ⲁϥϫⲟ//
ⲟⲥ ϫⲉ ⲁⲛⲟⲕ
ⲡⲉ ⲡⲟⲉⲓⲕ ⲉⲛ//
ⲧⲁϥⲉⲓ ⲉⲃⲟⲗϩⲛ̀

41. Murmurabant itaque Iudaei de eo, quod dixit: Ego ſum panis qui veni de caelo.

42. ⲧⲡⲉ. * ⲁⲩⲱ ⲛⲉⲩ//
ϫⲱ ⲙ̀ⲙⲟⲥ ϫⲉ ⲙⲏ
ⲙ̀ⲡⲁⲓ ⲁⲛ ⲡⲉ ⲓ̅ⲥ̅
ⲡϣⲏⲣⲉ ⲛ̀ⲓⲱ//

42. Et dicebant: Nonne hic eſt Ieſus filius Ioſeph, cuius nos cognovimus patrem,

ⲥⲏⲫ ⲡⲁⲓ ⲁⲛⲟⲛ
ⲉⲧⲛ̄ⲥⲟⲟⲩⲛ ⲙ̀//
ⲡⲉϥⲉⲓⲱⲧ ⲙ̀ⲛ
ⲧⲉϥⲙⲁⲁⲩ ⲛ̄
ⲁϣ ⲛ̀ϩⲉ ϥϫⲱ//
ⲙ̀ⲙⲟⲥ ϫⲉ ⲛ̀ⲧⲁⲓ//
ⲉⲓ ⲉⲃⲟⲗϩⲛ̀ⲧⲡⲉ

43. ⲁ ⲓ̅ⲥ̅ ⲟⲩⲱϣⲃ̀ ⲡⲉ//
ϫⲁϥ ⲛⲁⲩ ϫⲉ ⲙ̀
ⲡⲣ̀ⲕⲣⲙⲣⲙ̀ ⲙⲛ̀
ⲛⲉⲧⲛ̀ⲉⲣⲏⲩ

44. ⲙⲛ̀ ϣϭⲟⲙ ⲛ̀ⲗⲁⲁⲩ
ⲉⲉⲓ ϣⲁⲣⲟⲉⲓ ⲉⲓ//
ⲙⲏⲧⲓ ⲉⲛ̀ⲧⲉⲡⲁ//
ⲉⲓⲱⲧ ⲉⲛ̀ⲧⲁϥ//
ⲧⲁⲟⲩⲟⲉⲓ ⲥⲱⲕ
ⲙ̀ⲙⲟϥ ⲁⲩⲱ ⲁⲛⲟⲕ
ϩⲱ ⲧⲁⲧⲟⲩⲛⲟⲥϥ ϩⲙ̀

45. ⲡⲉϩⲁⲉ ⲛ̀ϩⲟⲟⲩ * ϥⲥⲏϩ
ϩⲛ̀ (19) ⲛⲉⲡⲣⲟⲫⲏⲧⲏⲥ
ϫⲉ (20) ⲥⲉⲛⲁϣⲱⲡⲉ ⲧⲏ//
ⲣⲟⲩ ⲛ̀ⲣⲉϥϫⲓⲥⲃⲱ ϩⲓ//
ⲧⲙ̀ ⲡⲛⲟⲩⲧⲉ. ⲟⲩⲟⲛ
ⲛⲓⲙ ⲛ̀ⲧⲁϥⲥⲱⲧⲙ̀
ⲉⲃⲟⲗϩⲓⲧⲙ̀ ⲡⲉⲓⲱⲧ ⲁⲩⲱ
ⲁϥϫⲓⲥⲃⲱ ϥⲛⲏⲩ ϣⲁ//

46. ⲣⲟⲓ. *(21) ⲛⲉⲃⲟⲗ ⲁⲛ ϫⲉ
ⲟⲩⲁ̀ ⲛⲁⲩ ⲉⲡⲉⲓⲱⲧ ⲉⲓ//
ⲙⲏⲧⲓ ⲡⲉⲧϣⲟ//

trem, & matrem: ecquomodo dicit: veni de caelo?

43. Respondens Iesus dixit eis: Ne murmuretis inter vos.

44. Non est possibile quemquam venire ad me, nisi Pater meus, qui misit me, traxerit eum: & ego quoque resuscitabo illum in ultimo dierum.

45. Scriptum est in Prophetis: Erunt omnes edocti a Deo: omnis, qui audivit a Patre, & didicit, venit ad me.

46. Non quod equidem quisquam vidit Patrem, nisi is, qui est

ⲟⲛ ⲉ̀ⲃⲟⲗϩⲓⲧⲙ̀
ⲡⲛⲟⲩⲧⲉ. ⲡⲁⲓ
ⲡⲉⲛⲧⲁϥⲛⲁⲩ ⲉ=
ⲡⲉⲓⲱⲧ.

exDeo. Hic eſt qui vidit Patrem.

47. * ϩⲁⲙⲏⲛ
ϩⲁⲙⲏⲛ ϯϫⲱ ⲙ̀ⲙⲟⲥ
ⲛⲏⲧⲛ̄ ϫⲉ ⲡⲉⲧⲡⲓ=
ⲥⲧⲉⲩⲉ ⲉⲣⲟⲉⲓ ⲟⲩ
ⲛ̄ⲧⲁϥ ⲙ̀ⲙⲁⲩ ⲙ̀ⲡⲱ=
ⲛ̄ϩ ⲛ̄ϣⲁ ⲉⲛⲉϩ

47. Amen, amen dico vobis: qui credit in me, is habet vitam in ſempiternum.

48. ⲁⲛⲟⲕ ⲡⲉ ⲡⲟⲉⲓⲕ
ⲙ̀ⲡⲱⲛ̄ϩ.

48. Ego ſum panis vitae.

49. * ⲁⲛⲉⲧⲛ̄=
ⲉⲓⲟⲧⲉ ⲟⲩⲱⲙ ⲙ̀=
ⲡⲙⲁⲛⲛⲁ ϩⲛ̄ ⲧⲉ=
ⲣⲏⲙⲟⲥ (22) ⲁⲩⲙⲟⲩ.

49. Patres veſtri, qui manducaverunt manna in eremo, mortui ſunt.

50. ⲡⲁⲓ ⲇⲉ ⲡⲉ ⲡⲟ=
ⲉⲓⲕ (23) ⲉⲧⲛⲏⲩ ⲉⲃⲟⲗ=
ϩⲛ̄ⲧⲡⲉ. ϫⲉⲕⲁⲥ
ⲉⲣϣⲁⲛ ⲟⲩⲁ ⲟⲩⲱⲙ
ⲉⲃⲟⲗⲛ̄ϩⲏⲧϥ
ⲛ̄ⲛⲉϥⲙⲟⲩ

50. Hic vero eſt panis, qui venit de caelo, ut ſi quis manducaverit ex eo, non moriatur.

51. ⲁⲛⲟⲕ (24) ⲡⲉ ⲡⲟ=
ⲉⲓⲕ ⲉ̀ⲧⲟⲛϩ
ⲉⲛⲧⲁϥⲉⲓ ⲉⲃⲟⲗ=
ϩⲛ̄ⲧⲡⲉ (25) ⲉⲣ=
ϣⲁⲛ ⲟⲩⲁ ⲟⲩ=
ⲱⲙ ⲉⲃⲟⲗϩⲙ̀
ⲡⲉⲓⲟⲉⲓⲕ
ϥⲛⲁⲱⲛϩ
ⲛ̄ϣⲁ ⲉⲛⲉϩ ⲡⲟ=

51. Ego ſum panis vivens, qui venit de caelo. Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in ſempiternum.

Pa-

ⲉⲓⲕ ⲇⲉ ⲉϯⲛⲁⲧⲁⲁ//
ⲁϥ ⲁⲛⲟⲕ ⲡⲉ ⲧⲁ//
ⲥⲁⲣⲝ ϩⲁ ⲡⲱⲛϩ
ⲙ̀ⲡⲕⲟⲥⲙⲟⲥ

Panis autem, quem dabo ego, mea caro est pro vita mundi.

52. Ⲛⲓⲟⲩⲇⲁⲓ ϭⲉ ⲛⲉⲩ//
ⲙⲓϣⲉ ⲙⲛ̀ ⲛⲉⲩⲉ//
ⲣⲏⲩ ⲉⲩϫⲱ ⲙ̀ⲙⲟⲥ
ϫⲉ ⲡⲁϣ ⲛ̀ϩⲉ ⲉⲣⲉ
ⲡⲁⲓ ⲛⲁϯ ⲛⲁⲛ ⲛ̀//
ⲧⲉϥⲥⲁⲣⲝ ⲉⲟⲩⲟ//
ⲙ̀ⲙⲟⲥ.

52. Iudaei ergo concertabant inter se invicem dicentes: Quomodo fiet, ut hic det nobis carnem suam ad eam manducandam?

53. * ⲡⲉϫⲉ ⲓ̅ⲥ̅
ϭⲉ (26) ⲛⲁⲩ. ϫⲉ ϩⲁⲙⲏⲛ
ϩⲁⲙⲏⲛ ϯϫⲱ ⲙ̀//
ⲙⲟⲥ ⲛⲏⲧⲛ̀ ϫⲉ
ⲉⲧⲉⲧⲛ̀ⲧⲙ̀ⲟⲩⲱⲙ
ⲛ̀ⲧⲥⲁⲣⲝ ⲙ̀ⲡϣⲏ//
ⲣⲉ ⲙ̀ⲡⲣⲱⲙⲉ
ⲁⲩⲱ ⲛ̀ⲧⲉⲧⲛ̀ⲥⲱ
ⲙ̀ⲡⲉϥⲥⲛⲟϥ
ⲙⲛ̀ ⲧⲏⲧⲛ̀ ⲙ̀ⲙⲁⲩ
ⲙ̀ⲡⲱⲛϩ ⲛ̀ϩⲏⲧ
ⲧⲏⲩⲧⲛ̀.

53. Dixit itaque eis Iesus: Amen, amen dico vobis: nisi manducaveritis carnem Filii hominis, & biberitis sanguinem eius, vos non habebitis vitam in vobis ipsis.

54. * ⲡⲉⲧ//
ⲟⲩⲱⲙ ⲛ̀ⲧⲁⲥⲁ//
ⲣⲝ ⲁⲩⲱ ⲉⲧⲥⲱ
ⲙ̀ⲡⲁⲥⲛⲟϥ (27) ⲟⲩⲛ//
ⲛ̀ⲧⲁϥ ⲙ̀ⲙⲁⲩ ⲙ̀
ⲡⲱⲛϩ ⲛ̀ϣⲁ ⲉⲛⲉϩ
ⲁⲩⲱ ⲁⲛⲟⲕ ϯⲛⲁ//
ⲧⲟⲩⲛⲟⲥϥ ϩⲙ̀ ⲡϩⲁⲉ

54. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, is habet vitam in sempiternum, & ego resuscitabo eum in fine dierum.

55. ⲛ̄ϩⲟⲟⲩ. *ⲧⲁ (28) ⲥⲁⲣⲝ
ⲅⲁⲣ ⲟⲩϩⲣⲉ ⲙ̄ⲙⲉ
ⲧⲉ. ⲁⲩⲱ ⲡⲁⲥⲛⲟϥ
ⲟⲩⲥⲱ ⲙ̄ⲙⲉ ⲡⲉ

55. Mea enim caro verus cibus est, & meus sanguis potus verus est.

56. ⲡⲉⲧⲟⲩⲱⲙ ⲛ̄ⲧⲁ//
ⲥⲁⲣⲝ ⲁⲩⲱ ⲉⲧ//
ⲥⲱ̄ ⲙ̄ⲡⲁⲥⲛⲟϥ
ϥⲛⲁϭⲱϩⲣⲁⲓ ⲛ̄ϩⲏⲧ
ⲁⲩⲱ ⲁⲛⲟⲕ ϩⲣⲁⲓ

56. Qui manducat meam carnem, & qui bibit meum sanguinem, manebit in me, & ego in illo.

57. ⲛ̄ϩⲏⲧϥ. *ⲕⲁⲧⲁⲑⲉ//
ⲉⲛⲧⲁϥⲧⲁⲟⲩⲟⲓ
ⲛ̄ϭⲓⲡⲉⲓⲱⲧ (29) ⲉⲧ//
ⲟⲛϩ. ⲁⲩⲱ ⲁⲛⲟⲕ
ϩⲱϯⲟⲛϩ ⲉⲧⲃⲉ
ⲡⲉⲓⲱⲧ. ⲁⲩⲱ
ⲡⲉⲧⲛⲁⲟⲩⲟⲙⲧ
ⲡⲉⲧⲙ̄ⲙⲁⲩ ϩⲱⲱϥ
ⲟⲛ ⲛⲁⲱⲛ̄ϩ ⲉⲧⲃⲏ//

57. Sicut misit me Pater vivens, & ego etiam vivo per Patrem: & qui manducat me, ille idem etiam vivet per me.

58. ⲏⲧ. *ⲡⲁⲓ ⲡⲉ ⲡⲟⲉⲓⲕ
ⲉⲛⲧⲁϥⲉⲓ ⲉⲃⲟⲗ//
ϩⲛ̄ⲧⲡⲉ. ⲛ̄ⲕⲁⲧⲁ//
ⲑⲉ ⲁⲛ (30) ⲉⲛⲧⲁⲛⲉ//
ⲧⲛ̄ⲉⲓⲟⲧⲉ ⲟⲩⲱⲙ
ⲁⲩⲱ ⲁⲩⲙⲟⲩ. ⲡⲉⲧ//
ⲛⲁⲟⲩⲱⲙ ⲇⲉ ⲙ̄ⲡⲉⲓ//
ⲟⲉⲓⲕ ϥⲛⲁⲱ//
ⲛ̄ϩ ⲛ̄ϣⲁ ⲉⲛⲉϩ

58. Hic est panis, qui venit de caelo. Non sicut patres vestri, qui manducaverunt, & mortui sunt: qui manducat hunc panem vivet in aeternum.

59. *Desiderantur versiculi, quos iam indicavimus ad Tab. VI. Text. Copt.*	59. . . . .
60.	60. . . . .
61.	61. . . . .
62.	62. . . . .
63.	63. . . . .
64.	64. . . . .
65.	65. . . . .
66.	66. . . . .
67.	67. . . . .
68. ⲁϥⲟⲩⲱϣⲃ̀ (31) ⲛⲁϥ ⲛ̀ϭⲓⲥⲓⲙⲱⲛ ⲡⲉ- ⲧⲣⲟⲥ ϫⲉ ⲡϫⲟⲓⲥ ⲉⲛⲛⲁⲃⲱⲕ ϣⲁ ⲛⲓⲙ. ϩⲛ̄ⲛϣⲁϫⲉ ⲛ̀ⲱⲛϩ ⲛ̀ϣⲁ ⲉⲛⲉϩ,	68. Respondit ei Simon Petrus: O Domine, ibimus, ad quem? verba vitae aeternae tu habes.
69. ⲉⲧⲛ̀ⲧⲟⲟⲧⲕ. * ⲁⲩⲱ ⲁⲛⲟⲛ (32) ⲁⲛⲡⲓⲥⲧⲉⲩⲉ ⲁⲩⲱ ⲁⲛⲉⲓⲙⲉ ϫⲉ ⲛ̀ⲧⲟⲕ ⲡⲉ ⲡⲉⲭ̅ⲥ̅	69. Et nos credimus, & scimus, quod tu es Christus sanctus Dei.

70. Re-

ⲡⲉⲧⲟⲩⲁⲁⲃ ⲛ̄ⲧⲉ//

70. ⲡⲛⲟⲩⲧⲉ (33) * ⲁϥ//
ⲟⲩⲱϣⲃ̄ ⲛⲁⲩ ⲛ̄ϭⲓ//
ⲓ̅ⲥ̅ ⲡⲉϫⲁϥ ϫⲉ ⲙⲏⲛ̄ ⲁ//
ⲛⲟⲕ ⲁⲛ ⲁⲓⲥⲉⲧⲡ̄
ⲧⲏⲩⲧⲛ̄ ⲙ̄ⲡⲙⲛ̄ⲧ//
ⲥⲛⲟⲟⲩⲥ . ⲁⲩⲱ ⲟⲩⲁ
ⲉⲃⲟⲗ ⲛ̄ϩⲏⲧ ⲧⲏⲩ//
ⲧⲛ̄ ⲟⲩⲇⲓⲁⲃⲟⲗⲟⲥ

70. Respondit eis Iesus, dixitque: Nonne ego elegi vos duodecim, & unus ex vobis diabolus est?

71. ⲡⲉ · * ⲛⲉϥϫⲱ ⲙ̄ⲙ//
ⲙⲟⲥ ⲉⲧⲃⲉ ⲓⲟⲩⲇⲁⲥ ÷
ⲡⲓⲥⲕⲁⲣⲓⲱⲧⲏⲥ (34)
ⲡⲁⲓ ⲅⲁⲣ ⲡⲉⲧⲛⲁ//
ⲡⲁⲣⲁⲇⲓⲇⲟⲩ ⲙ̄//
ⲙⲟϥ ⲉⲟⲩⲁ ⲡⲉ
ⲉⲃⲟⲗ ϩⲙ̄ ⲡⲙⲛ̄ⲧ
ⲥⲛⲟⲟⲩⲥ ·

71. Dicebat de Iuda Iscariote. Hic enim, qui traditurus erat eum, unus erat ex duodecim.

÷ ⲡϣⲏⲣⲉ ⲛ̄ⲥⲓⲙⲱⲛ *in marg. Inf. additum:* Filius Simonis.

Ex cap. VII.

1. * ⲙⲛ̄ⲛ̄
Ⲥⲁ ⲛⲁⲓ (1) ⲛⲉϥⲙⲟⲟϣⲉ
ⲛ̄ϭⲓ ⲓ̅ⲥ̅ ϩⲛ̄ ⲧⲅⲁⲗⲓⲗⲁⲓⲁ//
ⲁ ⲛ̄ⲛⲉϥⲟⲩⲱϣ ⲅⲁⲣ
ⲁⲛ ⲡⲉ ⲉⲙⲟⲟϣ ϩⲛ̄
ⲧⲓⲟⲩⲇⲁⲓⲁ
ϫⲉ ⲛ̄ⲛⲉⲩϣⲓⲛⲉ
ⲛ̄ⲥⲱϥ ⲡⲉ ⲛ̄ϭⲓ ⲛ̄//
ⲓⲟⲩⲇⲁⲓ ⲉⲙⲟⲟⲩⲧϥ

1. Post haec ambulabat Iesus in Galilaea; nolebat enim ambulare in Iudaeam; quia quaerebant illum certe Iudaei, ad eum interficiendum.

2. Pro-

2. Ⲛⲉϥϩⲏⲛ ⲇⲉ ⲉϩⲟⲩⲛ
ⲛ̀ϭⲓⲡϣⲁ ⲛ̀ⲛⲓⲟⲩ//
ⲇⲁⲓ ⲧⲉⲥⲕⲏⲛⲟ//
ⲡⲏⲅⲓⲁ.

2. Proximus vero erat dies festus Iudaeorum, Scenopegia.

3. * ⲡⲉϫⲁⲩϭⲉ
ⲛⲁϥ ⲛ̀ϭⲓⲛⲉϥⲥⲛⲏⲩ
ϫⲉ ⲡⲱⲱⲛⲉ ⲉⲃⲟⲗ//
ϩⲙ̀ ⲡⲉⲓⲙⲁ ⲛⲅ̄ ⲃⲱⲕ
ⲉϩⲣⲁⲓ ⲉ̄ⲧⲟⲩⲇⲁⲓⲁ.
ϫⲉⲕⲁⲥ ⲉⲣⲉ ⲛⲉⲕ//
ⲙⲁⲑⲏⲧⲏⲥ (2 ϩⲱⲟⲩ
ⲛⲁⲩ ⲉⲛⲉϩⲃⲏⲩⲉ
ⲉⲧⲕⲉⲓⲣⲉ ⲙ̀ⲙⲟⲟⲩ

3. Dixerunt igitur illi fratres eius: Transmigra hinc, & perge in Iudaeam, ut tui etiam discipuli videant opera, quae tu facis.

4. ⲙⲉⲣⲉⲗⲁⲁⲩ ⲅⲁⲣ ⲣ//
ϩⲱⲃ ϩⲙ̀ ⲡϩⲱⲡ
ⲁⲩⲱ ⲛϥϣⲓⲛⲉ
ⲛ̀ⲧⲟϥ ⲛ̀ⲥⲁϣⲱ//
ⲡⲉ ϩⲛ̀ ⲟⲩⲡⲁⲣⲣⲏ//
ⲥⲓⲁ. ⲉϥϫⲉ ⲕⲉⲓⲣⲉ
ⲛⲁⲓ ⲟⲩⲟⲛϩⲕ ⲉ//
ⲃⲟⲗ ⲙ̀ⲡⲕⲟⲥⲙⲟⲥ

4. Nemo enim operatur in abscondito, & quaerit ipse in aperto esse. Si tu facis ista, te etiam manifestum fac mundo.

5. ⲛⲉⲣⲉⲛⲉϥⲕⲉ//
ⲥⲛⲏⲩ ⲅⲁⲣ ⲡⲓⲥⲧⲉⲩⲉ
ⲁⲛ ⲉⲣⲟϥ.

5. Nam & illius fratres non erant credentes in eum.

6. Ⲡⲉϫⲁϥ ϭⲉ ⲛⲁⲩ
ⲛ̀ϭⲓ ⲓ̅ⲥ̅. ϫⲉ ⲡⲁⲟⲩ//
ⲟⲉⲓϣ ⲁⲛⲟⲕ
ⲙ̀ⲡⲁⲧϥⲉⲓ (3) ⲡⲉ//
ⲧⲛ̄ⲟⲩⲟⲉⲓϣ ⲇⲉ
ⲛ̀ⲧⲱⲧⲛ ⲥⲃ̄ⲧⲱⲧ

6. Dixit ergo illis Iesus: Tempus meum necdum advenit: quod vero est tempus vestrum, paratum est semper.

7. Fieri

7. ⲛ̀ⲥⲛⲏⲩ ⲡⲓⲙⲉ * ⲙ̀ⲙⲛ̀//
ϣϭⲟⲙ ⲉⲧⲣⲉ ⲡⲕⲟ//
ⲥⲙⲟⲥ ⲙⲉⲥⲧⲉ
ⲧⲏⲩⲧⲛ. ⲁⲛⲟⲕ
ⲇⲉ ⲉϥⲙⲟⲥⲧⲉ
ⲙ̀ⲙⲟⲓ. ϫⲉ ϯⲣ//
ⲙⲛ̀ⲧⲣⲉ ⲁⲛⲟⲕ
ⲉϯⲃⲏⲏⲧϥ. ϫⲉ
ⲛⲉϥϩⲃⲏⲩⲉ ⲥⲉ//
8. ϩⲟⲟⲩ. * ⲛ̀ⲧⲱⲧⲛ̀
ⲃⲱⲕ (4) ⲉϩⲣⲁⲓ ⲉ//
ⲡϣⲁ ⲁⲛⲟⲕ ⲇⲉ
ⲉⲙⲡⲁϯⲛⲟⲩ ⲉⲉⲓ̀
ⲉⲡⲉⲓϣⲁ̀ ϫⲉ
ⲙ̀ⲡⲁⲧⲉ ⲡⲁⲟⲩⲟ//
ⲉⲓϣ ϫⲱⲕ ⲉⲃⲟⲗ
9. Ⲛⲧⲉⲣⲉϥϫⲉ ⲛⲁⲓ
ⲇⲉ ⲛ̀ⲧⲟϥ. ⲁϥϭⲱ
ϩⲛ̀ ⲧⲅⲁⲗⲓⲗⲁⲓⲁ
10. ⲛ̀ⲧⲉⲣⲉ ⲛⲉϥⲥⲛⲏⲩ
ⲇⲉ ⲃⲱⲕ (5) ⲉϩⲣⲁⲓ
ⲉⲡϣⲁ̀. ⲧⲟⲧⲉ
ⲛ̀ⲧⲟϥ ϩⲱⲱϥ
ⲁϥⲃⲱⲕ ⲉϩⲣⲁⲓ ϩⲛ̀
ⲟⲩⲟⲩⲱⲛϩ ⲁⲛ
ⲉⲃⲟⲗ. ⲁⲗⲗⲁ
ϩⲛ̀ ⲟⲩϩⲱⲡ
11. Ⲛⲓⲟⲩⲇⲁⲓ ϭⲉ ⲛⲉⲩ//
ϣⲓⲛⲉ ⲛ̄ⲥⲱϥ ⲡⲉ

7. Fieri non poteſt, ut mundus vos odio habeat : me autem odit, quia teſtificor ego de eo, quod illius opera ſunt mala.

8. Vos ite ad feſtum diem : ego nondum venio ad diem feſtum hunc ; quia meum tempus nondum impletum eſt.

9. Quum autem haec dixiſſet ille, manſit in Galilaea.

10. Ubi vero fratres illius ad feſtum diem ivere, tunc & ille ivit, non in manifeſto, ſed in occulto.

11. Iudaei igitur quaerebant eum in tem-

ϩ̀ⲙ ⲡⲉⲣⲡⲉ. (6) ⲁⲩⲱ
ⲛⲉⲩϫⲱ̀ⲙ̀ⲙⲟⲥ
ϫⲉ ⲉϥⲧⲱⲛ ⲡⲏ

templo, & dicebant,
ubi est ille?

12. ⲁⲩⲱ ⲛⲉⲣⲉ ⲟⲩⲕⲣ̀ⲙ=
ⲣ̀ⲙ ⲉⲛⲁϣⲱϥ
ϣⲟⲟⲡ ⲉ̀ⲧⲃⲏⲏ=
ⲧϥ. (7) ϩⲛ̀ ⲙ̀ⲙⲏⲏϣⲉ
ϩⲟⲉⲓ ⲛⲉ ⲙⲉⲛ
ⲛⲉⲩϫⲱ̀ⲙ̀ⲙⲟⲥ.
ϫⲉ ⲟⲩⲁⲅ'ⲁⲑⲟⲥ
ⲡⲉ: ϩⲉⲛⲕⲟⲟⲩⲉ
ⲇⲉ ⲛⲉⲩϫⲱⲙ̀=
ⲙⲟⲥ. ϫⲉ ⲙ̀ⲙⲟⲛ
ⲁⲗⲗⲁ ⲉϥⲡⲗⲁⲛⲁ

12. Et erat murmur
multum de eo in tur-
ba. Quidam equidem
dicebant: Bonus est:
reliqui vero dice-
bant: Non, sed sedu-
cit turbam.

13. ⲙ̀ⲡⲙⲏⲏϣⲉ. * ⲛⲉ=
ⲙⲛ̀ⲗⲁⲁⲩ ⲙⲉⲛ=
ⲧⲟⲓ ϣⲁϫⲉ ⲉ̀ⲧⲃⲏ=
ⲏⲧϥ (8) ϩⲛ̀ ⲟⲩⲡⲁⲣ=
ⲣⲏⲥⲓⲁ ⲉⲧⲃⲉ ⲑⲟ=
ⲧⲉ ⲛ̀ⲛⲓⲟⲩⲇⲁⲓ.

13. Nemo tamen
libere loquebatur de
eo propter metum
Iudaeorum.

14. ϩⲛ̀ ⲧⲙⲏⲧⲉ ⲇⲉ (9) ⲙ̀=
ⲡϣⲁ ⲁⲓ̅ⲥ̅ ⲃⲱⲕ ⲉ=
ϩⲣⲁⲓ ⲉⲡⲉⲣⲡⲉ.

14. In medio autem
festivitatis Iesus ivit
in templum: docens.

15. ⲁϥϯⲥⲃⲱ̀. * ⲛⲉⲩ=
ⲣ̀ϣⲡⲏⲣⲉ ϭⲉ (10) ⲛ̀=
ϭⲓⲛⲓⲟⲩⲇⲁⲓ ⲉⲩ=
ϫⲱ̀ⲙ̀ⲙⲟⲥ. ϫⲉ ⲛ̀=
ⲁϣ ⲛ̀ϩⲉ ⲡⲁⲓ ⲥⲟⲟⲩⲛ
ⲛ̀ⲥϩⲁⲓ ⲉⲙ=

15. Admirabantur
vero Iudaei dicentes:
Quomodo hic scit lit-
teras non edoctus?

Ii 16. Re-

ⲙⲡⲟⲩⲧⲥⲁⲃⲟϥ.

16. ⲁϥⲟⲩⲱϣⲃ̄ ϭⲉ ⲛⲁⲩ
ⲛ̄ϭⲓ (11) ⲓ̅ⲥ̅ ⲉϥϫⲱⲙ//
ⲙⲟⲥ ϫⲉ ⲧⲁⲥⲃⲱ
ⲁⲛⲟⲕ ⲛ̄ⲧⲱⲓ ⲁⲛ
ⲧⲉ ⲁⲗⲗⲁ ⲧⲁⲡⲉⲛ//
ⲧⲁϥⲧⲁⲩⲟⲉⲓ ⲧⲉ

16. Reſpondit ergo eis Ieſus dicens: Mea doctrina, mea non eſt, ſed eſt illius, qui miſit me.

17. ⲉⲣϣⲁⲛ ⲟⲩⲁ ⲣ̄ ϩⲛⲁϥ
ⲉⲉⲓⲣⲉ (12) ⲙ̄ⲡⲉϥⲟⲩ//
ⲱϣ ϥⲛⲁⲉⲓⲙⲉ
ⲉⲧⲃⲉ ⲧⲉⲓⲥⲃⲱ
ϫⲉ ⲟⲩ ⲉⲃⲟⲗϩⲙ̄
ⲡⲛⲟⲩⲧⲉ ⲧⲉ ϫⲉ
ⲡⲁⲛⲟⲕ ⲉⲓϣⲁϫⲉ
ϩⲁⲣⲟⲉⲓ ⲙⲁⲩⲁⲁⲧ

17. Si quis voluerit facere voluntatem illius, cognoſcet de doctrina, utrum ex Deo ſit, an ego loquar a me ipſo.

18. ⲡⲉⲧϣⲁϫⲉ ϩⲁ//
ⲣⲟϥ ⲙⲁⲩⲁⲁϥ
ⲉϥϣⲓⲛⲉ ⲛ̄ⲥⲁ//
ⲡⲉϥⲉⲟⲟⲩ ⲙ̄ⲙⲓ//
ⲛ ⲉⲙⲙⲟϥ. ⲡⲉⲧ//
ϣⲓⲛⲉ ⲇⲉ ⲛ̄ⲧⲟϥ
ⲛ̄ⲥⲁ ⲡⲉⲟⲟⲩ ⲙ̄//
ⲡⲉⲛⲧⲁϥⲧⲛ̄ⲛⲟ
ⲟⲩϥ. (13) ⲡⲁⲓ ⲟⲩⲙⲉⲉ
ⲡⲉ. ⲁⲩⲱ ⲙⲛ̄ ϫⲓⲛ//
ϭⲟⲛⲥ ϩⲣⲁⲓⲛ̄ϩⲏ//
ⲧϥ.

18. Qui loquitur a ſeipſo, quaerit gloriam ſuam propriam: qui vero quaerit gloriam illius, qui miſit eum, hic verax eſt, & iniuſtitia non eſt in eo.

19. * ⲙⲏ ⲙⲱⲩⲥⲏⲥ
ⲁⲛ ⲡⲉⲛⲧⲁϥϯ ⲛⲏ//
ⲧⲛ̄ ⲙ̄ⲡⲛⲟⲙⲟⲥ

19. Nonne Moyſes dedit vobis legem: & nemo veſtrum facit

ⲁⲩⲱ ⲙⲛ̄ⲗⲁⲁⲩ ⲙ̄ⲙⲱⲧⲛ̄
ⲉⲓⲣⲉ ⲙ̄ⲡⲛⲟⲙⲟⲥ
ⲁϩⲣⲱⲧⲛ̄ ⲉⲧⲉⲧⲛ̄//
ϣⲓⲛⲉ ⲛ̄ⲥⲁⲙⲟⲩ//
ⲟⲩⲧ ⲙ̄ⲙⲟⲉⲓ.

cit legem? Quid vos quaeritis interficere me?

20. Ⲁϥⲟⲩⲱϣⲃ̄ ⲛ̄ϭⲓ//
ⲡⲙⲏⲏϣⲉ (14) ϫⲉ ⲟⲩ
ⲛ̄ⲟⲩⲇⲁⲓⲙⲟⲛⲓⲟⲛ
ⲡⲉⲙ̀ⲙⲁⲕ ⲛⲓⲙ ⲡⲉⲧ//
ϣⲓⲛⲉ ⲛ̄ⲥⲁⲙⲟⲟⲩ//

20. Respondit turba: daemonium tecum est. Quis quaerit interficere te?

21. ⲧⲕ * ⲁⲓ̅ⲥ̅ ⲟⲩⲱϣⲃ̄
Ⲡⲉϫⲁϥ ⲛⲁⲩ ϫⲉ ⲟⲩ
ϩⲱⲃ ⲛ̄ⲟⲩⲱⲧ ⲡⲉⲛ//
ⲧⲁⲓⲁⲁϥ ⲁⲩⲱ ⲧⲉⲧⲛ̄//
ⲣ̀ϣⲡⲏⲣⲉ ⲧⲏⲣⲧⲛ̄

21. Respondit Iesus dicens eis: unum opus feci, & vos admiramini omnes.

22. ⲉⲧⲃⲉ ⲡⲁⲓ ⲁⲙⲱⲩ//
ⲥⲏⲥ ϯ ⲛⲏⲧⲛ̄ ⲙ̄//
ⲡⲥ̀ⲃⲃⲉ ⲟⲩⲭⲟⲧⲓ
ϫⲉ ⲟⲩ ⲉⲃⲟⲗ ϩⲙ̄
ⲙⲱⲩⲥⲏⲥ ⲡⲉ
ⲁⲗⲗⲁ ⲟⲩ ⲉⲃⲟⲗ ϩⲛ̄
ⲛⲉⲛⲉⲓⲟⲧⲉ ⲡⲉ
ⲁⲩⲱ ⲧⲉⲧⲛ̄ ⲥ̀ⲃⲃⲉ
ⲣⲱⲙⲉ ϩⲙ̄ ⲡⲥⲁⲃ//

22. Propterea dedit vobis Moyses circumcisionem; non quia a Moyse est, sed a patribus est; & vos circumciditis hominem in sabbato.

23. ⲃⲁⲧⲟⲛ. * ⲉϣϫⲉ
ϣⲁⲣⲉⲣⲱⲙⲉ ϫⲓ
ⲥ̀ⲃⲃⲉ ϩⲙ̄ ⲡⲥⲁⲃ//
ⲃⲁⲧⲟⲛ. ϫⲉ ⲛ̄ⲛⲉϥ//
ⲃⲱⲗ ⲉⲃⲟⲗ ⲛ̄ϭⲓ//

23. Si homo recipit circumcisionem in sabbato, quin solvatur lex Moysis, cur irascimini mihi,

ⲡⲛⲟⲙⲟⲥ ⲙⲙⲱⲩ//
ⲥⲏⲥ. ⲁϩⲣⲣⲱⲧⲛ ⲧⲉ//
ⲧⲛⲛⲟϭ̀ⲥ (15) ⲉⲣⲟⲓ ϫⲉ
ⲁⲓⲧⲟⲩϫⲉ ⲟⲩⲣⲱⲙⲉ
ⲧⲏⲣ'ϥ ϩⲙ ⲡⲥⲁⲃⲃⲁⲧⲟⲛ
24. ⲙⲡⲣⲕⲣⲓⲛⲉ ⲕⲁⲧⲁ
(16) ⲟⲩⲙⲛⲧⲣⲉϥϫⲓ//
ϩⲟ' ⲁⲗⲗⲁ ⲕⲣⲓⲛⲉ
ⲙⲡϩⲁⲡ ⲙⲙⲉ
25. Ⲛⲉⲩ ⲛ̄ϩⲟⲉⲓ ⲛⲉ
ϭⲉ ϫⲱⲙⲙⲟⲥ
ⲉⲃⲟⲗ ϩⲛ̄ ⲛ̄ⲣⲙ//
ⲑⲓⲗⲏⲙ ϫⲉ ⲙⲏ
ⲡⲁⲓ ⲁⲛ ⲡⲉⲧⲟⲩ//
ϣⲓⲛⲉ ⲛ̄ⲥⲱϥ ⲉ//
26. ⲙⲟⲟⲩⲧ'ϥ. * ⲁⲩⲱ
ⲉⲓⲥϩⲏⲏⲧⲉ ⲉϥϣⲁ//
ϫⲉ ϩⲛ̄ ⲟⲩⲡⲁⲣⲣⲏ//
ⲥⲓⲁ. ⲁⲩⲱ ⲛ̄ⲥⲉ//
ϫⲉ ⲗⲁⲁⲩ ⲛⲁϥ ⲁⲛ
ⲙⲏⲡⲱⲥ ⲁⲩⲉⲓ//
ⲙⲉ ⲛⲁⲙⲉ (17) ⲛ̄ϭⲓⲛ//
ⲁⲣⲭⲱⲛ. ⲁⲩⲱ ⲛ̄
ⲁⲣⲭⲓⲉⲣⲉⲩⲥ ϫⲉ
ⲡⲁⲓ ⲡⲉ ⲡⲉⲭ︦ⲥ︦.
27. ⲁⲗⲗⲁ ⲡⲁⲓ ⲧⲛ̄ⲥⲟ//
ⲟⲩⲛ ⲙ̀ⲙⲟϥ ϫⲉ ⲟⲩ
ⲉⲃⲟⲗ ⲧⲱⲛ ⲡⲉ.
ⲡⲉⲭ︦ⲥ︦ ⲇⲉ ⲛ̄ⲧⲟϥ

quod ſanarim hominem totum in ſabbato?

24. Ne iudicate ſecundum acceptionem perſonarum; ſed iudicate iudicium iuſtum.

25. Quidam erant ergo dicentes ex Hieroſolymitanis: Nonne hic eſt, quem quaerunt interficere?

26. Et ecce loquitur aperte, & nihil ei dicunt. An forte vere cognoverunt Principes, & ſummi Sacerdotes, quod hic eſt certe Chriſtus?

27. Sed hunc novimus, unde ſit, Chriſtum autem, quum ille venerit, nemo cogno-

ⲉϥϣⲁⲛⲉⲓ ⲙⲛ̄ⲗⲁⲁⲩ
ⲛⲁⲉⲓⲙⲉ (18) ϫⲉ ⲟⲩⲉ//
ⲃⲟⲗ ⲧⲱⲛ ⲡⲉ·

cognoscet, unde sit.

28. Ⲓ̄ⲥ̄ ⲇⲉ ⲁϥⲁϣⲕⲁⲕ
ⲉⲃⲟⲗ ϩⲙ ⲡⲉⲣⲡⲉ
ⲉϥϯⲥⲃⲱ ⲉϥϫⲱ//
ⲙ̄ⲙⲟⲥ. ϫⲉ ⲧⲉⲧⲛ̄//
ⲥⲟⲟⲩⲛ ⲙ̄ⲙⲟⲓ ⲁⲩⲱ
ⲧⲉⲧⲛ̄ⲥⲟⲟⲩⲛ ϫⲉ ⲁⲛⲟⲕ
ⲟⲩ ⲉⲃⲟⲗ ⲧⲱⲛ ⲁⲩⲱ
ⲛ̄ⲧⲁⲉⲓ ⲁⲛ ϩⲁⲣⲟⲓ ⲙⲁⲩ//
ⲁⲁⲧ ⲁⲗⲗⲁ ⲟⲩⲙⲉ
ⲡⲉ ⲡⲉⲛⲧⲁϥⲧⲁⲩⲟⲓ
ⲡⲁⲓ ⲛ̄ⲧⲱⲧⲛ̄ ⲉⲛ//
ⲧⲉⲧⲛ̄ⲥⲟⲟⲩⲛ ⲁⲛ ⲙ̄ⲙⲟϥ

28. Iesus ergo exclamavit in templo docens, & dicens: Vos me nostis, & nostis unde ego sum: & non veni a meipso; sed verax est, qui misit me: Hunc vos non nostis.

29. ⲁⲛⲟⲕ ϯⲥⲟⲟⲩⲛ (19) ⲙ̄//
ⲙⲟϥ ϫⲉ ϯϣⲟⲟⲡ
ϩⲁϩⲧⲏϥ. ⲁⲩⲱ
ⲡⲉⲧⲙ̄ⲙⲁⲩ ⲡⲉⲛ//
ⲧⲁϥⲧⲁⲩⲟⲉⲓ.

29. Ego novi illum, quia sum ab illo, & ille est qui misit me.

30. Ⲛⲉⲩϣⲓⲛⲉ ϭⲉ ⲡⲉ
ⲛ̄ⲥⲁϭⲟⲡϥ ⲡⲉ.
ⲁⲩⲱ ⲙ̄ⲡⲉⲗⲁⲁⲩ
ⲛ̄ⲧⲉϥϭⲓϫ (20) ⲉϩⲣⲁⲓ
ⲉϫⲱϥ. ϫⲉ ⲙ̄ⲡⲉ
ⲙ̄ⲡⲁⲧⲉ ⲧⲉϥⲟⲩ//

30. Quaerebant ergo certe eum apprehendere: & nemo iniecit manum in eum, quod nondum hora eius venerat.

31. ⲛⲟⲩ ⲉⲓ. * ⲁϩⲁϩ
Ⲡⲓⲥⲧⲉⲩⲉ ⲉⲣⲟϥ
ⲉⲃⲟⲗϩⲙ̄ ⲡⲙⲏ//

31. Multi crediderunt ei ex turba, & dicebant. Quum venerit

ⲙⲏϣⲉ. ⲁⲩⲱ ⲛⲉⲩ-
ϫⲱⲙⲙⲟⲥ ϫⲉ
ⲉⲣϣⲁⲛ ⲡⲉⲭ︦ⲥ︦
ⲉⲓ ⲙⲏ ⲉϥⲛⲁⲣ̄
ϩⲟⲩⲟ ⲉⲙⲙⲁⲓⲛ
ⲉⲛⲧⲁⲡⲁⲓ ⲁⲁⲩ
32. Ⲁⲛⲉⲫⲁⲣⲓⲥⲁⲓ-
ⲟⲥ (21) ϭⲉ ⲥⲱⲧⲙ̄
ⲉⲡⲙⲏⲏϣⲉ
ⲉϥⲕⲣ̄ⲙⲣ̄ⲙ̄ ⲛ̄ⲛⲁⲓ
ⲉⲧⲃⲏⲏⲧϥ̄ ⲁⲩⲱ
ⲁⲩϫⲟⲟⲩ
ⲛ̄ϭⲓⲛⲁⲣⲭⲓⲉⲣⲉⲩⲥ
ⲙⲛ̄ ⲛⲉⲫⲁⲣⲓⲥⲁⲓ-
ⲟⲥ ⲛ̄ϩⲉⲛϩⲩⲡⲏ-
ⲣⲉⲧⲏⲥ ϫⲉⲕⲁⲥ ⲉⲩ-
33. ⲉϭⲟⲡϥ̄. * ⲡⲉϫⲁϥ
ϭⲉ ⲛⲁⲩ ⲛ̄ϭⲓⲓ︦ⲥ︦ ϫⲉ
ⲉⲧⲓ ⲕⲉⲕⲟⲩⲓ ⲛ̄ⲟⲩ-
ⲟⲉⲓϣ ⲡⲉ ϯϣⲟ-
ⲟⲡ ⲛ̄ⲙ̄ⲙⲏⲧⲛ̄
ⲁⲩⲱ ϯⲛⲁⲃⲱⲕ
ϣⲁ ⲡⲉⲛⲧⲁϥⲧⲁⲩ-
34. ⲟⲉⲓ. * ⲧⲉⲧⲛ̄ ⲁϣⲓ-
ⲛⲉ (22) ⲛ̄ⲥⲱⲓ ⲛ̄ⲧⲉ-
ⲧⲛ̄ⲧⲙ̄ϩⲉ ⲉⲣⲟⲓ.
ⲁⲩⲱ ⲡⲙⲁ ⲁⲛⲟⲕ
ⲉϯ ⲙ̄ⲙⲟϥ ⲛ̄ⲧⲱ-
ⲧⲛ̄ ⲛ̄ⲧⲉⲧⲛⲁϣ-

nerit Christus, an faciet maiora signa his, quae hic facit.

32. Pharisaei vero audierunt turbam haec murmurantem de eo, & dixerunt Principes Sacerdotum, & Pharisaei ministris ut illum caperent.

33. Dixit ergo eis Iesus: Adhuc & modicum tempus vobiscum sum, & vado ad eum qui misit me.

34. Vos quaeretis me, & non invenietis me: & ubi ego sum vos eo non venietis.

35. Di-

ⲉⲓ ⲁⲛ ⲉⲣⲟϥ
35. Ⲡⲉϫⲉ ⲛ̀ⲓⲟⲩⲇⲁⲓ ϭⲉ
ⲛ̀ⲛⲉⲩⲉⲣⲏⲩ ϫⲉ
ⲉⲣⲉⲡⲁⲓ ⲛⲁⲃⲱⲕ
ⲉⲧⲱⲛ . ϫⲉ ⲁⲛⲟⲛ
ⲛ̀ⲧⲛ̀ⲛⲁϩⲉ ⲁⲛ ⲉ-
ⲣⲟϥ . ⲙⲏ ⲉϥⲛⲁ-
ⲃⲱⲕ ⲉϩⲣⲁⲓ ⲉⲧ-
ⲇⲓⲁⲥⲡⲟⲣⲁ ⲛ̀ⲛ-
ϩⲉⲗⲗⲏⲛ ⲛ̀ϥϯ-
ⲥ̀ⲃⲱ ⲛ̀ⲛⲟⲩⲉ-
36. ⲉⲓⲉⲛⲓⲛ * ⲟⲩⲡⲉ
ⲡⲉⲓϣⲁϫⲉ ⲉⲛ-
ⲧⲁϥϫⲟⲟϥ ϫⲉ ⲧⲉ-
ⲧⲛ̀ⲁϣⲓ ⲡⲉ ⲛ̀ⲥⲱⲓ
ⲛ̀ⲧⲉⲧⲛ̀ⲧⲙ̀ϩⲉ ⲉ-
ⲣⲟⲓ · ⲁⲩⲱ ⲡⲙⲁ
ⲁⲛⲟⲕ ⲉϯⲙ̀ⲙⲟϥ
ⲛ̀ⲧⲱⲧⲛ̀ⲛ̀ⲧⲉ-
ⲧⲛ̀ⲛⲁϣⲉⲓ ⲁⲛ ⲉⲣⲟϥ .
37. Ϩⲣⲁⲓ ⲇⲉ ϩⲙ̀ ⲡϩⲁⲉ
ⲛ̀ϩⲟⲟⲩ ⲛⲟϭ ⲛ̀-
ⲧⲉⲡϣⲁ (23) ⲡⲉⲣⲉ
ⲓ̅ⲥ̅ ⲁϩⲉⲣⲁⲧ'ϥ . ⲁⲩⲱ
ⲡⲁⲉϥⲁϣⲕⲁⲕ ⲉ-
ⲃⲟⲗ ⲉϥϫⲱ ⲙ̀-
ⲙⲟⲥ : ϫⲉ ⲡⲉⲧⲟ-
ⲃⲉ ⲙⲁⲣⲉϥⲉⲓ ϣⲁ-
38. ⲣⲟⲓ ⲛϥⲥⲱ . * ⲡⲉⲧ-

35. Dixerunt igitur Iudaei inter se invicem: Quo hic iturus est, ut eum non inventuri simus? Fortene ibit in dispersionem gentium docturus Graecos?

36. Quis est hic sermo, quem dixit? Quaeretis me, non invenietis me: & ubi ego sum, vos eo non venietis.

37. In ultimo autem dierum magno festivitatis stabat Iesus, & clamabat dicens: Qui sitit veniat ad me, & bibat.

38. Qui credit in me secun-

ⲡⲓⲥⲧⲉⲩⲉ ⲉⲣⲟⲓ
ⲕⲁⲧⲁⲑⲉ ⲉⲛⲧⲁ//
ⲧⲉⲅⲣⲁⲫⲏ ϫⲟⲟⲥ
ϫⲉ ⲟⲩⲛ̄ϩⲉⲛⲉⲓ//
ⲉⲣⲱⲟⲩ ⲛⲁϩⲁⲧⲉ
ⲉⲃⲟⲗϩⲛ̄ϩⲏⲧϥ ⲙ̄//
ⲙⲟⲟⲩ (24) ⲉϥⲟⲛ̄ϩ

ſecundum id quod ſcriptura dicit: flumina fluent de ventre eius aquae vivae.

39. ⲛ̄ⲧⲁϥϫⲉ ⲡⲁⲓ ⲇⲉ
ⲉⲧⲃⲉ ⲡⲉⲡⲛ̄ⲁ̄
ⲉⲧⲟⲩⲛⲁϫⲓⲧϥ
ⲛ̄ϭⲓ ⲛⲉⲛⲧⲁⲩ//
ⲡⲓⲥⲧⲉⲩⲉ ⲉⲣⲟϥ
ⲡⲉ (25) ⲙ̄ⲡⲁⲧⲟⲩϫⲓ
ⲡⲛ̄ⲁ̄ ⲅⲁⲣ ⲡⲉ ϫⲉ ⲓ̄ⲥ̄
ⲡⲉ ⲙ̄ⲡⲁⲧϥϫⲓ ⲉ//

39. Ille vero dixit hoc de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum: nondum enim acceperant Spiritum, quia nondum Ieſus acceperat gloriam.

40. ⲟⲟⲩ ⲡⲉ. * ϩⲟⲉⲓ
ⲛⲉ ⲇⲉ ⲉⲃⲟⲗϩⲙ̄
ⲡⲙⲏⲏϣⲉ ⲛ̄ⲧⲉ//
ⲣⲟⲩⲥⲱⲧⲙ̄ ⲉⲛⲉⲓ//
ϣⲁϫⲉ ⲛⲉⲩϫⲱ//
ⲙ̄ⲙⲟⲥ. ϫⲉ ⲡⲁⲓ
ⲡⲁⲙⲉ ⲡⲉ ⲡⲉⲡⲣⲟ

40. Quidam autem de turba, quum audiſſent hunc ſermonem, dicebant: Hic vere eſt Propheta.

41. ⲫⲏⲧⲏⲥ. * ϩⲉⲛⲕⲟ//
ⲟⲩⲉ ⲇⲉ ⲛⲉⲩϫⲱ//
ⲙ̄ⲙⲟⲥ. ϫⲉ ⲡⲁⲓ
ⲡⲉ ⲡⲉⲭ̄ⲥ̄· ϩⲟⲉⲓ
ⲛⲉ ⲇⲉ ⲛⲉⲩϫⲱ//
ⲙ̄ⲙⲟⲥ. ϫⲉ ⲙⲏ ⲅⲁⲣ
ⲉⲣⲉ ⲡⲉⲭ̄ⲥ̄ ⲛⲏⲩ

41. Alii vero dicebant: Hic eſt Chriſtus, quidam autem dicebant: Numquid venit Chriſtus ex Galilaea?

42. Non-

ⲉⲃⲟⲗϩⲛ̄ ⲧⲅⲁⲗⲓ//

42. ⲗⲁⲓⲁ· * ⲛ̄ⲧⲁⲧⲉⲅⲣⲁ//
ⲫⲏ ⲁⲛ ϫⲟⲟⲥ ϫⲉ (26)
ⲉⲣⲉ ⲡⲉⲭ︦ⲥ︦ ⲛⲏⲩ
ⲉⲃⲟⲗϩⲙ̄ ⲡⲉⲥⲡⲉⲣ//
ⲙⲁ ⲛ̄ⲇⲁⲩⲉⲓⲇ. ⲁⲩⲱ
ⲉⲃⲟⲗϩⲛ̄ ⲃⲏⲑⲗⲉ//
ⲉⲙ ⲡϯⲙⲉⲉⲓⲉⲡⲉ//
ⲣⲉ ⲇⲁⲩⲉⲓⲇ ϣⲟ//
ⲟⲡ ⲛ̄ϩⲏⲧ'ϥ.

42. Nonne ſcriptura dicit, quod Chriſtus venturus ſit ex ſemine David, & ex Bethlehem vico, ubi erat David?

43. ⲁⲩⲡⲱⲣϫ ϭⲉ ϣⲱ//
ⲡⲉϩ'ⲙ ⲡⲙⲏⲏϣⲉ

43. Itaque diſſidium factum eſt in turba propter eum.

44. ⲉⲧⲃⲏⲏⲧ'ϥ. * ϩⲣⲉⲓ
ⲛⲉ ⲇⲉ ⲉⲃⲟⲗ· ⲛ̄ϩⲏ//
ⲧⲟⲩ ⲡⲉⲩⲟⲩⲱϣ ⲉ//
ϭⲟⲡ'ϥ
ⲁⲗⲗⲁ ⲙ̄ⲡⲉⲗⲁⲁⲩ
ⲛ̄ⲧⲉϥϭⲓϫ ⲉϩⲣⲁⲓ

44. Quidam vero ex ipſis volebant comprehendere eum. Sed nemo iniecit manum in illum.

45. ⲉϫⲱϥ. * ⲁⲩⲃⲱⲕ
ϭⲉ ⲛ̄ϭⲓ ⲛ̄ϩⲩⲡⲏ//
ⲣⲉⲧⲏⲥ ϣⲁ ⲛ̄ⲁⲣ//
ⲭⲓⲉⲣⲉⲩⲥ ⲙⲛ̄ ⲡⲉ//
ⲫⲁⲣⲓⲥⲁⲓⲟⲥ. ⲁⲩⲱ
ⲡⲉϫⲉ ⲛ̄ⲏ ⲛⲁⲩ
ϫⲉ ⲉⲧⲃⲉ ⲟⲩ ⲙ̄//
ⲡⲉⲧⲛ̄ⲛ̄ⲧ'ϥ. (27)

45. Acceſſerunt ergo miniſtri ad Principes ſacerdotum, & Phariſaeos; & dixerunt hi illis: Cur non adducitis eum?

46. ⲁⲩⲟⲩⲱϣ'ⲃ ⲛ̄ϭⲓ
ⲛ̄ϩⲩⲡⲏⲣⲉⲧⲏⲥ
ϫⲉ (28) ⲙ̄ⲡⲉⲣⲱⲙⲉ

46. Reſponderunt miniſtri: Homo non lo-

ϣⲁϫⲉ ⲉⲛⲉϩⲛ̀=
ⲑⲉ ⲙ̀ⲡⲉⲓⲣⲱⲙⲉ
47. Ⲁⲩⲟⲩⲱϣⲃ̀ ⲛⲁⲩ
ⲛ̀ϭⲓ ⲛⲉⲫⲁⲣⲓ=
ⲥⲁⲓⲟⲥ. ϫⲉ ⲙⲏ
ⲛ̀ⲧⲱⲧⲉⲧⲛ̀ ⲡⲗⲁ=
ⲛⲁ (29) ϩⲱⲧⲧⲏⲩⲧⲛ̀
48. ⲙⲏ ⲁⲗⲗⲁⲁⲩ ⲡⲓ=
ⲥⲧⲉⲩⲉ ⲉⲣⲟϥ ⲉ=
ⲃⲟⲗϩⲛ̀ ⲛ̀ⲁⲣⲭⲱⲛ
ⲏ ⲉⲃⲟⲗϩⲛ̀ ⲛⲉ=
ⲫⲁⲣⲓⲥⲁⲓⲟⲥ.
49. ⲁⲗⲗⲁ ⲡⲉⲓ ⲙⲏ=
ⲏ . ˙ . ϣⲉ (30) ⲉⲧⲉ=
ⲛ̀ⲥ ˙ . ˙ ⲉⲥⲟⲟⲩⲛ ⲁⲛ
ⲙ̀ⲡⲛⲟⲙⲟⲥ ⲥⲉ=
ϣⲟⲟⲡ ϩⲁ ⲡⲥⲁϩⲟⲩ
50. Ⲡⲉϫⲉ ⲛⲓⲕⲟⲇⲏⲙⲟⲥ
ⲛⲁⲩ ⲡⲉⲛⲧⲁϥⲉⲓ
ϣⲁ ⲓ̅ⲥ̅ ⲛ̀ϣⲟⲣⲡ (31)
ⲉⲟⲩⲁ ⲉⲃⲟⲗⲛ̀ϩⲏ=
51. ⲧⲟⲩ ⲡⲉ ϫⲉ * ⲙⲏ
ⲡⲉⲛⲛⲟⲙⲟⲥ ⲕⲣⲓ=
ⲛⲉ ⲙ̀ⲡⲣⲱⲙⲉ
ⲉⲓⲙⲏⲧⲓ ⲛ̀ϥⲥⲱ=
ⲧⲙ̀ ⲉⲣⲟϥ ⲛ̀ϣⲟ=
ⲣⲡ ⲁⲩⲱ ⲛ̀ϥⲉⲓⲙⲉ
ϫⲉ ⲟⲩ ⲡⲉⲧϥⲉⲓ=
ⲣⲉ ⲙ̀ⲙⲟϥ

loquitur ut hic homo.

47. Responderunt eis Pharisaei: An vos quoque seducti estis?

48. An aliquis credidit in eum ex Principibus; aut ex Pharisaeis?

49. Sed haec turba, quae non novit legem, esto sub maledicto.

50. Dixit eis Nicodemus is, qui venit ad Iesum primo, qui unus erat etiam ex illis.

51. Num lex nostra iudicat hominem, nisi audiat eum prius, & sciat, quid ille fecit?

52. Ⲁⲩⲟⲩⲱϣ̀ⲃ ⲉⲩ//
ϫⲱ̀ ⲙ̀ⲙⲟⲥ ⲛⲁϥ
ϫⲉ ⲙⲏ ⲛ̀ⲧ̀ⲕ ⲟⲩ
ⲉⲃⲟⲗ ϩⲱⲱⲕⲟⲛ (32)
ϩⲛ̀ⲧⲅⲁⲗⲓⲗⲁⲓⲁ
ϩⲟⲧϩ̀ⲧ ⲛ̀ⲛⲉⲅⲣⲁ
ⲫⲏ ⲛ̀ⲅ ⲛⲁⲩ ϫⲉ
ⲙⲉⲣⲉ ⲡⲉⲡⲣⲟ//
ⲫⲏⲧⲏⲥ ⲛⲁⲧⲱ//
ⲟⲩⲛ ⲁⲛ ⲉⲃⲟⲗϩⲛ̀
ⲧⲅⲁⲗⲓⲗⲁⲓⲁ.

52. Respondеrunt dicentes ei: Numquid tu quoque ex Galilaea es? Scrutare scripturas, & vide, quod Propheta non surget ex Galilaea.

In cap. VIII.

12. ⋆ ⲓ̅ⲥ̅ ϭⲉ (1)
Ⲟⲛ ⲁϥϣⲁϫⲉ ⲛⲙ̀//
ⲙⲁⲩ ⲉϥϫⲱ̀ ⲙ̀ⲙⲟⲥ
ϫⲉ ⲁⲛⲟⲕ ⲡⲉ ⲡⲟⲩ//
ⲟⲉⲓⲛ ⲙ̀ⲡⲕⲟⲥⲙⲟⲥ
ⲡⲉⲧⲛⲁⲟⲩⲁϩ̀ϥ ⲛ̀
ⲥⲱⲓ ⲛ̀ϥ//
ⲛⲁⲙⲟⲟϣ ⲉⲁⲛ
ϩⲙ̀ ⲡⲕⲁⲕⲉ. ⲁⲗⲗⲁ
ϥⲛⲁϫⲓ ⲙ̀ⲡⲟⲩⲟⲓⲛ
ⲙ̀ⲡⲱⲛϩ.

12. Iesus igitur iterum loquutus est illis dicens: Ego sum lux mundi. Qui sequitur me non ambulabit in tenebris, sed accipiet lumen vitae.

13. Ⲡⲉϫⲉ ⲛⲉⲫⲁⲣⲓⲥⲁⲓ//
ⲟⲥ ϭⲉ (2) ⲛⲁϥ ϫⲉ
ⲛ̀ⲧⲟⲕ ⲉⲧⲣ̀ⲙⲛ̀

13. Dixerunt ergo Pharisaei ad eum: Tu testimonium perhi-

ⲧⲣⲉ ϩⲁⲣⲟⲕ ⲧⲉⲕ-
ⲙⲛ̅ⲧⲙⲛ̅ⲧⲣⲉ ⲛ̅-
ⲟⲩⲙⲉ ⲁⲛ ⲧⲉ.

bes de teipſo, teſti-
monium tuum ve-
rum non eſt.

14. ⲁ ⲓ̅ⲥ̅ ⲟⲩⲱϣⲃ ⲡⲉ-
ϫⲁϥ ⲛⲁⲩ. ϫⲉ ⲕⲁⲛ
ⲁⲛⲟⲕ ⲉⲉⲓϣⲁⲛ
ⲣ̀ⲙⲛ̅ⲧⲣⲉ ϩⲁⲣⲟⲓ
ⲧⲁⲙⲛ̅ⲧⲙⲛ̅ⲧⲣⲉ
ⲟⲩⲙⲉ ⲧⲉ. ϫⲉ ϯ-
ⲥⲟⲟⲩⲛ ϫⲉ ⲛ̅ⲧⲁ-
ⲉⲓ ⲧⲱⲛ. (3) ⲁⲩⲱ ⲉⲓ-
ⲛⲁ ⲧⲱⲛ. ⲛ̅ⲧⲱ-
ⲧⲛ̅ ⲇⲉ ⲛ̅ⲧⲉ-
ⲧⲛ̅ⲥⲟⲟⲩⲛ ⲁⲛ
ϫⲉ ⲛ̅ⲧⲁⲓⲉⲓ ⲧⲱⲛ
ⲏ ⲉⲓⲛⲁ ⲧⲱⲛ.

14. Reſpondens Ie-
ſus dixit illis: Etſi
ego teſtimonium
perhibeam de me, te-
ſtimonium meum ve-
rum eſt, quia ſcio,
unde veni, & quo
vado. Vos autem ne-
ſcitis unde venio,
aut quo vado.

15. ⲛ̅ⲧⲱⲧⲛ̅ (4) ⲉⲧⲉⲧⲛ̅-
ⲕⲣⲓⲛⲉ ⲕⲁⲧⲁ ⲥⲁⲣⲝ.
ⲁⲛⲟⲕ ⲇⲉ ⲛ̅ϯⲕⲣⲓ-
ⲛⲉ ⲁⲛ ⲛ̅ⲗⲁⲁⲩ.

15. Vos iudicatis ſe-
cundum carnem, ego
neminem iudico.

16. ⲕⲁⲛ ⲉⲉⲓϣⲁⲛⲕⲣⲓ-
ⲛⲉ ⲇⲉ (5) ⲁⲛⲟⲕ. ⲧⲁ-
ⲕⲣⲓⲥⲓⲥ ⲟⲩ-
ⲙⲉ ⲧⲉ ϫⲉ ⲛ̅ⲁⲛⲟⲕ
ⲙ̀ⲙⲁⲩⲁⲧ ⲁⲛ ⲡⲉ.
ⲁⲗⲗⲁ ⲁⲛⲟⲕ ⲙ̀ⲛ
ⲡⲉⲓⲱⲧ ⲉⲛⲧⲁϥ-

16. Quamquam ſi
iudico ego, iudicium
meum verum eſt; quia
ego ſolus non ſum,
ſed ego, & Pater
meus, qui miſit me.

17. ⲧⲁⲩⲟⲉⲓ * ϥⲥⲏϩ ⲇⲉ
ⲟⲛ (6) ϩⲙ̅ ⲡⲉⲧⲛ̅ⲛⲟ-

17. Scriptum au-
tem etiam eſt in lege
ve-

ⲙⲟⲥ ϫⲉ ⲧⲙ̀ⲛⲧ//
ⲙⲛ̀ⲧⲣⲉ ⲛ̀ⲣⲱⲙⲉ
ⲥⲛⲁⲩ ⲟⲩⲙⲉⲉ

vestra, quod testimonium hominum duorum verum est.

18. ⲧⲉ· * ⲁⲛⲟⲕ ⲡⲉⲧ//
ⲣ̀ⲙ̀ⲛ̀ⲧⲣⲉ ϩⲁⲣⲟⲉⲓ
ⲁⲩⲱ (7) ϥ̀ⲣⲙⲛ̀ⲧⲣⲉ
ⲟⲛ ϩⲁⲣⲟⲉⲓ ⲛ̀ϭⲓ
ⲡⲉⲓⲱⲧ ⲉⲛ̀ⲧⲁϥ//

18. Ego sum qui testificor de me, & testificatur etiam de me Pater, qui misit me.

19. ⲧⲁⲩⲟⲉⲓ * ⲛⲉⲩ//
ϫⲱ̀ ϭⲉ ⲙ̀ⲙⲟⲥ
ⲛⲁϥ ⲡⲉ ϫⲉ ⲉϥ//
ⲧⲱⲛ ⲡⲉⲕⲉⲓⲱⲧ
ⲁϥⲟⲩⲱϣⲃ̀ ⲛ//
ϭⲓ (8) ⲓ̅ⲥ̅ ⲡⲉϫⲁϥ ⲛⲁⲩ
ϫⲉ ⲟⲩⲇⲉ ⲛ̀ⲧⲉ//
ⲧⲛ̀ⲥⲟⲟⲩⲛ ⲙ//
ⲙⲟⲓ ⲁⲛ ⲟⲩⲇⲉ
ⲟⲛ ⲛ̀ⲧⲉⲧⲛ̀ ⲥⲟ//
ⲟⲩⲛ ⲁⲛ ⲙ̀ⲡⲁ//
ⲉⲓⲱⲧ ⲉⲛⲉⲧⲉⲧⲛ̀//
ⲥⲟⲟⲩⲛ ⲙ̀ⲙⲟⲓ ⲧⲉ//
ⲧⲛ̀ⲁⲥⲟⲩⲛ̀ ⲡⲁⲉⲓⲱⲧ ⲟⲛⲡⲉ

19. Illi ergo dicebant ei: Ubi nam est Pater tuus? Respondens Iesus dixit eis: Vos neque cognoscitis me; neque etiam cognoscitis Patrem meum. Si vos cognosceretis me, cognosceretis utique etiam Patrem meum.

20. Ⲛⲉⲓϣⲁϫⲉ ⲁϥϫⲟⲟⲩ
ϩ̀ⲙ ⲡⲅⲁⲍⲟⲫⲩⲗⲁⲕⲓⲟ
ⲉϥϯⲥⲃⲱ ϩ̀ⲙ ⲡⲉⲣ//
ⲡⲉ ⲁⲩⲱ ⲙ̀ⲡⲉⲗⲁ//
ⲁⲩ ϭⲟⲡϥ̀ ϫⲉ ⲙ̀ⲡⲁ//

20. Haec verba dixit in Gazophylacio, docens in templo. Et nemo apprehendit eum, quia hora illius

ⲡⲁⲧⲉ (9) ⲧⲉϥⲟⲩⲛⲟⲩ
21. ⲉⲓ. * ⲡⲉϫⲁϥ ϭⲉ
Ⲟⲛ ⲛⲁⲩ ⲛ̀ϭⲓ ⲓ̅ⲥ̅ (10) ϫⲉ
ⲁⲛⲟⲕ ϯⲛⲁⲃⲱⲕ
ⲁⲩⲱ ⲧⲉⲧⲛⲁϣⲓ//
ⲛⲉ ⲛ̀ⲥⲱⲓ · ⲁⲩⲱ
ⲧⲉⲧⲛⲁⲙⲟⲩ ϩⲣⲁⲓ
ϩⲙ̀ ⲡⲉⲧⲛⲛⲟⲃⲉ
ⲁⲩⲱ ⲡⲙⲁ ⲁⲛⲟⲕ
ⲉϯⲛⲁⲃⲱⲕ ⲉⲣⲟϥ
ⲛ̀ⲧⲱⲧⲛ ⲙⲛ//
ϣϭⲟⲙ ⲙ̀ⲙⲱⲧⲛ
ⲉⲉⲓ ⲉⲙⲁⲩ.

illius nondum vene-
rat.
21. Dixit ergo eis ite-
rum Iesus: Ego vado,
& vos quaeretis me,
& vos moriemini in
peccato vestro, & in
eum locum, quo ego
vado, vos non pote-
stis venire.

22. Ⲛⲉⲩϫⲱ ϭⲉ ⲙ̀ⲙⲟⲥ
ⲛ̀ϭⲓ ⲛⲓⲟⲩⲇⲁⲓ
ϫⲉ ⲙⲏⲧⲓ ⲉϥⲛⲁ//
ⲙⲟⲩⲟⲩⲧ ⲙ̀ⲙⲟϥ
ϫⲉ ϥϫⲱ ⲙ̀ⲙⲟⲥ
ϫⲉ ⲡⲙⲁ ⲁⲛⲟⲕ
ⲉϯⲛⲁⲃⲱⲕ ⲉ
ⲣⲟϥ ⲛ̀ⲧⲱⲧⲛ ⲉ//
ⲧⲉⲧⲛⲁϣⲉⲓ (11) ⲁⲛ

22. Dicebant ergo
Iudaei: Num mor-
tem inferet sibi ipsi,
quia dixit: In eum lo-
cum, quo ego vado,
vos non venietis?

23. ⲉⲙⲁⲩ · * ⲁⲩⲱ
ⲡⲉϫⲁϥ ⲛⲁⲩ ϫⲉ
ⲛ̀ⲧⲱⲧⲛ ⲛ̀ⲧⲉⲧⲛ
ⲉⲃⲟⲗ ϩⲙ̀ ⲡⲕⲁϩ. ⲁⲛⲅ
ⲁⲛⲟⲕ ⲟⲩ ⲉⲃⲟⲗ ϩⲛ//
ⲧⲡⲉ (12) ⲛ̀ⲧⲱⲧⲛ ⲛ̀ⲧⲉ

23. Et dixit eis:
Vos estis de terra,
ego de caelo sum.
Vos estis.

EXPO-

EXPOSITIO V.

Loca aliquot, & variantes lectiones Copto-Thebaicae versionis adnotantur.

IN CAP. VI. EVANG. S. IOHANNIS.

(1) Vers. 21. QUAE supersunt versiculi huius vestigia ... ⲛⲉⲩ in lin. 3., ... ⲉⲣⲟϥ in l. 4., indicant voces hasce in dialecto Sahidica ⲉⲛⲉⲩⲛⲁϣⲉ ⲉⲣⲟϥ; easque proinde simillimas fuisse Memphiticis ⲉⲛⲁⲩⲛⲁϣⲉ ⲉⲣⲟϥ. Ambae enim versiones, Memphit. scilicet, & Thebaica, in verbis quoque ipsis inter se haud raro conveniunt. Nisi forte pro ⲛⲉⲩⲛⲁϣⲉ, (quod ego coniiciebam), scriptum erat ⲛⲉⲩⲛⲁⲃⲱⲕ ⲉⲣⲟϥ, εἰς ἣν ὑπῆγον. ⲃⲱⲕ namque vocabulum est Thebanis usitatissimum; non ita vero ϣⲉ; unde Memphiticum ⲛⲁⲩⲛⲁϣⲉ.

(2) Vers. 22. Spectatis reliquiis vocabulorum, & habita ratione numeri litterarum, quae locum in singulis columnae nostrae lineis habere queunt, laceratae scripturae particulas aptis, ni fallimur, futuris, quas uncis interclusas cernes, sic resarcire curavimus:

[ⲙ̀ⲡⲉϥⲣⲁⲥ]ⲧⲉ ⲡⲙⲏⲏ//
[ⲏϭⲉ ⲉ]ⲧⲁϩⲉⲣⲁ//
[ⲧϥ ϩⲓ ⲡ]ⲓⲕⲣⲟ ⲛ̀//
[ⲑⲁⲗ]ⲁⲥⲥⲁ ⲁⲩ//
[ⲛ]ⲁⲩ ϫⲉ . . . ⲙⲛ̀ ϭⲉ//
[ϫ]ⲟⲉⲓ ⲙ̀ⲙⲁⲩ ⲛ̀//
[ⲟⲩ]ⲁ ⲡⲏ . . . .

ⲙ̀ⲡⲉϥⲣⲁⲥⲧⲉ, vel etiam ϩⲙ̀ ⲡⲣⲁⲥⲧⲉ; illudque, dum ita velis, *altera die* cum vulgato interprete, sive *sequenti die*, aut cum Wilkinsio *postridie* latine vertere poteris.

[ⲛ]ⲓ//

[ⲡ] ⲓⲕⲣⲟ praeterea l.3., quod mendum est amanuensis, lege ⲡⲉⲕⲣⲟ.

ⲁⲩⲛⲁⲩ ϫⲉ convenit cum Memphitica ipsa versione, & cum Graecis codd. Alexandrino-Anglicano, VIII. Steph., & Syriaca editione. Mox in l.5. cernitur litura duarum litterarum, quae visae mihi sunt ⲛⲙ.

ⲡⲏ . . . ⲉⲛⲧⲁ ⲙ̀ⲙⲁⲑⲏⲧⲏⲥ ⲛ̄ⲓ̅ⲥ̅ ⲧⲁⲗⲉ ⲉⲣⲟϥ.
Inter ⲡⲏ & ⲉⲛⲧⲁ spongia deletae sunt litterae plures. Ceterum quae heic habentur exacte respondent Graecis iam editis ἐκεῖνο, εἰς ὃ ἐνέβησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ; sed pro αὐτοῦ legitur in hac nostra vers. ⲛ̄ ⲓ̅ⲥ̅, ut Ἰησοῦ, vel τοῦ Ἰησοῦ in Cantabrig. cod. Haec tamen in vers. Memphitica desiderantur.

ⲁⲩⲱ ϫⲉ ⲙ̀ⲡⲉ ⲓ̅ⲥ̅ ⲧⲁⲗⲉ ⲙ̀ⲛ ⲛⲉϥⲙⲁⲑⲏⲧⲏⲥ.
Convenit cum cod. Alexand., & Graecis Syrisque editis. Addunt hi tamen εἰς τὸ πλοιάριον, ut Memphitica addit ⲉⲡⲓϫⲟⲓ, quod in hac Theban. non exstat.

(3) Vers. 23. ⲁⲩⲱ ⲉⲓⲥ: *Et ecce*: singularis lectio, quae nec in Memph., nec in Graecis ullis Syrisve codd. usquam occurrit.

Ibid. ⲉⲛⲧⲁⲣⲉⲓⲥ ϣⲡ̄ϩⲙⲟⲧ ⲉϫⲱϥ. At Memphitica ⲡ̄ϭ̅ⲥ̅, & Gr. κυρίου in fine versic. collocant. Ita & Syra posterior ܟܕ ܐܘܕܝ ܗܘܐ ܡܪܝܐ, *quum gratias egisset ipse Dominus*; ubi prior legit ܟܕ ܒܪܟ ܝܫܘܥ, *quum benedixisset Iesus*,

(4) Vers. 25. ⲛ̄ⲁϣ ⲛ̄ⲛⲁⲩ, *quando*, *quo tempore*, *qua hora*, idem quod ⲧⲛⲁⲩ Theb., ⲑⲛⲁⲩ Memph. Sed nostrum hocce apud La-Croz. in *Lex.* a cl. Woide Oxonii edito non habes. Exstat tamen in Episcopi Tukii *Grammat.* p. 535., ubi dum recta sit lectio: ⲛⲁϣ ⲛ̄ⲛⲁⲩ ex Marc. XIII. 33. refertur.

(5) Vers. 26. ⲉϥϫⲱⲙ̀ⲙⲟⲥ *dicens*. Memphitica ⲟⲩⲟϩ ⲡⲉϫⲁϥ, ut Graeci καὶ εἶπεν.

Ibid. ⲁⲛ ⲡⲉ. ⲡⲉ, quae vim maiorem, & ἐμφατικωτέραν addit sententiae Christi, non habent neque Memphit. versio, neque Graeca editio. (6) Vers. 27.

(6) Vers. 27. ⲙ̀ⲡⲣⲣ̄ϩⲱⲃ ⲉⲧϩⲣⲉ. *Non operamini escam, vel cibum*. Memph. ⲁⲣⲓϩⲱⲃ ⲉⲧϩⲣⲉ ⲁⲛ, ut & Gr. ἐργάζεσθε μὴ τὴν βρῶσιν, *operamini non cibum*.

Ibid. ⲁⲗⲗⲁ ⲉⲧϩⲣⲉ. Τὴν βρῶσιν, repetit nostra, uti & Memph., cum Gr. codd., iis exceptis, quos Wetsten. commemorat; sed quod sequitur ⲉⲧⲛⲁⲙⲟⲩⲛ ⲉⲃⲟⲗ *perpetuo manentem*, maiori cum emphasi quam ⲉⲑⲛⲁϣⲱⲡⲓ Memphit., rem ipsam exprimit.

Ibid. ⲡⲁⲓ ⲅⲁⲣ ⲡⲉⲛⲧⲁⲡⲛⲟⲩⲧⲉ ⲡⲉⲓⲱⲧ ⲥⲫⲣⲁⲅⲓⲍⲉ ⲙ̀ⲙⲟϥ. Sic & Memph. Porro mutatio pronominis feminini ⲧⲁⲓ in ⲡⲁⲓ satis indicat versionis nostrae auctorem in Graeco, quem vertebat, textu, prae oculis habuisse non βρῶσιν *escam*, neque ζωὴν αἰώνιον *vitam aeternam*, sed τοῦτον, nempe υἱὸν ἀνθρώπου *Filium hominis*, quem utpote verum ac naturalem Dei Filium ὁ πατὴρ ἐσφράγισεν ὁ Θεός. Quare approbanda non est ea *Wilkinsii* interpretatio, qua locum istum Memphit. translationis sic vertit: *Hanc enim* (escam) *Deus Pater assignavit*. Ego equidem de hac *Wilkinsii* sententia illud facile usurpandum putarim, quod *Maldonatus* de Ammonio dixit: *Miror Ammonium Graecum, & eruditum auctorem ad panem, de quo agebatur, hoc referre*.

(7) Vers. 29. ⲡⲁⲓ ⲡⲉ ⲡϩⲱⲃ ⲙ̀ⲡⲛⲟⲩⲧⲉ. Sic & Memphitica, Graecique codd. omnes praeter fragmentum nostrum, quod ut iam expos. III. ad hunc vers. observavimus, singularem illam lectionem habet: τοῦτό ἐστιν τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ. Huic non exacte Copto-Thebaica versio respondet. Si enim responderet, dicere deberet ⲡⲁⲓ ⲡⲉ ⲛⲉϩⲃⲏⲩⲉ, & non ⲡϩⲱⲃ, ⲙ̀ⲡⲛⲟⲩⲧⲉ. Hinc ego coniicio, codicis nostri scriptorem non eum fuisse, qui Graecum textum, uti in his tabulis exstat, in Aegyptiam Thebanorum linguam converterit, sed qui hanc ipsam Thebaicam versionem communi fidelium usu iamdiu ante receptam ad Graecum istud exemplar vel ipse primum accommodarit, vel ab aliis iam accommodatam, quemad-

modum eam in antiquiori *apographo* suo invenerat, nude, simpliciterque descripserit. Quamquam novum non est, ut interpretes, & auctores versionum a littera textus aliquando recedant. Idque hoc maxime in loco praestare potuit Thebanus interpres, si atticam locutionem, tamquam gentis suae auribus parum acceptam, negligendam putasset.

Ibid. ⲉⲡⲉⲛⲧⲁⲡⲏⲧⲛ̀ ⲛⲟⲟⲩϥ. Pronomen hoc relativum non affixum, ut in Memphitica ⲉⲫⲏⲉⲧⲁϥⲧⲁⲟⲩⲟϥ, sed divulsum, & absolute sumptum accipi potest pro τῷ, ἐκεῖνος *ille*. Sicque Thebaica respondebit Graeco ἐκεῖνος tum fragmenti nostri, tum vulgatae lectionis: εἰς ὃν ἀπέστειλεν, vel, ut alii codd. habent, ἀπέστειλεν ἐκεῖνος. Fateor ego tamen aliis in locis hoc idem pronomen licet disiunctum ab ⲉⲡⲉⲛⲧⲁⲡⲏⲧⲛ̀, eamdem prorsus vim habere, quam habet affixum ϥ in ⲉⲫⲏⲉⲧⲁϥⲧⲁⲟⲩⲟϥ, ut ἐκεῖνον *illum* ex ingenio linguae significet. Quamquam non raro redundet; unde Wilkinsius vertit: ⲉⲫⲏⲉⲧⲁϥⲧⲁⲟⲩⲟϥ *in eum quem misit*.

(8) Vers. 30. ⲡⲉϫⲁⲩ ⲛⲁϥ ϫⲉ ⲟⲩ ϭⲉ ⲛ̀ⲧⲟⲕ ⲙ̀ⲙⲁⲉⲓⲛ ⲡⲉⲧⲕⲉⲓⲣⲉ ⲙ̀ⲙⲟϥ: Fragmentum nostrum: εἶπον οὖν αὐτῷ, τί οὖν ποιεῖς σὺ σημεῖον. Sic Graecus vulgatus. Versio nostra οὖν prius non habet, sed habet posterius. ϭⲉ enim Thebaicum saepissime τῷ, οὖν Graeco respondet. Contra Memphitica retinet οὖν prius, omittit posterius. Neutrum Syra versio legit, sed σὺ, quod in quibusdam Gr. codd. deest, in utraque Aegyptia versione, & quidem cum *emphasi* legitur.

(9) Vers. 32. ⲡⲉϫⲉ ⲓ̅ⲥ̅ ϭⲉ ⲛⲁⲩ: En ϭⲉ, quod heic Graeco οὖν consonat. In Memphitica, in Syra, in Latinis codd., & in Graecis quibusdam apud Wetsten. non exstat.

Ibid. ϫⲉ ϩⲁⲙⲏⲛ ϩⲁⲙⲏⲛ: Ἀμὴν semper cum aspirata ϩ legunt Copto-Thebani: sine aspirata Memphitae, Syri, & Graeci.

Ibid. ⲙⲱⲩⲥⲏⲥ: Aegyptium nomen *Moyses* sic perpetuo scribunt, efferuntque Copti cum Thebani, tum etiam Memphi-

Memphitae, interque ceteros *Origenes*. Graeci Μωσῆς, sed, admonente Wetstenio, Μωϋσῆς legitur in *Cyprio*, maxime vero in *Cantabrig.* cod., cuius fortasse scriptor, quum Aegyptius esset, gentis suae morem in hoc etiam nomine describendo, invito licet Wetstenio ipso, retinuit.

Clariss. Praesul Raph. Tukius in *Rudim. linguae Coptae* p. 538. adfert in exemplum praecepti grammat. huius 32. versic. partem, versioni nostrae omnino similem. Sed fortasse auctor, ex quo Tukius hoc excerptum tenuit, omisit ϫⲉ ante ϩⲁⲙⲏⲛ, & in seqq. ϫⲉ ⲙⲱⲩⲥⲏⲥ ⲁⲛ ⲡⲉⲧⲁϥϯ, mendose scripsit ⲡⲉⲧⲁϥϯ pro ⲡⲉⲛⲧⲁϥϯ. Verum de Theb. versionis excerptis a Tukio nostro editis paullo post iterum dicam.

Ibid. ⲁⲗⲗⲁ ⲡⲁⲉⲓⲱⲧ ⲡⲉⲧϯ ⲛⲏⲧⲛ̄ ⲉⲃⲟⲗϩⲛ̄ ⲧⲡⲉ ⲙ̀ⲡⲟⲉⲓⲕ ⲙ̀ⲙⲉ: Scilicet Copto-Thebaica versio: Graecum fragmenti nostri, & vulgatae lectionis textum κατὰ γράμμα sequitur: *sed Pater meus dat vobis de caelo panem verum*. Non ita Memphitica. Nam si rudi aure eam excipias, uti Latinis verbis effert Wilkinsius, hanc habebis sententiam: *Sed Pater meus dabit vobis panem verum de caelo*, quasi Pater daturus adhuc esset verum hunc panem; quod est contra Graecorum, & Latinorum omnium codicum fidem. In his enim constantissime legitur: δίδωσι, *dat*, non δώσει, *dabit*. Non inficior ⲉⲑⲛⲁ notam esse personae tertiae futuri temporis, unde Wilkins. incaute ⲡⲁⲓⲱⲧ ⲉⲑⲛⲁϯ transtulit *Pater meus dabit*. Sed & Wilkinsius ipse mihi concedat necesse est, ⲉⲑⲛⲁ notam esse participii praesentis. Ille enim idem ⲫⲏ... ⲉⲑⲛⲁϩϯ: ⲉⲑⲛⲁϩϯ: ⲫⲏⲉⲑⲛⲁⲥⲱⲧⲉⲙ: ⲉⲑⲛⲁϯϩⲁⲡ, & similia Ioh. XIII. 44. 46. 47. & 48. vertit, *credens* est, *audiens* est, *iudicans* eum, *iudicans* est. Cur ergo vir alioquin eruditissimus, non animadvertit in hoc etiam Iohan. testimonio ⲡⲁⲓⲱⲧ ⲉⲑⲛⲁϯ ⲛⲱⲧⲉⲛ ⲙ̀ⲡⲱⲓⲕ verti debuisse: *Pater meus dans* est *vobis panem*, sive *dat vobis*

bis panem? Sic enim ⲧⲱⲛⲁϯ Memphiticum egregie consonat cum ⲡⲉⲧϯ Thebaico, & Graeca ipsa, Latinaque lectione.

(10) Vers. 33. ⲡⲟⲉⲓⲕ ⲅⲁⲣ ⲡⲉ ⲡϣⲏⲣⲉ ⲙ̀ⲡⲛⲟⲩⲧⲉ: *Hic panis enim est FILIUS DEI*. Locus in una Copto-Thebaica versione omnino insignis. Eius similem alibi nusquam, neque in Graecis, neque in Latinis, neque in Syris, sed neque in Memphitis codd. invenies. Antiquissima fortasse erat Orientalium, Aegyptiarumque ecclesiarum traditio, qua verus hic panis a Deo Patre de caelo datus non alius esse credebatur, quam unicus ipse, & naturalis Dei Filius. Huius namque fidei, & traditionis vel ante Clementis Alexandrini tempora evulgatae testimonium habemus in *excerptis ex scriptis Theodori, & doctrina, quae orientalis vocatur ad Valentini tempora spectantibus*, tom.II. oper. *Clem. Alexand.* pag.966.; unde & varia, quae de hoc opere feruntur, eruditorum iudicia accipias velim. Sic enim n. XIII. pag. 971. legitur: Ὁ ζῶν ἄρτος ὁ ὑπὸ τοῦ πατρὸς δοθεὶς ὁ υἱός ἐστι τοῖς ἐσθίειν βουλομένοις. ὁ δὲ ἄρτος, ὃν ἐγὼ δώσω, φησὶν, ἡ σάρξ μου ἐστιν.

Hinc nemini mirum videri debet, si tam antiquae & ubique diffusae traditionis oraculum, vel ipse primum versionis auctor, addita voce ⲡϣⲏⲣⲉ, in hunc Iohannis locum a se Aegyptiace redditum inseruit, vel sequentis aevi librarius, quum in margine ⲡϣⲏⲣⲉ invenisset, tandem in textum invexit. Illud certum est, nullum hactenus Copto-Thebaicae versionis exemplum fuisse repertum, in quo lectio ista nostra: *Hic panis est FILIUS DEI*, non habeatur. Duo tantum illius *apographa* hucusque novimus. Alterum, cuius fragmentum nos ipsi damus; alterum, quod integrum prae oculis habuit, sed nonnisi quasdam eius particulas dedit vetus ille scriptor, qui Aegyptiae linguae grammaticam Arabice composuit; quemadmodum discere mihi licuit ex ore praestantissimi Arsenoviensium Episcopi *Raphaëlis Tukii*. Is enim, ut alia plurima se a grammatico illo Aegyptio Arabe accepisse narravit, quae deinde in *Rudimenta* sua Coptica edita Romae an. 1778. transtulit,

lit, sic & ab eodem ipso scriptore paucas *Thebaicae versionis* particulas, quas iisdem in Rudimentis profert, se excerpsisse candide mihi, ingenueque testatus est. Inter ceteras vero particulas hanc nostram refert pag. 441. *Rudimentor.* ex cap. 16., (sed lege ex VI. Ioh. vers. 33.) ⲡⲟⲉⲓⲕ ⲅⲁⲣ ⲡⲉ ⲡϣⲏⲣⲉ ⲙⲡⲛⲟⲩⲧⲉ ⲡⲉϥⲛⲏⲩ (corrige ex fragmento Borgiano ⲡⲉⲧⲛⲏⲩ) ⲉⲡⲉⲥⲏⲧ ⲉⲃⲟⲗϩⲛ ⲧⲡⲉ ⲁⲩⲱ ⲛ̀ϥϯ ⲛⲟⲩⲱⲛϩ ⲙ̀ⲡⲓ ⲕⲟⲥⲙⲟⲥ (corrige & heic ex fragm. nostro ⲙ̀ⲡⲕⲟⲥⲙⲟⲥ : nam ⲡⲓ ⲕⲟⲥⲙⲟⲥ Memphiticum est). En novum exemplum, ex quo colligi facile possit hunc locum Ev. Iohan. sic semper in vers. Thebaica fuisse lectum.

(11) Vers. 34. ⲡⲉϫⲁⲩ ϭⲉ ⲛⲁϥ. Legit cum Graeco textu fragm., & Vulg. edit. ϭⲉ, οὖν; non legit Copto-Memphit., neque Syra, in quibus desideratur.

(12) Vers. 35. ⲡⲉϫⲉ ⲓ̅ⲥ̅ ϭⲉ ⲛⲁⲩ: Iterum legit ϭⲉ, οὖν cum Cantabrig., aliisque Wetsten. codd. Deest in fragm. nostro, in Syr., & in Memph., quam Wetsten. adnotare neglexit. Editi δὲ habent pro οὖν.

(13) Ibid. ⲡⲟⲉⲓϣ. Error amanuensis; corrige ⲡⲟⲉⲓⲕ.

Ibid. ϣⲁⲣⲟⲉⲓ. Bene; sed ad hanc formam corrige ϣⲁⲣⲟⲓ in textu *Rudimentor.* Tukii pag. 538. Sic paullo post corrige ⲉⲣⲟⲓ, quod esse debet ⲉⲣⲟⲉⲓ, ut est in exemplari nostro.

(14) Ibid. ⲛ̄ϥⲛⲁⲉⲓⲃⲉ ⲁⲛ ⲉⲛⲉϩ, *non sitiet umquam*, convenit cum Graeco οὐ μὴ διψήσῃ πώποτε, cumque cod. Alexandrino-Anglic., aliisque a Wetstenio commemoratis. ⲛ̀ⲛⲉϥⲓⲃⲓ ϣⲁ ⲉⲛⲉϩ, *non sitiet in aeternum* habet Memph. Vide tamen ne legas ut apud Tukium loco laudato ⲛϥⲛⲁⲉⲓⲃⲓ, sed, ut in tabulis nostris habes, lege ⲛ̄ϥⲛⲁⲉⲓⲃⲉ. Nam terminatio illa in ⲃⲓ Memphitica est, non Thebaica.

(15) Vers. 36. ⲁⲗⲗⲁ ⲁⲓϫⲟⲟⲥ. Sic recte, non ⲁⲗⲗⲁⲓϫⲟⲟⲥ, ut in excerpto Tukiano pag. 538. *Rudim.*

Ibid.

Ibid. ϫⲉ positum puto pro καὶ fragm., & ⲟⲩⲟϩ Memphitica.

Ibid. ⲉⲣⲟⲓ. Erravit & heic amanuensis, forte ob angustiam spatii. Lege ⲉⲣⲟⲉⲓ, & ita etiam restitue eamdem mendosam vocem in Tukio pag. rursus 538.

(16) Vers. 37. ⲟⲩⲟⲛ ⲛⲓⲙ : *Omne*, idem ac πᾶν fragm. & Vulg. nostrae. Attamen & pro τὸ *omnis* persaepe accipitur; ut ⲫⲏ ⲛⲓⲃⲉⲛ Memph., quod item *omnis* interpretatur Tukius, & *omnis* Wilkin. etiam exponit: nempe utrumque & *omne*, & *omnis* probe explicari potest.

Ibid. ϥⲛⲏⲩ, recte in tabulis nostris, male ⲉϥⲛⲏⲩ in excerpto eruditissimi Tukii cit. p. 538. *Rudim.*

Ibid. ϣⲁⲣⲟⲓ, ut & apud Tukium, pro ϣⲁⲣⲟⲉⲓ.

Ibid. ⲛ̄ⲧⲁ̄ⲛⲁⲛⲟϫϥ ⲉⲃⲟⲗ ⲁⲛ. Non dubito, quin ⲉⲃⲟⲗ adiunctum verbo ⲛⲟϫ in ⲛ̄ⲧⲁ̄ⲛⲁⲛⲟϫϥ camdem vim habeat, quam habet Graec. fragm. *ου μὴ ἐκβάλω ἔξω*: *non eiiciam foras*; multo enim significantius est quam sit in Memph. ⲛ̀ⲛⲁϩⲓⲧ ⲉⲃⲟⲗ. Attamen & hoc ipsum clariss. Praesul Tukius vertit *non eiiciam foras*. Id quod facere renuit Wilkins; & ideo *non eiiciam* simpliciter transtulit.

(17) Vers. 38. ⲛ̀ⲧⲁⲉⲓ ⲉⲃⲟⲗϩⲛ̀ⲧⲡⲉ, *qui veni de caelo*; Memphitica ⲉⲧⲁⲓ̀ ⲉⲡⲉⲥⲏⲧ ⲉⲃⲟⲗϩⲉⲛ ⲧⲫⲉ, *descenderam de caelo*, interprete Wilkinsio, quamquam recte vertatur: *descendi de caelo*. Episcopus noster Tukius bis pag. scilicet 441. & 538. paullo aliter apud Grammaticum Arabem suum legit ⲛ̀ⲧⲁⲓⲉⲓ pro ⲛ̀ⲧⲁⲉⲓ.

(18) Ibid. ⲁ̀ⲙⲡⲉⲛⲧⲁϥⲧⲟⲩⲟⲉⲓ; pro quo laudatus Tukius habet iisdem in locis ⲁ̀ⲙⲡⲉⲛⲧⲁϥⲧⲁⲟⲩⲟⲓ. Sed & nostra mendosa, quia ⲁⲙⲡⲉⲛⲧⲁϥⲧⲁⲟⲩⲟⲉⲓ legi debet, & Tukiana etiam, quia ⲓ finalis Memphit. locum gerens pronominis affixi *me*, a Thebanensibus in scribendo fit ⲉⲓ. Hinc in hoc eodem vers. ipse quoque amanuensis Thebanus erravit, dum cam-

eamdem mox redeuntem vocem ⲙ̀ⲡⲉⲛⲧⲁϥⲧⲁⲟⲩⲟⲉⲓ, ſcripſit ⲙ̀ⲡⲉⲛⲧⲁϥⲧⲁⲟⲩⲟⲓ, ex vitio pronunciationis, aut ex incuria, uti ſuſpicor, dictantis, qui ⲓ pro ⲉⲓ expreſſerit.

Ibid. Verſ. 39. ϫⲉⲕⲁⲥ ⲛⲉⲛⲧⲁϥⲧⲁⲁⲩ ⲛⲁⲓ ⲧⲏⲣⲟⲩ ⲛ̀ⲛⲁⲧⲁⲕⲟ ⲉⲃⲟⲗ ⲛ̀ϩⲏⲧⲟⲩ. ⲁⲗⲗⲁ ⲉⲓⲉⲧⲟⲩⲛⲟⲥⲟⲩ ϭⲙ̀ ⲡϩⲁⲉ ⲛ̀ϩⲟⲟⲩ. Verſio peculiaris, quae κατὰ γράμμα, haec eſt: *ut quos dedit mihi omnes, non perdam ex illis, ſed ſuſcitem eos in fine dierum*. Nihil a Memphitica differt, niſi in eo, quod Chriſti ſententiam noſtra exponit in numero plurium, illa vero in ſingulari.

Ibid. Verſ. 40. ⲙ̀ⲡⲁⲉⲓⲱⲧ; *Patris mei* ſine πέμψαντός με cum fragm. Borgiano, cumque verſione Memphitica, aliiſque antiquiſſimis & PP., & codd., quos vide in ſubnotat. ad edit. *N. T.* Wetſtenii.

Ibid. ⲁⲩⲱ ⲉⲧⲡⲓⲥⲧⲉⲩⲉ ⲉⲣⲟϥ: *& qui credit in eum*; Memphit. ⲟⲩⲟϩ ⲛ̀ⲧⲉϥⲛⲁϩϯ ⲉⲣⲟϥ. Sententia eadem eſt, quae accurate reſpondet Theb., & Graeco: καὶ πιστεύων εἰς αὐτὸν, ſed Wilkinſius vertere maluit, *& crediturus in eum*; quum nulla ibi ſit nota futuri.

Ibid. ⲁⲛⲟⲕ, ἐγὼ, ut Gr. fragm. Sed non habent neque Memphit. verſio, neque codices alii plures, quos tibi dabit Wetſten.

Ibid. Verſ. 41. ⲛⲉⲩⲕⲣⲙ̀ⲣⲙ̀ ϭⲉ ⲡⲉ: corrupte in Tukian. *Rudim.* pag. 442. ⲛⲉⲩ ⲙ̀ⲣⲙ̀ⲣⲙ̀ ϭⲉⲡⲏ. ϭⲉ ⲡⲉ in Theb. noſtra ponitur, quod eſt ⲟⲩⲛ ⲡⲉ in Memph.

Ibid. ⲉⲧⲃⲏⲏⲧϥ, pro quo Tuk. ⲉⲧⲃⲏⲧϥ.

Ibid. ⲉⲛⲧⲁϥⲉⲓ (Memph. ⲉⲧⲁϥⲓ) ⲉⲃⲟⲗϩⲛ̀ ⲧⲡⲉ. Arabs Tukii, ni forſaſſe magis typographus, mendoſe Theb. legit: ⲛ̀ⲧⲟϥⲉⲓ ⲉⲃⲟⲗϩⲛ̀ ⲧⲡⲉ.

Ibid. Verſ. 42. ϫⲉ ⲙⲏ ⲙ̀ⲡⲁⲓ ⲁⲛ ⲡⲉ, deeſt in eodem Arabe ⲙⲏ.

Ibid.

Ibid. ⲡⲁⲓ ⲁⲛⲟⲛ ⲉϯⲛⲥⲟⲟⲩⲛ (Memphitice ⲉϯⲉⲛ// ϭⲱⲟⲩⲛ ex Tukio, ϯⲉⲛⲥⲱⲟⲩⲛ ex Wilkinsio). At ⲡⲁⲓⲁⲛ ϯⲛϭⲟⲟⲩⲛ habet Arabs ille noster, obtruncato ⲁⲛⲟⲛ.

Ibid. ⲛⲁϣ ⲛ̀ϩⲉ ϥϫⲱ ⲙ̀ⲙⲟⲥ. Arabs ⲛⲁϣⲉϭⲉ ⲛ̀ϩⲉ ⲉϥϫⲱ ⲙ̀ⲙⲟⲥ. Unde vero illud ⲉϭⲉ post ⲛⲁϣ acceperit, prorsus ignoro. An arbitratu suo interseruit ϭⲉ, ut Thebaica responderet, Gr. & Memphit. ⲡⲱⲥ ⲟⲩⲛ? Memphit. praeterea addit ϯⲛⲟⲩ, *nunc*, quod in nostra non legitur, imo nec in Gr. textu, ubi νῦν exstat pro ϯⲛⲟⲩ.

Ibid. ⲛ̀ⲧⲁⲓⲉⲓ ⲉⲃⲟⲗ ϩⲛ̀ ⲧⲡⲉ: alibi amanuensis Thebanus ⲛ̀ⲧⲁⲉⲓ ⲉⲃⲟⲗ ϩⲛ̀ ⲧⲡⲉ, sine ⲓ inserto inter ⲛ̀ⲧⲁ, & ⲉⲓ.

Ibid. Vers. 44. ⲉⲛⲧⲁϥⲧⲁⲟⲩⲟⲉⲓ: mallem ⲡⲉⲛⲧⲁ// ϥⲧⲁⲟⲩⲟⲉⲓ.

Ibid. ⲁⲩⲱ ⲁⲛⲟⲕ ϩⲱ ⲧⲁⲧⲟⲩⲛⲟⲥϥ. Τὸ, ϩⲱ, unde versio est: *& ego etiam*, nulli habent codices. ⲧⲁ// ⲧⲟⲩⲛⲟⲥϥ vero, quod sequitur, ⲛ̀ⲧⲁⲧⲟⲩⲛⲟⲥϥ fortasse cum Memphit. legendum erit. Nihil tamen muto. Nam ut ⲧⲁϫⲓ *accipiam*, sic & ⲧⲁⲧⲟⲩⲛⲟⲥ *suscitabo*, Thebaicum esse poterit, praesertim quum in eamdem formam scriptum cernam ⲧⲁⲧⲟⲩⲛⲟⲥϥ superiori v. 40.

Ibid. ϩⲙ̀ ⲡϩⲁⲉ ⲛ̀ϩⲟⲟⲩ. *In ultimo*, vel *in fine dierum* Thebaei dicere amant; quod Memphitae dicunt ϧⲉⲛ ⲡⲓⲉϩⲟⲟⲩ ⲛ̀ϧⲁⲉ.

(19) Vers. 45. ϥⲥⲏϩ ϩⲛ̀ ⲛⲉⲡⲣⲟⲫⲏⲧⲏⲥ: *scriptum est in Prophetis*; quemadmodum in fragm. & in Gr. omnibus. Memphitica addit γὰρ, unde ⲥⲉⲥϧⲏⲟⲩⲧ ⲅⲁⲣ *scriptum est enim*.

(20) Ibid. ⲥⲉⲛⲁϣⲱⲡⲉ ⲧⲏⲣⲟⲩ ⲛ̀ⲣⲉϥϫⲓⲥⲃⲱ ϩⲓⲧⲙ̀ ⲡⲛⲟⲩⲧⲉ: *erunt omnes edocti a Deo*. Locus celebris, quem Memphi-

Memphitica effert : ⲉⲩⲉϣⲱⲡⲓ ⲧⲏⲣⲟⲩ ⲛ̀ⲣⲉϥϭⲓⲥⲃⲱ ⲛ̀ⲧⲉⲫ︤ⲧ︥ : *erunt omnes*, ut vertit Wilkinſ., *diſcipuli Dei*.

Ibid. ⲟⲩⲟⲛ ⲛⲓⲙ (ſine ϭⲉ, vel ἂν, uti & in Memphitica, in fragm., in Origene, & codd. pluribus) ⲛ̀ⲧⲁϥⲥⲱⲧⲙ̀ ⲉⲃⲟⲗϩⲓⲧⲙ̀ ⲡⲉⲓⲱⲧ ⲁⲩⲱ ⲁϥϫⲓⲥⲃⲱ ϥⲛⲏⲩ ϣⲁⲣⲟⲓ : *Omnis qui audivit a Patre, & doctus fuit, venit ad me*. Memphitica paullo aliter : ⲫⲏ ⲛⲓⲃⲉⲛ ⲉⲧⲁϥⲥⲱⲧⲉⲙ ⲛ̀ⲧⲉⲛⲡⲁⲓⲱⲧ ⲟⲩⲟϩ ⲉ̀ⲧⲁϥⲉ̀ⲙⲓ ϥⲛⲁⲓ ϩⲁⲣⲟⲓ, interprete Wilkinſ., *omnis audiens Patrem* (*meum*, quod pronomen nullus cod. habet), *& cognoſcens, veniet ad me*.

De ϣⲁⲣⲟⲓ Theb. orthographia iam ſupra diximus. In verſ., qui hunc praeit, 44., legitur : ϣⲁⲣⲟⲉⲓ, ſicut & in ſequenti 47. Immo & in hoc ipſo veſtigium apparet duplicis ⲓ, quorum primum ⲉ fortaſſe erat, ſed modo ob vetuſtatem pene dilutum, priſtinam formam amiſit.

(21) Verſ. 46. ⲛ̀ⲉⲃⲟⲗ ⲁⲛ ϫⲉ ⲟⲩⲁ : Idem quod Graec. εὐχότι ... τὶς fragm., & ⲟⲩϫⲟⲩⲓ [ϫⲉ] ⲟⲩⲁⲓ Memphit., multo tamen ſignificantius expreſſum. ϫⲉ vero, quod addit Memph., in nullo Gr. codice exſtat.

Ibid. ⲡⲁⲓ : cum fragm., & Graecis aliis codd. *Hic* ſimpliciter & abſolute dicitur. Memphitica cum coniunctione ⲟⲩⲟϩ ⲫⲁⲓ : *Et hic*.

(22) Verſ. 49. ⲁⲩⲙⲟⲩ. Deeſt ⲁⲩⲱ, quod eſt in fragm., & in Graecis omnibus κ̀ ἀπέθανον, quemadmodum & in Memph. ⲟⲩⲟϩ ⲁⲩⲙⲟⲩ, *& mortui ſunt*.

(23) Verſ. 50. ⲡⲁⲓ ϫⲉ ⲡⲉ ⲡⲟⲉⲓⲕ : Sic & Thebaicum excerptum apud cl. Tukium in *Rudim.* pag. 442., quamquam ex errore typogr. legatur ⲛⲁⲓ pro ⲡⲁⲓ. Idem habet Memph. Verum ϫⲉ, nec in fragm., nec in aliis Gr. codd. invenitur.

Ibid. ⲉⲧⲛⲏⲩ : apud Tukium ⲡⲉⲧⲛⲏⲩ.

Ibid. ϫⲉⲕⲁⲥ ⲉⲣϣⲁⲛ ⲟⲩⲁ ⲟⲩⲱⲙ ⲉⲃⲟⲗ ⲛ̀ϩⲏⲧϥ: Nec fragm., nec Graecos alios codices sequitur praeter unum *Cantabrigensem*. Is enim est, qui teste Wetstenio, post ἵνα addit ἐάν, *si*, licet, ut ille admonet, *ex emendatione*. Exstabat igitur *apographum* aliud Graeco Cantabrigense antiquius, cuius auctoritate ea particula ἐάν addita est. Non dubito, quin eius simile illud esset, ex quo ducta est Vulgatae nostrae lectio omnino consona versioni Theb., *ut si quis manducaverit ex eo*, ⲛ̀ⲛⲉϥⲙⲟⲩ *non moriatur*. Quid vero? An & heic dicet Wetstenius, Thebaicam versionem fuisse ex antiqua Itala interpolatam? Quis enim tantam critici ingenii intemperantiam patienter ferret? Ἐὰν Memphitica non legit, & ideo simpliciter habet: ϩⲓⲛⲁ ⲫⲏⲉⲑⲛⲁⲟⲩⲱⲙ ⲉⲃⲟⲗ ⲙ̀ⲙⲟϥ ⲛ̀ⲧⲉϥϣⲧⲉⲙⲙⲟⲩ: *ut qui comederit ex illo, non moriatur*. Quod postremum Graeci efferunt: Καὶ μὴ ἀποθάνῃ. Sed neutra, uti nec Vulg. Lat., reddit istud καὶ.

(24) Vers. 51. ⲁⲛⲟⲕ ⲡⲉ ⲡⲟⲉⲓⲕ. Hanc versiculi partem ipsa quoque dant *Rudimenta* Tukii pag. 443., sed ex mendo typogr. ⲡⲛ ibi legitur pro ⲡⲉ.

(25) Ibid. ⲉⲣϣⲁⲛ ⲟⲩⲁ ⲟⲩⲱⲙ: ἐάν τις φάγῃ: *Si quis manducaverit*. Sic fragm., Graeci omnes codd., & Lat. Vulg. Memphitica omittit: ἐάν τις; tantumque legit, ⲫⲏⲉⲑⲛⲁⲟⲩⲱⲙ: *Qui manducaverit*.

Ibid. ⲡⲟⲉⲓⲕ ⲇⲉ. Memph. habet ⲟⲩⲟϩ ante ⲡⲱⲓⲕ: sed non habet ⲇⲉ. Utrumque & καὶ, & δὲ fragm., & Grae. codd. retinent.

Ibid. ⲡⲉ ⲧⲁⲥⲁⲣⲝ ϩⲁ ⲡⲱⲛϩ ⲙ̀ⲡⲕⲟⲥⲙⲟⲥ: cum fragm., cum Orig., Cyprian., Athan., Cyrill., Vulg., & Aethiop. vers., atque etiam Gr. codd. Reg. 1095., Cantabrig., & Basil. a Wetst. indicatis. Memphitica post ⲧⲁⲥⲁⲣⲝ addit ⲧⲉ ⲑⲏⲉϯⲛⲁϯⲏⲓⲥ ⲉϩⲣⲏⲓ ⲉϫⲉⲛ ⲡⲱⲛϩ ⲉⲡⲓⲕⲟⲥⲙⲟⲥ, *caro mea est, quam ego dabo pro vita mundi*, cum Graecis vulgatis.

Huc

Huc alludunt praeclara testimonia deprompta ex alio fragmento Copto-Theb. musei Borgiani complectente argumenta & expositiones tum in partem ps.31. tum in psal.32. 33. 34. 35. & 36. Quae quidem, ut ego crediderim, aut eaedem sunt ac celeberrimae illae *magni Athanasii* expositiones in *Psalmos* a doctissimis PP. Maurinis pag.1004. tom.I. par.II. Athanasianor. oper. editae, aut certe ex iis excerptae. Tantam vero antiquitatem fragmentum praesefert, ut ad saeculum Athanasianum accedere videatur.

Profecto Thebaicus titulus psalmi 33., eiusque ὑπόθεσις satis apte respondet Graeco S. Athanasii, ut ex sequenti collatione aperte liquet:

ⲗ̅ⲅ̅: ⲡⲉⲯⲁⲗⲙⲟⲥ ⲛ̅ⲇⲁ̅ⲇ ⲛ̅ⲧⲉⲣⲉϥϣⲓⲃⲉ ⲙ̅ⲡⲉⲙϥϩⲟ ⲙ̅ⲡⲉⲙ̅ⲧⲟⲟⲩ ⲉⲃⲟⲗ ⲛ̅ⲁⲭⲓⲙⲉⲗⲉⲭ (Ἀβιμέλεχ in Athan. edit.) ⲁϥⲕⲁⲁϥ ⲉⲃⲟⲗ ⲁϥⲃⲱⲕ.

ϩⲙ̅ ⲡ̅ⲧⲣⲉ ⲇⲁ̂ⲇ ⲅⲁⲣ ⲡⲱⲧ ⲉⲃⲟⲗ ϩⲁⲑⲏ ⲙ̅ⲙⲡⲟϩ ⲛ̅ⲥⲁⲟⲩⲗ ⲁϥⲉⲓ ϣⲁ ⲁⲃⲓⲙⲉⲗⲉⲭ ⲁⲩⲱ ⲁϥⲧⲁⲙⲟϥ ⲉⲧⲃⲉ ⲑⲉ ⲛ̅ⲧⲁϥⲉⲓ ϣⲁⲣⲟϥ ⲉⲧⲃⲏⲏⲧⲥ ⲁⲩⲱ ⲡⲉϫⲁϥ ⲛⲁϥ· ϫⲉ ⲛ̅ⲧⲁϥϫⲟⲟⲩⲧ ⲛ̅ϭⲓ ⲡⲣⲣⲟ· ϩⲱⲥ ⲇⲉ ⲛ̅ⲧⲁϥⲉϯ ⲛ̅ⲧⲥⲏⲃⲉ ⲛ̅ⲅⲟⲗⲓⲁⲑ.

ⲉⲡⲉⲓⲇⲏ ⲟⲩⲉⲧ ⲛⲏ ⲛ̅ⲧⲁϥϫⲟⲟⲩ ⲟⲩⲉⲧ ⲛⲏ ⲛ̅ⲧⲁ̇ϥⲙⲉⲉⲩⲉ ⲉⲣⲟⲟⲩ· ⲡⲉϫⲁϥ ⲅⲁⲣ ϫⲉ ⲛ̅ⲧⲉⲣⲉϥϣⲓⲃⲉ ⲙ̅ⲡⲉϥϩⲟ.

ⲉϥϫⲱ ⲙ̅ⲡⲓⲯⲁⲗⲙⲟⲥ· ⲉⲩⲥⲃⲱ ⲙ̅ⲡⲗⲁⲟⲥ ⲛ̅ⲃⲣⲣⲉ· ⲉϥⲧⲥⲁⲃⲟ ⲙ̅ⲙⲟϥ ⲉϯϭⲓ ⲛ̅ϣⲙϣⲉ ⲙ̅ⲡⲛ̅ⲁⲧⲓⲕⲟⲛ.

Ψάλμος τοῦ Δαυὶδ ὁπότε ἠλλείωσε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐναντίον Ἀβιμέλεχ καὶ ἀπέλυσεν αὐτὸν, καὶ ἀπῆλθεν. ΛΓ.

Ὑπόθεσις.

Φεύγων ὁ Δαυὶδ τὸν Σαοὺλ ἦλθε πρὸς Ἀβιμέλεχ, καὶ τῆς ἀφίξεως τὴν αἰτίαν ἐρωτώμενος παρ' αὐτοῦ, τὴν φυγὴν μὲν ἠρνήσατο· ἀπεστάλθαι δὲ εἶπε παρὰ τοῦ Σαοὺλ ὡς καὶ τὴν ῥομφαίαν αἰτῆσαι τοῦ Γολιάθ·

ἐπεὶ τοίνυν ἄλλα μὲν εἶπεν, ἄλλα δὲ ἐφρόνει, ἀναγέγραπται τὸ ἠλλοιωκέναι τὸ πρόσωπον αὐτοῦ· ᾄδει δὲ τὸν ψαλμὸν τῷ νέῳ λαῷ διδασκαλίαν εἰσαγησάμενος τῆς πνευματικῆς, καὶ εὐαγγελικῆς λατρείας.

Psalmus David quum immutavit faciem suam coram Achimelech, (ut legit etiam Augustinus), *eumque dimisit, & abiit.*

Quum enim fugeret David a facie Saulis venit ad Abimelech, eique aperuit caussam quapropter ad ipsum venit, dixitque illi, quod se Rex miserat, ut sibi traderetur gladius Goliathi. Quoniam vero alia erant quae dixerat, alia, quae in mente gerebat, ideo dixit, quod vultum immutaverat suum.

Canit psalmum doctrinam novo populo tradens, eumque erudit, ut cultum spiritualem apprehendat. Sic Theb. fragm.

Quod porro spectat ad expositiones ipsas psalmi, eas fere omnes integras reperiri video in hoc nostro fragmento, non ita vero in editis Athanasii operibus. Nam in fragment. ad vers. 1: ϯⲛⲁⲥⲙⲟⲩ ⲉⲡⲟ̅ⲥ̅ ⲉⲛ ⲟⲩⲉⲓϣ (leg. ⲟⲩⲟⲉⲓϣ) ⲛⲓⲙ ⲉⲛ ⲟⲩⲟⲉⲓϣ ⲛⲓⲙ ⲡⲉϥⲥⲙⲟⲩ ϩⲛ̄ ⲣⲱⲓ: *Bened. cam Dominum in omni tempore, laus*, sive, *benedictio eius in ore meo*: haec adiicitur ἐξήγησις.

ϩⲱⲥ ⲉⲁϥϫⲓ (fortasse ⲉⲁϥϫⲉ) ⲙⲉⲛ ⲛⲟⲉⲓⲕ ⲛ̄ⲧⲉⲡⲣⲟⲑⲉⲥⲓⲥ· ⲁϥⲟⲩⲱⲙ ⲉⲃⲟⲗ ⲛ̄ϩⲏⲧⲟⲩ· ϥϣⲉⲡ ⲛ̄ϩⲙⲟⲧ ⲛ̄ⲧⲟⲟⲧϥ ⲙ̄ⲡⲛⲟⲩⲧⲉ· ⲉⲣⲉⲧⲉϥⲧⲁⲡⲣⲟ ⲙⲉϩ ⲛ̄ⲥⲙⲟⲩ ⲉⲡⲙⲁ ⲛ̄ⲟⲩⲛⲟϭ ⲛ̄ⲑⲩⲥⲓⲁ. *Cantor accipit*, (ni legere malis *dicit*), *non panes propositionis, de quibus comedit, panem illum* (accipit, dicitve) *eucharisticum de manu Dei, qui os eius impleat benedictione ad locum* (ad altare scilicet) *magni sacrificii*. At ista desunt in Graeco Athanasii. Quae vero sequuntur ad v. 2:

ⲧⲁⲯⲩⲭⲏ ⲛⲁϫⲓ ⲧⲁⲓⲟ ϩⲙ̄ ⲡⲟ̅ⲥ̅.

Anima mea laudabitur in Domino.

ⲉϣⲱⲡⲉ ⲡⲉϫⲁϥ ϯⲛⲁⲣ ⲙ̄ⲡϣⲁ ⲛ̄ⲟⲩⲧⲁⲓⲟ ⲉⲁⲁϭⲓ ⲛⲉ ⲉⲛ ⲟⲩϩⲱⲃ ⲉⲛⲁⲛⲟⲩϥ ϩⲛ̄ ⲛⲁϩⲃⲏⲩⲉ· ⲡⲁⲓ ⲙ̄ⲡⲱⲓ ⲁⲛ ⲡⲉ. ⲁⲗⲗⲁ ⲡⲁⲡⲟ̅ⲥ̅ ⲡⲉ, respondent Graecae huic S. Doctoris expositioni: εἰ καὶ ἄξιος ἐπαίνου τυγχάνω εὑρεθέντες τινὸς

τινὸς καλῦ ἐν ταῖς ἡμαῖς πράξεσιν, τῦτο ἐκ ἐμοὶ, ἀλλὰ τῷ Θεῷ ἀναθετέον. *Etiamsi laude dignus sim, quia nonnihil boni in operibus meis reperitur, id non mihi, sed Deo* (vel ut Copto-Theb. versio habet *Domino meo*) *adscribendum est*.

Mitto reliquas interpretationes, in quibus omnibus Thebaica versio sensum *exegeticum* Graeci Athanasii, totidem fere verbis, exprimit, etsi plura supprimat, quae addita in Gr. exemplari leguntur. Praetermittere tamen nequeo commentarium ad v. 8:

ϫⲓ ϯⲡⲉ ⲛⲧⲉⲧⲛⲉⲓⲙⲉ ϫⲉ ⲡⲟ̅ⲥ̅ ϩⲟⲗϭ.

Gustate, & videte, quoniam Dominus suavis est. Subdit enim ⲉϥϣⲁϫⲉ ⲉⲡⲟⲉⲓⲕ ⲙⲙⲉ · ⲛⲧⲁϥⲉⲓ ⲉⲡⲉⲥⲏⲧ ⲉⲃⲟⲗ ϩⲛ ⲧⲡⲉ ⲡⲟⲉⲓⲕ ⲉⲧⲟⲛϩ.

ⲛⲁⲓⲁⲧϥ ⲙⲡⲣⲱⲙⲉ ⲉⲧϩⲉⲗⲡⲓⲥ ⲉⲣⲟϥ

ⲁⲣⲓϩⲟⲧⲉ ⲉϩⲏⲧϥ ⲙⲡⲟ̅ⲥ̅ ⲛⲉϥⲡⲉⲧⲟⲩⲁⲁⲃ ϫⲉ ⲙⲛ ϭⲣⲱϩ ϣⲟⲟⲡ ⲛⲛⲉⲧⲣϩⲟⲧⲉ ⲉ̀ϩⲏⲧϥ

ϥϫⲓ ⲅⲁⲣ ⲙⲡⲱⲛϩ ⲉⲧⲛⲏⲩ.

Dicit, nempe, *panem verum, qui descendit de caelo; panem vivum. Beatus vir, qui sperat in eo. Timete Dominum sancti eius, quoniam non est inopia timentibus eum. Accipit enim vitam venientem*; paullo aliter in Gr. ἕξει γὰρ τὴν μέλλυσαν ζωὴν. Alludit scilicet apertissime Athanasius ad vv. 50. & 51. cap. 6. Evang. Ac si hanc interpretationem cum priori illa quae e Graecis Athan. codd. excidit, quamque unum Thebaicum fragm. nostrum ad v. 1. ps. retinuit, coniungamus, statim intelligemus, carnem Christi panem illum verum, & vivum esse, qui in eucharistico sacrificio fidelibus traditur ad manducandum.

In hac vero interpretatione quam pulchre, atque mirifice Augustinus cum Athanasio consentiat, illius SS. Patris enarrationes in totum psalm. XXXIII. praeclare ostendunt. Lege inter cetera enarrat. II. n. 12., ubi *aperte*, inquit, *de ipso sacramento vult dicere, quo ferebatur* (Christus) *in manibus suis: gustate, & videte, quoniam suavis est Dominus*.

(16) Vers. 53.

(26) Vers. 53. ⲡⲉϫⲉ ⲓ̅ⲥ̅ ϭⲉ. Ita fragm., & Gr. omnes. Memphitica omittit ϭⲉ, sive οὖν.

(27) Vers. 54. ⲟⲩⲛ̄ⲧⲁϥ ⲙ̀ⲙⲁⲩ : Memph. expansis litteris ⲟⲩⲟⲛ̄ⲧⲁϥ ⲙ̀ⲙⲁⲩ. Nisi in hac voce Thebaei, ⲟⲛ Memphiticum pronunciare soleant, ut ⲉⲛ, dicere cogimur lineolam superpictam τῷ ⲛ̄, non semper notam esse unius ⲉ, sed alterius quoque *deficientis* litterae, quae suppleri quandoque debeat. Quod sequitur ⲙ̀ⲡⲱⲛϩ ⲛ̄ϣⲁ ⲉⲛⲉϩ, *vitam usque in sempiternum*, Memphit. eodem omnino sensu habet ⲛ̀ⲟⲩⲱⲛϩ ⲛ̀ⲉⲛⲉϩ, *vitam aeternam*.

(28) Vers. 55. ⲟⲩϩⲣⲉ ⲙ̀ⲙⲉ :: .. ⲟⲩⲥⲱ ⲙ̀ⲙⲉ: *cibus verus .... potus verus*; bis nempe pro ἀληθῶς legit ἀληθὴς cum Memph. cum Gr. nostro fragm., cum Orig., Clem. Alex., Cyrillo, Chrysostomo. Hanc eamdem lectionem tribuit Wetst. versioni Syriacae *posteriori*. Sed in exemplari Ang. bibl. legimus utrobique ܫܪܝܪܐܝܬ *vere*, ut in simplici, quemadmodum pag. 161. adnot. 42. observavimus.

In hoc Christi Domini oraculum, quo cum coniungitur v. 56. dignus est, qui audiatur ex alio fragmento Borgiano perantiquus auctor Aegyptius in sermone, sive potius in mutilo commentario Cantici Canticorum. Is enim p. 211. scissi cod., *tertia* fragmenti, sive simplicis quaternionis, & quidem, quod ego doleo, interrupti, fidelium coetum alloquens ait : ⲉⲛⲧⲱⲃϩ ϩⲱⲱⲛ ⲙ̀ⲡⲉⲓⲱⲧ ⲉⲧⲃⲉ ⲡⲉϥϣⲏⲣⲉ ⲉⲛϫⲱ ⲙ̀ⲙⲟⲥ ϫⲉ ⲙⲁⲣⲉϥϯ ⲡⲉⲓ ⲉ̀ⲣⲱⲓ ⲉ̀ⲃⲟⲗ ϩⲛ̄ ⲙⲡⲉⲓ ⲛ̄ⲧⲉϥ ⲧⲁⲡⲣⲟ. ⲧⲉϥⲡⲓ ⲅⲁⲣ ⲟⲩⲡⲓ ⲧⲉ ⲛⲁⲅⲁⲡⲏ ⲉϥⲧⲁⲙⲟ ⲙ̀ⲙⲟⲛ ⲉⲃⲟⲗ ϩⲓⲧⲟ́ⲟⲧ́ϥ ϫⲉ ⲟⲩ ⲛ̄ⲧⲁ ⲡⲉ̀ⲙⲙⲁⲩ ⲛⲟⲩⲉⲓⲣⲏⲛⲏ ⲛⲁϩⲣⲁϥ ⲉⲧⲃⲉ ⲡⲁⲓ ⲁϥⲕⲱ ⲉϩⲣⲁⲓ ⲙ̀ⲡⲁⲥⲡⲁⲥⲙⲟⲥ ⲛ̄ⲧⲉⲕⲕⲗⲏⲥⲓⲁ ϫⲉⲕⲁⲥ ⲛ̄ⲛⲉⲟⲩⲁ ⲧⲟⲗⲙⲁ ⲉϯⲙ̀ⲡⲉϥⲟⲩⲟⲓ ⲉⲡⲥⲱⲙⲁ ⲙ̀ⲡⲉ ⲭ̅ⲥ̅ ⲉⲓⲙⲏⲧⲉⲓ ⲛ̄ϥⲃⲱⲗ ⲛ̄ϣⲟⲣⲡ ⲙ̄ⲛ̄ ⲡⲉⲧϩⲓⲧⲟⲩⲱϥ ϩⲛ̄ ⲁ̀ⲣⲓⲕⲉ ⲛⲓⲙ · ϩⲓⲧⲛ̄ ϯⲡⲓ ⲛ̄ϯⲣⲏⲛⲏ

ⲧϯⲣⲏⲛⲏ ⲉⲧⲟⲩϯ ⲙ̀ⲙⲟⲥ ⲛ̀ⲛⲉⲩⲉⲣⲏⲩ. ϫⲉⲕⲁⲥ ⲉⲩ=
ⲛⲁⲣⲡⲙ̀ⲡϣⲁ ⲛ̀ϭⲓⲛⲉϥϣⲏⲣⲉ ⲛ̀ⲧϯⲣⲏⲛⲏ ⲛⲉⲭⲣⲏⲥⲧⲓⲁ̀=
ⲛⲟⲥ ⲉⲧϯⲡⲉⲩⲟⲩⲟⲓ ⲉⲡⲉⲑⲩⲥⲓⲁⲥⲧⲏⲣⲓⲟⲛ ϩⲛ̀ ⲟⲩⲡⲁⲣ=
ⲣⲏⲥⲓⲁ̀· ⲛ̀ⲥⲉϫⲓ ⲛ̀ⲧⲡⲓ ⲉ̀ⲃⲟⲗ ϩⲛ̀ ⲧⲉϥⲧⲁⲡⲣⲟ ⲉⲧⲉ
ⲡⲁⲓ ⲡⲉ ϩⲙ̀ ⲡ̀ⲧⲣⲉⲩⲟⲩⲱⲙ ⲉⲃⲟⲗ ϩⲙ̀ ⲡⲉϥⲥⲱⲙⲁ
ⲙⲛ̀ ⲡⲉϥⲥ́ⲛⲟϥ. ⲛ̀ⲥⲉϣⲱⲡⲉ ⲉⲩⲟⲛ ⲟⲩⲁ ⲛ̀ⲟⲩⲱⲧ ⲙⲛ̀
ⲡϫⲟⲉⲓⲥ ⲓ̅ⲥ̅ ⲡⲉ ⲭ̅ⲥ̅ ⲡⲁⲓ ⲛ̀ⲧⲁϥϣⲱⲡⲉ ⲛⲁϥ ⲙ̀ⲙⲉⲗⲟⲥ.
ⲉϥϥⲓⲣⲟⲟⲩϣ ϩⲁⲣⲟⲟⲩ ϩⲛ̀ ⲧⲙⲉⲧⲟⲭⲏ ⲛ̀ⲧⲉϥⲟⲓ=
ⲕⲟⲛⲟⲙⲓⲁ̀ ⲉ̀ⲧⲟⲩⲁ̀ⲁ̀ⲃ. ⲉⲧⲉⲡⲁⲓ ⲡⲉ ⲡⲉϥⲉⲕⲓⲃⲉ ⲉϥ=
ⲥⲁⲁⲛϣ ⲙ̀ⲧⲏⲣϥ ⲛ̀ϩⲏⲧⲟⲩ. ⲡⲉϥⲥⲱⲙⲁ ⲙⲛ̀ ⲡⲉ=
ϥⲥⲛⲟϥ ⲉⲧⲛⲁⲛⲟⲩⲟⲩ ⲉⲡⲏⲣⲡ. ⲛⲁⲛⲟⲩⲛⲟⲩ (forte
ⲛⲁⲛⲟⲩⲟⲩ) ⲉ̀ⲕⲓⲃⲉ ⲡⲉϫⲁϥ ⲉϩⲟⲩⲉ ⲡⲏⲣⲡ. ⲡⲏⲣⲡ ⲅⲁⲣ
ϣⲁϥϯ ⲛ̀ⲟⲩⲉⲩⲫⲣⲟⲥⲩⲛⲏ ⲛ̀ⲥⲱⲙⲁⲧⲓⲕⲟⲛ. ⲡⲉϥ=
ⲥⲱⲙⲁ ⲇⲉ ⲙⲛ̀ ⲡⲉϥⲥ̀ⲛⲟϥ ⲛ̀ⲧⲁϥⲥⲁⲛⲟⲩϣ ⲛ̀ⲛϩⲏⲧⲟⲩ
ⲛ̀ϭⲓ ⲡⲉ ⲭ̅ⲥ̅ ⲛ̀ⲑⲉ ⲛ̀ϩⲛ̀ ⲉ̀ⲕⲓⲃⲉ ⲉⲩϯ ⲛⲁⲛ ⲛ̀ⲟⲩⲉⲩⲫⲣⲟ=
ϭⲩⲛⲏ ⲙ̀ⲡⲛ̅ⲁ̅ⲧⲓⲕⲟⲛ ⲉⲩⲃⲱⲗ ⲉⲃⲟⲗ ⲛ̀ϫⲓⲛϭⲟⲛⲥ
ⲛⲓⲙ ⲉⲧⲟⲩⲧⲱⲛ ⲙ̀ⲛ ⲡⲛⲟⲩⲧⲉ. ⲕⲁⲧⲁⲑⲉ ⲉⲧⲥⲏϩ.
ϫⲉ ⲛ̀ⲧⲉⲧⲛ̀ⲛⲉⲓ ⲉⲛⲧⲉⲧⲛ̀ ϩⲱⲧⲡ ⲉⲛⲉⲧⲛ̀ⲉⲣⲏⲩ ⲡⲉϫⲉ
ⲛ̀ϫⲟⲉⲓⲥ ⲉⲧⲃⲉ ϫⲉ ⲛⲉⲣⲉ ⲡⲛⲟⲩⲧⲉ ϩⲙ̀ ⲡⲉ ⲭ̅ⲥ̅
ⲉϥϩⲱⲧⲡ ⲛⲁϥ ⲉ̀ⲡⲕⲟⲥⲙⲟⲥ.

Orantes nos quoque Patrem per Filium eius dicimus : osculetur me osculo oris sui. Osculum enim illius est osculum caritatis, quod idem ipse nobis annunciat; quum illud sit, quo suam nobis pacem communicat. Propterea reliquit in ecclesia salutationem per osculum, ut nemo audeat accedere ad corpus Christi, nisi prius absolutus fuerit ab omni querela cum proximo suo per osculum pacis, quod invicem datur; ut quemadmodum decet christianos filios pacis, cum fiducia ad altare accedant, osculum ex illius ore accepturi. Id autem fit quum de ipsius corpore, ipsiusque sanguine manducant, & eorum quisque evadunt unum cum domino Iesu Christo, cuius membra fiunt, eis ipso administrante hostiam in participatione sanctae dispensationis. Sunt

haec

haec ubera eius, *quae alimentum omne in seipsis continent*, *corpus nempe*, *& sanguis ipsius*, *praestantiora vino*. Meliora ubera (Canticor. I. v. I.) *dixit*, *super vinum*. *Vinum enim laetitiam dat corporalem*: *corpus vero*, *& sanguis eius*, *in quibus Christus ipse est alimentum*, & *cibus sicut in uberibus*, *dat nobis laetitiam spiritualem*, *tollens iniquitatem omnem*, *quae cum Deo pugnat*; *sicut scriptum est*, (II. Corinth. cap. 5.) *Reconciliamini invicem*, *dicit Dominus*, *propterea quod Deus erat in Christo reconcilians sibi mundum*.

(29) Vers. 57. ⲛ̀ϭⲓ ⲡⲉⲓⲱⲧ : *Pater* cum Graeco fragm. Memph. ⲛ̀ϫⲉ ⲡⲁⲓⲱⲧ : *Pater meus*.

(30) Vers. 58. ⲛ̀ⲕⲁⲧⲁⲑⲉ ⲁⲛ ⲉⲛⲧⲁⲛⲉⲧⲛ̀ⲉⲓⲟⲧⲉ ⲟⲩⲱⲙ: *Non sicut patres* (illi) *vestri*, *qui manducarunt*, ut Gr. codd. omnes editi. Memph. ⲙ̀ⲫⲣⲏϯ ⲁⲛ ⲛ̀ⲛⲓⲟϯ ⲉⲧⲁⲩⲟⲩⲱⲙ : *Non sicut patres*, *qui manducarunt*, cum fragmento nostro, Orig., & cod. Reg. 1905.

Ibid. ⲟⲩⲱⲙ sine τοῦ ⲙⲁⲛⲛⲁ. Ita Graec. fragment., & Memph.

(31) Vers. 68. ⲁϥⲟⲩⲱϣⲃ̀ ⲛⲁϥ, ut Memph., sine οὖν. Neutra habet εἶπεν δὲ cod. Cantabrig.

(32) Vers. 69. ⲁⲩⲱ ⲁⲛⲟⲛ ⲁⲛⲡⲓⲥⲧⲉⲩⲉ ⲁⲩⲱ ⲁⲛⲉⲓⲙⲉ: *Et nos credimus*, *& scimus*. Memph. ⲟⲩⲟϩ ⲁⲛⲟⲛ ⲁⲛⲉⲙⲓ ⲟⲩⲟϩ ⲁⲛⲛⲁϩϯ : *Et nos scimus*, *& credimus*. Graeci: πεπιστεύκαμεν, καὶ ἐγνώκαμεν.

Ibid. ⲡⲉⲭ̅ⲥ̅ ⲡⲉⲧⲟⲩⲁⲁⲃ ⲛ̀ⲧⲉⲡⲛⲟⲩⲧⲉ ; sine τοῦ ζῶντος, ut Memph., Aethiopica, & codd. *tres*, *Nonnus*, *& Cosmas* a Wetstenio commemorati.

(33) Vers. 70. ⲁϥⲟⲩⲱϣⲃ̀ ⲛⲁⲩ ⲛ̀ϭⲓⲓ̅ⲥ̅. Memph. non habet ⲛⲁⲩ, αὐτοῖς, ut non habet cod. Cantabrig.

Ibid. ⲡⲉϫⲁϥ Memph. ⲟⲩⲟϩ ⲡⲉϫⲁϥ : *Et dixit*. Cantabrig. λέγων, in quo consonus magis est cum nostro Copto-Theb.

(34) Vers. 71.

(34) Verſ.71. ⲛⲉϥϫⲱⲙⲙⲉⲟⲥ ⲉⲧⲃⲉ ⲓⲟⲩⲇⲁⲥ ⲡϣⲏⲣⲉ ⲛⲥⲓⲙⲱⲛ ⲡⲓⲥⲕⲁⲣⲓⲱⲧⲏⲥ. Memphit. verſio, uti & Graeci codd. omnes non habent expreſſe τὸ, ⲡϣⲏⲣⲉ *filium*. Syrae tantum verſiones prior, & poſterior habent ܒܪ ܫܡܥܘܢ. Ⲡⲓⲥⲕⲁⲣⲓⲱⲧⲏⲥ porro refertur, non ad Simonem, ſed ad Iudam ipſum Ἰσκαριώτην in Gr. textu appellatum. Σκαριώθ tamen legit Cantabrig., cui *Latinos* codd. addit Wetſten. eo certe conſilio, ut novis ſemper vocularum tendiculis fabellam ſuam de cod. Cantabrig. ex Latina verſione interpolato perſuadere contendat. Quid vero? Vulgata noſtra, quicquid ſit de Latinis quibuſdam libris, *Iudam Iſcariotem*, non *Scarioth*, neque *Scariotem*, perinde ac Graecus, appellat. Pro Ἰσκαριώτη adfert idem ipſe Wetſten. codd. *quatuor*, verſ. Goth., & *Syram poſteriorem in margine*. At in exemplari Angel. biblioth. ad marginem ſic legitur, Syri fortaſſe graecizantis vitio, καρυώτη pro ܣܟܪܝܘܛܐ.

IN CAP. VII.

(1) Verſ. 1. ⲙⲛⲛⲥⲁ ⲛⲁⲓ. Memph. ⲟⲩⲟϩ ⲙⲉⲛⲉⲛⲥⲁ ⲛⲁⲓ, praemiſſo ſcilicet καὶ, quod in Theb. uti & in Syra priore, & in cod. Cantabrig. deeſt.

Ibid. ⲙⲙⲟⲟϣ. Poſitum ſuſpicor pro ⲙⲙⲟⲟϣⲉ.

(2) Verſ.3. ϫⲉⲕⲁⲥ ⲉⲣⲉ ⲛⲉⲕⲙⲁⲑⲏⲧⲏⲥ ϩⲱⲟⲩ ⲛⲁⲩ. ut, *tui quoque diſcipuli videant*. ϩⲱⲟⲩ in Memphit. deſideratur.

(3) Verſ. 6. ⲙⲛⲛⲁⲧⲉϥⲉⲓ. Sic in Tab. iam typis impreſſa, ſed in archetypo lineola ſuper ⲧⲉϥ, licet temporis vetuſtate tota pene evanuerit, indicat pro ⲙⲛⲛⲁⲧⲉϥⲉⲓ legendum eſſe ⲙⲛⲛⲁⲧⲉϥⲉⲓ, ut in Memph. ⲙⲛⲛⲁⲧⲉϥⲓ.

Ibid. ⲥⲃⲧⲱⲧ. Duc & heic lineolam, quam typographus noſter omiſit, ſuper ⲥⲃ, ut ⲥⲉⲃⲧⲱⲧ cum Memphitis legas.

(4) Verſ. 8. ⲛ̀ⲧⲱⲧⲉⲛ ⲃⲱⲕ. Memphitica ⲛ̀ⲑⲱⲧⲉⲛ ⲇⲉ ⲙⲁϣⲉⲛⲱⲧⲉⲛ. Sed hoc primum δὲ nec Graecus fragmenti noſtri, nec alii codices habent.

Ibid ⲉϩⲣⲁⲓ ⲉⲡϣⲁ, ut Memph., & fragmenti lectio *ad feſtum* ſine *ταύτην* Graecae Vulg., & Syr. verſ. Ⲁⲛⲟⲕ ⲇⲉ. Ita & Memphit. Verum & hoc alterum δὲ non habent neque fragm., neque Graeci codices ulli.

Ibid. ⲙ̄ⲡⲁϯⲛⲟⲩ, quaſi *non nunc*, cum *utraque* Syra verſione ܠܐ ܣܠܩ ܐܢܐ ܗܫܐ. Idemque eſt ac οὔπω in Gr. textu fragm. Thebaici. Hinc in cod. Angel. bibl. collator Syrae poſterioris in margine inferiore ad vocem ܗܫܐ adnotat Gr. οὔπω ex Alexandrinis codd. Memphitica legit ⲁⲛ, οὐκ, ut cod. Cantabrig., & Cyprius, una cum Vulgata noſtra, cumque SS. PP. Chryſoſt., Cyrill., & Auguſtino.

Ibid. Verſ. 9. ⲛ̀ⲧⲟϥ: ideſt αὐτὸς Cantabrig., & ſeptem aliorum codd., quibus Wetſtenius addit Lat. cod., Cyrillum, Vulgatam, Syram, & Memphiticam verſionem: ſed haec ponit ⲛ̀ⲑⲟϥ poſt ⲁϥϣⲱⲡⲓ, non ante, ubi Thebaica ⲛ̀ⲧⲟϥ ⲁϥϭⲱ, pro ⲁϥϣⲱⲡⲓ ⲛ̀ⲑⲟϥ, & Graeci legunt vel αὐτὸς, vel αὐτοῖς. Fragmentum noſtrum, & Graeca editio habet αὐτοῖς. ܠܗܘܢ αὐτοῖς legit pariter Syra poſterior in cod. Angel. biblioth. At in margine adnotatur αὐτὸς ex codd. fortaſſe Alexandr., quibus utebatur Tho. Heracl. in collatione huius Syr. verſ. cum iiſdem codd.

(5) Verſ. 10. ⲛ̀ⲧⲉⲣⲉ ⲛⲉϥ ⲥⲛⲏⲩ ⲇⲉ ⲃⲱⲕ ⲉϩⲣⲁⲓ ⲉⲡϣⲁ. Memph. ϩⲟⲧⲉ ⲇⲉ ⲉⲧⲁⲩϣⲉⲛⲱⲟⲩ ⲉⲣϩⲏⲓ ⲉⲡϣⲁⲓ ⲛ̀ϫⲉ ⲛⲉϥⲥⲛⲏⲟⲩ. Graeci: Ὡς δὲ ἀνέβησαν οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ. Nullo diſcrimine. Nam ⲛ̀ⲧⲉⲣⲉ Thebaicum, idem denique ſignificat ac ϩⲟⲧⲉ Memphit., & ὡς Graecum.

Ibid. ⲧⲟⲧⲉ ⲛ̀ⲧⲟϥ ϩⲱⲱϥ. Sic & Memphitica. Neſcio ego tamen, cur Wilkin. in Latina verſione praetermiſerit ϩⲱⲱϥ, quod etiam eſt in Graeco καὶ, &.

Ibid.

Ibid. ⲁⲗⲗⲁ ϩⲛ ⲟⲩⲱⲡ : Memphit. ⲁⲗⲗⲁ ϩⲱⲥ ϧⲉⲛ ⲟⲩⲭⲱⲡ ; Ita Graeci editi, & mss. plerique omnes cum textu Borg. fragmenti ἀλλ' ὡς ἐν κρυπτῷ. Thebaica nempe omittit ὡς, ut omittunt Cantabrig., & duo alii Gr. codd. Omittunt & Latini, atque etiam S. Cyrillus teste Wetstenio.

(6) Verſ. 11. ϩⲙ ⲡⲉⲣⲡⲉ: *In templo*. Lectio singularis, quam huc audacia interpretis irrepsisse puto ex verſ. 14, & 28. Nam Memphitici ϧⲉⲛ ⲡⲓϣⲁⲓ, & Graeci omnes habent ἐν ἑορτῇ. Non dubito tamen, quin haec nostra Theb. prodierit ex cod. aliquo antiquissimo eius simili, quo usus est Athan., vel auctor *Synopſ. Script. ſacr.* Is enim pro ἐν τῇ ἑορτῇ, legisse videtur ἐν τῷ ἱερῷ.

(7) Verſ. 12. ϩⲛ ⲙⲙⲏⲏϣⲉ. ἐν τῷ ὄχλῳ, cum Memphitica, Syra, & cod. Cantabrig; in hoc tamen ab his, aliisque omnibus versionibus, & editis, ineditisque codd. differt, quod ϩⲛ ⲙⲙⲏⲏϣⲉ, interiecto puncto inter ⲉⲧⲃⲏⲏⲧϥ & ϩⲛ, separat ab antecedentibus, & coniungit cum consequentibus ex errore, ut arbitror, amanuensis, qui male interpunxit.

(8) Verſ. 13. ϩⲛ ⲟⲩⲡⲁⲣⲣⲏⲥⲓⲁ. Memph. ϧⲉⲛ ⲟⲩⲟⲩⲱⲛϩ ⲉⲃⲟⲗ, interprete Wilkinſ. *in publico*. Iohan. Clericus etymologiam τῆς παῤῥησίας, quam tradit *Phavorinus*, quamque Hammondus ad hunc etiam Iohannis locum explicandum ita amplectitur, ut παῤῥησίᾳ λαλῶν idem esse putet ac *loqui in publicis coetibus*, absolute reiicit, & aliud nihil ἐν παῤῥησίᾳ heic significare decernit, quam *palam*, *& aperte*.

(9) Verſ. 14. ϩⲛ ⲧⲙⲏⲧⲉ ⲇⲉ ⲙⲡϣⲁ. Memph. ϩⲏⲇⲏ ⲇⲉ ⲉⲧⲁⲡⲓϣⲁⲓ ⲉⲣⲫⲁϣⲓ. Nostra non habet ϩⲏⲇⲏ, quod habent Graeca, & Latina omnia exemplaria.

Ibid. ⲁϥϯⲥⲃⲱ absque ⲁⲩⲱ. Memph. ⲟⲩⲟϩ ⲛⲁϥϯⲥⲃⲱ ⲡⲉ, ut Syra utraque, perinde ac Gr. καὶ ἐδίδασκε.

(10) Verſ. 15. ⲛⲉⲩⲣϣⲡⲏⲣⲉ ϭⲉ, ἐθαύμαζον οὖν, ut in Gr. nostro fragm., & in Cantabr., & quatuor aliis codd., quibus

 Wetsten.

Wetsten. adiungit etiam Latinos, S. Cyrill., & Memphiticam versionem. Laudat similiter Syram posteriorem in margine, ubi tamen in cod. bibl. Angel. nullum est huius lectionis vestigium.

(11) Vers. 16. ⲁϥⲟⲩⲱϣⲃ̀ ϭⲉ: In Memph. deest ϭⲉ, ἂν, ut in Graecis editis. Lectionem Thebaicam probant, primo Gr. textus fragm. nostri, deinde codd. *quadraginta novem*, Evangel. *decem*, Syra posterior, & Theophilactus apud Wetstenium.

(12) Vers. 17. ⲉⲣϣⲁⲛ ⲟⲩⲁ ⲣ̀ϩⲛⲁϥ ⲉⲉⲓⲣⲉ ⲙ̀ⲡⲉϥⲟⲩⲱϣ: *Si quis voluerit facere voluntatem illius*; ad fidem Graeci fragmenti, & omnium codicum. Unus enim 96. Wetstenii pro τὸ θέλημα αὐτοῦ, habet τὸ θέλημα πέμψαντός με. Multo vero magis variat versio Memphit., quae sic legit: ⲫⲏ ⲉⲑⲛⲁⲉⲣⲫⲟⲩⲱϣ ⲙ̀ⲫⲏⲉⲧⲁϥⲧⲁⲟⲩⲟⲓ; idest, interprete Wilkins. *Qui faciens est voluntatem mittentis me*. Non solum enim omittit priora verba: Ἐάν τις θέλῃ: *si quis voluerit*, sed & postremum αὐτοῦ mutat in πέμψαντός με. Nec quemquam teneat in Thebaica vocabulum ⲣ̀ϩⲛⲁϥ; conflatum namque est ex ⲉⲣ, & ⲉϩⲛⲉ, quae *actionem voluntatis* designant.

Ibid. ⲉⲧⲃⲉ ⲧⲉⲓⲥⲃⲱ, περὶ τῆς διδαχῆς; ut fragmentum, & Graeci codd. ad unum omnes legunt, *de hac doctrina*. Sola Memphitica vertit ⲧⲁⲥⲃⲱ, *doctrinam meam*, ex interpretatione Wilkins.

Ibid. ϫⲉ ⲟⲩ ⲉⲃⲟⲗϩⲙ̀ ⲡⲛⲟⲩⲧⲉ ⲧⲉ ϫⲉ ⲛ̀ⲁⲛⲟⲕ ⲉⲓϣⲁϫⲉ ϩⲁⲣⲟⲉⲓ ⲙⲁⲩⲁⲁⲧ: *Utrum a Deo sit, an ego loquar a me solo*. Eadem in Memph. occurrunt. Sed Wilkins. ϫⲉ ⲟⲩ ⲉ̀ⲃⲟⲗϧⲉⲛⲫϯ ⲧⲉ Memph. interpretatur, *quia ea* (doctrina) *ex Deo est*, ϫⲉ sumens quasi idem sit ac Latinum *quia*. Qua in re fallitur. Heic enim ϫⲉ coniunctum praesertim cum ⲟⲩ vim habet particulae dubitativae, *si*, quae apud Latinos, & Italos ipsos nonnumquam usurpatur pro *utrum*, & *an*. Hinc Thebaica in secundo dubitationis membro pro

ϣⲁⲛ

ϣⲁⲛ Memphitico, nempe *an*, usurpat iterum particulam ϫⲉ cum ⲛ̀, ϫⲉ ⲛ̀ⲁⲛⲟⲕ.

(13) Vers. 18. ⲙ̀ⲡⲉⲛⲧⲁϥⲧⲛ̀ⲛⲟⲟⲩϥ. Sic & apud Tuk. pag. 546. Fortasse legi debet ⲙ̀ⲡⲉⲛⲧⲁϥⲧⲁⲩⲟⲛ̀ⲛⲟⲟⲩϥ, nisi ⲧⲛ̀ derivatum velis ab ⲉⲛ.

(14) Vers. 20. ⲁϥⲟⲩⲱϣⲃ̅ ⲛ̀ϭⲓⲡⲙⲏⲏϣⲉ, ut fragmentum Graec., sine *καὶ εἶπε*, quod habet Syra prior, & sine *καὶ εἶπεν αὐτῷ* Syrae posterioris. Quae vero Wetstenius in hunc locum citat ex marg. eiusdem Syrae posterioris, in cod. Ang. biblioth. desiderantur. Consonat Thebaicae nostrae Memph.

(15) Vers. 23. ⲁϩⲣⲣⲱⲧⲛ́ error typogr. pro ⲁϩⲣⲱⲧⲛ́. Memph. ⲓⲉ ⲉⲑⲃⲉ ⲟⲩ, *aut propter quid*, iuxta Wilkins. Quamquam ego verterem, *ut quid?* Sed Wetstenius putat Coptica haec respondere *τί πῶς* cod. Cantabrig.

Ibid. ⲧⲉⲧⲛ́ⲛⲟϭⲥ ⲉⲣⲟⲓ. Nullus dubito, quin legendum hoc loco sit ⲧⲉⲧⲛϭⲟⲛⲥ ⲉⲣⲟⲉⲓ *irascimini*, vel *indignamini mihi*, commutato ϫ Memph. verbi ⲧⲉⲧⲉⲛϫⲱⲛⲧ in ϭ. Erravit enim amanuensis, qui pervertit ordinem litterarum scribens ⲛⲟϭ pro ϭⲟⲛ; unde & Thebaicam vocem ⲛⲟϭⲥ corruptam dedit, quae esse debebat ϭⲟⲛⲥ.

(16) Vers. 24. ⲕⲁⲧⲁ ⲟⲩⲙⲉⲛⲧⲣⲉϥϫⲓϩⲟ, *secundum acceptionem personae*. Memphit. simpliciter ⲕⲁⲧⲁ ϩⲟ.

Ibid. ⲁⲗⲗⲁ ⲕⲣⲓⲛⲉ ⲙ̀ⲡϩⲁⲡ ⲙ̀ⲙⲙⲉ, iuxta Graeci fragmenti, & omnium fere codd. lectionem. Sic etiam Latini. Memphitica legit ⲁⲗⲗⲁ ⲙⲁϩⲁⲡ ϧⲉⲛ ⲟⲩϩⲁⲡ ⲉⲙⲏⲓ: *Sed iudicate in iudicio iusto*. Ceterum quoties in hac nostra vers. tibi occurrerit ⲙ̀ⲙⲙⲉ, legito tu ⲙ̀ⲙⲙⲉⲉ, ut Memphitico ⲉⲙⲏⲓ accurate respondeat.

(17) Vers. 26. ⲛ̀ϭⲓⲛ̀ⲁⲣⲭⲱⲛ ⲁⲩⲱ ⲛ̀ⲁⲣⲭⲉⲓⲉⲣⲉⲩⲥ. Nulli sunt codd., qui praeter *οἱ ἄρχοντες* habeant *καὶ ἀρχιερεῖς*. Wetstenius unum profert cod. Ephesin. sub n.71., qui pro ἄρχον-

ἄρχοντες legit ἀρχιερεῖς. Quare ⲁⲩⲱ ⲛ̀ⲁⲣⲭⲓⲉⲣⲉⲩⲥ, quae nec in Memph. exstant, insititia, arbitror, & in hunc locum a v. 32. & 45. transvecta.

Ibid. ϫⲉ ⲡⲁⲓ ⲡⲉ ⲡⲉⲭ̅ⲥ̅: sine ἀληθῶς, ut in Graeco fragm., & in antiquioribus codd. Eademque lectio est *Orig.*, & vers. Memph.

(18) Vers. 27. ⲙ̀ⲙⲛ̀ⲗⲁⲁⲩ ⲛⲁⲉⲓⲙⲉ: *Nemo sciet*. Idem habet Memph. Sed fragm., & ceteri Graeci codd. omnes: οὐδεὶς γινώσκει, *nemo scit*.

(19) Vers. 29. ⲁⲛⲟⲕ ϯⲥⲟⲟⲩⲛ: sine ⲇⲉ post ⲁⲛⲟⲕ, ut Origenes, fragm., & Gr. codd. plurimi a Wetstenio numerati. Exstat in Memph. ⲁⲛⲟⲕ ⲇⲉ, & in Syra posteriore iuxta cod. Ang. biblioth. ܐܢܐ ܕܝܢ; nullo ei appicto asterisco, quemadmodum fit in exemplari Wetsteniano.

Ibid. ⲁⲩⲱ ⲡⲉⲧⲙ̀ⲙⲁⲩ ⲡⲉⲛⲧⲁϥⲧⲁⲟⲩⲟⲓ: *Et ille est, qui misit me*. Puncto autem ante ⲁⲩⲱ posito hanc eamdem sententiam seiungere videtur ab antecedentibus; quod alibi numquam invenies. Verum non possum non heic admirari intempestivum Wilkins. consilium, quo ⲫⲏⲉⲧⲁϥⲧⲁⲟⲩⲟⲓ interpretatur: *hic . . . qui miserat me*, quum alibi saepe eadem verba vertat: *qui misit me*.

(20) Vers. 30. ⲛ̀ⲧⲉϥϭⲓϫ: *manum suam*, ut fragmen., & Graeci omnes editi. Memph. ⲉⲛⲉϥϫⲓϫ, *manus suas*, cum Graecis quibusdam codd., aliisque versionibus a Wetsten. commemoratis.

(21) Vers. 32. ⲁⲛⲉⲫⲁⲣⲓⲥⲁⲓⲟⲥ ϭⲉ. Sic etiam legunt οὖν codd. Reuchlinian., & alii apud Wetstenium. Memphit. vero ut fragm., & Graeca editio, omittit.

Ibid. ⲛ̀ϭⲓⲛ̀ⲁⲣⲭⲓⲉⲣⲉⲩⲥ ⲙⲛ ⲛⲉⲫⲁⲣⲓⲥⲁⲓⲟⲥ. Respondet scilicet Memphiticae, codd. Cantabrig., Reuchlin., & Gr. textui Fragm.

(22) Vers. 34. ⲧⲉⲧⲛⲁϣⲓⲛⲉ. Amanuensis in archetypo nostro praetermiserat ⲁ, quod postea supplevit eo superscripto

pto inter ⲛ & ϣ. Nec tamen post ⲧⲉⲧⲛ supplere studuit ⲛ alterum, ut inde notam futuri ⲛⲁ in verbo ⲛⲁϣⲓⲛⲉ haberet. Hanc ipsam omissionem ⲛ geminati observo in sequentibus ⲛ̀ⲧⲱⲧⲛ ⲛ̀ⲧⲉⲧⲛ̄ⲛⲁϣⲉⲓ. Hoc idem alibi fere perpetuo animadvertimus. Ex his ego colligo, vel ex dialecti proprietate, vel ex vitio pronunciationis accidisse, ut in similibus verbis concurrentibus geminis ⲛⲛ, alterum retineretur, eliderctur alterum.

(23) Vers. 37. ϩⲣⲁⲓ ⲇⲉ ϩⲙ̀ ⲡϩⲁⲉ ⲛ̀ϩⲟⲟⲩ ⲛⲟϭ ⲛ̀ⲧⲉⲡϣⲁ. Respondet T. fragm., & Gr. editis: Ἐν δὲ τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ τῇ μεγάλῃ τῆς ἑορτῆς. Memph. ⲛ̀ⲧⲉⲡⲓⲛⲓϣϯ ⲛ̀ϣⲁⲓ τῆς μεγάλης ἑορτῆς, *magnae festivitatis*.

(24) Vers. 38. ⲉⲃⲟⲗ ⲛ̀ϩⲏⲧϥ. Perspicuum est ϩⲏⲧ hoc in loco sumi pro Graec. κοιλία, & Memphit. ϧⲏⲧ, verso ϧ in ϩ, quod ⲛⲉϫⲓ etiam, idest *ventrem* designat. Unde & Thebaica ⲉⲃⲟⲗ ⲛ̀ϩⲏⲧϥ rectissime vertes *de corde*, sive, *de ventre eius*. Hinc Hammondus animadvers. ad hunc ipsum v. ἐκ τῆς κοιλίας interpretatur *ex corde*. Nam καρδία, & κοιλία *sunt idem Matth.* XII. 40., *& ex aequo respondent Hebraicae voci* בטן.

(25) Vers. 39. ⲛⲉ ⲙ̀ⲡⲁⲧⲟⲩϫⲓ ⲡⲛ̄ⲁ ⲅⲁⲣ ⲡⲉ. Non levis momenti lectio. Ea enim caussam reddit, cur divinus Evangelista proxime ante dixerit de Spiritu, *quem* ⲉⲧⲟⲩⲛⲁϫⲓⲧϥ *accepturi erant credentes* in Christum: caussa autem haec est: *nondum enim Spiritus acceptus erat*, ϫⲉ ⲓ̄ⲥ̄ ⲛⲉ ⲙ̀ⲡⲁⲧϥϫⲓ ⲉⲟⲟⲩ ⲡⲉ: *quia nondum Iesus gloriam acceperat*. Memph. pro ⲙ̀ⲡⲁⲧⲟⲩϫⲓ ⲡⲛ̄ⲁ, legit ⲙ̀ⲡⲁⲧⲉⲡⲓⲡⲛ̄ⲁ ϣⲱⲡⲓ: *nondum Spiritus erat*.

(26) Vers. 42. ϫⲉ ⲉⲣⲉ ⲡⲉⲭ̄ⲥ̄ ⲛⲏⲩ ⲉⲃⲟⲗϩⲙ̀ ⲡⲉⲥⲡⲉⲣⲙⲁ ⲛ̀ⲇⲁⲩⲉⲓⲇ ⲁⲩⲱ ⲉⲃⲟⲗϩⲛ̀ ⲃⲏⲑⲗⲉⲉⲙ. Paullo aliter Memph. ϫⲉ ⲉⲃⲟⲗϧⲛ̀ ⲡϫⲣⲟϫ ⲛ̀ⲇⲁⲩⲓⲇ ⲡⲉ

ⲟⲩⲟϩ

ⲟⲩⲟϩ ϫⲉ ⲁⲣⲉ ⲡⲭ︦ⲥ︦ ⲛⲏⲟⲩ ⲉⲃⲟⲗϧⲉⲛ ⲃⲏⲑⲗⲉⲉⲙ. At in fine versiculi ambae conveniunt cum cod. Cantabrig.

(27) Vers. 45. ⲙ̀ⲡⲉⲧⲛ̀ⲛ̀ⲧ'ϥ. Memphit. ⲙ̀ⲡⲉⲧⲉⲛ ⲛⲉⲛϥ. Nostra habet ⲧ' insertum ante ϥ. Nihil tamen hactenus est, cur Thebaicum ⲙ̀ⲡⲉⲧⲛ̀ⲛ̀ⲧϥ tamquam mendosum corrigere velis.

(28) Vers. 46. ϫⲉ ⲙ̀ⲡⲉⲣⲱⲙⲉ ϣⲁϫⲉ ⲉⲛⲉϩ ⲛ̀ⲑⲉ ⲙ̀ⲡⲉⲓⲣⲱⲙⲉ. Ita Gr. editio. In Memph. deest ⲙ̀ⲡⲉⲓⲣⲱⲙⲉ, οὗτος ὁ ἄνθρωπος. Quod & Wetstenius monuit. Sed in hac ipsa Memph. versione versiculus sic desinit ⲙ̀ⲡⲁⲓⲣⲏϯ ⲉⲛⲉϩ: *similiter unquam*; ubi in Thebaica praecedit in hunc modum: ⲉⲛⲉϩ ⲛ̀ⲑⲉ ⲙ̀ⲡⲉⲓⲣⲱⲙⲉ.

(29) Vers. 47. ϩⲱⲧⲧⲏⲩⲧⲛ̀. Idem ac in Memph. ϩⲱⲧⲉⲛ, *vos quoque*. At in Latina versione Wilkinsii omissa est particula *quoque*.

(30) Vers. 49. In *secunda* & *tertia* versiculi lineis spatia vacua litteras indicant in archetypo spongia deletas.

(31) Vers. 50. ϣⲁ ⲓ︦ⲥ︦, non aliter atque Memph. ϩⲁ ⲓ︦ⲥ︦, *ad Iesum*. Graeci omnes codd. tum editi, tum mss. referunt: πρὸς αὐτὸν, *ad eum*.

Ibid. ⲛ̀ϣⲟⲣⲡ: πρότερον, *prius*, sine νυκτὸς, ut text. Gr. fragmenti. Memph. vero ⲛ̀ϣⲱⲣⲡ ⲛ̀ϫⲱⲣϩ, *prius nocte*.

(32) Vers. 52. ⲙⲏ ⲛ̀ⲧⲕ ⲟⲩ ⲉⲃⲟⲗ ϩⲱⲱⲕ ⲟⲛ ϩⲛ̀ ⲧⲅⲁⲗⲓⲗⲁⲓⲁ: Eadem in Memph. exstant: *Numquid tu quoque ex Galilaea es?* Wilkinsius tamen in Latina versione praetermisit ϩⲱⲕ.

Vers. 53. desideratur. Vide quae diximus in adnotatis ad Graecum fragmentum.

IN

IN CAP. VIII.

(1) Verf. 12. ⲓ̄ⲥ̄ ϭⲉ ⲟⲛ ⲁϥϣⲁϫⲉ ⲛⲙ̄ⲙⲁⲩ : *Iesus igitur iterum eos allocutus est*. Memphitica ⲡⲁⲗⲓⲛ ⲟⲛ ⲁϥϣⲁϫⲓ ⲛⲉⲙⲱⲟⲩ ⲛ̀ϫⲉ ⲓⲏ̄ⲥ̄, omiſſo ϭⲉ, nempe particula *οὖν*, quae etiam in textu Graeco fragmenti exſtat; quamquam ego putarim pro ⲟⲛ in ipſa quoque Memphitica legendum eſſe ⲟⲩⲛ, ut in Gr. *πάλιν οὖν*. Porro particula *οὖν* hoc in loco poſita inanis non eſt. Indicat enim coniunctionem verſiculi 12. cum ſecundo cap. huius VIII.; ubi haec leguntur : *καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἤρχετο πρὸς αὐτὸν, καὶ καθίσας ἐδίδασκεν αὐτοῦς*. At in hac noſtra Thebaica verſione, perinde atque in Gr. textu fragm. ſecundus iſte verſic., ut & ceteri ad 12. uſque, omittuntur. Ecquid aliud inde ego colligam, niſi eos in vetuſtioribus evangelii Iohan. exemplaribus fuiſſe primum lectos, poſtmodum vero, ne legerentur, ſubductos?

Cod. Memphit. biblioth. Vatic. hiſtoriam adulterae nullis, ut mihi memoriae occurrit, uncis concluſam exhibet. Fateor ego tamen codicem non multae antiquitatis eſſe; quippe qui Arabicam interpretationem e fronte Coptici textus adiectam gerat.

(2) Verf. 13. ⲡⲉϫⲉ ⲛⲉⲫⲁⲣⲓⲥⲁⲓⲟⲥ ϭⲉ. Memph. pro ϭⲉ, quod eſt in Gr. omnibus codd., uti & in Syra poſteriore, legit ⲟⲛ *iterum*. Sed errorem eſſe ſuſpicor amanuenſis, qui ⲟⲛ fortaſſe ſcripſit loco ⲟⲩⲛ, *οὖν*.

(3) Verf. 14. ⲁⲩⲱ ⲉⲓⲛⲁ : reſpondet Gr. textui fragmen. & Graec. vulg. lect. Memphitica habet ⲓⲉ pro ⲟⲩⲟϩ, ideſt pro ⲁⲩⲱ Theb.

Ibid. ⲏ ⲉⲓⲛⲁ cum fragmento noſtro Gr., & aliis optimae notae codd. Sic & in Memph. ⲓⲉ ⲉⲓⲛⲁϣⲉⲛⲏⲓ legitur.

(4) Verf. 15. ⲛ̀ⲧⲱⲧⲛ ⲉⲧⲉⲧⲛ̀ⲕⲣⲓⲛⲉ ſine ⲇⲉ, quod eſt in Memph., ſed cum Memph. legit ⲇⲉ poſterius : ⲁⲛⲟⲕ ⲇⲉ.

 Neu-

Neutrum in textu fragmenti nostri, nec in Graeca vulgata editione, legitur.

(5) Vers. 16. ⲕⲁⲛ ⲉⲉⲓϣⲁⲛ ⲕⲣⲓⲛⲉ ⲇⲉ ⲁⲛⲟⲕ: Ut fragmentum, & Gr. vulg. editio. In Memph. ⲇⲉ omittitur.

Ibid. ⲟⲩⲙⲉⲉ ⲧⲉ, idem ac ⲟⲩⲙⲏⲓ ⲡⲉ Memphit. *verum est*: quo loci quum Wetsten. adnotaverit in Syra posteriori ad marginem legi δικάια, admonere cogimur nihil huiusmodi legi in margine cod. Angel. biblioth.

Ibid. ϫⲉ ⲛ̀ⲁⲛⲟⲕ ⲙ̀ⲙⲁⲧⲉ ⲁⲛ ⲡⲉ: *Quia ego solus non sum*. Quod audis ⲙⲙⲁⲧⲉ erratum fortasse dixeris incuriosi librarii, qui vel ⲙ̀ⲙⲁⲩⲁⲧ, si Memphiticam vocem adhibere voluisset, vel certe ⲙⲁⲩⲁⲁϥ *solus*, si Thebaicam retinere cogitabat, scribere debuisset. Nam ⲙ̀ⲙⲁϯ pro *solo* nusquam inter voces sive Memphiticas, sive Saidicas Lexici Lacroziani invenies. At ⲙ̀ⲙⲁϯ tamquam integrum, & incorruptum agnoscendum esse arbitror. Sunt enim exempla, quae plane demonstrant, ⲙ̀ⲙⲁϯ adverbium *solum* in Theb. dialecto sumi pro nomine *solus*. Sic Iohan. XI. 52., quod est Graece μόνον, Memphitice ⲙ̀ⲙⲁⲩⲁϯϥ, Thebaice dicitur ⲙ̀ⲙⲁⲧⲉ apud Tukium in *Rud. Copt.* p. 601. Et rursus Corinthior. cap. XV. v. 19 μόνον Memphit. vertitur ⲙ̀ⲙⲁⲩⲁⲧϥ, Theb. ⲙ̀ⲙⲁⲧⲉ, ⲙ̀ⲙⲉϯ vero in tertia Aegypt. ling. dialecto hucusque incognita. Ea scriptum est Borgianum aliud fragmentum huius epistolae omnino unicum, nec antea umquam ulli eruditorum compertum.

Ibid. ⲙⲛ ⲡⲉⲓⲱⲧ ⲛ̀ⲧⲁϥⲧⲁⲩⲟⲉⲓ. Eumdem verborum ordinem, qui in utraque Syra versione conspicitur, retinet. Nam fragmentum nostrum, Graeca editio, & Memph. versio habent, καὶ ὁ πέμψάς με ὁ πατὴρ.

(6) Vers. 17. ϥⲥⲏϩ ⲇⲉ ⲟⲛ. Sic & in Memphit. At ⲟⲛ hoc in loco non *iterum*, ut facit Wilkins., sed aut *etiam*, aut in *adhuc*, exponi oportere censerem. Sicque ⲟⲛ aptissime respondet καὶ fragm. nostri, & vulgat. Graecor. lectioni.

(7) Vers. 18.

(7) Verf. 18. ⲁⲩⲱ ⲁⲩⲣⲙⲛ̄ⲧⲣⲉ ⲟⲛ ϩⲁⲣⲟⲓ ⲛ̄ϭⲓ ⲡⲉⲓⲱⲧ. ⲟⲛ, quod in Memphit. deeſt, idem & heic ſignificare puto, ac *etiam*.

(8) Verſ. 19. ⲡⲉϫⲁϥ ⲛⲁⲩ. Ita & Syra verſio prior, & cod. Cantabrig. καὶ εἶπεν αὐτοῖς. Non habet tamen noſtra ο *vau* Syrum, aut καὶ Graecum. Totum in Memphit. deſideratur.

Ibid. ⲙ̀ⲙⲟⲓ, bis, ut in Memphit., ſcriptum, uti mos pronunciandi ferebat. ⲙ̀ⲙⲟⲉⲓ enim Thebaice ſcribi deberet.

Ibid. ⲟⲩⲇⲉ ⲟⲛ ⲛ̄ⲧⲉⲧⲛ̄ⲥⲟⲟⲩⲛ ⲁⲛ ⲙ̀ⲡⲁⲉⲓⲱⲧ. Hoc ſecundum ⲛ̄ⲧⲉⲧⲛ̄ⲥⲟⲟⲩⲛ in Memphit. non exſtat. Sed ⲟⲛ exprimitur per ⲕ in Memphit. ⲡⲁⲕⲉⲓⲱⲧ; quare ⲟⲩⲇⲉ ⲡⲁⲕⲉⲓⲱⲧ: *neque etiam* (ſubintellige *cognoſcitis*) *Patrem meum*, interpretabere.

Ibid. in fine verſ. ⲧⲉⲧⲛ̄ⲛⲁⲥⲟⲩⲛ̄ ⲡⲁⲉⲓⲱⲧ ⲟⲛ ⲡⲉ. Bis, ni fallor, erravit amanuenſis. Primo in ⲧⲉⲧⲛ̄ⲁⲥⲟⲩⲛ̄, ubi geminare neglexit τὸ ⲛ ante ⲁ; deinde ubi ⲥⲟⲩⲛ̄ pro ⲥⲟⲟⲩⲛ̄ ſcripſit. Ter enim proxime ante in hoc eodem verſ. ⲥⲟⲟⲩⲛ Theb. poſuerat. Nihil tamen muto; nam ⲛⲥⲱⲟⲩⲛ ipſa quoque Memph. recte legit. ⲟⲩⲛⲉ, quod facit, ut ſententia iſta ſic verti debeat: *utique cognoſceretis & Patrem meum*. ܐܦ *etiam* utraque Syra habet, reſpondetque καὶ Gr.; cuius in Memphitica nota eſt ⲕ interpoſitum voci ⲡⲁⲕⲉⲓⲱⲧ; unde Wilkinſ. recte vertit: *Patrem meum etiam*.

(9) Verſ. 20. ⲙ̀ⲡⲁⲡⲁⲧⲉ, mendoſe ſcriptum pro ⲙ̀ⲡⲁⲧⲉ.

(10) Verſ. 21. ⲛ̄ϭⲓⲓⲥ̄. Ἰησοῦς, ſcilicet, quod Graecum nomen etſi deſit, ſic monente Wetſtenio in cod. Cantabrig., in Origene, in Cyrillo, immo & in Graeco fragmenti noſtri, exſtat tamen in utraque Syra, & in Memph. quoque verſione.

Ibid. ⲁⲩⲱ ⲧⲉⲧⲛ̄ⲁϣⲓⲛⲉ ⲛ̄ⲥⲱⲉⲓ. Sic in Gr. textu fragmenti: καὶ ζητήσετέ με, uti & in Syra priori verſione, perinde atque in Gr. Latinaque edit. legitur, ſine illo additamen-

 to,

to, quod eſt in Memphit. ⲟⲩⲟϩ ⲧⲉⲧⲉⲛⲛⲁϫⲉⲙⲧ ⲁⲛ, *καὶ οὐχ εὑρήσετέ με*, *& non invenietis me*; itemque in ſex Graec. codd., in quorum uno οὐκ, in aliis οὐχ apud Wetſten., qui hanc ipſam additionem in Syra quoque poſteriori, ſed cum *aſteriſco*, ſe legiſſe teſtatur; etſi in cod. biblioth. Angel. nullum ſit aſteriſci huius indicium.

Ibid. ⲧⲉⲧⲛⲁⲙⲟⲩ, lege ⲧⲉⲧⲛ̄ⲛⲁⲙⲟⲩ, geminato ⲛ. Quod ſequitur ϩⲣⲁⲓ ϩⲙ̄ ⲡⲉⲧⲛ̄ⲛⲟⲃⲉ, (moriemini) *in peccato veſtro*, conſonat cum textu fragmenti, & Gr. Latinaeque editionis: convenit & cum Memphit. Nam male ϧⲉⲛ ⲡⲉⲧⲉⲛ ⲛⲟⲃⲓ Wilkinſ. vertit: *in peccatis veſtris*. Nulla eſt enim nota numeri plurium. Idem dicito de Syra poſteriore iuxta cod. noſtri fidem.

(11) Verſ. 22. ⲉⲧⲉⲧⲛⲁϣⲉⲓ ⲁⲛ. Malae pronunciationis cauſſa praetermiſit amanuenſis geminationem τοῦ ⲛ. Nam ⲉⲧⲉⲧⲛ̄ ⲛⲁϣⲉⲓ ⲁⲛ legi debet; niſi ⲛ alterum ex more gentis, & linguae eliſum putes.

(12) Verſ. 23. ⲛ̄ⲧⲱⲧⲛ̄ ⲛ̄ⲧⲉⲧⲛ̄ ⲉⲃⲟⲗ ϩⲙ̄ ⲡⲕⲁϩ, ⲁⲛⲅ̄ ⲁⲛⲟⲕ ⲟⲩ ⲉⲃⲟⲗ ϩⲛ̄ ⲧⲡⲉ. Singularis plane verſionis auctor ſenſum fortaſſe magis, quam verba reddere voluit. Neque enim Thebanorum dialecto vocabula deſunt, quae Graecis *ἐκ τῶν κάτω*, *de infernis*, & *ἐκ τῶν ἄνω*, *de ſupernis*, reſpondeant. Quo autem pacto ii, qui de terra ſunt *ἐκ τῶν κάτω*, & Chriſtus, qui de caelo eſt *ἐκ τῶν ἄνω*, eſſe dicatur, vide Orig. *comment. in Ioban.*, Clem. Alexand. *in cohortat. ad gentes* tom.I. op. ed. Oxon. pag. 52., in primis vero SS. Cyril., & Auguſtinum in hunc ipſum divini Evangeliſtae locum.

ADDEN-

ADDENDA

Ad Cap. VI. Evang. S. Iohannis .

IAM hae noſtrae qualeſcumque adnotatiunculae ad umbilicum perductae fuerant, quum nova ex Aegyptiis Thebis ſacrorum Codicum fragmenta ad virum ſummum, Praeſulemque doctiſſimum Stephanum Borgiam, quemadmodum optabatur, feliciter pervenerunt. Ea mihi humaniſſimus ipſe ſtudiorum meorum altor & animator, conſideranda obtulit, ut iis, ſi quid in rem meam facerent, pro meo lubitu uterer. Tum ego, duo inter cetera vetuſtiſſimi Evangeliarii fruſtula, quae notas ſaeculi V. praeſeferre, pluresque *pericopas* de Evangelio Iohannis depromptas continere videbantur, evolvere, & meditari coepi. Quid vero? Non potui non exſecrari barbariem ſacrilegorum hominum, qui vel binas haſce divini codicis reliquias tam indignis foediſque modis tractarant. Erant enim ab initio folia membranacea, majoris magnitudinis, duo, eaque integra, & elegantioribus Copto - Thebaeorum litteris ad publicum eorumdem eccleſiarum uſum exarata: ſed hodie in ſumma praeſertim fronte, totaque ſuperiori margine tam immaniter, turpiterque lacera, diſciſſa, & corrupta cernuntur, ut una cum numeris paginarum lineae plures de tabulis ipſis omnino perierint. Nihilo tamen minus in miſerandis hiſce utriuſque membranae laciniis *ſex* omnino pericopas, licet partim mutilas, partimque etiam integras Evangeliorum, unde fuerant excerptae, diſcernere, & obſervare potuimus.

Prima eſt fol. I. col. I. ex c. XIX. Luc. de hiſtoria Zacchaei, Sed deſiderantur verſic. primi *tres*. Ceteri ſuperſunt ad verſ. uſque 11.

Secunda titulum habet in fine col. I. ⲟ̂ⲙ ⲡⲙⲉϩϣⲟⲙ'ⲧ ⲛ̀ⲥⲁⲃⲃⲁⲧⲟⲛ. *Similiter in* III. *ſabbato*. Illius initium in col. 2. erat v. 11. cap. VII. evangelii ſecundum eumdem Lucam; ſed verſ. iſte mutilatus eſt. Ceteri ad 18. uſque inte-

integri habentur, comprehenduntque hiſtoriam filii viduae Naim, quem vita functum Chriſtus e mortuis excitavit.

Tertia eodem priori fol. col. 3. deſumpta cernitur ex cap. XI. ipſius evang. Lucae. Ex eo enim ſunt vv. 28. 29. 30. 31. 32., qui adhuc integri exſtant, etſi titulus, exordium, & finis pericopae non amplius diſcerni, legique poſſint.

Quarta eodem fol. col. 4. ſic inſcribitur: ⲙⲛⲛⲥⲁ ⲡϣⲁ ⲙ̀ⲡⲛⲉⲓⲱⲧ ⲁⲡⲁ ϣⲉⲛⲟⲩⲧⲉ ⲡⲕⲁⲧⲁ ⲓⲱϩⲁⲛⲛⲏⲥ: *Poſt feſtum*, ſcilicet, *Abbatis Scenute*, *ſecundum Iohannem*. Exorditur a v. 12. cap. XII., deſinit (fol. *ſecundo*, col. *prima*) in 23., ſed particulae vv. 17. & 18. exciſae evanuerunt.

Quintae titulus in fol. 2. ſub finem col. 1. hic eſt: ⲡⲥⲁⲃⲃⲁⲧⲟⲛ ⲉϫⲙ̀ ⲡⲙⲟⲟⲩ ⲡⲕⲁⲧⲁ ⲓⲱϩⲁⲛⲛⲏⲥ: *In ſabbato ſuper aquam*, *ſecundum Iohannem*. Ea complectitur fol. 2. col. 2. hiſtoriam Samaritanae, a v. 5. cap. IV. Iohannis ad illa uſque verba v. 15: *Domine, da mihi hanc aquam, ut non ſitiam, neque veniam huc ad hauriendam aquam*, & deſinit in col. 3.

Sexta eodem fol. 2. eademque col. 3. ſequitur pericopa, quae hunc ſibi titulum proprium gerit: ⲟⲙⲟⲓⲱⲥ ⲧⲕⲩⲣ̅ ⲉϫⲙ̀ ⲡⲙⲟⲟⲩ ⲡⲕⲁⲧⲁ ⲓⲱϩⲁⲛⲛⲏⲥ: *Similiter in dominica ſuper aquam*, *ſecundum Iohannem*. Exhibet iſta res Chriſti geſtas quemadmodum a Iohanne ſcripto traditae ſunt cap. VI. evang. a v. 15. ad 24. uſque. Non heic tamen deſinit; longius enim progrediebatur. Sed folium deeſt, in quo evangelicae huius lectionis finis eſſe debebat.

Tituli ipſi *quintae* & *ſextae pericopae* ſatis aperte enunciant tempus *exundationis Nili*, quo duae hae evangelicae ſectiones in liturgia *ſabbati*, & *dominicae* legebantur. Hi enim dumtaxat erant dies liturgici apud Aegyptios Monachos, teſte Caſſiano lib. III. *Inſtit.* c. 2. At Nili exundatio ſub aeſtivi ſolſtitii dies ſpectabilis apud ſuperioris inferiorisque Aegypti incolas reddi ſolebat. Quumque flantibus aquilonibus die iunii XII. iuxta Kalendar. Copt., conſtanti fere lege, caeleſtis roris ſpecies toti Aegypto propitia, & ſalutaris, quam *gut-*

guttam vulgo appellant, decidere consueverit, non sine caussa institutum fuisse puto, ut in Copticis liturgiis preces pro *aquarum adscensu* praescriptae fuerint a *duodecima* ⲡⲁⲱⲛⲉ, *paini* ex versione Renaudot., vel *paoni*, nempe *iunii*, ϣⲁ ⲙⲏⲧ ⲛ̄ⲡⲁⲱⲡⲉ *ad* x. usque *paopi* in Missali Rom. ed. vel IX. *paophi* ex cod. Renaud., idest *octobris* Aegyptii. Itaque non temere ego credam in *sabbato* & *dominica iunii*, imminente tempore solstitii aestivi, & exundationis Nili, nostras hasce evangelicas lectiones apud Thebaeos fuisse solemniter recitatas.

Huiusmodi temporis, & statuti ratio multo clarior fieret, si *Scenutes*, cuius festum indicatur in titulo pericope IV., *Martyr* ille esset, qui teste Ludolpho in *Lex. Aethiop.* colitur die 4. iunii, & *Abba Sanucius* vocatur 25. iul. Sic enim & quartae, & *quintae*, & *sextae* lectionis dies in iunium circa solstitium incidere potuissent.

Verum quis fuerit noster iste *Scenute*, res est difficilis perquisitionis. Mingarellius vir sane emunctae naris idemque doctissimus in fragm., quod x. est inter Naniana, p. 272. *Abbatem Shenutem* cum SS. Pachomio, Macario, & Moyse Ab., semel iterumque coniungit, deque eo inquit: *valde vetustum esse non dubito*. Quid ni hic idem esse possit, qui in titulo pericopae nostrae *quartae* commemoratur? Verum de hoc ipso Abbate & Propheta Shenute plura alibi dicemus, ubi ex Borgianis fragmentis nonnulla dabimus, quae lucem paullo maiorem adferre fortasse valebunt fragm. Naniano VI. ab eodem Mingarellio iam publici iuris facto. Nunc ad institutum nostrum redire praestat.

An apud Memphitas idem omnino ritus viguerit, ut liturgiam haberent peculiarem, in qua easdem evangelicas pericopas *super aquas*; una cum Thebaeis legerent, ignotum est. Illi namque in uno mense ⲧⲱⲃⲓ *ianuario*, idest in *Epiphania Domini* officium liturgicum ⲉϫⲉⲛ ⲙⲙⲱⲟⲩ *super aquam* celebrant.

Quae vero huc usque attulimus, ad simplicem fragmenti formam, eiusque antiquitatem unice spectant. Nostra modo in-

intereſt, ut intelligas, *unam* in eo eſſe *pericopen ſextam*, quae ad rem noſtram facit. Ea enim eſt, quae nuper nobis cognita; plura ſuppeditat, unde & verſiculos quoſdam Copto-Thebaicae verſioni capitis VI. Iohannis addere, & quae male a nobis in adnotat. ad vv. 21. & 22. ſarta ſunt, aptius reſarcire, atque ſupplere valeamus. Itaque, ne te diutius morer, ex pericope ſexta, qualis modo eſt variis in locis mutilata, & corrupta, haec tene.

Ex Cap. VI. Evang. S. Iohannis.

v. 15. Ⲓ̅ⲥ̅ ϭⲉ ⲛ̄ⲧⲉⲣⲉϥⲉⲓ⸗ ⲙⲉ ϫⲉ ⲥⲉⲛⲏⲩ ⲛ̄ⲥⲉ.. ⲧⲟⲣⲡϥ (1) ϫⲉⲕⲁⲥ ⲉⲧⲉⲁⲁϥ ⲛ́ⲣⲣⲟ́ ⲁϥ⸗ ⲥⲉϩⲧϥ ⲟⲛ (2) ⲉϩ⸗ ⲣⲁⲓ ⲉϫⲙ̀ ⲡ̄ⲧⲟⲟⲩ ⲙ̄ⲙⲁⲩⲁⲁϥ	15. Ieſus quum cognoviſſet quod venturi eſſent ad eum rapiendum, ut facerent eum Regem, receſſit iterum in montem ſolus.
16. Ⲉⲛ̄ⲧⲉⲣⲉⲣⲟⲩϩⲉ (3) ⲇⲉ ϣⲱⲡⲉ ⲁⲛⲉϥⲙⲁⲑⲏ⸗ ⲧⲏⲥ ⲉ́ⲓ ⲉϩⲣⲁⲓ ⲉϫ́ⲛ ⲑⲁⲗⲁⲥⲥⲁ.	16. Ut autem factum eſt veſpere, diſcipuli eius deſcenderunt in mare.
17. Ⲁⲩⲱ ⲁⲩⲁⲗⲉ (4) ⲉⲡ⸗ ϫⲟ́ⲓ ⲉⲧⲣⲉⲩⲉ́ⲓ ⲉⲡⲉ⸗ ⲕⲣⲟ	17. Et aſcenderunt in navim ut adirent trans . . . .
Reliqua huius v. in diſcerpta membrana deſunt.	
18. Ⲉⲣⲉ ⲟⲩⲛⲟϭ ⲉⲛ̄ⲧⲏⲩ ⲛ́ⲃⲟⲗ ⲑⲁⲗⲁⲥⲥⲁ ⲧⲱ⸗ ⲟⲩⲛ ⲉϩⲣⲁⲓ	18. Et magno ex vento mare exſurgebat.

19. Quum

19. ⲛ̀ⲧⲉⲣⲟⲩϩⲓⲛⲉ ⲇⲉ ⲉⲃⲟⲗ ⲛ̀ⲁϫⲟⲩⲧⲏ ⲛ̀ⲥⲧⲁⲇⲓⲟⲛ ⲏ ⲙⲁⲁⲃ ⲁⲩⲛⲁⲩ ⲉ̂ⲓ̂ⲥ̂ ⲉϥⲙⲟⲟϣⲉ ϩⲓϫⲛ ⲑⲁⲗⲁⲥⲥⲁ ⲉⲁϥϩⲱⲛ ⲉϩⲟⲩⲛ ⲉⲡϫⲟⲓ ⲁⲩⲱ ⲁⲩⲣϩⲟⲧⲉ.

19. Quum autem progreſſi eſſent fere vigintiquinque ſtadia, aut triginta, viderunt Ieſum ambulantem ſupra mare: appropinquavit ad navim, & ipſi timuerunt.

20. ⲛ̀ⲧⲟϥ ⲇⲉ ⲡⲉϫⲁϥ ⲛⲁⲩ ϫⲉ ⲁⲛⲟⲕ ⲡⲉ ⲙ̀ⲡⲣⲣϩⲟⲧⲉ.

20. Ille vero dixit eis: ego ſum: ne timeatis.

21. ⲛⲉⲩⲟⲩⲱϣ ϭⲉ ⲉⲧⲁⲗⲟϥ ⲉⲡϫⲟⲉⲓ (5) ⲁⲩⲱ ⲛ̀ⲧⲉⲩⲛⲟⲩ ⲁⲡϫⲟⲓ ⲙⲟⲟⲛⲉ ⲉⲡⲉⲕⲣⲟ (6) ⲉⲩⲛⲁⲃⲱⲕ (7) ⲉⲣⲟϥ.

21. Volebant igitur eum recipere in navem, & illico navis ſtetit in littore, quo adibant.

22. ⲡⲉϥⲣⲁⲥⲧⲉ (8) ⲡⲙⲏⲏϣⲉ ⲧⲁϩⲉⲣⲁⲧ'ϥ (9) ϩⲓ ⲡⲉⲕⲣⲟ ⲛⲑⲁⲗⲁⲥⲥⲁ ⲁⲩⲛⲁⲩ ϫⲉ ⲙ̀ⲙⲛ̀ ϭⲉ ϫⲟⲓ (10) ⲙ̀ⲙⲁⲩ ⲛ̀ⲥⲁ ⲡⲏ (11) ⲛ̀ⲧⲁ ⲙ̀ⲙⲁⲑⲏⲧⲏⲥ ⲛ̀ⲓ̅ⲥ̅ ⲁⲗⲉ ⲉⲣⲟϥ. ⲁⲩⲱ ϫⲉ ⲙ̀ⲡⲉ ⲓ̅ⲥ̅ ⲁⲗⲉ ⲉⲡϫⲟⲓ ⲙⲛ̀ ⲛⲉϥⲙⲁⲑⲏⲧⲏⲥ ⲁⲗⲗⲁ ⲛⲉϥⲙⲁⲑⲏⲧⲏⲥ ⲙⲁⲩⲁⲁⲩ ⲛⲉⲛⲧⲁⲩⲃⲱⲕ.

22. Die ſequenti multitudo, quae ſtabat trans mare, viderunt quod non alia navis ibi erat, niſi illa, in quam diſcipuli Ieſu adſcenderunt, & quod Ieſus non adſcendit in navim cum diſcipulis ſuis, ſed diſcipuli ſoli adſcenderant.

23. ⲁⲩⲱ ⲉⲓⲥ ϩⲉⲛⲕⲉ ⲉϫⲏ-
ⲏⲩ ⲁⲩⲉⲓ ⲉⲃⲟⲗ ϩⲛ̄
ⲧⲓⲃⲉⲣⲓⲁⲥ ϩⲁⲧⲙ̄ ⲡⲙ-
ⲙⲁ ⲉⲛⲧⲁⲩⲟⲩⲉⲙ ⲡ-
ⲟⲉⲓⲕ (12) ⲉⲁⲡϫⲟⲉ-
ⲓⲥ (13) ϣⲡ̄ϩⲙⲟⲧ
ⲉϫⲱϥ.

24. ⲛ̄ⲧⲉⲣⲉ ⲡⲙⲏⲏϣⲉ ϭⲉ
ⲛⲁⲩ ϫⲉ ⲓ̄ⲥ̄ ⲙ̄ⲙⲁⲩ
ⲁⲛ ⲟⲩ. . . . . .

Cetera deſiderantur.

23. Et ecce aliae naves venerunt ex Tiberiade prope locum ubi manducaverant panem, quum Dominus gratias egiſſet ſuper eum.

24. Quum ergo multitudo vidiſſet Ieſum ibi non eſſe . . . . .
. . . .

ADNOTATIONES.

(1) Verſ. 15. ⲛ̄ⲥⲉ...ⲧⲟⲣⲡ̄ϥ: lege ⲛ̄ⲥⲉⲧⲟⲣⲡ̀ϥ continuatis litteris; nam interſtitium inter ⲛ̄ⲥⲉ & ⲧⲟⲣⲡ̀ϥ notatum ad fidem codicis retinendam reliquimus; quae enim ibi erant litterae male interiectae, ſpongia deletae ſunt. Sed unde illud ⲧⲟⲣⲡ? Ex Hebraeo ſcilicet טרף *rapere*: unde Oſeae v. 14. אני אטרף, Memph. ⲁⲛⲟⲕ ϯⲛⲁϩⲱⲗⲉⲙ, & LXX. ἐγὼ ἁρπῶμαι, de quo Heſych. iuxta Ioh. A. rabr. obſervationes. Quamobrem hoc prorſus loco Memphit. habet ⲉϩⲟⲗⲙⲉϥ, niſi legendum ſit ⲉϩⲟⲗⲉⲙⲉϥ; nam ϩⲱⲗⲉⲙ apud La-Croz. *rapere* deſignat, immo ea hoc ipſum fortaſſe eſt ab חלם Hebr., quod inter cetera *trahere* ſignificat. De lineolá ſuper ducta inter ⲡ, & ϥ, quid dicturus ſit cl. Abbas Mingarellius, ego equidem divinare nequeo: ſed ea certe vim *accentus* habere non poteſt. Ego veriſimili coniectura ductus notam eſſe putarem *vocalis*, qua verbum ⲧⲟⲣⲡ, ex ingenio linguae, coniungitur cum affixo ϥ.

(2) Ibid.

(2) Ibid. ⲟⲛ, Gr. πάλιν. Inter tot codd. totque veterum testimonia, & versiones, in quibus vox ista desideratur, Copticam etiam versionem laudat Wetsten., sed de *Copto-Memph.*, non de *Thebaica* Werstenius intelligendus est.

(3) Vers. 16. ⲛ̀ⲧⲉⲣⲉⲣⲟⲩϩⲉ. ⲣⲟⲩϩⲉ derivatum putarem ab Hebr. ערב, unde & Gr. ἔρεβος; ἐρεβεννὴ, ἐρέμνη, & ἐρέβευς Homeri. Etsi enim ab initio deesse videatur ⲉ ante ⲣ in ⲣⲟⲩϩⲉ, ea tamen subintelligi debet, ut in ⲣⲣⲟ, quod Thebanis Aegyptiis est ⲉⲣⲣⲟ *Rex*: ibi etiam, ubi primum ⲣ nullam supra se pictam lineolam gerit. Aut lege, si mavis, ⲁⲣⲟⲩϩⲉ: quando & Memphitae ipsi legunt ⲁⲣⲟⲩϩⲓ. Cerne tu modo ⲩ, sive *v*, Aegyptium in ב Hebraicum commutatum; huius enim commutationis exempla frequenter occurrunt; & ecce tibi veluti sub oculos oriri radicales hebraicae vocis ערב, *Arab*, seu *Arov*. ϩⲉ vero ultima syllaba ⲧⲉ, ⲁⲣⲟⲩ-ϩⲉ indicium mihi esse videtur nominis apud Hebraeos feminei generis, quale est ה in מערבה, *occasus* scilicet, Is. 45. 6. Nec te moveat vocalium diversitas; quae enim in eadem lingua, multo vero magis dum ex una in aliam migrant, facile inter se commutantur.

(4) Vers. 17. ⲁⲩⲁⲗⲉ: ⲁⲗⲉ videlicet Theb., & ⲁⲗⲏⲓ Memphit., utrumque est ex Hebr. עלה, *adscendere*.

(5) Vers. 21. ⲉⲧⲁⲗⲟϥ ⲉⲡϫⲟⲉⲓ: Memph. quoque legit ⲉⲧⲁⲗⲟϥ; sed addit ⲛⲉⲙⲱⲟⲩ ⲉⲡⲓϫⲟⲓ. At ⲛⲉⲙⲱⲟⲩ *secum*, nulli habent codd. neque Graeci, neque Latini.

(6) Ibid. Versio nostra Theb. simpliciter habet ⲉⲡⲉⲕⲣⲟ: at Memph. legit ⲉⲡⲓϫⲣⲟ cum addito ⲉⲡⲓⲕⲁϩⲓ *ad littus terrae*, in quam Gr. vulg. omisso [illegible] seu ἐπιχρο hanc nudam exhibet lectionem: ἐπὶ τῆς γῆς, εἰς ἣν.

(7) Ibid. ⲉⲩⲛⲁⲃⲱⲕ, vox in hoc Thebaico *Evangeliarii* loco, quam ex Graeco-Theb. fragmento nostro, rectius scripseris ⲛⲉⲩⲛⲁⲃⲱⲕ, *adibant*. Vide adnot. 1. ad p. 263.

(8) Verf 22. ⲡⲉϥⲣⲁⲥⲧⲉ. Tolle ead. p. 263. adnot. 2. ex ⲙ̀ⲡⲉϥⲣⲁⲥⲧⲉ fupplementi noftri unicum ⲙ, (fine tamen errore a nobis additum,) & ipfiffimam ftatim vocem Evangeliarii habebis.

(9) Ibidem: ⲧⲁϩⲉⲣⲁⲧϥ̄. Heic omiffam fufpicor in Evangeliar. ⲉ coniungendam cum ⲧ in ⲧⲁϩⲉⲣⲁⲧϥ̄. Lege igitur ⲉϯⲁϩⲉⲣⲁⲧϥ̄, ut nos ibi fupplevimus. Hoc enim ⲉ librarius omifit deceptus concurfu fimilis litterae proxime ante depictae in poftrema fyllaba nominis ⲡⲙⲏⲏϣⲉ; adeoque neglecto ⲉ fequenti, fcribere perrexit ⲧⲁϩⲉⲣⲁⲧϥ̄ pro ⲉⲧⲁϩⲉⲣⲁⲧϥ̄.

(10) Ibid. ⲙ̀ⲙⲛ ϭⲉ ϫⲟⲓ. Cum puncto gemino τῷ, ï, fuperne incumbenti, ut aequivaleat, fic ego credo, τῷ. ⲉⲓ Sahid. Ceterum in fragmento noftro Gr. Theb. ⲙ̀ⲙⲛ ϭⲉ ϫⲟⲉⲓ, recte legebatur; nam ⲙ̀ⲙⲛ ϭⲉ, ex Ifaiae 44. 6. apud ipfum quoque Tuk. pag. 192. *non alius*, exponitur. Sed defcriptor, nefcio qua allucinatione, abreptus, cum ⲛⲙ male pofito, etiam ⲙ prius, ut iam pag. 263. animadvertimus, fpongia delevit. Ibi ergo germana lectio ⲙ̀ⲙⲛ ϭⲉ ϫⲟⲉⲓ reftituenda eft.

(11) Ibid ⲛ̀ⲥ ⲁⲡⲏ. Nos fupplevimus ⲛ̀(ⲟⲩ)ⲁ ⲡⲏ: quippe qui lectionem hanc confonam noveramus tum vulgato Graecor. textui *εἰ μὴ ἓν ἐκεῖνο, nifi unam illam* (navem), tum etiam Memph. ipfi verf. ⲉⲃⲟⲗ ⲉⲟⲩⲁ, *praeter unam*. Eo tamen loco acrius, ftudiofiufque fpectato ⲛ̀ⲥⲁⲡⲏ cum Evangeliario legendum cenfeo. Cetera fere ex obfervationibus noftris editis p. 264.

(12) Verf. 23. ⲉⲛϯⲁⲟⲩⲟⲩⲉⲙ ⲛⲟⲉⲓⲕ. Fragm. editum ⲉⲛϯⲁⲟⲩⲟⲩⲱⲙ ⲙ̀ⲛⲟⲉⲓⲕ, ut Memph.

(13) Ibid. ⲉⲁⲛϫⲟⲉⲓⲥ. Fragm. ed. ⲉⲛϫⲟⲉⲓⲥ, fed huic, ni fallor, praeferenda eft Evangeliarii lectio.

LITUR-

LITURGICORUM FRAGMENTORUM
APPENDIX
Ex reliquiis eccleſiaſticorum codicum ſuperioris Aegypti

FRAGMENTUM I.

De Divina Anaphora.

AEgyptiacum codicem, ex quo primum hocce *Copto-Thebaicum* fragmentum publici iuris facimus, ſcriptum fuiſſe coniicimus *quarto* exeunte eccleſiae ſaeculo in monaſterio aliquo ſuperioris Aegypti poſt ſanctorum Baſilii & Nazianzeni Gregorii mortem. Fragmentum non plura, quam folia quatuor ex lacerato codice per ſummam iniuriam avulſa exhibere poterit. Paginae enim, quas nobis ex ceterarum omnium iactura fors fortuna ſervavit, octo tantummodo numerantur: eaeque ſunt ⲣⲉ. 105., ⲣⲋ. 106., ⲣⲍ. 107., ⲣⲏ. 108., ⲣⲓⲅ. 113., ⲣⲓⲇ. 114., ⲣⲓⲉ. 115., ⲣⲓⲋ. 116. Uniuſcuiuſque vero paginae facies non eſt in geminas diviſa columnas, ſed aequalibus lineis ab uno ad alterum latus perpetuo continuatis, totum implet, qua longe lateque patet, membranae ſpatium.

Forma characterum, iudicio noſtro, cum epocha, quam codici praefigendam putavimus, ſatis apte coniungitur. Uſitata tamen *orthographiae* ratio ubique fere neglecta conſpicitur. Lineolae namque illae, quae tamquam deficientium, adeoque & ſupplendarum litterarum indices, certis quibuſdam conſonantibus elementis in aliis pleriſque Aegyptiorum codd ſuperduci ſolent, in hoc noſtro ſaepe omittuntur. Una eſt littera ⲓ, quae ſemper ſupra ſe pictum gerit aut geminum punctum, aut obliquae formae lineolam in morem graeci circumflexi

cumflexi accentus. Idque accidit non iis tantum nominibus, in quibus ⲓ *ſimplex* occurrit, ſed & in iis, quae in diphthongis, ⲉⲓ, ⲓ habent cum ⲉ praepoſitivo coniunctum.

Sunt & lineolae, quae nonnullis inſidentes vocalibus tamquam gravis, acutive ſoni notae haberi queant. Sed quo pacto id muneris iis tribuam, quae conſonas ϥ, ϣ, aliaſve ſimiles aliquando afficiunt, ego prorſus ignoro. Sic ego non intelligo quid ſibi velit *lemniſcus* ſive *obelus* ÷, ut in Prolegom. ad editionem Septuagintaviral. a Grabe vocatur, *punctatus*, alicubi impendens liquidae ⲛ. Qui enim aut ſimplex, aut etiam pluries repetitus locum tenet inter periodos orationis, vel nudae interpunctionis munus gerit, vel etiam ad implendum ſpatium inter finem unius, & initium alterius periodi quandoque relictum, adhiberi, ſcriptoris arbitrio, potuit. In aliis quoque Borgianis Aegyptiorum codicibus ſimilis formae obeli ad marginem picti cernuntur. Quamquam nonnulli etiam ſunt ſic efformati, ut puncta habeant :— in extremo lineae. Horumque variorum obelorum figuras ex vetuſtiſſimo Graeco Fragmento τῶν ὀ iam antea edidit vir magnus Bernard. Montfauconius. Cui tamen uſui in commemoratis Aegypt. codd. inſervire queant, nihil certi, quod ſtatuam, in mentem mihi hucuſque venit. Verum de orthographicis hiſce notis plus etiam ſatis. Praeſtat nunc de rebus ipſis dicere.

Fragmentum reliquias exhibet ſuperſtites ex ea nobiliori *Divinae Anaphorae* parte, quae *ſecunda* dicitur, quaque tota actio Euchariſtici ſacrificii completur. Haec enim pars eſt, quae *proprie Anaphora* appellatur, exordiumque ſumit a *praefatione*, & ad fractionem uſque, communionemque ſanctiſſimi corporis Chriſti producitur. De his conſule ſis inter ceteros virum longe doctiſſimum Euſebium Renaudotium, cum alibi, tum vero maxime tom. I. *Collectionis liturgiarum orientalium comment. ad liturg. Copticam S. Baſilii* p. 172. ed. Pariſ. an. 1716. Sed ex *praefatione* ipſa, quae uti coniicere mihi licuit, contexta, & diſpoſita erat eodem prorſus ordine, quo Graeca, & Memphitica eſt in liturgia S. Marci, apud laud. Renaud., multa ab initio, & in progreſſu deſunt. Reliqua tamen eſt

pars

pars magna precum, & commemorationum ſacrarum, quae ex more, & ritu Aegyptiorum fieri conſueverunt ad *diptycha* uſque. Poſt haec aliae, quae ſuperſunt membranae, celebrationem continent maximorum beneficiorum Dei, creationis nempe, & reparationis hominis, tandemque formulam praebent *conſecrationis* corporis & ſanguinis Chriſti Domini. Atque haec erunt ſola, quae de tabulis noſtris exſpectari poterunt; nam cetera omnia, proh dolor! per ſummum infortunium amiſſa deſiderantur.

Illud vero eſt peculiari conſideratione dignum, quod in hoc omni fragmento nulla mentio fit de officiis, quae ſive *diacono*, ſive *populo* in divinorum myſteriorum celebratione antiquae omnes, quas ego viderim, *liturgiae* praeſcribunt. Haec equidem, dum ego meditor, in eam mihi videor opinionem pertrahi, ut credam, codicem ad uſum & commodum dumtaxat ſacerdotum fuiſſe ſcriptum; quum cetera, quae vel ad diaconi vel ad populi munus ſpectabant, ex *Diaconico* fortaſſe libro petenda eſſent; niſi de hac noſtra liturgia illud idem iudicium ferre velimus, quod iam tulit de Graeca Alexandrina S. Marci Euſeb. Renaudotius. *In ea* enim, inquit vir praeſtantiſſimus in not. tom. I. *liturg. orient.* pag. mihi 360., *Diaconi verba, & hortationes ad orandum omittuntur, ut notiſſimae in altera deſcribuntur*.

Tantae demum antiquitatis noſtrum hocce *Thebaicae Liturgiae* exemplum eſſe opinor, ut nullum inter liturgica mss. eo antiquius ad hanc uſque diem in univerſis Europae bibliothecis viſum cognitumve credam. Sed huic noſtrae perſuaſioni maiorem, uti ſpero, vim, lucemque uberiorem allaturae erunt nonnullae, quas infra dabimus, adnotationes. En tibi interea fragmentum, quale exſtat, eiuſque interpretatio.

VER-

THEBAICAE LITURGIAE FRAGMENTUM.

Pag. ⲣⲉ.

. . . . . ⲙⲟⲉⲓⲧ (1) ϩⲏⲧⲟⲩ ⲉϩⲟⲩⲛ ⲉⲧⲙⲛ̄ⲧⲉ=
ⲩⲥⲉⲃⲏⲥ ⲙⲁⲣⲟⲩ ⲗⲱⲃϣ (2) ϩⲛ̄ ⲟⲩⲕⲱϩⲧ ϩⲁⲧ
ⲡⲓⲥⲧⲓⲥ ⲛⲟⲣⲑⲟⲇⲟⲝⲟⲥ ϫⲉⲕⲁⲥ ⲉⲩⲉⲧⲁϫⲣⲟ ⲛ̄ϯⲣⲏ=
ⲛⲏ ⲛ̄ⲧⲉⲕⲕⲗⲏⲥⲓⲁ ÷ (3) ⲛϣⲓⲃⲉ ⲛ̄ⲛⲕⲁⲣⲡⲟⲥ ⲛ̄ⲧⲉ=
ⲣⲟⲙⲡⲉ ⲉⲕⲉⲭⲁⲣⲓⲍⲉ ⲙ̄ⲙⲟⲟⲩ ⲛⲁⲛ ϩⲛ̄ ⲟⲩⲕⲣⲁⲥⲓⲥ
ⲉⲛⲁⲛⲟⲩⲥ ⲧϭⲓⲛⲉⲓ ⲉⲡⲉⲥⲏⲧ ⲛ̄ϯⲱⲧⲉ ⲙⲛ̄ ⲙ̄ⲙⲟⲩ=
ⲛϩⲱⲟⲩ ⲉⲧⲣⲡⲟϥⲣⲉ ⲟⲩⲟⲩⲱⲱⲗⲉ ⲛ̄ⲛⲕⲁⲣⲡⲟⲥ ⲙ=
ⲡⲕⲁϩ ⲉⲩϫⲏⲕ ⲉⲃⲟⲗ ⲉϫⲙ̄ ⲫⲑⲟⲛⲟⲥ (4) ÷ ⲟⲩϭⲓ=
ⲛⲉⲓ ⲉϩⲣⲁⲓ ⲉϫⲙ̄ ⲡⲕⲁϩ ⲛ̄ⲙⲙⲟⲩ ⲛⲉⲓⲟⲟⲩⲉ (5) ⲙⲡⲉ=
ⲓⲉⲣⲟ ⲉⲃⲟⲗ ϩⲛ̄ ⲛⲉⲩⲧⲁⲙⲓⲟⲛ ⲕⲁⲧⲁ ⲧⲥⲩⲛⲏⲑⲓⲁ
ⲁⲩⲱ ⲧⲡⲁⲣⲁⲙⲩⲑⲓⲁ ⲛ̄ⲛϩⲏⲕⲉ ⲉⲃⲟⲗ ϩⲛ̄ ⲛⲁⲓ ⲙⲛ̄
ⲧⲉⲭⲟⲣⲏⲅⲓⲁ ⲛ̄ⲧϭⲓⲛⲱⲛϩ ⲛ̄ⲧⲟⲕ ⲅⲁⲣ ⲡⲉ ⲡⲣⲉϥ=
ⲥⲁⲁⲛϣ ⲛ̄ⲛϩⲏⲕⲉ ⲡⲣⲉϥϯ ⲙⲡⲱⲛϩ ⲛ̄ⲛⲉⲧϩⲛ̄ ϩⲉⲛ
ϩⲟϫϩⲉϫ ⲡⲉⲧϯ ⲛ̄ϩⲉⲛⲁⲫⲟⲣⲙⲏ (6 ⲙⲡⲉϥⲡⲗⲁⲥ=
ⲙⲁ ϩⲛ ϩⲉⲛⲁⲫⲟⲣⲙⲏ ⲉⲩⲟϣ ⲉⲧⲣⲉⲩϩⲉ (7) ⲉⲡⲉⲩⲱⲛϩ
ⲉⲡⲉⲩⲱⲛϩ ⲉⲡⲉϩⲟⲟⲩ ⲡⲉϩⲟⲟⲩ ⲟⲩⲱⲛ ⲉⲧⲉⲕϭⲓϫ ⲛ̄ⲅ=
ⲣⲱϣⲉ ⲉⲟⲩⲟⲛ ⲛⲓⲙ ⲙⲛ̄ ⲧⲁⲕⲟ ⲛⲓⲙ ⲙⲛ̄ ⲡⲗⲁⲩ=
ⲅⲏ

INTERPRETATIO.

Pag. 105. . . . . viam, quae eos ducat ad pietatem. Incende velut igne argentum, fidem orthodoxorum, ut firma sit pax Ecclesiae tuae. Varietatem fructuum huius anni largire nobis in bona temperie. Descendant, fac, rores, & pluviae, quae sint utiles ad proferendos fructus terrae perfectos in magna copia. Adscendant, fac, super terram aquae fluviales fluminis ex promptuariis iuxta morem, & ad consolationem pauperum, qui ex misericordia & benignitate tua vivunt. Tu enim es nutritor pauperum. Tu dator vitae iis, qui in angustiis versantur. Tu ille es, qui subministras subsidia creaturae in opportunis temporibus multis, ut sibi victum ad vitam de die in diem inveniat. Aperi manum tuam, & sufficit

ⲅⲏ (8) ⲛⲓⲙ ⲁⲩⲱ ⲛⲅ̄ ϥⲓ ⲙ̄ⲙⲁⲩ ⲛ̄ⲧⲟⲣⲅⲏ ⲉⲧϩⲓ-
ϫⲱⲱⲛ ⲧⲉⲛⲟⲩ ⲉⲧⲙ̄ⲧⲣⲉ ⲛⲉⲛⲁⲛⲟⲙⲓⲁ ⲁϩⲉⲣⲁⲧⲟⲩ
ⲟⲩⲃⲉ ⲧⲉⲕⲙⲛ̄ⲧⲭⲣⲥ̄ⲧⲟⲥ ⳾

Ⲁⲣⲓ ⲡⲙⲉⲉⲩⲉ ⲡϫⲟⲉⲓⲥ ⲙ̄ⲡⲉⲓⲙⲟⲛⲁⲥⲧⲏⲣⲓⲟⲛ (9) ÷
ⲡⲁⲓ ⲙⲛ̄ ⲙⲟⲛⲁⲥⲧⲏⲣⲓⲟⲛ ⲛⲓⲙ ⲛ̄ⲟⲣⲑⲟⲇⲟⲝⲟⲥ ⲙⲛ̄
ⲏⲓ ⲛⲓⲙ ⲙ̄ⲡⲓⲥⲧⲟⲥ ⲛⲅ̄ ϩⲁⲣⲉϩ ⲉⲣⲟⲛ ⲛ̄ⲙⲙⲁⲩ ϩⲛ̄
ⲧⲡⲓⲥⲧⲓⲥ ⲛ̄ⲟⲣⲑⲟⲇⲟⲝⲟⲥ ϣⲁ ⲡⲉⲛϩⲁⲉ ⲛ̄ⲛⲓϥⲉ (10)
ϫⲉ ⲡⲁⲓ ⲡⲉⲧⲛ̄ ϩⲉⲗⲡⲓⲥ ⳾

Ⲁⲣⲓ ⲡⲙⲉⲉⲩⲉ ⲡϫⲟⲉⲓⲥ ⲛ̄ⲛⲉⲛⲉⲓⲟⲧⲉ ⲙⲛ̄ ⲛⲉⲛ-
ⲥⲛⲏⲩ ⲉⲧⲁϩⲉⲣⲁⲧⲟⲩ (11) ⲁⲩⲱ ⲉⲧϣⲗⲏⲗ ⲛⲙ̄ⲙⲁⲛ
ⲙⲛ̄ ⲛ̄ⲕⲟⲟⲩⲉ ⲉⲧⲙ̄ⲡⲉⲛⲃⲟⲗ ϩⲁⲣⲉϩ ⲉⲣⲟⲛ ⲛ̄ⲙⲙⲁⲩ
ϩⲛ̄ ⲧⲡⲁⲣⲙ̄ⲃⲟⲗⲏ ⲛ̄ⲧⲉⲕϭⲟⲙ (12) ⲛ̄ⲛⲟⲩⲧⲉ

Pag. ⲣⲅ:

ⲁⲩⲱ ⲛⲅ̄ ⲛⲁϩⲙⲉⲛ ⲉⲃⲟⲗ ϩⲛ̄ ⲛ̄ⲥⲟⲧⲉ ⲉⲧⲗⲟ-
ⲃϣ (13) ⲛ̄ⲧⲉ ⲡⲇⲓⲁⲃⲟⲗⲟⲥ ⲙⲛ̄ ϭⲟⲣϭⲥ ⲛⲓⲙ ⲛ̄ⲇⲓⲁ-
ⲃⲟⲗⲓⲕⲟⲛ ⲏ ⲛ̄ⲡⲁϣ ⲛ̄ⲇⲓⲕⲁⲓⲱⲙⲁ ⲛ̄ⲛⲟⲩϫ (14) ⳾

Ⲁⲣⲓ ⲡⲙⲉⲉⲩⲉ ⲡϫⲟⲉⲓⲥ ⲛⲟⲩⲟⲛ ⲛⲓⲙ ⲛ̄ⲧⲁⲩⲛⲉϫ
ⲡⲉⲩⲣⲟⲟⲩϣ ⲉⲣⲟⲛ ϫⲉ ⲁⲣⲓ ⲡⲉⲛⲙⲉⲉⲩⲉ ϩⲛ̄ ⲛⲉⲛϣⲗⲏⲗ
ⲙⲛ̄ ⲛⲉⲛⲥⲟⲡⲥ ⲉϩⲣⲁⲓ ϣⲁⲣⲟⲕ ⲡⲉⲛⲛⲟⲩⲧⲉ ⲁⲩⲱ

cit omnibus. Et corruptionem omnem, & plagam omnem, & iram omnem, quae super nos modo est, a nobis repelle, ut nec iniquitates nostrae benignitati tuae opponantur.

Memento, Domine, monasterii huius & omnium monasteriorum orthodoxorum, & domorum omnium fidelium, & conserva nos ipsos in fide catholica ad extremum usque vitae spiritum. Haec est enim spes nostra.

Memento, Domine, Patrum, & Fratrum nostrorum adstantium, & nobiscum orantium, & ceterorum etiam absentium. Custodi nos ipsos praesidio divinarum tuarum virtutum, & libera nos etiam a telis succensis diaboli, ab omni diabolico laqueo, & a muscipula falsarum iustificationum.

Memento, Domine, omnium, qui nobis hanc curam commiserunt, ut eorum memoriam ageremus in orationibus, & supplicationibus nostris apud te, Deus noster, & in tempore huius sanctae oblationis,

ϩⲙ ⲡⲕⲁⲓⲣⲟⲥ ⲛ̄ⲧⲉⲓ ⲁⲛⲁⲫⲟⲣⲁ ⲉⲧⲟⲩⲁⲁⲃ ⲁⲩⲱ
ⲡⲉⲓ ⲣⲡⲙⲉⲉⲩⲉ ⲧⲉⲛⲟⲩ ⲉⲧⲛⲉⲓⲣⲉ ⲙ̄ⲙⲟϥ ⲉⲧⲃⲏⲏⲧⲟⲩ
ⲙⲁⲣⲉϥϣⲱⲡⲉ ⲛⲁⲩ ⲛ̄ⲟⲩⲥⲟⲃⲧ̄ ⲉϥⲧⲁϫⲣⲏⲩ (15)
ⲉϥⲛⲟⲩϣⲡ ⲛ̄ⲥⲁⲃⲟⲗ ⲙ̄ⲙⲟⲟⲩ ⲛ̄ⲉⲃⲗⲁⲃⲏ ⲛⲓⲙ
ⲛ̄ⲧⲉⲛ ⲇⲁⲓⲙⲱⲛⲓⲟⲛ ⲙⲛ ⲉⲡⲉⲓⲃⲟⲩⲗⲏ ⲛⲓⲙ ⲛ̄ⲣⲱⲙⲉ
ⲙ̄ⲡⲟⲛⲏⲣⲟⲥ ÷ ⲛ̀ⲉⲧⲥⲁⲁⲛϣ ⲛ̄ⲛ̄ϩⲏⲕⲉ ⲏ ⲛⲉⲧϣⲱⲡ
ⲉⲣⲟⲟⲩ ⲛ̄ⲛ̄ϣⲙ̄ⲙⲟ ⲏ ⲛⲉⲧⲇⲓⲁⲕⲟⲛⲉⲓ ⲉⲛⲉⲭⲣⲓⲁ ⲛ̄ⲛⲉ-
ⲧⲟⲩⲁⲁⲃ ⲏ ⲛⲉⲧϯⲕⲁⲣⲡⲟⲥ ϩⲛ ⲕⲁⲣⲡⲟⲫⲟⲣⲓⲁ ⲛⲓⲙ
ⲉⲛⲁⲛⲟⲩⲟⲩ ⲛ̄ⲧⲟⲟⲩ ⲧⲏⲣⲟⲩ ⲧⲟⲩⲉⲓⲟⲟⲩ (16) ⲛⲁⲩ
ⲙ̄ⲡⲉϩⲟⲟⲩ ⲙ̄ⲡϩⲁⲡ ⲙ̀ⲙⲉ̀ (17) ⲛ̀ⲅ ⲧⲣⲉⲛⲥⲱⲧⲙ
ⲛ̄ⲙⲙⲁⲩ ⲉⲧⲉⲥⲙⲏ ⲙ̄ⲙⲁⲕⲁⲣⲓⲁ ⲉⲧⲙ̄ⲙⲁⲩ ϫⲉ ⲁⲙⲏ-
ⲓⲧⲛ ⲛⲉⲧⲥⲙⲁⲙⲁⲁⲧ ⲛ̄ⲧⲉⲡⲁⲉⲓⲱⲧ ⲛ̄ⲧⲉⲧⲛ ⲕⲗⲏ-
ⲣⲟⲛⲟⲙⲉⲓ ⲛ̀ⲧⲙⲛⲧⲉⲣⲟ ⲛ̄ⲧⲁⲩⲥⲃⲧⲱⲧⲥ ⲛⲏⲧⲛ ϫⲓ-
ⲛⲧⲕⲁⲧⲁⲃⲟⲗⲏ ⲙ̄ⲡⲕⲟⲥⲙⲟⲥ ⲁⲓϩⲕⲟ ⲅⲁⲣ ⲁⲧⲉⲧⲛ
ⲧⲙⲙⲟⲓ ⲁⲓⲉⲓⲃⲉ ⲁⲧⲉⲧⲛ ⲧⲥⲟⲓ ⲛⲉⲓⲟ ⲛ̄ϣⲙ̄ⲙⲟ
ⲁⲧⲉⲧⲛ ϣⲟⲡⲧ ⲉⲣⲱⲧⲛ ⲉⲓⲕⲏⲕⲁϩⲏⲩ ⲁⲧⲉⲧⲛ ϯ-
ϩⲓⲱⲱⲧ ⲉⲓϣⲱⲛⲉ ⲁⲩⲱ ⲉⲓ ϩⲙ ⲡⲉϣⲧⲉⲕⲟ ⲁⲧⲉⲧⲛ
ϭⲙⲡⲁϣⲓⲛⲉ ·

Ⲁⲣⲓ ⲡⲙⲉⲉⲩⲉ ⲡϫⲟ̀ⲉⲓⲥ (18) ⲛ̄ⲛ̄ⲕⲁⲑⲏⲅⲟⲩⲙⲉ-
ⲛⲟⲥ ⲙ̄ⲡⲉⲕⲗⲁⲟⲥ ⲛⲁⲓ ⲛ̄ⲧⲁⲩⲕⲁⲑⲏⲅⲉⲓ ⲙ̄ⲙⲟⲟⲩ ϩⲛ
ⲑⲉⲗⲡⲓⲥ ⲙ̄ⲡⲟⲩϫⲁⲓ ⲛⲁϩⲙⲟⲩ ϩⲛ ⲟⲩϫⲱⲕ ⲉⲃⲟⲗ ϩⲛ
ⲧⲙ-

tionis, & in hac commemoratione, quam de illis nunc facimus. Esto eis murus firmus, & protegens eos ab omnibus aggressionibus daemonum, & a cunctis hominis mali insidiis.

Eis, qui pauperes alunt, qui peregrinos hospitio recipiunt, qui administrant indigentiis sanctorum, & fructum ferunt in omni abundantia bonorum omnium retribue in die iusti iudicii: & ii, fac, audiant tuam illam beatam vocem: *Venite benedicti Patris mei, possidete regnum, quod vobis paratum est a constitutione mundi. Esurivi enim, vos me cibastis: sitivi, vos me potastis: hospes eram, vos me collegistis: nudus eram, vos me induistis: infirmus eram, & in carcere, vos me visitastis.*

Memento, Domine, catechumenorum huius populi tui, ut eos instruas in spem salutis. Libera eos perfecte a servitute dia-

ⲧⲙⲛⲧϩⲙϩⲁⲗ ⲙⲡⲇⲓⲁⲃⲟⲗⲟⲥ ⲁⲡⲟⲩ ⲉϩⲟⲩⲛ ⲉⲡⲉ//
ⲕⲟϩⲉ ⲟⲣⲃ ⲟⲩ (19) ⲉϩⲟⲩⲛ ⲉⲧⲉⲕ ϣⲁⲓⲣⲉ ⲟⲩⲉⲛϩ//
ⲡⲟⲩⲟⲉⲓⲛ ⲙⲡⲉⲕϩⲣ ⲉⲃⲟⲗ ⲉϫⲱⲟⲩ ϫⲓⲧⲟⲩ ⲉϩⲟⲩⲛ
ⲉⲡⲉⲕⲙⲁⲛϣⲱⲡⲉ ⲉⲧⲥⲃⲧⲱⲧ ⲉⲧⲉⲡⲉⲕⲙⲁ ⲉⲧⲟⲩⲁ//
ⲁⲃ ⲡⲉ ⲡϫⲟⲉⲓⲥ ⲡⲁⲓ ⲛⲧⲁⲛⲉⲕϭⲓϫ ⲥⲃⲧⲱⲧϥ ✠

Ⲁⲣⲓ ⲡⲙⲉⲉⲩⲉ ⲡϫⲟⲉⲓⲥ ⲛⲛⲉⲛⲧⲁⲩⲉⲓⲛⲉ (20) ⲛⲁⲕ
ⲉϩⲟⲩⲛ ⲛⲉⲓⲇⲱⲣⲟⲛ ⲙⲡⲟⲟⲩ ⲛϩⲟⲟⲩ ⲙⲛ ⲡⲉⲧⲉⲣⲉ
ⲡⲟⲩⲁ ⲡⲟⲩⲁ ⲟⲩⲱϣ ϩⲙ ⲡⲉϥϩⲏⲧ ⲉⲛⲧⲟⲩ ⲙⲛ
ⲟⲩⲟⲛ ⲛⲓⲙ ⲛⲧⲁϥⲉⲓⲛⲉ ⲛⲁⲕ ⲉϩⲟⲩⲛ ⲉⲃⲟⲗ ϩⲛ ⲛⲉ//
ⲩⲉⲟⲩ ⲛⲧⲁⲩ ⲙⲛ ⲛⲉⲧⲟⲩⲱϣ ⲉⲉⲓⲛⲉ ⲛⲁⲕ ⲉϩⲟⲩⲛ
ⲉⲙⲛϭⲟⲙ ⲙⲙⲟⲟⲩ ⲛⲧⲟⲕ ⲅⲁⲣ ⲕⲥⲟⲟⲩⲛ ⲙⲡⲥⲟⲃ//
ⲧⲉ ⲙⲡϩⲏⲧ ⲙⲡⲟⲩⲁ ⲡⲟⲩⲁ ⲉⲕⲉⲧⲟⲩⲉⲓⲟ ⲛⲁⲩ ⲛⲛⲉⲕ//
ⲇⲱⲣⲉⲁ ⲛⲁⲧⲱϫⲛ ⲁⲩⲱ ⲛⲣⲙⲙⲁⲟ ÷ ⲉⲡⲓⲇⲏ ⲡϫⲟ//
ⲉⲓⲥ ⲟⲩⲡⲣⲟⲥⲧⲁⲅⲙⲁ ⲡⲉ ⲛⲧⲉⲡⲉⲕⲙⲟⲛⲟⲅⲉⲛⲏⲥ ⲛ//
ϣⲏⲣⲉ (21) ⲉⲧⲣⲉ ⲛⲕⲟⲓⲛⲱⲛⲉⲓ ⲉⲣⲡⲙⲉⲉⲩⲉ ⲛⲛⲉⲕ//
ⲡⲉⲧⲟⲩⲁⲁⲃ ÷ ⲕⲁⲧⲁⲝⲓⲟⲩ ⲛⲅ ⲣⲡⲙⲉⲉⲩⲉ ⲛⲛⲉⲛ//
ⲧⲁⲩⲣⲁⲛⲁⲕ ϫⲓⲛ ⲡϣⲁⲉⲛⲉϩ, ⲛⲉⲛⲉⲓⲟⲧⲉ ⲙⲡⲁⲧⲣⲓ//
ⲁⲣⲭⲏⲥ ⲙⲡⲣⲟⲫⲏⲧⲏⲥ ⲛⲁⲡⲟⲥⲧⲟⲗⲟⲥ ⲙⲙⲁⲣⲧⲩ//
ⲣⲟⲥ ⲛϩⲟⲙⲟⲗⲟⲅⲓⲧⲏⲥ ⲛⲕⲏⲣⲩⲝ ⲛⲉⲩⲁⲅⲅⲉⲗⲓⲥⲧⲏⲥ
ⲡⲛⲁ̄ ⲛⲓⲙ ⲉⲁⲩϫⲱⲕ ⲉⲃⲟⲗ ϩⲛ ⲧⲉⲕⲡⲓⲥⲧⲓⲥ ⲡⲛⲟⲩ//

diaboli. Adnumera eos gregi tuo pacifico intus in gaudium tuum, in lumen, quod a facie tua oritur super eos, qui excepti sunt intra tabernacula tua a te praeparata. Hic est locus tuus sanctus, Domine, quem manus tuae praeparaverunt.

Memento, Domine, eorum, qui tibi haec dona hodierno die offerunt, & uniuscuiusque eorum, qui in corde suo offerre statuerunt, & omnium, qui tibi offerunt ex his quae habent, & qui offerre tibi volunt, sed non possunt. Tu enim scis praeparationem cordis singulorum; & tu illis dona tua indefectibilia, & opulenta retribue.

Quoniam, Domine, ordinatio est unigeniti Filii tui, ut communicantes memoriam faciamus sanctorum tuorum, fac nos etiam dignos memoriam agere eorum, qui tibi a saeculo placuerunt, Patrum nostrorum Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, Confessorum, Praeconum, Evan-

ⲧⲉ ⲛϩⲟⲩⲟ ⲇⲉ ⲛϩⲟⲩⲟ (22) ⲧⲉ ⲑⲉⲟⲇⲱⲕⲟⲥ ⲉⲧ-
ⲟⲩⲁⲁⲃ ⲁⲩⲱ ⲧⲉⲧⲟⲙⲡⲁⲣⲑⲉⲛⲟⲥ ⲛⲟⲩⲟⲉⲓϣ ⲛⲓⲙ
ⲑⲁⲅⲓⲁ ⲙⲁⲣⲓⲁ ⲙⲛ ⲡⲥⲉⲉⲡⲉ ⲛⲛⲉⲧⲟⲩⲁⲁⲃ ⲧⲏⲣⲟⲩ
ⲕⲁⲓⲅⲁⲣ ⲛⲧⲟⲟⲩ ϩⲱⲟⲩ ⲟⲩⲉⲩⲫⲣⲟⲥⲩⲛⲏ ⲛⲁⲩ ⲧⲉ-
ⲧϭⲓⲛ ⲁϩⲉⲣⲁⲧⲟⲩ ⲛⲙⲙⲁⲩ ⲁⲩⲱ ⲉⲧⲁⲗⲟ ⲛⲁⲕ ⲉϩ-
ⲣⲁⲓ ⲛⲧⲉⲓ ⲑⲩⲥⲓⲁ ⲛⲗⲟⲅⲓⲕⲏ (23) ⲁⲩⲱ ⲛⲁⲧⲥⲛⲉϩ-
ⲧⲥⲛⲟϥ ⲉⲃⲟⲗ ⲕⲁⲛ ⲉϣϫⲉ ⲁⲩⲙⲁⲧⲉ ⲛⲙⲙⲁⲛϣⲱ-
ⲡⲉ ⲉⲧϩⲛ ⲙⲡⲏⲩⲉ ⲁⲩⲱ ⲥⲉⲛⲁⲙⲡϣⲁ ⲛϩⲉⲛⲧⲁⲉⲓⲟ
ⲉⲩϫⲟⲥⲉ ⲙⲡⲛⲁⲩ ⲉⲧⲟⲩⲛ ⲁⲥⲉⲣ ⲡⲉⲕⲗⲟⲙ ⲧⲁⲡϣⲓ
ⲛⲛⲉⲡⲣⲁⲝⲓⲥ ⲙⲡⲟⲩⲁ ⲡⲟⲩⲁ ϩⲛ ⲡⲟⲩⲟⲉⲓⲛ ⲛⲛⲉⲧⲟⲩ-
ⲁⲁⲃ ⲉⲩⲣⲭⲣⲓⲁ ⲁⲛ ⲛⲛⲉⲡⲣⲟⲥⲫⲟⲣⲁ ϩⲁⲣⲟⲟⲩ (24)
ⲕⲱ ⲇⲉ ⲉⲃⲟⲗ ⲛⲛⲉⲛⲁⲛⲟⲙⲓⲁ ⲉⲧⲃⲉ ⲛⲉⲩⲥⲟⲡⲥ ⲁⲩⲱ
ⲉⲧⲃⲉ ⲡⲉⲕⲣⲁⲛ ⲉⲧⲟⲩⲁⲁⲃ ⲛⲧⲁⲩⲧⲁⲩⲟϥ ⲉϩⲣⲁⲓ
ⲉϫⲱⲛ.

ⲁⲣⲓ ⲡⲙⲉⲉⲩⲉ ⲡϫⲟⲉⲓⲥ ⲛⲛⲉⲡⲓⲥⲕⲟⲡⲟⲥ ⲛⲟⲣⲑⲟ-
ⲇⲟⲝⲟⲥ ⲛⲧⲁⲩ ϣⲣⲡ ⲛⲕⲟⲧⲕ ϫⲓⲛⲓⲁⲕⲱⲃⲟⲥ ⲡⲁⲣ-
ⲭⲏⲉⲡⲓⲥⲕⲟⲡⲏⲥ (25) ⲁⲩⲱ ⲡⲙⲁⲣⲧⲩⲣⲟⲥ ϣⲁ ϩⲣⲁⲓ
ⲉⲧⲉⲛⲟⲩ ⲛⲉⲩⲥⲟⲡⲥ ϩⲙ ⲡϣⲁϫⲉ ϩⲁ ⲧⲡⲓⲥⲧⲓⲥ ⲛⲟⲣ-
ⲑⲟⲇⲟⲝⲟⲥ.

ⲁⲣⲓ

Evangelistarum, omniumque spirituum, qui in fide tua divina sunt consummati. In primis vero Dei Genitricis sanctae, & semper Virginis sanctae Mariae, & ceterorum omnium Sanctorum. Etenim & hi gestiunt nobiscum praesentes esse, & tibi offerre hoc sacrificium rationale, & incruentum; tametsi ii, qui caelestia tabernacula tenent, & digni erunt honoribus sublimari ea resurrectionis hora, qua quisque secundum mensuram operum suorum in lumine sanctorum coronam tuam ferent; non indigeant oblatione pro se, at remissionem tamen iniquitatum nostrarum praestant per preces, & per nomen sanctum tuum, quod invocatum est super nos.

Memento, Domine, Episcoporum orthodoxorum, qui obdormierunt iam inde a Iacobo Archiepiscopo & Martyre ad id usque temporis; quique validi suasores fuere verbo ad fidem orthodoxam.

Me-

Ⲁⲣⲓ ⲡⲙⲉⲉⲩⲉ ⲡϫⲟⲉⲓⲥ ⲛⲛⲉⲛⲉⲓⲟⲧⲉ ⲉⲧⲟⲩⲁⲁⲃ ⲃⲁⲥⲓⲗⲓⲟⲥ ⲙⲛ ⲅⲣⲏⲅⲟⲣⲓⲟⲥ (26) ⲛⲁⲓ ⲛⲧⲁⲩⲁⲅⲱ= ⲛⲓⲍⲉ ϩⲁ ⲡⲉⲕⲣⲁⲛ ⲉⲧⲟⲩⲁⲁⲃ ⲉⲁⲩⲣⲟⲩⲟⲉⲓⲛⲉ ⲛⲉⲕⲉⲕ= ⲕⲗⲏⲥⲓⲁ ⲉⲧⲟⲩⲁⲁⲃ ϩⲛ ⲟⲩⲟⲉⲓⲛ ⲛⲅⲛⲱⲥⲓⲥ ⲛⲁⲓ ϩⲓⲧⲛ ⲛⲉⲩⲥⲟⲡⲥ ⲉⲕⲉⲭⲁⲣⲓⲍⲉ ⲛⲁⲛ ⲛⲟⲩⲃⲓⲟⲥ ⲛⲁ= ⲧⲁⲣⲓⲕⲉ ⲁⲩⲱ ⲧⲡⲓⲥⲧⲓⲥ ⲛⲁⲡⲟⲥⲧⲟⲗⲓⲕⲟⲛ ⲉⲧⲛⲁϣ= ⲃⲧⲥ ⲧⲉⲛϭⲓⲛⲉⲓ ⲉⲃⲟⲗ ϩⲙ ⲡⲉⲓⲙⲁⲛϣⲱⲡⲉ ⲉⲥⲥⲃ= ⲧⲱⲧ ⲁⲩⲱ ⲉⲥⲟⲛⲁⲧϫⲣⲟ ⲉⲣⲟⲥ ϩⲓⲧⲛ ⲛⲇⲩⲛⲁⲙⲓⲥ ⲙⲡⲕⲁⲕⲉ ⲧⲉⲛϭⲓⲛ ⲁϩⲉⲣⲁⲧⲛ ⲉⲡⲉⲕⲃⲏⲙⲁ ⲉⲧϩⲁ= ϩⲟⲧⲉ ⲉⲥⲙⲉϩ ⲉⲃⲟⲗ ϩⲛ ⲟⲩⲡⲁⲣⲣⲏⲥⲓⲁ ÷

Ⲁⲣⲓ ⲡⲙⲉⲉⲩⲉ ⲡϫⲟⲉⲓⲥ (27) ⲛⲛⲉⲡⲣⲉⲥⲃⲩⲧⲉⲣⲟⲥ ⲛⲧⲁⲩϣⲣⲡ ⲙⲧⲟⲛ ⲙⲙⲟⲟⲩ ⲙⲛ ⲛⲇⲓⲁⲕⲟⲛⲟⲥ ⲙⲛ ⲛϩⲩⲡⲟⲇⲓⲁⲕⲟⲛⲟⲥ ⲙⲛ ⲛⲁⲛⲁⲅⲛⲱⲥⲧⲏⲥ ⲙⲛ ⲙⲙⲟ= ⲛⲁⲭⲟⲥ ⲙⲛ ⲙⲡⲁⲣⲑⲉⲛⲟⲥ ⲙⲛ ⲛⲗⲁⲓⲕⲟⲥ ⲙⲛ ⲛⲉ= ⲣⲱⲟⲩ ⲙⲛ ⲟⲩⲟⲛ ⲛⲓⲙ ⲛⲧⲁⲩϣⲣⲡ ⲙⲧⲟⲛ ⲙⲙⲟⲟⲩ ϩⲛ ⲧⲡⲓⲥⲧⲓⲥ ⲙⲡⲉⲭ̅ⲥ̅ ⲙⲛ ⲛⲉⲛⲧⲁ ⲛⲧⲁⲗⲟ ⲛⲁⲕ ⲉϩⲣⲁⲓ ϩⲁⲣⲟⲟⲩ ⲙⲛ ⲛⲁⲓ ⲟⲛ ⲧⲉⲛⲟⲩ ⲉⲧⲟⲩⲛⲁⲧⲁⲩ ⲉⲛⲉⲩⲣⲁⲛ ⲛⲁⲕ ϩⲣⲁⲓ ϩⲙ ⲡⲉⲓⲙⲁ ⲙⲡⲟⲟⲩ ⲛϩⲟⲟⲩ

ⲞⲚⲞⲘⲀⲦⲀ (28)

Pag. ρκ.

Memento, Domine, Patrum nostrorum sanctorum Basilii, & Gregorii, qui decertarunt pro nomine tuo sancto, ut tuam sanctam ecclesiam illustrarent lumine cognitionis. Horum intercessionibus gratiam nobis dona vitae irreprehensibilis, & fidei apostolicae immutabilis, ut perveniamus ad stationem a te praeparatam, & prorsus securam a potestate tenebrarum, & assistamus altari tuo timore pleno cum fiducia.

Memento, Domine, Presbyterorum, qui iam ante requieverunt, & Diaconorum, & Subdiaconorum, & Lectorum, & Monachorum, & Virginum, & Laicorum, & eorum, & omnium, qui ante requieverunt in fide Christi, itemque illorum, qui obtulerunt tibi pro se, & eorum etiam, quorum nomina hoc in loco tibi hodierno die commendamus:

NOMINA

Desiderantur ex scisso cod. folia duo a pag. 109. *ad pag. usque* 112.

Pag. 113.

Pag. ⲣⲕ:

ϩⲙ ⲙⲛ̅ⲧⲥⲁⲓⲉ ⲛⲓⲙ ⲁⲕⲛⲓϥⲉ (29) ⲉϩⲟⲩⲛ ⲉϩⲣⲁϥ
ⲛⲟⲩⲡⲛⲟⲏ ⲛⲱⲛϩ ⲁⲕⲕⲁⲁϥ ϩⲙ ⲡⲡⲁⲣⲁⲇⲓⲥⲟⲥ (30)
ⲛ̅ⲧⲉⲧⲣⲩⲫⲏ ⲁⲕϯ ⲛⲁϥ ⲛ̅ⲧⲁⲡⲟⲗⲁⲩⲥⲓⲥ ⲉⲧⲛ̅ϩⲏⲧϥ
ⲁⲕⲕⲱ ⲛⲛⲁⲅⲅⲉⲗⲟⲥ ⲉⲩϩⲩⲡⲟⲩⲣⲅⲉⲓ ⲛⲁϥ ⲕⲁⲧⲁ
ⲡⲉⲕⲟⲩⲉϩⲥⲁϩⲛⲉ ⲉⲓⲧⲁ ⲟⲛ (31) ⲡⲉϫⲁϥ ⲛϭⲓⲡⲛⲟⲩ=
ⲧⲉ ϫⲉ ⲛⲁⲛ ⲟⲩⲡⲣⲱⲙⲉ ⲁⲛ ⲉⲧⲣⲉϥϭⲱ ⲙⲁⲩⲁⲁϥ
ⲁⲗⲗⲁ ⲙⲁⲣⲛ̅ⲧⲁⲙⲓⲟ ⲛⲁϥ ⲛⲟⲩⲃⲟⲏⲑⲟⲥ ⲕⲁⲧⲁ=
ⲣⲟϥ (32) ⲁⲕⲉⲓⲛⲉ ⲉϩⲣⲁⲓ ⲉϫⲱϥ ⲛⲟⲩϩⲓⲛⲏⲃ ⲁϥ=
ⲱⲃϣ ⲕⲁⲧⲁ ⲧⲉⲕⲥⲟⲫⲓⲁ ⲛⲁⲧϭⲛ̅ⲣⲁⲧⲥ ⲁⲕϫⲓ ⲛⲟⲩⲉⲓ
ⲙⲡⲉϥⲃⲏⲧ ⲥⲡⲓⲣ ⲁⲕⲙⲁϩⲥ ⲛⲥⲁⲣⲝ ⲉⲡⲉⲥⲙⲁ ÷
ⲁⲇⲁⲙ ⲇⲉ ⲛⲉ ⲟⲩⲡⲗⲁⲥⲙⲁ ⲡⲉϩⲛ ⲛϭⲓϫ ⲙⲡⲛⲟⲩ=
ⲧⲉ (33) ⲉⲩϩⲁ ⲇⲉ ⲛⲉⲩⲕⲱⲧ ⲧⲉ ⲁϥⲉⲓⲛⲉ ⲙⲙⲟⲥ
ⲉⲣⲁⲧϥ ⲛⲁⲇⲁⲙ ⲡⲉϫⲁϥ ϫⲉ ⲧⲁⲓ ⲟⲩⲕⲉⲉⲥ ⲧⲉ ⲉⲃⲟⲗ
ϩⲛ ⲛⲁⲕⲉⲉⲥ ⲁⲩⲱ ⲟⲩⲥⲁⲣⲝ ⲧⲉ ⲉⲃⲟⲗ ϩⲛ ⲛⲁⲥⲁⲣⲝ
ⲧⲁⲓ ⲉⲩⲉⲙⲟⲩⲧⲉ ⲉⲣⲟⲥ ϫⲉ ⲧⲉⲥϩⲓⲙⲉ ϫⲉⲛ̅ⲧⲁⲩϫⲓⲧⲥ
ⲉⲃⲟⲗ ϩⲙ ⲡⲣⲱⲙⲉ ⲁϥⲕⲁⲁⲩ ⲙⲡⲉⲥⲛⲁⲩ ϩⲙ ⲡⲡⲁ=
ⲣⲁⲇⲓⲥⲟⲥ ⲁϥϯ ⲛⲁⲩ ⲛϣⲏⲛ ⲛⲓⲙ ⲉⲧⲛ̅ϩⲏⲧϥ ⲁϥϯ
ⲛⲁⲩ ⲙⲡⲉϥⲛⲟⲙⲟⲥ ⲁϥⲕⲱ ⲛⲁⲩ ⲙⲡⲟⲩϫⲁⲓ ⲛⲛⲉϥ=
ⲛ̅ⲧⲟⲗⲏ ϩⲙ ⲡ̅ⲧⲣⲉϥϫⲟⲟⲥ ⲇⲉ ⲛⲁⲩ ϫⲉ ϣⲏⲛ (34)
ⲛⲓⲙ ⲉⲧϩⲙⲡⲡⲁⲣⲁⲇⲓⲥⲟⲥ ϩⲛ ⲟⲩⲱⲙ ⲉⲧⲉⲧⲛⲁⲟⲩ=
ⲱⲙ

Pag. 113. ... In omni pulchritudine, inspirasti in eum spiraculum vitae : posuisti eum in paradiso deliciarum : tu ei illarum fruitionem in ipso concessisti, Angelosque administros secundum imperium tuum ei constituisti. Deinde etiam ei dixit Deus : non est bonum ut homo maneat solus, faciamus ei adiutorem secundum ipsum : immisit super eum somnum : dormivit. Secundum sapientiam tuam ineffabilem sumpsisti unam ex costis illius lateris, implevisti carne locum eius. Adam autem erat opus manus Dei fabricatum, Evha vero aedificata. Ipsam adduxit ad Adam, qui dixit : Haec est os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Haec vocabitur mulier, quia desumpta est ex homine. Posuit ambos in paradiso : dedit eis omnem arborem, quae in eo erat : dedit ipsis legem suam, reliquitque vim salutarem praecepti sui, dum eis dixit : ut

ⲱⲙ ⲉⲃⲟⲗ ⲛ̀ϩⲏⲧⲟⲩ ÷ ϣⲁⲩⲛⲟⲩⲁ ⲛⲟⲩⲱⲧ ⲡⲉ-
ⲓⲟⲩⲁ ⲙⲙⲁⲩⲁⲁϥ ⲡⲉⲛⲧⲁϥϫⲟⲟⲥ ⲛⲁⲩ ϫⲉ ⲙⲡⲣⲟⲩ-
ⲱⲙ ⲉⲃⲟⲗ ⲛ̀ϩⲏⲧϥ ϫⲉ ⲉⲧⲉⲧⲛ ϣⲁⲛ ⲟⲩⲱⲙ ⲉⲃⲟⲗ
ⲛ̀ϩⲏⲧϥ ϩⲛ ⲟⲩⲙⲟⲩ ⲧⲉⲧⲛⲁⲙⲟⲩ ⲉⲧⲃⲉ ϫⲉ ⲉⲛⲉ-
ⲥⲱϥ ⲁⲛ ⲛϭⲓ ⲡϣⲏⲛ ⲉⲧⲙⲙⲁⲩ ⲛ̀ϩⲟⲩⲟ ⲉⲛϣⲏⲛ (35)
ⲧⲏⲣⲟⲩ ⲙⲡⲡⲁⲣⲁⲇⲓⲥⲟⲥ ⲁⲗⲗⲁ ⲉⲧⲃⲉ ⲧⲉⲛⲧⲟⲗⲏ
ⲛ̀ⲧⲁϥϩⲱⲛ ⲙⲙⲟⲥ ⲉⲧⲟⲟⲧⲟⲩ ϫⲉ ⲙⲡⲣⲟⲩⲱⲙ
ⲉⲃⲟⲗ ⲛ̀ϩⲏⲧϥ ⲛ̀ⲧⲉⲣⲉϥⲛⲁⲩ ⲇⲉ ⲉⲡⲉⲛⲉⲟⲟⲩ ⲛϭⲓ
ⲡⲉⲛⲧⲁϥⲫⲑⲟⲛⲉⲓ ⲉⲡⲉⲛⲅⲉⲛⲟⲥ ϫⲓⲛⲛϣⲟⲣⲡ ⲙⲡⲉϥ-
ⲉϣϥⲓ ⲉⲣⲟ́ϥ ⲉ́ϥⲛⲁⲩ ⲉⲡⲉⲟⲟⲩ ⲉⲧⲛϣⲟⲟⲡ ⲛ̀ϩⲏⲧⲩ
ⲁⲗⲗⲁ ⲉϥⲟⲩⲱϣ ⲉⲥⲟⲟⲕ ⲛⲛⲁϥ ⲉⲩⲑⲃⲃⲓⲟ ⲁϥⲟⲩⲱϣ
ⲉϥⲓ ⲛ̀ⲧⲟⲟⲧⲛ ⲛ̀ⲧⲁⲡⲟⲗⲁⲩⲥⲓⲥ ⲛ̀ⲧⲉⲛϣⲏⲛ ⲙⲡⲡⲁ-
ⲣⲁⲇⲓⲥⲟⲥ ⲙⲡⲉϥⲉϣⲃⲱⲕ (36) ⲇⲉ ⲉϩⲟⲩⲛ ⲉⲧⲃⲉⲛ-
ⲁⲅⲅⲉⲗⲟⲥ ⲉⲧⲕⲱⲧⲉ ⲉⲡⲡⲁⲣⲁⲇⲓⲥⲟⲥ ⲁϥϭⲓⲛⲉ ⲛⲟⲩ-
ⲉⲩⲕⲁⲓⲣⲓⲁ ⲧⲁⲓ ⲉⲙⲛⲗⲁⲁⲩ ⲛⲁϣϩⲉⲧϩⲱⲧϥ ⲟⲩⲇⲉ
ⲙⲛⲗⲁⲁⲩ ⲛⲁϣⲉⲓⲙⲉ ⲉⲣⲟϥ ⲛ̀ⲧⲟϥ ⲙⲉⲛ ⲛⲉϥⲙⲡⲃⲟⲗ
ⲙⲡⲡⲁⲣⲁⲇⲓⲥⲟⲥ ⲉⲩϩⲁ ⲇⲉ ϩⲱⲱⲥ ⲉⲥ ⲛ̀ϩⲟⲩⲛ ⲙⲡ-
ϫⲟⲗϫⲗ ⲙⲡⲡⲁⲣⲁⲇⲓⲥⲟⲥ ⲉⲥⲕⲱⲧⲉ ⲛⲛϣⲏⲛ ⲁϥϫⲓ
ⲇⲉ ⲛⲁϥ ⲛⲟⲩⲙⲟⲣⲫⲏ ⲧⲁⲓ ⲉⲛⲥⲧⲁϩⲏⲩ ⲁⲛ ⲉⲣⲁ-
ⲧⲥ (37) ⲁϥⲕⲱ ⲛ̀ⲧⲉϥⲧⲁⲡⲣⲟ ⲙⲛϩⲟⲩⲛ ⲙⲡϫⲟ-
ⲗϫⲗ

ut ex omnibus esculentis illis arboribus, quae sunt in paradiso, comederent, una tantum excepta, una illa sola, de qua dictum eis fuerat: Quandocumque comederitis ex ea, morte moriemini; non quod contaminatio esset arbor illa prae reliquis omnibus arboribus paradisi, sed propter praeceptum, quod eis impositum fuit non comedendi de ea. Quum autem vidisset gloriam nostram ille, qui generi nostro ab initio invidit, nec ferre vellet aspectum gloriae, quae ei inerat, sed ipsum in abiectionem traiicere vellet, velletque nobis fruitionem arborum paradisi surripere, non est ingressus propter Angelos, qui custodiebant paradisum: occasionem cepit opportunam, quam nemo explorare, nemove scire posset. Et ille quidem extra paradisum erat, *Evba* vero intus in deliciis paradisi circum ambulans arbores. Suscepit autem formam *reptilis stantis* contra eam. Os

ⲗϫⲗ ⲙⲡⲡⲁⲣⲁⲇⲓⲥⲟⲥ ⲉⲩϩⲁ ⲇⲉ ϩⲱⲱⲥ ⲁⲥⲕⲱ
ⲛⲛⲉⲥⲙⲁⲁϫⲉ ϩⲁϩⲧⲛ ⲧⲉϥⲧⲁⲡⲣⲟ ϩⲙ ⲡⲧⲣⲉϥ//
ⲕⲁⲥⲕⲥ ⲉⲣⲟⲥ ⲁϥϩⲧⲁⲁⲛ ⲉⲙⲡⲉⲥϩⲏⲧ ⲁϥⲡⲱϣⲥ
ⲙⲡⲉⲥⲗⲟⲅⲓⲥⲙⲟⲥ ⲁϥⲡⲱⲱⲛⲉ ⲙⲡⲉⲥⲛⲟⲩⲥ ⲉⲡⲧⲁ//
ⲕⲟ ⲁⲥϭⲉⲡⲏ ⲉⲟⲩⲱⲛϩ ⲉⲃⲟⲗ ⲙⲡⲙⲩⲥⲧⲏⲣⲓⲟⲛ ⲉⲧ//
ⲟⲩⲧⲱⲥ ⲙⲡⲛⲟⲩⲧⲉ ϩⲙ ⲡⲧⲣⲉϥϫⲟⲟⲥ ⲛⲁⲥ ϫⲉ
ⲉⲧⲃⲉⲟⲩ (38) ⲛⲧⲉⲧⲛ ⲟⲩⲱⲙ ⲁⲛ ⲉⲃⲟⲗ ϩⲛ ⲛϣⲏⲛ
ⲧⲏⲣⲟⲩ ⲙⲡⲡⲁⲣⲁⲇⲓⲥⲟⲥ ⲁⲥϭⲉⲡⲏ ⲁⲥϫⲟⲟⲥ ⲛⲁϥ ϫⲉ
ϣⲏⲛ ⲛⲓⲙ ⲉⲧϩⲙ ⲡⲡⲁⲣⲁⲇⲓⲥⲟⲥ ⲁϥϯ ⲉⲝⲟⲩⲥⲓⲁ
ⲛⲁⲛ ⲛϭⲓⲡⲛⲟⲩⲧⲉ ⲉⲟⲩⲱⲙ ⲉⲃⲟⲗ ⲛϩⲏⲧⲟⲩ ⲟⲩⲁ
ⲙⲁⲩⲁⲁϥ (39) ⲡⲉⲛⲧⲁϥϫⲟⲟⲥ ⲛⲁⲛ ϫⲉ ⲙⲡⲣ
ⲟⲩⲱⲙ ⲉⲃⲟⲗ ⲛϩⲏⲧϥ ⲁⲩⲱ ϫⲉ ⲉⲧⲉⲧⲛ ϣⲁⲛ ⲟⲩ//
ⲱⲙ ⲉⲃⲟⲗ ⲛϩⲏⲧϥ ϩⲛ ⲟⲩⲙⲟⲩ ⲧⲉⲧⲛⲁⲙⲟⲩ ⲁⲩⲱ
ϩⲙ ⲡⲧⲣⲉϥⲡⲁⲣⲁⲃⲁ ⲙⲙⲟⲥ ⲁⲧϯⲡⲉ ⲙⲡϣⲏⲛ
ⲣⲁⲛⲁⲩ ⲛⲛⲉⲥⲃⲁⲗ ⲁⲥⲥⲟⲟⲩⲧⲛ ⲛⲧⲉⲕϭⲓϫ ⲉⲃⲟⲗ ⲁⲥ//
ϫⲓ ⲉⲃⲟⲗ ϩⲙⲡϣⲏⲛ ⲁⲥⲟⲩⲱⲙ ⲁⲥⲡⲁⲣⲁⲃⲁ ⲙⲡⲕⲉ
ⲁⲇⲁⲙ ⲛⲙⲙⲁⲥ ⲁⲩⲱ ϩⲙⲡⲧⲣⲉⲩⲡⲁⲣⲁⲃⲁ ⲛⲧⲉⲛ//
ⲧⲟⲗⲏ ⲛⲧⲁⲡⲛⲟⲩⲧⲉ ϩⲱⲛⲙⲙⲟⲥ ⲉⲧⲟⲟⲧⲟⲩ ⲁⲩ//
ⲕⲱ (40) ⲕⲉϩⲏⲩ ⲛⲟⲃⲥ ⲱⲛ ⲉⲡⲟⲩⲣⲁⲛⲓⲟⲛ ⲁⲩϫⲓ ⲛ//
ϩⲉⲛϭⲱⲃⲉ ⲛⲕⲛⲧⲉ ⲁⲩϩⲱⲃⲥ ⲛⲧⲉⲩⲁⲥⲭⲩⲙⲟⲥⲩⲛⲏ +
ⲙⲛⲛⲥ//

Os immiſit intus paradiſi delicias : Evha & ipſa quoque aures admodum attentas praebuit illius ori . Dumque ei immurmuraret, ſuum fecit cor eius ; ratiociniis eam implicavit, tranſtulit mentem eius in corruptionem . Feſtinavit illa aperire myſterium a Deo diſpoſitum , ut dum ei diceret : cur vos non comeditis de omnibus arboribus paradiſi ? illa feſtinans ſtatim reſponderit : de omnibus arboribus paradiſi fecit nobis poteſtatem Deus , ut de iis comederemus : una tantum eſt , de qua nobis dixit , ne de ea comederemus : & ſi de ea comederitis morte moriemini : & interea praevaricans , guſtavit arborem gratam viſui oculorum , extendit manum ſuam , carpſit de arbore , comedit , & ſecum ipſa praevaricari etiam fecit Adamum . Quumque ſimul tranſgreſſi eſſent mandatum Dei ipſis datum , manſerunt indumentis etiam caeleſtibus nudati : acceperunt folia ficus , contexeruntque ſibi puden-

ⲙⲛⲛⲥⲱⲥ ⲁϥⲉⲓ ⲛϭⲓⲡⲉⲕⲟⲇⲉⲥⲡⲟⲧⲏⲥ ⲉⲙⲟⲩϣⲧ (41)
ⲙⲡⲉⲕⲧⲏⲙⲁ ⲛⲧⲁϥ ⲧⲟϭϥ ⲉⲛⲁⲩ ϫⲉ ⲡⲉⲛⲧⲁ-
ϥⲕⲁⲁϥ ⲛⲟⲓⲕⲟⲛⲟⲙⲟⲥ ϩⲁⲣⲉϩ ⲕⲁⲧⲁ ⲧⲉⲛⲧⲟⲗⲏ
ϩⲙ ⲡⲧⲣⲉⲩⲥⲱⲧⲙ ⲉϯⲥⲙⲏ ⲙⲡⲛⲟⲩⲧⲉ ⲁⲩⲡⲱⲧ
ⲁⲩϩⲟⲡⲟⲩ ϩⲁⲛϣⲏⲛ ⲙⲡⲡⲁⲣⲁⲇⲓⲥⲟⲥ ⲁϥϭⲱⲛⲧ
ⲛϭⲓⲡⲓⲁⲧⲛⲟⲩϭⲥ ⲁϥⲛⲟϫⲟⲩ ⲉⲃⲟⲗ ϩⲙⲡⲡⲁⲣⲁⲇⲓ-
ⲥⲟⲥ ⲛⲧⲉⲧⲣⲩⲫⲏ ⲁϥⲕⲱ ⲙⲡⲉⲭⲉⲣⲟⲩⲃⲓⲛ ⲙⲛ ϯⲥ-
ⲏϥⲉ ⲛ̀ⲥⲁⲧⲉ ⲉϥⲕⲱϯⲉ ⲁⲩⲱ ⲉϥⲣⲟⲉⲓⲥ ⲉⲧⲉϩⲓⲏ
ⲙⲡϣⲏⲛ ⲙⲡⲱⲛϩ ⲁϥⲕⲁⲁⲩ ⲙⲡϩⲱⲧ ⲉⲃⲟⲗ ⲙⲡ-
ⲡⲁⲣⲁⲇⲓⲥⲟⲥ ϫⲉⲕⲁⲥ ϩⲓϯⲛ ⲧϭⲓⲛⲛⲁⲩ ⲉⲛϣⲏⲛ ⲛⲥⲉ-
ⲧⲙ ⲉϣϭⲙϭⲟⲙ ⲉⲟⲩⲱⲙ ⲉⲃⲟⲗ ⲛϩⲏⲧⲟⲩ ⲧⲁⲓ ⲉⲥ-
ⲉϣⲱⲡⲉ ⲛⲁⲩ ⲉⲩⲙⲉⲧⲁⲛⲟⲓⲁ ⲟⲩⲙⲛϯⲣⲉϥ ⲣϩⲱⲃ
ⲉⲡⲕⲁϩ ⲉⲧⲙϯⲛⲁⲩ ⲛⲧⲉϥϭⲟⲙ ⲟⲩ ⲙⲛ ϯⲣⲉϥ
ϫⲡⲉ ϣⲏⲣⲉ ϩⲛ ⲟⲩⲗⲩⲡⲏ ⲙⲛ ⲟⲩϩⲓⲥⲉ ⲙⲛ ⲟⲩⲙⲕⲁϩ
ⲛϩⲏⲧ ⲟⲩⲙⲛⲧⲣⲉϥ ⲛⲕⲟϯⲕ ⲉⲡⲕⲁϩ ⲉⲥϫⲁϫⲱ ϩⲛ
ϩⲉⲛⲣⲙⲉⲓⲟ ⲟⲩⲉⲉⲧⲟϣ ⲙⲛⲛⲥⲁ ⲛⲁⲓ ⲁⲕϣⲉⲛϩ-
ⲧⲏⲕ (42) ϩⲁⲣⲟⲛ ϩⲱⲥ ⲛⲟⲩⲧⲉ ⲛⲁⲅⲁⲑⲟⲥ ⲁⲩⲱ
ⲙⲙⲁⲓ ⲣⲱⲙⲉ ⲁⲕⲟⲩⲱϣ ⲉⲥⲟⲟⲧⲛ ⲛⲧⲟⲟⲧϥ ⲙ ⲡⲉ-
ⲛⲧⲁϥ ⲁⲓⲭⲙⲁⲗⲱⲧⲓⲍⲉ ⲙⲙⲟⲛ ⲉⲕⲟⲩⲱϣ ⲉⲕϯ ⲟⲛ
ⲛⲕⲉⲥⲟⲡ ⲉⲡⲡⲁⲣⲁⲇⲓⲥⲟⲥ ⲛⲧⲉⲧⲣⲩⲫⲏ ⲁⲕϫⲟⲟⲩ ⲛⲛⲉ-

pudenda. Postea venit Dominus perambulans possessionem, quam ipse plantaverat, ut videret, an administrator eam custodisset secundum praeceptum: qui quum audissent vocem Dei aufugientes absconderunt se sub arboribus paradisi. Iratus ille qui decipi nescit, eiecit eos e paradiso deliciarum: posuit Cherubim cum gladio igneo versatili, & excubitorem statuit viae ad arborem vitae. Fugavit autem eos e paradiso; ut per conspectum arborum, de quibus comedere non possent, id esset eis in poenitentiam, colendo terram quin daret eis virtutem suam: gignendo filios in tristitia, in doloribus, in cruciatibus, terramque vertendo inimicam in fletibus suis multis. Post haec misertus nostri ut Deus bonus, & amator hominum, voluisti eripere nos e manu illius, qui nos in servitutem redegit: & volens ut nos iterum regrederemur in paradisum deliciarum, misisti ad nos Prophetas tuos in salutem nostram, legemque dedi-

ⲕⲡⲣⲟⲫⲏⲧⲏⲥ ⲙⲡⲟⲩⲉϣⲥⲟⲟⲩⲛ ⲁⲕϯ ⲛⲛⲟⲙⲟⲥ ⲙ-
ⲡⲉⲃⲟⲏⲑⲓⲁ ϣⲱⲡⲉ ⲁⲕⲟⲩⲱϣ ⲉⲧⲁⲁⲕ ⲙⲙⲓⲛ ⲉⲙ-
ⲙⲟⲕ ⲉⲡⲙⲟⲩ ⲉϩⲛⲁⲕ ϩⲁⲣⲟⲛ ⲁⲩⲱ ϩⲁⲡⲱⲛϩ ⲙⲡ-
ⲕⲟⲥⲙⲟⲥ ϩⲛ ⲧⲉⲩϣⲏ ⲅⲁⲣ ⲉⲧⲟⲩⲛⲁⲡⲁⲣⲁⲇⲓⲇⲟⲩ
ⲙⲙⲟⲥ ⲛϩⲏⲧⲥ

ⲉⲩⲗⲟⲅⲓⲥⲁⲧⲉ (43)

ⲁⲕϫⲓ (44) ⲛⲟⲩⲟⲉⲓⲕ ⲉϫⲛ ⲛⲉⲕϭⲓϫ ⲛⲛⲟⲩⲧⲉ ⲉⲧⲟ-
ⲩⲁⲁⲃ ⲁⲕϥⲓ ⲛⲛⲉⲕⲃⲁⲗ ⲉϩⲣⲁⲓ ⲉⲧⲡⲉϣⲁ ⲡⲉⲕⲉⲓ-
ⲱⲧ ⲛⲁⲅⲁⲑⲟⲥ ⲁⲩⲱ ⲉⲧⲥⲙⲁⲙⲁⲁⲧ ⲁⲕϣⲡϩⲙⲟⲧ
ⲉϩⲣⲁⲓ ⲉϫⲱϥ ⲁⲕⲥⲫⲣⲁⲅⲓⲍⲉ ⲙⲙⲟϥ ⲁⲕⲡⲟϣϥ
ⲁⲕⲧⲁⲁϥ ⲛⲛⲉⲕⲙⲁⲑⲏⲧⲏⲥ ⲉⲧⲟⲩⲁⲁⲃ ⲁⲩⲱ ⲛⲉⲕⲁ-
ⲡⲟⲥⲧⲟⲗⲟⲥ ⲉⲧⲧⲁⲉⲓⲏⲩ ⲉⲕϫⲱ ⲙⲙⲟⲥ ϫⲉ ϫⲓⲧϥ
ⲛⲧⲉⲧⲛ ⲟⲩⲱⲙ ⲉ̀ⲃⲟⲗ ⲛϩⲏⲧϥ ⲧⲏⲣⲧⲛ ⲡⲁⲓ (45)
ⲅⲁⲣ ⲡⲉ ⲡⲁⲥⲱⲙⲁ ⲉⲧⲟⲩⲛⲁⲧⲁⲁϥ ϩⲁⲣⲱⲧⲛ
ⲁⲩⲱ ϩⲁϩⲁϩ ⲉⲡⲕⲱ ⲉⲃⲟⲗ ⲛⲛⲉⲧⲛ ⲛⲟⲃⲉ ⲁⲣⲓ ⲡⲁⲓ
ⲉⲡⲁⲣⲡⲙⲉⲉⲩⲉ ∻ ϩⲟⲙⲟⲓⲱⲥ ⲟⲛ ⲙⲛⲛⲥⲁ ⲧⲣⲉⲩⲟⲩⲱⲙ
ⲁϥϫⲓ ⲛⲟⲩⲡⲟⲧⲏⲣⲓⲟⲛ ⲉϩⲣⲁⲓ ⲉϫⲛ ⲛⲉϥϭⲓϫ ⲛⲛⲟ-
ⲩⲧⲉ ⲉⲧⲟⲩⲁⲁⲃ (46) ⲁϥⲕⲉⲣⲁ ⲙⲙⲟϥ ⲉⲃⲟⲗ ϩⲙ
ⲡⲅⲉⲛⲏⲙⲁ ⲛⲧⲃⲱ ⲛⲉⲗⲟⲟⲗⲉ ⲙⲛ ⲡⲙⲟⲟⲩ ⲁⲕϥⲓ
ⲛⲛⲉⲕⲃⲁⲗ ⲉϩⲣⲁⲓ ⲉⲧⲡⲉϣⲁ ⲡⲉⲕⲉⲓⲱⲧ ⲛⲁⲅⲁⲑⲟⲥ
ⲁⲩⲱ

dedisti ut in adiutorium esset: voluisti tumetipse mortem sponte subire pro nobis, & pro vita mundi. Qua enim nocte teipsum traditurus eras:

EULOGIAM CONFICITE

Accepisti panem super manus tuas divinas sanctas, sustulisti oculos tuos ad Patrem tuum bonum, & benedixisti, gratias super eum egisti, signasti illum, fregisti illum, dedisti illum discipulis tuis sanctis, & apostolis tuis venerandis, dicens: *Accipite, & manducate ex eo omnes: HOC ENIM EST CORPUS MEUM, QUOD TRADETUR PRO VOBIS, ET PRO MULTIS IN REMISSIONEM PECCATORUM. FACITE HOC IN MEAM COMMEMORATIONEM*. Similiter etiam post manducationem accepisti calicem in manibus tuis divinis & sanctis, miscuisti ex genimine vitis, & aqua, sustulisti oculos ad Patrem tuum bonum, & benedictum,

ⲁⲩⲱ ⲉⲧⲥⲙⲁⲙⲁⲁⲧ ⲁⲕϣⲡϩⲙⲟⲧ ⲉϩⲣⲁⲓ ⲉϫⲱϥ ⲁⲕⲥⲙⲟⲩ ⲉⲣⲟϥ ⲁⲕⲧⲃⲃⲟϥ ⲁⲕⲥⲫⲣⲁⲅⲓⲍⲉ ⲙⲙⲟϥ ⲁⲕⲧⲁⲁϥ ⲛⲛⲉⲕⲙⲁⲑⲏⲧⲏⲥ ⲉⲧⲟⲩⲁⲁⲃ ⲁⲩⲱ ⲛⲁⲡⲟⲥⲧⲟⲗⲟⲥ ⲉⲧⲧⲁⲉⲓⲏⲩ ⲉⲕϫⲱⲙⲙⲟⲥ ϫⲉ ϫⲓⲧϥ ⲛⲧⲉⲧⲛ ⲥⲱ ⲉⲃⲟⲗ ⲛϩⲏⲧϥ ⲧⲏⲣⲧⲛ ⲡⲁⲓ (47) ⲅⲁⲣ ⲡⲉ ⲡⲁⲥⲛⲟϥ ⲛⲧⲇⲓⲁⲑⲩⲕⲏ ⲛⲃⲣⲣⲉ ⲡⲁⲓ ⲉⲧⲟⲩⲛⲁⲡⲁϩⲧϥ ⲉⲃⲟⲗ ϩⲁⲣⲱⲧⲛ ⲁⲩⲱ ϩⲁ ϩⲁϩ ⲉⲛⲕⲱ ⲉⲃⲟⲗ ⲛⲛⲉⲧⲛ ⲛⲟⲃⲉ ⲁⲣⲓ ⲡⲁⲓ ⲉⲡⲁⲣⲡⲙⲉⲉⲩⲉ ⲥⲟⲡ ⲅⲁⲣ ⲛⲓⲙ ⲉⲧⲉⲧⲛ ⲁⲟⲩⲱⲙ ⲙⲡⲉⲓⲟⲉⲓⲕ ⲛⲧⲉⲧⲛ ⲥⲱ ⲙⲡⲉⲓⲡⲟⲧⲏⲣⲓⲟⲛ ⲛⲧⲉⲧⲛ ⲧⲁϣⲉⲟⲉⲓϣ ⲙⲡⲙⲟⲩ

ſtum, gratias egiſti ſuper eum, ſanctificaſti, ſignaſti, dediſti eum diſcipulis tuis ſanctis, & apoſtolis venerandis, dicens: *Accipite vos, bibite ex eo omnes*: *HIC ENIM EST SANGUIS MEUS TESTAMENTI NOVI. HIC EFFUNDETUR PRO VOBIS, ET PRO MULTIS IN REMISSIONEM PECCATORUM. HOC FACITE IN MEAM COMMEMORATIONEM*. Quotieſcumque enim manducaveritis hunc panem, & biberitis hunc calicem, annunciabitis mortem.

Sic deſinit fragmentum. Nam cetera ad Liturgiae uſque abſolutionem, omnino perierant.

ADNOTATIONES.

(1) Sequens ordo precum in hac noſtra Liturgia tenere videtur eumdem omnino locum, quem tenet non tantum in Graeca, eaque antiquiſſima Alexandrinae eccleſiae Liturgia ſub Divi Marci nomine a v. cl. Iohanne a S. Andrea Pariſ. eccl. Canonico anno primum 1583., deinde ab Euſebio Renaudotio Pariſiis iterum edita an. 1716., verum etiam in Coptica S. Cyrillo inſcripta ſive ea ſit, quae in Latinum a Renaudotio translata legitur tomo eius primo *Liturgiarum orientalium* pag. 38., ſive quae in lib. Miſſali *trium Anaphorarum* Aegyptiacis formis Romae impreſſa anno 1736. *Anaphora* dicitur pag. 263: ⲛ̀ⲧⲉ ⲡⲉⲛⲓⲱⲧ ⲉⲑ̅ⲩ̅ ⲙⲁⲣⲕⲟⲥ ⲡⲓⲁⲡⲟⲥⲧⲟⲗⲟⲥ ⲑⲁⲓ ⲉ̀ⲧⲁϥⲉⲣⲃⲉⲃⲁⲓⲟⲛ ⲙ̀ⲙⲟⲥ ⲛ̀ϫⲉ ⲡⲓⲧⲣⲓⲥⲙⲁⲕⲁⲣⲓⲟⲥ ⲡⲓⲁⲅⲓⲟⲥ ⲕⲩⲣⲓⲗⲗⲟⲥ, *S. Patris noſtri Marci Apoſtoli, diſpoſita, & ordinata a beatiſſimo S. Cyrillo*. In his enim poſt inchoatam, quam ordo Romanus appellat, *praefationem*, & ante illius *abſolutionem*, Chriſtique corporis, & ſanguinis *conſecrationem*, ſimilium precum, ſive commemorationum ſeries, uti & *diptychorum*, nominumve tum *viventium*, tum *mortuorum* recitatio interſerirur; quemadmodum fit in hoc noſtro fragmento.

Huic ritui conformis eſt *Mozarabicus*, *quo*, obſervante magno Card. Bona lib. XI. *Rer. liturg.* c. 13. n. 111., *nomina eodem contextu leguntur paullo poſt* offertorium, *primo quidem vivorum*, *deinde defunctorum*. Accedit & *canon Latinus*, qua parte viventium tantum nomina commemorat *ante conſecrationem*; nam defunctorum memoriae ſolitariam ſedem ſtatuit poſt conſecrationem..

At in duabus aliis Aegyptiacis SS. Baſilii & Gregorii liturgiis ſive *Graece*, ſive *Coptice* editis, perinde atque in ea, quae S. Iohanni Chryſoſtomo inſcribitur, ſimilium orationum ſeries, & *diptychorum* recitatio, Sanctorum nempe, tum & viventium, defunctorumque fidelium commemorationes, locum

cum obtinent post *consecrationem*, inter ἐπίκλησιν *invocationem* scilicet Spiritus Sancti super Eucharistica dona, & orationem *fractionis*. Idemque precum ordo servatur in liturgia *Hierosolymitana*, quam compendio exhibet, explicatque Cyrillus sanctae eiusdem urbis Presbyter, Catechista, & Episcopus *catech.* 23. *mystagogic.* V. num. 8., ubi doctissimus Maurinus editor, & adnotator *Antonius Augustinus Toutteus* observat, preces hasce *eodem fere modo, atque ordine referri in Constitut. Apostol. l.8. c. 12., & in Iacobaea liturgia: sed Cyrilliana verba magis convenire cum Constitutionum verbis.*

Verum praeter huius liturgiae exemplum, quod est in laudato lib. VIII. *Constit. Apost.*, aliud fortasse ab hoc ipso diversum exstat lib. II. cap. 57. Eaque est non unius modo Touttei, sed & Renaudotii opinio. *Ibi* enim statim post osculum pacis diaconus denuntiat, ut preces fiant *pro universa ecclesia, pro toto mundo, & eius partibus, & frugibus terrae, pro Sacerdotibus, & Principibus, pro Pontifice*, καὶ τοῦ βασιλέως, *ac Rege, pro pace universali* ... μετὰ δὲ ταῦτα γινέσθω ἡ θυσία ... *Post haec autem sacrificium fiat*. Quum autem in Apostolicis Constitutionibus, non una Hierosolymitana liturgia, sed & quae in aliis orientis ecclesiis priscis illis temporibus recepta erat, ut eruditi norunt, referatur, verisimile fit, ex hac ipsa, quae in cit. lib. II. describitur, prodiisse Graecum exemplar liturgiae Alexandrinae in Thebaicam dialectum subinde translatum, aliquot licet in locis, ex usitata interpretum, scriptorumque licentia, sine tamen ullo religionis, ac fidei dispendio, auctum atque variatum.

Ibid. ⲙⲟⲉⲓⲧ ϩⲏⲧⲟⲩ ⲉϩⲟⲩⲛ ⲉⲧⲙⲉⲧⲉⲩⲥⲉⲃⲏⲥ: Reliquiae sunt orationis eius plane similis, quae legitur inter preces tum Memphiticae, tum Graecae liturgiae S. Gregorii in Missal. Rom. edito, & in tom. I. *Oriental. Liturgiar.* Renaud. post consecrationem, & invocationem Spiritus Sancti. Unicum discrimen est in pronomine ϩⲓⲧⲟⲩ *eos*, pro quo ⲛⲁⲛ, *nos*, habet Liturg. Gregoriana: ⲥⲟⲩⲧⲉⲛ ⲛⲁⲛ ⲙ̀ⲫⲙⲱⲓⲧ ⲛ̀ⲧⲉ ϯⲙⲉⲧⲉⲩⲥⲉⲃⲏⲥ: & in fine ⲁⲛⲟⲛ ⲧⲏⲣⲉⲛ ⲟⲛ//

ⲧⲉⲛ

ⲧⲉⲛ ⲉϩⲟⲩⲛ ⲉⲧϯⲙⲉⲧⲟⲩⲁⲓ ⲛ̀ⲧⲉϯⲙⲉⲧⲉⲩⲥⲉⲃⲏⲥ, ex Renaud. vers. *Praepara* nobis *viam pietatis* .... nos omnes *ad concordiam pietatis* coniunge. Graeca vid. apud eumdem pag. 106. & 107.

(2) ⲙⲁⲣⲟⲩ ⲗⲟⲃϣ a ⲗⲱⲃⲥ, sive ⲗⲟⲃϣ. ⲗⲱⲃϣ vero, uti pervulgatum mihi est, *incendere* significat. Nam apud La-Crozium in *Lex.* ⲗⲉⲃϣ, τῷ Graeco κέραμος respondet; quo nomine non *tegula* tantum, sed & vas quodlibet fictile in fornace coctum, quasi a κέω, & ἔρα, a Lexicographis exponitur. Inde & ⲗⲉⲃϣ Memphitas vertisse puto id quod in Osea c. 10. v. 7. LXX. interpretes φρύγανον, *cremium* nempe vocarunt. Nec tu aliter hoc in loco φρύγανον, adeoque & ⲗⲉⲃϣ ita dictum intelligere poteris, nisi *cremium* iam igne *succensum*, & *ardens*. Vide testimonium Oseae in Gr. versione. Nam ego de huius vocis significatione nonnihil, quod magis perspicuum sit, in sequentibus adferam. Interea locutionem istam ⲙⲁⲣⲟⲩ ⲗⲱⲃϣ ϩⲛ ⲕⲱϩⲧ ϩⲁⲧ ⲡⲓⲥⲧⲓⲥ ⲛⲟⲣⲑⲟⲇⲟⲝⲟⲥ ex v. 10. ps. 65. ἐπύρωσας ἡμᾶς ὡς πυροῦται τὸ ἀργύριον; *Incendisti nos*, *sicut incenditur argentum*, desumptam coniicio.

(3) ⲛϣⲓⲃⲉ idem ac Memphiticum ϣⲉⲓⲃⲓⲉ. Isaiae XL. ⲛⲁϣⲓⲃⲉ in Theb. vers. legitur, quod est in Gr. ἀλλάξουσι, ut ϣⲉⲓⲃⲓⲉ Memph. ἀλλάττειν; unde in brevibus illis psalmorum expositionibus, quas iam laudavimus tamquam a S. Athanasio excerptas, ad postremos ps. XIV. versiculos, de Christo dicitur ⲉⲧⲛⲁϣⲓⲃⲉ (Memphit. ⲉⲑⲛⲁϣⲓⲃϯ) ⲙ̀ⲡⲥⲱⲙⲁ ⲙ̀ⲡⲉⲛⲑⲃⲃⲓⲟ ⲙ̀ⲡⲓⲛⲉ ⲙ̀ⲡⲥⲱⲙⲁ ⲛ̀ⲧⲉⲡⲉϥⲉⲟⲟⲩ, *qui reformabit*, sive transformabit, *corpus humilitatis nostrae configuratum corpori claritatis suae*, iuxta vulgat. Philipp. III. v. 21., iuxta Thebaic., *qui mutabit corpus humilitatis nostrae in similitudinem corporis gloriae suae*, corporis nempe sui gloriosi. Heic igitur ϣⲓⲃⲉ *reformare*, ex Latina nostra ed. significat: sed vulgo, aeque

aeque ac Memphit. ϣⲉⲃⲓⲉ *mutare, variare, retribuere* : plerumque etiam *remunerari*, imo & *discernere* sonat. Nos vero in ⲡϣⲓⲃⲉ ⲛⲛⲕⲁⲣⲡⲟⲥ ⲛⲧⲉ ⲣⲟⲙⲡⲉ huius liturgicae petitionis *variam* fructuum productionem, feracitatem, proventum, copiam ad annuum victum exprimi, significarique putavimus; ideoque simpliciter vertimus *varietatem fructuum* pro variis recurrentis anni vicibus, ac tempestatibus.

(4) ⲟⲩⲟⲩⲱⲱⲗⲉ ⲛⲛⲕⲁⲣⲡⲟⲥ, *affluentiam fructuum*. Quid sit ⲟⲩⲱⲱⲗⲉ intellige ex v.17. cap.1. Zacchar. Proph., ubi Graecum διαχυθήσονται, Theb. versio in altero ex fragmentis Borgianis reddit ⲥⲉⲛⲁⲟⲩⲱⲱⲗⲉ, & Memph. ⲉⲩⲉⲫⲱⲛ ⲉⲃⲟⲗ, vulgata vero nostra aptissime reddit, *affluent*.

Ibid. ⲉϫⲙ ⲫⲑⲟⲛⲟⲥ pro ⲁϫⲛ ⲫⲑⲟⲛⲟⲥ, Graecum erit aut ἀφθόνως *copiose*, aut ἀφθόνας *mulios*. Sic τῷ ἀφθόνῳ τῆς δωρεᾶς *effusam liberalitatem* Dei extulit eloquentissimus doctor S. Greg. Naz. or. 17. ed. Paris. Sin autem legeris, uti iacet in textu ⲉϫⲙ pro ⲉϫⲛ, tum ⲉϫⲙ ⲫⲑⲟⲛⲟⲥ *supra invidiam* interpretabere. Sed haec ipsa interpretatio eumdem plane sensum, quem habet ἀφθόνως, tibi facile exhibebit.

(5) ⲛⲙⲙⲟⲩⲛⲉⲓⲟⲟⲩⲉ. Vox ista ⲙⲟⲩⲛⲉⲓⲟⲟⲩⲉ quater usurpata legitur in Borgiano fragmento Levitici cap. XI. vv.9. 10. & 12. ϩⲛ ⲛⲙⲟⲩⲛⲉⲓⲟⲟⲩⲉ; ubi Gr. τῶν ὕδ simpliciter habet, ter ἐν τοῖς ὕδασι, & semel ἐν τῷ ὕδατι. Sic & divinus Hebraeorum codex, in quo v.9. במים legitur *in aquis*, בימים *in maribus*, בנחלים *in fluminibus*, licet haec ipsa vox v.10. ab eodem Sancte Pagnino, ut & a Gr. & Copto-Theb. interprete vertatur ϩⲛ ⲛⲉⲭⲓⲙⲁⲣⲣⲟⲥ *in torrentibus*. Hinc vir doctissimus, & admirandi acuminis immensaeque eruditionis scriptor *Aloysius Mingarellius* in fascic. P. I. *Aegyptio-Nanianorum fragmentorum* pag.cx. ⲛⲉⲧϩⲛⲙⲟⲩ ⲛⲉⲓⲟⲟⲩⲉ vertit *aquarum incolae pisces*. Qua certe versione sententiam, quam animo conceperat, magis quam Thebaicae locutionis vim exprimere voluit. Pergit pag CXI. multa acute, eruditeque scrutari de derivatio-

rivatione vocis ⲛⲉⲓⲟⲟⲩⲉ; tandemque ad p.CCXVIII. in *addendis* adfert ex cl. Tuk. p.136. locum Theb. versionis in c.IX. Iudith v.17. *Deum* vocantem κτίςα τῶν ὑδάτων, *creatorem* ⲛⲛⲉ ⲙⲟⲟⲩ (rectius) ⲛⲛⲉ ⲙⲟⲩ ⲛⲉⲓⲟⲟⲩⲉ *aquarum* · *fluminum*, sive, ut Grammaticus Arabs a Tukio statim adductus ibi exponit: ميـاة الانهار *aquarum fluminum*; idest *aquarum fluentium*. Sic & Graecae, & Copticae Liturgiae tres apud Renaudotium & in Missali Aegyptio Romae edito, orant ⲉⲑⲃⲉ ⲛⲓⲙⲱⲟⲩ ⲛ̀ⲧⲉ ⲫⲓⲁⲣⲟ : ⲛ̀ⲧⲉ ⲛⲓⲓⲁⲣⲱⲟⲩ, immo & sol d s ipsis Graiorum vocibus ⲡⲟⲧⲁⲙⲓⲱⲛ ⲩⲇⲁⲧⲱⲛ *pro aquis*, sive *fluminis*, sive *fluminum*, sive *fluvialibus* ميـاة الانهار. Origo tamen nominis ⲛⲉⲓⲟⲟⲩⲉ, quam Mingarellius quaerit, latet in Memphitico ⲟⲩⲟⲓ *impetus*, *stridor*, Gr. ῥοῖζος, *quia proprie*, ut ait Schrevel., *aquae fluentis*. Nusquam vero maiori cum impetu, atque stridore aquae Nili fluunt, quam in superiori Aegypto ad *cataractas*. Indeque factum arbitror, ut earum praesertim regionum incolae vocabulum hocce ⲙⲟⲩⲛⲉⲓⲟⲟⲩⲉ quasi proprium sibi fecerint ad *aquas fluviales* Nili designandas.

ⲙ̀ⲡⲉⲓⲉⲣⲟ, aquas *Nili* interpretari decreveram, sed, mutata sententia, ⲙ̀ⲡⲉⲓⲉⲣⲟ, *fluminis* aquas verti. ⲡⲉⲓⲉⲣⲟ enim *flumen* κατὰ γράμμα significat: eoque simplici nomine in celebri Isaiae vaticinio, quod c. 19. Theb. fragmenti totum est contra Aegyptios, appellatur Nilus. Nec ullus est in universa scriptura sancta locus, in quo *Nili* vox reperiatur. Ubique semper aut ⲓⲁⲣⲟ Memph., aut ⲉⲓⲉⲣⲟ Theb. ex יאר Hebr. Nilus vocatur, *per excellentiam flumen*. Unde ut illud Propheta Amos a ceteris secernat, *fluvium Aegypti* cap. 8. vers. 7. ⲡⲟⲩⲓⲁⲣⲟ ⲛ̀ⲧⲉⲭⲏⲙⲓ vocat. Ita etiam eum constanter appellat magnus Athanasius in vita S. Antonii, etsi Evagrius in Latina versione *flumen* Nili aliquando transtulerit. Gregorius vero Nazianz., qui in aliis orationibus aut Νειλῴους καταῤῥάκτας, aut Νεῖλον commemoraverat, in ea, quam habuit Byzantii coram Aegyptiis, illorum regionem celebrat ex eo quod, ὃν πλουτίζει μὲν

μὲν πόταμος ἐκ γῆς ὑων, καὶ πελαγίζων ὥμα, *quam & fluvius ditat e terra pluens, & maris instar tempestive exundans*. In Homeri carminibus non alio nomine fluvium hunc dictum invenies, quam *Aegyptum*. Idem μέλας a Graecis, *melo* a Latinis, *schichor*, vel *sior* ab Hebraeis, *siris* ab Aethiopibus saltem ad Syenem usque finesque Aegypti: φρυρῶν *phruron* etiam, & *Osiris* ipse ab iisdem Aegyptiis, *Ninus* a Iamblicho in vita Pythagorae dicitur, quia, teste Horapolline l. 1. Hierogl. 20. *Nilum Aegyptiace vocant* Νοῦν, non quidem secundum *Le-Moine* a נין, sed, ut meus Boniurius observat dissert. 11. num. 88; a ⲛⲟⲩⲛ: unde ⲫⲛⲟⲩⲛ, sive ⲡⲓⲛⲟⲩⲛ *abyssus aquarum*: indeque & νοῦς ποταμὸς apud Hesychium a Ioh. Alberto editum. Sed omnium princeps est Hesiodus, qui Νεῖλυ meminerit. Nihil tamen haec faciunt, iudice Iablonskio in *Pantheo Aegypt.* l. 4. c. 1., *quin* hoc *Nili* nomen origine Aegyptium, & omnium gentium linguis ubique celebratum, proprium istius fluvii fuerit, illudque etiam tam solemne, & antiquum, quam solemnia, & antiqua sunt Aegyptiacae superstitionis exordia.

Cetera, quae ad νιλομέτριον, & ad *sacra Nilotica incrementa* sacerdotum sive gentilium, sive christianorum spectant, vide apud laud. Renaud. to. I. *Liturg.* p. 213., eumdemque ipsum Iablonsk.

(6) ϩⲉⲛ ⲁⲫⲟⲣⲙⲏ. De hac voce quatenus ea ad *subsidia*, & *alimenta* vitae significanda usurpatur, consule inter ceteros Hesychium, eiusque adnotatorem celeberrimum Ioh. Albertum. Nec dubito, quin ei apprime respondeat τροφὴ in simili petitione Graec. Liturgiarum Alexandrinae Eccl., & ⲧⲣⲉ Copticar. SS. Greg. & Cyrilli. Ac certe Nazianzenus Or. 11. p. 15., ut & alibi, *subsidium victus* appellat ἀφορμὴν βίου.

(7) ϩⲉⲛ ϩⲉⲛⲁⲫⲟⲣⲙⲏ. Quod hoc idem vocabulum ἀφορμὴ *opportunum tempus*, *ansam*, *occasionemve* denotare valeat, habes ex eodem Hesychio, aliisque Graecis Lexicographis, & ex adnotation. nostris ad *Acta S. Coluthi*; immo, quod magis est, ex Nazianzeno ipso, aliisque Graecis PP. Verum, si cum hac ipsa postulationis formula, eam, quam in proximo

n. *6*. ante obſervavimus, coniunxeris, integram habebis petitionem illius plane ſimilem, quae eſt tum in Copticis ⲛ̀ⲑⲟⲕ ⲉⲧ̀ϯ ⲛ̀ⲧⲟⲩϩⲣⲉ ⲛⲱⲟⲩ ϧⲉⲛ ⲟⲩⲥⲓⲟⲩ ⲉⲛⲁⲛⲉϥ, tum in Graecis ex Renaud. *Σὺ διδὼς τὴν τροφὴν αὐτῶν ἐν εὐκαιρίᾳ*, *qui das eſcam illorum in tempore bono*, ſive *in tempore opportuno*.

(8) ⲉⲛⲉⲩⲱⲛϩ. Pro victu, & alimentis vitae ⲱⲛϩ hoc in loco ſumitur, ut ſaepe in divinis ſcripturis, ſed praeſertim in I. ad Cor. c. IX. v. 14. ⲱⲛϩ Theb., & ⲉⲟⲩⲱⲛϩ in dialecto tertia, ipſumque Graecum *ζῆν*, accipitur: Unde vulg. noſtra legit, *ex evangelio vivere*.

ⲡⲉϩⲣⲟⲩ, poſterius, quod in archetypo eſt ad extremitatem lineae exhibet heic geminum *o* ita diſpoſitum, ut alterum alteri ſuperincumbat; non alia tamen de cauſſa, uti coniicere licet, niſi quia poſtrema vocis littera ⲩ, abnormi excurſu, lineae finem exceſſiſſet, ſi utrumque *o* pari gradu in illius baſi poſitum inſtitiſſet.

(9) ⲁⲣⲓ ⲡⲙⲉⲉⲩⲉ ⲡϫⲟⲉⲓⲥ ⲙ̀ⲡⲉⲓⲙⲟⲛⲁⲥⲧⲏⲣⲓⲟ ⲛⲁⲓ. Sed legimus ⲙ̀ⲡⲉⲓⲙⲟⲛⲁⲥⲧⲏⲣⲓⲟⲛ, quia ſuper *o* extremum lineae nota eſt ÷, index τοῦ ⲛ ſupplendi. Hinc vero apparet, noſtram hanc Liturgiam fuiſſe e Graeco tranſlatam ad uſum certi alicuius monaſterii, quod eſſet in Thebaide, ni fortaſſe malis, in Nubia ſitum, quo Graeci monachi evangelii lucem primum invexiſſe traduntur: eoque etiam nomine a ceteris Liturgiis Alexandrinis ſive graece, ſive coptice editis haec noſtra diſtinguitur.

(10) ⲙ̀ⲛ ⲛⲓ ⲛⲓⲙ ⲙ̀ⲡⲓⲥⲧⲟⲥ. Satis eſto ſemel admonuiſſe, fragmenti noſtri ſcriptorem hunc morem fere perpetuo tenere, ut ⲓ elemento ſuperducat veluti ſemicircularem lineolam *circumflexo* ſimilem, loco gemini apicis; ibi maxime, ubi, mea quidem ſententia, non ſimplex ⲓ, ſed ⲉⲓ ex inſtituto gentis, ſcribi legive deberet. Ad verba quod attinet, ea in una Liturgia Memphitica S. Marci ſic leguntur: ⲛⲉⲙ ⲛⲓ ⲛⲓⲃⲉⲛ ⲛ̀ⲧⲉ ⲛⲓⲡⲓⲥⲧⲟⲥ. Haec tamen in Gr. Alex. apud Renaud. omiſſa videntur. (11)

(11) ⲁⲣⲓ ⲡⲙⲉⲉⲩⲉ ⲡϫⲟⲉⲓⲥ ⲛⲛⲉⲛⲉⲓⲟⲧⲉ ⲙⲛ ⲛⲉⲛ- ⲥⲛⲏⲩ ⲉⲧⲁϩⲉⲣⲁⲧⲟⲩ &c. Simillima exstant in Liturg. Memph. S.Marci, sive Cyrilli, pag. ⲣ 100., ⲧ 300., & ⲧⲁ 301. Missal. Romae impressi.

(12) ϩⲁⲣⲉϩ ⲉⲣⲟⲛ ⲛⲙⲙⲁⲩ ϩⲛ ⲧⲡⲁⲣⲉⲙⲃⲟⲗⲏ ⲛⲧⲉⲕϭⲟⲙ ⲛⲛⲟⲩⲧⲉ. Quae paullo aliter eo loci p. ⲧⲁ 301. leguntur in eadem Memph. S. Marci: ⲁⲣⲉϩ ⲇⲉ ⲉⲣⲱⲟⲩ ⲛⲉⲙⲁⲛ ϧⲉⲛ ϩⲁⲛ ⲡⲁⲣⲉⲙⲃⲟⲗⲏ ⲛ̀ⲧⲉ ϩⲁⲛϫⲟⲙ ⲉⲑⲟⲩⲁⲃ, & ex vers. Renaud. p.44. *conserva* (eos) *nobiscum praesidio exercitus sanctarum potestatum*.

(13) ⲁⲩⲱ ⲛⲅ ⲛⲁϩⲙⲉⲛ ⲉⲃⲟⲗ ϩⲛ ⲛⲥⲟⲧⲉ ⲉⲧ- ⲗⲟⲃϣ ⲛⲧⲉ ⲡⲇⲓⲁⲃⲟⲗⲟⲥ. Haec accurate respondent Memphiticis ead. p. ⲧⲁ 301. Missalis: ⲟⲩⲟϩ ⲛⲁϩⲙⲉⲛ ⲉⲃⲟⲗ ϩⲁ ⲛⲓⲥⲟⲑⲛⲉϥ ⲉⲧϭⲉⲣⲏⲟⲩⲧ ⲛ̀ ⲭⲣⲱⲙ ⲛ̀ⲧⲉ ⲡⲓ- ⲇⲓⲁⲃⲟⲗⲟⲥ, *Et libera nos a telis accensis igne diaboli*. Hic idem locus adfertur in Lexic. La-Croz., sed omissa voce ⲛ̀ⲭⲣⲱⲙ. Renaudot. vero simpliciter interpretatur: *Et libera nos a telis igneis diaboli*. Et ecce iterum ⲗⲟⲃϣ, quod idem prorsus est ac ⲗⲱⲃϣ, de quo supra dicere coepimus adnot. 2. Iam nulli dubium superesse potest, quin haec vox apud Thebaeos *ardere*, & *accendere* significet. Eadem enim sunt ⲛⲥⲟⲧⲉ ⲉⲧⲗⲟⲃϣ ⲛⲧⲉ ⲡⲇⲓⲁⲃⲟⲗⲟⲥ, ac ⲛⲓ- ⲥⲟⲑⲛⲉϥ ⲉⲧϭⲉⲣⲏⲟⲩⲧ ⲛ̀ⲭⲣⲱⲙ ⲛ̀ⲧⲉ ⲡⲓⲇⲓⲁⲃⲟⲗⲟⲥ. Huc spectat novum vocis huius exemplum, quod nobis suppeditat *Fragmentum* evangelii Lucae a praestantissimo nostro Praesule recens adquisitum, ubi cap. 23. vers. 33., Graeca οὐχὶ καρδία ἡμῶν καιομένη ἦν ἐν ἡμῖν, Latine, *nonne cor nostrum ardens erat in nobis?* Sic Thebaice redditur: ⲉⲓ ⲉⲣⲉ ⲡⲉⲛ- ϩⲏⲧ ⲗⲟⲃⲥ (commutato scilicet ϣ in ⲥ) ⲉⲣⲟⲛ ⲟⲛ; Sed vitio amanuensis scriptum erat ϩⲟⲃⲥ *tegere*, tam alienum a voce ⲗⲟⲃⲥ, quam *tegumentum* ab *ardore*, & *igne*.

Itaque medica manus accessit, & ducta superne crassiori linea, deorsumque protracta ita ea intercidit inter ϩ, & ⲟ, ut vix tacto in superiori puncto, τῶ ϩ, divergat, & latus maius τῦ ⲗ quomodocumque componere videatur: sicque ex ϩⲟⲃⲥ veram germanamque lectionem, quae ⲗⲟⲃⲥ est, legentium oculis repraesentandam obtulit.

(14) Quae in hac ipsa Thebaica oratione continuo sequuntur, eodem plane ordine, totidemque verbis leguntur in laud. Memphit. S. Marci: ⲛⲉⲙ ϫⲟⲣϫⲥ ⲛⲓⲃⲉⲛ ⲛ̀ⲇⲓⲁⲃⲟⲗⲓⲕⲟⲛ, ⲛⲉⲙ ⲡⲓⲫⲁϣ ⲛ̀ⲧⲉ ⲡⲓⲑⲙⲁⲓⲟ ⲛ̀ⲛⲟⲩϫ: Sed aliquid erratum fortasse, variatumque fuisse suspicor in exemplari Coptico, quo usus est Arabs interpres. In eo enim, ni egomet vehementer fallor, postrema illa verba non legit, uti hodie exstant, ⲡⲓⲑⲙⲁⲓⲟ ⲛ̀ⲛⲟⲩϫ, sed ⲡⲓⲑⲙⲁⲓⲧⲁⲓⲟ ⲛ̀ⲛⲟⲩϫ, & ideo vertit ومن شرك السبح الكاذب: *& ab omni laqueo gloriae vanae*. Si deinde haec eadem Arabica versio, (uti iam contigisse liquet,) accommodata est ad ea accuratiora ἀπόγραφα, quae pro ⲡⲓⲑⲙⲁⲓⲧⲁⲓⲟ habebant ⲡⲓⲑⲙⲁⲓⲟ ⲛ̀ⲛⲟⲩϫ, facile intelligetur, quo pacto inducere potuerit viros praestantissimos La-Crozium, & Renaudotium, ut ille in Lexico a cl. Woide edito, iste in Latina huius Liturgiae translatione, ⲡⲓⲑⲙⲁⲓⲟ ⲛ̀ⲛⲟⲩϫ *gloriam vanam*, converterint. Nescio an iis auctoribus, an vero suopte magis ingenio ductus, nuperus ille eruditissimusque Aegyptiacorum monumentorum illustrator, idemque de me optime meritus Aloysius Ab. Mingarellius, sed certe in eumdem omnino scopulum visus mihi est impegisse. Nam ad fragm. VII. p.CLXXI. *Memphitis*, inquit, ⲑⲙⲁⲓⲏⲟⲩⲧ *valet, iustificatus, sed* ⲑⲙⲁⲓⲟ ⲛ̀ⲛⲟⲩϫ *est vana gloria: Thebaice autem* ϩ̀ⲛ ⲟⲩⲧⲙⲁⲓⲟ *figuificat, honorifice, con onore*. At ego de genuina lectione Thebaici ⲧⲙⲁⲓⲟ pro *bonore* haud temere dubito. Quid ni legas ϩ̀ⲛ ⲟⲩⲙⲉⲧⲧⲁⲉⲓⲟ? Quod enim de Memphitico ⲑⲙⲁⲓⲟ ⲛ̀ⲛⲟ-

ⲛ̀ⲛⲟⲩϫ affirmat, id mihi tam incertum eſt, ut nihil magis. Ibi enim noſtri huius Thebaici fragm. textus diſerte habet: ⲏ̀ ⲡⲡⲁϣ ⲛ̀ⲛⲇⲓⲕⲁⲓⲱⲙⲁ ⲛ̀ⲛⲟⲟⲩϫ: *Et a laqueo iuſtificationum falſarum*, ex antiquiori Graeco exemplari, ubi δικαιώματα, & non κενοδόξας vocem, verſionis auctor invenerat. Poterat & is quidem adhibere vocabulum ϯⲙⲁⲉⲓⲟ, quod idem eſt ac Memphiticum ⲑⲙⲁⲓⲟ, quodque *iuſtificationem* ſignificat tum in ſylloge ipſa Sahidicarum vocum La-Crozii, tum in fragm. Borgiano c. 4. ep. 1. ad Timoth. At vero Graecum δικαίωμα retinuit; unde perſpicuum eſt, ⲑⲙⲁⲓⲟ ⲛ̀ⲛⲟⲩϫ in hoc Cyrillianae Liturg. loco accipi debere non pro *vana gloria*, ſed pro *falſa iuſtificatione* eius ſimili, qua Luc. 18. v. 11. ſuperbus Phariſaeus e regione humilis publicani in templo orans, ſe coram Deo tamquam iuſtum praedicare audebat. Quod quidem iuſtificationis genus in κενοδοξίαν vanamque gloriam integre demum ſolideque reſolvitur, ſed ex vi vocabuli proprie κενοδοξία non eſt. Magna ſequentis orationis Thebaicae pars derivata cernitur ex eodem archetypo, unde prodiit Memphitica in laudata Liturg. S. Marci iuxta Miſſale Copt. p. ϯⲃ̄ & ϯⲅ̄ Roman. edit., & verſionem Renaud.

(15) Hucuſque utraque exemplaria eiuſdem Liturgiae inter ſe convenire videntur. Cetera ad alteram uſque orationem propria ſunt unius Thebaicae: nec alibi ſive in Copticis, ſive in Graecis Aegyptiorum Liturgiis, ſimili ſaltem forma, expreſſa reperiuntur.

(16) ϯⲟⲩⲉⲓⲟⲟⲩ ⲛⲁⲩ: *retribue eis*. Hoc idem ſignificat ⲉⲧⲱⲱⲃⲉ ⲛⲟⲩⲧⲟⲩⲉⲓⲟ, in fragmento Borgiano antiquiſſimo epiſt. I. Pauli ad Timoth. c. 5. v. 4., Gr. ἀμοιβὰς ἀποδιδόναι, iuxta vulgat. *mutuam vicem reddere*.

(17) ⲛ̀ⲅ . . . ϯⲙⲙⲟⲓ &c. Ne noſtra corrupta putes, ſi forte ea comparaveris cum excerptis evangelicis ab Epiſcopo Tukio in *Rudim. ling. Copt.* pag. 367. productis: ⲧⲙⲙⲟⲓ in liturgico textu rectius, ut opinor, legitur, quam ϯⲙⲟⲓ apud Tukium. Poſt ⲁⲓⲉⲓⲃⲉ, quae ſequuntur in fragm. noſtro

ⲁⲩⲉ//

ⲁⲧⲉⲧⲛ ⲧⲥⲟⲓ ⲛⲉⲓⲟ ⲛϣⲉⲙⲙⲟ conferri nequiverunt cum paribus Tukiani exempli verbis, quia omiſſa haec ſunt, non quidem verſionis vitio, ſed vel unius Arabis grammatici, vel typothetae, vel alterius cuiuſvis exſcriptoris incuria. Unde fit ut evangelici textus ſententia turbata ibi & mutila videatur. Noſtra rurſus legit ⲉⲓⲕⲏⲕⲁϩⲏⲩ .... ⲉⲓϣⲱⲛⲉ ⲁⲩⲱ: Tukiana ⲛⲉⲓⲕⲏⲕⲁϩⲏⲩ ... ⲛⲉⲓϣⲱⲛⲉ ⲡⲉ ⲁⲩⲱ, quae mihi ſuſpecta ſunt.

(18) ⲁⲣⲓ ⲡⲙⲉⲉⲩⲉ ⲡϫⲟⲉⲓⲥ ⲛⲛⲕⲁⲑⲏⲅⲟⲩⲙⲉⲛⲟⲥ ⲙⲡⲉⲕⲗⲁⲟⲥ: Ne mireris, ſi in voce ⲕⲁⲑⲏⲅⲟⲩⲙⲉⲛⲟⲥ τὸ ⲑ pro ⲧ, & ⲅ pro ϫ poſitum cernis. Huius enim permutationis exempla ex ipſo quoque Alexandrino cod. habes apud cl. Grabe *Prolegom.* in Pſ. c. 2. n. 7. Oratio pro catechumenis exſtat etiam in Liturg. Copt. S. Baſilii; longe tamen ab hac noſtra diverſa.

(19) ⲟⲣⲃ, ex ⲟⲣϥ ductum, commutato, ut non ſemel in eiuſmodi Aegyptiis vocibus obſervavimus, ϥ in ⲃ, *pacificum*, atque *placidum* ovile ſatis apte deſignat; niſi ⲟⲣⲃⲟⲩ eſſe velis *fulgidum*, ex ⲃⲟⲩⲃⲟⲩⲛ, quod in fragm. Borgiano ſermonem complectente de finali iudicio idem valet ac *fulgere*, unde dicitur ⲃⲟⲩⲃⲟⲩⲛ ϩⲱⲥ ⲁⲕⲧⲓⲛⲉⲥ, *fulgebunt* iuſti *ut radii* ſolis. Sed nos ⲉⲡⲉϩⲟⲉ ⲟⲣϥ pro ⲟⲣⲃ legimus tanto lubentius, quanto certius novimus de ovili, ſive de regno ſempiternae pacis heic agi. Sic ⲱⲣϥ, alias etiam ⲟⲣϥ, in Orat. Cyrillianae Liturg. pro *Rege* p. ⲥⲡⲁ Miſſal. noſtri Aegypt., quemadmodum & in mss. Euſ. Renaud. latina civitate donatis, atque ab ipſo quoque La-Crozio in Lex. Oxonii ed. laudatis, reſpondet τὸ ἡσύχιον eiuſdem Graeco-Cyrill. Liturg. p. 149. tom. I. *Or. Liturg.* apud eumdem Renaud.

(20) ⲉϩⲟⲩ. *Lemniſcus* ÷ ſuper ⲟⲩ extremum lineae, heic etiam nota eſt ſupplementi ⲛ, & ⲉϩⲟⲩⲛ monet eſſe legendum.

Reli-

Reliqua confer cum Liturg. Basilii, ut est in Missal. Copto-Roman. pag. ⲓⲁ. post imploratam pacem Ecclesiae, ⲝⲏ. post orationem pro patribus, & fratribus defunctis; & ante eam, quae fit pro catechumenis, ⲣⲕ. post quam oratum est pro elevatione aquarum Nili. Confer & cum Liturg. altera S.Greg. pag. ⲥⲕⲃ. post orationem pro Rege, & fratribus in palatio commorantibus: maxime vero cum Cyrilliana pag. ⲥϥⲁ. post diptychorum recitationem. Quamquam inter mss., quibus in versione sua usus est Renaud., & inter hoc nostrum nonnulla varietas alicubi deprehendatur. Sic etiam oratio similis Memphiticae, exstat in Gr. S.Marci tom.I. Renaud. p.151. post diptycha, ubi in Thebaico exemplari ante diptycha collocatur.

ⲛ̄ⲑⲟⲕ ⲅⲁⲣ ⲕⲥⲟⲟⲩ. Et heic nota ÷ superne incumbens τῷ, ⲟⲩ, indicium est supplementi ⲛ, ut legas ⲕⲥⲟⲟⲩⲛ Haec vero, & quae cum iis coniuncta sunt, in aliis Alexandrinis liturgiis non reperiuntur.

(21) ⲉⲡⲓⲇⲏ ⲡϫⲟⲉⲓⲥ ⲟⲩⲡⲣⲟⲥⲧⲁⲅⲙⲁ ⲡⲉ ⲛ̄ⲧⲉⲡⲉⲕⲙⲟⲛⲟⲅⲉⲛⲏⲥ ⲛ̄ϣⲏⲣⲉ &c. Ipsissima, Memphitica dialecto, expressa leguntur in Liturg. S. Basil., sive quae iam exstabat in codd. Renaud., (licet paullo aliter, ut ex illius versione sub initium p. 18. to.1. intelligo, sed eodem plane sensu,) sive quae edita est in Missali Copt. pag. ⲣⲕⲁ. At vero Graeca eiusdem S. Basilii apud Renaudotium ipsum pag. 71. ἐπεὶ ἡ Δέσποτα πρόσταγμά ἐστιν τοῦ μονογενοῦς σου υἱοῦ τῆς μνήμης τῶν ἁγίων σου κοινωνεῖν ἡμᾶς, omnia fere *ad litteram* cum Thebaicis Liturgiae nostrae conveniunt.

(22) ⲑⲉⲟⲇⲱⲕⲟⲥ. *DEI GENITRIX*: Uti pronunciare consueverunt, sic & ⲇ pro ⲧ in voce ⲑⲉⲟⲇⲱⲕⲟⲥ scripsere Thebaei. Nec alia de caussa ⲑⲉⲟⲇⲱⲕⲟⲥ per ⲱ *mega* eos extulisse puto, quam ut θεοτόκος a θεότοκος discernerent. Tu vero heic expedite leges ⲑⲉⲟⲧⲟⲕⲟⲥ, sive ⲑⲉⲟⲧⲱⲕⲟⲥ.

(23)

(23) ⲛ̄ⲧⲉⲓ ⲑⲩϭⲓⲁ ⲛ̄ⲗⲟⲅⲓⲕⲏ ⲁⲩⲱ ⲛⲁⲧⲡⲉϩⲥⲛⲟϥ ⲉⲃⲟⲗ. De fide veri ſacrificii, & quidem *rationabilis*, *ſpiritualis*, & *incruenti* mira heic eſt Thebaicae cum ceteris omnibus tum Copticis, tum Graecis Alexandrinae eccleſiae Liturgiis conſenſio. Vide Renaud. tom. I. p. 302.

Quod vero SANCTI, qui in caelo verſantur, nobiſcum eſſe, ſimulque etiam Euchariſticum ſacrificium offerre geſtiant, & offerant, tamquam viva, & electa membra corporis Chriſti, cumque eo uti capite, aeternoque ſacerdote coniuncti, quemadmodum in hac noſtra Liturg. legitur, antiquiſſima eſt doctrina Patrum.

(24) In cunctis profecto & Copticis, & Graecis Liturgiis nomina glorioſiſſimae in primis DEI MATRIS MARIAE, ceterorumque ſanctorum, qui cum Chriſto regnant, beataque Dei viſione perfruuntur in caelis, ea una mente, ac religione commemorari dicuntur, ut pro nobis apud Deum ipſum intercedere velint; ſed nulla prorſus eſt, quae tam praeclare ſingulas orthodoxae huius doctrinae partes exprimat, ac Liturgia noſtra Thebaica. Apertiſſime enim dicit eos, *non indigere ſacrificio* (etſi illud nobiſcum offerre geſtiant) *pro ſeipſis*, *ſed pro remiſſione iniquitatum noſtrarum, quae nobis contingunt propter eorum preces, & propter nomen ſanctum Domini, quod invocatum eſt ſuper nos*, ⲕⲁⲛ ⲉϣϫⲉ .:...: ⲉⲩⲭⲣⲓⲁ ⲁⲛ ⲛ̄ⲛⲉⲡⲣⲟⲥⲫⲟⲣⲁ ϩⲁⲣⲟⲟⲩ ⲕⲱ ⲇⲉ ⲉⲃⲟⲗ ⲛ̄ⲛⲉⲛⲁⲛⲟⲙⲓⲁ ⲉⲧⲃⲉ ⲛⲉⲩⲥⲟⲡⲥ ⲁⲩⲱ ⲉⲧⲃⲉ ⲡⲉⲕⲣⲁⲛ ⲉⲧⲟⲩⲁⲁⲃ ⲛ̄ⲧⲁⲩⲧⲁⲩⲟϥ ⲉϩⲣⲁⲓ ⲉϫⲱⲛ.

Qui vero *ſpiritu* nobiſcum praeſentes eſſe exſultant ad incruentae hoſtiae oblationem in terris: qui *corpore* etiam ipſo nobiſcum eſſe cupiunt in caelis: qui honorum incrementis, amplioribuſque coronis in futura corporum reſurrectione digni praedicantur: quique Deum interea pro nobis in ſacrificio ipſo orant, ii certe in caeleſti regno, atque in illo ſunt immobili verae ſempiternaeque beatitatis ſtatu, ut pro eo adipiſcendo *nec ſacrificiis*, *nec precibus*, *nec abſolutione* egeant. Tene tu ſplendidum antiquiſsimae huius traditionis teſtimonium;

nium ; nec te finas ullis novatorum tricis in hoc catholicae doctrinae capite implicari. Disce & hinc sacrificium, & preces, non pro Deipara Virgine, apage! non pro Martyribus, neque pro Sanctis & electis cum Christo regnantibus in Ecclesia offerri, sed pro iis tantum defunctis fidelibus, qui divinis hisce adiumentis egent, ut tandem ad aeternae quietis regnum feliciter pervenire queant. Haec etiam tene.

(25) ϫⲓⲛⲓⲁⲕⲱⲃⲟⲥ ⲡⲁⲣⲭⲏⲉⲡⲓⲥⲕⲟⲡⲟⲥ ⲁⲩⲱ ⲡⲙⲁⲣⲧⲩⲣⲟⲥ. Nulla est inter Copticas, Graecasque Alexandrinae ecclesiae Liturgias, quae commemorationem faciat S. Iacobi. Proprium id est unius, quam modo edimus, Thebaicae. Unde etiam maioris prae reliquis antiquitatis nota splendidior emergit. Inde enim coniicere licet, Graecum archetypum, ex quo versio nostra expressa est, primaevae Liturgiae formam, quae in Hierosolymitana ecclesia ab Apostolis ex Christi institutione & praecepto coli primum servarique coeperat, retinuisse. Quum autem haec eadem Hierosolymitana liturgia S. Iacobi Apostoli diceretur, adeoque & commemorationem faceret eiusdem S. Iacobi Hierosolymorum Episcopi & Martyris, nemini mirum videri poterit, si illa eadem commemoratio primo in Graecum illud archetypum, & ex eo deinde in Thebaicam versionem translata est.

In *Constitutionibus Apostolicis* divinae liturgiae exemplum, uti iam ante observavimus, quasi *duplex* describi videtur, alterum lib. II. c. 57., alterum lib. VIII. c. 12: utrumque Hierosolymitanum iure appellari potest; quia, ut eruditi omnes norunt, Apostolicae constitutiones acta & statuta referunt ab Apostolis edita ante eorum dispersionem, quo tempore Hierosolymis versabantur in unum collecti. Nostra quidem haec Liturgia, saltem quod ad ordinem precum spectat, illi magis, quam isti similis esse videtur. Sed tota haec levis admodum, ac prope nulla diversitas, nihil impedit, quin derivata credatur ex Hierosolymitana; quum utraque ad eamdem ecclesiam pertinuerit, in eum fere modum, quo, teste Renaudotio, non una Graeca S. Marci, sed & aliae, quae Basilii, & Gregorii dicuntur, ad eamdem Alexandrinam eccle-

ſiam ſpectabant ; licet nonnulla inter ea , exigui tamen momenti , varietas intercedat . Omnes enim in partibus *eſſentialibus* , & in forma conſecrandae Euchariſtiae conveniunt .

Haec noſtra oratio ei profecto ſimilis eſt , quae legitur in Liturg. S. Iacobi apud Syros . Riſu tamen excipi mereretur quiſquis eam a Syris ad Aegyptios Thebaeos migraſſe fabularetur . Hanc Renaudotius in nullis ſibi cognitis Graecorum Liturgiis ſe inveniſſe ſcribit . At ille non vidit Graecum archetypum , unde haec noſtra Liturgia in Thebaicam dialectum traducta eſt . In eo autem S. Iacobi commemoratio , qualis in hac Thebaea verſione exſtat , uti perſuaſum nobis eſt , non potuit non inveniri .

(26) ⲁⲣⲓ ⲡⲙⲉⲉⲩⲉ ⲡϫⲟⲉⲓⲥ ⲛⲛⲉⲛⲉⲓⲟⲧⲉ ⲉⲧⲟⲩⲁⲁⲃ ⲃⲁⲥⲓⲗⲓⲟⲥ ⲙⲛ ⲅⲣⲏⲅⲟⲣⲓⲟⲥ . Nulla prorſus mentio fit neque *Severi* , neque *Dioſcori* , quos Iacobitae Aegyptii , utpote ſectae ſuae principes atque magiſtros in ſacris diptychis una cum aliis inſignibus eorum diſcipulis tamquam ſanctos haud diu poſt tempora Chalcedonenſis Concilii commemorare conſueverunt . Nonne & hinc colligas Liturgiae noſtrae exemplum epocham antevertiſſe eiuſdem Concilii ? Cur autem ſanctorum dumtaxat Baſilii , & Gregorii memoria recolatur , nulla aptior cauſſa reddi poteſt , quam quae repetitur a traditione inter Thebaeos vulgata de iiſdem viris ſanctis tamquam ipſius divinae Liturgiae auctoribus . Nec mirum , nam iidem ipſi ſimplices Liturgiarum deſcriptores in huiuſmodi ſacras preces eos etiam ſanctos , quorum nomina ipſi gererent , quandoque inſeruiſſe leguntur . Sic in noſtro Liturg. cod. pergam. ſcript. an. 1165 poſt Deiparae Virginis , S. Iohan. Baptiſtae , omniumque ſimul Apoſtolorum , & Sanctorum omnium memoriam , additur ſpeciatim *καὶ Βαρθολομαίου* , quia , ut ego ſentio , monachus ſcriba *Bartholomaeus* appellabatur .

Certe quidem, ut ait Renaud. c.4. diſſert. *de Liturg. Or. orig.*, *& auctor.* , *Graecorum conſtantiſſima traditio eſt* , *Baſilium* , *primum*, *poſt Iacobum fratrem Domini* , *Liturgiam ſcripſiſſe* : atque ad hanc traditionem firmandam profert vir ſummus praeclarum *Petri Diaconi* teſtimonium , quo *conſtat* VI. (leg. V.) *ſaeculo labente* , *&* VII.

& VII. (leg. VI.) *ineunte, totum prope orientem usum esse Basilii Liturgia*. Accedit S. Greg. Naz. testimonium Or. al. 20. nunc 43. n. 24. nov. ed. Paris. an. 1778. ubi εὐχῶν διατάξεις tamquam M. Basilii opus commemorantur. Verum quum locus ex ea a Petro Diacono productus in hodiernis Basilianae Liturgiae exemplaribus, iisdem omnino verbis, sententiisque expressus, non inveniatur, germanam illam antiquissimamque sanctissimi Doctoris *Anaphoram* plerique eruditorum, inter quos Card. Bona, & Tillemontius, invito licet Renaudotio, interpolatam dixere; quibus & ego assentior.

Eadem non est de Liturgia S. Gregorii Theologi Graecorum traditio. Sed ea vetustissima fuit, hodieque etiam constantissime viget apud Aegyptios. Qua de re vid. Renaudot. in diss. *de Coptitar. Alexandr. Liturgiis* n. XXVII., & in not. ad Copticam, Graecamque ipsius S. Gregorii Liturgiam. Si quaeras unde haec traditio manarit, non aliud habeo quod tibi proferam, quam nudas, ac simplices coniecturas.

Quo maxime tempore Gregorius Constantinopol. ecclesiam administrabat, mira inter eum & Aegyptios populos caritas, & animorum coniunctio intercedebat. Inde sunt praeclarae laudes, & ingentia praeconia Nazianzeni magno in primis Athanasio, eiusque successori Petro, totique demum Alexandrinorum, Aegyptiorumque populo tributa, Or. alias XXIV. nunc XXXIV. nov. Paris. edit. εἰς τοὺς Αἰγύπτου ἐπιδημήσαντας inscripta. *Vos estis*, inquit praesentes Aegyptios alloquens, *alumni, & soboles illorum praestantium veritatis doctorum propugnatorum .... a quibus, o admiranda regio, hodierno die magis agnosceris, quam omnes ab omnibus simul, tam priscis, quam recentibus historiis agnoscantur. Quocirca te complector & saluto* λαῶν ἄριστε, καὶ φιλοχριστότατε, καὶ θερμότατε τὴν εὐσέβειαν, καὶ τῶν ἀγόντων ἄξιε, *populorum optime, Christique amantissime, & pietate ferventissime, tuisque ducibus digne; neque enim maius quicquam, quod dicam occurrit, nec quo magis vos excipiam. Et vero excipio parum lingua, multum autem animi affectibus. Popule mi; meum enim appello eum, qui eadem, ac ego, sentit .... Popule mi ... Popule, ad quem beneficiis ornandum accinctus est Deus ......*

Popule in manibus Domini scripte .... Popule , ac ne me quaeso, tamquam immodicum , admiramini , si vos identidem compello ; incredibilem enim ex vobis assidua huiusmodi appellatione laetitiam capio . Pergit porro elegantissimus doctor, & selectioris eloquentiae floribus descripta pompa, & apparatu magnifico navalis classis, quae ex Aegypto frumentum Constantinopolim advectura concesserat, tamquam multo pulchriorem, magnificentioremque eam extollit celebritatem, qua boni, carique Aegyptii, spretis Arianorum ecclesiis, postquam ea, quae sunt Caesaris, Caesari reddiderant, ad unam orthodoxam ecclesiam suam, *Anastasiam* nuncupatam, magno numero convenerant eo etiam pietatis sensu, ut & Deo darent quae Dei sunt, & caelestem simul alimoniam ab Episcopo largitore verbis illis sapientiae invitati : *Venite, comedite panem meum, & bibite vinum, quod miscui vobis*, acciperent. Iam si haec omnis Aegyptiorum multitudo, praesens adfuit altaris sacrificio, quod, uti mos ferebat, Gregorius obtulit, nil eo facilius, quam ut in patria littora reduces eam Liturgiae formam, quam ab amantissimo Praesule, Byzantinorum ritu, recitari audierant, secum ipsis referre studuerint.

Multo vero magis credibile fit, Aegyptios Episcopos, quorum plures ob publica ecclesiae negotia, sub ea tempora, Constantinopoli fuere; nec certe cum Demophilo, aliisque Arianis, sed cum uno Gregorio strenuo Nicaenae fidei vindice communionem in divinis gerebant, hanc sibi curam sumpsisse, ut Byzantinae Liturgiae exemplum, eius simile, quo Gregorius ipse utebatur, sibi compararent. Certum namque, probatumque est, post id temporis in Thebaeorum ecclesiis, ut ex sequenti *fragmento* intelligemus, *Canonem Byzantinorum* in divinae oblationis ministerio fuisse cognitum, atque receptum. Atque hinc ego factum esse suspicor, ut haec Byzantina ecclesiae Liturgia Gregorio nostro adscribi in Aegypto coeperit. Unde tum in Copticis, tum in Graecis Alexandrinae ecclesiae codd., S. Gregorii Liturgia secundas obtinet post Basilianam. Apud Aethiopes, teste Card. Bona, *nono* loco, inter alias, quas habent, numeratur.

De

De S. Iohanne Chrysostomo nulla in hac Oratione fit mentio, quia illius Liturgia, de qua Proclus scribit, necdum uti ego opinor, edita erat.

(27) ⲛⲛⲉⲡⲣⲉⲥⲃⲩⲧⲉⲣⲟⲥ ⲛⲧⲁⲩϣⲣⲡ ⲙⲧⲟⲛ &c. Qui hoc loci commemorantur, pertinent ad classes illas defunctorum, qui ecclesiae precibus indigent, ut ad sempiternae quietis tabernacula pervenire queant. Vid. adnot. 24. & haec nostra confer cum ceteris Copticis, & Graecis Liturgiis.

(28) ⲟⲛⲟⲙⲁⲧⲁ. Rubrica scilicet est de recitandis offerentium, aliorumque nominibus, quorum commemoratio ex Apostolica traditione fieri consueverat. Sed vox ex Graeco archetypo in hanc Thebaicam versionem traducta videtur, antequam in Graecis, & Memphiticis exemplaribus Liturgiae S. Marci, *diptychorum* vocabulum insertum fuisset. Sic ego interpretor, quae vir summus, & Liturgicarum rerum peritissimus Iacob. Goar *nota* & p.143. de antiquitate diptychorum commentatur, ut quum illorum *usum ad usque Apostolorum tempora, vel proxime* revocandum censet; atque ad id probandum, utitur *Liturgia S. Marci*, in qua *diptychorum mentionem fieri* primum coepisse observat, uti statuit ipse quoque *Salig de dipt.* p. 356. id intelligendum sit de recitatione *nominum*, quae in S. Cypriani, aliorumque II. III. & IV. saeculi scriptis commemoratur. Neque ex his sequitur, non potuisse priscis illis saeculis, Apostolicisque temporibus *nominum recitationem* fieri *ex diptychis*; sed hoc unum contendo, *diptychorum vocabulum* in Gr. & Coptica Liturgia S. Marci non eius esse antiquitatis, cuius est simplex *rubrica* in hac nostra Thebaica de vivorum, mortuorumque nominibus recitandis *sacerdotem* commonefaciens.

De diacono, qui nomina recitaret, nihil in Liturgia nostra dicitur. Graeca est Alexandr. S. Marci; quae habet: ὁ διάκονος τὰ δίπτυχα τῶν κεκοιμημένων : *Diaconus legit diptycha defunctorum*. Idem dicitur in Liturgia S. Basilii una praetermissa voce τῶν κεκοιμημένων *defunctorum*: sed in ea praesertim, quae S. Marco tribuitur, totam illam de diptychis a diacono legendis

dis admonitionem posterius additam suspicor; nam Memphitica ipsa versio eam omittit, illiusque loco rubricam habet in Missali Romae edito Thebaicae nostrae simillimam: ⲁϫⲱⲥ ⲛ̀ⲛⲓⲣⲁⲛ ⲙ̀ⲡⲓⲇⲓⲡⲧⲩⲭⲟⲛ: *Recitat heic nomina*. Haec tamen in Latina vers. Renaud., adeoque & in cod. Regio ipsius Graeco-Copto-Arabicae Liturgiae desideratur.

Idem cernere licet in Memphit. S. Greg., uti est in eodem Missali; quamquam Arab. interpretatio pro ⲡⲓⲇⲓⲡⲧⲩⲭⲟⲛ habeat الترحيم *diptycha*. Sed nec *diptychorum* meminit S. Athanasius, ubi in apol. de sententia Dionysii Alexandrini adversus Arianos p. 215. eum laudat, quod *in ecclesia* κεκοίμηται καλῶς *pie obdormierit*, *eiusque memoria hactenus cum Patribus celebrata*, καὶ γέγραπται *& una in album*, ut vertunt Maurini interpretes, *relata sit*. Nulla tamen ratione dubitari potest, quin tota illa nominum recitatio de sacris tabulis fieri consueverit. In his triplex erat recitandorum nominum ordo. *Primus palam beatorum*, *secundus palam non beatorum*, *tertius erat Patrum*, *seu Episcoporum*, *quorum status erat incertus*. Ita, consentiente Renaudotio, Christianus Lupus tom. II. Syn. gener. in dissert. de v. Syn. c. 8. Eoque spectant S. Cyrilli Hierosol. dicta in catech. XXIII. Mystag. v. de sac. Liturg. *Postea recordamur eorum quoque*, *qui obdormierunt*: *primum Patriarcharum*, *Prophetarum*, *Apostolorum*, *Martyrum*, *ut Deus eorum precibus*, *& legationibus orationem nostram suscipiat*. *Deinde & pro defunctis sanctis Patribus*, *& Episcopis*, *& omnibus generatim*, *qui inter nos vita functi sunt*, [*oramus*], *maximum hoc credentes adiumentum illis animabus ferre*, *pro quibus oratio defertur cum sancta*, *& per quam tremenda eorum iacet victima*. Hoc idem dictum intellige de precibus iuxta Liturgiam nostram paullo ante consecrationem Deo oblatis, quo loci sacerdos *manifeste Sanctos* primum invocat, oratque deinde pro ceteris vita functis coram eadem ipsa victima, quam *per anticipationem* ope fidei sibi sistit in animo tamquam *praesentem*.

(29) Liturgia Thebaica non amplius sequitur eam, quae S. Marci dicitur, sed *Gregorianam*. Sic enim de hac scribit Renaudotius in notis tom. I. p. 348. *Quod singulare isti*, *& paucis*

cis quibusdam aliis officiis liturgicis, quod tota recitatio institutionis eucharistiae ita refertur, ut ad Christum, in SECUNDA PERSONA, oratio dirigatur. Idem est de hac nostra; in qua tota *praefatio ad Christum, in secunda persona*, perpetuo *dirigi* videtur. Sed partes priores, quibus & *triumphalis hymnus*, & caeli, & terrae, rerumque omnium visibilium, & invisibilium creatio, aliorumque ingentium beneficiorum Dei creatoris ad humani generis commodum, & faustitatem series, fusiori, ut apparet, stilo, a pag. 98. ad pag. usque 112. descripta, contineri debebat, misere perierunt. Una est reliqua pars eiusdem praefationis postrema, quae historiam omnem protoparentum nostrorum Adami & Evae, uti in tribus prioribus Geneseos capitibus enarratur, complectitur, donec veniat ad grande illud peccatum, quo primus homo & se, & stirpem quoque suam, quam peccando in se tamquam in radice vitiaverat, poena mortis & damnatione obstrinxit. Inde progreditur ad extollendam immensam Dei pietatem, & misericordiam, qua, postquam Prophetas ad perditos homines miserat, eisque legem in auxilium dederat, tandem idem ipse, ut nos a servitute redimeret, & ad regna, unde aeternum exsules, eiectique fuimus, revocaret, sponte pro nobis, & pro totius mundi salute, mori voluit. Huiusque ingentis caritatis argumentum eum nobis praebuisse commemorat, qua nocte eucharisticum sacrificium corporis, & sanguinis sui instituit, illudque tradidit discipulis suis in ulrima coena.

In aliis Aegyptiacis, & Graecis Liturgiis haec omnia brevissimis sententiis, oratorum more, (licet paullo latius in Gregoriana) indicantur: at in hac nostra tam prolixe: ea praesertim, quae ad historiam Adami pertinent, referuntur, ut nullum hucusque exemplum invenire licuerit, in quo similis *praefationis* forma exhibeatur. An Graecum illud archetypum, unde Thebaica ista Liturgia prodiit, unum erat ex antiquioribus exemplaribus, quae utpote nimis prolixa S. Basilius in breviorem *ordinem* redegisse traditur?

Ibid. ⲁⲕⲛⲓϥⲉ ⲉϩⲟⲩⲛ ⲉϩⲣⲁϥ ⲛⲟⲩⲛⲓϥⲉ ⲛⲱⲛϩ. Gen. II. v. 7. Sic itaque Thebaica verlio legebat, ut Memphitica

tica ⲁϥⲛⲓϥⲓ ⲉϩⲟⲩⲛ ϧⲉⲛ ⲡⲉϥϩⲟ ⲛⲟⲩⲫⲛⲟⲛ ⲛⲱⲛϩ. Ita & meus Guillelmus Boniurius in inchoata interpretatione libri Genes. Copto - Arab. ex codd. biblioth. Vatic. exscripti ⲛ̀ⲛⲟⲩⲫⲛⲟⲛ, *πνοὴν*, *spiritum* exponit; quod olim Tertulliano displicuit l. 2. cont. Marcionem c.9. Veritus enim, ne nomen *spiritus*, qui *Deus est*, tribueretur animae, *πνοὴν* non *spiritum*, sed *adflatum*, & *imaginem Dei*, *idest spiritus*, tamquam *minorem spiritu*, eique minime adaequatam, appellari debere contendit. Nimis nempe subtiliter, & scrupulose. Nam scripturae nostrae, Graeci ac Latini Patres, magnique nominis Theologi, inter quos Petavius *de op. sex dier.* l.2. c. 4. n.14. *πνοὴν ζωῆς spiritum*, *vel halitum vitae figurata locutione*, rationalem hominis animam appellare non dubitarunt. Ac certe Augustinus modo *spiritum*, modo *flatum* vertit. Unde de Gen. ad lit. 6. c.11. n.19. *inspiravit*, sive *insufflavit in eius faciem spiritum vitae*. *Quid enim est aliud anima*, *quam spiritus vitae*, *creatus utique*, *non creator*? Idemque tradit l.x. n.38. Ceterum *non nimis est de nomine laborandum*, ait in 7. lib. c. 21. n. 30. Attamen de his videas velim quae SS. Doctor differit in c. 24. lib. XIII. *de civ. Dei*. At ⲛⲓϥⲉ in ipsa Hebr. radice נפח *inspirare*, *afflare*, latere videtur. ⲛⲓⳝⲉ igitur, quod est ex *myst. litter.* in Lex. La-Croz., rectius legi debet ⲛⲓϥⲉ, quam ⲛⲓⳝⲉ.

(30) ⲛⲧⲉⲧⲣⲩⲫⲏ. Hinc etiam apparet ad v.15. c.2. Gen. versionem τῶν ο̄ habuisse vocem τῆς τρυφῆς, quae cum asterisco *, addita est a Grabe in editione cod. Alexandr. Anglor.

Ibid. ⲛⲛⲁⲅⲅⲉⲗⲟⲥ ⲉⲩϩⲩⲡⲟⲩⲣⲅⲉⲓ· Ni ⲛⲛⲁⲅ// ⲅⲉⲗⲟⲥ ⲉⲩϩⲩⲡⲟⲩⲣⲅⲟⲓ legendum putes; (ὑπουργοὶ namque graece *ministri* vocantur,) Theb. ϩⲩⲡⲟⲩⲣⲅⲉⲓ tamquam ab ὑπουργέω ductum, formam sequetur infinitivi ὑπουργεῖν per aphaeresin τοῦ ν. Haec vero sententia mire confirmat eorum scriptorum placita, qui *Angelorum ministerio* ad Adamum adducta putarunt animantia iam condita, ut eis nomina imponeret.

(31) ⲉⲓⲧⲁ ⲟⲛ. His exceptis, cetera, quae sequuntur, ipsissima sunt cum Memphiticis sacri textus cap. II. Gen. v.18.

(32)

(31) ⲁⲩⲉⲓⲛⲉ ⲉϩⲣⲁⲓ ⲉϫⲱϥ ⲛⲟⲩϩⲓⲛⲏⲃ ⲁϥⲱⲃϣ: Ex v. 21. eiusdem cap. II. Gen. Nam ⲕⲁⲧⲁ ⲧⲉⲕⲥⲟⲫⲓⲁ ⲛⲛⲁⲧϭⲛⲣⲁⲧⲥ peculiare additamentum est. Quod vero in Liturg. nostra simpliciter legitur ⲛⲟⲩ ϩⲓⲛⲏⲃ, in Memphitica est ⲛⲟⲩ ⲥⲣⲟⲙ ⲛ̀ϩⲓⲛⲓⲙ, idest interprete Boniurio: *soporem somni*. Est autem ϩⲓⲛⲏⲃ idem omnino ac ϩⲓⲛⲓⲙ commutatis litteris ⲛⲃ in ⲓⲙ. Sed si ϩⲓⲛⲏⲃ, ut docet La-Crozius in Lex. *somnium* significaret, sumi posset pro *ecstasi*, uti verterunt LXX. ἔκστασιν. Et ideo Augustinus ipse hunc locum sic legit: *Et immisit Deus* ecstasim *in Adam*. Unde l. IX. de Gen. ad lit. c. 19. *Ac per hoc*, inquit, *illa etiam* ecstasis, *quam Deus immisit in Adam, ut soporatus obdormiret, recte intelligitur ad hoc immissa, ut & ipsius mens per* ecstasim *particeps fieret tamquam Angelicae curiae, & intrans in sanctuarium Dei intelligeret in novissima. Denique evigilans tamquam prophetiae plenus, cum ad se adductam costam, mulierem suam videret, eructuavit continuo, quod magnum sacramentum commendat Apostolus*: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea . . . . Et propter hoc relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhaerebit uxori suae, & erunt duo in carne una. *Quae verba cum primi hominis fuisse scriptura ipsa testetur, Dominus tamen in evangelio Deum dixisse declaravit . . . . ut hinc intelligeremus propter* ecstasim, *quae praecesserat in Adam, hoc eum divinitus tamquam prophetam dicere potuisse*.

Magna profecto caussa est, cur Thebaica versio, quae alibi semper editionem LXXviralem sequitur, hoc etiam in loco ei insistere, adeoque & ἔκστασιν per illud ϩⲓⲛⲏⲃ reddere voluisse credatur. Retine tu tamen, me quoque consentiente, *somnum*, dummodo cum Augustino *somnum* intelligas *ecstaticum* in Adam iuxta divinae sapientiae arcana immissum. *Somnus*, namque ϩⲓⲛⲏⲃ dicitur in Theb. fragm. Luc XI. vers. 21., ubi sermo est de Apostolis somno sopitis in historia de divina transfiguratione Christi.

Ibid. ⲁⲩϫⲓ ⲛⲟⲩⲉⲓ ⲛ̀ⲛⲉϥⲃⲏⲧ ⲥⲡⲓⲣ &c. Sunt & haec

ex eodem v. 21. Nonnihil tamen a Memphiticis variant. Illa enim Deum sumpsisse dicunt *unam costarum lateris* Adae, ista *costam de lateribus eius*. In reliquis conveniunt.

(33) ⲈⲨϨⲀ, Hebr. חוה *Cavah*, seu *Havah*, unde *Heva* rectius cum initiali aspirata legitur, sed vulgo *Eva* sine aspiratione scribitur. Singularis est huius nominis pronuntiatio apud Thebaeos tam in hac Liturgia, ubi bis *Evha* dicitur, quam in fragm. vetustissimo 1. Paulli ad Timoth. c.2. v.13., ubi pariter ⲈⲨϨⲀ *Euha* nuncupatur. Caussam divinare nequeo, nisi ea fortasse sit, quod per *metathesin* τῆ ϩ, nomen hoc Thebaei sic efferre consueverint. *Septuaginta* & *Memphitae* Gen. III. v. 20. vertunt nomen Hevae ab Adamo impositum ζωὴ, حوا *Chavva* in Arab. versione apud Boniurium, in aliis حوه, *Chavvah*. Sed cap. IV. Gen. v. 1. Memph. versio exprimit nomine suo ⲈⲨⲀ, & LXXviralis Ἐυαν. Quo vero pacto derivari inde quiverint insani illi clamores, quibus Ἐυὰν furibundi Bacchantes vociferabantur, praestantissimi scriptores à Ioh. Alb. Fabricio in cod. Pseudepigr. *V. T.* ed. II. art. 34. de *Eva*; & a Iohan. Pottero in adnotat. ad *Protrepticon* Clem. Alex. pag. 11. laudati, iam docuere. Ea profecto est Alexandrini Doctoris sententia: *Ecce tibi homines furoris aestro perciti* Bacchum Maenolem *solemnibus orgiis celebrant* .... *serpentibus coronati*, *vastis clamoribus inclamantes* Ἐυάν, Ἐυάν ἐκείνην, Evam, Evam illam, *per quam ianua est errori patefacta*, *& mors*, ut addit ex codice suo Eusebius, *insecuta* ..... *Tum vero* .... *si accurate vocem Hebraicam*, (nempe Syro-Chaldaicam ܚܘܝܐ, vel חויא in Targum Onkelosii, & Ionathanis, sic expressam) *interpretari velis*, τὸ Ἕυια, Heva, *cum aspiratione graviori serpentem significat*. Quodque Hesychius Ἐῦαν, dicat κισσὸν *hederam ab Indis* appellari, parum refert. Quid enim, si κισσὸν Ἐῦαν *Bacchum* appellavere Indi, ut Ἄμπελον *vitem Bacchum* ipsum, eodem teste Clemente, dixere *Thebani*? Ut enim ἄμπελος, sic κισσὸς erat Baccho sacer; unde est etiam κισσὸς Διονύσιος. Neque id novum videri poterit cuicumque compertum sit, non modo Bacchi μυθολογίαν, sed & res *Hevae* gestas pluri-

pluribus licet fabulis involutas ac deturpatas apud Indos & Brahmanes commemorari. Εὐὰν, *Sopingio, est acclamatio Bacchantium: quae sacra apud* Indos *primum instituta, & celebrata sunt: & inde fortasse* Hesychii *suspicio, indicum verbum esse.* Inde & Ἔυας, Διόνυσος, ab eodem Hesychio explicatur.

Ibid. ⲁϥⲉⲓⲛ ⲙ̄ⲙⲟⲥ ⲉⲣⲁⲧϥ, fortasse ϩⲣⲁⲧϥ: pro quo τῶν ō, & Memphitica translatio habent Gen.II. v.22. πρὸς τὸν Ἀδάμ, ϩⲁ ⲁⲇⲁⲙ. Nullus tamen dubito, quin sic etiam legeret Thebaica: sed in hoc Liturgiae loco excerpta tantum referuntur; ut mirum non sit, si alicubi variant.

Ibid. ⲛ̄ⲧⲁⲩϫⲓ ϫⲉ ⲉⲃⲟⲗ ϩⲙ̄ ⲡⲣⲱⲙⲉ. In prioribus huius 23. v. c. II. Gen. verbis nostrum istud excerptum singillatim convenit cum Memph. Sed postrema verba mox recitata, *quoniam de viro sumpta est*: quae habentur in textu Hebr., & in versione τῶν ō, desunt in Memphitica cod. Vatic. perinde atque in Arab. interpretatione apud Boniur.

(34) ϣⲁⲧ ⲛⲟⲩⲁ ⲛ̄ⲟⲩⲱⲧ ⲡⲉⲓⲟⲩⲁ ⲙ̄ⲙⲁⲩⲁⲁϥ &c. Excipit scilicet maiori cum *emphasi* e numero omnium arborum paradisi terrestris *unam tantum, hanc unam solam*, de qua sub interminatione mortis iussit Deus Adamo, & Evae ne comederent, ut intelligatur tanto immanioris culpae fuisse primorum parentum praevaricationem, quanto levioris, mitiorisque oneris fuit tam restrictum, tam moderatum, tamque etiam ad adimplendum facile summi Conditoris praeceptum. In quam sententiam vide, quaeso, Augustinum lib.XIV. *de Civ. Dei* c. 12. Confer tu ista cum iis, quae leguntur in *Praefatione* tum Liturg. Iacobi apud *Cotelerium* l. 8. Const. Apostol. pag. mihi 405., tum in Liturg. S. Gregorii Theologi sive Graeca, sive Coptica. Mire enim inter se conveniunt. Verum huius sententiae vim subindicant quidem Hebraici textus verba, sed palam non exprimunt. Soli LXX. eam enunciant c. III. v. 11. *de quo* (ligno) *praeceperam tibi* τȣ́τȣ μόνȣ μὴ φαγεῖν, *ne de hoc uno comederes*: idemque repetit Deus v. 17., ubi pro τȣ́τȣ μόνȣ Memph. versio habet ⲫⲁⲓ ⲙ̄ⲙⲁⲩⲁⲧϥ. At vero multo significantius haec eadem in Liturgia nostra ex ver-

ſione ipſa, ut apparet, Thebaica explicantur. Egregia ſunt,
quae ex his commentatur S. Ioh. Chryſoſt. in c. 3. Geneſis.
(35) ⲉⲧⲃⲉ ϫⲉ ⲉⲛⲉⲥⲱⲱϥ ⲁⲛ ⲛϭⲓⲛϣⲏⲛ ⲉⲧⲙⲙⲁⲩ:
Similem de arbore ſcientiae boni, & mali habet ſententiam
S. Greg. Naz. or. 45. n. 8. Nam inter cetera, quae magnam
habent coniunctionem cum hac parte tum Liturgiae noſtrae,
tum illius etiam quae Graeca, & Memphitica ſcripta eidem
magno Doctori ab Alexandrinis tribuitur, de hác arbore ver-
ba iſta laudato loco leguntur: *Legem, quaſi materiam, libero*
arbitrio dedit. Lex autem illa praeceptum erat, quo praeſcribe-
batur tum quibus arboribus ei (Adamo) *utendum eſſet, tum a qua*
manus abſtinendae. Ea porro erat ſcientiae arbor, οὔτε φυτευθὲν
ἀπ' ἀρχῆς κακῶς, οὔτε ἀπαγορευθὲν φθονερῶς, *non illa quidem, aut*
male a principio conſita, aut per invidiam interdicta, ne illuc
linguas ſuas θεομάχοι *Dei hoſtes iniiciant, nec ſerpentem imitentur.*
Adde Gregorio Auguſtinum tum alibi, tum etiam laud. lib.
de Civ. Dei. Quod porro ⲥⲱⲱϥ, praeter alias ſignificationes
hanc etiam habeat, ut βεβήλωσιν *profanationem* deſignet in
Liturg. Gregor., ut docet La-Croz. in Lex., facile conceſſerim;
nam βεβήλωσιν eadem Graeca Liturg. apud Renaud. pag. 109.
τῷ ⲥⲱⲱϥ Memphitico reſpondentem, legit. Sed heic Renaud.
βεβήλωσιν interpretatur *immunditiam*, ubi in Memphit. τὸ,
ⲛⲓⲥⲱⲱϥ vertit *maculas*. ⲟⲩⲥⲟϥ legitur etiam Daniel. 9.
v. 27. gr. βδέλυγμα *abominatio* iuxta Vulg. Nos Thebaicam
ⲉⲛⲉⲥⲱⲱϥ vertimus *contaminationem*. *Non quod contaminatio*
eſſet arbor illa; ut ita ſignificaretur, eam non fuiſſe *origine*,
& natura ſua corruptam, & maculatam. Unde & Auguſtinus
l. 13. *de Civ. Dei* c. 20. de ea dixit: *non quia ipſa erat malum.*
Poſt haec, ſi tibi lubeat ſententiam iſtam in hunc etiam mo-
dum reddere; *non quia contaminata eſſet arbor illa*, nihil re-
pugnavero. Nam & Aug. c. 12. l. 14. ſcripſit de *eſca* illa,
non quidem mala, nec noxia, ſed *quia probibita*.

Verum ⲉⲛϣⲏⲛ, quod eſt in extremo lineae, ibique ⲛ
habet cum lemniſco, vel obelo ÷ ſuperne poſito, & eſt ⲛ ſup-
plendi index, lege ⲉⲛϣⲏⲛⲛ.

(36) ⲙⲡⲉϥⲉϣⲃⲱⲕ ⲇⲉ ⲉϩⲟⲩⲛ ⲉⲧⲃⲉ ⲛⲁⲅⲅⲉⲗⲟⲥ. Vertimus : *non est ingressus propter Angelos* ; sed modo animadvertimus reddi exactius potuisse : *noluit vero ingredi*. Quod autem heic, & in sequentibus dicitur de diabolo, qui ausus non est ob metum sanctorum Angelorum, neque sub propria, neque sub aliena forma in interiora paradisi pervadere ; licet peculiaris sit Thebaici scriptoris nostri sententia, non modo nihil adflat erroris, nihilque spirat absurdi, sed facile componitur cum divinae scripturae & Patrum testimoniis de pugna & potestate bonorum Angelorum in malos.

ⲉⲧⲕⲱⲧⲉ quod sequitur, *κατὰ γράμμα* erit : *qui circuibant*, sed, si sensum teneas, satis apte nobiscum interpretaberis, *qui custodiebant*.

(37) ⲁϥϫⲓ ⲇⲉ ⲛⲁϥ ⲛⲟⲩⲙⲟⲣⲫⲏ ⲧⲁⲓ ⲛⲥⲧⲁϩⲏⲧ ⲁⲛ ⲉⲣⲁⲧⲥ. De forma serpentis non phantastici, sed naturalis, quam suscepit, invasitque diabolus, ut sub ea latens, atque in eadem ipsa agens, fraudem & exitium moliretur Evae, antiquissima Aegyptiorum sententia erat. Hanc magnus Athanasius adoptasse videtur or. *de incarnatione*. Nam quae Iacobus Ode commentar. *de Angelis* to.II. p.578. refert ex to.II. oper. Athanasii pag. 365: *Non accessit ad Evam in nuda suiipsius forma diabolica*, ἀλλ' ἐφόρεσε σάρκα, *sed gessit carnem, serpentem*, scilicet, *& sic accessit, & decepit illam*, tamquam spuria a Maurinis editoribus reiiciuntur. Illa sunt certa, ac genuina S.Cyrilli Alex. dicta l.3. cont. Iulian. p.88. *manifestum est non fuisse allocutum mulierem solum, & per se serpentem* : ὑπέδυ γε μὴν τὸ αὐτοῦ πρόσωπον ἀρχέκακος σατανᾶς : *verumtamen eius* (serpentis) *personam subiit mali auctor Satanas hominem spoliare volens, quae data ei fuerat, immortalitate* ; quibus nil clarius adferri potest ad eorum refellendam sententiam, qui Cyrillum putant serpentem Evae deceptorem *phantasticum* fuisse, & a diabolo fictum. Adde S. Basil., qui tom.II. p.81. *serpentem* ὄργανον *instrumentum*, *diabolum vero efficacem instrumenti motorem actoremque* appellat. Sic & Basil. Seleuc. or. 3., sic Chrysost. hom.16. in 2.Genes. Epiphan. haer. 37., Theodoretus, tandemque Augustinus, qui

qui libro praesertim XI. de Gen. ad lit. c. 29. *serpentem*, ait, dictum esse astutissimum omnium bestiarum *propter astutiam diaboli, qui in illo, & de illo agebat dolum*. Cum his Patrum dictis egregie consonat adductus locus Thebaicae Liturgiae, ubi diabolus suscepisse dicitur formam πῦ, ⲉⲛⲥⲧⲁϩⲏⲧ ⲁⲛ, id est, ut nos vertimus, *reptilis* (non iacentis, adeoque) *stantis*. At pro ⲉⲛⲥⲧⲁϩⲏⲧ legendum esse putamus ⲉⲛⲥⲁⲧϩⲏⲧ compositum ex ϫⲁⲧϥⲉ, quod est per apocopen ϫⲁⲧ, & commutata, ut fieri solet, ϫ in ⲥ, ⲥⲁⲧ, *ἑρπετόν reptile*, & ϩⲏⲧ ex ϩⲱⲟⲩⲧⲓ *iacere*, more Theb. redacto in ϩⲏⲧ: unde *formam*, quam *diabolus* suscepit, ⲉⲛⲥⲁⲧϩⲏⲧ ⲁⲛ, eam interpretati sumus, quae est *reptilis* (*non iacentis*, sed) *stantis*. Cur vero Thebaeus *reptilis* magis quam ϩⲟϥ *serpentis* nomen inducere voluerit, hanc unam caussam, neque aliam tibi reddere queo. Forma serpentis post divinam maledictionem horridum quid sonat, abominandum, & atrox. Haec non apta videbatur ad Evam alliciendam. *Reptilis* proinde nomen, quod genericum est, & serpentibus ipsis commune, tamquam magis accommodatum ad artificium diaboli exprimendum, fortasse adhibuit; praesertim quum de serpentis specie, qualis ea fuerit, incerti sint scripturae sanctae interpretes. Quod vero dicit de forma *reptilis stantis*, sive *non* humi *iacentis*, nihil dicit, quod eo aevo vulgatum non esset. Basilius magnus or. III. de hominis structura: Οὐ φρικτὸς ὄφις τότε ἀλλὰ προσηνὴς, καὶ ἥμερος οὐκ ἄγριον ἐπικυμαίνων, καὶ ἕρπων κατὰ προσώπου τῆς γῆς, ἀλλ' ὑψηλὸς ἐπὶ ποδῶν βεβηκώς. *Serpens tunc non erat horribilis*, (quod & Augustinus, aliique PP. docent), *sed mitis, & mansuetus: non agrestis instar undarum volubilis, & reptans in terrae faciem, sed celsus in pedes incedens*. Et quamquam antea humi reperet, pedibusque careret, miris tamen convolutionum nisibus se se attollens ὀρθὸς ἑστηκὼς τῇ γυναικὶ διελέγετο, *erectus stans mulierem* est alloquutus; *non enim poterat alio modo cum Eva colloquia miscere*, ait serm. VI. *de creat. mundi*, tom. VI. oper. S. Iohan. Chrysost. p. 506. Severianus Gabalorum in Syria Episcopus eidem Chrysostomo *Synchronus*. Non me

latet

latet Tillemontium, & Maurinos PP. de hac Basilii oratione, an genuinus ipsius fetus sit, dubitare; quamquam uti genuinum tuentur vir doctissimus Praedic. Ord. Combefisius, aliique; sed certe auctoris est antiquissimi, qui aut aequalis, aut Basilii aevo proximus vixit. Atque, ut Iosephum l. I. *de antiquitatibus* praetermittam, Procopius, Cedren., Michaël Glyca, Moyses Barcephas, aliique tum nostrae, tum alienae communionis eruditi sententiae huic adstipulantur.

Neque e reptilium numero eximendus est serpens stans, & erectus, etsi aut bipes, aut quadrupes dicatur. Nam, ut ait Augustinus III. de Gen. ad litt. c. XI. *Repentia quidem, sive reptilia terrena non est dubitandum, quod omnes* serpentes (Moyses) *intelligi voluit, quamquam & bestiae dici possunt*. Et rursus quadrupedia & reptilia, *ubi arbitror significatur quae quadrupedia dixerit scilicet quae in genere sunt reptilium, sicut sunt lacerti, stelliones, & si quid huiusmodi est*. Huc referuntur serpentes, seu etiam dracones bipedes, quadrupedes, & octopedes, de quibus plura narrant rerum naturalium scriptores. Quid, quod inter *oedeporica* Aegypti effigies in aere incisae cernuntur serpentum ὄφεων, qui rubris cristis, radiantibus oculis, retortis caudis in spirarum morem, & elato pectore erecti ad musicas instrumentorum modulationes in gyrum concinne moventur, deque seipsis iucunda spectacula edunt?

Non desunt viri docti, qui putent *serpentem* Evae *deceptorem* ex eorum genere fuisse, quos scriptura sancta Numer. XXI. v. 6. 8. & 17. שרפים *Seraphim*, *ignitos*, *ardentesque serpentes* appellat. Hi enim in Arabia quammaxime, & in Aegypto frequentes visuntur, flavo, fulgidoque colore conspicui; & ut alati sunt, dum alas ad Solis radios expandunt, miro quodam varioque lucis fulgore micantes intuentium oculos non sine ingenti voluptate in seipsos rapiunt. Inde & Isaiae VI. v. 2. *Seraphim*, beatorum *Angelorum* nomen, derivatum est. Atque in eum plane modum explicare se posse arbitrantur, quo pacto daemon sub corpore latens unius vel alterius ex speciosioribus hisce *ignitis serpentibus* ante formam Evae conspectum ementiri potuerit boni alicuius *Angeli* ex eo ordine, qui

qui caeleſtes, divinique *Seraphim* nuncupantur, ut miſeram feminam facilius ſeduceret. Quid vero? Non eſt huius loci plura de hoc argumento diſquirere.

Attamen ut eo redeam, unde digreſſi ſumus; ſi tibi magis arrideat, ⲥⲁⲧϩⲏⲧ ⲁⲛ deducere ex Coptico ϣⲧⲏϩⲣⲧ *abiectus*, *iacens*, ita ut ϣⲧⲏϩⲣⲧ ⲁⲛ, idem ſit ac noſtrum ⲥⲁⲧϩⲏⲧ ⲁⲛ *non iacens*, age, ut libet. Sed tunc deerit in textu tum *ſerpentis*, tum *reptilis* nomen, quod mihi perſuaſum non eſt.

(38) ⲉⲧⲃⲉⲟⲩ ⲛⲧⲉⲧⲛ ⲟⲩⲱⲙ ⲁⲛ... *Cur vos non comeditis?* LXX., quorum verſionem ſequuntur Aegyptii, ſic habent τί ὅτι εἶπεν ὁ Θεὸς· οὐ μὴ φάγητε, *cur dixit vobis Deus, ne comedatis*. Memph. ⲉⲑⲃⲉ ⲟⲩ ⲁ Ⲫϯ-ϫⲟⲥ ϫⲉ ⲛⲛⲉⲧⲉⲛ ⲟⲩⲱⲙ. Ex his collige, Liturgiam noſtram hoc loci ſenſum magis quam ſolida ipſa Thebaicae verſionis verba referre. Neque enim mihi perſuadere poſſum, in ea defeciſſe verba iſta; *dixit Deus*, quae ſunt in Hebr. textu, & in ceteris omnibus verſionibus.

(39) ⲟⲩⲁ ⲙⲁⲩⲁⲁϥ: *una tantum*, ſive *una ſola* vetita arbor. Vid. ſupra in adnot. 34.

(40) ⲁⲩⲕⲱ ⲕⲉϩⲏⲧ ⲛϩⲃⲥ ⲱⲛ ⲉⲡⲟⲩⲣⲁⲛⲓⲱⲛ. Qui cum his verſionem noſtram comparaveris, vide ut ⲱⲛ poſitum accipias pro ⲟⲛ *etiam*. Sic autem ⲛϩⲃⲥ *figurate* dicta intelliguntur *indumenta* tum *decoris*, *&* *gloriae*, quibus Deus creator membra *corporis* primorum parentum, ut Athan. & Chryſoſtom. loquuntur, exornaverat, tum etiam *ſanctitatis*, *iuſtitiae*, aliarumque ſupernarum caeleſtiumque gratiarum dona, quibus eos ſummus ipſe conditor uberrime cumulaverat. Sin vero legeris, uti legi poteſt ⲛϩⲃⲥⲱ ⲛⲉⲡⲟⲩⲣⲁⲛⲓⲱⲛ, hoc etiam pacto *caeleſtium veſtimentorum* nomine τροπικῶς ſignificari intelliges ea omnia divinarum gratiarum munera, quibus Adam & Eva in ipſo praevaricationis ſuae momento ſe nudatos deprehenderunt.

(41)

(41) ⲛϭⲓⲡⲉⲕⲟⲇⲉⲥⲡⲟⲧⲏⲥ ⲉⲙⲟⲩϣⲧ legendum censeo ⲛϭⲓⲡⲟⲓⲕⲟⲇⲉⲥⲡⲟⲧⲏⲥ; est enim Graecum ipsum *οἰκοδεσπότης*. Hunc itaque locum vertere sic etiam poteris: venit *paterfamilias perambulare*, aut, ut nos ipsi vertimus, *perambulans* possessionem suam.

(42) ⲁⲕϣⲉⲛⲉϩⲧⲏⲕ ϩⲁⲣⲟⲛ, *misertus nostri*. Legerim ego quidem ⲁⲕϣⲉⲛⲉϩⲏⲧⲕ ϩⲁⲣⲟⲛ. Facile enim fuit incurioso amanuensi scribere ϩⲧⲏ pro ϩⲏⲧ. Ac profecto ⲛⲧⲉϥ ϣⲉⲛϩⲏⲧ ϩⲁⲣⲟⲛ habemus in Liturg. Basil. p.21. Missalis Copto-Romani: ⲛⲣⲉϥ ϣⲉⲛϩⲏⲧ in Liturgia Cyrilli pag.269., & ⲙⲉⲧϣⲉⲛϩⲏⲧ in prec. praeviis eiusdem Missalis, praeter exempla, quae cl. Woid. in Lexic. La-Croz. edidit. Sed quum in cod. Lex. videam scriptum ϣⲁⲛⲁϩⲑⲏϥ ex tribus codd., quod mutato ⲁ in ⲉ, & ⲑ in ⲧ, more Theb., idem est, ac ϣⲉⲛⲉϩⲧⲏⲕ; rem uti est, in medio relinquam; praesertim quum similis vocabuli exemplum paullo post visuri simus in sequenti fragmento.

(43) ⲉⲩⲗⲟⲅⲓⲥⲁⲧⲉ. Rubrica est, qua iubentur sacerdotes eucharistica dona consecrare. Si rudem simplicemque verbi huius sonum audire velis, *εὐλογήσατε*, pro quo Thebaicum est *ευλογισατε* per *ι* loco τῆ, *η*, latine continuo dices: *benedicite*. Sed si aptam, germanam, propriamque significandi vim, quam hoc loco habet, attenderis, nihil credo dubitaveris de nostra illa interpretatione, quae est: *Eulogiam conficite*. Agitur enim heic de *eulogia*, de mysterio scilicet, perficiendo *corporis*, & *sanguinis* Christi domini. Id est, quod orthodoxi Aegyptii *eulogiae* nomine intelligebant. Unde illa sunt S. Cyrilli Alex. in c.VI. Iohan: *Quidnam ergo Christus pollicetur? Nihil* quidem *corruptibile*, *εὐλογίαν δὲ μᾶλλον τὴν ἐν μεταλήψει τῆς ἁγίας σαρκός τε, καὶ αἵματος*, *sed* eulogiam *potius illam, quae est in participatione sanctae carnis*, & *sanguinis*. Et paucis interiectis, tamquam publicae offensionis & scandali caussam, morem castigat eorum baptizatorum, qui rarissime & vix ecclesias adirent, longoque temporum spatio, sub damnosi metus, & re-

ligionis praetextu, ab *eulogia* διὰ τοῦ Χριστοῦ, *quae* per *Christum est*, abstinere solerent. Rursus p. 666. eorumdem commentarior. in Ioh. *mysticam eulogiam* esse dicit, δι' ἧς ἐμφυτεύει Χριστὸς τὴν ἑαυτῆς ζωὴν διὰ τῆς μεταλήψεως τῆς ἰδίας σαρκὸς τοῖς πιστοῖς, *per quam inserit Christus suam ipsius vitam, data propriae carnis participatione fidelibus*. Huius denique *mysticae eulogiae* vim explicans p. 862. & seq., eam esse dicit, quae fit per *participationem corporis, & sanguinis Christi* φυσικῶς *naturaliter*, σωματικῶς *corporaliter*. Huius itaque eulogiae actio, ea est, qua per hoc verbum εὐλογήσατε in Thebaica Liturgia indicatur.

(44) ⲁⲕϫⲓ ⲛⲟⲩⲟⲉⲓⲕ &c. Sic etiam habet Liturg. Copt. S. Greg. ⲁⲕϭⲓ ⲛⲟⲩⲱⲓⲕ, *accepisti panem*. In sequentibus plura sunt, in quibus Thebaica nostra differt a Memphitica, & Graeca ipsa Gregorii. Nam inter cetera ⲁⲕⲥⲫⲣⲁⲅⲓⲍⲉ habet, *obsignasti*, quod neque in Gregoriana, neque in aliis sive Memphiticis, sive Graecis Liturgiis invenitur.

(45) ⲡⲁⲓ ⲅⲁⲣ ⲡⲉ ⲡⲁⲥⲱⲙⲁ ⲉⲧⲟⲩⲛⲁⲧⲁⲁϥ ϩⲁⲣⲱⲧⲛ &c. ⲅⲁⲣ particulam non habent neque exemplum Liturgiae, quod exstat in Constitutionibus Apostolicis, neque utraque Graeca Alexandr. Basilii, & Gregorii, sed una, quae dicitur S. Marci. Adde & Liturgias tum Chrysostomi, tum Basilii, quibus utuntur Graeci orientales. In iis enim particula γαρ non legitur; etsi, quod observat doctissimus Goar, ea exstet in codd. Italo-Graecis. At κλώμενον ⲉⲧⲟⲩⲛⲁⲫⲁϣϥ, *quod frangitur*, in tribus Graecis, & Memphiticis exprimitur apud Renaud., uti & in Missal. Copto Romae ed.; in Thebaica vero praetermittitur, unumque legitur ⲉⲧⲟⲩⲛⲁⲧⲁⲁϥ, *quod dabitur*.

(46) ⲁϥϫⲓ. Error amanuensis. Lege ⲁⲕϫⲓ, *accepisti*.

Ibid. ⲁϥⲕⲉⲣⲁ. Corrige ⲁⲕⲕⲉⲣⲁ, *miscuisti*.

Ibid. ⲁⲕⲥⲫⲣⲁⲅⲓⲍⲉ, *obsignasti*, non in superiori modo eucharistici panis; sed & heic in calicis consecratione adhibetur.

Σφραγίζειν apud Liturgicos scriptores idem saepissime est, quod *cruce signare*; unde & σφραγῖδα *crucis signum* plerumque appel-

appellant. At Goarius not. 129. in S. Ioh. Chrysost. missam, agens de benedictione a sacerdotibus *ad exemplum Christi* praemittenda in consecratione: *Ea licet*, inquit, *qua usus est Christus, benedictio, non fuerit crucis expressio, absque ea tamen nihil sanctificare aut solet, aut didicit ecclesia. Signum enim hoc*, ait Augustinus tr. 118. in Iohan., *nisi adhibeatur sive frontibus credentium, sive ipsi aquae, ex qua regenerantur, sive oleo, quo chrismate unguntur, sive SACRIFICIO, quo aluntur, nihil rite perficitur*. Quod & Chrysostomi auctoritate confirmat. Nisi ergo dicere velimus Christum, (contra quam sentit Goarius), *crucis signum* supra symbola consecranda duxisse, ut ea sanctificaret, aliud quiddam scriptorem Thebaicae Liturg. in animo habuisse censendum erit. Quid vero illud fuerit, difficile dictu est. Mihi tamen in mentem venit formula illa consecrationis calicis, quae est in Liturg. Syriaca S. Cyrillo tributa: *Hic est sanguis meus, qui OBSIGNAT testamentum mortis meae*. Tale quiddam auctor Graeci archetypi, unde primum deducta est Thebaica Liturgia, eo verbo ⲁⲕⲥⲫⲣⲁⲅⲓⲍⲉ exprimere fortasse voluit, vim huius vocis referens ad sanguinem ipsum Christi, quasi *sigillum*, & auctoramentum novi Testamenti in morte illius. Sed noster *obsignandi* actum verbis consecrationis praemisit, Syrus vero inseruit.

ⲁϥϫⲉⲙϯⲡⲓ: *gustavit*, ad consecrationem calicis habent Memphiticae Liturg. SS. Basilii & Marci: ⲁⲕϫⲉⲙϯⲡⲓ *gustasti* S. Gregorii. Inter Graecas una est S. Basil. Liturg., quae apud Renaud. retineat *γευσάμενος quum gustasset*. Thebaica nostra, uti & Graecae Greg., & Marci, seu Cyrilli non habent.

(47) ⲡⲁⲓ ⲅⲁⲣ ⲡⲉ ⲡⲁⲥⲛⲟϥ ⲛ̄ⲧⲇⲓⲁⲑⲏⲕⲏ ⲛ̄ⲃⲣⲣⲉ ⲡⲁⲓ ⲉⲧⲟⲩⲛⲁⲡⲁϩⲧϥ ⲉⲃⲟⲗ ϩⲁⲣⲱⲧⲛ ⲁⲩⲱ ϩⲁ ϩⲁϩ ⲉⲡⲕⲱ ⲉⲃⲟⲗ ⲛ̄ⲛⲉⲧⲛ ⲛⲟⲃⲉ. ⲅⲁⲣ non exstat in duabus Graecis Alexandrinis SS. Basilii & Greg., exstat in tertia S. Marci, & in tribus Copticis Missalis Romani. Non ita apud Renaudotium. Is enim in versione Liturg. Copt. S. Marci omittit *τὸ, γάρ*; quod omittitur etiam in Liturgia Apostolicarum, sive Clementinar. Constitutionum, in ea, quae

Hierosolymitana S. Iacobi dicitur, in Syriaca, in Mozarabica, quas videas velim a Renaud. ipso indicatas in comment. ad Liturg. Copt. S. Basilii p. 232. & seq.

ⲠⲀⲒ : *Hic*, in Thebaica nostra *cum emphasi* repetitum vim habet maiorem ad significantius ex ore Christi inculcandam veram, realemque suimetipsius sanguinis in eucharistico calice praesentiam, quasi dicere voluerit: *Hic est sanguis meus*, *Hic*, (inquam, *est sanguis meus*) ⲈⲦⲞⲨⲚⲀⲠⲀϨⲦϤ, *qui effundetur pro vobis, & pro multis* (non addito ⲈⲚⲤⲈⲦⲎⲒϤ, ut in tribus aliis Copticis Liturg. *dabitur*, sed simpliciter,) *in remissionem peccatorum*. Id scilicet, quod in versione nostra non expressimus, modo observamus.

Graecae praeterea SS. Basilii & Gregorii habent ἐκχυνόμενον, *quod effunditur*, cui, quae S. Marci inscribitur, addit etiam καὶ διαδιδόμενον, *& datur*, ubi Thebaica unice dicit, *effundetur*. Sic & Mozarabica, & Romana, de qua Card. Bona lib. II. *Rer. Lit.* c.13. ita scribit: *Integra forma, qua vinum consecratur ex Evangelistis, accepta est, his vocibus additis: AETERNI, ET MYSTERIUM FIDEI, quae in Liturgiis Graecorum non exstant*, adeoque nec in Graecis Alexandrinis, nec in Copticis, neque in hac nostra Thebaica exstant. Ea vero omissio nihil detrahit valori, & efficaciae verborum consecrationis: *Neque, ecclesia Romana*, uti animadvertit Renaudotius in cit. Commentar. ad Liturg. Copt. S. Basil., *ex illorum defectu iudicavit deesse aliquid orientalibus ad eucharistici ritus integritatem; neque Graecos, aut alios christianos peregrinos, quando ad catholicam unitatem reversi sunt ad ea in codices suos liturgicos recipienda, multo minus, ut id facere cogerentur, cogitavit*.

Desunt certe in Theb. Liturgia frequentes illae acclamationes populi, quae in Memphiticis, & in Graeca Alexandr. Basilii leguntur. Ibi enim ad singula verba evangelica a sacerdote pronunciata tum ante, tum post utriusque symboli consecrationem acclamare populus consueverat modo simpliciter: *Amen*, modo etiam: *Hoc ita est in veritate: Amen*. Sed quae heic omittuntur vel ex alio ecclesiastico, sive diaconico libro, ut ab initio monuimus, desumenda erant, vel,

ut

ut ego ſentio, indicia ſunt maioris antiquitatis, qua Thebaica noſtra ceteris praeſtare intelligatur. Video enim in Graeco-Alexandrina S. Marci ſemel tantum poſt utramque conſecrationem acclamari : *Amen*. Quin & in Graeco-Alex. S. Gregorii : *Amen* populus acclamat non ſtatim poſt conſecrationem, ſed poſtquam ſacerdos hanc orationem nomine Chriſti prolatam abſolvit : *Quotieſcumque enim manducabitis panem hunc, & calicem iſtum bibetis, mortem meam annunciabitis, & reſurrectionem, aſcenſionemque meam confitebimini*. Populus : *Amen*. Unum huius orationis Chriſti exordium in *fragmento* noſtro ſupereſt ; reliqua exſecta deſiderantur. Eoque fit, ut nos lateat, an heic, quemadmodum in ſuperioribus fieri vidimus, Liturgia noſtra ſequatur exemplum Graeco-Gregorianum eccleſiae Alexandrinae. Illud tamen *ex vetuſtiſſima*, *ut ait* Renaudotius, *eccleſiae diſciplina*, iam inde a II. & III. Chriſti reparatoris ſaeculo, *ſcimus*, *fideles*, *cum illis euchariſtia tribueretur*, *ſacerdoteſque dicerent* : *CORPUS CHRISTI* : *nihil aliud reſpondiſſe*, *quam*, *AMEN*. Quare nec dubitandum eſt, quin in amiſſis fragmenti noſtri membranis, ubi ſaltem ad euchariſtici ſacrificii diſtributionem ventum eſſet, eadem omnino fidei confeſſio de veritate corporis Chriſti in Sacramento exhibiti, inveniretur expreſſa per brevem illam, ſimplicemque fidelis populi acclamationem : *Amen*.

FRAGMEN-

FRAGMENTUM II.

Precationum Liturgicarum.

UTrumnam alterum hocce Liturgicum fragmentum avulsum fuerit ex *Euchologio*, an vero magis ex *Diaconico codice* Thebaeorum, nihil certi est, quod a me statui, decernique possit. Nonnullae tamen coniecturae sunt, quae mihi verisimiliter indicare videantur ἀποσπασμάτιον esse libri diaconici. Nam in his saltem, quae hodieque supersunt, miseris reliquiis, nullae occurrunt preces ex iis, quae ab uno sacerdote recitari solent; quamquam & hae in aliis partibus istius codicis, qui non exiguae molis fuisse coniicitur, olim exstitisse potuerint.

Constat membranis omnino *octo*; sed litterarum ordo, quo numeri paginarum in sinistro latere marginis superioris notantur, inusitatus mihi visus est, & intellectu difficilis. Quid enim est series illa numerorum a pag. ⲛⲕⲍ. membranae prioris, & sic deinceps continuata ad pag. usque ⲛⲙⲃ.? Estne 50027.? Numerus omnino incredibilis. An ⲛ pro Ⲏ, amanuensis inscitia positum, idem valet ac Ⲏ ἑκατὸν, *centum*, iuxta tertium Graecorum numerandi morem? Sic enim ⲏⲕⲑ. ⲏⲙⲃ., superstites paginae fragmenti, erunt 127. 142. An vero librarius maiorem numerum ⲛ, 50. seorsim acceptum ita cum minoribus composuit, puta, cum ⲕⲍ., 27., ut simul dein collecti 50. 27. summam conficerent aequalem 77., & sic in ceteris? Hanc sphingem explicet, divinetque qui velit, & cui vacat. Nobis sat erit litteras ipsas numerales, uti sunt in singulis paginis descriptae, exhibere.

Ex hoc interim fragmento intelligere licebit, qua demum ratione acciderit, ut integrae *pericopae*, quae graece in graecis prototypis exstabant, transvectae fuerint in officia Aegyptiorum liturgica, ibique semper sine vernacula sive Memphitarum, sive Thebaeorum versione iacuerint, hodieque iaceant, & recitentur graece.

Lita-

Litanias complectitur quales in Liturgia, aliisque sacris officiis Thebaeorum ritu recitabantur. Harum meminit S. Basil. ep. 207 tom. II. pag. 311. Maur. ed. ad suos Neocaesarienses male admodum de se meritos scribens. *Neque* λιτανίαι erant tempore magni Gregorii Thaumaturgi, *quas nunc*, inquit, *studio habetis*. Non eas tamen absolute improbabat. Subdit enim: *Neque id dico ut vos redarguam; optarim enim vos omnes in lacrymis, & iugi in poenitentia vivere. Nam & nos nihil aliud facimus, nisi quod pro peccatis nostris* λιτανέυομεν *supplicamus, sed ita tamen ut non humanis verbis, sed oraculis spiritus Deum nostrum placemus. Haec autem non fuisse sub admirando Gregorio, quosnam habetis testes?* Quibus sane verbis innuere voluit Basilius, *Litanias*, seu uti eas Tillemontius art. XI. de rebus gestis S. Greg. appellat, *poenitentiae preces*, & divinis scripturae verbis contextas, aevo ipso *Thaumaturgi*, saeculo nempe III. vertente, in ecclesia Neocaesariensi fuisse antiquitus usitatas: indeque ansam arripuit castigandi aemulos suos, quod eas novis verborum formulis in ipsas invectis quodammodo immutarint. Ceterum nulli dubium esse potest, quin magnus Basilius in sua illa Liturgicarum *precum ordinatione* locum dederit *Litaniis*, quibus ecclesia a Spiritu Sancto edocta Deum placare nititur. In insigni exemplari Basilianae Liturgiae, quod tamdiu exoptaverat, tandemque pro votis feliciter obtinuit, edidirque in *Euchologio* abs se mirifice illustrato cl. Iacob. Goar pag. 180. λιτανίαι leguntur πρώτη *prima* ante lect. Apostoli, δευτέρα *secunda* post evangelium, τρίτη *tertia* ad offertorium, τετάρτη *quarta* post consecrationem, & ante orationem dominicam; eaequae sunt formae fere similis ac *Litaniae* ex Thebaico codice nostro vulgandae. Aliud quid sunt λιταί, de quibus Goar agit in Euchol. pag. 770.

In hunc itaque *Litaniarum* censum veniunt preces, & εἰρηνικά, quae ex Apostolica traditione fiunt, pro pace, pro ecclesia, pro Episcopis, pro Regibus, pro populis, pro communibus indigentiis, pro infirmis, pro omnibus fidelium gradibus atque ordinibus, & aliae id genus orationes, sed illae praesertim, quibus populi in variis Liturgiae locis solemne illud succlamant:

mant: *Kyrie eleison*. Nam *Litanias*, inquit Renaud. comment. ad Liturgiam S. Basilii p. 258., *quas proprie* (nos Latini) *ita appellamus*, *ignorant penitus orientales*, *neque Kyrie eleison*, *quod initium nostrarum est*, *eodem apud ipsos loco & modo dicitur*, *sicut nec apud Graecos .... Appellari vero postmodum Sanctorum nomina*, *& singulis subiungi* : orate pro nobis, *non est ex orientali consuetudine*. Haec paullo fusius exponenda erant, ut intelligeres cuius generis sint Thebaicae Litaniae, quas infra dabimus.

Et quoniam ex his aliae sunt Graeca tantummodo, aliae vero Graeca simul, & Thebaica lingua exaratae, utrasque nos latine interpretabimur; sed ex *bilinguibus*, omissis Graecis, eas unas, quae *Thebaicae* sunt, Latio donabimus.

Codex ad usum monasterii principis Tabennesiotarum in superiori Thebaide scriptus videtur. Nam in hoc ipso fragmento preces leguntur, quae in Liturgia pro inauguratione *Archimandritae* Graeca Thebaicaque lingua, non ea tantum de caussa, ut ego opinor, recitabantur, quod a Graecis Liturgica officia monachi Thebaei excepissent, sed ob id etiam, quod proto-coenobium S. Pachomii inter plures Aegyptiorum familias, Graecorum quoque monachorum familiam iam inde ab initio numeraret. Mentio praeterea fit muneris *δευτεραρίου*, quod, uno S. Pachomio auctore, in Thebaeorum monasteriis primo institutum dignoscitur. Tandem in officio dedicationis monasterii sanctimonialium supplicationes fiunt pro *ἄμμα*, pro *matre Hegumena*, seu *Archimandrita*, & pro *δευτεραρίᾳ*; quae certe omnia ex regula & institutione sunt monachorum Tabennesiotarum.

Aetas codicis referri iure potest ad tempora, quae epocham praecesserunt Concilii Chalcedonensis. Neque ab huius aevi moribus abhorrent scriptionis, & Graecorum praesertim elementorum formae. Ab eis enim, quae cognitae sunt ex specimine cod. Alexandrini, non longo admodum intervallo recedere videntur. Nostras etiam confer sis cum editis a doctissimo Montfauconio ad p. 188. & 199. *Palaeogr. Gr.* Series vocabulorum nullis interstitiis distinguitur. Nec ulli aut spiritus, aut accentus in graecis vocibus conspiciuntur.

LITA-

LITANIAE GRAECO-THEBAICAE.

Pag. πκζ.

ΥΠΕΡ ΤΗϹ ϹΟΤΗΡΙΑϹ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΤΟΠΟΥ ΤΟΥΤΟΥ ΚΑΙ ΕΥϹΤΑϹΙΑϹ (l. ἐυςαθείας) ΠΑΝΤΩΝ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΝΤΑΧΟΥ ΜΟΝΑϹΤΗΡΙΩΝ.

Pro salute huius sancti loci, & pro felici statu omnium ubique sanctorum monasteriorum.

ΥΠΕΡ ΤΩΝ ΘΕΟΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΘΕΟΤΙΜΩΝ ΤΩΝ Π̅Ρ̅ΩΝ ΗΜΩΝ ΑΒΒΑ ΤΟΥ ΔΕ ΠΡΕϹΒΥΤΕΡΟΥ ΚΑΙ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΟΥ. ΚΑΙ ΑΒΒΑ ΤΟΥ ΔΕ ΠΡΕϹΒΥΤΕΡΟΥ ΚΑΙ ΔΕΥΤΕΛΑΡΙΟΥ (1) ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ ΗΜΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ϹΥΝΕΛΕΥϹΕΩΝ ΗΜΩΝ ΚΑΙ ΦΙΛΟΧΡΙϹΤΟΥ ΛΑΟΥ.

Pro deiferis, & a Deo honoratis Patribus nostris, Abbate N. Presbytero, & Archimandrita: atque etiam Abbate N. Presbytero *secundario*: & fratribus nostris, & conventibus nostris, & populo Christum amante.

ΠΕΡΙ (2) ΤΩΝ ΠΡΟϹΦΕΡΟΝΤΩΝ.

Pro offerentibus.

ΠΕΡΙ ΤΗϹ ΑΓΙΑϹ ΘΥϹΙΑϹ ΑΙΝΕϹΕΩϹ.

Pro sancto sacrificio laudis.

ΠΡΟϹΧΩΜΕΝ. ΕΝ ΕΙΡΗΝΗ Κ̅Ω̅ ΨΑΛΛΑΤΕ.

Attendamus. In pace Domino psallite.

Ο ΔΙΑΚΟΝΟϹ.

ΟΡΘΟΙ ΜΕΤΑΛΑΒΟΝΤΕϹ ΤΩΝ ΘΙΟΝ ΚΑΙ ΑΧΡΑΝΤΟΝ ΚΑΙ ΑΘΑΝΑΤΟΝ ΚΑΙ ΦΡΙΚΤΟΝ ΚΑΙ ΦΟΒΕΡΟΝ, ΚΑΙ ΕΠΟΥΡΑΝΙΩΝ ΜΥϹΤΗΡΙΩΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ϹΩΜΑΤΟϹ ΚΑΙ ΤΟΥ ΤΙΜΙΟΥ ΑΙΜΑΤΟϹ ΚΑΙ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΡΧΙΕΡΕΩϹ ΚΑΙ ΤΟΝ ΒΑϹΙΛΕΩϹ ΗΜΩΝ Ι̅Υ̅ Χ̅Υ̅ ΑΥΤΩ ΤΩ ΚΑΤΑΞΙΩϹΑΝΤΙ ΗΜΑϹ ΕΠΙ ΠΑ . . . . ΕΥΧΑΡΙϹΤΗϹΩΜΕΝ. Ο ΛΑΟϹ.

. . . . . . ΑΘΗΚΑϹΤΗΝ ΕΙΜΕΡΑ ΥΜΝΟΝ ΑΝΑΠ ΠΩΠΕΜΕΙ ϹΥ ΦΙΛΑΝΘΡΟΠΕ ΟΤΙ ϹΩϹΕΙϹ ΚΟϹΜΟΝ ϹΩΤΗΡ ΗΜΩΝ (3).

Diaconus.

Recti participes effecti divinorum, & illibatorum, & immortalium, & tremendorum, & formidabilium, & supercaelestium mysteriorum, & sancti Corporis, & pretiosi Sanguinis, & magni Pontificis, & Regis nostri Iesu Christi, ipsi, qui dignos nos fecit . . . . . grâtias agamus. *Populus* . . . . . . per singulos dies hymnum tibi deferimus, amator hominum, quoniam tu salvabis mundum, Salvator noster.

Pag. ⲡⲕⲏ.

Ⲟ ⲆⲒⲀⲔⲞⲚⲞⲤ.

ⲈⲠⲒ ⲠⲢⲞⲤⲈⲨⲬⲎⲚ ⲤⲦⲀⲐⲎⲦⲈ ⲠⲢⲞⲤⲈⲨⲜⲀⲚⲦⲈ.

Diaconus.

Ad orationem ſtate : orate

ⲠⲈⲢⲒ (4) ⲦⲰⲚ ⲀⲜⲒⲰⲐⲈⲚⲦⲰⲚ ⲘⲈⲦⲀⲖⲀⲂⲈⲒⲚ ⲦⲰⲚ ⲀⲄⲒⲰⲚ ⲔⲀⲒ ⲀⲬⲢⲀⲚⲦⲰⲚ ⲔⲀⲒ ⲀⲐⲀⲚⲀⲦⲰⲚ ⲔⲀⲒ ⲈⲠⲞⲨⲢⲀⲚⲒⲰⲚ ⲘⲨⲤⲦⲎⲢⲒⲰⲚ.

Pro iis, qui digni facti ſunt participes fieri ſanctorum, & illibatorum, & immortalium, & ſupercaeleſtium myſteriorum.

ⲠⲈⲢⲒ ⲦⲎⲤ ⲤⲰⲦⲎⲢⲒⲀⲤ ⲠⲀⲚⲦⲞⲤ ⲦⲞⲨ ⲖⲀⲞⲨ.

Pro ſalute totius populi.

ⲠⲈⲢⲒ ⲦⲎⲤ ⲠⲒⲤⲦⲈⲰⲤ ⲔⲀⲒ ⲈⲒⲢⲎⲚⲎⲤ ⲦⲎⲤ ⲀⲄⲒⲀⲤ ⲔⲀⲐⲞⲖⲒⲔⲎⲤ ⲔⲀⲒ ⲀⲠⲞⲤⲦⲞⲖⲒⲔⲎⲤ ⲈⲔⲔⲖⲎⲤⲒⲀⲤ.

Pro fide, & pace ſanctae catholicae, & apoſtolicae Eccleſiae.

ⲦⲀⲤ ⲔⲈⲪⲀⲖⲀⲤ ⲨⲘⲰⲚ ⲈⲠⲒ ⲈⲨⲖⲞⲄⲒⲀⲒⲤ ⲦⲰ ⲔⲰ ⲔⲖⲒⲚⲀⲦⲈ.

Capita veſtra ſuper eulogias Domino inclinate.

ⲠⲞⲢⲈⲨⲈⲤⲐⲈ ⲈⲚ ⲈⲒⲢⲎⲚⲎ (5).

Ite in pace.

ⲉⲑⲃⲉ ⲡⲧⲁⲝⲓⲥ ⲙ̀ⲃⲁⲡⲧⲓⲥⲙⲁ.

Pro ordine Baptiſmi.

ⲠⲈⲢⲒ ⲦⲞⲨ ⲀⲄⲒⲞⲨ ⲘⲨⲢⲞⲨ.

Pro ſancto unguento.

ⲠⲈⲢⲒ ⲦⲎⲤ ⲀⲖⲒⲮⲈⲰⲤ (l. ἀλείψεως) ⲦⲞⲨ ⲀⲄⲒⲞⲨ ⲈⲖⲀⲒⲞⲨ.

Pro unctione ſancti olei.

ⲠⲈⲢⲒ ⲦⲎⲤ ⲀⲄⲒⲀⲤ ⲔⲞⲖⲨⲘⲂⲎⲐⲢⲀⲤ.

Pro ſancta piſcina.

ⲠⲈⲢⲒ ⲦⲞⲨ ⲔⲀⲦⲞⲒⲬⲞⲨⲘⲈⲚⲞⲨ.

Pro catechumeno.

ⲠⲈⲢⲒ ⲦⲰⲚ ⲔⲀⲦⲞⲒⲬⲞⲨⲘⲈⲚⲰⲚ.

Pro catechumenis.

ⲠⲈⲢⲒ ⲦⲰⲚ ⲚⲈⲞⲪⲰⲦⲒⲤⲦⲰⲚ.

Pro novis illuminatis.

ⲠⲈⲢⲒ . . . .

Pro . . . . (6).

Pag.

Pag. ⲛⲕⲑ.

ϣⲱⲡ ⲉⲉⲕ ϩⲙ̀ ⲡⲙⲟⲛⲁⲥⲧⲏⲣⲓⲟⲛ.

Quum dedicatio fiet in monasterio.

ΠΕΡΙ (7) ΤΗC CΥCΤΑCΕΩC ΚΑΙ ΔΙΑΜΟΝΗC ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΟΝΑCΤΗΡΙΟΥ ΤΟΥΤΟΥ.

Pro constitutione, & stabilitate huius sancti monasterii.

ΠΕΡΙ ΤΗC ΑΓΙΑC CΥΝΑΓΩΓΗC ΤΑΥΤΗC ΚΑΙ ΠΑΝΤΩΝ ΤΩΝ ΕΝΕΚΟΥΝΤΩΝ ΕΝ ΑΥΤΗC (8).

Pro hac sancta congregatione, & omnibus in ea degentibus.

ϣⲱⲡ ⲇⲉ ⲉⲕ ϩⲙ̀ ⲕⲩⲕⲟⲥ ϫⲟⲟⲥ ϫⲉ.

Quum autem dedicatio fiet in coemeterio, dicetur.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΤΟΠΟΥ ΤΟΥΤΟΥ ΚΑΙ ΠΑΝΤΩΝ ΤΩΝ ΦΡΟΝΤΙΖΟΝΤΩΝ ΑΥΤΩ.

Pro hoc sancto loco, & omnibus, qui curam de eo gerunt.

ΠΕΡΙ ΤΗC CΩΤΗΡΙΑC ΤΗC ΠΟΛΕΩC ΤΑΥΤΗC ΚΑΙ ΠΑCΗC ΠΟΛΕΩC ΚΑΙ ΧΩΡΑC ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΝ ΠΙCΤΕΙ ΘΥ ΚΑΙΤ ΟΙΚΟΥΝΤΩΝ (9) ΕΝ ΑΥΤΟΙC.

Pro salute huius, & omnis civitatis, atque regionis, omniumque in fide Dei habitantium in eis.

ΠΕΡΙ ΤΗC CΩΤΗΡΙΑC ΤΟΥ ΕΠΗΚΙΟΥ (l. *ἐποικίου*) ΤΟΥΤΟΥ (10) ΚΑΙ ΠΑΝΤΩΝ ΤΩΝ ΕΝΕΚΟΥΝΤΩΝ (l. *ἐνοικούντων*) ΕΝ ΑΥΤΩ.

Pro salute huius hospitii, & omnium habitantium in eo.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΘΑΥΜΑCΙΩΤΑΤΟΥ (11) ΤΟΥ ΚΑΙΦΑΛΑΙΩΤΟΥ (l. *κεφαλαιώτου*) ΚΑΙ ΠΑΝΤΟC ΤΟΥ ΟΙΚΟΥ ΑΥΤΟΥ.

Pro mirificentissimo N. Duce populi, & tota ipsius domo.

ΠΕΡΙ ΤΗC CΩΤΗΡΙΑC ΤΟΥ ΟΙΚΟΥ ΤΟΥΤΟΥ ΚΑΙ ΠΑΝΤΩΝ ΤΩΝ ΕΝΟΙΚΟΥΝΤΩΝ ΕΝ ΑΥΤΩ.

Pro salute domus huius, & omnium habitantium in ea.

Pag. ⲛⲗ.

ⲉⲧⲃⲉ ⲡⲙⲁ ⲇⲉ ϩⲱⲱϥ ⲛⲛⲙⲟⲛⲁⲭⲏ ⲉⲕⲛⲁⲧⲁⲩⲟ ⲛⲁⲓ.

Pro loco etiam monacharum haec recitabis.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΡΘΕΝΟΝΟC (12) ΤΟΥΤΟΥ ΚΑΙ ΠΑΝΤΩΝ ΤΩΝ ΕΝΟΙΚΟΥΝΤΩΝ ΕΝ ΑΥΤΩ.

Pro hoc sancto conclavi virginum, & omnibus habitantibus in eo.

ΠΕΡΙ ΤΗϹ ΘΕΟΦΙΛΕϹΤΑΤΟϹ ΜΗΤΡΟϹ ΗΜΩΝ ΑΜΜΑ ΤΗϹ ΔΕ ΗΓΟΥΜΕΝΗϹ Η ΝΓ ϪΟΟϹ ϪΕ ΑΡΧΙΜΑΝΤΡΙΤΙϹ (13).

Pro Dei amantissima matre nostra Amma N. Hegumena, (*& ut Thebaicae additur*) *quae etiam dicitur*, Archimandrita.

ΠΕΡΙ ΤΗϹ ΕΒΛΑΒΕϹΤΑΤΗϹ ΜΗΤΡΟϹ ΗΜΩΝ ΑΜΜΑ ΤΗϹ ΔΕ ΔΕΥΤΕΛΑΡΙΑϹ (14) ΚΑΙ ΠΑϹΗϹ ΟϹΙΟΙϹ ΗΜΩΝ ΑΔΕΛΦΑΙϹ.

Pro religiosissima matre nostra Amma N. *secundaria*, & omnibus sanctis sororibus nostris.

ⲉⲩϣⲁⲛ ⲧⲁϩⲟ ⲟⲩⲁⲣⲭⲓⲙⲁⲛⲇⲣⲓⲧⲟⲥ ⲛ̀ⲃⲣⲣⲉ ⲕⲁⲧⲁⲩⲟ ⲛⲁⲓ ⲉϫⲱϥ.

Quum inaugurabitur Archimandrita novus, haec recitabis pro eo.

ΠΕΡΙ ΤΗϹ ϹΩΤΗΡΙΑϹ ΚΑΙ ΜΑΚΡΟΗΜΕΡΕΥϹΕΩϹ ΤΟΥ. ΔΙΔΟΥΝΤΕϹ ΑΥΤΩ ΤΙΜΗΝ ΥΠΟ ΤΗϹ ΧΑΡΙΤΟϹ ΘΥ ΠΡΟϹ ΗΜΩΝ ΑΒΒΑ ΤΟΥ ΔΕ ΠΡΕϹΒΥΤΕΡΟΥ ΚΑΙ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΟΥ.

Pro salute, & longaevitate huius (dantes ei honorem ex gratia Dei,) Patris nostri Abbatis N. Presbyteri, & Archimandritae.

ΠΕΡΙ ΤΗϹ ϹΩΤΗΡΙΑϹ ΚΑΙ ΜΑΚΡΟΗΜΕΡΕΥϹΕΩϹ ΚΑΙ ΘΕϹΠΕϹΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΝΑΡΕΤΟΥ (15) ΚΑΙ ΘΕΟΤΙΜΗΤΟΥ ΠΡϹ ΗΜΩΝ ΑΒΒΑ ΤΟΥ ΔΕ ΠΡΕϹΒ. ΚΑΙ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΙϹ ΕΙΠΩΜΕΝ ΠΑΝΤΕϹ ΚΕ ΕΛΕΗϹΟΝ.

Pro salute, & longaevitate & inauguratione virtutibus omnibus praediti, & a Deo honorati Patris nostri Abbatis N. Presbyteri, & Archimandritae,

Pag. ⲡⲗⲁ.

ΕΙΠΩΜΕΝ ΠΑΝΤΕϹ ΚΕ ΕΛΕΗϹΟΝ.

ⲙⲁⲣⲛ̀ϫⲟⲟⲥ ⲧⲏⲣⲛ̀ ϫⲉ ⲛⲁ ⲡϫⲟⲓⲥ.

Dicamus omnes: Domine miserere.

ΕΞ ΟΛΗϹ ΤΗϹ ΨΥΧΗϹ ΚΑΙ ΕΞ ΟΛΗϹ ΔΙΑΝΟΙΑϹ ΕΙΠΩΜΕΝ ΚΕ ΕΛΕΗϹΩΝ.

ⲙⲁⲣⲛ̀ϫⲟⲟⲥ ϩⲛ̀ ⲧⲉⲛⲯⲩⲭⲏ ⲧⲏⲣⲥ̀ ⲁⲛ ⲛⲉⲙⲉⲩⲉ ⲧⲏⲣⲟⲩ ϫⲟ (l. ϫⲟⲉⲓⲥ) ⲛⲁ ⲛⲁⲛ.

Dicamus omnes in (*Gr.* ex) tota anima nostra, & nostra omni cogitatione: Domine miserere nobis.

ΚΕ ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΩΡ ΕΠΟΥΡΑΝΙΕ Ο ΘϹ ΤΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ ΗΜΩΝ ΔΕΟΜΕΘΑ ϹΟΥ ΕΠΑΚΟΥϹΟΝ ΚΑΙ ΕΛΕΗϹΟΝ.

ⲡϫⲟ//

ⲡϫⲟⲉⲓⲥ ⲡⲡⲁⲛⲧⲟⲕⲣⲁⲧⲱⲣ ⲉⲧϩⲛ̄ ⲧⲡⲉ ⲡⲛⲟⲩⲧⲉ ⲛ̄ⲛⲉⲛⲉⲓⲟⲧⲉ ⲛ̄ⲥⲟⲡⲥ̄ ⲙ̄ⲙⲟⲕ ⲕⲛⲁ ⲛⲁⲛ (16).

Domine omnipotens qui es in caelis, Deus Patrum nostrorum: rogamus te, miserere nobis.

Ω ΠΛΟΥCΙΟC ΕΝ ΕΛΕΕΙ ΚΑΙ ΑΓΑΘΟC ΕΝ ΟΙΚΤΕΙΡΜΟΙC ΔΕΟ-ΜΕΘΑ CΟΥ ΕΠΑΚΟΥCΟΝ ΚΕ ΕΛΕΗCΟΝ.

ⲡⲣⲙ̄ⲙⲁⲟ ϩⲙ̄ ⲡⲛⲁ ⲁⲩⲱ ⲡϣⲁⲛϩⲧⲏϥ ⲛⲁⲅⲁⲑⲟⲥ ⲧⲛ̄ⲥⲟⲡⲥ̄ ⲙ̄ⲙⲟⲕ ⲥⲱⲧⲙ̄ ⲉⲣⲟⲛ ⲛ̄ⲅ̄ ⲛⲁ ⲛⲁⲛ (17).

Qui dives es in misericordia, & miserator bonus. Rogamus te: exaudi nos: & miserere nobis.

Ο ΜΗ ΒΟΥΛΟΜΕΝΟC ΤΟΝ ΘΑΝΑΤΟΝ ΗΜΩΝ ΤΩΝ ΑΜΑΡΤΩ-ΛΩΝ ΑΛΛΑ ΤΗΝ ΕΠΙCΤΡΟΦΗΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΔΕΟΜΕΘΑ CΟΥ ΕΠΑΚΟΥCΟΝ ΚΕ ΕΛΕΗCΟΝ.

ⲡⲉⲧⲟⲩⲉϣ ⲡⲙⲟⲩ ⲁⲛ ⲁⲛⲟⲛ ⲛ̄ⲣⲉϥⲣⲛⲟⲃⲉ ⲁⲗⲗⲁ ⲡⲉⲛⲕⲧⲟ ⲉϩⲟⲩⲛ ⲉⲡⲱⲛϩ ⲧⲛ̄ⲥⲟⲡⲥ̄ ⲙ̄ⲙⲟⲕ ⲥⲱ// ⲧⲙ̄ ⲉⲣⲟⲛ ⲛ̄ⲅ̄ ⲛⲁ ⲛⲁⲛ (18).

Qui nostram non vis mortem peccatorum, sed conversionem nostram in vitam: Rogamus te: exaudi nos: & miserere nobis.

Pag. ⲡⲗⲃ.

Ο ΘΕΛΩΝ ΠΑΝΤΑC ΑΝΘΡΩΠΟΥC CΩΘΗΝΑΙ ΕΙC ΕΠΙΓΝΩCΙΝ ΑΛΗΘΕΙΑC ΕΛΘΕΙΝ ΔΕΟΜΕΘΑ CΟΥ ΕΠΑΚΟΥCΟΥ.

ⲡⲉⲧⲟⲩⲉϣ ⲧⲣⲉⲣⲱⲙⲉ ⲛ̄ⲡⲱⲛϩ ⲁⲩⲱ ⲛ̄ⲥⲉⲉⲓ ⲉϩⲟⲩⲛ ⲉⲡ ⲛ̄ⲧⲙⲉ ⲧⲛ̄ⲥⲟⲡⲥ̄ ⲙ̄ⲙⲟⲕ ⲥⲱⲧⲙ̄ ⲉⲣⲟⲛ ⲛ̄ⲅ̄ ⲛⲁ ⲛⲁⲛ:

Qui vis, ut homo vivat, & veniat in agnitionem (*Gr.* ἐπίγνωσιν,) veritatis: Rogamus te: exaudi nos: & miserere nobis. (19)

ΥΠΕΡ ΤΗC ΑΝΩΘΕΝ ΕΙΡΗΝΗC ΚΑΙ CΩΤΗΡΙΑC ΤΩΝ ΨΥΧΩΝ ΗΜΩΝ ΔΕΟΜΕΘΑ CΟΥ ΕΠΑΚ.

ⲉⲧⲃⲉ ϯⲣⲏⲛⲏ ⲉⲧϩⲙ̄ ⲡϫⲟⲉⲓⲥ (fortasse ⲡϫⲓⲥⲉ) ⲙⲛ̄ ⲡⲟⲩϫⲁⲓ ⲛ̄ⲛⲉⲧⲛ̄ ⲯⲩⲭⲏ ⲧⲛ̄ⲥⲟⲡⲥ̄ ⲙ̄ⲙⲟⲕ ⲥⲱⲧⲙ̄ ⲉⲣⲟⲛ ⲛ̄ⲅ̄ ⲛⲁ ⲛⲁⲛ.

Pro pace, quae est a Domino (*fortasse* a supernis, *ut respondeat Gr.* ἄνωθεν,) & salute animarum nostrarum: Rogamus te: exaudi nos: & miserere nobis.

ΥΠΕΡ

ΥΠΕΡ ΤΗϹ ΕΙΡΗΝΗϹ ΤΟΥ ϹΕΜΠΑΝΤΟϹ (l. *συμπαντος*) ΚΟϹΜΟΥ ΚΑΙ ΕΥϹΤΑΘΕΙΑϹ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΕΚΚΛΗϹΙΩΝ · ΚΑΙ ΤΗϹ ΤΩΝ ΠΑΝΤΩΝ ΕΝΩϹΕΩϹ ΔΕΩΜΕΘΑ ϹΟΥ ΕΠΑΚΟΥϹΟΝ ΚΑΙ ΕΛΕΗϹΟΝ.

ⲉⲧⲃⲉ ϯⲣⲏⲛⲏ ⲙ̀ⲡⲕⲟⲥⲙⲟⲥ ⲧⲏⲣϥ ⲙⲛ ⲡⲧⲁϩⲟ// ⲉⲣⲁⲧϥ ⲛ̀ⲛⲉⲕⲕⲗⲏⲥⲓⲁ ⲧⲏⲣⲟⲩ ⲧⲛ̀ⲥⲟⲡⲥ̀ ⲙ̀ⲙⲟⲛ ⲥⲱⲧⲙ̀ ⲉⲣⲟⲛ ⲛ̄ⲅ̄ ⲛⲁ ⲛⲁⲛ.

Pro pace totius mundi, & praeclaro statu omnium (*Gr.* sanctarum) Ecclesiarum: (*addit Gr.* & pro omnium concordia:) Rogamus te: exaudi nos: & miserere nobis.

ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΠΡ̅Ϲ̅ ΗΜΩΝ ΑΒΒΑ ΤΟΥ ΔΕ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙϹΚΟΠΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΟϹΙΩΤΑΤΟΥ ΚΑΙ ΘΕΟΤΙΜΗΤΟΥ ΚΑΙ ΠΑΝΑΡΕΤΟΥ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΟΥ ΠΟΙΜΕΝΟΥ ΚΑΙ ΔΙΔΑϹΚΑ-

Pag. ⲛ̄ⲗ̄ⲅ̄.

ΛΟΥ ΠΡ̅Ϲ̅ ΗΜΩΝ ΑΒΒΑ ΤΟΥ ΔΕ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΠΙϹΚΟΠΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΛΟΙΠΩΝ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΕΠΙϹΚΟΠΩΝ ΟΡΘΟΔΟΜΟΥΝΤΩΝ ΛΟΓΩΝ ΤΗϹ ΑΛΗΘΕΙΑϹ · ΛΑΩΝΤΕ ΚΑΙ ΠΑΡΟΙΚΙΩΝ ΑΡΧΙΕΡΩϹΥΝΗϹ ΑΝΤΙΛΗΜΨΕΩϹ ΔΙΑΜΟΝΗϹ ΕΙΡΗΝΗϹ ΑΥΤΩΝ ΔΕΟΜΕΘΑ ϹΟΥ ΕΠΑΚΟΥϹΟΝ ΚΑΙ ΕΛΕΗϹΟΝ.

ⲉⲧⲃⲉ ⲡⲉⲛⲧⲉⲧⲟⲩⲁⲁⲃ ⲛ̀ⲉⲓⲱⲧ ⲛ̀ⲟⲣⲑⲟⲇⲟⲝⲟⲥ. ⲁⲡⲁ ⲛⲓⲙ ⲡⲁⲣⲭⲓⲉⲡⲓⲥⲕⲟⲡⲟⲥ ⲙⲛ ⲡϣⲟⲩⲧⲁⲉⲓ (l. ⲡϣ//ⲟⲩⲧⲁⲓⲟ) ⲉⲡⲛⲟⲩⲧⲉ ⲉⲧϫⲏⲕ ⲉⲃⲟⲗ ⲁⲣⲉⲧⲏ ⲛⲓⲙ ⲡⲉⲛⲛⲟϭ ⲛ̀ϣⲱⲥ ⲁⲩⲱ ⲛⲥⲁϩ ⲁⲡⲁ ⲛⲓⲙ ⲡⲉⲡⲓⲥⲕⲟ//ⲡⲟⲥ. ⲉⲧⲃⲉ ⲡⲕⲉⲉⲥⲉⲡⲉ ⲛ̀ⲉⲡⲓⲥⲕⲟⲡⲟⲥ ⲛ̀ⲟⲣⲑⲟⲇⲟ//ⲝⲟⲥ ⲉⲧϣⲱⲧ ⲉⲃⲟⲗ ⲙⲡϣⲁϫⲉ ⲛ̀ⲧⲙⲉ ⲛⲗⲁⲟⲥ ⲇⲉ ⲙⲛ̀ ⲛⲟⲩⲏⲏⲃ ⲉⲧϣⲟⲟⲡ ⲉⲧϣⲙ̀ϣⲉ ⲙ̀ⲡⲛⲟⲩⲧⲉ ⲉⲧⲃⲉ ϯⲣⲏⲛⲏ ⲙⲛ ⲡⲉⲩⲟⲩϫⲁⲓ ⲧⲛ̀ⲥⲟⲡⲥ̀ ⲙ̀ⲙⲟⲕ ⲥⲱⲧⲙ̀ ⲉⲣⲟⲛ ⲛ̄ⲅ̄ ⲛⲁ ⲛⲁⲛ (20).

Pro sancto (*Gr.* sanctissimo) Patre nostro orthodoxo Abbate N. Archiepiscopo, & divinitus honorato, virtutibusque omnibus cumulato, magno pastore nostro; & magistro Abbate N. Episcopo, & pro ceteris Episcopis orthodoxis, qui recte dispensant verbum veritatis: *itemque*: pro populis, & sacerdotibus assidentibus divini cultus administrationi: pro pace, & conservatione eorum: Rogamus te: exaudi nos: & miserere nobis.

ΥΠΕΡ

ΥΠΕΡ ΤΗϹ ϹΩΤΗΡΙΑϹ ΚΑΙ ΜΑΚΡΟΗΜΕΡΕΥϹΕΩϹ ΤΟΥ ΠΑΝΑΡΕΤΟΥ ΘΕϹΠΕΝΟΥ (21) ΠΑΤΡΩϹ ΗΜΩΝ ΑΒΒΑ ΤΟΥ ΔΕ ΠΡΕϹΒΥΤΕΡΟΥ ΚΑΙ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΥΛΑΒΕϹΤΑΤΟΥ $\overline{\text{Π}}$ΡΟϹ

Pag. ⲡⲗⲇ.

ΗΜΩΝ ΑΒΒΑ ΤΟΥ ΔΕ ΠΡΕϹΒ. ΚΑΙ ΤΟΥ ΤΕΥΤΕΛΑΡΙΟΥ (22) ΚΑΙ ΜΕΤΑ ΠΑΝΤΩΝ ϹΥΝΕΛΕΥϹΕΩΝ ΗΜΩΝ ΔΕΟΜΕΘΑ ϹΟΥ ΕΠΑΚΟΥϹΟΝ ΚΑΙ ΕΛΕΗϹΟΝ.

ⲉⲧⲃⲉ ⲡⲟⲩϫⲁⲓ ⲙⲛ ⲡϫⲓⲥⲉ ⲛϩⲟⲟⲩ ⲙⲡⲉⲧϫⲏⲕ ⲉⲃⲟⲗ ⲛⲁⲣⲉⲧⲏ ⲛⲓⲙ ⲡⲉⲛⲉⲓⲱⲧ ⲉⲧⲟⲩⲁⲁⲃ ⲁⲡⲁ ⲛⲓⲙ. ⲡⲉⲡⲣⲉⲥⲃⲩⲧⲉⲣⲟⲥ ⲁⲩⲱ ⲡⲁⲣⲭⲓⲙⲁⲛⲇⲣⲓ//ⲧⲏⲥ. ⲙⲛ ⲡⲉⲛⲉⲓⲱⲧ ⲉⲧⲟⲩⲁⲁⲃ ⲁⲡⲁ ⲛⲓⲙ ⲡⲉⲡⲣⲉⲥⲃⲩⲧⲉⲣⲟⲥ ⲁⲩⲱ ⲡⲇⲉⲩⲧ̂ (23): ⲧⲛⲥⲟⲡⲥ̅ ⲙⲙⲟⲕ ⲥⲱⲧⲙ ⲉⲣⲟⲛ.

Pro salute & longaevitate virtute omni perfecti Patris nostri sancti Abbatis N., Presbyteri & Archimandritae, atque Patris nostri sancti Abbatis N. Presbyteri, & *secundarii*. Rogamus te: exaudi nos.

ΕΚΤΕΝΕϹΤΕΡΟΝ ΥΠΕΡ ΑΥΤΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ϹΥΜΠΑΡΟΝΤΩΝ ΚΑΙ ΑΥΤΩ ΤΙΜΙΩΝ ΙΕΡΕΩΝ ΤΗϹ ΕΝ $\overline{\text{ΧΩ}}$ ΔΙΑΚΟΝΙΑϹ. ΠΑΝΤΟϹ ΤΟΥ ΚΛΗΡΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΛΑΟΥ ΔΕΟΜΕΘΑ ϹΟΥ ΕΠΑΚ. κ.τ.λ.

ⲉⲧⲃⲏⲏⲧϥ ⲛⲧⲟϥ (24) ⲙⲛ ⲛⲁⲓ ⲉⲧϣⲟⲟⲡ ⲛⲁϥ ⲛⲛⲟⲩⲏⲏⲃ ⲉⲧⲟⲩⲁⲁⲃ ϩⲙ ⲡϣⲙϣⲉ ⲙⲡⲉ ⲭⲣ̅ⲥ̅ ⲉⲧⲇⲓⲁⲕⲟⲛⲉⲓ ⲙⲡⲉⲕⲗⲏⲣⲟⲥ ⲧⲏⲣϥ. ⲙⲛ ⲡⲗⲁⲟⲥ ⲧⲛⲥⲟⲡⲥ̅ ⲙⲙⲟⲕ ⲥⲱⲧⲙ ⲉⲣⲟⲛ ⲛⲅ ⲛⲁ ⲛⲁⲛ.

Pro ipso, & iis, qui cum eo sunt, sacerdotibus sanctis in divino Christi cultu recte ministrantibus, & omni clero & populo: Rogamus te: exaudi nos: & miserere nobis.

ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΕΥϹΕΒΕϹΤΑΤΟΥ ΚΑΙ ΦΙΛΟΧΡΙϹΤΟΥ ΗΜΩΝ ΒΑϹΙΛΕΥΩϹ (l. *βασιλεως*) ΚΡΑΤΟΥϹ ΝΙΚΗϹ ΔΙΑΜΟΝΗϹ ΚΑΙ ΜΑΚΡΟΗΜΕΡΕΥϹΕΩϹ ΑΝΤΙΛΙΜΨΕΩϹ ΕΙΡΗΝΗϹ ΚΑΙ ϹΩΤΗΡΙΑϹ ΑΥΤΩΝ ΔΕΟΜΕΘΑ ϹΟΥ ΕΠΑΚ. κ.τ.λ. (25)

Pag. ⲡⲗⲉ.

ⲉⲧⲃⲉ ⲡⲉⲛⲡⲉⲧⲟⲩⲁⲁⲃ ⲁⲩⲱ ⲙⲙⲁⲓ ⲙⲡⲉⲭ̅ⲥ̅ ⲛⲣⲣⲟ ⲙⲛ ⲡⲉϥⲁⲙⲁϩⲧⲉ ⲙⲛ ⲡϫⲓⲥⲉ ⲛⲛⲉϥϩⲟⲟⲩ ⲙⲛ ⲡϣⲙ//

ⲡϣⲙ̀ϣⲉ ⲉⲛⲧⲉϥ ⲉⲓⲣⲏⲛⲏ ⲙ̀ⲛ ⲉϥⲟⲩϫⲁⲓ ⲧⲏ-
ⲣϥ ... (26).

Pro piissimo nostro, & Christum amante Rege, & imperio eius, longoque ipsius aevo, & administratione, illiusque pace, & salute omni: &c.

ΥΠΕΡ ΤΟΥ CΥΜΠΟΛΕΜΗCΑΙ ΑΥΤΟΥC ΚΑΙ ΚΑΘΥΠΟΤΑΞΑΙ ΑΥΤΟΥC CΥΠΟ ΤΟΥC ΠΟΔΑC ΑΥΤΟΥ ΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΧΘΡΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΕΜΩΝ ΔΕΟΜΕΘΑ CΟΥ ΕΠΑΚ. κ.τ.λ. (27)

ⲉⲧⲃⲉ ⲡⲉϥⲡⲟⲗⲉⲙⲟⲥ ϫⲉⲕⲁⲥ ⲉϥⲉⲧⲣⲉ ⲛⲉϥϫⲁϫⲉ ⲧⲏⲣⲟⲩ ϩⲩⲡⲟⲧⲁⲥⲥⲉ ⲛⲉⲛ ... (28).

Pro ipsius praeliis, ut inimici eius omnes subiiciantur ......

ΕΚΝΕCΤΕΡΟΝ ΥΠΕΡ ΑΥΤΩΝ ΠΑΝΤΟC ΤΟΥ ΠΑΛΑΤΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ CΤΡΑΤΟΠΕΔΟΥ ΑΥΤΩΝ ΔΕΟΜΕΘΑ CΟΥ ΕΠΑΚΟΥCΟΝ κ.τ.λ.

ⲉⲧⲃⲉ ⲡⲁⲗⲁⲧⲓⲟⲛ ⲧⲏⲣϥ (29) ⲙ̀ⲛ ⲥⲧⲣⲁⲧⲉⲩⲙⲁ ⲧⲏⲣϥ ⲧⲛ̀ⲥⲟⲡⲥ̀ ⲙ̀ⲙⲟⲕ ⲥⲱⲧⲙ̀ ⲉⲣⲟⲛ &c.

Pro toto palatio, & exercitu omni: Rogamus te: exaudi nos &c.

ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΕΝΔΟΞΟΤΑΤΟΥ ΚΑΙ ΦΙΛΟΧΡΙCΤΟΥ ΗΜΩΝ ΤΟΥ ΔΕ ΙΛΛΟΥCΤΡΙΟΥ ΚΑΙ ΠΑΓΑΡΧΟΥ ΚΑΙ ΜΕΤΑ ΠΑΝΤΩΝ ΤΩΝ CΥΜΠΑΡΟΝΤΩΝ ΑΥΤΩ ΔΕΟΜΕΘΑ CΟΥ κ.τ.λ.

ⲉⲧⲃⲉ ⲡⲉⲧϩⲁⲉⲟⲟⲩ ⲁⲩⲱ ⲙ̀ⲙⲁⲓ ⲡⲉ ⲭ̅ⲥ̅ ⲛⲓⲗⲗⲟⲩ-
ⲥⲧⲣⲓⲟⲥ ⲙ̀ⲡⲁⲅⲁⲣⲭⲟⲥ (30) ⲙ̀ⲛ ⲛⲉϥϣⲏⲣⲉ ⲧⲏ-
ⲣⲟⲩ ⲙ̀ⲛ ⲛⲉⲧϣⲟⲟⲛ ⲛⲁϥ ⲧⲛ̀ⲥⲟⲡⲥ̀ ⲙ̀ⲙⲟⲕ ⲥⲱ-
ⲧⲙ̀ ⲉⲣⲟⲛ .....

Pro gloriosissimo & Christum amante illustri Praefecto, & filiis eius, & omnibus, qui cum eo sunt: Rogamus te: exaudi nos &c.

Pag. ⲡⲗⲅ.

ΥΠΕΡ ΤΗC ΠΟΛΕΩC ΤΑΥΤΗC ΚΑΙ ΠΑCΗC ΠΟΛΕΩC ΚΑΙ ΧΩΡΑC ΚΑΙ ΚΩΜΗC ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΝ ΠΙCΤΕΙ ΟΙΚΟΥΝΤΩΝ ΕΝ ΑΥΤΟΙC ΔΕΟΜΕΘΑ CΟΥ ΕΠΑΚ. κ.τ.λ.

ⲉⲧⲃⲉⲧⲉⲛ ⲡⲟⲗⲓⲥ ⲙ̀ⲛ ⲛ̀ⲡⲟⲗⲓⲥ ⲧⲏⲣⲟⲩ ⲙ̀ⲛ ⲧⲉ ⲭⲱⲣⲁ ⲙ̀ⲛ ϯⲙⲉ ⲧⲛ̀ⲥⲟⲡⲥ̀ ⲙ̀ⲙⲟⲕ ⲥⲱⲧⲙ̀ ⲉⲣⲟⲛ .....

Pro hac nostra civitate, & civitatibus cunctis, & regione, & vico; Rogamus te: exaudi nos &c.

ΥΠΕΡ

ΥΠΕΡ ΤΗϹ ϹΥϹΤΑϹΕΩϹ ΚΑΙ ΔΙΑΜΩΝΗϹ ΤΗϹ ΑΓΙΑϹ ϹΥΝΑΓΩΓΗϹ ΤΑΥΤΗϹ ΚΑΙ ΠΑΝΤΩΝ ΤΩΝ ΕΝΟΙΚΟΥΝΤΩΝ ΕΝ ΑΥΤΩ (l. *αυτη*) ΔΕΟΜΕΘΑ ϹΟΥ ΕΠΑΚ. *κ.τ.λ*

ⲉⲑⲃⲉ ⲉⲡⲧⲁϩⲟⲉⲣⲁⲧϥ ⲛ̀ⲙ ⲧⲏⲣϥ (31) ⲛ̀ⲧⲉ ⲥⲩⲛ//
ⲁⲅⲱⲅⲏⲥ ⲉⲑⲟⲩⲁⲁⲃ ⲙ̀ⲛ ⲛⲉⲧⲟⲩⲏϩ ⲧⲏⲣⲟⲩ . : . :

Pro confiftentia , & perfeverantia huius fanctae congregationis , & omnibus in ea degentibus .

ΥΠΕΡ ΤΗϹ ϹΥϹΤΑϹΕΩϹ ΚΑΙ ΕΥϹΤΑΘΙΑϹ (l. *ευςαθειας*) ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΟΝΑϹΤΗΡΙΟΥ ΤΟΥΤΟΥ ΚΑΙ ΠΑΝΤΩΝ ΤΩΝ ΕΝΟΙΚΟΥΝΤΩΝ ΕΝ ΑΥΤΩ ΔΕΟΜΕΘΑ ϹΟΥ ΕΠΑΚ. . . . *κ.τ.λ.*

ⲉⲑⲃⲉ ⲡⲥⲱⲟⲩ ⲉϩⲟⲩⲛ (32) ⲙ̀ⲡⲉⲓⲙⲟⲛⲁⲥⲧⲏⲣⲓⲟⲛ
ⲉⲑⲟⲩⲁⲁⲃ ⲙ̀ⲛ ⲛⲉⲧⲟⲩⲏϩ ⲧⲏⲣⲟⲩ ⲛ̀ϩⲏⲧϥ ⲙⲁⲣ//
ⲛ̀ⲡⲁⲣⲁⲕ. . . .

Pro collegio huius fancti monafterii , & omnibus in eo commorantibus : Rogemus &c.

ΥΠΕΡ ΤΗϹ ΕΜΜΕΤΡΟΥ (33) ΑΝΑΒΑϹΕΩϹ ΤΩΝ ΠΟΤΑΜΙΩΝ ΥΔΑΤΩΝ ΔΕΟΜΕΘΑ *κ.τ.λ.*

ⲉⲧⲃⲉ ⲡϣⲓ ⲙ̀ⲡⲙⲟⲟⲩ ⲙ̀ⲡⲉⲓⲉⲣⲟ ⲙⲁⲣⲛ̀ ⲡⲁⲣⲁⲕⲁ//
ⲗⲉⲓ ⲙ̀ⲡϫⲟⲉⲓⲥ . . . .

Pro menfura aquae fluminis : Rogemus Dominum .

Pag. ⲛⲗⲍ.

ΥΠΕΡ ΕΥΚΡΑϹΙΑϹ ΑΕΡΩΝ ΚΑΙ ΕΥΦΟΡΙΑϹ ΤΩΝ ΚΑΡΠΩΝ ΤΗϹ ΓΗϹ ΚΑΙ ΚΑΙΡΩΝ ΕΙΡΗΝΙΚΩΝ ΔΕΟΜΕΘΑ *κ. τ. λ.*

ⲉⲧⲃⲉ ⲡⲉⲥⲱⲛⲉ ⲛ̀ⲛⲁⲏⲣ (34) ⲙ̀ⲛ ⲡⲉⲥⲙⲟⲩ ⲛ̀ⲛⲕⲁⲣ//
ⲡⲟⲥ ⲙ̀ⲕⲁϩ ⲙ̀ⲛ ⲟⲩⲟⲉⲓϣ ⲛ̀ⲛⲉⲓⲣⲏⲛⲓⲕⲱⲛ ⲙⲁⲣ//
ⲛ̀ⲡⲁⲣⲁⲕⲁⲗⲉⲓ ⲙ̀ⲡϫⲟⲉⲓⲥ . : . :

Pro temperie aëris , & benedictione fructuum terrae , & temporibus pacificis : Rogemus Dominum &c.

ΥΠΕΡ ΥΕΤΩΝ ΔΡΟϹΩΝ ΟΦΕΛΙΜΩΝ ΕΠΙΡΓΟΗϹ ΔΕΟΜΕΘΑ *κ.τ.λ.*

ⲉⲑⲃⲉ ⲡϩⲱⲟⲩ ⲙ̀ⲛ ϯⲓⲱⲧⲉ ⲉⲑⲛⲟϥⲣⲉ (35) . . . .

Pro pluvia , & rore utili &c.

ΥΠΕΡ ΠΛΕΟΝΤΩΝ ΚΑΙ ΟΔΟΙΠΟΡΟΥΝΤΩΝ . ΝΟϹΟΥΝΤΩΝ ΚΑΙ (dele) ΚΑΙ ΑΜΝΟΥΝΤΩΝ ΚΑΙ ΤΗϹ ΤΑΧΕΙΑϹ ΙΑϹΕΩϹ ΚΑΙ ϹΩΤΗΡΙΑϹ ΑΥΤΩΝ ΔΕΟΜΕΘΑ ϹΟΥ .

ⲉⲧⲃⲉ ⲛⲉⲧⲡⲗⲉⲁ ⲙⲛ ⲛⲉⲧⲙⲟⲟϣⲉ ϩⲛ ⲛⲉϩⲓⲟⲟⲩⲉ ⲙⲛ ⲛⲉⲧϣⲱⲛⲉ ⲙⲛ ⲗⲉϫⲗⲟϫ ⲙⲛ ⲡⲉⲩⲧⲁⲗϭⲟ ⲧⲏⲣϥ ⲙⲛ ⲡⲉⲩⲟⲩϫⲁⲓ (36) . . . .

Pro navigantibus , & iter agentibus , & aegrotis , & debilibus , eorumque integra valetudine , ac sanitate &c.

ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΡΗϹΘΗΝΑΙ (l. ῥυσθῆναι) ΗΜΑϹ ΑΠΟ ΠΑϹΗϹ ΘΛΙΨΕΩϹ ΟΡΓΗϹ ΚΑΙ ΑΝΑΓΚΗϹ ΔΕΟΜΕΘΑ ϹΟΥ ΕΠΑΚ. κ.τ.λ.

ⲉⲧⲃⲉ ⲡⲉⲧⲛⲟⲩϩⲙ ⲙⲙⲟⲛ ⲉⲃⲟⲗ ϩⲛ ⲑⲗⲓⲯⲓⲥ ⲛⲓⲙ ⲛϩⲓ ⲁⲛⲁⲅⲕⲏ . . . .

Ut liberemur ab omni afflictione & angustia &c.

ΥΠΕΡ ΠΑΝΤΩΝ ΤΩΝ ΧΡΗΖΟΝΤΩΝ ΤΗϹ ϹΗϹ ΚΕ (idest κυριε) ΒΟΗΘΕΙΑϹ ΑΝΤΙΛΗΜΨΕΟϹ ΔΕΟΜΕΘΑ ϹΟΥ ΕΠΑΚ. . . . κ. τ. λ.

ⲉⲧⲃⲉ ⲛⲉⲧⲣ̀ⲕⲣⲓⲁ ⲧⲏⲣⲟⲩ ⲛⲃⲟⲏⲑⲉⲓⲁ ⲙⲡϫⲟⲉⲓⲥ ⲙⲛ ⲧⲉϥⲧⲁⲛϩⲟ . . . . (37) .

Pro iis omnibus, qui indigent adiutorio tuo, Domine, & tua ipsius gubernatione &c.

Pag. ⲡⲗⲏ.

ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΠΕΡΙΕϹΤΩΤΟϹ ΛΑΟΥ ΚΑΙ ΑΠΕΚΔΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟ ΠΑΡΑ ϹΟΥ ΠΛΟΥϹΙΟΝ ΕΛΕΟϹ ΔΕΟΜΕΘΑ ϹΟΥ .

ⲉⲧⲃⲉ ⲡⲗⲁⲟⲥ ⲉⲧⲁϩⲉⲣⲁⲧⲉⲟϥ ϭⲱϣⲧ ⲉⲃⲟⲗ ϩⲏⲧ̀ⲕ ⲡⲕⲏ . . . . (38) .

Pro populo adstante , & a te exspectante misericordiam . . . .

ΕΛΕΗϹΟΝ ΗΜΑϹ Ο $\overline{ΘϹ}$ ΚΑΤΑ ΤΟ ΜΕΓΑ ΕΛΕΟϹ ϹΟΥ ΔΕΟΜΕΘΑ ϹΟΥ ΕΠΑΚΟΥϹΟΝ ΚΑΙ ΕΛ. ΛΑΟϹ .

ⲛⲁ ⲛⲁⲓ ⲡⲛⲟⲩ . . . . ⲕⲁⲧⲁ ⲡⲉⲕ ⲛⲁ . : . : (39) :

Populus : Miserere mei Deus , secundum misericordiam tuam . . . .

ⲡϭⲱⲗⲡ ⲉⲃⲟⲗ (40) .

Interruptio .

ϹΤΩ-

ϹΤΩΜΕΝ ΚΑΛΩϹ ΕΤΙ ΚΑΙ ΕΤΕΚΤΕΝΟϹ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΔΕΗΘΩ-
ΜΕΝ.

ⲙⲁⲣⲛ̀ ⲁϩⲉⲣⲁⲧⲛ̀ ⲕⲁⲗⲱⲥ ⲉⲧⲓ ⲟⲛ ⲙⲁⲣⲛ̀ⲥⲟⲡⲥ̀ ⲙ̀ⲡϫⲟⲉⲓⲥ :

Stemus recte : adhuc etiam deprecemur Dominum.

ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΠΡΟϹΚΟΜΙϹΘΕΝΤΟϹ ΚΑΙ ΤΕΛΙϹΘΕΝΤΟϹ ΤΙΜΙΟΥ Ω (l. του) ΔΩΡΟΥ ΚΑΙ ΠΡΟϹΚΟΜΙϹΟΝΤΟϹ ΩϹ ΙΕΡΕΥϹ ΚΕ ΤΟΝ ΘΝ ΠΑΡΑΚΑΛΕϹΩΜΕΝ.

ⲉⲧⲃⲉ ⲡⲉⲛⲧⲁϥϫⲱⲕ ⲉⲃⲟⲗ (41) ⲙ̀ⲇⲱⲣⲟⲛ ⲉⲧ// ⲧⲁⲉⲓⲏⲩ ⲁⲩⲱ ⲁϥϣⲙ̀ϣⲉ ϩⲱⲥ ⲟⲩⲏⲏⲃ ⲙ̀ⲡϫⲟⲉⲓⲥ ⲙⲁⲣⲛ̀ ⲥⲟⲡⲥ̂ ⲙ̀ⲡϫⲟⲉⲓⲥ.

Pro perfecto venerando dono, & pro eo qui administravit tamquam sacerdos Domini : Deprecemur Dominum.

ΥΠΕΡ ΠΑΝΤΩΝ ΕΝΤΕΙΛΑΜΕΜΩΝ ΤΟΥ ΜΕΜΝΗϹΘΕ (l. μεμνῆσθαι) ΑΥΤΟΥ ΕΝ ΤΟΙϹ ΔΙΗϹΙΝ ΗΜΩΝ ΚΑΙ ΤΗϹ ΑΝΩΘΕΝ ΕΠΙ-

Pag. ⲡⲗⲑ.

ϹΚΕΨΕΩϹ ΚΑΙ ΒΟΗΘΕΙΑϹ . . . . ΠΟΝ ΔΕ ΚΑΙ ΗΜΩΝ ΤΟΝ ΚΝ ΠΑΡΑΚΑΛΕϹΩΜΕΝ.

ⲉⲧⲃⲉ ϫⲱⲟⲩ ⲟⲛ ⲛⲓⲙ ⲉⲛⲧⲁϥϯⲛⲡ̂ ⲡⲙⲉⲉⲩⲉ ⲛⲁϥ ⲁⲩϩⲱ ⲛ (42) ⲉⲧⲟⲟⲧϥ ⲉⲥⲟⲡⲥ̂ ⲉϫⲱⲛ ⲁⲩⲱ ⲛϭⲙⲡϣⲓⲛⲉ ⲙⲛⲧⲃⲟⲏⲑⲉⲓⲁ ⲉⲧⲙϫⲓⲥⲉ ⲛⲧⲟⲟⲧⲛ ⲙ̀ⲙⲁⲛ ⲙⲁⲣⲛ̀ ⲥⲟⲡⲥ̂.

Pro iis omnibus, qui commiserunt nobis, ut eorum faciamus memoriam, seseque commendarunt orationibus nostris, ut & nobiscum obtineant visitationem, & auxilium ab alto : Rogemus &c.

ΚΑΙ ΥΠΕΡ ΤΗΝ ΚΑΛΗΝ ΟΜΟΛΟΓΗϹΑΝΤΩΝ ΕΚΤΕΝΟϹ ΠΑΡΑΚΑ-ΛΕϹΩΜΕΝ.

ⲁⲩⲱ ⲛⲉⲛⲧⲁⲩ ϩⲟⲙⲟⲗⲟⲅⲉⲓ ⲛ̀ⲑⲟⲙⲟⲗⲟⲅⲓⲁ ⲉⲧ// ⲛⲁⲛⲟⲩⲥ (43) :

Et pro iis, qui bonam confessi sunt confessionem &c.

ΥΠΕΡ ΤΩΝ ΕΝ ΠΙϹΤΕΙ ΠΡΟϹΚΕΙΜΗΜΕΝΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ ΗΜΩΝ, ΚΑΙ ΑΔΕΛΦΩ ΟΠΩϹ ΚϹ ΠΡΟϹΛΑΒΟΜΕΝΟΝ ΑΥΤΟΥϹ ΚΑΤΑ

ΤΑΞΙΝ ΕΝ ΤΟΠΩΝ ΑΝΑΠΑΥCΕΩC ΕΝ ΠΑΡΑΔΙCΩ ΤΡΗΦΗC ΟΘΕΝ ΑΠΑΤΕΡΑ ΟΔΗΝΗ ΚΑΙ ΛΥΠΗ ΚΑΙ CΤΕΝΑΓΜΟC ΤΟΝ ΚΥΡΙΟΝ ΠΑΡΑΚΑΛΕCΩΜΕΝ.

ⲉⲧⲃⲉ ⲧⲡⲓⲥⲧⲓⲥ ⲛ̀ⲛⲉⲛⲉⲓⲟⲧⲉ ⲉⲛⲧⲁⲩ ⲛ̀ⲕⲟⲧⲕ̀ ⲙ̀ⲛ ⲛⲉⲥⲛⲏⲩ ϫⲉⲕⲁⲥ ⲉⲣⲉⲡϫⲟⲉⲓⲥ ⲛⲁϣⲟⲡⲟⲩ ⲉⲣⲟϥ ⲕⲁⲧⲁ ⲧⲉⲩⲧⲁⲝⲓⲥ ϩⲙ̀ ⲡⲉⲩⲙⲁ ⲛ̀ⲙⲧⲟⲛ ϩⲙ̀ ⲡⲁⲣⲁⲇⲓⲥⲟⲥ ⲛ̀ⲧⲉⲧⲣⲩⲫⲏ ϫⲉⲕⲁⲥ ⲉϥⲉϥⲓ ⲉⲃⲟⲗ ⲙ̀ⲙⲟⲟⲩ ⲙ̀ (44) . . . .

Pro fide Patrum nostrorum, qui obdormierunt, & fratrum, ut eos Dominus excipiat secundum ordinem in locum quietis in paradisum deliciarum, ex quo exsulat mors . . . .

Pag. ⲛⲙ.

ΥΠΕΡ ΤΩΝ ΑΓΩΝΙCΑΜΕΝΩΝ ΥΠΕΡ ΤΗC ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΠΙCΤΕΩC ΥΠΟΜΕΝΟΥ ΤΕΛΙΟΘΕΙC ΤΕΛΕΙΓΜΟΥC ΠΙCΤΕΩC ΑΥΤΟΝ ΔΕ ΚΑΙ ΗΜΩΝ ΤΟΝ ΚΥΡΙΟΝ ΠΑΡΑΚΑΛΕCΩΜΕΝ.

ⲉⲧⲃⲉ ⲛⲉⲛⲧⲁⲩ ⲁⲅⲱⲛⲓⲍⲉⲓ ⲟⲛ ⲧⲡⲓⲧⲓⲥ ⲛ̀ⲟⲣⲑⲟⲇⲟ-ⲝⲟⲥ ϩⲩⲡⲟⲙⲟⲛⲏ ⲙ̀ⲛ ⲟⲩϫⲱⲛ ϩⲙ̀ ⲟⲩⲥⲟⲟϩ̀ ⲙ̀ⲡⲓⲥⲧⲓⲥ (45) ⲟⲩ ⲛ̀ⲙⲙⲁⲛ ⲙⲁⲣⲛ̀ ⲥⲟⲡ̅ⲥ̅.

Pro iis etiam, qui decertarunt pro fide orthodoxa, tolerantia & consumatione in probationibus fidei suae, atque nostrae: Rogemus &c.

ΥΠΕΡ ΤΗC ΑΝΤΙΛΗΜΨΕΩC ΕΚΕΠΗ ΚΑΙ ΦΩΤΙCΜΟΥ ΤΩΝ ΥΜΕΤΕΡΩΝ ΗΜΩΝ ΚΑΙ ΤΗC ΕΠΙΓΝΟCΕΩC ΤΩΝ ΙΔΙΩΝ ΗΜΩΝ ΚΑΚΟΝ ΚΑΙ ΑΠΟΚΗC ΑΥΤΟ . . . ΕΠΙ ΠΟΘΕΙΑC $\overline{\text{ΧΥ}}$ ΤΟΥ $\overline{\text{ΘΥ}}$ ΗΜΩΝ ΔΕΗΘΩΜΕΝ.

ⲉⲧⲃⲉ ⲡϣⲙ̀ϣⲉ ⲛ̀ⲧⲉⲥⲕⲉⲛⲏ (l. ⲛ̀ⲧⲉⲥⲕⲉⲡⲏ) ⲙ̀ⲛ ⲧⲟⲩⲟⲉⲓⲛ ⲛ̀ⲛⲉ ⲧⲉⲛⲟⲩⲛ ⲛⲉ ⲙ̀ⲛ ⲡⲥⲟⲟⲩⲛ̀ ⲛ̀ⲛⲉⲧ-ϣⲟⲟⲡ ⲛⲁⲛ ⲙ̀ⲡⲉⲑⲟⲟⲩ ⲙ̀ⲛ ⲛ̀ⲟⲩⲱⲛ ⲉⲑⲟⲟⲩ ⲙⲁⲣⲛ̀ ⲛⲥⲟⲡ̅ⲥ̅ ⲙ̀ⲡⲛⲟⲩⲧⲉ.

Pro subministratione protectionis, & nostra ipsorum illuminatione, & cognitione malorum, quae nobis insunt, eorumque aperitione: Deprecemur Deum (46).

ΥΠΕΡ

ΥΠΕΡ ΑΦΕCΕΩC ΑΜΑΡΤΙΟΝ ΚΑΙ CΥΓΧΩΡΗCΕΩC ΠΑΥΜΕΛΙΜΑΤΟΝ ΗΜΩΝ ΤΟΝ ΚΥΡΙΟΝ ΠΑΡΑΚΑΛΕCΩΜΕΝ.

ⲉⲧⲃⲉ ⲡⲕⲱ ⲉⲃⲟⲗ ⲛ̀ⲛⲁⲛⲟⲙⲓⲁ ⲙ̀ⲛ ⲧⲥⲩⲛⲭⲱⲣⲏ-ⲥⲓⲥ ⲛ̀ⲛⲉⲛⲧⲩ.... (47).

Pro remissione iniquitatum, & indulgentia nostrorum....

ΥΠΕΡ ΤΟΥ CΥΓΧΩΡΙCΘΗΝΑΙ ΗΜΩΝ ΠΑΝΤΩΝ ΠΑΥΜΕΛΗΜΑΤΩΝ ΗΜΩΝ ΑΚΟΥCΙΟΝ ΤΕ ΚΑΙ ΑΚΟΥCΙΟΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΡΟC ΔΕ-

Pag. ⲛⲙⲁ:

ΧΘΗΝΑΙ ΤΑ ΕΛΕΗ ΤΟΥ $\overline{\text{ΘΥ}}$ ΚΑΙ ΤΟΥC ΟΙΚΤΕΙΡΜΟΥC ΑΥΤΟΥC (l. *αυτου*) ΕΠΙ ΠΑΝΤΑC ΗΜΑC ΤΟΝ ΚΥΡΙΟΝ ΠΑΡΑΚΑΛΕCΩΜΕΝ.

ⲉⲧⲃⲉ ⲧⲥⲩⲛⲭⲱⲣⲏⲥⲓⲥ ⲛ̀ⲛⲉⲛⲛⲟⲃⲉ ⲧⲏⲣⲟⲩ ⲉⲧⲛ̀ⲉⲓ-ⲣⲉ (48) ⲙ̀ⲙⲟⲟⲩ ⲁⲩⲱ ⲛ̀ⲛⲉⲧⲛ̀ⲉⲓⲣⲉ ⲙ̀ⲙⲟⲟⲩ ⲁⲩⲱ ⲉⲧⲣⲉⲛϭⲱϣⲧ ⲉⲃⲟⲗϩⲏⲧⲟⲩ ⲛ̀ⲛⲁ ⲙ̀ⲡⲛⲟⲩⲧⲉ ⲙ̀ⲛ ⲛⲉϥⲙ̀ⲛⲧϣⲁⲛⲧϩⲏϥ ⲉϫⲱⲛ ⲧⲏⲣⲛ̄ ⲙⲁⲣⲛ-ⲥⲟⲡⲥ̄.

Pro venia peccatorum omnium, quae fecimus, & quae non fecimus, & ut exspectentur miserationes Dei, & misericordiae eius super nos omnes: Deprecemur.

* *

ΚΑΝΟΝΑΡΙΝ ΤΩΝ ΒΗCΑΝΤΙΩΝ ΟΤΑΝ ΓΙΝΕΤΑΙ Η ΑΓΙΑ CΥΝΑΞΙC ΜΥCΤΙΚΗC ΛΑΤΡΙΑC ΤΟ ΠΡΩΤΩΝ ΟΥΤΩC ΑΡΧΕΤΑΙ.

ⲡⲓⲕⲁⲛⲱⲛ ⲛ̀ⲛ̀ⲃⲏⲥⲁⲛⲧⲓⲱⲛ ϩⲟⲧⲁⲛ ⲉϣⲁⲛϣⲱⲡ ⲉⲛ-ϭⲓⲟⲩⲥⲩⲛⲁⲝⲓⲥ ⲛ̀ϣⲙ̀ϣⲉ ⲥⲟⲩⲁⲁⲃ (49).

Canon Byzantinorum, quando fit synaxis sancti ministerii (50). *Principio sic incipit*.

ΕΝ ΕΙΡΕΝΗ (l. *ειρηνη*) ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΔΕΗΘ.

ⲙⲁⲣⲛ̀ⲁⲓⲧⲉⲓ ⲙ̀ⲡϫⲟⲉⲓⲥ ϩⲛ̄ ⲟⲩⲉⲓⲣⲏⲛⲏ (51).

Oremus Dominum in pace.

ΑΝΤΙΛΑΒΟΥ CΩCΟΝ ΕΛΕΗCΟΝ ΑΝΑCΤΗCΟΝ ΚΑΙ ΔΙΑΦΥΛΑΞ (l. *διαφυλαξον*) ΗΜΑC Ο $\overline{\text{ΘC}}$ ΕΝ ΤΗ CΗ ΧΑΡΙΤΙ.

ϣⲟⲡⲛ̀ⲉⲣⲟⲕ ⲛ̄ⲅ ⲧⲟⲩϫⲟⲛ ⲛ̀ⲁ ⲛⲁⲛ ⲛ̄ⲅ ⲧⲟⲩⲛⲟⲥⲛ̄ⲛ̄ⲅ ϩⲁⲣⲉϩ ⲉⲣⲟⲛ ⲡⲛⲟⲩⲧⲉ ϩⲛ̄ ⲧⲉⲕⲭⲁⲣⲓⲥ (52).

Susci-

Suſcipe tu, & ſalva, miſerere nobis, & erige, & cuſtodi nos Deus in gratia tua.

Pag. ⲡⲙⲃ.

ΥΠΕΡ ΤΗϹ ΑΝΩΘΕΝ ΕΙΡΗΝΗϹ ΚΑΙ ϹΟΤΗΡΙΑϹ ΤΩΝ ΨΥΧΩΝ ΗΜΩΝ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΔΕΗΘΩΜ.

ⲉⲧⲃⲉ ϯⲣⲏⲛⲏ ⲉⲧϩⲙ̀ ⲡϫⲓⲥⲉ ⲙ̀ⲛ ⲡⲟⲩϫⲁⲓ ⲛ̀ⲛⲉⲛ// ⲯⲩⲭⲏ ⲙⲁⲣⲛ̀ⲁⲓⲧⲉⲓ ⲙ̀ⲡϫⲟⲉⲓⲥ (53).

Pro pace, quae eſt a ſupernis, & ſalute animarum noſtrarum, oremus Dominum.

ΥΠΕΡ ΤΗϹ ΕΙΡΗΝΗϹ ΤΟΥ ϹΥΜΠΑΝΤΟϹ ΚΟϹΜΟΥ ΚΑΙ ΕΥϹΤΑΘΕΙΑϹ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΕΚΚΛΗϹΙΩΝ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΔΕΗΘΩΜΕΝ.

ⲉⲧⲃⲉ ϯⲣⲏⲛⲏ ⲙ̀ⲕⲟⲥⲙⲟⲥ ⲧⲏⲣ'ϥ ⲙ̀ⲛ ⲡⲧⲁϩⲟ// ⲉⲣⲁⲧϥ ⲛ̀ⲛⲉⲕⲕⲗⲏⲥⲓⲁ ⲉⲧⲟⲩⲁⲁⲃ ⲙⲁⲣⲛ̀ⲡⲁⲣⲁ// ⲕⲁⲗⲉⲓ ⲙ̀ⲡϫⲟⲉⲓⲥ:

Pro pace totius mundi, & ſtabilitate ſanctarum eccleſiarum, exoremus Dominum.

ΥΠΕΡ ΤΗϹ ΕΝΘΑΔΕ ΑΓΙΑϹ ΤΟΥ $\overline{\text{ΘΥ}}$ ΕΚΚΛΗϹΙΑϹ ΚΑΙ ΤΗϹ ΤΩΝ ΠΑΝΤΩΝ ΑΙΝΩϹΕΩϹ ΤΟΥ $\overline{\text{ΚΥ}}$ ΔΕΗΘΩΜΕΝ.

ⲉⲧⲃⲉ ⲧⲉⲕⲕⲗⲏⲥⲓⲁ ⲉⲑⲟⲩⲁⲁⲃ ⲙ̀ⲡⲛⲟⲩⲧⲉ ⲉⲧϣⲟ// ⲟⲡ ⲙ̀ⲛ ϩⲉⲛⲥⲙⲟⲩ ⲧⲏⲣⲟⲩ ϩⲣⲁⲓ ⲛ̀ϩⲏⲧⲥ ⲙⲁⲣⲛ̀ ⲡⲁⲣⲁⲕⲁⲗⲉⲓ ⲙ̀ⲡϫⲟⲓⲥ.

Pro hac ſancta eccleſia Dei, & benedictionibus in ea, exoremus Dominum.

ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙϹΚΟΠΟΥ ΥΜΩΝ ΑΒΒΑ ΤΟΥ ΔΕ ΚΑΙ ΤΟΥ ΟϹΙΩΤΑΤΟΥ $\overline{\text{ΠΡϹ}}$ ΗΜΩΝ ..... ΑΒΒΑ ΤΟΥ ΔΕ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΠΙϹΚΟΠΟΥ ΑΡΧΙΕΡΩϹΥΝΗϹ ΑΝΤΙΛΗΜΨΕΩϹ ΔΙΑΜΟΝΗϹ ΕΙΡΗΝΗϹ ΚΑΙ ϹΩΤΗΡΙΑϹ ΑΥΤΩΝ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΔΕΗΘΩΜΕΝ.

ⲉⲧⲃⲉ ⲡⲉⲛⲡⲉⲧⲟⲩⲁⲁⲃ ⲛ̀ⲁⲣⲭⲓⲉⲡⲓⲥⲕⲟⲡⲟⲥ ⲁⲡⲁ ⲛⲓⲙ (54).

Pro ſanctiſſimo Archiepiſcopo noſtro Abbate N. ..... *Reliqua perierunt.*

ADNO-

ADNOTATIONES IN LITANIAS.

(1) Principio moneo, ut *ſphalma* corrigas verſionis noſtrae, in qua orari dicitur pro Presbytero *ſecundario*, quum legi debeat, pro Presbytero, & ſecundario. *Presbyter ſecundus*, ſive *ſecundarius* aliud quid eſt in Euchol. Graecor., de quo conſulas velim doctiſſima commentaria Goarii. Nunc cetera vide.

Δευτελαριου, mendoſe ſcribitur, verſo ρ in λ, pro δευτεραρίυ, qui *ſecundas* poſt *Archimandritam* in monaſteriorum regimine obtinebat. Δευτεράριος legitur etiam in actis Conc. Conſtantinop. ſub Menna, immo & Δευτεριαριος, ut obſervat Meurſius ad H. Lauſ. Palladii pag. mihi 189., ex dialog. Graece translatis S. Gregorii Magni.

Duplicis huius dignitatis, *Archimandritae* nimirum, & *Deuterarii*, originem, non aliunde repeti oportere crediderim, quam ab inſtitutionibus coenobiticae vitae a magno Abbate *Pachomio* conditis; & ad *Tabenneſiotarum* monaſteria in ſuperiori Thebaide rite adminiſtranda, non ſine Dei nutu, eiuſque afflatu ab eo praeſcriptis. Nihil certe in actis, & regula S. Pachomii eo frequentius occurrit, quam τῦ δευτέρυ nomen, & munus. Ut enim cuique monaſterio ſuum, a quo gubernaretur, ſive ἡγύμενον, ſive προεςῶτα praepoſitum, ſic & unicuique *hegumeno*, *praepoſitove* ſuum δεύτερον, *ſecundum* ſcilicet, qui vicariam primi poteſtatem in regendo gereret, dari praeceperat. De *Archimandrita*, eiuſque δευτέρῳ mentionem facit Palladius in *Hiſt. Lauſiaca* cap. 38. Sed quis ille fuerit, quem ſibi primum S. Pachomius elegit, quove etiam nomine appellaretur, penitus ignoramus.

De uno Theodoro ſcimus, quem uti filium omnium cariſſimum, (iuvenem licet ſed morum innocentia, vitaeque ſanctitate conſpicuum), magnus Pachomius δεύτερον, ſive *vicarium* in univerſae congregationis ſuae adminiſtratione ſibi adiunxit ab an., ut Tillemontius ſupputat, 339. ad annum uſque 346. Ceterum Pachomio e vivis erepto an. 348. in Archiman-

chimandritae dignitate, quemadmodum Pachomius ipse ante extremam vitae suae horam se optare significaverat, successit aegrotans Petronius, Petronio vero, post dies a suscepto munere tantummodo tredecim, ad Beatorum sedes evecto successit Orsiesius, Orsiesio ille idem vir admirabilis Theodorus, eique iterum, ut in votis erat magni Athanasii, Orsiesius. Sed quamdiu praefecturam tenuit Theodorus, ne alium eius *δεύτερον* quaeras praeter unum ipsum Orsiesium: quamquam tanta esset erga ipsum Theodori submissio, ut in eo Abbatis principis personam agnosceret, se vero *δεύτερον*, *vicariumque* ipsius profiteretur.

Orsiesio demum successorem dari posse *Ammonem* patrem ter mille monachorum, quos *Tabennesiotas* appellant, circa an. 390. Tillemontius coniecit ex ipsa praesertim Laus. H. Palladii. Idemque Palladius est, qui dum historiam suam scriberet ad an. circiter 419., vel 420. *Aphthonium* Dei servum, suique sincerum germanumque amicum, tum temporis *δευτερεύοντα* in *Pabau* principe Thebannensium monasterio, commemorat. Tametsi non ita certum sit, an idem ipse Aphthonius *δεύτερος* esset Archimandritae.

Ex his intellige, *duos* fuisse universae Tabennesiotarum congregationi regendae praepositos, alterum *Archimandritam*, alterum *deuterarium*, quorum mentio fit in hac nostra liturgica supplicatione. Sed quando *presbyteri* titulus additus utrique fuerit, id modo est, quod paucis quaerere praestat.

Inter viros illos divinos, quorum alios tamquam *Archimandritas*, alios tamquam *deuterarios* laudavimus, unus est *S. Theodorus* qui *presbyter* a Gennadio Massil. nuncupatur. Negant Bollandiani PP. *ἁγιο-βιό-γραφοι* eruditissimi, ex quo nil in actis de illius ordinatione legatur: Gennadiumque deceptum censent, ea praesertim de caussa, quod *inter Pachomii discipulos nemo ad ecclesiasticos ordines promovebatur, ipso iudicante, hoc in coenobiis perniciosum esse, & semen ambitionis*: ideoque deficiente domestico, extraneus presbyter e vicinia ad sacra in solemnibus diebus administranda evocabatur. Ita quidem: sed, ut Bulteaus in origin. Monach. Orient. observat, etsi hanc disci-

disciplinam S. Pachomius sub initium congregationis servaverit, quo tempore non plures quam monachos centum in familia sua numerabat, eam tamen nulla certa lege, sive sanctione in regula sua firmatam praescripsit. Hinc Bulteaus ipse, admisso testimonio Gennadii de Theodori *presbyteratu*, fieri potuisse existimat, ut Pachomii superstites iustis de caussis a prisco illo S. Institutoris exemplo de clericali ordinatione non permittenda suis, aliquando recesserint. Tillemontius id unum certo pronunciat, perspicuum esse S. Theodorum ad finem usque an. 355. nondum sacri presbyteratus ordinem recepisse, nihil deinde statuens de eo, quod annis sequentibus accidere quiverit. Sed de Theodori presbyteratu nihil est, cur plura addam.

Iam enim saeculo V. ineunte, nescio qua alia religionis, aut publici boni, commodive specie, Tabennenses monachi illud denique moris in congregationem suam invehere visi sunt, ut cum principe praefectura monasteriorum ecclesiastici quoque ordinis dignitatem coniungerent. Nam ex consiliis, & traditione S. Pachomii liberum erat in ordinem recipere presbyteros, dummodo ea, quae monachi essent adimplere vellent, nec praeter simplicem honorem sacerdotio debitum, quidvis maioris praecellentiae prae reliquis sibi arrogarent. Si interea hi presbyteri monachi ob praeclara coenobiticae vitae exempla, & accuratum regulae servandae studium, eorumque probatam virtutem, omnium aptiores ad monasteria congregationis regenda cogniti fuissent, quid eo aequius, quidve verisimilius, quam ut hi ad perpetua illa *Archimandritae*, & *deuterarii* generalis munera promoverentur?

Quoties igitur audis in nostris hisce Litaniis Archimandritam, eiusque vicarium *presbyterorum* titulo insigniri, de iis cogita, qui antequam ad monastica tirocinia ingrederentur, sacerdotii ordine initiati fuerant, ut magni Pachomii aevo, & sub ipsa primi illius monasterii exordia evenisse novimus. Nec a me quaeras, an hi, an alii extranei, sacra mysteria in Tabennesiotarum aedibus celebrare consueverint? Nam

 & presby-

& presbyteri ſimul & monachi, licet domeſtici, eſſe poterant, qui prae modeſtia ſacerdotali officio fungi minime vellent. Sic Hieron., ſic Matoës apud Cotel. to. 1. *Mon.eccl.Gr.* p. 560., ſic alii ſancti viri, quamvis & monachi, & presbyteri a ſacris in monaſterio peragendis, religioſae humilitatis ſtudio, abſtinere maluerunt. Idem tu dicito de presbyteris monachis Tabennenſium.

De more autem evocandi extraneos ſacerdotes ad divinam Liturgiam perficiendam, ſi excipias exemplum S. Pachomii, de quo ſermo fit ab auctore illius vitae, ubi de rudimentis agitur primi monaſterii Tabennae, in aliis omnibus orientis illius congregationis monumentis nihil omnino habetur, adeo ut ſuſpicari liceat, ſequutis temporibus, presbyteros domeſticos aliquando tandem ſacerdotum munera ſuis in clauſtris exercere coepiſſe.

Quid, quod ſub haec ipſa tempora numerus fortaſſe presbyterorum, eorumque ſplendor ita in Tabennenſium monaſteriis accrevit, ut illuſtre *magiſtrorum* nomen, famamque ſibi compararint? Tale quiddam non obſcure indicaſſe videtur *Iſidorus* Peluſiota lib. 1. ep. 93. ad Tabenneſiotas: Μὴ πολλοὶ, inquit, διδάσκαλοι γίνεσθε, μοναχοί: *Nolite fieri magiſtri multi, o monachi*, neque ut ſe tamquam omnium minimum, ſed ut Apoſtolum Iacobum audiant, vehementer adhortatur. At διδάσκαλοι a Graecorum veteribus dici conſueverunt presbyteri, qui tamquam eccleſiarum ῥήτορες *rhetores* Scripturas, Evangelium, & Apoſtolorum epiſtolas interpretabantur, & catecheſes publice tradebant; unde & διδασκάλου nomine quemlibet *ſacerdotem*, teſte Goario not. 150. in Liturg. Chryſoſt., & alibi p. 286., Graeci ipſi ſalutant.

Nec una cauſſa fuit, cur Tabennenſes morem advocandi extraneos ſacerdotes in interiores aedes ad ſacra myſteria perficienda defererent, ut domeſticis uterentur. Ex eo enim gravia exoriebantur mala & incommoda, de quibus conqueſti ſunt apud S. Patriarcham Cyrillum Patres monaſteriorum Thebaidis, viri, ut eos Cyrillus ipſe appellat, pii atque verendi, ubi Alexandriae interrogati *de conſtitutione monaſteriorum, quae in ea provincia erant*. *Quidam* (dixere) *qui uxo-*

uxores recenter duxerunt, & in ipsis veluti thalamis constituti, aliquos sanctissimos Episcopos, & nullo de eis renuntiante, ordinantur clerici, seu presbyteri. Aliqui autem alii ex ipsis monasteriis, tamquam ὡς ἄτακτοι, *immodesti, insolentesque eiecti ordinationes similiter subeunt, & facti clerici in eadem ipsa monasteria ingrediuntur, ex quibus eiecti sunt, & volunt sacra celebrare, & alia facere, quae mos est clericis, ut etiam aliqui eorum, qui eos norunt, synaxes devitent, & communicare in animum non inducant illis ministrantibus*. Cyrillus medelam huic malo adferre studuit edita canonica epistola ad Episcopos Lybiae, & Pentapolis, atque, ut addit Tillemontius, etiam Thebaidis.

Sed coniicere licet, monachos Thebaeos ad avertendas turbas & vexationes, ab accessu temerario eiectorum fratrum, extraneorumque presbyterorum, sub praetextu sacerdotalis ministerii, sibi pridem illatas, id consilii cepisse, ut domi haberent, qui sacra administrarent. Neque enim laudati Thebaei Patres dedita opera Alexandriam appulerant, ut a Patriarcha Cyrillo mali remedium peterent; quippe qui, nonnisi incitati, ac veluti fortuito, insolentiam exterorum illorum, maleque feriatorum presbyterorum aperuerunt.

Rem facta confirmant. Nam eodem saeculo V. an. 460. Timotheus Solafaciolus ex Tabennesiotis monachis, evectus est ad Alexandrinae ecclesiae sedem, eidemque successit *Iohannes Talaia ex oeconomo presbyter factus Tabennesiotis*, ut testantur Liberatus in Breviar. cap. 150., Evagr. lib. 3. H.E. c. 12. ex ms. Florentin., & Theophanes; quibus consentiunt Valesius, Bulteaus, Tillemontius, aliique. Nulli vero magis praesentibus necessitatibus, temporumque circumstantiis propitii, sed nec magis idonei ad sustinendum cum dignitate inter Tabennesiotas sacerdotii munus haberi poterant, quam *summi* ipsi monasteriorum totius congregationis *praefecti*, eo praesertim aevo, quo in superiori ipsa Thebaide alii monachorum coetus numerabantur, quibus Abbates praeerant presbyteratus ordine insigniti.

Sic, uti credo, probe intelligimus, codicem nostrum per id temporis fuisse exaratum, quum iam *Archimandrita*

Tebannesiotarum, eiusque *deuterarius* Abbatis simul & presbyteri munus, dignitatemque gerebant; nisi *presbyteri* nomen interpretari velis *seniorem*, quod faciunt Bollandistae de S. Theodoro agentes, aut ita hunc locum accipias ut quando *Archimandrita*, vel *Deuterarius* simplex monachus esset, presbyteri nomen a diacono praecone reticeretur.

(2) Πεϩ pro υπερ & heic, & in sequentibus ad paginam usque ⲣⲗⲃ. Cod. Diaconicus biblioth. Vatic. scriptus Memphitica, sive communi dialecto an. 1310., ὑπερ cum ὑ initiali perpetuo legit ϩπερ cum ϩ.

(3) Multa in huius diaconici moniti formula peccavit amanuensis, partim vitio communi Aegyptiorum, qui mutua, eaque frequenti litterarum, praesertim *vocalium*, mutatione, partim etiam imperitiae caussa, qua pleraque Graeca vocabula visus est ignorasse. Tu vero germanam lectionem pristinae integritati restitutam habebis, si legeris: Ορθοι μεταλαβοντες των θειων και αχραντων και αθανατων και φρικτων και φοβερων και επουρανιων μυστηριων τυ αγιυ σωματος και τυ τιμιυ αιματος (και deleto) τυ μεγαλυ αρχιερεως και τυ βασιλεως ημων ..... ευχαριστησωμεν ..... ο λαος ..... καθ εκαστην ημεραν υμνον αναπεμπομεν σοι: ceteris retentis, uno excepto verbo σοσας, pro quo nonnemo putare fortasse poterit, rectius scribendum esse σοζεις *salvas*, vel *salvasti* per *anallagen* temporum.

Simile praeconium statim *post communionem* recitandum a diacono exstat in Constit. Apostolicis l.8. sub fin. c.13. & initium sequentis cap. 14. Καὶ ὁ διάκονος λεγέτω, παυσαμένου τοῦ ψάλλοντος. *Et diaconus, quando qui psallit fecerit finem, pronunciet*: Μεταλαβόντες τοῦ τιμίου σώματος, καὶ τοῦ τιμίου αἵματος τοῦ χριστοῦ εὐχαριστήσωμεν τῷ καταξιώσαντι ἡμᾶς μεταλαβεῖν τῶν ἁγίων αὐτοῦ μυστηρίων. Exstat & in Liturgiis SS. Chrysostomi, & Basilii apud cl. Goarium. Plura tamen in eo sunt, in quibus, ut tute ipse, instituta collatione, videre poteris, ab hoc nostro variat. Sed in Copticis, & Graecis Alexandr. ecclesiae Liturgiis a Renaudotio editis omnino desideratur. In una tantum Coptica S. Basilii Romanis typis impressa semel & iterum, interiecto cantico: *Gloria Patri &c.* haec leguntur ibi: σώματος,

ματος, καὶ αἵματος μονογενοῦς Θεοῦ μεταλάβοντες αὐτῷ εὐχαριστήσωμεν. *Qui facti sumus participes corporis & sanguinis unigeniti Filii Dei, gratias ipsi agamus*; quae non ita in codd. suis Renaudotius legerat. Tota tandem formula acclamationis, quam populus subdit, in nullis sive Graecis, sive Copticis divinae Anaphorae codicibus, iisdem saltem verbis contexta, reperitur.

(4) Quae sequuntur preces a diacono indictae, ad ritus pertinent, quibus *post communionem*, & perfecto iam sacrificio, gratiisque Deo actis pro Dominici corporis & sanguinis participatione, datur ab Episcopo, sive presbytero praesentium fidelium coetui solemnis *dimissio*, quae ἀπόλυσις dicitur, impertito eis *eulogiarum*, & sacerdotalis benedictionis munere. De his etiam vide Liturgias Chrysostomi & Basilii, & quae Goarius docte, copioseque tradidit in eam, quae Chrysostomi est adnotat. 187. 188. 189. 190. Quod vero ad haec nostra diaconica praeconia spectat, visa mihi sunt iis similia, quae tum in Copt., tum vero maxime in Graeca Basilii, aliisque eiusdem linguae Alexandrinis Liturgiis leguntur apud Renaudot. Heic redeas velim ad priorem illam diaconi exhortationem, quae caput est *sequentium*, ut ibi corrigas προσευξαντε, quod legi debet προσευξασθε, *orate*.

(5) Digna est observatione penultima illa diaconi admonitio: τας κεφαλας υμων ΕΠΙ ΕΥΛΟΓΙΑΙϹ τω κυριω κλινατε. Eadem Graecis vocibus constructa legitur in utraque Liturg. Coptica SS. Basilii & Gregorii Missalis Rom. ed., non ita tamen in Latina Renaudotii versione. Exstat & in tribus Graecis Alexandrinae eccl. Sed in his omnibus tam Copticis, quam Graecis τὸ, ἐπὶ εὐλογίαις, omissum est. Haec vero omissio inducta forsan est in ecclesiasticos Alexandrinorum, Coptitarumque inferioris Aegypti libros, postquam ritum benedicendi panem ad *eulogiarum* usum adoptarunt extra actionem omnem eucharistici sacrificii. Ut enim video in *Sanctis precibus* additis Missali Cophtorum Romae impresso pag. 371., peculiarem habent hi benedictionem *super panem* ν'ευλογια. At in codice nostro priscus ille ritus, quo sacrae *eulogiae* populo tradebantur in absolutione divinae Anaphorae, integre servatus est. Huc

Huc proinde ſpectat *inclinatio capitis Deo* directa *pro*, vel *propter eulogias*, aut certe *coram eulogiis*, in numero plurium.

Oratio, quae ſequitur, in omnibus Liturgicis codd. κεφαλόκλισις inſcribitur: *inclinationis capitis*. Neſcio proinde, qua fortuita alucinatione acciderit, ut Renaud. ad calcem commentar. in Liturgiam Graec. S. Baſilii, eam appellari ſcripſerit γονυκλισίας. Quodque mox addit: *In Copticis titulum habet: impoſitionis manuum*, id iure ſuo affirmare potuit de codicibus abs ſe viſis. Nam in noſtris, quos editos Romae habemus, idem non eſt. In una Liturgia S. Gregorii haec *oratio* dicitur, *impoſitionis manuum*, ſed in eodem ipſo titulo additur etiam *capitis inclinationis*, ſive *capite inclinato ad Filium*.

Ceterum in *ſententia* Thebaei diaconici obſervanda eſt vis Graecae locutionis, ἐπὶ εὐλογίαις. Ut enim ſecernatur cultus *latriae*, qui Deo, & Chriſto ſub euchariſtici panis ſymbolo, praeſenti, debetur, ab ea honoris, & reverentiae exterioris ſpecie; quae pani *euchologico* deferri videbatur, κεφαλόκλισις, *capitis* ſcilicet *inclinatio*, ad Deum directa exprimitur *coram eulogiis*. Et fortaſſe Copti inferioris Aegypti, ut anſam adimerent rudibus confundendi latriae adorationem Chriſto Deo in euchariſtico ſacramento tam mira fide, ardentique religione delatam cum exterioribus illis reverentiae ſignis, quibus *eulogiae* de ſacerdotum manibus ſuſcipiebantur, e codicibus ſuis Liturgicis ritum diſtribuendi *panes eulogicos* de menſa ſacrificii ſanctificatos, penitus ſuſtulerunt: reiecta eorum benedictione in alias preces ab actione divinae Anaphorae ſeparatas. Non ita Graeci, qui iam inde a priſcis eccleſiae ſaeculis ſacrarum eulogiarum diſtributionem retinuerunt. Hinc *eulogicum panem* in fine Liturgiae tum Chryſoſtomi, tum Baſilii, ἀντίδωρον *vicarium* ſcilicet *eucharifticae communionis*, quae donum eſt omnium vere maximum, per admirabilem ipſius SS. corporis & ſanguinis Chriſti largitionem, nobis divinitus impertitum. Meminerunt & huius *benedicti* panis inter occidentalis eccleſiae Patres Innocent. I., Auguſtinus, Paulinus, aliique: cave tamen, ne qualemcumque panem benedictum, ſi ſit ἀλειτουργικὸς, extra ſcilicet Liturgiae offi-

officium, *eulogiam* appelles. Ob eam caussam ab eulogiarum censu exclusa crediderim *edulia* illa ι'σμου, *benedicta*, de quibus a cl. Mingarellio sermo fit in fragm. V. rerum gestarum S. Pachomii p.225. Plura, quae ad hoc argumentum spectant, accipe sis a viris doctissimis, Goario in copiosa accurataque adnot. 90. ad *Missam S. Ioh. Chrysost.*, & Bona Cardinali doctissimo l.1. *Liturg.* c.23. §.12., & l.2. cap.19. §.7.

Πορευεσθε εν ειρηνη. Exstat in Graecis omnibus Liturgiis Alexandr. eccl.

(6) Περι τυ κατοιχουμενου, & των κατοιχουμενων, corrige utrobique, & dic του κατηχουμενου, των κατηχουμενων.

Diaconica nostris hisce similia leguntur in Euchologio Coptico Romanis formis vulgato. Verum ne quid mireris, dum audis in monasteriis Thebaeorum publicas preces pro *catechumenis* recitari, & liturgicum ipsum sancti baptismi officium celebrari, disce a Martenio viro eruditissimo l.1. *de antiquis eccl. ritib.* cap. 1. art.2. num.16. *huiusmodi privilegium quibusdam monachorum ecclesiis etiam ab initio propter apostolicum vitae illorum institutum, & reverentiam, quam ex populis exigebat virtus sanctitatis eorum, indultum fuisse. Nam & in S. Pachomii monasteriis* .... catechumenos *fidei rudimentis imbutos, & regenerationis gratia donatos fuisse, constat ex eius vita ab auctore coaevo, & gravissimo scripta*, adde nunc, & id etiam liquet ex hoc ipso fragmento nostro Liturgico. Ac si plura cupis singularis huius privilegii exempla, cetera percurre, quae in eodem Martenii loco sequuntur.

Νεοφωτιςων vocabulum, quo *recens illuminati*, baptizati scilicet, nuncupabantur, insigne est, iamdudum in constitut. Apost. l.8. c. 10.per illud ὑπὲρ τῶν νεοφωτίςων, traditum, & a Gregor. Nazianz., aliisque ecclesiae PP. mirifice illustratum.

(7) Περι, vide & heic quod diximus in adnot.2., & observa quam antiquus, & celebris sit in Thebaide ipsa ritus, quo monachorum aedes dedicabantur.

(8) Sphalmata amanuensis sic corrige: & pro των ενεκουντων εν αυτης, lege των ενοικουντων εν αυτη.

(9) Heic rursus pro και τ οικουντων, lege κατοικουντων.

(10) Επι-

(10) Επoικιου nomine *hospitium* intelligo *coemeterio* proximum, quo se reciperent monachi Tabennenses, quoties opus esset, dum eo accederent ad defunctorum cadavera sepelienda. Erant enim eorum sepulcra extra monasteriorum claustra in montium, colliumve vertice constructa, ut tuta sic essent ab alluvionibus Nili. Neque aedes ista hospitalis ad illorum tantummodo fratrum, qui funera deducebant, & comitabantur tota via psallentes, sacrosque hymnos cantantes, sed ad eorum quoque commodum, qui sepulcrorum custodes futuri essent, erigi omnino debuit. Horum coemeteriorum situm, & formam ex eo discimus, quod, vivente S. Pachomio, in summo monte constructum, ter mille passuum spatio ab inferiori monasterii principis sede omnino distabat. Pro hoc itaque hospitio, illiusque incolis preces istas a diacono indictas interpretor.

(11) Περι του θαυμασιωτατου, adde τȣ̃ δεῖ, (id est N.), quod deest. Θαυμασιωτατου vero pro θαυμαστου alteram esse suspicor ex impuris Graecorum vocibus, quae in Aegyptias Thebas migrarant.

Κεφαλαιωτου nomen quasi recte emendatum induximus. Sed modo ex cl. Meursii Glossario sub oculos venit τό, *κεφαλῶται capitanei*; quo vocabulo usus est Olympiodorus de *Rhodogaiso Gotthorum Rege* scribens. Is autem alius esse nequit, nisi Olympiodorus ille Thebanus homo gentilis, & christianorum hostis, a quo τȣ̃ Ῥοδογαΐσου Γότθων οἱ κεφαλῶται, alias sic dicti ὀπτιμάτοι, commemorantur. Scripsit enim libros historiarum sui temporis XXII. ab an. 407. ad annum usque 425. sub Theodosio iuniore; eo scilicet aevo, quo nos codicem nostrum diaconicum scriptum putamus. Praestat igitur in hunc locum vocem adducere τȣ κεφαλώτȣ: quippe quae per illud aetatis usu recepta iam esset in ipsa Thebaide. Quamquam & τὸ, κέφαλος simpliciter sumptum, ὄνομα est, observante Ioh. Alberto in Hesych., κύριον δημαγωγῷ *nomen proprium ducis populi*, quemadmodum nos ipsi vertimus.

(12) Παρθενονος. De precibus agitur, quae a diacono indicendae erant in Liturgia celebranda pro monasterio sanctimonialium Tabennensium, ubi divinum sacrificium in earum eccle-

ecclesia statis diebus offerri debebat. Nam S. Pachomius, ut germanae sororis suae votis satisfaceret, *parthenonem* erexit, eique *presbyterum*, & *diaconum* destinavit, qui diebus liturgicis, sabbato nempe, & dominico die, iuxta monachorum consuetudinem, sacra administrarent.

(13) In hoc secundo praeconio diaconi pro θεοφιλεςατος; & αρχιμαντριτης, lege θεοφιλεςατης, & αρχιμανδριτης.

Oportet, ut nomine tenus praefecta monasterii *Archimandrita* diceretur. Neque enim monasteria omnia virginum Tabennesiotarum uni parebant tamquam *universorum parthenonum MATRI*; sed singula coenobia suam habebant matrem, *hegumenam* proprie nuncupatam; quae subiiciebatur & ipsa una cum ceteris Abbati Archimandritae, eique generali, & principi totius congregationis sive monachorum, sive etiam monialium Tabennesiotarum.

Αμμα idem est ac *Mater spiritualis*, teste Palladio, idemque apud moniales sonat, quod *Abba* apud monachos; ut Meursius animadvertit in eiusdem Pallad. Laus. p. 131. Vide & Αμμας apud Hesychium cum notis Ioh. Alberti, ubi haec ipsa vox ab Hebraica origine deducitur.

(14) Δευτελαριας pro δευτεραριας: quo nomine *vicaria* hegumenae in monasterii administratione intelligitur, secundum regulam S. Pachomii monachis aeque ac monialibus communem. Cetera sic leges και πασης οσιας ημων αδελφης, & pro *qualibet sancta sorore nostra*, aut certe πασων οσιων ημων αδελφων, pro *omnibus sanctis sororibus nostris*.

(15) Θεσπισιου του πανάρετου. Θεσπέσιον, nonnulli eruditorum divinum exponunt. Nos vero heic accepimus pro *divinis auspiciis*, quibus perennis superni Numinis favor, Archimandritae recens electo a Deo ipso expetitur & exoratur; & ideo titulum illius *ordinationis* interpretati sumus *inaugurationem*. Huc enim pertinere censuimus, quae habet Hesychius in voce θεσπεσιος, & θεσπιν.

Τοῦ πανάρετου, vide ne hoc nomen confundas cum πανιερωτάτου, *sacratissimo*, quod saepe occurrit in precibus pro Archiepiscopis, & Episcopis apud Goarium. In reliquis pone

Ἀρχιμανδριτῶν loco Ἀρχιμανδρίτις; ac tandem vide, quae de eo diximus adnot. 1.

Sed antequam ex hoc loco discedam necesse est, ut paullo diutius te morer, pauca dicturus de ritu, cuius caussa hae preces sunt institutae. Thebaicus titulus indicare videtur ritum *unctionis*, atque adeo etiam *consecrationis Archimandritae*. ⲧⲱϩⲥ enim *ungere* significat. At sane *unctionem* quamlibet, ait Renaud. in observationibus ad Offic. ordinationis Patriar. Alexandr. pag. 495., ignorant *Orientales non minus in Episcoporum, quam in Presbyterorum ordinationibus, ut docuit pridem Ioh. Morinus*. Immo, quod ille idem Renaudotius tamquam rem certam affirmat, ne de ipsa quidem *unctione Patriarchae Alexandrini* quidquam in Aegyptiaco *Pontificali praescribitur*. Iure proinde contemnit testimonium *Iobii* cuiusdam *monachi, auctoris obscuri, & imperiti*, quo se nonnihil commoveri significavit Arcudius, ubi leviter licet, sed tamen dubitasse visus est, *an aliquando usus illius* unctionis *fuerit*; multoque magis, ac vehementius *castigat auctoritatem perditissimi nebulonis Cyrilli Lucaris, qui in epistola bene longa*, eaque non tam lacunis de mala editorum fide suspectis, quam apertis mendaciis conspersa, *ad Ioh. Utembogardum, Patriarcham Alexandr. & Hierosolymit., chrismate, seu myro ungi solere testatus est*. In ea igitur gente, apud quam nec Presbyteri, nec *Episcopi*, nec Patriarchae ungebantur, qui fieri, aut certe qui fingi poterit, ut unus *Archimandrita* Tebannensium monachorum unctione sacra initiaretur? Et re quidem vera nulla in his omnibus codicis nostri precibus mentio fit orationis a diacono indictae pro oleo, pro myro, pro chrismate, proque sacra ipsa unctione, quemadmodum fieri audivimus in collatione magni sacramenti baptismatis. Quid igitur? Error est apertus in titulo, qui ⲉⲩϣⲁⲛ ⲧⲱϩⲥ ⲁⲣⲭⲓⲙⲁⲛⲇⲣⲓⲧⲏⲥ ⲛ̄ⲃⲣ̄ⲣⲉ, *quum ungetur*, perperam habet pro ⲉⲩϣⲁⲛ ⲧⲱϣ, *quum ordinabitur Archimandrita*.

Verum ne cui fucum faceret huiusmodi locutio, neve praeberet ansam confundendi ordinationem mere caeremonialem

nialem cum ſacramentali, Thebaicam inſcriptionem ſic expoſuimus: *Quum inaugurabitur Archimandrita novus*.

Hoc plane ſenſu intelligendus eſt cl. Cardonus, ubi in Latina interpretatione *Graecae vitae* magni Abbatis Pachomii num. 83. de S. Theodoro recens electo *Archimandrita* Tabenneſiotarum in locum Orſieſii, qui abdicata dignitate a Pabau in Chenoboſcum diſceſſerat, verba illa: καὶ ἐςάθη ὁ Αββᾶς Θεόδωρος, in hunc modum tranſtulit: *Et ordinatus eſt Abbas Theodorus*; uti & ea quae mox ſequuntur, ἐπειδὴ ἔλαβεν τὴν τάξιν, ſic reddidit: *poſtquam accepit ordinationem*. Quamvis enim ſolemnem, & religionis plenam eam fingere velis, numquam tamen ea dici poterit tradita ab Epiſcopis per ſacramentalem χειροτονίαν, *impoſitionem manuum*.

Agnoſcunt & Graeci, & Copti ordinationem Hegumeni ortam, ut viſum eſt Renaudotio, ex veteri illo ritu, quo ordinari conſueverant Chorepiſcopi. Sed ab hac ipſa longe differt *ſimplex inauguratio* Archimandritae. Si tamen is aut ante iam Presbyter erat, aut ſimul cum Archimandritae munere presbyteratus ordinem, licet praeter regulam, recepturus eſſet, tum ego non dubito, quin ordinationis eius officium idem fuiſſet ac illud, quod *de ordine Hegumeni* habetur in Euchol. Copto Rom. edito p. 40., & ſeqq.

(16) Παντοκρατωρ: Ita fere ſemper. Ob eam cauſſam, ut ego ſuſpicor, quod Thebaei, & Memphitae frequentiſſime hoc nomen, etiam in vocandi caſu, vernacula dialecto ſcribere conſueverint, graecum quoque ipſum ſtilo ſuo, παντοκρατωρ exprimunt: ſed lege παντοκρατορ, ut ſemel ſaltem, atque iterum in laudato Euchol. me legiſſe memini.

(17) ⲡⲉϥϣⲁⲛϩⲧⲏϥ ⲛⲁⲅⲁⲑⲟⲥ: vide quo pacto Thebaei reddiderint nobis Graeca: αγαθος εν οικτιρμοις. ⲡⲉϥϣⲁⲛϩⲧⲏϥ vero per *metatheſin* idem eſt ac ⲡⲉϥϣⲁⲛⲛϩⲏⲧϥ, ſive etiam ϣⲉⲛϩⲏⲧ in cit. Euchol. *miſerator*, de quo diximus ſupra in adnot. ad *Liturgiam Thebaicam*.

(18) Habes hanc orationem in ipſo quoque Euchol. Copt. p. 226. & alibi. Sed ex ore unius ſacerdotis orantis.

Bbb 2 (19) Ob-

(19) Observes velim in hac precatione *Thebaica* verba, inter quae occurrit ϵπ: initialis nimirum syllaba obtruncatae vocis ϵπⲙⲉϵⲓ; vestigia enim elementorum, quae ad ipsius integritatem spectabant, in membrana evanuisse cernuntur. Sed certe hoc in loco integrum vocabulum ϵπⲙⲉⲓ respondere necessario debet τοῦ, ἐπιγνῶσιν Gr. textus.

(20) Digna omnino est haec oratio, quae diligenter observetur. *Archiepiscopus* pro quo primum oratur, non alius esse potest, quam Patriarcha Alexandrinus. Neque enim tota sive inferior, sive superior Aegyptus ullum umquam veri nominis, & auctoritatis *Archiepiscopum* agnovit praeter *Alexandrinum*. Vid. Renaud. t.1. Lit. Or. p.493. Ad *vocem vero quod spectat ARCHIEPISCOPI*, ait doctissimus Lequiennius de Patriarchatu Alexandr. p. 381., *hanc ex Epiphan. haer.68. Alexandrinis Antistitibus post saec.* IV. *initia attributam ostendimus, quin & a Meletio schismatis auctore usurpatam, qui sibi Alexandri Pontificis Alexandr. vicarii titulum, & dignitatem nullo iure arrogabat*; quamquam Lequiennius ipse p.354. haec de Meletio, teste eodem S. Epiphanio, retulerat, quod se *Petri* Alexandr. δευτερεύοντα iactaret, eoque nomine δευτερεύων τοῦ Πέτρῳ κατὰ τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν, ὡς δὲ ἀντιλήψεως χάριν, *secundo post Petrum Alexandrinum, quod Archiepiscopatum spectat, loco potiri, tamquam illius adiutor mentiebatur*. Eadem ante Renaudotius tradiderat, quemadmodum Lequien. ipse testatur. Cogimur itaque vel inviti in hac Thebaei codicis oratione *Archiepiscopi* Alexandrini nomen omni procul dubio agnoscere.

At in hac nostra nec *Papae*, nec *Patriarchae* tituli commemorantur, qui tamen in aliis omnibus tam Copticis, quam Graecis Liturgiis Alexandrinae ecclesiae magno illi Antistiti, & Archiepiscopo tribuuntur. Nam in utraque & Copt., & Graec. S. Basilii a diacono indicitur, & a sacerdote recitatur oratio pro *Papa, & Patriarcha magnae urbis Alexandriae*. Idem fit in Gregoriana. In Graeca quidem S. Marci, quae omnium antiquior censetur, bis oratur *pro* sanctissimo *& beatissimo Papa*, reliquis tacitis honoris titulis, sed in Coptica ex Renaud. & Missali Aegy-

Aegyptiaco Romae edito, pro *Papa*, & *Patriarcha*: orationes istae diserte inscribuntur. Quid ex his? Illud scilicet ego colligo, nostrum hocce Thebaicum fragmentum deductum esse ex *archetypo* aliquo liturgico, quod omnium antiquius haberi debeat; scriptum vero fuisse non ita diu post exordia saeculi V., & antequam *Patriarchae* titulus vulgo tribui coepisset Archiepiscopis Alexandrinis. Quod quidem *Balsamon* in primis vetus Graecorum canonum interpres, aliique ex recentioribus scriptores nobilissimi, interque ceteros Renaudotius, & Lequiennius accidisse tradunt circa S. Cyrilli tempora. Nam, ut mox laudatus Lequien. scribit: *Alexandrinus Praesul nusquam* Patriarcha *dictus invenitur ante magnum ipsum Cyrillum*.

De nomine *Papa* cur tacitum sit in Thebaeo diaconico, non aliam tibi caussam reddere possum, nisi quia, vel nondum frequenti, communique usu Archiepiscopo tribui consueverit, etsi iam inde a saec. III. cognitum esset ex ep. S. Dionysii apud Eus. l. 7. c. 7., vel quia in uno titulo ⲁⲡⲁ satis expressus crederetur ⲡⲁⲡⲁ. Si enim *τῷ*, ⲁⲡⲁ, quod Graeco *αββα* respondet, addas ⲡ loco articuli, ob oculos tibi statim veniet nomen ⲡⲁⲡⲁ, quasi insignis quaedam nota *magni Pastoris* totius Aegypti. Porro *Papae* nomen, quod olim erat in occidente commune omnibus fere Episcopis, in toto demum catholico orbe peculiare evasit, & proprium *unius pastorum Principis*, qui Petro Apostolorum Coryphaeo in regenda universali ecclesia successit. At in oriente uni Episcopo Alexandrino, tamquam Aegypti Patriarchae, inhaesit. Solemnis proinde & ceteris omnibus praecellens, erat *ex sacris diptychis* in Alexandrina ecclesia Romani Pontificis commemoratio.

Reliquum est, ut in Graeco corrigas *ορθοδομέντων λογων* ex Liturgia S. Marci apud Renaud. p. 151. *ορτομεντιων λόγον*. Confer praeterea *παρεικιων*, rectius *παρεικεων*, vel *παρεικεντων αρχιερωσυνης αντιλημψεως*, (pro quo eadem D. Marci liturgia habet *ἐκτελοῦντων . . . τὴν ἀρχιερωσυνην fungentes pontificatu*,) cum Thebaicis ⲛⲟⲩⲏⲏⲃ ⲉⲧϣⲟⲟⲡ ⲉⲧϣⲉϣⲉ ⲙ̀ⲡⲛⲟⲩⲧⲉ. Sic enim Graeca illa Thebaei interpretantur; nos vero eorum inter-

interpretationem ita accepimus, ut per eam designari intellexerimus, *sacerdotes*, *qui versantur in ministerio* λατρείας, *cultus* nempe *divini*.

(21) Θεσπινου, l. Θεσπισιου.

(22) Τευτελαριου, l. Δευτεραριου, & vide quae de *deuterariis* Pachom. Reg. diximus in superioribus adnotationibus.

(23) ⲡⲓⲇⲉⲩⲧ̄. Minii caussa, quo Thebaica omnia, rubricarum more, sunt colorata, erravimus in hac voce, ubi ⲡⲓⲇⲉⲩⲧ̄, edidimus. Pinxerat amanuensis initialem ⲧ, quasi repetiturus corruptum graecum τευτελαριου. Sed mox errore cognito, recte scribere coepit ⲇⲉⲩⲧ̄. At ⲧ ante pictum, minii fluore ex transversae extremis ad perpendiculum defluente, ac duas veluti lineas utrimque efformante quasi paralellas *hastae*, ita iacet, ut *tria latera* ad speciem aequalia sub una eademque transversa repraesentet, eoque pacto mentiri videatur graecum nexum π. Hunc ergo dele, & retine ⲇⲉⲩⲧ̄ compendiaria nota exaratum.

(24) Thebaica versio omittit Graecum ἐκτενέστερον *intentius*, quia ipsa fortassis repetitio precis indicium erat satis apertum ad significandum ardentiorem illum animi affectum, qui ad orandum pro ipso Archimandrita, aliisque eius consortibus exoptabatur. *Antiquum morem fuisse ut sectiones ex scripturis legerentur graece, sequereturque Coptica interpretatio, idque factum antequam ulla omnino apud christianos foret* Arabicae *linguae cognitio. Sed per universam Aegyptum antiquitus christiani legebant sectionem graece, eamque* coptice *explicabant, & postea aliam, sicut nunc, legunt sectionem Copticam, & eam Arabice interpretantur*. Testimonium est a praestantissimo Renaudotio in comment. ad Liturg. Coptic. S. Basilii p. 207. depromptum ex praefatione *Glossarii*, quod inscriptum erat: *Scala ecclesiastica Sabidica*, collectio scilicet Thebaicarum vocum ex scripturis sanctis. Huius generis codicem sacra Evangeliorum, & Paullinarum, Catholicarumque epistolarum vocabula cum adiecta Arabica interpretatione exhibentem, nos ipsi vidimus in Vaticana bibliotheca. Illius vero antiquissimi moris vestigia hodieque

que ſpectantur in Euchol. Coptico Rom. edito, in Pontificali ms. Boniurii, & tom. 1. Lit. Renaud. pag. 467. & ſeqq., ubi ritus *ordinationis Patriarchae* integer exhibetur. Plura enim, ut *pſephiſma*, *ſyſtatica*, *litterae* nempe *encyclicae ad omnes Epiſcopos*, ſectiones epiſt. Paulli, Act. Apoſt., Evangel., & finis pſalmi 109. *Iuravit dominus &c.* graece primum deinde etiam aegyptiace leguntur. Solae ſunt Litaniae, quae puris, nudiſque Graecorum vocibus compoſitae, ea una lingua modo ab archidiacono, modo a diacono, aut etiam ab Epiſcopo ſeniore recitantur, nec uſquam *aegyptiace* aut iteratae, aut translatae leguntur. Proprium id eſt Thebaeorum monachorum, quibus ut ego opinor, ſolemne erat eaſdem preces vernacula lingua, in eorum praeſertim Archimandritae inauguratione, repetere.

Porro adverbia illa animum excitantia ad maiorem orationis fervorem: ἐκτενῶς *intente*: ἔτι ἐκτενῶς, *adbuc intente*, & ἐκτενέστερον, *intentius*, habes etiam in laudatis precationibus apud Renaud. pag. 427. Goar. comment. *in Euchol.* pag. 509. ad Cantic. 3. ἐκτενῶς interpretatur *ſuppliciter*. Quid vero ſit *intente* orare illuſtri exemplo docuit *Xoius* Abbas Thebaeus in Apophthegm. PP. apud Cotel. p. 581. Audiens is in reditu e monte Sinai afflictionem Aſcetarum, *ob imbris penuriam*, quam diu patiebantur, converſus ad fratrem, qui iſta narrabat, *quare*, dixit, *non funditis preces atque a Deo poſcitis? Tum ille: & oramus, & ſupplicamus; nec pluit. Excepit ſenex: omnino non oratis* ἐκτενῶς *intente. Vis autem cognoſcere, quod ita eſt. Et extendit manus ad caelum in oratione, confeſtimque defluxit pluvia.* Heic tamen eam manuum extenſionem intellige, quae, ut animadvertit Valeſius in c. 15. lib. 4. de vita Conſtantini Imp. more Chriſtianorum proprio, *crucis ſimilitudinem adumbraret*.

Ubi vero conferre perrexeris ſequentia verba Thebaicae verſionis cum Graecis vix ullum inter ea diſcrimen intercedere percipies, ſi graecam lectionem in hunc modum diſtinxeris, & emendaveris: *και των συμπαροντων* (*και* ſecundo reiecto) *αυτω τιμιων ιερεων της εν χῶ διακονιας*. Nam reliqua recte ſe habent.

(25) Ea-

(25) Eadem fere est praeconii formula, quam legimus apud Goar. p. 41. inter *orationes lucernarii*, ὑπὲρ τῶν ἐυσεβεστάτων καὶ θεοφυλάκτων βασιλέων, κράτυς, νίκης, διαμονῆς, ὑγιείας, σωτηρίας αὐτῶν. Ab hac in paucis Thebaica nostra differt; dummodo preces, quae in sacris Graecorum officiis *pro Regibus* plerumque indicuntur pro uno aut *Rege*, aut *Imperatore* in Thebaeorum litaniis fieri intelligas. Renaud. comment. in Liturg. Gr. S. Marci p. 354. ad diaconicum illud: προσεύξασθε ὑπὲρ τῦ βασιλέως, *orate pro Rege*, haec habet: *vertendum potius fuit* pro Imperatore; *nam haec oratio simul cum aliis liturgicis, scripta est antequam Muhamedani subegissent Aegyptum*. Multo itaque aequius in hac nostra Graeco-Thebaica sic vertere convenit, *pro Imperatore*. Addit praeterea, suspicari se hanc orationem, *ut graece* in eadem S. Marci Liturg. *exstat*, *mutatam ab antiqua lectione fuisse*, *quando*, *ut se habet*, *non modo* christianis principibus, *sed aliis potest convenire*; *cum in Liturgiis Constantinopolit.*, *&* *aliis etiam orientalibus*, *saepe adiunctum reperiatur* πιςῶν *fidelium*. Non ita est de hac nostra.

Tituli, qui passim in Graecis Byzantinorum Liturgiis, christianis Imperatoribus tribuuntur, sunt ἐυσεβεστάτων καὶ θεοφυλάκτων. Aequales his habes in uno illo Liturgiae Copt. S. Gregorii: φιλοχρίςων ἡμῶν βασιλέων. In Gr. vero S. Marci p. 148. & 149. ὀρθοδόξυ καὶ φιλοχρίςυ βασιλέως: unde ego coniicio in *diaconico*, cuius paullo ante meminit Renaud., quodque legitur p. 132. eiusdem Liturg. titulos hosce ὀρθοδόξυ, & φιλοχρίςυ fuisse a librario, brevitatis studio, praetermissos. Profecto idem ipse S. Athanasius φιλόχριςον *Christi amantem* in sua ipsius Apologia Imperatorem appellare consuevit; ne quid novi tibi videatur, dum audis Agyptios, in primis vero Thebaeos nostros, Deum pro *piissimo* φιλοχρίςῳ Rege precari. Nam & magnam ipsam Alexandriae urbem eo nomine in ecclesiasticis monumentis nuncupare, Aegyptii religioni ducunt. Hic vero unus titulus aut aequalis, uti dicebam, aut certe praestantior τῦ, πίςυ *fidelis*.

Fausta alia, quae in hoc diaconico Regi orthodoxo apprecantur, auctiora sunt ecclesiasticae pietatis testimonia erga princi-

principem christiani, orthodoxique nominis amatorem. Verum, quum haec vota non generatim pro pluribus, ut in aliis plerisque Graecorum, Coptorumque *Euchologiis* fieri novimus, sed pro uno tantum *Rege* concepta sint, in locum τῶ, αὐτῶν, substituatur necesse est τῦ, αὐτοῦ. Ἀντιλίμψιν non improbo, quia, si recte memini, nec improbat in Hesychio sapientissimus *criticus* Ioh. Albertus: hanc enim licentiam inserendi persaepe litteram μ ante ψ in similibus vocibus sibi vindicare videtur *Alexandrinus Grammaticus*. Quae res non satis cognita Salmasio eum induxit, ut ad vocem λαψάνη in Lex. Hesych. edito ab Alberto, haec animadverteret: *Alibi scribitur* λαμψάνη *apud hunc auctorem*. Idemque mos invaluit inter alios Aegyptios scriptores, praesertim ecclesiasticos, qui proinde ἀποκάλυψιν perpetuo scribunt ἀποκάλυμψιν.

(26) In Thebaica versione eadem, quae in Graeco, oratio est, sed restrictior. Neque enim κατὰ γρᾶμμα accurate prorsus respondet vocibus: νικης, διαμονης, αντιλημψεως Graeci textus.

Series praecedentium precum, uti colligitur tum ex lib.4. Euseb. de vit. Constantini Imp. cap. 45. ὑπὲρ τῆς κοινῆς εἰρήνης, ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας τῦ Θεῦ, αὐτῦ τε βασιλέως ὑπὲρ τῦ τοσύτων αἰτίου: tum etiam ex Clem. Hierosol. mystagogica ν., solemnis erat, & tamquam ab Apostolis tradita in *Const. Apostol.* l.8. c.12. & 13. fuse descripta.

(27) Graeci diaconici syntaxis, & emendatio, sententia nostra, haec est: υπερ τυ συμπολεμησαι αυτυ και καθυποταξαι αυτυ υπο τυς ποδας αυτυ παντα τα εχθρων και των πολεμιων &c. *Pro eodem ipso, ut una praelietur*, (idest una cum militibus exercitus sui bellum gerat, id enim postulat vis verbi συμπολεμεῖν in Thesaur. Henr. Stephani), *& suis sub pedibus sibi subiiciat quaecumque sunt hostium, & inimicorum eius &c.* Similibus fere verbis Regem Regum Christum orat sacerdos in Liturg. S. Marci pro *orthodoxo, & Christum amante Rege*, sive *Imperatore* pag. 149. *subiicito ei* Θεὸς πάντα ἐχθρὸν, καὶ πολέμιον. At in Gr. textu deerat καθυπόταξον, quod in Lat. vers. supplevit Renaudotius. Idem in Goar. p. 829. τὺς ἐπανιςαμένους αὐτῷ ὑπόταξον ὑπὸ τὺς πόδας αὐτῦ. Quin & ἁπάντων τῶν ἔχθρων,

καὶ πολεμίων eodem ſenſu habes apud Euſeb. lib. 4. de vit. & in orat. de laud. Conſtantini.

Integrum diaconicum ὑπὲρ συμπολεμῆσαι &c. legitur apud Goar. p.64 in Liturg. S. Iohan. Chryſoſt. Illius vero initium p.650. in conſecratione Antimenſior. p.344. ex mss. Barberino, Cryptoſer., aliiſque in dedicatione ſacri templi; quae tamen orationis *indictio* in editis *huius officii* exemplaribus deſideratur; unde colligere licet eam unam eſſe ex antiquiſſimis precibus, quae iam inde a Magni Conſtantini aevo in divinarum aedium encaeniis uſurpari coeperat.

Hoc idem ὑπὲρ τοῦ συμπολεμῆσαι &c. exſtat in cit. ms. cod. Liturg. Chryſoſt. Ang. bibl. fol.3., & Baſil. fol.52. col.2.

(28) In eamdem, quam mox explicabamus, ſententiam, Thebaica verſio convenit. Nonnulla tamen, quae facile diſcernuntur, in poſtrema huius diaconici parte incurioſus amanuenſis deſcribere praetermiſit.

(29) Utrumque αυτων & prius, & poſterius in Graeco textu lege αυτου. Quod vero ad Thebaicam verſionem attinet, ea iterum praetermittit εκτενεστερον ob eamdem fortaſſe cauſſam, quam in ſuperiori adnot. 24. indicavimus; ac praeterea etiam ſilentio praeterit geminum illud pronomen αὐτοῦ, tamquam ſupervacaneum. Et ſane qui pro *toto palatio* ſe orare profitebantur, nihil neceſſe habebant exprimere, cuius *palatium* eſſet.

Ex quo Magnus Conſtantinus *palatii* nomen, quod Romae veluti ſacrum, & unius caeſareae domus proprium erat, Byzantium invexit, ea religione in toto oriente accipiebatur, ut nulli cuivis privati equitis aedificio, ſed uni Imperatoris domicilio tribui poſſet. Alias apud Graecos ſcriptores βασίλειος οἶκος, *regla domus*, & τὰ βασίλεια, *regiae aedes*, appellabatur. Quae vox quum ſacrum quiddam ſpirare videretur, *eccleſiam* ſimul, *& palatium ſignificabat*, teſte Valeſio in lib. 4. *de rebus geſtis Conſtantini* cap.17. Vide quae vir vere egregius de uſu huius vocis praeclare diſputat cum alibi, tum vero maxime, ubi de aula diſſerit *magnae Synodi Nicaenae*, an *palatium*, an vero magis (quod ille cenſet) *eccleſia* fuerit, ad c.10. l.3.

l.3. de vit. Constant., & ad lib. 1. *H. E.* Sozomeni c. 18. Neque id solum, sed illud etiam ex pluribus eiusdem Eusebii locis coniicitur, *palatii* nomine totam intelligi Imperatoris familiam. Hac ergo de caussa diaconus Thebaeus simpliciter monet, ut populus oret *pro toto palatio*, quin ullam habeat necessitatem addendi pronomen ἀυτȣ̃, quasi *notam* Principis *possessoris*. Sic in Liturg. Copt. S. Gregorii oratur *pro iis qui sunt in palatio*. Idem tu dicito de oratione *pro toto exercitu*.

Preces vero fundere pro *palatio* Caesaris Augusti mos erat in Aegypto vetus, atque solemnis. Illiusque testes sunt Aegyptii Episcopi, & clerus universus urbis Alexandrinae in libello supplici ad Leonem Augustum misso. Narrant in eo immane facinus *Timothei Aeluri*, qui invasurus Alexandrinam sedem in penetralia templi, sic dicti, *caesarei*, irrupit, quo tempore SS. Archiepiscopus *Proterius solemnes collectas celebrabat, & Christo servatori preces ac vota faciebat pro imperio Caesaris, & Christi amantissimo* παλατίου, *PALATIO*. Haec apud Evagr. in *H. E.* lib. 2. cap. 8.

Ab exordio ecclesiae, & ex praescripto Apostolorum semper maiores nostri e munere suo esse duxerunt preces Christo Deo offerre pro Regibus, atque Principibus. Sed formulas precandi, quas hactenus retulimus, nonnisi a Constantini Magni temporibus adhiberi in ecclesia coepisse iam innuimus, & modo iterum observamus. Ita namque visum mihi est expendenti Eusebii testimonia, illud praesertim, quod ab eo traditur cit. l.4. de *vita Constantini* cap. 14. *Praesidibus ecclesiarum praecepit*, ὑπὲρ ἀυτȣ̃ λιτὰς ποιεῖσθαι, *ut pro se preces ad Deum funderent*.

(30) Παγαρχου. Hoc prorsus nomine tum graece, tum thebaice *praesidem pagi*, *vici*, aut *nomi* significari, nemo unus, qui legerit edictum, sive leg. XIV. Iustiniani Imp. *de Alexandrinis, & Aegyptiacis provinciis* ignorare poterit. Bis in ea lege fit mentio de παγάρχεις, in praefat. & in cap. 24. §. 1. pag. 652. Paris. edit. Hoc vero nomen in Aegypto multo vetustius erat Iustiniani aevo. De eo enim Isidorus Pelusiota lib. 2. epist. 91. ita scribit: πάγαρχοι καλȣ̃νται. παρά τισιν

οἱ τῶν κωμῶν ἢ τόπων τινῶν ἄρχοντες. *Pagarchae a quibusdam vocantur vicorum, locorumque quorundam principes.* Srimger., observante Gothofredo, vocis huius vestigia se deprehendisse arbitratur in lib. 17. c. 1. *H. E.* Euſ. Caeſar., ubi *mandatum* deſcribitur Maximini de cohibenda perſecutione in christianos, ſed a Sabino P. Pr. latinis litteris promulgatum. Sunt hae litterae inſcriptae *ad Curatores*, *Magiſtratus*, & πραιποσίτους τοῦ πάγου ἑκάστης πόλεως, *praepoſitos pagi uniuſcuiuſque civitatis*. Si Sabinus graece ſcripſiſſet, non modo rem, ſed vocem ipſam παγάρχους nobis fortaſſe reddidiſſet: at latine ſcribens *praepoſitos pagi* dixit: nec aliter eam graece vertit Euſebius. Quod porro addit Srimger. Aegyptios παγάρχους eoſdem fuiſſe ac νομάρχους, quorum meminit Diodorus Sicul. in *Bibl.*, non poteſt non eſſe acceptum iis omnibus, qui antiquiſſimam Aegypti in *nomos* partitionem compertam habeant. Litterae ipſae *ſyſtaticae* Patriarcharum iiſdem quoque nomis, καὶ πᾶσι τοῖς νόμοις Αἰγύπτου inſcriptae leguntur p. 113. Euchol. Copt. Rom. edit. Ab Heſychio autem νομάρχης exponitur, ὁ νομῶν ἄρχων: νομοὺς δὲ λέγουσι τὰ μεγάλα χωρία, *nomorum princeps: nomos vero magnas appellant regiones*. Vide, quae in hanc vocem Heſychii animadvertit Ioh. Albertus.

De titulo ἰλλουστρίου nunc pauca accipe. Multa de viris *ſpectabilibus*, *clariſſimis*, & *inluſtribus* mihi dedit non unus tantum Iacob. Gothofredus ex cod. Theodoſiano, verum etiam contribulis meus Ab. Iohan. Chriſtophorus Amadutius in egregio opere: *de Legibus novellis anecdotis Theodoſ. iun. & Valentiniani III. ex vetuſtiſſimo cod. Ottoboniano*. At vero *illuſtris* titulus, qui circa Valentiniani tempora tribui coepit Pr. Praet., Praef. urbis, Praef. Pr. orient., aliiſve Romani Imperii *dignitatibus*, ne ipſi quidem Praefecto *Auguſtali Aegypti*, uſquam, ni fallor, tributus legitur. Apud S. Athanaſium in Apol. contra Arian. λαμπροτάτων *clariſſimorum* numero accenſetur. Eo ſpectare poteſt tit. 37. cod. l. 1. qua Florentius Praef. Auguſtalis *claritatis* titulo ab AAA. Theod. Arcad. & Honor. condecoratur; deque hoc ipſo loquitur Suidas, cumque βασιλέως τάξιν tenuiſſe ſcribit. Iuſtinianus vero in laud. lege aliquando

do quidem μεγαλοπρεπέστατον *magnificentiſſimum*, fere tamen perpetuo περίβλεπτον *ſpectabilem*, quemadmodum & *ducem* utriuſque Thebaidis, nuncupat. Nihil proinde eſt, cur quis quaerat in παγάρχῳ *pagi praefecto* titulum *illuſtris*, quem in ἐπάρχῳ Αἰγύπτου in *praefecto Aegypti* fruſtra hucuſque quaeſivimus.

Quid igitur de eo dicam, qui in hoc noſtro fragmento uni Thebaidis παγάρχῳ tam diſerte tribuitur? Eratne is meri ſimpliciſque honoris titulus, quem monachi Tabenneſes *non ſpectata Romanae dignitatis gloria*, ſed unius aut familiae, aut propriae virtutis, pietatiſque fulgore ſuo illi παγάρχῳ tribuendum putarint? Nonne magno Athanaſio in vit. S. Antonii, ἄλλος δέ τις τῶν ἐπιφανῶν, (interprete Montfauc.) *illuſtris homo*, (Evagrio vero) *vir inter ſuos nobilis*, dicitur, qui a daemone obſeſſus ad S. Abbatem liberationis gratiam accepturus confugit? Nonne & Hieronymus, & Heſychius, ne alios commemorem, integra ſyntagmata de *viris illuſtribus* ediderunt?

Sed ſi mihi dederis exemplum *huius noſtri diaconici* ſcriptum fuiſſe vel labente ſaeculo IV., vel certe ineunte V. aliquamdiu poſt diem emortualem S. Iohan. Lycopolitae, virum fortaſſe tibi ſiſtere potero, qui non tam ſimplicis honoris gratia, quam Romanae imperialiſque dignitatis iure fuerit a Tabenneſiota ſcriptore appellatus *illuſtris*. Atque heic ſtatim accipe Palladii locum ex cap. 43. *H. Lauſ.* Narratis longi ac difficilis itineris incommodis, quae eo animo libenter ſubierat, ut in *Lyco* ſuperioris Thebaidis monte ad locum, ubi magnus Iohannes *incluſus* admirabilem vitam agebat, quemadmodum ſecum ipſe decreverat, aſcenderet, eo ſe e Nitriae ſolitudine, poſt dies omnino octodecim, perveniſſe ſcribit; ſed non ante ſabbatum, quo tantum die, & ſequenti dominico veſtibulum per hebdomadam aperiebatur, ad beatum hominem ſalutandum ſibi accedere licuiſſe refert. Acceſſit tandem. At inter ipſa primae ſalutationis officia, *dum loqueremur*, inquit, εἰσῆλθεν ὁ ἄρχων τῆς χώρας, Ἀλύπιος ὀνόματι. Ecquid aliud eſt in Thebaide ὁ ἄρχων τῆς χώρας niſi πάγαρχος, aut νομάρχης Heſych. ἄρχων ſcilicet μεγαλέων χωρίων? Quis vero fuerit *Alypius* diſce non a me, ſed a *Meurſio*, & a Iac. Gothofr. *Hic eſt*, ait Meurſ. in c. 41. H. Lauſ. Palladii p. 192. in fine, *ille*

ille ipse Alypius, *ad quem Praef. tunc urbis exstat rescriptum Valentin.*, *Theodos.*, *& Arcad. Impp. cod. de privil. corporator. urb. Romae*. Gothofr. vero *in Prosopograph. cod. Theod.* tom. 6. p. 348. col. 2., *memoratur*, inquit, *& a Palladio in Iohan. Lycopolita* Alypius ἄρχων τῆς χώρας. Sed Pr. U. fuerat Alypius ex laud. L. an. 391. Ἄρχων igitur τῆς χώρας *praefectus regionis* in indicata Thebaide esse non potuit nisi eo illo an. 394.. quo Palladius, ex Tillemontii calculis, invisit S. Iohannem. Atqui *illustris* titulum, quem ex dignitate urbanae praefecturae sibi comparaverat *Alypius*, etsi πάγαρχος deinceps, & *praeses regionis* in Aegypto esset, iure semper retinuit quamdiu vixit: vixisse autem potuit diu etiam post initia saec. V., quo tempore cod. nostrum diaconicum scriptum putamus. Habes ergo ex insigni huius nostri Alypii praefectura idoneum argumentum, unde repetere queas titulum *illustris* ei tributum *praefecto regionis*, quem codicis nostri preces commemorant. In illa enim Thebaidis parte πάγαρχος iste cluebat, in qua maxime Tabennesiotarum monasteria erecta fuisse cognovimus.

Te tamen oro, ut latinam versionem in hunc plane modum integram reddere velis: *Pro .... Christum amante N. illustri praefecto regionis &c.*

Deinde sub initium pag. ⲡⲗⲅ. ad calcem orationis sequentis pro εν αυτοις l. εν αυταις.

(31) ⲛ̀ⲙⲁ ⲧⲏⲣϥ. Amanuensis incuria deest vox, quae respondeat graecae διαμωνης; etsi & haec ipsa ob frequentem illam Aegyptiorum licentiam in commutanda vocali ο in ω, male sit scripta, & legi debeat διαμονης.

(32) Thebaica versio contrahit priora verba graecae orationis in hanc simplicem formam ⲉⲧⲃⲉ ⲡⲥⲟⲟⲩ ⲉϩⲟⲩⲛ, *pro collegio*.

(33) Της εμμετρου. Lege, ut in utraque Graeco-Alexandrina Liturg. SS. Basilii, & Greg. apud Renaud. της συμμετρη &c. Ipsissima enim oratio est.

Nonnulla de ritu Thebaeorum in ordinandis Evangeliorum sectionibus pro Liturgia *super aquas* diximus ad Fragmentum

tum

tum Borgianum addendum capiti 6. Graeco-Copto-Theb. Evang. S. Iohannis. Obſervavimus inter cetera, eam ordinationem normam ſumere a die feſto *S. Shenute*. Nolim heic omittere quod mihi nuper in mentem venit, Shenutem iſtum eumdem eſſe ac S. Iohan. Lycopolit., qui, teſte Palladio, afflatu vere divino inſpiratus ſolebat quotannis praedicere Aegyptiis maiorem minoremve Niliacae exundationis copiam, & fertilitatem agrorum. Plures ſunt cauſſae, quamobrem ſic ego cogitarim. De his tamen alibi fortaſſe erit diſſerendi locus. Tu modo iterum vide quam longe diſſimilis, laeta, & felix eſſet poſt evangelii lucem chriſtianorum in Aegypto conditio, ab ea omnium miſerrima, in qua verſabantur gentiles.

Hi enim teterrimis errorum tenebris immerſi, non Deum conditorem, auctoremque fecunditatis Nili, ſed Nilum ipſum uti καρποδότην, καὶ εὔσταχυν, καὶ μετρῦντα τὴν εὐδαιμονίαν τοῖς πηχέσιν, *frugum parentem*, *ſpicis copioſum*, *atque ubertatem cubitis metientem* concelebrabant, eumque eo ipſum quoque falſum numen *Orum* tamquam principem tantorum munerum largitorem invocare conſueverunt. At vero tam indignis honoribus quid aliud reipſa, iudice Greg. Nazianz. or.39. n.6., effecerunt, quam Nilum dedecorare?

Inter antiqua haec Aegyptiorum, eorumque Nili dedecora, *gemma* ſupereſt, quam etſi *ectypam* dare nequeamus, quod ea amiſſa iamdudum fuerit, aut domino reſtituta, illius tamen ſymbola in antica, poſticaque parte inſculpta, & a meo Guillelmo Boniurio explicata, ex huius praeſtantiſſimi viri ſchedis heic evulgamus:

„ In poſtica parte exſtant hae litterae ΟΡⲰΡΙΟΤΘ, ſive „ ορωριουϑ. Cum Coptitae ponant ſaepe ſaepius ο pro ω, „ & ω pro ου, item ϑ pro τ, & vice verſa, iam deſcriptae „ litterae nobis indicare videntur voces Copticas, ſeu Aegy- „ ptiacas ωρ ουριτ, quibus deſignatur *Orus cuſtos*, notiſſimus „ Aegyptiorum deus.

„ Eo ſpectat & antica pars eiuſdem gemmae. Ibi enim „ ita lego: ΟΟΡ ΟΟΡ ΜΕΡ ΦΕΡ ΓΑΡ ΚΑΡ ΜΑΡ ΦΡΙ ΟΥΡΙΤ ΑΙ, „ ſive: ο ορ, ο ορ, μερ, φερ, γαρ, καρ, μαρ, φρι ουριτ αι. Hoc eſt:

„ *o Or*,

„ *o Or , o Or , accingere , germina , disgregare , obturare , ligare ,*
„ *sol custos in aeternum .*

„ *De Oro quem frugum proventus , & totius anni fertilitatis*
„ *praecipuum auctorem existimant Aegyptii* , agit Aelianus lib. XI.
„ *de animalibus* cap. X.

„ In eadem parte , ubi describuntur notae quaedam
„ hieroglyphicae , legitur ΟΥΜΑΕΜΙ , hoc est , *donum scientiae* .

„ Inter notas hieroglyphicas visitur Serapis cum modio
„ capiti superposito . Est autem Serapis iuxta Aegyptios ipse
„ Orus , & Orus seu Apollo ipse Sol . Visitur etiam lyra
„ septichordis , de qua Macrobius in primo Saturnalium : *lyra*
„ Apollinis chordarum septem , tot caelestium sphaerarum mo-
„ tus praestat intelligi , quibus Solem moderatorem natura
„ constituit . Visitur praeterea Canopus seu figura huius nu-
„ minis , quod secundum Aegyptios praesidet mari , flumini-
„ bus , & toti humidae naturae , ponitur autem hieroglyphice
„ pro Nilo . Testudo quae ibidem cernitur , designat futurum
„ Nili incrementum : quia inter animalia quae futurum Nili
„ incrementum praesentiunt , Aegyptii ponunt testudines
„ apud Aelianum lib. V. *de animal.* cap. 52. Hippopotamus ,
„ seu equus fluvialis ibi quoque describitur , quia fluviatiles
„ equi Nili alumni , segetum ut maturitas venit , & flavent
„ spicae , non eas continuo depasci ingrediuntur , sed extrin-
„ secus coniecturis assequuntur quantum ad se explendos
„ satis sit . Post talem considerationem pascere in agrum in-
„ grediuntur , & inter pascendum retro versus Nilum cedunt .
„ Aelian. lib. V. *de animal.* cap. 53.

(34) ⲛ̀ⲛⲁⲏⲣ , ut Graecus *αερων* in numero plurium . At Liturg. Graeco-Alexandr. Basil. *μνησθητι κύριε τοῦ ἀέρος* , Greg. *χάρισαι . . . τοῦ ἀέρι εὐκρασίαν* , in singulari efferunt . Memphiticae vero variant . Si *αης* , ut scribit La-Croz. in Lex. , vox est *origine Aegyptiaca* , quid proprie significet , nemo melius quam Hesychius (emendatus tamen a Iohan. Alberto) exponere novit . Nebulam enim & caliginem ex ardore , & aestu partam exposuit . Ex his & morbi , & pestilentiae in homines , in sata vero frugum corruptio inter Aegyptios oriri solent .

(35) Ver-

(35) Versio Theb. non verba omnia, sed unam graecae orationis sententiam simpliciter reddit.

(36) Pro ταχειας ιασεως habet Thebaeus πευταλσο τηρφ, *omnem*, sive, ut nos interpretati sumus, *integram valetudinem*, aut si mavis, dic etiam *Integram*, pro celeri, *sanationem*.

(37) Graeca potius quam Thebaica incauti vertimus. Nam diaconus Thebaeus populum admonet, ut *oret pro iis omnibus, qui indigent adiutorio Domini*, *& eius opitulatione*, seu gubernatione. Sed, ut modo animadvertimus *opitulatio*, multo aptius respondet Gr. αντιλήμψεως, sive αντιληψεως. Est enim heic αντιληψις actio pietatis, & misericordiae, qua Deus oratur, ut nos veluti extenta, ac porrecta manu aut lapsos erigat, aut iamiam lapsuros nos apprehendat, atque retineat, ne labamur. S. Greg. Naz. or. 32. n. 11. p. 587. ἀντιλήψεις, de quibus loquitur Apostol. 1. Cor. 12. 28. προςασίας, *defensiones* scilicet & *patrocinia* interpretatur.

Si autem Aegypt. ϯⲁⲛϩⲟ vertimus *gubernationem*, fecimus id ducti amplitudine vocis, quae varia ad summi gubernatoris providentiam, potestatem, ac regimen spectantia significare potest.

De αντιλημψεως iam diximus, μ ibi esse insertam more Aegyptiorum vetustissimo. Nam & magnus Athanas. in epist. ad Solitar. num. 56., quae nos Latini *subsellia*, (quasi *supsellia*) vocamus, συμψέλλια interiecto μ appellavit.

(38) Amanuensis indiligens, suspenso calamo, & animo in alia distracto, integram Thebaicae precis formulam in postremis verbis describere praetermisit. Sic & male pinxit vocem ⲉⲧⲁϩⲉⲣⲁⲧⲉⲛϥ, quae, nisi sic fortasse pronunciaretur, legi debet ⲉⲧⲁϩⲉⲣⲁⲧ́ϥ.

(39) In Thebaica vers. deest aliquid, quod est in Graeca. An vero *populus* aut integrum psalm. L., aut illius tantum primum *hemistichium* hoc loci ex praescripto ritu recitare consueverit, nihil certi a me coniici potuit. Mea tamen sententia stat pro recitatione integri psalmi, quia populus non erumpit in frequens illud brevissimumque *Miserere nostri*

Domine, sed psalmum integrum ipsum incipit: *Miserere mei Deus &c.*

(40) ⲡϭⲱⲗ́ⲡ ⲉⲃⲟⲗ. Si vocabulo isti eam tribueris significationem, quam habet ⲡϭⲱⲣⲡ ⲉⲃⲟⲗ iuxta dialectum *communem* apud Lacroz. in *sylloge quarumdam vocum superioris Aegypti*, ⲡϭⲱⲗ́ⲡ ⲉⲃⲟⲗ exponi debebit, *revelatio*. Sed, ne ita exponatur, omnes huius loci *circumstantiae* impediunt. Multo proinde aptius Thebaicum nomen ⲡϭⲱⲗ́ⲡ mutato ϭ in ⲥ componi crederem cum ⲡⲥⲱⲗⲡ, quod est in Memph. sive communi dialecto *rumpere*; ut inde sit ⲡϭⲱⲗ́ⲡ ⲉⲃⲟⲗ *interruptio*. Eaque statim intelligitur, post tam prolixae συνάπτης sive *collectae* recitationem Graecis, Thebaicisque formulis iteratam, spatium dari diacono paullulum interquiescendi, usque dum populus integrum (uti mihi suadeo) psalmum L., Thebaeorum ritu, interiectis nimirum ad singulos versiculos piis quibusdam, sed brevissimis considerationibus, absolverit; ut, eo absoluto, idem ipse diaconus alacrius deinde munus resumeret suum, ac reliquas amplissimae *collectae* preces indicere pergeret. At haec ex iis, quae mox sequuntur, lucem paullo maiorem accipient.

(41) In Graeco diaconico scribe τελεσθεντος .... προσκομισαντος (uti est in cod.) pro τελισθεντος ..... προσκομισοντος, (quod est erratum typographi) & κυ̃ pro κϛ. In Thebaico vero omittitur versio verbi προσκομισθεντος, & sequentis coniunctivae particulae και ... Ex hac vero orandi formula satis perspicuum fit, diaconum praeconia ista recitasse post oblationem, & consecrationem sacrorum mysteriorum.

(42) Pars prima Graecae orationis iisdem fere verbis, quibus precatio similis in Liturg. S. Greg. p.93. apud Renaud., concepta est. En illa: *Memento igitur etiam nunc Domine*, πάντων ἐντειλαμένων (unde nostrum corrigas εντιλαμεμων), τοῦ μνημονεύειν ἀυτῶν εἰς τὰς δεήσεις ἡμετέρας, *omnium eorum, qui nobis praeceperunt, ut eorum memoriam haberemus inter supplicationes nostras*. Sed pro αυτων Graecus noster legit αυτου, additis mendose εν τοις δεησιν pro εν ταις δεησιν. Ac certe noster quoque

que Thebaeus in versione retinuisse videtur *αυτου*, quod bis vertit ⲛⲁϥ, & ⲉⲧⲃⲏⲧ̄ϥ. Id vero ea de caussa, ni male coniiciam, fecisse videtur, quod *αυτοῦ* (subintellecto *εκαστου*, *αυτου εκαστου*), quasi pronomen *partitivum* singularis numeri constructum acceperit cum participio plurali *εντειλαμενων*, atque ita totam sententiam in hunc fere modum thebaice expresserit: *Pro iis omnibus, qui commiserunt nobis ut* singuli cuiusque *memoriam ageremus, & commendarunt quisque se orationibus nostris*.

Incertus haereo in voce ⲁⲩϩⲱⲛ. Nescio an mutilam dicere debeam? ⲁⲩϩⲟⲛϩⲉⲛ, *praeceperunt* habet etiam in simili diaconico Liturgia Copt. S. Marci, sive S. Cyrilli: & ϩⲱⲛϩⲉⲛ cum ⲱ ipse quoque La-Croz. in Lex. scribit; sed admonet *veram lectionem* esse ϩⲟⲛϩⲉⲛ. Ego vero, si Thebaicam vocem ⲁⲩϩⲱⲛ integram edidero, addito ϩⲉⲛ, ⲁⲩϩⲱⲛϩⲉⲛ dixero, non ⲁⲩϩⲟⲛϩⲉⲛ. Scimus enim quam saepe Thebaei vertere soleant ⲟ in ⲱ *omega*. Haec ego commentabar, quum arrepto fragm. Borgiano Levit. a c. VII. 34. ad XI. usque v. 12. inter legendum, in loca plura statim incurri, quae mihi ϩⲱⲛ simplex vim *praecipiendi*, & *imperandi* habere perspicue demonstrarunt.

Rursus in parte postrema diaconici codex ita repraesentat ultimam syllabam mutilati nominis ... *των*, ut imperitiam amanuensis palam aperteque prodat. Anceps miser librarius, quid scriberet, formas litterarum medias inter *obscuratam* initialem *αυ* ... & finalem *ων*, tam variis & intortis ductibus depravavit, ut ne ipse quidem eas recognoscere quiret. Quid multa? Tu locum corrige, & pone *αυτων*, cui respondet in Theb. versione ⲛ̄ⲧⲟⲟⲩ. Huic tamen male a *typotheta* additum est ⲛ, quod coniungi debet cum sequentibus, ut genuina, & integra vox sit ⲛⲙ̀ⲙⲁⲛ, conferenda cum Gr. *και ημων*.

(43) Si consulas Theb. vers., intelliges in Gr. textu post *καλην*, deesse *ομολογιαν*, & viceversa *εκτενες*, (rectius *εκτενως*,) omitti in Theb. Agitur heic, ut ego opinor, de athletis fidei,

 qui

qui non tantum ex Thebaidis monasteriis, sed ex omni quoque Episcoporum, aliorumque ecclesiae ministrorum, & laicorum fidelium ordine sub Iuliani praesertim, & Valentis adde & Constantii, Arianorumque persecutione, *Confessorum Christi nomen* gloriamque adepti, inter vivos adhuc agebant omnibus cogniti, & publicis ecclesiae praeconiis in Dei, & christianae gratiae laudem, commemorati.

(44) Graeca *αδελφω .... προσλαβομενου .... ει τοπων ...., απατειρα*, lege *αδελφων .... προσλαβομενος .... εις τοπον*, (ut in Liturg. Gr. Basil. pag. 73., Greg. pag. 115. apud Renaud., *ἐν τόπῳ* apud Goar. in Liturg. Chrysost. pag. 78., & Basil. pag. 168.) ... & demum *απεδρα*, (unde ἔνθι ἀπέδρα ... legitur in cit. Liturgiar. textibus) cum reliquis, ut in nostro diaconico.

Versio Theb. etsi sub initium aliquantulum *κατὰ γράμμα* differre videatur a Gr. textu, sensu tamen eadem est. In fine tantum ⲙ̀ⲙⲟⲩ, *mors*, habet, quae vox in nullis ex laudatis Liturgiis exprimitur. Cetera quae sunt praetermissa, vitio tribue Thebaei amanuensis.

(45) Haec item Graeca *υπομενου τελιωθεις ... αυτον*. Sic corrige *υμομονης τελιοτης ... αυτων*.

Sic & Thebaica ϯⲡⲓϯⲥ .... ⲟⲩϫⲱⲛ .... ⲟⲩ, lege ϯⲡⲓⲥϯⲥ ... ⲟⲩϫⲱⲕ ... ⲛ̀ⲧⲟⲟⲧⲟⲩ. Huius enim pronominis, quod est graece *αυτων*, obliviosus amanuensis nonnisi ultimam syllabam dedit. In hunc modum Thebaica cum Graecis probe conveniunt, dummodo ante *τελιγμους* subaudias praepositionem *κατὰ*, vel *ἐπὶ*, sine qua vix intelliges, quid sit ϩⲛ̀ ⲟⲩⲥⲟⲟϩⲉ ⲙ̀ⲡⲓⲥϯⲥ.

(46) Pro *σκεπη ... κακον ... αποκης αυτο ...*, haec tene: *σκεπης ... κακων ... αποσκεπης αυτων*. Iam veni ad Thebaicam, quae sub initium parum differt a Graeca oratione. In ceteris etsi nomina ⲙ̀ⲡⲉⲑⲟⲟⲩ, & ⲉⲑⲟⲟⲩ singularis sint numeri, ea tamen, dum latine vertimus in plurali accepimus, quod utraque, ex Aegyptiorum sententia, aequivaleant Graecis *κακων*. Emendatam dedimus vocem *αποκη* per

απο-

αποσκεπης, inducti luce Thebaicae ⲛ̀ⲟⲩⲱⲛ, quae *aperire*, adeoque & *detegere*, ac *revelare* designat. Quare υπερ .... αποσκεπης, *pro detectione* αυτων (κακων), idem est ac ⲉⲑⲃⲉ ...: ⲛ̀ⲟⲩⲱⲛ ⲉⲃⲟⲗ *pro apertione* (minus recte, ut nunc video in Latina versione nostra iam edita, *pro aperitione*), sive *detectione*, & *revelatione malorum*. Sed incuria amanuensis Thebaei omissa est versio illorum verborum, quibus Graeca oratio absolvitur, επι ποθειας Χῦ του Θῦ ημων, *in desiderium Christi Dei nostri*.

(47) Duo occurrunt in Graeca: αμαρτιον, & πλυμελιματον, quae corrigas: alterum αμαρτιων, alterum πλημμεληματων. Mox ob oculos tibi iterum veniet oscitantia librarii, qui in Theb. vers. exscribere neglexit vocem, quae τω, πλημμεληματων respondere debebat.

Huius orationis verba *graece tantum*, *&* *non coptice*, bis recitantur ab Archidiacono in sola ordinatione Patriarchae Alexandrini apud Renaud. pag. 471. & 483. tom. 1. *Liturg. orient.*, & in Euchol. Copto Rom. editionis pag. 49., & 147. Recitantur etiam in ordinatione Episcopi, sed *coptice tantum*, *non* item *graece*. At fragmentum nostrum aperte indicat ea recitari consuevisse graece primum, deinde thebaice in ordinatione Archimandritae. Diaconicum huius simile exstat in Liturg. S. Ioh. Chrysost. apud Goar. pag. 75. ad offerton. maius, & in cod. bibl. Ang. pag. 19.

(48) Corrige rursus πλυμεληματων, quae vox etsi cum duplici μμ in cod. recte scripta videatur, prius tamen μ lineam supra se gerit quasi expunctionis indicem: deinde etiam ακουσιον primum, & ακουσιον secundum; & lege πλημμεληματων ... εκουσιων (τε και) ακουσιων, suffecto ω in locum τῦ, ο: quae duo frequentissime Aegyptii commutant.

Ultimum hoc est ex *diaconicis*, quae graece tantum, sine Coptica versione, recitat senior Episcopus in ordinatione Patriarchae, loco laud. apud Renaud. pag. 484., & Archidiac. pag. 472. In Euchol. vero Copt. pag. 100. Archidiaconus, & pag. 148. diaconus. Sed oratio, ut est in fragmento nostro,

in eo a Graeca Renaud., & Euchologii Coptici, ſive Memphitici differt, quod noſtra precatur *pro indulgentia delictorum omnium* in plurali numero, illa in ſingulari *pro venia omnis delicti*; cetera eadem omnino ſunt.

Quod ſi Thebaica verſio accurate non reddit voces ἑκουσίων τε καὶ ἀκουσίων, ne mirum videatur. Fortaſſe enim verbum ⲉⲓⲣⲉ ex communi Thebaeorum uſu, & intelligentia, idem erat ac facere ex προαιρέσει, & nutu voluntatis; adeout ubi fideles dicunt, veniam ſe implorare *delictorum, quae non fecimus*, intelligendi ſint de delictis non commiſſis ex certa ſcientia, & deliberatione voluntatis; cuiuſmodi ſunt omnia peccata *ignorantiae*: quibus *peccatis*, ait S. Aug. lib. 1. op. imp. cont. Iulian. cap. 105., *de ignorantiae, vel affectionum neceſſitate venientibus, quae non ſolum peccata, verum etiam poenae ſunt peccatorum, plenum eſt humanum genus*. Hinc nihil tam frequens in Graecis PP. & Orientalium, Aegyptiorumque omnium Liturgiis, quam lacrimabilis, & ardens illa ad Deum oratio, cuius etiam meminit Chryſoſt. & Montfauc. ipſe teſtatur in ſynopſi obſervation. ad tom. 13. illius operum pag. 185. pro venia peccatorum, quae *ſive volentes, ſive inviti commiſimus*. Quare de hoc ſecundo *malorum genere*, inquit eo loci Auguſtinus, *Deus rogatur*, delicta iuventutis, & ignorantiae meae ne memineris. *Quod genus delictorum ſi non imputaret Deus iuſtus, non ea ſibi dimitti poſceret homo fidelis. Unde dicit & Dei famulus Iob* (cap. 14. verſ. 17., ed. τῶν ō), *ſignaſti peccata mea in ſacculo, & annotaſti ſi quid invitus commiſi*. Sic & Graecus: Ἐσφράγισας δέ μου τὰ ἁμαρτήματα ἐν βαλαντίῳ, καὶ ἐπεσημήνω ὅτι ἄκων παρέβην. Et Thebaica verſio: ⲁⲕⲧⲱⲱⲃⲉ ⲇⲉ ⲉ̀ⲣⲛ̀ⲛⲁⲛⲟⲃⲉ ϩⲛ̀ ⲟⲩϫⲱⲱⲙⲉ ⲁⲕⲛ-ⲧϯⲙⲁⲉⲓⲛ ⲇⲉ ⲉⲛⲉⲛⲧⲁⲓⲁⲁϥ ⲛ̄ⲧⲁϭⲟⲙ ⲁⲛ̄ⲧⲥ. *Sigillaſti vero peccata mea in ſacculo, ſignaſti autem quicquid feci* ⲛ̄ⲧⲁϭⲟⲙ ⲁⲛ̄ⲧⲥ. *vim non habens in eo*, ἄκων nempe, quod eſt, *invitus*. Atque haec tu refer ad *delicta*, quae aut ex *ignorantia* committuntur, aut *poenae* ſunt peccatorum. Nam & Aquila illud Lev. 4. v. 2. Ἐὰν ἁμάρτῃ ἀκουσίως, vertit ἐν ἀγνοίᾳ *in ignorantia*.

rantia. Quo loci Iohan. Albertus in Hesychium, ipsum quoque Demosthenem in or. I. cont. Aristogit. meminisse observat, τῶν ἑκουσίων καὶ ἀκουσίων ἁμαρτημάτων, *delictorum* nempe, ut vertit Papinian. in Dig., *quae sponte, vel ignorantia contrahuntur*. Atque de hoc secundo ἀκουσίων peccatorum genere SS. magister Augustinus, & preces nostrae loquuntur; ne quis imprudens in hunc locum inducere ex transverso velit controversiam de ignorantia invincibili, quae cum exposita doctrina Patrum, publicisque fidelium orationibus nihil habet commune.

49) Post diaconica recitata infra celebrationem sacrorum mysteriorum pro inauguratione Archimandritae, datur in τμηματι Borgiani codicis κανοναριν βησαντιων, rectius (sublata commutatione υ cum η, & ζ cum σ), βυζαντίων. Κανοναριν vero vox est, quam Leo Allat. in syntagmate de libr. eccles. Graecor. accepit ex vetustis codd. bibl. Barber., & Meursius subinde, atque Du-Cang. ex eodem Allatio in Glossaria sua retulerunt. Est autem κανοναριν, ut laudati scriptores exponunt, *regula*, eadem scilicet ac κανων in versione nostra Thebaica, *ordo* nimirum, quem in divina *anaphora* celebranda servabant *Byzantini*. Pronum hinc est intelligere, vetustiorem *Liturgiam*, qua antea utebantur Thebaei, aliam fuisse ab ea, quae postmodum dicta ab ipsis est *Byzantinorum*, quaeque, ut mox intelligemus, eadem esse videtur ac *Liturgia S. Ioh. Chrysostomi*. Unde & illud colligere licebit, verissimi axiomatis loco haberi posse, quod iam saepe docuit Renaudotius, Liturgias non ab eorum nominibus, quibus inscriptae sunt, sed ab ecclesiarum usu, earumque publica approbatione auctoritatem suam accipere.

Verum & illud modo restat, ut praeter βησαντιων, corrigas in Gr. textu voces duas, quarum unam scribes λατρηας pro λατριας, aliam vero το πρωτον pro το πρωτων.

(50) *Canon synaxis sancti ministerii*, fuisse videtur titulus Byzantini codicis, unde excerpta sunt *diaconica*, quae pone sequuntur. Sic certe se habet inscriptio iuxta Thebaicam versionem. Graeca paullo aliter. Nam η αγια συναξις μυστικης λατρηας, idem, mea quidem sententia, est ac *sancta synaxis mysti-*

mystici sacrificii. Λατρεία enim, ut Leigh in *crit. sac.* observat, *sacrificium in specie significat*. Ob hanc caussam S. Cyrill. Hierosol. mystag. V. n. 8., corporis & sanguinis Domini τὴν πνευματικὴν θυσίαν *spiritale sacrificium*, τὴν ἀναίμακτον λατρείαν *incruentam LATRIAM* appellat. Si quis autem dicere mallet, eo titulo fuisse primitus insignitam Chrysost. Liturgiam, nihil diceret, quod ab ingenio, & stilo viri SS. alienum videri posset. Ille enim est, qui saepe sacrificium corporis & sanguinis Domini, μυστικὴν θυσίαν *mysticum sacrificium* nuncupat; unde & Hieremias Patriarcha Constantinop. an. 1576. ritum ei vindicat τῆς μυστικῆς θυσίας. Ea inscriptio varias subinde mutationes subiit. Apud Goarium διάταξις τῆς θείας, καὶ ἱερᾶς λειτουργίας: apud Maurinos tom. 12. op. Chrys. p. 776. διάταξις τῆς θείας ἱερουργίας: in cod. biblioth. Angel. an. 1166. ἡ θεία λειτουργία inscribitur.

Quod sequitur: το πρωτον ουτως αρχεται, vertere praetermisit Thebaeus, quia nihil pertinere norat ad ea, quae recitanda erant in Missae exordio.

(51) Initium Liturgiae Byzantidae ducitur ab hac tum Graeca, tum Thebaica proclamatione diaconi: *oremus Dominum*. Et sic revera incipit divina Liturgia S. Ioh. Chrysostomi apud Goarium p. 64., ubi ad marginem adnotat: *Missae initium*. Neque aliud, ut ego reor, exordium in exemplari Byzantino, quod exscriberet, Thebaeus librarius invenit.

Tot igitur illa παρασκευαστικά, quae in eodem Goario a pag. 58. ad pag. usque 64. traduntur, seponenda sunt, tamquam mera quaedam *praeparatoria*, ac diu fortasse post magni Chrysostomi obitum in illius Liturgiam inducta. Ac certe in cod. illo nostro paullo ante laudato, non multa προπαρασκευαστικά, sed unica illa brevis oratio τῆς προθέσεως *propositionis*, quam edidit cl. Goar. p. 65. ὁ Θεὸς, ὁ Θεὸς ἡμῶν ... describitur, eique statim additur: ὁ Διακ. Εὐλόγησον δέσποτα. *Diac. Benedic Domine*. Et ὁ Ἱερ. Εὐλογημένη ἡ βασιλεία τοῦ πρς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνς, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς ... *Sacerd. Benedictum regnum Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, nunc, & semper, & in saecula*. Quae etiam verba ad coronidem προπαρασκευ-

παρασκε-

ρασκευαστικῶν pertinere videntur. Non alia in hoc nostro cod. Angel. bibl. habentur; sed e vestigio exorditur diaconus, ut in ipso Goar., in Maurinorum editione, & in Theb. nostro fragm. εν ειρηνη τῦ κῦ δεηθωμεν. Quamquam in superiori margine eiusdem cod. bibl. Angel. aliena, eaque recentiori manu haec legantur: προοίμια ἄλλα ἁγίων, *alia prooemia sanctorum* mysteriorum.

Ad haec ipsa sive *prooemia*, sive *praeparatoria* referre oportere credimus doctissimi Montfauconii sententiam, ubi *in Synopsi &c.* tom. XIII. oper. Chrysost. pag. 183. haec scribit: *De Liturgiae certe initio, deque precibus, & aliis quae Praefationi, uti vocamus, praemittebat sacerdos, nihil habet* (in operibus suis) *Chrysostomus*. Attamen loca sunt, in quibus Doctor SS. nonnulla generatim commemorat, quae ad *initium* Byzantinae Liturgiae satis apte spectare queant. Inter cetera illud est, quod, Montfauconio ipso observante, *sacerdotes ....., ubi prius pacem apprecati fuerint, deinceps incipiunt benedicere. At vero diaconus dum cum aliis precari iubet ..... hoc quoque imperat in oratione, ut Angelum pacis rogemus*, καὶ τὰ προκείμενα πάντα εἰρήνικα, *& proposita cuncta pacifica* (enunciata), *& ab hoc conventu* (fideles) *dimittens hoc* (illis) *precatur dicens: In pace discedite*. De *sacerdotis* ritibus, eiusque officiis nihil est, quod exspectes ex hoc nostro codice Theb., *qui totus*, hucusque saltem, *diaconicus* est. Sed ea, quae diaconus *una cum aliis precari* iubet, & *universa* illa εἰρηνικὰ *pacifica*, quorum meminit Chrysostomus, mirifice conveniunt cum Byzantinae Liturgiae nostrae initio: *In pace Dominum precemur*, cumque *ceteris*, quae in eiusdem Chrysostomi Liturgia apud Goarium sequuntur.

(52) Alterum hocce *Byzantini canonis* diaconicum, uno excepto verbo αναστησον, idem fere est, quod in divina *Missa S. Ioh. Chrysost.* apud laud. Goarium pag. 65., & in ms. Ang. bibl. fol. 4. legitur, sed non eodem loco. In fragmento Theb. statim post primam orationem a diacono indictam collocatur; in Chrysostomi vero Liturgia Goariani Euchol. non solum post preces omnes, easque satis prolixas μεγάλης συνάπτης *magnae*

collectae, ſed & poſt *orationem primi antiphoni* recitandum proponitur. Quid vero ſit *primum antiphonum* diſce ex not. 63. ipſius Goarii.

(53) Graeca, & Thebaica huius *tertiae* orationis, ne in ullo quidem, ut ita dicam, apice ab iis differunt, quae Goarius, & ms. cod. Angel. bibl. habent in Miſſa S. Ioh. Chryſoſt.

Quarta in his variat. Non habet τῦ Θεῦ ...., neque τῆς τῶν πάντων ἑνώσεως, quae tamen in hac ipſa oratione, tamquam in propria ſede a Chryſoſtomo poſita ex Euchologio Goarii, & ex noſtro illo codice repraeſentantur. Sed haec eadem mox ſub oculos redire videbimus in canone Byzantino fragmenti Thebaici.

Ac certe *quinta*, quae ſequitur oratio ea nobis ex integro reſtituta exhibet, quae veluti ſubducta quaerebamus in quarta. Inde fit, ut *quintum* iſtud Byzantini canonis *diaconicum* diverſum omnino ſit ab illo, quod in Chryſoſtomi Liturgia *quarto loco* poſitum a Goario hiſce plane verbis refertur: ὑπὲρ τῦ ἁγίυ οἴκυ τύτυ, καὶ τῶν μετὰ πίστεως, ἐυλαβείας, καὶ φόβυ Θεῦ εἰσιόντων ἐν αὐτῷ. *Pro hac ſancta domo, & iis, qui cum fide, religione, & Dei timore ipſam ingrediuntur*. Noſtrum vero tale eſt: υπερ της ενθαδε αγιας τυ Θῦ εκκλησιας και της των παντων αινωσεως, (l. ενωσεως, ut in Goar.): *Pro hac ſancta Dei eccleſia, & omnium concordia*; ubi verba habes, quae deſunt in *quarta* precatione diaconici noſtri Byzantini, & adſunt in *tertia* Chryſoſtomiani apud Goar.

Sed unde accidit, ut in Thebaica huius precis verſione Latinis verbis expreſſa, diaconus orare iubeat *pro benedictionibus* in eccleſia? Ex eo, inquam ego ingenue, quod nimium feſtinanter, minuſque conſiderate hunc locum ſim interpretatus; nam nec ego in praeſentia ſcio, cur vocem ⲧⲏⲣⲟⲩ heic exponere praetermiſerim. Nunc quem ſenſum referre queant Thebaica ϩⲉⲛⲥⲙⲟⲩ ⲧⲏⲣⲟⲩ collata cum Graecis της των παντων (αινωσεως) paullo maturius expendam. Lego itaque primum αινεσεως. Hanc enim lectionem magis quam alteram ἑνώσεως, (quae me quoque decepit) Thebaeus interpres prae oculis habuiſſe videtur. At αἴνεσις *laudatio* eſt, *aſſen-*

assensio, *consensio*, *adprobatio*, & συγκατάθεσις Hesychio (2. Cor. VI. 15. 16., adnotante Iohan. Alberto) συμφώνησις, cui αἰνεῖτε ab αἰνεῖν est, συγκατατίθετε, & αἰνήσωσιν, συγκαταθῶνται ex συγκατατίθημι *idem sentio*. Σμου vero Aegyptium respondet τῷ αἰνεῖν, eiusque verbali αἴνεσις. Ex his ego intelligo, (posita Graeca lectione αινεσεως,) eam diaconicae precis partem, υπερ της των παντων αινεσεως, quae translata est a Thebaeo interprete: ⲁ̀ⲙⲛ ϩⲉⲛⲥⲙⲟⲩ ⲧⲏⲣⲟⲩ ϩⲣⲁⲓ ⲛ̀ϩⲏⲧⲥ, latinis verbis sic reddi aptissime posse: *Et ut omnes in ea* (ecclesia) *idem sentiant*, approbent, atque laudent. Sin autem lectionem ponas ἑνώσεως, eamdem quidem sententiam habebis, sed res erit explicatu difficilis, ne dicam ἀδύνατον, quo pacto Thebaico ⲥⲙⲟⲩ Graecam ἕνωσιν, *unionem* scilicet, significare queat; nisi ad errorem confugias amanuensis, qui ex ϩⲉⲛⲥⲙⲟⲧ (*uniformes*) recte ab interprete positum, fecerit male pingendo, ϩⲉⲛⲥⲙⲟⲩ.

(54) Sexta est oratio diaconica in canone Byzantino Thebaeorum pro solis *Archiepiscopo*, & *Episcopo*. Quinta vero in Chrysostomiana Liturgia Goarii, pro solo *Archiepiscopo*, aut, ut habet cod. iam saepe laud. bibl. Ang. *pro Episcopo*, *Presbyteris*, *Diaconis*, *Clero*, *&* *populo*. Indeque colligitur hanc istam Liturgiam propriam fuisse Constantinopolitanae metropolis, *canonem* vero Byzantinum a Thebaeis descriptum communem fuisse ceteris omnibus illius dioeceseos ecclesiis.

ΕΠΙΚΡΙΣΙΣ.

In adnot. 5. Quae diximus de Liturgicis Coptorum codicibus, e quibus *Eulogiarum ritum* aliquando sublatum coniecimus, de iis qui *vernacula* eorum lingua in inferiori Aegypto conscripti fuerant, intelligenda sunt. Nuper enim ad calcem Liturgiae Copticae S. Basilii in Missal. Rom. edito an. 1736. Rubricam observavi *Arabicam*, qua praescribitur, ut sacerdos sacris indumentis exutus distribuat الاولوجية اى خبز البركة

Eulogiam, *hoc eſt panem benedictum*, ex eo ſcilicet, qui licet ſpeciem quamdam ſanctificationis ex liturgicis precibus hauſiſſet, verbis tamen euchariſticis ex ore Chriſti prolatis *conſecratus non erat*. Huius Arabici additamenti nullum veſtigium in codd. ſuis Copto-Arabicis, aut etiam Graecis Alexandr. eccleſiae ſubodoratus eſt Renaud. Apud Graecos vero ἀντίδωρον datur a celebrante veſtibus ſacerdotalibus adhuc induto, ſed ſine diacono. Contra vero, ſi codicis noſtri verba: τας κεφαλας υμων επι ευλογιαις τω κῶ κλινατε, ita, ut nos fecimus, de *Eulogiis* hiſce interpreteris, diaconus apud Thebaeos praeſens aderat ſacerdoti, poſtquam abſoluta ſolemni communione corporis & ſanguinis Domini, & recitato praeconio illo: ορθοι μεταλαβοντες &c. iuſſerat fidelibus ne diſcederent, ſed ſtarent ad orationem: ad eam ſcilicet quam diaconus ipſe ſtatim indicit pro iis, qui digni ſunt facti participatione divinorum myſteriorum, pro univerſo populo, & pro fide ac pace totius eccleſiae: quae diaconica Graeci non habent neque in Chryſoſt., neque in Baſil. Liturgia. Iis proinde conſona eſſe debebat ſequens ſacerdotis Thebaei oratio; quae nempe illius ſimilis eſſet, quam obſervante Goario, *Graecus* (praecinente choro, *Domine benedic*,) e cancellis egreſſus expetitam benedictionem largiturus, recitat retro ambonem in medio populi, quamque S. Germanus ex traditione maiorum *ſigillum* appellat *omnium petitionum*, *& compendium rite compoſitum primis*, *& praecipuis conveniens orationibus*. Heic vero locus eſt, ubi diaconus Thebaeus adſtantes admonet, ut capita Deo inclinent επι ευλογιαις: & heic in *Pontificali* eccl. Gr. ab Iſaacio Haberto Vabren. Epiſcopo praeclariſſime illuſtrato: *Patriarcha ſtante ante ſanctas ianuas*, *alius Pontifex quem ipſe iuſſerit*, *populo diſtribuit* τὸ ἀντίδωρον, *panem benedictum*, *dicitque dimiſſionis formulam*. Idem praeſtat ſacerdos in Euchol. Goarii p. 85. Ex his ſatis aperte colligitur eam Thebaei diaconi admonitionem de capite *domino Deo inclinando* επι ευλογιαις referri ad ευλογιας, ad *panes* nempe *eulogicos* in ſacra liturgia, ut iam adnotavimus, *benedictos*. Non nego tamen, quin eadem ipſa admonitio ſimul, & ſemel reſpiceret ευλογίαν *benedictionem* ſcilicet ſacer-

ſacerdotalem; quae in *abſolutione myſteriorum duplex eſt*, iuxta Graecos, alia ante, & alia poſt diſtributionem ἀντιδώρου, quemadmodum & *dimiſſio* populi *duplex*; *unica* vero in hoc noſtro Thebaico ritu. Idem erit, etiamſi *diaconicum*, de quo loquimur, collocandum putaveris ante orationem recitandam a ſacerdote Thebaeo. Hinc non ἐυλογίαν, qualis eſſet ſimplex ſacerdotalis benedictio, dum celebrans σφραγίζει τὸν λαὸν ſigno crucis conſignat populum; ſed ἐυλογία in numero plurium ex codice noſtro appellari animadvertimus.

Cave tamen ne ἐυλογίας, quorum uterque & Hieroſolymitanus, & Alexandr.. *Cyrillus* meminit, cum noſtris hiſce confundas. Ille catech. 13. n. 6. de Iuda proditore loquens, *Paulo ante*, inquit, *manus ejus* ἐυλογίας *eulogias* (*ſeu benedicti panis partes*) *recipiebant*, *& ſtatim propter argentum*, *quo proditionem pactus erat*, *mortem* (*Chriſti*) *machinabatur*. Sed doctiſſimus editor & obſervator Cyrilli Ant. Auguſtinus *Turtaeus* rectiſſime ſubdit: *Quas Cyrillus hic appellat plurali numero* eulogias, *ſacri panis communio eſt*; *qui cum frangendo diſtribueretur*, *vix ſine micis*, *& fruſtulis avulſis in manu dari poterat*, *de quibus micis vide catech.* 23. *n.* 21. Ibi enim agit Catechiſta SS. de *ſancto corpore Chriſti concava manu ſuſcepto* fidelem admonens, ut, *poſtquam caute ſancti corporis contactu oculos ſuos ſanctificaverit*, *advigilet*, *ne quid ex eo depereat*, *ne ex eo vel mica*, *intercidat*, *quod eſt auro*, *& gemmis longe pretioſius*. Hic vero, nempe Alexandr. Cyrillus in ep. ad Neſtor. tom.5. p.2. p.72. & p. 1. Act.Conc. Epheſ. c.16. ait: ἀνάιμακτον θυσίαν, (alias λατρείαν) *incruentum ſacrificium in eccleſia celebramus*, Πρόσιμέν τε ὄυτω ταῖς μυστικαῖς ἐυλογίαις, *atque ita accedimus ad myſticas eulogias*, *& ſanctificamur utpote ſacrae carnis*, *& pretioſi ſanguinis Chriſti noſtrum omnium ſalvatoris participes effecti*. Myſticas *benedictiones* noſtrates ad *litteram* vulgo interpretantur, ſed reapſe particulae erant panis euchariſtici jam *conſecrati*; & in ſubſtantiam ipſam corporis Chriſti per illius divina verba integre tranſmutati. Tales erant ὁι μερίδες *particulae* euchariſticae, quas ad medium uſque ſaec. eccleſiæ III. ſibi invicem, Paſchatis praeſertim tempore, mittere ſolebant eiuſdem commu-

communionis episcopi, & presbyteri. Nam ut Habertus p. 288. observat *ἐυλογία aliquando eucharistiam* significat *etiam apud Paullum*. Idque nos ipsi pariter ex variis S. Cyrilli locis observavimus ad rubricam ευλογησατε Liturg. Thebaicae. Sed huiusmodi eucharisticae, vereque divinae *eulogiae* non sunt, ut dicere coeperam, confundendae cum iis, de quibus in praesentia agimus. In his nostris *eulogiae* nomen, quemadmodum laud. Habertus scribere pergit, *eucharistiae opponitur, ab eaque, ut aliquid vicarium manifestissime distinguitur*. Nam Laodicen. concilium apertissime τὰ ἅγια, sacra nempe eucharistiae mysteria secernit *ab Eulogiis*, ubi can. 14. statuit, *ne τὰ ἅγια sancta ἐις λόγον ἐυλογίων instar* eulogiarum *in festo Paschae alienas in paroecias mittantur*, sicuti ante fieri consuevisse, ducibus Haberto ipso, & Valesio in l. 5. c. 24. Eusebii, adnotabamus.

Verum eulogiae, quae veluti in tesseram fraternae, & ecclesiasticae communionis mittebantur, *privatae* erant; quae vero in ecclesia, & quidem ad unius liturgiae absolutionem a Pontifice, vel a presbytero distribuebantur, *publicae* dicebantur, quales eas fuisse coniicimus, quae a Diacono Thebaeo in recitato praeconio indicantur. Nam κατάκλαστα extra etiam liturgiam, & sacram matutinam mysteriorum synaxim distributa, iudice eodem Vabrensi Episcopo adversus Casaubonum, & Meursium, diversa omnino erant ab eulogiis.

In adnot. 11. Tempera, quaeso, criticum, quod mihi, vel invito calamo, excidit, iudicium de voce θαυμασιωτατου· θάυμαστος vocabulum notissimum erat SS. Athanasio, & Cyrillo Alex. Attamen & ille Ἐυφρατίωνα *Euphrationem* Balanaearum Episcopum τὸν θαυμασιώτατον *virum mirabilissimum* appellat in apol. de fuga sua p. 320. & iste θαυμασιώτατον vocat Τριβοῦνον ep. ad Acacium p. 110.

In adnot. 12. Si quis τὸ επηκιου, & ex emendatione nostra εποικιου, motus auctoritate doctissimi Ducangii, *villam* interpretari velit, non contradicam. At rem paullo accuratius expendat. Laudat Ducangius testimonium c. 19. lib. Iosue, & loca aliquot basilicorum. Nam & ipse Henricus Stephanus ante

ante dixerat de ἐπόικιον, *pro illo affertur ex Iosue* c. 19. Totum hoc caput attente ego quoque legi in verſ. τῶν, ō ex celeberrimo cod. Alexandr. a Grabe edita, nec uſquam ἐποίκιον aut ἐποίκια, ſed earum loco alterutram aut *αἱ κῶμαι*, aut *αἱ ἐπαύλεις* in Hebr. חצרים, ſemper inveni. Ἐπάυλις vero, Heſychio auctore, plura ſignificare poteſt, inter quae etiam habitaculum, & aulam ſeu tugurium paſtorum, quemadmodum & חצר hebraicum. In hunc ſenſum ſumi poſſet etiam graeca vox ἐποίκιον, etſi aliud quiddam deſignare vellet in Ioſue, quoties nativa ibi eſſet, & non adſcititia, aut aliunde quam a LXX. ſenioribus derivata. Hinc *apud Apollonium*, ſubdit Stephanus *ἐποίκια pro domiciliis accipi videntur*. *Pro villa* denique, *aut caſa*, locum adfert Suidae, in quo certe Lexicographus de ruſtica paſtorum habitatione loquitur. De Baſilicor. teſtimoniis nihil ſollicitus ero, poſtquam ex eodem Stephano intellexi ἐποίκιον in pandectis accipi pro *ſupellectile*. Neque veriſimile fit, *θαυμασιώτατον κεφαλωτην*, qui mox memoratur *villae*, ſeu *villulae*, ſed potius *civitatis* illius, pro qua antea ſpecialis oratio indicta eſt, ducem praeſidemque fuiſſe. Haec de ἐποικίου interpretatione meditanda regerimus. Ad me quod attinet, eam, quae in verſione noſtra edita iam eſt, haud temere, immo & multo fidentius retinendam opinar. Auctorem enim habet & vindicem *Lexicographum* Alexandr. *Heſychium*, & Scholiaſtem Hom. *ad Odyſ.* Z. 265. Vide eumdem Heſych. a Io. Alb. illuſtratum ad voces ἐπίςιον, ἐπίςιον, ἐπιςάθμιον, ἐποίκιον ibi, *κατάλυμα*, & *καταγώγιον* pro *diverſorio*, *&* *hoſpitio*.

In adnot. 15. ad titulum inaugurationis Archimandritae. Vidi paullo ante in Euchol. Aegypt. Rom. edit. pag. ⲣϥ. & p. ⲥⲓⲉ. ritum, quo tum monachus, tum virgo ſanctimonialis *ungitur*, *&* *conſignatur oleo* puro, eoque a ſacerdote benedicto. De monacho poſt *ſchematis*, ſeu monaſtici habitus veſtitionem dicitur: ⲁⲣⲓⲥⲫⲣⲁⲅⲓⲍⲓⲛ ⲛ̀ⲧⲉϥ ⲧⲉⲛϩⲏⲓ ϧⲉⲛ ⲡⲓⲛⲉϩ ⲁⲕⲣⲁⲧⲟⲛ ⲉⲧⲟⲩⲥⲙⲟⲩ, *conſigna illius frontem oleo puro benedicto &c.* De ſanctimoniali pariter: ⲑⲱϩⲥ ⲛ̀ⲧⲉⲥⲧⲉϩⲛⲓ ϧⲉⲛ ⲡⲓⲛⲉϩ ⲛ̀ⲁⲕⲣⲁⲧⲟⲛ ⲉⲧⲁϥⲥⲙⲟⲩ ⲉⲣⲟϥ ⲛ̀ϫⲉ ⲡⲓⲟⲩⲏⲃ, ⲟⲩⲟϩ

ⲟⲩⲟϩ ⲉⲧϫⲱⲙ̀ⲙⲟⲥ, *Unge frontem* facrae virginis *oleo puro, quod facerdos benedixit, & dices &c.* Oratio, quae fequitur pulcherrima eft. De huiufmodi tamen *unctione* nihil in Graeco euchologio legitur; in uno enim Coptico exftat. Hinc ego vereor, ne quis me reprehendat, quod nimis facile in titulo ordinationis Archimandritae Thebaei: ⲉⲩϣⲁⲛ ⲑⲟϩⲥ *Quum ungetur*, quafi erratum, abftulerim, eiufque loco legendum putatim ⲉⲩϣⲁⲛ ⲑⲱϣ: *Quum ordinabitur*; quafi ritus unctionis ei fimilis, qui apud aegyptios in monachi, & fanctimonialis initiatione adhibebatur, adhiberi perinde non poffet in ordinatione novi archimandritae. Quid vero? Poterat, inquam ego, adhiberi; fed quod adhibitus reipfa fuerit, id eft, de quo ego vehementer dubito. Nam ne in ipfa quidem ordinatione five hegumeni, five archimandritae ordinatione, quae fit apud coptos inferioris aegypti, iftius unctionis coeremonia commemoratur. Multo proinde minus perfuadere mihi poffum eam locum habuiffe in ordinatione archimandritae Thebaei apud coptos fuperioris Aegypti. Nullum enim, quod iterum, iterumque affirmo, ritus hujus indicium apud eos hucufque mihi licuit deprehendere. Sed age, dum ita velis, retine arbitratu tuo, in titulo, de quo differimus, vocabulum ⲑⲟϩⲥ, & lege: *quum ungetur*. Vide tamen ne meram caeremonialem *unctionem* partem putes, quafi novi cuiufdem ordinis, & Sacramenti, quo initiari foleret inter monachos Thebaeos eorum archimandrita. De iis enim idem certo, imo & multo aequiori iure fentiendum eft, quod de Melchitis, five Graecis ortodoxis fcribit Renaud. t. V. *de Perpet.* f. l. 5. c. 9. p. 385. *Les Melchites ou orthodoxes Grecs, ont connu les* Archimandrites, *mais ils les ont diftinguez des Archipreftres* (Igumenes ou Komos,) *& n' ont pas eu pour les uns, ny pour les autres des ordinations diftinguees de celle de preftres*, quemadmodum habuiffe videntur Copti Alexandrini poft Concilium chalcedonenfe ad invafionem ufque mahumetanorum, multoque magis deinceps, apud quos difciplina invaluit ordinandi *Hegumenos, aut Archimandritas* quotquot ad epifcopalem,

atque

atque etiam patriarchatus ordinem promovendi essent; quamquam tum ex antiquis eorum monumentis, tum etiam ex euchologio ipso perspicuum sit, Hegumenos hosce nullam, ea veluti peculiari ordinatione, maiorem potestatem, quam quae per simplicis presbyteratus ordinem collata fuerat, recipere: sed nec ullam eis tradi facultatem, qualem habebant veri *Chorepiscopi*, ordinandi scilicet presbyteros, aliosve clericos inferioris gradus. Ad summum, inauguratio Archimandritae Thebaei repetenda est ex veteri Pachomianorum monachorum disciplina ante Concil. Chalcedon. tempora, ut nihil *sacramentalis ordinationis*, sed simplicis, προχειρίσεως, καὶ ἐνθρονισμοῦ, *promotionis*, & *enthronismi* caerimoniam, solemnitatemque, ut apud Graecos in euchol. Goar. p. 490., & seqq. haberet.

In errata codicis. De codice nostro ad ecclesiastici ministerii usum conscripto, nemo unus, qui eum vel primo aspectu contemplatus fuerit, dubitare poterit umquam. Forma, & elegantia litterarum: initiales ad singula quaevis liturgicorum officiorum capita, variis avium, florum, vasorum, aliorumque emblematum imaginibus miniario opere pictis, iisque exteriores ipsos membranarum margines exornantibus, illuminatae: Coptica propemodum universa rubro colore distincta, totum denique scriptionis argumentum, quod ad diaconos unice spectat, haec omnia certa, & perspicua sunt indicia libri non ad privati hominis commodum, sed ad publicum sacrae Liturgiae munus in Thebaeorum monasteriis obeundum compositi. Bene habet. Sed quid? Nihil ne, dices, tota illa series errorum, quibus respersus est codex, rectum illius usum impedivit? Nihil, inquam ego, si me audis.

Diaconi non *de scripto* codice, sed *ex memoria* sua illa *diaconica*, sive τῶν εἰρηνικῶν, sive τῶν αἰτήσεων, *recitabant*. Et ideo in plerisque locis Liturgicorum officiorum tum apud Graecos, tum apud Aegyptios, *initia* tantummodo, & non integrae formulae eorum, quae a diaconis enuncianda erant, occurrunt. Sed ubi sermo est de monachis Aegyptiis, praesertim vero Tabennesiotis, nemini mirum videatur, si eorum diaconi in munere suo publice fungendo unius memoriae ope uterentur,

rentur. De iis enim, quos vidit, audivitque auribus ſuis Palladius in monaſterio Panopolitano, ἀποστηθίζουσι, inquit c. 39. *H. Lauſ.*, *πάσας τὰς γραφὰς*, *memoriter recitant ſcripturas omnes*. Idemque de aliis quoque Thebaeis monachis praedicat. Indeque ortam, ac propagatam arbitror *eam diſciplinam*, quam poſtea Iacobitae ipſi Aegyptii adoptarunt, *ut ſacerdos nullus ordinetur*, *qui Liturgiam* memoria *non teneat*. *Eaque eſt*, teſte Renaud. in H. Patriarch. Alex., *multis locis perſcripta*. Quod item de diaconis, ut omnes intelligunt, proculdubio ſentiendum eſt. Neceſſum itaque erat, ut ii, antequam in publicum prodirent ad commiſſi miniſterii partes in ſacra Liturgia exſequendas, ſua illa *diaconica*, ſummo ſtudio, ac diligentia, memoriae mandarent. Ut id praeſtarent, & cuncta, quae ſcire debebant, accurate perfecteque perdiſcerent, utebantur, (uti facile quiſque ſibi ſuadere poteſt) non illo publico, ſed privato exemplari, quod omnium accuratius eſſet. Ex hoc, quod unum veluti prae mente oculiſque habebant, ſua omnia promte, expedite, recteque coram populo recitabant, ut nihil indigerent *publico ſcripto*, aut ſi eo uti aliquando neceſſitas ferret, in tempore noſſent pure, & emendate proferre quicquid mendoſe in illo deſcriptum offendiſſent. Codex interea ad plura utiliſſimus, & quandoque etiam neceſſarius erat. Principio enim quaſi univerſale adiumentum memoriae habebatur, ut ſi forte in ſolemni recitatione ea deficeret, ſcriptum in promptu ſtatim eſſet, quod indicendarum precationum, monitionumque formulas, aut earum ſaltem initia diaconis opportune ſuggereret. Normam praeterea, ordinem, & materiam, pro variis, diverſiſque Liturgicorum officiorum celebrationibus, praefigebat *diaconicis*, ne ea cuiquam aut omittere, aut augere, aut interturbare, immutareque liceret.

Ceterum errata in Copto-Thebaicis pauca ſunt, eaque omnia ex unius amanuenſis incuria prodiiſſe, apertiſſime liquet. Longe majora in Graecis; nam Graecae linguae uſus in regionem, & Monaſteria ſuperioris Thebaidis ſero introduci coepit; (etſi ante id etiam temporis non defuerint viri

aliqui

aliqui docti, qui Alexandriae in primis, aut alibi extra natale solum eruditi, eam linguam probe callerent:) intro ductus vero, vix praeterlapso saeculo, magnam in corruptionem abiens sensim evanescere visus est. Inde Graecarum Liturgiarum exemplaria, quae integra monachi Thebaei ab initio acceperant, tractu temporis, imperitorum scribarum inscitia, non in rebus, sed in nudis vocibus misere turbari, atque corrumpi coeperunt.

Et tamen quod diligenter observari velim, in his ipsis vocibus non tam multi, ut nonnemini fortasse videri poterunt, nec veri nominis errores censendi sunt. Nam si eorum plerosque compares cum puris germanisque Atticorum vocabulis, iure errores appellaveris, non item, si eos ad Thebaicae dialecti morem benigne retuleris. En exemplum, ex quo cetera discas. Apud Hesychium ex Io. Alb. observationibus castigatum, Λάφνη, Δάφνη. *Sic infra*, statim subdit Alb., Λίσκος, Δίσκος *sup.* Δεκτη, *pro quo* Λεκτη *inf. Et*: ἔδαφος ..... ἢ ἔλαφος: Ἔδεατρος, & ἔλεατρος, &c. *cuiusmodi plura partim pronunciatione, partim litterarum* Δ *&* Λ *similitudine confusa olim fuerant*. Δάφνη *tandem* Λάφνη *ex dialecto positum* dicit Alb. Idemque suspicatur de reliquis tom. II. pag. 486. Dies me deficeret si vellem loca singula numerare, quibus tam variam multiplicemque Graecorum nominum transformationem ex triplici illa caussa partam passim Albertus ostendit. En inter cetera, α & η, η & ι, η & υ, ο & ω, ο & ου, οι & η aut ι, ει & ι, ου & ω, αι & ει, β & γ, & μ, & π, γ & ι aut υ, γ & κ, γ & τ, δ & τ, ζ & σ, σ & ε, ζ & ξ, θ & ρ & φ, ν & κ, κ & η & υ, quorum alia litteras dant aut ex dialecto, aut ex pronunciatione inter se mutuo plerumque commutatas, alia vero eas etiam exhibent litteras, quae ob formae similitudinem haud raro in Graecis, & in Hesychii praesertim Aegyptii grammatici scriptis inveniuntur confusae.

In eum fere modum multa id genus vocabula in Graecis codicis nostri occurrunt, quae in Thebaeorum solum traducta, licet primigeniam Graecorum indolem coloremque miserint, quia vel pronunciationis caussa, vel ob similitudinem litterarum aut confusa, aut turbata, vel etiam ex dialecto gentis, varias

 indue-

induere formas, *barbara* quidem, ſed non *errata proprie*, atque *abſolute* dici merentur, ſtatim atque ex communi novorum colonorum uſu atque iudicio eamdem omnino ſignificationem, quam habent nativa, & integra ipſa vocabula apud Graecos indigenas, retinuerint.

Ac ſi qua dialectus eſt, in qua non modo vocalium, & diphthongorum, ſed quarumdam etiam conſonantium mutua commutatio fiat, ea eſt Thebaica. Quod vero in vernaculae, idem, ac multo etiam magis in Graecae, tamquam peregrinae linguae, vocibus accidit. Hinc repeti debet vel una illa *genitivi* caſus in numero plurium terminatio in ον pro ων, ubi Graecorum ingratiis, ω in ο ſine certa lege frequenter commutata cernitur, etſi alicubi vera lectio pro lubitu retenta ſit. Ita & in εποικιου accidit, ubi prior diphthongus οι commutata eſt in η, ut η in οι ad voces κατοιχημενης, & κατοιχημενων. Cetera exempla, quae vel ex affini pronunciatione, vel ex ſimilitudine elementorum, vel ex ipſa dialecto, afferri poſſunt, ne in longum abeam, miſſa facio. Attamen ea nos ad nativam genuinamque Graecorum nominum, verborumque formas revocare ſtuduimus. Alia etiam errata, quae ex imperitia, & incuria amanuenſis in Graecum ipſum textum, & in Thebaicam quoque verſionem invecta ſunt, quoad nobis licuit, emendare ſategimus.

Sed eo res tota redit, ut tibi denique perſuadeas, vitia iſta quaecumque fuerint, nihil uſui publico, ad quem *codex* inſtitutus fuerat, obſtitiſſe: quemadmodum nec immenſa illa erratorum farrago, quae in admirabile illo Heſychii Lexico, omnigenae eruditionis theſauro, a viris doctiſſimis detecta eſt, quicquam illius aut dignitati, aut utilitati detraxit: praeſertim quum diaconi, uti iam obſervabamus, loca in eo corrupta probe ſcirent, eademque ipſa, non uti iacebant in ſcriptis tabulis, ſed integra, & incorrupta, uti ea probe didicerant, in publicum ex *memoria* proferrent.

FRAGMEN-

FRAGMENTUM LITURGICUM III.

Dominica oratio dialecto Thebaeorum.

IN *omnibus orientalibus, non minus quam occidentalibus ritibus, paullo ante communionem, dici solet oratio* Dominica, *ex Apostolica institutione*. Verba sunt Renaudotii Commentar. in Liturg. Coptic. S. Basil. pag. 262. Et sane, ut ait Doctor SS. Augustinus tom. v. p. 342. serm. in c. 6. Matth. *In ecclesia ad altare Dei quotidie dicitur ista Dominica oratio*, & iterum serm. 227. in die Paschae IV. p. 174. *Post sanctificationem sacrificii..... dicimus orationem dominicam. Post ipsam dicitur:* Pax vobiscum: *&* (ut hodieque fit ritu Latino occidentalis ecclesiae in sacrificio solemni,) *osculantur se christiani in osculo sancto. Quoniam*, ut ante dixerat serm. 17. n. 5. p. 96. *constituit Deus in ecclesia tempore misericordiae praerogandae quotidianam medicinam, ut dicamus: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: ut his verbis tota facie* ad altare *accedamus, & his verbis tota facie* corpore Christi, & sanguine *communicemus*. Omnes scilicet ecclesiae ubique terrarum *ante communionem*, sed *orientales*, ut in Copticis Graecisque Alexandrinis liturgiis traditur, hostia sacrosancta iam fracta, *occidentales* vero priusquam hostia frangatur. Atque *apud nos* quidem solus sive Episcopus, sive sacerdos totam recitat orationem, una excepta ultima petitione, quam vel chorus, vel minister respondendo explicit: apud *orientales* vero sacerdos initium tantum orationis: *Pater noster: indicit*: nam cetera populus ad finem usque memoriter recitando prosequitur. Indeque fit, ne in vernaculis Graecisque Coptorum liturgiis divina haec oratio integra habeatur.

Itaque etiamsi nostrum illud *Thebaicae Liturgiae* fragmentum ad hunc usque locum, ubi dominica oratio recitatur, pervenisset, non ex eo tamen spes erat, ut precationis ipsius textus integer haberetur. Aliunde enim, si quis eum nancisci vellet, expiscari debuisset. At commode nobis accidit, ut diu

diu optatum orationis hujus exemplar ex Thebaico fragmento actorum S. Macarii praeter omnem exſpectationem ſub oculos venerit. Et ecce, ne plura dicamus, illud ipſum eſt, quod modo in publicam lucem proferimus. Codex, unde expromtum eſt, niſi me omnes coniecturae fallant, ingenium & aetatem ſpirat ſaeculi V. Ita vero futurum ſpero, atque confido, ut tantae antiquitatis monumentum facili, lubentique animo excipiatur non a noſtratibus tantum, ſed & ab iis ipſis Aegyptiis, qui (ſi fides adhibenda ſit eorum Epiſcopo Raphaëli Tukio ſeni pluſquam octuagenario, & in Copticis praeſertim litteris, atque antiquitatibus longe peritiſſimo) ne fando quidem a tot ſaeculis ad hos uſque dies de oratione iſta Thebaica quicquam uſquam audierant.

Exſtat divina haec oratio *Coptica*, *ſtilo*, *ut dicitur*, *antiquo* evulgata, *quam* (referente Wilkinſio *Praefat. ad collect. Chamberlaynii* p. 26., ubi in collectione ipſa p. 30. integra datur) *editiones collectionis orationis dominicae priſtinae ex Petri d' Avity Africa pag.* 197. *deſumpſerunt*. At eam Wilkinſ. ipſe indignam cenſuit, quae nomen, locumque inter verſiones teneat. *Eſt* enim *chaos vocum Aegyptiacarum*, *Hebraicarum*, *Graecarumque*, *quae numquam*, *uti hic coniunctae ſunt*, *in lingua Coptica fuerunt in uſu*, *ſed ab auctore Grammaii efficlae*, *linguae Copticae ignaros huc uſque illudere quaeſiverunt*. Una illa germana eſt, quam Coptica, ſeu Memphitica dialecto ex ms. Reg. membranaceo n. 330. p. 14. edidit primum Lud. Picqueſius *in Commercio litter.* pag. 332. ann. 1698., deinde Wilkinſius ex *N. T.* ſuo *Coptico* ann. 1715. in collect. verſionum Dominicae orat. eodem anno Amſtelodami a Chamberlayno impreſſa.

Illud modo reſtat ne abſonum cuiquam videatur, ſi nos particulam avulſam a reliquiis Actorum S. Macarii, huc traductam inter Liturgica fragmenta numeravimus. Id enim iure noſtro fecimus: quippe qui certo novimus in ea exhiberi illius orationis formam, quam populus omnis ante communionem corporis & ſanguinis Domini in ſolemni myſteriorum celebratione, ex ſac. Liturg. praeſcripto, recitare ſolebat.

ORA-

ORATIO DOMINICA THEBAICA.

Пєнєιωт єтϩн̀ м̀пнүє · марєпєкран оүоп (1). тєкмн̄тєро марєсєι. пєкоүωϣ марєϥϣωпє н̀өє єтєϥϩн̀ тпє н̀ϥϣωпє он ϩιжм̀ пкаϩ (2). пєноєιк єтннү (3) ϯм̀моϥ нан м̀пооү. каι нан євол н̀нєтєрон. н̀өє ϩωωн єтєнкω євол н̀оүон нιм єтєоү н̀тан єрооү. н̀г̄ тм̀жιтн̀ єϩоүн єпєιрасмос. алла наϩмєн євол ϩιтм̀ ппонηрос. жє тωк тєн тбом (4) мн̀ пєооү ϣа єнєϩ нєнєϩ ϩамнн.

VERSIO LATINA.

Pater noster qui es in caelis. Sit nomen tuum sanctum. Regnum tuum veniat. Voluntas tua fiat sicut in caelo, fiat etiam in terra. Panem nostrum venturum da nobis hodie. Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus iis omnibus qui sunt nobis debitores. Et ne ducas nos in tentationem: sed libera nos a malo. Quoniam tibi potestas, & gloria in saecula saeculorum. Amen.

ADNOTATIONES.

(1) оүоп. Frustra vocem istam tum in Lacroziano Lex., tum etiam in sylloge Sahidicar., aliisque dein Liturgicis Coptorum scriptis quaesivi. Hinc ad cetera ἀποσπασμάτια Aegyptiaca Borgiani cimeliarchii confugere coactus, eam tandem reperi in vetustissimo fragmento epistolae I. S. Paulli Aposto'i ad Thessalonicenses. Etenim cap. 2. v. 10. legitur ϩн̀ оүоп, Memph. ϧєн оүтоүвo, quod respondet graecae ὁσίως, & *sancte* vertit vulg. nostra. Ac rursus c. 3. v. 13. єжн (l. ажн) нобє, *sine peccato*, seu *offensione*, ἀμέμπτως, *irreprehensibiles*, iuxta vulgatam *sine querela*, ϩн̀ оүоп, quod item Memphit. est

ϧєн

ϧⲉⲛ ⲟⲩⲧⲟⲩⲃⲟ , *ἐν ἁγιοσύνῃ* , *in sanctitate* . Iobi cap.XI. v.15. ⲟⲩⲟⲛ , *relucere* , & *illustrare* significat : unde Graeca τῶν ό, ὕτως γὰρ ἀναλάμψει τὸ πρόσωπόν σου ὥσπερ ὕδωρ καθαρὸν , Thebaeus sic reddit : ⲧⲁⲓ ⲅⲁⲣ ⲧⲉⲑⲉ ⲉⲧⲉⲣⲉ ⲡⲉⲕϩⲟ ⲛⲁⲟⲩⲟⲛ ⲉⲛⲑⲉ ⲛ̀ⲟⲩⲙⲟⲟⲩ ⲉϥⲥⲟⲧϥ : Augustinus vero *Quaestion. in Iob : Sic fulgebit facies tua sicut aqua* , adde , (quae vox forte excidit, καθαρὸν) *pura* : *PURA CONSCIENTIA* . In hunc sensum orantis petitio id etiam efflagitabit , ut Patris nostri caelestis nomen *laudibus* , *honore* , *magnificentia* , & *gloria* semper, & ubique *pure resplendeat* , & *inclarescat* . ⲙⲁⲣⲉϥⲧⲟⲩⲃⲟ *ἁγιασθήτω* , *sanctificetur* , habet tum Copto - Memphiticus , tum Graecus apud S. Matthaeum c.6. v.9., & Evangelistam Luc. c.11. v.2. Sic in orat. dominica Missal. Copt. pag.2. , & in ea, quam edidit , ut ante diximus , Ludov. Picquesius pag. 332. Commerc. litterarii , ediditque etiam Ioh. Chamberlaynius Amstelodam. 1715. inter ceteras divinae huius orationis versiones ex omnium fere gentium linguis collectas. Pro ⲧⲟⲩⲃⲟ vero Thebaei dicunt ⲧⲃ̀ⲃⲟ lineola superne appicta inter utrumque ⲃ , ut fidem facit Lacroz., & ego etiam non semel vidi : unde Christus Ioh. 17. v.19. ex alio fragmento Borgiano ϯⲧⲃ̀ⲃⲟ ⲉⲙⲟⲓ̀ ϩⲁⲣⲟⲟⲩ , *sanctifico meipsum pro eis* ; sed v.17. ⲙⲁⲧⲃ̀ⲃⲟⲟⲩ , *sanctifica illos* , imminet priori τῷ , ⲃ : Ita & in postremis verbis laud. v.19. ϫⲉⲕⲁⲥ ϩⲱ ⲟⲩⲟⲛ ⲉⲩⲉϣⲱⲡⲉ ⲉⲩⲧⲃ̀ⲃⲏⲩ ϩⲛ̀ ⲧⲙⲉ , *ut & ipsi sint sanctificati in veritate* . Hanc orthographiae varietatem alibi quoque in fragmentis nostris deprehendere mihi licuit . Heic Thebaeus interpres non vertit primam hanc dominicae orationis petitionem ⲙⲁⲣⲉ ⲡⲉⲕⲣⲁⲛ sive ⲧⲃ̀ⲃⲟ , sive ⲧⲟⲩⲃ̀ⲃⲟ ; sed ⲙⲁⲣⲉ ⲡⲉⲕⲣⲁⲛ ⲟⲩⲟⲛ : quae quovis denique sensu sumantur , idem prorsus absoluteque sonant ac ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου , *sanctificetur* , sive *sanctum sit* , *nomen tuum* .

(2) ϩⲓϫⲙ̀ ⲡⲕⲁϩ : Copto Memph. ϩⲓϫⲉⲛ ⲡⲓⲕⲁϩⲓ.

Ac

At in versione, cuius nos in anteloquio meminimus, *stilo*, uti falso dicitur, *antiquo* Coptorum, contexta, ἐν τῇ γῇ, *ben Isi, in terra* transfertur; quasi scilicet Aegyptii veteres *Isidis* nomine *terram* nominaverint. Quod purum putumque figmentum est. Iure proinde tam indignae versionis consarcinatorem castigavit Wilkinsius. Quumque Meigeserus quoque in *Thesauro polyglotto* scripsisset, *terram Aegyptiacae sonuisse ISI*, accessit Iablonskius l.III. *Panthei Aegyptior.* c.1. §.13., & hunc, & illum merito reprehendens, *decepit*, inquit, *hos homines veterum quorumdam auctoritas*, *qui cum scirent*, Isin *Aegyptiis sacrum quoddam symbolum esse* terrae, *aut potius laetae ubertatis*, *quam*, *ex sententia Aegyptiorum*, *luna cum terra communicaret*, *sibi sunt imaginati*, Isin *genti huic*, *in communi sermone*, *significasse TERRAM*.

(3) ⲡⲉⲛ ⲟⲓⲕ ⲉⲧⲛⲏⲩ. Graecus legit τὸν ἄρτον ἐπιούσιον, in utroque SS. Matthaei & Lucae evangelio. Multa de pane ἐπιουσίῳ prisci ecclesiae Patres, interpretes sacri, aliique viri critici, doctissimique philologi disseruere. Ab his ego ἀπέχω. Mea enim interest de Aegyptiacis versionibus, deque ea in primis, quae Thebaica est, in praesentia disquirere. Copto-Memphitica Matthaei c.6. v.11. ἄρτον ἐπιούσιον vertit ⲡⲉⲛ ⲱⲓⲕ ⲛ̀ⲧⲉⲣⲁⲥⲧ, *panem* (diei crastinae) *crastinum*, interprete Wilkins., in Luca vero cap.11. v.3. ⲡⲉⲛ ⲱⲓⲕ ⲉⲑⲛⲏⲟⲩ: sic & Thebaica nostra ⲡⲉⲛ ⲟⲓⲕ ⲉⲧⲛⲏⲩ, *panem nostrum futurum*. Copti Alexandrini, seu Memphitae *priorem* lectionem, ut ex Missali Romae edito ad p.2., intelligo, adoptarunt. Sed, mea quidem sententia, *secunda* Memphitica S. Lucae, & Thebaica nostra, antiquior est, eaque priscis Aegyptiacae ecclesiae Patribus acceptior, atque probatior. Horum omnium instar mihi erit magnus Athanasius, qui lib. de Incarn. Dei Verbi, & cont. Arianos n.16. p.881. ita scribit: *Cum Dominus de seipso ait*: Ego sum panis vivus, qui de caelo descendi: *alibi Spiritum Sanctum*, *panem caelestem appellat*, *dicens*: Panem nostrum (τὸν ἐπιούσιον) supersubstantialem da nobis hodie: *docuit enim nos*, *ut orando peteremus in praesenti saeculo*, τὸν ἐπιούσιον ἄρτον τουτέστι τὸν μέλλοντα, *panem* ἐπιούσιον, *id est*, *FUTURUM*: *cuius primitias in praesen-*

ti vita habemus, *dum* carnis Domini participes efficimur, *ut ipse dixit* : Et panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. *Nam caro Domini est* Spiritus vivificans, quia ex Spiritu vivificante concepta est. *Nam quod natum est ex Spiritu Spiritus est*. Quid amplius quaeris? En habes ex Athanasio *panem nostrum* ἐπιούσιον, *panem* scilicet μέλλοντα *FUTURUM*, habes & ex eius interpretatione probatam in Thebaide, & in Aegypto inferiori versionem dominicae illius petitionis : *panem nostrum* ⲉⲧⲛⲏⲩ, vel ⲉⲧⲛⲏⲟⲩ *FUTURUM da nobis* σήμερον ⲙ̀ⲫⲟⲟⲩ, & loco aspiratae ⲫ, ex Theb. dialecto ⲙ̀ⲡⲟⲟⲩ, iuxta Matthaeum, *hodie*. Nam in Copt. vers. S. Luc. ⲙ̀ⲙⲏⲛⲓ, *quotidie*, legitur.

(4) ϫⲉ ⲧⲱⲕ ⲧⲉⲧϭⲟⲙ &c. Doxologia, in quam desinit Thebaicum dominicae orationis exemplum, deest in Coptico Missalis Aegyptiaci pag. 2., ubi haec una clausula legitur: *In Iesu Christo domino nostro* : deest quoque in exemplari Picquesii edito ex Reg. cod. 330., deestque in eo etiam, quod evulgavit Chamberlaynus. Accedit, quod ex *tribus* Copticis Liturgiis Missalis paullo ante laudati, & Renaudotianorum codd., nulla est, quae hanc doxologiam ad coronidem dominicae orationis exhibeat. Solae sunt Graeco-Alexandrinae Liturgiae, altera S. Basilii, altera S. Marci, in quibus auctior doxologia ista, quam quae Thebaica sit, refertur ex ore unius sacerdotis, qui post orationem dominicam a *populo* absolutam, aliam subdit precem, quam claudit elata voce clamans: *Quia tuum est regnum, potentia, & gloria Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, & nunc &c.* Idemque praestat Graecus sacerdos in utraque Missa S. Iohan. Chrysost. & Basilii apud Goarium, & in cod. Angel. biblioth. pag. 44. & 95. ipsissimam prorsus doxologiam simili ritu recitans. Si itaque Thebaei hanc pericopem in vulgarem communemque dominicae orationis formulam ex liturgia publica invexerunt, id certe fecerunt non ex ea, quae *Copto-Memphitarum*, sed quae vetustiorum Graecorum ritu celebrabatur. Simplicitas enim doxologiae nostrae priscam redolet antiquitatem.

Haec

Haec tamen non in una tantum Memphitarum Liturgia, sed & in c.VI.Copt.verſ. v.13.evang.Matth. deſideratur. Unde Wilkinſ. in prolegom. p.XII. Δοξολογίαν, inquit, *pauciſſimi codices, & nonniſi in margine adſcriptam habent*: ϫⲉ ⲛ̀ⲑⲟⲕ ⲧⲉ ϯⲙⲉⲧⲟⲩⲣⲟ ⲛⲉⲙ ϯϫⲟⲙ ⲛⲉⲙ ⲡⲓⲱⲟⲩ ϣⲁ ⲉⲛⲉϩ. ⲁⲙⲏⲛ. Atque hanc ego marginalem additionem in ſera tempora coniiciendam ſuſpicor, utpote quae omnino ſimilis videatur Syriacae verſioni Philoxen. Eadem enim eſt utriuſque clauſula *in ſaecula amen*, ubi antiquiſſima, & *pura* Syriaca ſimpliciter deſinit *In ſaeculum ſaeculorum*, praetermiſſo *amen*.

Sed prae ceteris commemorari meretur Itala vetus, ſive Latina vulgata noſtra, in qua nullum umquam locum periocha iſta obtinuit. Quod argumento eſt, eam fuiſſe conditam antequam in Graeca exemplaria Matthaei huius doxologiae formula induci coepiſſet. Unde vero ea in ſacrum textum migrarit, an ex priſcis Liturgiarum exemplis, an vero magis ex lib. III. c. 18. Conſtitution. Apoſtolicar., an ex utriſque ſimul, audias velim Cotelerii iudicium in eumdem Conſtit. Apoſt. locum, ubi dialogum *Philopatris* inſcriptum, & *Luciano*, ſive alii cuivis (*ſynchrono* tamen) ſcriptori tributum, tamquam praeclarum teſtimonium tum initii, tum finis dominicae orationis in doxologiam ipſam deſinentis, ad ſaeculum eccl. II. refert; licet mox addat ex Lambecio Graeci theologi ſcholium, quo de clauſula iſta dicitur, eam in pleriſque Matthaei exemplaribus non inveniri. Beauſobrius ipſe Cotelerii ſententiam laudat. Poſt haec ſi reſcire cupis, quid hac de re ſenſerit Abrahamus Welochus Cantabrigienſis academiae profeſſor, videſis illius adnotationes in evangelium Matthaei Perſicae translatum pag. 30.

Quod ad me interea ſpectat, quum deficientibus codd., & fragmentis Thebaicis divini huius Evangelii, nihil certi de *doxologia* iſta, an in VI. ipſo Matth. cap. v.13. apud Thebaeos legeretur, ſtatui poſſe intelligam, dominicam orationem conſidero, quemadmodum a fidelibus vulgo recitari ſolebat in Thebaea dialecto, iuxta formam exemplaris noſtri iam editi. Haec autem, (ſi unam excipias vocem ἡ βασιλεία,) eadem omnino claudebatur

tur *δοξολογία*: quae non in solis Apostolicis Constitutionibus ex integro praescribitur, sed &, teste Isidoro Pelusiota lib.IV. ep. 24. ad Eutonium diaconum εἰς τὰ, πάτερ ἡμῶν, in Aegypto vulgatissima erat; etsi forte fortuna Isidorus minime necessarium duxerit, postrema verba: *In saecula saeculorum, amen*, tamquam notissima, cunctisque comperta, referre.

FRAGMENTUM LITURGICUM IV.

In illud τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις.

SI Thebaica Liturgia, quam sub initium huius nostrae appendicis edidimus, integra esset, eaque ritus omnes, qui post eucharisticae consecrationis verba ad divini usque sacrificii consummationem sequuntur, complecteretur, fieri non posset, quin ea nobis tam solemnis acclamationis formulam exhiberet.

Illam veluti ex antiquiori instituto referunt Constitutiones Apostolicae lib. 8. c. 13., ubi, interprete Cotelerio, haec leguntur: *Episcopus ita ad populum proloquatur* τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις, *sancta sanctis*. Illam praescribit Liturgia Hierosolymitana, ubi, teste Cyrillo illius sanctae urbis episcopo, mystag. V. n.29. *dicit* ἱερεὺς, *sacerdos*, τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις, atque, ut addit in subiecta adnotatione *Tutteus*, *huius caeremoniae ritum describit S. Euthymius Hierosolymit. dioecesis incola apud Cyrill. Scythopolit. vitae eius p. 61. his verbis: post perfectam oblationem, sacerdos extensis in altum manibus, ferens*, & ὑποδυχνύων *ostendens omnibus dispensatum ad nostram salutem sacramentum*, μετὰ φωνῆς ὑψηλῆς, *excelsa voce, ut ab universo populo audiatur, dicit: SANCTA SANCTIS, eaque exhortatio in omnibus Graecis Liturgiis habetur; In Mozarabica quoque, atque in aliis etiam Latinis ecclesiis dictam esse certa monumenta testantur*; uti & in Syriacis plane cunctis, Iacobiticis, Melchiticis, Nestorianis, & Armenicis. Illam denique expresse habent Graecae omnes totius orientis, teste & vade Goario in *Euchol.*, habent & Liturgiae SS Basilii, Gregorii, & Marci, sive Cyrilli, iuxta ritum ecclesiae Alexandrinae:

nae: etsi in ea, quae S. Marci dicitur, ut Renaud. observat tom. 1. p. 345., *turbatum aliquid videatur, cum SANCTA SANCTIS, dicendum assignetur ante fractionem, quod stare non potest; nam illa prius fieri debet, non minus quam consignatio, & unio utriusque speciei, antequam mysteria eleventur, & populo ostendantur*. Quodque notatu dignum est, in tanto sacrarum Liturgiarum numero cum hac celebri proclamatione: τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις, divini sacramenti *elevatio*, *ostensio*, adeoque & *adoratio* perpetuo coniuncta spectatur. Qua de re videsis Renaud. *Commentar. In Liturg. Copt.*, & *Graeco-Alex.* S. Basil., & Goarium in *Euchol.* p. 145. Accedit his *Missale* nostrum *Copticum* ex probatis, vetustisque exemplaribus Aegyptiorum Romae impressum. In eo namque Arabicis verbis rubrica traditur, qua الاسباديقون *Isbadicon*, seu *Isbodicon*, alias in Graeco-Alex. Σπυδικὸν, idest, Renaud. interprete, Δεσποτικὸν (σῶμα, *corpus*) *dominicum*, particula nempe maior panis consecrati a sacerdote elevari praecipitur, interea dum ille idem alta voce clamat Graeca ista: τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις, & populi stant humi prostrati adorantes Dominum. Ne igitur dubita, quin acclamatio ista, totusque ille ritus, quem universae orientalium, praesertim vero Aegyptiorum ecclesiae vel ante Dioscori tempora ubique servabant, in ipsa quoque Thebaeorum Liturgia retentus semper fuerit, diligenterque servatus.

Sed pone in Thebaico codice verba ista SANCTA SANCTIS, non fuisse expresse descripta; ob eam maxime caussam, quod, ut Renaud. laudato Comment. pag. 266. animadvertit, *in antiquissimis libris solae preces continerentur, ritusque petendi essent aliunde*, quemadmodum *non modo in graecis, sed orientalibus libris omnibus, immo & latinis*, (teste etiam Card. Bona *de reb. Liturgicis* l. 2. c. 2. §. 23.) *observari potest*. Numquid non aequum esset in liturgicis ipsis tabulis ea tandem litteris consignare, suoque in loco, ubi qualicumque de caussa omissa essent, reponere? Simile quiddam praestitit Renaudotius ipse in versione Liturgiae Copticae. Rem tene ex eiusdemmet auctoris praeclarissimi verbis in notis ad Liturg. Gr. S. Basilii tom. I. p. 343. *Haec quidem acclamatio „ SANCTA SANCTIS, non exstabat in*

In cod. Scaligeriano, nec in regiis, aut in nostro; *verum eam repraesentat cod. regius ex recensione Gabrielis Patriarchae* (Alexand.) *qui & illius in Rituali suo meminit*, unde illam in versione nostra reposuimus, *cum illam omnium cuiuscumque linguae Liturgiarum commendet auctoritas, istius praesertim Graeci* (Alexand. eccl.), *qui Copticum antiquitate superat*. Eccur ego quoque, hoc animatus exemplo resarcire non studeam infelicem eiusdem acclamationis iacturam, quam in hoc loco Liturgia Thebaica fecit?

Id certe postulat illustre istud fragmentum, quod ex Borgiano Museo publici iuris facimus. Quamquam enim complectatur partem maximam eorum, quae S. Iohan. Chrysostomus docuit hom. 17. in cap. X. ep. Apostoli Paulli ad Hebr. n. 4. & 5. ed. Maur., *de puritate, & sanctitate animi, necessaria ad Eucharistiae* sacramentum recipiendum, plura tamen *Thebaeus Interpres*, & auctor fragmenti de suo inseruit, quibus perspicue ostendit se id consilii prae mente gessisse, ut Chrysostomi concionem ad *ritum* gentis suae ex Thebaica ipsa Liturgia cognitum, accommodaret. Nam inter cetera bis formulam illam acclamationis τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις diserte profert, quae semel tantum in Graeco Chrysostomianae homiliae textu invenitur.

Fragmentum non longe abest ab ingenio, & moribus Thebaeorum monumentorum saeculi V., quo tempore doctor sanctissimus ex hac ad beatam vitam iam emigrarat. Illud nos contulimus cum laudata Chrysost. hom. edita a cl. Montfauconio tom. XII. oper. p. 170. & 171.

Variantes lectiones Gr. T. accepimus ex cod. biblioth. Angel. sign. num. 7. 2. Q. olim Eminentiss. Dominici Cardinalis Passionei fol. 184. col. 4. & seqq. Cod. membranaceus, ut forma characteris indicare videtur, saec. est X. vel XI. exceptis tribus prioribus foliis I. II. III., & pagella postremi, in charta bombycina, manu recentiori descriptis. Titulus sermonis in cod. nostro sic inscribitur: τοῦ ἐν ἁγίοις πρς ἡμῶν Ἰωάννου Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ Χρυσοστόμου: εἰς τὸ ἑκουσίως γὰρ ἡμαρτανόντων ἡμῶν μεταλαβεῖν τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας· καὶ ὅπως χρὴ προσιέναι τοῖς μυστηρίοις τοῦ Χυ. *S. Iohannis Chrysostomi Archie-*

Archiepiscopi Constantinopolitani, In illud: voluntarie enim peccantibus nobis post acceptam cognitionem veritatis; & quomodo oporteat accedere ad mysteria Christi.

Pars prior orationis incipit: Τῶν δένδρων ὥσπερ ἂν φυτευθέντα &c., ut hom. XX. Chrysost. in ep. ad Hebr. c. 10. v. 26. edit. Maur. tom. XII. pag. 185. & desinit post ἐξήγησιν v. 30. eiusdem ep. in illa verba: καὶ ἐπὶ ἁμαρτωλοὺς καταπαύσει ὁ θυμὸς αὐτοῦ. *Et super peccatores requiescet furor eius*, laud. tom. XII. pag. 188. C.

Pars secunda: *Quomodo oporteat accedere ad mysteria Christi*, incipit fol. cod. 184. col. 2. Ἀλλ' ἐπειδὴ τῶν ἁγίων μυστηρίων ἐμνήσθην: *Sed quoniam sanctorum mysteriorum memini*. Et reapse iuxta cod. nostrum, paullo ante finem partis primae, Chrysostomus eorum meminerat, ubi dixerat ἐνταῦθά μοι δοκεῖ καὶ περὶ τῶν μυστηρίων αἰνίττεσθαι: *Hic mihi videtur etiam mysteria subindicare*. Et ideo antiquus ille sermonis auctor ex postremis hisce verbis materiem vinculi, quo partem secundam cum priori necteret, satis ingeniose opportuneque desumpsit. Nam Chrysostomus in eo hom. 17. loco, qui n. 4. pag. 169. tom. XII. edit. Maur. respondet verbis iam adductis ms. codicis, certe non ἀλλ' ἐπειδὴ τῶν ἁγίων μυστηρίων, verum ἀλλ' ἐπειδὴ τῆς θυσίας ἐμνήσθην, *sed quoniam sacrificii memini*, proculdubio scripsit. Codex finem facit partis huius secundae in verbis illis hom. 17. ἀπέλθωμεν ἔνθα θέλει. Post quae, φησὶ γάρ, & paucissimae lineae ad calcem usque homiliae, uti ea exstat in ed. Maur. desiderantur in cod., quia folium proxime sequens periit.

Itaque utraque sermonis huius pars in hoc cod. nostro repraesentata ex scriptis est genuinis S. Ioh. Chrysostomi. Sed an fragmentum Thebaicum versum fuerit ex Graeca homilia XVII. S. Doctoris in ep. ad Hebr., an vero magis ex *sermone* aliquo eius simili, quem noster iste codex habet, dicere nescio. Illud unum certum est, res, de quibus tractat, peraeque contineri tum edita illa hom. 17. Chrysostomi in ep. Paulli, tum parte ista *secunda* inediti sermonis ex cod. bibl. nostrae cogniti.

Consonat his *sermo D. Iohannis Chrysostomi, de sacrorum participatione mysteriorum* latine editus ab Augustiniano theologo

go Iohanne Hoffmayſtero Colmarienſ. Eccleſiaſte, a ſacris deinde apud Caeſarem concionibus claro, & eccleſiae catholicae adverſus ſui temporis haereticos in Germania & verbis, & ſcriptis, & rebus praeclare geſtis propugnatore invicto, ad calcem libri ſui: *de ſacrificio Miſſae*, & *expoſitione precum*, *& caeremoniarum*, *quarum uſus in quotidiano ſacro*, Maguntiae primum an. 1544., & iterum Romae an. 1554. apud Antonium Bladum impreſſorem Cameralem excuſi. Contextus is eſt ex variis Chryſoſtomi *eclogis*, ſed & in hoc pars poſtrema excerpta exhibet ex eadem ipſa homil. XVII. S. Doctoris in ep. Apoſtoli Paulli ad Hebr.

Qui Aegyptiacae linguae genium non ex communi vulgarique eccleſiaſticarum precum ſermone, ſed ex orationum ſtilo cognoſcere cupiunt, facile, uti perſuaſum mihi eſt, ex Thebaicae huius verſionis conſpectu coniicere, & augurari poterunt. Eius enim generis eſt, ut ſatis apte ſuſtinere valeat dignitatem, elegantiam, & vim dicendi magni Chryſoſtomi. Idem experiri licet in aliis eiuſdem eloquentiſſimi doctoris concionibus tum Thebaica, tum etiam Memphitica dialecto translatis. Nam & Memphitae homilias SS. Ioh. Chryſoſtomi, & Baſilii civitate ſua, ut iis in publicis quoque conventibus uterentur, donaſſe noſcuntur.

RELI-

RELIQUIAE HOMIL. XVII. S. IOHAN. CHRYSOSTOMI IN EP. S. PAULI APOST. AD HEBRAEOS

Ex Thebaica versione.

ⲉⲧⲧⲁϫⲣⲏⲩ ⲛ̄ⲧⲉⲧⲉ
ⲫⲩⲥⲓⲥ.
Ⲡⲟⲗⲩ ⲙ̄ⲙⲁⲗⲗⲟⲛ ⲡⲁⲓ
ⲛⲁϣⲱⲡⲉ ϩⲛ̄ ⲛⲁⲧⲉ
ⲡⲣⲟϩⲁⲓⲣⲉⲥⲓⲥ.
Ⲉⲕⲛⲁⲕⲁϩⲧⲏⲕ ⲉⲧⲁⲗ-
ϭⲉ ⲛ̀ⲛϣⲱⲛⲉ ⲛ̀ⲧⲉⲕ ⲯⲩ-
ⲭⲏ. ⲁⲩⲱ (1 ⲉϩⲉ ⲧ̀ⲡ-
ⲛⲟⲩⲧⲉ ⲉⲣⲟⲕ ϩⲓⲧ-
ⲛ̀ϩⲙⲉ ⲛ̀ϩⲟⲟⲩ ⲉⲕⲛⲏ-
ⲥⲧⲉⲩⲉ ⲛ̄ϩⲏⲧⲟⲩ (2).
Ⲙⲛ̀ⲛ̀ⲥⲱⲥ ⲟⲛ ⲛ̀ⲅ ⲕⲧⲟⲕ
ⲉⲡⲛⲟⲃⲉ. ⲟⲩ-
Ⲕⲟⲩⲛ ⲉⲕⲥⲱⲃⲉ ⲛ̀ⲥⲁⲛⲉ-
ϩⲃⲏⲩⲉ. (3) ⲙ̄ⲙⲁⲗⲗⲟⲛ
ⲇⲉ ⲉⲕⲥⲱⲃⲉ ⲛ̀ⲥⲱ ⲕⲟ-
ⲧⲁⲁⲕ.
Ⲛⲁⲓ ⲉⲓⲧⲁⲟⲩⲟ ⲙ̀ⲙⲟⲟⲩ

τὰ ἐκ φύσεως μεθίσαται, οὐχὶ μάλιστα τὰ ἐκ προαιρέσεως; τεσσαράκοντα ἡμέρας ἀπονέμεις τῇ ὑγείᾳ τῆς ψυχῆς, τάχα δὲ οὐδὲ τεσσαράκοντα (a), καὶ προσδοκᾷς ἐξιλεώσασθαι τὸν θεὸν; παίζεις ἄνθρωπε (b);

Variantes lectiones.

(*a*) Cod. bibl. Angel. εἰ τὰ φυσικὰ μεθίσανται. πολλῷ μᾶλλον τὸ τῆς προαιρέσεως; τεσσαράκοντα ἡμέρας ἀπονέμεις τὴν ὑγείαν τῇ ψυχῇ.

(*b*) Παίζεις εἰπέ μοι.

INTERPRETATIO.

(*si mutantur*) quae sunt naturae vi stabilita, multo magis id fiet in iis, quae sunt ex proposito voluntatis. Proposuisti tibi sanare infirmitates animae tuae, Deumque tibi reconciliare per dies quadraginta, quibus ieiunas. Post id iterum peccas. Nonne igitur ludis, dum haec agis? Magis autem tibimetipsi illudis.

ⲛ̀ⲛⲉⲓⲕⲱⲗⲩ ⲁⲛ ⲛ̀ⲛⲉⲧϫⲓ ⲛⲟⲩⲥⲟⲛ ⲧⲉⲣⲟⲙⲡⲉ ⲉ-ⲃⲟⲗ ϩⲛ̀ ⲙ̀ⲙⲩⲥⲧⲏ-ⲣⲓⲟⲛ.

Ⲟⲩⲧⲉ ⲛ̀ⲛⲉⲓϯϩⲟⲧⲉ ⲛⲁⲩ ⲁⲛ ⲉⲧⲙ̀ⲙϫⲓ ⲉⲃⲟⲗ ⲛ̀ϩⲏ-ⲧⲟⲩ (4) ⲙ̀ⲡⲉϩⲟⲟⲩ ⲛ̀ⲧⲁⲛⲁⲥⲧⲁⲥⲓⲥ.

Ⲁⲗⲗⲁ ⲉⲓⲟⲩⲱϣ ⲉⲧⲣⲉ-ⲧⲉⲧⲛ̀ϯ ⲙ̀ⲡⲉⲧⲛ̀ⲛⲟⲩⲟⲓ ⲧⲏⲣⲧⲛ̀ ⲛ̀ⲛⲉⲧⲟⲩⲁⲁⲃ ϩⲛ̀ ⲛⲉϩⲟⲟⲩ ⲉⲧⲧⲏϣ. (5).

Ⲉⲣⲉⲛⲉⲧⲛ̀ⲥⲩⲛⲏⲇⲏⲥⲓⲥ ⲉ-ⲣⲟⲩⲟⲉⲓⲛ ϩⲛ̀ ⲧ̀ⲙⲛⲧⲕⲁ-ⲑⲁⲣⲟⲥ ⲛ̀ⲧⲉⲧⲛ̀ ⲯⲩⲭⲏ. ⲛ̀ⲧⲉⲧⲛ̀ ϫⲓ ⲉⲃⲟⲗ ⲛ̀ϩⲏ-ⲧⲟⲩ ϩⲛ̀ ⲟⲩⲙ̀ⲡϣⲁ ⲕⲁ-ⲧⲁ ⲡⲉⲧⲡⲣⲉⲡⲉⲓ ⲛ̀ⲣⲱ-ⲙⲉ ⲉⲧⲟⲩⲁⲁⲃ. (6)

Ⲡⲁⲓ ⲅⲁⲣ ⲡⲉⲧⲉⲣⲉⲡⲟ-ⲩⲏⲏⲃ (7) ϫⲱ ⲙ̀ⲙⲟϥ ⲉϥϯ ⲙ̀ⲡⲗⲁⲟⲥ ⲉⲃⲟⲗ ϩⲛ̀ ⲙ̀ⲙⲩⲥⲧⲏⲣⲓⲟⲛ ⲛ̀-

Ταῦτα λέγω, ὐχὶ τῆς μιᾶς καὶ ἐνιαυσιαίȣ προσόδȣ κωλύων ὑμᾶς, ἀλλὰ βȣλόμενος μᾶλλον (a) διαπαντὸς ὑμᾶς προσιέναι τοῖς ἁγίοις. Διὰ τȣ̃το (b) καὶ ὁ διάκονος (c)

(a) Μᾶλλον, in nostro deest.

(b) Ταῦτα εἴρηται, noster addit: deinde legit ὔτω καὶ pro διὰ τȣ̃το καὶ.

(c) Sic & noster. Editi, adnotante Montfauconio, ἱερεὺς.

Haec profero, non ut vobis vetem semel in anno sacramenta percipere: neque ut metum vobis iniiciam, ne ea recipiatis in die Resurrectionis, sed volo, ut vos accedatis omnes ad sancta statutis diebus: ut conscientia vestra splendescat puritate animi, & digne de eis participetis, ut decet homines sanctos. Hoc enim enunciat sacerdos, qui traditurus populo de sacramentis, quae perficit, dicit:

ⲧⲁϥ ⲉⲡⲉⲓⲧⲉⲗⲉⲓ ⲙ̀ⲙⲟⲟⲩ ⲉϥϫⲱⲙⲙⲟⲥ:
„ϫⲉ ⲧⲁ ⲁⲅⲓⲁ̀ ⲧⲏⲥ
„ⲁⲅⲓⲁⲥ (8) ⲉⲧⲉⲡⲁⲓ ⲡⲉ
„ϫⲉ ϯ ⲙ̀ⲛⲉⲧⲟⲩⲁⲁⲃ ⲙ̀ⲡⲉⲧⲟⲩⲁⲁⲃ.

Ⲉⲧⲃⲉ ⲡⲁⲓ ϣⲁⲣⲉⲡⲇⲓⲁⲕⲟⲛⲟⲥ (9) ⲱϣ ⲉⲃⲟⲗ ϧⲉⲛ ⲧⲉϥⲥⲙⲏ. ⲙ̀ⲡⲛⲁⲩ ⲉϥⲁϣⲕⲁⲕ ⲉⲃⲟⲗ ⲉϥⲧⲱϩⲉⲙ ⲛ̀ⲛⲓⲣⲱⲙⲓ ⲉⲧⲟⲩⲁⲁⲃ. ⲙⲉⲛ ⲛⲉⲧⲟ ⲛ̀ⲁⲧϫⲃⲓⲛ. (10)

Ⲛⲑⲉ ⲅⲁⲣ ⲛ̀ⲧⲉϣⲁⲓⲣⲉ (11) ⲉϣⲁⲕϭⲛ ϩⲁϩ ⲛ̀ⲉⲥⲱⲟⲩ ⲉⲩⲟⲩⲟϫ ⲛ̀ϩⲏⲧⲥ. ϩⲁϩ ⲇⲉ ⲟⲛ ⲉⲩⲟ ⲙ̀ⲯⲱⲣⲁ.

Ϣⲁⲣⲉⲡϣⲱⲥ ⲡⲉⲣ̀ϫ ⲛⲉⲧⲟⲩⲟϫ ⲉⲃⲟⲗ ⲉⲛⲉⲧϣⲱⲛⲉ. ⲧⲁⲓ ⲧⲉⲑⲉ ⲛ̀ⲧⲉⲕⲕⲗⲏⲥⲓⲁ ⲉϣⲁⲩⲡⲉⲣ̀ϫ ⲛⲉⲥⲱⲟⲩ ⲉⲃⲟⲗ ⲉⲧⲙⲉϩ ⲙ̀ⲯⲱⲣⲁ. ⲛ̀ⲥⲉⲇⲓⲱⲕⲉⲓⲙⲙⲟⲟⲩ ⲉⲃⲟⲗ ϧⲉⲛ

ἐπιφωνεῖ τότε (a) τοὺς ἁγίους καλῶν, καὶ διὰ τῆς φωνῆς ταύτης μωμοσκοπῶν πάντας (b), ὥστε μὴ προσελθεῖν τινα ἀπαράσκευον. Καθάπερ γὰρ (c) ἐπὶ ποίμνη, ἔνθα πολλὰ μὲν ὑγιαίνει (d) πρόβατα, πολλὰ δὲ ψώρας ἀναπέπλησαι (e), ἀνάγκη ταῦτα διήργεσθαι ἀπὸ τῶν ὑγιαινόντων.

(a) Τότε deest.
(b) Πάντας νομοσκοπῶν : at quae sequuntur ad ἀπαράσκευον usque, in nostro desiderantur.
(c) Τις, additur.
(d) Εἰσὶν ὑγιῆ noster.
(e) Ἀναπέπλασται. Idem.

τα αγια τοις αγιοις, hoc est, dantur SANCTA SANCTIS. Ob id diaconus vociferatur, qua hora exclamans vocat homines sanctos, & immaculatos. Sicut enim cubile est, in quo sint positae multae oves sanae, multae vero etiam scabiosae, pastor segregat sanas ab infirmis, sic est & Ecclesia, in qua expedit segregare oves ab illis, quae plenae sunt scabie, & has ab Ecclesia fuga-

ⲧⲉⲕⲕⲗⲏⲥⲓⲁ . ϩⲓⲧⲉⲛ
ⲧⲉⲥⲙⲏ ⲉⲧⲙⲙⲁⲩ .
„ Ⲛ̀ⲧⲉ ⲡⲇⲓⲁⲕⲟⲛⲟⲥ ⲱϣ
„ ⲉⲃⲟⲗ (12) ϫⲉ ⲙ̀ⲡⲣ=
„ ⲧⲣⲉⲗⲁⲁⲩ ⲉϥⲟ ⲛ̀ⲕ=
„ ⲣⲟϥ . ⲟⲩⲧⲉ ⲙ̀ⲡⲣ=
„ ⲧⲣⲉⲗⲁⲁⲩ ⲉϥϫⲁϩⲙ.
„ ⲟⲩⲧⲉⲗⲁⲁⲩ ⲛ̀ϩⲱⲃ ⲛ̀=
„ ⲧⲉⲓϩⲉ ⲧⲟⲗⲙⲁ ⲉϯ
„ ⲙ̀ⲡⲉϥⲟⲩⲟⲓ ⲉϯⲧⲣⲁ=
„ ⲡⲏⲍⲁ ⲉⲧⲟⲩⲁⲁⲃ ⲛ̀=
„ ⲃⲁⲥⲓⲗⲓⲕⲟⲛ.
Ϩⲓⲧⲉ́ⲛ ϯⲥⲙⲏ ⲟⲩⲛ ⲛ̀ⲧⲉⲓ=
ⲙⲓⲛⲉ ⲉⲧⲙⲉϩ ⲛ̀ϩⲟⲧⲉ.
ⲉⲣⲉⲡⲟⲩⲏⲏⲃ ϩⲱⲱϥ
ⲧⲱϩ́ⲙ ⲛ̀ⲛ̀ⲣⲱⲙⲉ ⲉ=
ⲧⲟⲩⲁⲁⲃ . ⲉϥϫⲱ ⲙ̀=
„ ⲙⲟⲥ . ϫⲉ (13) ⲧⲁ
„ ⲁⲅⲓ͂ⲁ ⲧⲏⲥ ⲁⲅⲓⲁⲥ :
ⲉⲧⲉ ⲡⲁⲓ ⲡⲉ ϫⲉϯ ⲛ̀ⲛⲉ=
ⲧⲟⲩⲁⲁⲃ ⲛ̀ⲛⲉⲧⲟⲩⲁⲁⲃ.
Ⲕⲁⲧⲁⲑⲉ ⲛ̀ⲧⲁⲓ ϣⲟ́ⲣⲡ=
ϫⲟⲟⲥ. ⲉϥⲡⲱⲣ́ϫ ⲛ̀ⲛⲁⲓ
ⲉⲃⲟⲗ ⲉⲛⲏ .

Οὕτω καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἐπειδὴ (a) τὰ μὲν ἐςὶ ὑγιωμνὰ (b) πρόβατα, τὰ δὲ κεκακωμένα, διὰ τῆς φονεῖς ταύτης διείργει ταῦτα ἐκείνων περιιῶν (c) πανταχȣ͂ διὰ τῆς κραυγῆς ταυτης (d) τῆς φρικωδεςάτης ὁ ἱερεὺς καὶ τȣ̀ς ἁγίȣς καλῶν, καὶ ἕλκων (e).

(a) Οὕτως καὶ .... omittit deinde ἐπειδὴ ſine detrimento ſenſus.

(b) Ὑγιὰ, omiſſo πρόβατα.

(c) Γὰρ, additur in noſtro.

(d) Διὰ τῆς φωνῆς ἐκείνης. Ille idem.

(e) Ὁ ἱερεὺς, καλεῖ καὶ ἑλκεῖ τȣ̀ς ἁγίȣς. Sic noſter ille.

fugare per vocem illam diaconi clamantis : *Nemo doloſus, nemo profanus, nemo qui ſic operatur, audeat ad ſanctam, & regiam menſam accedere.*

Per eam igitur vocem timore plenam ipſe quoque ſacerdos vocat homines ſanctos, dicens : τα αγια τοις αγιοις ; id eſt, *dantur Sancta Sanctis* ; eoque modo hoc primum dicens ſeparat iſtas ab illis.

Quo-

Ⲉⲡⲉⲓⲇⲏ ⲅⲁⲣ ⲙ̀ⲙⲉ ⲛ̀ⲗⲁ⸗
ⲁⲩ ⲥⲟⲟⲩⲛ ⲛ̀ⲛⲁⲡⲣⲱⲙⲉ
ⲉⲓ ⲉⲙⲏⲧⲉ ⲡⲉ ⲡⲛ̄ⲁ̄ ⲙ̀ⲡ⸗
ⲣⲱⲙⲉ ⲉⲧ ⲛ̀ϩⲏⲧϥ.
(14).

Ⲉⲧⲃⲉ ⲡⲁⲓ ⲣⲱ ⲙ̀ⲛ̀ⲛ̀ⲥⲁ
ⲧⲣⲉ ⲧⲉⲑⲩⲥⲓⲁ ϫⲱⲕ ⲉ⸗
ⲃⲟⲗ. ϣⲁⲣⲉⲡⲟⲩⲏⲏⲃ
ⲧⲁⲩ ⲉϯⲥⲙⲏ ⲛ̀ⲧⲉⲓ⸗
ⲙⲓⲛⲉ.

Ϫⲉⲕⲁⲥ ⲛ̀ⲛⲉⲟⲩⲟⲛ ϩⲁ⸗
ⲡⲗⲱⲥ ϯ ⲙ̀ⲡⲉϥⲟⲩⲟⲓ
ⲉⲧⲡⲏⲅⲏ ⲙ̀ⲡⲛ̄ⲁ̄ⲧⲓ⸗
ⲕⲟⲛ.

Ⲏ ϣⲁⲛ ⲟⲩⲱϣ ⲇⲉ ⲟⲛ ⲉⲉ⸗
ⲓⲛⲉ ⲉϩⲟⲩⲛ ⲙ̀ⲡϩⲩⲡⲟ⸗
ⲇⲓⲅⲙⲁ ⲛ̀ⲧϣⲁⲓⲣⲉ. ⲙ̀⸗
ⲙⲛ̀ ⲡⲉⲧⲕⲱⲗⲩ ⲙ̀ⲙⲟⲓ
ⲛ̀ⲉⲣⲡⲁⲓ.

Ⲉⲩϣⲁⲛϭ ⲛ̀ϩⲣⲓⲛⲉ (15)
ⲟⲛ ⲉⲃⲟⲗϩⲛ̀ ⲛⲉⲥⲟⲟⲩ
ⲉⲩϣⲱⲛⲉ. ⲉϣⲁⲣⲉ ⲛⲁϣ⸗
ⲱⲱⲥ ⲛⲟⲣϫⲟⲩ ⲉⲃⲟⲗ
ⲉⲛⲉⲧⲟⲩⲟϫ. ⲛ̀ⲥⲉ⸗

Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἔνι ἄνθρωπον ὄντα εἰδέναι τὰ τοῦ πλησίου· τίς γὰρ εἶδεν ἀνθρώπων (a), φησὶ, τὰ τοῦ ἀνθρώπου, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ (b), ταύτην ἀφίησι τὴν φωνὴν (c) μετὰ τὸ τὴν θυσίαν ἀπαρτισθῆναι πᾶσαν (d) ὥστε μηδενα ἁπλῶς, καὶ ὡς ἔτυχεν, ἐπὶ τὴν πηγὴν

(a) Ἀνθρώπων, deest.
(b) Τὸ ἐν αὐτῷ, desunt.
(c) Ὁ ἱερεὺς, heic additur.
(d) Πᾶσαν deest.

Quoniam enim nemo novit quae sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in eo est, propter hoc ipsum, postquam perfectum est sacrificium, sacerdos vocem in hunc modum emittit, ne quis abrupte ad fontem spiritualem accedat. Quando vero in medium proferre iterum velim exemplum cubilis, nihil sit, quod me id facere vetet: siquidem ergo ex ovibus quaedam rursus sint, quae morbo

Ⲛⲟϫⲟⲩ ⲉϩⲟⲩⲛ ⲉⲩⲣⲓ (16)
ⲏ ⲕⲉⲧⲟⲡⲟⲥ ⲛ̀ⲧⲉⲓϩⲉ
ϩⲁⲡⲗⲱⲥ ⲡⲁⲓ ⲉⲧⲧⲟ-
ⲟⲙⲉ ⲉⲧⲉⲩⲙⲛ̀ⲧⲁⲗⲟ-
ⲅⲟⲥ. ϣⲁⲛⲧⲟⲩ ⲕⲁ-
ⲑⲁⲣⲓⲍⲉ. ⲁⲩⲱ ⲛ̀ⲥⲉⲧ'ⲃ-
ⲃⲟ ⲉⲃⲟⲗ ϩ'ⲙ ⲡⲉⲓϣⲱ-
ⲛⲉ ⲛ̄ⲧⲉⲓⲙⲓⲛⲉ. ⲙⲛ̀ ⲧⲉ-
ⲩⲧⲣⲟⲫⲏ.
Ⲁⲩⲱ ⲙⲙⲉⲩ ⲥⲩ̄ⲭⲱⲣⲉⲓ
ⲛⲁⲩ (17) ⲉⲡⲧⲏⲣϥ ⲉ-
ⲧⲣⲉⲩⲙⲉⲧⲉⲭⲉ ⲉⲡⲕⲉ-
ⲁⲏⲣ.
Ⲟⲩⲧⲉ ⲉⲧⲣⲉⲩϫⲓ ⲉⲃⲟⲗ
ϩⲛ̀ ⲟⲩⲡⲏⲅⲏ ⲙ̀ⲙⲟⲟⲩ.
ⲙⲛ̀ ⲛⲉⲧⲟⲩⲟϫ.
Ϣⲁϩⲣⲁⲓ (18) ⲉⲟⲩⲃⲟ-
ⲧⲁⲛⲏ ⲛⲟⲩⲱⲧ ⲉⲧⲟⲩ-
ⲉⲧⲟⲩⲱⲧ. ⲙⲙⲉⲩϯⲑⲉ
ⲛⲁⲩ ⲉⲧⲣⲉⲩϫⲓ ϯⲡⲉ
ⲙ̀ⲙⲟⲥ ⲛ̀ⲛⲁⲩ ⲛⲓⲙ. ⲧⲁⲓ
ⲧⲉⲑⲉ ϩ̀ⲙ ⲡⲉⲓⲕⲉⲙⲁ.
ⲛⲉⲧⲉ̀ⲛⲥⲉⲧ'ⲃⲃⲏⲩ ⲁⲛ.
ⲁⲗⲗⲁ ⲉⲧⲉⲓ ⲉⲩϣⲟⲟⲡ

ἐλθεῖν τὴν πνευματικήν. Καὶ γὰρ ἐπὶ τῆς ποίμνης. οὐδὲν γὰρ κωλύει τῷ αὐτῷ ὑποδείγματι πάλιν χρήσασθαι· τὰ μὲν νοσερὰ ἔνδον ἀποκλείομεν, καὶ ἐν σκότῳ κατέχομεν (a), καὶ ἑτέρας μεταδίδομεν (b) τροφῆς, οὔτε ἀέρος καθαροῦ, οὔτε πόας εἰλικρινοῦς (c), οὔτε πηγῆς τῆς ἔξω συγχωροῦντες μεταλαβεῖν. Καὶ ἐνταῦθα τοίνυν αὐτὴ ἡ φωνὴ ἀντὶ

(a) Καὶ ἐν σκότῳ κατέχομεν, in noſtro deſunt.

(b) Μεταδίδωμεν per pleonaſmum πθ, α.

(c) Καθαροῦ ... & εἰλικρινοῦς, omitteuntur.

morbo laborant, illas paſtores ſeparant a ſanis in ſolitariam ſtationem conilcientes, aut in eius omnino generis locum, in quo concluduntur bruta ratione carentia, donec eas purificent: purificant vero a morbo in hunc modum. Eis alimenta non dant, nec ullo pacto indulgent, ut eiuſdem aeris participes fiant, aut ſumant de fonte aquarum una cum ſanis, aut intra herbida, pinguia, & viridantia paſcua eis

ϩⲛ̀ ϩⲛ̀ⲛⲟⲃⲉ· ϣⲁⲣⲉ
ⲧⲉⲥⲙⲏ ⲙ̀ⲡⲟⲩⲏⲏⲃ ⲟⲩ-
ⲧⲛⲟⲩ (19) ⲉϩⲟⲩⲛ· ⲛ̀-
ⲑⲉⲉϣϫⲉ ⲉⲩ ϩⲛ̀ ⲟⲩⲙⲁ
ⲛ̀ⲕⲁⲕⲉ. ⲉⲩⲥⲟⲛϩ ϩⲛ̀
ϩⲉⲛⲙ̀ⲣⲣⲉ.

Ⲁⲩⲱ ⲙ̀ⲛϭⲟⲙ ⲙ̀ⲙⲟⲕ
ⲉϫⲟⲟⲥ ϫⲉ ⲛ̀ϯⲥⲟⲟⲩⲛ
ⲁⲛ ⲉϩⲱⲃ ⲛ̀ϯⲙⲓⲛⲉ·
ⲏ ϫⲉ ⲙ̀ⲡⲉⲓⲉⲓⲙⲉ ⲉⲧⲃⲉ
ϫⲉ ⲛ̀ϯⲛⲟⲓ ⲁⲛ · ⲁⲛ̀ⲅ
ⲟⲩϩⲩⲇⲓⲱⲧⲏⲥ ⲅⲁⲣ.

Ⲟⲩⲛ ⲉⲛⲁⲓ ⲉⲕϫⲱ ⲙ̀ⲙⲟ-
ⲟⲩ ⲱ̀ ⲡⲣⲱⲙⲉ.

Ⲉⲓⲉ ⲙ̀ⲡⲉⲕⲥⲱⲧⲙ̀ ⲛ̀ⲧⲟⲕ
ⲉⲡⲁⲡⲟⲥⲧⲟⲗⲟⲥ. ⲉϥ-
ⲣ̀ⲙⲛ̀ⲧⲣⲉ (20) ⲛ̀ⲟⲩ-
ⲟⲛⲛⲓⲙ ⲉϥϫⲱ ⲙ̀ⲙⲟⲥ·
ϫⲉ ,, ϩⲱⲥⲧⲉ ⲡⲉϯⲛⲁ-
,, ⲟⲩⲱⲙ ⲙ̀ⲡⲟⲉⲓⲕ. ⲁⲩⲱ
,, ⲛ̀ϥⲥⲱ ⲙ̀ⲡⲁⲡⲟⲧ ⲙ̀-
,, ⲡϫⲟⲉⲓⲥ ⲛ̀ϥⲙ̀ⲡϣⲁ
,, ⲁⲛ. ϥⲛⲁϣⲱⲡⲉ ⲉⲛⲉ-
,, ⲛⲟⲭⲟⲥ ⲉⲡⲥⲱⲙⲁ ⲙⲛ̀

δέσμου τινός ἐστιν. οὐχ ἔχεις εἰπεῖν, οὐχ ᾔδειν, ἠγνόουν ὅτι κίνδυνος ἕπεται τῷ πράγματι· μάλιστα μὲν οὖν (a) καὶ ὁ παῦλος τοῦτο (b) διεμαρτύρατο. Ἀλλ' ἐρεῖς ὅτι οὐκ ἀνέγνων (c); οὐκ ἔστι τοῦτο

(a) Οὖν, deest.
(b) Τοῦτο, deest.
(c) Hanc lectionem confirmat noster: aliam, quam heic habet Colbert. cod. vide apud Montfaucon.

eis concedunt, ut quicquam de iis omnibus carpant, atque degustent. Talis formae hic locus est pro iis, qui non sunt puri, sed adhuc in peccatis versantur. Ita vox sacerdotis intus obstrepentis perinde est ac si eos in tenebroso loco vinculis constringeret.

Et non potes tu mihi dicere: nihil de re huiusmodi novi, aut certe nihil scio, quippe qui ne cogitarim quidem. Idiota sum enim.

Haecci-

,, ⲡⲉⲥⲛⲟϥ ⲙ̀ⲡϫⲟⲉⲓⲥ :
,, ⲁⲩⲱ
,, Ⲟⲛ ϫⲉ ⲉϥⲟⲩⲱⲙ ⲁⲩⲱ
,, ⲉϥⲥⲱ ⲛⲁϥ ⲉⲩⲕⲣⲓⲙⲁ.

Ⲁⲕⲛⲁⲩ ⲉⲡⲛⲟϭ ⲛ̀ⲕⲩⲛⲇⲓⲛⲟⲥ ⲉⲧϯϩⲟⲧⲉ ⲙ̀ⲡⲉⲧⲛⲁϯ ⲙ̀ⲡⲉϥⲟⲩⲟⲓ ⲉⲧⲣⲉϥϫⲓ ⲉⲃⲟⲗ ϩⲛ̀ ⲙⲙⲩⲥⲧⲏⲣⲓⲟⲛ ⲛ̀ϯⲧⲣⲁⲡⲏⲍⲁ ⲉⲧⲟⲩⲁⲁⲃ. ϩⲛ̀ ⲟⲩⲙⲛ̀ⲧⲁⲧϩⲟⲧⲉ:

Ⲁⲗⲗⲁ ⲕⲛⲁϫⲟⲟⲥ ϫⲉ ⲙⲓ ⲛⲟⲓ ⲛ̀ⲙⲟϣ (21). ϫⲉ ⲉⲓⲉⲥⲟⲩ ⲛ̀ⲛⲁⲓ. ⲛ̀ ⲟⲩⲁⲡⲟⲗⲟⲅⲓⲁ ⲁⲛ ⲧⲉ ⲧⲁⲓ.

Ⲕⲃⲏⲕ ⲅⲁⲣ ⲉ̀ⲙⲙⲏⲛⲉ ⲉⲧⲉⲕⲕⲗⲩⲥⲓⲁ. ⲁⲩⲱ ⲛ̀ⲅⲥⲟⲟⲩⲛ ⲁⲛ ⲛ̀ⲛⲁⲓ ⲁϫⲓⲥ ⲉⲣⲟⲓ.

ἀπολογία, ἀλλὰ καὶ ἔγκλημα. Καθ' ἑκάστην ἡμέραν εἰσέρχῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἔτι τοῦτο ἀγνοεῖς. Πλὴν ἀλλ' ἵνα μηδὲ τοῦτο ἔχῃς προφασίζεσθαι, τούτου χάριν (a) μεγάλῃ τῇ φωνῇ, φρικτῇ

(a) Ὑψηλὸς ἴσως ὁ ἱερεύς. duas priores voces habes infra in Montfaucon. textu; in quo tamen ὁ ἱερεὺς, non legitur.

Haeccine tu dicis, o homo? An non audisti Apostolum Paullum omnibus testificantem, atque dicentem: *Itaque quicumque manducaverit hunc panem, & biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis & sanguinis Domini: & manducat & bibit sibi iudicium?*

Viden' magnitudinem formidandi periculi, quod ei instat, qui accedat ad accipiendum de mysteriis sanctae mensae sine timore?

Sed dices: Ne quidem haec legere cogitavi, quia nescio. Non est ista tui defensio.

In

Ⲡⲗⲏⲛ ϫⲉ ⲙ̀ⲡⲉⲕϩⲉ ⲉⲗⲁⲁⲩ ⲛ̄ⲗⲟⲓϭⲉ ⲉⲧⲁⲩⲟ ϩⲙ̀ ⲡⲉⲓⲙⲉⲣⲟⲥ.

Ⲉⲧⲃⲉ ⲡⲁⲓ ϣⲁⲣⲉ ⲡⲟⲩⲏⲏⲃ ⲣⲁⲕⲧ̄ϥ ⲉⲡϫⲓⲥⲉ: ⲉϥϫⲓⲥⲓϣ-

Ⲕⲁⲕ ⲉⲃⲟⲗ ϩⲛ̄ ⲟⲩⲥⲙⲏ ⲉⲥⲙⲉϩ ⲛ̄ϩⲟⲧⲉ. ⲉϥϥⲉⲓ ⲛ̄ⲧⲉϥϭⲓϫ ⲉϩⲣⲁⲓ ⲉⲡϫⲓⲥⲉ. ⲛ̄ϥⲧ̄ⲣⲉ ⲟⲩⲟⲛ ⲛⲓⲙ ⲛⲁⲩ ⲉⲣⲟⲥ.

Ⲁⲩⲱ ⲉⲧⲉⲓ ⲉϥϣⲟⲟⲡ ⲛ̄ϭⲓⲟⲩⲛⲟϭ (22) ⲛ̄ⲥϭⲣⲉϩⲧ ϣⲁϥⲱϣ ⲉⲃⲟⲗ.

Ϩⲟⲉⲓⲛⲉ ⲙⲉⲛ ⲉϥⲧⲱϩⲙ̀ ⲙ̀ⲙⲟⲟⲩ ⲉϩⲟⲩⲛ.

Ϩⲉⲛⲕⲟⲟⲩⲉ ⲇⲉ ⲉϥⲛⲟⲩϫⲉ ⲙ̀ⲙⲟⲟⲩ ⲉⲃⲟⲗ (23) ϩⲛ̄ ⲧⲉⲕⲕⲗⲩⲥⲓⲁ.

Ⲁⲩⲱ ⲛⲉϥϣⲁϥⲛⲟϫⲟⲩ ⲉⲃⲟⲗ ⲉϥϩⲣⲁ (24) ⲁⲛ ⲛ̄ⲥⲱⲟⲩ: ⲁⲩⲱ ⲉϥⲃⲱⲱⲣⲉ ⲙ̀ⲙⲟⲟⲩ ⲉⲃⲟⲗ (25) ϩⲛ̄ ⲡⲉϥϭⲓϫ.

τῇ βοῇ, καθάπερ τις κήρυξ τὴν χεῖρα αἴρων (a) εἰς τὸ ὕψος. ὑψηλὸς ἑςὼς, πᾶσι κατάδηλος γεγονὼς (b), καὶ μέγα ἐπ' ἐκείνῃ τῇ φρικτῇ ἡσυχίᾳ ἀνακραυγάζων (c) τοὺς μὲν καλεῖ, τοὺς δὲ ἀπείργει ὁ ἱερεὺς (d), Οὐ τῇ χειρὶ τοῦτο ποιῶν, ἀλλὰ τῇ γλόττῃ τῆς χειρὸς τρανότερον. Ἡ γὰρ φωνὴ ἐκείνη εἰς τὴν ἀκοὴν

(a) Ἔχων, noster.
(b) Γίνεται, idem.
(c) Ἀνακράζων, idem.
(d) Ὁ ἱερεὺς, deest.

In ecclesiam etenim quotidie ingrederis, & haec etiam ignoras? dic mihi? Verumtamen ne ullum, quem hodie adferas, praetextum invenias, propterea sacerdos in altum se erigit, & clamans voce terroris plena manum sublimem attollit, ut eam omnes videant: & adhuc, magna facta quiete, clamans alios quidem intus vocat, alios vero foras ex ecclesia eiicit: & *voce* expellens, & manu eiiciens.

Ⲧⲉⲥⲙⲏ ⲅⲁⲣ ⲉⲧⲙⲙ-
ⲁⲩ ϩⲙ ⲡⲧⲣⲉⲥϫⲱⲧⲉ
ⲉϩⲟⲩⲛ ⲉⲛⲉⲛⲙⲁⲁϫⲉ.
ϣⲁⲥⲉⲣ ⲡⲙⲁ ⲛⲧϭⲓϫ.
ϩⲟⲓ-
Ⲛⲉ ⲙⲉⲛ ϣⲁⲥⲧⲱϭⲛⲉⲙ-
ⲙⲟⲟⲩ. ⲁⲩⲱ ϣⲁⲥⲃⲱ-
ⲱⲣⲉ ⲙⲙⲟⲟⲩ ⲉⲃⲟⲗ.
ⲁⲩⲱ ⲛⲥⲛⲱⲧ ⲛⲥⲱⲟⲩ.
ⲛⲥⲛⲟⲩϫⲉ ⲙⲙⲟⲟⲩ ⲉ-
ⲃⲟⲗ ⲛⲛϩⲟⲩⲛ ⲉϯⲁⲓ.
Ϩⲉⲛⲕⲟⲟⲩⲉ ⲇⲉ ⲉⲥⲉⲓⲛⲉ
ⲙⲙⲟⲟⲩ ⲉϩⲟⲩⲛ. ⲁⲩⲱ
ⲉⲥⲛⲁⲣϩⲓⲥⲧⲁ ⲙⲙⲟⲟⲩ
ϩⲛ ⲟⲩⲛⲟϭ ⲛⲟⲩⲣⲟⲧ.
Ⲁϫⲓⲥ ⲉⲣⲟⲓ (26) ϯⲕⲱ-
ⲣϣ ⲉⲣⲟⲕ. ⲙⲏ ⲙⲉⲣ ⲉⲡ-
ⲕⲩⲣⲝ (27) ⲁϩⲉⲣⲁⲧϥ
ϩⲛ ⲧⲙⲏⲧⲉ ⲙⲡⲁⲅⲱⲛ
ⲉⲧⲟⲩⲙⲟⲩⲧⲉ ⲉⲣⲟϥ ϫⲉ
ⲟⲗⲩⲙⲡⲉⲓ ⲁⲅⲱⲛ.
Ⲛϥⲧⲁⲗⲉ ⲧⲟⲟⲧϥ ⲉϫⲛ
ⲧⲁⲡⲉ ⲙⲡϣⲟⲉⲓϫ. ⲛϥ-

ἐμπέπτουσα τὴν ἡμετέραν, καθάπερ χεὶρ, τοὺς μὲν ὠθεῖ (a) καὶ ἐκβάλλει, τοὺς δὲ εἰσάγει καὶ παρίστησιν. Εἰπὲ δέ μοι, παρακαλῶ, ἐν τοῖς ὀλυμπιακοῖς ἀγῶσιν, οὐχὶ ἕστηκεν ὁ κήρυξ βοῶν μέγα καὶ ὑψηλὸν, εἴ τις (b) τοῦτου κατηγορεῖ, λέγων, μὴ δοῦλός ἐστι; μὴ κλέπτης; μὴ τρόπων πονη-

(a) Ἀπωθεῖ, idem.

(b) Confirmat lectionem textus a Montfauc. editi. Nam cod. Colb. legit μή τις.

Vox enim illa, dum interiores aures invadit, vice fungitur manus: & quosdam quidem expellit, & eiicit, & fugat, & extrudit ab interiori statione: reliquos vero intus ad se adducit, & sistit ingenti cum voluptate.

Dic mihi, obsecro te, nonne praeco stans in medio certaminis, quod Olympicum certamen appellatur, manum tenens super caput athletae voce magna

ⲁϥϣ ⲉⲃⲟⲗ ϩⲙ̄ ⲟⲩⲛⲟϭ ⲛ̄ⲥⲙⲏ ⲉϥϫⲱ ⲙ̄ⲙⲟⲥ ϫⲉ ⲙⲏ ⲟⲩ ⲡ̄ⲗⲁⲁⲩ ⲉϥⲕⲁⲧⲏⲅⲟⲣⲉⲓ (28) ⲙ̄ⲡⲁⲓ. ⲙⲏ ⲟⲩⲣⲉϥϫⲓ ⲟⲩⲉⲡⲉ. ⲏ ⲛⲁⲛⲟⲩ ⲛⲉϥϩⲃⲏⲟⲩⲉ ⲁⲛ (29).

Ⲉϣϫⲉ ⲥⲉⲉⲓⲣⲉ ⲛ̄ⲛⲁⲓ ⲛ̄ⲧⲙⲓⲛⲉ ϩⲙ̄ ⲡⲁⲅⲱⲛ.

Ⲕⲟⲓⲧⲏ (30) ϩⲙ̄ ⲡⲙⲁ ⲉⲧⲙ̄ⲙⲁⲩ. ⲙ̄ⲙⲛ̄ ⲗⲁⲁⲩ ⲛ̄ϩⲏⲩ ⲛ̄ϩⲏⲧϥ ⲉϥϫⲓ ⲉϩⲟⲩⲛ ⲉⲧⲉⲯⲩⲭⲏ. ⲟⲩⲧⲉ

Ⲙⲉⲧⲣⲟⲩⲣⲓⲁⲛ ϩⲙ̄ ⲥⲙⲟⲧ ⲉⲛⲁⲛⲟⲩⲟⲩ. ⲁⲗⲗⲁ ⲟⲩϭⲟⲙ ⲙ̄ⲙⲁⲧⲉ ⲧⲉⲧⲟⲩϣⲓⲛⲉ ⲛ̄ⲥⲱⲥ. ⲙⲛ̄ ⲟⲩⲥⲱⲙⲁ ⲛ̄ϫⲱⲱⲣⲉ.

Ⲉϣϫⲉ ϩⲙ̄ ⲡⲁⲕⲱⲛ (31) ϭⲉ ⲧⲉⲛⲟⲩ ⲉⲧϩⲓⲃⲟⲗ. ϣⲁⲩ ϣⲓⲛⲉ ⲛⲥⲁ ⲧⲕⲩⲙⲛⲁⲥⲓⲁ (32) ⲙ̄ⲡⲥⲱⲙⲁ.

ρῶν; Καίτοι τὰ ἀγωνίσματα ἐκεῖνα (a) ὔτε ψυχῆς ἐςιν. ὔτε (b) τρόπυ ἀγαθῦ, ἀλλὰ ῥώμης καὶ σώματος. Εἰ τοίνυν ἔνθα σωμάτων ἐςὶν ἄσκησις, πολλὴ (c) προαιρέσεως ἐξέτασις γίνεται,

---

(a) Ἐκεῖνυ, erravit amanuensis deceptus sono particulae proxime sequentis ὐ, cuius loco editio Montfauconii habet ὔτε.

(b) Noster ὐδὲ.

(c) Πολλῆς, sic noster ipse.

gna clamat, & dicit: num quis est, qui hunc accusat, an fur sit, an bona, & decora istius opera?

Si haec ita sunt in certamine, quod etsi eo in loco, nihil habet lucri, quod anima in se percipiat: nec opus ad illud sit conspicuis bonorum operum exemplis; sed unum tantum requiritur robur virium, & corporis fortitudo.

Ⲁⲩⲱ ⲛ̀ⲥⲉϩⲟⲧϩ́ⲧ ⲛ̀-
ⲧⲉⲓϩⲉ ⲧⲏⲣⲥ ⲛ̀ⲥⲁⲧⲉ-
ⲡⲣⲟϩⲁⲓⲣⲉⲥⲓⲥ ⲛ̀ⲛⲉⲧⲁ-
ⲅⲱⲛⲓⲍⲉ.

Ⲡⲟⲥⲱ ⲙⲁⲗⲗⲟⲛ ⲧⲛ̀ⲏ-
ⲡⲉⲣ ⲡⲁⲓ ϩⲛ̀ ⲡⲁⲅⲱⲛ
ⲛ̀ⲧⲉⲯⲩⲭⲏ.

Ⲟⲩⲛ̀ⲧⲁⲛ ⲙ̀ⲙⲁⲩ ϩⲱⲱⲛ
ⲛⲟⲩⲕⲩⲣ́ⲝ. ⲉⲧⲉ ⲡⲟ-
ⲩⲏⲏⲃ ⲡⲉ ⲉϥⲁϩⲉⲣⲁ-
ⲧ́ϥ.

Ⲉϥⲁⲙⲁϩⲧⲉ ⲁⲛ ⲛ̀ⲧⲁ-
ⲡⲉ ⲙ̀ⲡⲟⲩⲁ ⲡⲟⲩⲁ ⲙ̀ⲙ-
ⲱⲧⲛ̀. ⲉϥⲉⲓⲛⲉ ⲙ̀ⲙⲟϥ
ⲉⲧⲙⲏⲧⲉ ⲛ̀ⲑⲉ ⲛ̀ⲛⲏ.

Ⲁⲗⲗⲁ ⲉϥⲁⲙⲁϩⲧⲉ ⲙ̀-
ⲙⲱⲧⲛ̀ ⲧⲏⲣⲧⲛ̀ ϩⲓⲟⲩ-
ⲥⲟⲡ. ϩⲓⲧⲛ̀ ⲙ̀ⲙⲉⲉⲩⲉ
ⲉⲧϩⲙ̀ ⲡⲉⲧⲛ̀ ⲥⲁⲛ-
ϩⲟⲩⲛ.

Ⲁⲩⲱ ⲉϣⲁϥⲧⲁϩⲟ ⲁⲛ
ⲉⲣⲁⲧⲟⲩ ⲛ̀ϩⲛ̀ⲕⲁⲧⲟⲓⲅ-
ⲟⲣⲟⲥ ⲛ̀ϣⲙ̀ⲙⲟ. ⲟⲩⲧⲉ

πόσῳ μᾶλλον ἐνταῦθα, ἔνθα τὸ πᾶν (a) ψυχὴ ἀθλεῖ; Ἕϛηκα τοίνυν καὶ νῦν (b) ὁ παῤ ἡμῖν, κήρυξ, οὐ τῆς κεφαλῆς ἑκάϛου κατέχων, καὶ παράγων, ἀλλὰ πάντας ὁμοῦ τῆς κέφαλῆς τῆς ἔνδον κατέχων οὐκ ἐφίϛησιν ἀλλήλους αὐτοῖς (c) κατηγό-

(a) Τὸ πᾶν deest.
(b) Καὶ νῦν desunt.
(c) Ἑαυτοῖς, noster.

Si in praesenti certe exteriori certamine, requiruntur exercitationes corporis, & omnes tamen eo modo inquisitiones fiunt in acta voluntaria certantium, quanto magis id fieri debet in certamine animae?

Nos quoque habemus praeconem. Est is sacerdos, qui praesens non apprehendit uniuscuiusque vestrum caput, ut vos, sicut illos in medium adducat, sed vos omnes simul apprehensos tenet per cogitationem mentis interiorem.

Ⲛ̓ϣⲁϥ ⲉⲓⲛⲉ ⲁⲛ ⲛ̀ϩⲉⲛⲙⲛ̀ⲧⲣⲉ ϩⲓⲃⲟⲗ ⲉⲩⲣⲉⲩⲉⲗⲉⲅⲭⲉ ⲙ̀ⲙⲱⲧⲛ̀. ⲁⲩⲱ

Ⲛ̀ⲧⲱⲧⲛ̀ ⲛⲉϣⲁϥ ⲧⲣⲉⲧⲉⲧⲛ̀ ⲕⲁⲧⲟⲓⲅⲟⲣⲉⲓ ⲙ̀ⲙⲱⲧⲛ̀. ⲁⲩⲱ ⲧⲉⲧⲛ̀ϭⲙ̀ⲁⲣⲓⲕⲉ ⲉⲣⲱⲧⲛ̀ ⲙⲁⲩⲁⲁⲧ ⲧⲏⲩⲧⲛ̀. ⲉϣⲁϥ

Ϫⲟⲟⲥ ⲅⲁⲣ ⲁⲛ, ϫⲉ ⲙⲏ ⲟⲩⲛ̀ⲗⲁⲁⲩ ⲉϥⲕⲁⲧⲟⲓⲕⲟⲣⲉⲓ (33) ⲙ̀ⲡⲁⲓ.

Ⲁⲗⲗⲁ ϫⲉ ⲙⲏ ⲟⲩⲛ̀ ⲟⲩⲟⲛ ⲛ̀ϩⲏⲧ ⲧⲏⲩⲧⲛ̀ ⲉϥⲕⲁⲧⲟⲓⲕⲟⲣⲉⲓ ⲙ̀ⲙⲟϥ ⲟⲩⲁⲁϥ. ⲁⲩⲱ ⲉϥϭⲛ̀ⲁⲣⲓⲕⲉ ⲉⲣⲟϥ.

Ⲙ̀ⲡⲛⲁⲩ ⲅⲁⲣ ⲛ̀ϣⲁϥϫⲟⲟⲥ. ϫⲉ ϯⲛⲛⲉⲧⲟⲩⲁⲁⲃ ⲛ̀ⲛⲉⲧⲟⲩⲁⲁⲃ. (34) ⲡⲁⲓ

ρους, ἀλλ᾽ αὐτοὺς ἑαυτοῖς. Οὐ γὰρ λέγει, μή τις τούτου κατηγορεῖ; ἀλλὰ τί; εἴ τις ἑαυτοῦ κατηγορεῖ;

Ὅταν γὰρ (a) εἴπῃ, τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις τοῦτο λέγει, εἴ τις οὐκ ἔστιν ἅγιος μὴ προσίτω (b): οὐχ ἁπλῶς, φησίν, ἁμαρ-

(a) Γὰρ deest.
(b) Προσιέτω, noster.

rem. Neque vos sistit coram alienis accusatoribus, neque coram testibus exterioribus, ut vos convincat: sed vos vobis ipsis, ut vosmetipsos accusetis, & ut vos ipsos redarguatis.

Non enim dicit: estne aliquis qui hunc accuset? Sed an quis ex vobis est, qui seipsum solus accuset, seseque redarguat?

Quando namque dicit: SANCTA SANCTIS, hoc eloquitur: Qui non est san-

Ⲡⲉⲧⲉϥⲧⲁⲟⲩⲟ ⲙ̀ⲙⲟ=
ϥ. ϫⲉ ⲡⲉⲧⲛ̀ ⲟⲩⲡⲉ=
ⲧⲟⲩⲁⲁⲃ ⲁⲛ ⲡⲉ. ⲙ̀ⲡⲣ̀
ⲧⲣⲉϥϯ ⲙ̀ⲡⲉϥⲟⲩⲟⲓ
ⲛ̀ⲛϥϫⲓ ⲉⲃⲟⲗ ϩⲛ̀ ⲛ̀ⲛⲓⲙⲩ=
ⲥⲧⲏⲣⲓⲟⲛ.

Ⲁⲩⲱ ⲉϣⲁϥϫⲟⲟⲥ ⲁⲛ
ⲛ̀ⲧⲉⲓϩⲉ ϩⲁⲡⲗⲱⲥ. ϫⲉ
ⲡⲉⲧⲧⲃⲃⲏⲩ ⲉⲛⲟⲃⲉ ⲙ=
ⲁⲣⲉϥϫⲓ. ⲙ̀ⲛⲥⲁ=

Ϩⲱⲱⲛ ⲅⲁⲣ ⲁⲛ ⲉⲃⲟⲗ
ⲛ̀ⲛⲉⲛ ⲛⲟⲃⲉ (35) ⲙ̀ⲙⲁ=
ⲩⲉ ⲡⲉⲛϣⲁϥⲉⲣ ⲡⲣⲱ=
ⲙⲉ ⲙ̀ⲡⲉⲧⲟⲩⲁⲁⲃ.

Ⲁⲗⲗⲁ ϣⲁⲛⲉⲣⲭⲣⲓⲁ ⲟⲛ
ⲛ̀ⲧϭⲓⲛⲓ (36) ϣⲁⲣⲟⲛ
ⲙ̀ⲡⲉ ⲡⲛ̅ⲁ̅ ⲉⲧⲟⲩⲁⲁⲃ.
ⲙⲛ̀ ⲛⲉⲣϩⲱⲃ ⲛ̀ⲛⲉϩⲃⲏ=
ⲩⲉ ⲉⲧⲛⲁⲛⲟⲩⲟⲩ. ⲛ̀ⲧⲛ̀
ⲣ̀ⲣⲙ̀ⲙⲁⲟ ⲉⲃⲟⲗ ⲛ̀ϩⲏ=
ⲧⲟⲩ.

Ⲛ̀ⲡⲉⲓⲟⲩⲱϣ ⲅⲁⲣ ⲁⲛ
ⲡⲉϫⲁϥ ⲉⲧⲣⲉⲧⲉⲩⲛ̀ ⲡ=

ληματων ἀπαλλαγὴ ποιεῖ μόνον (a), ἀλλὰ καὶ ἡ τȣ̃ πνευματος παρȣσία, καὶ ὁ τῶν ἀγαθῶν ἔργων πλȣ̃τος. ȣ̓ βȣ́λομαι μόνον, φησὶ, βορβόρȣ ἀπηλλάχθαι ὑμᾶς, ἀλλὰ καὶ

(a) Μόνον ποιεῖ, idem.

ſanctus, non accedat ad percipienda myſteria. Neque hoc modo ſimpliciter dicit: Qui eſt mundus a peccatis, accipiat. Non enim ſola abſolutio a peccatis facit hominem ſanctum, ſed opus eſt etiam, ut veniat ad nos Spiritus Sanctus, & ut bona opera faciamus, & divites ex illis fiamus. Non enim, di-

ⲱⲗ ϭ ⲉⲃⲟⲗ (37). ⲛ̀ⲧⲁ//
ⲗⲟⲓϭⲉ ⲙ̀ⲙⲁⲩⲁⲁⲥ ⲙ̀ⲡ//
ⲛⲟⲃⲉ.

Ⲁⲗⲗⲁ ϯⲟⲩⲱϣ ⲟⲛ ⲉⲧⲉ//
ⲣⲉⲧⲉⲛ ϣⲱⲡⲓ ⲛ̀ⲗⲁ//
ⲙ̀ⲡⲣⲟⲥ. ⲁⲩⲱ ⲉⲧⲉⲧⲉⲛ
ⲟⲛ ⲥⲁⲧⲉ ϧⲉⲛ ⲡⲉⲧⲉⲛ
ⲥⲁⲛϧⲟⲩⲛ.

Ⲉϣϫⲉ ⲡ̀ⲟⲩⲣⲟ ⲛ̀ⲧⲃⲁ//
ⲃⲩⲗⲱⲛ ⲙ̀ⲡⲉⲓⲟⲩⲟⲉⲓϣ
ⲛ̀ⲧⲉⲣⲉϥⲉⲣϩⲛⲁϥ ⲉⲥ//
ⲱⲧⲡ ⲛⲁϥ ⲉⲃⲟⲗ ϧⲉⲛ
ⲧⲁⲓⲭⲙⲁⲗⲱⲥⲓⲁ ⲛ̀ϩⲉ//
ⲛⲉϣⲏⲣⲉ ϣⲏⲙ.

Ⲁϥϣⲓⲛⲓ ⲛ̀ⲥⲱⲟⲩ ⲉⲛⲁ//
ⲛⲉⲩⲟⲩ ϧⲉⲛ ⲡⲉⲩⲉⲓⲛⲉ.
ⲁⲩⲱ ⲉⲛⲉⲥⲱⲟⲩ ϧⲉⲛ
ⲡⲉⲩϩⲟ.

Ⲡⲟⲥⲱⲙⲁⲗⲗⲟⲛ ⲁⲛⲟⲛ
ⲧⲏⲛⲏⲡ ⲉⲣ ⲛⲁⲓ. ⲛ̀ⲁϩⲉ//
ⲣⲁⲧⲉⲛ ⲉⲧⲉⲧⲣⲁⲡⲏⲍⲁ
ⲙ̀ⲡ̀ⲟⲩⲣⲟ ⲛ̀ⲛⲉⲣⲱⲟⲩ.

Ⲉⲧⲣⲉⲛϣⲱⲡⲓ ⲉⲛⲉⲥⲱⲛ
ϧⲉⲛ ⲡⲥⲁ ⲛ̀ⲛⲉⲛⲯⲩⲭⲏ.

λευκοὺς εἶναι, καὶ ὡραίους· εἰ γὰρ ὁ βαβυλώνιος βασιλεὺς ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας ἐκλεγόμενος τοὺς νεανίσκους, καλοὺς τῷ εἴδει, καὶ ὡραίους τῇ ὄψει, ἐξελέξατο. Πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς παριςαμένους τῇ τραπέζῃ τῇ βασιλικῇ, καλοὺς τῷ εἴδει εἶναι δεῖ τῷ τῆς ψυχῆς, τὸν κόσμον ἔχοντας χρυσοῦν, τὴν ςολὴν καθαρὸν, τὰ ὑποδήματα βασιλικὰ, τὸ πρόσωπον τῆς ψυχῆς εὔμορφον,

dicit, volo, ut ſitis liberi ab uno luto peccati, ſed volo etiam, ut clari ſitis, & flammei in intimis veſtris.

Si Rex Babylonis quo tempore ſibi eligere ſtatuit ex captivitate pueros, quaeſivit illos, qui pulchri eſſent forma, & decori aſpectu, quanto magis id prae-

ⲁⲩⲱ ⲉⲣⲉⲧⲛ̀ ⲯⲩⲭⲏ ϣⲟⲟⲡ ⲉⲛⲉⲥⲱⲥ.
Ⲉⲣⲉⲧⲛ̀ ϩⲃⲥⲱ ϣⲟⲟⲡ ⲛⲁⲛ ⲉⲃⲟⲗ ϩⲛ̀ⲟⲩⲛⲟⲩⲃ ⲉⲛⲁⲛⲟⲩϥ (38). ⲁⲩⲱ ⲉϥⲧⲃⲃⲏⲩ.
Ⲉⲣⲉ ⲛⲉ (39) ⲛ̀ⲧⲟⲟⲩⲉ ⲉⲓⲣⲉ ⲛ̀ⲛⲁⲡⲣⲣⲟ ⲁⲩⲱ ⲧⲛ̀ⲯⲩⲭⲏ ⲉⲛⲉⲥⲉϩⲣⲁⲥ ⲉⲙⲁⲧⲉ (40). ⲉⲥⲃⲟⲩⲃⲟⲩ ϩⲙ ⲡⲟⲩⲟⲓⲛ ⲙ̀ⲡⲉⲡⲛ̅ⲁ̅ ⲉⲧⲟⲩⲁⲁⲃ. ⲁⲩⲱ ⲉⲥⲙⲏⲣ . . . .

τὸν κόσμον αὐτῇ περικεῖσθαι (a) τὸν χρυσοῦν, τὴν ζώνην τῆς ἀληθείας.

(a) Περὶ κεῖσθω, idem.

praestare nos decet, qui mensae Regis Regum adstituri sumus, ut simus pulchri venustate animae, & ut speciosa sit & decora anima ipsa nostra, ornati vestimentis ex auro optimo, atque puro, & regiis induti calceamentis, & animae forma valde nitenti, eaque Sancti Spiritus coruscante sanctitatis, fulgore, & circumvincta . . . .

ADNO-

ADNOTATIONES.

(1) **ⲛϩⲉ ⲉⲧϭⲛⲛⲟⲩⲧⲉ ⲉⲣⲟⲕ**, ad litteram recte etiam latine vetteres *invenire* (pro *reconciliare*) *tibi Deum*, quae locutio frequens est in divinis bibliis. Confer integrum locum cum Chrysostomi dictis, ut in quo variat, intelligas.

(2) **ⲉⲕⲛⲏⲥⲧⲉⲩⲉ ⲛϩⲏⲧⲟⲩ**. De ieiunio heic agitur XL. dierum τῆς τεσσαρακοστῆς, *quadragesimae* scilicet ante Pascha. Et quidem *de ieiunio* agitur, quod erat non uni tantum monachorum coetui, sed & cunctis christianorum hominum, laicorumque fidelium ordinibus, ex universalis disciplinae praescripto, omnino commune. Nondum certe monastica instituta in Aegypto innotuerant, quum Origenes hom. 10. in Levit. populos christianos alloquens, *habemus*, inquit, (ex versione Rufini), *quadragesimae dies ieiuniis consecratos*. Illiusque etiam meminit magnus Athan. in encyclica ad Episcopos epistola n.4., ubi ait, ἐν αὐτῇ τῇ ἁγίᾳ τεσσαρακοστῇ περὶ τὸ πάσχα, ὅτε οἱ μὲν ἀδελφοὶ ἐνήστευον. Neque enim *fratrum* nomine monachi tantum, sed οἱ ἀδελφοὶ *fratres* apostolico more intelliguntur quotquot in Christo geniti eiusdem erant fidei cognatione inter se coniuncti. Iidemque sunt, quos in eadem *sancta* τεσσαρακοστῇ *quadragesima* tam ingenti numero sacris synaxibus interfuisse narrat in apol. *ad Constantium*. De quadragesima vero, quae saec. IV. & V. in Aegypto, & in tota Libya servabatur, testatur Sozomenus lib.7. *H. E.* c. 19. eam *fuisse hebdomadarum sex*. *Unde Tutteus* pag. 48. in adnot. ad Catechesim IV. S. Cyrilli Hierosol., *de quadragesimae ieiunio secundum illius ecclesiae morem* differens, haec inter cetera scribit: *certissima res est in Aegypto quadragesimam dies tantum quadraginta, & unum, sabbato sancto numerato, comprehendisse; adeo ut ieiunium* feria secunda *post primam quam numeramus, quadragesimae dominicam, incohoaretur. Fidem huius rei faciunt paschales Theophyli, & successoris eius Cyrilli Alexandrini epistolae*; quibus, ex certa ecclesiae disciplina etiam refellit assertionem Socratis, *dum*

lib. 5. cap. 22. *quadragesimam in Aegypto hebdomadarum septem fuisse tradit*. De his XL. diebus, quibus tota christiana Aegyptus ieiunabat, Thebaeus interpres loquitur. Ieiunii nomen reticuit in ea, quae e regione est, homilia S. Iohan. Chrysostomus. At necessario subaudiri debet. Nusquam in concionibus suis τῆς τεσσαρακοστῆς *quadragesimae* meminit, aut ἡμέρας τεσσαράκοντας *dies XL.* populis commendavit, quin *ieiunium* eis semper coniunctum commemorarit. Hoc ipsum tamquam omnibus omnino fidelibus sive Graecis, sive barbaris, sive magistratibus, sive privatis commune prorsus enunciat, ita ut & Imperatorum τὸ συνειδὸς *conscientiam* εἰς ὑπακοὴν *ad obedientiam* inflexisse, saec. IV. vertente, palam aperteque Antiochenis depraedicet tom. IV. serm. 2. in Genesim, & alibi. Monachorum, praesertim vero *Tabennesiotarum*, ieiunium in quadragesima, ut ex c. 20. *H. Laus.* Palladii aperte colligitur, mire rigidum erat, uti & illud multo fervidius, & sanctius, quod & a christianis populis in *magna hebdomada* servari cupiebat Chrysostomus ipse hom. 30. in cap. XI. Genes.

(3) ⲟⲩⲕⲟⲩⲛ ⲉⲕⲥⲱⲃⲉ &c. Praeter unum ⲉⲕⲥⲱⲃⲉ, quod est παίζεις, cetera, quae in hac periodo exstant diversimode in Homil. Chrysost. lecta fuisse, ex veteribus codicibus liquet. Nam ἄνθρωπε post παίζεις habent editi apud Maurinos. Cod. biblioth. Angel., & latinus Hoffmaysteri εἰπέ μοι. Mutiani scholastici interpretatio: *Iocaris magis*: quod argumento est in Gr. eum legisse μᾶλλον. Reliqua in his omnibus Chrysostomianae homil. exemplis desiderantur: nec nisi in Thebaica versione ea mihi hactenus invenire licuit.

(4) ⲟⲩⲧⲉ ⲛ̀ⲛⲉⲓϯϩⲟⲧⲉ ⲛⲁⲩ ⲁⲛ ⲉⲧⲡⲓϫⲓ ⲉⲃⲟⲗ ϩⲙ̀ⲡⲧⲟⲩ ⲙ̀ⲡⲉϩⲟⲟⲩ ⲛ̀ⲧⲁⲛⲁⲥⲧⲁⲥⲓⲥ: Totum hoc comma additum est homiliae Chrysostomi ad haec usque verba *In die Resurrectionis*. Verum ex hoc ipso additamento colligitur, sermonem hunc fuisse recitatum in sacro Thebaeorum conventu intra quadragesimae dies ante Pascha. Sed conventus omnium maximus, & celeberrimus in tota superiori Thebaide, is erat, quo ex universis coenobiis Thebannenses monachi ad

ad princeps monasterium, ubi Paschae, seu *dominicae Resurrectionis* solemnitas simul celebrari debebat, convocabantur. Huius instituti auctor fuerat magnus Pachomius, uti ex ipsius vitae actis a Bollando editis liquet, illiusque meminit S. Theodorus Pachomii alumnus, & tertius in regimine Tabennesiotarum successor, in convocatoria epistola *ad omnia monasteria de Pascha*, a S. Hieronymo latine reddita; uti ea legitur in cod. Regul. post epistolas S. Pachomii n. XII.

Digna esset haec epistola, quae tota in hunc locum transfunderetur, sed pauca, quae ad rem nostram facere fortasse poterunt, ex ea proferam. *Omnis ordo fratrum, universaque membra in unum corpus coeant, & suscitent templum Dei .... sed & catechumeni, qui sunt in monasteriis, & exspectant terribilem remissionem peccatorum, & gratiam spiritualis mysterii* (baptismum nempe, & eucharistici *sacramenti* communionem) *audiant per vos, quod flere debeant & lugere antiqua peccata, & praeparare se sanctificationi animarum, & corporum, ut possint sustinere SANGUINEM ET CORPUS DOMINI SALVATORIS, de quo etiam cogitasse terroris est*.

Nec inter monachos deerant classes *poenitentium*, quos Thebannensium disciplina, ubi par esset, a divinorum mysteriorum participatione arceret. Huc enim referri haud temere possunt, quae de domo *metanoeae*, *poenitentiae* scilicet, *Canobi* in suburbio magnae civitatis Alexandriae sub Theophyli patriarchatu erecta, a veteribus recentioribusque scriptoribus mira consensione traduntur. Illius meminit S. Hieron. an. 404. praef. in regulam, sive praecepta monasticae vitae SS. Pachomii, Theodori, & Orsiesii: eoque tamquam in ἀνάπαυσιν τῶν καταφύγων, *refrigerium confugientium*, sese receperat post longam evagationem Athanasius presbyter Alexandrinus, sacerdotio spoliatus, immanique persecutione a Dioscoro Patriarcha annos ferme septem, ubique vexatus, ut idem ipse narrat in libello oblato Patribus act. 3. Conc. Chalcedon. an. 451.; ubi & illud addit, *Metanoeae* (claustrum) *sub tutela fuisse* τῦ ἐναγῦς μοναστηρίυ τῶν Ταβεννησιωτῶν, *venerabilis monasterii Tabennesiotarum*; quod a *Metanoea* mille tantum

 passus

paſſus diſtabat. Nam cl. Benedictin. Gazaeus in ſcholiis ad Hieronymianam praef. Regul. S. Pachomii locum hunc eumdem facit cum eo, qui *carcer* a S. Ioh. Climaco Gradu V. *Scalae Paradiſi* appellatur. Erat autem *locus*, ut idem Climacus gradu IV. ſcribit p. 66. ἀπὸ σημείου ἑνὸς τῆς μεγάλης μονῆς, *uno dumtaxat lapide* (ſeu *milliario*) *a magno monaſterio ſeiunctus*, φυλακὴ λεγομένη, *carcer dictus*. *In hoc eos, qui poſt religioſam profeſſionem in* peccatum *prolapſi erant*, (Praeſes) *concludebat*. Sed nec in magno ipſo monaſterio egregia poenitentium exempla, quae Climacus commemorat, deſunt. *Cum frequenter*, ait p.64., *precibus illorum* (monachorum) *intereſſemus animadvertit* ὁ μακάριος ποιμὴν *beatus paſtor*, *quoſdam inter ſe ſermocinari*, *quos ille per totam hebdomadam ante fores* τῆς ἐκκλησίας *templi ſtatuit*, *iuſſitque ab omnibus cum ingredientibus*, *tum egredientibus* μετάνοιαν ποιεῖν *veniam petere*; *fuerantque hi*, *quod magis admireris clerici*, *iidemque presbyteri*. De altero item p.65. narrat, quem extra veſtibulum portae monaſterii eiectum, poſt ſeptiduum Praeſes *in fratrum contubernium* ſub ea lege recepit, ut in *claſſem poenitentium tranſiret*. Quam conditionem quum facti *poenitens* libens amplexatus eſſet, iuſſit eum ποιμὴν *Paſtor* ἐν τῇ μονῇ τῇ ἰδίᾳ ζῶσι τῶν ἐπὶ πτώμασι πενθούντων ἐπειχθῆναι *in monaſterium* aliud, in illud ſcilicet, quod *carcer* dicebatur, & *proprium illorum erat*, *qui peccata ſua plangebant* extrudi. Cetera, quae huc ſpectant, vide apud Tillemontium tom. VII. pag. 501., & Valeſium in c. 19. lib. III. *H. Eccl.* Sozomeni p. 104.

Non omittam articulum 51. Reg. S. Pachomii ex cod. Holſten., quo aditum, & ingreſſum in eccleſia monaſteriorum Tabennenſium dari praeſcribitur exteris quibuſque ſive *clericis*, ſive *monachis*, ſive *ſaecularibus*, immo & *mulieribus* ipſis, ut *ſi voluerint orationis tempore*, *atque COLLECTAE venire ad conventum fratrum* (dummodo *eiuſdem fidei* fuerint) introducantur, & ſuo quiſque in loco collocentur; feminae praeſertim, ne viris mixtae, eiſque proximae conſpiciantur, neve turbent ordinem fratrum officio ſuo fungentium. Cauſſam hinc tene, cur *Artemius* dux, quo die monaſterium Thebaeorum ingreſſus, ut inveſtigaret num ibi S. Athanaſius lateret, ductus

ductus quidem fuerit a monacho in eccleſiam, ſed ibi ſolus relictus, recedente ductore, oraverit; indicia enim Arianae ſectae, cui addictus eſſet, ediderat.

Haec vel obiter ſaltem indicaſſe iuverit, ne quis putet ea, quae in hoc noſtro ſermone aut hactenus dicta ſunt, aut infra dicentur, parum, ac fortaſſe etiam nihil, convenire potuiſſe eorum *auditorum* conditioni, qui vel concioni, vel liturgiae celebrationi in Tabennenſium monaſteriorum eccleſiis intererant. Aderant namque praeter alios fortaſſe immixtos, eoſque ignotos, aut ethnicos, aut profanos homines, cum *cathecumeni*, tum claſſes etiam poenitentium, quos *ſacerdotis* & *diaconi* clamores a divinorum myſteriorum communione arcerent.

(5) ⲛⲉϩⲟⲟⲩ ⲉⲧⲧⲏϣ. *Dies ſtatuti*, intelliguntur heic, ni fallor, dies *liturgici*, qui apud Thebaeos *ſabbatum* erant & *dominica*. Chryſoſtomus pro *ſtatutis diebus* habet, διαπαντὸς, *perpetuo*, ut Montfauconius, vel *ſemper*, ut Mutianus ſcholaſticus interpretatur.

(6) Quae hoc commate continentur, non exſtant in ſerie orationis Chryſoſtomi. Similia tamen S. Doctor aliquanto ante, licet non iiſdem omnino verbis, tradiderat.

(7) ⲡⲟⲩⲏⲏⲃ .... Thebaeus, ἱερεὺς, *ſacerdos*, legiſſe videtur. Quae vero in hac tota periodo ſequuntur, non habent neque Colbertin., neque Angel. biblioth. cod., neque editi omnes, ut tute vides. At ego ſuſpicor aliquid ex hoc loco hom. Chryſoſtomi iam olim excidiſſe. Nam illa loquendi ratio, qua *etiam diaconi* munus *vocandi ſanctos* ea ſolemni formula: *ſancta ſanctis*: tribui videtur, aperte oſtendit, primas ſaltem in verbis hiſce pronunciandis tenuiſſe *Epiſcopum*, vel *ſacerdotem*, ſecundas vero (dum ita velis) *diaconum*. Certe quidem Liturgiae SS. Baſilii, Chryſoſtomi, aliaeque omnes, quas refert cl. Habertus in obſervationibus ad lib. Pontifical. Eccl. Gr. pag. 249. eorum verborum recitationem propriam faciunt Epiſcopi, vel presbyteri. *Unde*, vir doctiſſimus ſubdit, *tractatores bene multi hodierni, qui haec verba diacono adſcribunt*, non vero

vero ſacerdoti, *parum conſiderate ſcribunt In Apoſtolicis Conſtit.* (lib. 8. c. 13.) *Epiſcopo tribuuntur .... ceteri fere SS. PP. ſacerdoti*, ut & *S. Cyrill. Hieroſol.*, *qui etiam verba formulae explicat* 5. Myſtag. Tandemque ad noſtram hanc homiliam pergens, obſervat S. Iohan. Chryſoſtomum *hanc formulam pronunciandi morem* tribuere *&* *diacono*, *&* *ſacerdoti*. Sed Thebaeus noſter eam uni tribuit ſacerdoti. Profecto, ſi quis accurate Chryſoſtomi mentem perpenderit, fateri cogetur, utrumque & *ſacerdotem*, & *diaconum* mirum in modum, ſub horam tradendae communionis, fuiſſe ſollicitos, ne ad *ſancta* accederent, niſi digni, & ut qui indigni eſſent, inde recederent. Sed diverſas omnino verborum formulas adhibuiſſe; adeo ut ſolemnia illa: τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις *ſacerdos*, alia vero diaconus (ut mox videbimus) pronunciaret. Unde ille idem Habertus ſubiungit: *Didiceram vero antea ab eodem admirando Doctore* (hom. 34. ad pop. Antiochen.) *ad hoc diſcrimen* (inter dignos, & indignos) *procurandum*, *utque publici peccatores*, *aut catechumeni vel infideles*, *ſi qui obreperent*, *eliminarentur*, diaconum *eodem ferme tempore* exclamare, *AGNOSCITE VOS INVICEM*.

(8) ⲦⲀ ⲀⲄⲒⲀ ⲦⲎⲤ ⲀⲄⲒⲀⲤ. Uſitata amanuenſis Thebaei corruptio pro τα αγια τοις αγιοις.

(9) ⲠⲆⲒⲀⲔⲞⲚⲞⲤ: Verba, quibus *diaconus*, poſt ſacerdotem, vocare dicitur, *ſanctos*, *&* *immaculatos* ad divina myſteria, nimis generica ſunt, quam quae perſpicue oſtendere queant, eamdem omnino fuiſſe verborum formulam: SANCTA SANCTIS, quam antea pronunciarat ſacerdos. Propriam diaconi formulam habebis ſub adnot. 12.

(10) ⲉϥⲁϣⲕⲁⲕ ⲉⲃⲟⲗ legendum fortaſſe ⲉϥϫⲓϣⲕⲁⲕ ⲉⲃⲟⲗ: Sed ⲁϭⲕⲁⲕ ⲉⲃⲟⲗ legitur etiam in Nan. fragm.

Ibid. ⲛⲉⲧⲟⲛⲁⲧϫⲃⲓⲛ, *eos* ſcilicet, *qui ſunt* ⲁⲧ-ϫⲃⲓⲛ *ſine macula*, & abſque vitio. Levit. IX. v. 2. Κριὸν... ἄμωμα. Theb. interpretatur ⲟⲩⲟⲓⲗⲉ (ex Hebr. איל) .... ⲙⲙⲛ ϫⲃⲓⲛ: & ſic rurſus ἀμνὸν ἐνιαύσιον ἄμωμα, ⲟⲩϩⲓⲉⲓⲃ ⲛⲟⲩⲣⲟⲙⲡⲉ ⲙⲙⲛ ϫⲃⲓⲛ ⲛϩⲏⲧϥ: *arietem ſcilicet ſine macula*, *&* *agnum* *annicu-*

amiculum in quo non est macula. ϫⲃⲓⲛ, *quid proprie significet*, pluribus in locis quaerit cl. Mingarellius. Ne diutius quaerat. Iam ipse dixit, dum vertit p. 294. in fragm. XI: *nec ulla est in eo* (in caelo scilicet) *macula*. Ibi enim S. Ioh. Chrysost. *caelos* ἀκηλίδωτος, Theb. ⲁⲧϫⲃⲓⲛ appellavit. Sed unde ϫⲃⲓⲛ? ex ιαβι, uti coniicio, quod ut ἀῤῥωςίαν, μαλακίαν ἀσθένειαν, sic & vitium, *maculam*, aliudve simile labis, & contaminationis genus significare potest. Theb. ⲉⲓⲁⲁⲃⲉ Iob c.II. v.5. *laabe* dicitur ἰχῶρ *sanies*, *tabum*. *Iabi* vero pronunciatum per ϫ, quasi per *ja* gallicum, idem est ac ϫⲃⲓ, unde ϫⲃⲓⲛ. Quod quidem difficulter intelliges, si ϫ cum Iablonskio efferas *per Dsi*.

(11) ⲛ̀ⲧϣⲁⲓⲣⲉ: quod ἡ ποίμνη *grex* est apud S.Ioh. Chrys., ϣⲁⲓⲣⲉ redditur a Thebaeo, idem nempe ac ϣⲁⲓⲣⲓ Memphiticum, graece κόιτη, idest *cubile*, quod, uti credo, Pallad. *Hist. L.* cap. 22. στάσιν τῶν προβάτων, *stationem ovium*, dixit. Isaiae c. XVII. v. 2. κοίτην ποιμνίων, Borgianum Thebaeorum fragmentum vetustissimum vertit ⲉⲩϣⲁⲓⲣⲉ ⲛⲉⲥⲟⲟⲩ, *cubile ovium*.

Ibid. ⲉϣⲁⲕϭ̀ⲛ apud La-Crozium in Sylloge vocum Sahidicarum *ponere*, & *collocare* significet. Hinc ⲉⲩϣⲁⲛϭ̀ⲛ in fragm. V. Naniano a cl. Mingarellio pag. C. edito, erratum esse suspicor; ut mirum non sit, si verbum hoc visum ei est nonnihil obscuri habere. Idem dicito de ⲉϥϣⲁⲛϭ̀ⲛ, quod mox repetitur ad pag. CII. Utramque, ni egomet vehementer fallor, legi debet ⲉⲩϣⲁⲕϭ̀ⲛ.

(12) ⲛ̀ⲧⲉ ⲡⲇⲓⲁⲕⲟⲛⲟⲥ ⲱϣ ⲉⲃⲟⲗ ϫⲉ &c. En propria formula, qua diaconus alte clamans sanctos ad eucharisticam mensam vocasse traditur. Verba diaconi in l. 2. Constit. Apostolicar. c.54., & l. 5. c.12. erant haec: *Ne quis ex catechumenis*, *ne quis ex audientibus*, *ne quis ex infidelibus*, *ne quis ex heterodoxis*; *qui priorem precationem fecistis exite*, *matres assumi-*

assumite pueros , ne quis contra aliquem , ne quis in hypocrisi. In Liturgia Graeco Alexand. S. Marci ista : *Videte, ne quis catechumenorum*, & cetera, quae subindicantur. Sed vide quae Renaud. observat ad *formam absolutionis ante communionem*, tom. I. *Lit. Or.* p. 262. *Ex quo*, inquit, *antiqua poenitendi lex immutata est in eam formam, quae in ecclesia Graeca servabatur Chrysostomi tempore, supererat adhuc in synaxibus poenitentium statio, atque illi post sacrarum scripturarum lectionem, antequam canon inciperet, dimittebantur* (quemadmodum ex diaconicis mox relatis audivimus) *facta super eos oratione*. Alii vero erant, qui post *absolutionem*, & *ante communionem* expellebantur. *Illi*, scilicet, *qui iure communicandi exciderant, non modo qui publica, sed qui etiam secreto poenitentiam agebant, aut illi tandem qui letalis alicuius peccati culpa tenebantur. Isti quamvis non minus quam secreto poenitentes, & sub canone, sive* ἐπιτιμίῳ *constituti starent in ecclesia, cum integris christianis, arcebantur tamen satis per* obnunciationes diaconorum *petitas ex antiquissima disciplina* : *NE QUIS IMPURUS, NE QUIS in hypocrisi*. Quod fieri non potuisset, nisi eaedem ipsae obnunciationes fuissent a diaconis repetitae. Diversa tamen ab aliis est *obnunciatio*, qua diaconus Thebaeus indignos a communione arcebat; ut nemo mirari debeat, si nullam de ea mentionem fecerit Gr. textus hom. Chrysostomi.

Ibid. ⲧⲟⲗⲟⲙⲁ, pro ⲧⲟⲗⲙⲁ.

Ibid. ⲧⲣⲁⲡⲏⲍⲁ per frequentem illam commutationem τῦ ⲉ in ⲏ, ex ⲧⲣⲁⲡⲉⲍⲁ.

(13) ⲉⲣⲉ ⲡⲟⲩⲏⲏⲃ ϩⲱⲱϥ ⲧⲟϩⲙ .... ⲉϥϫⲱ ⲙⲙⲟⲥ : ϫⲉ ⲧⲁ ⲁⲅⲓⲁ &c. Heic iterum enunciatur a *Pontifice*, seu a sacerdote solemnis illa formula, quae in Gr. hom. Chrysost. ne semel quidem hactenus expressa est.

(14) ⲉⲡⲉⲓⲇⲏ ⲅⲁⲣ ⲙⲙⲛⲗⲁⲁⲩ ⲥⲟⲟⲩⲛ ⲛⲛⲁⲡⲣⲱⲙⲉ &c. Hunc locum Apostoli ex. 1. Cor. II. 11. paullo aliter quam Chrysostom. Memphit. versio & Graec. vulg Thaebaeus noster enunciat. Sequi enim videtur Athanasium, qui ep. ad Serapionem

rapionem tom.II. p.691. ſic Paulli teſtimonium effert: ἐδεὶς οἶδε τὰ τῦ ἀνθρώπυ, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τῦ ἀνθρώπυ τὸ κατοικῦν ἐν αὐτῷ.

(15) ⲛ̀ⲧⲉϣⲁⲓⲣⲉ, *cubile* denuo vertimus, quod eſt ποίμνη Chryſoſt. Ne vero *cubilis* nomen abſurdum heic iterum videatur, adiſis Coteler. in *V.S. Syncleticae* n.8. ubi *cubile* & ipſe dixit *eccleſiam*, de qua ſub typo *gregis* Chryſoſt. ipſe loquitur.

(16) ⲣⲓ. Hac voce *cellam eremiticam* ſignificari ex Kirchero, & Lacrozio adnotat cl. Mingarellius. Nos ad ſimilis cellae exemplum *ſolitariam ſtationem*, in quam morbidae oves a ſanis ſegregatae coniiciantur, intelligi poſſe exiſtimavimus. Sed & *clauſum* haud temere expoſueris. Inquit enim Chryſoſtomus: τὰ μὲν νοσερὰ ἔνδον ἀποκλείομεν, καὶ ἐν σκότῳ κατέχομεν, *morbidas quidem intus includimus, & in tenebris detinemus*. Quibus verbis *carcerem* propemodum S. Doctor deſcripſiſſe videtur. Mirum proinde non eſſet, ſi quis ⲣⲓ hoc in loco *carcerem* intelligeret; atque ita putaret Thebaeum interpretem, dum haec verteret prae oculis habuiſſe φυλακὴν *carcerem* nempe aut poenitentium monachorum *Canobi*, de qua Climacus gr. IV. *Scalae Parad.*, aut alterius cuiuſpiam Thebaici monaſterii.

(17) ⲥⲩⲛⲭⲱⲣⲉⲓ. Si interpres ita ſcripſit, habebat ante oculos συγχωρέντων S. Ioh. Chryſoſtomi, ne erraret. Sed & ipſe fortaſſe, ac multo magis librarius, pronunciationis morem ſequuti συγχωρει ſcripſerunt. Huius vero *orthographiae* exempla non modo ex mss., verum etiam ex marmoribus ipſis plura dabit vir cum generis nobilitate, tum ſplendidae eruditionis copia ſpectatiſſimus *Octavius Falconerius* in notis *ad Inſcriptiones Athleticas*.

(18) ϣⲁϩⲣⲁⲓ ⲉⲟⲩⲃⲟⲧⲁⲛⲏ ⲛⲟⲩⲱⲧ ⲉⲧⲟⲩⲉⲧⲟ// ⲩⲱⲧ &c. Verbis quidem paullo fuſioribus, ſed eodem plane ſenſu, reddidit Thebaeus mentem Chryſoſtomi, qui ſimpliciter dixerat, ὔτε πόας εἰλικρινῦς .... μεταλαβεῖν: *neque ut herba veſcantur ſincera*: ſive ut vertit Mutianus: *neque ex paſcuis puris .... ſumere* permittimus.

(19) ⲟⲧⲡⲟⲩ; mutato ⲃ in ⲡ, idem ac Graecum ὀτοβεῖ, quod eſt θορυβεῖ apud Heſych. *tumultuari*, *obſtrepere*, & ſimilia: unde

unde ὄτοβος ἅλιμος, *strepitus marinus*; de quibus vid. Albertum in obſervatione addita ad Heſychianum ὀτοβεῖ. Hac enim ſimplici voce voluiſſe Thebaeum noſtrum exprimere quicquid Chryſoſtomus de magno ſtrepitu, & valde terribili clamore vociferantis ſacerdotis tradiderat, ſuſpicabar quo tempore iſtam ipſam interpretationem, tamquam omnium, quae in mentem mihi venerant, aptiorem, typis edendam obtuli. Nunc in fragmento Borgiano *Ezechielis* ad cap. V. verſ. 2. obviam mihi fieri video ipſiſſimum Thebaicum ⲱⲧⲡ ⲉϩⲟⲩⲛ, ubi legitur ⲙ̀ⲡⲕ ⲱⲧⲡ ⲉϩⲟⲩⲛ *obſidionis* (*tuae*), iuxta Gr. τῶν ὁ, τῆ συγκλεισμȣ, ut & in vulgata noſtra *obſidionis* ad normam Hebraici textus; quamquam in editione *Aureliae Allobrogum* an. 1619. Latina verſio *Xantis Pagnini*, operarum vitio, *mendoſe* habeat *oblivionis*. Ex his ego intelligo, ⲱⲧⲡ (vel ⲟⲧⲡ) ⲉϩⲟⲩⲛ idem eſſe ac *obſidere*, *concludere*, *circumſtringere*, & alia huiuſmodi. Prioris ergo interpretationis loco hanc tene: *Ita vox ſacerdotis, circumeuntis, circumque claudentis, perinde eſt ac ſi &c.*

(20) Adfert interpres noſter ex verſione Thebaica integrum Apoſtoli Paulli teſtimonium ex 1. ad Cor. c. XI. vv. 27. & 29., quod S. Ioh. Chryſoſtomus, tacitis verbis, nude tantummodo indicarat. Neſcio ego quidem, an in quibuſdam fortaſſe ipſius Thebaicae verſionis exemplaribus ex verſ. 29., exciderit illud ⲉⲛ'ϥ'ⲙⲡϣⲁ ⲁⲛ, quod & in Graeco, & in verſ. Memphitica ἀναξίως, ϧⲉⲛ ⲟⲩⲙⲉⲧⲁⲧ'ⲙⲡϣⲁ, *indigne*, eodem prorſus modo, quo in v. 27. poſitum fuerat, expreſſe repetitur. Nam in fragmento eiuſdem Paullinae epiſtolae vetuſtiſſimo ſic verſiculus iſte 29. exprimitur: ⲡⲉⲧⲟⲩⲱⲙ̀ ⲅⲁⲣ ⲁⲩⲱ ⲉⲧϥⲥⲱ ⲉϥⲟⲩⲱⲙ ⲁⲩⲱ ⲉϥⲥⲱ ⲛⲁϥ ⲛ̀ⲟⲩⲕⲣⲓⲙⲁ. *Qui enim manducat & bibit*, (omiſſo *indigne*,) *manducat & bibit ſibi iudicium*. Num ex *antigrapho* huius ſimili Thebaeus interpres verba v. 29. laudarit, decerni non poteſt. Sic enim ſecundam iſtius 29. verſiculi partem ⲉϥⲟⲩⲱⲙ̀ ⲁⲩⲱ ⲉϥⲥⲱ ⲛⲟⲩⲕⲣⲓⲙⲁ recitat, ut eam non cum proxime antecedentibus

ⲡⲉⲧⲟⲩ

ⲡⲉⲧⲟⲩⲱⲙ ⲅⲁⲣ ⲁⲩⲱ ⲉⲧⲥⲱ ...., sed cum superioribus v. 27. *Quicumque manducaverit panem hunc, & biberit calicem Domini* ⲛ̄ⲟⲩⲙ̄ⲡϣⲁ ⲁⲛ, *indigne*, coniungat: adeout *eum* dicat, qui reus sit corporis, & sanguinis Domini, iudicium quoque sibi bibere, & manducare.

(21) ⲙⲓ (pro ⲙⲛ) ⲛⲟⲓ ⲛ̄ⲱϣ: *non cogitavi legere*: respondet lectioni a Maurinis in Graeco textu Chrysostomi editae, ὐκ ἀνέγνων, *non legi*, ubi Colbert. habet, ὐκ ἔγνων, *non novi*.

(22) ⲛ̄ⲥϭⲣⲉϩ́ⲧ, ἡσυχία, *silentium*, *quies*, apud Chrysostomum. Litem locus iste dirimit, quam cl. Mingarell. Tukio nostro de huius vocis interpretatione movet fragm. VII. p. 174. & 175., ubi inter cetera haec scribit: *vox ipsa* ⲥϭⲣⲉϩⲧ, seu ⲥϭⲣⲁϩ́ⲧ (*Memphitice* ⲥϫⲣⲉϩⲧ) *non recte ut puto*, *ibi a Tukio vertitur*, concussio, *sed vertendum e contrario est* quies, tranquillitas, qualem *tenui aura validum post ventum flante oriri potius, quam* concussionem, *credibile est*. Haec meus Mingarellius docte prorsus & accurate. Sed non ob id reprehendendus est Tukius, quod *non recte* verterit vocabulum ⲥϭⲣⲉϩ́ⲧ. Neque enim vitio ei tribui debet ante dictae vocis versio, sed una tantum illius versionis omissio. Nam p. 288., non vero 488. quam laudat Mingarell. ex *Rudiment. linguae Copt. & Aegypt.*, praetermisit illustris auctor Tukius interpretari tum Thebaica ⲙ̀ⲛ ⲟⲩⲛⲟⲥ ⲛ̄ⲥϭⲣⲉϩ́ⲧ, tum Memphitica ⲛⲉⲙ ⲟⲩⲛⲓϣϯ ⲛ̄ⲥϫⲣⲉϩ́ⲧ. Ille etenim sola Arabica, quae sequuntur, latine vertere cogitavit. Haec autem Arabica, me quidem, rudi licet, interprete, sic plane sonant: *Et post spiritum*, (seu *ventum*,) *fuit concussio*, *& post concussionem ignis*, *& non in concussione*, & igne *Dominus*; *& post ignem vox sermonis tenuis*, *& Dominus illic*. Hactenus Arabicae versionis textus, in quo nihil est, quod respondeat Aegyptiacis illis vocibus, ⲟⲩⲛⲟϭ ⲛ̄ⲥϭⲣⲉϩⲧ, vel ⲟⲩⲛⲓϣϯ ⲛ̄ⲥϫⲣⲉϩⲧ.

Sed quoniam post illa verba فان الرب هناك, *& Dominus illic*, ab Arabe grammatico, quo utebatur Tukius, additum est (inter uncos tamen, وزلزلة عظيمة) *& concussio magna*, haec additio extra ordinem posita, (quae vel simplex *glossa* est, vel merum indicium alicuius omissionis in superioribus, ubi de زلزلة agebatur, supplendae) in sedem non suam irrepsit ante postrema illa verba: *& Dominus illic*; sicque locum in Latina versione tenere videtur Aegyptiacarum vocum *τῶν* ⲟⲩⲛⲟϭ ⲛ̀ⲥϭⲣⲉϩⲧ; quod falsum omnino est.

At unde hic error, a Tukio ne, iam sene, & oculorum hebetudine laborante, an a typotheta? Ego quidem tibi dicere nequeo. Sed certe Tukius, licet in utraque & Arabica & Aegyptiaca lingua longe peritissimus, binas hasce voces sive Thebaicas ⲟⲩⲛⲟϭ ⲛ̀ϭⲣⲉϩⲧ, sive Memphiticas ⲛⲓϣϯ ⲛ̀ⲥϫⲣⲉϩⲧ Latinas facere praetermisit.

Neque eas unum esse putarim ex *consuetis additamentis* ab Aegyptiarum versionum auctoribus scripturae sanctae assutum, sed purum putumque marginale *glossema* librariorum licentia, in sacri textus seriem inductum; unde nec in Arabica interpretatione, quam Tukius adfert, reperitur expressum. Nihilque praeterea est, cur eruditissimus Mingarellius verba illa: *& concussio magna*, tamquam vitia Aegyptiacarum additionum castigare velit. Haec enim, ut vidimus, non modo non spectant ad Aegyptiacum, sed ne ad ipsum quidem Arabicum textum; quum non alium, quam simplicis *notae* locum in margine exteriori tenere potuerint. De reliquis, quod vir summus addit, ea: *& Dominus ibi*, addititia esse, quippe quae *nec in Graeca interpretatione* exstent; id equidem, si de editis Gr. vers. codicibus sermo sit, volens & ego libensque concesserim; non ita, si sermo fiat de mss. quibusdam exemplaribus Waltono compertis. Is enim inter ceteras variantes lectiones Graeci textus hanc etiam edidit, *λεπτῆς, κἀκεῖ κύριος, & ibi Dominus*.

De

De orthographia ⲛ̓ⲥϭⲣⲉϩⲧ, & ⲛ̓ⲥϭⲣⲁϩⲧ parum sollicitii esse debemus, qui iam novimus, quam frequenter soleant Thebaei, & Memphitae ⲉ in ⲁ commutare.

(23) ⲉϥⲛⲟⲩϫⲉ ... ⲉⲃⲟⲗ respondet Graeco S. Iohan. Chrysostomi *ἐκβάλλει*, *reiicit*, *expellit*; ut ⲛⲟⲩϫⲉ simplex τῷ *βάλλειν*, *iacere*, *mittere*, *immittere*. Unde Iob. XVI. v.13. ⲉⲩⲛⲟⲩϫⲉ, *βάλλοντες*. Et Iohan. XVIII. 11. ⲛⲟⲩϫⲉ, *βάλε*. Itemque ⲁϥⲛⲟⲩϫ-ⲧ, *ἔρριψέ με*, Iob XVI. 11. *proiecisti me*.

(24) ⲉϥϩⲣⲁⲁⲛ: legendum ⲉϥϩⲣⲟⲟⲩ, *voce*, scilicet, seu *vociferatione*, aut *clamore* utens. In quo vero differat a Chrysostomi oratione interpretatio Thebaica, ex utriusque collatione patebit.

(25) ⲁϥⲃⲱⲱⲣⲉ ⲙ̀ⲙⲟⲟⲩ ⲉⲃⲟⲗ: & paullo post iterum ϣⲁⲥⲃⲱⲱⲣⲉ ... ⲉⲃⲟⲗ. Plura in hanc vocem commentatus est Mingarellius ad fragmentum VI. Nanianum pag. CXLII. adnot. 14., ubi legitur ϩⲉⲙⲙⲟⲩ ⲉⲩⲃⲟⲟⲣⲉ ⲉⲃⲟⲗ per geminum *ο μικρὸν*, quod in hoc nostro fragmento per duplex *ω μέγα* effertur ex summa illa Thebaeorum licentia, qua passim unum in alterum elementum commutant. Heic vero ⲃⲱⲱⲣⲉ ⲉⲃⲟⲗ idem est ac *ἐκβάλλει emittere*, *proiicere*, *eiicere*, & similia.

(26) ϯⲕⲱⲣ̓ϣ. In 1. ad Thessal. c.2. v.5., ubi Thebaica versio habet ϩ̓ⲛⲟⲩϣⲁϫⲉ ⲛⲕⲱⲣ̓ϣ, nomen hoc ⲕⲱⲣ̓ϣ Graeco *κολακίας*, & Memphitico ⲥⲟⲛⲥⲉⲛ respondet. ⲥⲟⲛⲥⲉⲛ vero uti apud Memphitas *blanditie m*, & *adulationem*, sic & apud Thebaeos ⲥⲟⲛⲥ̓ⲛ *precari*, & *orare* significat; quemadmodum in adnot. ad act. S. Coluthi ostendimus. Itaque ϯⲕⲱⲣ̓ϣ idem erit ac Graecum S. Iohan. Chrisost. *παρακαλῶ*, *oro*, *rogo*.

(27) ⲕⲩⲣ̓ⲝ. Κῆρυξ scriberet Graecus. Sed Thebaeus ⲏ, ut alias saepe, vertit in υ, & per lineolam inter ⲣ & ⲝ super-

ſuperne ductam monuit ſupplendam vocalem, quae ſonum redderet parem τῷ, υ, vel ⲏ.

(28) ⲕⲁⲧⲟⲓⲕⲟⲣⲉⲓ. Ecce heic etiam ⲟⲓ pro ⲏ, & ⲕ pro ⲅ. Et quamquam in iis, quae ſequuntur ⲕⲁⲧⲟⲓⲅⲟⲣⲟⲥ, & ⲕⲁⲧⲟⲓⲅⲟⲣⲉⲓ per ⲅ, legatur, ubique tamen ⲟⲓ retinetur.

(29) ⲛⲉϥϩⲃⲏⲟⲩⲉ: ϩⲃⲏⲟⲩⲓ plurale eſt in Memphit. dialecto: ϩⲃⲏⲟⲩⲉ, *opera*, in hac Thebaica lectione, quae ultimam tantum ⲓ in ⲉ convertit. Sed alibi ϩⲃⲏⲩⲉ frequentiſſime ſcribitur. An igitur ϩⲃⲏⲟⲩⲉ in mendo cubat? Affirmare non audeo. Utramque enim lectionem in variis, multiſque fragmentis *indifferenter* uſurpari video.

(30) ⲕⲟⲓⲧⲏ: tranſmutatis diphthongo ⲟⲓ in ⲁⲓ, & ⲏ in ⲟⲓ, idem eſt ac illud Chryſoſtomi καίτοι, quod *atqui* Montfauconius, *quamvis* interpretatur Mutianus, *cum tamen* legitur apud Hoffmayſterum. At vero nuſquam alibi in variis Thebaeorum codd. fragmentis ⲕⲟⲓⲧⲏ pro ⲕⲁⲓⲧⲟⲓ me legiſſe memini. An igitur mendum erit? Eſto. Sed non interpretis. Neque enim mihi perſuadere poſſum eruditum Thebaeum, qui Graeca Chryſoſtomi interpretabatur, dum ante oculos habebat καίτοι, ſcribere voluiſſe ⲕⲟⲓⲧⲏ. Aut ergo ⲕⲟⲓⲧⲏ norat apud ſuos idem valere ac καίτοι, aut error non illius fuit, ſed amanuenſis, qui ſive nimia illa diphthongorum, elementorumque commutandorum licentia, ſive etiam barbarae pronunciationis vitio abreptus ⲕⲟⲓⲧⲏ pro ⲕⲁⲓⲧⲟⲓ ſcripſit. In alia equidem Chryſoſtomi homilia a me inter Borgiana fragmenta nuper comperta, immo & in XI. fragm. Naniano καίτοι rectiſſime ſcriptum legi.

(31) ⲛ̀ⲁⲕⲱⲛ. Aſt in ſuperioribus & in ſequentibus recte ſcribitur ⲛ̀ⲁⲅⲱⲛ: ⲛ̀ⲛⲉⲧⲁⲅⲱⲛⲓⲍⲉ.

(32) ⲛ̀ⲥⲁϯ ⲕⲩⲙⲛⲁⲥⲓⲁ pro ⲛⲥⲁϯ ⲅⲩⲙⲛⲁⲥⲓⲁ.

(33) Heic

(33) Heic etiam bis redit ⲕⲁⲧⲟⲓⲕⲟⲣⲉⲓ. De quo vide adnot. 28.

(34) „ ϯⲛⲛⲉⲧⲟⲩⲁⲁⲃ ⲛⲛⲉⲧⲟⲩⲁⲁⲃ: *Dantur sancta sanctis*. Tertium scilicet Thebaeus solemnem illam formulam profert *sancta sanctis*. At vero Chrysost. τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις, semel tantum, atque hoc uno in loco, & non ante, exprimit. Legebatur olim in S. Doctoris homilia ad populum Antiochenum, & hom. 7. ep. ad Hebr. τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, *sancta sanctorum*: sicque etiam legitur in illius sermone tum apud Hoffmayster., tum etiam apud doctiss. virum Petrum Fabrum lib. III *Agonisticon* p. mihi 527. Eademque verba in nonnullis quoque *Liturgicis* Syrorum codicibus se reperisse testatur Renaudotius. Sed quod ad hanc Chrysostomi homiliam attinet, Faber ipse de inducta illa lectione ait, *mallem scriptum, ut in plerisque veterum Liturgiis*, sancta sanctis, τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις, *sicut etiam* (ad marginem addit) *legit Claudius de Sainctes in Collectaneis de Euchar. ad Liturgias S. Chrysostomi cap. 24., & ita apud ipsum Chrysostomum legitur in d. hom.* 17. (quae isthaec nostra est) *epist. ad Hebr.* Unde intelligas velim erratum esse typographi in priori illa ad p. 526. apud Fabrum citatione, ubi homilia 7. pro 17. in epistolam ad Hebr. laudatur; praesertim quum hom. illa VII. nihil habeat, quod ad τὰ ἅγια τῶν ἁγίων pertinere queat. Interea vero genuinam huius loci lectionem, quae est τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις, *sancta sanctis*, Thebaeus noster mire confirmat.

(35) ⲙⲙⲁⲧⲉ: *solum*. Vid. adnotationes nostras in hanc vocem ad v. 16. cap. VIII. Evangel. S. Iohan. pag. 290.

(36) ⲛⲧⲉϭⲓⲛⲓ pro ⲛⲧⲉϭⲓⲛⲉⲓ.

(37) ⲉⲧⲣⲉⲧⲉⲧⲛ ⲡⲟⲗ'ϣ ⲉⲃⲟⲗ, *ut sitis absoluti, sive liberi*. Huius verbi originem repetendam existimo aut a Graeco ἀπολύσαι elisa diphthongo αι per *apostrophum*, & praemisso ⲉⲃⲟⲗ tamquam *alpha* privativo, ut sit quasi ἀπολυς', aut ab ἀπόλυτος mutato ⲧ in ϣ, & elisa similiter terminatione ος; nam certe ab ἀπολύω, *solvo*, seu *libero* ⲡⲟⲗ'ϣ ⲉⲃⲟⲗ deductum videtur; ni magis, pari ferme ratione

tione ortum velis ab ἀπολέω, *abluo*. Neutrum certe longe admodum distat ab ἀπαλλαχθῆναι Chrysostomi.

(38) ⲟⲩⲛⲟⲩⲃ : ⲛⲟⲩⲃ ; ⲡⲛⲟⲩⲃ : ⲡⲓⲛⲟⲩⲃ Theb. & Memphit. in Borgianis pluribus, Nanianisque fragmentis *aurum*. De hoc nomine Mingarellius disserens pag. CCLXXIV. adnot. 3. in fragm. Nanian. X. fascic. II. *Miror*, inquit, *virum perdoctum* Renaudotium pag. CXXII. *scribere* ϫⲛⲟⲩⲃ, *aurum* adhuc Coptice significat. *Aurum enim Aegyptii non* ϫⲛⲟⲩⲃ *vocant*, *sed* ⲛⲟⲩⲃ. *Quod vero spectat ad* ϫⲛⲟⲩⲃⲓ, *quod unum est ex ridiculis Basilidianorum vocabulis*, *ab eodem p.*CXVIII. *memoratum*, *equidem illud iis relinquendum puto quos oblectant nugae*. Haec ille. At ego toti huic viri licet gravissimi iudicio non statim subscribendum esse putarim. De *Renaudotio* enim scribens Maurinus *Tutteeus* praefat. in *Catech.* S. Cyril. Hierosol. n. IV. eum esse edicit, *qui cum in omni eruditione*, *perpaucos*, *neminem in hoc genere*, in Orientalium nempe rerum, linguarumque peritia, *conferas*. Quid vero, si ϫⲛⲟⲩⲃ, aut etiam ϫⲛⲟⲩⲃⲓ Basilidianorum, quatenus grammaticum, idem omnino nomen sit, idemque prorsus sonet ac ⲟⲩⲛⲟⲩⲃ, ⲡⲛⲟⲩⲃ, ⲡⲓⲛⲟⲩⲃⲓ? Iablonskius profecto in Pantheo Aegypt. lib. I. c. IV. se observasse dicit in Coptorum libris *litteram* ϫ *saepius vicem articuli praepositivi sustinere*: unde ϫⲛⲟⲩϥⲓ, inquit, & ⲡⲓⲛⲟⲩϥⲓ *idem significat*. Et re quidem vera in divinae Liturgiae Trisagio, uti illud exhibent Missale & Euchologium Copticum, utrumque a Mingarellio nostro persaepe laudatum, articulus iste aperte in hunc modum exprimitur ϫⲟⲩⲁⲃ, ϫⲟⲩⲁⲃ, ϫⲟⲩⲁⲃ: *sanctus*, *sanctus*, *sanctus*: in alio vero Borgiani Musei fragmento (quod, etsi Liturgicum, & Thebaicum, quia tamen Dioscoriani schismatis suspicione non caret, non in hunc, sed in sequiorem locum reiiciendum statuimus) eodem modo verso ϫ in ⲕ, ter repetitur ⲕⲟⲩⲁⲁⲃ, ⲕⲟⲩⲁⲁⲃ, ⲕⲟⲩⲁⲁⲃ. Ubi autem ϫⲛⲟⲩⲃⲓ Basilidianorum nihil ad haereticas eorum fabulas cognoscendas, atque exsecrandas pertinere posse creditur,

datur, concedam & ego, ut quemadmodum Valentinianorum *aeonas*, ſic & *idolum* iſtud phantaſticum inter deridiculas inſanientium fabulonum nugas perpetuo, quiſquis velit, amandet.

(39) ⲉⲥⲃⲟⲩⲃⲟⲩ : ⲃⲟⲩⲃⲟⲩ, *fulgere*, *emicare*, *rutilare*, & *coruſcare* deſignat; ut iam alibi in ſuperioribus adnotavimus. Sed ibi ⲃⲟⲩⲃⲟⲩⲉⲛ poſitum fuiſſe memini, quod ⲃⲟⲩⲃⲟⲩ imprimi debuerat.

(40) ⲟⲩⲟⲡ. Egimus de huius nominis ſignificatione adnot.I. in orat. Dominicam. Sed addere modo praeſtat ex cap.2. v.4. ep.S.Paulli ad Theſſal.II. ⲟⲩⲟⲡ reſpondere Graeco τὸ, σέβασμα, quod in Vulgata noſtra eſt: *id quod colitur*: duo nimirum ſimul deſignans & *Dei maieſtatem*, quae colitur, & *religionis officium*, quo colitur; adeout, hac data occaſione, intelligam, in prima illa petitione, Deum orari, ut ſuprema illius nominis maieſtas divinis, uti decet, honoribus ſemper colatur. Heic vero ⲟⲩⲟⲡ ſupercaeleſte ſanctificationis donum a Spiritu Sancto infuſum praeclariſſime denotari ſentio.

ΠΑΡΕΡΓΟΝ.

Nunc tandem, id quod antea numquam fueram ſuſpicatus, mihi licuit deprehendere noſtrum hocce Thebaicum Chryſoſtomianae homiliae fragmentum nativam prorſus, maximamque propinquitatem habere cum fragm. inter Naniana XI. ab Abbate eodemque ſcriptore celeberrimo Aloyſio Mingarellio p.CCLXXXII. & ſeqq. edito. Deſinit Nanianum iſtud pag. CCXCIX. in haec verba: ⲉⲡⲉⲓⲇⲏ ⲇⲉ ⲁⲓⲉⲣⲡⲙⲉⲉⲩⲉ ⲛ̀ϯⲉⲩⲭⲓⲁ. ϯⲟⲩⲱϣ ⲉϯⲁⲟⲩⲉ ϩⲉⲛⲕⲟⲩⲓ ⲉⲣⲱⲧ́ⲛ ⲉⲧⲃⲏⲏⲧ́ⲥ ⲛ̀ⲧⲱⲱⲧⲛ̀ ⲛⲉⲛⲧⲁⲩ ⲙ̀ⲡϣⲁ ⲛ̀ⲛⲉⲓⲙⲩⲥⲧⲏⲣⲓⲟⲛ ϩⲉⲛⲕⲟⲩⲓ ⲙⲉⲛⲛⲉ ϯⲛⲁϫⲟⲟⲩ. ⲉⲟⲩⲛ́ⲧⲁⲩ ⲙ̀ⲙⲁⲩ ⲛ̀ⲟⲩⲛⲟϭ ⲛ̀ϭⲟⲙ ⲙ̀ⲛ ⲟⲩⲱ̀ⲫⲉⲗⲓⲁ ⲛ̀ⲁϣⲱⲥ. ⲛ̀ⲛⲟⲩⲛ ⲅⲁⲣ ⲁⲛ ⲡⲉ ⲡⲉⲓϣⲁϫⲉ. ⲛⲁⲓ ⲉⲧ́ⲛⲛⲁⲧⲁⲩⲟⲟⲩ. ⲁⲗ....

Haec autem illa eadem sunt, quae leguntur (ut iam in anteloquio huius nostri Borgiani fragm. animadvertimus) sub *initium n.* 4. Homil.XVII. S. Ioh. Chrys. in epistolam ad Hebr. iuxta Maurinam edit. tom.XII. pag.169. Ἀλλ' ἐπειδὴ τῆς θυσίας ταύτης ἐμνήσθην, βούλομαι μικρὰ πρὸς ὑμᾶς εἰπεῖν τοὺς μεμυημένους, μικρὰ μὲν τῷ μέτρῳ, μεγάλην δὲ ἔχοντα τὴν ἰσχὺν, καὶ τὴν ὠφέλειαν. οὐ γὰρ ἡμέτερα ἐστιν, ἀλλὰ &c. *Sed quoniam memini huius sacrificii volo pauca vobis dicere, qui mysteriis estis initiati, quae mensura quidem sunt, pauca, magnam autem habent vim, & utilitatem. Non enim sunt nostra sed &c.* Reliqua, quae in *Graeco* Chrysostomi textu sequuntur, una cum Thebaicis sive *Nanianis*, sive *Borgianis* membranis ex antiquissimo codice avulsis, omnino perierunt ad eum usque locum: εἰ γὰρ τὰ φυσικὰ μεθίσταται, lin. 1. pag. 170. eiusdem Maur. edit., unde exordium sumit fragmentum nostrum.

Ex eo fit, ut inter finem Naniani, & initium Borgiani fragmenti, una utrique desit intermedia membrana, quae Thebaicam versionem repraesentabat *n.* IV. Homiliae Chrysostomi ex illis inde verbis: οὐ γὰρ ἡμέτερά ἐστιν, ἀλλὰ, ad haec usque: εἰ γὰρ τὰ φυσικὰ.

Ceterum codex, ex quo duo haec fragmenta habemus, idem prorsus est ac ille, qui a Mingarellio describitur pag. CCLXXXII. Membranarum magnitudo, specimen characterum, forma, & ornatus maiorum litterarum, ipsi denique tantummodo *pares* numeri paginarum, eumdem omnino codicem proculdubio demonstrant.

In eo inter se fragmenta ista duo differunt, in quo una differt tum paginarum series, atque progressio, tum materiae, & argumenti, de quo tractatur, diversitas. Nanianum enim, ut Mingarellius scribit, progreditur a pag. 165. ad pag. 172., Borgianum a pag. 177. ad pag. 786. Nam intermediae 173. 174. 175. 176., quemadmodum proxime ante observabam, perierunt. Illud exhibet partem maximam *num.*3. Homiliae XVI. S. Ioh. Chrysostomi in epist. ad Hebraeos thebaice versam, ducto exordio a lin. 11. p. 161. Maur. editionis. Hoc vero nostrum dat, ut hactenus vidimus, versionem, eadem quidem dialecto, sed *partis potioris numeri* 4. homiliae sequentis XVII.

De

De illo Naniano praeclare Mingarellius noster coniiciens, *continet*, inquit, *sermonem*, *sive homiliam initio*, *& fine carentem*, *cuius auctor perantiquus est*, *ni fallor* : uti revera non fallitur. Est enim magnus ille Ecclesiae Doctor S. Ioh. Chrysostomus; cuius hodie dum dies festus agitur, memoriam recolere, & patrocinium implorare mirifice mihi carum, ac dulce est.

Quod autem de eodem auctore (quem forte Thebaeum putabat) scribere pergit : *Plura is habet ad intelligendum difficilia*, *quae*, *ut a peritioribus illustrentur exopto* : id & ego, si de versionis auctore loquamur, verissimum esse fateor. Sunt enim in eo loca non pauca, quae in summa praesertim Thebaicorum Lexicorum penuria, magnam revera ad intelligendum difficultatem pariant. Sed nihil necesse est, ut ad ea illustranda lucem opemque sibi dari exoptet a peritioribus. Qui unius ingenii sui acumine, suaeque ipsius peritiae vi, tam multa, eaque satis obscura, & difficilia in hac versione egregie solvere & explicare potuit, poterit & ipse sibi peritior factus, cetera, quae difficiliora & obscuriora fuerint, in bono lumine collocare, dummodo tantum oculos vertat in Graeca ipsa scripta, quae sibi e regione splendent, magni Chrysostomi.

Ac certe, si meus Mingarellius, dum latio donare coepit initium Naniani fragmenti : ϭⲉ ⲁⲛⲟⲛ ϩⲱⲱⲛ ⲧⲉⲛⲟⲩ ⲛ̀ⲧⲱⲏϭ ⲉⲡⲛⲟⲩⲧⲉ · ⲕⲛⲁϩⲉ ⲉⲣⲟⲛ ϩⲛ̀ ⲧⲡⲉ, consulere potuisset Chrysostomi textum : *ἂν τοίνυν καὶ ἡμεῖς ἐγγὺς ὦμεν τοῦ Θεοῦ, ἐν οὐρανῷ ἐσμέν* : non vertisset primo : *Simus igitur nos quoque nunc* plantae *Dei* : *& nos invenies in caelo* : neque deinde in adnotatione 2. ad voces illas : ⲛ̀ⲧⲱⲏϭ ⲉⲡⲛⲟⲩⲧⲉ, incertus de priori interpretatione : (*plantae Dei*) novum excitasset dubium : *An* (potius) *adhaerentes Deo*? *an*, *herbae Dei*? neque tandem de utroque dixisset : *Neutrum arridet*. Nam primum illud probe congruit τῷ, ἐγγὺς Chrysostomi, & Latinae versioni *Mutiani scholastici* : *Si adhaereamus Deo*, *in caelo sumus*; unde & ⲕⲛⲁϩⲉ ⲉⲣⲟⲛ ϩⲛ̀ ⲧⲡⲉ facilius, credo, reddidisset:

Haec autem illa eadem ſunt, quae leguntur (ut iam in anteloquio huius noſtri Borgiani fragm. animadvertimus) ſub *initium n.* 4. Homil. XVII. S. Ioh. Chryſ. in epiſtolam ad Hebr. iuxta Maurinam edit. tom. XII. pag. 169. Ἀλλ' ἐπειδὴ τῆς θυσίας ταύτης ἐμνήσθην, βούλομαι μικρὰ πρὸς ὑμᾶς εἰπεῖν τοὺς μεμυημένους, μικρὰ μὲν τῷ μέτρῳ, μεγάλην δὲ ἔχοντα τὴν ἰσχὺν, καὶ τὴν ὠφέλειαν. οὐ γὰρ ἡμέτερα ἐστιν, ἀλλὰ &c. *Sed quoniam memini huius ſacrificii volo pauca vobis dicere, qui myſteriis eſtis initiati, quae menſura quidem ſunt, pauca, magnam autem habent vim, & utilitatem. Non enim ſunt noſtra ſed &c.* Reliqua, quae in *Graeco* Chryſoſtomi textu ſequuntur, una cum Thebaicis ſive *Nanianis*, ſive *Borgianis* membranis ex antiquiſſimo codice avulſis, omnino perierunt ad eum uſque locum: εἰ γὰρ τὰ φυσικὰ μεθίσταται, lin. 1. pag. 170. eiuſdem Maur. edit., unde exordium ſumit fragmentum noſtrum.

Ex eo fit, ut inter finem Naniani, & initium Borgiani fragmenti, una utrique deſit intermedia membrana, quae Thebaicam verſionem repraeſentabat *n.* IV. Homiliae Chryſoſtomi ex illis inde verbis: οὐ γὰρ ἡμέτερά ἐστιν, ἀλλὰ, ad haec uſque: εἰ γὰρ τὰ φυσικὰ.

Ceterum codex, ex quo duo haec fragmenta habemus, idem prorſus eſt ac ille, qui a Mingarellio deſcribitur pag. CCLXXXII. Membranarum magnitudo, ſpecimen characterum, forma, & ornatus maiorum litterarum, ipſi denique tantummodo *pares* numeri paginarum, eumdem omnino codicem proculdubio demonſtrant.

In eo inter ſe fragmenta iſta duo differunt, in quo una differt tum paginarum ſeries, atque progreſſio, tum materiae, & argumenti, de quo tractatur, diverſitas. Nanianum enim, ut Mingarellius ſcribit, progreditur a pag. 165. ad pag. 172., Borgianum a pag. 177. ad pag. 786. Nam intermediae 173. 174. 175. 176., quemadmodum proxime ante obſervabam, perierunt. Illud exhibet partem maximam *num.* 3. Homiliae XVI. S. Ioh. Chryſoſtomi in epiſt. ad Hebraeos thebaice verſam, ducto exordio a lin. 11. p. 161. Maur. editionis. Hoc vero noſtrum dat, ut hactenus vidimus, verſionem, eadem quidem dialecto, ſed *partis potioris numeri* 4. homiliae ſequentis XVII.

De

De illo Naniano praeclare Mingarellius noster coniiciens, *continet*, inquit, *sermonem, sive homiliam initio, & fine carentem, cuius auctor perantiquus est, ni fallor*: uti revera non fallitur. Est enim magnus ille Ecclesiae Doctor S. Ioh. Chrysostomus; cuius hodie dum dies festus agitur, memoriam recolere, & patrocinium implorare mirifice mihi carum, ac dulce est.

Quod autem de eodem auctore (quem forte Thebaeum putabat) scribere pergit: *Plura is habet ad intelligendum difficilia, quae, ut a peritioribus illustrentur exopto*: id & ego, si de versionis auctore loquamur, verissimum esse fateor. Sunt enim in eo loca non pauca, quae in summa praesertim Thebaicorum Lexicorum penuria, magnam revera ad intelligendum difficultatem pariant. Sed nihil necesse est, ut ad ea illustranda lucem opemque sibi dari exoptet a peritioribus. Qui unius ingenii sui acumine, suaeque ipsius peritiae vi, tam multa, eaque satis obscura, & difficilia in hac versione egregie solvere & explicare potuit, poterit & ipse sibi peritior factus, cetera, quae difficiliora & obscuriora fuerint, in bono lumine collocare, dummodo tantum oculos vertat in Graeca ipsa scripta, quae sibi e regione splendent, magni Chrysostomi.

Ac certe, si meus Mingarellius, dum latio donare coepit initium Naniani fragmenti: ϭⲉ ⲁⲛⲟⲛ ϩⲱⲱⲛ ⲧⲉⲛⲟⲩ ⲛ̀ⲧⲏϭ ⲉⲡⲛⲟⲩⲧⲉ · ⲕⲛⲁϩⲉ ⲉⲣⲟⲛ ϩⲛ̀ ⲧⲡⲉ, consulere potuisset Chrysostomi textum: ἂν τοίνυν καὶ ἡμεῖς ἐγγὺς ὦμεν τοῦ Θεοῦ, ἐν οὐρανῷ ἐσμέν: non vertisset primo: *Simus igitur nos quoque nunc* plantae *Dei*: *& nos invenies in caelo*: neque deinde in adnotatione 2. ad voces illas: ⲛ̀ⲧⲏϭ ⲉⲡⲛⲟⲩⲧⲉ, incertus de priori interpretatione? (*plantae Dei*) novum excitasset dubium: *An* (potius) *adhaerentes Deo*? *an*, *herbae Dei*? neque tandem de utroque dixisset: *Neutrum arridet*. Nam primum illud probe congruit τοῦ. ἐγγὺς Chrysostomi, & Latinae versioni *Mutiani scholastici*: *Si adhaereamus Deo, in caelo sumus*; unde & ⲕⲛⲁϩⲉ ⲉⲣⲟⲛ ϩⲛ̀ ⲧⲡⲉ facilius, credo, reddidisset:

Et invenimur in caelo. An non aliter etiam vertendum putasset periodum pone sequentem, ut verbis illis Chrysostomi: *Τί γάρ μοι μέλει τοῦ οὐρανοῦ; ὅταν ὁρῶ τὸν δεσπότην τοῦ οὐρανοῦ;* aptius fortasse consonaret?

Ubi vero ⲙⲙⲛ̄ⲗⲁⲁⲩ ⲛ̄ϫⲱⲃⲛ rectissime *sine macula*, exposuit, nihil fuisset, in quo haesitaret, semel atque cognitum habuisset, quam belle duae illae Thebaeorum voces uni Chrysostomi ἀκηλίδωτος responderent. Haec enim inter utrumque Theb. & Graec. textum consonantia effecit, ut adnot. 10. Mingarellii ingenio gratulans, scrupulum ei omnem de vera Aegyptiaci vocabuli significatione ex animo exemerim.

Ad pag. III. eiusdem *Naniani* fragm. post lin. 6. col. 1. si aliquid est, quod non satis apte cum sequenti linea 7. coniungi videatur, id tribui debere cognovi (quod & mecum Mingarellius ipse fatebitur) uni Thebaici interpretis arbitrio, qui, quae Chrysostomus habet tom. XII. pag. 161. a 34. ad lineam usque 47., omittere e re sua duxit.

At quid dicam de ⲛ̄ⲥⲉϣⲟⲃⲉ ⲁⲛ ⲛ̄ϭⲁϫⲓⲃ in eadem col. 1. lin. 13.? Has certe voces amicus meus praestantissimus, non vertisset in textu Latinae interpretationis: *paupertatem, (atque indigentiam) non dissimulantes*, neque in adnotatione addidisset: *Haud scio, an scriptoris mentem assecutus sim. Memphitice* ϣⲟⲃⲓ *est* hypocrita: & ϫⲱϫⲉⲃ (*Thebaice* ϭⲱϫⲉⲃ) *est* indigens, *miser imperfectus*. Nam Chrysostomi verba sunt: *ita videbimus homines μυρμήκων οὐδὲν διαφέροντας nihil differre a formicis*, quibus Thebaica illa respondent: *videbimus omnes homines super terram* ⲛ̄ⲥⲉϣⲟⲃⲉ ⲁⲛ ⲛ̄ϭⲁϫⲓⲃ *non differentes*, sive *non dissimiles a formicis*; quasi a ϣⲟⲃⲧ, Memphitice ϣⲉⲃⲓⲏⲟⲩⲧ, διάφορος, & ϫⲁϥϫⲓϥ, Theb. ϭⲁϫⲓⲃ, *formica*.

Sed venio ad pag. VIII. Naniani fragm. ubi col. 2. haec leguntur: ⲟⲩⲟⲛ ⲡⲉⲧⲙⲉϩ ⲛ̄ϩⲟⲧⲉ ⲛ̄ϩⲟⲩⲉ ⲟⲩⲁ ⲉϥϭⲱⲃⲉ ϩⲛ̄ ϩⲉⲛⲥⲏⲃⲉ ⲉⲩⲧⲏⲣ ⲉϥⲛⲟⲩϫⲉ ⲙ̄ⲙⲟⲟⲩ ⲉϩⲣⲁⲓ ϩⲛ̄ ⲛⲉϥϭⲓϫ ⲛ̄ⲑⲉ ⲛ̄ϩⲉⲛⲥⲫⲉⲣⲁ: quae, ut ego intelligo,

telligo, sic sonant. *Quid eo magis terribile*, quam *qui ludit in ensibus acutis*, *eas sursum proiiciens manibus suis tamquam sphaeras*: *globos*, scilicet, sive *pilas*? Heic ego vereor, ne Thebaeus interpres parum accurate verterit verba Chrysostomi. Haec enim S. Doctor scripserat pag. 163. lin. I. tom. XII. Maur. edit. τί δὲ χαλεπώτερον τοῦ σφαιρίζειν ἐν ξίφεσι.

Quae quidem aliud fortasse quiddam, quam quod Thebaeo interpreti visum est significare videntur. Σφαιρίζειν enim ἐν ξίφεσι illud non est quod veteres dixere: *ventilare parmas*, *hastas*, *gladios in altum iacere*, *& cum venustate recipere*: neque enim id χαλεπώτερον appellasset Chrysostomus; unde celebre est Senecae dictum: *aliud est ventilare*, *aliud pugnare*; neque est *ludere arundinibus*, (vel *gladiis*) *accensis*, uti eximius Mingarellius noster exponit; ex alio enim Borgiano fragm. didici τηϥ, CHBE ETTHP, *gladium acutum* significari; neque demum illud ludi genus designat, quo huiusmodi aut *arundines*, aut *gladii sursum proiiciantur* tamquam *totidem sphaerulae*, vel *globuli*, sed est, ni vehementer fallor, ea gymnici ludi species, quam *sphaeromachiam* appellatam affirmat doctissimus Tolosani Senatus Princeps *Petrus Faber* Agonisticon lib. I. cap. 6. Et ideo Chrysostomus dixit σφαιρίζειν ἐν ξίφεσι, quod sumpta specie pro genere, idem valet, ac ἐν ὅπλοις. Sic & ξιφοδρέπανον, ὅπλον, *arma*: ξίφαι, τὰ . . . σιδήρεια, arma *ferrea* apud Hesych. Atque huc spectant illustria illa elocutionum exempla a *Iulio Polluce* lib. III. selectae: *De pugile autem* dices χεῖρες ὡπλισμέναι, χεῖρες ὁπλίτιδες, *manus armatae*, καὶ τὰ ὅπλα, σφαῖραι: *& arma*, *sphaerae*, sive *pilae*. *Unde etiam* τὸ σφαιρομαχεῖν, καὶ σφαιρομαχία, *pila certans*, *pilae certamen*. Et μύρμηκες δὲ τὰ ὅπλα, καὶ ἱμάντες: *arma sunt etiam caestus*, *& lora*; quae ab eodem Hesychio in χειροβρῶτι δέσμῳ, *vincula carnivorae manus* ob eam caussam appellari dicuntur, quod *carnes discindant*, atque *consumant*. Multo vero magis ξίφη dici poterant a S. Doctore *caestus*, si erant hi vel *laminae ferreae*, vel saltem ad eos compingendos adhibebantur.

De altero *sphaeromachiae* genere, in quo pugiles ad pugnandum *sphaeris* ipsis vel aeneis, vel marmoreis, vel etiam

ferreis

ferreis utebantur pro *caestibus*, Fabrum ipsum inter ceteros video, & Falconerium viros doctissimos.

Novi ego quidem ludum etiam vel *minoris pilae*, vel certe *maioris*, follis nempe, sive potius *harpasti sphaeromachiam*, eodem ferme nomine (sic permittente Polluce) appellari posse, quod aliqua in his quoque ludis concertationis, & pugnae imago cernatur. Tum vero, quid per illud: *In ensibus*, ego intelligam, vix invenio nisi forte *sphaeristerium*, locum scilicet, seu circuitum, qui *positis ensibus* circumscriptus esset lusoribus, mihi fingam. Nam & in Circo *ubi nunc* metae *sunt*, *olim gladii ponebantur*, ait meus Panvinius cap. IV. *de Ludis Circensibus*.

Verum ut eo redeam, unde parumper discessi, Chrysostomi locum intelligendum puto vel de *pugillatu*, vel de *ludo gladiatorio*. De pugillatu quidem, si, uti iam dicere coeperam, σφαιρίζειν ἐν ξίφεσι, *sphaera ludere in ensibus*, idem sit ac sphaera ludere: ἐν ὅπλοις, ἐν ἱμᾶσι, ἐν πυγμῇ, *in armis*, *in caestibus*, *in pugillatu*. Forma ipsa locutionis qua utitur S. Doctor: τὸ δὲ χαλεπώτερον τοῦ σφαιρίζειν ἐν ξίφεσι: *quid autem gravius & difficilius*, ut vertit Montfauconius, *quam in ensibus sphaera ludere*, propria est, ad *pugillatus* ludum, atque exercitationem indicandam. Nam Dio Chrysostomus eo nomine celeberrimum *Melancomam* laudat, quod genus exercitationis susceperit, οὐ τὸ ῥᾷστον ἀλλὰ τὸ χαλεπώτατον, πυγμὴν γὰρ ἤσκησε, *non illud* (militiae) *facillimum*, *sed difficillimum*; *pugillatum namque exercuit*. Eaque iam *Faber*, & *Falconerius* accuratissime ante me observarunt. De ludo vero gladiatorio, si σφαιρομαχεῖν idem sit ac σφαιρίζειν *apud Platonem*, ut Eustathius in Homer. observasse videtur, idemque rursus sint, teste H. Steph., σφαίρισις, & σφαιρομαχία. Atqui σφαιρομαχεῖν τε βόλαις, quod dixit Plato lib.VIII. *de Legibus*, est proculdubio *pugnare pilis*, & *iaculis*. Ea ergo Chrysostomi locutio, σφαιρίζειν ἐν ξίφεσι similem prorsus habebit significandi vim, quam habet σφαιρομαχεῖν ἐν ξίφεσι, *pugnare* scilicet *gladiis*, & *ensibus*, quod aliud tandem nihil erit, quam ludum ludere gladiatorium, ab Athenagora in Legatione pro Christianis n. XXX. δι' ὅπλων ἀγωνίαν, *per arma certamen* nuncupatum.

Et

Et facile quidem est aut utrumque, aut alterutrum, dum haec scriberet, respexisse Chrysostomum. Quamquam enim magnus Imp. Constantinus eodem ipso anno 325., quo absolutum est Nicaenum Concilium teterrima ista *gladiatorum spectacula*, lege promulgata Beryti interdixisset, nescio qua tamen sive populorum licentia, sive principis conniventia, an. 328. Antiochiae primum, teste ac vade Tillemontio, restitui coeperunt. Romae profecto ad annos usque 403. concurrentes cum an. IX. imper. Honorii, constantissime viguerunt. Nec dubito, quin Antiochiae praesertim pervicacissima civium protervitate ad id usque temporis perseverarint. Nam de ludis hisce *Antiochiae sub Constantio* ad an. 353. editis celebre est testimonium Ammiani Marcellini lib.XIV., ubi de Gallo Caesare Antiochiae agente scribens: *Erat*, inquit, *diritatis eius hoc quoque iudicium non obscurum, nec latens, quod ludicris cruentis delectabatur, & in circo sex, vel septem aliquotiens vetitis* (a Constantino primum, deinde & ab ipsius filio Constantio; ab hoc tamen non omnibus generatim, ut a Constantino patre, sed iis tantum qui vel essent militiae adscripti, vel palatina praediti dignitate) *certaminibus pugillum vicissim se concidentium, perfusorumque sanguine specie, ut lucratus ingentia delectabatur*. Nam Faber, qui haec de Constantio dicta accipit, a vero quam longe aberrat.

Scio quid in hunc Marcellini locum commentetur cl. Valesius. Non negat id quod Lipsius statuerat, graece gladiatores dictos fuisse πύκτας, & πυκτεύειν, at non apud Latinos; unde subiungit: *quicquam non obstat, quominus hic locus intelligatur de pugilibus qui caestibus dimicabant*. Quid vero? non una Graeca vox πύκτης Lipsium induxit ad gladiatorium certamen in eo Marcellini testimonio intelligendum: sed potius ingenium hominis, qui quum *ortu graecus* esset, *& domo*, uti fertur, Antiochenus, Latinum nomen *pugilum* Graeco more usurpavit. Quodque magis est, ubi Marcellinus *ludicra cruenta, & vetita certamina* vocat, ibi iisdem ferme verbis, quibus Imp. Constantinus *cruenta spectacula*, & *gladiatores* prohibuit, expresse prorsus, atque diserte utitur. Eiusdemque sententiae est

est *Lindenbrogius*, qui Marcellini locum de certaminibus μονομάχων interpretatur. Nihil igitur eo verisimilius est, quam ut Chrysostomus in huius homiliae loco, dum illa scripsit: τί χαλεπώτερον τοῦ σφαιρίζειν ἐν ξίφεσι, aut gladiatorium, aut pugillatum patrios Antiochenorum suorum ludos tamquam omnibus cognitos prae oculis habuerit.

At sursum proiicere aut gladios, aut arundines accensas in morem sphaerarum, quod, quaeso, ludi genus est, de quo nec *Pollux*, nec *Athenaeus*, nec alius quisquam, quod ego sciam, ante Chrysostomi tempora ullam usquam mentionem instituit?

An *scenicum* appellavero? Id mihi vetat Claudianus, qui, referente Panvinio *de lud. Circens.* pag. mihi 313. edit. Paris. postquam eodem fere & modo & tempore, quo Chrysostomus *funambulos* descripserat, ceteros scenicos ludos sic numerare pergit:

Mobile ponderibus descendat pegma reductis,
In quo chori speciem spargenteis ardua flammas
Scena rotet, varias effingat Mulciber orbes,
Per tabulas impune vagus, pictaeque citato
Ludant igne trabes, & non permissa morari
Fida per innocuas errent incendia turres.

Nihil in his de σφαιρίζειν nostro. De *Orientalium ludis* videre mihi non licuit praeclarum opus Thomae Hyde, ut inde scirem, num in eorum scena iactus iste *ensium*, qui in sphaerarum, globorumque morem fieret, locum uspiam haberet.

Sed nec facile concesserim, ludicrum fuisse quoddam ad ludificandos homines, praestigiarum ope a *circulatoribus* ostentatum. Id enim neque materies, qua de agit Chrysostomus, neque verba, quibus rem ipsam explicat, ullo modo patiuntur. Haec probe intellexisse videtur doctissimus *Montfauconius*, qui tom. XIII. quum huiusmodi *sphaerae ludum* ab ostentis, & iocis circulatorum longe diversum arbitraretur, in *Parergis* ad synopsim *eorum, quae in operibus Chrysostomi observantur*, pag. 184. col. 2. inter singularia dicta & facta miscellaneorum Ss. Doctoris retulit. Quae si vera sint, uti vera esse reor,

reor, iam nullus dubito, quin Thebaeus interpres parum accurate Chrysostomi mentem hoc in loco repraesentarit.

Neque id solum, sed & ea, quae mox sequuntur, quaeque facere poterant ad avertendam ex antecedentibus verbis imaginem scenici, & praestigiosi ludi: *τί δὲ βαρύτερον, εἰπέ μοι, τοῦ τὸ βάθος τοῦ πελάγους διερευνᾶσθαι; quid autem est, dic mihi, gravius, scrutari profundum maris?* ex integro praetermisit, adeoque & thebaice ea reddere idem ipse interpres neglexit.

Quid porro? Multa identidem ex sancti Doctoris homilia intermittit, praeterit, atque obtruncat; multa item paullo aliter, quam graeca Chrysostomi ferant thebaice vertit, sed eodem fere sensu ad institutum suum accommodat per universum homiliae textum ad paginam usque XI. Naniani fragmenti col. 2. lin. 22., ubi Thebaica versio respondet postremis hisce Chrysostomianae homiliae verbis: *ἑλώμεθα τοίνυν τὴν ἀρετὴν τὴν εἰς τὸν πάντα αἰῶνα ἡμῖν διαρκέσουσαν. Eligamus ergo virtutem, quae nobis in omne saeculum sufficiet.* Sic definit Graecus textus homiliae XVI. eiusdem S. Doctoris in c. XI. ep. ad Hebr.

Non ita tamen Aegyptiaca versio, cuius auctor, una veluti continuata orationis serie partes homiliae XVII., quae longe dissitae sunt, & ex variis eius locis collectae, cum fine XVI. coniunxit. Nam nexus ϫⲉⲕⲁⲥ ϩⲛ̀ ⲟⲩⲥⲩⲛⲏⲓ- ⲇⲩⲥⲓⲥ ⲛ̀ⲕⲁⲑⲁⲣⲟⲛ &c. ex his Chrysostomi verbis desumptus est: *τοὺς μετὰ καθαροῦ συνειδότος ..... οἱ τοιοῦτοι ἀεὶ προσίτωσαν, qui cum conscientia munda ..... hi* (ad sacram mensam) *semper accedant.* Alia coronidem dant num. 3. & initium 4., quod est, ut ante non semel observavimus in eadem ipsa homilia XVII., *ἀλλ᾽ ἐπειδὴ τῆς θυσίας ταύτης ἐμνήσθην*: Theb. ⲉⲡⲉⲓⲇⲏ ϭⲉ ⲁⲓⲉⲣⲡⲙⲉⲉⲩⲉ ⲛ̀ϯⲑⲩϭⲓⲁⲥ,

En totum fragmentum XI. Nanianae bibliothecae, quod aliud tandem nil est, quam illustre quoddam excerptum ex indicatis magni Chrysostomi orationibus. Verum nullam ego mentionem de eo fecissem, nisi me necessitas coëgisset. Tanta enim inter Nanianum, Borgianumque *τεμάχιον* coniunctio est, ut unum sine altero neque describi, neque ante oculos eru-

ditorum rite constitui posse crediderim. Quod quum ego fecerim, rem me fecisse auguror, quae non ingrata, uti confido, videri debeat meo illi optatissimo Mingarellio, cui ex suo illo fragmento XI. contemplandum obtuli hinc *Thebaicum exemplar*, hinc *Graecum prototypum* (ex quo illud desumptum est) aureae orationis S. Iohan. Chrysostomi.

Inde certissime fiet, ut novus, & uberior ei campus pateat, in quo illius & ingenii magnitudo, & eruditionis copia exsultet. Sed ego iam tenuibus hisce ingenioli mei conatibus finem faciam, postquam cum Aegyptio Episcopo *Synesio* Divinam clementiam sic exoravero:

Μνώεο Χριστὲ	*Memento Christe*
Ὑιὲ Θεοῖο	*Fili Dei*
Ὑψιμέδοντος,	*Alte regnantis,*
Οἰκέτεω σέο,	*Servi tui,*
Κῆρ' ἀλιτροῖο,	*Sorte misera peccatoris,*
Γράψαντος τάδε.	*Qui scripsit haec.*

F I N I S.

INDEX

INDEX

RERUM NOTABILIUM

A

B

— IV. Ec-

Danie-

D

E

Litte-

Luca-

N

O

P

— eius

Q

R

S

 Soci-

Vige-

AD VIRUM CL.

M. FRIDERICUM MÜNTERIUM

IN UNIV. HAFN. S. THEOL. PROF. PUBL.

ΥΠΟΜΝΗΣΙΣ

Indice vix absoluto, ecce in manus meas inexspectato pervenit egregia *Commentatio tua* = *DE INDOLE VERSIONIS N. TESTAMENTI SAHIDICAE* = nuper edita Hafniae. Mirum, quantum praeclara haec lucubratio tua me delectarit! Mihi quidem in ea perlustranda magnam identidem voluptatem in animo suboriri sentiebam ex amplissimae eruditionis tuae floribus, quibus ipsam docte eleganterque ubique spargis, & ornas. Hinc non apud me tantum, sed in tota, uti auguror, litteraria republica magna tibi erit nominis fama, atque celebritas. Illa tamen *indoles Sahidicae versionis*, quam *latinizantem* in Thebis Aegyptiis repraesentas, vereor, ne tui magis ingenii, tuaeque industriae nisibus, quam germanae ipsi, atque nativae origini, formaeque suae respondeat. Neque enim meum in animum inducere possum, ut credam priscos illius auctores, secundo, aut etiam tertio ineunte ecclesiae saeculo, usos fuisse codicibus graecis ab eo usque tempore in Thebaide latinizantibus. Wetstenius ipse (1) omnium in hoc censendi genere animosior, epocham suspicionum suarum de latinis lectionibus in graecos codices Aegyptiorum invectis, non altius ausus est exordiri, quam a *Romano* itinere magni Athanasii. At utraque & Memphitica, & Thebaica versio longe vetustior est Athanasii aevo. Sed satis de his; me enim ad se quam celerrime vocat tuae ipsius laudatae *Commentationis* p.16.

Duae inter ceteras ibi *Sahidicae* lectiones occurrunt, quae medica manu tua, ut pristinae integritati restituantur, indigeant. Prior est ad v.33. cap.VI. Evang. S. Ioh., quam sic graece ver-

(1) N. T. G. tom.1. in *Prolegom.* pag.19.

vertis : ὁ γαρ αρτος ΤΟΥ ΥΙΟΥ τοῦ θεοῦ. Haec a Thebaico textu aperte discedit. Is enim ita se habet = ⲡⲟⲓⲕ ⲅⲁⲣ ⲡⲉ (sine nota genitivi in casu recto) ⲡϣⲏⲣⲉ ⲙ̀ⲡⲛⲟⲩⲧⲉ: quae si graece reddere velis, dices : ὁ αρτος γαρ Ο ΥΙΟΣ (& non του υἱου) του θεου. Altera est ad v.12. cap.VIII. απεκριθη λεγων αυτοις. Quid vero? Neque haec respondet Thebaicae versioni, quae legit : ⲓ̅ⲥ̅ ⲇⲉ ⲟⲛ ⲁϥϣⲁϫⲉ ⲛⲙ̀ⲙⲁⲩ ⲉϥϫⲱ ⲙ̀ⲙⲟⲥ : graece videlicet : Ιησους ουν παλιν ελαλησεν αυτοις λεγων. Veras ego, & genuinas lectiones iam tradidi ad fidem Borgiani codicis pag. 238. & 259., easque diligenter expendi & illustravi pag. 268. & pag.289. Ne itaque forte fortuna accidat, ut quis, dum tua ac mea legerit, mihi dicam *falsi* inscribere velit, coactus sum, Münteri mi praestantissime, te amicissime admonere de utroque *sphalmate* in graecis tuis interpretationibus Sahidicae versionis cubante.

Quae porro scribere pergis §.12. ad pag.75. eiusdem *Commentationis* tuae de *Membranis Ammoniacis* mihi quidem acceptissima sunt. Ubique enim miram mentis tüae aciem, opinandi moderationem, iudicii gravitatem, & splendidae eruditionis tuae copiam, lucemque spirant. Agis heic scilicet de eo locutionis genere, quo Membranae istae scriptae iam olim fuerint? Illud ego *dialectum* Aegyptiacae linguae *tertiam* appello, eamque Ammoniorum, & Psamyritarum, eorum scilicet populorum, qui trans Nilum in Libya Aegyptia fusi versabantur, veluti propriam fuisse coniicio §§. praef. meae XII. XIII. XIV. XV. Eam denique esse opinor, quam veteres Aegyptiorum grammatici & *tertiam*, & *Basmuricam arabice* aliquando dixere. Tu vero ne nomen quidem *dialecti* mereri putas. Quid ita? Mihi primum largiris, *Ammoniacas membranas cum neutra dialectorum Aegyptiacarum hactenus cognitarum penitus convenire* : ais deinde, *illarum discrimen in singulis tantum vocibus*, *in mutationibus vocalium*, *singularumque consonantium palatinarum in primis*, *& dentalium* : ponis tandem *linguae varietatem ex mutatis potissimum ortam esse vocalibus*, *singulisque litteris* : haec omnia mihi das, & tamen non vis totam hanc inter Memphiticam & Thebaicam

lin-

linguae varietatem appellare dialectum? An ignoras; viros esse doctissimos, qui diserte tradunt, ex una simplicique pronunciationis varietate, dummodo constans sit, & ex usu certi alicuius populi confirmata, novam singularemque dialectum in communi lingua oriri? At in Ammoniacis, ut eas vocas, membranis varietas a Memphitica, & Thebaica lingua, non ab una tantum pronunciationis diversitate, sed a mutatione vocalium & consonantium, te ipso iudice, repetenda est. Cur ergo eam dialectum non appellaveris? Nonne iisdem fere litterarum mutationibus inter se discernuntur celebriores Graecae linguae dialecti *Dorica*, *Aeolica*, *Ionica*, & *Attica*; licet & aliae peculiares fuerint, uti *Cretensis*, *Boeotica*, *Sicula*, *Cypria*, *Macedonica*, *Thessala*, *Argiva*, *Chalcidica*, *Laconica*, *Pamphilica*, *Syracusana*, quae illustrium scriptorum cultu destitutae, quasi incognitae obsoluerunt? Quamquam non hi uni, sed & alii characteres singularis dialecti in nostris hisce membranis a me observati, perspicue dignoscuntur. Voces enim in oculos frequenter incursant, quae initium simul habent Thebaicum & terminationem Memphiticam. Tu tamen dicis membranarum nostrarum *sermonem*, qualiscumque is demum sit, *appellare te nolle*, *dialectum* Aegyptiacae linguae *tertiam*, *donec plura tandem reperiantur eius vestigia*. Bene est. Has tibi Deus inducias in annos valde multos concedat. Mihi, qui iam aetate & senio pene confectus sum, non de induciis hisce, sed de ultima rerum omnium linea, quae mors est, unice cogitare licet. Tu interea vale, Münteri mi spectatissime. Nam ego te civilis omnis, & sincerae benevolentiae officiis complector; tibique veram in Christo Iesu salutem vehementer exopto.

ERRA-

Specimen fragmenti Evangelii S. Ioannis Graeco-Copto-Thebaicum ad prototypi fidem

ad. pag. CXIII.

Textus Graecus

ЄΥΡΗСЄΤЄΜЄ
ΚΑΙΟΠΟΥЄΙΜΙ
ЄΓΩΥΜЄΙСΟΥ
ΔΥΝΑСΘЄЄΛΘЄΙ
ЄΙΠΟΝΟΥΝΟΙ
ΙΟΥΔΑΙΟΙΠΡΟС
ЄΑΥΤΟΥСΠΟΥ
ΟΥΤΟСΜЄΛΛЄΙ
ΠΟΡЄΥЄСΘΑΙ
ΟΤΙΗΜЄΙСΟΥΧ
ЄΥΡΗСΟΜЄΝ
ΑΥΤΟΝΜΗЄΙС
ΤΗΝΔΙΑСΠΟΡΑ
ΤΩΝЄΛΛΗΝΩΝ

ΚΑΙЄΚΡΑΖЄΝ
ΛЄΓΩΝ·ЄΑΝΤΙС
ΔΙΨΑЄΡΧЄСΘΩ
ΠΡΟСΜЄΚΑΙ
ΠΙΝЄΤΩΟΠΙ
СΤЄΥΩΝЄΙС
ЄΜЄΚΑΘΩСЄΙ
ΠЄΝΗΓΡΑΦΗ
ΠΟΤΑΜΟΙЄΚ
ΤΗСΚΟΙΛΙΑСΑΥ
ΤΟΥΡЄΥСΟΥСΙΝ
ΥΔΑΤΟСΖΩΝ
ΤΟС·ΤΟΥΤΟΔЄ
ЄΙΠЄΝΠЄΡΙΤΟΥ

Versio Copto-Thebaica

ⲧⲛ̄ⲧⲙ̄ϩⲉⲉⲣⲟⲓ·
ⲁⲩⲱⲡⲙⲁⲁⲛⲟⲕ
ⲉϯ·ⲙ̄ⲙⲟϥⲛ̄ⲧⲱ
ⲧⲛ̄ⲛ̄ⲧⲉⲧⲛⲁϣ
ⲉⲓⲁⲛⲉⲣⲟϥ·
ⲡⲉϫⲉⲛ̄ⲓⲟⲩⲇⲁⲓ̈ⲇⲉ
ⲛ̄ⲛⲉⲩⲉⲣⲏⲩϫⲉ
ⲉⲣⲉⲡⲁⲓ̈ⲛⲁⲃⲱⲕ
ⲉⲧⲱⲛ·ϫⲉⲁⲛⲟⲛ
ⲛ̄ⲧⲛ̄ⲛⲁϩⲉⲁⲛⲉ
ⲣⲟϥ·ⲙⲏⲉϥⲛⲁ
ⲃⲱⲕⲉϩⲣⲁⲓ̈ⲉⲧ
ⲇⲓⲁⲥⲡⲟⲣⲁⲛ̄ⲛ̄
ϩⲉⲗⲗⲏⲛⲛϥϯ

ⲙⲟⲥ·ϫⲉⲡⲉⲧⲟ
ⲃⲉⲙⲁⲣⲉϥⲉⲓϣⲁ
ⲣⲟⲓⲛϥⲥⲱ·ⲡⲉⲧ
ⲡⲓⲥⲧⲉⲩⲉⲉⲣⲟⲓ
ⲕⲁⲧⲁⲑⲉⲉⲛⲧⲁ
ⲧⲉⲅⲣⲁⲫⲏϫⲟⲟⲥ
ϫⲉⲟⲩⲛ̄ϩⲉⲛⲉⲓ
ⲉⲣⲱⲟⲩⲛⲁϩⲁⲧⲉ
ⲉⲃⲟⲗⲛ̄ϩⲏⲧϥ̄ⲙ̄
ⲙⲟⲟⲩⲉϥⲟⲛϩ̄
ⲛ̄ⲧⲁϥϫⲉⲡⲁⲓ̈ⲇⲉ
ⲉⲧⲃⲉⲡⲉⲡⲛ̄ⲁ
ⲉⲧⲟⲩⲛⲁϫⲓⲧϥ̄
ⲛ̄ϭⲓⲛⲉⲛⲧⲁⲩ

Specimina characterum codicum Coptorum Musei Borgiani Velitris Tab. II

ad pag. XXXIX.

ad pag. LV. Theb.

ad pag. XCVII.

ad pag. LV Dial. III.

ad pag. CXIX.

ad pag. 203.

ad pag. 278.

Specimina characterum codicum Coptorum Musei Borgiani Velitris

ad pag. 293.

ⲞⲠⲖⲞⲨⲤⲒⲞⲤ ⲈⲚⲈⲖⲈⲈⲒ ⲔⲀⲒⲀⲄⲀⲐⲞⲤ
ⲈⲚⲞⲒⲔⲦⲈⲒⲢⲘⲞⲒⲤ ⲆⲈⲞⲘⲈⲐⲀ
ⲤⲞⲨ ⲈⲠⲀⲔⲞⲨⲤⲞⲚ ⲔⲈ ⲈⲖⲈⲎⲤⲞⲚ :-
ⲠⲢⲰⲘⲀⲞ ϨⲘⲠⲚⲀ ⲀⲨⲰ ⲠϢⲀⲚ
ϨⲦⲎϤ ⲚⲀⲄⲀⲐⲞⲤ ⲦⲚⲤⲞⲠⲤ ⲘⲘ
ⲘⲞⲔ ⲤⲰⲦⲘ ⲈⲢⲞⲚ ⲚⲄ ⲚⲀⲚⲀⲚ :-

ad pag. 304.

ⲦⲘ ⲦⲢⲈⲚⲈⲚⲀⲚⲞⲘⲒⲀ ⲀⲤϨⲈⲢⲀⲦⲞⲨ · ⲞⲨⲆⲈ
ⲦⲈⲔⲘⲚⲦ ⲬⲢⲤ ⲦⲞⲤ
ⲢⲒ ⲠⲘⲈⲈⲨⲈ ⲘⲠϪⲞⲈⲒⲤ ⲘⲠⲈⲒⲘⲞⲚⲀⲤⲦⲎⲢⲒⲞⲚ

ad pag. 353.

ⲠϢⲎⲢⲈ ⲄⲀⲢ ⲘⲠⲢⲰⲘⲈ
ⲈⲒⲈϢⲒⲚⲈ ⲀⲨⲰ ⲈⲦⲀⲚ
ϨⲈ ⲠⲈⲦⲤⲞⲢⲘ :
ⲞⲘ ⲠⲘⲈϨϢⲞⲘⲦ ⲚⲤⲀⲂⲂⲀⲦⲞⲚ

ad pag. 415.

ⲘⲚⲚⲤⲀ ⲚⲀⲒ ⲀϤⲦⲢⲈⲨ
ⲚⲞϪϤ ⲈⲠⲈϢⲦⲈ
ⲔⲞ ϢⲀ ⲠⲈϤⲢⲀⲤ

ad pag. 420.

ⲦⲞⲨ ⲘⲠⲈϨⲞⲞⲨ
ⲚⲦⲀⲚⲀⲤⲦⲀⲤⲒⲤ
ⲀⲖⲖⲀ ⲈⲒⲞⲨⲰϢ

ERRATA, *CORRIGE*.

Pag. VIII. col.2. not. l.17. elarus clarus
XVIII. lin.23. *uum suum* , & lin.27. *uperesse superesse*
XXIV. lin.20. *Chrétien Chrétiens* , & lin.33. Besotius Bugatius
XXVII. col.2. not. l.14. quem quam
XXX. col 2. l.29. Fabr. *dele*
XXXV. lin. 4. martem matrem
XL. col.2. not. l.32. an. ... 313. 513.
XLVII. lin.27. & 30. & alibi Bruherius Bouhierius
LXXV. lin.31. *aucoun* *aucun*
LXXVI. lin. 5. *eelle* *celle*
LXXIX. col.1. l.44. exteri exteros
LXXX. col.2. l.34. *Eptansmodl* *Eptanomidl*
LXXXI. col.2. l.25. Libya-Aegyptios Liby-Aegyptios
LXXXII. col.2. l.25. Zamather Zamacher
LXXXIV. c.1. l.22. quidem , nisi & me & quidem , nisi me
LXXXV. lin.10. *ont* *on*
CII. lin. ult. *corpora* *corpus*
CV. lin. 12. scimus . *Post hanc vocem adde* :
Verum & id quoque scimus ex Liturgico officio *Theotociarum* Romae impresso, ubi ad p.41. inter ceteros sanctos solemni ritu ab Aegyptiis una cum *Abba Sora*, & *Abba Piboi* hodieque invocantur ⲁⲡⲁ ⲏⲥⲓ: ⲛⲉⲙ ⲑⲉⲕⲗⲁ ⲧⲉϥⲥⲱⲛⲓ, *ABBAS Esi* , & *THECLA SOROR EIUS* .
CVII. lin.10. post vocem *caelorum* adde : *Propterea nunc sedens video sanctos magnum honorem recipere ; quod norint tollere crucem suam , ut sequerentur dominum Iesum Christum* . Ibid. col.1. lin.33. oleastro oleastri
ibid. l.36. *ubdividi subdividi* , & lin.38. *numsmus numismus*
CXIV. lin.20. ὕστερον πρῶτον ὕστερον πρώτερον
CXIX. ad lin.29. gr. lect. col.1. supple verba sez omissa ex Gr. Theb. : Sic & ad lin.9. col.2. versionis Latinae. Et lin. 4. earum *l.* eorum .
CXXXIV. col.2. l.28. XXVII. XXVI.
ibid. lin.29. deinde proinde
CXXXVIII. lin.21. stimulis stimuli
CLXV. lin. 1. *costé à* *à costé*
CLXXV. lin.29. vidimus (posterius) observavimus
CLXXXIII. lin.25. *Tertlus* *Tertla*
CLXXXIV. lin.34. *quum* *quod , quum*
39. lin. 9. Μωσης Moses Μωυσης Moyses

Pag. 68. lin.19. Hoſt — Hoc

173. lin.19. Fabricius — *dele*

181. lin.34. ἐπικατάροτοι — ἐπικατάρατοι

194. lin.11. ἐυρίσκετο ἐυρίσκετο, & lin.21. Εὔρεται Εὕρεται

200. lin.24. ἀρχαχγγέλου — ἀρχαγγέλου

206. lia. 8. Petavii — Patavio

217. lin.21. Graeco — Graeca

223. l.1. Eccleſiae Eccleſia, & l.25. *ajutée ajoutée*, & l.29. *liſie luë*

224. lin. 8. Origine — Origene

230. lin.19. Chriſtophorus Münter — Fridericus Münter

234. lin. 8. *variatlones* — *variationes*

235. in fine, adſcenderant — abierant

238. lin.16. Panis — Hic panis

253. lin.14. ⲧⲁⲩⲟⲓ — ⲧⲁⲟⲩⲟⲉⲓ

254. lin.7. dixerunt . . . miniſtris. *rectius*: miſerunt miniſtros, ϫⲟⲟⲥ, non tantum *mittere*, ut eſt apud La-Croz., ſed etiam *dicere* frequenter in his etiam noſtris fragmentis ſignificat.

267. lin.14. ⲛⲁⲉⲓⲟⲧ — ⲛⲁⲉⲓⲱⲧ

271. lin.18. πιςευωυ — πιςευων

293. lin.10. Evangeliarii — Evangeliſtarii

297. l.ult. adſcenderant — abierant

298. lin.19. Fabricii *dele*, & lin.22. immo ea immo &

299. lin.24. ⲛⲉⲙⲱⲟϯ — ⲛⲉⲙⲱⲟⲩ

ibid. l.34. Evangeliarii — Evangeliſtarii

300. lin. 4. 6. ult. Evangeliarii — Evangeliſtarii

305. lin.28. conſerva nos ipſos — *adde* una cum illis

310. lin.23. manus — manu

328. lin.21. *contingunt* — *contingit*

401. lin. 6. ἄλλα ἁγίων — ἄλλα ἁγίων

405. lin.16. Ant. Auguſtinus Turtaeus — Ant. Aug. Toutteuc

407. lin.22. opinar — opinor

411 l.antepenult. miſerint — amiſerint

423. lin.14. ἀνταῦθά μοι — ἐνταῦθά μοι

432. lin.15. ⲉⲓⲉⲥⲟⲩ — ⲉⲓⲉⲥⲟⲩⲛ

447. lin. 5. ἀκηλιδώτος ἀκηλιδώτους, & l.22. ſignificet ſignificat

464. lin. 1. *Lindnnbrogius* — *Lindenbrogius*

Google

